FORRÁSOK
A ROMÁNIAI MAGYARSÁG TÖRTÉNETÉHEZ

ÉRDEKKÉPVISELET VAGY PÁRTPOLITIKA?

IRATOK A MAGYAR NÉPI SZÖVETSÉG TÖRTÉNETÉHEZ 1944–1953

A bevezető tanulmányt írta:
Nagy Mihály Zoltán

Összeállította és a jegyzeteket készítette:
Nagy Mihály Zoltán és Olti Ágoston

Pro-Print Könyvkiadó,
Csíkszereda, 2009

A kötet az MTA Kisebbségkutató Intézet
és a Pro-Print Könyvkiadó
közös könyvkiadási programja keretében készült.

A kötet megjelenését a Communitas Alapítvány támogatta.

A kézirat elkészítését az Erdélyi Múzeum Egyesület,
a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet,
a NKÖM „Múzsa" kézirat-előkészítő pályázat,
az Arany János Közalapítvány a Tudományért,
a Domus Hungarica Scientiarium et Artium
és a Politikatörténeti Alapítvány támogatta.

Előszó és bevezető tanulmány:
Nagy Mihály Zoltán

Lektorálta:
Bárdi Nándor
Vincze Gábor

ISBN: 978-973-8468-86-3

TARTALOM

DOKUMENTUMOK

A „nemzetiségi anyaszervezet"

A hatalomba került kisebbség

A szervezeti önállóság felszámolása

Az önfeloszlatás útján

ELŐSZÓ

Az MNSZ történetének a megírása többszörös kihívást jelent: meg van e a kellő történeti távlat ahhoz, hogy szembe merjünk nézni a mítoszokkal?; rendelkezünk-e azzal a kritikus forrásmennyiséggel, amely fölülírhatja, vagy éppen megerősítheti a visszaemlékezések történeti „valóságtartalmát"?; netalán az „utólagos előrelátás" hibájába esve a történész munkája is csak annyit ér, mint a szelektív memória alapján – főleg a tárgyunk esetében – a tettek igazolására papírra vetett visszaemlékezések?

A kérdéseket itt és most lezárhatjuk, mert a jelen forrásgyűjtemény olyan „corpus", amely igen változatos iratanyagot tartalmaz. *Az iratok eredetét* vizsgálva elmondhatjuk, hogy nagyobb hányaduk a Magyar Népi Szövetség (MNSZ) mind-ezidáig „elveszettnek" vélt központi irattárából származnak. A bukaresti Nemzeti Központi Történeti Levéltárban (Arhivele Naționale Istorice Centrale) található 27-es számú fondba[1] nem csak az MNSZ iratait helyezték el, hanem ide gyűjtötték össze a Magyar Dolgozók (Országos) Szövetsége (MADOSZ) dokumentumait is. Az MNSZ-re összesen 66 iratcsomó vonatkozik. Ezeken keresztül végig követhetjük az MNSZ központi szerveinek (Országos Végrehajtó Bizottság, Politikai Titkárság, Végrehajtó Iroda, a különböző szakbizottságok) működését épp úgy, mint a Központi Intézőbizottság ülésein, illetve a kongresszusokon elhangzott vitákat. Az MNSZ központi irattárának „megtalálása" több szempontból is nagy jelentőségűnek tekinthető. Egyrészt ezek az iratok a szakma előtt is mindeddig ismeretlenek és hozzáférhetetlenek voltak, ennek következtében azok a kutatók, akik korábban az MNSZ, illetve a romániai magyar kisebbség 1945 utáni történetének egy-egy részkérdését dolgozták fel, elsősorban a magyarországi levéltárakban őrzött iratokat hasznosíthatták. Másodsorban a 2000-ben elindított levéltári gyűjtőmunka alkalmával viszonylag kevés, mindössze öt megyei MNSZ szervezet (Bihar, Kolozs, Szolnok-Doboka, Aranyos-Torda, Maros, Kisküküllő) iratait sikerült megtalálni. Csak néhány iratot válogattunk be azokból az állagokból, amelyek a Securitate Irattárát Vizsgáló Nemzeti Tanács Levéltárában (Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității) találhatók és az MNSZ-re, vagy annak vezető politikusaira vonatkoznak. A romániai gyűjtőlevéltárakban található iratok mellett a forráskiadványból nem hiányozhatnak azok az levéltári források sem, amelyeket a Magyar Országos Levéltárban (MOL) és a Politikatörténeti Intézet Levéltárában (PIL) őriznek. A MOL-ból származnak a bukaresti Magyar Misszió és (1947-től) Nagykövetség jelentései, elemzései, amelyek a Külügyminisztérium

1 A Nemzeti Központi Történeti Levéltár (Arhivele Naționale Istorice Centrale) ún. általános fondjegyzékében még ma sincs feltüntetve a 27-es számú fond.

adminisztratív iratai Románia, illetve a Külügyminisztérium titkosan ügykezelt Románia állagokban találhatók. A Magyar Kommunista Párt (MKP) és a Magyar Szociáldemokrata Párt (MSZDP) megfelelő osztályain (MKP Külügyi Bizottság, MSZDP Külpolitikai és Nemzetiségügyi Osztály) keresztül adatgyűjtést végeztek a romániai magyarság politikai, gazdasági viszonyairól és szoros kapcsolatot tartottak fenn a romániai magyar baloldali politikusokkal. Ezek a források a PIL-ben találhatók.

Közreadunk olyan másodlagos forrásokat is, mint például a korabeli napilapokban megjelent politikai nyilatkozatokat és kiáltványokat, mert - megítélésünk szerint - a korszak fontos forrásainak tekinthetők. Az összefüggések rekonstruálása szempontjából - néhány esetben - szükségesnek mutatkozott máshol már publikált iratok újbóli közlése is.

A kötet törzsanyagát a kongresszusi jegyzőkönyvek, az országos végrehajtó- ill. központi intézőbizottsági ülések jegyzőkönyvei és a központi körlevelek adják. Mennyiség tekintetében ezt a magyar kormány bukaresti külképviseletén készült diplomáciai jelentések követik és a titkosszolgálatok levéltárából származó iratokat mellett „szólásra bírtuk" az MNSZ egyes vezető politikusainak magánleveleit is. A *román nyelvű iratok*at Juhász Tihamér fordította magyarra.

A források kiválogatása során magunk is sokat töprengtünk azon, hogy vajon: 1. az MNSZ, vagyis a „hivatalos magyar"[2] hatalom által termelt források mennyire tükrözik vissza az MNSZ „történetét"?; 2. a horizont nem szűkül-e le egy pusztán kisebbségtörténeti léptékre?

1. Számunkra is egyértelmű, hogy a különböző intézmények, mint például a román rendőrség, csendőrség és titkosszolgálatok forrásaiban,[3] vagy éppen a bukaresti magyar külképviselet jelentéseiben eltérő MNSZ-„történet(ek)" rajzolódnak ki. Ellenben a forrásokból kibontakozó eltérő nézőpontok, megállapítások nem vezetnek eltérő múlthoz, hanem ugyannak a múltnak más oldalait világítják meg. A forrásokhoz kapcsolódó lábjegyzetek azt a célt szolgálják, hogy megmagyarázzák, kibővítsék az adott tárgyra, eseményre vagy személyre vonatkozó ismereteket.

2. A kötet elsősorban a kisebbségtörténettel, illetve a politikatörténettel foglalkozóknak szántuk, ugyanakkor nélkülözhetetlennek tartjuk a kelet-közép-európai kommunista államok nemzetiségpolitikáinak elemzéséhez. A nemzetiségi kérdés megoldására és kezelésére a térséget irányító centrumban (Moszkvában)

2 Ennek a funkciónak az értelmezése már a korszakban is heves vitákat váltott ki. Miközben a szovjet katonai közigazgatás viszonyai között (1944. november - 1945. március) Észak-Erdélyben az MNSZ úgy jött létre mint a politikai és az állami hatalmat képviselő szovjet katonai parancsnokság által *elismert* és *támogatott* magyar hivatalos képviselet, addig Dél-Erdélyben az MNSZ úgy jelent meg mint a politikai hatalom megszerzésére törekvő RKP tömegszervezete, vagyis mint a jövendő politikai hatalmat magának kisajátító politikai erő *teremtette* hivatalos magyarság. A hasonlóság abban mutatkozott meg, hogy mindkét esetben az MNSZ képviselői a magyarság *kizárólagos* politikai képviselőjének tekintették magukat.

3 A közelmúltban megjelent román nyelvű forrásgyűjtemény a romániai magyar közösség 1945 és 1955 közötti történetének feldolgozásakor egyrészt éppen ezen a prizmán keresztül mutatja be az MNSZ-t, másrészt a jelentéseket nem értelmezték ill. nem kontextualizálták. Lásd: *Nastasă,* 2002.

megfogalmazott „útmutatásokat" nem közöljük, ezek egy részét orosz kutatók már korábban publikálták.[4]

A források válogatása során az volt a célunk, hogy tetten érjük a hatalom, vagyis az esetünkben hatalmi jogosítványokat birtokló, vagy azt magának vindikáló MNSZ felső vezetésének kisebbségpolitikai elképzeléseit. Fel szeretnénk tárni a rejtett vagy nyilvános ideológiai alapállásukat, hogy rámutassunk vélt, vagy a helyzet formálta politikai megfontolásaikra. Az MNSZ és a Román Kommunista Párt között lezajlott tárgyalások jegyzőkönyveinek a közlésével a két szervezet közötti viszonyra, az MNSZ szűkre szabott mozgási lehetőségére, illetve az érdekérvényesítés korlátaira akartunk rámutatni. Az MNSZ intézményépítési és intézményvédelmi stratégiáját elsősorban a szervezet kulturális és gazdasági tevékenységére vonatkozó iratokból ismerhetjük meg. Az MNSZ propagandájában és a visszaemlékezésekben az oktatás területén elért eredmények sikertörténetként jelentkeztek, holott a kibővült alsó- és felsőfokú iskolahálózat és a magyar tanügyi autonómia jogszabályi háttere nagyon bizonytalan volt. A tanügyi kérdésre vonatkozólag nem válogattunk be külön forrást, mert Nagy Gézának a Központi Intézőbizottság brassói ülésén felolvasott terjedelmes beszámolója (31. sz. irat), kellőképpen rámutat a valós helyzetre. A nemzetiségi törvény kidolgozása 1946-ban nem csak az MNSZ vezetésén belül, hanem az MNSZ és az RKP viszonyában is konfliktushoz vezetett. A székelyudvarhelyi kongresszuson elfogadott nemzetiségi törvény újraközlését elhagytuk, mivel azt már korábban közölték.[5] Éppen ezért, jelen kötetben a törvénytervezetnek mindezidáig ismeretlen vitáját közöljük (37. sz. irat). Egy külön forrásgyűjtemény gerincét képezné az MNSZ vezető politikusai ellen indított rendőrségi és bírósági eljárásokat tartalmazó levéltári forrásoknak (titkosszolgálati adatgyűjtések, letartóztatások, tanúkihallgatások, periratok stb.) a közreadása. Ezek az iratok a Securitate Irattárát Vizsgáló Nemzeti Tanács Levéltárában vannak, és egyenként több tucat iratcsomót foglalnak magukba.

4 A következő orosz, magyar és román nyelvű forrásgyűjteményeket ajánljuk: *Transilvanszkij voporosz. Vengero-rümenszkij territorialnij szpor i SZSZSZR 1940–1946. Dokumenti rosszijszkih archivov.* Red. Kollegija: T. M. Iszlamov, T. V.Volokityina, T. A. Pokivajlova. Moszkva, 2000, RPSZPEN.; *Vosztocsnaja Jevropa v dokumentah rossziszkoj archivov 1944–1953.* Tom. I. 1944–1948. Red. Kollegija: T. V. Volokityina, T. M. Iszlamov, G. P. Murasko (otvetsztennij redaktor), A. F. Noszkova, L. A. Rogovaja. Moszkva-Novoszobirszk, 1997, „Szibirszkij hronograf".; *Szovjetszkij faktor v Visztocsnoj Jevrope 1944–1953.* Tom I. 1944–1948. Dokumenti. Red. kollegija: T. V. Volokityina, G. P. Murasko, O. V. Naumov, A. F. Noszkova, T. V. Carevszkaja. Moszkva, 1999, ROSZPEN. *Tri vizita A. Ja. Visinszkovo v Buhareste 1944–1946. Dokumenti rosszijszkih archivov.* Red. kollegija: T. V. Volokityina, G. P. Murasko, A. F. Noszkova, T. A. Pokivajlova (otv. red.). Moszkva, 1998, ROSZPEN.; Ugyanez román nyelven: *Misiunile lui Vâşinski în România. Din istoria relaţiilor româno-sovietice, 1944–1946. Documente secrete.* (Visinszkij romániai küldetései. A román–szovjet kapcsoltak történetéből, 1944–1946. Titkos iratok.) Red.: Ciuceanu, Radu–Chiper, Ioan–Constantiniu, Florin–Văratic, Vitalie. Bucureşti, 1997, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului.

5 A Központi Intézőbizottság elé terjesztett nemzetiségi törvénytervezet szövegét közli: *Joó Rudolf beszélgetése...,* 1983. 130–140. p. A törvénytervezet végleges változatát közli: *Vincze,* 2003. 74–80. p.

A kötet szervesen kiegészíti vagy éppen pontosítja az elmúlt közel harminc évben az e témában készült három doktori dolgozatot és a napvilágot látott számos tanulmányt.

A divatos történelemszemléleti tételével ellentétben azt valljuk, hogy a források számot adhatnak a múltbeli valóságról, és hisszük, hogy „a történelem elrendezett, megszerkesztett formában, a narratívában él, a narratíva hitelességét, érvényességét a mögötte álló dokumentumok garantálják."[6] Reméljük, hogy forrásgyűjteményünkkel a hiteles narratívákat erősíthetjük.

A bevezető tanulmányban a politikatörténeti megközelítést alkalmaztuk, érvényesítve a társadalomtörténeti szemléletmódot is. Eleve elutasítjuk a totalitárius narratívát, amely az autonóm döntés megszüntetését, „»elvételét«" hangsúlyozza, helyette megpróbáljuk nyomon követni, hogy meddig terjedt a vezető politikusok önállósága, s az adott rendszeren belül milyen összetevők hatására mondtak le autonómiájukról.[7]

A bevezető tanulmány abban nyújt segítséget, hogy röviden értelmezi a döntések következményeit, s azt, hogy az MNSZ milyen politikai mozgástérrel rendelkezett. E szűk keretek között nem vállalkozhatunk arra, hogy egy átfogó képet adjunk az MNSZ-ről, hanem elsősorban az MNSZ *szerepvállalásának* a felvázolására törekszünk. Az MNSZ funkcióját mind a román állam *magyarságpolitikája*[8] felől, illetve a román *hatalmi viszonyok változásának* viszonylatában, mind a romániai magyar kisebbség *önszerveződése, intézményessége* és *integrációja* szempontjából mutatjuk be.

Az iratok szerkesztésekor a következő módon jártunk el:

Az iratokat keletkezésük időrendjében tesszük közé, amely elvtől egy esetben tértünk el. Márton Áron tanúvallomása későbbi időpontban keletkezett, ám tematikailag a '46-os évhez kapcsolódik. Az iratokat szerkesztett címmel láttuk el, lehetőség szerint feltűntetve annak típusát, szerzőjét, a szerző beosztását, és - ha volt - címzettjét, valamint a keltezési időpontját és helyét. A szerkesztői kiegészítéseket szögletes zárójelbe tettük és kurziváltuk, ehhez hasonlóan kurziváltuk a szövegekben található eredeti kiemeléseket, az utólagos aláhúzásokat mi is aláhúzással jelöltük. Az események minél lényegre törő bemutatása és terjedelmi korlátok miatt több esetben is kénytelen voltunk eltekinteni a teljes szöveg közreadásától. Ezért a kihagyott részeket szögletes zárójellel jelöltük, ellenben a lábjegyzetben közöltük annak érdemi összefoglalóját. Az értelemzavaró módon megfogalmazott, érthetetlen, illetőleg félreérthető szövegrészeket magyarázó, vagy szövegkritikai jegyzetekkel láttuk el. Az iratokat a mai helyesírási szabályoknak megfelelően közöltük, éppen ezért a helyesírási és gépelési hibákat korrigáltuk.

6 *Keszeg*, 2001. 34. p.
7 *Horváth*, 2006. 5. p.
8 Bárdi Nándor fogalom-meghatározását követve, *magyarságpolitikán* az egyes országok, kormányzatok politikáját értjük, míg *kisebbségpolitikán* az adott kisebbség, estünkben az erdélyi magyar társadalom politikai képviseletére vállalkozó politikai elit politikai célmeghatározását. *Bárdi*, 2004. 9. p.

Ugyanígy jártunk el a személy- és helységnevek írásánál is, a hibásan leírt személy- és helységneveket kijavítottuk. A román nyelvű iratok fordítása során nem minden esetben javítottuk ki a stiláris hibákat, mert véleményünk szerint így jobban visszaadhattuk a pártnomenklatúra hivatalos „bikfanyelvét".

A bevezető tanulmányt két alkalommal is vitára bocsátottuk. A Kolozsváron megtartott első vita alkalmával Kiss András, Bárdi Nándor, Csucsuja István, Kántor Lajos, Lönhárt Tamás, Novák Csaba Zoltán, László Márton, Sárándi Tamás és Lázok Klára tettek értékes javaslatokat. A budapesti kéziratvitán Szász Zoltán, Töttössy Magdolna, Lipcsey Ildikó, Fülöp Mihály, Egry Gábor, Stefano Bottoni és Bárdi Nándor osztották meg velünk észrevételeiket és hasznos tanácsaikat. Ezek az alkalmak teret biztosítottak a nyílt szakmai vitáknak is, kijelölve az újabb kutatási irányvonalakat. A bevezető tanulmány és a kötet gondozásáért Bárdi Nándornak és Vincze Gábornak kell köszönetet mondanunk. A sokévi „gyámkodásuknak" köszönhetően több kutatócsoport is létrejött, amelyek célkitűzésül a romániai magyarság 20. századi történetének feltárását jelölték meg. Megköszönjük Salat Levente segítségét, aki lehetővé tette, hogy részt vegyünk a Tismăneanu Bizottság munkájában, és így betekintést nyerhettünk az MNSZ központi irattárába.

Érdekképviseleti lehetőség – Integrációs alku

1. Az MNSZ a magyar és a román történeti diskurzusban

Az MNSZ történetének a feldolgozása Magyarországon már a rendszerváltás előtt megkezdődött. A nyolcvanas években Töttössy Magdolna és Lipcsey Ildikó egy-egy doktori disszertáció keretében összegezték kutatásaikat.[1] A két kutató munkájának jelentőségére az a tény is rávilágít, hogy folytatták azt a kutatási irányvonalat, amelyet Csatári Dániel indított el. A disszertációk értelmezési keretét nem lehet függetleníteni a korszak politikai eseményeitől: a budapesti kormánynak a határon túli magyar kérdésben tanúsított magatartásától, elsősorban az erdélyi magyarság iránti érzékenységének a növekedésétől és a vele párhuzamosan tovább erősödő romániai nemzetiségellenes intézkedésektől. Az így létrejött történeti diskurzusban az MNSZ mint hivatkozási alap jelent meg: Magyarország felé a baloldali ideológia nemzeti hagyományainak, „nemzetépítő" jellegének az alátámasztására, míg Románia irányába az egykoron sikeresen működött román baloldali nemzetiségpolitika, illetve a román–magyar békés együttélés bizonyítására. A politikai legitimáció és a történeti diskurzus ilyen mértékű – tudatos vagy tudattalan – összefonódásának a következményeként alakult ki az az MNSZ-kép, amelyben a szervezetet úgy jelenítették meg, mint a nemzeti értékeknek és a sajátos nemzeti jellegű intézményeknek a megmentőjét, sőt azok átörökítőjét; az MNSZ történetét beemelték a nemzet történelmébe, mely – szerintük – szerves folytatása volt a kisebbségi létből fakadó nemzeti útkeresésnek.[2] A két szerző nem kezelte differenciáltan az MNSZ kettős funkcióját, a tömegszervezeti versus érdekvédelmi szerepét, és felcserélték azok időbeli megjelenésének sorrendjét.[3] A disszertációk szemléletmódját a forrásadottságok is nagymértékben meghatározták. A két politikatörténeti disszertáció a források tekintetében az Országos Központi Levéltárban (ma Magyar Országos Levéltár) és a Pártörténeti Intézet Levéltárában (ma Politikatörténeti Intézet Levéltára) őrzött diplomáciai iratokra, valamint a romániai magyar baloldal prominens

1 Töttössy Magdolna 1986-ban védte meg disszertációját, címe: *A Magyar Népi Szövetség története 1944–1953.* A disszertáció 2005-ben jelent meg, az eredeti szöveg módosítása nélkül. *Töttössy*, 2005. Lipcsey Ildikó 1988-ban védte meg disszertációját, és 1998-ban, az eredeti szöveg helyenkénti átdolgozása után könyv formájában is megjelentette. *Lipcsey*, 1998.

2 „Ezért képezi szerves részét a magyarság nemzeti történelmének – fogalmaz Töttössy –, és híd-feladatának teljesítésével ezért válik példává..." *Töttössy*, 2005. 272. p.

3 Az újabb források alapján bizonyítható, hogy az MNSZ az első időszakban a romániai magyar közösség feletti politikai hatalom kisajátítására törekedett, s csak később látott hozzá az érdekvédelmi politika folytatásához nélkülözhetetlen intézményi háttér megteremtéséhez.

személyeinek kimenekített hagyatékaira és a velük készített interjúkra támaszkodhatott.

Az MNSZ történetéhez fontos adalékul szolgáltak azok az 1989 előtt megjelent visszaemlékezések, amelyeket a korabeli események szemtanúi, az MNSZ pártstruktúrájában egykoron vezető szerepet betöltött személyek vetettek papírra.[4] Annak ellenére, hogy a visszaemlékezések esetében nem tekinthetünk el attól a tényezőtől, hogy azok nem léphették túl a korszak nyilvánosságának határait, mégis felfedezhető bennük némi „ideológiai verem".[5] Főszereplőik a baloldali eszme elkötelezett hívei és a koncepciós perek elszenvedői az MNSZ történetével kapcsolatban felmerült dilemmájukat azzal oldották fel, hogy ők a magyar közösség érdekében vállaltak tisztségeket, tevékenységük szerves folytatása volt a kisebbségi útkeresésének,[6] és továbbra is fenntartották azon meggyőződésüket, hogy kommunista ideológia képes megoldani a nemzetiségi problémákat, a hibákért az egyes személyek felelősek.

A rendszerváltozás után Magyarországon az MNSZ történetét újabb tanulmányokban dolgozták fel. A személyi változásokhoz nem párosult az MNSZ-t bemutató történeti diskurzus elméleti-módszertani alapjának az újragondolása. Azonban a továbbra is politikatörténeti meghatározottságú tanulmányok probléma-centrikusságából adódott, hogy azok revízió alá vonták a korábbi megállapításokat. Ennek eredményeként Vincze Gábor[7] és az újabb tanulmányában Lipcsey Ildikó[8] is az MNSZ-t már a hatalom kisajátítására törekvő pártállam képviselőjeként írták le, mint olyan szervezetet, amely tevékenyen részt vállalt a nemzeti értékek és magyar nemzeti intézmények felszámolásában. A narratívát továbbra is a sérelmi diskurzus uralta, amelyben új elemként megjelent a felelősség kérdésének a boncolgatása - az MNSZ politikusainak a számonkérése. A szemléletváltás szorosan összefüggött a forrásadottság jelentős kibővülésével. A bukaresti magyar külképviselet iratanyagának kutathatóvá tétele már lehetőséget biztosított arra is, hogy egy forrásgyűjtemény keretében[9] szélesebb kontextusban kerüljön bemutatásra nem csak az MNSZ, hanem a második világháborút követő erdélyi magyar politikai életen belül létrejött csoportok által megfogalmazott eltérő jövőképek is. Az MNSZ történeti szerepének újraértékelését célozta meg az a konferencia is, amelyet 1997-ben rendeztek a Politikatörténeti Intézetben. A szakmai tanácskozás azzal a tanulsággal zárult, hogy az egykori szereplők (Balogh Edgár, Csákány Béla, Gáll Ernő), a baloldal nemzeti hagyományaiból kiindulva,

4 *Balogh*, 1986., *Kacsó*, 1985., *Demeter*, 1975. Az utóbbi két szerző visszaemlékezése megszakad az 1944 őszi politikai szervezkedések bemutatásával.

5 *Furet*, 2000. 487. p.

6 Választásuk helyességének igazolására a magyar történelmi múlt nagy alakjaihoz és eseményeihez nyúltak vissza: „Bethlen Gábor reálpolitikájának útját jártuk, Bem József erdélyi hadjáratának megbékéltető jelszavát tettük magunkévá..." *Balogh*, 1986. 25. p.

7 Vincze Gábortól csak a legfontosabb tanulmányokat soroljuk fel: *Vincze*, 1997/a., *Vincze*, 1997/b., *Vincze*, 1997/c, *Vincze*, 1997/d.

8 *Lipcsey*, 1997.

9 *Fülöp-Vincze*, 1998.

az MNSZ-ről korábban kialakult nézőpontjukon nem tudtak változtatni,[10] az újabb tények ismeretében csak a történészek tanulmányai tették árnyaltabbá, vonták revízió alá az MNSZ-képet.[11]

A hagyományosan középkor és koraújkor centrikus erdélyi magyar történetírásban a magyarországi kutatók (Bárdi Nándor, Vincze Gábor) kezdeményezésére indult újra a romániai magyar közösség 20. századi, és azon belül is az MNSZ történetének a kutatása. A történészi műhelyteremtő szándék generációs csoportosulás kialakulásához vezetett, azonban az új nemzedék a történeti diskurzus irányítását nem tudta magához ragadni. Az elméleti-módszertani újításokból (a társadalomtörténet szemléletmódjának megjelenése) és a romániai levéltári iratok kutathatóvá tételéből következett a problémafelvetések újrafogalmazása. Tanulmányaikban az MNSZ tagságának alakulását vizsgálták meg,[12] valamint az MNSZ érdekvédelmi funkcióját helyezték új megvilágításba.[13] A Babeş-Bolyai Egyetem oktatója, Lönhart Tamás a 2005-ben megvédett doktori disszertációjában az MNSZ kutatások összegzésére tett kísérletet, azonban a nagy terjedelmű összefoglaló munka szemléletmódját továbbra is a magyarországi történeti szakirodalomban illetve a romániai magyar memoire-irodalomban '89 előtt rögzült MNSZ-kép határozta meg. Álláspontja szerint az MNSZ nem csak megpróbálta intézményesíteni a magyar politikai érdekképviseletet, hanem - a népfront stratégiájának megfelelően - egy deklarált nemzeti egységfront[14] keretében egyesítette a MADOSZ-t, az egyházakat, a hagyományos magyar intézményeket és a Magyar Népközösség egyes politikusait.[15]

A román történetírás 1989-et megelőzően csak érintőlegesen foglakozott a témával. Ugyanakkor a marxista történetírás kánonjának megfelelően, az MNSZ-re való utalás elmaradhatatlan részét képezte az RKP és tömegszervezeteinek viszonyát tagláló munkáknak.[16] A rendszerváltás után az értelmezési keret merőben megváltozott, az MNSZ szerepét már nem a nemzetiségi együttműködés pozitív bizonyítékaként értelmezték, hanem éppen ellenkezőleg, a kommunista ideológiába bujtatott irredenta szervezet megtestesítőjeként írták le.[17] Az ellenségképet valójában a román rendvédelemi és titkosszolgálati szervek jelentései, valamint a korabeli politikai élet ellenzéki oldalán elhelyezkedő történelmi pártok tagjainak visszaemlékezései generálták, amelyeket a szerzők a forráskritika

10 Szemléletük hasonlóságot mutat a spanyol polgárháborúban részt vett kommunisták nézőpontjával, amelyet François Furet így fogalmazott meg: „sokan közülük, akik szerencsésnek érzik magukat, amiért legalább egy félig jó ügyet tehettek magukévá, nem akarják túl közelről szemügyre venni az ügy másik felét." *Furet*, 2000. 456. p.

11 A konferencián elhangzott előadásokat közölte a *Múltunk*, 1997. 4. száma.

12 Sárándi Tamás: *A Magyar Népi Szövetség politikája a számok tükrében*. Kézirat.

13 *Nagy*, 2006.

14 A Komintern 1941-ben a népfrontpolitika stratégiája helyett meghirdette a nemzeti front stratégiáját. A kérdés egyik legjobb kutatója, Eduard Mark szerint a nemzeti front stratégiája azt bizonyítja, hogy a Kremlnek pontos elképzelései voltak Európa szovjetizálásáról. Bővebben lásd: *Mark*, 2001.

15 *Lönhárt*, 2005. 172–173. p., 416–417. p., 470. p.

16 *Fătu*, 1979. és *Petric*, 1968.

17 *Faur*, 2003., *Onişoru*, 1996. 165–168. p., *Onişoru*, 1998. 183–189. p.

negligálásával történeti tényként fogadtak el. A magyar nyelvismeret hiányában ezek a szerzők írásaik elkészítése során nem használtak magyar nyelvű forrásokat és szakirodalmat. A román történeti diskurzust meghatározó MNSZ értelmezést a Lucian Nastasă szerkesztette forrásgyűjteményben közölt iratok és a második kötetben megjelent bevezető némileg árnyalta, az MNSZ történetét az RKP nemzetiségi politikájának elemeként, valamint a romániai magyar baloldal magyar nemzeti érdekeket védelmező szervezeteként írta le.[18] A fenti forrásgyűjteménnyel kapcsolatban egy nagyon fontos módszertani kérdés merül fel, nevezetesen az, hogy az MNSZ története feltárható-e pusztán a csendőrségi, rendőrségi iratok alapján? Ugyanakkor azt is meg kell jegyezzük, hogy a gazdag bibliográfiai és biográfiai adatokat felsorakoztató lábjegyzetekből hiányzik a magyarázó-értelmező tartalom, a kommentár.

2. A romániai magyarság kisebbségpolitikai stratégiája 1919–1944 között

Az első világháborút lezáró békeszerződés után a romániai magyar politikai elit a kisebbségi helyzetbe került romániai magyar nemzeti közösséget etnikai alapon (etnoregionális) szervezett pártba tömörítette, bízva abban, hogy a parlamenti keretek adta törvényes lehetőségek kihasználásával és a nemzetközi kisebbségvédelmi intézményeken keresztül hatékony érdekképviseleti politikát folytathat. A lojalitás kérdésében egyfajta kettősség jellemezte mind a magyar közösséget, mind a magyar politikumot. A nemzeti, a kulturális, a történelmi hagyományok továbbra is ezernyi szállal Magyarországhoz kötötték, ellenben ezzel párhuzamosan idővel megjelent egy feltételes integratív megoldásnak az elfogadása is, amit Bukaresttel szemben fogalmaztak meg. Ez utóbbi opció magába foglalta azt az igényt, hogy az erdélyi magyar lakosságot népkisebbségi nemzetként definiálják, vagyis államalkotó nemzetnek ismerjék el. A magyar politikai képviseletet ellátó Országos Magyar Párt ehhez keresett szövetségest a román politikai szereplők között, valamint a román kormányokkal szemben ez képezte a tárgyalási alapot.[19] Az ilyen irányú tárgyalások a román fél elutasító magatartása miatt eredménytelenül záródtak.

A romániai magyarság társadalmi tagozódásából és politikai kultúrájából következett, hogy nem utasította el a baloldali eszméket. Romániában a 19. század végi munkásmozgalomból kinőtt pártok az 1920-as szakadás nyomán kettéváltak: a parlamentáris demokráciát előnyben részesítő szociáldemokratákra, és a hatalom megszerzését forradalomi úton elképzelő kommunistákra. A szocialista értékek mentén szerveződött Romániai Szociáldemokrata Párt és a Romániai Kommunista Párt[20] között 1921-től megszűnt mindenféle kapcsolat. A Romániai Szociáldemokrata Párton belül létrehozott Országos Magyar Bizottság tagságának gerincét a szakszervezetekbe tömörült szakképesített magyar munkásság képezte. A Romániai Kommunista Párt működését 1924-től beszüntették, így kevesen vállalták a lebukás veszélyét. Az RKP hiába hirdette meg a területi elszakadás és a nemzetiségi önrendelkezés elvét, majd a harmincas évek közepétől a népfrontos politikát, a magyar társadalom túlnyomó többsége nem azonosult a párttal.[21] Az RKP által képviselt munkásmozgalommal szemben megfogalmazott legfőbb elvi kifogás a nemzetköziség és a nemzetiségi hovatartozás megfeleltetéséből fakadt, vagy másképpen fogalmazva, az osztályharcos elvek elfogadása nem vezetnek-e el a nemzetiségi hovatartozás, a nemzeti/nemzetiségi érdekek megtagadásához. Mindkét baloldali párt elutasította a román állam kisebbségpolitikai gyakorlatát, a nemzetiségi kérdés megoldását a politikai rendszer megváltoztatásával kapcsolták össze. (A rendszer átalakításának a mikéntjéről azonban eltértek a vélemények.) Az új „demokratikus" államberendezkedés megszületésétől azt remélték, hogy az nem csupán a nemzetiségi kérdést fogja megoldani, hanem a nemzetek közti ellentétekre is gyógyírként fog hatni. A baloldali eszméknek ellenben nagy hatása volt a magyar társadalompolitikai elképzelésekre, mindenekelőtt a harmincas évek eleji nemzedéki szerveződésekre.[22]

A népfrontos politika lépéseként értelmezhetjük a Magyar Dolgozók (Országos) Szövetsége megalakítását (MADOSZ) is, amely az RKP tömegszervezete volt. A MADOSZ elismerte a román nép történelmi jogát egész Erdélyre. A Petru Groza vezette Ekésfronttal 1935-ben megkötött szövetség és az 1937-es Vásárhelyi Találkozó megszervezése körül kifejtett madoszos, kommunista részvétel szintén a népfrontmozgalom programjából következett. A MADOSZ történelmi és politikai súlya mind a magyar politikai életben, mind a román politikai palettán elenyésző volt. „Párhuzamos politikai szervezet" volt, nem volt része a magyar politikai közösségnek. A korabeli magyar közvélemény nem érezte a magáénak, külső hatalmakat, erőket érzékelt a MADOSZ mögött. Működése külső tényezők támogatásától függött: ideológiailag alárendelte magát az RKP-nak, tevékenységét a kormány hallgatólagos támogatásával végezte. A határok kérdésében az adott nemzetközi konstellációnak nem megfelelő, valamint az erdélyi magyar közösségen belül táplált jövőképpel ellenkező megoldást támogatott.[23] Az első bécsi döntés hírére a MADOSZ tiltakozó utcai felvonulásokat szervezett, majd a dél-erdélyi csoport hasonló tömegdemonstrációkat szervezett a második bécsi döntés ellen is. Ez csak tovább növelte a magyar lakosság körében a szövetséggel szembeni ellenszenvet.

18 *Nastasă*, 2002. és *Nastasă*, 2003. 14–22. p., 27–30. p.
19 Erről bővebben lásd: *Bárdi*, 1997.
20 A párt hivatalos megnevezése az általunk vizsgált korszakban: 1921–1945 októbere: Romániai Kommunista Párt; 1945 októbere–1948 márciusa: Román Kommunista Párt; 1948 márciusa–1965: Román Munkáspárt.

21 Ennek nem mond ellent az a tény, hogy a két világháború között a Romániai Kommunista Pártban a magyarság a Románia lakosságán belül elfoglalt számarányához képest túlreprezentált volt (a harmincas években a magyarság számaránya a párton belül elérte a 26%-ot), valamint az sem, hogy számos magyar nemzetiségű személy töltött be vezető tisztséget a pártban, vagy került a párt élére. Itt kell megjegyezzük azt is, hogy a két világháború között lezajlott parlamenti választásokon a különböző fedőszervezeteken keresztül induló RKP a szavazatainak több mint a felét az erdélyi megyékben szerezte meg. *Tănase,* 1998. 46. p.
22 Bővebben lásd: *Bárdi,* 1997. 55–58. p., valamint *Horváth,* 2007. 143–150. p.
23 *Horváth,* 2007. 238–259. p., 266–272, p.

Az 1938-ban bevezetett királyi diktatúrában a – Nemzeti Újjászületési Frontba belépett – Magyar Népközösség látta el, korporatív alapon a magyar közösség politikai képviseletét.[24] Létrejöttével – tulajdonképpen királyi akaratnyilvánítással – megjelent az első magyar jellegű pártmonopóliumot megtestesítő párt. A második bécsi döntés után megvont új határok között Észak-Erdélyben az Erdélyi Párt, Dél-Erdélyben továbbra is a Magyar Népközösség – ez utóbbi a hatósági zaklatások és intézkedések miatt sok esetben csak formálisan – tudta képviselni a magyarság érdekeit.

A romániai magyar közösség körében 1944 őszétől megindult politikai és társadalmi szervezkedések az új nemzetközi és államjogi viszonyokhoz próbálták meg hozzáidomítani a politikai és társadalompolitikai célkitűzéseiket. Az észak- és dél-erdélyi magyar politikai vezetőréteg egyes személyei számára a román átállást követően egyértelművé vált, hogy a magyarság politikai szervezkedését hozzá kell igazítania a térségben domináns szerephez jutott Szovjetunió nagyhatalmi érdekeihez. A kezdeti népfrontos szervezkedések után a korábbi erdélyi magyar politikai vezetőréteg az internálások és házi őrizet elrendelése miatt elveszítette akcióképességét. Az erdélyi magyar politikum ellenzékének számító teljes magyar szocialista és kommunista világnézetű szellemi elit és párttagok, a mögöttük álló baloldali pártok és a Vörös Hadsereg hathatós támogatása következtében gyorsan alkalmazkodtak az új viszonyokhoz. A képviseleti demokrácia hiányában – az RKP segítségével és irányítása alatt – az MNSZ sajátította ki a romániai magyar közösség politikai érdekeinek képviseletét. A következőkben ennek az MNSZ által levezényelt integrációnak nevezett folyamatnak[25] a különböző aspektusait és következményeit vázolom fel röviden. Remélem, hogy ezzel hozzájárulok annak megértéséhez, hogy a kommunista államrendszer kiépülésének első időszakában milyen tényezők befolyásolták a kisebbségi politizálás irányvonalát és mi történt az átöröklött magyar intézményrendszerrel.

3. A romániai magyarság integrációjának román állami keretei (1944–1953)

A háború utáni államhatalom és politikai rendszer kiépülése és átalakulása Romániában

Az ifjú király és környezete által sikeresen végrehajtott átállásnak köszönhetően a háborús viszonyoknak megfelelően visszaállították az 1938-ban megszakított politikai és állami berendezkedést, az alkotmányos monarchiát.[26]

24 A Magyar Népközösség történetére lásd: *Horváth*, 2007. 219–238. p.

25 Fábián Gyula és Ötvös Patricia a kisebbségpolitika három fajtáját különböztetik meg: az asszimilációt, az integrációt és a konszociációt. Értelmezésük szerint az integráció „az a folyamat, amikor a kisebbségi lakosság beilleszkedik annak az államnak a társadalmi, gazdasági, politikai viszonyai közé, amelyben él, de egyúttal megtartja nemzetiségi, etnikai sajátosságait, tehát nem asszimilálódik." *Fábián–Ötvös*, 2003. 24. p.

26 *Monitorul Oficial* (Hivatalos Közlöny) 1944. szeptember 22., 202. sz., 1.626. törvényrendelet. 6232. p.

A politikai viszonyok normalizálásának irányába mutató lépésként, illetve a nemzeti egységfront eredményeként kell értelmezzük azt a szándékot is, hogy a Constantin Sănătescu tábornok vezette kormányban helyet kapott a Nemzeti Demokratikus Blokkot[27] létrehozó négy párt egy-egy képviselője. A román pártpolitikai rendszer 1944 őszén abból a szempontból tért el a két világháború közötti időszaktól, hogy a történelmi pártok mellett kormányszinten képviselethez jutottak a baloldali pártok is. Ez valójában azt jelentette, hogy az államberendezkedés mellett – az augusztus és szeptember folyamán elhanyagolható tömegtámogatást élvező baloldali pártok működésének törvényesítésével – a pártpolitikai és világnézeti folytonosság is megmaradt, és ez határozta meg a román politikai közvéleményt is. Az augusztus végi napokban elindított belső demokratikus kibontakozásnak azonban már szeptember folyamán komoly akadályokkal kellett szembesülnie: egyrészt a fegyverszüneti egyezményből fakadó gazdasági és politikai vonatkozású feltételek tarthatatlanságával, másrészt az RKP agresszív hatalmi aspirációival.

A szeptember 12-ről 13-ára virradó éjszaka Moszkvában aláírt fegyverszüneti egyezményben a kommunista párti igazságügyi miniszterrel, Lucrețiu Pătrășcanuval megerősített román fegyverszüneti delegációnak nem sikerült elismertetnie Románia hadviselő státusát, s mint legyőzött, ellenséges államot 300 millió dollár kártérítés kifizetésére kötelezték.[28] Ez a kötelezettségvállalás később alapjaiban ingatta meg az akkor még viszonylag erős román gazdaságot és ez teremtette meg Romániában a szovjet gazdasági ternyerés feltételeit.

Ugyanakkor a fegyverszüneti egyezményben vállalt kötelezettségek nemzetközi ellenőrzésére és szabályozására létrehozott bukaresti szovjet főparancsnokság alatt működő Szövetséges Ellenőrző Bizottság túlméretezett intézkedési jogköre (gyakorlatilag korlátlan hatáskörrel intézkedhetett az ország minden katonai, gazdasági és politikai ügyében) nagymértékben befolyásolta a román politikai környezet alakulását, de egyben korlátozta az ország szuverenitását is.[29]

A nemzeti érdekek súlyosan sérültek a területi kérdések rendezése során is. A fegyverszüneti egyezmény 19. szakasza – bizonyos kikötések mellett – visszajuttatta Romániának Észak-Erdélyt, ellenben Besszarábiát és Észak-Bukovinát a Szovjetunióhoz csatolták. Azonban már 1944 őszén kiderült, hogy a szomszédos országok területi követelései és a Szovjetunió geopolitikai és geostratégiai érdekei egyes területek fölött megkérdőjelezték a román állami szuverenitást.[30] A nemzeti

27 A Blokkot az ún. történelmi pártok kezdeményezésére hozták létre 1944. június 20-án. Tagja volt a Nemzeti Parasztpárt, a Nemzeti Liberális Párt, a Romániai Kommunista Párt és a Romániai Szociáldemokrata Párt. A baloldali pártokat csak taktikai okokból vették be, abban a reményben, hogy ezáltal a Szovjetunióval megkötendő fegyverszüneti egyezmény feltételei enyhébbek lesznek.

28 Valójában gazdasági természetűeknek tekinthetőek a fegyverszüneti egyezmény 3–13. szakaszai, amelyek a teljes kiszolgáltatottságot teremtették meg. Magyarul: *Orosz–román fegyverszüneti egyezmény...*, 1945. Románul: *Mocanu*, 1994, 310–324. p.

29 A hivatalos nyilatkozatokban Moszkva augusztus 25-én biztosította Romániát arról, hogy nem áll szándékában beavatkozni az ország belpolitikai életébe.

30 A Bukarestből kiküldött közigazgatási szervek Moldvában és a Fekete-tengert övező megyékben csak 1945 elején vehették át a közigazgatást. A Tito vezette Jugoszláviával a Bánság miatt, Bulgáriával szemben

érdekek érvényesülése, s nem kevésbé a nemzeti érzelmek tekintetében a SZEB november 12-ei döntése okozta a legnagyobb felháborodást. A bukaresti kabinet hiába hozta létre október 10-én az észak-erdélyi terület irányításával meghatalmazott kormánybiztosságot, az állomáshelyeiket csak részben elfoglaló román polgári közigazgatást alig másfél hónap után 1944. novemberében kiutasították, és a területet szovjet katonai közigazgatás alá vonták.[31] A Sănătescu miniszterelnöknek címzett november 12-i átiratban a SZEB a kiutasítást a régióban tevékenykedő „önkéntesekből és csendőrökből álló ezred katonáinak" szovjet- és magyarellenes akciójával indokolta, de meglepő módon a felhozott érvek sorában elsőként a következőre hivatkozott: „Újra megjegyzi [*mármint a SZEB – N.M.Z.*], hogy a Vörös Hadsereg által felszabadított Erdélyben tilos a román közigazgatás bevezetése."[32] A moszkvai vezetés saját biztonsági szempontjainak érvényesítését szem előtt tartva kihasználta az etnikumközi konfliktusokat, és egy újabb lépést tett a hatalom megragadása érdekében. A bukaresti kormányzat már csak abból a megfontolásból is súlyosnak tekintette a kialakult helyzetet, mert szerintük a SZEB és annak helyi képviselői támogatták a régióban kibontakozó autonomista törekvéseket. Ezen túlmenően a román államvezetés úgy értékelte a román közigazgatás kiutasítását, hogy ezzel a döntéssel kétségbe vonták a terület feletti román szuverenitást.[33] Hasonlóképpen Bukarest nehezményezte, hogy a térségben a közigazgatási apparátus irányítása a baloldali pártok monopóliumává vált.

A Sănătescu tábornok vezette kormány pozíciójának ingatagsága nem csak a külső nyomásgyakorlásból következett, hanem a belpolitikai élet előre nem megjósolható, gyors ütemű polarizálódásából is.[34] Az RKP számára a nemzeti frontos együttműködés csak a hatalomban való részesedés ígéretét hozta meg, holott a párt szándékai ennél nagyobb célt fogalmaztak meg: egy új típusú államberendezkedés megvalósítását. A király és a népfronti együttműködésre alapozott plurális demokrácia gátat szabtak az RKP ezen törekvéseinek. Ezért a kommunista párt célkitűzései arra irányultak, hogy egy új politikai koalíciót hozzon létre, amelynek tagjai képezik majd az új kormányzatot. Ezt a célt szolgálta az RKP Központi Bizottságának kezdeményezésére létrehozott Országos (Nemzeti) Demokrata Arcvonal platform-tervezetének a kidolgozása és nyilvánosságra hozatala.[35] Az RKP hat hónap leforgása alatt bebizonyította, hogy képes megbuktatni

pedig Dél-Dobrudzsának a hovatartozása okozott konfliktusok az államközi kapcsolatokban. Máramaros megye Ukrajnához való „csatlakozását" a szovjet támogatással fellángolt ruszin nemzeti törekvések fogalmazták meg. Ezek kibontakozásáról és lezárásáról lásd: *Olti,* 2007. 34–39. p.

31 Ezzel kapcsolatban lásd: *Sălăgean,* 2002., valamint: *Nagy–Vincze,* 2004.

32 *Nagy–Vincze,* 2004. 185–186. p.

33 *Mocanu,* 1995. 103–101. p.

34 Azt is el kell ismernünk, hogy a kormányzás első napjaiban hamarosan felszínre került a hagyományos paraszt- és liberális párti vetélkedés, és Maniu – élvezve a tömegek támogatását és remélve az angolszász nagyhatalmak segítségét – elsősorban saját hatalmi bázisának növelésére törekedett és nem a kormány támogatására. *Fischer-Galați,* 1998. 101–102. p.

35 A platformtervezetet közölték az RKP felügyelete alatt működő *România Liberă,* 1944. szeptember 26-i számában. A lapokat mindig egy nappal előre datálták, így a fenti lapszám is már szeptember 25-én az utcára került. Az RSZDP-én kívül az ODA-hoz csatlakozott pártok (a Petru Groza vezette Ekésfront, a Hazafiak Szövetsége stb.) mind az RKP szatellit szervezetei voltak. Az alig ezer fős tagsággal rendelkező

a kormányt,[36] de ezzel egyidőben az ODA kormányzási munkatervének nyilvánosságra hozatalával azt akarta demonstrálni, hogy az ország kül-, de legfőképpen belpolitikai válságát csak az általa vezetett „nemzeti" szövetség oldhatja meg.

A román politikai életben végbement változások egy három pólusú rendszer irányába mutattak. Középen helyezkedett el a hadsereg, az angolszász hatalmak támogatását és a tömegek szimpátiáját élvező király és környezete, a jobboldalt a pártszakadás miatt erőtlenné vált Nemzeti Liberális Párt és a lakosság, illetve az angolszászok bizalmára alapozó Nemzeti Parasztpárt foglalta el, míg a baloldalt a szovjet támogatásnak köszönhetően immunitásban részesülő RKP vezette ODA uralta. Az ország iránti brit és amerikai érdektelenség, valamint a szovjet nyomásgyakorlással szembeni tehetetlenség konfliktusokat idézett elő a jobboldali pártokon belül. A Nemzeti Liberális Párt berkeiben az ún. ifjú és öreg liberálisok között újra feltörő ellentétek pártszakadáshoz vezettek, és a kormányzati tapasztalatokkal rendelkező karrier diplomata Gheorghe Tătărescu vezetésével létrehozott liberális párt hajlandóságot mutatott az RKP-val való politikai és kormányzati együttműködésre.[37] A Nemzeti Parasztpárt soraiban majd csak Groza hatalomra jutása után kerültek felszínre az ellentétek, amelyek a párt egységének és akcióképességének gyengüléséhez vezettek. A politikai paletta teljes átrendeződése azonban 1945 márciusában következett be.

A szovjet diplomácia március első napjaiban már arra is elszánta magát, hogy az 1940-es balti államok „szovjetizálásában" tapasztalatokat szerzett Visinszkij külügyi népbiztos-helyettesen keresztül nyomást gyakoroljon az ifjú királyra. Visinszkij, felrúgva a diplomáciai érintkezés minimális szabályait, arra kényszeríttette I. Mihályt, hogy az ország függetlenségének megőrzése érdekében az ODA platformjához csatlakozó Ekésfront elnökét, Petru Grozát bízza meg a kormányalakítással.[38] Grozán keresztül azt is tudatta a királlyal, hogy a baloldali kormány kinevezése együtt jár a román közigazgatás észak-erdélyi bevezetésével. A Groza-kormány március 6-i megalakulása és a Groza–Sztálin táviratváltás nyomán Észak-Erdélybe újra visszatérhetett a román közigazgatás.[39]

RKP a szervezett munkásságot magába tömörítő szakszervezet felhasználásával nap mint nap több száz vagy több ezer főt számláló tömegeket vitt ki Bukarest és az iparilag fejlett nagyobb vidéki városok utcáira. A Vörös Hadsereg, a SZEB és a Hazafias Gárdák fegyveres támogatásának köszönhetően az RKP teljes immunitást élvezett, az erőszakos tömegdemonstrációk így „törvényes" színezetet kaptak.

36 Az első Sănătescu-kormány októberben megbukott, majd decemberben Rădescu tábornok alakított kormányt. A második Sănătescu-kormányba az Ekésfront elnökét, Petru Grozát nevezték ki miniszterelnök-helyettesnek, míg az RKP Központi Bizottságának tagját, Gheorghe Gheorghiu-Dej a Hírközlési Minisztérium élére került. A Rădescu-kormány működésére vonatkozólag lásd: *Giurescu,* 1996.

37 A Gheorghe Tătărescu-féle NLP történetét feldolgozta: *Ion,* 2003.

38 *Rădulescu-Zoner–Bușe–Marinescu,* 1995. 68. p.

39 A román kormány élére erőszakkal kinevezett miniszterelnöke, Petru Groza az 1945. március 8-án kelt táviratában a kormánya nevében arról biztosította Sztálint, hogy „annak a közigazgatásnak, mely bevonul ebbe az országrészbe [*vagyis Észak-Erdélybe – N.M.Z.*], védelmeznie kell az együttlakó népek jogait s módszereiben az egész lakossággal szemben az egyenlőség elveit kell meghonosítania." Sztálin a március 9-én ugyancsak távirat formájában válaszolt Groza kérésére. A marsall hozzájárult ahhoz, hogy Észak-Erdélybe ismét „bevonulhasson" a román közigazgatás, mivel a román kormány többek között felelősséget vállalt „Erdély területén a kívánatos rendért és csendért, a nemzetiségek jogainak biztosításáért...". *Orosz–magyar fegyverszüneti egyezmény...,* 1946. 10–11. p.

A moszkvai döntés mögött elsősorban biztonságpolitikai megfontolások húzódtak meg. A „biztonságot preferáló, defenzív »birodalmi«"[40] és a regionális érdekek megkívánták, hogy a Szovjetuniót *„baráti államok"*[41] vegyék körül, amelyeket „baráti" kormányok vezetnek. Másodsorban a sikeres román átállást követően kialakult román politikai rendszer „kockázati" vagy mondhatnánk „veszélyeztetettségi" tényezőt jelentett a Szovjetunió számára, mivel Románia az orosz birodalmi politika hagyományos terjeszkedési irányában terült el.[42]

A Kreml a területfoglalásait és a befolyási övezetek kialakítására tett lépéseit úgy próbálta feltüntetni a szövetségesei előtt, mint a Szovjetunió biztonságának kérdését. Az angolszász nagyhatalmak már a háború kezdetétől egy erős Szovjetunióval számoltak és korán felismerték, hogy „egy ilyen nagyhatalom különleges kéréseinek visszautasítása lehetetlen"[43], ami nem jelentette azt, hogy nyíltan elfogadták volna az érdekszférák kialakítását. Azonban a balkáni front megnyitásának elvetése után kialakult katonai erőviszonyok szentesítették a Balkán északi részében, illetve az egész közép-kelet-európai térségben a szovjet szupremáciát. Figyelembe véve azt a tényt, hogy az angolszász nagyhatalmaknak nem volt közös európai békerendezési tervük, s a katonai realitásokat részesítették előnybe, ezért Németország minél előbbi legyőzése érdekében politikai engedményeket tettek. Az már a Foreign Office helyzetfelismerését dicséri, hogy a Balkán térségében saját érdekeinek biztosítására 1944 októberében egyezségre jutott a moszkvai vezetéssel.[44]

Az úgynevezett román történelmi pártok vezetőinek ezek után első helyen kellett számolniuk a Kreml szándékaival és az RKP törekvéseivel – a szovjet típusú államberendezkedés bevezetésének lehetőségével.

A márciusban megalakult Groza-kormány 18 miniszteri tárcája közül 14-et az ODA-t alkotó pártok szereztek meg. Az RKP végre elmondhatta, hogy ellenőrzése alatt tartja a legfontosabb kormányzati pozíciókat: a belügyi, az igazságügyi, a hadügyi és nemzetgazdasági tárcát. Mind a négy minisztériumban már 1945 folyamán megkezdődtek a belső „reformok": a személyzet kicserélése, és a kormánytöbbség minden intézkedést törvényesített.[45] A külügyminisztérium élére kinevezett Gheorghe Tătărescu személye némi garanciát jelentett az angolszász nagyhatalmak számára, hogy az ország külpolitikai irányvonala nem változik meg

40 *Rainer*, 2002. 204. p.
41 Sztálin a James Brynes amerikai külügyminiszternek 1945. december elején címzett levelében tudomására hozta: „a Szovjetunió számára az a lényeges, hogy a szomszéd államok, *baráti államok legyenek.*" Idézi *Fülöp*, 2002. 218. p.
42 Románia geostratégiai fontosságára mutat rá Iván M. Majszkij külügyi népbiztos-helyettes 1944. január 11-i keltezésű, a szovjet legfelsőbb pártvezetés számára készített feljegyzése. Ebben kifejtette, hogy a Szovjetunió és Románia (valamint Finnország) közt: „hosszú időre szóló kölcsönös segítségnyújtási egyezményeket kell kötni, [...] a szükséges mennyiségű bázisoknak – katonai, légi, tengeri – a Szovjetunió rendelkezésére bocsátásával. Azonkívül a Szovjetuniót stratégiailag és gazdaságilag fontos vasúti és közúti rendszerrel kell összekötni" Romániával. *Baráth*, 1996. 159. p.
43 *Constantiniu*, 1997. 44. p.
44 *Bán*, 1996. 24–25. p.
45 A belügyminisztérium 8500 alkalmazottja közül 1945 júniusára 4084 olyan személy maradt meg, akik 1944. augusztus 23. előtt is ott dolgoztak.

gyökeresen, de személyének kiválasztása egyben a kommunista párti vezetők realista politikáját támasztja alá, hiszen a béketárgyalások előkészítésében Tătărescu diplomáciai gyakorlata – amint azt az eredmények is igazolták – nélkülözhetetlenek bizonyult.

Az államigazgatás minden szövetét lassan behálózó baloldali, kommunista térnyerés megállítására az ifjú király vállalkozott. A potsdami konferencián elhangzott angolszász feltételekre támaszkodva[46] Mihály király, élve az alkotmányban rögzített jogkörével, augusztus 20-án a Groza-kormány lemondását követelte. A több mint négy hónapig tartó alkotmányos válság lezárására a Külügyminiszterek Tanácsának moszkvai konferenciáján került sor. Az 1945. december 16. és december 26. között lezajlott konferencián elfogadott megállapodás értelmében a kormányba bevonták a történelmi pártoknak egy-egy képviselőjét, és a kormány 1946. január 8-án kifejezte szándékát, hogy minél előbb megtartja a szabad választásokat.[47] Okulva az 1945 novemberi magyarországi tapasztalatokból, a választások kiírását elhalasztották. Az RKP a győzelem biztosítása érdekében megpróbálta felszámolni mindazon „akadályokat", amelyek befolyásolhatták volna a választások végeredményét. Az igazságszolgáltatás és a belügyi szervek együttműködésének köszönhetően 1946. májusában két nagy per vette kezdetét: az Antonescu-per[48] és a Aurel Aldea tábornok vezette Román Ellenállási Mozgalom pere.[49] A cél egyértelmű volt: az első esetben a múlt rendszer felelőseinek diszkreditálása, míg az utóbbi csoportos per részben a királyhoz hű hadsereg tisztikara, részben pedig a Nemzeti Parasztpárt ellen irányult. A választási kampány során a történelmi pártok gyűléseit a helyi hatóságok számos esetben nem engedélyezték, vagy az RKP munkásbrigádjai szétverték azokat; a vidéki ellenzéki lapok kiadását folyamatosan bojkottálták.[50] A siker érdekében az RKP létrehozta a Demokratikus Pártok Blokkját, amely választási koalícióhoz az RSZDP, az Ekésfront, a Tătărescu-féle Nemzeti Liberális Párt, az Anton Alexandrescu vezette Nemzeti Parasztpárt és Nemzeti Néppárt csatlakozott. Az 1946 júliusában kiadott választási törvény rendelkezései tovább erősítették az RKP pozícióját. A választói helységek kiválasztása, azok ellenőrzése, a választói névjegyzék összeállítása és más hasonló adminisztratív intézkedések révén az RKP-nak sikerült befolyásolnia a választások kimenetelét. A Külügyminiszterek Tanácsának szeptemberi ülésszakán az erdélyi területi kérdésben hozott döntés – immár másodszor is – a román félnek kedvezett, amit a kommunista párt a kampányban ki is használt.[51] A Kreml vezetése is el akarta kerülni az újabb

46 Nagy-Britannia és az Amerikai Egyesült Államok csak azzal feltétellel voltak hajlandók megkezdeni a béketárgyalásokat a kelet-európai országokkal, ha azokban az országokban elismerten demokratikus kormányok vannak hatalmon. *Deletant*, 1997. 55. p.
47 Az 1946 évi romániai választásokra bővebben lásd *Ţârău*, 2005.
48 Uo. 474. p
49 *Deletant*, 1997. 57. p.
50 *Ţârău*, 2005. 472–473. p.
51 Az RKP Politikai Bürójának 1946. szeptember 23-ai ülésén Luka László kijelentette, hogy Erdély ügyében a párt nyert, mert ezzel a „reakció" vereséget szenvedett, és a tömegek is látják, hogy a reakcióval veszélyes

választási fiaskó lehetőségét, ezért az RKP főtitkárát, Gheorghe Gheorghiu-Dejt és a román belügyminisztert, Teohari Georgescut az 1946. április 2–3-i moszkvai tárgyalás alkalmával konkrét utasításokkal látták el, sőt anyagi támogatást, egy millió dollárt ígértek a Blokk választási kampányára.[52]

A november 19-én megtartott választás a Blokk „elsöprő" győzelmével zárult, az egykamarás parlamentben a Blokk 347 mandátumot biztosított magának, az NPP 33, míg az NLP csupán 3 képviselői helyet szerzett. A választási csalások egyértelműek voltak,[53] de ez nem akadályozta meg a parlamentet abban, hogy decemberben ünnepélyes keretek között megkezdje munkálatát.

A román politikai rendszer átrendeződéséhez a végső lökést a nemzetközi életben bekövetkezett változások adták meg. A párizsi békeszerződés aláírása, a két nagyhatalom, a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok közötti konfliktus kiéleződése, a Truman és a Zsdanov doktrína meghirdetése, a Kominform megalakulása rányomták bélyegüket a szovjet megszállás alá került európai országokra. Romániában 1947-ben megszűnt a „»hatalom kettősége«".[54] Az ellenzéki pártok vezetőinek megfélemlítésére és likvidálására irányuló márciusi és májusi letartóztatási hullámot,[55] az NPP vezetőinek letartóztatása követte. Az NKVD segítségével végrehajtott titkos akció során sikerült lebuktatni az NPP vezetőit, ami végül az NPP felszámolásával és Iuliu Maniu elítélésével zárult. A „népi demokrácia" győzelme a király lemondatásával és a népköztársaság december 30-i proklamálásával teljesedett ki.

Ezt követően az RKP újra fogalmazta viszonyát a társutasokkal és a tömegszervezeteivel szemben. Az új hatalom és államépítkezés útjában álló „kényelmetlen" társutast, Gh. Tătărescut november 7-én menesztették a külügyminisztérium éléről. A külügyi tárca vezetésével két nappal később Ana Paukert bízták meg. Az RKP KB április 22-én bírálatban részesítette egyik legfőbb szövetségesét, az Ekésfrontot, májusban pedig az MNSZ kapott figyelmeztetést.[56] Az egységes munkáspárt létrehozása már csak idő kérdése volt. Az RSZDP és az RKP erőszakos egyesítéséből 1948. februárjában megalakult Román Munkáspárt céljainak megvalósítása érdekében egy új típusú törvényhozói hatalom kialakítására törekedett. Az RMP vezette választási szövetség, a Népi Demokratikus Front a március 20-ára kiírt választásokon megszerezte a szavazatok 92,2%-át,[57] és az újonnan létrehozott Nagy Nemzetgyűlés[58] megszavazott minden egyes törvénytervezetet.

együttműködni. Arhivele Naţionale Istorice Centrale (ANIC), fond (továbbiakban f.) 2348. CC al PCR, Cancelarie, dosar (továbbiakban d.) 49/1946. 12. f.

52 *Tărău*, 2005. 467–471. p.

53 Uo. 485–493. p.

54 *Tănase*, 1998. 59. p

55 Március 20-án 315 főt, míg május 4-én 600 személyt tartóztattak le, majd a legnagyobb részüket 6 hónapig tartó fogság után hazaengedték. *Deletant*, 1997. 59. p.

56 Lásd az 53. sz. iratot.

57 *Onişoru*, 1996. 279–280. p.

58 A Nagy Nemzetgyűlés jogkörére és működésére bővebben lásd: *Ionescu-Gură*, 2005. 127–153. p.

A párt és az államhatalom szervezeti összefonódását az áprilisban elfogadott új alkotmány törvényesítette, majd az RMP júniusi plenáris ülésének határozatai is az új korszak kezdetét jelezték, a „polgári demokratikus forradalom" időszakának lezárását és az osztályharc meghirdetését. „A népi demokrácia fejlődése és áttérési folyamata a szocializmus építésére az osztályharc körülményei között folyik, amely változatos és egyre élesebb formát ölt"[59] – olvashatjuk a plenáris ülés határozatában.

Az új államhatalmi rendszer kiépítésének első lépcsőfokaként kell értelmezni a szovjet típusú tervgazdálkodás bevezetését,[60] amely egyet jelentett az államosítással,[61] a magántulajdon felszámolásával, a nehézipari fejlesztések elindításával,[62] valamint a földkisajátítással, a kollektív gazdaságok erőszakos megszervezésével.[63] A társadalom feletti ellenőrzést az újonnan létrehozott állami erőszakszervezeteket, a Securitate (Direcţia Generală a Securităţii Poporului)[64] és a Milícia (Direcţia Generală a Miliţiei)[65] biztosították. A terror, a letartóztatások, az internálások tömeges jelenségekké váltak, amelyhez részben hozzájárult az tény is, hogy módosították a bűntető törvénykönyv egyes paragrafusait és új büntetőjogi kategóriákat vezettek be.[66] Az egyházak sem mentesülhettek az állami felügyelet kiterjesztése alól. Az 1948 augusztusában kibocsátott új felekezeti törvény előírásai értelmében az állami felügyelet és ellenőrzés az egyházak önkormányzatára és hitéletére is kiterjedt.[67] (Ugyanakkor elvették, államosították az összes felekezeti iskolát, aminek komoly kárát látta a magyar nyelvű közoktatás.)

Az ország szovjetizálásához szükség volt az új elit, a pártnomenklatúra kiépítésére. Az egyesítés időpontjában a több mint 1.060.000 tagot számláló RMP-t azonban nem lehetett a „hivatásos forradalmárok" élcsapatának nevezni, ezért már 1948-ban megkezdődött a párttagság felülvizsgálata. A kizárásokkal[68] egy időben felgyorsult az ideológiai nevelés és a káderképzés. A tisztogatás nem csak a párttagságot érintette, hanem megfelelő ürügyet biztosított a párt legfelsőbb vezetői számára, hogy leszámoljanak a vélt vagy valós riválisaikkal. Az első célpont a párt értelmisége körében nagy népszerűségnek örvendő, illetve a „legautentiku-

59 A határozatot közli: *A Román Munkáspárt Központi Vezetősége II-ik plenáris ülésének határozata...*, 1948.

60 A tervbizottság felállítására 1948. július 18-án került sor, a grémium elnöki tisztségét Gheorghiu-Dej töltötte be. *Tismăneanu*, 2005. 146. p.

61 Az államosítást az 1948. június 11-én kibocsátott 119-es számú törvény utasításainak megfelelően hajtották végre, amelynek értelmében minden ipari, bank-, bánya-, biztosító-, és szállítási vállalat állami tulajdonba ment át. Lásd: *Monitorul Oficial*, 1948. június 11. I. rész, 133. bis. sz., 5041–5062. p.

62 Az ipari termelés 1948–1953. között 18,2%-al, más adatok szerint 24%-al növekedett. *Tănase*, 1998. 70. p.

63 Az első termelőszövetkezeteket 1949-ben alakították meg, ennek ellenére számuk már 1951-ben elérte az 1089-et. Uo. 77. p.

64 A Securitatét az 1948. augusztus 30-án kiadott 221. sz. törvény alapján szervezték meg.

65 A Milícia létrehozására 1949. januárjában került sor.

66 Az elnyomatás legsúlyosabb éveiben, 1950–1953 között 55.527 személyt tartóztattak le. *Tănase*, 1998. 58. p.

67 *Monitorul Oficial*, 1948. augusztus 4. 178. sz., 177. sz. törvény. 6392–6396. p.

68 A kizárások következtében az RMP tagsága 720.000 főre csökkent le, amely együtt járt a tagság összetételének „egészséges" megváltoztatásával, vagyis a munkások számarányának a növekedésével. *Tănase*, 1998. 48. p.

sabb nemzeti kommunista"[69] Lucrețiu Pătrăşcanu volt, akit 1948. április 28-án tartóztattak le, de az ellene indított pert csak több éves „kivizsgálás" után sikerült lezárni, kimondva felette a halálos ítéletet. Lucrețiu Pătrăşcanu semlegesítésével Gheorghiu-Dejnek nem sikerült felszámolnia az RMP Titkárságán belüli hatalmi megosztottságot, ezért az elkövetkezendő években arra törekedett, hogy megszerezze a pártapparátus feletti kontrolt. Az ún. jobboldali elhajlás vádjával Dejnek 1952-ben sikerült kizárnia a pártból Luka Lászlót, Teohari Georgescut és Ana Paukert.[70] A román politikai elit konszolidálására 1952–1955 között került sor, amely annak volt köszönhető, hogy egyrészt a szovjet tanácsadók háttérbe szorultak, másrészt lezárult a moszkoviták (Luka, Pauker) és a hazaiak (Dej) közötti harc, amely az utóbbiak győzelmével ért véget.

A román kormányok és pártok magyarságpolitikája

A román kormányok és a román politikai pártok kisebbség- és magyarságpolitikájának irányvonalát, illetve a magyar kérdés jogi rendezését a fent jelzett időszakban a nemzetközi és a belpolitikai viszonyok határozták meg, de hatását tekintve ugyanilyen jelentőséget kell tulajdonítanunk annak is, hogy a román társadalom hogyan viszonyult a magyarsághoz 1944 őszétől. Ezen túlmenően a magyar kérdés rendezése az augusztus 23-i fordulat után nem tartozott a bukaresti kormányzat legsürgősebb feladatai közé.

A világháború alatti etnikai üldözések, a zsidók tömeges legyilkolása és deportálása, majd azt követően a német ajkú lakosságot érintő internálások és a Szovjetunióba történő deportálásuk, valamint egyes területeknek az elvesztése gyökeresen megváltoztatták Románia etnikai szerkezetét és a nemzetiségek földrajzi elhelyezkedését. A többségi nemzet tagjaiban a magyarsággal szembeni ellenséges viszonyulást, a veszélyeztetettség ébrentartását tovább fokozta az a tényező, hogy a magyar lakosság egynegyede továbbra is a Magyarországgal szomszédos határmenti övezetben lakott.

A magyar kérdés 1944 őszén először mint állambiztonsági, közigazgatási probléma jelent meg, majd ezt a keretet túllépve nemzetközi üggyé és a hatalomért folyó belpolitikai küzdelem *eszközévé* vált. A kisebbségekre vonatkozó jogi szabályozás és gyakorlat is csak ebben a keretben értelmezhető.

A megváltozott katonapolitikai helyzet következtében[71] a bukaresti kormányzat kellőképpen feljogosítva érezte magát arra, hogy a közrend, illetve a közbiztonság védelme érdekében biztonsági intézkedéseket vezessen be az ellenséges állammá vált Magyarországgal határos erdélyi megyék területén lakó magyar és német nemzetiségű állampolgáraikkal szemben. Dél-Erdélyben már augusztus 25-én kezdetét vette a magyarság politikai vezéregyéniségeinek letartóztatása vagy házi

69 *Tismăneanu*, 2005. 126–127. p.
70 Ana Pauker és társainak kizárását feldolgozta: *Levy*, 2002. 168–188. p.
71 A román kormány augusztus 25-én a hadat üzent Németországnak, majd a magyar hadsereg szeptember 5-i támadás után Magyarországnak is.

őrizetük elrendelése.[72] De nemcsak civil személyeket, hanem papokat, szerzeteseket és apácákat is letartóztattak.[73]

A román és a szovjet hadsereg észak-erdélyi bevonulása után, a Csendőrség Főfelügyelősége szeptember 11-i, 44.158. számú utasításának megfelelően, megkezdték a terület „pacifikálását", az „irredentizmussal" vádolt személyek felkutatását, illetve azoknak a letartóztatását, akik „a magyar uralom alatt bármilyen formában üldözték a román ajkú lakosságot" vagy a román államot gyalázták.[74] A Legfelsőbb Vezérkar október 19-én az 578.832. sz. rendeletével[75] – ellentmondva a nemzetközi előírásoknak – hadifoglyoknak nyilvánította a magyar katonaszökevényeket vagyis azokat, akik alakulatuktól elszökve hazatértek otthonaikba.[76]

Habár a félkatonai alakulatok vérengzései jóval kevesebb magyar áldozatott követeltek, mint a tömeges internálások – ám annál nagyobb visszhangot váltottak ki. A félkatonai egységek szervezése először a kormánytól függetlenül indult meg, majd a Legfelsőbb Vezérkar támogatásával hét zászlóaljat állítottak fel.[77] Az ún. Maniu-gárdisták által elkövetett székelyföldi vérengzések mellett számba kell venni a Bihar megyei vagy egyéb területeken elkövetett gyilkosságokat, valamint az ún. „batalioane fixe"[78] elnevezésű egységek atrocitásait.

A magyarság jogállásának szabályozása (jogszabályi háttér) és a kisebbségekkel foglalkozó kormányzati szervek jogkörének meghatározása és személyi összetételének összeállítása (intézményi háttér) tekintetében 1944 őszén a már említett állambiztonsági szempontok érvényesítése és a kérdés belpolitikai ügyként való kezelése érvényesült. Az 1923. évi alkotmány visszaállításával megteremtették ugyan a nemzetiségi politikai gyakorlat jogi feltételeit, ellenben a belső viszonyok jogi újrarendezésének folyamata a megváltozott katonapolitikai feltételek és a

72 ANIC, f. 1474. Inspectoratul General al Jandarmeriei, d. 159/1944. 307. f. A „magyar vezetőket" (conducători maghiari) „letartóztatták". és lágerekbe internálták". 310. f. A Fehér megyei csendőr-szárnyparancsnokság augusztus 28-i jelentése „magyar irredenták" (iredentişti maghiari) letartóztatásáról számolt be. 308. f. A Fehér megyei csendőr-szárnyparancsnokság augusztus 29-i jelentése hatósági őrizetbe vételről beszél. 309. f. *Şandru*, 1999. 82. p, valamint *Nagy*, 2004. A csendőrséget nem érte váratlanul az utasítás, mert a népközösségi vezetőkről, mint az államrendre veszélyes egyénekről, már évek óta folytattak adatgyűjtést, és július folyamán néhány napra begyűjtötték és kényszerlakhelyre szállították a magyar értelmiségeik egy részét. *Kacsó*, 1985. 538–539. p.
73 Arhiva Ministerului Externe (AME), F. 71/1939., E. 9. (1939–1947), vol. 162. 136., 147. f.
74 *Sălăgean*, 2002. 60–69. p. A fenti utasításra hivatkozva a hatóságok számos helyen nem csupán a katonakorú férfiakat szedték össze, hanem asszonyokat, gyermekeket is. (Például a Maros-Torda vármegyéből Földvárra elhurcolt közel négyezer magyar közül mintegy négyszázötven volt kiskorú, akiknek egy részét – marosvásárhelyi közbenjárásra – december elején hazaengedték. *Szabad Szó* /Marosvásárhely/, 1944. december 5.)
75 ANIC, f. 1474. Inspectoratul General al Jandarmeriei, d. 149/1944. 9. f.
76 Csak Háromszék vármegyéből – az 1944. november 12. után felálló főispánság információi szerint – több mint 2.000 férfit hurcoltak el, akiket először Földvárra kísértek, majd egy részüket tovább vitték a foksányi elosztótáborba, illetve onnan a Szovjetunióba. Lásd: *Népi Egység*, 1944. november 16., valamint a 8. sz. iratot.
77 A félkatonai egységek megalakításáról és tevékenységéről bővebben lásd: *Gál–Gajdos Balogh–Imreh*, 1995., *Benkő*, 1995., *Benkő*, 2007., *Nagy–Vincze*, 2004., 45–49. p., 353–367. p., valamint a voluntár egységek működését törvényesnek ítélő *Țurlea*, 1996.
78 Az elnevezés alatt helyben mozgósított (ezt jelzi a Someş, Bihor, Codru stb. nevek is) önkéntesekből álló félkatonai egységeket kell érteni. Tagjai a front háta mögött rendvédelmi feladatokat láttak el.

kormány érdektelensége miatt megakadt. Ez utóbbi megállapítás érvényességét a kisebbségeket érintő első törvény létrejötte is alátámasztja. Az Antonescu rezsimben felállított és méltán elhíresült Románosító Államtitkárság[79] átszervezéséről rendelkező és szeptember 2-án érvénybe lépett 445-ös törvény értelmében a Románosító Államtitkárság felszámolására – a Nemzetgazdasági Minisztérium keretében – létrehozott hivatalt (Oficiul lichidării patrimoniului Centrul Național al Romanizării și al rezolvării problemelor minoritare și de migrațiuni)[80] többek között „a kisebbségi és migrációs ügyek" intézésével is megbízták. A jogszabály nem tartalmazott olyan rendelkezéseket, amelyek meghatározták volna, hogy ezt a feladatkört az intézmény miként lássa el.

A román kormány további intézkedéseivel arra törekedett, hogy teljesen kizárja, illetve minimálisra korlátozza a kisebbségi képviseletet az állami közigazgatásban. Míg a belügyminisztérium szeptember 12-i 55.146. sz. határozata értelmében a még román állami alkalmazásban álló dél-erdélyi magyar tisztviselőket – a hivatalos indoklás szerint pénzügyi okokból – elbocsátották, addig Észak-Erdélyben a közigazgatás újjászervezésekor az volt a cél, hogy minden területre azok térjenek vissza, akik 1940 augusztusában is ott szolgáltak, de az is előfordult, hogy a Besszarábiából és Észak-Bukovinából evakuált csendőröket és tisztviselőket helyeztek oda.[81] A közigazgatási apparátus vezetőinek kinevezéséről a teljes központosítás jegyében, Bukarestben döntöttek.[82] Hasonlóképpen egyetlenegy magyar tisztviselőt sem találunk az október 10-e után megszervezett Felszabadított Erdélyi Területek Közigazgatásának Kormánybiztossága tanácsában sem.

A kisebbségek jogállásának szabályozása a szovjet hadsereg észak-erdélyi tevékenysége[83] és a SZEB november 12-i beavatkozása következtében lényegesen megváltozott.

A román kormány képviselői és Visinszkij külügyi népbiztos-helyettes között november 12-én lezajlott tárgyalás[84] és a SZEB aznapi átiratának elemzése után a bukaresti kabinet arra a következtetésre jutott, hogy Moszkva Erdély kérdését összekapcsolta a fegyverszüneti szerződésből fakadó kötelességek teljesítésével és a nemzetiségi, de elsősorban a magyar kérdés rendezésével.

A terület feletti igény hangoztatásával párhuzamosan a román kormány gyors offenzívába kezdett. A kormány, felhagyva eddigi kisebbségpolitikai gyakorlatával,

79 Teljes nevén a Románosító, Kolonizáló és Leltározó Államtitkárság (Subsecretariatul de Stat al Romanizării, Colonizării și Inventarului), amelyet 1941 májusában hoztak létre.

80 *Monitorul Oficial,* 1944. szeptember 2., 202. sz. 6235–5236. p.

81 *Nagy–Vincze,* 2004. 36. p.

82 Október 14-én Falvius Lucrețiut Kolozsvár, október 24-én pedig Augustin Cornat Nagyvárad polgármesterének nevezték ki. Lásd: *Monitorul Oficial,* 1944. október 14., 238. sz., 880. sz. belügyminisztériumi rendeletet, valamint *Monitorul Oficial,* 1944. október 24., 246. sz. 1.943. sz. belügyminisztériumi rendeletet.

83 Kolozs megyében a vármegye és a polgármesteri hivatal élére a városi szovjet katonai parancsnok nevezte ki a személyeket, amely Bihar és Szatmár megyében is megismétlődött. Ez utóbbira vonatkozólag lásd a Menetszakasz-parancsnokság által az észak-erdélyi megyékben uralkodó közállapotokról készült november 7-i jelentést. Közli: *Nagy–Vincze,* 2004. 162., 165. p.

84 *Nagy–Vincze,* 2004. 182. p.

az elkövetkező napokban, hónapokban nagy lépéseket tett a kisebbségi jogok szabályozása érdekében. Még a minisztertanács november 13-i ülésén elfogadták és november 14-én hatályba lépett a minisztériumok átszervezéséről szóló törvényt, amelyben helyet kapott az újonnan létrehozott Nemzeti Kisebbségek Minisztériuma is. Történelmi, sőt páratlan lépésként is értékelhetjük a kormány ezen intézkedését, ellenben a Nemzeti Kisebbségek Minisztériumára vonatkozó egy mondatos rendelkezés mellett az 575. számú törvényben nem találunk egyetlen passzust sem, amelyben tisztázták volna az intézmény szervezeti felépítését, vagy hatáskörét.[85] Ezt az intézkedést akár a második Sănătescu-kormányban egyre nagyobb szerephez jutó baloldali pártok győzelmének is tulajdoníthatjuk, mivel a tárca élére a Hazafiak Szövetségének elnöke, Gheorghe Vlădescu-Răcoasa szociológus került. A függőben maradt kérdéseket, vagyis a minisztérium feladatkörét és szervezeti felépítését csak a több mint másfél hónappal később, a *Hivatalos Közlöny*ben 1945. január 5-én megjelent 7. számú törvénnyel rendezték.[86] Tevékenységi jogkörét három pontban foglalták össze, amely csupán a nemzetiségi kérdések tanulmányozásától a még csak kidolgozás alatt álló Nemzetségi Statútum végrehajtásából fakadó felügyeleti és ellenőrzési funkcióig terjedt. A korlátozott feladatkör ellátását az is akadályozta, hogy a minisztérium apparátusát a december 11-én felszámolt Románosító Államtitkárság személyzete adta. Az úgynevezett nemzetiségi ügyosztályok sorában az első helyet a legnagyobb lélekszámot képviselő magyar ügyosztály foglalta el. A már említett Nemzetiségi Statútum kibocsátására újabb egy hónapot kellett várni. Az 1945. február 7-én megjelent 86. számú törvény a korábbi nemzetiségi jogfejlődéshez képest nagy lépést jelentett a kisebbségeket érintő jogalkotás területén.[87] Az általános rendelkezés, valamint a nyelvhasználatra, a közoktatásra és a vallásgyakorlatra vonatkozó rendelkezések értelmében olyan sérelmes jogállapotokat számoltak fel, mint például a „faji eredet" kutatását, a nemzetiségi megkülönböztetését a közhivatalok elnyerésénél; eltörölték a nem román ajkú köztisztviselők kötelező román nyelvvizsgáját, a nemzetiségi diákok román nyelvű érettségiztetését, a felekezeti iskolák és elismert felekezetek jogi és anyagi hátrányos megkülönböztetését. A jogkiterjesztés oldaláról vizsgálva a törvény rendelkezéseit, azokban a „kerületekben", ahol az ott elő nemzetiség számaránya az utolsó népszámlás adatai szerint elérte a 30%-ot, biztosítani kellett (volna) a közigazgatási és a bírósági tevékenység során az anyanyelvhasználatot, de ugyanez vonatkozott a községi és megyei tanácsok működésére is. A kolozsvári egyetem jogtudományi és bölcsészeti karain létesítendő magyar és német nyelvű tanszékek felállításával biztosították volna az állami finanszírozású nemzetiségi egyetemi oktatást. Annak ellenére, hogy ezzel az

85 *Monitorul Oficial,* 1944. november 14., 264. sz., 575. sz. rendelettörvény. 7334–7345. p.

86 *Monitorul Oficial,* 1945. január 5., 4. sz. 7. sz. törvény. 64–65. p. A törvény indoklásából azt is megtudhatjuk, hogy a nemzetiségi ügyekkel korábban a Külügyminisztérium és a Románosító Államtitkárság felszámolására létrehozott hivatal foglakozott. Ez utóbbi intézményt az 1944. december 11-én megjelent 630. számú törvény rendelkezései szerint megszüntették. *Joó Rudolf beszélgetése...,*1983. 35–36. p.

87 *Monitorul Oficial,* 1945. február 7.

intézkedéssel megpróbálták egységesen rendezni a kisebbségi kérdést, mégis azt mondhatjuk, hogy nem felelt meg a szükségleteknek, csak a dél-erdélyi viszonyok tekintetében jelentett fejlődést. Észak-Erdélyben a szovjet katonai közigazgatás időszakában a román nyelv mellett hivatalossá tették a magyar nyelv használatát, Kolozsváron pedig tovább folytatta tevékenységét a magyar nyelvű tudományegyetem.

A Groza-kormány hatalomra kerülésével elméletileg javultak ugyan a nemzetiségi politikai gyakorlat jogi feltételei, ellenben visszalépésnek kell tekintetnünk a kabinetnek azon intézkedését, miszerint a nemzetiségekkel foglalkozó kormányzati szervet, a Nemzeti Kisebbségek Minisztériumát államtitkársági szintre fokozta le. (Ezt azonban a baloldali magyar sajtó – a közvéleményt félrevezetve – elhallgatta és az államtitkárságot „alminisztériumnak" titulálta.) Az államtitkárság szerepe formálisnak tekinthető, mert az intézmény működését szabályozó törvény értelemében nem járhatott el, nem kezdeményezhetett magyar ügyekben. A magyar kérdés kezelése a párizsi békeszerződés ratifikálásáig a román kormányok számára prioritást jelentett,[88] ellenben a jogegyenlőség deklarálásának ellentmondott a napi törvényhozási gyakorlat és az állami közhivatalok működése. Számtalan olyan jogszabály látott napvilágot[89], amelyeknek a rendelkezései – közvetve vagy közvetlenül – hátrányosan érintették a magyar lakosságot. A gazdasági sérelmek (a földreform, a visszaperlési törvény, a szövetkezeti központok gazdasági elsorvasztása, az észak-erdélyi magyar kiskereskedőket sújtó többletadóterhek stb.), a magyar anyanyelvű közoktatási intézmények és tanszemélyzet működésének akadályoztatása, az észak-erdélyi magyarokat hosszú éveken keresztül létbizonytalanságban tartó állampolgársági törvény és még sok más hasonló jellegű diszkriminatív intézkedés jelezte, hogy a kormányok továbbra sem akarták figyelembe venni a nemzetiségek jogait, vagy nem volt meg a kellő politikai akarat és szándék, hogy orvosolják a sérelmeket. A Nemzetiségi Statútum végrehajtási rendeletének kibocsátására több mint másfél évet kellett várni,[90] amely a megjelenés időpontjában nem fedte az immáron hivatalosan és nyíltan is megfogalmazott magyar igényeket.[91] Az 1946. évi választás után valójában már nem a román kormányok magyarságpolitikájáról beszélünk, hanem az RKP/RMP magyarságpolitikai elképzeléseiről. A Magyar Autonóm Tartomány létrehozása azon-

88 A román béke-előkészítő bizottság iratanyagának áttanulmányozásából kiderül, hogy a román kormánynak a magyar–román határkérdés végleges rendezéséig magyarbarát politikát kellett folytatnia. *Olti,* 2007. 46–48. p.

89 A bevezető tanulmányban nem szeretnék külön kitérni a sérelmek ismertetésére, mert a forrásgyűjteményben számtalan olyan iratot közlünk, amelyek mélyrehatóan bemutatják ezeket, valamint az iratok lábjegyzeteiben megadjuk a kérdésre vonatkozó legszükségesebb szakirodalmat is. A jogsérelmekre vonatkozólag lásd a következő iratokat: 7., 17-18., 24–25., 31–32., 33., 45.

90 A Nemzetiségi Statútum végrehajtási rendelete 1946. szeptember 20-án jelent meg, anélkül, hogy a törvény intézkedéseit lényegükben megváltoztatta vagy érintette volna. *Monitorul Oficial,* 1946. szeptember 20. 218. sz., a Nemzetiségi Minisztérium 10. sz. végrehajtási rendelete. 10.242–10.244. p.

91 Az MNSZ által kidolgozott nemzetiségi törvénytervezetre vonatkozólag lásd a 37–38., 39., 42–43. sz. iratokat.

ban már nem a rendszer „belső fejlődéséből" következett, hanem a lenini–sztálini nemzetiségpolitikai gyakorlat kényszerű adaptálásának a „terméke" volt.[92]

A román pártok magyarságpolitikája[93]

Miközben a pártpolitikai csatározások szintjén elkezdődött az ország második világháborús katasztrófájának előidézéséért felelős személyeknek a felkutatása, addig a román társadalmi tudatból 1944 őszén hiányzott a múlt átértékelésének az igénye, amely részben abból vezethető le, hogy augusztus 23-án egy gyors és sikeres átállás történt az új szövetségesek oldalára. Ennek egyik vetülete volt az egyre fokozódó nemzetiségellenesség, ami abban nyilvánult meg, hogy a világháború előestéjén elszenvedett területi veszteségekért egyöntetűen a nemzetiségeket tették felelőssé. Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy az antiszemitizmus kelléktárát már nem lehetett használni,[94] mivel a szeptember 12-én aláírt fegyverszüneti egyezményben a román kormány kötelezettséget vállalt, hogy eltörli a faji törvényeket.[95]

A vezető országos napilapokban 1944. őszén nyilvánosságra hozott egyéni vélemények, megoldási javaslatok jól tükrözték a román társadalom közhangulatát. A román nyelvű írott sajtóban megjelent cikkekben a magyar kérdést összekapcsolták az Erdély felszabadításáért vívott küzdelemmel, a terület feletti román szupremácia elismertetésével, valamint követelték a magyarság kollektív vagy egyéni felelőségre vonását a 2. bécsi döntés után a román állam és nép ellen elkövetett tetteik miatt.[96] A politikai támogatás növelése érdekében folytatott küzdelem során, illetőleg a párt- és kormányzati programok, szándéknyilatkozatok megfogalmazásakor minden egyes pártnak szembesülnie kellett ezzel az attitűddel.

A politikai életben igencsak aktív és legnagyobb támogatást élvező *Nemzeti Parasztpárt* a magyar „kisebbségtől" lojalitást és a 2. bécsi döntés következtében elveszített terület feletti román szuverenitás feltétel nélküli elfogadását követelte meg, ellenben a kitelepítést és a kollektív vagy egyéni felelősségre vonást sem utasították el a párton belül.[97] Azonban nem voltak láthatóak a lojalitás ellenében felajánlott integráció törvényi biztosítékai. Az október 16-án nyilvánosságra hozott parasztpárti programnak a nemzetiségekre vonatkozó kitétele semmi újat nem ígért a két világháború közötti időszakban rögzített elvekhez és gyakorlathoz

92 A Magyar Autonóm Tartomány létrehozására lásd: *Bottoni,* 2005. 307–353. p. A MAT működésére vonatkozólag lásd: *Autonóm magyarok?...,* 2005. tanulmánykötetet.

93 Csak az NPP és az RKP programjait ismertetjük.

94 A korszakot fiatal kommunista káderként átélő Tóth Sándor a román társadalom nemzetiségellenességét egy később megjelent könyvében azzal magyarázza, hogy az egyik napról a másikra tiltottá vált antiszemitizmust a nemzetiségek iránti gyűlölet, idegenkedés váltotta fel, valamint a románellenes magyar bűnök számonkérése. *Tóth,* 1997. 20. p.

95 Fegyverszüneti egyezmény 6. szakasza értelmében a román kormány vállalta, hogy „hatályon kívül helyez minden faji megkülönböztetésen alapuló törvényt és ebből eredő megszorítást."

96 Bővebben ld. *Sárándi,* 2005.

97 *Curierul,* 1944. szeptember 20., október 25. Levéltári bizonyítékok hiányában nem állíthatjuk biztosan, hogy a Nemzeti Parasztpárt körében nyíltan megfogalmazódott a magyarság kitelepítésének szándéka, mindenesetre ezek a nyilatkozatok is annak a véleménynek adtak hangot, hogy a párton belül foglalkoztak a kitelepítés lehetőségével.

képest: „12. pont. Az etnikai kisebbségek: a Nemzeti Parasztpárt továbbra is fenntartja az etnikai kisebbségekkel szembeni jól ismert hagyományos politikáját."[98] A lojalitás feltétel nélküli követelése ellenben megegyezett a kisebbségekkel szembeni nemzetközi elvárással. Amiatt, hogy Maniu augusztus végén csatlakozásra szólította fel a legionáriusokat[99] és pártjával együtt tevékenyen részt vállalt az ún. voluntár egységek megszervezésében,[100] a magyarság bizalmatlansága a nyugatbarát, magát demokratikusnak és progresszívnek nevező parasztpárttal szemben tovább növekedett. Az önkéntesek vérengzései, a magyarellenes atrocitások csak tovább erősítették ezt az ellenérzést.

Az NPP már 1944. októberében elutasította a kisebbségek politikai intézményesülését, a MADOSZ-t pedig az RKP fiókszervezetének tartotta.[101] A márciusi hatalomátvétel után tovább növekedett az MNSZ-szel szembeni parasztpárti bizalmatlanság, hiszen Erdélyben az MNSZ mint baloldali nyomásgyakorló szervezett jelent meg, és óhatatlanul is részesévé vált a pártállami rendszer kiépítésének. A magyar lakosságot az MNSZ-szel azonosították. De ahogyan az RKP internacionalizmusa mögött, joggal, a szovjet hatalmi érdekeket látták, addig a magyarság baloldali politikai irányváltása mögött nem csak a Szovjetunió érdekeit, hanem az irredenta célok további fenntartását vélték felfedezni. Az NPP politikai tőkét kovácsolt az MNSZ és a baloldali pártok szövetségéből, mert a baloldalt magyarbérencséggel lehetett vádolni. Maniu a külföldi újságíróknak 1945. szeptember 20-án tartott sajtótájékoztatóján úgy nyilatkozott a kormányról, hogy „Romániában még az utolsó ember is tudja, hogy ezt a kormányt a horthysta rezsim idejéből itt maradt magyar fasiszták támogatják", illetve néhány ügynök és opportunista s a munkásság egy kisebb hányada.[102]

Ráadásul a romániai magyar lakossággal szemben alkalmazandó politikáról az 1944 novemberében az NPP és az RKP két lapja, a *Dreptatea* és a *Scânteia* között lezajlott éles hangvételű vitában az NPP azzal vádolta meg az RKP-t, hogy nem hajlandó felkutatni az elmúlt négy évben elkövetett fománellenes atrocitások és kegyetlenkedések magyar elkövetőit.[103]

Az RKP a kisebbségi kérdés rendezésére 1944 szeptembere folyamán nem helyezett nagy hangsúlyt, sőt a baloldali sajtóban napvilágot látott cikkek – a jobboldali pártok sajtóorgánumaihoz hasonlóan – elítélték a magyarság magatartását, és a magyarság integrálódását feltételekhez kötötték. Az RKP 1944. őszén két lehetőség közül választhatott: vagy tovább folytatja a hagyományos nemzetiségi politikáját, vagy a román tömegek megnyerése érdekében feladja azt. Az RKP-nak azonban mindkét erő megnyerésére szüksége volt a hatalomért folytatott küzdelemben, és ennek érdekében újra kellett fogalmaznia a két világháború között hirdetett nemzetiségi politikájának egyes tételeit.

Az RKP a román lakosság irányába egyértelművé tette, hogy – feladva a nemzetiségek önrendelkezési és elszakadási jogának elvét – a területi integritás alapján áll, és ezt a magatartást megkövetelte a magyar közösségtől is.[104] A hagyományos nemzetiségpolitika folytatásaként kell értelmezzük az ODA platformtervezetének negyedik pontját. Az NPP kormányzási programjától eltérően a tervezet kidolgozói nem tértek ki külön a nemzetiségekre, hanem az általános emberi- és szabadságjogok között fogalmazták meg a nemzeti, a vallási és a nemi megkülönböztetéstől mentes „teljes jogegyenlőséget".[105] Az elvek szintjén rögzített jogkiterjesztéshez képest nagyobb garanciát jelentett az RKP viszonyulása a magyarság ellen irányuló kollektív büntetés alkalmazásához, valamint a vezető román baloldali politikusok elítélő nyilatkozatai paramilitáris egységek vagy a román hatóságok észak-erdélyi atrocitásaival és túlkapásaival szemben.

Az országos és megyei kommunista párti és baloldali lapok felhívták a figyelmet, hogy nem lehet egyenlőségjelet tenni a magyar „fasiszták" és a magyar nép között,[106] és tiltakozásukat fejezték ki az erdélyi vérengzések miatt. Ana Pauker a Bukarestben megrendezett november 7-i ünnepségek alkalmával tartott díszbeszédében maga tette fel a kérdést: „Hogyan tűrhetünk mégis olyan hitlerista stílusú kegyetlenségeket, amilyeneket az ún. Iuliu Maniu önkéntes gárdák követtek el, amelyek Erdélyt terrorizálják?"[107] Az RKP a nemzetiségek védelmét a demokrácia fokmérőjeként tüntette fel, ami egyúttal lehetőséget biztosított számára, hogy sajtóhadjáratot indítson legfőbb politikai riválisa, a parasztpárti vezér, Iuliu Maniu ellen. A *România Liberă* cikkírója az észak-erdélyi atrocitások ismertetése után maga tette fel a kérdést: „Vajon Maniu tud-e mindezekről? [...] Nap-nap után jönnek a hírek az ő nevének védelme alatt elkövetett új meg új gaztettekről. Vajon nincs semmi mondanivalója?"[108]

98 *Curierul,* 1944. október 16.
99 A *Dreptatea* augusztus 31-i számában közölték a legionárius mozgalom (a Vasgárda) vezetőjének levelét, amelyben felkérte bajtársait, hogy csatlakozzanak az új rendszerhez. Ugyanebben a számban közölték Maniu nyílt levelét, amelyben üdvözölte a legionáriusok szándékát, és kérte őket, hogy csatlakozzanak az NDB-hez, kivéve azokat, akik háborús bűnösök, vagy akik törvényellenes tetteket követtek el. *Neagoe,* 1996. 40–43. p.
100 Maniu 100.000 lejt adományozott az önkéntes egységek felállítására (lásd *Ardealul,* 1944. szeptember 7.); az egyik önkéntes egység frontra indulásán Maniu is részt vett (lásd *Dreptatea,* 1944. október 5.). A szovjet nyomásra feloszlatott egységek tagjaihoz intézett felhívásban sajnálatát fejezte ki, hogy „a román kormány rendelkezése következtében mindezeket a félkatonai alakulatokat feloszlatják ...", majd köszönetet mondott mindazoknak, akik *„eleget tettek hazafias kötelességüknek."* (lásd *Dreptatea,* 1944. november 16.)
101 Lásd a párt alelnökének, Corneliu Copusunak a *Dreptatea,* 1944. október 11. számában megjelent *A MADOSZ netalán be akar lépni a kormányba?* című cikkét.
102 *Scurtu,* 1994. 365. p.
103 Lásd a fenti cikket, ill. Ion Urcan *Mi és a magyarok* c. cikksorozatát. *Dreptatea,* 1944. október 16.

104 *Scânteia,* 1944. szeptember 11. *„Erdély történelmi meghatározottsága".*
105 *Scânteia,* 1944. szeptember 26. Az RKP központi aktívája szeptember 23–24-i ülésének jegyzőkönyvéből kiderül, hogy a tervezet kidolgozása során Szenkovics Sándor (Alexandru Sencovici) a nemzetiségi jogok körének pontos meghatározását kérte. Ana Pauker azzal intette le Szenkovicsot, hogy „ez a rendszer kérdése". *Ciuceanu–Lungu–Constantiniu–Cătălin,* 2003. 32. p.
106 *Scânteia,* 1944. október 7. „Apelul Madoszului".
107 *Scânteia,* 1944. november 8.
108 *România Liberă,* 1944. november 6. A Kolozsváron szerkesztett *Világosság* napilapnak köszönhetően ezekről a véleményekről Észak-Erdély magyar lakossága is tudomást szerzett, mert a lap magyar fordításban kivonatosan közölte a baloldali lapokban megjelent hasonló témájú cikkeket. A legnagyobb példányszámú dél-erdélyi napilap, a Brassóban kiadott *Népi Egység* ezen túlmenően nem csak a baloldali sajtóban megjelent magyarbarát nyilatkozatokat ismertette, hanem a parasztpárti lapokban közreadott magyarellenes írások bemutatásának is teret szentelt.

Ugyanakkor az RKP a nemzetiségek, a magyar lakosság védelmét, a jogegyenlőség biztosítását nem önkényes politikai célként tüntette fel a román tömegek előtt, hanem a problémát úgy mutatta be, mint az erdélyi határvita lezárásának és a terület feletti román szuverenitás elismerésének a zálogát.

Luka László/Vasile Luca, az RKP Végrehajtó Bizottságának tagja a SZEB 1944. november 12-i döntését többek között azzal magyarázta, hogy: „a kormány nem tartotta be a fegyverszünetet [mármint a fegyverszüneti egyezményt - N.M.Z.], amidőn a békés magyar népességgel szemben soviniszta és faji előítéleten alapuló magatartást tanúsított." Majd érvelését így folytatta: „Ne felejtsük el, hogy Észak-Erdély csak egy olyan demokratikus Romániába illeszthető be, amely az összes együtt élő nemzetiségeknek biztosítékot nyújt a szabad gazdasági és politikai fejlődésére és teljes jogegyenlőséget a román néppel."[109]

A Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker és Gheorghe Apostol alkotta moszkvai küldöttség hazatérése után a pártpropaganda még erőteljesebben felhasználta ezt az érvelést. Az RKP felügyelete alatt működő Országos Demokrata Arcvonal 1945. január 29-én nyilvánosságra hozott kormányprogramjában már explicite megfogalmazták, hogy Erdély visszaszerzése csak a nemzetiségi jogegyenlőség biztosításával érhető el. A kormányprogram negyedik pontja kimondta: „A demokratikus politikának és az *együttlakó nemzetek testvériségének* a megvalósítása lesz az a politika, amely biztosítani fogja Észak-Erdély bekapcsolódását, amely az 1944. augusztus 23. után egymást váltó kormányok fasiszta tagjainak soviniszta és reakciós politikája miatt ma még az ország többi részétől elválasztva található."[110] [Eredeti kiemelés - N.M.Z.] A Petru Groza vezette baloldali kormány beiktatása után Észak-Erdélybe valóban visszatérhetett a román közigazgatás. Az RKP ezzel bebizonyította, hogy nem csak hirdeti a nemzeti érdekek képviseletét, hanem meg is valósítja azt. Nemzeti elkötelezettségét azzal is alátámasztotta, hogy egy olyan magyar politikai formációt hozott létre (a Magyar Népi Szövetséget), amely a jogegyenlőség ellenében a magyarság nevében implicite lemondott a határrevízióról.[111]

Az RKP államreformja - legalábbis a politikai diskurzus, illetve a koalíciós és kormányzási programok szintjén - az emancipáció, vagyis nemzetiségi egyenjogúsítás követelményét is tartalmazta.[112] Az MNSZ a nemzetállami kerettel szemben a regionális, nemzetiségi problémákat vitte be a politikába, de az RKP nem fogadta el a regionális különbségeket és a kisebbségi kérdés kezelésére a jogegyenlőség fogalmával leírt általános szabadságjogokat nyújtotta. A felmerülő sérelmekben nem konkrét gazdasági, szociális, kulturális stb. kérdéseket látott, hanem azokat ideológiai kérdésként és az osztályok között fennálló ellentétek problémájaként értelmezte, feloldását és megoldását a politikai rendszer megváltoztatásával kapcsolta össze. Az RKP-n belül a magyar ügyekért felelős magyar

109 *Scânteia,* 1944. november 13.
110 *Scurtu,* 1994. 94. p.
111 Lásd a 28. sz. iratot.
112 Az Országos Demokrata Arcvonal (ODA) platformtervezetét lásd: *Scânteia,* 1944. szeptember 26.

származású Luka László az MNSZ Központi Intézőbizottsága 1945 novemberi marosvásárhelyi ülésén azzal magyarázta a jogsérelmek orvoslásának elhúzódását, hogy azt nem lehet különválasztani az ország demokratizálódásától, és az abban való magyar részvételtől: „Egy sor olyan probléma merül fel, aminek megoldása a demokrácia erősségétől függ, attól, hogy a teljes magyar lakosság támogatja[-e] a Petru Groza-féle kormányt."[113]

A jogegyenlőség és a demokratikus rendszer, vagyis a nemzeti és társadalmi célok összekapcsolása egy látens veszélyt rejtett magában: mi történik akkor (a kommunista mozgalomban a célok könnyen újraértelmezhetőek), ha a jogegyenlőség feltételéül szabott demokratikus rendszer megvalósulásának időpontja folyton kitolható, vagy egyszerűen kijelentik - de facto a demokratikus rendszer kiépült, de jure a jogegyenlőség kiteljesedett? Valójában ez valósult meg az RMP KB Titkárságának a nemzetiségi kérdésről szóló határozatának 1948. december 12-i kibocsátásával.[114]

A párizsi békeszerződés ratifikálása után az is egyértelművé vált, hogy a magyar kérdés Románia belügye, amely elvnek a megsértését, legyen szó akár a „szomszédos baráti országról" is, a román pártállami vezetés nem volt hajlandó elfogadni. A magyar és a román pártvezetés 1949. februári bukaresti találkozóján az RMP vezetése - közvetve - azt is tudomására hozta a magyar küldöttségnek, hogy a romániai magyarság nem a magyar nemzet része, hanem csupán a román-magyar kulturális kapcsolatok kedvezményezettje.[115]

A magyarországi kormányok és pártok magyarságpolitikája

Az 1944. októberi sikertelen magyar kiugrási kísérlet és az azt követő belpolitikai és katonapolitikai események után világossá vált, hogy - 1918-tól eltérően - a magyar állam támogatására a romániai magyar közösség nem támaszkodhat. A december 22-én Debrecenben megalakult Ideiglenes Nemzeti Kormány miniszterelnöke, a székely származású Dálnoki Miklós Béla vezérezredes kormánya külpolitikai céljai között fel sem vetette, de az adott politikai konstellációban fel sem vethette a határok vagy a határon kívül rekedt magyar nemzetrészek kérdését. A kormány külpolitikai programnyilatkozata többek között csak arra szorítkozott, hogy a környező országokkal szemben a „»jó szomszédi viszony és együttműködés«, illetve »őszinte barátság«" kialakítására törekszik.[116] A kormányzat szűk külpolitikai mozgásterével ellentétben a magyarországi baloldali pártok, a korábban kialakult kapcsolati hálózatoknak köszönhetően, intenzív kapcsolatokat tartottak fenn az erdélyi magyar baloldallal. A hiányosan fennmaradt levéltári forrásokból azonban arra lehet következtetni, hogy a személyes

113 Valószínű, hogy csak a „hivatásos forradalmárokat" nyugtatta meg Lukának a következő megállapítása: „A Szovjetunió sem oldotta meg a nemzetiségi kérdéseket egyetlen kormányhatározattal." Lásd a 20. sz. iratot.
114 A határozat szövegét közli: *Vincze,* 2003. 110-112. p.
115 *Fülöp-Vincze,* 2007. 31-34. p.
116 *Romsics,* 2006. 94-95. p.

találkozások, levelezések, a pártsajtó és propaganda anyagok kicserélésen túl a magyarországi baloldali pártok a politikai kérdésekben, de legfőképpen a területi ügyekben tartózkodtak mindenféle hivatalos nyilatkozattételtől. A magyar fegyverszüneti egyezmény aláírása után pedig minden a felelős magyar kormány, illetve minden egyes nemzetközi politikai tájékozottsággal rendelkező felelős magyar politikus számára egyértelművé vált, hogy kevés esély mutatkozik a korábban visszaszerzett határok megtartására. Ennek nem mond ellen a budapesti kormányoknak és politikusoknak azon törekvése, hogy - különböző eszközök igénybevételével és időben változó intenzitással - Romániával szemben felvetették területi követeléseiket.[117] A nemzetközi és a gazdasági elszigeteltség felszámolására törekedő budapesti kormányzatok ezzel párhuzamosan a környező országokkal való jószomszédi viszony kialakítását prioritásként kezelték, amely kapcsolatok normalizálását a megoldatlan kisebbségi kérdések hosszú időn keresztül megakadályoztak. Alternatívaként felmerült a környező országokkal létrehozandó egyfajta államközi gazdasági és politikai integráció terve is, de ennek megvalósítását csak a békeszerződések megkötése utáni időszakban tartották kivitelezhetőnek.[118] Miután nyilvánvalóvá vált, hogy a területi követelések nem találtak nemzetközi támogatottságra, a magyar diplomácia törekvései - céltudatosan - a kisebbségi jogok nemzetközi felügyeletére irányultak.[119] A magyar kormánynak nagyon szűkre szabott külpolitikai mozgástere miatt ez a próbálkozás is sikertelennek bizonyult. A szovjet szövetségi rendszerbe való betagozódás időszakától, 1948-tól kezdődően Magyarország külpolitikai a mozgástere teljesen megszűnt, a magyar–román véleménykülönbségek nem kerülhettek felszínre. A budapesti pártvezetés számára a romániai magyarság, mint a *magyar–román kulturális kapcsolatok része* jelentkezett, de már nem mint magyar nemzetpolitikai kérdés.[120] A Rákosi Mátyás vezette magyar pártdelegációnak 1949. február 19-i bukaresti tárgyalása során már csak a marxista-lenini nemzetiségpolitikai normákat kérte számon a román pártvezetőkön.[121]

4. Az MNSZ történetének korszakolása

A korszakhatárok megvonásakor az MNSZ kisebbség- és pártpolitikai irányvonalán belül végbement módosításokat vettük alapul, ezért nem minden esetben tükrözi a magyar társadalomban végbement folyamatokat és csak helyenként felel

117 A magyar kormány 1946. évi romániai tárgyalásairól lásd: *Fülöp,* 1987.

118 Az államközinek minősíthető árucsere-forgalmi megállapodások sorát az 1945 júliusában aláírt magyar–román szerződés nyitotta meg.

119 Bővebben lásd: *Fülöp,* 1989.

120 Rákosi Mátyásnak az 1949. februári bukaresti tárgyalások alkalmával tett kijelentése erre enged következtetni: „... mi soha nem tettük szóvá, hogy a magyaroknak itthon Romániában valami panaszuk van. Amit mi szóvá tettünk, a román–magyar kultúrvonatkozásnak a része..." *Fülöp–Vincze,* 2007. 119. p. Ez a kijelentés, illetve a tárgyaláson felszólaló többi magyar küldött felszólalása mégis elegendő volt ahhoz, hogy a marxi–lenini nemzetiségpolitikára hivatkozva legalább a nyelvi-kulturális jogokat kérhessék számon a román pártvezetéstől.

121 A jegyzőkönyvet közli: *Fülöp–Vincze,* 2007. 118–147. p.

meg a román politikatörténeti cezúráknak. Ezekre az elvekre alapozva két nagy korszakhatárt, és azokon belül több alkorszakot állítottunk fel. Az első nagy korszak 1944. őszétől kezdődik és az 1947 novemberében Temesváron megtartott MNSZ kongresszussal zárul, míg a második nagy korszak 1948-tól indul és az MNSZ „önfeloszlatásával" végződik. Az 1944–1945-ös esztendők az integrációs politika elemei kidolgozásának (jogegyenlőség, lojalitás, demokratikus rendszer kiépítésében való részvétel), a szervezeti egység megteremtésének, az „anyaszervezet" struktúrája kiépítésének az évei. A második alkorszak az 1945 novemberi marosvásárhelyi határozat nyilvánosságra hozatalától a Központi Intézőbizottság 1946 márciusi brassói értekezletéig tart. A határok kérdésében hozott marosvásárhelyi nyilatkozat legitimációs válsághoz vezetett és ez hozta felszínre a válaszút-keresést a kisebbségi politizálásban. A brassói értekezlet és az 1946 novemberi választások határolják be a harmadik alkorszakot. Ez a „kiszélesítés", az „önálló" önvédelmi politizálás, a jogegyenlőség törvényi biztosítékainak, a gazdasági és kulturális önkormányzatiság irányába mutató intézményi háttér és annak működését szavatoló jogszabályi feltételek megteremtésének az időszaka. A magyar képviselők parlamenti működésétől veszi kezdetét a negyedik korszak, amelyet az 1947. novemberi temesvári kongresszus zárt le. Ezt a periódust a belső hatalmi harcok, és a szervezet legfelsőbb vezetésében végbement személycserék, az államtól független magyar intézményrendszer önállóságának fokozatos felszámolása jellemezte. A külső beavatkozás az RKP részéről abban nyilvánult meg, hogy meghirdetette az „elvtelen »magyar egység«" doktrínáját.

A második nagy korszak (1948–1953) tekintetében két alkorszakot különítünk el. Az első alkorszakban (a temesvári és a kolozsvári kongresszus közötti időszakban) felbomlott a kvázi-partneri viszony a kisebbség vagy annak politikai reprezentánsai és az állam között. Ebből az következett, hogy fokozatosan megszűntek az érdekérvényesítés fórumai, az együttműködést (elvi vagy kisebbségi megfontolásból) továbbra is vállaló magyar politikai vezetőréteg csak a háttérpolitizálásban bízhatott. A második alkorszak 1949-től 1953-ig, a szervezet önfeloszlatásáig terjedt. Ebben az időszakban az MNSZ tevékenysége a párt aktuális céljainak (kollektivizálás, néptanácsválasztás, békepapi mozgalom megszervezése stb.) kampányszerű továbbításában merült ki. A Magyar Autonóm Tartomány megszervezése után a szervezet elveszítette legitimációját, a nemzetiségi egyenjogúság „kiteljesedett", az egységes szocialista társadalom fejlődésének új szakaszában a nemzetiségi tömegszervezetek elveszítették funkciójukat, „önfeloszlatásuk" „időszerűvé" vált.

5. Érdekképviselet és/vagy pártpolitika

Az észak- és a dél-erdélyi magyarság eltérő politikai szervezkedése

A szövetséges nagyhatalmak 1944 nyári sikeres keleti és nyugati katonai offenzívája cselekvésre késztette az észak- és dél-erdélyi magyarság politikai szervezeteinek reprezentánsait és a magyar baloldal képviselőit, a szociáldemokraták és a kommunistákat egyaránt.

A sorozatos tárgyalások és egyeztetések eredményeként 1944. szeptemberében létrehozott Erdélyi Magyar Tanács Észak-Erdélyben[122] egy olyan politikai fórumot teremtett meg, amely pártpolitikai és ideológiai felfogást mellőzve magába tömörítette a legális és illegális pártok (Erdélyi Párt, Magyarországi Szociáldemokrata Párt, a Békepárt - vagyis az illegális MKP), a polgárság, a magyar intézmények (egyházak, gazdasági szervezetek, egyetem) és a szakszervezetek vezetőit. Az Erdélyi Magyar Tanács tevékenysége jelezte, hogy az újonnan formálódó észak-erdélyi magyar politikai tömörülés a politikai célok és a jövőkép tekintetében képes a régió helyzetét szem előtt tartó alternatív, s ha kell önálló cselekvési program kidolgozására. A szeptember első napjaiban Budapesten tárgyaló erdélyi politikusok a magán és hivatalos tárgyalások alkalmával megpróbáltak nyomást gyakorolni a magyar politikusokra, hogy az ország jövője érdekében mielőbb indítsák el a fegyverszüneti tárgyalásokat, ellenkező esetben, - mint ahogyan azt Vita Sándor kifejtette az ifj. Horthy Miklóssal folytatott szeptember 6-i megbeszélése során - „Erdély kénytelen önállóan cselekedni!" A szeptember 8-i minisztertanácson az EMT képviseletében jelen lévő Teleki Béla úgy értékelte a magyar és a német csapatok dél-erdélyi offenzíváját, hogy ezzel a döntéssel a magyar kormány feladta Erdélyt és hadműveleti területté tette azt. Továbbá arra a következetésre jutott, hogy ezzel leszűkült az erdélyi magyarság politikai mozgástere is s már csak „egy lehetősége van, hogy sorsát megmentse - jelentette ki Teleki -, és pedig ha baloldali orientációt vesz fel a román kommunistákkal egyetértésben. Ez az egyedüli lehetősége.«"[123] Vagyis a felelős magyar erdélyi politikai körök számoltak azzal a ténnyel, hogy ha Erdély a szovjet megszállás övezetébe, illetve újból román fennhatóság alá kerül, abban az esetben az erdélyi magyarság politikai vezetőinek tárgyalniuk kell a román kommunistákkal is. Az EMT a nyomásgyakorlás fokozása érdekében szeptember 9-én egy több, mint negyven politikai-közéleti személyiség, értelmiségi aláírásával megerősített memorandumot intézett Horthy Miklós kormányzóhoz, amelyben az aláírók Magyarország, de a harcvonalak közelsége miatt legfőképpen veszélyeztetett Erdély megóvása érdekében „a fegyverszünetre és a békekötésre irányuló tárgyalások haladéktalan" megindítását követelték, mert - meggyőződésük szerint - csak így hárítható el az a veszély, „hogy a békekötés időpontjáig országunk területét a körülöttünk élő kis nemzetek ellenséges indulattól fűtött seregei szállják meg." Az EMT tagjai jól mérték fel Magyarország nemzetközi helyzetét, és világosan látták, hogy az 1918-as összeomlás megismétlődése és a környező országok támadása, elsősorban a román csapatok betörése csak a fegyverszüneti tárgyalások mielőbbi megkezdése révén kerülhető el. A memorandum megfogalmazói egyértelműen utaltak arra is, hogy a kommunistákkal és a baloldallal való együttműködés Magyarországon is elkerülhetetlen, mert a fegyverszüneti tárgyalások során a budapesti kormányzat támaszkodhat „azokra a társadalmi erőkre, amelyek a háború folyamán más utat láttak helyesnek Magyarország igazságának érvényesítésére, de amelyek felfogásuknak eleddig nem szerezhettek érvényt."[124]

Azonban az adott katonai és politikai viszonyok megakadályozták az EMT abban, hogy politikai szervező munkáját egész Észak-Erdélyre kiterjeszthesse. Az EMT működésének végül a helyi baloldali pártok újjászervezése, a szovjet csapatok bevonulása és az RKP utasításai vetettek véget. A kolozsvári madoszos szervezkedés, a Kommunisták Észak-Erdélyi Pártja (későbbi megnevezés szerint „Kommunisták Romániai Pártja Kolozsvár vidéke"), illetve a „Romániai Szociáldemokrata Párt Kolozsvár és vidéke"[125] szervezetének a létrehozása megosztotta a terület magyarságának politikai képviseletét, amely az elkövetkező időszakban a magyar baloldalon belül éles konfliktusok forrásává vált. Mindazon törekvések pedig, amelyek arra irányultak, hogy a különböző magyar baloldali erőket egy egységes magyar érdekképviseleti szervezetbe tömörítsék, nem vezettek eredményre. Sikertelen próbálkozásnak bizonyult az a terv, mely szerint a kolozsvári MADOSZ-t - Kós Károlyék Néppártja mintájára és az 1937-es Vásárhelyi Találkozó szellemében - egy széleskörű kisebbségi érdekképviseleti szervé alakítsák át, de ugyancsak akadályba ütközött Jordáky Lajosnak azon tervezete is, amely egy baloldali ideológiát követő Magyar Nemzeti Tanács megalakítását tartotta szükségesnek.[126] Azonban a romániai magyar lakosság politikai érdekképviseletét magának kisajátítani szándékozó hatalmi csoportosulás operatív központja mégsem Észak-Erdélyben, Kolozsváron, hanem Dél-Erdélyben, Brassóban jött létre.

A brassói madoszos csoport felemelkedése - mint ahogyan azt majd látni fogjuk - nem a dél-erdélyi magyar politikai szervezkedések belső erőviszonyaiból következett, hanem külső tényezőknek, elsősorban az RKP beavatkozásának volt köszönhető. A dél-erdélyi madoszos szervezkedés a román kiugrás után mégsem ért el látványos eredményeket, mivel az RKP 1944 szeptember végéig nem helyezett nagy hangsúlyt a magyar kérdésre, sőt a baloldali sajtóban napvilágot látott cikkek - a jobboldali pártok sajtóorgánumaihoz hasonlóan - elítélték az

122 A testület pro forma szeptember 16-án alakult meg. A testület elnökévé Teleki Bélát, a széthullott Erdélyi Párt elnökét választották meg, a végrehajtó bizottságnak tagjai a még szociáldemokrata pártban tevékenykedő Jordáky Lajos; az EP parlamenti képviselője, Mikó Imre; és Kolozsvár evangélikus lelkésze, Járosi Andor. Az EMT megalakulására és működésére vonatkozólag bővebben lásd: *Nagy-Vincze,* 2004. 54-57. p.

123 *Romsics,* 2006. 74. p. A levéltári források hiányában nehéz értelmezni, hogy Teleki Béla valójában mit is értett a „baloldali orientáció" alatt. Talán a népfrontos együttműködést?

124 Közli: *Nagy-Vincze,* 2004. 117-118. p.

125 Az észak-erdélyi baloldali szervezetek megszervezésére bővebben lásd: *Nagy-Vincze,* 2004. 65-69. p.

126 *Molnár,* 1993. 113-114. p.

erdélyi magyarságot a múltbeli magtartása miatt, és a magyarság integrálódását feltételekhez kötötték.[127] Az RKP-n belül – valószínűleg – ekkor még nem született meg a döntés arról, hogy milyen szerepe lesz egy magyar tömegszervezetnek – feltételezhetően a MADOSZ-nak – az új politikai rendszerben. Ezt a feltételezést támasztják alá az 1944 őszi dél-erdélyi népközösségi, valamint a temesvári és brassói madoszos szervezkedések is.

A gyülekezést tiltó rendvédelmi intézkedések 1943-tól lehetetlenné tették a dél-erdélyi magyarság politikai érdekképviseleti szervének, a Magyar Népközösségnek a működését. Ennél sokkal súlyosabbnak bizonyult a szervezet legfelsőbb ségnek a működését. Ennél sokkal súlyosabbnak bizonyult a szervezet legfelsőbb vezetősége körében felszínre került ellentétek, amelyek megakadályozták a szervezetet abban, hogy az új helyzetnek megfelelő elvi és politikai döntést hozzon a dél-erdélyi, de azon túlmenően is, a romániai magyarság jövőbeli politikai stratégiáját illetően. A Márton Áron, Nagy Ferenc, Haller István, Szász Pál és Gál Miklós nevével fémjelzett csoport[128] kezdeményezésére összehívott 1944. május 25-i gáldtői értekezlet kudarccal végződött. A fent említett csoport „az általános hadi és politikai helyzet súlyosbodása következtében" hiába tartotta szükségesnek az Elnöki Tanács mielőbbi összehívást, azt sem az ülésen megjelent Gyárfás Elemér, az MNK elnöke, sem pedig az üléstől távol maradó Elnöki Tanács többi tagja nem tartották indokoltnak.[129] Döntésüket azzal magyarázták, hogy a gyülekezést korlátozó rendvédelmi intézkedések miatt nem tartják „lehetségesnek" az ET összehívását, sőt nem érzik összehívásának szükségességét sem, mivel álláspontjuk szerint „úgy az általános helyzetben, mint a dél-erdélyi magyarság helyzetében sem állt be olyan változás, ami az eddigi kereteken túlmenő akció szükségességét indokolná."[130] Az eredménytelenül lezárult tárgyalás után Márton Áron elégedetlenségét azzal fejezte ki, hogy megszüntette együttműködését az MNK-val,[131] majd július 26-án Haller István, Szász Pál, Gál Miklós és Nagy Ferenc is csatlakozottak a püspökhöz, s tiltakozásképpen lemondtak az ET-n belüli tagságukról. Az augusztus végén, szeptember elején bevezetett rendvédelmi intézkedések végleg megpecsételték az MNK sorsát: országos és vidéki vezetőségét a magyar értelmiség nagy hányadával együtt – rövidebb-hosszabb időre – internálótáborokba hurcolták,[132] s a még szabadlábon maradt közéleti személyek

127 *România Liberă,* 1944. szeptember 4. Teofil Vescan: *„Atitudine noastră faşă de problema Ardealului"*, vagy uo. szeptember 11. *„Determinismul istoric al Ardealului"*.

128 A fent említett személyek fontos intézményeket képviseltek: Márton Áron a Gyulafehérvári Római Katolikus Egyházmegye püspöki székét töltötte be, Nagy Ferenc református püspök-helyettes, Gál Miklós (a május 25-i ülésen nem vehetett részt) az unitárius egyház képviselője volt, míg a Haller István a Hangya szövetkezeti központnak, Szász Pál pedig az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyletnek volt az elnöke.

129 Az ülés jegyzőkönyve és Gyárfás Elemér levele megtalálható: Jakabffy Elemér Alapítvány Kortörténeti Gyűjtemény. (Továbbiakban JEAKGY), Méliusz József hagyatéka.

130 Ua.

131 Márton Áron még a román kiugrást megelőzően készült elemzésében veszélyesnek minősítette a Gyárfás Elemér-féle irányvonal passzív magatartását, mert úgy látta, hogy velük ellentétben „egyre szorgalmasabban dolgoznak a forradalom szálláscsinálói [*vagyis az RKP és a MADOSZ – N.M.Z.*]." JEAKGY, Méliusz József hagyatéka. Márton Áron 1944. augusztus 12-i levele, amelyet augusztus 17-én küldött el a *Déli Hírlap* szerkesztőjének. Uo.

132 Az dél-erdélyi magyarok internálására bővebben lásd: *Nagy,* 2004.

többsége is visszahúzódott a politikai szerepvállalástól. Az MNK Bánsági Tagozatának egyes vezető politikusai, Takáts Lajossal az élen azonban úgy értékelték a politikai helyzetet, hogy a MADOSZ-szal közösen létrehozandó politikai szövetségen keresztül bekapcsolódhatnak a Nemzeti Demokratikus Blokkba (NDB).

A Magyar Népközösség Bánsági Tagozata keretében Takáts Lajos vezetésével létrejött Magyar Demokratikus Szövetség (más iratokban Magyar Demokratikus Csoport) szeptember 2-án közölte a helyi MADOSZ-szal az együttműködés feltételeit.[133] Az MDSZ vezetői egy, a román NDB mintájára létrehozandó Magyar Demokratikus Blokk (MDB) megszervezésére tettek javaslatot, amely a magyarság érdekképviseletét látta volna el, de amely az NDB lojális szövetségeseként viselkedett volna.[134] Azt is megfogalmazták, hogy az MDB akcióképességének növelése érdekében a MADOSZ ne indítson támadást a magyarság egykori és jelenlegi politikai vezetősége ellen. Az ugyancsak szeptember 2-án előterjesztett megállapodás-tervezetben[135] részletezték az együttműködés konkrét tervét is. Az MDSZ arra kérte a MADOSZ-t, hogy addig, amíg a magyarság képviselete megoldódik (vagyis az MDSZ nem ismerte el a MADOSZ-t a magyarság kizárólagos politikai képviselőjének) „a Nemzeti Demokrata Blokk felé teljes súlyával hasson a magyar népi sérelmek lehető legrövidebb időn belül való kiküszöbölésére". A megállapodás-tervezet egyik legfontosabb pontját képezte az a kitétel, hogy a szervezkedés során az MDSZ és a MADOSZ „állandó együttműködési bizottságot küld ki, egyenlő számú tagokkal, úgy helyi, mint vidéki viszonylatban." Abban is konszenzus született, hogy a közös célokról és a szándékokról egy kiáltványt (szeptember 7-én)[136] adnak ki és minél előbb felveszik a kapcsolatot a NDB-vel. A későbbi eseményekből azonban arra lehet következetni, hogy ez ellenkezett a MADOSZ országos és helyi vezetősége, illetve az RKP elképzeléseivel. Méliusz Józsefnek (a MADOSZ Bánsági Központjának tagja) az 1944. szeptember 2-án Bányai Lászlóhoz és az RKP-hoz intézett leveléből[137] arra lehet következetni, hogy a politikai szervezkedés kezdeményezését és irányítását a MADOSZ-nak kellett volna magához ragadnia: „a MADOSZ vezesse a hozzá közeledő középréteget és ne fordítva" – vélte Méliusz. A központból kapott utasításoknak megfelelően a MADOSZ-nak „jelképes módon erőszakkal" meg kellett volna szereznie a *Déli Hírlap* irányítását[138] és a Magyar Házat. A Magyar Ház átvételére október 1-én

133 *A Demokratikus Csoport kívánságai a Magyar Dolgozók Szövetségének helyi vezetőségéhez.* Temesvár, 1944. szeptember 2. JEAKGY, Méliusz József hagyatéka.

134 Az MDSZ tagjainak véleményét jól tükrözte a *Déli Hírlap*ban szeptember 6-án megjelent vezércikk, miszerint az NDB „nemzetiségre, vallásra, pártállásra való tekintet nélkül" mozgósítja az országot, ellenben a „közös sors" építésében a vezető szerepet „a demokratikus gondolkodású értelmiségiek"-nek szánták. *Déli Hírlap,* 1944. szeptember 6.

135 *Megállapodás.* A megállapodásban az MDSZ és a MADOSZ helyi szervezete közötti együttműködés feltételeit rögzítették. Az iraton nem található dátum, és az aláírók névsora sem. JEAKGY, Méliusz József hagyatéka.

136 A MADOSZ Bánsági Központjának a kizárólagosságra való törekvése abban is megnyilvánult, hogy a közös nyilatkozat helyett a *Déli Hírlap* szeptember 7-ei számában csak a Romániai Magyar Dolgozók Szövetségének Országos Központi Bizottsága jegyzi a kiáltványt. Kurkó Gyárfásnak a MADOSZ október 14-i brassói értekezletén elhangzott beszédéből arra lehet köveztetni, hogy a felhívást a MADOSZ Bánsági Területi Bizottsága adta ki. Kurkó Gyárfás beszédét lásd: *Népi Egység,* 1944. október 22.

137 *Méliusz levele Bányai Lászlóhoz.* Temesvár, 1944. szeptember 2. JEAKGY, Méliusz József hagyatéka.

került sor,[139] amely azért bír jelentőséggel, mert ez volt a MADOSZ első dél-erdélyi politikai jellegű tömegdemonstrációja a román kiugrást követően.[140]

Az adott viszonyok közepette meglehetősen nagy eredményeket felmutató bánsági madoszos csoportnak azonban az elkövetkező időszakban el kellett fogadnia, hogy az országos jellegű magyar politikai szervezkedés központja mégsem Temesvár, hanem Brassó lesz.

A brassói madoszos csoport felértékelődése szorosan összefüggött az Országos Demokrata Arcvonal platformtervezetének meghirdetésével. Az RKP felmérte, hogy a nemzeti front stratégiája a Nemzeti Demokratikus Blokk létrehozásával csak részben vezetett sikerhez. Ugyanis az államhatalom újjászervezése, a kormányzati pozíciók elosztása messze elmaradtak az RKP várakozásaitól,[141] s az erőviszonyok megváltoztatatását egy új, de immáron a saját ellenőrzése alá vont nemzeti front létrehozásától remélte. A platformtervezet minél szélesebb társadalmi támogatottsága érdekében szükség volt a magyarság politikai támogatásának elnyerésére is. Az RKP ennek érdekében egyrészt a szeptember 26-án nyilvánosságra hozott ODA platformtervezetében rögzítette a kisebbségi kérdés rendezésének általa legfontosabbnak tartott államjogi elveit[142] (általános emberi jogok, jogegyenlőség stb.), másrészt - valószínűleg szeptember végén szovjet késztetésre[143] - a magyarság politikai megszervezésére is kidolgozott egy stratégiát. A végrehajtó hatalom megszerzésére törekvő RKP az elkövetkező időszakban minden eszközt megragadott annak érdekében, hogy ez utóbbi célkitűzése is megvalósuljon s az erdélyi magyarság egyedüli politikai képviseletének vezetése az általa jobban ellenőrzött és osztályharcosabb politikát folytató brassói madoszos csoport kezébe kerüljön. (A brassói csoport jelentőségét az a tény is növelte, hogy a MADOSZ elnöke, Kurkó Gyárfás Brassóban lakott, és Brassó földrajzilag közel helyezkedett el Székelyföldhöz, vagyis a tömb-magyar területhez.)

138 Az eseményre valószínűleg október 30-án került sor, amely naptól kezdődően a *Déli Hírlap* már nem mint a Magyar Népközösség lapja jelent meg, hanem „A romániai magyarság demokratikus lapja" fejléccel. Lásd a 4. sz. iratot.

139 Az eseményről szóló tudósítást lásd: *Déli Hírlap*, 1944. október 4.

140 Az már csak a kutató számára jelent kérdést, hogy vajon ezen alkalommal miért a Hitlerellenes Hazafias Fronthoz való csatlakozást mondták ki, holott a sajtó beszámolójából egyértelműen kiderül, hogy a Hazafiak Szövetségének helyi vezetője a gyűlésen ismertette a „Nemzeti Demokrata Front" megalakulását.

141 Az RKP részéről csak Lucrețiu Pătrăşcanu vett rész a kormány munkájában, mint igazságügyi miniszter.

142 Az RKP Központi Aktívájának szeptember 23–24-i ülésén, amely alkalommal megvitatták az ODA platformtervezetét nem merült fel a MADOSZ reaktivizálásának a terve, csak a magyarságnak nyújtandó jogi garanciákról bontakozott ki vita. *Ciuceanu–Lungu–Constantiniu–Cătălin,* 2003. 32. p.

143 A szovjet beavatkozást támasztja alá a *România Liberă* (a Moszkvából sugárzott Kossuth rádió román megfelelője) szeptember 27-i adásában elhangzott felhívás, amelyben figyelmeztettek arra, hogy az erdélyi magyarságot nem szabad összetéveszteni „Horthy bandáival és a budapesti kormánnyal", a magyar kisebbséget nem elnyomni kell, „hanem éreznie kell, hogy olyan országban él, ahol jogait és nemzeti érzéseit tiszteletben tartják." A *România Liberă* rámutatott arra is, hogy a „demokrácia megvalósítása" érdekében szüksége van az összes Hitler-ellenes erők összefogására, amelyből nem hiányozhatnak a magyarság szervezetei sem: „A szakszervezetek, a romániai magyar munkásság és parasztság szervezetei, amelyeknek magatartását országunk közelmúlt történetének válságos pillanatai igazolták, helyet kérnek a Hitler-ellenes erők egyesülésében." *Déli Hírlap*, 1944. szeptember 30.

A MADOSZ brassói csoportjának újjászervezésre az RKP Brassói Tartományi Bizottságának tagja, Vințe Ioan/Vincze János kapott megbízatást, s a párt utasításának megfelelően ő továbbította Teohari Georgescu Kurkó Gyárfáshoz intézett levelét, amelynek értelmében a MADOSZ egykori elnökének[144] Bukarestbe kellett utaznia. Az október 4-5-én lezajlott bukaresti egyeztető tárgyaláson Kurkó Gyárfás felhatalmazást kapott Luka Lászlótól, az ODA jövendőbeli főtitkárától, hogy „a magyar lakosságot szervezze be az MNSZ-be."[145] Ezzel egyidőben látott napvilágot a MADOSZ Brassó-Székelyföldi Újjászervező Bizottságának kiáltványa (október 4.),[146] majd két nappal később, október 6-án a MADOSZ csatlakozott az ODA platformjához.[147] A MADOSZ országos jellegű szervezkedésének mielőbbi elindítása érdekében a dél-erdélyi és a három székely megye MADOSZ szervezeteinek küldöttei október 16-án közös értekezletre gyűltek össze. A Brassóban megtartott értekezleten a szervezet nevét Magyar Népi Szövetségre változtatták. A MADOSZ megalakulása után eltelt időszak eseményeinek kiértékelése és a szervezet politikai irányvonalának kijelölése után megválasztották - ideiglenes jelleggel - az MNSZ vezetőit. Az ideiglenes központi intézőbizottság tagjainak megválasztása után sor került a napi operatív feladatokat ellátó ideiglenes végrehajtó bizottság tagjainak a megválasztására is. Ez utóbbi testületben ott találjuk az MNSZ politikai irányvonalát a későbbiekben is meghatározó személyeket: Czikó Nándort, Csákány Bélát, Bányai Lászlót, és az MNSZ későbbi elnökét, Kurkó Gyárfást.

Az MNSZ politikai irányvonala

Az MNSZ október 16-ai brassói alakuló ülésén eloszlattak minden kételyt az eredet tekintetében - elismerték a jogfolytonosságot a MADOSZ és az MNSZ között.[148] Az MNSZ a MADOSZ eszmei és politikai irányvonala örökösének vallotta magát, s helyét a román pártpolitikai életben a baloldali pártok mellett foglalta el, az RKP irányította ODA-n belül. Vagyis az MNSZ az 1944 októberében kirobbant kormányválság idején mint nemzetiségi alapon szerveződött baloldali nyomásgyakorló szervezet jelent meg a román pártpolitikai porondon.[149] A történelmi pártok közül legfőképpen a Iuliu Maniu vezette Nemzeti Parasztpárt

144 Nincsenek arra vonatkozó adataink, hogy a királyi diktatúra 1938-as bevezetésétől a MADOSZ-on belül tisztújító közgyűlést tartottak, melyen Kurkót elnökké választották volna.

145 Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS), f. 217 Documentar., vol. 4. 540. f. *Kurkó Gyárfás tanúvallomása,* Bukarest, 1949. november 19. A tárgyalás időpontjára az október 6-án aláírt csatlakozási nyilatkozatból lehet következetni. Lásd a 2. sz. iratot.

146 Lásd az 1. sz. iratot.

147 Lásd a 2. sz. iratot.

148 A brassói értekezleten elhangzott beszámolók és felszólalások ezt támasztják alá. Ezeket közli a *Népi Egység,* 1944. október 22. száma. A november 3-án kiadott utasításban felhívták a szervezetek figyelmét, hogy: „Mindaddig, amíg az új név [*mármint az MNSZ – N.M.Z.*] átmegy a köztudatba, különösen a hatóságokhoz intézendő átiratokban a név után zárójelben oda kell írni, hogy „volt Madosz" /fosta Madosz/." Lásd a 6. sz. iratot. A kolozsvári állami levéltárban található megyei MNSZ szervezeti iratokban egészen 1945 végéig az iratokat a következő pecséttel látták el: „fosta MADOSZ", „a volt MADOSZ".

149 Lásd például Czikó Nándor október 7-i felszólalását a bukaresti ANEF stadionban szervezett ODA tüntetésen. *Scânteia*, 1944. október. 8.

politikusai ellenben azt vallották, hogy egyrészt Romániában nincs szükség egy nemzetiségi alapon szerveződő pártra, másrészt kétkedve fogadták a magyarság baloldali irányváltását, mert a háttérben az irredenta célok további fenntartását vélték felfedezni, valamint azt a szándékot, hogy „a magyar nép" így akar kibújni a felelősségre vonás alól.[150] Az MNSZ-szel szemben megfogalmazott parasztpárti kételyeket, mármint azt, hogy idegen érdekeket szolgálatában állva, a fennálló társadalmi rend megdöntésére törekszik, valamint azt, hogy soraiban magyar soviniszták is helyet találtak, a csendőrség,[151] a rendőrség, a titkosszolgálat, de még a katonai hírszerzés[152] jelentései is bőségesen „alátámasztották". A baloldali pártokkal, tömegszervezetekkel létrejött szövetség, és az a tény, hogy az MNSZ a későbbiek folyamán úgy jelenítette meg magát mint a romániai magyar közösség egyetlen hivatalos képviselője, tovább mélyítette a magyar és román társadalom között fennálló politikai törésvonalat. Ezt azzal is fokozták, hogy az MNSZ politikusainak és a magyar sajtónak az elsődleges célpontja Iuliu Maniu volt, holott a magyarok által lakott területeken éppen az NPP vezérére rendelkezett a legnagyobb támogatottsággal, úgy a falusi, mint a városi román lakosság körében.

A november 3-án kiadott szervezeti utasítás nagyon szűkszavúan határozta meg az MNSZ politikai irányvonalát.[153] „Szövetségünk politikai irányvonala - olvasható a november 3-i körlevélben - a Brassó-Székelyföldi Újjászervező Bizottság által kiadott kiáltványból állapítható elsősorban meg. [...] A kiáltványt a demokratikus politika általános vonalán a Nemzeti Demokratikus Arcvonal kormányzati munkaterve egészíti ki."[154]

A kiáltványban erősen osztályharcos retorikával kifejtett politikai irányvonal megegyezett az RKP célkitűzéseivel, és megfelelt az RKP-nak a magyarsággal szemben támasztott elvárásaival.[155] Egyrészt az MNSZ-nek küzdenie kellett „a népi egységért, a demokratikus magyarságért," amely csak úgy valósulhatott meg, ha a magyar társadalom megtisztul, önkritikát gyakorol, leplezi a magyar nép „árulóit". Ennek érdekében az MNSZ-nek „át kellett nevelnie" a magyar társadalmat. Másrészt a magyar társadalomnak le kellett mondania a revízióról, az ODA oldalán csatlakoznia kellett a „demokratikus" erőkhöz, és ezzel párhuzamosan meg kellett valósítania a román néppel való „őszinte együttműködést és barátságot".

150 *Dreptatea*, 1944. október 11. Corneliu Copusu: *„A MADOSZ be akar lépni a kormányba?"*
151 A krassó-szörényi csendőrszárny-parancsnokság 1945. februárjában készült jelentésében számolt be a lugosi MNSZ szervezkedésről: „Meg kell jegyezni, hogy a kisebbségi magyar népesség azt követően, hogy beiratkozott a MADOSZ-ba, nem akar tudomást venni a hatóságokról, mindennek szembeszegül és halálosan utálnak mindent ami román." ANIC, f. 1446. IGJ., d. 39/1945. 17. f.
152 A Legfelsőbb Vezérkar II. osztálya az 1945. január 15-án készült jelentésében arról értesítette a Miniszterelnökséget, hogy „az ország különböző városaiban az RKP, a Hazafiak Szövetsége és a MADOSZ egyes fegyveres alakulatainak és fegyverraktárainak a beazonítására került sor." *Neagoe,* 1996. 160. p.
153 Az is elgondolkodtató, hogy az október 16-ai értekezlet anélkül zárult le, hogy elfogadtak volna egy határozati javaslatot.
154 A tagfelvétel egyik fő követelménye volt, hogy az illető személynek el kellett fogadni az „Nemzeti Demokratikus Arcvonal kormányzati munkatervét".
155 Lásd a *Scânteia* 1944 októberi számait.

A magyarság jogegyenlősége, amint az a későbbi nyilatkozatokból is kiderült, csak ezen feltételek teljesülése esetén érhető el.

A „demokratikus népi egység" megteremtésének feltételei és eszközei 1944–1945 fordulóján

A „népi egységet" a politikai pluralizmus kiitatásával akarták elérni, amely kizárta a különböző alternatívák melletti politikai támogatás mobilizálását. Szemlér Ferenc a *Népi Egység* november 16-ai számában éppen ezért vonta felelősségre a Bukarestben tárgyaló Gyárfás Elemért. A magyarság feletti politikai monopólium megszerzését, a kizárólagosságra való törekvést az MNSZ nem is titkolta. A szervezet elnöke, Kurkó Gyárfás a *Népi Egység* 1944. november 19-ei számában megjelent cikkében egyértelműen kifejtette, hogy a magyar népi egységet az MNSZ-nek kell megvalósítania, bármilyen más jellegű magyar politikai szervezkedést illegitimnek tartott: „Ma minden politikai kezdeményezés, mely tudomásunk nélkül vagy megkerülésünkkel történik nemzetiségünk megtévesztését szolgálja. Kezdeményezőit népárulóknak és a demokrácia ellenségeinek tekintjük." A politikai szervezkedés terén a romániai magyar kisebbség az egységmítosz, az egységretorika, az egy szereplős magyar politikai érdekképviselet tapasztalatával rendelkezett. Ezt az elvet a társadalom legnagyobb része nem kérdőjelezte meg, sőt ebben a kérdésben társadalmi konszenzus volt. Ellenben az MNSZ kezében a politikai egység ideológiája a centralizáció legfőbb eszközévé, a „demokratikus centralizmus" hivatkozási alapjává vált, amely a legmarkánsabban a kolozsvári MNSZ kongresszus határozataiban öltött testet. Ugyanakkor Kurkóék azért vindikálták maguknak a politikai szervezkedés monopóliumát, mert - szerintük - a MADOSZ 10 éves politikai irányvonala őket igazolta, a korábbi magyar pártok csak rossz irányba vezették a magyarságot, sőt a MADOSZ tagjai életükkel és szabadságvesztéssel fizettek meg a magyar nép szabadságáért.[156] Ennek megfelelően az MNSZ politikai vezetését a magyar munkásságnak kellett volna átvennie. A magyar földművesek számára szövetséget kínáltak fel, ellenben a magyar polgárság és értelmiség komoly figyelmeztetésben részesült: „A történelem még egy utolsó alkalmat kínál számotokra. Ragadjátok meg ezt a lehetőséget."[157] Az MNSZ a magyar társadalmat „demokratákra" és „árulókra" osztotta fel, a politikai egység megteremtése nevében ezért egész társadalmi rétegeket feltételesen kizárt nemcsak a szervezetből, hanem a magyar társadalomból is. A polgárság és az értelmiség „be kell bizonyítsák becsületes munkájukkal, hogy a nép mellé állnak" - szólt Kurkó figyelmeztetése 1945. február elején egy székelyudvarhelyi népgyűlésen. Ezek a kijelentések megmagyarázzák az értelmiségieknek az MNSZ-szel szemben tanúsított passzív magatartását, és egyúttal rávilágítanak arra a tényre, hogy az MNSZ a szervezet kiépítése során a régi

156 Az MNSZ október 14-i brassói alakuló ülésén elhangzott beszámolók és felszólalások erről a meggyőződésről tesznek tanúságot. Az értekezletről szóló tudósítást lásd: *Népi Egység,* 1944. november 22.
157 Uo.

madoszistákra alapozott,[158] akik magukkal hozták az illegalista múlt osztályharcos radikalizmusát. A politikai egység megteremtése együtt járt a belső és külső ellenségkép, a magyar és a román „reakció" megteremtésével. „Aki nem érti meg azt, hogy új világ küszöbén állunk, aki el akarja gáncsolni a népi erők feltörekvését és a népjogok érvényesülését - figyelmeztetett Kurkó Gyárfás - , azokkal más nyelven fogjuk megértetni igazunkat." A magyar társadalom megtisztulását kisebbségvédelmi megfontolásból is szükségesnek tartották, mert „csak így lehetünk egyenlő fegyvertársai a román nép demokratikus tömegeinek - szólt Csákány Béla figyelmeztetése - és csak így érdemeljük ki az életre való jogunkat."[159] A „demokratikus" magyar egységet a politikai nevelés útján akarták elérni, amely feladat a szervezet keretében létrehozott különböző bizottságokra hárult.[160] Ennek ideológiai alapját a „magyar demokratikus" hagyományokból merítették. Így vált a „haladó magyar demokratikus hagyomány" kulcsfontosságú szereplőjévé: Dózsa György, Rákóczi György, Kossuth Lajos és Petőfi Sándor.

Az MNSZ a magyar társadalom mobilizációja érdekében két eszközt alkalmazott: a „kényszer-aktivizmust" és a jogvédelmet. Az MNSZ kötelezővé tette a politikában való részvételt minden magyar nemzetiségű állampolgár számára, amelynek eszmei gyökereit a két világháború között kidolgozott népszolgálati elvben kereshetjük: „Ma a közéleti munka mindenki számára parancs." - hangzott el a felhívás Csákány Béla, az MNSZ Végrehajtó Bizottsága tagjának részéről.[161] A tagtoborzás „aki nem velünk, az ellenünk"[162] szlogen hangoztatásával folyt, de a csatlakozóknak az MNSZ védelmet ajánlott fel a hatósági visszaélések megakadályozása esetén vagy azok kivizsgálása során.[163] A későbbi események azt bizonyítják, hogy a magyar társadalom leginkább az MNSZ-nek az érdekvédelmi funkciójával azonosult. Azonban a kezdetektől mindenkit óvva intettek attól, hogy az MNSZ-t panaszirodává alakítsák át. Szemlér Ferenc ezt a felfogást a következőképpen fejezte ki: „A politikai szervezet többé már nem panasziroda, ahol kiváltságos urak tetszésük szerint járnak közbe az egyéni sérelmek ügyében, hanem küzdő szervezet, ahol a közösség jogainak kiharcolása árán érhető el csupán az egyéni sérelmek megszüntetése is."[164] Intézményi szempontból vizsgálva a kérdést, az MNSZ nem is válhatott „panaszirodává", mert a szervezetből hiányzott az a strukturális elem, pl. a jogügyi bizottság,[165] amelyek a sérelmek orvoslásával

158 Lásd a kolozsvári kongresszuson elhangzott szervezeti beszámolókat, 9. sz. irat.
159 *Népi Egység,* 1944. október 31.
160 Lásd a november 3-i körlevélben a bizottságok feladatát, 6. sz. irat.
161 *Népi Egység,* 1944. október 27.
162 JEAKGY, K. 114. Bözödi György visszaemlékezése. 101–102. f.
163 Az MNSZ-szervezetek alakuló közgyűlésein a felszólalók többsége a sérelmek orvoslását kérte az MNSZ-től, amelynek a szervezet többek között azzal tett eleget, hogy településenként jegyzőkönyvet vett fel és családonkénti pontos kimutatást készített a magyarokat ért állatrekvirálásokról. *Népi Egység,* 1944. november 2., 8., 10., 14.
164 *Népi Egység,* 1944. november 14.
165 Lásd a novemberi körlevelet és az MNSZ szervezeti felépítését ábrázoló rajzot. Ez utóbbi megtalálható: ANIC, f. CC al PCR, Secţia Organizatorică, d. 49/1945. 4. f. Töttössy idézet munkájában tévesen tünteti fel azt, hogy az MNSZ már a megalakulás idején jogi és közigazgatási bizottságot hozott volna létre. *Töttössy,* 2005. II. kötet. 119. p.

foglakozott volna. Ez nem zárta ki azt, hogy az MNSZ egyes településéken jegyzőkönyveket vegyen fel a magyarság sérelmeiről. A kormány „demokratikus" tagjaihoz eljuttatott jegyzékében[166] és a gyűléseken megfogalmazott határozati javaslatokban[167] a magyarságot ért jogsérelmek orvoslását, valamint a kulturális, a nyelvhasználati jogok biztosítását kérték számon. A jogegyenlőségen - az RKP platformtervezetével egybehangzóan - valójában az általános emberi jogok biztosítását értették, amely a napi politikai gyakorlatban a magyarságot hátrányosan érintő intézkedések eltörlésének a követelését jelentette, vagyis egy folyamatos ellenzéki magatartást a „reakciós" kormányokkal szemben. A jogkövetelés egyetlen esetben sem haladta meg az RKP-nak a nemzetiségi kérdés rendezésére vonatkozó állásfoglalásait, terveit, vagy a marxi-lenini nemzetiségi politikából következő kulturális és nyelvhasználati jogokat. Az általunk feldolgozott levéltári forrásokban és a témában megjelent szakirodalomban csak egyetlen olyan utalást találtunk, amely szerint az MNSZ részt vett volna a Nemzetiségi Statútum kidolgozásában.[168] Feltételezésünk szerint a korabeli sajtóban azért nem láthattak napvilágot az együttműködésről szóló hírek, mivel ez azt a gyanút keltette volna, hogy az MNSZ együttműködik azzal a „reakciós" Rădescu-kormánnyal, amelynek fennmaradása éppen a statútum megjelenésének időpontjában vált kétségessé. Ebből is arra lehet következtetni, hogy az MNSZ a kisebbségpolitikai elképzeléseit a többségi pártvezetéssel, az RKP-val egyeztetve, illetve annak magyarságpolitikáján belül fogalmazta, fogalmazhatta meg.

Az MNSZ a romániai magyar politizálást nemcsak a „demokratikus" erőkkel való együttműködésre alapozta, hanem a román néppel való „őszinte együttműködés" kialakítására törekedett. Ez utóbbi cél megvalósítása érdekében a két nép történelmében olyan szimbólumteremtő eseményeket és személyeket keresett, amelyek a két nép közös küzdelmét, sorsát voltak hivatottak alátámasztani. Így vált az 1437-es bábolnai felkelés, a Dózsa György-féle parasztháború, a Horea, Cloşca és Crişan vezette román lázadás és nem utolsó sorban az 1948/49-es magyar szabadságharc a román és a magyar nép összetartozásának szimbólumaivá.

Az MNSZ politikusai nyíltan nem beszéltek a határok kérdéséről, a revíziót és a második bécsi döntést elítélték, hisz az - szerintük - nem Erdély népeinek érdekeit szolgálta. Erdély kérdése mégsem vált tabuvá, és éppen az 1944 novemberében bevezetett észak-erdélyi szovjet katonai közigazgatás biztosított lehetőséget arra, hogy Erdély „bekapcsolásának" feltételeként rávilágítsanak a nemzetiségi jogegyenlőség mielőbbi biztosítására.[169]

166 Az MNSZ központi vezetőségének memoranduma Gheorghe Vlădescu-Răcoasa nemzetiségügyi miniszterhez és Petru Groza miniszterelnök-helyetteshez. Brassó, 1944. november 14. ANIC, f. 27., UPM, d. 136/1944. 10–13. f.
167 Lásd a 10. számú iratot.
168 Lásd Csákány Béla kijelentését az MNSZ és az RKP legfelsőbb vezetése között tartott 1946. május 17–18-i értekezletén. Az értekezlet jegyzőkönyvét közli: *Nastasă,* 2002. 283. p.
169 Az MNSZ bukaresti szervezetének december 17-én tartott ülésén elfogadott határozat. Közli: *Töttössy,* 2002. II. kötet. 120–122. p.

Az MNSZ észak-erdélyi szervezkedése

Az MNSZ brassói központjának 1944 októberében csak három észak-erdélyi megyében sikerült leraknia a szervezet alapjait, míg a többi megye területén az egykori MADOSZ tagok ragadták magukhoz a kezdeményezést. A dél-erdélyi körülményekhez képest - látszólag - szabadabb politikai viszonyok közepette a különböző csoportok a politikai célok tekintetében is „merészebb" terveket fogalmaztak meg. A Marosvásárhelyen létrehozott Magyar Demokrata Szövetség szervező bizottsága az október 15-én kiadott felhívásában egy, a Székelyföld egészére kiterjedő regionális érdekképviseleti szervezet megalakítását vetette fel, annak érdekében, hogy a terület számára „»teljes közigazgatási, törvénykezési és kulturális szabadságot«"[170] vívjon ki. A politikai önkormányzat gondolatát fogalmazta meg Daday Lóránd, Dés város megbízott polgármestere is a MADOSZ Szolnok-Doboka megyei tagozatának 1944. november 26-ai újjáalakuló ülésén: „Ez az út [*mármint a MADOSZ útja - N.M.Z.*] nem vezet rothadt királyságokhoz, sem magyarhoz, sem románhoz, hanem az erdélyi népek közös öncélú és önkormányzatú szabad köztársaságához."[171]

A MADOSZ kolozsvári „zászlóbontására" október 22-én került sor. A szervezőbizottságnak az ismert Balogh Edgáron és Kós Károlyon kívül több, addig kevésbé ismert, de illegalista múlttal rendelkező személy is tagja lett, többek között Szepesi Sándor szabó, Hadházi Samu hóstáti földész, Mezei Lajos vasutas és Fodor Pataky Ádám kisiparos. Elnökül Kós Károlyt választották meg, aki azonban az EMGE-ben és a Mezőgazdasági Akadémián betöltött tisztségei miatt alig vett részt a vezetésben, a tényleges irányítás „egy kéttagú politikai titkárság gyakorolta Balogh Edgár[172] és Sáry István személyében - áll egy korabeli szemtanú feljegyzésében -, valamint egy több, bizonytalan számú tagból álló intézőbizottság."[173] Mivel az MNSZ brassói központját a november 12-én bevezetett szovjet katonai közigazgatás megakadályozta abban, hogy az egymástól függetlenül szervezkedő különböző észak-erdélyi madoszos csoportokat közvetlenül az irányítása alá vonja, ezért a MADOSZ kolozsvári tagozatára, illetve az Észak-Erdélybe delegált Bányai Lászlóra hárult az a feladat, hogy a Brassóból érkező utasításoknak megfelelően „őrködjenek" a politikai irányvonal betartása felett.[174]

A politikai irányvonal módosulása

Az MNSZ észak-erdélyi politikai irányvonala nem minden esetben felelt meg a brassói központ politikai irányvonalának. Ugyanis a második bécsi döntést

170 *Nagy–Vincze,* 2004. 66. p.
171 JEAKGY, Méliusz József hagyatéka.
172 A Méliusz Józsefnek 1945. január 4-én címzett levelében Balogh Edgár az MNSZ kolozsvári és Kolozs megyei ügyvezető elnökeként mutatkozott be. JEAKGY, Méliusz József hagyatéka.
173 Az észak-erdélyi politikai helyzetet bemutató iratot közli: *Vincze,* 1999/b. 59. p.
174 A kolozsvári madoszos csoport már októberben magának vindikálta a pártirányítást Észak-Erdélyben. Ezt támasztja alá *Világosság* október 28-i számában megjelent felhívás, amelyben a kolozsváriak a „A romániai Magyar Dolgozók Szövetsége észak-erdélyi újjászervező bizottsága" megnevezést használták.

követő négy évben, de legfőképpen a szovjet katonai közigazgatás alatt kialakult hatalmi vákuum idején Észak-Erdélyben egy sajátos magyar baloldali irányvonal jött létre, amely politikai tapasztalat a későbbiek folyamán számos konfliktust idézett elő az MNSZ politikai irányvonalának meghatározása körül kirobbant viták alkalmával. (A dél-erdélyitől eltérő politikai irányvonal kialakulását az is jelezte, hogy az észak-erdélyi MADOSZ tagozatok 1944 végén felvették ugyan az MNSZ megnevezést, ellenben - a november 3-i szervezeti utasítástól eltérően - kihagyták a „Romániai" megjelölést. Ezt akár taktikai engedménynek is nevezhetnénk, hiszen a terület szovjet katonai közigazgatás alatt volt.) A Vörös Hadsereg és a román csapatok bevonulása előtti hetekben, de főképpen a szovjet katonai közigazgatás négy hónapja alatt Észak-Erdélyben a közigazgatás a baloldali pártok kezébe került. A hatalom új képviselői úgy értékelték pozíciójukat, hogy a román és a magyar állami főhatalom hiányában, illetve a II. Ukrán Font parancsnokától, Malinovszkij marsalltól nyert felhatalmazás alapján állami feladatok ellátására kaptak megbízatást.[175] Vagyis helyzetüket úgy értékelték, hogy részt vesznek a hatalomgyakorlásban, és ennek megfelelően nem csak végrehajtják a jogszabályok előírásait, hanem maguk is jogszabályokat alkotnak. Az ideiglenes helyhatósági választások, vagy az önkormányzati választások lebonyolítását szabályzó rendelkezések[176] biztosították a magyar lakosság arányos képviseletét a közigazgatásban és az új rendvédelmi szervekben (néprendőrség, népcsendőrség), sőt egyes megyékben a magyar nyelvet második hivatalos nyelvként ismerték el.[177] A terület feletti szuverenitás kérdésének a tisztázatlansága arra késztette a magyar baloldal számos képviselőjét, hogy autonomista jellegű elképzeléseket fogalmazzanak meg. Alapul véve a korabeli magyar közigazgatás-jogi szakterminológiát, megállapíthatjuk, hogy ezek a tervek a decentralizáció és a dekoncentráció elemeit olvasztották egybe. Ennek megfelelően a legmerészebb elképzelések a politikai önkormányzat kialakítására, vagyis a törvényhozói hatalom megszerzésére irányultak, míg mások - elvetve a román államnak a két világháború közötti centralizációs állampolitikai gyakorlatát - az adminisztratív döntések előkészítésében, azok meghozatalában és végrehajtásában való részvételt fogalmazták meg.[178] A politikai önkormányzat tervét a leghatározottabban az SZDP magyar tagozata támogatta,[179] az RKP észak-erdélyi vezetősége körében pedig voltak olyan személyek, akik meggyőződésből, vagy ideiglenesen és taktikai okokból, az adminisztratív önkormányzat,[180]

175 Lásd az ODA Észak-Erdélyi Központi Tanácsadó Testületének 1944. december 28-i határozatát. Az iratot közli: *Nagy–Vincze,* 2004. 223. p. Az újonnan kinevezett köztisztviselők a legtöbb esetben nem tekinthetők „hivatásos közszolgáknak", nagy részük nem rendelkezett a közfeladatok ellátásához szükséges szakképzettséggel és tapasztalattal.
176 Az ODA Észak-Erdélyi Központi Tanácsadó Testülete 1945. januárjában egy tervezet dolgozott ki az önkormányzati választások lebonyolítására vonatkozólag, amely elaboratumot a februárban megtartott ODA észak-erdélyi konferenciáján el is fogadtak. *Nagy–Vincze,* 2004. 90. p.
177 Maros-Torda vármegye prefektusa, dr. Victor Groza (Petru Groza testvére) az 1945. január 22-én, míg Kolozs vármegye prefektusa, Vasile Pogăceanu az 1945. február 10-én közzétett rendeleteikkel szabályozták a nyelvhasználat kérdését.
178 Bővebben lásd *Nagy–Vincze,* 2004.
179 Lásd a nemzetiségi törvény kapcsán megfogalmazott levelüket.

illetve a dekoncentráció irányába mutató terveket fogalmaztak meg, vagy tártak a kormány tagjai elé.[181]

Azt a tény sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy míg az októberi 16-ai brassói ülés alkalmával nem lehetett alapozni Magyarország támogatására, addig az észak-erdélyi magyar baloldal számára a Debrecenben megalakult Ideiglenes Kormány úgy a terület jövője, mint pedig a romániai magyar nemzetiségi kérdés rendezése és politikai irányvonalának meghatározása szempontjából csak pozitív üzenettel bírt. A „szálasista", „horthysta" „bűnös" magyar múlt helyébe a „demokratikus" Magyarország realitása lépett. Ezt a felismerést tükrözte vissza Simó Gyulának, az RKP Észak-Erdélyi Tartományi Bizottsága tagjának a hivatalos levele, amelyet 1945. február 2-án intézett a Debrecenben tartózkodó MKP vezetőségéhez: „mostantól kezdve a lehető legszorosabb kapcsolatban maradhatunk kölcsönösen támogatva egymást a *közös történelmi céljaink* mielőbbi elérésére."[182] [*Kiemelés - N.M.Z.*]

A román közigazgatás kiutasítása és a „látszatautonómia", a szovjet katonai közigazgatás viszonyai közepette létrehozott regionális jellegű közigazgatási szerveknek, mint például az ODA Észak-Erdélyi Központi Tanácsadó Testületének, az ODA Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottságának működése az észak-erdélyi MNSZ-es szervezkedésnek is nagyobb mozgásteret biztosítottak. Ez a nagyobb mozgástér megnyilvánult a politikai célkitűzések megfogalmazásában is.

Az MNSZ Észak-Erdélyben is a romániai magyar közösség egészének a politikai és társadalmi reprezentánsaként lépett fel. Ennek nyomait a korábbi erdélyi politikai mozgalmakban is megtaláljuk, de az MNSZ esetében a baloldali pártokra jellemző intézményépítési gyakorlat, a „demokratikus centralizmus" elve valósult meg. Az MNSZ nem új intézményeket hozott létre, hanem a már meglévők közül vont fokozatosan néhányat az ellenőrzése alá. A politikai védelemre a magyar intézményeknek is szükségük volt, mivel vezető testületi tagjaiknak egy része 1944 őszén elmenekült, mások az NKVD fogságába estek,[183] a helyben maradtak nem exponálták magukat, vagy - az esetek többségében - persona non gratanak számítottak a hatalom új képviselői számára. Nem lehetett figyelmen kívül hagyni azt a tényezőt sem, hogy a román baloldali pártok a szeparatizmus vádjával támadást intéztek egyes magyar intézmények ellen. „Tervszerű rohamok indultak egymás után a magyar intézmények ellen. [...] támadták az EMGÉ-t, hogy miért nem válik a románság szervezetévé is..." - olvashatjuk egy korabeli szemtanú

180 Simó Gyula a MADOSZ kolozsvári szervezetének október 22-i alakuló közgyűlésén a következő kijelentést tette: „Kívánjuk, hogy Erdély egyszer végre valóban az erdélyieké legyen s mi magunk dolgozhassunk Erdély népeinek boldogabb jövője és együttműködés érdekében." *Világosság,* 1944. október 23.

181 Az Országos Demokrata Arcvonal Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottsága egy memorandumot intézett a román kormányhoz, amelyben kérték, hogy Kolozsvár székhellyel állítsanak fel egy, a miniszterelnökség mellé rendelet államtitkárságot, amelynek a személyzetét az észak-erdélyi ODA Végrehajtó Bizottsága biztosítaná. A memorandumát Vescan Teofil nyújtotta át és mutatta be a román Minisztertanács március 13-i kolozsvári ülésén. A memorandumot közli: *Nastasă,* 2002. 72–74. p.

182 PIL, az MKP Külügyi Bizottsága, fond 274/10. 103. iratcsomó 17. f.

183 Teleki Bélát, az EMGE elnökét az NKVD tisztjei letartóztatták és elhurcolták Kolozsvárról. Azért tartóztatták le, mert ő volt az Erdélyi Párt elnöke.

feljegyzésében.[184] (A háttérben valójában gazdasági érdekek húzódtak meg: így akartak hozzájutni a magyar intézmények vagyonához.) A vezetőcserék az illető intézmények rendkívüli közgyűlésének[185] döntése nyomán kaptak törvényes színezetet. Többek között így nyert felhatalmazást az EMGE vezetésére egy ötös direktórium a gazdaszervezet 1944. december 17-ére összehívott rendkívüli közgyűlésétől. A jelölő bizottság előterjesztésére a rendkívüli közgyűlés például az ötös direktórium elnökének Kós Károlyt, direktóriumi tagnak Fodor Pataky Ádámot, a választmányba pedig Mezei Lajos vasutast választotta be. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület 1945. február 2-i választmányi ülésén Balogh Edgárt elnökké, Kiss Jenőt pedig főtitkárrá választották meg. Az itt felsorolt személyek mindegyike vezető pozíciót töltöttek be az MNSZ kolozsvári vagy Kolozs megyei szervezetében, de a későbbek folyamán ott találjuk őket az MNSZ országos vezetőségében is.

Ezzel megvalósulni látszott az az elképzelés, hogy „Erdély magyarságának egységes társadalmi és politikai képviselete legyen",[186] de ennek a működését már a kortársak is megbírálták. Ugyanis olyan személyeket jutattak be az intézmények vezetőségeibe, akiket a többirányú elfoglaltságuk és a különböző „igazgatósági tagság"-gal járó kötelezettségeik megakadályozták abban, hogy az adott intézményekben eredményes munkát fejtsenek ki.[187] Ugyanakkor a munkások és paraszti származásúak esetében hiányzott a szaktudás és a kellő szakmai gyakorlat.[188] A felügyelet kiterjesztése együtt járt volna az intézmények eredeti rendeltetésének a megváltoztatásával. A valóságban ez az intézményi integráció a demokratikus centralizmus elve alapján végrehajtott közvetett központosítást jelentett. Ezt támasztja alá az MNSZ észak-erdélyi politikai bizottságának[189] határozata, amelynek értelmében az EMGE „átengedi a Mezőgazdasági Kamarának minden volt kamarai ügykörét és vagyonát" s a továbbiakban „mint magyar mezőgazdasági kultúrintézet" mezőgazdasági tanfolyamokat szervez és „segítséget nyújt a Mezőgazdasági Kamara irányító munkájához."[190]

Politikai védelmet remélt az MNSZ-től a falvak magyar lakossága is. A panaszosok rendszeresen felkeresték az MNSZ irodáit, ahol minden esetben

184 *Vincze,* 1999/b. 61. p.

185 Ez a legtöbb esetben az illető intézmény Kolozs megyei tagságának összehívást jelentette. Lásd például az EMGE 1944. december 17-i rendkívüli közgyűlésének jegyzőkönyvi kivonatát. A jegyzőkönyvet közli: *Erdélyi Gazda,* 1944. december 25. 73. évf. 10. sz. 375. p.

186 A kijelentés Balogh Edgártól származik. *Világosság,* 1944. november 30.

187 *Nagy–Vincze,* 307 p. Talán Balogh Edgár személye érzékelteti legjobban ezt a problémát: a *Világosság* főszerkesztője, az MNSZ Kolozsvár és Kolozs megyei szervezetének ügyvezető elnöke, az ODA KTT-nek a tagja volt.

188 Fodor Pataky Ádám és Mezei Lajos esete a legkirívóbb.

189 A jegyzőkönyvekben nem tüntették fel az észak-erdélyi megjelölést, de a testület funkciója egyértelmű volt, az országhatárok rendezéseig a kolozsvári MNSZ szervezetnek kellett átvennie az észak-erdélyi MNSZ tagozatok irányítását, és meghatároznia a követendő politikai irányvonalat. Ezt támasztja alá a már korábban ismertetett irat, amely szerint az MNSZ észak-erdélyi tagozatának központi székhelye Kolozsváron található. Lásd a rajzot: ANIC, F. CC al PCR, Secţia Organizatorică, d. 49/1945. 4. f.

190 JEAKGY, Méliusz József hagyatéka. Az iraton nincs feltüntetve az ülés napja, ellenben a határozat szövegéből arra lehet következtetni, hogy 1944. decembere végén vagy 1945. január elején kerülhetett sor az összejövetelre.

hivatalos jegyzőkönyvet vettek fel a sérelmekről.[191] Az MNSZ iránti bizalom nem volt alaptalan. Ugyanis az észak-erdélyi MADOSZ/MNSZ szerveztek újjászervező bizottságai részéről kibocsátott kiáltványok és a sajtóban megjelent nyilatkozatok - a dél-erdélyiektől, de főképpen a brassói vonaltól eltérően - kivétel nélkül nagy hangsúlyt fektettek a magyar „nemzeti" érdekek védelmére. A MADOSZ kolozsvári szervezete kiáltványában ígéretet tett, hogy megvédi „az itt élő magyarság [*az erdélyi magyarság - N.M.Z.*] minden *nemzeti* jogát"[192] [*Kiemelés - N.M.Z.*] A Szatmár megyei MNSZ kiáltványában még konkrétabban fogalmazott: „Célunk: *Egy demokratikus országban* [*vagyis nem mondja ki, hogy Románián belül - N.M.Z.*] *a magyarság jogainak minden vonatkozásban való feltétlen biztosítása.*" [*Eredeti kiemelés - N.M.Z.*][193]

Az MNSZ észak-erdélyi politikusai új alapokra akarták helyezni a romániai magyar közösség és a román állam közötti viszonyrendszert, valamint a kisebbségek jogainak a szavatolását. Úgy vélekedtek, hogy a magyar lakosságnak részt kell vennie a társadalmi változások előkészítésében, amelyet a baloldali pártok fogalmaztak meg, ám ennek fejében teljes jogegyenlőséget követeltek, valamint azt, hogy a magyarság számarányának megfelelően képviseletet kapjon a kormányban. Az MNSZ észak-erdélyi politikai bizottságának 1945. február 5-én elfogadott határozata értelmében az MNSZ továbbra is együttműködik a demokratikus pártokkal, ellenben ezt feltételekhez kötötték. Egyrészt kijelentették, hogy az MNSZ „nyílt állásfoglalást kíván a nemzetiség teljes egyenjogúsítása terén". Másrészt leszögezték, hogy „az MNSZ részt kíván venni az ODA nemzetiségi tervezetének elvi és gyakorlati kidolgozásában."[194] A határozat ez utóbbi pontjának megvalósítása érdekében az MNSZ észak-erdélyi politikai- és végrehajtó bizottságának március 7-i ülésén egy olyan előterjesztést fogadtak el, amelynek értelmében az ODA Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottsága[195] Jogügyi és Nemzetiségi Ügyosztálya március 10-ei értekezletének fő feladata „a nemzetiségi törvényre vonatkozó irányelvek megállapítása és [*az*] erre vonatkozó javaslatok kidolgozása" kell legyen.[196] Ez valójában a már egy hónapja érvénybe lépett Nemzetiségi Statútum elutasítását jelentette. A jogkiterjesztés tekintetében ez csak a dél-erdélyi viszonyok közepette jelentett fejlődést, Észak-Erdélyben - a szovjet katonai közigazgatás időszakában - sokkal szélesebb körben biztosították a nemzetiségi jogokat. Az észak-erdélyiek határozott álláspontja az adott belpolitikai változások közepette

191 A kolozsvári irodában felvett jegyzőkönyvek egy részének hitelesített másolatai megtalálhatóak: PIL, Simó Gyula hagyatéka, 937. f., 11. őrzési egység (a továbbiakban ő. e.).

192 A kétoldalas *Magyarok!* című kiáltványt több ezer példányban nyomtatták ki, és egész Észak-Erdélyben, illetve Magyarországon is terjesztették. Soó Tamás közlése. A kiáltványt a *Világosság* 1944. november 22-i számában is közölték.

193 REL., I. 1. c. 465. *Magyar testvér!* c kiáltvány. Ezúton köszönjük Vincze Gábornak, hogy rendelkezésünkre bocsátotta az iratot.

194 PIL, Simó Gyula hagyatéka, 937. f. 11. ő. e. 1. f.

195 Az 1945. február 12-15. között Kolozsváron ülésező észak-erdélyi megyék kiküldöttei kezdeményezték az ODA VB létrehozását, amely a felmerülő kérdések szabályozása végett Észak-Erdély területén közigazgatási és jogalkotási feladatokat látott volna el. *Nagy-Vincze,* 2004. 78-91. p.

196 Arhivele Naţionale Direcţia Judeţeană Cluj (Országos Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága, továbbiakban - ANDJ CJ) f. 26. Uniunea Populară Maghiară, Organizaţia judeţeană Cluj 1945-1950, (továbbiakban - UPM, Org. jud. Cluj). d. 1/1945. 381. f.

még nagyobb jelentőséggel bírt. Ők valójában nem a március 6-án hatalomra jutott baloldali Groza-kormánytól várták a magyarság kérdéseinek a megoldását, hanem feltételeket szabtak, és azok elérés érdekében tárgyalni akartak a kormánnyal.

Az MNSZ észak-erdélyi végrehajtó bizottsága a Minisztertanács március 13-i - Kolozsvárra kihelyezett - ülésén Memorandumot nyújtott át a kormánynak, amelyben többek között mint a Groza-kormány *„munkatárs"-a* a magyar lakosság számarányának megfelelő kormányzati pozíciókat, Észak-Erdély számára adminisztratív önkormányzatot, széles körű kulturális jogokat, teljes jogegyenlőséget és új nemzetiségi törvényt igényeltek, valamint követelték a közigazgatásban a proporcionalitás elvének az érvényesítését és Erdélyben a magyar nyelv hivatalos nyelvként való elismerését.[197] A memorandumban az MNSZ-nek az érdekvédelmi funkcióját emelték ki, a tömegszervezeti szerepéről nem ejtettek szót: „Az MNSZ céljainál és szervezeti jellegénél fogva elsősorban arra hívatott, hogy a magyar nép egyenjogúságáért és sajátos kultúrérdekeinek biztosításáért küzdjön."[198] Ez eltért az RKP központi vezetésének, illetve az MNSZ dél-erdélyi szervezetének az álláspontjától. Ezt igazolja Bányai Lászlónak a *Népi Egység* 1945. március 27-i számában megjelent észak-erdélyi úti beszámolója, amelyben a beadvány egyes pontjait úgy ítélte meg, hogy „nem a nemzeti jogegyenlőség haladószellemű megvalósítását szolgálja".

Az MNSZ észak-erdélyi szervezete a román közigazgatás március 6-i visszatérése után is bírálta a Nemzetiségi Statútumot. Ugyanis az országon belüli jogegység megteremtése érdekében 1945. április 4-én kiadott közigazgatási törvény[199] - a Nemzetiségi Statútum rendelkezéseivel szöges ellentétben - a közigazgatásban kizárólag a román nyelvhasználatot ismerte el. Az MNSZ Kolozs megyei szervezete ezért 1945. április 22-én azzal a kéréssel fordult az igazságügyi tárca vezetőjéhez, Lucreţiu Pătrăşcanuhoz, hogy Kolozs megye prefektusának 847/1945. évi nyelvrendeletét emeljék törvényerőre.[200] A kérést azzal indokolták, hogy a Nemzetiségi Statútum nem szabályozta kellőképpen a közigazgatási hatóságok és igazságszolgáltató szervek belső nyelvhasználatát. A jogszabály legfőbb hiányosságát abban látták, hogy az „nem ír elő semmilyen szankciót azokkal szemben, akik nem tartják be rendelkezéseit."[201]

A különállás időszaka alatt Észak-Erdély illetve Erdély hovatartozásának a kérdése váltotta ki a legnagyobb ellentétet az MNSZ észak-erdélyi szervezetén belül. A MADOSZ kolozsvári és vidéki újjászervező bizottságának november 23-ai ülésén[202] felszólaló Kós Károly szerint „a legígéretesebb megoldást" egész Erdély önállósága jelentené. Az ott jelenlévő dél-erdélyi MNSZ kiküldött, Bányai László

197 Közli: *Nagy -Vincze,* 2004. 336-341. p.

198 Uo. 336. p.

199 *Vincze,* 1994. 28. p.

200 A jogszabály 3. szakasza kimondta: „Kolozsvár és Kolozs megye területén a hivatalos nyelv mind a román, mind a magyar nyelv." A rendeletet közli: *Joó Rudolf beszélgetése...,* 1983. 119-129. p.

201 *Nastasă,* 2002. 85. p.

202 Ezen alkalommal vették fel az MNSZ megnevezést, ellenben kihagyták a „Romániai" megjelölést.

a régió különállását csak ideiglenesnek tekintette, amely az ODA vezette kormány hatalomra kerülése után megszűnik.[203] A néhány nap múlva megjelent cikkében Bányai Erdély önállóságát azért sem tartotta reálisnak, mert véleménye szerint a jövő „a gazdaságban is egymásra utalt dunai és balkáni népek demokratikus államszövetsége" felé mutat.[204] A későbbiek folyamán Balogh Edgár lesz az, aki a „Duna-menti együttműködés", a „dunai államszövetség" egyik legfőbb propagálója lesz. Ez az eszme – csakúgy mint korábban Kossuth vagy Jászi esetében – egyfajta védekezési mechanizmusként működött, amelytől azt remélték, hogy megvalósulása esetén majd meggátolja a térség államai közötti konfliktusokat, és biztosítja a nemzetiségek teljes jogegyenlőségét.[205]

Nem csak az MNSZ, hanem az észak-erdélyi magyar baloldal tagjainak körében is nagy felháborodást váltott ki Balogh Edgárnak a *Világosság* 1945. január 25-i számában napvilágot látott *A szovjet-magyar fegyverszünet megkötése után* című írása. Az ominózus vezércikkben Balogh „leleplezi" a tényekkel számolni nem tudó vagy nem akaró magyar „sovinisztákat", és a fegyverszüneti feltételeket úgy ítélte meg, mintha Észak-Erdély végleg Romániához került volna. Ráadásul az MNSZ kolozsvári kerületi szervezetei ülésein *„Éljen a demokratikus Erdély, a demokratikus Romániában"* jelszót hirdette, olvashatjuk egy korabeli szemtanú tájékoztatójában.[206] Ezt a magatartást az észak-erdélyi magyar baloldal egyes tagja nem fogadták el. Az álláspontok tisztázása érdekében február 5-én zárkörű megbeszélésre gyűltek össze az észak-erdélyi magyar baloldal egyes képviselői. Az ülésen a kommunista párt részéről Simó Gyula és Jordáky Lajos, a szakszervezetek részéről Veress Pál, az MNSZ részéről pedig Demeter János, Csőgör Lajos, Nagy István, Sáry István, Balogh Edgár és Mezei Lajos vett részt. A felek végül határozatilag kimondták, hogy „a *magyarság Észak-Erdély kérdésében* a román–orosz fegyverszüneti feltételek alapján áll."[207] [*Kiemelés – N.M.Z.*] Ilyen értelmű határozatot fogadott el az MNSZ észak-erdélyi politikai bizottsága is még az aznap megtartott ülésén: „1. Észak-Erdély jogi helyzetét jelenleg a szovjet–román fegyverszüneti egyezmény határozza meg. [...] Az MNSZ semmilyen állásfoglalást nem vállalhat, amely a fegyverszüneti egyezmény pontjai, akár a Vörös Hadsereg részéről lehetővé tett észak-erdélyi demokratikus önkormányzaton túlmenően kötelezné."[208] Erdély hovatartozásának kérdésében felszínre került ellentétek is jelezték, hogy Észak-Erdélyben az MNSZ nem formálhat magának kizárólagos jogot a magyarság politikai megszervezésére. Az MNSZ-nek Észak-Erdélyben el kellett fogadnia, hogy az RKP, az SZDP és a szakszervezetek helyi magyar vezetői maguk

203 *Nagy–Vincze*, 2004. 68. p.
204 *Világosság*, 1944. november 28.
205 Balogh Edgár „túlfűtött" optimizmusáról tanúskodik a *Világosság* 1945. május 27-i számában megjelent *Kelet-európai körkép* című írása is. Miután megállapítja, hogy a Kelet-Európában kibontakozó „testvéri" együttműködést immáron Szovjetunió jelenléte biztosítja, értelmetlen előhozakodni a nemzetiségi sérelmekkel: „Ne is ragadjunk bele az erdélyi kis gondok-bajok sorába."
206 *Vincze*, 1999/b. 65. p.
207 *Vincze*, 1999/b. 65. p.
208 PIL, Simó Gyula-hagyatéka, 937. f. 11. ő. e. 1. f.

is részt akartak venni a magyarság politikai célkitűzéseinek meghatározásában. Éppen ezért az RKP Kolozs Tartományi Bizottságának május 4-i értekezletén Balogh Edgár kérte annak tisztázását, hogy a magyar ügyekben az SZDP vagy az MNSZ járhat-e el.[209] Erre azonban már csak az új belpolitikai helyzetben került sor.

A szovjet külügyi népbiztos-helyettes, Visinszkij február végi romániai látogatása, Petru Groza miniszterelnöki kinevezése és a március 8–9-i Groza–Sztálin táviratváltás után Észak-Erdélybe visszatérhetett a román közigazgatás. A Groza-kormány és a román társadalom egységesen úgy értelmezte a helyzetet, hogy az észak-erdélyi román közigazgatás ügyének rendezése egyúttal a határkérdés lezárást is jelentette. Az RKP Észak-Erdély „visszatérését" politikai tőkéjének erősítésére használta fel, hiszen az ami a „reakciós kormányok" és Manui-gárdák atrocitásai miatt nem valósulhatott meg, az most a „demokratikus" erők hatalomra jutása után azonnal bekövetezett. Észak-Erdély „bekapcsolódása" és a belpolitikai változások immáron szükségessé tették az MNSZ újjászervezését és a politikai célok újbóli meghatározását. Erre az 1945. május 6. és 13. között Kolozsváron megtartott kongresszuson került sor.

A szervezeti egység megteremtése és a politikai célok meghatározása

Az MNSZ kolozsvári kongresszusának (1945. május 6–13.) résztvevőire hárult az a feladat, hogy a kongresszusi határozat pontjai és az új szervezeti szabályzat megfeleljenek a szövetség kétirányú elkötelezettségének, vagyis kielégítsék a tömegszervezeti és az érdekvédelmi funkcióból fakadó elvárásokat.

Tömegszervezeti funkció

A kongresszus alkalmával elfogadott szervezeti szabályzat hű foglalata volt az MNSZ politikai célkitűzésének. Az első szakaszban lefektették, hogy a „Romániai Magyar Népi Szövetség a *romániai magyar nép demokratikus politikai szervezete.*"[210] [*Kiemelés – N.M.Z.*] Vagyis a romániai magyarság egyetlen politikai-érdekképviseleti szervezete, és ebből adódóan csak egyedül ő közvetítheti a magyarság és romániai politikai pártok, ill. a román államhatalom között, valamint nemzetközi szinten is az MNSZ a magyarság egyedüli képviselője. Így a szervezeti szabályzat értelmében az országos nagygyűlés volt hivatott *„a romániai magyarságot érintő minden vonatkozásban* az irányelveket megállapítani". [*Kiemelés – N.M.Z.*] Tehát az országos nagygyűlés határozatai nem csak a pártagok számára voltak kötelező jellegűek, hanem az egész romániai magyarságra vonatkoztak. Azonban az MNSZ nem rendelkezett közhatalmi jogosítványokkal, ebből kifolyólag nem hozhatott a magyar társadalom egészére vonatkozó, kötelező jellegű döntéseket, határozatokat sem. Ilyen, kényszerítő erővel bíró döntéseket csak a köztestületek (a kormány, a parlament és a regionális vagy helyi hatóságok) hozhattak. A pártok döntései,

209 ANDJ CJ, f. 1. Comitetul Regional PCR Cluj, d. 1/1945. 37. f.
210 *A Romániai Magyar Népi Szövetség szervezeti szabályzata.* 1945. 3. p.

határozatai hasonlóképpen csak a tagságra vonatkoznak, azzal a lényeges különbséggel, hogy e szervezetek döntéseik érvényesítése érdekében legfeljebb az állam megengedte módon alkalmazhatnak kényszerítő eszközöket. Amennyiben valamely párt a társadalom egészére vonatkozó határozatot szeretne hozni, pártdöntését a kormányzati intézmények, valamint a törvényhozó hatalom biztosította csatornák igénybe vételével állami döntéssé kell hogy alakítsa. Az MNSZ befolyásolni, vagy legalábbis alakítani szerette volna a hatalmat birtokló párt (RKP) és a kormányzat magyarságpolitikáját. Ennek egyik módja az volt, hogy megpróbálta ellenőrzése alá vonni az államigazgatásba bekerülő magyar tisztviselői réteg kiválasztását. Így kapott vezértitkári kinevezést a Groza-kormány megalakulása utáni első napokba a Nemzetiségi államtitkárságra Czikó Nándor, magyar származású bukaresti vasmunkás.

Az MNSZ új értékeket és eszméket akart közvetíteni. Ennek érdekében a magyar társadalom átnevelésére törekedett. „Addig, amíg nem neveltük ki népünket, addig, amíg az nem demokrata ízig-vérig - figyelmeztetett Kurkó Gyárfás a kolozsvári kongresszuson -, addig nem engedjük visszasüllyedni a fasiszta gazemberek közé."[211] A politikai átnevelés ideológiai alapját nem máshonnan kellett importálni, hiszen azok ott voltak a magyar nép történelmében, csupán „ápolni és terjeszteni" kellett „a magyar nemzeti demokratikus hagyományokat."[212] A nemzeti demokratikus hagyományokat leginkább Petőfi Sándor alakja testesítette meg, de ugyanilyen kiemelte szerepe volt a március 15-i ünnepségeknek is. Az országos szinten évente megrendezett Petőfi-emlékünnepélyek[213] és a március 15-i ünnepségek a fasizmus, a külső és belső reakció elleni harc, valamint a román-magyar „testvéri" összefogás, a Duna-völgyi együttműködés szimbólumaivá váltak.[214]

A politikai szocializáció és átnevelés szinterei voltak a különböző szakbizottságok is. A közművelődési bizottságoknak a tömegkultúrát[215] és a magyar nép nemzeti műveltséget kellett ápolniuk a „demokrácia szellemében."[216] Hasonlóképpen az ifjúsági és a női bizottságok feladata elsősorban a fiatalok és a nők „politikai nevelése" volt.

Az irodalom sem mentesülhetett az új ideológia befolyása alól. A kongresszusi határozatok előírták, hogy „a Romániában élő magyar írók működésének még

211 Lásd a 11. sz. iratot.
212 *A Romániai Magyar Népi Szövetség szervezeti szabályzata.* 1945. 3. p. Az RKP szervezeti szabályzatában megnevezi azon személyeket is, akik megtestesítik a román demokratikus hagyományokat. Ezek a következők: Dózsa György (mint „román" történelmi személyiség), Horea, Cloşca, Crişan, Tudor Vladimirescu és Nicolae Bălcescu. A *Román Kommunista Párt...,* 1945. 5. p.
213 Az 1945. júliusában Tordán megrendezett Petőfi-emlékünnepély alkalmával arra hívták fel a tordai ifjúság figyelmét, hogy a „Márciusi Ifjúságtól" kell példát meríteni, mert „forradalmat indított a reakció és elnyomás ellen". ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1945. 106. f.
214 Az MNSZ Központi Intézőbizottságának körlevele a március 15-i ünnepségek rendezése tárgyában. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 3. f.
215 Balogh Edgár beszéde kolozsvári kongresszuson a közművelődési bizottságok feladatáról. Lásd a 11. sz. iratot.
216 *A Romániai Magyar Népi Szövetség szervezeti szabályzata.* 1945. 8. p.

inkább bele kell illeszkednie abba az általános törekvésbe, amellyel az MNSZ, illetve a vele szövetséges szervezetek az ország és a társadalmi berendezés demokratizálását kívánják elérni."[217] Ezt a célt szolgálta többek között a Méliusz József szerkesztette MNSZ „*Kiskönyvtár*" sorozata is: „A Kiskönyvtár *szellemi* fegyver a demokratikus nevelést oly sokáig nélkülöző s most öntudatra ébredő nép kezében."[218]

A tagság tekintetében a szervezeti szabályzat - a baloldali pártokra jellemzően - először a tagok kötelességét rögzítette, s majd csak azt követően intézkedett azok jogairól.[219] A tagfelvételt összekötötték az illető személy politikai múltjának a vizsgálatával. A tagoknak „fegyelmezetten" alá kellett vetniük magukat „a szervezet politikai irányvonalának, a szervezeti szabályzat rendelkezéseinek, a többségi határozatainak és a vezetőség utasításainak."[220] Ezek a kitételek jól mutatják, hogy a központi utasításokat „vakon" kellett követni, a demokratikus akaratnyilvánítás nem érvényesült a szervezeten belül. „Olyan demokrácia itt nem lesz - figyelmeztetett a kongresszuson Kurkó -, ahol mindenki azt csinál, amit akar. (Nagy taps.) A demokrácia néphatalom, és nem jelent anarchiát."[221] A „minden hatalmat a népnek" jelszó alkalmazása csak hatalomnövekedéshez vezetethetett, a hatalomgyakorlás területén pedig a „nép hatalma nem jelentett egyet a hatalmon lévők ellenőrzésével és leváltásával." [222]

Az MNSZ 1945-ben irányító hatáskörét a romániai magyar társadalom egészére ki akarta terjeszteni. A helyi közösségek ellenőrzését a különböző szakbizottságok (közművelődési, gazdasági, szervező, női, ifjúsági)[223] felállítása révén akarta megvalósítani. A tervek szerint ezek a szakbizottságok helyi és országos szinten az MNSZ pártapparátusának a részét képezték volna. Azonban az első időszakban helyi szinten a szakbizottságok a káderhiány miatt elsősorban érdekképviseleti szervként működtek.[224] Ez a „totális" ellenőrzés teljesen eltért a két világháború közötti magyar pártok gyakorlatától. Az OMP szakbizottságai csak figyelemmel kísérték és előterjesztést tettek a különböző magyar vonatkozású ügyekben[225], még a Magyar Népközösség sem folytatott a kulturális és a gazdasági tevékenységet, azt átengedték a helyben működő magyar kulturális és gazdasági alakulatoknak.[226] (Ez nem zárta ki azt, hogy az OMP, az MNK vagy az Erdélyi Párt szakbizottságai informális hatalomként működjenek.) A vezető testületek megne-

217 *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...,* 1945. 29-30. p.
218 Méliusz József: *Tanú: a nép.* Az RMNSZ Kiskönyvtára. 4. utolsó számozatlan oldal. A sorozatban megjelent néhány szerző és mű címe: Vasile Luca: *Harc a demokráciáért;* Tito Marsall: *A leigázott Jugoszlávia népeinek harca;* Méliusz József: *Ének 1347-ből; Sztálin a kortársak szemében.*
219 *A Romániai Magyar Népi Szövetség szervezeti szabályzata.* 1945. 1945. 5-6. p. Vesd össze az RKP szervezeti szabályzatával. *A Román Kommunista Párt...,* 1945. 13. p.
220 Uo. 3. p.
221 Lásd a 11. sz. iratot.
222 *Sartori,* 48-49. p.
223 *A Romániai Magyar Népi Szövetség szervezeti szabályzata.* 1945. 8. p.
224 Ezt nyomon lehet követni az MNSZ megyei szervezeteinek irataiban.
225 *Az Országos Magyar Párt szervezeti szabályzata.* Kolozsvár, 1928. Minerva Nyomda 4. p.
226 *Kivonat a Romániai Magyar Népközösség bánsági tagozatának ideiglenes szervezeti szabályzatából.* Lugos, é. n. (1939?). 26-27. p.

vezései mégis egyfajta „folytonosságra” utaltak. Az MNSZ az OMP-től átvette a központi intézőbizottság és az országos nagygyűlés megnevezést, ellenben mind személyi összetételükben, mind funkciójukat tekintve nagy eltérés volt a két testület között.[227]

Az MNSZ párttevékenységének sikeressége részben attól függött, hogy az MNSZ milyen viszonyt fog kialakítani a magyar intézményrendszerrel. De egyúttal a magyar intézményrendszer feletti ellenőrzés megszerzésétől függött annak a reformnak a kimenetele is, amelyet az MNSZ dolgozott ki a magyar társadalom átalakítása érdekében. Ezért az MNSZ a szabad társuláson alapuló magyar intézmények, egyesületek közül egyeseket megpróbált saját intézményévé (EMGE) átalakítani,[228] míg másokat intézményi hátterének részévé akart tenni (szövetkezetek). Azonban ez a folyamat az intézmények vezetésének „demokratizálását”, vagyis leváltásukat jelentette volna, a politikai döntéshozásba nem vonták volna be az intézmények tisztviselőit.[229] Ugyanakkor ezek az intézmények véleményformáló erőt képviseltek, mivel különböző társadalmi csoportok érdekeit jelenítették meg. Ezért ezeket az intézményeket fel lehetett használni, és az MNSZ fel is használta a politikai mozgósításra. Ennek jelentőségére mutatott rá a Bihar megyei MNSZ az 1945 augusztusi összefoglaló jelentésében. A vidéki nagygyűlésekre magukkal vitték az EMGE tisztviselőit, akik tanácsokkal látták el a földműveseket.[230]

A tömegszervezeti funkcióból következett, hogy a megyei MNSZ szervezetek havonta beszámolókat küldtek az RKP megyei szervezetei számára. Az RKP befolyását az MNSZ-en belül egyrészt a kettős pártagság révén érvényesítette, másrészt az ún. aktivistákon keresztül. Az MNSZ szervezeti szabályzat nem rendelkezett erről, ellenben az MNSZ iratai között jegyzőkönyveket találunk az ún. MNSZ aktivisták üléséiről.[231]

A „működtetők” és a szervezeti struktúra

Az elnökök

Kurkó Gyárfás – *az érdekvédő népfrontos politikus.* A csíkszentdomokosi származású Kurkó Gyárfás politikai karrierje a MADOSZ megalakulásával (1934) vette kezdetét. Személyének kiválasztása – talán – tudatos is lehetett, mert mint

227 *A Romániai Országos Magyar Párt szervezeti szabályzata, ügyviteli szabályzata és programja.* Kolozsvár, é. n. (1924) Minerva Nyomda. 23. p.

228 „Az EMGE mozgalmi alakulatai a kolozsvári nagygyűlés határozatainak megfelelően beolvadt[*ak*] a Magyar Népi Szövetség országos központjába és itt a gazdasági ügyosztály keretében, mint mezőgazdasági osztály működnek. Az EMGE vármegyei kirendeltségei hasonlóképpen beleolvadnak megyei szervezeteinkbe és a megyei intézőbizottság keretében létesítendő gazdasági bizottságok vezetése alá kerülnek.” Lásd a 14. sz. iratot.

229 „A jelenleg fennálló magyar szövetkezeti központi szervezetek egy egységes központi szervvé olvadjanak össze, amely a Magyar Népi Szövetség székhelyén állíttassák fel az MNSZ gazdasági bizottságának közvetlen ellenőrzése alatt.” *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...,* 1945. 8. p, valamint a 15. sz. irat.

230 ANDJ Bihor (továbbiakban BH), f. UPM, Org. jud. Bihor, d. 1/1945. 107. f. Nagyszalontán az MNSZ 1946. január 2-án mezőgazdasági szakelőadást szervezett, s ennek köszönhetően sokan csatlakoztak az MNSZ-hez. Uo. d. 5/1946. 9. f.

231 Lásd például a kolozsvári MNSZ szervezet aktivistáinak március 22-i üléséről készült jegyzőkönyvet. ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj, d. 1/1945. 384. f.

brassói lakatos tagja volt az RKP egyik legerősebb romániai szervezetének. (Brassó és környékéről a két világháború idején két magyar származású személy is nagy politikai karriert futott be a kommunista illegalista mozgalomban. Luka László Szentkatolnán született, míg Fóris István, az RKP főtitkára hétfalusi csángó származású (tatrangi) volt.) Kurkónak az elnöki tisztségben való 1944 őszi megújítása természetesnek tekinthető, hiszen mint illegalistát internáló táborba zárták, meghurcolták, vagyis a mozgalomért majdnem feláldozta az életét is.[232] Egyike volt az új politikai diskurzus megteremtőjének, sőt az új típusú politikus modelljének: az egyszerű nép fia, a politikai hatalom ezáltal valóban a „nép” kezébe került. Esetében 1944 őszén nyomát sem kell keresnünk a politikai kényszeraktivizmusnak. Politikai identitását a népfrontos ideológiából merítette, amely mindvégig erős maradt. Éppen ezért kiállt a magyar intézményrendszer önállósága mellett. Ez annyira eltért az RKP véleményétől, hogy Kurkónak önkritikát kellett gyakorolnia.[233] A magyarázat egyértelmű volt: az RKP tagságából következett, hogy a pártfegyelmet még az MNSZ elnöke sem sérthette meg. Ez is jelezte, hogy Kurkó nem rendelkezett kellő politikai tudással és mozgástérrel, csak a rendszer szabta szűk keretek között mozoghatott. A kisebbségi jogok érvényesítését és védelmét a román politikai rendszeren belül kereste, ellenben a legfőbb garanciát a Szovjetunióban látta. Részt vett az 1945-ben megrendezett magyarországi parlamenti választásokat megelőző kampányban, ahol az MKP-t támogatta. Nem számolt azzal, hogy a kommunista ideológia könnyen újraértelmezhető, és minden erejével a rendszer javításán dolgozott. Úgy vélte, hogy önálló politikai aktor, hogy a nemzetiségi kérdésben önállóan dönthet. Az ellene indított támadások[234] egészségét is felemésztették, 1947 nyarán gyomorfekélye újra kiújult és kórházi kezelésre szorult. A temesvári kongresszus (1947. november 21–23.) alkalmával elnöki tisztségéből leváltották, de még helyet kapott a politikai titkárságban. Az „osztályharc” kiéleződésében személye leértékelődött, ezért 1949 novemberében letartóztatták, majd 1951-ben elítélték a Márton Áron ellen elindított csoportos perben. A kihallgatások alatt elszenvedett vallatások miatt pszichés problémái keletkeztek (paranoia).[235]

Kacsó Sándor – a reálpolitikus.[236] Kurkó politikai karrierjétől és egyéniségtől teljesen eltérő volt Kacsó Sándor politikai karrierje és politikai identitása. A két világháború között számos magyar napilapnak volt a munkatársa (*Keleti Újság, Brassói Lapok* stb.) A szocialista eszmék iránti kötődése közismert volt, de ez nem zárta ki, hogy együttműködjék az OMP-vel vagy az MNK-val. Az 1937-ben megrendezett Vásárhelyi Találkozón a román–magyar viszonyról tartott előadást. A román átállás utáni napokban Nagyenyedről a Tîrgu Jiu-i táborba internálták,

232 A meghurcoltatásáról szóló beszámolóját lásd: *Népi Egység,* 1944. október 22.

233 Lásd a 36. sz. iratot.

234 Lásd az 54–55. sz. iratokat.

235 ACNSAS, f. 254. Documentar, vol. I. 287–288. f. Kurkóról készült orvosi szakvélemény.

236 *Reálpolitikust* az *érdek* vezéreli, a *realista politikust* a *tények*; a realista politikus a *közösség igényeit nézi* és ehhez keres *megfelelő eszközöket.*

ahonnan csak 1945 júniusában szabadult. Ezt követően a *Falvak Népe* főszerkesztője, majd 1946 februárjában tagja lett a *Világosság* szerkesztését ellátó hármas direktóriumnak, és a „kiszelésítési" politika jegyében 1946 elején bekerült az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságába, majd a székelyudvarhelyi kongresszus (1946. június 28–29.) alkalmával megválasztották az MNSZ alelnökének. Kacsó nem értett egyet az MNSZ-t jellemző ultraradikalizmussal,[237] ellenben híve volt a demokrácia szocialista értelmezésének. Éppen ezért tőle az sem állt távol, hogy a kisebbségi jogok biztosítása érdekében igénybe vegye a nemzetközi szintű szabályozást.[238] Politikai nézetei azonban 1947-től gyökeresen megváltoztak. Szemléletmódját és valóságérzékét az a – vélt vagy valós – felismerés határozta meg, hogy a kisebbségeknek el kell fogadniuk a mindenkori kereteket (mégha az diktatórikus is), mert kisebbségi magyarság érdekeinek hatékony képviselete csak így lehetséges. Ez együttműködést feltételezett a (mindenkori) hatalommal. Ez a felfogás később hatással volt mindazokra a politikusokra, akik a kommunista rendszerben a magyarság érdekeinek képviseletére vállalkoztak. Az elnöki tisztség megszerzése után (1947) személyével alátámasztotta az MNSZ új politikai irányvonalát, ellenben 1952-től az RMP őt is félreállította,[239] habár a politikai lefokozása nem járt egzisztenciális nehézségekkel, kinevezték a Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó kolozsvári szerkesztősége munkatársának. Az Irodalmi Könyvkiadó kolozsvári magyar fiókját vezette (1952–1968) egészen nyugalomba vonulásáig.

Juhász Lajos – a párthű illegalista. Temesvári munkásként 1939-ben belépett az illegális MADOSZ-ba. A román átállás után elsőként szervezte újjá a MADOSZ helyi szervezetét, de politikai nézeteit és cselekedeteit mindvégig a kommunista párt iránymutatásaihoz szabta, politikai karrierjét is ennek köszönhette. Számára a társadalmi érdekeket, így a magyarság érdekeit is az RKP jelenítette meg és képviselte. Az 1946-os választások alatt az RKP utasítására részt vett az MNSZ kampányában. Személye csak 1947-től értékelődött fel: beválasztották a politikai titkárságba, amely annak volt köszönhető az MNSZ központi aktívája ülésén Kurkó ellen foglalt állást.[240] A temesvári kongresszuson már a szervezet alelnöke lett, majd az '50-es években az MNSZ vezetésében teljesen a kommunista párt vonalát követte. Az RMP 1952 szeptemberében kinevezte az MNSZ elnökének, amely feladatott „örömmel" fogadott el.[241] Egyetértett az MNSZ feloszlatásával, mivel úgy értékelte, hogy „Az MNSZ teljesítette azt a történelmi feladatot, amit a Párt irányozott elő számára."[242]

237 Lásd felszólalását az MNSZ „kiszélesítése" érdekében összehívott 1946. január 6-ai ülésen, 26. sz. irat.
238 Lásd a 35. sz. iratot.
239 Lásd a 79. sz. iratot.
240 Lásd az 54. sz. iratot.
241 „Pártunk bizalmát köszönettel fogadom, és igyekszem mindent elkövetni, hogy pártunk bizalmának, és ezen határozatnak eleget tehessek." Juhász Lajos szavai a kinevezése után. Lásd a 79. sz. iratot.
242 Lásd a 81. sz. iratot.

Az országos szintű vezetés, a fenti világ

Az MNSZ legfelsőbb vezetésében (Országos Végrehajtó Bizottság) az RKP-hű személyek voltak többségben. A Czikó-fivérek, Bányai László, Takáts Lajos, Csákány Béla a marxi–lenini nemzetiségpolitika alapján politizáltak, elfogadták, hogy a „demokratikus" rendszer kiépítése elsőbbséget élvez a nemzetiségi jogok kivívásával szemben. Ez a szárny csak 1946-ban szorult háttérbe, amikor Kurkó vállalta az RKP-val szembeni konfrontációt. Az ellenpólust Kurkó Gyárfás, Kacsó Sándor, Demeter János, Csőgör Lajos és Balogh Edgár képezte. A csoport tagjai úgy vélték, hogy az MNSZ által képviselt társadalmi reform összeegyeztethető az RKP államreformjával, sőt egyesek reformelképzelései hasonlóságot mutattak az 1920 után elindított romániai magyar kisebbségpolitikai tervekkel. Talán ennek hatására, vagy éppen ideológia kényszerből számos, korábban magas tisztséget betöltött, vagy a magyar közéletben közismert személy vállalta az együttműködést az MNSZ-szel. Ezek a személyek elsősorban a „kiszélesítése" politika elindítása után jutottak vezető pozícióhoz. Antal Dániel, aki 1940–1944 között az Erdélyi Párt színeiben a felsőháznak volt tagja, illetve az EMGE Szolnok-Doboka megyei felügyelője, 1946-ban elvállalta az országos gazdasági bizottság vezetést. Böszörményi Sándor, aki a két világháború között a Romániai Nagyiparosok Országos Egyesületének Erdélyi-Bánáti ügyvezető igazgatójaként tevékenykedett 1946-ban elvállalta a Romániai Magyar Gazdasági Tanács (ROMAGÁT)[243] vezetését. Az MNSZ Központi Intézőbizottságban 1945-ben a Párt vonala érvénysült, amelyet jól alátámaszt a marosvásárhelyi kiáltvány elfogadása kapcsán kirobbant vita is. Ez 1946-ban megváltozott, mert a központi intézőbizottságba olyan személyek kerültek be, mint például Sass Kálmán református lelkész, akinek 1939-ben államellenes szervezkedés miatt kellett elhagynia az ország területét és Budapesten a Népies Irodalmi Társaságnál statisztikai elemzőként dolgozott. A kisebbségi társadalmi reform képviselőit azonban 1947-től kizárták a központi intézőbizottságból. Kurkó leváltása után az MNSZ legfelsőbb vezetésében már csak a kommunista párthoz hű elemek maradtak, és azok a személyek törtek élre, akik már káderiskolákban megfelelő politikai nevelésében részesültek, mint például Ady László, vagy Ottrok Ferenc.

A középső szint: az aktivisták világa

Az MNSZ az első időszakban nem rendelkezett megfelelően képzett aktivistákkal, éppen ezért számos kifogás érte őket. A válságra az MNSZ elnökségének 1946. január 6-i ülésén több személy felhívta a figyelmet. Szepesi Sándor a gazdatársadalom távolodását azzal magyarázta, hogy az MNSZ elnökség nem megfelelő személyeket küldött ki vidékre: „Maros–Torda megyében a Népi Szövetség nevében az iparos emberek mentek ki szervezni, és ott a gazdaköröket s ezen keresztül a nemzeti hagyományokat őrző gazdaréteget támadták. A földműveseket ez a támadás érzékenyen érintette, és nem voltak hajlandók elfogadni azt a vádat,

243 A ROMAGÁT létrehozásának körülményeire később térünk ki.

hogy a gazdakör fasiszta menedékvár, hanem állították, hogy ez a mezőgazdáknak olyan szervezte, amelynek most is hasznát veszik. [...] Mert a hozzá nem értő és a földműves testvérek szellemétől távol álló kiküldöttek, az osztályharc alapján álló vezetők így kezelték. Sajnos, nem lehetett meggyőzni a vezető embereket erről, hogy a Népi Szövetségben nem lehet osztályharcot csinálni. [...] Tehát politikával ne foglalkozzék az, aki nem ismeri a falut."[244] Maga Kurkó Gyárfás is érzékelte a radikalizmus veszélyét: „a múltban a földalatti munkához voltunk hozzászokva, ahol szűk keretek között kellett mozogni, és ez kísérte az embert a falszabadulás után is. Ebből fokozatosan kellett kineveljük magunkat, de még a mai napig is kötnek ezek a múltból maradt gyengeségeink."[245] Többek között erre vezethető vissza a értelmiség távolmaradása a szervezettől. Vásárhelyi István szerint „Az értelmiségiek azért húzódoznak, mert a szakosztályok élén nincsenek megfelelő rátermett emberek, kik felébresszék a bizalmat, tehát nem eredményes a munkájuk. Kifogásolja erélyesen az eddigi szervezőket."[246]

Ezen a szinten helyezkedtek el az utcafelelősök, akik 1946-ban a magyar társadalom megszervezésébe játszottak fontos szerepet.[247] Ez a funkció 1949-től teljesen megváltozott, a politikai „átnevelés" legfőbb eszközeivé váltak.[248] A tömegek beszervezésében fontos szerepe volt a káderiskoláknak, amelyek 1948-tól az új elit kiválasztásában játszottak fontos szerepet.

A helyi szintű vezetés, a lenti világ

Az MNSZ helyi szinten képes volt integrálni a papokat, EMGE tisztviselőket vagy éppen tanárokat. A marosludasi MNSZ szervezet elnöke Vásárhelyi István EMGE tisztviselő volt, s az MNSZ-t szerepét a magyar közösség érdekvédelmében jelölte meg. Már 1945. júliusában megkérdőjelezte „az MNSZ további fenntartását és létjogosultságát", mivel a sérelmek nem nyertek orvoslást."[249] Jogtalannak tartotta a földreform végrehajtását, emiatt az Ekésfront megyei kiküldötte Vásárhelyi Istvánt 1946. március 25-én azzal vádolta meg, hogy: „nem hagyta az abszentisták horthystáknak való nyilvánítását."[250] Azonban nem fogadta el, hogy az MNSZ ellenőrzése alá akarta vonni a magyar intézményeket: „a magyar gazdasági szervezetek beolvadását az MNSZ-be aggályosnak tartotta, hogy hátha az MNSZ-t el fogják tiltani, s akkor a magyar gazdasági intézmények lennének a politikáért veszélyeztetve."[251] A demokrácia számára egyenlő volt a magyarság

244 Lásd a 26. sz. iratot.
245 Uo.
246 Vásárhelyi István felszólalása az MNSZ Torda megyei közgyűlésén, 1946. szeptember 7. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d 1/1946. 145. f. Valamint kérte, hogy: „a kiszállások alkalmával kevesebb ostorozást kéne alkalmazni és több szeretetet vinni. Azt vette észre, ha véleményt nyilvánítanak, ostorozást kapnak." Uo. 146. f.
247 Az utcafelelősök munkájára lásd a központi intézőbizottság brassói ülés után kiadott körlevelet. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 17. f.
248 ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj, d. 3/1949. 25-27. f.
249 ANDJ MȘ, f. 1082. UPM, Org. jud. Mureș, d. 7/1945-1946. 9. f.
250 ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 3/1946. 268. f.
251 Vásárhelyi István felszólalása az MNSZ Torda megyei nagygyűlésén, 1945. szeptember 1-2. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1945. 71. f.

jogainak elismerésével: „A demokrácia szelleme azonban megköveteli, hogy a román–magyar testvériség megteremtésében nemcsak a magyar nép, hanem a román nép is meghozza a maga köteles áldozatát."[252] Elutasította a szervezetben feltörő radikalizmust és a baloldali propagandát. Az MNSZ vármegyei vezetéshez intézet levelében azt kérte: „hogy a vármegyei vezetés tartózkodjék mindenféle kiszállástól, a kiszállások alkalmával pedig olyan egyéneket küldjön ki, akik a felmerülő komoly kérdésekben kellő felvilágosítással tudnak szolgálni."[253] 1946. nyarán azért mondott le elnöki tisztségéről, mert nem tudta elviselni az EF és az RKP támadásait, valamint a helyi román lakosság „életveszélyesen" megfenyegette a magyar gazdák érdekében kifejtett jogvédő tevékenysége miatt. Ennek ellenére a magyar lakosságot az egység fontosságára figyelmeztette, amelyet csak az MNSZ keretében képzelt el. Kérte a közgyűlést, hogy: „az egység fenntartását tartsa a szervezet legbensőbb feladatának. [...], hogy az egész magyarság törhetetlenül egy táborba álljon, ne történjen széthúzás és megosztás. [...], hogy a pártegységet feltétlenül őrizzék meg. A választásnál az MNSZ által felállított listára szavazzon. [...], hogy egyetlen magyar tagja se járjon külön, hanem mint egy ember az egész magyarság érdekeit szolgálja."[254]

A tagság

Az MNSZ vezetői (és nagyon sok tag) párhuzamosan két pártnak voltak a tagjai, de mivel az MNSZ és az RKP a politikai hierarchia nem ugyanazon lépcsőfokán állt, ezért a függőség, az alárendeltség sokkal erősebb volt az utóbbi javára, amit a hosszú távú egyéni érdekek is alátámasztottak. De ugyanez következett a pártfegyelemből is, mivel a szabályszegőket kizárták, ezért ennek egzisztenciális következményei is voltak. A kilépés szinte lehetetlen volt, főleg a magasabb pozíciókban lévőknek, mert ez egyből maga után vonta az „osztályáruló" megbélyegzést, vagyis máról hónapra ellenséggé vált. De ha mindvégig kitartottak a „párt" mellett, utasításait hűen teljesítették, akkor tagjai lehettek a *„hivatásos forradalmároknak"*, hogy új irányt szabjanak a „történelem haladásának".

A kolozsvári kongresszus idején a bemutatott központi beszámoló szerint az MNSZ 387.753 taggal rendelkezett, és ezzel a legnagyobb tagságot magáénak tudható nemzetiségi tömegszervezet volt.[255] Egy évvel később a székelyudvarhelyi kongresszuson 61.358 új tag csatlakozását jelentették be, a létszám így elérte

252 ANDJ MȘ, f. 1082. UPM, Org. jud. Mureș, d. 7/1945-1946. 19. f. A demokráciáról így vélekedett: „Mi kisgazdák nem tudjuk mi a teljes demokrácia, vagy annak kiteljesülése [...], mi nem értjük ezt. Itt valami nincs rendben. Kurkó Gyárfás sem világította meg, csak hallunk demokráciáról, osztályharcról. [...] A kisgazda érdekét nem védi meg a munkás, azért húzódik a Magyar Népi Szövetségtől és ezért nem is jöttek be a vidékiek, mert ha a városiak nem volnának, néptelen lenne a közgyűlés és egyre néptelenebbé válik." ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 145. f.
253 A marosludasi MNSZ intézőbizottságának levele, 1945. október 21. ANDJ MȘ, f. 1082. UPM, Org. jud. Mureș, d. 7/1945-1946. 17. f.
254 ANDJ MȘ, f. 1082. UPM, Org. jud. Mureș, d. 7/1945-1946. 39. f.
255 A tagság megyénkénti számarányára lásd a 9. sz. irat lábjegyzeteit.

449.111 főt.[256] Az 1948-ban elindított kizárások után az MNSZ-ből több mint 192.000 „kizsákmányoló elemet” zártak ki 1950 nyaráig.[257]

Az MNSZ szerkezetén belül a legfelsőbb vezetés túlsúlya érvényesült. A párt csúcsa és a helyi szervezetek között a központi bürokrácia és a megyei szint akarata érvényesült. A helyi szervezeteket a megyei vezetés és a párt képviselői ellenőrizték.

Az MNSZ az RKP irányába mint tömegszervezet, versus szatellit szervezet viselkedett. Az MNSZ alapfunkciója ebben a struktúrában a szocializáció, a propaganda, a pénzügyi háttér biztosítása volt, valamint a párt képviselete a pártrendszeren kívüli szférában, a nyílt pártpolitizálástól húzódók ellenőrzése és mobilizálása. Mobilizálnia és integrálnia kellett a saját és magyar intézményrendszerén keresztül a magyarságot. Ellenben a magyar lakosság legnagyobb hányada nem ezzel a funkcióval, hanem a szervezet érdekvédelmi szerepkörével azonosult.

A magyarság csatlakozását csak ezen viszonyrendszeren belül értelmezhetjük, vagyis ez nem egy politikai, hanem egy nemzeti opció volt a magyarság részéről.

A magyar egység értelmezése: magyar–zsidó viszony

Az MNSZ az első kongresszus alkalmával meghívta a Zsidó Demokrata Népközösség vezetőit. A kongresszuson elfogadott határozatban elítélték a zsidóság ellen elkövetett cselekedeteket és az MNSZ táborába hívták a magyar identitású zsidókat.[258] Azonban a vagyonjogi viták rossz hatással voltak a magyar–zsidó viszonyra. Ez tovább fokozta az a tény is, hogy a deportálásból visszatért zsidók egy része a magyarságot „egészében” tette felelőssé az ellenük elkövetett szörnyű meghurcoltatás miatt.[259] Egyes vidéken előfordult, hogy tettlegességre is sor került a magyar lakossággal szemben.[260] Az erdélyi nagyvárosokban élő magyar nyelvű és kultúrájú zsidóság egy része azonban továbbra is vállalta a közösséget a magyarsággal.[261] Ez megmutatkozott abban is, hogy az 1946-os választások alkalmával Szatmárnémetiben és Nagyváradon a zsidó származásúak az MNSZ-re voksoltak.[262]

A csángók

A csángó kérdés 1946-ban a székelyudvarhelyi kongresszuson merült fel, majd a választások alkalmával még jobban felértékelődött.[263] A csángó kérdés az első időszakban nemzeti-kulturális kérdésként jelentkezett, és ennek érdekében az MNSZ kiszállásokat szervezett, könyvszállítmányokat juttatott el a csángók lakta

256 ANIC, f. 28. UPM, d. 140/1946. 88–89. f.
257 *Romániai Magyar Szó*, 1950. július 22.
258 *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 10. p.
259 A Magyar Misszió jelentése, Bukarest, 1946. március 17. A jelentést közli: *Fülöp–Vincze,* 1998. 222. p.
260 A borsabányai csendőrség jelentése a Borsabányán elkövetett magyarellenes kilengésekről. A jelentést közli: *Nastasă,* 2003. 241. p.
261 Lásd erről az 51. sz. iratot.
262 Lásd a 48. sz. iratot.
263 Lásd az 52. sz. iratot.

moldvai megyékbe.[264] Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának 1947. május 30. – június 2. között megtartott ülésén merült fel annak a kérdése, hogy a csángók lakta területeken is létre kell hozni MNSZ szervezetek.[265] A kezdeményezés Czikó Nándortól származott, aki már a választások alkalmával propagandát fejtett ki Moldvában. Az osztályharc fokozódásával párhuzamosan a csángó-ügy már nem csak magyar nemzetiségi kérdésként merült fel, hanem mint nyomásgyakorló eszköz a moldvai római katolikus papsággal szemben. Ennek megfelelően a temesvári kongresszus határozatában leszögezték, hogy az MNSZ feladata „a csángó vidéken pedig az egyházi életben, a magyar nyelv fokozottabb érvényesítése...” kell legyen.[266] A római katolikus egyház elleni harc fokozása érdekében 1950-ben nem számolták fel a bákói káderképző iskolát, holott az összes vidéki káderiskola működését beszüntették.[267] Az MNSZ vezetése alatt elindított moldvai anyanyelvi oktatás – funkciója az egyházi befolyás megtörése volt – kevés eredménnyel járt, amelyet az RMP pártvezetése rövid időn belül, 1954/55-ös tanév elején fel is számolt. (1956 szeptemberében azonban – a nemzetiségi feszültséget érzékelvén – a pártvezetés ismét engedélyezte, hogy néhány csángó-magyar faluban ismét magyar osztályok nyílhassanak. Végül az 1958/59-es tanév végén számolták fel végleg a magyar oktatást.[268]) Ezt előre vetítette Miron Constantinescunak az 1951-ben tett kijelentése: „Mi úgy gondoljuk, hogy Bákóban nem szükséges egy ilyen bizottság [*mármint MNSZ bizottság – N.M.Z.*] létrehozása, mert a csángók tulajdonképpen nem magyarok.”[269]

Az érdekvédelmi funkció

Az ODA-t alkotó pártok hatalomra kerülése után – az előzetes ígéretek ellenére – számos olyan törvény jelent meg, amelyeknek a rendelkezései veszélyeztették a magyar nemzetiségű lakosság lét- és vagyonbiztonságát. A Groza-kormány jogalkotási gyakorlata nem tért el korábbi kormányokétól, az új kabinet sem vette figyelembe a törvényeknek a magyarságra gyakorolt negatív hatásait, sőt, egyes jogszabályok kifejezetten a magyarság ellen irányultak. Az agrártörvény[270] végrehajtása során távollévőnek, menekültnek, kollaboránsnak nyilvánították azokat az észak-erdélyi magyar lakosokat, akik 1944. augusztus 23. után Magyarországra menekültek, és az ezen kategóriába sorolt személyek földbirtokait kisajátították. Hasonló elbírálás alá estek azok a dél-erdélyi magyar lakosok is, akik a második bécsi döntés után Észak-Erdélyben vagy Magyarországon telepedtek le. A kisajá-

264 Bővebben lásd: *Antal,* 2002.
265 Lásd az 55. sz. iratot.
266 Lásd az 59. sz. iratot.
267 Lásd a 66. sz. irat jegyzeteit.
268 *Vincze,* 2004.
269 Lásd a 74. sz. iratot.
270 A törvény 3. paragrafusának d) pontja értelmében: „kisajátíttatnak az abszentisták (távollevők) összes földjei és *mezőgazdasági javai*”. Ugyanezen paragrafus c) pontja pedig kimondta, hogy kisajátíttatnak „mindazoknak a földjei, akik Romániával hadiállapotban lévő országokba *menekültek,* vagy 1944. augusztus 23-a után külföldre menekültek.” A 187. sz. agrárreform-törvény a *Monitorul Oficial,* 1945. március 23. 68-bis számában jelent meg. A témáról bővebben lásd: *Vincze,* 1996.

títás több százezer személyt érintett, mert csupán a négy székelyföldi megyéből az önként vagy hatósági kényszer hatására közel 250.000 civil lakos menekült el az 1944 őszi harci cselekmények ideje alatt,[271] míg Dél-Erdélyből ugyancsak önként vagy a hatósági kényszer hatására 1940–1944 között körülbelül 190.000–200.000 magyar menekült Észak-Erdélybe.[272] Miközben az agrárreform rendelkezései alapján a fentebb felsorolt személyektől csak földterületeket sajátítottak ki, addig a CASBI (Ellenséges Javakat Felügyelő és Kezelő Pénztár) felállításáról szóló törvény[273], illetve annak végrehajtási utasítása[274] értelmében ugyanezen személyek ingatlanait és egyéb vagyontárgyait (a szőnyegektől az evőeszközig) is elkobozhatták vagy zárolhatták. A CASBI nem csak az erdélyi magánszemélyeket érintette, hanem a törvény lehetőséget biztosított arra, hogy a romániai magyar érdekeltségű kereskedelmi és iparvállalatokhoz,[275] illetve a magyar szövetkezetekhez adminisztrátorokat/gondnokokat nevezzenek ki, vagyis az állami felügyelet megteremtésére.[276]

Aggodalomra adott okot az észak-erdélyi lakosok állampolgárságát szabályozó rendeletnek a megjelenése is. A *Monitorul Oficial* április 4-i számában közölt jogszabály értelmében nem kaphattak román állampolgárságot mindazok az észak-erdélyi lakosok, akik: 1. a második bécsi döntés után idegen állampolgárságért optáltak, 2. továbbá azok az észak-erdélyi lakosok sem, akik önként léptek be valamelyik Romániával hadiállapotban álló ország katonai alakulatába, illetve valamely idegen állam katonai vagy félkatonai alakulatában szolgáltak.[277] A kommunista párti igazságügyi miniszter, Lucrețiu Pătrăşcanu által kidolgozott rendelet szöveghű végrehajtása esetén valóságos exodus indulhatott volna meg Erdélyből Magyarország irányába.

Az 1945 májusában megrendezett kolozsvári kongresszus résztvevőire hárult egyrészt az a feladat, hogy felhívják a kormány figyelmét a magyarság sérelmeire, másrészt annak a meghatározása, hogy az MNSZ mit ért a nemzetiségi jogegyenlőség alatt, és ennek megvalósítása érdekében milyen eszközöket vesz igénybe.

A kongresszusi határozatok között egyetlen olyan szakaszt sem találunk, amelyben a nemzetiségi jogegyenlőség fogalmát kifejtették volna. Ellenben a

271 A székelyföldi menekültekre lásd Demeter Béla 1944 végén készített beszámolóját. A beszámolót közli: *Nagy–Vincze*, 2004. 256–280. p. különösen 279. p.
272 *Varga E*, 1998. 172–173. p.
273 A CASBI, a Casa de Administrare şi Supraveghere a Bonurilor Inamice (Ideiglenes Javakat Ellenőrző és Felügyelő Pénztár) rövidítése, amelynek felállításáról az 1945. február 10-i 90. számú törvény rendelkezett.
274 Az 1945. április 3-án megjelent 3822/1945. sz. végrehajtási rendelettel megteremtették az ún. vélelmezett ellenség (inamici prezumați) fogalmát, amely azokat sújtotta, akik 1944. szeptember 12. előtt vagy után Németországba, vagy Magyarország területére távoztak, még abban az esetben is, ha a végrehajtási rendelet megjelenése után korábbi lakhelyeikre visszatértek. Erről bővebben lásd: *Vincze*, 2000.
275 A törvény államközi konfliktushoz vezetett, ugyanis a CASBI hatáskörét kiterjesztették az összes magyarországi jogi- és természetes személy különböző romániai érdekeltségeire is.
276 A korabeli magyar jogászok és a kérdést feldolgozó Lipcsey Ildikó és Vincze Gábor úgy vélekedtek, hogy a CASBI-törvény alkalmazása a magyar állammal és magyar anyanyelvű észak- és dél-erdélyi román állampolgárokkal szemben jogtalan volt, mivel Magyarország a január 20-án aláírt fegyverszüneti egyezmény után már nem számított ellenséges országnak, és az erdélyi magyarság gazdasági erejének csökkenéséhez is hozzájárult.
277 A rendeletet magyar nyelven közli: *Vincze*, 1999/a. 197–198. p.

kongresszuson elfogadott határozat értelmében az MNSZ a nemzetiségi jogegyenlőség megvalósulását alárendelte a „demokratikus fejlődésnek", vagyis annak az államreformnak, amelyet az RKP dolgozott ki, s amelynek a gyakorlatba való átültetése – a népi demokrácia viszonyai közepette – a Groza-kormányra hárult. „... a nemzetiségi kérdés maradéktalan megoldása, a teljes nemzetiségi jogegyenlőség megvalósítása szorosan összefügg az ország demokratikus fejlődésének kérdésével."[278] – áll a kongresszus határozatában. Ez a felfogás megfelelt a lenini–sztálini nemzetiségpolitikai doktrínának. Ebből az következett, hogy az MNSZ nem kérdőjelezhette meg a kormánynak és a baloldali pártoknak, de legfőbbképpen az RKP-nak a magyarsággal szembeni politikáját, a sérelmekért az elmúlt rendszereket és a „reakciót" okolták. A „szájkosár" politizálással Kós Károlynak, az MNSZ Kolozs megyei elnökének is szembesülnie kellett: „ma, amikor a kivívott szabadságunkkal dicsekszünk a múltak elnyomásával szemben, a jogos kritikának megnyilvánulása tilosabb és veszedelmesebb, mint valaha. Aki kritizálni merészel, az fasiszta-gyanús, akit félre kell állítani, vagy éppen a bíróság elé utalni."[279]

A kritikákat azonban nem lehetett visszaszorítani. A vidéki MNSZ szervezetek nyíltan feltárták sérelmeiket: „Igenmélyen tisztelt Igazgatóság! Éncsak azon gondolkozok hogy a kommunista gyűlésen hadat űzentünk a reakcziosoknak mega suvenisztáknak hát történt valami lépés ugye hogynem. Lámcsak szegény kommunista elvtársak pusztultak edigis pusztulnak mostis és pusztulni fognak mindig amig gyáván eltürünk mindent. Testvérek anépet törvény nélkül nem lehet féken tartani. Mégis csak aziletékes álamokis beláthatnák hogy eza szerecsétlen erdeji magyarság igensokat szenved."[280]

Az MNSZ a magyar sérelmek megszüntetése érdekében memorandumokat intézett a kormányhoz[281], vagy az egyes szakminisztériumokhoz. Az MNSZ-nek is a klasszikus érdekérvényesítési formához kellett folyamodnia, a formális és informális pártkapcsolatai révén akarta felszámolni a magyarság sérelmeit. A szövetség pártvezetése ezt szerepkört úgy tüntette fel a magyar tömegek előtt, mintha az MNSZ közjogi funkcióval rendelkezett volna, holott a szövetség közhatalmi jogosítványokkal nem rendelkezett. Ez utóbbi jogkört csak az állami elismerés esetében gyakorolhatta volna. Ebből, az önmagának vindikált közjogi funkcióból következett, hogy az MNSZ tárgyalásokat kezdeményezett a kormány és az ODA képviselőivel. Azonban a tárgyalásokon részt vevő küldöttségeknek azzal kellett szembesülniük, hogy az MNSZ jogi érveivel szemben a kormány és az ODA számtalan alkalommal politikai jellegű ellenvetéseket és kifogásokat

278 Lásd a 12. sz. iratot.
279 Kós Károly 1945. szeptember 16-i levele Lakatos Istvánhoz. A levél megtalálható: *Kós Károly levelezése...*, 2003. 386. p.
280 PIL, 847. f., 7. ő. e. 227. f. Az MNSZ szászfenesi „igazgatósági tag"-jának, Nagy Józsefnek levele a Kolozs megyei MNSZ-hez. A levél keltezésének időpontja 1945. augusztus 11. A helyesírási és a fogalmazási hibákat nem javítottam ki.
281 Lásd például a 24. sz. iratot.

fogalmazott meg. Például az MNSZ azon javaslatát, amely az újonnan létesített Bolyai Egyetemen felmerülő tanerőhiányt – a helyben maradt vagy az 1945-ben visszatért – magyar állampolgárságú oktatókkal kívánta megoldani, Luka László politikai szempontból nem tartotta helyesnek. Ugyanis Luka – állítása szerint – Magyarországról olyan információkat kapott, hogy ezek a tanárok politikailag nem felelnek meg a „demokratikus" követelményeknek.[282] Ugyanakkor az MNSZ-nek azt is látnia kellett, hogy az RKP a magyarság konkrét gazdasági, szociális, kulturális sérelmeit nem etnikai-közösségi sérelemként kezelte, hanem ideológiai kérdésként és az osztályok között fennálló ellentétek problémájaként értelmezte, megoldásukat összekapcsolta az össztársadalmi problémák rendezésével.[283]

A MNSZ pártstruktúrája elvben megfelelt az érdekvédelmi funkcióból fakadó feladatok ellátásának. A szervezet érdekvédelmi intézményrendszerének alapjait az 1945-ben elfogadott szervezeti szabályzatban fektették le. A kongresszus alkalmával elfogadott szervezeti szabályzat értelmében az MNSZ célja: „...e) a romániai magyarság gazdasági, közművelődései, jogi és közigazgatási érdekeinek demokratikus szellemben való intézményes védelme és a nemzeti jogegyenlőség megvalósítása."[284] Szervezeti szinten elsősorban a jogi- és közigazgatási bizottságokra[285] hárult ezen feladatoknak az ellátása, de a napi gyakorlatban a gazdasági- és a közművelődési bizottságok is hasonló tevékenységet végeztek.[286]

Az országos, a megyei, illetve szükség esetén járási szinten felállított jogi- és közigazgatási bizottságok munkálatait – az eredeti elképzelés szerint – ügyvédek vagy jogi és közigazgatási ügyekben járatos MNSZ tagok vezették volna. A felmerülő sérelmes ügyek orvoslása érdekében első lépésben a helyi hatóságokhoz fordultak, majd visszautasítás esetén a Központi Intézőbizottsághoz terjesztették fel azokat, természetesen a bírói eljárásban előírt formai követelményeknek megfelelően.[287]

A beérkezett panaszokat jegyzőkönyvbe vették, az általános jellegű jogsérelmek esetében (CASBI, földreform, a tisztviselők besorolása stb.) pedig adatgyűjtést végeztek.[288] Az így elkészült bizonyító iratanyag jó tárgyalási alapként szolgált a

282 Lásd a 18. sz. iratot.
283 Lásd például Luka marosvásárhelyi beszédét, 20. sz. irat.
284 A Romániai Magyar Népi Szövetség szervezeti szabályzata, 1945.
285 A szervezeti szabályzat 26. szakasza értelmében a jogügyi- és közigazgatási bizottságok „feladata a megye magyarságát érintő jogi és közigazgatási kérdések feldolgozása és a megyei vezetőségen keresztül az illetékes megyei hatósági szervek vagy pedig a szervezeti központ elé terjesztése." Uo. 12. p.
286 A szervezeti szabályzat 17. szakaszának rendelkezései: „A gazdasági bizottság a romániai magyarság gazdasági kérdéseivel foglalkozik. Feladata a magyar gazdasági intézményeknek a Magyar Népi Szövetség kereteibe való bekapcsolása és működésüknek a hasonló jellegű állami és más intézmények működésével való egybehangolása." Uo. 9. p.
287 Lásd a 16. sz. iratot.
288 Lásd a Torda megyei agrársérelmekről elkészült községenkénti kimutatást. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 2/1946. 82–164. f., 239. f., valamint a Maros-Torda megyei eseteket: ANDJ Mureş *(továbbiakban MŞ)*, f. 13. UPM, Org. jud. Mureş, d. 2/1945. A Központi Intézőbizottság jogi- és közigazgatási ügyosztálya az 1946. február 4-én kibocsátott körlevelében arra kérte a vármegyei jogi- és közigazgatási bizottságokat, hogy az adatokat ne hiányosan küldjék fel. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 2. f. Az MNSZ jogügyi osztálya az érintett személy által megfelelően kiállított ügyvédi meghatalmazás birtokában a bíróságokon is eljárhatott. Uo. 16. f.

helyi közigazgatási szervekkel, illetve a kormánnyal és az RKP-val folytatott tárgyalások során. A panaszáradat miatt az MNSZ Központi Intézőbizottsága 1946 februárjában kiadott körlevelében arra utasította a jogi- és közigazgatási bizottságokat, hogy az egyéni sérelmekkel ne forduljanak a bukaresti, vagy a központi irodához, hanem azokat lehetőleg helyben intézzék el.[289] Hatékony jogvédelemről még így sem beszélhetünk, mert 1946-ban a 23 erdélyi megyei szervezet közül csak 12 megyében működött állandó jellegű jogi- és közigazgatási iroda, vagy legalábbis jogi tanácsadás.[290] A konkrét adatok (írásbeli bizonyítékok, jegyzőkönyvek stb.) birtokában a jogügyi iroda előadója csak akkor járt sikerrel, ha az ügyet az MNSZ elismert politikusai is felkarolták, [291] vagy megszerezték a megyei politikai bizottság támogatását.[292]

A központi utasítások szerint helyi szinten a városi, illetve a községi gazdasági bizottságok az adott város vagy község területén működő magyar közösségi tulajdonnak számító gazdakörök, szövetkezetek irányítását kellett volna átvegyék, de a valóságban a magyar gazdasági sérelmek feldolgozására törekedtek.[293] Néhány esetben az Ekésfront, vagy az RKP delegátusaival közösen elvégzett kiszállás során orvosolták a helyi vagy megyei szakigazgatási szervek által elkövetett szabálytalanságokat.[294]

Az egyéni panaszokat tartalmazó jegyzőkönyvek, az általános jellegű sérelmekről készült kimutatások, az ügyek rendezése érdekében végzett kijárások mind-mind azt sugallták, hogy az MNSZ védelmébe veszi a magyar lakosságot, képviseli a „magyar ügyeket" a román állami hatóságok visszaéléseivel szemben. Az MNSZ számára az érdekképviseleti funkció önlegitimációs eszközként működött, leginkább ezen keresztül mobilizálta a magyarságot. Kurkó Gyárfás a *Világosság*ban megjelent cikkében erre mutatott rá: „Az itt élő magyarságnak végre tudnia kell, hogy csak egyetlen útja van nemzetiségi jogainak biztosítására, és ez az MNSZ-hez való szoros felzárkózás."[295]

289 ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, 1/1946. d. 7. f.
290 A Központi Iroda beszámolója a székelyudvarhelyi kongresszuson. Lásd: *Nemzetiségi Anyaszervezetünk...*, 1946. 26. p. A Központi Iroda vezetője, Csákány Béla jelentésében kihangsúlyozta, hogy a jól működő jogi irodák egyes megyei szervezeteknél „panaszirodákká" váltak. Uo. 16 p. Csákány Béla a jól működő megyei jogi irodák közé sorolta a Torda megyei jogi- és közigazgatási bizottságot, holott éppen a bizottság október havi jelentéséből fény derül arra, hogy nem volt állandó jellegű megyei jogügyi iroda. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 180. f.
291 A Kolozs megyei MNSZ végrehajtó bizottságának október 18-i ülésén a jogügyi iroda politikai támogatást kért, mert az előadó szerint „szükség van 2–3 politikusra, aki ott, ahol a jogvédelem hatásköre megszűnik és politikai súlyra van szükség, harcos kiállásával eredményt biztosít." ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj, d. 2/1946. 252. f.
292 A Kolozs megyei MNSZ végrehajtó bizottságának december 3-ai ülésén a megyei jogügyi iroda vezetője javasolta, hogy az üzlethelyiségek kiürítésének kérdését terjesszék fel a megyei politikai bizottsághoz, mert ebben az ügyben csak ott lehet eredményt elérni. Uo. 285. f.
293 ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 10., 13., 14. f. Például a gazdasági bizottságokon keresztül ismertették az újabb és újabb CASBI törvényekkel kapcsolatos tennivalókat. Uo. 21., 30–31. f.
294 A Kolozs megyei szabálytalan birtokba-helyezések felülvizsgálása. ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj, d. 5/1947. 135. f.
295 *Világosság*, 1945. augusztus 9.

A magyar népessége számára a szervezet érdekképviseleti funkciója hozzájárult az MNSZ-szel való azonosulás, a pártidentitás, valamint a párttámogatás kialakulásához. Ugyanakkor egyfajta tiltakozási csatornaként is működött. A Torda megyei kövendi szervezet elnökének jelentése is ezt bizonyítja:

„Bátran odakiáltjuk a nagyvilágnak, hogy élni akarunk, és nem engedjük magunkat kifosztani [*utalás a CASBI-törvényre – N.M.Z.*]. Mi nem kívánjuk a másét, *de ami a mienk, ahhoz se nyúljon senki, akinek az élete kedves!*

Jelentésemet azzal zárom, hogy *mindenben hűséges segítőtársai leszünk a MNSZ Országos Elnökségének mindaddig, amíg az erdélyi magyarság érdekeinek védelmét maradéktalanul ellátja*"[296] [*Kiemelés – N.M.Z.*].

A legitimációs válság okai, 1945 november

Az MNSZ Központi Intézőbizottsága az 1945. november 15–18-i marosvásárhelyi tanácskozásán egy olyan kiáltványt fogadott el, amelyben az MNSZ implicit módon lemondott a határ-változtatásokról. A nyilatkozatban kifejezett kisebbségi lojalitás egyrészt jelzés értékű volt a külvilág számára, mert politikai értelemben ezzel az MNSZ az egész magyar társadalom nevében egy olyan kormány mellett tett hűségnyilatkozatot, amelyet 1945. augusztus 20. után sem az angolszász nagyhatalmak, sem I. Mihály király nem ismertek el. Másrészt az MNSZ a romániai magyar közösség nevében lemondott az önrendelkezési jogról.[297] Nem utolsó sorban a határok sérthetetlenségének implicit deklarálásával a Groza-kormánynak nyújtottak segítséget, annak „nemzeti elkötelezettségét" támasztották alá.

A kiáltvány óriási felháborodást váltott ki, hiszen az erdélyi magyarság jelentős része (elsősorban a székelyföldiek és a partiumiak nagy része) a Magyarországhoz történő (vissza)csatolásban vagy Erdély autonómiájában reménykedett. A szöveg nyilvánosságra kerülése utáni hónapokban tömeges méreteket öltött a helyi szervezetekből történő kilépés,[298] sőt komolyabb atrocitásokra is sor került. Egyre többen követelték az országos vezetőség leváltását és új vezetőség választását.[299]

296 ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 3/1946. 83–84. f.

297 A két világháború közötti kommunista propagandában az önrendelkezési jogot összekapcsolták a területi elszakadás lehetőségével (bár csak Besszarábia vonatkozásában). A harmincas években az erdélyi magyarság esetében már csak a teljes jogegyenlőség igényét fogalmazták meg.

298 A Bihar, Szatmár, Szilágy és Máramaros megyék MNSZ körzeti felelőse, Borsi József 1946. február 13-i jelentésében arról számolt be, hogy az MNSZ-ellenes hangulat megszüntetése érdekében január 29-én Kurkó Gyárfásnak Nagyváradra, majd február 3-án Zilahra kellett leutaznia. A helyszíni szemléi során Borsi arról győződött meg, hogy Szilágy és Szatmár megyékben nem volt szervezeti élet. (ANDJ BH, f. UPM, Org. jud. Bihor, d. 5/1946. 48–49. f.) A Torda megyei MNSZ szervezeten belül is hasonló állapotok uralkodhattak, mert 1945. december 2-án Kurkó Gyárfás, Mezei Lajos és Bányai László közösen leutaztak Tordára, és részt vettek a Torda megyei MNSZ intézőbizottsági ülésen. (ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1945. 56. f.) A Torda megyei MNSZ szervezet december 12-i körleveléből pedig kiderül, hogy a járási intézőbizottsági üléséken nem jelentek meg a vezetőség tagjai. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1945. 171. f.

299 A Szilágy megyei MNSZ Végrehajtó- és Intézőbizottsága az 1946. január 2-i ülésén a következő tartalmú határozatot hozta: „A Magyar Népi Szövetség bomlása megakadályozása végett, valamint az orvosolatlan sérelmek és a követendő irányvonal és politikai taktika leszögezése végett javasolja, hogy az Országos

A Központi Intézőbizottság marosvásárhelyi ülésszakán elfogadott döntés felszínre hozta az MNSZ-en belüli ellentéteket is. A vitában ideiglenesen győzedelmeskedők (Bányai László, Czikó Nándor) ezzel nem a magyarságon belül általuk szorgalmazott demokratikus egység megerősödését érték el, hanem éppen ellenkezőleg, az RKP iránti pártlojalitásukról tettek tanúbizonyságot. Ez eredményezte azt a folyamatot, amelynek során – mind a vezetőség, mind a tagság körében – egyre többen kétségbe vonták a Groza-kormány magyarbarát politikáját. Ugyanakkor a demokratikus magyar baloldal és a korábbi hagyományos erdélyi politikai vezetőréteg képviselői nyíltan vagy burkoltan kétségbe vonták az MNSZ kisebbségpolitikai irányvonalának helyességét.

Válaszút a kisebbségi politizálás terén

Az RSZDP 1945. december 1–3. között Bukarestben megtartott kongresszusán hivatalosan is megalakított Országos Magyar Bizottság[300] és az MNSZ közötti ellentéteknek három fő oka volt: 1. az MNSZ kisebbségpolitikai elképzelései; 2. az MNSZ-nek a magyarság fölötti érdekképviseleti monopóliuma; 3. az MNSZ szoros partneri, jobban mondva alárendeltségi viszonya az RKP-val szemben.

A magyar szociáldemokraták támogatói köre elég heterogén volt. A hagyományos szavazóbázis az erdélyi nagyipari munkásság (Kolozsvár, Nagyvárad, Szatmárnémeti, Nagybánya, Temesvár, Resica gyáraiból) és a bányászok egy része (főleg a Zsil-völgye) volt. Ezenkívül a Székelyföldön, Háromszéken (a kisiparosok, ún. „kisegzisztenciák" között) volt még jelentősebb tömegbázisuk. A munkásságon kívül a középosztály egy része (ügyvédek, egyetemi tanárok, közgazdászok) is a szociáldemokratákat támogatta.

A Szociáldemokrata Párton belül az OMB létrehozása valószínűleg összefügg az MNSZ vásárhelyi kiáltványával. Már az OMB megalakulása előtt az RSZDP kolozsvári napilapjában, az *Erdély*ben hevesen bírálni kezdték az MNSZ kommunista vezetősége által addig folytatott politikát, valamint – visszatérve a magyar szociáldemokraták által már a két világháború közötti hirdetett tételhez[301] – elutasította a magyar kisebbség egységes politikai képviseletét: „*Semmiféle faji vagy nemzeti alapon történő csoportosulás, mely nem osztályalapon, hanem az osztályellentétek elsimulásán s az osztályérdek elhallgatásán keresztül próbálkozik a kérdések megoldásával* – vallotta Wolf Sándor –, *nem lehet életképes.* [...] *Egyetlen szervezet sem beszélhet tehát az összes nevében...*" Ez utóbbi álláspontját a cikk végén Wolf

Végrehajtó Bizottság azonnal hívja össze a szervezeti szabályzat 28. §-a szerinti országos nagygyűlést rendkívüli ülésre. Utasítja a vármegyei elnökséget, hogy a határozat értelmében keressék meg a többi megyék Magyar Népi Szövetségi vezetőségét, hogy csatlakozhassanak a határozatban foglaltakhoz." A határozat szövegét a Torda-Aranyos megyei MNSZ szervezet iratai között találhattuk meg, ami jelezi, hogy azt más megyéknek is megküldték. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 2/1946. 96. f.

300 Az RSZDP OMB-a létrehozását azzal indokolták, hogy: „a párt magyar anyanyelvű tagjainak összefogása, a pártpropaganda és szervezés hatásosabb kiterjesztése és egységes irányítása, valamint a még mindig számos nemzetiségi sérelem érdekében szükséges egy ilyen központi összefogó szerv létesítése". *Erdély*, 1945. december 12.

301 *Horváth*, 2007. 105. p.

határozottabban kifejtette: „...semmi szín alatt sem engedve meg azt, hogy ez bárki részére, bármilyen címen monopólium, *kizárólagos* joga lehessen" [*Eredeti kiemelés - N.M.Z.*][302]

A szociáldemokraták „provokációjára" először Balogh Edgár válaszolt a *Világosság* november 26-ai számában megjelent *Munkásság és magyarság* címet viselő cikkében, majd az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottsága közleményben foglalt állást a „magyarság demokratikus egységének megóvása érdekében."[303]

A sajtóban elhangzott vádak mindkét fél részéről csak féligazsággal bírtak. Való igaz, hogy az MNSZ a magyarság feletti érdekképviseleti monopólium megszerzésére törekedett, és azt csak az RKP-val való szoros szövetségben és a Groza-kormány támogatásával érhette el. Azt azonban meg kell jegyezni, hogy az RSZDP OMB-a sem pártszervezeti, sem pedig kisebbségpolitikai értelemben nem jelentett reális politikai alternatívát a romániai magyarság számára. Ugyanis az Országos Magyar Bizottság szervezeti szempontból az RSZDP része volt és önállóan nem hozhatott politikai döntéseket.[304] Ez utóbbi ténymegállapításból egyértelműen következik, hogy a magyar tagozat által kidolgozott kisebbségpolitikai elképzeléseket (Erdély közigazgatási autonómiájára vagy a decentralizációra vonatkozó tervezeteket) el kellett fogadtatni az RSZDP országos vezetőségével - ami nem sikerült.

A viták ellenére a magyar szociáldemokraták több kérdésben is jól együtt tudtak működni az MNSZ kommunista vezetőivel: a magyar oktatási autonómia megteremtéséért/megőrzéséért vívott küzdelemben, vagy a magyar szövetkezetek önállóságáért folytatott harcban és más kérdésekben a szemben álló ellenfelek együttesen léptek fel. Nagy Géza, aki egyaránt tagja volt az MNSZ-nek és az RSZDP-nek is, elévülhetetlen érdemeket szerzett a Bolyai Tudományegyetem megszervezésében. Lakatos István pedig, aki a Szövetség Szövetkezeti Központnak is elnöke volt, minden pártkapcsolatát latba vetette, hogy a magyar szövetkezeti hálózatot megmentse a felszámolástól. Az már más kérdés, hogy az elért eredményeket, sikereket az MNSZ-irányította sajtó rendre „kisajátította" a Népi Szövetség javára.

A magyar „jobboldal" aktivizálódása

Az erdélyi magyarság kizárólagos politikai képviseletét magának vindikáló Magyar Népi Szövetség sikertelen kisebbségvédelmi politikájával szemben már 1945-ben felmerült Márton Áron politikai szerepvállalásának szorgalmazása. A

302 *Erdély,* 1945. november 16. A szociáldemokraták „provokációjára" Balogh Edgár válaszolt a *Világosság* november 26-án megjelent számában, *Munkásság és magyarság* címet viselő cikkével.

303 *Világosság,* 1945. december 1.

304 A korábbi feldolgozásokban az RSZDP OMB-nak ezen korlátaira nem hívták fel a figyelmet. (*Vincze,* 1997/c., *Román,* 1993.) Lakatos István visszaemlékezésében azonban elismeri ezt a tényt, anélkül, hogy levonná az ebből fakadó konzekvenciákat, vagyis rámutatna az OMB-nek a szűk mozgásterére. Az SZDP „magyar tagozatai *nem voltak önálló pártszervezetek* - emlékezett vissza Lakatos-, vagyis nem hozhattak a helyi pártszervezetektől független határozatokat. A pártszerveztek minden városban vagy községben *egységesen működtek,* és románok, magyarok vagy németek *közösen hozták a politikai vagy gazdasági kérdésekben a határozatokat.*" [*Kiemelés - N.M.Z.*] *Lakatos,* 2007. 33. p.

nyílt politikai szerepvállalást a püspök visszautasította, mert egyházi hivatalával nem tartotta összeegyeztethetőnek. Körleveleiben, a szószékről elhangzott beszédeiben már 1945 elejétől elítélte a véleményszabadság korlátozását, a kierőszakolt tekintélyt, a utcai tömegre és nem a népre alapozott „demokratikus rendszert". A marosvásárhelyi gyűlésen elfogadott politikai nyilatkozat után a politikai életből kiszorított magyar középosztály képviselői és a hagyományos magyar intézmények vezetői elérkezettnek látták az időt a cselekvésre. A szervezkedés élére Márton Áron került, amelyet több tényező is alátámasztott: püspöki székhelyén fogadhatta a magyar diplomáciai testület képviselőit, a közéletben kerülte a nyílt politikai konfrontációt, a zsidók észak-erdélyi deportálása ellen - a magyar egyházfők közül egyedül - kifejezett tiltakozása miatt múltja fedhetetlen, vagyis személye támadhatatlan volt. Márton Áron és köre április 29-én egy memorandummal fordult a magyar kormányhoz,[305] amelyben a „magyarság nevében" kijelentették, hogy az erdélyi magyarság „saját államban, saját fajtestvéreivel együtt, saját életfelfogása szerint kíván élni." Egyúttal felkérték Teleki Gézát, a volt miniszterelnök Teleki Pál fiát, hogy a béketárgyalásokon képviselje az erdélyi magyarságot. A memorandum - nem tudni mi okból - soha nem került a párizsi béketárgyalások asztalára.

A „kiszélesítési" politika

Az OMB „kihívására" és a „jobboldal" aktivizálódására reagálni kellett. Ennek volt az egyik első jele, hogy az MNSZ-vezetősége meghirdette a helyi vezetőségek „kiszélesítésének" politikáját. (Vagyis a szövetség megpróbálta megnyerni azokat a jelentős személyiségeket, akik megőrizték politikai és erkölcsi hitelüket.)[306] Az értekezlet összehívása több tényező is indokolta. Gyallay-Pap Domokos magyar sajtó attasé szerint az ülés összehívására azért került sor, mert „a Népi Szövetség az utóbbi hónapokban igen súlyos válságba került egyes központi vezetők népszerűtlensége és a megyei vezetők tehetetlensége folytán. A Népi Szövetség a szó szoros értelmében csőd előtt állott, mert erkölcsi súlyának csökkenésén kívül a magyarság gazdasági vezetése is kezdett kicsúszni a kezéből."[307] A Népi Szövetség országos vezetőségének 1946. január 6-i kolozsvári értekezletére meghívott Márton Áron katolikus és Vásárhelyi János református püspökök, az EMGE és a Kaláka szövetkezeti központ vezetői, Szász Pál és Korparich Ede, valamint az 1940 előtti politikai elit néhány tagja - arra hivatkozva, hogy az MNSZ vezetőit nem tartják alkalmasnak arra, hogy az erdélyi magyarság egészét képviselje -, távol maradtak a gyűléstől.[308] Szabó Béni (brassói szűcsmester, volt magyarpárti

305 A nyilatkozatot közli: *Fülöp-Vincze,* 1998. 192-196. p.

306 Lásd a 26. sz. iratot.

307 MOL, a Miniszterek és miniszterhelyettesek iratai, Gyöngyösi János - 1946., XIX-J-1-n, 24. doboz. Gyallay-Pap Domokos feljegyzése, Bukarest, 1946. január 8. (Az értekezletről a *Világosság,* 1946. január 9-én számolt be.)

308 A bukaresti magyar misszió sajtó attaséja, Gyallay-Pap Domokos január 8-i jelentése szerint a hivatalos értekezleten kívül sor került az MNSZ, az egyházak és Szász Pál közös találkozójára is, és megegyezés született arról, hogy Szász átveszi az EMGE vezetését. Uo.

parlamenti képviselő) megjelent ugyan, de kijelentette: neki is az a véleménye, hogy a jelenlegi vezetőség nem képviseli az erdélyi magyarságot, ezért visszautasította azt a felkérést, hogy részt vegyen a szervezet politikai vezetésében.[309] A megyei szervezetek vezetőségeinek „kiszélesítése" kudarccal zárult.[310]

Az „önvédelmi" politizálás (1946. március – 1946. november)

A Központi Intézőbizottság Brassóban lezajlott tanácskozásán (1946. március 18–20.)[311] az MNSZ áttért az „önvédelmi" politizálásra.[312] Ez abból a felismerésből fakadt, hogy a sérelmek felszámolása érdekében folytatott politikai egyeztetések kevés eredménnyel jártak, ezért az MNSZ áttért az intézményes jogvédelemre, valamint az önkormányzati jellegű intézményépítésre. Ez állandó jellegű jogkövetelő magtartás felvételét jelentette, amely mind az MNSZ-en belül, mind az RKP-hoz fűződő viszonyában komoly nézeteltérésekhez vezetett. Ebből következett majd az a vád, hogy az MNSZ – a két világháború közötti kisebbségpolitikai irányvonalat követve – rátért a sérelmi politizálásra. A kommunista párt vezetőségének „ösztönzésére" az MNSZ-ben hozzáláttak egy új kisebbségi statútum tervezet kidolgozásához. Ezzel elérték, hogy a közvéleményt az MNSZ „tematizálta", a magyar intézmények vezetői emiatt bizonyos mértékben háttérbe szorultak.

Az önvédelmi politizálás másik pillére az önépítkezés, az MNSZ felügyelete alá vont magyar (önkormányzati) intézményrendszer kiépítése volt. A szűkös anyagi keretek, a társadalom bizalmatlansága, a szakértelem hiánya, az átpolitizáltság előre vetítette a terv bukását.

A Groza-kormány magyarságpolitikájának bírálata

A marxista dialektikára alapozott új tétel értelmében,[313] a demokratikus államhatalomnak a jogegyenlőség kivívása érdekében felül kellett volna vizsgálnia szerveinek működését, amely önkritika – természetesen – a demokrácia további megerősödését szolgálta volna. Vagyis az MNSZ vezetőinek politikai stratégiáról vallott elképzelései nem változtak. Továbbra is együttműködtek a „demokratikus"

309 MOL, Külügyminisztérium, Béke-előkészítés iratai, XIX-J-1-a, 60. doboz, IV-131, 1038/Bé.-1946. A jelentést író Nékám Sándor is úgy értékelte a vásárhelyi kiáltvány után kialakult válságot, hogy a magyarság jelentős tömegei *bizalmatlanok* az MNSZ vezetői iránt, ezért „az MNSZ nem rendelkezik azzal az erővel, amely a magyar kisebbség demokratikus jogainak kiharcolásához szükséges lenne". Közli *Fülöp–Vincze,* 1998. 247–251. p.

310 Lásd a 26. és 28. sz. iratokat.

311 Lásd a 31-től a 33-ig terjedő iratokat.

312 A brassói értekezlet alakalmával elfogadott határozatokat a megyei szervezetek úgy értékelték, hogy „az MNSZ bizonyos taktikára tért át: saját önvédelmére és jogainak a megállapítására." ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj, d. 2/1946.133. f. Kós Károly felszólalása a Kolozs megyei intézőbizottság 1946. április 14-i ülésén.

313 Az MNSZ Torda megyei szervezetének 1946. február havi működéséről szóló jelentésében olvashatjuk: „A demokráciának adni és nem elvenni kell. [...] Egy szabadságáért küzdő nép nem választhatja el önön szabadságát más, vele együtt élő népek szabadságától. [*A román nép szabadságát a romániai magyarságtól. – N.M.Z.*] A történelmi dialektika szemüvegén azt látjuk, hogy ahol a történelem folyamán ezen hibák megtörténtek, ott a proletariátus saját szabadságának saját sírját ásta meg." ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 56. f.

pártokkal, de a kisebbségi politizálás terén új taktikára tértek át. A realitás is ezt követelte, hiszen miközben a kiszélesítés sikertelenül zárult,[314] addig a magyarság gazdasági sérelmeinek orvoslása terén (földreform, szövetkezetek, CASBI stb.) sem az ODA-val folytatott december eleji tárgyalások, sem a kormánnyal megkezdett újabb egyeztetések nem hoztak áttörést, annak ellenére, hogy a kormányt 1946 januárjában az angolszász hatalmak is elismerték, és a belpolitikai élet is stabilizálódott.

Az új taktika nyilvános meghirdetésére az MNSZ Központi Intézőbizottságának 1946. márciusi brassói értekezletén került sor.[315] Valószínűleg figyelem felkeltő célja volt Kurkó Gyárfás megnyitó beszédének, aki az értekezleten megkérdőjelezte a fennálló demokratikus rendszer nemzetiségi politikáját. Mint mondotta: *„A demokrácia nevében nem lehet megfosztani nemzetiségeket és becsületes állampolgárokat jogaiktól."*[316] Kurkó helyesnek tartja a magyarságnak a kormány irányába tanúsított „demokrata" szellemű, „egészséges és bíráló magatartás"-át, mivel ezzel a *„haladó demokráciát"* támogatja. Ha nem ezt tesszük – véli az elnök: *„bűntársaivá szegődünk azon reakciónak, amely hátba akarja döfni a kormányt.* [...] *mi megvédjük a demokráciát, ha kell, életünk árán is, de mert egészségesebbé akarjuk tenni, kritikát is mondunk róla."*[317]

Ezek a kijelentések a határozottabb jogvédelmet szorgalmazók[318] és az MNSZ addigi jogvédelmi munkáját bírálók és számonkérők táborát erősítették,[319] ami nem jelentette az ellenkező taktikát valló csoport visszavonulását. Éppen a jogügyi bizottság munkálatait vezető Takáts Lajos vette védelmébe a „demokrácia" elsőbbségét hirdető csoport álláspontját, mert meglátása szerint „Vannak kérdések, amelyeket jogosnak ítélünk, mégis az ODA előtt sem sikerül elfogadtatnunk. *A demokrata rendszerben, ha a többségnek más a véleménye, akkor egyelőre nem lehet ítélkezni*"[320] [*Kiemelés – N.M.Z.*].

Ennél jóval nagyobb vihart okozott Kurkónak azon cikke, amelyet az MNSZ két központi napilapjában, a *Világosság*ban és a *Népi Egység*ben is leközöltek.[321]

314 Lásd a 26. és 28. sz. iratokat.

315 A vidéki szervezetektől érkezett jelentések is ezt sürgették, mert úgy látták: „népi sérelmeik orvoslása szoros összefüggésben vannak szervező és felvilágosító munkák sikerével, mert ha [*a*] sérelmek tekintetében nem tudunk sürgősen eredményeket felmutatni, úgy szervezetünk bizalma megrendül vezetőségünkben, demokratikus propagandánkat lemosolyogják éppen most, egy készülő választási hadjáratban..." Az MNSZ Torda megyei szervezetének 1946. február havi működéséről szóló jelentése. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 56. f.

316 *Brassói gyűlésünk és határozatai...,* 1946. 11. p.

317 Ua.

318 Enyedi Ferenc zilahi kiküldött a földsérelmek orvoslásának elmaradásában látta a falu visszahúzódását az MNSZ-től, mert megítélése szerint a falu lakossága nem azért nem lépett be a szervezte, mert „nem akar, hanem azért, mert súlyos a helyzete". Lásd a 31. sz. iratot.

319 A gazdasági bizottság munkálatait bíráló egyik felszólaló helyeselte Nagy Géza szókimondását (az anyanyelvű oktatásról tartott beszámolót), mert úgy értékelte, hogy „mindig jobban tette, hogy elmondta, mint például gazdasági felelősünk, aki itt van ugyan, de nem mond semmit." Ezzel összhangban jelentette ki egy másik küldött „Ha a gazdasági kérdésekben is borúlátóbbak lennénk, talán jobb eredményt értünk volna el." Uo.

320 Lásd a 32. sz. iratot.

321 *Világosság,* 1946. április 1., *Népi Egység,* 1946. április 4.

Az írás már a címével is felhívta magára a figyelmet: *Megalkuvással nem győzhet a demokrácia.*[322] Kurkó írásában a szövetségesnek tekintett kormány illetve az RKP szavahihetőségét és partneri készségét kérdőjelezte meg, valamint magáról a demokratikus rendszerről mondott újra kemény bírálatot: „Demokráciánk alszik. Ébresztőt kell fújni neki... [...] Az egyoldalú[*an*] és kizárólagosság alapján létrejött törvények, és azok fenntartása megalkuvás, már pedig megalkuvással a demokráciát nem lehet soha győzelemre vinni."[323] A rendszer természetének, ilyen fokú kritikájának hangoztatásával Kurkó szembe került az RKP hivatalos álláspontjával. Az RKP reagálása jól jelezte, hogy az MNSZ még a kisebbségpolitikai elképzelései téren sem ragadhatta magához a politikai kezdeményezést.

Az RKP központi kiküldöttjére, Miron Constantinescura hárult az a feladat, hogy a kolozsvári pártközpontban tartott értekezleten bírálja Kurkó cikkét, amellyel „a reakció malmára hajtotta a vizet" és „az angol reakciónak" nyújtott segítséget.[324] Az ügynek politikai következményei is voltak, mert Kurkónak, mint az RKP tagjának, önkritikát kellett gyakorolnia, amelyben „hibás nyilatkozatát" a magyarságot érintő jogsérelmek megoldásának elmaradásával indokolta.[325]

Ennek ellenére a Székelyudvarhelyen lezajlott második kongresszuson (1946. június 28–30.) Kurkó még nyíltabban bírálta a kormányt, de egyúttal utalt arra is, hogy az új taktika nemcsak az MNSZ és szövetségesei között okozott konfliktust, hanem a szervezeten belül is súrlódáshoz vezetett. „A demokrácia nincs meg, csak a lehetőség van megteremtve, hogy megcsináljuk (Úgy van!), és ha ebben a demokratikus kiépítésben elhajlások történtek egyik vagy másik részről, azért vagyunk – állította Kurkó –, hogy rámutassunk és ellensúlyozzuk, hogy az az út meghamisítatlanul egyenes legyen. Ezenkívül pedig habár csak magunk között ha kell, ökölre megyünk az igazságért, ugyanazt tesszük saját szövetségeseinkkel szemben is, ezt nem vesszük sem mi rossznéven, sem ők nem vehetik rossznéven."[326]

A kisebbségvédelmi rendszer kidolgozása

Az előbbiekben láthattuk, hogy az államhatalom és az ODA képviselőivel folytatott tárgyalások során a kisebbségi jogkiterjesztés és a jogsérelmek orvoslása

322 A különbség csak akkor észlelhető, ha a tartalmát összevetjük Bányai Lászlónak a *Világosság* 1945. november 5-én megjelent *A nemzetiségi kérdés – a demokrácia kérdése* című cikkével, vagy az MNSZ Központi Végrehajtó Bizottságának ugyancsak a *Világosság*ban megjelent *Közleményé*vel. *Világosság,* 1946. február 11.

323 *Világosság,* 1946. április 1.

324 EME Kézirattára, Demeter János hagyatéka, Ismeretlen személy nyilatkozata 1946. június 3-án. Azért volt szükség az RKP beavatkozására, mert a magyar tömegek, de főképpen az értelmiség azt feltételezte, hogy Kurkó a „párt tudtával és felhatalmazásával írta meg a cikket." Ua. A kolozsvári pártközpontban megtartott értekezlet résztvevői: Kurkó Gyárfás, Balogh Edgár, Bányai László, Szákai (?), Goldberger Miklós, Miron Constantinescu, Al. Drăghici, Vaida Vasile, Pop (?), Adorian (?), Simó Gyula és Jakab Sándor. Közli: *Nastasă,* 2002. 351. p.

325 Lásd a 36. sz. iratot.

326 Lásd a 37. sz. iratot. A kolozsvári tanárok és tanítók 1946 augusztusában megrendezett értekezletén Kurkó kijelentette: „nekünk jó demokratáknak és jó magyaroknak kell lennünk! Nem kívánhatja senki tőlem, hogy saját fajtámat megtagadjam..." *Világosság,* 1946. szeptember 5.

politikai alku tárgyává vált.[327] A jogsérelmek esetében a politikai megfontolások kerültek előtérbe, mellőzve a jogi szakszerűséget.[328] Helyi szinten az MNSZ képviselőinek ugyanezt kellett tapasztalniuk,[329] ami egyrészt elkeseredéshez vezetett,[330] másrészt újabb jogszabályok kidolgozásának követelésével álltak elő. Az MNSZ vezető politikusainak azt is érzékelniük kellett, hogy a szervezet tagjai, a román kormányzat és saját baloldali szövetségeseik is eltérő módon értelmezik a jogegyenlőség fogalmát. Kurkónak a brassói intézőbizottsági ülésen aratott győzelmével került előtérbe az a felfogás, hogy a jogegyenlőség jól kidolgozott kisebbségvédelmi rendszert feltételez, ami majd szerves részévé válik az állam jogrendszerének.

A kisebbségi jogok nemzetközi szavatolása

Az MNSZ hivatalos álláspontja egyértelmű volt ebben a kérdésben. Elutasították az első világháború után elfogadott kisebbségvédelmi szerződésekhez hasonló újabb nemzetközi garanciákat, a nemzetiségi jogegyenlőség egyedüli nagyhatalmi szavatolását csak a Szovjetuniótól várták. Kommunista meggyőződéssel vallották, hogy míg az „imperialista nagyhatalmak" Erdély hovatartozását, következésképpen a nemzetiségi kérdés rendezését önző érdekeiknek rendelték alá, addig az „elnyomott erdélyi magyarság" számára a Vörös Hadsereg hozta el a szabadságot. A Szovjetunió példát mutatott arra, hogy „a nemzetiségi kérdés egyszer s mindenkorra való megoldása egyedül a szocialista társadalomban lehetséges."[331]

327 Lásd a 18. és 25. sz. iratokat. *Balogh,* 1997. 223. p.

328 Ezt a helyzetet jól jellemezte a kiürítéskor elmenekült erdélyi magyarok, illetve a 2. bécsi döntés után Erdélybe költözött, de a magyar közigazgatás kivonulása után is helyben maradt magyar állampolgárok jogállásának megítélése: „Pătrăşcanu igazságügyi miniszter meg kijelentette [*utalás Pătrăşcanunak az 1945 júniusában Kolozsváron elhangzott beszédére – N.M.Z.*] azt, hogy azok, akik a bécsi döntés után kerültek Erdély területére és még most is itt vannak, fasiszták. Ezek szerint az az erdélyi magyar, aki a kiürítéskor elmenekült, azért fasiszta, mert elmenekült. Az az anyaországi magyar, aki a kiürítéskor nem menekült el és itt maradt, azért fasiszta, mert itt maradt. Fából vaskarika." Az Erdélyben maradt magyar állampolgárságú postai alkalmazottak beadványa a magyar Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztériumhoz 1945. augusztus 29-én. MOL, a Külügyminisztérium iratai, Románia admin. 1945–1965., XIX-J-1-k, 18. d., 16/a. ikt. sz. 32155/pol/1945. sz. n.

329 A Torda megyei gazdasági bizottság 1945. december 17-i ülésén a bizottság elnöke nemtetszését fejezte ki amiatt, hogy a megyei agrárbizottság magyar megbízottja a magyar agrártársadalom gerincét képező középparasztság sérelmei, illetve a magyar történelmi családok jogtalan földkisajátítása ellen is szót emelt: „Mit akar maga, azért jött ide, hogy a birtokosok szószólója legyen?" A Torda megyei gazdasági bizottság 1945. december 18-i jelentése. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org, jud. Turda, d. 2/1946. 33–34. f. A Torda megyei szervezet 1946 március havi jelentésében megjegyezték: „A vármegyei politikai- és agrárreform bizottságban megfenyegették az MNSZ elnökét és ügyészségi eljárást helyeztek kilátásba." ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 73. f. A Torda megyei szervezet 1946 szeptember havi jelentéséből arról is értesülhetünk, hogy az RKP és az Ekésront azzal a kéréssel fordultak az MNSZ-hez, hogy csak 10 holdig kérjék vissza a földeket. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 170. f. A Kolozs és Torda megyei MNSZ szervezet vidéki tagozatainak működésére lásd: Sárándi Tamás szakdolgozatát: *Az MNSZ és helyi szervezetei, Kolozs és Torda megye.* Kézirat. BBTE Történeti Intézet.

330 A marosludasi MNSZ szervezet elnöke, Vásárhelyi János már 1945 júliusában a következő kérdéssel fordult a szervezet megyei elnökéhez, Benda Béla unitárius lelkészhez: „van-e egyáltalán az MNSZ további működésének és fenntartásának létjogosultsága, amennyiben a helyzet az, hogy a panaszokat garmadával terjesztik be, de a sérelmek orvoslást nem nyernek s tovább már hajlandó párthívei előtt magát nevetségessé tenni." ANDJ MŞ, UMP, Org. jud. Mureş, d. 7/1945. 9. f. Vásárhelyi János beszámolója a marosludasi MNSZ 1945. július 23-án megtartott intézőbizottsági ülésén.

331 Demeter János nyilatkozata a nemzetiségi kérdésről szóló könyvének megjelenése kapcsán. *Világosság,*

Ebben az összefüggésben értelmezhető a Groza–Sztálin táviratváltásra[332] való utalás. A táviratváltás az első időszakban az MNSZ észak-erdélyi politikusai számára hasonló hivatkozási pontként működött, mint – a két világháború közötti magyar politikai elit esetében – a gyulafehérvári határozatok, vagy a kisebbségi szerződés klauzulái. Tegyük hozzá, hogy épp olyan eredménytelenül hivatkoztak rá, mint a két világháború között.

Természetesen a táviratváltás nem tekinthető jogforrásnak. Legfeljebb nyomásgyakorló eszközként lehetett volna felhasználni a kormánnyal folytatott tárgyalások alkalmával. Az MNSZ egyesített legfelsőbb vezetésének álláspontját jól tükrözte Kurkó Gyárfásnak az MNSZ első kongresszusa nyitó napján elhangzott felszólalása. A tisztségében megerősített elnök a táviratváltásra nem, mint tárgyalási alapra, hanem mint a román demokrácia és a Szovjetunió jóindulatának biztosítékára tekintett: „mi azt hisszük, hogy erősebb kezesség, erősebb szerződés nekünk nem kell."[333]

Miközben a táviratváltás lassan a feledésbe merült, az egyre reménytelenebb párizsi béketárgyalások hírére egyes magas rangú MNSZ-es politikusok is úgy vélekedtek, hogy mozgástér hiányában az MNSZ helyett a magyar kormánynak kell követelnie a kisebbségi jogok nemzetközi kodifikálását. Az „MNSZ központi vezetőségének egyik legsúlyosabb, szélsőbaloldali beállítottságú"[334] képviselője, a bukaresti magyar politikai misszió tagjával – 1946 április legelején – magánbeszélgetést folytatott. Ennek során a magyar kormánynak a béketárgyalásokon tanúsítandó magatartását – többek között – abban jelölte meg, hogy „a nemzetiségi egyenjogúsításra megfelelő biztosítékokat kér, és azoknak a megvalósítására Romániát a nemzetközi fórum által megfelelő formában kötelezteti."[335]

A kisebbségi jogok garanciáját illetően az MNSZ vezetése megosztott volt.[336] Az MNSZ bukaresti kommunista pártvezetéshez közelebb álló irányzata az RKP által ellenőrzött kisebbségi sajtóban ismertette álláspontját a kisebbségi jogok nemzetközi garantálásával kapcsolatban. Miután a Külügyminiszterek Tanácsának 1946. május 7-i párizsi ülésszakán visszaállították az 1940-es magyar–román határt, Bányai László, az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának tagja – a *Világosság* hasábjain – kijelentette, hogy a nemzetközi kisebbségvédelmi garanciák sikertelenségét a történelmi példák igazolták, mivel azok – elsősorban – a „belső politikai erőviszonyok szilárdságának [*a*] függvénye"-i.[337] A bukaresti magyar külképviselet tagjaival folytatott május eleji beszélgetés alkalmával Bányai a nemzetiségi jogok „legfőbb biztosítékaként a román demokrácia megerősödését jelölte meg", valamint a nagyhatalmi vetélkedések elkerülése érdekében „helye-

1945. március 25.
332 *Orosz–magyar fegyverszüneti egyezmény...*, 1946. 10–11. p. Lásd a 38. lábjegyzetet.
333 Lásd a 9. sz. iratot. Kurkó és Bányai véleményét a határkérdésről lásd *Fülöp–Vincze*, 1998.
334 MOL, a Külügyminisztérium iratai, Románia admin. 1945–1965., XIX-J-1-k, 18. d., 16/b. ikt. sz. 898/pol/1946. sz. n. Az illetőt nem sikerült azonosítani.
335 Ua.
336 Lásd például Kacsó Sándor levelét, 35. sz. irat.
337 *Világosság*, 1946. május 13.

sebbnek látná – tolmácsolta a magyar diplomata –, és vele együtt az MNSZ vezetősége is, ha a magyar nemzetiség jogainak biztosítása valamilyen formában a Szovjetunióra volna bízható."[338]

A székelyudvarhelyi intézőbizottsági ülésen és a kongresszuson[339] azonban olyan vélemény is elhangzott a nemzetiségi törvénytervezet vitája során, hogy a magyarság jövőjét nem lenne szabad a belső erőviszonyok bizonytalan és váltakozó szeszélyének kitenni. Ezért az egyik küldött azt látta volna helyes megoldásnak „ha az állammal kötendő egyezséget a nagyhatalmak garanciájához kötnék". [340] Valószínűleg a jelenlévők egy része – legalábbis a jegyzőkönyv tanúsága szerint – hasonlóképpen vélekedett erről a kérdésről, és ebbéli meggyőződésüknek a „Megszavazzuk!" közbekiáltásokkal adtak hangot.

A kongresszuson ennek ellenére egyetlen olyan határozatot sem fogadtak el, amelyben a nemzetiségi jogok védelmében nemzetközi garanciákat követeltek volna. A nemzetközi hivatkozási alap követeléséről való lemondást, a kongresszus egyes résztvevői azzal igazolták, hogy a nemzetiségi törvénytervezet elfogadásával elébe vágnának a békekonferencia kisebbségi jogokat szabályozó határozatainak.[341] (Azt feltételezték, hogy a lehetséges romániai szabályozás majd úgyis meghaladja a nemzetközi elvárásokat.) A kongresszuson végleg lezárult a vita, amelyben a nemzetiségi jogokat szabályozó törvénytervezet elfogadásával semlegesítették a nemzetközi garanciákat követelők szűk csoportját.

A nemzetiségi törvény-tervezet

A kollektív jogok értelmezése (határának kijelölése) kapcsán kirobbant viták tovább mélyítették a szervezeten belüli törésvonalakat.

Bányai László és köre az adott politikai helyzetben a székelyföldi tömbmagyarság számára területi autonómiát, míg a szórvány magyarságnak az „individuális jogok" biztosítását vetette fel, mint célkitűzést.[342] Demeter János, Kurkó Gyárfás és még sokan mások a szervezet közjogi funkciójának megerősítését (önkormányzati jellegét), újabb közhatalmi jogosítványok kivívását tartották célszerűnek, amelynek törvényes keretét és biztosítékát az új nemzetiségi törvény kidolgozása és elfogadása jelentette volna.

A Központi Intézőbizottság brassói értekezletén (1946. március 18–20.) bebizonyosodott, hogy sem a nemzetiségi jogokat rögzítő Nemzetiségi Statútum rendelkezései, sem annak felügyeletére és ellenőrzésére, valamint a nemzetiségi jogok tanulmányozására létrehozott Nemzetiségi Minisztérium tevékenysége nem jelentett nagy előretörést a kisebbségi jogalkotás és érvényesítés terén.

Nagy Géza felszólalásában elismerte, hogy eredményeket értek el a romániai magyar tanügy jogi helyzetének rendezése területén, ellenben rámutatott arra is,

338 *Fülöp–Vincze*, 1998. 200. p.
339 Lásd a 37. sz. iratot.
340 Uo.
341 Lásd Nagy Géza felszólalását, 37. sz. irat. Lásd: *Fülöp*, 1989.
342 *Világosság*, 1946. május 13.

hogy a magyarság számára kedvező jogi intézkedések alacsonyabb szintű jogforrások voltak. Bizakodva tekintett a két magyar tankerületi főigazgatóság munkájára, de utalt arra is, hogy létrehozása csak miniszteri rendeleten alapult, „sehol nincs törvénybe iktatva. Ha alkalmazzák a törvény szellemét – véli Nagy Géza –, meg kell szüntetni."[343] Állításának jogosságát az egyik minisztérium válaszával támasztotta alá, amelyben a következő állt: „Egy miniszteri rendelet vagy intézkedés által teremtett helyzet, amely nem egyezik a törvényes alappal, nem nyújt semmiféle biztosítékot a szerzett jogra nézve."[344] A Nemzetiségi Minisztérium kirakatjellegére azzal mutatott rá, hogy az MNSZ szakértői hiába dolgozták ki a nemzetiségi oktatás kérdését rendezni célzó törvénytervezetet, mert a beadványnak egyszerűen nyoma veszett a Nemzetiségi Minisztérium törvényelőkészítő ügyosztályán.

A felsorolt jogsérelmek mellett a magyarság kedvezőtlen jogi helyzetét tovább fokozta a román jogrendszert jellemző nagyfokú bizonytalanság. Például a Torda megyei földreform során a magyar károsultak is elsősorban ezzel szembesültek: „A legnagyobb hiány az eljárás bizonytalansága, mely annak tudható be, hogy sem a törvény, sem a végrehajtó utasítások eljárási szabályokat nem tartalmaznak, s így a bizottságok, sőt az elnöklő bíró, valamint a felek sem tudják, hogy az ügyeket milyen szabályok szerint kell elindítani. Különösen bizonytalan a helyzet a bizonyítékok és a bizonyítás során, mert sem a tanúvallomásokat, vagy tanúnyilatkozatokat, sem a szakértőket nem fogadják el, az okiratokat szintén kifogásolják, még ha azokat hatóság állította volna is ki." [345]

Fontos kihangsúlyoznunk, hogy az MNSZ vezetősége a kisebbségi jogok szabályozása terén némi eredményeket is elért, de látnunk kell azt is, hogy az esetek többségében a magyarság hátrányos megkülönböztetésének tilalmát előíró jogszabályokról van szó. Az igazi nagy áttörést egy újabb nemzetiségi törvény-tervezet jelentette volna, amellyel az MNSZ csak akkor állt elő, amikor az RKP részéről erre „engedélyt" kapott.

Az RKP meghívására 1946. május 17-én Bukarestbe érkezett MNSZ küldöttség tájékoztatta szövetségesét a magyarság sérelmeiről. A beszámolók elhangzása után az RKP főtitkára, Gheorghe Gheorghiu-Dej egy új „nemzetiségi statútum"-tervezet kidolgozását vetette fel, „amely – szerinte – különleges figyelmet szentelne a magyarságnak [...], amely a kormány számára alkotmányt, az összes demokratikus erőknek pedig kötelezettséget jelentene."[346] Azt is közölte, hogy a javaslatot az MNSZ dolgozná ki és terjesztené be a Nemzetiségi Minisztériumnak. Nem titkolta azt sem, hogy ezzel segítséget szeretnének nyújtani az MNSZ-nek a választási küzdelemben: „A magyar népesség lássa, hogy ki törődik az életükkel, a jogaikkal,

343 Lásd a 31. sz. iratot.
344 Uo.
345 ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 2/1946. 49. f.
346 *Nastasă*, 2002. 282. p. Gheorghiu-Dej javaslatát a választási küzdelem fényében kell értékelni, hiszen egy újabb, és természetesen az MNSZ-szel közösen kidolgozott nemzetiségi törvény, az MNSZ támogatottságát növelte volna.

ki áll az élükön. Lássák, hogy ki az MNSZ. Ez növelni fogja az MNSZ tekintélyét."[347] A tárgyaló felek abban állapodtak meg, hogy az MNSZ jelöljön ki egy személyt, aki az Igazságügyi Minisztérium és a Nemzetiségi Minisztérium egy-egy delegált szakértőjével közösen egy új statútum-tervezetet dolgozna ki. Az MNSZ képviselőjére az RKP Kolozs Tartományi titkára, Vaida Vasile tett javaslatot, Takáts Lajos személyében. Tehát az RKP határozta meg az MNSZ jelöltjét.

Arra a kérdésre, hogy az RKP-t mi késztethette erre a lépésre, két magyarázatot is adhatunk. Egyrészt már az MNSZ küldöttsége előtt is felfedték azon szándékukat, hogy ezzel az MNSZ támogatottságát szeretnék növelni. Tehát a törvényt-tervezetet egy olyan propagandaeszköznek szánták, amellyel az MNSZ magához ragadná a magyar közvélemény tematizálását. Erre az MNSZ-nek nagy szüksége volt, mert a Külügyminiszterek Tanácsának május 7-i határozata után az erdélyi magyarság még inkább eltávolodott a szervezettől. Másrészt az újabb nemzetiségi statútum-tervezet ötletének felvetésével semlegesíteni akarták a budapesti diplomácia azon törekvéseit, amelyek a kisebbségi jogok nemzetközi kodifikálására és garantálására irányultak.

A bukaresti utasítások ellenére Kurkó Kolozsvárra visszatérve Demeter Jánost és az MNSZ Kolozs megyei jogügyi irodájának vezetőjét, Berivoy Jánost bízta meg a nemzetiségi törvény kidolgozásával.[348] Ez utóbbi két személy vezetésével elindított szakértői munkálatokba bevonták a kolozsvári jogászokat is, és ugyancsak a nemzetiségi törvénytervezet vitája kellett volna képezze a május végén, Kolozsváron megrendezett jogi- és közigazgatási értekezlet legfőbb napirendi pontját.[349] Az így elkészített törvényjavaslatot az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottsága, a „bukaresti központi politikai és kormányszervek", illetőleg a Központi Intézőbizottsága véleményezése után jóváhagyás végett az MNSZ második, ezúttal Székelyudvarhelyen megrendezett kongresszusa elé terjesztették.[350]

A kongresszuson kiderült, hogy jogi szempontból egy félkész törvénytervezetet bocsátottak szavazásra.[351] A tervezetet beterjesztő Demeter János hiába utalta arra, hogy „tartalma teljes egészében azt a politikai programot foglalja magába, melyet az adott körülmények között a demokrácia mai fejlődési fokán fel lehet vetni, és követelni lehet", azonban a későbbi események mégis az ellenkezőjét bizonyították.[352] A kongresszuson – és amint azt látni fogjuk a kormány és az

347 Uo.
348 *Joó Rudolf beszélgetése...*, 1983. 76. p. Demeter János és a többi kolozsvári jogász azzal a tudattal látott hozzá a törvénytervezet előkészítéséhez, hogy az „a legfelsőbb szervek [*RKP, ODA, MNSZ VB – N.M.Z.*], a nemzetiségi politikában legilletékesebb személyek [*elsősorban Luka László – N.M.Z.*] egyetértésén" alapult. Uo. 77–78. p
349 Nagy Gézának a Központi Intézőbizottság székelyudvarhelyi értekezletén elhangzott felszólalásából megtudhatjuk, hogy a várakozásokkal ellentétben csak a tanácskozás harmadik, utolsó napján ismertette Demeter János a nemzetiségi törvénytervezetet, amelyről érdemi vitát nem folytattak. MOL, a Külügyminisztérium iratai, Románia admin. 1945–1965., XIX-J-1-k., 18. doboz, 16/b, ikt. sz. 1890/pol/1946. sz. n.
350 *Joó Rudolf beszélgetése...*, 1983. 80. p
351 Ezt támasztja alá törvénytervezetet beterjesztő Demeter János felszólalása is: „Ennek ellenére [*az előkészületek ellenére – N. M. Z.*] ez a dolog sem tekinthető olyannak, amelyben vagy a szakember, vagy a politikus ne tudna kiböngészni valami hiányt." Lásd a 37. sz. iratot. Nékám Sándornak, a bukaresti magyar politikai misszió vezetőjének véleményét a törvénytervezetről lásd: *Fülöp–Vincze*, 1998. 235–239. p.

RKP részéről is – a tervezetet elsősorban a székely autonómia és a Magyar Közművelődési Tanács létrehozása miatt bírálták.

A kongresszuson felszólaló Szabédi László a székelyföldi megyék szövetsége jogkörének pontosítását, a kormányhoz és a különböző hatóságokhoz való viszonyának konkretizálást kérte.[353] Nagy Géza is attól tartott, hogy ebben a megfogalmazásban csak „látszat autonómia" lesz, de továbbra is rendezetlen marad a határmenti magyarság helyzete.[354] A másik ilyen önkormányzati jellegű terv a Magyar Közművelődési Tanács létrehozásának felvetése volt. Az MNSZ tanügyi kérdéseiért felelős Erdélyi Gyula és a már említett Nagy Géza azért emelt kifogást ez ellen, mert az MNSZ-t, anélkül, hogy ezt a tervezetben kifejtették volna, közhatalmi jogosítványokkal ruházta volna fel.[355] Valójában attól tartottak, hogy az MNSZ lesz ez egyetlen állam által is elismert hivatalos szerv, amelynek jogköre kiterjedne a magyar kulturális és oktatási ügyek irányítására és ellenőrzésére, csatlakozásra kényszerítve, sőt függőségi viszonyba rendelve ezáltal a magyar kulturális intézményeket, sőt a felekezeti iskolákat is.

A kormány – felmérve a román társadalmon belüli közhangulatot – még csak válaszra sem méltatta a törvénytervezetet, mivel a közeledő párizsi értekezlet újabb ülésszakára való tekintettel nem akart elébe menni egy olyan jogállapot elfogadásának, amelyre az országot nemzetközileg amúgy sem köteleznék. (Ez azonban nem zárta ki a probléma lebegtetésének taktikáját.)

Az RKP-n belüli fogadtatás ennél sokkal rosszabb volt. Luka László az MNSZ által elkészített tervezetet – az igencsak rossz emlékezetű – Volksgruppe, népcsoport jogokhoz hasonló szervezkedés irányába tett lépésnek minősítette.[356] Az elutasítást okát abban kereshetjük, hogy még az RKP legfelsőbb vezetésén belül sem volt teljes egység a párt által követendő magyarságpolitika irányvonalának tekintetében.[357] Ugyanakkor azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a

352 Lásd a 39., 42–43., illetve a 45. sz. iratokat.

353 Lásd a 37. sz. iratot. A magyar diplomácia bukaresti vezetője is hasonlóan vélekedett a székelyföldi autonómiáról: „Ez a terv – bármilyen tetszetősen hangozzék is – végeredményben az erdélyi élet kettészakítását jelentené, és az autonómia által [*le – N.M.Z.*] nem fedett területek gyors elsorvasztásával járna. [...] A románság az autonómiában nem a Székelyföldnek adott jogokat látná, hanem abból azt érzékelné ki, hogy a Székelyföldön kívül maradt magyarság milyen jogokkal nem rendelkezik és teljes erővel ennek felszámolására vetné magát." *Fülöp–Vincze,* 1998. 239. p.

354 Lásd a 37. sz. iratot.

355 A nemzetiségi statútum-tervezet szövegét közli: *Vincze,* 2003. 74–80. p.

356 *Fülöp–Vincze,* 1998. 255. p. Kurkó a májusban az MNSZ VB-nak májusban megtartott egyeztető ülésén úgy vélte, hogy a Magyar Közművelődési Tanács „az osztrák szociáldemokrata kultúrautonómia gyanúját keltheti". Bányai attól tartott, hogy „a nemzeti képviselet közjogi formulája alkalmat teremthet a Volksbund újraéledésére". *Joó Rudolf beszélgetése...,* 1983. 82–83. p.

357 Az 1946. június 22-re összehívott központi aktíva ülésére hárult az a feladat, hogy egységes álláspontot alakítsanak ki a nemzetiségi, nemzeti kérdésben. Az értekezlet összehívását Pătrăşcanunak 1946. június 8-i kolozsvári beszéde tett indokolttá, mert mind az RKP-ban, mind a magyarság körében azt a látszatott keltette, vagy éppen azt a meggyőződést erősítette, hogy az RKP magyarságpolitikája semmiben sem különbözik a román történelmi pártok hagyományos nemzetiségellenes felfogásától. Dej a megbeszélések végén felhívta a figyelmet, hogy a Külügyminiszterek Tanácsa május 7-i határozata Romániának kedvezett, de a helyzetet „konszolidálni" kell, vagyis „megfelelő taktikát" kell kidolgozni annak érdekében, hogy pozícióikat megtartsák. A taktika pedig azt jelentette, hogy el kell ítélni az erdélyi magyar revizionizmust, de nem lehet szemet hunyni a román nacionalizmus megnyilvánulásai fölött sem. *Constantiniu,* 2001. 208–210. p. A gyűlés jegyzőkönyve: Uo. 157–211. p.

tervezet elfogadása egyet jelentett volna a székelyföldi autonómia támogatásával, amely az RKP részéről a választási küzdelmekben a legrosszabb taktikai lépésnek bizonyult volna.

Kurkó Gyárfás – a MNSZ választási sikerére alapozva, illetve a képviselőházba bejutott 29 MNSZ-es parlamenterre támaszkodva – felirati beszédében ismételten kérte a nemzetiségi törvénytervezet elfogadását.[358] Az MNSZ-re leadott szavazatokat úgy értékelte, hogy azzal a magyarság a választások során teljesítette kötelességét, élen járt a demokrácia megszilárdításában, és most a demokrácián a sor.[359] Az új nemzetiségi törvény létjogosultságát három tényezővel indokolta: 1. a Nemzetiségi Statútum „a régi szellemet idézi", 2. „*Az új nemzetiségi törvénnyel részben jogi alapokra kívánjuk fektetni az eddigi egyes rendeletekben szabályozott nemzetiségi jogokat*", 3. „*teljes szigorral járjon el a kormány részéről kiadott törvények és nemzetiségi jogok megsértői ellen*". [*Eredeti kiemelés – N.M.Z.*][360] Kérte Székelyföld iparosításának támogatását is.

A képviselőháznak a trón üzenetére kiadott válaszervezete már jól jelezte a nemzetiségi törvénytervezet sorsát. A december 10-én elkészült választervezetben teljes mértékben megoldottnak nyilvánították a nemzetiségi kérdést: „Politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális téren az együttlakó nemzetiségek számára biztosítva van a jogegyenlőség és a szabad fejlődés."[361] A törvénytervezet még csak a parlament jogi bizottságában sem került megvitatásra. Aktualitását végül is az 1947. február 10-én aláírt román békeszerződés ratifikálásával veszítette el.[362] A magyar diplomácia törekvéseinek ellenére a békeszerződések nem tartalmaztak kisebbségjogi garanciákat, a kisebbséghez tartozók „egyéni védelmét [...] egyszerűen az emberi jogok nemzetközi tételével szándékozták biztosítani."[363] A moszkvai segítséggel hatalomra jutott román kormányzat és az RKP vezetői ezek után okafogyottnak látták a törvény elfogadását, már csak azért is, hiszen a békekonferencián az angolszász nagyhatalmakkal egyetemben a Szovjetunió is a kisebbségek megkülönböztetésének eltörlése mellett szállt síkra.[364]

Az MNSZ érdekképviseleti intézményrendszere

Az 1946. évi választási előkészületek egyik kiemelt témája volt az MNSZ érdekképviseleti jellegének megerősítése. Az MNSZ érdekképviseleti politikájának új ideológiai alapját a Központi Intézőbizottság brassói ülésén, illetve a székelyudvarhelyi kongresszuson rakták le.[365] A brassói értekezlet alakalmával elfogadott

358 A felirati beszéd szövege: *Népi Egység,* 1946. december 16.

359 A *Világosság* 1947. január 1-i számában bizakodva hozták le teljes terjedelmében a *Pravdában* megjelent cikket, amelyben az MNSZ-nek a demokrácia érdekében kifejtett tevékenységét méltatták.

360 Ua.

361 *Scurtu,* 1996. 527. p.

362 *Scurtu,* 1994. 91–108. p.

363 *Fábián–Ötvös,* 2003. 53. p. A szerzők a második világháború után kialakult kisebbségekre vonatkozó nemzetközi jogalkotást elemezve kifejtik, hogy ekkor a kisebbségi kérdést „áttolják a nemzetközi közjogi területről az államok közötti bilaterális kapcsolatok területére." Ua.

364 Uo. 35–36. p.

365 Ezt már korábban bemutattuk, itt csupán az új taktikának a jogvédelemre vonatkozó érvrendszerét ismertetjük.

határozatokat a megyei szervezetek úgy értékelték, hogy „az MNSZ bizonyos taktikára tért át: saját önvédelmére és jogainak a megállapítására."[366] A székelyudvarhelyi kongresszuson Kurkó egyértelműen fogalmazott a tekintetben is, hogy a magyar érdekképviselet kizárólagos jogát az MNSZ a saját maga számára tartja fenn:

„Mi bármilyen komoly demokratikus szervezet is legyünk és bármilyen szoros szövetségben is álljunk a demokratikus más ajkú szervezetekkel, mégis azt világosan kell lássa minden magyar demokrata, *hogy a jogegyenlőség kivívásában, kultúránk fejlesztésében, népünk szolgálatában egyetlen szervezet lehet, amely minket képvisel ebből a szempontból. Ez pedig a saját magyar szervezetünk a MNSZ.* (Úgy van!)"[367] [*Kiemelés – N.M.Z.*]

Kurkó beszédében elsősorban a kisebbségi politizálás területén keletkezett zavarokra utalt. Az MNSZ vezetése elutasította az SZDP OMB-nak azon törekvését, hogy közös választási blokkot hozzanak létre. De többek között a székelyföldi megyékben a baloldali pártszervezkedések miatt merültek fel nézeteltérések, hiszen ezek itt csak a magyar lakosság soraiból rekrutálhatták tagságukat. Ugyanakkor jelzés volt az Ekésfront irányába is, mert a szervezet elnöke egyértelművé akarta tenni, hogy a falusi magyar népesség az MNSZ legitimációs bázisa, szavazótábora.

A jogvédelmi tevékenység fokozása érdekében az Országos Végrehajtó Bizottság 1946 áprilisban egy választói és jogvédelmi alapot hozott létre,[368] majd az év szeptemberében a bukaresti Jogügyi Iroda mellett egy Jogügyi Bizottságot állítottak fel.[369] Ezzel párhuzamosan a megyei jogügyi- és közigazgatási bizottságok több száz esetről vettek fel jegyzőkönyvet, vagy számtalan alkalommal nyújtottak jogsegélyt.[370] Tevékenységüket az tette indokolttá, hogy egyes megyék magyarsága a megoldatlan sérelmek miatt „demoralizált" állapotba jutott.[371]

Az általános jellegű magyar gazdasági sérelmek orvoslása területén sem a jogvédő irodák, sem az MNSZ Országos Gazdasági Ügyosztálya nem bizonyultak hatékonynak. Az MNSZ vezető politikusainak szembesülniük kellett azzal a ténnyel, hogy megfelelő szakértelem hiányában az ügyosztályok munkája ered-

366 Kós Károly felszólalása a Kolozs megyei intézőbizottság 1946. április 14-i ülésén. ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj, d. 2/1946.133. f.
367 Lásd a 37. sz. iratot.
368 „A felszabadult reakció egyre merészebben támadja nemzetiségi jogainkat, s emiatt a Népi Szövetségünk harca is súlyosabbá válik." ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 83. f.
369 Uo. 26. f.
370 A Kolozs megyei MNSZ végrehajtó bizottságának adatai szerint a megyei jogügyi- és közigazgatási bizottság 1946. július 11-től egészen 1946. szeptember 10-ig 711 esettel foglalkozott. ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Turda, d. 2/1946. 246. f.
371 Beszámoló a Torda megye szervezet június havi tevékenységéről. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 120. f. A „Községi tagozatunk nevében tisztelettel kérem jelen közgyűlésen keresztül az MNSZ Országos Elnökségét, hogy földig sújtott magyarságunk létkérdésének az érdekében sürgősen eszközöljön ki a kormánytól törvényrendeleteket, amelyek véglegesen közmegnyugvásra tisztázzák az abszentizmus fogalmát s teljesen megszűntetik Erdély magyarságával szemben a CASBI és a földreform égbekiáltó igazságtalanságait." A marosludasi MNSZ szervezet levele a megyei központhoz 1946-ban. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, 3/1946. dos. 204. f.

ménytelen, szükség volt az apparátus professzionalizására. Kós Károly, a Kolozs megyei MNSZ szervezet elnöke a *Világosság* hasábjain 1946 januárjában megjelent cikkében maga is e mellett érvelt. Az MNSZ megalakulásának első időszakában felszínre került „erők megfeleltek, elegendők voltak és a maguk helyén jó munkát is tudtak végezni a megalapozás és az újjáépítő munka első szakaszában, azokat az építés második, egészen más természetű szakaszában – vélte Kós Károly – ki kell egészíteni, ki kell bővíteni olyan erőkkel, amelyek ezt a munkát el tudják végezni, illetve irányítani és vezetni."[372] A székelyudavarhelyi kongresszuson maga Kurkó is bevallotta, hogy szervezet vezető garnitúrájába juttatott „becsületes, proletár harcosok", „politikai harcosok [...] nem minden esetben feleltek meg a valóságnak."[373]

Az MNSZ politikusainak azt is be kellett látniuk, hogy nemcsak a gazdasági jogvédelemhez szükséges szakértelem hiányzott a szervezetből, hanem az ehhez kapcsolódó intézményrendszer is az MNSZ struktúráján kívül volt.

Bár az MNSZ első kongresszusa után számos kísérletet tettek, hogy az EMGE-t beolvasszák az MNSZ Országos Gazdasági Bizottságába,[374] valamint a két szövetkezeti központot egyesítsék és az MNSZ irányítása alá vonják,[375] ám ezek a törekvések sorra kudarcot vallottak. Ezért az MNSZ 1946 januárjában új taktikához folyamodott. Egyrészt lehetőséget biztosított az EMGE és a szövetkezetek számára, hogy követeléseiket megfogalmazhassák, de ezzel egy időben az MNSZ párhuzamos gazdasági érdekvédelmi szervezeteket hozott létre.

Az EMGE másfél év után, 1946 februárjában Marosvásárhelyen megtarthatta tisztújító közgyűlését,[376] majd az év áprilisában a Szövetség és Kaláka szövetkezeti központok – Kurkó Gyárfás és az Országos Jogügyi- és Közigazgatási Osztály vezetője, Demeter János javaslatára[377] – közös kongresszuson vitatták meg a szövetkezetek sújtó állami diszkriminációs intézkedéseket. Azonban rövid időn belül kiderült, hogy az MNSZ nem mond le a gazdasági érdekvédelem tematizálásáról és intézményi reprezentációjáról sem.

Az MNSZ gazdasági bizottságának 1946. április 10-i marosvásárhelyi értekezletén – nem véletlenül – két fő problémát vitattak meg: az erdélyi magyar bankok és a székelyföldi ipar és kereskedelem helyzetét. Az erdélyi magyar bankok ügyének felkarolása a magyar nagypolgárság anyagi és erkölcsi támogatásának megnyerését szolgálta – és ezzel a közösség is erősödött –, míg a Székelyföld gazdasági felzárkóztatásának tervével a székelyföldi magyar szavazatok elnyerését célozták meg. Az értekezleten elhatározták, hogy május 10-re Brassóba, az MNSZ székházába országos gazdasági konferenciát hívnak össze, amelyre meghívást

372 *Világosság*, 1946. január 7.
373 Lásd a 37. sz. iratot. Kurkó valószínűleg arra utalt, hogy ezek a személyek az adott körülmények között nem tudtak eleget tenni a tisztségükből fakadó kötelezettségeknek.
374 Lásd a 14. sz. iratot.
375 Lásd a 15. sz. iratot.
376 A szervezéssel kapcsolatos információkat lásd: MOL, a Külügyminisztérium TÜK-iratai, Románia, XIX-J-1-j (1945–1968. I.), 17. d., 16/b. sz. n. 281/pol/1946. sz. irat.
377 ANDJ CJ, f. 790. Alianța Cooperativelor Economice şi de Credit, d. 3/1945–48. 76. f.

kapnak a vármegyei gazdasági bizottságok MNSZ-es kiküldöttein kívül a „romániai magyarság kisipari, nagyipari, kereskedelmi, mezőgazdasági, műszaki, vegyészeti, pénzügyi, faipari és szövetkezeti" szakemberei is. Leszögezték, hogy a brassói konferenciára „lehetőség szerint részletes tervet dolgoznak ki Székelyföld iparosítására vonatkozólag", valamint „javaslatot készítenek egy román–magyar és magyar–román gazdasági kamara felállítására Bukarestben, illetve Budapesten".[378] Elképzeléseik szerint a gazdasági kamara Erdély különböző városaiban fiókokat létesített volna.

Az MNSZ gazdasági bizottságának május 10–11-i brassói gazdasági értekezletén a magyar gazdasági érdekképviseleti intézmények szakelőadói és más felkért szakértők tájékoztatást adtak a magyarság mezőgazdasági és ipari termelésének helyzetéről. A megbeszélések végén határozati javaslatot fogadtak el, melynek első pontjában kimondták: „Erdélyi társadalmunk csak úgy tudja helyét megállni, ha megmaradt gazdasági és pénzügyi intézményeit egységes irányítás mellett újjászervezi. A cél elérése érdekében megalakítja az MNSZ gazdasági bizottsága mellett működő *Romániai Magyar Gazdasági Tanácsot* [továbbiakban – ROMAGÁT]".[379] A tervek szerint az ROMAGÁT központi irodáját Kolozsváron állították volna fel, míg Bukarestben egy képviseleti iroda megnyitását tervezték. A 25 tagú tanácsba behívás alapján helyet kaptak a különböző magyar gazdasági érdekképviseleti csoportok, amely grémium összeállítására viszont az MNSZ elnökségét kérték fel.[380]

Az MNSZ-nek ez az új taktikája részben sikert aratott, mert úgy tűnt, vagy legalábbis azt a látszatott keltette, hogy képes együttműködni a különböző társadalmi rétegekkel, s mi több, az érdekcsoportokat bevonják a politikai döntéshozatalba. Valójában a romániai magyarságon belül létező és szabad társuláson alapuló érdekcsoportokat megpróbálta a saját intézményi csoportjává alakítani, vagy másképpen fogalmazva, saját hivatalnok rétegévé, bürokráciájává akarta tenni. Az MNSZ önerőből nem volt képes felülkerekednie a problémákon, a többletlegitimációs kényszerből fakadóan növelnie kellett intézményi kapacitását. A – nem csak – magyar gazdasági intézményrendszerrel és érdekcsoportokkal való kapcsolatot ekkor még egyfajta koordinációs viszonyrendszerként értelmezték, ami a valóságban munkamegosztást feltételezett: a politikai védelem ellenében a magyar érdekcsoportok együttműködnek az MNSZ-szel. Ezt a tételt Kurkó Gyárfás az 1946 márciusi brassói intézőbizottsági ülés után megtartott népgyűlésen így fejtette ki: „Azonban, hogy még egészségesebben működjön szervezetünk, szükség volt a munka egészséges megoszlás[*ár*]a. Különböző nemzetiségi szerve-

378 MOL, a Külügyminisztérium iratai, Románia admin. 1945–1965., XIX-J-1-k. 18. d. 16/b. ikt. sz. 1057/1946. sz. n.

379 *Világosság*, 1946. május 16. A 11 pontból álló határozati javaslatban kitértek a mezőgazdasági problémákra (gyümölcstermesztés, méhészet, állattenyésztés, magyar állatorvosok besorolása), a mezőgazdasági szakoktatásra, a magyar pénzintézetek helyzetére, valamint a CASBI és a szövetkezetek ügyére.

380 Az előkészítési munkálatok elvégzésére kinevezett háromtagú bizottsághoz az a Böszörményi Sándor is csatlakozott, aki a két világháború között a Romániai Nagyiparosok Országos Egyesületének Erdélyi-Bánáti ügyvezető igazgatójaként tevékenykedett.

zeteink voltak a múltban: mezőgazdasági, szövetkezeti és egyházi egyesületek, szociális intézmények."[381] Az MNSZ kereteinek „kiszélesítése", a kooperáció azért szükséges, hogy „ezt a munkát – véli az MNSZ elnöke – ne politikai embereink végezzék".[382] A székelyudvarhelyi kongresszuson az MNSZ elnöke még pontosabban fogalmazott: „ezen szervezetek, intézményeink nagygyűléseink határozatait programunkká tettük, a kongresszussal ismertetni fogjuk azokat a határozatokat, amelyeket az illetékes szakegyesületeink vagy tanácsadó szervezeteink hoztak, mi politikai szempontból felülvizsgálva magunkévá fogjuk tenni, és politikai erőink teljes latba vetésével igyekezni fogunk azoknak a megvalósítására."[383]

De nem feledkeztek meg a székelyföldi szavazatokról sem, vagyis a marosvásárhelyi gazdasági értekezleten felvetett székelyföldi gazdasági felzárkóztatást célzó tervről. Ennek érdekében a brassói gazdasági értekezleten bejelentették a Horizont RT megalakítását. Az eredeti elképzelések szerint a Horizont RT a székelyföldi „természeti kincsek kihasználására, faipari, szövőipari vállalatok alapítására, a székely borvizek értékesítésére, mezőgazdasági termények értékesítésére, árubehozatalra, gyárak és irodák létesítésére alakult".[384]

A későbbi események azt bizonyították, hogy az MNSZ képtelen volt növelni intézményi kapacitását. Egyrészt azért, mert a létrehozott párhuzamos gazdasági intézmények nem építették ki saját szervezeti rendszerüket, de nem tudtak sikeresen integrálódni a román gazdasági életbe sem. (1947-től már maga az RKP vélte úgy, hogy az MNSZ-nek nem kell rendelkeznie gazdasági vállalatokkal.[385]) A ROMAGÁT központi irodája csak kirakat jellegű volt,[386] a Horizont RT megalakulását annyira elhúzódott, hogy az új gazdasági viszonyok közepette elveszítette aktualitását,[387] és az újjászervezett megyei gazdasági bizottságok sem töltötték be hivatásukat.[388] Másrészt az 1946-os novemberi választások után

381 Lásd a 31. sz. iratot. A brassói intézőbizottsági ülésen felszólaló EMGE kiküldött ezt a viszonyt a következőképpen határozta meg: „Mi, akik az MNSZ politikai védelmét élvezzük és élveztük a múltban, mi nem lehetünk és nem leszünk hálátlanok. Éppen ezért kívánunk megegyezést, békés egyetértést." MOL, Bányai László hagyatéka, XIX-J-1-l (1945–1958), 1. d. 1/g. sz. n. sz. n.

382 Lásd a 31. sz. iratot.

383 Ua.

384 MOL, a Külügyminisztérium iratai, Románia admin. 1945–1965., XIX-J-1-k, 18. d. 16/b. ikt. sz. 40.971/1946. sz. n.

385 Lásd Luka László kijelentését, 54. sz. irat.

386 A kolozsvári központi irodája részére a Szövetség szövetkezet épületében különítettek el egy szobát, az irodában csak Böszörményi és a Szövetség szövetkezettől „kölcsön vett" titkárnő dolgozott. Az információért köszönettel tartozok Kiss Andrásnak, a kolozsvári állami levéltár nyugalmazott főlevéltárosának.

387 Sajtóhírek szerint a Horizont RT megalakítása 1946. december közepéig elhúzódott (lásd: *Népi Egység*, 1946. december 14.), míg a levéltári források arról tanúskodnak, hogy a miniszteri engedély megszerzésére és cég bejegyzésére csak valamikor 1947 elején került sor. A Horizont RT 1947. április 22-i átirata az MNSZ gazdasági bizottságaihoz a Horizont RT fiókok étesítése tárgyában, valamint a részvénytársaság alapszabályzatát. ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj 1945–1950., d. 5/1947. 276–273. f.

388 Hivatásukat a következő okok miatt nem tölthették be: „Véleményem szerint, addig, amíg a CASBI fennáll, illetve a magyar vagyonokat nem mentesítik a CASBI zár alól, a magyarság gazdasági életének emelése nem lehetséges olyan mértékben, hogy az komolyan érezhető is legyen, és így a magyar gazdasági bizottság működése is csak szószaporítás." Polonyi István felszólalása a Kolozs megyei MNSZ megyei gazdasági bizottság 1947. október 1-i ülésén. Uo. 83. f.

hatalmi pozícióját tovább növelő RKP magyarságpolitikájában taktikai elmozdulások történtek.

Politikai irányváltás: a tömegszervezet jelleg előtérbe kerülése

Vita a magyarság választási taktikájának kidolgozásáról

Az MNSZ monopol helyzete igazából akkor került veszélybe, amikor az RSZDP Országos Magyar Bizottság 1946. február 17–18-i első konferenciáján felvetődött egy magyar választási koalíció létrehozásának terve.[389] A magyar szociáldemokraták elképzelése – amelyet az első időszakban pártjuk országos vezetősége is támogatott – az volt, hogy a megalakítandó magyar választási blokkban egyaránt részt vennének a magyar kommunisták, szociáldemokraták és az MNSZ, valamint a magyar társadalom különböző rétegeit „átfogó" intézmények, (az EMGE, a magyar szövetkezeti központok, az egyházak stb.) elismert vezetői.[390] Ezt az MNSZ vezetői elutasították és ezzel a választási szövetség terve megbukott.[391] Ugyanakkor az RKP-nak sem állt érdekében, hogy megtörje az MNSZ politikai monopóliumát, hiszen akkor valószínűleg a szövetség vezetőségén keresztül a magyar társadalomra gyakorolt eddigi befolyásuk is csökkent volna.

A választási eredmények tükrében az MNSZ politikusai úgy érezték, hogy a megszerzett parlamenti mandátumok[392] legitimmé tették a szervezet azon törekvését, hogy a romániai (össz)magyarság politikai képviseletének tekintse magát. Ugyanakkor attól, hogy a magyarság egységes választási magatartásával, és az MNSZ-nek a választásokat megnyerő Demokratikus Pártok Blokkja (továbbiakban – DPB) irányába tanúsított lojális együttműködésével hozzájárult a romániai politikai helyzet konszolidálásához, jogosan azt remélték, hogy most már semmi sem állhat a nemzetiségi egyenjogúsítás útjába. A sikeresebb érdekvédelmi politizálás érdekében az MNSZ VB 1947. február 11-i ülésén a DPB-hez való csatlakozás mellett döntött.[393] Az MNSZ megyei szervezeti elnökök és titkárok 1947. március 25–26-ai ülésén Kurkó Gyárfás kiállt a magyar gazdasági intézmények önállósága mellett, sőt azok megvédése érdekében vállalta a konfrontációt az RKP-val: „A Kommunista Pártban vannak olyan elemek, akik a magyar vagyonok elkobzására törekednek."[394] Kurkó a magyar és román kormányfők budapesti találkozójától[395] azt várta, hogy létrejön a vámunió és gazdasági szövetkezés Magyarországgal.[396] Azonban a kül- és belpolitikai életben bekövetkezett egyensúly-eltolódások átrendezték az MNSZ-nek a román politikai palettán elfoglalt helyét.

A hatalomra törő RKP állampolitikai felfogása nem tolerálta azokat az elképzeléseket, amelyek különböző erőforrásokat szándékoztak kivonni az állami ellenőrzés alól. De nemcsak az állami tulajdonban lévő erőforrásokat vonta felügyelet alá, hanem ezzel párhuzamosan a szabad társuláson alapuló szervezetek, intézmények felszámolása vagy beolvasztása érdekében is különféle intézkedéseket hozott. Ebből kifolyólag az önálló magyar gazdasági – és egyéb – intézményrendszer további fennmaradását az RKP nem támogatta. Luka Lászlónak az *Igazság* május 22-i számában megjelent politikai vádbeszédnek tekinthető cikke tulajdonképpen erre hívta fel a figyelmet. Az „elvtelen »magyar egység«"[397] vádja kijózanítóan hatott. Luka helytelenítette az MNSZ azon szándékát, hogy a magyarsághoz való tartozást – és ezzel a magyarság érdekeit – az MNSZ felügyelete alá vont, illetve általa létrehozott intézmények, valamint a vele munkamegosztásban álló magyar intézményrendszer együttesen határozzák meg. Az RKP nem vertikális társadalmi modellben gondolkozott, hanem horizontális modellben, osztálytársadalomban, ahol az állami felügyelet és az állami elosztás a vezérelv. Az MNSZ társadalmi reformját felváltotta az RKP államreformja. Az MNSZ központi aktívájának 1947. május 29-i ülésén már vádként jelent meg az MNSZ és magyarországi baloldal, illetve a budapesti kormányzat közötti kapcsolat. Balogh Edgár Luka szavait a következőképpen értelmezte: „Nem lehet közvetlen kapcsolat a Magyarországi Kommunista párt és az MNSZ között".[398] A követendő új politikai irányvonal tekintetében Luka egyértelműen fogalmazott: „Vagy megyünk a pártvonal útján, vagy harcolunk az MNSZ ellen, ha az MNSZ szembehelyezkedik a nemzetiségi vonalon." Az RKP nyílt beavatkozásának jeleként Luka kilátásba helyezte Kurkó leváltását is: „Ha Kurkó itt lesz [*mármint Bukarestben – N.M.Z.*], és nem csinál diktatórikus politikát, reméljük ezt be fogja látni, ha pedig nem, kénytelenek leszünk mást javasolni."[399]

Ilyen előzmények után az MNSZ-en belül felszínre kerültek a már korábban kikristályosodott csoportok közti ellentéteket. Az MNSZ Bukarestben tartott május 30-tól június 2-ig tartó maratoni VB ülésén – az alapszabályzatnak ellentmondva – felállított hét tagú politikai titkárságra hárult az a feladat, hogy a szervezetet visszaállítsa a „helyes útra".[400] Az MNSZ hozzájárult ahhoz, hogy a magyar szövetkezeteket csatlakozzanak a román szövetkezeti központhoz, az INCOOP-hoz, amely egyet jelentett a szövetkezeti vagyon államosításával.[401]

389 Lásd a 28., 30., 43. sz. iratokat.
390 Egy ilyen megoldást még 1945. december közepén az a Kacsó Sándor is jónak látott volna, aki az 1946. nyári tárgyalásokon már elutasította a magyar választási koalíció tervét. MOL, a Béke-előkészítés iratai, XIX–J–1–a, 61. doboz, IV–135, 27/Bé.–1945.
391 Lásd a 43. sz. iratot.
392 Az MNSZ 29 parlamenti képviselői mandátumot szerzett meg, habár egyes vélemények szerint 40 képviselői helyett is szerezhettek volna. Lásd a 45., 47. és 48. sz. iratokat.
393 ANIC, f. CC al PCR, Secţia Organizatorică, d. 4/1947. 6. f.
394 Lásd az 52. sz. iratot.
395 A Petru Groza vezette román kormánydelegáció 1947. május 3. és 5. között tárgyalt Budapesten. A tárgyalás előzményeiről és lefolyásáról lásd: *Olti*, 2008.
396 Lásd az 52. sz. iratot.
397 Lásd az 53. sz. iratot.
398 Lásd az 54. sz. iratot. Balogh Edgár kijelentette, hogy Kurkó oda jutott, hogy „a magyarság bizonyos elemeivel szemben a Szovjettel és Magyarországgal védje magát, és nem a KP-ra támaszkodik." Bányai még ennél is tovább ment. Megítélése szerint Kurkó engedett a magyarországi „reakciónak", sőt „a magyarországi reakció minden támogatást megad annak, aki távolodik a Párttól." Uo.
399 Uo.
400 Lásd az 55. sz. iratot.
401 Az egész kérdéskörre bővebben lásd: *Vincze*, 1998.

Az újabb, július 17-én és 18-án megtartott VB ülésről megjelent sajtóhírek is azt sugallták, hogy taktikai változás állt be. A *Világosság* július 20-i számának első oldalán ezt a főcímet olvashatjuk: *Nem sérelmi politizálás, hanem a népi demokrácia előbbrevitelével biztosíthatjuk jogainkat.* A jogi végzettséggel rendelkező Takáts Lajos a következő kijelentést tette: „A nemzetiségi kérdés [...] elsősorban nem jogi kérdés. A nemzetiségi kérdés a demokrácia kérdése, de csak egyik kérdése. Mert a demokratikus rendszernek még rengeteg megoldásra váró kérdése van."[402] Kurkó távollétében az értekezletet vezető Kacsó Sándor arra is rámutatott, hogy „a Kommunista Párt az az élgárda, amely lendületet add a demokrácia fejlődésének"[403] A kongresszus küldöttei Kacsó Sándor személyében új elnököt választottak, azonban Kurkó Gyárfás továbbra is tagja maradt a politikai titkárságnak. Az MNSZ 1947. szeptember 21–22-én lezajlott temesvári kongresszusán elfogadott határozatban már nemcsak az RKP elsőbbségét fogadták el, hanem azt is leszögezték, hogy a sérelmeket nem önerőből orvosolták, hanem „a haladó demokratikus erőkkel együtt".[404] A határozatban lefektették az MNSZ és a romániai magyarság új politikai irányvonalát. Ezek a következők voltak: 1. a romániai magyarság jövője csak Romániai határian belül lehetséges; 2. a magyarság és az MNSZ legfőbb támogatója az RKP; 3. a duna-völgyi együttműködés tervének elvetése; 4. a „demokratikus központosítás", vagyis a magyar intézmények önállóságának felszámolása.

Az 1948. március 28-án lezajlott román parlamenti választások után tovább szűkült az MNSZ mozgástere. Az 1948. július 23–24-én megtartott csíkszeredai VB ülésen elfogadott határozatban – többek között – két fő elvet mondtak ki: 1. az MNSZ áttér az osztályharcra; 2. újra leszögezték, hogy a nemzetiségi jogegyenlőséget csak a Román Munkáspárttal közösen vívhatják ki.[405] Az MNSZ-re a következő feladatok hárultak: 1. a magyar tömegek politikai nevelése; 2. harc a reakció ellen;[406] 3. részvétel az államhatalomban. Ez utóbbi azt jelentette, hogy az MNSZ-nek fel kellett adnia közvetítő szerepét az államhatalom és a magyar lakosok között: „Teljesen felesleges, hogy a mindennapi ügyek intézésével az MNSZ *közvetítő hivatal szerepét töltse* be dolgozóink és Népköztársaságunk hivatalai között."[*Kiemelés – N.M.Z.*] [407] Az ülésen felszólaló Bányai László új megvilágításba helyezte a nemzetiségi kérdést is. A nemzetiségi kérdés „lényegében osztálykérdés, és csak hazánk demokratikus , illetve szocialista fejlődésével nyerhet teljes megoldást."[408]

Az MNSZ december 10. és 12-e között Kolozsváron megtartott kongresszusa előtt összehívták a központi intézőbizottságot is. Az ülésen Kacsó Sándor

402 ANIC, f. 27. UPM, d. 120/1947. 17. f.
403 Uo.
404 Lásd az 59. sz. iratot.
405 Lásd a 63. sz. iratot.
406 A reakció elleni harcon a következőket értették: küzdelmet a soviniszta és revizionista megnyilvánulások, az „elvtelen »magyar egység« propagálása", a „szellemi és gazdasági elzárkózás hirdetése" és az „egyházi reakció" ellen.
407 Lásd Kacsó Sándor záró beszédét a központi intézőbizottság csíkszeredai ülésén, 63. sz. irat.
408 Uo.

egyértelműen fogalmazott az MNSZ funkciója tekintetében: „az MNSZ mint tömegszervezet azt a feladatot kell szem előtt tartsa, hogy minél szélesebb tömegeket kell mozgósítson arra a küzdelemre, amelyet a munkásosztály élcsapata, a Román Munkáspárt irányít."[409] A Román Munkáspárt 1948. december 12-én elfogadott határozata újrafogalmazta a párt kisebbségpolitikai koncepcióját.[410] A kongresszuson elfogadott határozat a kisebbségi kérdést megoldottnak nyilvánította, de arra is figyelmeztetett, hogy a nemzetiségek körében ennek ellenére továbbra is jelen van a „polgári nacionalizmus" és sovinizmus szelleme.[411]

A kongresszus határozatában egy utalást sem találunk, amely a szervezet érdekképviseleti funkciójára vonatkozna. Helyette az osztályharc, a magyarság soraiban megbúvó „polgári nacionalizmus", a „szocializmus alapjainak építésében" való részvétel hangsúlyozása kapott teret. 1949-ben a jogügyi- és közigazgatási, illetve a gazdasági bizottságok felszámolásával megszüntették azokat az intézményeket, amelyek az MNSZ érdekképviseleti feladatait elláthatták.[412] Az 1949-es évre kibocsátott Falvak Népe Naptára címszavai a falvakban épülő szocializmusról, az RMP vezetésével együtt folytatott küzdelemről, a kollektív gazdaságok hasznosságáról és a békéért folytatott harcról tudósítanak, illetve ezeket a témákat helyezték a középpontba.[413] A proletárdiktatúra építés közepette félre kellett állítani az MNSZ azon vezetőit, akik az integratív kisebbségpolitika megtestesítői és egykori szószólói voltak.[414] Így került börtönbe 1949 őszétől Kurkó Gyárfás, Balogh Edgár, Csőgör Lajos, Demeter János, Méliusz József, Jordáky Lajos és még sokan mások. Ez egyben jelezte azt is, hogy a román pártállami vezetés az integratív magyarságpolitikáról áttért egy represszív magyarságpolitikára.[415]

Az MNSZ 1949-től tömegszervezeti funkciókat látott el. Az MNSZ utcafelelősi rendszerét[416] és a népművelődési bizottságokat[417] a politikai átnevelés legfőbb eszközeivé alakították át. A közművelődési bizottságok az „ideológiai harc" egyik fegyverévé váltak. 1949-ben a közművelődési bizottság keretében a következő alosztályok működtek: politikai és nevelési-, népművelési-, sajtó-, és dokumentációs alosztály.[418] Azonban az „ideológiai harc" képzett kádereket igényelt. Ennek érdekében az MNSZ már 1948-tól nagy hangsúlyt fektetett a káderképzésre. A

409 ANIC, f. 27. UPM, d. 160/1948. 6. f.
410 *Igazság*, 1948. december 15.
411 Lásd a 64. sz. iratot.
412 ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj, d. 3/1949. 3/1949. sz. körlevél. 1–2. f.
413 *Falvak Népe Naptára.* H. n. Az RMNSZ Központi Közművelődési Ügyosztálya. 1950.
414 Lásd a 68. sz. iratot.
415 Igaz ez annak ellenére is, hogy 1952-ben létrehozták Magyar Autonóm Tartományt, vagy, hogy a két világháború közötti időszaktól eltérően a magyar közösség egyes tagjai magas tisztségeket tölthettek be a pártban és az államigazgatásban. A magyar közösség egészét vizsgálva a nemzeti identitás megőrzése érdekében már nem támaszkodhatott a nemzetiségi intézményrendszerre, ebből kifolyólag az állammal szembeni kiszolgáltatottság is nagyobb volt.
416 ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj, d. 3/1949. 18. sz. körlevél. 25–28. f.
417 ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj, d. 3/1949. 33–34. f.
418 A közművelődési bizottságok feladataira lásd a Közművelődési Bizottság 1949. évi októberi és decemberi munkatervét. ANIC, f. 27. UPM, d. 174/1949. 107–117. f.

megyei káderiskoláik működéséről készült jelentés szerint a középfokú, vagyis a megyei káderiskolák 1949. január 26-án nyíltak meg és április 7-én fejeződtek be. A tanfolyamokra a korábbi évhez viszonyítva nagyobb volt a jelentkezés, mert egy évvel korábban csak 18–19 hallgató vett részt megyénként, 1949-ben már 34–35 személy. Megyei káderiskolák Nagyváradon, Kolozsváron, Temesváron, Aradon, Brassóban, Medgyesen, Sepsiszentgyörgyön, Csíkszeredában és Marosvásárhelyen működtek. Az MNSZ középfokú káderiskolájában 1949-ben összesen 307 hallgató végzett, közülük 250 főt alkalmaztak mint „függetlenítettet, vagy nem függetlenítettet”.[419] Az MNSZ Központi Intézőbizottságának a politikai nevelésről szóló 1949. október 14-i 6210/1949. számú körleveléből kiderül, hogy a megyei káderiskolákat 1949 őszén felszámolták, a falusi és járási aktivisták, instruktorok kiképzését az RMP vette át, de a központi káderképző iskola, a bákói iskolával egyetemben tovább folytatta tevékenységét, és nem szüntették meg a megyei esti tanfolyamokat sem.[420] Az MNSZ közművelődési ügyosztályának 1949 februárjában készült jelentése értelmében: „Káderiskoláink feladata, hogy az alapos kiválasztás után bekerült hallgatókat a szocializmus építésének önzetlen harcos katonáivá nevelje.”[421] Ennek a kiválasztási rendszernek köszönhetően került be 1951-ben az MNSZ Végrehajtó Irodájába Ottrok Ferenc és Ady László. Az 1950 decemberében megtartott néptanácsi választások után az MNSZ felszámolása, illetve átalakítása került napirendre. Az RMP KV 1951. április 19-ei ülésén végül az MNSZ fenntartásáról született döntés.[422] Az RMP útmutatásának megfelelően Kacsó Sándor a Végrehajtó Iroda június 8-ai ülésén behatárolta az MNSZ helyét a politikai rendszerben: „Csak formailag vagyunk tömegszervezet, lényegében mint bizottság kell működjünk.”[423] A vidéki szervezetek mozgósítás ezek után csak a néptanácsokon keresztül történhetett, (1952 őszétől az MNSZ alkalmazottait a Népi Demokrácia Frontja vette át) csak a rajoni és a tartományi aktíváknak lehettek külön munkatervei.[424] Az „osztályharc” fokozódása és az RMP-n belül elindult „jobboldali” elhajlók kizárása után a Végrehajtó Iroda 1952. szeptember 1-jei ülésén – az alapszabályzat előírásait figyelmen kívül hagyva – leváltották a szervezet elnökét, Kacsó Sándort, helyét Juhász Lajos vette át. A MAT létrehozás után a párt főtitkára, Gh. Gheorghiu-Dej 1953. január végén kijelentette, hogy Romániában a nemzetiségi kérdés megoldódott.[425] Ez előre vetítette az MNSZ megszüntetését, amelyre 1953 elején került sor.[426]

419 ANIC, f. 27. UPM, d. 174/1949. 17–20. f.
420 ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj. d. 3/1949. 83. f.
421 ANIC, f. 27. UPM, 174/1949. 5. f.
422 Lásd a 74. sz. iratot.
423 Lásd a 75. sz. iratot.
424 Uo.
425 *Igazság.* 1953. január 29.
426 Lásd a 81–82. sz. iratokat és jegyzeteit.

Tömegszervezet versus etnikai párt

Az MNSZ érdekvédelmi/érdekképviseleti funkciójának elemezése az egyik legjobb példa annak bemutatására, hogy az MNSZ-t – az adott politikai rendszeren belül – nem lehet egyszerűen tömegszervezetnek, vagy szatellit szervezetnek tekinteni. Igaz, hogy az eredete miatt politikai szövetségese volt az RKP-nak, de az MNSZ képes volt olyan magyar érdekeket is megjeleníteni, amelyek szemben álltak az RKP elképzeléseivel. Az MNSZ által képviselt kisebbségi társadalmi modellt nem lehetett beépíteni az RKP osztálytársadalmi modelljébe. A nemzetközi és belpolitikai életben bekövetkezett változások feleslegessé tették az etnikai érdekek intézményes artikulálását, és az MNSZ-t idővel egy szatellit szervetté fokozták le. Szerepe 1947–1948 fordulójától az RKP-n kívüli szférában meghúzódók ellenőrzésére és mobilizálására, a politikai szocializációra és propagandára szorítkozott.

6. A „hatalmon belül került kisebbségi okosság”

Az MNSZ a romániai magyarság „sajátos nemzeti kérdéseinek” megoldására egyetlen cselekvési tervet ajánlott: a jogegyenlőség elvének gyakorlatba való átültetését. Ezt stratégiai célkitűzésként kezelte, s ebben a kérdésben az MNSZ teljes vezető garnitúrája egységes álláspontra helyezkedett. Abban azonban már eltértek az álláspontok, hogy a szervezet milyen taktikát válasszon a cél elérése érdekében. Egyesek (Czikó-fivérek, Bányai László, Takáts Lajos, Csákány Béla) úgy vélekedtek, hogy a demokráciával[427] való minél szorosabb együttműködés, vagy éppen ennek az elvnek előtérbe helyezése vezet el a jogegyenlőséghez. Mások (Kurkó Gyárfás, Demeter János, Csőgör Lajos, Kacsó Sándor, Balogh Edgár) nem kérdőjelezték meg a „demokratikus rendszer” kiépítésében való tevékeny részvételt, azonban a „demokratikus pártokkal” (értsd alatta az RKP-t és az ODA-hoz tartozó pártokat) történő partneri viszony kialakítását feltételekhez kötötték, és a sérelmek mielőbbi rendezését követelték. A nemzeti- és társadalmi kérdések összekapcsolása, a két kérdés közötti prioritás felállítása végig kíséri az MNSZ történetét. Csak ebben a kontextusban értelmezhetjük mélyebben a szervezet legfelsőbb szintjén – külső hatásra – kierőszakolt vezetőcseréket és a belső csoportok dinamikáját. Kurkó leváltása az elnöki tisztségből egyértelműen erre vezethető vissza. Luka László nem fogadta el, hogy Kurkó Gyárfás kiállt a magyar intézmények önállósága mellett: „Szétforgácsolja erejét [*mármint az MNSZ* –

427 Az MNSZ politikusainak a demokráciáról vallott elképzelései nem tekinthetők egységesnek, de nem is egyeztethetők össze a klasszikus demokrácia fogalmával. Azt is látnunk kell, hogy az államkeretből teljesen hiányzott a klasszikus értelemben vett parlamentarizmus. A vidéki MNSZ szervezetek azonban nem értették meg, hogy mit kell érteni a demokrácia alatt. Benda Béla, az MNSZ Torda megyei szervezetének elnöke a marosludasi MNSZ szervezet intézőbizottságának 1946. szeptember 1-jei ülésén a következőképpen értelmezte a demokráciát: „Fokozatos, rendszeres munkán keresztül kell kiépíteni a népuralmat.” ANDJ MŞ, f. 1082. UPM, Org. jud. Mureş, d. 7/1945. 43. f.

N.M.Z.] a sokféle intézményben, fel kell rúgnia őket, a jogi- és tanügyi emberek egy rohadt banda, amely akadályozza az MNSZ igazi komoly munkáját."[428]

Az érdekvédelmi politika másik sarkalatos kérdése annak eldöntése volt, hogy a magyarság jogainak védelmét (jogsérelmeinek orvoslását) és biztosítását (a jogkiterjesztést) egyrészt milyen jogi alapra helyezzék, másrészt ezek szavatolása érdekében fellépjenek-e a nemzetközi kisebbségvédelmi garanciák követelésével. Többen úgy vélekedtek, hogy a nemzeti kérdés rendezése elválaszthatatlan egy újabb nemzetiségi törvény megalkotásától (Kurkó Gyárfás, Demeter János, Csőgör Lajos, Balogh Edgár). Ezzel a lépésükkel semlegesítették a nemzetközi garanciákat követelők szűk csoportját (pl. Kacsó Sándor[429]). Az ellenzők tábora (Czikó-fivérek, Bányai László, Takáts Lajos, Csákány Béla) viszont a jogkiterjesztést és a jogsérelmek orvoslását a politikai alku tárgyává tette, illetve azt a későbbiekben teljesen elvetette.

Természetesen a fent vázolt két kérdés tisztázása nem kerül(het)te el a romániai magyar társadalom figyelmét. A társadalom szintjén nem az MNSZ politikai nyilatkozatai voltak a mérvadók, hanem a politikai csatározásokon túlmenően – elsősorban – arra figyeltek, hogy az MNSZ saját szervezeti keretén belül mennyire intézményesítette a jogvédelmet, milyen szervhez fordulhattak panaszaikkal, és azok eljártak-e a jogsérelmek rendezése tárgyában. Ennek politikai formaváltozata az „Annyi jogunk van, amennyit kiharcolunk!" elvben jutott kifejezésre. Ez ugyancsak nézeteltérésekhez vezetett, mivel figyelmen kívül hagyta, vagy – legalábbis – nem hangoztatta kellőképpen a „demokratikus Groza-kormány" és a „Párt" támogatását, szerepét a „jogegyenlőségért vívott küzdelemben".

Az önmeghatározása szerint, az egész romániai magyar közösség „demokratikus politikai szervezete"-ként[430] létrejött MNSZ ebből kifolyólag kettős „identitással" rendelkezett. Egyrészt a hatalom kisajátítására törekvő Román Kommunista Párt és az MNSZ között egy alárendeltségi viszony alakult ki. Az MNSZ ebben a viszonyrendszerben szavazatokat biztosító és politikai „átnevelést" folytató *tömegszervezeti* funkciót látott el. Másrészt, ettől eltérően, a romániai magyar kisebbség irányába mint magyar érdekeket felkaroló *érdekvédelmi szervezet*, tehát mint *magyar párt* jelent meg. Ez magába rejtette a későbbi konfliktusok gyökerét. Ugyanis az RKP és az MNSZ más és más *társadalom- és pártpolitikai stratégiát* követett. A zavaros társadalmi és politikai események közepette Kurkó Gyárfás, Demeter János azt vélték, hogy létrejöhet egyfajta *„kiegyezés"* a magyar és román politikai elit között, a szocialista rend, a proletárdiktatúra megteremti a népek közötti jogegyenlőséget. 1944–1947 között a magyar baloldal részéről a *kiegyezés vélelmezése*, a román baloldal részéről a *kiegyezés lebegtetése* határozta meg a MNSZ és az RKP viszonyát.

428 Lásd a 67. sz. iratot.
429 Lásd a 35. sz. iratot.
430 *A Romániai Magyar Népi Szövetség szervezeti szabályzata*. 1945. 3. p.

A „kiegyezést" a magyar baloldal részéről arra az elvi megfontolásra alapozták, hogy a *jogegyenlőség*, a „demokratikus jogok" biztosítása *fejében* az MNSZ és a magyar közösség *támogatni fogja* a román *„népi demokrácia"* kiépülését. Azonban az RKP a jogegyenlőség elvének alkalmazása területén az *egyén integrációját* támogatta, majd a kommunista hatalom megerősödésével az *osztály alapú integrációt*. Ez a konstrukció csak abban az esetben működött volna [*mármint a kiegyezés – N.M.Z.*], ha az MNSZ és az RKP politikai *célrendszere* mindvégig fedték volna egymást. Mihelyt a MNSZ vezetősége társadalom- és pártpolitikájában az egyik vagy a másik cél irányába mozdult el (tömegszervezeti versus érdekvédelmi), azonnal *kétoldalú támadás*nak volt kitéve: egyrészt a magyarság, másrészt az RKP részéről: a magyarság a jogvédelmet, az RKP a társadalmi átalakulásban betöltött szerepét kérte számon az MNSZ vezetőitől.

Az MNSZ az első időszakban (1944–1945) kerülte a sérelmek aktuálpolitikai kontextusának tényszerű megvilágítását. Helyette a múltat tette bűnössé, holott az akadályokat éppen a fennálló kormányok teremtették meg.[431] Egyrészt a múltban elkövetett sérelmek egyoldalú, mindig csak az egyik fél (a román) követelményeit előnyben részesítő megoldásával, másrészt a jogalkotás során a magyar közösség igényeit mellőző törvényhozási gyakorlatával. S ha netalán bírálat érte az MNSZ kisebbségpolitikáját, akkor maga sem a tények tisztázását vetette fel, hanem az ellenvélemény mögött egy mögöttes „hátsó" szándékot vélt felfedezni. Bírálni csak a rendszerben megbújó reakciót lehetett, a sérelmek nem „egészséges felvetése" nyomban magával hozta a reakciós megbélyegzést, mert a hivatalos magyarázat szerint a nem „egészséges" bírálat a reakciót munkáját segítette. A reakciós megbélyegzést maga a szervezet elnöke, Kurkó Gyárfás is megkapta. Luka László 1947 májusában azzal vádolta meg Kurkót, hogy az együttműködött a magyarországi reakcióval: „Nem azt mondom, hogy ő a reakció elnöke, de az MNSZ-t jórészt a reakció szolgálatába állítja."[432]

Az MNSZ 1945-ben ki akarta iktatni az etnikai diskurzust, ehhez a baloldali eszmébe burkolt ún. jogegyenlőségi politika jelentette volna a kiutat. Ezért a sérelmeket nem artikulálta, hanem tárgyalásokat kezdeményezett. 1946-ban ellenben felvállalta a sérelmek nyílt artikulálását,[433] de itt már nem csak nemzetiségi jogegyenlőségről beszélt, hanem az államtól független magyar intézményrendszer létjogosultságáról és az ország adminisztratív felosztása reformjának szükségességéről.[434] Ehhez a váltáshoz egy, az MNSZ megerősítését szolgáló ideológiailag képzett garnitúrára, valamint egy gazdasági és jogi szakismeretekkel rendelkező belső adminisztrációra lett volna szüksége. Míg a politikai képzés nem

431 Erre a tényre világított rá Vásárhelyi János, az MNSZ marosludasi szervezetének elnöke az MNSZ Marosludas járási népgyűlésén. Értetlenségét fejezte ki amiatt, hogy „Groza Petre" és „Luca Vasile" az államapparátust hibáztatja a hibákért, holott éppen „ezek az új emberek, és éppen a kormány emberei" követik el azokat." ANDJ MȘ, f. 1082. UPM, Org. jud. Mureș, d. 7/1945. 18–19. f.
432 Lásd az 54. sz. iratot.
433 Lásd Kurkó Gyárfásnak a *Megalkuvással nem győzhet a demokrácia* című cikkét. *Világosság*, 1946. április 1. Lásd még a 36. sz. iratot.
434 Lásd a székelyudvarhelyi kongresszus jegyzőkönyvét, 37. sz. irat.

működhetett az RKP támogatása és segítsége nélkül, addig a kidolgozott gazdasági és egyéb tervek sem valósulhattak meg az állam támogatása nélkül (pl. a szövetkezetek csak tengődtek az állami hitel- és áruellátás hiányában). Az MNSZ mindenhol a Párttal és az állammal találta szembe magát, de 1947-ben a kettő már kezdett eggyé válni, és az állampárt nem volt számonkérhető. Az MNSZ vezetőinek mozgásterét korlátozta az a tény is, hogy párhuzamosan két pártnak voltak a tagjai, a függőség és az alárendeltség az RKP irányába erősebb volt. (Ez leginkább 1947-től vált egyre nyilvánvalóbbá.[435]) De ugyanez következett a pártfegyelemből is, mivel a szabályszegők szankciókban részesültek, és ennek egzisztenciális következményei voltak.

A magyarság 1948-tól kezdődően mint önálló politikai közösség nem léphetett fel a hatalomban való részesedés igényével, mivel ezt követően a hatalmat nem a többség, illetve a kisebbségi nemzet reprezentánsai, hanem – a hivatalos ideológia szerint – a munkásosztály birtokolta. Ebből az következett, hogy egy nemzetiségi tömegszervezetre az új hatalmi realitás közepette már nincs szükség.

Az MNSZ kizárta a politikai döntéshozatalból a magyarságon belül létező különböző érdekcsoportokat, a követeléseket csak az MNSZ-en keresztül lehetett megfogalmazni. Annak ellenére, hogy nem rendelkezett közhatalmi jogosítványokkal, párthatározatait és nyilatkozatait megpróbálta elfogadtatni a magyar társadalommal. Az MNSZ minél inkább bevonult a politikába, annál inkább kényszerült „idegen" érdekek mellett állást foglalnia. Az 1947-ben megváltozott nemzetközi és a belpolitikai helyzet az MNSZ vezetésében azon személyeknek kedveztek, akik össze tudták egyeztetni az elvi és a politikai engedelmességet, mint ahogyan azt Bányai László már korábban megfogalmazta a Központi Intézőbizottság brassói ülésén: „Össze kell hangolnunk az elvi hajlékonyságot a politikai hajlékonysággal."[436]

Az magyar nemzeti kisebbség szemszögéből vizsgálva az 1944–1953 közötti időszakot, megállapíthatjuk, hogy nemcsak a nemzeti identitás megvallásának formái változtak meg, illetve annak megőrzése került veszélybe, hanem a *nemzeti értékrend és a közösségi intézményrendszer* is súlyos válsághelyzetbe került. A nem állami jellegű nemzetiségi intézményrendszer és jellegénél fogva önálló magyar gazdasági és kulturális intézmények létét a kommunista ideológiába burkolózott etatista államrendszer igen rövid idő alatt felszámolta, a pártállami struktúrákon kívüli szervezetek tevékenységét beszüntette. A független anyagi háttérrel rendelkező középosztály megsemmisítésével, annak polgári értékrendjének eltűnésével, és nem utolsó sorban a politikai pluralizmus kiiktatásával a nemzetiségi kultúra és identitás minden eddiginél jobban a kommunista pártot kiszolgáló új magyar elit, valamint az állam, illetve az államalkotó nemzet kiszolgáltatottjává vált.

435 Lásd Luka megjegyezéseit Kurkóról és az MNSZ működéséről, 54. sz. irat.
436 Lásd a 32. sz. iratot.

DOKUMENTUMOK

A „nemzetiségi anyaszervezet"

1.
A MADOSZ Brassó–Székelyföldi Újjászervező Bizottságának kiáltványa

Brassó, 1944. október 4. (részlet)

Magyarok!

Az önkényuralom megdőlte újból lehetőséget adott számunkra, hogy nyilvánosan szóljunk hozzátok.

Augusztus 23. történelmi fordulópont a román és az erdélyi magyar nép életében. A Nemzeti Demokrata Tömbbe[1] tömörült pártok kemény küzdelme és a győzedelmes Vörös Hadsereg súlyos csapásai folytán megsemmisült a zsarnokuralom. Nekünk is megadatott, hogy a Románia Magyar Dolgozók Országos Szövetsége, a MADOSZ eddig földalatt vívott harcába széles néprétegeinket is bekapcsolhassuk.

A MADOSZ, a magyar demokrácia tántoríthatatlan harcosa, már a háború előtt mindent elkövetett, hogy a magyarságot egyetlen népi szervezetbe tömörítse. Tudatában voltunk, hogy egészséges népi politikát csak a széles néprétegek bevonásával valósíthatunk meg. Határozottan állást foglaltunk a revizionista lélekmérgezés ellen, amelynek egyetlen célja volt, hogy ellentéteket szítva Délkelet-Európa nemzetei között, földünket a német fasizmus szovjetellenes háborújában felvonulási tereppé tegye. A MADOSZ az elsők között tiltakozott a [*második*] bécsi döntés ellen, amely az erdélyi nép akaratát semmibe véve, Erdély földjét szétszaggatta és a hitleri német imperializmus háborús zsarolásának eszközévé tette. A MADOSZ minden erejéből támogatja Észak-Erdély népének s így a román néppel együtt magyar és székely testvéreinknek is felszabadítását a hitleri banditák és a reakciós magyar mágnások uralma alól. [...][2]

1 A Nemzeti Demokrata Blokkot (Blocul Național Democrat) a történelmi pártok kezdeményezésére hozták létre 1944. június 20-án. A Blokknak tagja volt a Nemzeti Liberális Párt, a Nemzeti Parasztpárt, a Kommunisták Romániai Pártja (a párt az 1945. október 16–21. között megrendezett országos konferenciája alkalmával vette fel a Román Kommunista Párt elnevezést) és a Romániai Szociáldemokrata Párt. A Blokk szeptember végén esett szét, amikor az KRP megalakította a Nemzeti Demokrata Frontot (korabeli magyar fordításban: Országos Demokrata Arcvonal).

2 A kihagyott részben Magyarország lakosaihoz fordultak, kérve őket, hogy forduljanak szembe Németországgal és tegyék le a fegyvert, mert „csak így kerülheti el a magyar nép, hogy a szövetséges nemzetek ítélőszéke előtt a hitleri gaztevőkkel közös bánásmódban részesüljön!"

A szovjetellenes rablóháború elején a kommunista párt felhívására a MADOSZ az elsők között csatlakozott a Hitlerellenes Hazafias Arcvonalhoz,[3] amely az ország népének harcát vezette a zsarnokuralom ellen. Az önkény minket, akár a román nép demokratikus fasisztaellenes mozgalmait is föld alatt vívott küzdelemre kényszerített. Harcosainkat gyűjtőtáborokba és börtönökbe vetették. Közülük nem egyet megöltek, sokat szervezetileg [*sic!*] tettek tönkre a nép hóhérai.[4] De a MADOSZ harca tovább folyt. Ma ez a harc mindannyiunk kötelessége.

Magyar testvérek!

A 25 éves kisebbségi sors megtanított arra, hogy az ellenséget először saját sorainkból kell kiküszöbölnünk. Minden becsületes magyarnak kötelessége, hogy leleplezze népünk árulóit. Üldözzétek a gyilkos Hitler-Horthy-rendszer aljas szolgáit, a hitleristákat és nyilasokat és szolgáltassátok ki őket a hatóságoknak. Ezek az orgyilkosok okozták minden szenvedésteket.

Meg kell bűnhődniök!

A MADOSZ demokratikus népi erőinek összefogásáért minden becsületes magyar zászlója alá hív. Testvéri jobbunkat nyújtjuk a magyar társadalom szabadságot és demokráciát akaró minden rétege felé. De nem foglalhatnak helyet sorainkban az önkényuralom hitlerista és horthysta népáruló kiszolgálói. Tudjuk, hogy nehéz megpróbáltatásoknak vagytok kitéve. De ne felejtsétek el, hogy ezek a szenvedések népárulóink múltban követett bűnös politikájából erednek. Fogjunk össze, hogy a román nép demokratikus tömegeivel együtt leleplezzük és ártalmatlanná tegyük a soraikban még mindig meglévő fasiszta provokátorokat. Ezzel a fájdalmas kilengéseket csírájukban fojtjuk el. Használjatok fel minden eszközt az alig megszületett népi szabadság megszilárdítására. Tépjétek ki lelketekből, hogy még valaha is újból felütheti a fejét a sovinizmus átka, amely Erdély népeit egymással szembe tudta ugrasztani. Hallgattassatok el mindenkit, aki a véglegesen elmúlt világ után sóhajtozik, hogy letérítsen utatokról. Harcoljatok a rémhírterjesztők ellen. Segítsétek elő minden eszközzel a háború befejezését. Így egyszer s mindenkorra leszámolunk a szabadságnak és a népek közötti együttműködés ellenségeivel s eltöröljük a gyűlölködés, faji megkülönböztetés és elnyomás régi világának utolsó maradványait is.

Magyar munkások!

A ti kemény magatartástok beigazolja, hogy a magyar népi szervezet szíve vagytok. Ma felétek fordul az egész népünk. Ti vagytok szemünk fénye. Tőletek várjuk, hogy emeljetek hidat tőlünk a román nép demokratikus tömegei és a körülöttünk élő valamennyi nemzet felé. Azt a hidat kell felépítenetek, amelyet a

3 Frontul Patriotic Antihitlerist – 1943 júniusában hozták létre a KRP kezdeményezésére.

4 A MADOSZ tagok üldöztetésére ill. a gyilkosságokra való hivatkozás egyfajta legitimációs eszközként működött, amit a kezdeti időszakban több nyilvános felszólalásban ki is emeltek az MNSZ vezetői. Lásd például Czikó Lőrincz felszólalását 1944. október 8-án a bukaresti ANEF stadionban szervezett kormányellenes tömegtüntetés alkalmával vagy Kurkó Gyárfás beszédét az október 16-i brassói MNSZ alakuló ülésen. *Scânteia,* 1944. október 12., *Népi Egység,* 1944. október 22. Az eddigi kutatások szerint három MADOSZ aktivistát gyilkoltak meg a háború alatt: Ocskó Terézt, Józsa Bélát és Szabó Árpádot.

hozzátok hűtlen népárulók semmisítettek meg. Mi a MADOSZ zászlaja alá tömörült demokrácia, az öntudatos munkássággal a legőszintébb testvéri együttműködést kívánjuk.

Magyar parasztok!

Ti alkotjátok népünk legszélesebb rétegét. Ti hoztátok a legnagyobb véráldozatot, háborúink s forradalmaink oltárán. Ti tűrtetek a legtovább egykori uraink kényszer uralmat. Ne várjátok már, hogy felülről irányítsanak benneteket. Budai Nagy Antal és Dózsa György szelleme kiáltja felétek: ti tudjátok mi fáj nektek. Vegyetek példát a politikai és gazdasági harcaikban megedződött munkásságtól. Álljatok be a MADOSZ harcosainak sorába. Múltunk bizonyíték arra, hogy itt magatok döntötök saját kérdéseitekben. Mellettetek lépdel nemcsak az osztályharcos munkásság, hanem a történeti hivatásának tudatára döbbent magyar polgárság és haladó értelmiség.

Magyar polgárok és értelmiségiek!

Hárítsátok el fejetek felől a rátok már-már kimondott ítéletet. A történelem még egy utolsó alkalmat kínál számotokra. Ragadjátok meg ezt a lehetőséget. Feledjétek el az önérdek kicsinyes önzését, hogy a nép egésze javára hasznos alkotómunkát fejthessetek ki. Csak ezzel érdemlitek ki népünk megbecsülését. [...][5]

Magyarok!

Minden magát demokratának valló magyarnak a MADOSZ-ban a helye. Gazdasági érdekeinket a munkásegység alapján álló szakszervezetek és a foglalkozási ágak egyéb demokratikus érdekképviseletei védik. Felhívunk minden magyar dolgozót, hogy lépjen be a foglalkozásának megfelelő szakszervezetbe és ott saját érdekének megvédésén kívül érezze kötelességének a más ajkú testvéreinkkel való baráti viszony kimélyítését is.

A MADOSZ újjászervezési munkája megindult már. Lépéseket tettünk napilapunk[6] megindítása érdekében is s így módunkban lesz rendszeresen szólani hozzátok ezen az úton is.

Mint a múltban, a MADOSZ ma is készen áll minden őszinte demokratikus kezdeményezés támogatására. Örömmel üdvözli a Romániai Kommunista Pártnak egy Nemzeti Demokrata Arcvonal létesítésére irányuló állásfoglalását,[7] hogy így

5 A kihagyott részben a magyar nőket és ifjakat hívták a MADOSZ „zászlaja" alá.

6 A brassói *Népi Egység* első lapszáma csak október 22-én jelent meg. A kolofon szerint felelős szerkesztője Kurkó Gyárfás, szerkesztője Csákány Béla volt.

7 Az ODA platform-tervezetét 1944. szeptember 26-án tették közzé, amelynek 4. pontja célként fogalmazta meg a nemzeti, a vallási és a nemi megkülönböztetéstől mentes jogegyenlőséget, az ország nemzetei közötti békés együttműködést, valamint kimondta a nemzeti vagy a vallási alapú üldözés törvényes büntetését. A platform-tervezethez a Romániai Szociáldemokrata Párt mellett csatlakoztak az RKP szatellit szervezetei is, mint például a későbbi miniszterelnök, Petru Groza pártja, az Ekésfront. A csatlakozást felajánlották a történelmi pártoknak is, ám a tárgyalások eredménytelenül záródtak, mivel az RKP szándéka egyértelmű volt: egy új „nemzeti", „demokratikus" koalíció megteremtése, amelyet ő maga vezet, és ezen keresztül megszerzi a kormányzati hatalmat is. A platform-tervezet szövegét közli: *România Liberă,* 1944. szeptember 26.

a fasizmus ellen viselt harcban az ország összes őszinte demokratikus erői tömörülhessen, egy széles demokratikus kormány megvalósítása érdekében.

Fel a küzdelemre a népi egységért, a demokratikus magyarságért, a román néppel való őszinte együttműködésért, Erdélynek a hitleri és horthysta elnyomás igájából való felszabadulásáért.

Éljen a román és magyar nép közös harca a fasiszta hitleri és horthysta elnyomók ellen!

Éljen a román demokratikus erők harca a fasiszta maradványok ellen!

Éljen a romániai demokratikus erőknek a Nemzeti Demokratikus Arcvonalba való tömörülése!

Éljen a fasizmus ellen harcoló Vörös és Román Hadsereg!

Éljen a független és demokratikus szabad Románia!

A MADOSZ Brassó-Székelyföldi Újjászervező Bizottságának nevében:

Kurkó Gyárfás, kisiparos, Kató József, kisiparos
Kiss Gyula, székely alkalmazott, Szemlér Ferenc, író
Ördögh Sándor, munkás, Mester Dániel, földműves
Bara Samu, kisiparos, Pozsár András, munkás
Lőrincz László, el... [?], Portik Ferenc, kisiparos
Márton István, földműves, Lovász Ilona, magántisztviselő
Demeter András, székely alkalmazott, Dr. Szabó Zoltán, orvos
Dávid Sándor, kisiparos

Közli Töttössy Magdolna: A Magyar Népi Szövetség története 1944–1953. II. kötet. Csíkszereda, 2005, Pallas-Akadémia. 113–118. p., valamint Történeti kényszerpályák – kisebbségi reálpolitikák. Dokumentumok a romániai magyar kisebbség történetének tanulmányozásához 1944–1989. (Válogatta, összeállította, sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta: Vincze Gábor.) Csíkszereda, 2003, Pro-Print Könyvkiadó. 3–4. p. A RKP hivatalos lapja, a Scânteia október 7-én tette közzé a kiáltványt.

2.
A MADOSZ csatlakozási nyilatkozata az ODA-hoz

Bukarest, 1944. október 6.

Mi, a Romániai Magyar Dolgozók Országos Szövetségének kiküldöttei, 1944. október 4–5-én Bukarestben folytatott tárgyalásaink alapján a következő határozatot hoztuk:

A román népi demokrácia 1944. aug[*usztus*] 23-án történelmének új szakaszához érkezett. A fasiszta-hitlerista rémuralom megdöntése után, a román nép maga vette kezébe sorsának irányítását.

Mi, Romániában élő magyarok egy pillanatig sem választhatjuk el sorsunkat román testvéreink sorsától.

A Magyar Dolgozók Országos Szövetsége a múltban is tántoríthatatlan híve volt a két nép közötti békés együttműködésnek. Szoros szövetségben élt Horia, Cloşca és Crişan unokáival.[8] Ma ezt a szövetséget Budai Nagy Antal és Dózsa György szellemében még szorosabbra kívánja fűzni.

A fiatal népi román demokráciának vezérei a Nemzeti [*sic!*] Demokratikus Arcvonalba[9] hívják az ország összes népi erőit. A Romániai Kommunista Párt által elkészített és később kibővített Platform-tervezet,[10] melyhez az ország összes demokratikus erői csatlakoznak, 4. pontjában kimondja, hogy:

„Valósíttassék meg az ország összes állampolgárainak teljes jogegyenlősége, nemzeti, felekezeti és nemi különbségekre való tekintet nélkül... A nemzeti és felekezeti üldöztetés törvény által büntettessék."

Feldolgozva a Platform teljes tartalmát, figyelembe véve összes speciális nemzeti kérdéseinket, felelősségünk tudatában, a Platform-tervezetet teljes egészében elfogadjuk és csatlakozunk a Nemzeti Demokratikus Arcvonalhoz.

Meg vagyunk győződve, hogy ez az egyetlen helyes út, mely Hitler és szolgái által kisemmizett népünk létfennmaradását biztosíthatja.

A háború még súlyos áldozatokat követel s míg a szabadságért harcoló nemzetek fiai a frontokon vereznek, a véreskezű népárulók minden eszközt felhasználnak, hogy a nép ítéletének pillanatát elodázzák. A Demokrácia soraiba férkőzve, hűségesen teljesítik Hitler és szolgáinak utasítását.

---

8 Utalás az Ekésfronttal kötött szövetségre és együttműködésre.
9 Románul: Frontul Naţional Democrat. A korbeli magyar lapokban Nemzeti Demokrata Frontnak (vagy Arcvonalnak) és Országos Demokrata Arcvonalnak is fordították. Végül ez utóbbi megnevezés vált általánossá.
10 A platform-tervezet szövegét közli: *România Liberă*, 1944. szeptember 26.

Szent meggyőződésünk, hogy népünk nyugalmát csak akkor biztosíthatjuk, ha az összes számításba jöhető demokratikus népi erők, a Platform alapján megvalósítják a Nemzeti Demokratikus Arcvonalat és annak kormányát.

A Magyar Dolgozók Országos Szövetsége nevében:

Kurkó Gyárfás
Dávid Sándor

Arhivele Naționale Istorice Centrale București (továbbiakban ANIC), fond (továbbiakban f.) 27. Uniunea Populară Maghiară (a továbbiakban UPM), dosszié (továbbiakban d.) 135/1944. 24. f. Magyar nyelvű gépirat.

3.
Ismeretlen szerző feljegyzése a kolozsvári MNSZ alakulásáról

Kolozsvár, 1945. február eleje (részlet)

[...][11] Az Erdélyi Magyar Tanács[12] tagjai, akik nem exponálták magukat az elmúlt rendszerek alatt, nem tudták s talán a politikai élet alakulása folytán nem is akartak pártot alkotni. Néhányan a résztvevők közül felújították egy demokratikus magyar kisebbségi szervezetet a MADOSZ-t,[13] kapcsolatba léptek a Brassóban működését megkezdő dél-erdélyi központtal[14] és annak hatásköre alá rendelték magukat. Elnökül Kós Károlyt választották, aki azonban később alig vett részt a párt vezetésében, csak a nevét adta, a valóságban díszelnökként szerepelt, rengeteg elfoglaltsága lévén az Akadémián és az EMGÉ-ben.[15] A párt tényleges politikai vezetését egy kéttagú politikai titkárság gyakorolta Balogh Edgár és Sáry István személyében, valamint egy több, bizonytalan számból álló intézőbizottság.

A MADOSZ később, kb. egy hónap múlva átalakult Magyar Népi Szövetséggé, kifejezve, hogy a magyarság összes kulturális, társadalmi, gazdasági és más intézményeinek védő szerve, valamint politikai szerve is. [...][16]

Magyar Országos Levéltár (továbbiakban MOL), a Belügyminisztérium, Erdei Ferenc iratok-nemzetiségi ügyek, XIX-B-1-h, 1. doboz, 1. csomó (továbbiakban cs.), sz. n. Gépelt, tisztázat. Közli: Vincze Gábor: Illúziók és csalódások. Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből. Csíkszereda, 1999, Státus Könyvkiadó. 58–66. p., valamint Nagy Mihály Zoltán - Vincze Gábor (összeáll., szerk., bev.): Autonomisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között (1944. szeptember - 1945. március) Kolozsvár - Csíkszereda, 2004, EME - Pro-Print. 307–318. p.

---

11 A kihagyott rész az 1944. szeptemberében Kolozsváron felállított Erdélyi Magyar Tanács tevékenységét ismerteti.

12 Az Erdélyi Magyar Tanácsot 1944. szeptemberében hozták létre, amely politikai tömörülés a pártpolitikai és ideológiai felfogást mellőzve az erdélyi érdekek képviseletét vállalta magára. Az EMT működésére vonatkozólag bővebben lásd: *Nagy–Vincze*, 2004. 54-57. p.

13 A MADOSZ kolozsvári szervezetét október 22-én hozták létre. A szervezőbizottságban ott találjuk Kós Károlyt, Jancsó Elemért, Szabédi Lászlót, Mezei Lajost, Szepesi Sándort és másokat. November 12-én megalakították a MADOSZ Kolozs megyei tagozatát. A kolozsvári szervezet különállását a november 23-án összehívott gyűlés alkalmával számolták fel. A gyűlésen jelen lévő brassói központi MNSZ kiküldött, Bányai László nyomására felvették az MNSZ elnevezést és elfogadták az MNSZ Brassóban székelő központi vezetést. Azonban az észak- és dél-erdélyi szervezet felfogása több fontos kérdésben továbbra is eltért egymástól. Bővebben lásd: *Nagy–Vincze*. 2004. 67–68. p.

14 Lásd az. 5. sz. iratot.

15 Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyletet 1844-ben alapították. Működési köre egész Erdélyre kiterjedt, szakosztályai tudományos és gyakorlati munkát fejtettek ki a gazdasági élet és gazdasági tudás szintjének emelésére. A szervezet vezetését 1936-tól Szász Pál vette át, aki átalakította az EMGÉ-t, célba véve a kis- és középparaszti réteget is. 1944. decemberében az észak-erdélyi EMGE vezetését Kós Károly vette át, majd az EMGE irányítása fokozatosan az MNSZ kezébe került. Lásd a 14. sz. iratot.

16 A kihagyott részben az ismeretlen szerző folytatta az észak-erdélyi gazdasági, politikai és kulturális helyzet leírását.

4.
Jelentés a MADOSZ temesvári szervezetének 1944. augusztus 23. és október 1. közötti működéséről

Temesvár, 1944. október

A Madosz aug[*usztus*] 23-ig 30 aktivistával és több mint száz rokonszenvezővel dolgozott Temesvárt. Csoportokat szervezett 3–3 tagból, amelyeket kerületi bizottságok fogtak össze. A megyében 10 faluval volt összeköttetése. (Ezek a falusi összeköttetések most részben kiszélesültek, de az események folytán a megyével jórészt megszakadt az összeköttetés.) A hitlerista diktatúra, illetve a szovjetellenes háború folyamán csak az utolsó évben fejtett ki rendszeres működést, miután a Párt K[*özponti*] B[*izottság*]-a a T[*erületi*] B[*izottság*]-hoz intézett levelében feladatul állította a Madosz felélesztését. A Madosz a Hitlerellenes Hazafias Front[17] platformjának az alapján dolgozott. 1944 tavaszán felhívást bocsájtott ki, illegális lapja jelent meg *„Bánsági Magyar Szó"*[18] címen, azonkívül terjesztette a Hitler-ellenes Hazafias Front magyarnyelvű kiadványait.

A tavaszi partizán-lebukás után minden erőnkkel azon voltunk, hogy szabotázsakciókat szervezzünk és harcosokat szolgáltassunk az újrainduló partizán-mozgalomnak. Négy kipróbált emberünk állt készen mikor az események közbejöttek. Ezenkívül, tekintve, hogy a szigorú kontroll folytán szervezetünk a lebukások alatt érintetlen maradt, számos technikai segítséget (lakás stb.) nyújtottunk a párt vezető szerveinek.

A magyarság körein kívül befolytunk az általában kétnyelvű sváb tömegek közé is, amelyeknek akkor még hiányzott a Hitlerellenes szervezete és segítettünk, kapcsolataink révén összehozni a szerb antihitleristákat is.

Propaganda munkánk elért a magyar értelmiség demokratikusabb köreihez is. A Magyar Népközösségben levő intellektuelek demokrata szárnya az év tavaszán rendszeresen kollaborációba kezdett velünk, elfogadva a Hitlerellenes Hazafias Front platformját.[19] Közülük került ki később néhány derék madoszistánk (pl.

17 Frontul Patriotic Antihitlerist – 1943 júniusában hozták létre az KRP kezdeményezésére.

18 Kuszálik Péter kutatásai szerint 4–5 száma jelenhetett meg, havilap volt. Lásd *Kuszálik*, 1996. 54. p.

19 A Magyar Népközösség Bánsági Tagozata keretében létrejött Magyar Demokratikus Szövetség (más iratokban Csoport) szeptember 2-án közölte a MADOSZ-szal az együttműködés feltételeit. Az MDSZ számára is egyértelmű volt, hogy a MADOSZ lépéselőnyben van, hiszen a Hitlerellenes Hazafias Front tagjaként a MADOSZ kapcsolatban állt a kormánykoalícióhoz tartózó RKP-val. Az MDSZ-nek az volt a szándéka, hogy a (román) Nemzeti Demokratikus Blokk mintájára a MADOSZ-szal közösen létrehozzák a Magyar Demokratikus Blokkot. Vélhetően megállapodás is született, amelyben a felek leszögezték, hogy: „szorosabban együttműködve egy közös Magyar Demokrata Blokk keretében, minden tőlük telhetőt elkövetnek az itt élő magyar nép demokratikus, Hitlerellenes és a román nép iránti testvéries szellemben való felvilágosításra és a Nemzeti Demokratikus Blokk támogatására." Valamint míg a „magyarság képviselete megoldódik" „a MADOSZ vállalja, hogy a Nemzeti Demokrata Blokk felé teljes súlyával hasson a magyar népi sérelmek lehető legrövidebb időn belül való kiküszöbölésére." Azonban a későbbi események, illetve Méliusz Józsefnek Bányai Lászlóhoz címzett szeptember 2-i leveléből arra lehet következtetni, hogy a MADOSZ országos vezetését magának kisajátító brassói csoport megerősödése és nem kisebb mértékben az RKP halogató magatartása miatt a közös fellépés elmaradt, és a kommunista párt hatalmának

Takács dr.)[20] Egyébként a Madosz aktivistái majdnem kivétel nélkül munkás és kisiparos körökből rekrutálódott és egész idő alatt kontaktusban voltunk a széles tömegekkel.

Az aug. 23-i események új feladatok elé állítottak minket. A dicsőséges Vörös Hadsereg csapásai és az ország népének Hitlerellenes harca megnyitották az utat a szabad kibontakozás felé, anélkül azonban, hogy ez harcunk lankadását jelentette volna. Az ország megtisztítása a hitleri banditáktól, Felső-Erdély felszabadítása a Hitler-lakáj Horthy igából és a provokáló belső fasizmus kiirtása még fokozottabb harci szellemet követel tőlünk.

Az első napokban bekapcsolódtunk az általános munkába, terjesztve városon és falvakban a Kommunista Párt és a többi antihitlerista szervezet kiadványait és segítséget nyújtva elsősorban a gyári bizottságok felállításában. A Madosznak 6 repülő bizottsága összesen 26 gyárat járt be.

Az első hét lefolyása alatt kialakult a Madosz sajátos munkaterülete. Megjelent a Madosz felhívása tízezer példányban,[21] amiből a megyében és a szomszéd megyék városaiba is küldtünk a Párt útján. Kiszélesedtek kerületi bizottságaink, valamint megyei vezetőségünk, női és számottevő ifjúsági csoportunk alakult, amelyből azután többen az U.T.C.-hez[22] csatlakoztak. Minden kerületben egy-egy ideiglenes irodánk volt magánházakban. A kerületi bizottságok házról-házra, utcáról-utcára járva végezték propaganda és szervező munkájukat. Központi helyiségnek kivettünk előbb egy irodát, majd lefoglaltunk egy hitlerista székházat, amit azután a Pártnak adtunk át. Mi átmentünk a Magyar Házba, ahol a Magyar Népközösség velünk kollaboráló demokratikus csoportja megkönnyítette nemcsak az egész Magyar Ház, hanem a *Déli Hírlap* kontrollálását is.[23] A helyiségünk három tágas szobából illetve teremből áll. Az elsőben a tagok állandó társalgó és olvasó terme van, azután az iroda, végül az ülésterem van. Ezenkívül van még egy termünk az

növekedésével párhuzamosan a MADOSZ az egész Bánság területén fokozatosan átvette a magyar politikai képviseletet. Lásd a Jakabffy Elemér Alapítvány Kortörténeti Gyűjteményében (továbbiakban JEAKGY): *A Demokratikus Csoport kívánságai a Magyar Dolgozók Szövetségének helyi vezetőségéhez.* Temesvár, 1944. szeptember 2., ugyanitt: Méliusz József rendezés alatt lévő hagyatékából: *Megállapodás.* (A megállapodásban az MDSZ és a MADOSZ helyi szervezete közötti együttműködést feltételeit rögzítették. Az iraton nem található dátum, és az aláírók névsora sem.) Ugyanitt *Méliusz József levele Bányai Lászlóhoz.* Temesvár, 1944. szeptember 2.

20 Helyesen Takáts

21 Közölte: *Déli Hírlap,* 1944. szeptember 7. A *„Felhívást"* a Romániai Magyar Dolgozók Szövetségének Országos Központi Bizottsága adta ki, ellenben Kurkó Gyárfásnak a MADOSZ október 14-i brassói értekezletén elhangzott beszédéből arra lehet következtetni, hogy a felhívást a MADOSZ Bánsági Területi Bizottsága adta ki. A felhívásban a MADOSZ az NDB támogatására szólítja fel a magyar lakosságot, elítéli a második bécsi döntést, tisztogatást követel, és a MADOSZ „zászlaja alá", csatlakozásra hív fel „minden becsületes magyar embert, tekintet nélkül vallására, társadalmi helyzetére és politikai meggyőződésére..." A közlemény hangnemében az osztályharc szelleme nem olyan erős, mint a MADOSZ Brassó–Székelyföldi Újjászervező Bizottságának kiáltványában (lásd az 1. sz. iratot). Kurkó beszédét közli: *Népi Egység,* 1944. október 22.

22 Uniunea Tineretului Comunist – Kommunista Ifjak Szövetsége.

23 A változás abban is megmutatkozott, hogy a szeptember 30-i lapszámban lecserélték a korábbi fejlécet: „A Magyar Népközösség lapja" helyett „A romániai magyarság demokratikus lapja" megnevezést vették fel. A *Déli Hírlap* utolsó lapszáma október 31-én jelent meg, de *Szabad Szó* elnevezés alatt a lap továbbra is napvilágot látott.

ifjak számára, amit ezután fogunk átadni. A helyiséget igyekeztünk barátságossá tenni és magyar demokratikus szabadságharcosok művészi képeivel és felírásokkal stb. díszíteni.[24] A tagoknak újságok állanak rendelkezésére és a könyvtárt is igyekeztünk megnyitni, tekintve, hogy a hatóságok lepecsételték, és a demokratikus könyvek választékát a tagok rendelkezésére bocsátani. Beosztottuk a hét minden napjára az egyes kerületek, a női és ifjú csoport, valamint a megyei bizottság ülését. A sajtóbizottság minden nap összejön. A *Déli Hírlap* kontrollja különös jelentőségű, mert az ország egyetlen magyar nyelvű napilapja és több mint 24 ezer példányban jelenik meg.[25] A szerkesztőségbe két madoszista újságírót juttattunk be (Szász és Méliusz), egy közülük még előbb belépett a Madoszba (Princz). A fasisztákat kitettük, a volt reakciós főszerkesztőt[26] felcseréltük Takáccsal. Egyedül az opportunista Kakasy maradt meg részben akadálynak, de technikai szempontból segítségnek, de őt is megszorítottuk. Az ő fullajtára meg Kulcsár[27], de elfogadták a Madosz kontrollját az általunk nyújtott szolidaritás fejében. A gyakorlatban a lap teljes átnézését és az előzetes kontrollját azért nehéz megvalósítani még, mert majdnem egész napi lefoglaltságot igényelne részünkről. A kiadóvállalat részvénytársaság három igazgatósági tagjából két fasisztát kitettünk, megmaradt egy reakciós, de meglapuló fiatalember és betettük Takácsot meg egy liberális ref. papot (Debreczeny[28]) a részvényesek közül. Tervbe van véve a *Havi Szemle*[29] c. folyóirat áthozása Aradról és demokratizálása.

Számos technikai segítséget nyújtottunk a Pártnak és a Vörös Hadseregnek. Aktivistáink látták el autókkal, sofőrökkel a Pártot, majd a Vörös Hadsereg javító garázsát és benzin ellátását vették kézbe. Megkerítettünk egy nagy német szállító kocsit is, amit a sofőrje átjátszott nekünk, akivel már mint SS katonával kapcsolatban voltunk és minket mindenről informált, ami körötte történt. Állandó őrséget adtunk a Párt székháznak.

A Vörös Hadsereg fogadtatására a magyarság széles rétegeit mozgattuk meg. Körülbelül 2–300 ember vonult fel velünk napokon át, zászlókkal jelzőtáblákkal és transzparensekkel román és magyar felírással. Hozzájárultak a pánik leszereléséhez. Segélyeztük az aradi magyar menekülteket.

Aktívan részt vettünk a testvérszervezetek gyűlésein, ahol delegátusaink felszólaltak (pl. az Apărare-nál)[30]. Közös tiltakozó delegációban vettünk részt a prefektusnál a fasiszta-soviniszta provokációk ellen. Külön tiltakozó delegációnk ment a Siguranca-Inspektorátusára a magyar dolgozó tömegeket érő brutalitások ellen.

Információkkal szolgáltunk a Párt információs irodájának a fasiszta ágensek és provokátorok felkutatása és lefogása érdekében. Ezenkívül úgy a pártsajtót, mint a demokrata román sajtót megmozgattuk a fasiszta hatósági közegek részéről a magyar tömegeket érő provokációk ügyében.

Delegáltunk nőket az Apărare konyhájára. A sebesült szovjet és román katonák részére gyűjtést rendeztünk. Madosz női delegációnk több száz sebesültet látogatott és ajándékozott meg. Meglátogattuk a magyar csecsemővédőt és napközi otthont és tervbe vettük felsegélyezését és kontrollját.

Szabó Árpád[31] sírját széleskörű delegációnk meglátogatta, megkoszorúzta és sírkő akciót indítottunk. Közbenjártunk a jogtalanul internált demokrata és antifasiszta magyarok érdekében. A közmunka ügyében többször is tiltakoztunk a hatóságok brutalitása ellen, amit éppen a magyar dolgozó tömegekkel szemben tanúsítanak. Rámutattunk arra, hogy ellenséges elemek ezzel az új rendszert akarják kompromittálni a közvélemény előtt. Meg kell jegyeznünk, hogy állandó provokációk érik szervezetünket,[32] székházunkat, az átalakult *Déli Hírlapot*. Mindezt a sziguranca régi kisebbségi bérencei is fűtik. Így Franyó rég tervezi az ellenlapját, hasonlóan a Szebenben megjelenő *Erdélyi Front*[33] c. diverziós laphoz, amiben szintén benne volt a keze.

A Madosznak minden fontosabb kérését széleskörű értekezleten vitattuk meg, amin a megyei vezetőkön kívül az ittlévő volt Madosz központi bizottsági tagok és a kerületi felelős emberek is részt vettek. De mindez csak megyei keretekre szorult, mivel a Párt eddigi rendelkezése értelmében a Madosz országos összefogásához még nem kezdtünk hozzá.[34] Erre azonban mielőbb szükség lenne, mert az aradi és lugosi példa arra vall, hogy szervezeti és politikai zűrzavar uralkodik ott.

---

24 A „demokratikus hagyományokat" új „ikonosztázon" jelenítették meg: Dózsa György, Petőfi Sándor, Kossuth Lajos, Szabó Árpád, Sztálin arcképe és a későbbiekben ebből kiszoruló II. Rákóczi Ferenc. *Déli Hírlap*, 1944. október 4.

25 A brassói *Népi Egység* első lapszáma csak október 22-én jelent meg. A kolofon szerint felelős szerkesztője Kurkó Gyárfás, szerkesztője Csákány Béla volt.

26 Olosz Lajos

27 Kovács Kálmánról van szó, aki a *Déli Hírlap* főmunkatársa volt 1940 novemberében és decemberében.

28 Debreczeny István temesvári református lelkészről van szó, aki 1940 előtt a Királyhágómelléki Református Egyházkerület missziói előadója volt.

29 A *Havi Szemle* 1943 júniusa és 1944 augusztusa között Aradon megjelenő irodalmi folyóirat volt, melyet a Magyar Népközösség adott ki, 1944 nyarán Vita Sándor és Olosz Lajos szerkesztette – szeptemberben mindkettőjüket internálták.

30 Apărarea Patriotică – Hazafias Szövetség, az RKP egyik szatellit szervezete.

31 Az október 16-án megrendezett brassói újjászervező ülésen felszólaló Arad megyei küldött, Palásti József tanúsága szerint az *Erdélyi Magyar Szó* egykori szerkesztőjét, Szabó Árpádot 1943 elején a román hatóságok letartóztatták, majd a vallatások során elszenvedett kínzások következtében életét vesztette. *Népi Egység*, 1944. október 22.

32 Méliusz József az 1944. december 14-i jelentésében arról panaszkodott, hogy a MADOSZ-t nem csak a jobboldali pártok részéről érték támadások, hanem a KRP-n belüli „polgári érdek"-ből kifolyólag, valamint az illegalitásból maradt „bizalmatlanság", a „helyezkedés", az „opportunizmus" miatt is vádak illették. Az RKP helyi szervezete szerint a MADOSZ legfőbb hibája az volt, hogy „befogadta a népközösségi demokratákat". A vádaskodások eredményesek voltak, mert Méliusz Józsefet októberben és decemberben is letartóztatta a szovjet biztonsági szolgálat, a GPU helyi szervezete, de mindkét alkalommal rövid időn belül szabadon bocsátották. Az RKP vezetősége és a tartományi küldöttek 1944. december 14-i találkozóján az RKP Bánsági tartományi főtitkára, Silaghi (Szilágyi?) Leontin beszámolójában nem tett említést Méliusz letartóztatásáról, ellenben Méliuszt „gyanús személy"-nek nevezte, aki „mindig két vasat tartott a tűzben." Takáts Lajossal szemben is hasonló vádakat fogalmazott meg: „...és bizonyosan Horthy által tolerált ember, nem a legtisztább." *Méliusz József jelentése a MADOSZ brassói központjának a GPU-nál történt többszörös letartóztatásáról. 1944. december 14.* JEAKGY, Méliusz József hagyatéka.; *Ciuceanu–Lungu–Constantiniu–Cătălin*, 2003. 184. p.

33 Az *Erdélyi Front*nak csak egy száma jelent meg szeptember 10-én, a felelős szerkesztője Tóth Kálmán volt.

34 Ez a megállapítás is arra enged következtetni, hogy az RKP támogatását élvező brassói madoszos csoport akarta kisajátítani a szervezet központi irányítását.

Pénzügyi munkánk már az illegalitásban elég erős volt. Az események kis adományokból összegyűjtött negyvenezer lejjel találtak. Az első nagy kiadásainkban (felhívás) még igénybevettük a Párt segítségét, de ezután a Párt által függetlenített embereken kívül, minden költségünket fedezni tudjuk. Egyedül házavató ünnepségünkön[35] 45 ezer lej gyűlt össze adományokból. Eddig csak hozzájárulást szedtünk tagdíj helyett is, de most állítjuk ki a tagsági igazolványokat és tagdíjakat.

A temesvári tagozat széleskörű intézőbizottsági ülésén kb. száz aktivistát igazoltunk, akik körül több száz tagjelölt mozog. Most fektetjük fel az új taglistákat. A jelentkezők két héten belül kapnak választ és a lekontrollálást a kerületi vezetőség segítségével végezzük.[36] Megakadályoztuk kezdettől fogva az opportunista és provokátor elemek behatolását, ami megkönnyíti a kapcsolatunkat a széles tömegekkel. [...][37]

Politikatörténeti Intézet Levéltára, (a továbbiakban PIL), Bányai László hagyatéka, 923. f. 2. őrzési egység (továbbiakban ő. e.), 7–10. f. Gépelt fogalmazvány.

35 *Déli Hírlap*, 1944. október 4.

36 Silaghi Leontin a fentebb említett ülésen arról számolt be, hogy a Bánságban az MNSZ 1157 városi és 966 falusi taggal rendelkezik, valamint 48 vidéki szervezetet hozott létre. *Ciuceanu–Lungu–Constantiniu–Cătălin*, 2003. 181. p.

37 A beszámoló további részleteit nem közöljük.

5.
A Romániai Magyar Népi Szövetség brassói alakuló értekezletének jegyzőkönyve

Brassó, 1944. október 16. (részletek)

[...][38] Kurkó Gyárfás megköszöni a beszámolókat és a következő szavakkal fordul az értekezlethez[39]:

A beszámolókból kivétel nélkül azt a képet nyertük, hogy a Madosz felé várakozással fordulnak az itt élő magyarság összes néprétegei és a Madosz meg akar és meg is tud felelni ennek a várakozásnak. A régi keret azonban ma szűknek bizonyult. Hogy a mai kibővült feladat nevünkben is kifejezést nyerjen szükséges, hogy a „dolgozó" nevet az ennél is átfogóbb „népi" névre cseréljük fel. A dolgozó név különben is azt a látszatot kelti, mintha szakmai szervezet volnánk. A dolgozó rétegek szakmai szervezkedése ma egységes szakszervezetekben [*történik*][40], nemzetiségre való tekintet nélkül. A „népi" szó viszont szervezetünknek úgy nemzetiségi, mint politikai jellegét kidomborítja. Bármennyire is fáj megválnunk a Madosz névtől, amely nekünk csak becsületet szerzett, meg vagyok győződve [*arról*], hogy a „Magyar Népi Szövetség" név új lépés előre mozgalmunk történetében. Javasolom, hogy a Romániai Magyar Dolgozók Szövetsége nevet a *„Romániai Magyar Népi Szövetség"*, románul: *„Uniunea Populară Maghiară din România"* névre változtassuk.

Az elnök javaslatát az értekezlet rövid vita után egyhangúlag elfogadja.

Az elnök ezután a központ helyének kérdését bocsátotta tárgyalás alá. Az értekezlet egyhangúan Brassót jelölte ki a központ székhelyéül, mivel legközelebb fekszik a Székelyföldhöz s a vasúti fővonalnak is útjába esik.

Ezután az ideiglenes központi intézőbizottság megválasztása következik.

A jelölőbizottság nevében Szemlér Ferenc a következő névsort terjeszti elő:

Palásti József vasesztergályos, Arad, Bányai László tanár
Czikó Nándor kovácsmester, Bukarest, Kótai Károly földműves
Kurkó Gyárfás lakatosmester, Szabó Etel gyári munkásnő
Kiss Gyula székely alkalmazott, Kazinczy János vésnök[41]
Dr. Csákány Béla ügyvéd, Dr. Takáts Lajos ügyvéd
Dávid Sándor cipészmester, Méliusz József író, Temesvár
Lőrincz Julianna varrónő, Brassó, Márton István földműves, Székelymuzsna
Faragó Sándor asztalosmester, Lugos (Udvarhely megye)

38 Az iratot valószínüleg a *Népi Egység* számára készítették. Kurkó Gyárfás és a küldöttek beszámolóját nem közöljük. Lásd: *Népi Egység*, 1944. október 22.

39 A magát „országos értekezletnek" tituláló brassói ülésen csak hat megye (Arad, Brassó, Háromszék, Szörény, Temes-Torontál, Udvarhely) és a MADOSZ bukaresti szervezetének küldöttei vettek részt. A sajtó tanúsága szerint a küldöttek létszáma 27 fő volt. *Népi Egység*, 1944. október 22.

40 Az eredeti iratban áthúzva.

41 A Temes megyei MNSZ vezetője.

Az értekezlet egyhangúlag elfogadta a jelölőbizottság javaslatát. Az ideiglenes központi intézőbizottság ezután kebeléből a következő ideiglenes központi végrehajtó bizottságot jelölte ki:

Kurkó Gyárfás, elnök, Czikó Nándor, a bukaresti iroda vezetője,
Dr. Csákány Béla, a központi iroda vezetője, Bányai László, sajtómegbízott,
Dávid Sándor.

A központ mellett működő közművelődési bizottságba a következő tagokat jelölik ki: Szemlér Ferenc író, Pozsár András nyomdász, Ördögh Sándor munkás, Halász Kálmán építészmérnök és Dr. Szabó Zoltán orvos.

Kurkó Gyárfás elnök bejelenti, hogy az ideiglenes központi intézőbizottság átveszi a munka vezetését és igyekszik ezt egyre szélesebb mederben folytatni mindaddig, míg az országos nagygyűlés megválasztja a végleges vezetőséget.

Zárószavaiban Kurkó Gyárfás elnök az értekezlet nevében köszönetet mondott a román demokrata sajtónak azért a támogatásért, amelyet a demokratikus magyar tömegeknek és a Madosznak nyújtott az őket ért méltatlan támadásokkal szemben. A Magyar Népi Szövetség teljes egészében magáévá teszi a Madosz csatlakozását a Nemzeti Demokratikus Arcvonalhoz és annak kormányzási munkatervéhez. Egyben köszönetet mond azért a szolidaritásért, amely az Arcvonal gyűlésein nyilvánult meg a demokratikus magyarság törekvéseivel szemben.

Ez az értekezlet hitvallás a hitlerizmus megsemmisítéséért küzdő nagy szövetségesek, elsősorban a Szovjetunió mellett.

Legközelebbi feladataink: Népi egységünk megvalósítása,[42] a magyarság sorainak a fasiszta elemektől való megtisztítása, jogegyenlőségünk megvalósítása, hogy így minél eredményesebben vehessünk részt a szabadságszerető országok soraiban küzdő szabad, független és demokrata Románia felépítésében – fejezte be szavait Kurkó Gyárfás elnök.

Az értekezlet a késő esti órákban ért véget.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 135/1944. 22–23. f. Gépelt jegyzőkönyv.

42 Kurkó Gyárfás a *Népi Egység* 1944. november 19-i számában megjelent *Az igaz út* c. cikkében egyértelműen kifejtette, hogy az egységet az MNSZ-nek kell megvalósítania, bármilyen más jellegű magyar politikai szervezkedés illegitim: „Ma minden politikai kezdeményezés, mely tudomásunk nélkül vagy megkerülésünkkel történik nemzetiségünk megtévesztését szolgálja. Kezdeményezőit népárulóknak és a demokrácia ellenségeinek tekintjük."

6.
Az MNSZ Központi Intézőbizottságának 1. számú utasítása politikai és szervezeti kérdésekben

Brassó, 1944. november 3.

A Romániai Magyar Dolgozók Országos Szövetsége 1944. október 16-án Brassóban tartott országos értekezletén[43] kimondotta, hogy a szövetség nevét a következőre változtatja: „Romániai Magyar Népi Szövetség", románul: „Uniunea Populară Maghiară din România". Ugyanez az értekezlet ideiglenes országos központi intézőbizottságot választott s ennek megbízásából a szervezkedésre nézve a következő utasításokat küldjük:

1. A szervezet neve. A szervezet nevéhez mindig hozzáteendő a megye, vagy helység. Például: Brassó megyei szervezet (Organizația din Județul Brașov), vagy Brassó városi szervezet (Organizația din Municipiul Brașov). Mindaddig, amíg az új név átmegy a köztudatba, különösen a hatóságokhoz intézendő átiratokban a név után zárójelben oda kell írni, hogy „volt Madosz" (fostă Madosz).

2. Tagfelvétel. Meg kell indítani és a legerőteljesebb munkával folytatni a tagok szervezését. Szervezetünk a romániai demokratikus magyarság politikai képviselője s így a szervezkedést minél szélesebb keretben kell folytatni. Szervezetünk tagja lehet minden magyar ember, bármilyen társadalmi rétegből származzék is. A feltételek a következők: becsületesnek, erkölcsileg fedhetetlennek kell lennie s el kell fogadnia a Nemzeti Demokratikus Arcvonal kormányzati munkatervét, amelyet szövetségünk magáévá tett. *Fasiszták nem lehetnek szervezetünk tagjai.* El kell utasítani azokat, akik fasiszta elveket hirdettek, vagy ezek gyakorlati megvalósításában részt vettek.

Tagként 18. évet betöltött férfiak és nők vehetők fel s csak ezek kapnak tagsági igazolványt. A 18. évnél fiatalabbak az ifjúsági csoportok munkájában vesznek részt.

A belépni szándékozókkal ismertetni kell a Nemzeti Demokratikus Arcvonal kormányzati munkatervét (platformját). A kormányzati munkaterv magyar és román szövegét csatoljuk.[44] Legcélszerűbb ezt a megyei szervezet szükségleteinek megfelelő példányszámban magyar nyelven kinyomtatni és minden belépni szándékozónak átadni. Megjegyezzük, hogy a munkaterv szövegét a Brassóban megjelenő *Népi Egység* című napilap 1944. november 1-i 18. száma teljes egészében közölte.

A belépni szándékozó kitölti és aláírja a csatolt belépési nyilatkozatot,[45] amelyet szintén a megyei szervezet nyomat ki. Férjezett nők a férjük neve után

43 Lásd az előző iratot.
44 Az irat mellett nem találtuk meg a munkaterv szövegét.
45 A belépési nyilatkozat szövegét nem találtuk meg az irat mellett.

a leánynevüket is írják ki. A belépőt két politikailag igazolt tagnak kell ajánlania.[46]

A belépési nyilatkozatot a helyi szervezet iktatja. A jelentkező felvételéről a helyi intézőbizottság dönt. Döntését nem indokolja meg és az ellen fellebbvitelnek helye nincs. Éppen ezért a helyi intézőbizottság munkája felelősségteljes. Döntésénél a legnagyobb körültekintéssel kell eljárnia. Mielőtt valakinek a felvételét helybenhagynák, az illetőt politikailag ellenőrizni kell. Minden vezetőség felelős a beszervezett tagokért. Vigyázni kell, hogy ne kerüljenek a szervezetbe a fentebbi feltételeknek meg nem felelő elemek, de felületes felvilágosítás alapján, különösen esetleges személyi ellentétek miatt nem szabad különben érdemes személyek felvételét elutasítani. [...][47]

3. A megyei és helyi vezetőség. Minden oly megyében és helységben, ahol még nem volt helyi szervezetünk, ideiglenes szervező bizottságot kell szervezni.

Ezzel kapcsolatban már itt megjegyezzük, hogy brassói országos értekezletünk határozata alapján a központi intéző- és végrehajtó bizottság megbízatása is csak ideiglenes. Munkáját csak addig végzi, amíg összehívandó országos nagygyűlésünk[48] a végleges vezetőséget megválasztja. Ugyanezt kell figyelembe venni a szervező bizottság és az alább tárgyalandó intézőbizottság és vezetőség összeállításánál is. Mindezeknek megbízatása ideiglenes jellegű s csak addig tart, amíg a központi intézőbizottság utasítására összehívandó közgyűlések a helyi, illetve megyei végleges vezetőséget megválasztják.

Az ideiglenes szervezőbizottságot minél szélesebb körből kell összeállítani. Oly becsületes embereket kell ebbe bevonni, akik széles körben képesek a szervezeti munkát elvégezni. Mind itt, mind más bizottságok összeállításánál a közérdeket kell figyelembe venni. Ha egyéni hiúságok és torzsalkodások, személyi ellentétek merülnének fel, ezeket meg kell szüntetni, mindenkivel meg kell értetni, hogy a mai idők köteles erővel parancsolják, hogy minden személyi szempont félretételével, mindenki álljon minden tekintetben népünk rendelkezésére.

Az ideiglenes szervezőbizottság látja el az ideiglenes intézőbizottság munkakörét mindaddig, amíg az intézőbizottság megalakulhat. Ennek megalakítása tekintetében a központ utasítását kell kikérni.

Azokban a megyékben vagy helységekben, ahol már voltak szervezeteink, ideiglenes intézőbizottság alakítandó, lehetőleg olyan emberekből, akik már a múltban is részt vettek mozgalmunkban és megállták a helyüket. Ez a feltétel nem kizárólagos. Nem kell tehát mellőzni azokat a magyarokat, akik ugyan nem vettek részt mozgalmunkban, de demokrata irányú tevékenységet fejtettek ki.

A megyei ideiglenes szervezőbizottság, vagy a megyei ideiglenes intézőbizottság a megyeszékhelyen székel. Folyamatos munkájának biztosítása céljából tagjainak jó része természetesen a megyeszékhelyen lakók közül jelölendő ki, de figyelemmel kell lenni arra, hogy megfelelő számban legyenek képviselve a megye területén

46 A módszer az illegalitás időszakából származik.
47 A tagsági igazolvány elkészítésére vonatkozó egyéb technikai jellegű utasításokat nem közöljük.
48 Az első országos nagygyűlést 1945. május 6–13. között tartották meg Kolozsváron. Lásd a 9-12. sz. iratokat.

levő helyi szervezetek is. A földrajzi és közlekedési adottságok figyelembe vételével oly környékekről kell a vidéki tagokat kijelölni, hogy azok szükség esetén a környékükön levő összes helyi szervezetekkel felvehessék az érintkezést.

Tekintettel a vezetőségek ideiglenes jellegére, nem állapítottuk meg az ideiglenes intézőbizottság tagjainak számát [*sem*]. Ezt egyes szervezeteink mindenütt a helyi szükséghez képest állapítsák meg azzal, hogy az egyes bizottságok szükség szerint kiegészíthetik magukat.

A helyi és megyei szervező, illetve intéző bizottságok válasszanak kebelükből egy szűk körű három tagú vezetőséget. A megyei vezetőség tagjai közül jelölendő ki a megyei elnök és titkár. A titkár kijelöléséhez a központi intézőbizottság jóváhagyása szükséges.

Az ideiglenes szervező, illetve intézőbizottságok hatásköre a megyei, illetve helyi szervezet ügyeinek intézésére terjed ki. E bizottságok mellett a lehetőségekhez képest még a következő bizottságok és csoportok szervezendők: közművelődési bizottság, sajtóbizottság, testnevelési bizottság, női bizottság, ifjúsági csoport.

A közművelődési bizottság feladata a magyarság művelődési ügyeinek intézése. Gondoskodik a magyarság művelődési igényeinek kielégítéséről. Demokratikus irányban átszervezi a szunnyadó kultúregyesületeket, elősegíti a könyvtárak működését. A könyveket ki kell selejtezni. A ponyvairodalom termékeit s a fasiszta irányú könyveket ki kell szedni, összecsomagolni. Címeiket közölni kell a központtal és sorsukról a központ intézkedik. A könyvtárakat igazi népi demokratikus szellemben népkönyvtárakká kell átalakítani. Kultúrelőadásokat rendez. Felkarol és támogat minden a nyelvünk és kultúránk fejlődését célzó mozgalmat. A fősúlyt a tömegkultúrára fekteti. A műveltség nem lehet egyesek kiváltsága. Módot kell nyújtani a szegényebbeknek is, a nép legszélesebb rétegeinek, hogy igazi művészetben részesüljenek. Életre kell kelteni a dalárdákat, zenekarokat, s ezekben az igazi népművészetet kell gyakorolni. A közművelődési bizottságnak mindent meg kell tennie, hogy pezsgő kultúrélet fejlődjön ki.

A sajtóbizottság feladata *Népi Egység* című és az ezután megjelenő egyéb lapjaink[49] terjesztését szervezeti úton elősegíteni s a lappal tagjaink kívánságait közölni. A sajtóbizottságnak oda kell hatni, hogy a lapot minden magyar ember olvassa. Más oldalról javaslatokat, bírálatot kell beküldenie a lap szerkesztőségének, s így közvetlen kapcsolatot kell teremtenie az olvasó közönség és a lap között. Javaslatokat kell tennie, hogy az illető helységben ki foglalkozhatik a lapnak üzletszerű terjesztésével, s így kinek címére küldhető a lap. Ily irányú javaslatok a központhoz küldendők s az továbbítja a szerkesztésre vonatkozó javaslatokat a szerkesztőséghez, a terjesztésre vonatkozó javaslatokat a kiadóhivatalhoz.

49 Az MNSZ-nek 1945-ben hivatalosan csak a brassói *Népi Egység* volt a lapja, a többi (*Dolgozók Szava* – Sepsiszentgyörgy, *Egység* – Nagybánya, *Jövő* – Arad, *Szabad Szó* – Temesvár stb.) fejlécén „demokrata politikai napilap" stb. olvasható, de ténylegesen az MNSZ befolyása alatt álltak. Az 1946-os választások előtt több – rövid életű – lapot (*Egyenlőség* – Szatmárnémeti, *Magyar Nép* – Nagyvárad stb.) indított. Bővebben lásd *Vincze*, 1999/b. 321–328. p.

A pénzügyi bizottság lehetőségek szerint szintén megalakítandó. Feladata, hogy a tehetősebbektől a nagyobb kiadást igénylő alapokra gyűjtsön. Ily alap elsősorban a sajtóalap. Mindnyájunk érdeke, hogy lapunkat, amelyet mi magunk tartunk fenn, támogassuk. Így erre a célra adományokat kell gyűjteni s azokat a központhoz továbbítani. Legcélszerűbb egy háromtagú bizottság összeállítása s ennek a feladata a gyűjtés megszervezése. E bizottság munkájában együttműködik a sajtóalap tekintetében a sajtóbizottsággal is. Fontos, hogy munkáját mielőtt megkezdje s az adományokat összegyűjtve a központ címére beküldje.

A testnevelési bizottság a testnevelést mozdítja elő. A fősúlyt a tömegsportra (korcsolyázás, sízés, torna, stb.) fekteti. Ha nincs magyar egyesület a helységben, érintkezésbe lép az Encián Sí és Turistaegyesülettel, amely általános, országos sportegyesületté alakul át, s megszervezi ennek helyi tagozatát. Az Encián címe a következő: Encián Soc. de Sky şi Turism, Braşov, Str. Mihail Weiss No. 33, etaj 1. 3 (pe adresa d-lui Ördögh Alexandru).

A női bizottság feladata a nők politikai beszervezése. Népünk politikai nevelése, általában hiányos, de különösképpen elhanyagolt a nők politikai nevelése. Erre a legnagyobb figyelem fordítandó. A női bizottságot tehát úgy kell összeállítani, hogy e nagy feladatnak minden tekintetben megfeleljen.

Az ifjúsági csoport feladata az ifjúság politikai nevelése. Ez éppen oly fontosságú, mint a nők kérdése. Nagy gondossággal kell kiválogatni azokat az ifjakat, akik a Nemzeti Demokratikus Arcvonal munkatervében és alább említendő kiáltványunkban lefektetett politikai nevelést irányítanák. Az ifjúsági csoport önmaga intézi ügyeit és igyekszik minden tekintetben előkészíteni az ifjúságot a politikai feladatok vállalására. Ezen kívül művelődési és sportkérdésekkel kell foglalkoznia, s e tekintetben közművelődési és testnevelési bizottságokkal kell együttműködnie.

Minden bizottság önálló hatáskörrel bír ugyan, de a megyei illetve helyi intézőbizottság közvetlen irányítása alatt végzi feladatát. A bizottság tagjai a megyei illetve helyi intézőbizottságnak tartoznak felelőséggel. Az intézőbizottság pedig e bizottságok munkájáért is felelős. A bizottságok élő szervezetek legyenek. Éppen ezért a nem megfelelő tagok kicserélendők és a munkában tényleges részvételt vállaló új tagokkal helyettesítendők.

4. Politikai irányvonal. Szövetségünk politikai irányvonala a Brassó-Székelyföldi Újjászervező Bizottság által kiadott kiáltványból állapítható elsősorban meg. Csatoltan küldjük e kiáltvány egy példányát.[50] A kiáltványt a demokratikus politika általános vonalán a Nemzeti Demokratikus Arcvonal kormányzati munkaterve egészíti ki.

5. Anyagi ügyek. A tagsági igazolvány átvétele alkalmával mindenki 50 lej beíratási díjat fizet, s ezen kívül ugyanakkor ki kell egyenlítenie az első havi tagsági díjat is.

50 A kiáltvány nem található az irat mellett. Lásd az 1. sz. iratot.

A tagsági díj legkisebb összege havi 50 lej. [...] Politikai szervezet anyagi eszközök nélkül nem működhetik. Anélkül tehát, hogy kényszerítenénk bárkit is, mindenkivel meg kell értetni, hogy csak akkor működhetünk eredményesen, ha rendelkezésre állanak a megfelelő anyagi eszközök. Ezeket pedig saját erőnkből kell előteremtenünk. [...][51]

11. Kérjük minden szervezetünket, hogy jelen utasításunk vételét igazolni szíveskedjenek. Ez áll a jövőre is, minden utasításunk vétele igazolandó.

Szabadság!

Kurkó Gyárfás
elnök s. k.

MOL, Bányai László hagyatéka, XIX-J-1-l-1/b. (1944–1958), 1. doboz, ikt. sz. 1/1944. Gépelt, Kurkó Gyárfás kézjegyével ellátott hitelesített másolat.

51 A belső ügykezelésre (tagsági díjak beszedése, bélyegző és jelentések készítése stb.) vonatkozó utasításokat, nem közöljük.

7.
A marosvásárhelyi Magyar Demokrata Szövetség programtervezete

Marosvásárhely, 1944. november 19.

Javaslat[52] a Magyar Demokrata Szövetség[53] 1944 november hó 19.-én megtartandó naggyűlésén.

1. *Demokratikus közigazgatás létesítése Orosz fönnhatóság alatt.*
2. *Országhatárok megszüntetése Oroszország között.*[54]
3. Pénzbeváltás, kulcs megállapítása a pengő a lej és a rubel között. (lebélyegzés alapján)[55]
4. Magán és közvagyon revíziót 1920-tól. (hit b. örök. v.)[56]
5. Önkéntes munka megkezdése az elrongált középítmények helyreállítása körül.
6. Hadifoglyok azonnali szabadon bocsájtása.

Kiolvashatatlan aláírás.

MOL, Bányai László hagyatéka, XIX-J-1-L, 1. doboz, 1/e. Kézzel írt fogalmazvány.

52 A programot 1945. június 25-én átírták, a korábbi változaton a módosításokat kihúzással jelezték.
53 Az 1945-ös változatban már Magyar Népi Szövetség neve szerepelt. A marosvásárhelyi Magyar Demokrata Szövetség szervező bizottsága október 15-én bocsátotta ki első felhívását. A felhívás szövegéből kitűnik, hogy a szervezők kezdetben egyfajta regionális, székelyföldi érdekképviseleti szervezetet akartak létrehozni, amit a szervezeti alapszabályzatban is kifejeztek. A Magyar Demokrata Szövetség végül 1944. decemberében adta fel a függetlenségét. Bővebben lásd *Nagy–Vincze,* 2004. 66–67. p.
54 Az 1945. évi változatban az első és a második pont bekeretezve, aláhúzva.
55 Az 1945. évi változatban: „A pénzbeváltásból származó károk megtérítése." 1945. áprilisától Észak-Erdélyben megkezdődött a pengő lejre való beváltása, ám a beváltási kulcsot alacsony árfolyamon állapították meg.
56 Hitbizományi örök vagyon.

8.
Az MNSZ Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottságának memoranduma a Groza-kormányhoz

Kolozsvár, 1945. március 12.

A Románia Magyar Népi Szövetség a MADOSZ forradalmi demokrata hagyományaihoz híven a magyar dolgozó tömegekre támaszkodik s megalakulásának első pillanatától kezdve, szoros szövetségben van Románia összes demokrata pártjaival, velük együtt harcolván az Országos Demokrata Arcvonal keretében a fasizmus és általában mindenféle reakció ellen.

Éppen ezért ez a hatalmas győzelem, melyet a romániai demokrata pártok szövetsége a Groza-kormány megalakulásával aratott, őszinte örömet és általános megnyugvást keltett az észak-erdélyi Magyar Népi Szövetség soraiban is.

A Magyar Népi Szövetség céljainál és szervezetének nemzeti jellegénél fogva elsősorban arra hívatott, hogy a magyar nép egyenjogúságáért és sajátos kultúrérdekeinek biztosításáért küzdjön. Így természetesen, a kormányváltozással beállított új politikai helyzetben is,[57] mindenekelőtt az erdélyi magyar tömegek nemzeti és kulturális kérdéseire összpontosítja figyelmét.

Ebből a szempontból főbb gondja az, hogy az új kormány nemzetiségi politikája alkalmas legyen a nemzeti egyenlőség és a népek közötti béke megteremtésére.

Ennek egyik előfeltétele az, hogy a kormány szoros kapcsolatot tartson fenn a magyar nép tömegmozgalmaival, s így állandóan tájékozódva legyen a magyar nép nemzeti és kulturális helyzetéről, panaszairól és kívánságairól.

A[*z*] MNSZ észak-erdélyi végrehajtó bizottsága megragadja azt a ritka alkalmat, amikor az új kormány tagjai és a romániai demokratikus pártok vezérei együtt is itt vannak Kolozsvárt,[58] s megfogalmazza mindazokat a nemzeti, illetve kulturális kívánságokat, amelyek a magyar nép egyenjogúságának és szabadságának mulaszthatatlanul legsürgősebb feltételei.

1) A magyar nép kívánja, hogy a kormányban képviselve legyen, tekintettel arra, hogy létszáma országos viszonylatban meghaladja a tíz százalékot.

2) Észak-Erdély közigazgatási bekapcsolódásával kapcsolatban az állami és közigazgatási föladatok elvégzésére olyan közhivatal állíttassék fel Kolozsvár székhellyel, amelyben az észak-erdélyi magyarságnak számarányához viszonyított

57 Utalás az 1945. március 6-án megalakult Petru Groza vezette kormányra.
58 1945. március 13-án Kolozsváron nagy ünnepséget szerveztek Mihály király és a szovjet külügyi népbiztos-helyettes, Visinszkij jelenlétében Észak-Erdély „visszatérése" alkalmából. A Fő téri felvonulás után megtartott ún. kihelyezett minisztertanácsi ülésen az ODA Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottsága is átnyújtotta a memorandumát. (Közli: *Nastasă,* 2003. 72–74. p.) A kolozsvári szociáldemokraták egy csoportja Gheorghe Vlădescu-Răcoasa kisebbségügyi miniszternek adott át egy elaborátumot. A tervezetet ismerteti: *Erdély,* 1945. március 19.

képviselete legyen. A[z] MNSZ legnagyobb örömmel venné, ha ezt a szerepet a kormány kizárólag az ODA észak-erdélyi végrehajtó bizottságára[59] ruházná át.

3) Kívánjuk, hogy az Észak-Erdélyben demokratikusan kialakult községi, városi, járási és megyei önkormányzatok teljes mértékben fenntartassanak, sőt azok a kormánytól hatékony támogatásban részesüljenek.[60]

Szükségesnek tartjuk azonban, a közigazgatási intézmények kiegészítését és megerősítését, különösen szakemberekkel. Ennél az intézkedésnél természetesnek tarjuk, hogy azok a tisztviselők jöjjenek tekintetbe, akik 1940 óta kénytelenek voltak elhagyni Észak-Erdély földjét, feltéve, ha azóta igazoltan demokratikus magatartást tanúsítottak.

4) A közigazgatás esetleges újjászervezésével kapcsolatban kívánjuk, hogy azokban a községekben, városokban és vármegyékben, amelyeknek lakossága több mint 50 százalékban magyar nemzetiségű, a közigazgatási önkormányzat vezetői magyar nemzetiségűek legyenek.

Vegyes lakosságú területeken vétessék figyelembe a lakosság nemzetiségi megoszlása.

5) Azok a közhivatalban lévő tisztviselők, akiket a tisztogató bizottságok igazoltak,[61] maradjanak helyükön és amennyiben a román elemek fokozottabb alkalmazásának jogos kívánsága merül fel, elbocsátás helyett helyezzék át olyan dél-erdélyi magyarlakta vidékekre és városokba, ahol a magyarság az előző rendszerekben nem juthatott köztisztségekbe.

6) Kívánjuk, hogy Erdélyben a román nyelv mellett a magyar nyelv is hivatalosnak ismertessék el, ama rendelet részletezései szerint, amelyet az ODA Észak-Erdélyi konferenciája elfogadott s Kolozs vármegye főispánja ... törvényerőre emelt.[62]

7) Azonnal feloszlandók mindazok a munkaszolgálatos és fogolytáborok, amelyekben faji megkülönböztetés alapján sínylődnek magyarok.

Kívánjuk mindazon magyar férfiak hazabocsátását és jogaiba való visszahelyezését, akiket – értesüléseink szerint sok ezer embert – a reakciós Maniu-gárdisták, csendőrök és katonai elemek hurcoltak el Észak-Erdélyből pusztán a faji megkülönböztetés alapján.[63]

Kívánjuk mindazon észak-erdélyi iskolás gyermekek azonnali szabadon bocsátását, akiket Dél-Erdélyben nyári vakációjuk alkalmával internáltak.[64]

8) Kívánjuk mindazon családok megélhetésének biztosítását, akiknek a családfenntartóik a Maniu-gárdista gyilkosságok és jogtalan elhurcolásuk következtében elpusztultak. Az ilyen földműves családok a fasizmus áldozatainak kijáró módon részesüljenek a földosztásban.

9) Amennyiben az 1940 előtti román–magyar határon az átutazást bizonyos alakúsághoz kötik, kívánjuk erdélyi román–magyar vegyes bizottságok felállítást a határon, amelyek ellenőrzik és elősegítik a hadszíntér elől elmenekült vagy elhurcolt erdélyi magyarok szabad hazatérését otthonukba.

E bizottságok politikailag felülvizsgálják a hazatérőket s ugyanakkor az arra rászorulók ingyenes hazaszállításáról, élelmezéséről és orvosi segítségéről gondoskodnak.[65]

E kérésünket olyan jelenségek teszik indokolttá, hogy például egyedül Csík vármegyéből mintegy hatvanezer székely földművest véres erőszakkal hatottak el a német és magyar fasiszta haderők.[66]

Az MNSZ a hazatérő erdélyi magyar ellátási költségeinek fedezésére társadalmi segítséget ajánl fel, társadalmi segítséggel járulván hozzá ugyanakkor a német és magyar fasiszta hatóságok terrorja alatt elhurcolt észak-erdélyi zsidóság hazatérésének elősegítéséhez is.

10) Örömmel üdvözöljük a román–magyar nép megbékélése szellemében annak az észak-erdélyi román lakosságnak a hazatérését, amelyet a magyar reakciós kormányzatok kényszeríttette otthonuk elhagyására, s kívánjuk ugyanakkor annak a mintegy kétszázezer dél-erdélyi bántatlan magyarnak a hazaengedését és jogaiba való visszahelyezését, akik az Antonescu-rendszer nemzetiségi elnyomás alól menekültek át Magyarországra.

11) Az erdélyi magyar nép fegyveresen is részt akar venni a harcban a fasizmus ellen, s ennek a harcnak a hatékonyabbá való tétele érdekében olyan katonai alakulatok felállítását kívánja a diadalmas Vörös Hadsereg oldalán hősiesen harcoló román hadsereg keretében, amely alakulatokban a magyar nemzetiségűek

59 Az észak-erdélyi megyék küldötteinek részvételével (Szilágy és Máramaros megye képviselői nem vettek részt) 1945. február 12–15-én Kolozsváron megszervezet tanácskozáson döntöttek az ODA Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottságának megalakításáról, amely – az eredeti elképzelések szerint – egyfajta regionális kormányként működött volna. A tanácskozás lefolyásáról és a VB működéséről bővebben lásd: *Nagy–Vincze,* 2004. 87–94. p., 98. p.

60 Szabad és nyílt önkormányzati választásokat sehol sem tartottak Észak-Erdélyben, ellenben a szovjet katonai hatóságok jóváhagyásával működő új közigazgatási apparátus összetétele – még ha több esetben nélkülözte is a megfelelő szaktudást – megfelelt a nemzetiségi számaránynak. A román kormány 1944. őszén elrendelte a 2. bécsi döntés után szolgálati helyüket elhagyni kényszerülő román közigazgatási személyzet visszatérést eredeti állomáshelyükre.

61 Kolozsváron a tisztogatást nem bírósági szakhatóságok, hanem a közigazgatási szervek keretében felállított bizottságok és a szakszervezeteken belül létrehozott testületek végezték. A román, a magyar és zsidó lakosság egyaránt elégedetlen volt a tisztogatás mértékével, a felek egymást vádolták hol az enyhe, más esetekben pedig éppen a túl szigorú ítélkezés miatt. Bővebben lásd: *Nagy–Vincze,* 2004. 81–83. p.

62 A memorandum készítői az 1945. február 10-én közzétette 847/1945. számú rendeletre utaltak. A rendeletet közli: *Joó Rudolf beszélgetése...,* 1983. 119–125. p.

63 Lásd a bevezető tanulmányt.

64 Azokról a csere-diákokról van szó, akik a román–magyar kormányközi egyezmény alapján diákútlevéllel érkeztek Dél-Erdélybe a szüleikhez, illetve rokonaik meglátogatására. Egy 1944. december 28-i keltezésű bukaresti jelentés szerint 215 cserediák fagyoskodott meleg téli ruha hiányában a Târgu-jiu-i internálótáborban. MOL, a bukaresti követség iratai (1940–1944), K 87-1944-a/I. 13. csomó, 215. Közli: *Benkő–Papp,* 2007. (II. köt.) 37–39. p.

65 A román hatóságok a határon „tisztogató bizottságokat" állítottak fel, amelyek több esetben meg is akadályozták a belépést. A hazatérők, de elsősorban a hadifoglyok ellátását az MNSZ keretében megszervezett ún. hazatérők otthonai biztosították.

66 A Kiürítési Kormánybiztosság rendelkezése értelmében a polgári lakosság evakuálását a VKF 1., illetve a 2. hadsereg parancsnoksága rendelhette el. A hadiesemények és a polgári kiürítés következményeképpen Háromszék, Csík és Maros-Torda vármegyékből menekültek el a legtöbben, a menekültek száma több mint százezer főre tehető.

saját anyanyelvükön kapjanak kiképzést az újoncoktatástól egészen a legfelsőbb tiszti rendfokozatok eléréséig.

12) Kulturális téren kívánja a magyar nép, hogy a közoktatása saját anyanyelvén történjék az elemi iskolától az egyetemig bezárólag.

Az erdélyi magyarság két hatalmas történelmi kultúrközpontjában, Kolozsvárt Marosvásárhelyen önálló főiskolai oktatást kívánunk, éspedig Kolozsvárt önálló magyar egyetemünk megtartását, Marosvásárhelyen pedig a Székelyföld különleges mezőgazdasági és ipari kívánalmainak megfelelő műegyetemet.[67] Kolozsvár nemcsak önmagában jelent összefüggő magyar tömeget, amennyiben Kolozsvárt magyar lakosainak száma ma is meghaladja a hatvanezres lélekszámot,[68] amely lélekszám lényeges része a tanulni vágyó ipari munkásságra esik, hanem központja a vármegye, valamint Szolnok-Doboka, Szatmár, Szilágy és Bihar vármegyék szintén jelentékeny magyarságának is, nem is szólva arról, hogy a kettészakított Erdély egyesítése folytán Kolozsvár a dél-erdélyi magyarságnak is természetes központjává válik.

Marosvásárhely viszont az erdélyi magyarság lényeges részét jelentő és zárt egységben lakó székelyföldi magyarság központja.

Minden olyan községben és városban, ahol a magyar iskolakötelesek száma eléri az önálló iskola felállításához szükséges, illetve előírt számot, a magyar anyanyelvű iskolák állami költségen tartandók fenn, más helyeken a magyarság saját költségén külön iskolát létesíthet, tekintet nélkül a tankötelesek számára.

A magyar főiskolai intézményeknek ugyanolyan állami támogatásokban kell részesülniük, mint a hasonló román intézményeknek.

13) Kívánjuk, hogy az Erdélyben különlegesen magyar jellegű egyházak, így a római katolikus, református, unitárius és önálló magyar evangélikus egyház ugyanolyan jogokban és elbánásban részesüljenek, mint a többi egyházak, s az erőszakos áttérítések legyenek hivatalból büntetendők.

14) Tekintve, hogy az erdélyi magyarság az elmúlt évtizedek reakciós rendszerei következtében nem rendelkezik kellő számú tudóssal, művésszel és szakemberrel, kívánjuk annak lehetővé tételét, hogy az erdélyi tudomány, művészet, ipar és mezőgazdaság fejlesztésének és biztosításának érdekében meglévő egyetemünkhöz és felállítandó műegyetemünkhöz, színházunkhoz s általában minden tudományos, művészeti és kulturális, ipari és mezőgazdasági, valamint sportéletünkhöz meghívhassunk a Szovjetunióból, az Észak-Amerikai Egyesült Államokból, Nagy-Britanniából, Franciaországból és Magyarországból és szükség esetén más demokratikus államokból is magyar tudósokat, művészeket és szakembereket.[69]

Különleges erdélyi hivatásunknak érezzük, hogy tudományunkkal, művészetünkkel és gazdasági életünkkel előmozdítsuk a román és magyar nemzet egyetemes értelemben való testvéresülését s így saját kultúránk emelésével hathatósan hozzá akarunk járulni Románia demokratizálásához és a német imperialista politika következtében egymásra uszított duna-völgyi népek megbékéléséhez.

15) A kolozsvári Nemzeti Színház jelenlegi román–magyar párhuzamossága továbbra is fenntartandó és a magyar nemzeti színház a román nemzeti színházzal egyenlő államsegélyben részesítendő.

16) A magyar nép kívánja, hogy nemzeti színeit, népi és nemzeti viseletét szabadon használhassa és szabadon énekelhesse nemzeti himnuszát.

17) A magyar közoktatási és kultúr-kérdések intézésére külön magyar kultúrtanács állítandó fel a[z] MNSZ részéről javaslatban hozandó személyekből. Ez a magyar kultúrtanács csak az általános állami érdekek s a politikai irányítás szempontjából volna alárendelve a közoktatásügyi minisztériumnak.

18) Kívánjuk a magyarság szabad munkavállalásának, szabad ipari és kereskedelmi életének s általában szabad gazdasági elhelyezkedésének és termelő munkájának biztosítását és az állami juttatásokban és kedvezményekben való egyenlő arányú részesítését.

19) Kívánjuk a jelenleg folyó földosztás demokratikus ellenőrzését abból a szempontból, hogy a föld szétosztásában a földigénylő nemzeti különbség nélkül egyenlő mértékben részesedjenek.[70]

Kívánjuk, hogy a földtelen székelyföldi magyar lakosság a nemzeti jogegyenlőség alapján az elmenekült szászok birtokaiból megfelelő arányban részesedhessék az ODA észak-erdélyi konferenciáján megállapított irányelvek szerint vagyis, míg a románság Beszterce környékén, addig a székelyföldi magyarság Szászrégen és Teke között jusson földhöz, lakhelyhez és gazdasági eszközökhöz. Hasonlóképpen kívánjuk, hogy a székelyföldi magyarság földtelen elemeit telepedhessenek le a néprajzi határokkal szomszédos Nagy- és Kis-Küküllő megyei elhagyott szászföldekre.

A telepítés kérdésének a jogegyenlőség alapján való megoldása érdekében szükségesnek tartjuk egy román–magyar vegyes bizottság felállítását.

67 Az egyetem kérdésének a rendezése már 1944 őszén éles vitákhoz vezetett. A februári tanácskozáson kompromisszumként egy ún. Kolozsvári Egyetemi Tömb létrehozása mellett döntöttek, amelynek keretében külön román és magyar egyetem és egy kétnyelvű műszaki egyetem működött volna. Az eredeti tervek szerint az Egyetemi Tömbön belül Kolozsváron egy magyar és egy román mezőgazdasági főiskolát, Marosvásárhelyen magyar erdészeti és építészeti főiskolát, míg Nagybányán magyar és román bányászati-kohászati főiskolát állítottak volna fel. *Lázok–Vincze,* 1995. 154–158. p.

68 A szovjet városparancsnokság utasítására 1944. december 1-én végrehajtott kolozsvári népesség-összeírás szerint a 73.000-es lakosságból 61.000-en vallották magukat magyarnak. A népszámlálás adatait közli: *Világosság,* 1944. december 10.

69 A román Nemzetnevelésügyi Minisztérium engedélyezte, hogy a magyar állampolgárságú tanárok oktatói tevékenységet végezhessenek a Bolyai Tudományegyetemen, ám 1948-ban, a tanügyi „reform" után a nagy részüknek nem hosszabbították meg az éves szerződését, ezért kénytelenek voltak visszatérni Magyarországra. (1952-ben két professzor – Miskolczy Dezső és Vendég Vince – kivételével a még Marosvásárhelyen megmaradt orvosprofesszoroknak is vissza kellett menni.) Gyallay-Pap Domokos követségi attasé 1947. február 28-i memoranduma szerint az egyetem 68 tanszéke közül 33-at magyar állampolgárságú szakember töltött be. Közli: *Fülöp–Vincze,* 1998. 315. p. (Az összes magyar állampolgárságú egyetemi alkalmazott pontos létszáma egyelőre nem ismert.)

70 A februári kolozsvári ODA-tanácskozáson két földreform-tervezetet vitattak meg, s végül Iulian Chitta beadványát elutasítva, Venczel József elaborátumát fogadták el. Ennek végrehajtása azonban nem történt meg. Bővebben lásd: *Vincze,* 1994/b.

20) A Romániai Magyar Népi Szövetség ünnepélyesen leszögezi, hogy mindazokat a zsidó származású lakosokat, akik magyar anyanyelvűek és magukat magyaroknak vallják, a magyar nemzet elválaszthatatlan részének tekintik és ugyanazon nemzetiségi jogok biztosítását kívánja számukra is, melyekben a romániai magyarság általában részesül.

21) Büntetőrendelkezés hozható mindazok ellen, akik a nemzeti egyenjogúság fenti elemi feltételeit sértik vagy fajok, nemzetek és felekezetek ellen uszítanak.

A Romániai Magyar Népi Szövetség Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottsága teljes bizalommal tekint az új kormány működése elé, amelyet a miniszterek személye és a mögöttük álló demokratikus pártok ereje biztosít.

Nem kételkedünk abban, hogy a Groza-kormány, amely a demokrácia elsöprő diadalát jelenti mindenféle reakcióval szemben, akarja és megvalósítja minden nemzet számára azt a nemzeti szabadságot és egyenlőséget, amely lényegében maga a demokrácia.

A Romániai Magyar Népi Szövetség ezért nem mint kívülálló közli kívánságait, hanem, mint munkatárs, aki az ország egyik problémájának a feltárásával, ismertetésével segíteni akar, hogy a kormány, amelytől a nép történelmi változásokat vár, minél hamarabb és minél eredményesebben végezhesse el demokratikus hivatását.

A Románia Magyar Népi Szövetség észak-erdélyi végrehajtó bizottsága nevében:
[az aláírás hiányzik] [...][71]

Erdélyi Múzeum-Egyesület Kézirattára, Nagy György-hagyaték, Demeter-archívum, közéleti dokumentumok-csomó, sz. n, Gépelt fogalmazvány. Közli: Nagy Mihály Zoltán - Vincze Gábor (összeáll., szerk., bev.): Autonomisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között (1944. szeptember - 1945. március). Kolozsvár-Csíkszereda, 2004, EME - Pro-Print. 336-340. p.

71 A memorandum további kiegészítéseit nem közöljük. Ezeket közli: *Nagy-Vincze,* 2004. 340-341. p.

9.
Az MNSZ kolozsvári kongresszusának megnyitása és az MNSZ megyei küldötteinek beszámolói a szervezeti, gazdasági, politikai és kulturális helyzetről

Kolozsvár, 1945. május 7-9. (részletek)

Szántó Béla karnagy vezetésével 800 tagú énekkar énekelte a Forr a világ c. Kodály-Berzsenyi ódát.

Csögör Lajos alispán megnyitó beszéde: [...][72]

Hadházy Samu a kolozsvári kisgazdák nevében: [...][73]

Balázs Péter a magyar ifjúság nevében: [...][74]

Varga Valer a Frontul Plugarilor[75] nevében: [...][76]

Bugnariu Tudor az Uniunea Patrioților[77] nevében:[78]

Farkas Jenő a Zsidó Demokratikus Népközösség[79] nevében:

Tisztelt Kongresszus, kedves magyar testvérek! Engem ért az a megtiszteltetés ezelőtt egy órával, hogy annak a megbélyegzett zsidó népnek a nevében jöjjek el ide és üdvözöljem a Népi Szövetség első kongresszusát. Készületlen vagyok, de azt hiszem, nem kell különösen felkészüljek ahhoz, hogy a kibékülés szellemét hozzam elő, azt a baráti jobbot, amelyet a magyar nép részéről felénk nyújtanak és azt mi elfogadjuk és megszorítjuk. Ezt könnyen tehetjük, mert érezzük és tudjuk, hogy nem az egész magyar nép bűnös azokért a bestiális gaztettekért, amelyeket a magyarság és a kereszténység nevében követtek el velünk szemben. Bizonyos emlék fogja el a szívemet, amikor azokban a súlyos időkben, amelyeknek évfordulóját most ünnepeljük, rádión egy magyar istentiszteletet hallgattam, magyar pap beszélt és kizárólag magyarok voltak jelen. És a szenvedés és szolidaritás olyan képét vázolta a magyar pap, hogy a jelenlevők elhatározták, hogy a sárga Dávid-csillagot vegyék fel annak jeléül, hogy együtt éreznek azzal a zsidósággal, amelyet vádolnak, megrágalmaznak, üldöznek és legyilkolnak. Az az

72 A beszédet nem közöljük, lásd: *Világosság,* 1945. május 8.
73 A beszédet nem közöljük, lásd: *Világosság,* 1945. május 8.
74 A beszédet nem közöljük, lásd: *Világosság,* 1945. május 8.
75 Az Ekésfrontot Petru Groza alapította 1933-ban.
76 A beszédet nem közöljük, lásd: *Világosság,* 1945. május 8.
77 A Hazafiak Szövetsége az RKP egyik tömegszervezete volt, amely az értelmiség megnyerését célozta meg. Az 1946. januárjában végrehajtott átszervezés után a Nemzeti Néppárt elnevezést vette fel. Mindkét alakulatban a pártelnöki tisztséget Gheorghe Vlădescu-Răcoasa töltötte be.
78 Beszédének további részét nem jegyezték le. A beszéd megtalálható a *Világosság* 8-i számában.
79 A Demokratikus Zsidó Népközösséget már ott találjuk az 1944. október 21-én Kolozsváron megalakított Észak-Erdélyi Demokratikus Bizottságban. A DZSN az RKP tömegszervezete volt, az alakulat irányítását a nagy illegalista múlttal rendelkező Kohn Hillel látta el. Miután 1945. júniusában Bukarestben megalakították a Demokratikus Zsidó Komitét (Comitetul Democratic Evreiesc), a területi Zsidó Népközösségek fokozatosan elsorvadtak. A Komité erdélyi Tartományi Központjának élére 1945 decemberében Kohn Hillel ismert zsidó közéleti személyiséget választották meg. A Demokratikus Zsidó Komité 1953-ig állt fenn, ekkor a szervezetet felszámolták.

amerikai magyarság, amely szabad földön élt ezt válaszolta és mind feltették a csillagot. Ennek a megbékülésnek a szellemében jöttem el annak a népnek a nevében, amely most gyászolja [hozzátartozóit], most van az évfordulója azoknak a súlyos időknek, amelyeket átéltünk. De amint mondtam, abban a reményben, abban a meggyőződésben és biztos hitben, hogy a magyarságnak az a megmételyezett része vagy azok a bűnösök, akik kigondolták, akik kezdeményezték, azokat az orgyilkosokat, akik mindazokat a becstelenségeket velünk szemben elkövették, ki fogja vetni soraiból és a szent megbékélés jegyében együtt harcolva a fasizmus ellen, közös testvéreinkért együttműködve, harcolva, mindezeket a szomorú időket el fogjuk felejteni és fel fog[80] a szíves, együttműködő, őszinte együttérzés és harc, hogy ebben a független szabad Romániában minden nemzetiség, minden faj vallásra való tekintet nélkül szabadon élhessen és érhesse meg a jövendőt. Én hiszem és meg vagyok győződve [arról], hogy az a magyar nép, amelynek nyelvét az erdélyi zsidóság legnagyobb része születésétől kezdve megtanulta, irodalmát élvezte, amely nevelte, az a magyarság segítséget fog nyújtani a zsidóságnak a fasizmus kiirtásában nem csak jelszavakkal, hanem tettekkel is. Azokat a jogainkat, amelyeket elraboltak, ahol lehet közös erővel együttes fellépés eredményeként nekünk visszaadják, és hiszem hogy ilyen módon és úton az a zsidóság, amely a magyarsággal állandóan együtt érzett, újból együtt fog maradni. Az a magyarság, amelynek szellemét érzem itt ebben a teremben, annak a magyar papnak, aki szolidaritást vállalt velünk zsidókkal, s úgy vállalunk majd veletek szolidaritást a szenvedésekben és abban a harcban, amit a fasizmus ellen kell majd végig küzdeni. Ezért ennek a zsidóságnak a nevében teljes szívvel és őszinteséggel jó munkálkodást, sikert kívánok. A zsidóság mindenben segítségetekre fog lenni a jogoknak és a szabadságnak a megőrzésében és együtt fog harcolni veletek és ezért kívánom és kérem, hogy velem együtt éljenezzétek a szabad, független Romániának a létét, jövőjét, hogy ebben az országban minden faj és minden nemzetiség minden tekintetben csak szabadon és függetlenül fejleszthesse ki életcélját.[81]

Veress Pál a kolozsvári szervezett munkásság nevében:

Magyar testvéreim! Kolozsvár város szervezett munkásságának hozom testvéri üdvözletét Románia magyarságának első szabad kongresszusára. Kolozsvár város munkássága lélegzetvisszafojtva figyeli a magyar népnek ez első nagy tanácskozását, ahol szabadon mondhatja el véleményét, szabadon tárhatja fel sérelmeit és komolyan fog hozzá, hogy mindazokat a sérelmeket kiküszöbölje, amelyek érdekeit sértik. Tudjuk, hogy az a rendszer, amely ma van, a demokrácián épül fel. Ez a rendszer a népek testvériességét és megbékélését jelenti. Azonban az elmúlt rezsim megfertőzte a népek lelkét, így még mindég vannak, akik a nép elnyomására igyekeznek. A magyar népnek ez a kongresszusa fel kell tárja azokat a hibákat és akadályokat, amelyeket tapasztalt és rá kell mutasson a teendőkre. A legteljesebb

80 A mondat az eredeti iratban is értelemzavaros.
81 Az erdélyi magyar–zsidó viszonyról lásd az 51. sz. iratot.

támogatást kell hogy nyújtsuk annak a kormánynak, amelyet a népeknek az utcai harca hozott az ország élére, amely meg akarja valósítani azt a demokratikus elvet, amelyet zászlójára írt s amelynek megvalósítását sok helyen még mindig akadályozzák. A magyarság első kongresszusa rá kell világítson arra, hogy még mindig vannak helyek, ahol a népegyenlőség nem teljes. Hírek jönnek csendőrkiskirályok uralmáról. Hiábavaló a panaszkodás: a magyar nép erős összefogására van szükség a román néppel, mert csak e két népnek erős tömörülése tudja és együttes harca tudja megteremteni azt az életet, amely véget tud vetni minden basáskodásnak. Ki kell küszöbölni az alacsonyrendűségi érzést. Találkozunk még mindig olyanokkal, akik nem hisznek a jövőben. Pedig tudnunk kell, hogy ami itt történik, az a demokrácia nevében történik. A munkásság nemcsak a magyar nép harcát veszi figyelembe...[82]

Lakatos István (felolvasta beszédét, elkérendő) a Romániai Szociáldemokrata Párt nevében.

Jordáky Lajos a Kommunisták Romániai Pártja nevében:

Magyar testvéreim, barátaim, elvtársunk! A Kommunista Párt üdvözletét hozom a magyar nép első szabad parlamentjének. (Folytatása a *Világosság* május 8-i számában.)

Pop Irimie a Népvédelmi Egyesület kolozsvári tagozata nevében román nyelven üdvözölte a kongresszust: – felejtsük el, ami elválasztott bennünket és a jövőben csak arra gondoljunk, ami közelebb hoz egymáshoz...[83]

Kurkó Gyárfás a Magyar Népi Szövetség elnöke:

Testvérek! Még mielőtt üdvözölném az első szabad nagygyűlésünket, nem mulaszthatom el, hogy ne emlékezzek meg azokról a nagy hősökről... (folytatását lásd a *Világosság* V. 8-i számában).

Szabó Etel a magyar nők nevében: [...][84]

Oláh Péter a megyei kiküldöttek nevében:[85]

Csőgör Lajos ismételten köszönetet mond a megjelenteknek, a megnyitó ülést bezárja, felkérve a vármegyék küldötteit, hogy a Diákház kistermében kezdjék meg beszámolóikat.

Kurkó Gyárfás a Diákház kistermében a vármegyei beszámolók előadására kéri fel a kiküldötteket s egyben az írásbelileg elkészített jelentés beszolgáltatását kéri.[86] Az időbeosztás tekintetében ad figyelmeztetéseket és az értekezletet megnyitja.

82 Beszédének további részét nem jegyezték le. A beszéd megtalálható a *Világosság* 1944. május 8-i számában.
83 Beszédének további részét nem jegyezték le. Megtalálható a *Világosság*, 1945. május 8-i számában.
84 A Bánságból érkezett női küldött beszédét nem közöljük.
85 Beszédét nem közölték. A beszéd megtalálható a *Világosság*, 1944. május 8-i számában.
86 Az MNSZ Központi Intézőbizottsága az 1945. április 11-én kibocsátott utasításában pontosan meghatározta a beszámolók formai követelményeit. Az utasítás megtalálható: Arhivele Naționale Direcția Județeană Cluj (Országos Levéltár Kolozs megyei Igazgatósága, a továbbiakban: ANDJ CJ), f. 28. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Turda (az MNSZ Torda megyei szervezetének iratai, a továbbiakban: UPM, Org. jud. Turda), d. 1/1945. 260–263. f.

Csákány Béla javasolja, hogy a Romániai Magyar Népi Szövetség első országos nagygyűlése díszelnökévé válassza a következőket: Malinovszkij tábornagy[*ot*], Visinszkij külügyi népbiztos[*-helyettest*], Groza Péter miniszterelnök[*öt*], Văldescu-Răcoasa nemzetiségügyi miniszter[*t*], Luka László[*t*], Szenkovits Sándor[*t*], Rákosi Mátyás[*t*] és Tito tábornagy[*ot*].

Az ülés a javaslatot éljenzés mellett elfogadja s a díszelnököket lelkesen éljenzi.

Elnök felszólítja Alsó-Fehér vármegye kiküldöttjét a jelentéstételre. [...][87]

Kővágó Mihály, Arad:

Arad város és vármegye üdvözletét hozom a kongresszusnak. Panasz nagyon sok van, talán több, mint más megyében, mert Aradnak különös a földrajzi helyzete és az a tény, hogy szeptember 13-án a magyar fasiszta hadsereg 10 napig volt városunkban, helyrehozhatatlant hibázott, és olyan sebeket hagyott maga után, amelyeket talán soha, vagy nagyon sokára tudunk csak jóvá tenni.[88] A körlevelet, amit kaptunk, igyekszem megválaszolni. És kérem, nézzék el, ha egyik-másik kérdést az idő rövidsége miatt elhagyom. A Magyar Népi Szövetségnek Aradon nincs székháza, a volt Magyar Népközösség kicsi helyiségét tudjuk csak használni. A tagok létszáma 3.000, a megyében több mint 10.000. Bizottságok működnek, amelyek igyekeznek azokat a problémákat megoldani, amelyek egy ilyen város magyarságát vannak hivatva előbbre vinni. Van kulturális-, sajtó-, propaganda, női- és gazdasági bizottság, ebben külön pénzügyi bizottság. A beérkezett sérelmeket nemcsak felírtuk, hanem igyekszünk azokat orvosolni és ezeknek a panaszoknak a szükség szerinti elintézését megtalálni. A földosztás körül a legnagyobb a panasz, éspedig a földigénylőknek a földtől való elesése miatt, sajnos azoknak a telepeseknek a javára, akik még 1919-ben is kaptak már földet. Addig míg ezeknek volt már 5–6 holdjuk, még kaptak 1–2 holdat s ugyanakkor magyarjaink bizony nem kaptak, legfeljebb 1/8–2 holdat, és csak nagyon kevés helyen többet. Másik súlyos probléma azoké, akik a türelmetlen Antonescu politika folytán eltávoztak ide Észak-Erdélybe meg tovább. Ezeknek a helyzetük és az otthon maradt családtagjaiknak reménytelen, mert a fegyverszüneti egyezmény szerint ezeknek a vagyona elkobzandó.[89] Vannak sajnálatos túlkapások: a fasiszta

87 Megyeri Lajos, Alsó-Fehér megyei kiküldött a szórványmagyarságot ért sérelmekre hívta fel a figyelmet. Állítása szerint: „A megye 19.000 magyarjából 5.729 tagja a Magyar Népi Szövetségnek."

88 A 10 napos magyar uralomról lásd egy korabeli szemtanú visszaemlékezését: *Károly*, 1945.

89 Valószínűleg az 1945. április 5-én megjelent CASBI-rendeletre utal. A CASBI, a Casa de Administrare şi Supraveghere a Bunurilor Inamice (Ellenséges Javakat Ellenőrző és Felügyelő Pénztár) rövidítése, amelynek felállításáról az 1945. február 10-i 90. számú törvény rendelkezett. A CASBI létrehozásának *eredeti jogforrása* a szovjet–román fegyverszüneti egyezmény 8. szakasza volt, amely elrendelte az ellenséges államok és polgáraik javainak zár alá vételét. Az 1945. április 3-án megjelent 3822/1945. sz. végrehajtási rendelettel megteremtették az ún. vélelmezett ellenség (inamici prezumaţi) fogalmát, amely azokat sújtotta, akik 1944. szeptember 12. után Németországba, vagy Magyarország területére távoztak, még abban az esetben is, ha ezen időpont után korábbi lakhelyeikre visszatértek. A korabeli magyar jogászok és a kérdést feldolgozó Lipcsey Ildikó és Vincze Gábor úgy vélekedtek, hogy a CASBI-törvény alkalmazása a magyar állammal és magyar anyanyelvű észak- és dél-erdélyi romám állampolgárokkal szemben jogtalan volt, mivel Magyarország a január 20-án aláírt fegyverszüneti egyezmény után már nem számított ellenséges országnak, és közvetve az erdélyi magyarság gazdasági erejének csökkenéséhez is hozzájárult. Lásd még a 18., 25. sz. iratokat. Lásd: *Vincze*, 2000.

[...],[90] akik még a közigazgatásban itt vannak, visszaélnek hatalmukkal és félremagyarázzák a fegyverszüneti egyezményt és már most elhordják ezeknek a szerencsétleneknek a holmiait. Ez olyan probléma, amivel szemben mi, aradiak szeretnénk megoldást kapni.

A koncentráns [*munkaszolgálatos*] ügy. Azt mondják, hogy a detasamenteket, [*vagyis*] a munkáskülönítményeket megszüntetik. A valóság az, hogyha valóban elengedik ezeket és hazamennek, akkor nem mezőgazdasági munkát végeznek, hanem elviszik fát vágni. Ez a valóság.

A magyar iskolák ügye. Az előző rezsim következményeképpen ma Aradon egyetlen magyar elemi és gimnázium működik. Vannak olyan iskolák, egész épülettömbök, ahol bérbe adott magánlakások vannak.

Népgyűlést nem tudtunk tartani, habár minden előkészületet megtettünk rá, de az atmoszféra annak idején, január 14-én olyan volt, amely lehetetlenné tette számunkra, hogy egyszer Arad megye magyarsága nyíltan is meg tudjon nyilvánulni. Ezt az akkori idők lehetetlenné tették. A megyében ezzel szemben sikerült számtalan helyen, nagyon sok helyen népgyűlést tartani, ahol az eredmény nem is maradt el, mert a túlnyomóan magyar lakta helyeken magyar bírót tudtunk választatni, vagyis a falvakkal megegyeztünk, hogy a bíró vagy az albíró a mienk legyen. Különböző bizottságaink vannak: ezek közül a női bizottság megszervezett a gyermekeknek egy napközi otthont, amire nagyon nagy szükség volt, mert nagyon sok szülő eltávozott és ezek a gyermekek az utcán kódorogtak. Három ilyen napközi otthon működik Aradon s a megyében szintén folyamatban van a megindításuk.

Hogy milyen belső gyengeségek akadályozzák a szervezet működését? Az intellektuelek távol tartják magukat. Mi mint egyszerű munkások kellett, hogy összeálljunk és a kezdeményezést magunkhoz ragadjuk, mert ezek távol tartják magukat és ezzel megnehezítik a mi munkánkat.

A különböző szervezetekkel: a testvérszervezetekkel a kapcsolatok kielégítőek. Bár igen jólesö érzéssel hallottam, hogy a Frontul Plugarilorral a legteljesebb az együttműködés, Aradon még vannak e tekintetben kívánni valók. A magyar fasiszta-soviniszta elemek leleplezése folyamatban van. Ezt mi vállaljuk és megtesszük.

Meg kell még jegyezzem, hogy bár nagyon sok mondanivalóm volna. A hadbíróság, amely itt működik, azokra, akik most hazatérnek, 5–10–15 évi fogházbüntetést szabnak ki. Ezek azok, akik az Antonescu rezsim alatt ki lettek űzve s most azzal ítélik el, hogy dezertálók voltak s a koncentrálás elől megszöktek.[91]

90 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

91 Egy 1945. augusztus 8-án kelt feljegyzés szerint az a több mint 50–60.000 dél-erdélyi magyar hadköteles, aki az Antonescu-rendszer alatt menekült el, nem részesült katonai amnesztiában. Ezért sokan nem mertek visszatérni otthonaikba, ezek vagyonát a hatóságok elkobozták. Helyzetük később rendeződött. Lásd *Fülöp–Vincze*, 1998. 51. p.

Még egyszer az iskolaügy. Ebben a helyzet katasztrofális. Nincsenek magyar tanítóink. A katolikus gimnáziumban, amit a Magyar Népi Szövetség meg tudott nyitni, összesen három tanár van, a többiek Tg.-Jiu-ban vannak. Az elemi iskoláknak a tanítói annak idején egyik része attól félve, hogy a magyar megszállás után ismét ugyanaz a türelmetlen román fasiszta uralom jön, elmenekültek és így iskoláink tanítók és helyiség nélkül állanak. Reméljük, hogy a kongresszus erre a problémára megoldást talál.

Újságunk. A *Népi Egység* és a temesvári *Szabad Szó*, amely mihozzánk csak nagy késéssel és kevés példányszámban jött el. Így kénytelenek voltunk Aradon egy magyar lapot megteremteni, mely *Jövő*[92] címmel jelenik meg május 1-jétől kezdve, 4.500 példányban, egyelőre nagyon korlátolt számban. [....][93]

Bihar vármegye, Ambrus Péter:

Szervezetünk megalakult 1944. október 21-én, ideiglenes szervező bizottságunk alakult a régi kipróbált Madoszistákból. Arra való tekintettel, hogy Várad körül a harcok több napig tartottak s a városban szervezkedni egyelőre nem lehetett, elhatároztuk, hogy „Arccal a falunak" jelszóval a vidéket szervezzük. Tudva, hogy Nagyvárad [...][94], ha a falu távol tartja magát Várad piacától, száz kilométeres utakat is megtettünk, hogy tömegeinket felrázzuk s megszerveztük az akkori időkben megszervezhető községi elöljáróságokat. Ezek működnek nagyrészt ma is Észak-Bihar községeiben[95]. Megyénkben Észak-Biharban 8 közigazgatási járás van. Magyar népi szervezeti szempontból 10 szervezeti székházat építettünk ki. A járási szervezéseknél ugyancsak munkába állott a régi Madosz, amelyen keresztül szervezkedtünk. 70 községben szervezkedtünk meg s ennek 31.000 leigazolt tagja van. Az utolsó napokban csatlakozott le hozzánk Dél-Bihar, 3.898 taggal, így Bihar vármegye népi szövetségi tagjainak száma 34.898. (Valaki a hallgatóságból: Tévedés, Dél-Bihar pontos taglétszáma 6.226!) Az elöljáróság megválasztása mindenütt annak szem előtt tartásával történt, hogy a nemzetiségi arányszám szerint válasszák meg az elöljáróságokat. A közigazgatás és a Magyar Népi Szövetség viszonya Észak-Bihar vármegyében a legjobb. Minden utasítást az itt élő demokratikus szervekkel és a Népi Szövetség vezetőivel megbeszélve oldanak meg. Így volt ez a különböző beszolgáltatásoknál is a Vörös Hadsereg részére, és így lett megoldva a közmunka szolgáltatás is. Az agrármunkák már az őszön ennek a jegyében indultak meg, úgyhogy a tavaszi vetésjelentés alkalmával megállapítottuk, hogy a bihari szántóföldek 50–55%-a be lett vetve. Az őszi vetést nagyban akadályozták az ott folyó harcok. Városunkban, Nagyváradon 7 szervezeti kerületet alakítunk. Ezen kerületek mindegyikének van saját székháza. Magának a Bihar-központnak a székháza Nagyváradon egy szép, modern épület, amelyet a református egyház díjtalanul bocsátott a Magyar Népi Szövetség rendelkezésére 1945. június 1-ig, amikor megbeszélés szerinti bért kapunk [*helyesen: adunk*]. Szervezkedésünket nagyban akadályozta január utolsó napjáig a sajtóhiány, amit azonban még most is érzünk, mert sajnos lapunk csak 4 oldalon jelenhetik meg, s megtörtént nem egyszer, hogy csak 2 oldalon.[96]

A Nagyváradon megalakult ODA-bizottságban a Magyar Népi Szövetség 4 taggal van képviselve. A demokrata szervezetekkel, élükön a Kommunista Párttal a Magyar Népi Szövetség viszonya a legjobb. A Népi Szövetség élén ideiglenes központi vezetőség áll, 3 taggal, egy elnökkel és két társelnökkel. Ez az elnökség minden fontosabb kérdést megbeszél és minden héten intézőbizottsági ülés van. Az intézőbizottság 9 tagból áll. A központi nagyválasztmány 35 tagból áll, és minden kéthétben ülésezik. A viszony a szervezeteinkkel és a központtal igen jó. Több nagygyűlést tartottunk, amelyen ismertettük az általános politikai, gazdasági és társadalmi viszonyokat. Tömegeink a felszabadulás után megértve a Vörös Hadsereg óriási ajándékát, a szabadságot, ezt meg is próbálták köszönni, úgy [*hogy*] karácsony után falvainkból kocsikaravánok hozták Nagyvárad városába a Vörös Hadsereg részére, a sebesülteknek a szeretetcsomagot. Sohasem látott élmény volt ez, amit itt nem is tudok elmondani. Az őrnagy maga, aki átvette, könnyes szemmel vette tudomásul, hogy Bihar vármegye magyar asszonyai és leányai ilyen szépen mutatják a szeretet jelét. Márciusban két vagon élelmet szállított a Bihar megyei Magyar Népi Szövetség a harctéren harcoló Vörös Hadsereg részére. Március 8-án szimpátia-tüntetést rendeztünk a Groza-kormány mellett a többi demokratikus pártokkal együtt. Alakítottunk hadifogoly-segélyző otthonokat, amely munkában nagy része volt Nagyvárad város dolgozó asszonyainak és leányainak, úgyszintén a megye asszonyainak és leányainak. Eddig 3.300 hazatérőnek nyújtottunk segítséget, ebből 1.300 román testvérünk volt. Lélekemelő dolog volt, amikor a román és magyar emberek itt találkoztak, akiket szembeállított egymással a reakció. Könnyes szemmel és meghatódva vették tudomásul, amikor mondtuk, hogy Románia területén nincs magyar és román viszály, hogy nem vagyunk többé ellenségei egymásnak. Május elseje a legnagyobb ünnepe volt Bihar vármegyének talán a történelemben. Felvonult Nagyvárad munkássága 35–40.000-es tömegben, ahol a magyar–román kibékülést reprezentálva, a Népi Szövetség nagy tömegben megjelent az Unirea Patrioţilor[97] szervezetten és a Frontul Plugarilor[98] is, a Népi Szövetség magyar lobogóját román ruhás férfi, és a román lobogót magyar ruhás leány vitte. Különösen lélekemelő volt, amikor a tömeg kivonult és az egész vonalon könny folyt a szemekből, látva, hogy elérkeztek a romániai magyarok és románok ahhoz, hogy a testvéri együttélést biztosíthatják.

92 Az aradi *Jövő* (fejlécén: „Független demokrata napilap") első száma 1945. április 29-én jelent meg.
93 A Beszterce-Naszód megyei MNSZ küldött, Lukáts Ignác géplakatos beszámolóját nem közöljük.
94 Az eredeti iratban a szöveg lejegyzése megszakadt.
95 A 2. bécsi döntéskor megállapított határvonal Bihar megyét ketté szelte.

96 Az *Új Élet* mint „demokratikus napilap" 1945. január 16-tól jelent meg Nagyváradon. Az utolsó lapszámot 1948. július 15-én adták ki.
97 Hazafiak Szövetsége
98 Ekésfront

Május 2-án újra nagy ünnepségben volt Nagyváradnak része. 12 órakor értesülve arról, hogy a hatalmas Vörös Hadsereg Berlint felszabadította, 8 órára minden előzetes felhívás nélkül 20.000-es tömeg tüntetett Berlin felszabadulása alkalmából. Spontán megnyilatkozás volt ez.

Dél-Bihar most kapcsolódott be hozzánk, sajnos, nagyok sok szomorú jelentést kellett magammal hozzak. Különösen a tanügy és az egyház terén. Szinte naponta jönnek a még mindig működő reakció által elkövetett támadásokról a panaszok és jelentések. Jelenleg itt van köztünk Árpád község lelkésze, akit a csendőrök a múltban irredentának tartottak, azért tartóztatták le. Majd, mint kommunistát internálták, s most mint fasisztát. Azonban Árpád község dolgozó tömegei egy emberként állottak lelkészük mellé, akit mindenki demokratikus gondolkodású embernek ismert, és szembehelyezkedtek az erőszakkal is, de lelkészüket nem adták ki. Ez sajnos, Dél-Biharban majdnem általános. A magyar tanítók és lelkészek voltak irredenták, majd azután kommunisták és most meg egy részük, mint fasiszta van internálva. Ezeknek ügyében kérnek a dél-bihariak segítséget. Dacára a magyar-román kibékülés megindulásának, mégis a magyar nyelv használatának a kérdésében van sok panasz. Nem közvetítenek magyar nyelvű levelet, táviratot, ugyanakkor az állomásokon csak románul van felírva minden, és csak románul kért vasúti jegyet adnak ki. Egy súlyos problémája Bihar megyének, amit szintén likvidálni kell, ez a telepesek ügye. 1940-ben, a hitleri banditák megbízottai kiparancsolták Biharból a letelepedett románokat.[99] Erre az akkori reakciós rendszer nyomására a demokrata magyaroknak kellett elmenekülniük. Ezeket hozták aztán ide az elhagyott telepes községekbe. Most, midőn felszabadulásunkat Groza és Sztálin táviratváltása[100] is megerősítette, a dél-erdélyi román reakciós elemek visszatértek az elhagyott, de már magyarok által lakott területekre. Mikor az első csoport beérkezett, megkerestük a dél-bihari prefektust és kértük, hogy több telepest ne engedjen, hogy ezzel ne nehezítsük a népek közötti viszony kibontakozását. Ennek ellenére újabb tömegek érkeztek. Mi és a többi demokratikus szervezetek képviselői kimentünk a helyszínre, hogy ezt a súlyos kérdést megoldjuk. Ez annyiban sikerült, hogy a már megérkezettek megegyeztek abban, hogy az eddig felszántott földek még a magyaroké s a lakásukban megmaradnak, ők pedig addig egy kiürített kastélyba költöznek. Ezt meg is fogadták, azonban újabb értesülés szerint a helyzet súlyosbodott, s ezért arra az álláspontra kellett helyezkednünk, ha meg akartuk menteni a helyzetet, ki kell telepítsük a magyar telepeseket, vissza kell adjuk a román telepesek jogait s ezzel erősíteni és biztosítani kell a Groza-kormány munkáját. Ezt az elhatározást tett is követte, megoldást kerestünk. Egy sváb községet megvizsgáltunk, kiürítettük a község felét. Összeszorultak a német családok, nem ellenséges magatartással.

99 A román telepes-falvak keletkezésére lásd Markos András: A románok telepítései különös tekintettel az erdélyi telepítésekre. *Kisebbségvédelem,* 1943. 3–4. sz. 32–54. p. (A 2. bécsi döntés után távozni kényszerülő telepesek helyére 1941-ben részben bukovinai székely menekülteket, részben székelyföldi telepeseket hoztak.)

100 A táviratváltásra 1945. március 8–9-én került sor.

Idehoztunk el mintegy 7.080 családot. Ugyancsak a svábok földjéből minden család részére 3–3 hold földet adtunk megmunkálás végett, viszont minden segítséget megadtunk a Frontul Plugarilor és a Kommunista Párt által is, hogy ezek a földmunkát befejezhessék. Az áttelepítettek nem vesztették el az eddig bevetett területeiket, ezt írásban fogadták a románok.

Az inkadrálásoknál[101] meg kell állapítsuk, hogy itt is érvényesült az az elv, hogy csak diplomás emberek maradjanak meg a helyükön akkor, amikor a legnehezebb időkben Bihar vármegyében azok az értelmes fizikai munkások végezték el a közigazgatás vezetését, akik értelmiségnek számítottak, hiszen tudjuk, hogy ebben az értelemben, sem sikerült semmi eredményt elérni. Ezeknek érdekében Bihar vármegye lakossága kéri a kongresszust állásfoglalásra.

Még egy másik probléma: az Antonescu–Rădescu uralom idejében a csendőrség által felvett magyarok elleni politikai jegyzőkönyvek helyeztessenek hatályon kívül, mert még napjainkban is a visszakerülő magyarokat újra internálják ezen a címen. Ez áll a hazatérő munkaszolgálatosokra is.

Tanügyi téren: van tanügyi főigazgatóságunk, és Bihar megye kéri, hogy ez maradhasson is meg e[*zen*] a terület[*en*]. Iskoláinknál ugyanaz a helyzet, mint az általános: tanerőhiány, de ezt meg lehetne oldani értelmes, nem diplomás emberek igénybevételével. [...][102]

Csík vármegye, Vargancsik Lajos géplakatos:

Mielőtt nekifognék a csíki beszámolónak, nem mulaszthatom el, hogy ne ismertessem Csík akkori helyzetét, amikor nekifogtunk a szervezetünk kiépítésének. A fasiszta hordák elvonulásukkor Csík megyét összetörték. Nem volt egy darab sín vagy ép híd. Egész Csík megye egy összerombolt, kifosztott vármegye volt.[103] Vezetősége nem maradt, mert a régi vezetőségünk ezt mondta, hogy ezt a földet életünk árán is meg kell védjük a bolsevizmus ellen. Azt hirdették, hogy az életünket is odaadjuk, megvédjük. A végén az történt, hogy ők voltak azok, akik megfutamodtak, akik képviselték eddig a magyar pártot[104], magyar vezetőket a négyéves soviniszta magyar rendszer alatt. Nem volt vasutunk, nem volt pénzünk, mert azt is elvitték, nem volt élelem, mert azt is ellopták. Itt fogott, ebben a helyzetben neki a munkának a Magyar Népi Szövetség, amely nagy nehézségek árán felépítette ezt a vármegyét, amikor teljesen el voltunk zárva a

101 Inkadrálás (a román încadrare-ből): besorolás (egy fizetési állományba). Valójában a tisztviselők alkalmazásáról van szó.

102 Dávid Sándor Brassó megyei küldött beszámolóját nem közöljük. Brassó megye területén 18 községben hoztak létre MNSZ szervezetet, a községi taglétszám 12.824, Brassó városában 5.725, a megye területén összesen 18.549 fő volt. Nem közöljük a bukaresti küldött, Csiki György asztalosmester beszámolóját és Czikó Nándor kiegészítő jellegű hozzászólását sem. A bukaresti szervezet tevékenységének fontosságát emeli ki Csiki Görgy hozzászólása: „...mi a minisztériumokban jártunk el és a munkát így osztottuk be: belügy, hadügy, nemzetiségi minisztériumhoz tartozó ügyek, közlekedési ügyek, a rendőrség hatáskörébe tartozó ügyek és különfélék. Mi voltunk az elsők, akik legelőször tudtunk foglalkozni a munkatáborokban levő magyarok sorsával." A bukaresti MNSZ szervezetnek 1.147 tagja volt.

103 A Csík megyei közállapotokat lásd Demeter Béla 1944 végi jelentésében. Közli *Nagy–Vincze,* 2004. 271–272. p.

104 Valószínűleg 1941-ben megalakult Erdélyi Pártra utalt.

külvilágtól s bizonyos ideig magunkra voltunk hagyva. De megszerveztük a vezetőséget, törvényhozó testületeket és adóztatást is léptettünk életbe, amellyel aztán megindítottuk Csík vármegye vérkeringését. Ebben az időben a Magyar Népi Szövetség volt az, amelyik magába tömörítette a néptöbbséget, amelyekből alakultak a többi szervezetek. Belőlünk lettek a szakszervezetek és mi adtuk a Kommunista Párt tagjait is. Közigazgatási téren a Népi Szövetség kellett adjon polgármestert, községi bírókat is mi kellett adjunk, embereket, mert munkásokon és földműveseken kívül nem volt más, intelligencia alig akadt. Szervezetünknek ma minden községben kivétel nélkül szervei és irodái vannak. Csík megyének 136.000 lakosa van ma, ebből 123.000 magyar és 13.116 román. Szervezetünk létszáma 34.000 leigazolt tag. Pénzügyi téren, habár eleinte gyengén állottunk, ma másfélmillió lejjel rendelkezünk.

Iskolaügyben.[105] Csíkban 115 iskola van, amelyből 5 középiskola. Ebből 103 magyar anyanyelven, 12 pedig román anyanyelven tanít.

Egyházi helyzet. A papoknak nagy része elmenekült,[106] voltak olyanok, akik nem volt miért elmenjenek, volt azonban egy részük, amelyik az utolsó percekben is a szószékről kimondottan soviniszta vagy oroszellenes magatartást tanúsítottak s ennek folytán érthető, hogyha itt hagyták a székely népet.

Népőrség. Mind gyári munkásokból vagy földművesekből toboroztuk össze. Amit mi mondtunk nekik, azt végrehajtották, tehát nincs kifogásunk ellenük. Az ellen van kifogás, hogy még nem tudunk komolyan foglalkozni velük, még nem tudtuk velük megértetni azt, hogyha kell, az életét is oda kell adja, mert ez a mai rend nem hasonlítható sem a régi román, sem a régi magyar rendszerhez, rendőrséghez, mert ma a dolgozó munkásoknak és földműveseknek és iparosoknak, és az élni akaró intelligenciának jött fel a napja. Ki kell emelni azt, hogy a Székelyföldön leereszkedtek valami német partizánok és hogy ezek elfogatásánál 3 székely népőr is meghalt a többi három orosz testvérünkkel együtt. Fáj nekünk ez, de ugyanakkor büszkék vagyunk arra, hogy a dicső Vörös Hadsereg mellett a fasizmus elleni harcban már folyt székely vér a Székelyföldön. (Taps.)

Eredményeink. Eddig meglátták a néptömegek, hogy a Magyar Népi Szövetség különbözik a doktorok régi magyar pártjától.[107] Látták, hogy a székelység maga irányítja a Székelyföldön saját sorsának kérdéseit. Ezideig vármegyénkben 75–80 népgyűlést tartottunk. Ezeknek a tartalma elsősorban szervező, politikai és gazdasági irányú volt. Ezen kívül tartottunk 4 vármegyei értekezletet, ahol a vármegyének minden részéről megjelentek a kiküldöttek. Először, még a reakciós

105 Bővebben lásd: *Olti*, 2004.

106 1945. március 30-án kibocsátották ki a 217. számú jogszabályt, amely elrendelte a demokrataellenes és fasiszta magatartású papok eltávolítását. A rendelet értelmében 196 magyar papot, a magyar papok 8,69%-át távolították el, ellenben csak 7 román papot, a román papság 0,03%-át. Ezt a jogszabályt az 1945. október 18-án megjelent 243. számú *Monitorul Oficial*ban megjelent rendelettel hatálytalanították, de csak azokra vonatkozólag, akik visszatértek állomáshelyükre: „Viszont a távozásra kényszerített papok nagyobb része éppen azért nem tért vissza ezen időpontig, mert a fenti rendelet alapján állásától megfosztották." PIL, 274. fond, a Magyar Kommunista Párt iratai, 10. cs., 24. ő. e. 116. f.

107 Célzás az Országos Magyar Pártra, mely vezetőségben sok jogvégzett személy dolgozott.

uralom alatt Csík megyében Szentdomokoson 32-en voltunk jelen Kurkó testvérünk jelenlétében. Sajnos ezt a gyűlést nem végezhettük be, mert a reakciós hatóságok letartóztattak és bekísértek Brassóba. Egyre nőtt a táborunk, úgyhogy a legutolsó megyei értekezleten a kiküldöttek száma elérte a kétszázat. Csík megyében szervezetünkön kívül a legerősebben dolgozik a Kommunista Párt és a Frontul Plugarilor. Az utóbbi elég gyenge, mert elég kevés szervezőjük van a román testvérek részéről. A Kommunista Párt megad minden segítséget nekünk és a legszélesebb együttműködés van a Kommunista Párt, a Népi Szövetség és az Ekések Frontja között. (Taps.)

Megalakulásunk óta a Népi Szövetség volt az, amely elsőnek leplezte le Maniu banditáinak gazságait, fosztogatásait és kivégzéseit.[108] Másik ténykedés az volt, hogy a községi elöljáróságot kicseréltük, amennyiben nem feleltek meg. Szociális intézkedéseink közé tartozik, hogy az aránytalanul eltolódó közbirtokossági jogrendszert eltöröltük és egyforma, koponya szerinti elosztást léptettünk életbe. (Hosszas taps.) Nem mulaszthatjuk el azt sem, hogy vannak hibáink is. Mégpedig, hogy sok esetben a testvéreink kimondottan előnyöket húznak. Vagy, ha odajutnak valahova bírónak vagy jegyzőnek, vagy más ilyen posztra, azt hiszik, hogy kiskirály lett belőlük. Azért vagyunk ott, hogy vissza próbáljuk téríteni őket és ha nem sikerül, akkor le is cseréljük. Gazdasági téren indítottunk meg üzemeket, amelyeknek tulajdonosai a meneküléskor magukkal vitték a gépszíjaikat, hogy a hátramaradtak meg ne élhessenek. Ezeket saját erőnkből helyrehoztuk és megindítottuk az üzemeket, amelyek ma is dolgoznak szövetkezeti formákban. (Taps.) Csináltunk a községekben fogyasztási szövetkezeteket. Sajnos nem tudja biztosítani az áruszükségletet. Volt egy bizonyos mennyiségű áru, ami el volt raktározva, ezt szétosztottuk, azonban ma még nincs meg a lehetősége annak, hogy a szükséges árumennyiséget pótolhassuk. Nem mulaszthatom el, hogy Csík megyének gazdasági helyzete olyan, hogy eddig minden évben élelem szempontjából behozatalra volt utalva és egyedüli kincse a fa. Ez pótolja a népnek a megélhetését.

Meg kell említsem sajnos a fánál, hogy még ma is vannak egyesek, akik ki akarják használni és az egész székely fát letarolni, és nem a nép szempontjait nézik, hanem egyéni érdekeiket akarják ezen keresztül biztosítani. Mi teszünk bizonyos lépéseket és dolgozunk, fűrészeket szövetkezeti formában akarunk létesíteni és kilátás van arra, hogy egy ún. monopóliumot csináljunk a székely fára, hogy ezen keresztül a közbirtokosság intézze és így a nép is fog rendelkezni vele. (Nagy taps.)[109]

Panaszaink: hogy vannak olyan személyek, akik nem értik meg a mai helyzetet s dolgoznak suttogó propaganda útján, egyenetlenséget keltenek a román és a magyar között. (Közbeszólás: Börtönbe velük!) Nem vonom kétségbe a bejött román demokrata testvérek jóindulatát, de valami elnézésnek tudhatom be, hogy

108 Lásd a bevezető tanulmányt.

109 Bővebben lásd: *Olti*, 2005. 84–112. p.

megtörtént, hogy a Székelyföldre tisztán román nyelvű rendeletet küldtek ki, amit ott senki meg nem ért.

Másik panaszunk, hogy küldenek Csíkba olyan tisztviselőket, akik nem tudják a nép nyelvét. Ebből az lesz, hogy vagy minden székely meg kell tanuljon románul, vagy mi tanítjuk meg őket magyarul. (Taps, derültség.) Vannak kinevezések, amit nem tartok a kormány hibájának sem. Azonban mi nem vagyunk hivatva, hogy a nem megfelelő személyeket kicserélhessük. Pl. 15 évig volt az egyik székelyek között és nem tanult meg a nép nyelvén. Van egy másik kinevezés, amelyik az Erzsébet-szobrot egy csákánnyal szétverte. Ilyen kinevezések történtek, de mi vagyunk hivatva arra, hogy azok, akik a múltban soviniszták voltak, ezeket ne engedjük be sorainkba. Átiratot intézünk a kormányhoz, és kérjük, hogy küldjenek specialistákat, orvosokat, mérnököket, élelmet, gépszíjakat, ruhát és cukrot.

A legelő-ügyben itt mindig viták voltak. Vannak helyek, ahol nagyon ragaszkodnak hozzá, elsősorban az odavaló községek közössége. De másodsorban ragaszkodik hozzá a szomszéd község is, a románság. A helyzet az, hogy ameddig 22 éves román rend [*sic!*] volt, ezeknek adott igazat, azután a magyar rend alatt viszont a magyarságnak adtak igazat. A mi közigazgatásunk most ezt a magyar–román testvériség alapján testvériesen elintézi. (Nagy taps)

Kitelepítések voltak, azonban a jelentkező ezer család nem ment mind el, mert amikor kimentek a telepvizsgálók, akkor gyenge hírekkel jöttek vissza, ennél fogva nagyrészük visszalépett. A valóság az, hogy ki voltak jelölve bizonyos területek Teke–Dedrád–Petele falvakban, azonban a rossz közlekedés miatt, amire odaértek volna a székelyek, addig a román testvérek a nagy részét elfoglalták. (Közbeszólás: Adják vissza!) Ezen keresztül megindult egy vita, hogy mit csináljanak. Ezért nagy része a kitelepülőknek lemaradt.[110]

Földosztás nagyon kevés volt. Nem rendelkezünk nagy kiterjedésű szántófölddel, azonkívül nagyrészt a földet a külön-külön élő kisgazda testvérek bírják. Ha voltak fasiszták, ezeknek a birtokuk ki vannak osztva. A földosztás nem ment rendesen. Egyes emberek előnybe részesítették a sógort, komát. Ezeket megvizsgáljuk és megcsináljuk a becsületes földosztást. (Taps.)

Gazdasági téren szükséges, tekintettel arra, hogy a föld nem hoz annyi jövedelmet, hogy a nép ne legyen kivándorlásra kényszerítve szükséges, hogy a csíki fát szövetkezetek keretében mi magunk dolgozzuk fel, hogy bútor, vagy más feldolgozott áru formájában hagyja el a csíki fa a vármegyét. (Nagy taps.)

110 Az Országos Demokrata Arcvonal Észak-Erdélyi Központi Tanácsadó Testületének javaslatára 1945. február 12–15. között Kolozsváron megtartott értekezletén egy határozatot fogadtak el, amelynek értelmében az 1944 őszén elmenekült szászok falvaiba – Bátosra, Dédrádra, Petelére, Tekére, Nagyidára, Paszmosra, Vajolára – nincstelen székelyeket telepítettek volna. Mire azonban a 864 telepes megérkezett volna, a falvak nagy részét a Görgény-völgyi és besszarábiai románok foglalták el. A megjelent székelyeket a szomszéd román telepesek minden erővel el akarták űzni. 1945 folyamán rendszeresen terrorizálták őket, amit a hatóságok tétlenül tűrték. Ennek következtében egy részük visszamenekült, a 200 vajolai pedig át akart térni az ortodox vallásra, csak hogy békén hagyják őket, végül aztán nagy nehezen sikerült lecsillapítani a magyarellenes hangulatot. Lásd a *Világosság,* 1945. augusztusi számait, valamint *Kelemen,* 1946. 20–21. p.

Csík vármegye gazdái sokkal ügyesebbek voltak munka terén, mint a Maros-Torda vidékiek, ahol még a kukoricakóró a földeken van, és a községek határában vannak földek szántás nélkül. Csíkban a földek 50%-a már zöldül, 30%-a most van munka alatt és 15% az, amelyik nagyon gyenge és nem lesz vetőmag.

Kurkó Gyárfás elnök megszakítva az ülést örömmel jelenti be, hogy a rablógyilkos, fasiszta német hadsereg letette a fegyvert. Az ülés a bejelentést kitörő örömmel fogadja és felállva percekig tapsol és éljenzi a Vörös Hadsereget és Sztálin marsallt, utána pedig elénekli az internacionálét. Elnök bejelenti, hogy este fáklyás felvonulás lesz, amelyen a Népi Szövetség testületileg részt vesz. Ezután átadja a szót Fogaras vármegye kiküldöttjének. [...][111]

Kolozs vármegye jelentését *Mezei Lajos* adja elő (volt vasutas):

Kolozsvárt van a magyarságnak az egyetlen egyeteme, ezért is a legnagyobb tömegben itt él az értelmiség, itt összpontosul a magyar kultúra minden rétege, és így tagozatunknak speciális feladat jutott az újjáépítés terén. A Vörös Hadsereg bevonulása után a Magyar Népi Szövetség volt az első a Kommunista Párttal, amikor még az ágyúk dörögtek, amikor még becsapódások voltak, amikor Kolozsvár népe még a pincékben bujkált, a Népi Szövetség emberei már kint voltak. Ez akkor harc volt, akkor nem a Népi Szövetséget szerveztük, hanem helyreállítottuk a közigazgatást és a rendészetet. Sikerült megteremteni a rendet a vegyes lakosságú falvakon a román és magyar testvériséget, és emellett megalakult a Frontul Plugarilor, amellyel karöltve szerveztünk vegyes lakosságú falvakat. Ez a két szervezet együtt dolgozott mindenben és ma mondhatjuk, hogy a megyében már csak szórványosan jelentenek román–magyar ellentéteket, holott itt Kolozsvár vármegyében Maniu-gárdisták mentek keresztül.[112] Ez nagy munka volt, annál is inkább, mert ahogy mondtam Kolozsvár volt a fő fészke a Dél-Erdély és Magyarország felől futó soviniszta maradványoknak. Ezek itt ütötték fel tanyájukat s innen játszottak szerepet.

Szervezeti téren: 5 hónappal ezelőtt láttunk a megye beszervezéséhez. Ma már minden járásban járási bizottságunk és titkárunk van és minden faluban megbízott emberünk. Népünknek ezt a rétegét fogjuk meg leghamarább. A szakszervezeti munkásság ugyanebben az időben megkezdte a szervezést és hozzálátott a romok eltakarításához. Ebben a munkában mi is kivettük a részünket. A hóstáti testvéreink állandóan naponta 10–20 szekérrel közmunkában voltak kiállva, ők takarították el a romokat és még ma is közmunkára járnak, és szívesen mennek.

111 A Fogaras megyei Gáll István férfiszabó, a háromszéki szervezet elnöke, Szász Imre és a Hunyad megyei Dubovszky Pál szabómester beszámolóit nem közöljük. Az MNSZ Fogaras megyében 371, míg Háromszék megyében 48.000 taggal rendelkezett. Háromszék megyében is hasonló panaszok merültek fel, mint Csík megyében. Kisküköllő megye képviselője, Demeter Károly „leépített magántisztviselő" többek között a dél-erdélyi magyar szórványokra jellemző panaszokat ismertette: „Magyar köztisztviselőnk az egész vármegyében nincs, a magántisztviselőket is kidobták, és a mai napig sem vették még vissza." De még ennél is súlyosabb volt a következő megállapítása: „Megyénk magyarsága nagyon sokat szenvedett. Nem tud élni azzal, hogy ő szabad, azt sem tudja, mit csináljon a szabadságával. Még meg kell tanítani rá, még idő fog telni belé, amíg megtanulja, hogy ő is ember." Uo. 40. f.

112 Valójában a megyében helyi atrocitások, egyéni bosszúk és leszámolások történtek, illetve Egeresen a gyilkosságokat helybeli románok és a visszatérő román csendőrség tagjai hajtották végre.

Meg kell mondanom, hogy Kalotaszeg népe télvíz idején az alagutak és hidak építésénél vette ki részét a munkából. A Mániu-gárdisták és vasgárdisták garázdálkodása folytán előállott sérelmek orvoslása a Kommunista Párt és a Magyar Népi Szövetség komoly harcának eredménye. Ma 72 községben van intézőbizottságunk és minden szórványfaluban van megbízottunk. Vidéki taglétszámunk 16–17 ezer, Kolozsvárt 6–7.000 tagunk van. A szakszervezeti munkásságot nem bolygattuk, mert ezzel együtt dolgozunk és még csak most kerül sor a 18–20 ezer ipari munkásság beszervezésére, amelyikhez eddig nem nyúltunk.

Kolozsvár szervezeti formája egy széles intézőbizottság s hat kerületében szervezőbizottság. Minden kerületnek külön székháza van. Minden héten nagy aktíva ülést tartunk. Ezek együttműködnek a kommunista bizottságokkal is. Ott ahol a Demokrata Arcvonalnak szervezeteik vannak, abban is együtt dolgozunk.

Gazdasági bizottságunk is van, mely a földreform munkálataiban és egy mezőgazdasági kampányban vette ki a részét. A földosztó bizottságban is dolgozott. A földosztásnál a Kolozs megyei magyarságot sérelem érte, de nem a román demokrácia rosszakaratán múlott, hanem azért történt, mert Kolozsvár területén sok föld nem volt s minden nagybirtok román községek határában volt. Így a magyarlakta községekre 3–4 hektáron keresztül kellett volna járni. Így meg kellett oldani a földkérdést, mert mindent meg kellett művelni. Ma a magyarlakta vidékeken 99 százalékig a föld meg van művelve.

Az értelmiség nagyobb része ma is közömbösen viselkedik a Magyar Népi Szövetséggel szemben. Így nem csoda, ha Kolozsvárt az egyetem kérdésében,[113] a tanfelügyelőség ügyében, a művészet és kultúra terén erőmegfeszítéssel dolgoztak az értelmiségi testvéreink, akik mellettünk voltak. Ez a harc megszűnt. A mi közös harcunk a Frontul Plugarilor-ral és a Kommunista Párttal együtt a városunk élelmezéséért és a közrendészet megalapításáért történik most már a legnagyobb egyetértésben.

Kivettük a részünket a néprendőrség megszervezésében is.

97 nagygyűlést tartottunk Kolozsvárt és a vármegye területén. Itt jelen voltak a testvérszervezetek is. (Taps.)

Az ODA végrehajtó bizottságában három taggal képviselteti magát a Magyar Népi Szövetség itt Kolozsvárt.

Van egy kisiparos és kiskereskedő csoportunk, női és ifjúsági tagozatunk. A női csoport meg kell mondjuk, hogy az mindenütt ott van, a legtöbbet tesz, és a legnagyobb segítséget nyújtja nekünk ahhoz, hogy mindent meg tudjunk oldani. (Taps.) A hazatértek otthonában eddig több mint 4.000 testvér kapott támogatást. (Taps.) Ez ma is működik, és nemcsak magyarokat lát el, hanem 25–30%-ban idegen tagja is volt. Ezt a segítséget Kalotaszeg népének önfeláldozásából adhattuk.

113 Az egyetemi épületekkel kapcsolatos vitákat lásd *Lázok–Vincze,* 1995.

Kulturális téren nem dicsekedhetünk. Megalakult egy kultúrbizottság a tanfelügyelőség és az összes tanítók bevonásával. És az ifjúsági tagozatunk, valamint női csoportunk kultúrelőadásokat tartottak a városban és falvakon.

Mezőgazdasági kampányból kivettük a részünket. 260 ekét és 850 ekét kaptunk az orosz katonai parancsnokságtól, amelyet kiosztottunk a falvakba, románnak, magyarnak egyaránt.

Sérelmeink. A határ melletti falvakban még mindig dúl a Rădescu-rendszer maradványa. Magyarfenes községben 28 járási csendőr csoportosan ott gyülekezik, rémületben tartja a falvakat, erőszakkal rekvirál és nincs rá mód, hogy el tudjuk őket távolítani.[114] A prefektus[115] személyesen ment ki, hogy rendet teremtsen. Ugyanakkor megtettük a lépéseket a központon keresztül, hogy a miniszter is tegyen a prefektus intézkedésére pontot. Minden reményünk megvan arra, hogy ezeket ki fogjuk irtani.

Ifjúságunk a Haladó Ifjúságban szervezkedett s minden faluban megvan a csoportja. Részt vesznek minden olyan munkában, ami a mi munkánkat segíti.

Akcióink. A kormánybuktató tüntetésben részt vettünk s részt vettünk a Groza-kormány melletti felvonulásban is. Május elsején mi is kivonultunk.

Kolozsvárt kb. 70.000[116], a megyében 42.000 a magyarság száma.

Május 8-án du. [...][117]

Temes-Torontál vármegye, Juhász Lajos műszerész [szólal fel]: [...][118]

Két hét leforgása után már jelentkeztünk, mint jogutódja a Magyar Népi Közösségnek,[119] és elfoglaltuk a Magyar Házat, amely egy háromemeletes épület, amelybe eddig a munkásoknak és a földműveseknek csak a folyosókon és a ketrecekkel elzárt irodák előtt volt helye. Most ma már valóban a földműveseknek és a munkásoknak lett az irodája, úgyhogy hosszú ideig nem is volt jó érzés nekünk azokban a bársony fotelekben ülni, de megszoktuk. [...][120]

Sérelmek: Első sérelem a koncentrálás [*munkaszolgálat*] sérelem, 10 és 10.000-ren vannak még mindig a munkatáborokban, ahol haszontalan munkát végeznek.

114 Lásd a tordaszentlászlói magyarság helyzetéről készített 1945. március 20-i helyzetjelentést. MOL, *a Belügyminisztérium archívuma, Erdei Ferenc-iratok, nemzetiségi ügyek XIX-B-1-h, 1. doboz, 1. csomó, 74–75. f.* Közli: *Vincze,* szövegtár.

115 A megye prefektusa Vasile Pogăceanu volt.

116 Az 1944. december 10-én közétett népszámlálása adatai szerint Kolozsvár összlakossága 73.000 fő volt, amelynek 83,5 százaléka (61.000) magyar, 11 százaléka román nemzetiségű volt, zsidó nemzetiségűnek pedig 900-an vallották magukat. *Világosság,* 1944. december 10. A nemzetiségi megoszlás esetében figyelembe kell venni, hogy a második bécsi döntés után sok helyi román nemzetiségű lakos elmenekült, vagy kitelepítették őket, valamint azt, hogy 1944 májusában zsidók ezreit deportáltak a városból.

117 Faragó Sándor kisiparos, Krassó-Szörény vármegyei küldött beszámolóját nem ismertetjük. A jelentéstevő „legsiralmasabb"-nak a megye magyar iskoláinak helyzetét tartotta. A városokban az MNSZ 4.150 taggal rendelkezett.

118 Az MNSZ temesvári megszervezésére vonatkozó részt nem közöljük. Lásd a 4. sz. iratot. A kihagyott részben a kormány támogatására hívta fel újból a figyelmet. A beszámolóból kiderül, hogy a megye területén 21.700 MNSZ tag van, ebből falusi 17.500 és 4.200 városi (ez alatt csak Temesvárt értette), valamint az is, hogy a megyében az MNSZ szabadon működhetett.

119 Az 1939-ben alapított Magyar Népközösségről van szó.

120 A földművelés és a kulturális élet apologetikus bemutatását, a szervezet pénzügyi helyzetére vonatkozó adatokat és a női, illetve az ifjúsági csoport munkájának ismertetését nem közöljük.

Óriási sérelme az a magyarságnak, hogy kilenc hónap után még mindig a had [...][121] kategóriákba osztják Románia népeit. Első kategóriába tartozók két hónapot szolgálnak, a második kategóriába tartozók négyet, a harmadikban pedig, amelyikbe a magyarok tartoznak korlátlanul, megszakítás nélkül vannak munkára koncentrálva. Ezek a koncentrások legnagyobb része, a többsége, a legszegényebb nép rétegeiből tevődik. Ezek az emberek anyagilag, erkölcsileg, egészségileg teljesen tönkre mentek és csak az időt töltik el munkahelyükön, holott itthon hiány van a munkáskezekben. Mielőtt eljöttünk a konferenciára meg mindig fenn állt az az eset a Cercnél,[122] hogy miért szereltetik le azokat, akik 8–12, sőt 25 hónapja koncentráláson vannak. Ebben a kérdésben sürgős intézkedést kérünk.

Az állampolgárság kérdése:[123] A negyvenes bécsi döntés után Dél-Erdélyben egy olyan terrorhullám indult el a magyarság felé, amely kizárta a munkások nagy tömegeit az üzemekből, a gyárakból, nem volt lehetőség munkakönyvet szerezni, nem volt lehetőség tanoncszerződést kötni, nem lehetett házat adni-venni, üzletet, műhelyt nyitni, annak aki magyar volt. A végtelenségig húzódó koncentrálás és a rekvirálás és a különböző terror kényszerítette a magyarságot arra, hogy nem bírva az itteni nyomást, elhagyva Románia területét, átment Felső-Erdélybe [*vagyis Észak-Erdélybe*], vagy Magyarországra. Most, hogy a bécsi döntés érvénytelenné vált és mink a MNSZ sose ismertük el a bécsi döntést, ilyenformán kérésünk az, hogy azok, akik romániai születésűek, akik román állampolgársággal rendelkeztek tekintet nélkül arra, hogy mikor s hogy hagyták el a reakció, a fasiszta rendszer nyomása képpen az ország területét, most mikor ezen okok megszűntek, visszanyerhessék szülőhelyükön az állampolgárságukat, annál is inkább, hogy a testvériesség a két nép között a megbékélés maradék nélkül megvalósuljon.[124] [...][125]

Udvarhely vármegye jelentése külön lapon jön.[126]

Május 9. de.

Kurkó Gyárfás:

Testvéreim. Amit vártunk a tegnap, azt az éjjel 12 óra után jelentették Moszkvából, hogy a hadműveletek Európában megszűntek. (A közönség nagy éljenzésben tör ki és felállva éltették Sztálin marsallt, a Vörös Hadsereget és a békét, utána elénekelték az Internacionálét.)

Kurkó Gyárfás:

Az európai béke első reggelén egyházaink szót kérnek és innen hallgassuk meg.[...][127]

Kurkó Gyárfás elnök megköszöni a demokrata papok lelkes beszédét és áldásaikat, ezzel a délelőtti ülést bezárja. Meghívja az értekezletet, hogy a székház előtt gyülekezzék a béke ünneplésére rendezett felvonulásra.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 137/1945. 1–8., 13–70. f. Gépelt jegyzőkönyv.

121 A mondat hiányos

122 Cercul Militar – Hadkiegészítő Parancsnokság

123 Az 1945. április 4-én megjelent 261. számú törvény teremtette anomáliákra hívta fel a figyelmet. Az észak-erdélyiekre vonatkozó új állampolgársági tv. *II. szakaszának a.* pontja kizárta az állampolgársági jegyzékből azokat a személyeket, akik 1940. augusztusa 30. után egészen a törvény megjelenéséig magyar állampolgárságért optáltak. Több százezren optáltak Észak-Erdélyben, hiszen ez feltétele volt az elhelyezkedésnek. A törvény *II. szakaszának b.* pontja kimondta, hogy mindazon személyek elveszítik román állampolgárságukat, akik „önként léptek be egy olyan ország katonai alakulatába, amellyel Románia hadban állt, vagy idegen katonai vagy katonai jellegű testülethez csatlakoztak." Természetesen ez a magyar hadseregbe bevonultakat érintette, valamint a Székely Határvédelmi Erőkben szolgálókat, valamint a frontra került leventéket is önkéntesekként kezelték. A kérdést feldolgozta: *Vincze*, 1999/a. A 261. sz. állampolgársági törvény magyar fordításban uo. 197–200. p.

124 Az eredeti szövegben „megszűnjön".

125 Az internáló táborokra, a földreformra, az oktatásra, az anyanyelv-használatra, az egészségügyi helyzetre és az ODÁ-val való együttműködésre vonatkozó részeket nem közöljük. Benda Béla, Aranyos-Torda megyei küldött beszámolóját nem közöljük. A legtöbb sérelem Aranyos-Torda vármegyében is a földreform, a CASBI és az iskolák körül fordultak elő.

126 A jegyzőkönyvben nem találtuk meg az Udvarhely megyei beszámolót.

127 Szőcs Endre, szederjesi református lelkészét beszédét nem közöljük. A kihagyott részben Gábosi Tamás a katolikus egyház nevében szólalt fel, bár azt is közölte, hogy „nem hivatalos képviselője" a katolikus egyháznak. A Bukarestben szolgáló Rapp Károly evangélikus, valamint Kővári Jakab székelyudvarhelyi unitárius lelkészek az egyházuk nevében beszéltek, hitet téve az MNSZ választotta politikai irányvonal mellett, egyben teljes támogatásukról biztosítva az MNSZ-t.

10.
A Központi Végrehajtó Bizottság beszámolója a kolozsvári kongresszuson

Kolozsvár, 1945. május 9. (részletek)

Május 9-én du. 3 óra.

Elnök: megnyitja az ülést és bejelenti, hogy a központi végrehajtó bizottság terjeszti elő beszámolóját.

Csákány Béla: [...][128] A brassói értekezlet után Kurkó testvérünk novemberben Csík megyébe ment és itt tartották meg azt az értekezletet, amelyet Brassóban fejeztek be, ahová bekísérték őket s amelyet követett a reakciós elemeknek Észak-Erdélyből való kiverése.[129]

A súlypontot továbbra is a Székelyföldre helyeztük, mert itt élnek a legnagyobb tömegekben a mi földműves testvéreink, akik szervezetünknek a tömbjét képezik. November végén testvérünk újból körutat tett, Csíkszeredán, Gyergyószentmiklóson és Sepsiszentgyörgyön tartottak üléseket. December 17-én volt a bukaresti népgyűlés, januárban Cikó testvérünk[130] Udvarhelyre és Háromszékre ment, február 4-én Marosvásárhelyt, március 25–27-én Udvarhelyt volt értekezlet. [...][131]

A szervezési munkánk így teljesen Brassóból folyik. A szervezési munka közben felmerült sérelmeket is nyilvántartottuk, azokért kemény harcokat folytattunk az akkori kormányzattal szemben. [...][132]

Bejelentem végül, hogy e pillanatban tagjaink száma 387.753.

Czikó Nándor [hozzászólása]: Csíki szülők gyermeke vagyok, de Bukarestben születtem. A Magyar Népi Szövetség nemzetiségügyi miniszteri tanácsosa, kovácsmester a foglalkozásom. Ha nem fejezem ki magam jól magyarul, legyenek elnézéssel, mert Bukarestben születtem. Az első világháború után az un. történelmi pártok általa alakított különböző kormányok arra törekedtek, hogy a romániai magyar népet megfosszák jogaiktól, hogy nemzeti kultúráját továbbfejlessze. (Innen olvassa a jelentését, közben a Tg.-Jiu-i tábor foglyainak kiszabadítására irányuló lépéseket részletezi, majd felolvas néhány levelet az egyes egyházak vezetőitől, melyekben köszönetüket fejezik ki neki, illetőleg a bukaresti irodának az eredményes munkáért. (Az egyházak leveleit a *Világosság* május 17-i, 116. számában.)[133]

128 Beszámolójának az MNSZ megalakulására vonatkozó részét nem közöljük.
129 Utalás a visszatért román közigazgatás november 12-én történő kiutasítására. Bővebben lásd *Nagy-Vincze*, 2004.
130 Utalás Czikó Nándorra
131 A kihagyott részben röviden ismertette a vezetőség addigi munkáját.
132 A sérelmek ismertetését nem közöljük.
133 A *Világosság* május 17-i száma közölte az erdélyi magyar egyházak vezetőinek köszönet-nyilvánításait,

A bukaresti tagozat munkájáról mondanék még egy pár szót. [...][134] Hirdettük,[135] hogy mi nem vagyunk hazaárulók, hanem igazi magyarok, akik harcolunk ott is, itt is a magyarságért. November 7-én a plakátok magyarul voltak írva és senki sem állított meg minket ezért, hanem virágot dobtak elénk a román munkások, a Kommunista Párt.[136] Novemberben már programunkban volt a munkaszolgálatosok kiadása, de nem lehetett végrehajtani, mert a reakciósok határoztak. A többiek mindenben segítettek. December 17-én, amikor megvolt az első magyar gyűlés Bukarestben, ahol Kurkó és Bányai testvéreink is ott voltak, ott volt az Ekés Front vezére, Zaroni Romulus és Szenkovits Sándor. [...][137]

Iskolák kérdése.[138] Tanítókat küldjetek Bukarestbe, mert pár év múlva nem lesz magyarság ott. Értelmiséget. Ha ti szegények vagytok tanítókban mi még szegényebbek vagyunk. Az utolsó időkben az értelmiségek cserben hagyták a népet, de minket még inkább cserbenhagytak. Nem jött hozzánk senki, hiába mentünk hozzájuk. Kik jöttek hozzánk? A zsidó intellektuel testvérek, és azok dolgozzanak a mi kulturális ügyünkért? De nálunk nem cionisták voltak, hanem madoszisták, ők velünk szenvedték a 25 évet. [...][139]

(...majd a kolozsvári rossz rendezést, a becsukott vendéglőket, stb. kifogásolja.) Ha Udvarhelyt tartottuk volna meg ezt a konferenciát, jobb lett volna. Hogy fogadtak volna minket székelyeket! Tárt karokkal!

A rádióról is akarok beszélni. A bukaresti rádióban a bukaresti tagozat is kivette részét szellemi alkotásokkal. Ezt azért mondom, hogy ti is jöjjetek dalárdáitokkal s más egyéb szellemi alkotásokkal, jöjjetek és mutassátok meg a Regátban a románoknak, hogy mi is kultúrával rendelkezünk, mert mi bukarestiek nem bírjuk már. A Rădescu[*-kormányt*] buktató akciónál az egyik szónok beszédet mondott s rá mutatott arra, hogy a román nép milyen kezekbe került, köztük Ana Pauker és [*az*] „ungurul" Luka László, hogy ők vezetik az országot, s így rossz kezekbe került a román nép.[140] Hát ha a román reakciónak nem konveniál sem Ana Pauker, aki gyöngye a romániai nőknek és Luka László, az erdélyi munkásságnak a gyöngye, hát akkor tinektek nincs bizalmatok bennük? Akkor miért kételkedtek a demokráciában? Miért kételkedtek a jobb idők következésében. Nektek csak dolgozni kell ezeknek a becsületes harcosoknak a segítségére. Március 6-án a Groza-kormány jött, a nép kormánya, amelyikben több munkás is részt vett. És alig két hónapja, hogy Groza van a kormány élén és már egyes esetekben

amelyekben az egyházfők elismerésüket fejezték ki az MNSZ vezetése előtt az iskolai kérdések rendezésben nyújtott támogatásaikért. *Világosság*, 1945. május 17.
134 Röviden összefoglalta a bukaresti MNSZ tagozat munkáját.
135 Czikó Nándor a MADOSZ képviseletében szónokként vett részt az október 8-i ANEF stadionban rendezett kommunista párti kormányellenes tömegtüntetésen. Beszédét közli: *Déli Hírlap*, 1944. október 14.
136 Az RKP hivatalos lapjában, a *Scânteia*-ban számtalan cikk jelent meg a magyarság védelmében, és a lap hasábjain közölték a párt vezetőinek álláspontját a magyar kérdés rendezéséről. Az RKP magyarságpolitikájának kezdeti időszakára vonatkozólag bővebben lásd a bevezető tanulmányt.
137 Kirohan a bukaresti érsek ellen, aki nem engedi meg a magyar nyelvű prédikációt.
138 A bukaresti iskolai kérdésre vonatkozólag lásd a bukaresti küldött beszámolóját.
139 A bukaresti MNSZ szervezeti életének bemutatását kihagytuk.
140 A kijelentés Nicolae Rădescu miniszterelnöktől származik.

orvosolta a magyar népnek a sérelmeit. Itt van a detasamentek[141] ügye. Alig jött Groza az élre, rengeteg munka várt reá. A sok híd, vasút javítás, amit mind el kellett végeztetni, és egyik napróLa másikra nem lehet ilyen dolgot elvégezni. És kellett 7 hónap, hogy ez lebonyolódjék.

Most a detasamentek kérdése. Május 15-ig el kell, hogy simuljon.

A lágerek ügye. Ezt is a kormány programjába vette és gondoljuk, hogy egy héten belül meg lesz az eredménye, de nem mindenkinek, csak a demokratikus magyaroknak. Hogy mindezt elértük, úgy hallottam, hogy Szilágy megyében már mi purifikáltuk a magyar sorokat. De kiket? Kis munkásokat, kiskereskedőket? Hol vannak a vezetőink, a magyar párti vezetőink? Ezeket kell purifikálni, nem azokat a szerencsétlen munkásembereket. Hol van Gyárfás Elemér? Vegyétek ki, és adjátok át a népbíróság elé![142] Nem a románok fogják elítélni őket, hanem mi magyarok. Groza Péter is azt mondta, hogy a ti házatok előtt ti seperjetek. [...][143]

Kurkó Gyárfás: Hogy ne haragudjon meg Brassó sem, az ügyeket sem nem ő, sem nem a bukaresti tagozat, hanem a Magyar Népi Szövetség intézte.

Politikai beszámolómat 1937-től kell kezdenem. Akkor volt az utolsó értekezletünk, ahol a jelenlegi végrehajtó bizottságot akkor megválasztottuk, és azóta nem volt lehetőség, hogy ezt a terhet letegyük, számba adjuk [*helyesen vegyük*] és újabb embereket válasszunk az országos nagygyűlésbe. Most elérkezett ez az idő is, és lehet, hogy holnap kezükbe tesszük és arra megfelelőbb vezetőséget fognak választani, hogy erősebbek legyenek és jobb munkát végezhessenek.

1937–40 között nem is kell beszéljek a munkánkról, ott kezdem, amikor elszakította a bécsi határ Észak-Erdélyt Dél-Erdélytől. Ekkor már közülünk igen sokan a hírhedt caracali internáló táborban[144] voltunk. Ott voltak velünk románok is, zsidók is, bulgárok, oroszok, szerbek egyaránt. A bécsi döntést, amikor tudomásul vettük, könnyeztünk. Akkor már megszerveztük, hogy azok, akik a külvilággal érintkezésbe kerültek, egy-egy újságot juttattak el hozzánk, és itt olvastuk, hogy Szilágy megyei románokat irtanak a fasiszták,[145] hogy ez reánk csap vissza. Továbbá olvastuk, hogy Hossu püspököt[146] leköpték. Hallottuk, hogy Csík megyében, Gyergyószentmiklóson a magyar fasiszta jegyző kiparancsolta a nagygyűlésről a vaslábi ekés[*fronti*] testvéreinket és bicskával a nemzeti viseletüket leszaggatták. Az ostor rajtunk is csattant. Amit itt elkövettek, túlfelől megduplázták. Ebben megértették egymást. És hogy a Szovjetunió ellen egymás mellett marsoltak, ebben ugyancsak megértették egymást a nagyfejűek.[147] A Madosznak

141 Munkaszázadok
142 Romániában a háborús és népellenes bűnösök elleni eljárások „Az ország összeomlásában vagy háborús bűntettekben vétkes személyek üldözéséről és büntetéséről" szóló 312. számú rendelettörvény alapján vették kezdetüket. A rendelettörvény előírta, hogy bármely táblabíróságon megszervezhető a népbíróság, ellenben csak Kolozsváron és Bukarestben állítottak fel egy-egy népbíróságot. *Monitorul Oficial,* 1945. április 24., 94. szám, 312. sz. rendelettörvény. 3362–3364. p. A kolozsvári népbíróság működésére vonatkozólag lásd: *Nagy,* 2005. p.
143 A bukaresti szervezet kulturális életének és női bizottságának ismertetését kihagytuk.
144 Az itt őrzött foglyok legnagyobb hányadát a kommunista illegalista tevékenység miatt ítélték el.
145 Utalás az ippi, ördögkúti, kémeri és egyéb atrocitásokra. Bővebben lásd *Illésfalvi,* 2004.
146 Iuliu Hossuról, a kolozsvár-szamosújvári görög katolikus egyházmegye püspökéről van szó.

központi vezetősége így szétszakadt, közülünk sokan Bukarestben maradtak, mások a Bánságban, Brassóban és Udvarhely dél-erdélyi részén. Érintkezésünk volt ugyan egymással, de kevés. Közülünk sokat elfogtak, halálra ítéltek, sokat szerencsétlenné tettek s ez nem csak a magyarokra állott, hanem a román demokratákra is. Együtt voltunk velük, együtt ítéltek halálra, gyilkoltak, szorították körmeinket az ajtó sarkába magyaroknak, zsidóknak és románoknak egyaránt. Így éltük meg augusztus 23-át, amikor, akiket még nem végeztek ki, sikerült ítéletüket életfogytiglanira változtatni, a Vörös Hadsereg megszabadított és szabadlábra kerültünk.

Ekkor újból megláttuk, hogy most jön a következménye annak, amit a magyar fasiszták elkövettek 40-ben.

Augusztusban kiáltványokban szólaltunk meg, de ezeknek nem volt helye, nem engedték meg. Akkor kiadtuk ugyanazt hatalmas falragaszokon, amelyeket éjszakánként a bukaresti ifjúság, köztük a gimnazisták ragasztottak ki. Tudtuk már akkor, hogy a Maniu-önkéntesek hogy közelednek Székelyföld felé. Háromszéken még dörögtek az ágyúk, amikor csíki és háromszéki madoszisták jöttek éjszakánként a hírrel, hogy gyilkolják a székely népet.[148] Csíkból legelsőnek Vargancsik László[149] érkezett segítségért. Hová mehettünk segítségért? Bukarestbe, a román demokratákhoz, akik akkor velünk kerültek a tömlöcbe. Velük együtt mentünk az illetékes helyre, és amikor a csupor megtelt és egyik napról a másikra el kellett hagyja Észak-Erdélyt a reakciós Maniu-önkéntes csapat és az általa kinevezett adminisztráció, ezért nem itt harcoltak, ezért nem az észak-erdélyi soviniszták harcoltak. A bukaresti 100–150 ezres tömegek tették szóvá, ők ellenőriztették a Vörös Hadsereggel s ők mutattak rá arra, hogy akiket lefognak, nem fasiszták, hanem azok, akik elkövették ezt. Összeszedettek ez alatt az idő alatt ezrivel magyarokat, köztük a legtöbb esetben ártatlanokat. Megtöltötték a táborokat Székelyföldről, akiket elhoztak, a házaikból szedték össze, nem is voltak katonák. Aztán kényszerítették őket, hogy aki vallást változtat, azt elengedik.[150] Ezt tették eddig a soviniszta román miniszterek, akik a mi magyar párti főurainknak szövetségesei voltak 25 éven át. Augusztus 23. után régi vezetőségünk egy pár tagja ezekhez akart csatlakozni újból, ezeknek akarta szállítani a magyarságot. hogy mennyire nem [...][151] középosztályunkkal, hogy nem voltunk szektáriánusok, még ennek bizonyságául meg kell említsem, hogy augusztus 23. után, amikor el voltunk vágva az összes szervezeteinktől, mert Prahova völgyében be volt zárva [*vagyis kerítve*] egy fasiszta német haderő, Temesvárra betörtek, Aradon bent voltak – mi elutaztunk mégis Gyulafehérvárra Márton püspökhöz. Rámutattunk arra a veszélyre, ami fenyegeti népünket. Rámutattunk arra, hogy mit jelent azoknak a Maniu-gárdistáknak uralma, akik kivégzik a magyarságot és zászlójára

147 Ceruzával betoldva: „Így szították az egyiket a másik ellen".
148 A székelyföldi atrocitásokról bővebben lásd *Gál–Gajdos Balogh–Imreh,* 1995.
149 Helyesen: Vargancsik Lajos
150 Lásd a *Benkő–Papp,* 2007.
151 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

azt írta, hogy le kell számolni velük és csak a fegyver dönt. Márton püspök megértett bennünket. S amikor nyilatkozni kellett volna, mindössze egyetlen ember akadt, aki a bukaresti rádióban a kormány mellett nyilatkozott. Ez Gyárfás Elemér volt (Közbekiáltások: Akasztófára!) Felhívtuk a magyarság figyelmét, hogy csak két út állhat előtte: vagy velünk, vagy ellenünk. Aki velünk jön, azt szívesen fogadjuk, nem számít rang és társadalmi különbség. Köztünk van a helye a demokratikus grófnak is, ha az becsületes és vállalja a néppel és népért folyó közös harcot. Ha nem volt népáruló és ha magáévá tette a demokratikus arcvonal munkatervét. Itt van a helye a magyar kommunista munkásnak is. Teljes magyar népi egységet akarunk. (Óriási taps.) Ezt már szervezetünk neve is magában foglalja „népi szövetség", s ha nincs itt minden társadalmi rétegünk, akkor csonka a test, de ha annak a testnek egy férges végtagja van, inkább levágjuk, minthogy tovább romoljék az egész.

Cikó testvérünk beszámolt politikai akcióinkról, Csákány testvérünk szintén említette ezt. Még csak azt kell megemlítsem, hogy számtalan kormánybuktató népgyűlésen vettünk részt, többek között Brassóban, amikor a legveszedelmesebb fasiszta újság szerkesztősége a Tribuna-val [...][152] megrohanták szerkesztőségünket, fegyveresen provokáltak és sebesültjeink is voltak, erre mi [...][153] szerkesztőségüket teljesen szétzúztuk. Itt elsősorban voltak a román demokraták, halottaik is voltak. Nekik halottaik, nekünk sebesültjeink. Ez csak egy eset. Mindezt csak azért említem, mert hallottam hangokat olyan emberek részéről, akik azelőtt a hitleristáknak tapsoltak, hogy a román demokrácia nem megbízható. Olyan emberek teszik ezt, akik még tegnap is, amíg nem hallották a béke hírét hittek a hitleri csodákban. (Úgy van! Taps.) Többek között a tegnap az egyik beszámolóban vádolták a Népi Szövetség központját, hogy reakciós. A bírálatokat mi nagyon szívesen vesszük. Azért van demokrácia, hogy bírálják a munkánkat (itt a vásárhelyieknek válaszol). Azt is megemlítem, hogy a kongresszust előkészítő brassói értekezleten a sepsiszentgyörgyi járás visszacsatolásával[154] kapcsolatosan reakciósok voltunk. Hozzánk jöttek az elvágott Erdély határához közel álló udvarhelyi delegátusok, hogy tegyük lehetővé, hogy állítsák vissza a megyének a régi határait. Ezt szóvá is tettük, de olyan hirtelen nem lehetett, mert hiába van 2-3 emberünk a kormányban, ezzel szemben ott volt 30-40. De mikor megjött a Groza-kormány, azonnal lehetővé tették és felvetődött a szentgyörgyi kérdés, és az volt az álláspontja, hogy maga az illetékes falu döntse el, hogy hová akar tartozni s ezzel le is zártuk az ügyet - ezért voltunk reakciósok.

A konferencia előtt országos körúton voltunk. Nem volt lehetőségünk arra, hogy az összes szervezetünket lekontrolláljuk. Igen sok hibát találtunk és ezért van a konferencia, hogy ezt itt helyrehozzuk. Mindenki úgy dolgozott, ahogy jónak

152 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.
153 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.
154 Az erdőszentgyörgyi járásról van szó, amelyet még 1930-ban - a magyarság számarányának csökkentése végett - Maros-Torda megyéhez csatolták Udvarhelytől, a 2. bécsi döntés után pedig visszaállították a korábbi állapotot, végül 1946-ban megint Maros-Torda része lett a régió.

látta, nem ítéljük el. Egy csomó panasszal találkoztunk, ez természetes is. Hogyne volna panasz most, sérelem, amikor a háború előtt 25 éven keresztül nyakig voltunk bajjal és sérelemmel. Akkor Magyar Párt volt.[155] Egy Magyar Párt gyűlésén azonban nem lehetett olyan hangokat hallani, hogy nem jól szerveznek, ott csak azt lehetett hallani, hogy „Éljen!". Ha valaki panaszkodni mert, ott volt a román sziguranca és elvitte. (Taps.) Hibákat találtunk a szervezeteknél is, a hatóságoknál is. Körutunkat itt fejeztük be, de a kormánnyal tárgyaltunk, tudomásukra hozzuk tapasztalatainkat. Kértük, hogy a földreform kérdésében kiegészítő rendeleteket hozzanak. Meglesz. Kérte a kormány, hogy adjunk komoly, megbízható szakembereket minden minisztériumba, hogy a magyar nemzetiségi kérdésben saját képviselőink dolgozzák át a törvényeket. (Nagy taps.) Azt hiszik, hogy tudtunk adni? Olyan könnyen áll nekünk 20-25 becsületes ügyvéd és tanár a rendelkezésünkre? A múltban, augusztusig a fél kezemen megszámolhatom, 4-5 értelmiség volt a Népi Szövetségben. Most fel kell kutassuk, kik azok, akik ma mellettünk állanak s hajlandók tudásukat a magyar nép érdekében a közügyekért rendelkezésre bocsátani. Ez is egy fontos programja konferenciánknak. Mi adhatunk a régi mozgalmakból politikusokat, a nemzetiségi minisztériumnak kovácsmestert, vasmunkást, földművest, de nem adhatunk az igazságügyi minisztériumnak ügyvédet. Elő kell kerüljenek most azok, akik becsületesek és mellénk állnak. Nem adhatunk a kultuszminisztériumnak papokat. (Közbeszólás: Vagyunk és voltunk!) Fel kell kutassuk, meg kell ismerjük, mert mondottam, politikusokat adhatunk, de szakemberünk nem volt, és amit el kell végezzen a pap az egyháza terén, a tanár a közoktatási kérdésben, az ügyvéd az igazságügyi minisztériumban, azt nem végezheti el sem a lakatos, sem a kovács. Ezért van szükségünk reájuk. Ezért figyelmeztetjük, hogy mellénk kell álljanak, a nép mellé. Mi nem bársonyszékért harcolunk, mi a nép érdekeit, a nép fájdalmát hallani és tudni akarjuk. Közvetíteni akarunk a nép és a mostani hatóságoknál. Ez a mi szerepünk, nem az, hogy beüljünk a miniszteri székekbe. Itt el kell hogy fogadjuk azokat a becsületes értelmiségieket, akik megbízhatók politikai szempontból. Nem lehet úgy egészséges munkát végezni és demokrata szervezetet vezetni, hogy a vezetőség beüljön a minisztériumba, és a nép maradjon kint. A nép vezérei a nép között kell legyenek. (Nagy taps.) Hogy a tapasztalt hibákat helyrehozzuk, körutunk alkalmával felkerestük az összes egyházfőket is. Nagyon hasznos megbeszéléseink voltak. Mind a négy egyházunk részéről akadtak - nem tudom Észak-Erdély ezen részében voltak-e, de Dél-Erdélyben voltak demokrata papok, akiket mi itt hallhattunk is. De miután az egyháznak törvényei vannak, szükség volt, hogy tisztázzuk a helyzetünket fenn a fejnél is. Eredményes volt a megbeszélésünk.[156] Egyházaink

155 Utalása az Országos Magyar Pártra.
156 A kolozsvári kongresszus előtt Márton Áron egy öt pontból álló kérdőívet kapott az MNSZ-től. Az azokra adott válaszok jól körvonalazzák a püspök álláspontját egyes, a korban nagyon is aktuális problémák esetében. Arra a kérdésre, hogy az „Milyen részt vállal az Egyház az MNSZ fasisztaellenes békeprogramjában?", válaszában rámutatott a baloldali pártok által hirdetett új jelszavak mögött meghúzódó nyilvános vagy titkolt szándékokra: „Ha azonban a jelszavakkal nem bánunk óvatosan, az elvi síkon és a szellemi és

mellénk álltak.[157] Kiadták a parancsot, hogy minden becsületes pap tudását szentelje a népnek. (Nagy taps.) Többek között a[z *erdélyi*] katolikus egyház feje, Márton Áron püspök tudomásunkra hozta, hogy mindazon papok ellen, akik januárig nem foglalták el helyeiket, megindította az eljárást. (Taps.) Azok, akik a múltban a fasiszta hatalomnak szolgálatába szegődtek, meg lesznek büntetve. Mint ahogy Czikó testvérünk hangsúlyozta, nem vagyunk olyan mumusok, nem vagyunk az egyház ellenségei és nem vagyunk intellektuel ellenesek. Ellenkezőleg. De azt elvárjuk, hogy ismerjék el a Népi Szövetség politikai irányvonalát, alkalmazkodjanak a néphez, oktassák szabad idejükben, iskolákban, iskolán kívül. A magyar nyelv tanításával foglalkozzanak, helyesírásra tanítsák, és ha ezt fogják tenni, a munkásság, a földművesség és általában a produktív erők nem lesznek hálátlanok. (Taps.)

Ezután a kongresszus további munkarendjét állapítja meg s bejelenti, hogy holnap, május 10-én újból ki kell vonulni. Akik nem akarják alávetni magukat a fegyelemnek, az nem lesz erőszakkal odavíve. Azonban azt vegyék tudomásul, hogy a demokrácia fegyelem nélkül nem létezik. Olyan demokrácia itt nem lesz, ahol mindenki azt csinál, amit akar. (Nagy taps.) A demokrácia néphatalom és nem jelent anarchiát. Láttuk a Szovjetunió annyi nemzetiségéből összeállított hadseregét. Ha azt tették volna, amit ők akarnak, ma nem lett volna a béke első napja. Hogy várunk támogatást, milyen pofával menjünk vissza Bukarestbe azokkal a határozatokkal, hogy fizessék a tisztviselőinket, az egyházakat, ha mi néhány órát sajnálunk, hogy kivonuljunk?! Aki nem akar kivonulni, az maradjon otthon, itt nincs helye! (Nagy taps.) Azután majd lesz gondunk rá, hogy a magyar megyékben magyar inspektorok legyenek. Nagyváradra magyar rendőrinspektort küldött a Népi Szövetség Czikó Lőrincz személyében, Maros-Tordában ugyancsak teljhatalommal a rendőrség felé Csirikás Györgyöt. Majd adunk minden vármegyének, hogy ne mondják, hogy az oláh viszi el őket, mondják azt, hogy a magyar viszi el! (Nagy taps!) Kiveszünk mindenkit, aki ártatlan, de aki oda való, az oda kerül. Mi sem akarjuk, hogy mások ítéljenek felettünk, román testvéreink elvégzik a magukét s mi is kell tudjuk a mi kötelességünket.

Testvérek! Senkitől sem vonjuk meg a szót, mindenkit hallani akarunk, de nem most, hanem amikor annak ideje van. És nem személyi vitát akarunk, hanem az elhangzott beszámolókhoz a hozzászólásokat. Ezzel a központi vezetőség beszámolója véget ért, még Bányai László testvérünk óhajt pár szót szólani.

erkölcsi fegyverekkel vívott harc könnyen emberek ellen hajszává fajulhat, s mi ilyenben nem vehetünk és nem veszünk részt. A jelszó eszmei és erkölcsi tartalmától megfosztva egyesek kezében a személyes bosszú vagy a meg nem engedett haszonszerzés eszköze lehet." Válasza ugyanakkor foglalata annak is, hogy miként látja az MNSZ és a magyarság viszonyát, s egyben megfogalmazta az MNSZ-szel szemben elvárásait: „Népünk sorsa és sorsának alakulása legégetőbb szívügyünk, éppen ezért készek vagyunk minden rendelkezésünkre álló eszközzel támogatni azokat, akik azt látjuk, hogy a helyzet és a feladat világos felismerésével és komoly felelősségtudattal veszik magukra népünk sorsának alakulását. Hinni akarjuk, hogy népi szövetségünk megindulásánál ez az eset." Gyulafehérvári Érseki és Káptalani Levéltár, a Helytartóság iratai, 2055. doboz. 37. csoport, 2990/1945. ikt. sz.

157 Amint az a konferencia jegyzőkönyvéből is kiderült, a történelmi egyházak püspökei személyesen nem vettek részt a konferencián.

Bányai László: Megkezdjük a hozzászólásokat. Igyekezzünk azonban hűek lenni a szellemhez, amit a Madosz és a Magyar Népi Szövetség mindig képviselt és képviselnie kell. A régi keretek szétnyíltak. A régi Madoszból, melynek tagjai közül számosan vannak itt, de még sokkal többen olyanok, akik még ezen kívül voltak, mert most igazi magyar népi egységet akarunk, de senki se feledje el, hogy ennek demokratikus egységnek kell lennie. A Magyar Népi Szövetségnek és ennek elődjének a Madosznak hagyományai vannak. 12 éve dolgozom a Madosz központjában, végigkísérhettem annak fejlődését és mondhatom, hogy sokan voltunk, akik a reakció ellen a magyar ellen éppúgy, mint a külső ellen folytattuk a harcot. Akik mindent elkövettünk a régi Magyar Párt és a Népközösséggel szemben, hogy megteremtsük a magyar egységet és nem rajtunk múlott, hogy nem fogadták el a kinyújtott jobbot. Mindent elkövettünk, hogy a román demokrata erőkkel szoros szövetséget kössünk. 1935-ben, amikor az Ekésekkel tízen[158] megkötöttük a szövetséget, azt nem rúgtuk fel, mi nem paktáltunk, vérszerződést kötöttünk a román nép legjobb fiaival. A Madosz mindig [...][159] volt, nem ma kezdte azt. És mondhatom, hogy Kolozsvárt a magyar dolgozók szövetsége emelte fel először a zászlót Hitler ellen. Hogy a harmincas években gyűléstermekben a hitleri imperializmus ellen vittük a harcot. Emlékeztek, testvéreim, ugye? Ezeket a hagyományokat meg kell őrizni mindenkinek, aki a mi sorainkba kerül. Ezeket követnie kell mindenkinek. Azokat, akik most jöttek ide, tárt karokkal fogadunk, de ha nem ezekkel az eszmékkel jönnek, vessük ki őket, hogy menjenek oda, ahonnan jöttek. Tehát ne feledjük el, hogy voltak itt nagy elődjeink, vannak hagyományaink, a mi politikai irányvonalunkat sohasem kellett megcáfolni, mert száz százalékig beigazolta az idő. Legyünk büszkék erre, és az új vezetőség vigye büszkén előre ezt a zászlót, és aki ezt a zászlót el akarja venni tőlünk, azt zárjuk ki sorainkból.

Fodor Pataki Ádám kér szót, hogy válaszoljon Czikó Nándornak a kolozsvári fogadtatásra és ellátásra vonatkozó kifogásaira. Rámutat a nehézségekre, amelyek a váratlan ünneptorlódások és munkaszünetek miatt ilyen nagy városban üzemzavarokat okoztak s kéri a kongresszus résztvevőit, legyenek belátással, egyben bejelenti, hogy a továbbiakban minden intézkedés megtörtént a rendes ellátás lebonyolítására.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 137/1945. 71–87. Gépelt jegyzőkönyv.

158 Utalás arra, hogy a MADOSZ és a Petru Groza által alapított Ekésfront 1935-ben szövetséget kötött.

159 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

11.
A megyei küldöttek hozzászólásai, az alapszabályzat valamint a bizottsági munkaprogramok megvitatása és elfogadása a kolozsvári kongresszuson

Kolozsvár, 1945. május 10–12. (részletek)

Május 11, du. 2 óra. [...][160]

Elnök: Azután felkéri Szász Istvánt, Szepesi Sándort és Dávid Sándort és Oláh Pétert, hogy bizottsági javaslatukat a mezőgazdaság, szövetkezetek és kiskereskedelem részéről terjesszék elő.

Mielőtt átadnám a szót a gazdasági előadónak, meg kell jegyeznem, mint figyelhették az alapszabályokból is, hogy minden törekvésünk az, hogy a kongresszus olyan határozatot hozzon mindennemű, az itt élő magyarságot érintő kérdésben, amely mindnyájunknak megfelel, és így ki kell hangsúlyozzam, hogy meg kell védeni az összes magyar jellegű intézményeinket. (Nagy taps.) Ezt pedig úgy tudjuk elérni, hogy ha a kellő politikai kontrollt gyakorolhatjuk felettük, és így kérem, nagyon figyeljék meg az előadásunkat, és a hozzászólásoknál fontolja meg mindenki, hogy mit tesz, hogy a határozat, amit elfogadunk, valóban azt a célt szolgálja, amit mi akarunk, az itt élő magyarság érdekeinek szolgálatát.

Elnök: bemutatja Szász Istvánt, és egyben üdvözli a Kommunista Párt kolozsvári tagozatának elnökét, Vescan Teofilt, aki időközben a kongresszuson megjelent.

Ezután *Szász István* felolvassa a mezőgazdasági határozat javaslatát.[161]

Szepesi Sándor:[162]

Felhívom a figyelmet arra, hogy a Magyar Népi Szövetségnek, mint politikai szervezetnek első feladata az kell legyen, hogy a magyar nép alá gazdasági alapot verjen, amelyiken megállva megdönthetetlen legyen az elkövetkező időkben. Politikai harcunk szorosan összefügg gazdasági jólétünkkel. Vegyük figyelembe,

160 A Szilágy megyei MNSZ szervezet két küldöttje kért napirend előtti felszólalást, amelyben elhatárolódásukat fejezték ki egy Szilágy megyei küldött korábbi kongresszusi felszólalásától. Az üggyel kapcsolatban lásd Nemes Alajos, Szilágy megyei alispán nyilatkozatát. A felszólalását közöljük.

161 A jegyzőkönyv nem tartalmazta a határozat-javaslat szövegét. A kolozsvári kongresszus határozatairól megjelent brosúra *Üzen a falvak népe* című fejezete rögzítette az MNSZ álláspontját a mezőgazdasági kérdésekben. Ebben kérték: a földreform végrehajtása során keletkezett jogtalanságok orvoslását, a magyarság képviseletének biztosítását az országos és helyi jellegű mezőgazdasági szaktestületekben, a magyar nyelvű gazdasági képzés biztosítását, beleértve az egyetemi oktatást is, a mezőgazdaság iparosítását, de legfőképpen a székelyföldi mezőgazdaság modernizálását, az erdőgazdálkodás szövetkezet alapú átalakítását. Lásd: *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 11–13. p. A vidéki küldöttek hozzászólásait a mezőgazdasági kérdésekhez kihagytuk. A felszólalásokat elemezve megállapíthatjuk, hogy azok aktuális és valós problémákat vetettek fel.

162 A szövetkezetekre és a kisiparosságra vonatkozó határozati javaslatot terjesztett be. Az elfogadott határozat szövegét lásd *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 7–11. p., valamint a 13. és 15. sz. iratokat.

hogy az elmúlt idők reakciós tevékenysége úgy vált lehetővé, hogy azoknak a reakciós vezetőknek alapos gazdasági felkészültségük voltak. Tehát legfontosabb kérdésünk, hogy hogyan és milyen mértékben tudunk a magyar nép alá gazdasági alapot verni, megerősíteni, hogy ténylegesen a saját kezében tarthassa sorsának irányítását. (Itt felolvassa a bizottsági határozati javaslatot.)

Ezt felolvasva valószínűleg hiányosnak tűnik, de minthogy nem az a cél, hogy részletekben bocsátkozzunk, hanem nagyvonalakban fektessük le az irányelveket és a szakbizottságok fel kell dolgozzák a problémákat, mert ez már az ő feladatukhoz tartozik. – Most még egy másik kérdésről akarok egy javaslatot felolvasni, ami a már meglévő és működő falusi szövetkezeteket magába foglaló szövetkezeti központok kérdésénél van összefüggésben, mint a Hitelszövetkezet, a Hangya, ezek egyesítése és az egyesült szövetkezeteknek a Magyar Népi Szövetség kontrollja alá bevonása.[163] (Felolvassa a szövetkezeti központ létesítésére vonatkozó programot.) [...][164]

Kurkó elnök átadja az elnöklést Csákány Bélának.

Csákány Béla bejelenti, hogy a jogügyi és közigazgatási javaslat előadása következik, melyet két előadó dolgozott fel. Elsőnek Demeter Jánost kéri fel a közigazgatási javaslat előadására.

Demeter János: A közigazgatással kapcsolatosan határozati javaslatot terjesztek elő, amely leszögezi azokat az irányelveket, amelyek szellemében a megválasztandó új központi vezetőségnek dolgoznia kell. Előbb azonban vázolni kívánom azokat a kérdéseket, amelyek a közigazgatásban időszerűek.

A kongresszuson még mindig sok sérelem, panasz és kívánság hangzott el a közigazgatás tekintetében. A panaszok általában indokoltak voltak. Azonban egy pillanatig sem szabad elfelejtenünk, hogy ezek a letűnt reakciós rendszer bűnös örökségéből és fiatal demokráciánk gyengeségéből származott. A közigazgatás az elmúlt reakciós időkben nem volt egyéb, mint egy sötét elnyomó réteg hatalmi eszköze. Egy olyan hatalmi szervezet, amelynek nem volt más hivatása, mint fokozni a reakció hatalmát, hogy ennek a rétegnek a kiváltságosai megmaradhassanak s megakadályozzák a munkás- és parasztrétegeket abban, hogy ők is részt vegyenek a közéletben. A reakciós közigazgatás legjellemzőbb vonása az volt, hogy a közigazgatásban túltengett a karhatalom. Ezzel szemben hiányoztak a nép, a tömegek tényleges érdekeivel foglalkozó intézmények, a gazdasági, kulturális és népjóléti szervezetek. [...][165]

163 Erdélyben ekkor négy szövetkezeti központ létezett: 1. az észak-erdélyi Hangya, 2. a dél-erdélyi Hangya, 3. a Szövetség tej- és hitelszövetkezetek központja, és 4. a partiumi Hangya, mely külön központi szervezet alatt áll, valójában Magyarországhoz kötődött. A romániai magyar szövetkezetekre bővebben lásd: *Vincze*, 1998.

164 A szövetkezeti és kisiparosság kérdéshez kapcsolódó hozzászólásokat nem közöljük. Veress Pál, a kolozsvári Egyesült Szakszervezetek vezetője nem csak a magyar szövetkezetek összevonását javasolta, hanem azok egyesítését a Plugarii román szövetkezeti központtal. Ezt azzal indokolta, hogy így megteremtethetnék „az erdélyi népek együttes nagy szövetkezetét." A legfőbb cél a spekuláció kizárása.

165 A kihagyott részben röviden ismertette, hogy a szovjet katonai közigazgatás alatt milyen népjóléti intézményeket hoztak létre.

A reakciós közigazgatás másik jellemző vonása az volt, hogy a közigazgatásból teljesen kiszorította azokat a tömegeket, rétegeket, amelyek számbelileg kisebbek voltak. A reakciós társadalom nemzetiségi tekintetben abból az alapelvből indul ki, hogy a társadalom két nemzetre oszlik, úgymint többségi teljes jogú és kisebbségi nem teljes jogú nemzetre. A politikai hatalmat kizárólag a többségi nemzetre alapítja. Ezáltal megosztja a népi rétegek egységét, és így annál biztosabban tudja kihasználni a tömegeket. 1940. augusztus 30. előtt Kolozsvárt 400 [*köz*]alkalmazott közül alig 30 volt magyar, viszont augusztus 30 után Teleki Pál minden ígérete ellenére a kolozsvári 600 [*köz*]alkalmazott közül mindössze 6 volt román. Ez volt a helyzet Észak-Erdélyben a felszabadulás idejében. Dél-Erdélyben talán még csak most vagyunk abban a folyamatban, amikor a múlt örökségének ezt a terhét likvidáljuk. A probléma nyilvánvaló. Észak-Erdélyben jóvá kell tenni a nemzeti kizárólagosság alapján felépülő közigazgatásban a román elem háttérbe szorítását, viszont Dél-Erdélyben helyet kell biztosítani a magyar nemzetiségnek abban, hogy részt vehessenek a közigazgatásban.[166]

Ezután *Takáts Lajos* temesvári ügyvéd, a központi jogügyi iroda vezetője terjeszti elő a jogügyi határozati javaslatot.

A jogügyi bizottság dolgát nagyon megkönnyítette az, hogy a kongresszuson sokat panaszkodtak. Kétlem azonban, hogy végighallgatva az egyes megbízottak jelentéseit, az, aki meg volt bízva a bizottság ügyeinek előadásával, könnyen összeállíthatná azt, amit egyébként könyvtárakból kellett volna megszerkesszen. Mielőtt a határozati javaslatot felolvasnám, pár szóban bizonyos félreértéseket akarok [*eloszlatni azokkal*] a törvényrendelette[*kke*]l kapcsolatban, amelyek itt felmerültek, és megismertetni a kongresszust azokkal az előkészületekkel, amelyek Bukarestben az egyes minisztériumokban máris folynak. Mi nem sérelmi politikát folytatunk. Amikor mi feltárjuk a kérdéseinket, és a kormány elé terjesztjük, azzal a bizalommal tesszük, amellyel vagyunk a Groza vezetése alatt álló kormány munkája iránt. Tegnap alkalma volt a kongresszusnak a román demokrácia egyik legilletékesebb harcosának[167] szájából hallani, hogy a mi jogaink sem nyerhetnek teljes kielégítést, csak akkor, ha ebben az országban a demokrácia is teljes és tökéletes lesz. Tehát, ha mi mégis az egyes hiányokra mutatunk rá, ezt azért tesszük, mert nekünk kötelességünk a kormány tudomására juttatni, hogy mi a baj, és segíteni a kormányt abban, hogy ezeket orvosolni is tudja.

Kifogás hangzott el a nemzetiségi törvénnyel kapcsolatban. [...][168] is tiltakoztak a törvény ellen,[169] de azok nem voltak eléggé előrelátók, mert nem látták, hogy akkor, mikor azt meghozták, akkor nem a nemzeti összefogás kormánya volt az

166 Ezt követően felolvasta a határozati javaslatot. A jegyzőkönyvben nem található meg a határozati javaslat.
167 Utalás Luka László beszédére. A beszédet nem közöljük.
168 A mondatrész az eredeti szövegben is hiányzik.
169 Utalás a kolozsvári szociáldemokraták tiltakozására, akik már a statútum-tervezet szövegének nyilvánosságra hozatalakor nemtetszésüket fejezték ki a tervezettel kapcsolatban. (*Erdély*, 1944. december 25.) De vonatkozhatott az MNSZ Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottságának memorandumára is. Lásd a 8. sz. iratot.

uralmon, hanem az a Rădescu, akit a törvény aláírása[170] után még a munkástömegekre lövetett, és mégis a nemzetiségi minisztériumunk rátermettségét bizonyítja az a tény, hogy ebben a törvényben olyan alapelvek vannak lefektetve, aminél többet mi nem is kívánunk, mint a nemzeti egyenjogúság alapelve, [*és ez az elv*] olyan tökéletesen [*van lefektetve*] ebben a törvényben, mint a Szovjetunió alkotmányában. Hogy mégis vannak sérelmek, ezek azért vannak, mert még nem értjük meg azt, amit tegnap Luka testvérünk így fejezett ki: „nekem nem a firma[171] számít". Nekünk volt alkotmányunk 1924-ben[172], mégis történtek elcsúszások. Tehát mi kövessünk el mindent, hogy a demokrácia ügyét mozdítsuk elő, hogy elérkezzünk oda, hogy ezek a betűk valóban az életet tükrözzék. [...][173]

Ezek után felolvasom a határozati javaslatot. (Olvassa.)[174]

A határozati javaslatot a kongresszus elfogadja. [...][175]

[*1945. május 12. reggel*]

Kurkó elnök: Mielőtt megkezdjük az ülést, Szilágy megye részéről szót kértek egy nyilatkozat felolvasására.

Dr. Nemes Alajos: Szilágy vármegye alispánja felolvassa az idemellékelt nyilatkozatot.[176]

170 A nemzetiségi statútum február 7-én jelent meg, szövegét közli: *Joó Rudolf beszélgetése...*, 1983. 113–118. p.
171 Itt: cégtábla
172 Az új román alkotmány 1923-ban jelent meg.
173 A magyar társadalmat éri konkrét jogsérelmekről, azok jogi hátteréről és orvoslásáról beszélt. Ezekre bővebben lásd a 9–10., 17–18., 24–25., 31. sz. iratokat.
174 A jegyzőkönyv nem tartalmazza a határozat szövegét. A jog- és közigazgatási bizottság működésére lásd a 16. sz. iratot.
175 A magyar közoktatási ügyek előadói Hadházy Samu és Jancsó Elemér voltak. A jegyzőkönyv nem tartalmazza a határozati javaslat szövegét. A kongresszuson elfogadott határozatban az MNSZ leszögezte a magyar iskolaügy rendezésének alapelveit, vagyis kérte az magyar állami és felekezeti iskolák támogatását, Kolozsvár, Marosvásárhely, Szatmárnémeti és Arad székhellyel magyar tanfelügyelőség felállítását, a Közoktatási Minisztériumba magyar szakelőadók kinevezését, a tantervek és tankönyvek átdolgozását, a magyar oktatói személyzet jogainak (nyugdíj, szolgálati évek elismerése, bér stb.) rendezését. A határozatból kiderül, hogy a magyar oktatási kérdések rendezését az MNSZ magának tartotta fenn. Például: „A Magyar Népi Szövetség állapítja meg, hogy hol és milyen fokú és fajú állami magyar iskolára van szükség. Ahol már működik magyar felekezeti iskola, ott a Magyar Népi Szövetségen kívül még az illető felekezet képviselője is vegyen részt az állami magyar iskola szükségességének megállapításánál." (A határozat szövegét lásd: *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 13–18. p.) A fentebb ismertetett brosúrában az MNSZ kifejtette álláspontját az egyetem kérdésében is. A szövetség kitartott a Kolozsváron maradt magyar egyetem fennmaradása mellett, sőt kérte a marosvásárhelyi állami magyar műegyetem, a kolozsvári állami magyar zenei és színművészeti főiskola létesítését, valamint a kolozsvári mezőgazdasági főiskola működésének biztosítását. Az MNSZ az egyetemi ügyben is fenntartotta magának a beleszólási jogot. Például: „A tanári és tanársegéd-személyzeti állások betöltése a Magyar Népi Szövetség központi vezetőségének javaslata alapján történjék." (Bővebben lásd uo. 18–21. p.) Teofil Vescan hozzászólását nem közöljük. Ezután következett az egyházakat érintő határozati javaslat megvitatása, amelyet Gábosi Tamás (páter Oszvald Gyula), később „kiugrott" dévai ferences szerzetes és Szőcs Endre marosvásárhelyi református lelkész (mindkettőt a beválasztottak a Központi Intézőbizottságba) mutattak be. Külön kért felszólalást Boga Alajos, főesperes. A jegyzőkönyvben nem találhatóak meg a beterjesztetett határozati javaslatok. Azonban a kongresszusról megjelent brosúrából megtudhatjuk, hogy az MNSZ teljes mértékben támogatta az egyházakat érintő sérelmes jogszabályok eltörlését (az állami segély biztosítását, az egyházi intézmények állami segélyezését, magyar egyházi szakreferensek alkalmazását a kultuszminisztériumban), ellenben kérte a „fasiszta-soviniszta" papok elbocsátását, valamint a „magyar egyházak kötelességének" találta a kapcsolatteremtést „a román demokratikus papsággal, valamint a Szovjetszövetség egyházaival." (Uo. 24–25. p.)

Elnök: Következik az iskolán kívüli népművelés ügye a közművelődési szakosztály keretében.

Balogh Edgár: Tisztelt Kongresszus, kedves testvérek! Sztálin, a népek tanítója így fogalmazta meg a nemzetiségi kérdés lényegét: „Szocialista társadalom – nemzeti forma". Valahányszor a nemzetiségi kérdést, a saját magunkét vagy másokét elővesszük, ezt az okos megkülönböztetést vegyük figyelembe. Nem okos ember az, aki formai kérdésekből indul ki és azt hiszi, hogy csakis a kulturális kérdés teszi a nemzetet. De nem okos az sem, aki csak a gazdasági kérdésekből indul ki, és megfeledkezik arról, hogy minden népnek van egy formája, amelyen belül a maga gazdasági és kulturális társadalmát megfogalmazza. Amikor a kulturális kérdésről beszélünk, tudnunk kell, hogy mi mindig a magyar nép széles társadalmát képzeljük el a kultúrában. Tehát szakítunk azzal, hogy legyen egy kis diplomás csoport, s az azonosítsa magát a kultúrával. Nekünk addig van szükségünk a kultúrára, ameddig ez a tömegek kultúrája. Ebben az értelemben állítjuk fel most közművelődési ügyosztályunkat azzal a céllal, hogy minden tudomány, művészet, irodalom álljon tömegeink szolgálatába, vagyis fedje a forma a mi nemzeti életünk a szociális tartalmat. Ez nem azt jelenti, hogy a kultúrát le akarjuk húzni a tömegeknek arra a kisebb színvonalára, amit a reakció teremtette meg azzal, hogy elhagyta a tömegeket, hanem ellenkezőleg, a legmagasabb tudománnyal, irodalommal, művészettel akarjuk elősegíteni tömegeink felemelkedését. Tudva, hogy a legkomolyabb tudósok, írók és művészek mindig felemelkedtek a korlátokon és tudtak egyéni tudásukban a népi tömegek kérdéseivel találkozni. Ha így tudományos életünkbe a közművelődés szolgálatlába kívánjuk állítani, akkor foglalkoznunk kell azzal is, hogy milyen a politika és a közművelődés viszonya. Az a régi politicianizmus[177] a csak politizálás, ez örökre a múlt legyen. Tömegeink politizálás útján kapcsolódnak be a közéletbe, gazdasági és kulturális igényeikkel együtt. De fordítva is áll, nem tűrhetünk gazdasági szervezkedést, de még kulturális szervezkedést sem a politizálás leple alatt. Mi nem egyezhetünk bele abba, hogy egyetlen faluban minden ember három részre legyen szervezve, külön mint gazdasági, mint politikai és külön mint kulturális lény. Mi tehát úgy kell szervezkedjünk, hogy az a három egységet jelentsen. Ebben az értelemben kívánjuk tehát ügyosztályunkat felállítani, azzal a céllal, hogy minden közművelődési szerv kapcsolódjék bele ebbe a munkába, és támogassa azt. Látjuk azt, hogy működik az EMKE,[178] ad ki könyveket, értékes munkát végez. Van Józsa-Athenaeum,[179] ad ki könyveket, színdarabokat, terjeszt filmet, rádióüggyel foglalkozik, jó munkát végez. Tanfelügyelőségünk felállított egy közművelődési bizottságot, ez is jó munkát végez – ha mindegyiket önmagában nézzük. De egyetlen faluból más panaszt nem hallunk, hogy kérünk színdarabokat, nem kapunk verseket, nem kapunk előadókat, zenét stb. Tehát mit ér a sok szervezkedés, ha egymást éri a sok munka és jó szándék, a faluban pedig a dolgozó ember nem kap semmit. Éppen ezért úgy kell hasznosítani a szervezkedést, hogy minden tradicionális értéke, jelentősége szerveinknek most jusson el ahhoz a célhoz, amit mi mindig kívántunk a népünk számára. Így minden faluba eljusson a mi kulturális anyagunk, hogy ott megkapják végre azt, amit igényelnek, és ne kelljen a régi *Színházi Élet*ekből előszedni mindenféle vacak operettet. [...].[180]

Méliusz József: a sajtó, rádió, színház és képzőművészet ügyeire vonatkozó határozati javaslatot olvassa fel.[181]

Bányai László: az irodalmi és művészeti kérdésekre vonatkozó határozati javaslatot Szemlér Ferenc testvérünknek kellett volna előadnia, azonban hirtelen vissza kellett Brassóba utaznia, s így felkérem Méliusz Józsefet, hogy a Szemlér testvérünk által készített határozati javaslatot olvassa fel.

Méliusz felolvassa.[182]

Bányai László bejelenti, hogy miután az egészségügyi kérdések is a közművelődési ügyek körébe tartoznak, az erre vonatkozó határozati javaslat előadására most kerül sor, s erre felkéri Szabó Zoltán brassói főorvost.[183]

1945. május 12., du. 3 óra.

Kurkó Gyárfás elnök: megnyitja az értekezletet s az alábbiakkal folytatja:[184] A jelölőbizottság tagjai: Laci Márton,[185] Szabó Etelka, Hagymás Mihály, Bucs József, Csirikás György, Bács Domokos, Bányai László, Henegál Pál.

176 A nyilatkozat ugyanott található, mint a közölt jegyzőkönyv (a 113–114. fóliókon). A nyilatkozat azért figyelemre méltó, mert abban a Szilágy megyei MNSZ elnöke pontosította az egy nappal korábban felszólaló Szilágy megyei küldött kijelentéseit. (A jegyzőkönyv nem tartalmazza a küldött felszólalását.) A Szilágy megyei MNSZ elnöke kijelentette: Szilágy megye nem óhajt táviratot küldeni Sztálinnak, a megye magyarsága elítélte a 2. bécsi döntést, illetve ellene van mindenféle újabb területi megosztásnak, és teljes támogatásáról biztosította a Groza-kormányt.

177 Politicianismul – érdekpolitizálás

178 Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület

179 Az 1944. december 1-én életre hívott Józsa Béla Athenaeum egyesületről, illetve kiadóról van szó.

180 A kihagyottrsézben Balogh a népoktatás szükségességéről és a „kialakulófélben levő új tömegkultúráról" beszélt. A határozati javaslatot a jegyzőkönyv nem tartalmazza. Méliusz József határozati javaslatának beterjesztése következett a sajtó, rádió, színház. Szabó Zoltán a népegészségügyi kérdésekről beszélt.

181 A határozati javaslatot a jegyzőkönyv nem tartalmazza. A határozat végleges formáját lásd *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 27–29. p. Ezen a területen is érvényesült az MNSZ központosítási szándéka: „Központi sajtóügyosztályt létesít. Ez a kormány illetékes szerveivel egyetértésben rendezi a romániai magyar sajtóélet összes szellemi és szervezeti kérdéseit." Uo. 28. p.

182 A határozati javaslatot a jegyzőkönyv nem tartalmazza. A határozat végleges formáját lásd: *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 29–30. p. Az irodalmi élet sem volt mentes az MNSZ ideológiai hatásától: „Elvárja [...] a Romániában élő minden demokrata magyar írótól, hogy felismerve hivatását, minden kérdésben vegye figyelembe az MNSZ célkitűzéseit a magyar szellemi élet irányvonalának megszabása tekintetében. A Magyar Népi Szövetség elvárja, hogy a romániai magyar írók mindent elkövessenek az itt élő népek tervszerű együttműködésének előmozdítására." Uo. 30. p.

183 Felszólalását nem közöljük. Az egészségügyi kérdésben hozott határozat végleges szövegét közli: uo. 29–30. p. Ez után következett a határozatok felolvasása, de ezeket a jegyzőkönyv nem tartalmazta.

184 A beszédét nem jegyezték le, viszont megtalálható a *Világosság*, 1945. május 13-i számában. Kurkó Gyárfás többek között kijelentette: „...most a népképviseleti elv alapján történő további szervezkedésre van szükség. Sikerült is a lentről induló szervezkedés és a falu népe maga választotta meg vezetőségét, innen indult tovább a megyei szervezetek kialakítása és így jutottak el az országos nagygyűlés összehívásáig." *Világosság*, 1945. május 13.

185 Kolozs megyei MNSZ aktivista (falujáró). A jelentéseit vizsgálva kitűnik, hogy erősen baloldali érzelmű, az RKP tagja.

Kurkó a választás után: Testvérek! Az intézőbizottság nevében üdvözlöm a kongresszust. Miután az intézőbizottság maga is ki kell válassza a saját kebeléből egy szűkebb körű végrehajtó szervet, a szervezet állandó szolgáit, szükséges, hogy visszavonuljon és egy újabb választást vigyen végbe a saját sorai közt. Én azon leszek, hogy amikor erről a választásról visszajön az intézőbizottság, a kongresszus azon kérést is teljesítse, hogy megyék szerint is említsék meg az embereket. Azt azonban szükségesnek tartom kijelenteni, hogy a demokráciát nem a fasizmusnak csinálták. A demokrácia néphatalom és a nép hatalmának érvényesülnie kell. Addig, amíg nem neveltük ki a népünket, addig, amíg, az nem demokrata ízig-vérig, addig nem engedjük visszasüllyedni a fasiszta gazemberek közé.[186] Azelőtt nem kiabáltak a demokráciáért, amikor a grófok ültek a pódiumon. Senki akkor nem kiabálta, hogy a néptanítónak itt a helye, akkor tapsoltak a grófoknak. 25 éven keresztül nem hallottam ilyen szavakat. Helye van a kritikának, de azt megnézzük, hogy honnan jön. Azt mondják, nincs képviselve a tanítói kar. Megkapják a maguk helyét, minden emberre szükségünk van, nincs eldobni való magyarunk, de mindenki a maga helyén kell bebizonyítsa, hogy ezért a népért akar dolgozni.

Több mint 10 éve tagja vagyok a MADOSZ-nak, jártam az egész országot, de még kevés tanítóval találkoztam, aki azt mondta volna, hogy én is be akarok állani a MADOSZ-ba. Alig volt köztük egy pár s azok ma is itt vannak, s volt közben, aki meg is halt a népért. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy nincs helyük sorainkban, de be kell bizonyítsák magyarságuknak, hogy érte akarnak élni. Szükségünk van egy csomó alosztályra, ahol szakemberek el kell foglalják a helyüket, ez itt a politikai vezetőség. Ott akarjuk látni [*őket, mármint a tanítókat az alosztályokban*], és mához egy évre, amikor számon fogják kérni tőlünk, hogy mit dolgoztunk, akkor majd előállhatunk, hogy a tanítók, tanárok olyan munkát végeztek, hogy megbízunk bennük, akkor bevesszük sorainkba. De addig nem bízunk meg annyira, hogy minden feltétel nélkül újból nyakunkra vegyük. Hangsúlyozom, szükségünk van mindenkire. Ezeket az embereket be fogjuk vonni mint szakembereket a munkába, de a gyeplőt fogjuk, és megnézzük, hogy mit csinálnak. Addig is köszönöm, hogy meghallgattak, nem lett volna helyes, hogy én beszéljek, de szükségesnek láttam mindezeket bejelenteni.

Ezután *Gál Imre* bejelenti, hogy központi végrehajtó bizottság tagjait az intézőbizottság megválasztotta, s felkéri Bács Domokost, hogy olvassa fel a névsort. Ez a következő: Kurkó Gyárfás elnök; Oláh Péter, Balogh Edgár, Bányai László alelnökök; végrehajtó bizottsági tagok: Méliusz József, Demeter János, Csákány Béla, Czikő Lőrinc, Révy Ilus, Kis Gyula, Benke Pál. Gál Imre ezután átadja az elnöki széket Kurkó Gyárfásnak.

186 Vagyis az MNSZ-é a politikai vezető szerep. Ezt a gondolatot Kurkó az augusztus 9-én megjelent *Harcos üzenet minden olvasóhoz* című cikkében is kifejtette: „Az itt élő magyarságnak végre tudnia kell, hogy csak egyetlen útja van a nemzetiségi jogainak biztosítására, és ez a Magyar Népi Szövetséghez való szoros felzárkózás. Ez a szervezet egyetlen nemzetiségpolitikai képviseletünk, amelyhez a fasiszta világnézetet kivéve minden politikai árnyalatunknak tartoznia kell." *Világosság*, 1945. augusztus. 9.

Kurkó: Ez a megbízatás, amit magunkra vettünk, egy évre szól, addig megpróbáljuk, hogy megtelt-e ez a keret, amelyet megszabtunk, akkor egy év múlva a viszontlátáskor újból megmondják, hogy helyesen cselekedtünk-e. Tekintettel arra, hogy 6 órakor a népi szövetség írógárdáját is be kell mutatnunk, az idő eltelt. Az elnökök akarnak még szólani, átadom a szót Balogh Edgárnak. [...][187]

Demeter János: Testvérek! A kongresszuson nagyon sok rossz véleményt és kételyt hallottam az entellektüel rétegek iránt. Mint entellektüel, kötelességemnek érzem, hogy megnyugtassam a kongresszust, hogy dacára annak hogy odatartozom, mégis mint a múltban és ezután is a legfőbb kötelességemnek tekintem, hogy a nép érdekét szolgáljam. Kolozsvárt más a helyzet, mint Háromszékben vagy Csíkban. Itt egy igen erős entellektüel csoport volt, amelynek a kapcsolata a néppel nem mai keletű, s ezen a vonalon járunk 10–15 éve. Meg vagyok győződve arról, hogy minden entellektüel, minél képzettebbnek érzi magát, annál nagyobb felelősséget érez a saját népe iránt, és annál több kötelezettséget hordoz a magyar dolgozó tömegekkel szemben. Ebben a szellemben fogunk dolgozni, és majd egy év múlva el fogják bírálni, hogy ígéretünknek eleget tettünk-e vagy nem. [...][188]

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 137/1945. 88–127. f. Gépelt jegyzőkönyv.

187 A végrehajtó bizottsági tagok köszönő beszédei következtek, melyeket nem közöljük.
188 Nem közöljük a többi végrehajtó bizottsági tag köszönő beszédét sem. A Központi Intézőbizottság névsorát közli: *Világosság*, 1945. május 13.

12.
A kolozsvári MNSZ kongresszus határozata

Kolozsvár, 1945. május 12.

Nemzeti Kívánságok

Románia magyarsága tudja, hogy az ország újjáépítésének feladata óriási munkát ró a kormány minden tagjára. Ezért minden erejével támogatja a kormányt, hogy a fasiszta barbárságtól kifosztott országot ismét a jólét és gazdagság hazájává tehesse.

Tudatában van az ország magyarsága annak is, hogy a nemzetiségi kérdés maradéktalan megoldása, a teljes nemzetiségi jogegyenlőség megvalósítása szorosan összefügg az ország demokratikus fejlődésének kérdésével. Tudja, hogy a magyarság nemzetiségi jogai csak egy teljes és tökéletes demokráciában találhatnak megoldást. De ennek a demokráciának megvalósításáért még kemény küzdelmeket kell vívnia az ország népének a fasizmus maradványai, a reakció és az itt lakó népek lelkét megmételyező nemzeti türelmetlenség ellen.

A Romániai Magyar Népi Szövetségben tömörült demokrata magyarság meggyőződött arról, hogy a román demokrácia mindent elkövet a nemzeti jogegyenlőség minél előbb való megvalósítása érdekében. Tudja azt, hogy azok a sérelmek és hátrányok, amelyeket a romániai magyarság még elviselni kénytelen, az átkos múlt, az előbbi kormányok népellenes és jogfosztó magatartásának maradványai. Ezért a kongresszus egyrészt a múlt felszámolása, másrészt pedig a jövő építése érdekében a kormány munkáját véli megkönnyíteni akkor, amikor őszintén és nyíltan feltárja a romániai magyarság kívánságait.

Ezeket a kívánságokat a következőkben foglalja össze:

1. A nemzetiségi törvény[189] első fejezetében foglalt szabadságjogok érvényesítésére minél előbb szükséges a nemzetiségi minisztérium által kidolgozott azon törvénytervezet szentesítése, amely bünteti mindazokat akik, a nemzetiségi törvényben [*elő*]írt állampolgári jogegyenlőség elvét megsértik, ezekkel ellentétes intézkedéseket hoznak, vagy ilyeneket végrehajtanak.[190] Kéri a kongresszus, hogy a nemzetiségi törvény átdolgoztassék, különös tekintettel a nemzetiségek nyelvhasználatára a közigazgatási hatóságok és bíróságok előtt, valamint a közoktatásban.

2. Az észak-erdélyi lakosok állampolgárságát szabályozó törvény[191] végrehajtása során Erdély déli megyéinek egyes hatóságai a törvény II. szakaszát úgy értelmezik, hogy nem tarthat igényt a román állampolgárságra azon dél-erdélyi

189 Utalás az 1945. november 7-én megjelent Nemzetiségi Statútumra. Lásd a 9. sz. iratot.

190 A Nemzetiségi Statútum végrehajtási utasítása 1946. szeptember 20-án jelent meg, anélkül, hogy a törvény intézkedéseit lényegükben megváltoztatta vagy érintette volna. *Monitorul Oficial,* 1946. szeptember 2.218. sz., a Nemzetiségi Minisztérium 10. sz. végrehajtási rendelete. 10242–10244. p.

191 Utalás az 1945. április 4-én megjelent 261. számú állampolgársági törvényre. A törvény teremtette anomáliákra lásd a 9. sz. lábjegyzeteit.

lakos, aki a bécsi döntés alapján és a diktatúra nyomása alatt Észak-Erdély, vagy Magyarország területére menekült, továbbá az, aki itt a magyar katonai alakulatokban (hadseregben, vagy levente alakulatokban) kötelező szolgálatot teljesített. Ez az értelmezése a törvénynek kétségtelenül hibás, ami szükségessé teszi egy magyarázó rendelkezés kiadását.

3. Az állampolgársági jogok rendezésével kapcsolatban szükséges olyan törvényes rendelkezés meghozatala, mely lehetővé teszi mindazok számára, akik a kormányzatok elnyomó és jogfosztó politikája folytán az ország elhagyására kényszerültek, de 1944. augusztus 23-a után visszatértek, vagy visszatérni szándékoznak, hogy román állampolgároknak ismertessenek el, amennyiben fasiszta magatartást nem tanúsítottak.

4. Hasonlóképpen szükséges azok állampolgárságának elismerése, akik az 1924-es, illetve 1939-es állampolgársági törvények értelmében román állampolgároknak tekintendők, de közigazgatási, vagy más természetű mulasztás folytán az állampolgárok névjegyzékébe még fel nem vétettek.[192]

5. Szükségesnek látja a kongresszus, hogy olyan demokratikus elemek részére, akik nem tekinthetők román állampolgároknak, de Románia területén laknak és a demokratikus szervezetek megállapítása szerint ittmaradásuk kívánatos, a román állampolgárság elnyerése megkönnyíttessék és annak megtörténtéig itt tartózkodásuk lehetővé tétessék, hivatásuk teljesítésének biztosításával.[193]

6. Szükségesnek tartja a kongresszus a tiltott határátlépésért, valamint katonai szolgálatból való elszökésért, illetve nem-jelentkezésért járó büntetésnek kegyelmi úton történő elengedését mindazok számára, akik 1944. augusztus 23-a után az országba visszatérnek és pedig nem határidőhöz kötve, mint ahogy eddig történt, mert ily módon kimaradnak ennek következményeiből mindazok, akik önhibájukon kívül a meghatározott időpontig nem képesek visszatérni.[194]

7. A vasgárdista és Antonescu-uralom alatt, de ezt megelőzően nyelvvizsga címen, román elem-alkalmazási törvény alapján és számos más ürüggyel a magyar dolgozó tömegeket ezrével vetették ki állásukból. Úgy az állam és annak összes intézményei, valamint a magánvállalatok, állami nyomásra, elbocsátották több magyar alkalmazottukat. Kérjük egy olyan értelmű törvény hozatalát, mely mindezen elbocsátottakat, illetve azok jogutódait visszahelyezi régi jogaiba, tehát vagy állásába, vagy nyugdíjjogosultságába.

192 Az állampolgársági kérdés rendezése évekig elhúzódott. Lásd a 18., 25. sz. iratokat, valamint *Vincze,* 1999/a. (1939-ben még mindig 100–150 ezer erdélyi magyar nem kapta meg a román állampolgárságot.)

193 Azokra a magyar állampolgárságú egyetemi és középiskolai tanárokra, tisztviselőkre, valamint szakképzett munkásokra utaltak, akik 1940-ben telepedtek le Észak-Erdélyben és továbbra is ott akartak maradni.

194 A kormány az 1945. július 23-án kiadott 2280. sz. dekrétummal közkegyelemben részesítette azokat a dél-erdélyi magyar nemzetiségű román állampolgárokat, akik 1940 után Észak-Erdélybe menekültek, és ott katonai szolgálatot teljesítettek. *Joó Rudolf beszélgetése...,* 1983. 59. p. De ezzel továbbra sem rendeződött a katonaszökevények (akik az előírt időben nem jelentkeztek a katonai egységüknél) és az engedetlenek (akik nem vonultak be az előírt időben) helyzete. Az 1946. március 16-án megjelent 64. sz. rendelettörvény a fent jelölt két kategória esetében 1946. április 1-ig kitolta a jelentkezési határidőt. Lásd *Fülöp–Vincze,* 1998. 216. p. Lásd még a 9. sz. irat. lábjegyzeteit is.

8. A magyar állam által nyugdíjazott köztisztviselők, valamint az első világháború özvegyeinek és rokkantjainak nyugdíja sok esetben még nincs megállapítva, sem pedig a megállapított nyugdíj arányosítva. A kongresszus szükségesnek tartja ezen kérdés sürgős rendezését.

9. A kongresszus szükségesnek tartja a politikai internáltak közül azoknak a szabadon bocsátását, akiket kizárólag magyar voltuk miatt tartóztattak le az Antonescu idejéből maradt hatósági szervek és aki ellen fasiszta magatartás miatt semmiféle vád nem hozható.

A nemzeti egyenlőség megvalósítása és intézményes biztosítása, a magyar nép építőerejének érvényesülése s az ország kormányzásának és közigazgatásának demokratikus megerősítése érdekében a MNSZ országos kongresszusa javasolja, hogy:

1. mindazokban a minisztériumokban, melyekben a magyar nép főbb gazdasági, nemzeti, kulturális és egyházi ügyeit intézik, a magyarság megfelelő hatáskörrel ellátott és képzett szakemberekkel képviseltesse magát;

2. azokon a helyeken, ahol a magyarság jelentősebb számban él, az állami, vármegyei és helyi közigazgatásban biztosíttassék a magyarság megfelelő részvétele;

3. Észak-Erdély területén ismertessenek el mindazok a magyar közalkalmazottak, akik az elmúlt 4 évi hitlerista és horthysta zsarnokság alatt bizonyságot tettek demokratikus magatartásukról;

4. azokat a közalkalmazottakat, akik a román közigazgatás bevezetése, vagy a közigazgatás egyszerűsítése folytán létszámfelettiekké váltak, elbocsátás helyett helyezzék át olyan dél-erdélyi városokba (Arad, Brassó, Enyed, Temesvár, Torda, stb.) és községekbe, melyekben a lakosság jelentékeny része magyar nemzetiségű;

5. amennyiben színtiszta magyar, vagy magyar többségű vidékeken magyar szakemberek hiányában kikerülhetetlen más nemzetiségű szakemberek, orvosok, mérnökök, bírák stb. kinevezése, e szakembereket olyanok közül jelöljék ki, akik a magyar nyelvet ismerik;

6. küszöböltessenek ki a közigazgatásból mindazok, akik az elmúlt reakciós, fasiszta, különösen háborús időkben Észak-Erdélyben a románokat és zsidókat, Dél-Erdélyben a magyarokat, vagy más nemzetiségűeket üldözték, a közreműködtek abban, hogy az elnyomó rendszerek e nemzetiségeket megfosszák emberi jogaiktól;

7. szabályozzák országosan a nyelvhasználat kérdését állami hivatalokban, helyi közigazgatásban, a CFR-nél és a postán az anyanyelv jogának teljes tiszteletbenntartásával.

A MNSZ fogadalmat tesz, hogy csak olyan emberekkel képviselteti magát a magyarság számára kapuit megnyitó közigazgatásban, akik a nép szolgálatát, valamint a román–magyar testvériség előmozdítását tekintik élethivatásuknak.

A határozatot közli: A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai a Kolozsvárt 1945. május 6–13. között megtartott országos nagygyűlésen. Kiadja a Központi Intézőbizottság, Kolozsvár, [1945.] 3–7. p.

13.
Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottsága körlevelének melléklete a gazdasági bizottságok feladatainak és tevékenységének szabályozása tárgyában

Kolozsvár, 1945. június.

Szíves tudomásotokra hozzuk, hogy kolozsvári központunkban megalakítottuk a gazdasági bizottságot,[195] amely a következő osztályok képviselőiből áll.

Mezőgazdaság, Erdőgazdaság és faipar, Bánya és energia, Szövetkezetek, Gyáripar, Középipar, Kisipar, Háziipar, Hitel és pénzintézetek, Biztosítás, Kereskedelem, Szállítás, Építkezés.[196]

A gazdasági bizottságok célja, hogy felderítse az összes eseteket, melyekben a közölt ágazatokhoz tartozó magyar intézmények, egyesületek, szövetkezetek, cégek, iparok, intézkedések folytán hátrányos helyzetbe kerülnének, beszerzésük, termelésük, terményeik értékesítése akadályokba, vagy nehézségekbe ütköznék, vagy működésük megkönnyítésének szükségét éreznék. Ezeket a magyar gazdasági intézményeket, egyesületeket, szövetkezeteket, cégeket stb. a[z] MNSZ védelme alá kell helyezni s felszólítani őket, hogy a védelmüket – hozzánk való csatlakozásuk útján – központunk révén vegyék igénybe.

ANDJ Cluj, f. 26. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Cluj, d. 1/1945. 335/1945. sz. körlevél. 148. f. Sokszorosított gépirat.

195 A központi gazdasági bizottság első vezetője Tódor Sándor volt.
196 A gazdasági bizottság határozati javaslatait és annak vitáját lásd a 11. sz. iratban.

14.
Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának körlevele az EMGE gazdakörei „beolvasztásának" szabályozása tárgyában

Kolozsvár, 1945. június.

Az EMGE mozgalmi alakulatai a kolozsvári nagygyűlés határozatainak megfelelően beolvadt[*ak*] a Magyar Népi Szövetség országos központjába és itt a gazdasági ügyosztály keretében, mint mezőgazdasági osztály működnek.[197] Az EMGE vármegyei kirendeltségei hasonlóképpen beleolvadnak megyei szervezeteinkbe és a megyei intézőbizottság keretében létesítendő gazdasági bizottságok vezetése alá kerülnek.

Július 1-től kezdődően az EMGE külön tagdíjfizetése megszűnik. A július 1-ig esedékessé vált tagdíjakat a tagoktól be kell szedni és helyi, illetve megyei szervezeteink pénztárába külön számlán kell elszámolniuk. A gazdakörök vezetőségének helyébe pedig a helyi szervezet gazdasági bizottsága lép.[198] Úgy a megyei, mint a helyi szervezeteknél a bizottságok úgy állítandók össze, hogy a munkában zökkenés ne álljon be. Természetesen a bizottságokba - ahol ez még nem történt volna meg - bevonandók a vármegyei gazdaválasztmányoknak és a gazdaköri vezetőségeknek legjobb mezőgazdasági szakemberei is.

A mezőgazdasági bizottságainknak mindenütt haladéktalanul munkához kell látniok addig is, amíg további tevékenységre nézve központunk újabb utasítást ad.

Szervezetünk a gazdakörök eddigi vezetőségével karöltve leltározzák a gazdakörök ingó és ingatlan vagyonát. Ezeket külön nyilvántartásban kell kezelnünk és azok jogvédelméért helyi szervezeteink felelősek. A leltárokat 2 példányban helyi szervezeteink küldjék el megyei szervezeteinkhez.

Másolatban közöljük alább az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesületnek e tárgyban kiadott körlevelét.

„Szám. 471/1945 SZI/VG

Tárgy: az EMGE kirendeltségek és gazdakörök beolvadása a Magyar Népi Szövetségbe.

Az EMGE kirendeltségeinek és gazdaköreinek. Székhelyeiken.

Értesítjük vármegyei kirendeltségeinket és gazdaköreinket, hogy miként központunk mozgalmi alakulatai beolvadtak a Magyar Népi Szövetség országos központj[*ába*] és annak keretében, mint mezőgazdasági osztály folytatják működésüket, vármegyei kirendeltségeink és gazdaköreink is a Magyar Népi Szövetség központjától a megyei, illetve helyi szervezetekhez megküldött utasítások értelmében olvadjanak be a Népi Szövetség helyi, illetve megyei szervezeteibe. Azokban a vegyes lakosságú falvakban, ahol a gazdakörnek nem magyar nemzetiségű tagjai is vannak, a magyar tagok természetesen a Magyar Népi Szövetségnek a fentebbi módon megnevezett gazdasági bizottsága alá tartoznak. A gazdakör maga azonban, mint falusi munkaközösség fenntartandó, hogy a testvérnemzetiségekkel való viszony ne zavartassék meg. A gazdasági gépek pedig továbbra is az eddigi tagok közös tulajdonát képezik, és közösen használandók. Ez a lépés az EMGE munkájának nem csökkentését, hanem kimélyítését jelenti, mert csak összes gazdasági, kulturális és politikai erőink egyesítése és egységes irányítása biztosíthatja szabad fejlődésünket és fennmaradásunkat.

Kolozsvár, 1945. július 19-én. Gazdatársi üdvözlettel:

elnök[199]
Olvashatatlan
Ügyvezető elnök
Olvashatatlan. P.H."

ANDJ Cluj, f. 26. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Cluj, d. 1/1945. 335/1945. sz. körlevél. 148-149. f. Sokszorosított gépirat.

197 A kolozsvári kongresszusnak a magyar földműveseket érintő határozatát közli: *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 11-13. p.

198 Torda megyei MNSZ-nek az 1945. szeptember 1-2-án megtartott megyei nagygyűlésén felszólaló Vásárhelyi János küldött „a magyar gazdasági szervezetek beolvadását az MNSZ-be aggályosnak tartotta, hogy hátha az MNSZ-t el fogják tiltani, s akkor a magyar gazdasági intézmények lennének a politikáért veszélyeztetve." Ezt a felszólalást „ideológiai zavar"-nak minősítették. ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 1/1945. 71. f.

199 Az EMGE elnöki tisztségét ideiglenesen Kós Károly látta el.

15.
Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának körlevele a helyi szövetkezetek működése tárgyában

Kolozsvár, 1945. június.

A Magyar Népi Szövetség országos kongresszusa midőn népünk gazdasági kérdéseivel foglalkozott, tekintve, hogy a szövetkezeti szervezkedést egyik igen fontos létkérdésének tartja, ezért nagy vonalakban leszögezte szövetkezeti életünk fontosabb megoldásra váró kérdéseit.

A kongresszusi határozatok[200] értelmében július 12-én megalakult a Magyar Népi Szövetség Országos Központjának Gazdasági Ügyosztálya. A gazdasági ügyosztály a Magyar Népi Szövetség politikai irányvonalával összhangban az alábbiakban határozta meg Szövetségünk szövetkezeti irányait és tennivalóit, mely[*ek*] kötelező[*ek*] az MNSZ községi szervezeteire is.

1. A Magyar Népi Szövetség szükségesnek tartja, hogy szervezeteink egységesen és teljes erkölcsi súlyokkal álljanak mindenütt a szövetkezetek mellé.

2. A MNSZ országos központja szövetkezeti szervekkel népünk szövetkezeti kérdéseit teljes összhangban és egyetértésben kívánja megoldani. Kiküszöbölendő minden ellentét és félreértés szövetkezeti kérdésekben.

3. Népi erőink egységes összefogása érdekében szükségesnek tartjuk, hogy minden olyan mozgalom azonnal szüntettessék be, amely a szövetkezetek ellen irányul, és ugyanazon községben a már meglevő szövetkezetekkel párhuzamosan új szövetkezetek létesítésére vagy elcsatlakoztatására vonatkozik.

Semmiképpen nem engedhető meg, hogy a háború következtében súlyos károkat szenvedett szövetkezeteink tevékenységeinek nehézségeit bárki is bárhol a szövetkezetek megsemmisítésére kihasználhassa, hanem a vezetőség átszervezésével szövetkezeti megmentett vagyonukkal megtartsuk és tovább fejlesszük.

Ott, ahol meglevő szövetkezeteink mellett új szövetkezeti kezdeményezés[201] vagy alakulás van folyamatban, még akkor is, ha már alapszabályuk lenne, ez a népi erők szétforgácsolását eredményező törekvés haladéktalanul szüntettessék meg, és az összegyűjtött üzletrész, tőke pedig fordíttassék a már működő és ingatlan vagyonnal berendezéssel, árukészlettel,...[202]

Mindezt a kölcsönös megértés és együttműködés szellemében kell megoldani, mert csak ez által biztosítható az egységes demokratikus irányvonalú szövetkezeti szervezkedés és építőmunka a szövetkezet és az MNSZ szervei között.

200 A kolozsvári kongresszuson a szövetkezeti kérdésben beterjesztett határozati javaslatot és annak vitáját lásd a 11. sz. iratban. A szövetkezeti kérdésben a kongresszuson elfogadott határozatot közli: *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 7–10. p.

201 Utalás az ún. munkásszövetkezetekre, melyeket nem etnikai alapon hoztak létre 1945-től, főleg a városokban működtek. Bővebben lásd *Vincze*, 1998.

202 A mondat hiányos

Az MNSZ községi szervezetei demokratikus szervekkel támogassák a vidéki szövetkezeteket. Ugyanezen szervek szükség esetén legyenek segítségére hatóságoknál vagy árurendeléseiknél.

Nagyon fontosnak tartjuk a szövetkezeteknek a gyári munkásság és vállalati alkalmazottakat ellátó csoportjaival (economatok) szoros és egymással kölcsönösen együttműködő tevékenységét.

A helyi szervezetek mindazokon a helyeken ahol még szövetkezetek nincsenek, indítsanak meg széles körű mozgalmat új szövetkezetek alapítására, úgyszintén a régi szövetkezetek tag-toborzására és nagyobb mérvű üzletrész-tőke gyűjtésére. Vegyes lakosságú helyeken a külső szövetkezeteknél a kölcsönös megértés szellemében a legteljesebb összhang teremtendő.

ANDJ Cluj, f. 26. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Cluj, d. 1/1945. 335/1945. sz. körlevél. 149. f. Sokszorosított gépirat.

16.
Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának körlevele a jogi- és közigazgatási bizottságok működésének szabályozása tárgyában

Kolozsvár, 1945. június.

A szervezeti szabályzat a megye székhelyén kötelezővé teszi, a 27. szakasz[203]pedig indokolt esetben a járási székhelyen megengedi jogi- és közigazgatási bizottság létesítését.[204]Ezzel kapcsolatban a következő szempontokat kívánjuk kiemelni.

A megyei székhelyen és járási székhelyeken kívánatos a bizottságot megszervezni, legalább egy ügyvédet vagy jogi és közoktatási ügyekben járatos tagot a helyi hatóságoknál eljárással megbízni, mert ez megkönnyítené a megyei bizottság működését. Az ügyek nagy része ugyanis helyben elintézhető. A többi pedig a megbízotton keresztül megfelelő formában jutna a megyei bizottsághoz.

A bizottságok[*at*] csak olyan ügyvéd vagy tag vezetheti, akinek eddigi magatartása politikai szempontból nem kifogásolható és, aki ismeri a román nyelvet is.

Segédmunkaerőként jól felhasználhatók az otthon tartózkodó jogászok.[205]

Az ügyeket megfelelően kell iktatni és kezelni.

A panaszokat a helyi hatóságoknál – amennyiben ezek erre hatáskörrel bírnak – el kell intéztetni. Ha az ügyet helyi hatóságoknál nem lehet elintézni, vagy az ügy általános jellegű, azt a központi bizottsághoz kell küldeni, a sérelemről készült román nyelvű jegyzőkönyv két példányának kíséretében. A jegyzőkönyvnek az eset részletes leírását kell tartalmaznia a panaszt tevő nevének, foglalkozásának, pontos címének, a hatóság vagy hatósági közeg nevének pontos feltüntetésével. A jegyzőkönyvet a panasztevővel alá kell íratni.

Központi bizottságunk az egész romániai magyarság helyzetéről a kormánynak havonta jelentést tesz, amelyben felsorolja összes kívánságát. Ezért az időközben beküldött panaszokat is magukba foglaló részletes, bő jelentést várunk minden helyi bizottságunktól még akkor is, ha kellő adatok nem állanak rendelkezésükre.

ANDJ Cluj, f. 26. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Cluj, d. 1/1945. 335/1945. sz. körlevél. 149. f. Sokszorosított gépirat.

203 Lásd az MNSZ alapszabályzatát.
204 Az MNSZ központi jogi- és közigazgatási bizottságát Demeter János vezette.
205 A jogászok bevonása nem volt sikeres. A központi iroda vezetőjének, Csákány Bélának a székelyudvarhelyi kongresszuson felolvasott beszámolójából kiderült, hogy a 23 erdélyi megyei szervezet közül csak 12 megyében működött állandó jellegű jogi- és közigazgatási iroda, vagy legalábbis jogi tanácsadás. *Nemzetiségi Anyaszervezetünk...*, 1946. 26. p.

17.
Az MNSZ II. sz. jelentése a romániai magyarság helyzetéről

Kolozsvár, 1945. július 18.

451/1945.VI.U.

A romániai Magyar Népi Szövetség hónapok óta tárgyalásokat folytat a kormánnyal[206], hogy általános rendelkezésekkel megoldást nyújtsanak a romániai magyar néptömegek legsúlyosabb kérelmeire. A tárgyalások során Petru Groza miniszterelnök megértését és fenntartás nélküli jóindulatát tapasztaltuk. Kategorikus ígéreteket kaptunk a kormány részéről[207], hogy sürgősségi rendeletekkel orvosolja a következő kérelmeket: [...][208]

A romániai Magyar Népi Szövetség a kormány tagjaival folytatott összes megbeszélés után népgyűléseken és a sajtóban is továbbította az erdélyi magyar néptömegek részére a kormánynak a panaszok orvoslására tett ígéreteit, és bátorította az embereket, hogy ne veszítsék el a reményt, és ne keseredjenek el, mert a jogegyenlőséget fokozatosan megvalósítják. Ezekkel a nyilatkozatokkal sikerült javítanunk a magyar közvélemény hangulatán, mert az egyre romlott, és visszaszorítottuk a fasiszta törekvéseket, amelyek igyekeznek elmélyíteni a szakadékot a magyar néptömegek és vezetőik között, és ennek következtében a kormány és a néptömegek között is.

Fájdalommal állapítjuk meg, hogy nem hajtották végre a fenti intézkedéseket, amelyek megvalósítására a kormány nekünk ígéretet tett, és ez azt a benyomást kelti, hogy a Szövetség vezetői nem voltak őszinték a saját néptömegeikkel szemben.

Ad. 1. Az [*új*] amnesztiatörvény tervezetének szövegét a sajtóban hetekkel korábban publikálták, azzal a megjegyzéssel, hogy a Minisztertanács már jóváhagyta ezt június 26-án, és továbbította, hogy érvénybe léphessen. A törvény máig sem jelent meg a *Hivatalos Közlöny*ben. De a tervezet szövegében is vannak hiányosságok, mert többek között nem ad kegyelmet azoknak, akik csak dezertáltak, de árulásért ítélték el őket, noha tettüket még a Szovjetunió elleni háború idején követték el. Azok sem kaptak kegyelmet, akiket árulásért ítéltek el, noha a törvény előírta az amnesztiát az összes politikai elítéltnek. A magyarok

206 Az MNSZ Központi Intézőbizottsága 1945. június 21-én készítette el a magyarság sérelmeit összefoglaló első számú jelentését. (Az iratot közli: *Nastasă*, 2002. 129–135. p.). Összevetve a második számú jelentéssel, egyértelműen kiderül, hogy a jogorvoslás terén semmit sem haladtak előre.
207 Az MNSZ június 30-án küldöttséget menesztett Bukarestbe, hogy a kormánytól kérjenek segítséget a törvénytelen jogszabályok megszűntetése érdekében. A küldöttség a következő személyekből állt: Kurkó Gyárfás, Demeter János, Czikó Lőrincz, Oláh Péter, Méliusz József és Takáts Lajos. *Világosság*, 1945. július 1.
208 A sérelmek közlését kihagytuk, mivel lentebb konkrétabban is kifejtik azokat.

letartóztatása tovább folytatódik Észak-Erdélyben is, ugyanúgy, mint mikor tiltakoztunk ezek ellen az igazságtalanságok ellen. A hozzánk eljutott panaszok közül pár jellegzetes esetet bemutattunk a mellékelt táblázatban.[209] Elítélt magyar társaink ma is börtönben szenvednek.

Ad. 2. A kisebbségek statútumára[210] vonatkozó törvénykezés nem elégítheti ki a romániai magyarok panaszait, és ezt Vlădescu-Răcoasa miniszter úr is elismeri. Nem jelent meg a törvény alkalmazását szabályozó rendelkezés,[211] noha tervezete már készen áll a Nemzetiségek Minisztériumának asztalán. A valós helyzet az, hogy még a törvénybe foglalt rendelkezéseket sem alkalmazzák, hiszen több közigazgatási szerv visszautasítja ezek alkalmazását a törvény által kiszabott büntető rendelkezések hiányában. A törvény alkalmazását elsősorban a Székelyföldön az nehezíti meg, hogy Besszarábiából, Bukovinából és Moldvából menekült hivatalnokokat neveztek ki, akik nem beszélnek magyarul.[212] Nem értjük, hogy mi akadályozhatja azon törvény publikálását, ami tartalmazza a büntető intézkedéseket arra az esetre, ha nem alkalmazzák a törvényt, noha annak tervezete már megjelent az újságokban.

Ad. 3. Sok panaszt nyújtottunk be a CASBI[213] működésének megszüntetésével kapcsolatban. A legutóbbi alkalommal Petru Groza miniszterelnök úr utasította a nemzetiségek miniszterét, hogy állítson össze utasításokat a megbeszélések értelmében. Szövetségünk erre az ígéretre alapozva publikálta azokat a kolozsvári *Világosság* c. lapban, hogy így csitítsa a magyar néptömegek keserűségét. Válaszként egy bizonyos Brasaliu ezredes úr, a fegyverszüneti feltételek alkalmazására létrehozott román bizottság elnöke arra kényszerítette a helyi újságokat, hogy erre egy cáfolatot publikáljanak. Az ügyészség vizsgálatot indított az újság felelős szerkesztője[214] ellen. Ez tehát a valódi helyzet, amit az ígért rendelkezések publikálásának elmaradása okozott.

Ad. 4. A besorolások[215] még nem fejeződtek be, és a panaszokat csak részben teljesítették. A valós helyzet és a vidéki közvélemény jellemzésére csatolunk[216] egy Marosvásárhelyről érkezett jelentést, azon magyar hivatalnokok besorolásáról, akiket csak azért nem bocsátottak el, hogy fenntartsák az állást a román menekültek visszatéréséig. Az előzetes megbeszélések alkalmával azt ígérték nekik, hogy csak fokozatosan fogják elbocsátani őket, és egyúttal más munkahe-

209 A táblázat nem található meg az irat mellett.
210 Utalás az 1945. február 7-én megjelent Nemzetiségi Statútumra. Lásd a 12. sz. irat jegyzeteit.
211 A végrehajtási utasítás csak 1946. szeptember 20-án jelent meg.
212 Lásd Csirikás György beszámolóját a kolozsvári kongresszuson, 9. sz. irat.
213 A CASBI, a Casa de Administrare şi Supraveghere a Bunurilor Inamice (Ellenséges Vagyonokat Kezelő és Ellenőrző Pénztár) rövidítése, amelynek felállításáról az 1945. február 10-i 90. számú törvény rendelkezett. Lásd a 9., 18., 25. és a 45. sz. iratokat.
214 A felelős szerkesztő Balogh Edgár volt. A lap 1945. augusztus 1. és 9. között nem jelenhetett meg az ezredesnek köszönhetően. A betiltásról lásd még Demeter Béla 1945. augusztus 8-i jelentését. Közli: *Fülöp–Vincze,* 1998. 50–53. p.
215 Az MNSZ 1. sz. jelentésében egy táblázat is található, amely megyénkénti lebontásban ismerteti az erdélyi megyékben történt bírói kinevezéseket. *Nastasă,* 2002. 130. p.
216 A jelzett irat nem található meg a jelentés mellett.

lyekre fogják őket áthelyezni. Ezen ígéret ellenére a legújabb rendelkezéseknek megfelelően tömegesen kell elbocsátani a magyar hivatalnokokat folyó év augusztus 1-ig anélkül, hogy más munkahelyeken alkalmazást nyernének.

Ad. 5. Az új állampolgársági törvény és alkalmazásának szabályzata[217] sem jelent még meg, és így tisztázatlan maradt több mint 100.000 erdélyi magyar helyzete, akik elmenekültek az Antonescu-kormány idején Észak-Erdélyből a háború borzalmai elől, de azonnal visszatértek, amikor a szovjet erők felszabadították a területet, ahonnan ők elmenekültek. Az állampolgárság kérdésének szabályozása az egyik legfontosabb és legsürgősebb kérdés. A Magyar Népi Szövetség nem akarja, hogy az elmenekült fasiszták visszajöjjenek, éppen ellenkezőleg: segítséget akar nyújtani a kormánynak, hogy ezeket minél hamarabb megbüntessék. De fenntartás nélkül védi az összes ekés[*fronti*] parasztot, munkást és kisvállalkozót, akik csak a fasiszta rendszer áldozatai voltak.

Ad. 6. A bíróságok, a pénzügyi és közhivatalok a vegyes lakosságú területeken nem fogadnak el magyar nyelvű beadványokat vagy iratokat.[218] Pătrăşcanu miniszter úr Kolozsváron megígérte, hogy megszervezik a bírósági fordítói szolgáltatást. Annak ellenére, hogy ez a rendszer egyáltalán nem egyezik a jogegyenlőség elvével, pillanatnyi megoldást nyújthatna egy átmeneti időszakban. De máig sem valósították meg ezt az ígéretet sem.[219]

Megjegyezzük, hogy a nemrég Észak-Erdélybe küldött rendfenntartó szervek semmilyen kapcsolatban sem állnak a Magyar Népi Szövetséggel és más demokratikus intézményekkel. Így a felsőbb szerveknek küldött jelentések egyoldalúak és sokszor alaptalanok. Utalunk itt a Csendőrség Főfelügyelőségének 33.066/1945. sz. jelentésére, mert az tárgyilagosabb és kevésbé általános jellegű lenne, ha pontosabb információkat tartalmazna. Az a benyomásunk, hogy ezek nem a valós helyzetre[220] és nem a román és magyar lakosság közvéleményére vonatkoznak, annak ellenére, hogy ez is érdekelheti a kormányt. Ezek az egyoldalú és hiányos jelentések hozzájárulnak ahhoz, hogy a kormány ne tárgyilagosan ítélje meg az erdélyi helyzetet.

Ilyen körülmények között a Magyar Népi Szövetség harca egyre nehezebbé válik, és néptömegeink, akik a felszabadítás után nem korábban nem ismert lelkesedéssel és egységben társultak a demokratikus pártokhoz, elvesztették a reményt, és passzívvá kezdenek válni, vagy – ami még rosszabb – a reakciós propaganda áldozataivá válnak.

A demokrácia érdekében alapvetően fontos, hogy a kormány megoldja ezeket a problémákat, és konkrét, kategorikus és sürgős rendeletekkel, büntetés terhe

217 Az 1945. április 4-én jelent meg a 261. számú új állampolgársági törvény. Az 1945. augusztus 13-án kibocsátott 12. sz. végrehajtási rendelet még súlyosabb rendelkezéseket tartalmazott, mert kibővítették azok körét, akik elveszítik állampolgárságukat.
218 Az 1. sz. beadványban javasolták, hogy Észak-Erdélyben az anyanyelvhasználat tekintetében a Kolozs megye prefektusának 1945. február 10-én megjelent 847/1945. sz. rendeletét alkalmazzák. *Nastasă,* 2002. 133. p. A rendeletet közli: *Joó Rudolf beszélgetése...,* 1983. 119–125. p.
219 A kérdésre vonatkozólag lásd a 18. sz. iratot.
220 A kérdésre vonatkozólag lásd a 18. sz. iratot.

alatt megakadályozza, hogy a romániai magyar lakosság helyzete tovább romoljon, és ezekkel a rendelkezésekkel elhárítsa az Ország általános demokratizálódása előtt álló akadályokat.[221]

Tisztelettel: a Végrehajtó Bizottság tagjai.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 139/1945. 8–12. f. Román nyelvű, pecséttel hitelesített gépirat.

221 A vidéki szervezetek számára kiadott központi körlevélben azonban az MNSZ vezetése arra figyelmeztetett, nehogy a sérelmek felhozatala megrontsa a jó viszonyt az MNSZ és a román kormány között: „...a Groza-kormány a mi kormányunk, a kormánnyal szemben minden kifelé való támadás a visszaélésekkel kapcsolatosan gyengíti a demokratikus erők kifejlődését. Egyben szervezetünk és a román demokrácia közti viszony rosszabbodásához vezet. Éppen ezért a következő pontok betartását okvetlen szükségesnek találjuk, mindenkor aszerint kérjük eljárni. 1. Jogaink teljes egyenlőség alapján való határozottabb védelmét és biztosítását a hatóságoknál és a testvérszervezeteknél. A testvérszervezetekkel karöltve szigorúan őrködjenek a nemzetiségi törvény tiszteletben tartásán, aminek esetleges megsértőit rendre kell utasítani. A közigazgatásban lévő esetleges reakciós elemeket szigorúan le kell leplezni, jegyzőkönyvileg igazolt esetben mindent megteszünk, hogy helyükből eltávolíttassanak. 2. A beszolgáltatásoknál felmerült visszaéléseket okvetlen jegyzőkönyvileg jelentsék. 3. Utasítjuk szervezeteinket, hogy minden felmerült sérelmet először a helyi hatóságoknál intézzenek. Amennyiben azonban ez nem lehetséges, a fennforgó panaszt illetve sérelmet jegyzőkönyvileg megfelelő bizonyítással és tanúk aláírásával juttassák el megyei jogi osztályunkhoz, hogy a megyei vezetőség láttamozásával így az Országos Központunkhoz is eljuttassuk elintézés végett." ANDJ Cluj, f. 26. Uniunea Populară Maghiară, Organizaţia judeţeană Cluj. d. 1/1945. 39. f.

18.
Az MNSZ és az Országos Demokrata Arcvonal vezetőinek közös tárgyalása az erdélyi magyarságot érintő sérelmekről

Bukarest, 1945. augusztus–szeptember

Teohari Georgescu *elvt.*: Nagyon örülök, hogy a Belügyminisztérium elintézetlen ügyeit sikerült gyorsan megoldani és lezárni. Nincsenek illúzióim, hogy ezután nem merülnek fel akadályok, főleg ami a csendőrséget illeti.[222] Az viszont biztos, hogy a csendőrök kiválasztásánál, akiket Erdélybe küldtek, azt vették figyelembe, hogy a legbecsületesebb elemek kerüljenek kiválogatásra, ezért sok szervezetünktől panasz is érkezett, ahonnan kivontuk ezeket az egyéneket. Erdélybe azokat a tiszteket és őrmestereket küldtük, akik elfogadták az irányvonalunkat. Jó lenne, hogy a helybeli alkalmazottak száma, ami jelenleg 450 fő, a jövőben növekedjen. Ez a szám természetesen növekedni fog, de figyelnünk kell arra is, hogy az alkalmazott elemek elképzeléseink szerint demokratikusak legyenek. Tehát növeljük a csendőrök számát, de nagy körültekintéssel. A Tudor Vladimirescu Hadosztályból és a Horea, Cloşca és Crişan Hadosztályból[223] csak ellenőrzött személyeket küldünk, hogy ezek az általunk óhajtott szellemiséget vezessék be.

Hogyan kell ezt a problémát a továbbiakban kezelni?

Miután kapcsolatba léptünk a Csendőrség Főfelügyelőségével, megegyeztünk az együttműködést illetően, hogy a jövőben azonnal tudjunk intézkedni, ha a Magyar Népi Szövetség VB[224] által tudomásunkra jut, hogy a csendőrség bizonyos elemei nem megfelelően viselkednek. Leváltjuk azokat az elemeket a csendőrségből, akik nem megfelelően teljesítik feladatukat. Ma már semmi sem akadályozhat meg abban, hogy az összes fasiszta magatartású elemet eltávolítsuk. Ne szorítkozzunk csak a helytelen magatartás bemutatására, hanem konkrétan hozzák a tudomásomra a helytelen cselekedeteket, és 24 órán belül felfüggesztem bármelyik városi csendőrt a tiszttől a katonáig.

Ami az anyanyelv használatát illeti,[225] amint tudják, a múltkor kibocsátottam az erre vonatkozó rendelkezéseket. Holnap a tanácsadókkal együtt kiadjuk a szükséges direktívákat.

222 A Kurkó Gyárfás által vezetett MNSZ küldöttség augusztus 19. és 31. között tárgyalt Bukarestben a kormány és az ODA képviselőivel. A megyei és tartományi csendőrfelügyelőségek 1945-ben készült jelentései szerint a helyi magyar lakosság, és több esetben a megyei MNSZ vezetés is ellenségesen viseltettek velük szemben. A helyszíni vizsgálatok azt tanúsítják – áll a csendőrség jelentéseiben –, hogy a csendőrség magyarellenes magatartása igaztalan vádaskodás. Lásd például a Szilágy és Bihar megyei eseteket: *Nastasă*, 2000. 150–150. p., 177–180. p. A megyei MNSZ szervezetek által regisztrált esetek, ill. a magyar kormányhoz is eljuttatott beszámolók ellentmondanak a román csendőrségi beszámolóknak.

223 A fenti két hadosztályt az orosz fogságba esett román hadifoglyokból szervezték meg a moszkvai román emigráns kommunisták, és ez képezte 1945 után az átszervezett hadsereg tiszti állományát.

224 A Végrehajtó Bizottságról van szó, ellenben a román nyelvű szövegekben a Comitetul Central-t, vagyis a Központi Bizottság megnevezést használták.

225 Lásd a bevezető tanulmányt.

Ami a kiutasításokat illeti,[226] ez egy kényesebb kérdés, és ebben a kérdésben elsősorban az Önök támogatására számítunk. Én rámutattam arra, hogy a demokratikus Magyarországon egy nálunk sokkal óvatosabb politikát folytatnak, és nem szeretném, hogy a magyarországi kollégám[227] ezen a téren meghaladjon minket. Amikor arról van szó, hogy embereket küldjünk oda, ők százszor ellenőrzik, amíg fogadják az embereket. Ráadásul pár hónapja egyáltalán senkit nem fogadtak. Ahogy mi csináltuk, az sem Önöknek, sem a demokratikus rendszerünknek nem jó. A nehézségek, amiket ma Erdélyben megélünk, annak tulajdoníthatók, hogy egy sor olyan személynek sikerült bejutnia, akik Magyarországról menekültek hozzánk.[228] Ezekre kell figyelnünk. Mi nem akarjuk visszaküldeni ezeket a személyeket, akiket tőlünk kértek, a tanárok, szakértők stb. kivételével.[229] És azokat sem, akiknek a helyzetüknél fogva Erdélyben kell maradniuk, mert onnan származnak.[230] Mi az idegen elemeket céloztuk meg, ezért a parancs, amit láttak, tulajdonképpen egy ott kialakult problémára vonatkozik, ami nem tőlünk származik. Azokról az elemekről van szó, akikről beszéltem. Ha majd később kiterjesztjük az intézkedéseket, mielőtt kiadjuk a határozatokat, az MNSZ VB szerezzen ezekről tudomást, hogy elmondhassa véleményét, és álljon rendelkezésünkre az MNSZ segítsége, ha körleveleket küldünk. Ezért csakis ilyen módon próbálunk cselekedni, hogy ne történhessenek meg az olyan esetek, mint Észak-Erdélyben, amikor nem értették jól, tévesen értelmezték ezeket, és ebből bonyodalmak származtak.

226 Azokra a személyekre utalt, akik a rendezetlen állampolgárságuk miatt el kellett volna hagyniuk az ország területét. A kiutasítás végrehajtásával megbízott rendvédelmi szervek (csendőrség és a rendőrség) 1945. júliusában azt parancsot kapták (Országos Rendőrfelügyelőség, 1945. július 13., 12.977 S. számú parancsát a csendőrséghez is eljutatták), hogy augusztus 5. és szeptember 5. között ki kell utasítaniuk: 1. mindazokat az „idegen állampolgárokat", akik 1940. augusztus 30-a után telepedtek le Észak-Erdélyben és eltávoztak a német vagy a magyar hadsereggel; 2. azon idegen állampolgárokat, akik 1940. augusztus 30. után telepedtek le Észak-Erdélyben, de a terület „felszabadítása" után eltávoztak és a visszatéréskor nem rendelkeztek érvényes iratokkal. A rendelkezés legsérelmesebb pontja szerint „mindazokat a személyekről, akik már nem román állampolgárok vagy elveszítették a román állampolgárságukat" jegyzéket kell készíteni, és várni kell az újabb rendelkezésig, amelyben pontosan rögzíteni fogják, hogy ezen kategóriába tartozó személyek milyen formában kell elhagyják Románia területét. A rendelet végrehajtása egyet jelentett volna az észak-erdélyi magyarok kitelepítésével. ANDJ CJ, f. 209. inventarul 399. Inspectoratul de Poliție Cluj, d. 164/1945. 33. f.

227 Utalás Erdei Ferencre, aki 1944 decemberétől 1945 novemberéig volt az Ideiglenes Nemzeti Kormány belügyminisztere.

228 A magyar külügyminisztérium segédtitkárának 1945. június 29-i keltezésű feljegyzéséből kiderül, hogy a Romániából Magyarországra utazókkal nyilatkozatot írattak alá, mely szerint csak abban az esetben engedték ki őket az országból, ha állampolgárságukról lemondtak, míg a Romániába tartó menekülteket szállító vonatokat a határon vesztegeltették, a román hatóságok nem akarták beengedni azokat. *Fülöp–Vincze,* 1998. 41. p. A román Rendőrség Főfelügyelőségének 558-S 1945. június 22. utasítása értelmében azon személyek, akik nem rendelkeztek útlevéllel, nem térhettek vissza az országba, még a határt sem léphették át. *Nastasă*, 2002. 154. p.

229 Ehhez az MNSZ is ragaszkodott. Lásd a 12. és 17. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

230 Az állampolgársági törvény értelmében a fent jelzett személyeknek el kellett volna hagyniuk az országot. Az állampolgársági törvény végrehajtási rendelete tovább bővítette azon személyek körét, akik elveszítették állampolgárságukat. Ennek értelmében azok személyek, akik „az ellenséges hadsereg visszavonulásakor a visszavonulókkal szolidaritást vállalván, Észak-Erdély területét önként elhagyták" elveszítették állampolgárságukat. *Monitorul Oficial,* 1945. augusztus 13. 12. sz. végrehajtási rendelet. A rendeletet magyar nyelven közli: *Vincze,* 1999/a., 200–204. p.

Ami a közigazgatás helyzetét illeti, felmerült a probléma, hogy egy igazságos közigazgatási beosztást valósítsunk meg, az összes érdek figyelembe vételével, és főleg azért, hogy a megyék között ne alakuljanak ki súrlódások és ellentmondások. Megegyezésre kell jutni, hogy megértessük, hogy a legigazságosabb nézőpontot kell alkalmazni.

Demeter [János] bajtárs: Tehát először az illető község nézőpontját kell figyelembe venni.

Teohari elvt.: Igen: jöjjenek holnap reggel tízkor, és elrendezzük ezeket az ügyeket.

Betekintést nyertem a Belügyminisztériumhoz tartozó lágerekbe internáltak helyzetébe.[231] Ki kell jelentenem, hogy egyetlen állampolgár sem, legyen az akár román, vagy akár magyar, nem marad ártatlanul lágerben.

Lucrețiu Pătrăşcanu elvt.: Azt hiszem, három feltételnek kell teljesülnie, hogy a megbeszélt szellemben lehessen alkalmazni az Igazságügyi Minisztériumnál hozott határozatainkat:

1. Ami a törvénykezést illeti, szükséges a Takáts bajtárssal[232] fenntartott kapcsolat állandósítása, egy állandóbb kapcsolat létrehozása, mint amilyen eddig volt. Ez a kapcsolat bizonyos hiányosságokat szenvedett, mindegy, hogy kinek a részéről.

2. Ami a hivatalnokok besorolását illeti, azért, hogy ezek a besorolások ne szüljenek ingerültséget a román hivatalnokok körében, kértem a bizottságot, hogy a kinevezésekre tett javaslataikban törekedjenek arra, hogy a törvény által előírt feltételeket igazítsák a magyar jelöltekhez.[233] Ha ez nem lehetséges, azokat részesítsék előnyben, akik a leginkább eleget tesznek a feltételeknek.

3. Kérem, javasoljanak fordítókat,[234] és ne gondolják azt, hogy ez az anyanyelv használata iránti tisztelet kijátszása. Ezek a fordítók gyakorlati segítséget nyújtanak. A leszerelt katonák, ügyvédek közül javasoljanak fordítókat, de ezek korrekt emberek legyenek, akikért felelősséget vállalnak azok, akik javasolják őket.

Ami a székelységet illeti, kértem, hogy a holnap kezdődő besorolásoknál a Székelyföldet ismerő személyeket is vonjanak be, hogy azok segítséget nyújtsanak hiszen ők ismerik az ott élő embereket.

231 Teohari Georgescu belügyminiszter az 1945. szeptember 30-i körrendeletében tájékoztatta a csendőrséget és a rendőrséget az internáló táborok felszámolásáról.

232 Takáts Lajosról, az MNSZ VB tagjáról van szó.

233 A besorolások esetében éppen az irányítása alá tartozó igazságügyi tárcánál történtek a legnagyobb visszaélések. Például a Kolozs megyei bírói testületbe 77 románnal szemben csak 8 magyar, az Udvarhely megyeibe pedig 18 románnal szemben csak 4 magyar személyt neveztek ki. A többi megyékre vonatkozólag lásd: *Nastasă*, 2002. 31. p. Az egészségügyi alkalmazottak besorolása esetében az MNSZ I. sz. jelentése szerint „még végzetesebb" volt a helyzet. Uo. 131. p.

234 A kézdivásárhelyi és a sepsiszentgyörgyi ügyvédek 1945. augusztus 17-én memorandumot intéztek Lucrețiu Pătrăşcanuhoz, amelyben tiltakozásukat fejezték ki amiatt, hogy a Nemzetiségi Statútumot az igazságszolgáltatásban nem alkalmazzák, sőt egy miniszteri utasítás értelmében az ügyvédek csak román nyelven fordulhattak a bíróságokhoz. Szomorúan jutottak arra a megállapításra, hogy a Nemzetiségi Statútum nem más, mint a *„külföld* számára készült reklám". *Nastasă,* 2002. 158–161. p.

Azt hiszem, hogy ezekkel a feltételekkel megoldhatunk egy sor, az erdélyi látogatásom[235] után függőben maradt problémát a megbeszélések szellemében. Ez a szellemiség mindig is jelen volt az Igazságügyi Minisztériumban, és így kezelték a problémákat a ti jelenlétetek hiányában is. Intézkedni kell viszont az ellenőrzés és az azonnali végrehajtás megvalósításáról is.

[Aurel] Potop miniszter úr:[236] Nem értek egyet azzal, hogy a problémát részleteiben kezeljék, mert nem jutunk semmilyen eredményre. Ezek a megbeszélések abból fakadnak, hogy nem találunk egy általános módszert a probléma megoldására. El szeretném mondani véleményemet a magyar nyelvű iskolák ügyében, hogy bemutassak egy olyan megoldást, amit mindig támogatni fogok.

Foglalkoztat az elemi oktatás. Mi ingyenes elemi oktatást akarunk biztosítani Önöknek. De hány iskolára van szükség? Ezt Önök nem határozták meg. Mi egyenlő félként kezeljük Önöket. Ha az országban 40 tanuló van egy osztályban, akkor 40 magyar tanulónak biztosítunk egy tanítót és egy osztályt. Egy magyar faluban található román [*állami*] iskolában annyi oktatói állást biztosítunk magyar nyelven, amennyire szükség van. Ha a falu félig magyar, félig román, arányosan biztosítunk tanítókat is. Mi mind az ország állampolgárai vagyunk, és szándékom, hogy egyenlő mértékben biztosítsak Önöknek ingyenes elemi oktatást.[237]

Nincsenek pontos adataim, de úgy tudom, hogy nagyon sok felekezeti iskolájuk van.[238] Mi egyenlő módon államosítjuk az elemi iskolákat, és világi iskolákká alakítjuk át ezeket.[239] Ahol úgy gondolják, hogy a saját költségeiken fenn tudnak tartani iskolákat, és ezek az iskolák demokratikusak, mi készek vagyunk ezt támogatni.

Petru Groza úr: A magyar és román felekezeti iskolák megszüntetésére kell törekednünk.

Potop úr: Eldöntöttük, hogy csak a megfelelő szakmai színvonallal rendelkező tanítók kaphatnak végleges kinevezést.[240] Helyettesítőknek nevezzük ki azokat a

235 Lucrețiu Pătrășcanu 1945 júniusában látogatta meg az erdélyi megyéket. Kolozsváron 1945. június 13-án tartott beszédet az Akadémia termében. Ekkor jelentette ki: „A román állam hivatalos nyelve a román. Ami a közigazgatási apparátust illeti, beleértve az igazságszolgáltatást is, az egyedüli elfogadott nyelv a román." A beszédet közli: *Scânteia*, 1945. június 18.

236 A Nemzetnevelésügyi Minisztérium kommunista párti államtitkára.

237 A magyar tanügyi rendszer működésére vonatkozó új jogszabályok a fentebb jelzett szándéktól merőben eltértek. Az MNSZ éppen augusztus folyamán dolgozta ki a nemzetiségi oktatás törvénytervezetét, ezt azonban sohasem fogadták el. Lásd a bevezető tanulmányt, valamint: *Vincze*, 1997/a.

238 Nagy Géza adatai szerint az 1944/45-ös tanévben az 1763 magyar tannyelvű elemi iskolából 772 volt felekezeti és 895 állami. Egy évvel később pedig az 1680 elemiből 785 volt felekezeti. Lásd *Vincze*, 1997/a.

239 A felekezeti iskolák elleni támadás azonban elmaradt. Sőt a dél-erdélyi magyar felekezeti iskolák tanárainak besorolása 1946. májusában rendeződött. Az egyházi oktatási intézményrendszer felszámolására irányuló első intézkedés 1947. október 3-án látott napvilágot. A nemzetnevelésügyi miniszter 235.555 sz. rendelete értelmében az egyházi iskolák egy hányadától megvonták az állami támogatást.

240 Az észak-erdélyi magyar állami iskolák és a dél-erdélyi magyar felekezeti iskolák tanárainak besorolása 1946. májusában fejeződött be. A magyar külügyminisztérium Béke-előkészítő Osztályának 1946. májusi adati szerint még így is 968 tanár hiányzott a magyar középiskolákból és középfokú szakiskolákból. *Vincze*, 1997/a.

tanítókat, akik nem felelnek meg ennek a követelménynek.[241] Esetleg még teszünk egy engedményt, és az összes gyakorló tanító végleges kinevezést kap.

Ami a tanszemélyzet besorolását illeti, alapítottunk egy bizottságot, ott van most *Moga* úr, és elvégezzük a besorolásokat. Még fennáll a probléma, hogy a nagyszámú iskolával szemben, amihez Önöknek joguk van az egyenlőség elve alapján, nincsen elég román állampolgárságú tanár. Mi alkalmazzuk valamilyen módon az Önök által javasolt magyar állampolgárságú tanítókat, amelyek demokratikus, általunk ellenőrzött személyek, hogy megvalósuljon az egyenlőség elvének megfelelően a magyar nyelvű oktatás.[242] Ami a tanárok besorolását illeti, az erre jogosultak kinevezést kapnak. A többieket kérjük, hogy vizsgázzanak le, és ezáltal elnyerik a végleges kinevezést. Ígérjük, hogy ezt egy korábbi dátummal jegyezzük be, hogy az összes elvesztett évet beszámítsák a besorolásnál.

A felsőoktatással kapcsolatban nekem más véleményem van. A mi oktatásunk nagyon hiányos a tudományosság szempontjából, és nagyon gyenge tanáraink vannak. Az iskoláinkat ráadásul lerombolták főleg Észak-Moldvában, Bukovinában és Erdélyben. Úgy kell intézkednünk, hogy mindenki elégedett legyen. A felsőoktatás egyfajta fényűzés, és ezt idegen nyelven is lehet végezni. Egyetértek, hogy legyen magyar nyelvű oktatás minden szinten, de több okból is szeretnék az egyetemről beszélni, amit nem sikerült megvalósítaniuk:

1. Mert nem rendelkeztek egy megfelelő helyiséggel. [243]

2. Amikor kiutaltam az első összeget, Önök ebből fizetéseket adtak, és így a javítások nem kezdődhettek el.[244]

3. Törvényesen kértük, hogy lépjen közbe a tudományos tényező. Az egyetemi tanárnak olyan embernek kell lennie, aki hozzájárult a tudomány építéséhez, hogy másoknak megtaníthassa a bonyolult, magasabb rendű tudományt.[245] Próbáltam megvalósítani, hogy a kinevezéseket szak-professzorok végezzék. Jóváhagytam a

241 Ez a rendelkezés azok a tanárokat érintette, akik tanári okleveleiket 1940 előtt román egyetemeken szerezték, ellenben nem rendelkeztek képesítési vizsgával.

242 A nemzetnevelési minisztérium 1946 elején valóban kidolgozott egy tervezetet, amelynek értelmében 350 magyar állampolgárságú tanárt és tanítót alkalmaztak volna 5 évre, ellenben ez a magyarellenes közhangulat miatt soha nem látott napvilágot.

243 A felelősség az államot terheli, hiszen az 1945. május 28-án kelt 406. és 407. sz. törvényrendeletek előírták, hogy a Nagyszebenből visszatért I. Ferdinánd Tudományegyetemnek vissza kellett szolgáltatni a volt Ferenc József Tudományegyetem mind az 52 épületét. Az állam a Magyar Tannyelvű Állami Tudományegyetem (Universitatea cu limba de predare maghiare din Cluj), a későbbi megnevezés szerint a Bolyai Tudományegyetem részére a Regina Maria állami (korábban De Gerando) leánygimnázium épületét rendelte ki. Ezzel teljesen megbénították a kolozsvári magyar felsőoktatást. Az MNSZ 1945. május végén szervezett nagygyűlésén felszólaló szónokok tiltakozásukat fejezték ki a sérelmes intézkedések miatt, és határozati javaslat formájában a panaszokat eljutatták Petru Groza miniszterelnökhöz is. A nagygyűlésről készült jegyzőkönyvet közli: *Lázok–Vincze*, 1995. 218–224. p.

244 A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem tanári karának egy része 1944 őszén nem tett eleget a kiürítési parancsnak, nem menekült el, a professzorok közül is 15-en helyben maradtak, köztük a rektor, dr. Miskolczy Dezső. (Az eltávozottak közül többen visszatértek még a tavasz folyamán.) 1944. december 1-vel – most már a Kolozsvári Magyar Tudományegyetemen – újra kezdődött az oktatás. Ezeknek a tanároknak a bérét kellett rendezni a kiutalt összegből.

245 1948-ig a Bolyai Egyetem 150–200 magyar állampolgárságú oktatót és a műszaki segédszemélyzethez tartozó egyént alkalmazott. A tanári karból leginkább a magyar állampolgárságú professzorok rendelkeztek a megfelelő tudományos munkássággal.

bizottságukat, amelynek összetételét előterjesztették. A bizottság panaszkodik, hogy Önök kevés tudományos értékkel rendelkeznek. Azt fogják tenni, ami a háború után történt, amikor az Egyetemre olyan személyeket vettek fel, akik nem járultak hozzá a tudomány dicsőségéhez.[246] A Mezőgazdasági Akadémián kevés diák és kevés tanár van. Kértem, hogy az idén még halasszák el ennek a felsőoktatási intézménynek a megalakítását, mert ez még várhat.[247] Az iskoláinkban tapasztalható hiányosságokra gondolok, amit semmiképp nem lehet pótolni, ezért politikai szempontból nagyon helytelennek tűnik hiteleket adni a Mezőgazdasági Akadémiának.

Marad tehát az egyforma elemi oktatás. Ahogy megkapom az adatokat, megnyitjuk az iskolákat. A besorolások megtörténnek a középfokú oktatásban és a felsőoktatásban is, foglalkozunk a magyar egyetem problémájával is, és a Mezőgazdasági Akadémia kérdésének tárgyalását egyelőre elhalasztjuk.

Demeter: Ami a kiutalt összeget illeti, azt mondta, hogy azt fizetésekre költöttük. 500.000.000-t szavaztak meg az erdélyi egyetemek részére, amiből 250 milliót a mi egyetemünk részére, és 250 milliót a szebeni egyetemnek.[248] A szebeni professzorok ráadásul megkapták a fizetésüket egy hónapra. A szebeni egyetem még kapott hiteleket is. Mi kértünk egy előleget, de ezt nem adták meg.

Potop úr: A szebeni egyetemnek 5000 diákja van,[249] és a költségvetésben pénzösszegek vannak elkülönítetve számára, és ezekből az összegekből utalták az említett összegeket. Önöknek először egy költségelőirányzatot kell előterjeszteniük, és azután kaphatnak pénzt. Még van körülbelül 180 milliójuk, de meg kell felelniük az állam ügyviteli törvényének, hogy megkapják azt.

Demeter: Amikor az egyetem kiürítése merült fel, mi megkerestük az egyetemi tanárokat, és kértük, hogy ne menjenek el, mert ez nagy hatással lenne a közvéleményre. Úgy harmincan maradtak, a többiek elmentek.[250] Akik maradtak, keményen dolgoztak egész télen, a távozott tanárokat alkalmazták Magyarországon. Ha kidobjuk az itthon maradottakat, politikailag és tudományosan is kompromittáljuk magunkat. Még felmerül a probléma, hogy egyesek közülük még fiatalok és nem rendelkeznek megfelelő gyakorlattal,[251] és másokat a múltbeli

246 Egy 1945. júniusában készült beszámolóban olyan adatokat találunk, hogy az MNSZ nyomására Kolozs megye prefektusa olyan tanárokat nevezett ki a Kolozsváron létesítendő magyar egyetemre, akik vagy nem feleltek meg a tudományos kritériumoknak, vagy magasabb besorolást kaptak a tudományos munkásságukhoz képest. Az ismeretlen szerző a következő neveket sorolta fel: Demeter János, Sáry István, Balogh Edgár, Jancsó Elemér, Jordáky Lajos, Csőgör Lajos. *Fülöp–Vincze*, 1998. 45. p.

247 Csak 1948-ban indult el újra a magyar nyelvű agrármérnök képzés, de ekkor sem egy önálló intézmény keretében, hanem a kolozsvári Agronómia magyar tagozatán. Ennek az volt az alapvető oka, hogy a Mezőgazdasági Akadémia tanárai közül csak az erdélyiek maradtak helyben, a többség eleget tett a kiürítési parancsnak, emiatt 1944 őszén nem sikerült újjászervezni az oktatást, mint a Ferenc József Tudományegyetem esetében.

248 Az 1940 szeptemberében Nagyszebenbe menekült. Ferdinánd Király Tudományegyetemről van szó, mely 1945 nyarán költözött vissza a magyar egyetemtől ismét elkobzott épületekbe.

249 A Bolyai Egyetemnek 1946 elején mintegy 2000 hallgatója volt. Ellenben még így is nehezen érték el a megfelelő diáklétszámot, ezért sokan beiratkoztak, de valójában nem kapcsolódtak be az oktatásba. Weisz Titi, a kolozsvári Astoria vendéglő roma származású prímása is beiratkozott a jogi karra, az öccse pedig orvosi egyetemre. Kiss András nyugalmazott levéltáros, a jogi kar korabeli diáktanácsa elnökének közlése.

250 A témára vonatkozólag bővebben lásd: *Lázok–Vincze*, 1995.

tevékenységük miatt gyanúsítanak. Kérjük, adjanak annyi bizalmat nekünk, hogy alkalmazzák egy évre azt, akit javasolunk.[252] Egy év alatt meggyőződhetnek, hogy az alkalmazottak megfelelő személyek-e vagy sem. Időközben új tudományos generációk nőnek fel, és a kolozsvári magyar egyetem erdélyi egyetemmé válhat.

Potop úr: Mi magyar nyelvű állami egyetemet tartunk fenn, tehát ott bárki oktathat, aki megfelelően felkészült, és ismeri a magyar nyelvet. Ez az elv! A tudomány egyetemes, és ugyanazt tanítják az összes egyetemen. Egyetértek, hogy megtartsuk a régi professzorokat, de ahogy felszólítanak a tisztogatásra, eltávolítjuk őket, a román professzorokhoz hasonlóan. Javasolom, hogy a román állampolgárok végleges kinevezést kapjanak. Ön, aki részt vett a kari tanácsban, fogja ajánlani a tanárokat. Az üresen maradt tanszékekre javasolja, hogy szerződéses vagy helyettesítő tanárokat alkalmazzunk. A magyar nyelvű iskoláknak nagy pénzösszegekre lesz szükségük, és nem adhatunk hiteleket az agronómiai kar számára is.

Lakatos [István]: Úgy látom, hogy az egész tudomány rossz irányba halad, mert nem képezünk gyakorlatias embereket, és ez a románok és a magyarok hiányossága is. Országunkra a mezőgazdasági termelés jellemző, de a termelés hatásfoka alacsony, mert hozzáértés nélkül dolgoznak.

[Vasile] Luca elvt.: Mert egy félig jobbágy berendezkedés működött.

Lakatos: Nem szólaltam volna fel, ha a líceumok megszüntetéséről lett volna szó. De agronómusokra szükségünk van. Parasztjaink nem tudnak minőségi terményt előállítani, mint más országokban. Szükséges, hogy a gyakorlati jellegű iskolákat támogassák, hogy a parasztokat tudományos elvek szerint irányítsák. Iskoláink jelenlegi állapotukban túl sok értelmiségit fognak termelni.

Luca elvt.: Örülök, hogy egy sor pozitív eredményt sikerült elérni a miniszterekkel és küldöttekkel való megbeszélés során. Természetesen vannak nehézségek, amelyekkel számot kell vetni. Én már többször mondtam, hogy a nemzetiségi kérdés megoldása a demokratizálásért folytatott harc, a demokrácia terjesztését célozza. Ez a harc nemcsak a nemzetiségekre, hanem az egész népre tartozik. Amilyen mértékben megerősítjük a demokráciát, annyira erősödnek a nemzetiségek jogai is. Létezik egy bizonyos hajlam: az emberek azt hiszik, hogy ha nem teljesül azonnal minden követelésük, akkor minden elveszett, a reakció botrányt kelt, és megbuktatja a kormányt. Nekünk, a demokratikus intézményeknek nincs jogunk, hogy a reakció zászlóvivőivé váljunk, hanem harcolnunk kell ellenük, és meg kell mutatnunk a népnek az igazságot ebben az országban. Fel kell hívni a figyelmet arra a nehéz harcra, amit a román nép a demokratizálásért és a fasiszta

251 Az új oktatók egy része semmiféle tudományos teljesítménnyel – vagy korábbi oktatói tapasztalattal – nem rendelkezett. Közéjük tartozott egyebek mellett Demeter János és Jordáky Lajos, vagy Pásztay Géza szociáldemokrata ügyvéd. Ez a helyzet inkább a bölcsészettudományi karon volt tapasztalható, a többi fakultáson nem.

252 A kolozsvári kongresszus határozata értelmében „A tanári és tansegédszemélyzeti állások betöltése a Magyar Népi Szövetség központi vezetőségének javaslata alapján történjék." *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 19. p.

maradványok megsemmisítéséért folytat. Bármilyen nemzetiségi kérdés megoldása kemény harcot jelent a reakció ellen.

A reakció kihasználja a kormány nehézségeit, problémákat kelt, eltúlozza ezeket, hogy minket a saját céljainkra káros cselekedetekre késztessen. Nem haladhatunk tovább a vádak és túlzások útján, nem szabad azt mondanunk, hogy ha nem cselekszünk így vagy úgy, akkor jön a reakció, és megbuktat minket. Ez nem a demokratikus antifasiszta harcos magatartása. De mi történik akkor, ha nem tudjuk megszüntetni az éhínséget, a gazdasági problémákat, ha nem tudjuk megoldani a pénzügyi problémákat.[253] Minden hónapban félmilliárd [*lej értékű*] bankjegyet hoznak forgalomba, és a pénz így elveszti értékét. Nekünk összességében kell kezelnünk a kérdéseket, ez az egész nép harca az ország életbevágó problémáinak megoldásáért. És a román nép kulturálisan elmaradott. Ha az ország iparosítását és a tudományos mezőgazdaságot akarjuk megvalósítani, szakemberekre van szükségünk, mert az iskoláink hivatalnokokat neveltek a mezőgazdaság számára és nem szakembereket. Sok tennivaló van a román és a magyar nép számára is, de figyelnünk kell a nehézségekre és az általános problémákra, amelyek az országunk előtt állnak, mint például az éhezés leküzdése. A kukorica, amiben annyira bíztunk, mert a búzát nem vetették el úgy, ahogy kellett volna, tönkrement. A Szovjetunióhoz kellett fordulnunk segítségért, és tőlük kaptunk kukoricát az éhező vidékek számára.[254]

Mi történik az oktatási rendszerrel? Ingyenes elemi iskolát ajánl. Ezek óriási költségeket jelentenek. Egy sor más iskolát is ajánl, és igazságosan oldja meg a magyar egyetem kérdését. Korábban nem hárult a román államra a magyar iskolák problémája, most magára vállalja ezt. Ezekkel a megvalósításokkal nem tudjuk leküzdeni a reakciósok zajongását, akik zavargást okoznak, ha nem tudjuk fenntartani a mezőgazdasági és az almérnöki iskolát[255] is? Mit válaszolhatunk a reakciósoknak?

Meg kell hogy mutassuk azt, ami már megvalósult. Ahelyett, hogy megmutatnánk, hogy mit valósítottunk meg és milyen terveink vannak, vitákba és veszekedésekbe bocsátkozunk, mert a reakciósok ezt kérik. Nekünk le kell tudnunk küzdeni a reakciósok bármilyen próbálkozását, hogy provokáljanak. Ne higgyék, hogy mi, és főleg én támogatjuk azokat, akik elutasítják a magyarok jogos követeléseit. Az idén ezt a módszert alkalmaztam az erdélyi problémák megoldására, az összes nehézség ellenére, amelyek általában az országban vannak. De mégsem folytathatjuk így, hogy mindent most valósítsunk meg, mert félünk a reakciósoktól. Amikor felmerült az egyetem kérdése, előre láttam, hogy nem lehet

253 Románia második világháború utáni gazdasági és szociális viszonyainak lírását lásd: *Onişoru,* 1998.
254 Az 1945 szeptemberi moszkvai román–szovjet tárgyalások után kiadott hivatalos közlemény szerint Szovjetunió 150.000 tonna búzát és kukoricát kívánt ajándékozni Romániának. Uo. 49. p. A rossz termésért nem a földművesek voltak a felelősek, hanem a regáti és a székely megyéket sújtó aszály.
255 Az 1945–47-ben sokat emlegetett kolozsvári magyar Almérnöki Intézetet sohasem állították fel, az elhúzódó tárgyalások eredményeként csupán annyit sikerült elérni, hogy 1947 tavaszán a román Almérnöki Intézetnek magyar tagozata nyílt. Lásd *Vincze,* 1997/a.

megoldani a kolozsvári orvosi egyetem[256] kérdését. Támogattam, hogy hozzanak létre egyet Marosvásárhelyen,[257] és igazam volt nemzetiségi és gyakorlati szempontból is, mert a székelyek mindig a budapesti mágnások mostohagyerekei voltak, és egy ilyen egyetem csak akkor fejlődhet, ha magyar lakosság veszi körül. De mégsem volt becsületes bizonyos elemek részéről, akik a központban, [*Kolozsváron*] akartak egyetemet létrehozni, hogy más jellegű provokációkat is végrehajtottak, ezzel gátolva a problémák megoldását.[258]

A problémák megoldása során nekünk tekintettel kell lennünk a magyarok érdekeire és a román tömegekre gyakorolt hatásra is, és arra, hogy ezzel segítjük-e a demokrácia megerősítését vagy sem. A zászlók akadályoznak minket, és a reakciósok uszításra használják fel ezeket. Ebben az esetben mi mindig általánosan és nem egyoldalúan kell hogy ítélkezzünk. Mint demokratikus, kommunista, szocialista szervezetek és az MNSZ, mi mindkét nép érdekeit és a demokrácia megerősítését tartjuk szem előtt. Senki se jöjjön olyan érvekkel, hogy mit mond majd a reakció.

A legsúlyosabb érveket Lakatos bajtársunk mondta: tartsuk fenn az agronómiai kart más intézmények ellenében, mert azok nem annyira fontosak. Persze, nekünk mindent meg kell tennünk, ha lehetséges fenntartani, de ha nincsenek lehetőségeink, halasszuk el a kérdést egy évvel. Le kell küzdenünk azokat, akik zavargást keltenek, és a Szövetséges [*Ellenőrző*] Bizottság elé járulnak, mint ahogy az egyetem esetében is történt.

Egy sor biztonsági probléma merült fel a visszatérőkkel kapcsolatban. És itt el kell mondanom, szintén nem román vagy magyar szempontból, hanem a demokrácia szempontjából, a két nép testvériségével kapcsolatban, hogy szomorú tapasztalataink vannak. A visszatérő embereket nem ellenőrizték szigorúan. Egy sor olyan akció történt, ami mára túllépett minden határt. Bebizonyosodott, hogy olyan elemek szítják ezeket, akik nem jószántukból menekültek el a fasiszta seregekkel, és most panaszokkal tértek vissza, hogy ők mindig is demokraták voltak, de felkeléseket szerveznek a hadseregben, tüntetéseket *Groza* ellen, a román demokrácia ellen, a szövetségesek döntésének el nem ismeréséért főleg az Szovjetunió és Erdély sorsára vonatkozóan. Bántja őket az, amit a magyar demokrácia is elismer. Megoldaná a magyarok és románok közötti problémát, ha Erdély független lenne?[259] Ha demokratikus szempontból nézzük, a románok

256 A kolozsvári Magyar Tannyelvű Állami Tudományegyetem orvostudományi karáról van szó.
257 A magyar nyelvű orvosi kart 1945 nyarán-őszén Marosvásárhelyre költöztették, az egykori hadapródiskola üresen hagyott épületébe.
258 Utalás az 1945. július 1-i tiltakozó gyűlésre. (*Lázok–Vincze,* 1995. 218–224. p.)
259 A független Erdély gondolatát elsősorban a kolozsvári szociáldemokraták magyar csoportja karolta fel, és eddigi ismereteink szerint két tervezetet dolgoztak ki az erdélyi kérdés rendezésére vonatkozólag. Az elaborátumokban követelték a nemzetiségi arányok (a proporcionalitás) betartását a közigazgatási helyek elosztása során, de céljaik között ott szerepelt Erdély önkormányzatának megvalósítása is. Pásztai Géza szerint ez azt jelentette volna, hogy létrejön „Erdély autonóm törvényhozó testülete". A tervezet megtalálható: PIL, az MSZDP Külpolitikai Osztályának iratai, 283. f., 12. cs., 83. ő. e., sz. n. A témáról bővebben lásd: *Gyarmati,* 1996. Az RKP megyei szervezeteinek jelentéséből is arra következtethetünk, hogy a független Erdély gondolata széles körben elterjedt a magyar lakosság körében. A Maros megyei RKP

többségben vannak Erdélyben, tehát ők újra csak nem szabadultak meg a románoktól. Tehát egy reakciós, fasiszta cselekedetről van szó a demokratikus Románia és a demokratikus Magyarország ellen. A független Erdély követelése csak egy zsarolás a demokratikus Magyarországgal és a demokratikus Romániával szemben. Ez nem oldja meg a problémát, és a problémát azok az elemek szítják, akik visszajöttek, és akik felé az MNSZ kitárta kapuit. Az MNSZ még abba is beleegyezik, hogy visszaadjon a földesuraknak legtöbb 50 hektár földet, és visszahelyezi jogaiba azokat, akik elmenekültek a németekkel, de visszajöttek április 1-je előtt, de nem voltak a földbirtokaik mellett, és a földjüket műveletlenül hagyták. Vannak olyan elemek az MNSZ-ben, akik ezeket az elemeket támogatják a román és magyar parasztok érdekei ellenében. Nincs olyan falu Erdélyben, ahol az értelmiségiek ne folytatnának reakciós politikát a kormány és demokráciánk ellen. A panaszok nem a románok részéről jönnek. A szocialista, kommunista pártok magyar tagjai panaszkodnak ezekre a személyekre, akik meg akarják szerezni az MNSZ vezető tisztségeit. És mi nem tudunk komolyan harcolni ellenük. Különbséget kell tennünk a jogos és megvalósítható követelések és a reakciós provokációk között.

Látták, hogy a kormány és a román demokratikus szervezetek részéről minden támogatást megkapnak, reakciós mozgalom minden próbálkozása ellenére, amikor azzal vádolja Grozát, hogy áruló, és eladta Erdélyt. Mi már rég felszámoltuk volna a belső reakciót, de Önök tudják, hogy Észak-Erdélyben idegen provokáló elemek is vannak, egyet mondanak a románoknak, mást a magyaroknak és megint mást a máramarosi ukránoknak. És ez a reakció kéz a kézben tevékenykedik, hogy megakadályozza a két nép közeledését, hogy megakadályozza az ország valódi demokratizálását, és Maniu hatalomra jutását célozza. Ti tudjátok, mit jelentene Maniu győzelme vagy túlsúlya a román kormányban.

Noha van egy sor teljesen jogos követelés, ezeket nem lehet most megvalósítani és megszüntetni sem. Ezek idővel, a román demokrácia megerősödésével meg fognak oldódni. A nemzetiségi kérdésekben mi sokkal előrehaladottabbak vagyunk, mi haladó demokraták vagyunk. Nagyon sok problémát meg kell oldanunk a nemzetiségekkel kapcsolatban. Tapasztalhattuk azt, ahogy a Szovjetunióban megoldották ezt a kérdést. De ezt nem lehet az ország aktuális objektív körülményeitől elszakadva megoldani. Tehát úgy kell eljárni, hogy a problémák megoldása által furkósbottal sújtsunk le a reakciósokra, és provokációikat maga a magyar lakosság verje vissza. Ezért fontos az MNSZ komoly harca a reakció ellen.

Egy sor olyan szervezet van, amelyekbe ellenséges ügynökök épültek be, és úgy értesültünk, hogy ezek egészen a megyei szervekig eljutottak. Magyarországról kaptunk információkat, hogy reakciós erők tevékenykednek az ottani kormány keretén belül is, és ezek megpróbáltak idegen elemeket küldeni hozzánk. Ezeket ma az oktatásban való alkalmazásra ajánljuk, ezek egyetemi tanárok és mások, akiket reakciós tevékenység végzésére küldenek a magyar lakosság körében. Az információk a magyar kommunista párttól származnak, és ők is épp annyira szeretik a magyar népet és országukat, mint ahogy a román kommunisták szeretik hazájukat és a román népet. Mégis a közös érdekünkben ők figyelmeztettek minket, és ezért mi a tanárok csak egy évre szóló szerződtetését támogatjuk. Ez az év az ellenőrzésüket is szolgálja, segíti a magyar nyelvű kultúrát felemelni, és igaz, amit Demeter bajtársunk mondott, hogy nekünk egy erdélyi egyetem megvalósítására kell törekednünk, az itteni embereinkkel, akik erdélyi szellemiséggel rendelkeznek, és nem az ottaniak segítségével, akik épp olyan lenézően beszélnek az erdélyiekről, mint a románokról. Erdélynek meg vannak a maga hagyományai, ezek még demokratikusabbak, mivel Erdélyben a nép harcolt a szabadságért. Az erdélyi értelmiségieket nem lehet összehasonlítani a magyarországiakkal. Ti nagy felelősséget vállaltok magatokra, amikor valakit ajánlatok, főleg ha az illető visszatért, legyen szó tanítóról, tanárról vagy egyetemi tanárról, orvosról vagy papról.

Egy bajtársunk említette a papok kérdését. Mi a katolikus és főleg a református egyház viszonyulása a szovjetellenes háborúhoz? Ma nagy könnyedséggel és tárt karokkal fogadjuk a fasisztákkal elmenekült papokat, és ők most visszajönnek, és demokratának vallják magukat.[260] Nagy figyelemre van szükség a besorolásuknál. Nagyon komolyan kell kezelnünk ezt a problémát, mert ettől függ a két ország és a két nép sorsa. A két nép közeledésének megvalósítása létfontosságú kérdés számunkra. Most nem lehet megoldani az összes problémát. Magyarországnak is megvannak a maga Brătianu- és Maniu-párti elemei.[261] A kormányukban is jelen vannak ezek az elemek. Tehát ehhez a kérdéshez nem viszonyulhatunk egyoldalúan, hanem járuljunk hozzá a probléma megoldásához a román népesség szükségleteit is szem előtt tartva. Így valósul meg a közeledés, és így küzdhetjük le a reakciósok cselekedeteit. Minél inkább próbáljuk mi megoldani a problémákat, annál inkább bujtogatnak ők.

Nagy néptömegek előtt nyilatkoztam, hogy pártunk, a demokratikus szervezetek, az ODA, és főleg az Egységfront határozottan támogatja a magyar nép összes jogos és reális követelésének a megoldását. Mert mi különbséget teszünk a magyarok és a németek között. A németekkel nem is tárgyaltunk az itt maradt német lakossággal kapcsolatban, mert ezeknek megvoltak a céljaik Erdélyben, hogy előkészítsék a német imperializmust. Ezért viselniük kell a következményeket. Az erdélyi magyar lakossággal más a helyzet. Ők évszázadok óta együtt élnek

1945. augusztus 19-i beszámolójából arról értesülünk, hogy a fiatalok körében, és éppen a baloldali szervezetekben, Erdély függetlenségéről beszéltek. *Nastasă,* 2002. 162–163. p. A kérdés súlyosságát az a tény is kiemeli, hogy az RKP trojkájához tartozó Gh. Gheorghiu-Dej az MKP hivatalos lapjának adott interjújában aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy: „Az erdélyi magyar reakciós körök legújabban autonóm [*sic!*] követelésekkel állnak elő. A reakció újabb cselvetés ez: meg akarja bontani a már megindult együttműködést az önkormányzat eszméjének hirdetésével.” *Szabad Nép,* 1945. augusztus 3.

260 Lásd a 9. sz. irat lábjegyzeteit.

261 Célzás az Ideiglenes Nemzeti Kormányban jobboldali, polgári politikusokra (Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökre, Teleki Gézára, Faragho Gáborra, Valentiny Ágostonra – utóbbi három azonban kilépett a kormányból 1945 júliusában).

a román néppel Erdélyben, és a kilakoltatás lehetetlen mindkét fél szempontjából. Nem vehetjük a székelyeket, hogy áttelepítjük a magyar pusztára, mert a gazdasági és történelmi fejlődésük ehhez a földhöz köti őket, az itt élő románokhoz hasonlóan. Ezért akartam itt vázolni, hogy a problémák megoldása nem lehet egyoldalú, hanem tekintettel kell lennünk az ország jelenlegi helyzetére. Mi határozottan fogunk tovább haladni, ahogyan a múltban is volt és a jövőben is lesz a nemzetiségi visszaigényléssel kapcsolatban, és folyamatosan harcolunk a problémák fokozatos megoldásáért. A Szovjetunió sem oldotta meg a nemzetiségi kérdéseket egyetlen kormányhatározattal.

Íme, hogyan működik az államapparátus! A Művészetügyi Miniszter[262] parancsot ad, és azt meghamisítják. Látjátok mennyit harcolunk az államapparátussal, amely még nem demokratikus, mert mi nem örököltünk demokratikus hivatalnokokat. És ezekkel kényszerülünk mi harcolni, hogy jó útra térítsük azokat, akiket lehet, a tömegek erkölcsi, politikai nyomásgyakorlásával, szakszervezeti oktatással, és hogy eltávolítsuk azokat, akik az ellenségeink, és nem válhatnak a barátainkká. Mennyi szabotázs a kormányhatározatok alkalmazásában, a nemzetiségi problémák megoldásával kapcsolatban! Ezeket a nehézségeket kell ismertetnünk magyar lakossággal, meg kell mutatnunk, mennyi nehézség áll az országunk előtt, és mennyi problémát sikerült már megoldani, és még mennyi kerül megoldásra, és az ország általános javulását és a demokrácia megerősödését szolgálja. Meg kell győzni a magyar lakosságot, hogy bízzon a szervezeteiben, a kormányban, a román nép harci erejében, amelynek sikerült visszafordítania a helyzetet, noha a szövetségesek ellen harcolt, és sikerült megbuktatnia három reakciós kormányt, és rendíthetetlenül állja körül Petru Grozát az ország még teljesebb demokratizálása érdekében. Meg kell mutatni a magyar lakosságnak, hogy a román néppel közösen lépéseket tehetnek testvéri együttműködésben és egységben a két ország közeledése irányába, úgy ahogy a demokratikus Magyarország is teszi, hogy végérvényesen felszámoljunk mindent, ami minket a múltban

elválasztott.3280

Ezért ez egy folyamatos harcot jelent, a problémák nem oldódnak meg végérvényesen itt és most. Egy sor olyan probléma merül fel, amelynek a megoldása a demokrácia erősségétől függ, attól, hogy a teljes magyar lakosság támogatja a Petru Groza-féle kormányt. Más út nem létezik. Más úton mi a Don mellett vagy máshol fekvő tömegsírokhoz jutunk vissza. Határozottan kell síkra szállni a valódi szükségletek védelméért, be kell vonni a magyar lakosságot a román nép általános harcába az ország demokratizálásáért, ami az egyetlen biztosíték a nemzetiségi problémák megoldására.

A Miniszterelnök úr meghívja Önöket az Elnöki Hivatalba holnap 11 órára, hogy ott együtt még beszéljenek, és ott még felvethetnek egy sor problémát. És azt hiszem, hogy eddig is a Miniszterelnök úr teljes támogatását élvezhették a többi probléma megoldásában, amelyeket a szakminiszterek nem tudtak vagy nem akartak megoldani, mint amilyen például a pénzügyminiszter is.

Ami a Máramarosnak nyújtott segélyt illeti, a belügyminiszter feljegyezte a problémát, és holnap ezt is előterjesztjük az Elnöki Hivatalban.

ANIC, f. 2348. CC al PCR, Cancelarie, d. 125/1945. ikt. sz. 136/1945. 2–9. f. Román nyelvű gépelt jegyzőkönyv.

262 Mihail Ralea

19.

Jegyzőkönyv a Kurkó Gyárfás részvételével lezajlott brassó városi MNSZ szervezet vezetőségi üléséről, ahol kivizsgálták az MNSZ keretében lezajlott helyi választás jogosságát és feltárták az MNSZ megyei és helyi vezetésén belül uralkodó nézeteltérések gyökereit

Brassó, 1945. október 1.

Az MNSZ brassói szervezetének 1945. szeptember 1-i ülésének jegyzőkönyve, amit Kurkó Gyárfás és Fodor István[263] urak, az MNSZ központi bizottságának tagjai hívtak össze.

Pozsár [András] úr,[264] a brassói szervezet elnöke, miután a jelenlevőket számba veszi, bejelenti a következő napirendi pontot: a brassói szervezetben létrejött súrlódások megszüntetése. Ezután átadja az ülés vezetését Kurkó elnöknek.

Kurkó: Brassóban hónapok óta észlelhető a szervezet rendezetlensége. Személyes ügyeket bevonnak a néptömegek kérdéseibe. Ez Trockij rendszere. Ezt a fényűzést nem engedhetjük meg magunknak, főleg most, hogy mindenkitől intenzív, harmonikus munkát várnak el. Nem lehet most szó a személyes becsvágyak tömjénezéséről. Ez nem a suttogások ideje. Máshol is voltak hasonló kisiklások. Ezeket a torzsalkodásokat azonban meg kell szüntetni, a szélmalomharc céltalan. A tárgyalások során kérdéseket teszek fel, és kérem, válaszoljanak tárgyilagosan.

Első kérdés: A brassói vezetőséget a nép választotta? Vagy az alapszabályzat áthágásával választották?

Bara Sámuel: 3–4 személy elkészítette a listát: a jelöltek listáját Szénássi, Illyés Borcsa és Dávid [*Sándor*] állította össze.

Kurkó: Mekkora tömeg vett részt a választásokon?

Bara: Körülbelül 150 személy.

Kurkó: Közzétették a választási gyűlést?

Bara: Igen, de hiába.

Lay [Albert][265]: A gyűlést a gyűlés megtartásának napján hívták össze.

Kurkó: A vezetőtanács[266] a tagjai közül választotta a végrehajtó bizottságot.

Bara: Erről nincs tudomása, mivel nem volt a listán.

Jakab: Neki sincs erről tudomása, mert csak a C [*?*] bizottság[267] tagja volt.

Kurkó: A választási gyűlést csak a gyűlés megtartásának napján tették közzé [*?*]

263 A „százas" Központi Intézőbizottság tagja.
264 A „százas" Központi Intézőbizottság tagja.
265 A „százas" Központi Intézőbizottság tagja.
266 Helyesen a Központi Intézőbizottság.
267 A román szövegben: „Comitetul de C."

Jakab: Nincs tudomásom erről.

Illyés Borcsa:[268] Nem tud a fentiekről, vagyis arról, hogy a vezetőséget csak 3–4 személy választotta. Tagadja, hogy részt vett volna a bizottságban, amely a jelöléseket végezte. A gyűlésen a jelöltek listáját Pozsár olvasta fel.

Pozsár: A brassói szervezet megválasztásakor a listát több személy állította össze. A központi kerületben tartott választásokon ő olvasta fel a listát kb. 150 tag jelenlétében. Megkérdezte, hogy elfogadják-e a listát. Csak kevesen tiltakoztak, hogy nem fogadják el. Bolonyában[269] és az Óvárosban is a listákat előre előkészítették, majd kis módosításokkal elfogadták. De amíg ezekben a körzetekben szép munkát végeztek, nálunk súrlódások voltak. Lehet, hogy én is hibás vagyok listák összeállítása miatt, mivel nem ismertem eléggé a tagokat. De a listákat meg lehetett volna vitatni. Az újsághirdetéssel kapcsolatban nem tudok semmi pontosat mondani.

Szentpáliné: A bolonyai szervezetet már hétfőn értesítették, hogy pénteken választást tartanak.

Szénássi: A vezetőséget az alapszabályok előzetes tanulmányozása után, és az alapszabálynak megfelelően választották.

Többen: A jelöléseket önkényesen végezték!

Szénássi: A választásokat megbeszélték, és a listákat a megbeszélések alapján állították össze.

Kurkó: Kihirdették a jelölési bizottságot?

Szénássi: Nem. Az általános felhívás után nem volt szükség létrehozni a jelölési bizottságot. Véleménye szerint a végrehajtó bizottságot a központi intézőbizottság tagjai közül választották.

Kurkó elnök észrevételezi, hogy nem volt jelölési bizottság és a jelöléseket egy szűk klikk végezte.[270]

Kurkó: Mit tudnak a választásokról?

Kónya: A vezetőség készített egy listát, ahogy ők azt jónak látták. A gyűlésen kérték, hogy a listát fogadják el kritika nélkül.

Téglásiné: Nem volt ideje az alapító üléssel foglalkozni.

Dávid Sándor:[271] Tagadja, hogy a választásokon csak 150 tag vett volna részt. A választásokon az öt kerület bizottsága egyaránt részt vett. Az újság jóval korábban publikálta a választásokat. A jelöléseket a régi bizottság végezte. Ő megkérdezte, hogy a társaság kéri-e, hogy küldjenek egy jelölési bizottságot, de a tagok azt mondták, hogy megbíznak a bizottságban. Ők a burzsoáziához tartozó embereket is jelölték, és ezzel a munkások nem voltak megelégedve.

Kurkó: Miért nem hajtották végre a választásokat az alapszabály értelmében?

Dávid: Az alapszabály értelmében cselekedtünk.

268 A „százas" Központi Intézőbizottság tagja.
269 Brassó elővárosa
270 Lásd a Romániai Magyar Népi Szövetség.
271 Az országos Központi Intézőbizottság tagja.

Kurkó elnök megállapítja, hogy nem ellenőrizték a választókat, amit legalább 8 nappal korábban kellett volna megtenni. A szervezetnek 5000 tagja van és [*nem*] 150. Nem hívtak össze mindenkit. Nem volt jelölési bizottság. Kik voltak jelen a jelölésnél?

Lónyai: A kerületek külön választottak.

Kurkó: A választásokon mind az 5000 brassói tagnak jelen kellett volna lennie. Mi egy mozgalom, egy népi szervezet vagyunk, nem egy érdekcsoport. Távolítsuk el ezt a megnevezésünkből, ha így cselekszünk. Mi nem egy szektát képviselünk. A megyei bizottságot már megválasztották?

Dávid: Nem. Csak egy ideiglenes bizottság létezik.

Kurkó: Kinek van még valami mondanivalója?

Tomcsányi: Minden kerületnek megvolt a vezetősége, és ezek a vezetők választották a végrehajtó bizottságot.

Kurkó: A választásokat a helyi szervezet közgyűlése kell hogy végezze.

Balázs Tamás: Jelentette már a gyűlésen, hogy a munkások nem vettek részt.

Kurkó: Minek tulajdonítható a vasárnapi gyűlés sikertelensége, ahol csak 800 ember vett részt?

Balázs: Nem volt elég propaganda, elmondta már erről a véleményét. Nem fektettek elég hangsúlyt az újságokban végzett propagandára. Már az aug. 23-i megnyilvánulásokon is kevesen vettek részt. A tagok között elégedetlenség van.

Szabó Jenő: A gyűlést korábban meghirdették. Zenész együttesek jöttek falvakról, de az utolsó pillanatban lemondták őket, és másodszor már nem lehetett őket elhozni.

Kató: A gyűlést először az Olimpia stadionban hívták össze, és sokan odamentek ahelyett, hogy a székház udvarára jöttek volna.

Bundori: Az újságban értesítést adtak fel, hogy itt lesz megtartva.

Pozsár: Az utolsó pillanatban kellett elhalasztanunk a gyűlést, mivel a Kommunista Párt és a kisiparosok is gyűlést tartottak, és két mezei ünnepséget is szerveztek. Abban az időben az újság[272] csak két oldalon jelent meg. A városban már két hónapja MNSZ-ellenes hangulat van, ami szintén hozzájárult a gyűlés sikertelenségéhez.

Nagy Miklós: Amikor az első gyűlést lefújták, nem végeztek elegendő propagandát a második érdekében, új hirdetések nyomtatása helyett inkább spóroltak.

Szénássi: A gyűlést kiplakátolták, vagyis jobban mondva az időpontokat kijavították a régi plakátokon. A belső súrlódások is hozzájárultak a sikertelenséghez. Beszél a reakciósok munkájáról, véleménye szerint nincs megfelelő együttműködés a többi demokratikus szervezettel. Szemrehányásokat tesz Balázs úrnak és Kónyánénak, akik soviniszta és reakciós tevékenységet folytattak, és csak a magyarok érdekeiért harcolnak, mellőzik a demokrata szervezetek bátorítását.

272 *Népi Egység*

Nem biztosítunk elégséges számú embert a demokratikus szervezetek megmozdulásaira.

Kurkó: Felhívja Szénássi figyelmét, hogy az MNSZ egy nemzetiséget képvisel.

Szabó Jenő: Jelenti az állatokat rekviráló bizottság tagjaként, hogy a rekvirálásokon sok törvénytelenség történik a magyar lakosság kárára. Amíg a románoktól alig sajátítanak ki valamit, a falusi magyaroktól az utolsó tehenet is elveszik. Amikor jelentette ezt Szénássinak, fasisztának minősítették ezért. Kérdezi, hogy a törvénytelenségek egyszerű jelentése fasizmusnak minősül-e. A földosztásoknál a rendelkezéseket a legionárius múltú románok adták ki, akik zárt ajtók mögött és a magyarok kizárásával dolgoztak.[273] A magyarok nem kaptak földet. Amikor ezt jelentette, a vezetőség sovinisztának nevezte őt.

Kurkó: Különbséget kell tennünk a románok között. A szervezet által kiadott jelentés nem tartalmazhat hibákat.

Szabó: Én egy magyar demokrata vagyok, de Szénássi azt állítja, hogy nem létezik magyar demokrata, csak demokrata.

Szénássi: Tagadja, hogy ilyen kijelentést tett volna.

Az elnök kérésére azonban Szénássinak ezt a kijelentését tanúsította Balázs Tamás, Tomcsányi, dr. Szabó Zoltán, Kató Mihály, Kónyáné, Balló Lajos, Kónya József.

Balázs Tamás: Ha azt merészeljük kijelenteni, hogy magyarok vagyunk, sovinisztának neveznek minket.

Kurkó: Aki nem ismeri el a mi jelenlétünket itt, az nem demokrata. A demokrácia azt jelenti, hogy magyar gyereket, magyar oktató tanít. Ezekért harcolunk, vagyis a demokráciáért, ami a Szovjetek erejét képezi.

Basa Károly: Eddig úgy tudtam és mondtam, hogy nem magyar, hanem nemzetközi demokrata vagyok. Ha hibát követtem el, ez a múltnak tulajdonítható, mert engem így tanítottak. De örülök, hogy a jövőben magyar demokratának vallhatom magam.

Kónya: Az ilyen megnyilvánulások azt eredményezik, hogy a magyarok eltávolodnak tőlünk, mert itt fasizmusnak minősül, ha valaki magyarnak vallja magát. Kérdezi, hogy a többi demokratikus szervezettől adhatnak-e utasításokat a mi szervezetünk tagjainak?

Kurkó: Mi szövetségesek vagyunk a fasizmus ellen, de egyenlők vagyunk. A megmozdulások és gyűlések szervezése a többi demokratikus szervezettel összhangban kell hogy történjen.

Kónya: Amikor Szénássi kijelentette, hogy mi nem vagyunk magyarok, csak demokraták, Balázs azt mondta, hogy vegyük le a feliratot a székhelyünkről, hogy Magyar Népi Szövetség. Akkor Szénássi fasisztának nevezte előttünk Balázst.

Balázs: Szót kér, és elmondja, hogy noha a Kommunista Párt régi tagja, a pártban feljelentették mint fasisztát és reakciót. Ahelyett, hogy egy kivizsgáló

273 Utalás a helyi földosztó bizottságok összetételére és visszaéléseire.

bizottságot alapítottak volna a szervezeten belül a vád kivizsgálására, azt keresték, hogy a feljelentések által hogyan árthatnának neki.

Kónya: Az MNSZ ellen sok panasz van, főleg falvakban, mint például Tatrang és Krizba. Városon is lehet tapasztalni bizonyos visszafogottságot. Félnek, hogy senki sem tarthatja magát magyarnak, és ezért elkerülik. A részvételünk kudarca az augusztus 23-i ünnepségeken is ennek tudható be. Máskülönben nem hozták nyilvánosságra, hogy hol gyülekezzünk.

Kónyáné: Ellenem sok vádat hoztak fel, amelyekre most válaszolok. Mondták, hogy zavargást szítottam a vezetőség ellen. Nekem nincs időm utcai beszélgetésekre, ahogy gyanúsítottak, hogy élelmiszereket küldtem volna a Fellegvárban található foglyoknak. Igaz, hogy nem próbáltam lebeszélni Lucia nővért, aki kezdeményezte ezt az akciót. Máskülönben a Fellegvárban már két éve, a diktatúra idejében bezárt foglyok találhatók, akiket még nem vizsgáltak ki. Olyan nagy vétek, hogy nem akadályoztam meg, amikor élelmiszert küldtek a reakció áldozatainak? Régóta dolgozom a többi demokratikus szervezetnél, de nem fogadom el, hogy ezeknek a szervezeteknek a vezetősége a magyarság kárára tegyen. A tagok hibáiról van szó, és nem általában a szervezetről. Mivel fenntartásaim voltak azzal szemben, hogy az állomáson az állomási segéd irodájában szalonnát és a jobb élelmiszereket osztanak mindenkinek a magyarok kivételével, és hogy a hazaküldött magyar foglyoknak kenyerük sincs, fasisztának bélyegeztek.

Fodor István: Mit gondol, mi a nézeteltérés oka közte és Illyés Borcsa között? Azt hiszi, hogy ehhez hozzájárult, hogy noha többször felszólította Illyés Borcsa és Dávid, hogy lépjen be a kommunista pártba, ő ezt visszautasította. Illyés Borcsa ki akarja hangsúlyozni a saját személyiségét, de az ő irányvonala nem egyeztethető össze az MNSZ alapszabályzatával. Illyés Borcsa nem engedte meg, hogy a magyar nők külön vegyenek részt az augusztus 23-i ünnepségeken, és ezért csak pár nő vett részt. Noha ő ezzel is be akarta bizonyítani, hogy a nők is ünneplik augusztus 23-át. Ami az anyagi kérdéseket illeti, véleménye szerint először rendezni kellene a szervezet gazdasági kérdéseit, és csak ezt követően támogassák a többi szervezet érdekeit. Az MNSZ keblében felforgató tevékenység és klikkrendszer létezik.

Illyés Borcsa: Vádolja Kónyánét, hogy mióta a szervezet tagja, a szervezet tevékenysége nem egységes. Beszél Dávidné egy leveléről, ami utal Dávidné egyik telefonbeszélgetésére, amikor Dávidné kedvezőtlen kijelentéseket tett az MNSZ-el kapcsolatban. Tiltakozik, hogy túl nagy ambíciói lennének, és állítja, hogy keményen és kötelességtudóan dolgozik. Kurkó kérdésére, hogy kijelentette-e, hogy senki sem lehet tag, aki nem tagja a Kommunista Pártnak, azt mondja, hogy soha nem tett ilyen kijelentést.

Kurkó kérdéseket tesz fel, hogy feldogozták-e a Központi Intézőbizottság körlevelét. Illyés Borcsa kijelenti, hogy nincs tudomása erről a körlevélről. Dávid azt nyilatkozza, hogy a körlevelet megkapták és végrehajtották. Illyés Borcsa visszaemlékezik a körlevélre. Több nyilatkozat után Kurkó megállapítja, hogy a

körlevelet nem dolgozták fel, és a vezetőségből legtöbben nem tudnak erről. Kijelenti, hogy a vezetőtanács egy tagja sem tud a körlevélről.

A következőkben Kurkó elnök kifejti, hogy a városban azt híresztelik, hogy az ügyvitelben nem tartják be az előírásokat. Dávid többször nyilatkozta, hogy nem érdeklik a Központ utasításai, és úgy cselekszik, ahogy ő jónak látja.

Dávid kéri, hogy ami elhangzott, bizonyítsák be.

Bara jelenti, hogy az utasításokat Dávid adja ki. Kezdetben, amikor Kiss Gyula elnöksége alatt ő is cenzor volt, sok zavaros dolgot talált. Januárban ellenőrizte a kasszát, és mindent rendben találtak. De semmilyen felelősséget sem vállal azért, ami később történt.

Kurkó: [*áttér*] az előző napi gyűlés kivizsgálására.

Lónyai jelenti, hogy a gyűlés a megszokott módon kezdődött, és bemutatja a dolgok lefolyását.[274]

ANIC, f. 2348. CC al PCR, Cancelarie, d. 74/1945. ikt. sz. 124/1945. 2–5. f. Román nyelvű gépelt jegyzőkönyv.

274 A jegyzőkönyv itt lezárult.

20.
Luka László beszéde az erdélyi kérdésről az MNSZ Központi Intézőbizottságnak marosvásárhelyi ülésén

Marosvásárhely, 1945. november 15. (részletek)

Luka László: Testvérek, elsősorban engedjétek meg, hogy átadjam a Miniszterelnök úr üdvözletét, aki nagyon sajnálja, hogy nem tudott lejönni az értekezletre, azonban megállapodtunk, hogy ha szükségesnek tartjuk, akkor vasárnap a népgyűlésre le fog jönni[275], ha akarjuk. Vannak politikai jelentőségű ügyek, mert mint miniszterelnök nem is lehetett itt, mert ez az értekezlet van hivatva igen fontos életbe vágó kérdésekben határozatot hozni. Esetleg ki lehetett volna használni, hogy befolyásolta volna a Magyar Népi Szövetség határozatát, és jobbnak látta ha ezt nem teszi, és én tanácsoltam [*neki*], hogy ne jöjjön, és tekintettel arra, hogy itt van a telepesek ügye,[276] javasoltuk, hogy mégis jöjjön le, és vegyen részt, vagy ha nem vesz részt, de a helyi kérdéseket tisztázza és megoldáshoz vigye.[277] [...][278]

Tehát a Magyar Népi Szövetségnek két fontos kérdésben kell határozott, döntő állást foglalnia: 1.) a reakciós kísérletek ellen; 2.) Erdély kérdésében a bécsi döntés teljes megsemmisítése mellett kell állást foglalnia. Ne legyenek határkérdések, amelyek a népeket egymásra uszítják, hanem a gazdasági és kulturális együttműködés legyen köztük, amely eltörölje mindazon gondokat, amelyek súrlódást idézhetnek elő, mint az útlevél stb. Kulturális, politikai és gazdasági együttműködéssel az út ténylegesen a magyar és román nép szabadságához vezet. A románok azt mondják a magyar sovinisták Önök, a magyarok azt mondják átjátszották Erdélyt a románok kezére. Ebben a történelmi pillanatban meg kell magyarázni, mit jelent a bécsi döntés megsemmisítése. Egyetlen becsületes magyar ember nem fogja azt mondani, hogy az MNSZ elárulja a magyarokat. Tehát az MNSZ állást foglal a két nép együttműködése mellett. A másik, a reakciós elemektől meg kell

275 Petru Groza miniszterelnök végül leutazott Marosvásárhelyre, ami jelezte, hogy a kiáltvány elfogadása érdekében nyomást kellett gyakorolnia az MNSZ KIB-re.
276 A székelyföldi telepesek helyzetére vonatkozólag lásd a 9. sz. irat lábjegyzeteit.
277 Petru Groza november 18-án délután tartotta meg beszédét. A központi intézőbizottság tagjaihoz intézett szónoklatának első részében ismertette, hogy a Szovjetunió a fasizmus leverése érdekében lépett be a háborúba, de célját nem valósíthatta meg teljesen. A brit gyarmatokon és a Görögországban kialakult véres összecsapások miatt nem Amerikát, hanem Angliát tette felelőssé, ellenben figyelmeztette hallgatóságát, hogy készülőben van egy „nyugat-európai blokk" létrehozása, valamint kifejtette az imperializmus és a kapitalizmus veszélye (?) továbbra is fennáll, sőt elismerte az atombomba fenyegetetését is. Úgy látta, hogy még lehetett békéről beszélni. Az erdélyi határvitát úgy mutatta be, mintha az a „nemzetközi imperializmus", illetve a magyarországi és a romániai „reakciósok" műve lenne, ami természetesen nem szolgálja sem a erdélyi román–magyar együttélést, sem Románia és Magyarország érdekeit.
278 Luka a kihagyott részben elítélte mindazokat a „reakciós" román és magyar köröket, akik felvetették a határmódosítást. Kemény hangon bírálta a magyarországi parlamenti választások győztesét, a Kisgazdapártot, „reakciósnak" minősítve azt. A továbbiakban kifejtette, hogy a sérelmek a demokrácia megerősödésével megszűnnek, majd az RKP segítségével elért eredményeket sorolta fel, amelyeket – szerinte – az MNSZ elhallgatott.

tisztítani az MNSZ-t, és szoros kapcsolatot kell teremteni az alsó néprétegekkel, földmívesekkel, iparosokkal, intellektuelekkel és demokratikus értelmiséggel. Az egyháznak nem lehet, nem szabad a reakció mellé állania, ha szolgálni akarja a népet. Az egyháznak meg kell értenie, hogy ez az út a két nép között létkérdés. Ha a reakció mellé áll, az egyházat ez kompromittálja. Oroszországban a papokat nem azért gyilkolták le, mert a nép elhagyta volna a templomát, papját, hanem mert a papok a reakció szolgálatában a nép ellen mentek. Ekkor állott a Szovjet a nép mellé. Tehát [*az*] egyháztól függ saját jövőjének a megalapozása. A néppel kell menniök, nem ellene. A reakció eltemetésénél az egyháznak is a nép mellé kell állnia. Ki akartam jelenteni ezt, mert nagyon sokan vannak, akik úgy állítanak be bennünket, hogy ellenségek, ha már a demokratikus szellem élén állanak az egyházak, mert ezeknek van befolyásuk a népre. Nem engedik katonának a fiatalokat, mert így meg amúgy hadbíróság elé fog kerülni, mint katonaszökevény.[279] Ma jogot követelünk, kötelesség is van. Ezeket a kötelességeket teljesíteni is kell. A hadseregünk természetesen még nem olyan fényesen demokratikus szellemű, mint amilyennek lennie kellene, de van már demokratikus lapja, inspektorátusa van, akik politikailag élén állanak a hadseregnek.

Nem lehet egyfelől azt tennünk, amit akarunk és a másik felől jogokat követelni. Mindezekkel nemcsak az MNSZ-nek hanem az egyházaknak is komolyan kell foglalkozniok, hogy álhírek miatt ne szenvedjen a nép. Pl. a csíki nép szenved a pengő beváltásáért. Nem váltották be a pénzt, a pengő értéke most úgy leesett, hogy 1 pengő 25 banit ér.[280] Az MNSZ-nek mindent el kell követnie, hogy a magyarság széles néprétegét bekapcsolja, nem kell félni attól, hogy mit mond a reakció, hanem szembe kell szállni az árral. Példát kell venni a kommunista szervezettől, amely amíg a háború dúlt és Románia és Magyarország között az összes papok uszították a népet, akkor a Kommunista Párt szembeszállt az árral és a *Scânteia* ellen síkraszállt [*mármint szembeszállt a magyarellenes közhangulattal*].[281] Sokan visszahúzódtak, sokan megtámadtak, az eredmény az lett, hogy azok a lapok[282] ma azt írják, hogy együtt kell élni[*ük*] az erdélyi népek[*nek*], és éppen a *Scânteia* lett a leghatalmasabb napilapja Romániának.

A reakció megerősödésétől nem kell félnünk, ha az igazság mellett bátran kitartunk. A bizalom pillanatnyilag megrendülhet és visszaesés is történhetik. Igen, el fog hagyni bennünket a reakció, ledobja álarcát és földkérdésben, gazdasági és politikai kérdésekben – ha igazán a nép érdekeit védjük – a népet

279 Lásd a 9. és 12. sz. iratok lábjegyzeteit.
280 A pengő beváltása az észak-erdélyi magyar lakosság anyagi létalapjának csökkenéséhez vezetett, ugyanis alacsony váltási árfolyamot szabtak meg.
281 Az RKP hivatalos lapjában, a *Scânteia*ban 1944 októberében és novemberében számtalan cikk látott napvilágot, amelyek elítélték a magyarellenes atrocitásokat, valamint a kormány és a történelmi pártok soviniszta kampányát. Lásd a bevezető tanulmányt.
282 *Dreptatea, Curierul* stb. Azonban ezeket a lapokat vagy a Groza-kormány megalakulása előtt, vagy annak létrehozása után a román állami hatóságok és a SZEB betiltották.

izolálni fogjuk a Magyar Népi Szövetség [*mellett*], mint egyedüli magyar politikai szervezetet. [...][283]

A beszéd első része megtalálható: ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 138/1945., 2–4. f, míg a második rész MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965., XIX-J-1-k, 19. doboz, 16/b. ikt. sz. n. Gépelt jegyzőkönyv. A MOL, Erdei Ferenc-iratok, nemzetiségi csomóban található példány (XIX-B-1-h, 1. d., 1. cs. sz. n.) alapján közli a beszéd nagy részét Orbán Sándor: Mit kívánt az erdélyi magyarság 1945-ben? Regio, 1993. 2. sz. 197–202. p.

283 A kihagyott részben az MNSZ és a politikai bizottságok viszonyáról, az MNSZ ifjúsági és női csoportjainak működésének hiányosságairól beszélt.

21.
Részlet az MNSZ marosvásárhelyi központi intézőbizottsági ülésén a magyar–román határ kérdésében megfogalmazott kiáltvánnyal kapcsolatos vitából

Marosvásárhely, 1945. november 17.

Kurkó Gyárfás (MNSZ orsz. elnök): Megszakítja a felszólalásokat és felolvassa a [*országos*] végrehajtó bizottság által készített kiáltványt. Kéri ennek elfogadását.

Csirikás György [*munkás, Brassó*]: azt indítványozza, hogy a kiáltványban a rokonszervezetekhez hasonlóan kérjük legnagyobb ellenségeink, mint Maniu és Brătianu[284] letartóztatását.

Asztalos István (Kolozsvár): Jónak látná Magyarország felé egy elismerő mondat hozzáfűzését, tekintve, hogy ott a demokrácia jegyében nagyon szép munka folyik.

Jász Arthur (Szörény megyei titkár): Bejelenti, hogy megbízatás alapján van itt és ilyen minőségben szólal fel. Illetéktelennek tartja a Népi Szövetséget, hogy határ-kérdésekben felszólaljon, mivel az nem tartozik a hatáskörébe. „Mi nem szólhatunk fel sem mellette, sem ellene, hanem a helyzetet egyszerű tényként kell elfogadnunk. Azért sem kell kiemelni, mert népünk előtt nem lesz kellemes, amikor ez százezreknek fáj". Kifogásolja, hogy a kiáltvány túlzott mértékben áll ki Groza miniszterelnök neve mellett. Nem helyesli ezt, mert nem hivatása a Népi Szövetségnek Groza mellett propagandát kifejteni, hanem a román demokrácia mellett kell kiállni anélkül, hogy személyhez kötnénk.

C[z]ikó Lőrincz (nagyváradi rendőr-inspektor): Élesen kikel az előző felszólaló Groza ellen tett kijelentése ellen. Kijelenti, hogy ahányszor ő felment Bukarestbe, Groza mindig magyarul beszélt vele és kitette magát annak, hogy a románok úgy beszélnek róla, mint aki eladta magát a magyaroknak. Kifejti, hogy hálátlanság így beszélni Grozáról.

Kurkó megvonja a szót Jász Arthurtól, mivel a nevezett nem tagja az Intézőbizottságnak.[285]

Nagy Géza (tanár, Kolozsvár): Legnagyobb felelősség mikor történelmi jellegű állásfoglalást vállal a Végrehajtó- és az Intézőbizottság. „Azt kell mondanom, hogy amikor eddigi munkánk bizonyságát adta annak, hogy a legkomolyabban és a legkeményebben összefogva minden lehetséges román demokrata erővel próbálkoztunk a Magyar Népi Szövetség szolgálatában dolgozni, sokszor eredményesen, azonban őszintén kimondom, történelmi felelősségem tudatában, és abban semmiféle rákiáltás sem ingathat meg, hogy a nyilatkozatnak az a része valóban, ahol határozott utalás történik a bécsi döntésre, bennem is bizonyos kétségeket

284 Utalás a november 8-i bukaresti zavargásokra. Lásd a 25. sz. irat lábjegyzeteit.
285 Ugyancsak nem volt tagja az intézőbizottságnak (és eszerint jogtalanul szólalt fel) Asztalos István, a Takács, Deák, Szalkai, Krajnik, Ambrus, Benedek vezetéknevű illetők, Borsi József, Balázs Péter, Kovács Elek, Horváth Ilona és Kuti Pál.

támaszt, nem azért, mintha tiltakoznék, vagy mellette állnék. Egész röviden csak azt a kérdést teszem fel, és kérem ezt jegyzőkönyvbe venni, hogy a szervezeti szabályzat 28. §-ának 1. bekezdésében[286] foglalt részt átnézte-e a Végrehajtó Bizottság. (Felolvassa a fent említett szakaszt, mely szerint döntő fontosságú kérdésekben egyedül a közgyűlésnek van joga dönteni.) Az az érzésem e percben, hogy ilyen kérdésekben a nagygyűlés van hivatva dönteni. Éppen ezért kéri a Végrehajtó- és Intézőbizottságot, hogy mentsék fel az alól, hogy javaslatot tegyen. [*A*] kiáltvány ilyen értelmű megfogalmazását nem fogadhatja el.

Takács [Ferenc iparos] (Szolnok-Doboka): A kiáltványba nem foglaltuk be pontosan a magyarság kérdéseit. Mind a három napi munka felületes és sikertelen marad, kivéve néhány hozzászólást. [*A*] kiáltvány semmiféle magyar sérelmet nem tüntet fel kellőképpen, éppen ezért ebben a formában nem fogadhatjuk el.

Bányai László (orsz. alelnök): Közbeszól. Az erre vonatkozó határozati javaslatot a holnapi nagygyűlésen fogják felolvasni.[287]

Csőgör Lajos: (A magyar egyetem rektora): Kijelenti, miután azt látja, hogy többen vannak kiknek a lelkében a kiáltvány bizonyos kétséget ébresztett, indítványozza, küldjenek ki két végrehajtó bizottsági és három intézőbizottsági tagot, és próbálják meg a kiáltvány szerencsésebb megfogalmazását.

Deák: Azt hiszi, hogy itt az Intézőbizottságnak olyan szerepe van, ami jogerős és egy felsőbb fórum szervezetének közgyűlése bízott meg. Tehát joga van az egyik közgyűléstől a másikig összejönni és ezeken az összejöveteleken politikai és elvi állásfoglalást hozni. Tehát mikor ilyen dolgokat megszavaz nemcsak helyi, megyei vagy központi véleményben hoz határozatot, hanem a tömegeket is képviseli. Ez a kiáltvány a kormány felé és a világ népe felé politikai megnyilatkozás. Senkinek nem lehet komoly kételye ezzel az értelmi megnyilatkozással szembe. Akik itt kifogásokat találnak, az egyik valahogy ide bekerült, azért felelősségre lehet vonni a Végrehajtó Bizottságot, hogyan őrizte ellen [*sic!*] kik kerültek ide be, akik itt kifogásokat emelnek. Vannak még itt, akik félnek az Intézőbizottságtól, ezért nem közlik nyíltan felfogásukat, de burkoltan ellene vannak. Kijelenti, hogy a Magyar Népi Szövetség állást kell foglaljon e megnyilatkozás mellett. Azt ajánlja, hogy a revíziós politikát, amely fasiszta jellegű, mely a demokráciát akarja revízió alá vonni, ki kell irtani.

Jancsó Elemér dr: Csatlakozik Csörgő[288] indítványához és háromtagú bizottság kiküldését javasolja a kérdéses pontok újra való fogalmazására. Kéri, hogy bővítsék ki még egy mondattal, és ahol megemlékeznek a Szovjetunióról, emlékezzenek meg az igazi demokrata angol és amerika[*i*] tömegekről [*is*].

Dubovszky [Pál kisiparos, Hunyad]: Megemlékezik arról, hogy a Népi Szövetség elődje, a MADOSZ, annak idején egyességet kötött a román demokráciával, [*hogy*] a magyar nép felszabadításáért fog harcolni. Kifejti, hogy méltatlan lenne az MNSZ

286 Lásd a Romániai Magyar Népi Szövetség szervezeti szabályzata, 1945.
287 Lásd a 22. és 23. sz. iratokat.
288 Helyesen: Csőgör Lajos

Intézőbizottságától, ha bizalmatlanságot tanúsítana azzal a román kormánnyal szemben, melynek élén Groza Péter áll. Kijelenti, hogy azok, akik még mindig imrédysta politikát folytatnak a reakció szolgálatában és két részre szakítással fenyegetik a népi egységet, nincs itt a helyük. „Mi azért jöttünk össze, hogy azokat a bajokat, melyek kiküszöbölhetők, kiküszöböljük, és ugyanakkor hitet tegyünk arról, hogy a romániai MNSZ a demokrácia megvalósításáért, az itt élő összes népek felszabadításáért küzd, karöltve a román demokrata erőkkel és azzal a Groza Péterrel, aki március 6-án adta meg az igazi szabadságot az itt élő magyarságnak." Kéri, hogy a módosítástól tekintsen el az IB.[289]

Palásti [József munkás] (Arad megye): Először is le kell szögezni, hogy az MNSZ milyen szervezet és kiknek a szervezete. E kérdésben a magyarságnak két féle véleménye. Egyik része azt hiszi, hogy ők elárulták a magyarságot, másik része a régi MADOSZ-[*is*]ták és igazi demokrata magyarok, kiknek mi vagyunk a szervezete azt valljuk, hogy ha a román demokrácia ki tudott állni mellettünk a legborzalmasabb terror idején, akkor nekünk is ki kell tartani mellettük. Tehát az MNSZ Intézőbizottságának nem azoknak a magyaroknak a véleményével kell törődnie, akik ma idefutottak, holnap máshoz, és annak idején nem tiltakoztak a zsidóüldözés ellen, Józsa Béla meggyilkolása ellen, kiknek fáj, hogy Imrédy csodaszarvasa nem sikerült. Tehát az MNSZ csak a demokrata magyar népnek a szervezete és ezek szempontjából igen, nekünk jogunk van ezt a kiáltványt teljes egészében változatlanul elfogadni.

Borsi [József, Bihar]: A kiáltványt teljes egészében elfogadja. Az az érzése, akkor keltene bizalmatlanságot az MNSZ a magyarságba[*n*], ha a kiáltványt nem fogadná el. A romániai magyarság bizalma a Sztálin–Groza közt váltott táviraton alapszik,[290] és aki ebben nem bízik, annak nincs itt a helye. Bízzunk a Groza-kormányban, amikor pár hónap alatt annyi eredményt tudtunk elérni, szemben a csehszlovákiai magyarsággal.[291] A bizalmatlanság nem szép, főleg értelmiségeink részéről.[292] Ha így megy, hová jutunk egy-két-öt év múlva. Nem lehet hat hónap alatt helyre hozni azt, amit száz év alatt elmulasztottunk.

[Katona] Szabó István [egyetemi hallgató][293] *(Kolozsvár)*: Tudomása szerint a közeljövőbe[*n*] Groza Péter és Tildy Zoltán közt tárgyalások lesznek.[294] Bízzuk mindkettő becsületére, hogy ezt a kérdést a legigazságosabban fogják elintézni. Különben sem tartja illetékesnek az Intézőbizottságot, hogy ebben a kérdésben

289 (Központi) Intézőbizottság
290 Utalás az 1945. március 8–9. Groza–Sztálin táviratváltásra. A távirat szövegét közli: *Orosz–magyar fegyverszüneti egyezmény...*, 1945. 10–11. p.
291 Utalás a magyarellenes beneši dekrétumokra.
292 Kacsó Sándor a marosvásárhelyi értekezlet után megjelent cikkében nem tartotta „hasznosnak" és „helyesnek" az értelmiségiekkel szemben tanúsított „osztályingerültséget" és vádakat. Mint írta: „Ne használjuk tehát könnyen és főként könnyelműen általánosítva a reakció és a fasizmus vádját, mert a végén olyan megszokottá válik a tömeg előtt is, hogy elfelejti, vagy unja már utálni az igazi reakciót." *Szabad Szó,* 1945. november 28.
293 Katona Szabó István később leírta, hogy miként zajlott le az ülés. Lásd: *Katona Szabó,* 1997.
294 Tildy Zoltán és Petru Groza találkozására csak 1947 április elején került sor. A találkozó előzményeire és lefolyására lásd: *Olti,* 2008.

állást foglaljon a magyar nép nevében. Ez csak elébe vágás lenne a fent említett találkozásnak. Csatlakozik Csőgör Lajos felszólalásához, kéri a bizottság kiküldését és bejelenti, hogy amennyiben ez nem történik meg, s a kiáltvány ilyen szövegezésben marad, lemond az intézőbizottsági tagságáról. *Több hang*: Hallgasson, nem kíváncsi senki a véleményére. Szabó István tiltakozik a leterrorizálás ellen, kijelenti, hogy tagja az IB-nak és joga van felszólalni.

Szalkai [*?*]: A kiáltvány megszövegezését olyan világosnak látja, hogy csodálkozik, amiért alkalom adódott a vitára. Nagyon kevés és mérsékelt demokrata érzés kell ahhoz, hogy megértsük azt, ami itt alkalmat adott az ellentéteknek és elindította a vitát: a kiáltvány[*nak*] az a pontja, amely hangsúlyozza az MNSZ Intéző- és Végrehajtó Bizottságának álláspontját Erdély kérdésében. Ellene van minden érvnek Erdély kérdésében, mely a bécsi döntéshez hasonlóan szembe állíthatná a két népet, és háborút okozhatna. Nincs min vitatkozni. A mi nemzedékünk egész életét háborúban töltötte el, és nem tehetjük ismételten [*ki*] nemzetünket háborúnak, mely teljes megsemmisítésünkhöz vezetne. Értsük meg, a román demokrácia, akárcsak a magyar demokrácia azért küzd, hogy Erdély kérdése soha többé ne legyen probléma. Tudnunk kell, hogy mi csak olyan jelszavakat használhatunk, melyet a román demokrácia elbír. Felelősségünk van magyar népünkkel szembe[*n*], melyet magyar uraink elárultak. Nem a román demokrácia a hibás, hogy sérelmeink vannak, hanem mindnyájan, mert nem támogattuk eléggé a román demokráciát, és azok, akik nem tartják lehetségesnek a román demokráciával összefogva a román néppel megbékülni. Szégyennek tartja a bizottság kiküldését, és ismételten hangsúlyozza, hogy a proklamációt teljes egészében elfogadja.

Barabás [Miklós unitárius esperes, Nagyenyed]: Történelmi pillanatban állunk itt. Felelősek vagyunk a demokrácia jelenéért és jövőjéért. Kijelenti, hogy bízzunk a nagy Sztálin marsallnak ígéretébe[*n*], ő védelmezője lesz a mi demokráciánknak és a szabadságnak. Bízzunk Groza Péterben is, aki a román demokráciával együtt velünk harcol azért, hogy végre eljöjjön a demokrácia igazi diadala. A kiáltvány szövegét végighallgatva és azon elgondolkozva az a véleménye, hogy mégis változtatni kellene a szövegen, mely végeredményben senki ellen nem irányul, de alkalmat adhat arra, hogy a Magyar Népi Szövetséggel való egységet megbontsa. Ha jól meggondolva és egységesen határozunk e tekintetben, akkor megőrizzük az egységet, a bizalmat magunkkal, az elnökséggel, az egész magyar néppel szemben.

Fejős [István munkás, Bihar]: Mi ismerjük ezeket a történelmi filozófiákat, amit ide hoznak kifogásnak. Annak idején az illegális időből ismerjük, amikor a Maniu demokráciája összefogott a Gyárfás Elemér demokráciájával, akik nagyon értették egymást. Vannak köztünk emberek, kik állítólag hívei a demokráciának, de nem Grozának. Talán Maniuval? Nincs itt helye az ilyen demokráciának. Az új szövegezés sem érne semmit, mert az sem lenne jó.

Mikó Gábor [piarista tanár] (Kolozsvár): Úgy látja, hogy a kiáltvány állást foglal olyan természetű kérdésben, amelyben az MNSZ-nek nincs joga állást foglalnia. Ez külpolitikai állásfoglalást jelentene, mellyel semmiképpen nem ért egyet, ez ellen tiltakozását jelenti be.

Molter Károly, (Kolozsvár): Az az érzése, felesleges a vita. Az egész fogalmazási kérdés, kéri, hogy küldjék ki a bizottsághoz.

Csőgör Lajos: Szövegezzék át bármiképp, a maga részéről elfogadja.

Balázs Péter (Kolozsvár): Ha még mindig akad, aki nem akarja megérteni, mit jelentett az a bestiális bécsi döntés, amely népünket és magyarságunkat a tönk szélére juttatta, az menjen ki az állomásra, hogyan néz ki az a szerencsétlen magyar paraszt és munkás, akkor rá fog jönni, mit jelentett, nincs szükségünk ilyen bécsi határra. Még mindig ilyen vitákon akadozunk, akkor el kell vetni magunktól azt a régi, demokrata és mondhatni kossuthi eszmét, hogy végre megteremthessük a Duna-medencei népek nyugalmát. Vagy azt akarjuk, hogy népcserével alkalmat adjunk a román reakciónak, hogy a magyarságot kidobja erről a földről.

Fodor István [munkás, Brassó]: Itt a határkérdésen fordul az egész vita. Csodálkozik, hogy erről vitatkozunk, amikor egyik gyűlésen leszögeztük, hogy Erdély Erdély népeié kell maradjon. Elvárja az értelmiségiektől, kik, ha elvállalták a magyarság ügyét, és hogy az MNSZ Intézőbizottságának tagjai legyenek, akkor ne is gondoljanak arra, hogy Erdélyt ismét ketté lehessen vágni. Mi Erdélyben az egész Erdélyt értjük, ezt az értelmiségieknek kellene tudniuk a legjobban, és azt is fogunk érteni a jövőben is. Nézzük meg ki itt az ellenzék. Nézzük meg azt a részt, akik teljesen szívükön viselik az erdélyi magyarság sorsát: azok a haladó szellem[*ű*] demokrata munkások, akik vállalták, hogy mindig meg fogják állni a harcot, tűzön-vason [*sic!*] keresztül. Előbbiek munkáját nem tűrhetjük tovább. Be kell jelentenünk a haladó szellemű értelmiségieknek, jöjjenek velünk, szívesen látjuk, ne akadályozzanak munkánkban, hanem támogassanak.

Csiki György [munkás, Bukarest]: Egyik előző felszólaló az[*on*] aggodalmának adott kifejezést, nehogy ezen kiáltványon keresztül kettétörjük az MNSZ vezetőségének egységét. Logikus, szép. Ő tudja, hogy az Int. Biz., amikor ezzel a kiáltvánnyal jött, nem azzal az intencióval tette, hogy a vezetőség egységét kettétörje. Emlékszik, amikor megtörtént a bécsi döntés. Azok az emberek nem voltak fellázadva és felháborodva, hogy – ami először történt meg – Erdélyt kettévágták. Ha még egyszer megtörténne Erdély kettévágása, akkor nem lennénk árulói a magyarságnak? Akkor miért nem fogadjuk el a kiáltványt, presztízskérdésből? Vagy azért, mert nem felel meg nekünk politikai szempontból, amit az MNSZ Végrehajtó- és Intézőbizottsága elénk tár? Azért jöttünk ide, hogy az ország magyarjainak ügyét és baját megtárgyaljuk, egyes országos kérdéseket, vagy pedig civódva váljunk el? Munkás szemmel nézzük a dolgokat, praktikusan oldjuk meg a kérdést, és ne filozofáljunk, mert az tendenciózus kerékkötés. Nincs amit

vitatkozni. Utána kellene nézni, hogy a döntés a mi [*feladatunk*], vagy a közgyűlés feladata. Minket választott meg a közgyűlés, mi vagyunk a felelősek.

Kovács Andor [munkás, Csík]: Jönnek egyesek, hogy milyen hatalmas felelősséggel tartozunk. Igaz. Ennek a felelősségnek a tudatában voltak akkor is, amikor az illegális időkben a MADOSZ volt az egyedüli szerv, amely tiltakozott a hitleri döntés ellen. Miért nem emelték fel akkor tiltakozó szavukat? Ezt az Intézőbizottságot a demokrata magyar nép küldte ide. Ez a bizottság hivatott arra, hogy felelőssége tudatában határozzon és döntsön.

Kovács Elek: Nagyon sajnálja, hogy az MNSZ Országos Intézőbizottságában vannak olyanok, akik nem ismerik a magyar dolgozók programját, a MADOSZ-t és mégis vállalják a szerepet. A MADOSZ programja nem változott, sokszor hozta nyilvánosságra, hogy a határ ide-oda tologatásával a magyarság sorsa nincs megoldva, és mint ilyen szerv, nem is foglalkozunk ezzel a kérdéssel. Kívánságunk inkább az, hogy ne legyen határ, amely elválasztja a magyart. Úgy tudja, hogy a bécsi döntésen, és azon, hogy Groza idejében Észak-Erdélyt Romániához csatolták már túl vagyunk. Az az érzése, aki a kiáltvány ellen volt, szívesen venné a határ ide- vagy oda való ismételt tologatását. A probléma világos: a magyar–román kérdés nem határkérdés, hanem a határok feloldása [*sic!*]. A kiáltvány ellen semmi kifogásolnivalót nem talál, minden a szíve szerint van, csupán megállapítások, melyek nem újak és nem veszélyeztetik a magyarság érdekét. Ha tagjaink 50%-át is elveszítjük, akkor is sikerülni fog programunk, garanciánk erre a Vörös Hadsereg, mely minket ebben támogat.

Czikó Lőrinc: Legyünk nyíltak, külpolitikáról van szó. A három nap alatt itt észrevettük, kik voltak állandóan az ellenzékiek. Aki a bécsi döntést újból kívánja, gondoljon a bukovinai csángók sorsára, akik teljesen megsemmisültek, mert hol a horthysták mészárolták le, hol a szerbek.[295] Valószínűleg újból ilyenféle döntést kívánnak. Örvendene, ha minél előbb megtörténne a találkozás Tildy Zoltán és Groza Péter közt. Éppen Groza volt, aki a magyar és szerb barátságot összehozta. Sokkal kényesebb volt a szerb–magyar kérdés, mint a magyar–csehszlovák kérdés. Ne legyen határ és útlevélkényszer azoknak, akik Magyarországra szeretnének menni, vagy onnan ide akarnak jönni.

Az a véleménye, annyit beszéltünk már, hogy el is felejtettük, mit akarunk tulajdonképpen. Már aug. 23-án kijelentettük,[296] hogy a bécsi döntés semmis és így már akkor vállaltuk a népszerűtlenséget. Ugyancsak harcoltunk a Groza-kormányért, és továbbra is harcolunk és vállaljuk és elfogadjuk, hogy e bizalmat tovább folytatjuk, nem ellene, hanem mellette, benne 100%-osan megbízunk.

295 Czikó Lőrinc valótlanságokat állított. Az 1941-ben áttelepedett mintegy 13 ezer bukovinai székely nem „semmisült" meg. 1941-ben a visszatért Délvidéken telepítették le őket, ahonnan 1944 őszén menekülni kényszerültek. A szerb partizánok sem mészárolták le őket, „csak" néhányat öltek meg közülük. A székelyek nagy része végül Tolna és Baranya sváb településen kezdett új életet. Bővebben lásd *Vincze,* 2001.

296 Valószínűleg utalás Kurkó Gyárfásnak a román rádiónak adott augusztus 23-ai nyilatkozatára, amelyben az MNSZ elnöke kijelentette: „A Romániában élő magyaroknak csak egy lehetősége van és az a demokratikus Romániával való szoros együttműködés." *Szabad Nép*, 1945. augusztus 25. (A lap a címoldalon közölte a hírt.)

(Taps.) Azt hiszi azonban, hogy korai ez a taps. Ez a politikai programja az MNSZ-nek, amit vallunk még továbbmenően is, ellenben az MNSZ Végrehajtó Bizottsága meg kell hogy válogassa azokat a politikai eszközöket, mellyel a szervezetet és a romániai magyar népet vezeti. Éppen most győződtünk meg arról, hogy tömegeink nagy része nem sorakozik fel mellettünk, kérdést tesz fel a Végrehajtó Bizottságnak. Mielőtt feltenné, ellene van Csőgör indítványának, mert mi szövegezési hibát nem találtunk, de időszerűnek és célszerűnek tartjuk, és éppen most, amikor ezekről a szervezeti gyengeségekről meggyőződhetünk, most alkalmasnak találja-e, hogy a kiáltvány nyilvánosságra kerüljön, és nem volna-e helyesebb, ha az ebben foglalt határozati javaslatunkban mondanánk ki. Nem mondanánk mást, mint amit eddig is vállaltunk. Határozati javaslatunkba belefoglalhatnánk anélkül, hogy külön kiáltvánnyal forduljunk az ország magyarságához.

Krajnik: A három nap alatti beszámolókból azt hallottuk, hogy szervezeteink gyengék, hogy a tagok nem sorakoznak fel. Ennek oka az is, hogy olyan intézőbizottsági tagjaink is vannak, akik csak színleg tartoznak közénk. Ha ez nem lenne, akkor a sok vita elkerülhető lett volna. Most látja az idejét annak, hogy az Intézőbizottság távoztassa el soraiból azokat, akik azért élnek Sztálin és Groza nevével, hogy félrevezessék azokat, akikkel együtt dolgoznak. Már aug. 23-án semmisnek mondottuk ki a bécsi döntést és harcba szálltunk mindazokkal, akik arról álmodoznak, hogy ez megismétlődik.

Lőrincz László [egyetemi hallgató, Háromszék]: Azt kéri, csak azok kérjenek szót, akik ellenzik, hogy a gyűlés hamarabb befejezhető legyen.

Bálint András [földműves, Háromszék] (Kálnok): Nem azért jött, hogy politikai szónoklatot tartson. Úgy érzi, egyik tagnak sincs jogában, hogy a másik munkáját kritizálja, mert minden községnek, megyének meg van a saját kiküldöttje. Ez a kiküldött pedig felelős megyéjének, községének a történtekért. Azt kell eldöntenünk, illetékesei vagyunk-e mi, vagy a közgyűlés hivatott e kérdésben dönteni.

Szabó[297] *Pál (Arad)*: Itt Észak-Erdélyben úton-útfélen azt hallja, hogy az itteni magyarság nincs felszabadulva, csak a dél-erdélyiek. Itt meg is látszik ennek a nem-felszabadulásnak a szelleme. Itt az országos értekezleten hallja, hogy az egyes szervezetekhez nem iratkoznak be tagok, nem fizetnek tagdíjat, elmaradoznak. Ez mind annak a következménye, hogy olyan vezetők állnak a megyék és falvak élén, akik Bocskay-sapkával, járnak és abban reménykednek, hogy a határt megváltoztatják és őket visszacsatolják nem a demokrata-, hanem a Imrédy szellemű Magyarországhoz. Amikor Észak-Erdélyben a taglétszám csökken, Dél-Erdélyben napról-napra emelkedik. A dél-erdélyiek érzik is a felszabadulást, nem úgy, mint az észak-erdélyiek, akik úgy értelmezik azt, hogy a másik nemzetiségen uralkodhatnak. Ahogy dél-erdélyiek a falvak lakósságát a 25 éves elnyomás alól felszaba-

297 Lehet, hogy névelírásról van szó, ugyanis a kolozsvári kongresszuson megválasztott központi intézőbizottsági tagok között csak egy bizonyos Czabai Pál nevezetű földművest választottak meg Arad megyéből. Lásd: *Világosság*, 1945. május 13.

dítottuk, meg tudjuk győzni arról, nincs értelme rajongani és fájón vágyni azokért a színekért, amelyek vérözönbe kergették emberek százezreit. Meggyőzték az ottani magyarságot arról, ne követeljék a magyar színt, amikor évek múlva amúgy is csak egy szín lesz. A májusi országos kongresszus megválasztotta a 100-as intézőbizottságot,[298] utóbbi pedig a Végrehajtó Bizottságot. Belénk a kongresszus bizalmat fektetett, ez pedig a Végrehajtó Bizottságba. Most megrendült a bizalmunk, hogy új bizottságot akarunk kiküldeni, mely tanulmányozza a kiáltványt? Ez azt a látszatot keltené, mintha új Végrehajtó Bizottságot akarnánk választani. Egyet szögezünk le, a kongresszus megbízott bennünket, mi a Végrehajtó Bizottságot, hogy nem Imrédy, Szálasi vagy Horthy propagandával intézzük el a romániai demokrata magyarságnak a sorsát, hanem népünk fiai intézik azt, és ezek - hisszük - még életük árán is segítik a román demokráciát magyar demokrata erőkkel kiépíteni. Azok, akik olyan kijelentéseket tesznek, hogy ha nem viszik keresztül, amit ők akarnak, kilépnek az Intézőbizottság soraiból, lépjenek, akad helyettük száz más.

Fodor Pataky Ádám [földműves] (Kolozsvár): az a gondolat fojtogatta [*helyesen: foglalkoztatta*], ami a mai értekezleten sokszor felvetődött, hogy ki vagyunk téve annak, különösen egyesek szerint, és valószínűleg átmeneti időre, hogy nem lesz többé szimpátiánk a tömeg előtt, vagyis a tömeg nem fog követni. Ahogy erről gondolkodott, eszébe jutott, hogy amikor a világkatasztrófába belevitték, és idegen földre, idegen érdekekért vitték elpusztulni, két kézzel kapaszkodott beléjük, hogy értsék meg, a pusztulásba viszik, elárulták őket; nem követte a tömeg, egyedül maradt. Továbbmenően olyan helyre vitték őket, ahol a pokolnál is rosszabb volt és azt igyekeztek nekik magyarázni, hogy minden zsidó hazaáruló. Még akkor sem vesztette el a fejét. Akkor is tudta, hogy eljön az idő, amikor neki lesz igaza. Az az érzése, hogy az MNSZ ebben a proklamációban nem is mondott újat, ez folyománya annak a következetes, egyenes politikának, melyet a magyar dolgozók szövetsége sokkal nehezebb időben, mint amilyenben vagyunk, keresztülvitt, továbbra is szilárdan kell, hogy megértsük. A maga nevében is arra kéri az intézőbizottságot, hogy valóban ahogy megnyilatkozott, a vitát zárja le. A proklamációban benne van, hogy a magyar-román kérdés nem határkérdés, hanem a határok feloldásának a kérdése. Amikor a Szovjetunió nemzetiségi politikáját beváltotta és a nehéz időben is megvédett minket, akkor egyetlen ember sem volt köztünk, aki kétségbe nem vonta azok állítását, akik a szovjetről hazugságokat állítottak. Ezért azt kívánja hozzáfűzni még a proklamációhoz, hogy egy mondatban hangsúlyozzuk, hogy az erdélyi magyarság elsősorban a Szovjetunióban bízik, amely tartós világbékét akar.

Mozsár[299] *András*: Általában a kiáltvány két pontját kifogásolták: egyik az erdélyi határkérdés, a másik Groza miniszterelnök neve. Ez a két Erdély harcát veti fel. Tisztában kell lennünk azzal, mit jelent ha újból határkérdéseket, újból

298 Vagyis a Központi Intézőbizottságot, amelynek száz tagja volt.
299 Pozsár András brassói munkásról, intézőbizottsági tagról van szó.

neveket vetünk fel. Nem egészséges politikája az MNSZ-nek, hogy ezeket a kérdéseket feszegeti. Tudja, mint az előtte felszólalók is említették, itt újat nem mondunk, az MNSZ már a kezdet kezdetén leszögezte álláspontját. A maga részéről teljes egészében elfogadja a kiáltványt.

Dávid Sándor [munkás, Brassó]: most jön rá valójában, hogy úgy a gazdasági, mint a többi bizottságot, miért támadták ma olyan tudatosan. Talán azért támadják a gazdasági bizottságot, mert nem járult hozzá az ország újjáépítéséhez úgy, ahogy kellett volna. Ezzel nem kritikát akarnak gyakorolni a munka felett, hanem kompromittálni akarták az MNSZ-t azzal, hogy nem szolgálja a magyar érdekeket. A háromnapi értekezlet után csak az aug. 23-án hozott határozatokat akarjuk felfrissíteni, amit vallottunk és vallunk. Itt a[*zza*]l hozakodnak elő, hogy történelmi pillanatokat élünk. Igenis tisztán látszik kibontakozni az, hogy kompromittálni akarják a szovjet szövetséget Erdély kérdésében, amely nyíltan, becsületesen kiáll a nemzetiségi kérdés mellett. Azt a zászlót, amelyet aug. 23. előtt illegálisan használtunk, ma nyíltan kibontjuk, és Erdély kérdésében és a nemzetiség kérdésében a román demokráciával közös az utunk és a fasiszta maradvány kiirtásában [*is*]. Zászlónkat magasan fennhordjuk ma is, mert megalkuvás, meghátrálás nincs előttünk.

Ambrus....: az a kérdés merült fel, hogy az MNSZ Intézőbizottsága által kibocsátott kiáltvány nem időszerű. Ez a kérdés most nagyon is időszerű, amikor az erdélyi magyarság reprezentánsai összeültek megtárgyalni, [*hogy*] az erdélyi magyarság érdekeit milyen formában tudjuk megvédeni, és lefektessék az új irányvonalat. Éppen ezzel a kiáltvánnyal kell megerősíteni azt a szimpátiát, amit a Groza-kormány Magyarországon kiváltott, továbbá, amelyet Rákosi izenete Erdélyhez kiváltott, amelyben felhív a román demokrácia megerősítésére, amelyen keresztül a magyar demokrácia is megerősödik.[300] Az egyetemes magyarságnak a léte vagy nemléte forog kockán, és attól függ, hogyan sikerül megvalósítani az ún. Duna-völgyi népek szabad államát. Ez a kiáltvány ennek a célnak az első lépését szolgálja. Fel kell számolni azt a határt, mely szétválasztotta népünket. E határnak nem választónak kell lennie a román és magyar nép között, hanem összekötő kapocsnak, amelyen keresztül felépülhet a Duna-völgyi népek szabad hazája.[301]

Juhász Lajos [munkás, Temesvár]: A bécsi döntés alkalmával, azok, akik ott maradtak, úgynevezett népszerűtlenségen mentek át. De ma bebizonyosodott, hova vezetett a bécsi döntés, a békéhez-e vagy a háborúhoz. Itt arról van szó, hogy a külföldi reakciósok és a soraink közt [*lévő*] reakciósok szét akarják rombolni az egységre törekvő munkánkat. Nézzünk szét a Szovjetunióban, amely megmutatta, hogyan élhetnek testvériségben a különböző nemzetek, vagy Angliát nézzük, amely a népeket gyarmatosítja és Görögországban a fő [*reakciós*] fészket támogatja, vagy

300 Rákosi Mátyás, az MKP főtitkára a brassói *Népi Egység* tudósítójának nyilatkozott az erdélyi magyarok helyzetéről. Rákosi többek között kijelentette, hogy a román kormány támogatja az erdélyi magyarokat, a román demokrácia biztosíték a magyarság jogainak biztosítására. *Világosság*, 1945. augusztus 31.
301 A második világháború utáni délkelet-európai föderációs tervekre vonatkozólag lásd: *Gyarmati*, 2006.

Titót, aki nemzetiségi egyetértést akar megvalósítani. Fölösleges időveszteségnek tartja a kiáltványt teljes egészében el nem fogadni. Vezetőinkben teljes bizalmunk megvan, ők tudták mikor kell szőnyegre hozni ezt a kérdést. Azért hozták most, hogy sokan, akik ábrándokban élnek, ébredjenek fel.

Szepesi Sándor [munkás, Kolozsvár]: két történelmi tényt ragad ki. A bécsi döntéskor, szeptember 3-án[302] a börtönben ültek a MADOSZ-isták, és onnan hallották a hatalmas tüntetéseket, szívszorongva várták, mi történt, és már akkor a börtönben tudták és leszögezték, hogy Erdély sorsa meg van pecsételve, mert ha a bécsi döntés megvalósul, azért mindkét népnek a vérével kell fizetnie. Másik pillanat 1945. év, február, amikor a havas vagon oldalán küldötte le Nagyváradra az ODA erdélyi központjának bizottsága.[303] Lehetetlen helyzetet talált Nagyváradon. Mindenki azon volt, mikor csatlakoznak vissza Magyarországhoz. Ilyen helyzet mellett kellett Nagyváradon hatalmas gyűlés előtt leszögeznie, hogy két utunk van: vagy vállalja Bihar népe azt a szerepet, mely össze kell hogy kösse a két népet, és békét teremt a két nép közt, vagy nem vállalja. A nagygyűlés vállalta. A kiáltvány nem mai probléma. Rég tudta, hogy az ilyen formában kell, hogy bekövetkezzék. Azt is tudja, hogy a legnehezebb időkben mindenki (még az ellenzék is) mellette állt, mert azt remélte, hogy ezzel a szövetséggel ki tudja vezetni kátyúba jutott szekerét a kátyúból. Azóta világszerte olyan reakció vetette fel a fejét, amely befolyásolja az itt élő reakciót is, mely igyekszik e szekérbe belefogózkodni abban a reményben, hogy az ő kiváltságos helyzetük továbbra is ezen keresztül biztosítva lesz. Nem népe fájdalm[*át*], hanem az ő egyéni, jól meggondolt érdekét kívánja szolgálni. Felszólalónak nem számít semmi, csak magyar népe sorsa, és e nép sorsáért való küzdelmet, áldozatot akkor is vállalt, amikor ezért börtön és kínzókamra jutott osztályrészéül. Továbbra is vállalja ezt, mert tudja, meghatározott út ez, és ezen az úton jutunk el népünk felszabadításához. Azon csodálkozik, hogy az értelmiségiek, kiknek jobban kellene ismerniük a történelmet, mint ők egyszerű munkások, a tanárok akik az iskolákban a katedrákon történelmi távlatokban tudnak beszélni, és ma egyáltalán nem tudnak történelmi perspektívákat maguk elé képzelni. A társadalmak fejlődése, megváltozása soha nem ment máról-holnapra, miért kívánják, hogy éppen máma legyen és történjen az meg. Komolyan nézzenek szembe a kérdésekkel, mert azok, akik ellenségei az olyan társadalmi fejlődésnek, ma is azok, és ha azok, akkor el kell őket gázolni. Ma délelőtt - és ez bizalommal kell, hogy eltöltsön és erőt kell hogy adjon - Szenkovits Sándor, az Országos Szaktanács főtitkára mondta el, nem állunk egyedül a harcban, 65-75 millió munkás harcol a népek felszabadításáért minden időben. E népek csoportjába mi is tartozunk. Tehát nézzük meg jól a kérdéseket, mert ez a harc nemcsak a mi harcunk, hanem a világ 75 millió munkásának a harca, a felszabadulni vágyó sok millió gyarmati népnek a harca.

302 A 2. bécsi döntést 1940. augusztus 30-án hozták meg.
303 Utalás az 1944. december 1-én Kolozsváron megalakított ODA Észak-Erdélyi Központi Tanácsadó Testületére. Bővebben lásd *Nagy-Vincze*, 2004.

Horvát Ilona teljes egészében elfogadja a végrehajtó bizottság kiáltványát.

Imecs:[304] attól tart, ha ez a kérdés olyan nehezen ment idebent, a közgyűlésen még nehezebben fog menni. Azt tanácsolja, hogy ezt a kérdést előbb jobban vitassuk meg, esetleg adjuk ki az újságban és a testvérszervezetek véleményét is kérjük ki. Helytelen lenne, ez szervezetünk összeroppanásához vezetne.

Szőcs András:[305] Értelmiségi, nem akart felszólalni, de mivel az értelmiségieket támadás érte, kötelességének érzi felszólalni. Az a kérdés, hiszünk-e a demokráciában, tudjuk-e mi az, mert itt ma ismételtek régi dolgokat. Tudjuk-e mi a demokrácia, tehát szembe akarunk-e szállani azzal a magyar reakcióval és sovinizmussal, amellyel szemben harcolni kell, és le akarjuk leplezni azt a folyamatot, amely a lelkészeket most állítja szembe az igazi és tiszta demokráciával. Legalább a Népi Szövetség számoljon le a reakcióval és a sovinizmussal. Az MNSZ természetesen harcos szervezet, tehát neki nyíltan és világosan színt kell vallania és kint is színt vallunk mindenkivel szemben, hogy tudjuk ki áll a demokrácia alapján, ki akarja a valódi demokráciát megvalósítani, és a demokráciát és a Groza-kormányt támogatni. Mert hogyan lehetünk mi őszinték, ha félszemmel Budapest, és fél szemmel Bukarest felé nézünk. Akkor színjáték lenne az egész MNSZ. Tehát ha egyik oldalról kérdéseinket próbálnánk megoldatni, de nyitott ajtónkat hagynók a másik felé, tehát nem volnánk őszinték, becsületesek, nem volnánk méltóak az MNSZ által hirdetett demokráciához. Általánosítani nem lehet, mert vannak értelmiségiek is, mint a felszólaló, akik a kiáltványt elfogadják és üdvözlik.

Kuti Pál, Nagyszeben: Amikor Nagyszebenből Marosvásárhelyre érkezett, az a kósza hír járt itt, azért gyűlt össze a száztagú intézőbizottság, hogy Erdély sorsáról döntsön. Mi akkor döntöttünk Erdély sorsáról, amikor a nagy szovjet barátunk[*ba*], és a Groza-kormányba helyeztük teljes bizalmunkat, és a Groza-kormány megadja az itt élő népek teljes jogait. Akkor nem lehet visszakívánni a bécsi döntést azoknak a magyaroknak, akik a románokat terrorizálták, Dél-Erdélyben pedig románok terrorizálták a magyarokat. A nagyszebeni magyarok nevében azonosítja magát a proklamációval. Elég vért folyt nagy uraink vezetése mellett és most hallgassunk munkás és iparos vezetőinkre. Célunk megnyerni azt a becsületes demokrata román népet, amely tiszteletben tartja a román demokráciát. Észak-Erdélyben olyan egyének kerültek az MNSZ-be, mint elnökök, titkárok, akik nem állják meg a helyüket csak a börtönökben. A magyar munkást még egyszer nem lehet félrevezetni, mint a múltban.

Szőcs Béla [munkás, Marosvásárhely]: Nehéz ez a kérdés. Ebből származnak viták is. Kétségtelenül igen nagy felelősséggel tartozunk. Nagyon népszerűtlen ez a kérdés, és mégis szembe kell nézni vele, mert ez nem határkérdés, hanem a demokrácia kérdése. 1939-40-ben, abban a nagy revíziós hullámban is megtartotta a MADOSZ az ő álláspontját, és antirevízionista lévén itt hagyta a tömeg akkor

304 Valószínűleg a székelyudvarhelyi Imecs Jánosról van szó.
305 Valószínűleg Szőcs Endre református lelkészről van szó.

is. Most is számolni kell ezzel. De a történelem igazolni fog, mint ahogy az 1939–40-es álláspontot is igazolta. Ha akkor a dolgozó tömeg melléjük állt volna, legalábbis elkerülhető lett volna a háború. Ez kell, hogy megszabja álláspontunkat, és ebből kell leszűrnünk határozatunkat. Újra megismétlődhetik a történelem, ezt láttuk évszázadokon keresztül. Mi a haladás útján vagyunk. Ez a kérdés ma nemcsak erdélyi, hanem nemzetközi kérdés is. Itt ütközik össze és élesedik ki a reakció harca Dél-Kelet-Európában. Amint Luca és Szenkovits is ismertette, a háború tűzfészkévé akarják ismét tenni e területet. Szőcs Béla tudja mivel kell szembenéznie és szembe fog nézni még akkor is, hogyha itt hagyja nagy része annak a tömegnek, kik politikai éretlenségük miatt tegnapelőtt imrédysták voltak, azután nyilasok, mert érdekeik így kívánták meg. Bízik abban, hogy ezek bármilyen krízist idéznek elő, a szervezet át fogja tudni hidalni. A vitára azonban vigyázni kell, ne személyeskedjünk, ne vádaskodjunk, hanem keressük meg azt a módot, lehetőséget a vita mellett, mert nem kétséges a kiáltvány elfogadása - hogyan tudjuk a legjobban, legkönnyebben, legeredményesebben megértetni odahaza a szervezeteinkkel.

Benedek: Viták hangzottak el, melyeket el kell távolítani. A reakció szüleménye, mely mána máshol is megnyilvánul. Nagyon szép és helyes, hogy itt színt vallott pár testvérünk esetleg meggyőződésből, és nagyon helyes, hogy a testvérek rámutattak a kérdésekre. Itt ma már felvetődött az is, hogy kik is vannak az intézőbizottság tagjai közt, mert megtörtént Háromszék megyében olyan is, amit demokratikusan gondolkodó ember nem tesz, hogy az egyik intézőbizottsági tagunk Háromszék megyében aug. 12-én a Groza-kormányt kompromittáló kijelentéseket tett, melynek visszhangja hozzá is eljutott. Az illető neve Sáska, Kézdivásárhelyen. Pl. felvetődött az a kérdés, hogy nem jók az instruktorok, mert nem bírják a nép szimpátiáját. Nem jók, mert olyan dolgokkal, programmal jönnek ki, melyek nem rokonszenvesek a reakciósok előtt. Kéri a konferenciát, a kiáltvány szövegét teljes egészében fogadja el.

Vargancsik Lajos [munkás, Csík]: Sokan önálló Erdélyt kívánnak, sőt vannak, akik egyenesen Horthy vagy Szálasi Magyarországához akarnak csatlakozni a történelem kerekével szemben, amely mindig előre megy és hátrafelé nem. Nem hozhatunk egyetlen határozatot sem. Nézzük meg azokat a kérdéseket, amelyek minket a legjobban érdekelnek. Egyetlen célja van általában minden népnek, tehát minden földművesnek nemzetiségre való tekintet nélkül, valamint a munkásnak, hogy harcoljon az igazi ellenség: a fasiszta hordák ellen, akik a legnagyobb bajt hozták az emberiségre. Ha ezt a közös ellenséget legyőztük, biztosítjuk népünknek, saját magunknak a közös demokráciát. Ha valamely országban demokrácia van, az mindenki számára egyforma kell hogy legyen. Tehát mindegy, hogy angol, török, francia vagy bármilyen nemzetiségű demokrácia is, mert a demokrácia minden népnek egyenlő jogokat kell hogy biztosítson. Azonban itt sem akarunk megállni. Ma a demokráciát csupán azért akarjuk biztosítani, hogy elérjük később céljainkat, és hogy biztosítsuk a demokrácia igazi tömegének a nép által felépített

szebb, jobb, új, becsületesebb társadalmak felépítését, amely nem más, mint a munkások által felépített munkások és parasztok szabad társadalma. Ha önálló köztársaság kimondásával jönnénk, esetleg kárára lennénk a gyenge román demokráciának, ezzel szemben erős védőfalat építenénk, Romániában Maniuék jönnének uralomra, elzárnák a Szovjetunió határát. Nem szabad a kultúrának és mindenféle demokrata irányzatoknak útját elzárni egész Európa többi országaitól, tehát éppen ezért a Szovjetunió célja az, hogy elsősorban a saját szomszédállamaiban biztosítsa a demokráciát, annál is inkább, hogy ez a demokrácia tovább terjeszthető legyen az egész világon. Nem pártolhatjuk az angol imperialista demokráciát, hanem csak a munkások és parasztok által felépített igazi munkástársadalmat. Ennélfogva az a véleménye, és az kell hogy legyen minden igazi demokrat[*ának*] a véleménye, hogy támogassuk a vezetőség által lefektetett irányelvet.

Elnök felkéri a megjelenteket, hogy mielőtt szavazásra kerül sor, mindenki távozzék, csak az intézőbizottsági tagok maradjanak a teremben.

Kurkó Gyárfás kötelességének tartja még egyszer felolvasni a kiáltvány szövegét, hogy jobban megértsük, azután szavazásra bocsátja. Hiszi, hogy a demokrata szervezetünk nem lehet elfogult az ellenvéleménnyel szemben sem. Hogy politikai kiáltványunk megszületett, az nem egyhangú vagy egy személy által javasolt vélemény. A Végrehajtó Bizottság igen sokat vitatkozott felette. Ha mi kimerítő vitával szövegezünk meg minden egyes szót, akkor természetes, hogy százas bizottságunknak is van véleménye, és ezért ragaszkodott ahhoz, hogy mindenki, aki hozzá akar szólni, tegye meg megjegyzését, azt azonban megállapította, hogy egyszeri átolvasással nem figyeltük meg mindenhol és sokan félreértelmezik. Ezért még egyszer felolvassa és ezután megszavaztatja, azt hogy szövegező bizottságot nevezünk-e ki vagy nem, és hogy ki van mellette vagy ellene. A kiáltvány szövegét ismételten felolvassa.

Csőgör Lajos: Kijelenti, hogy első felolvasás utáni véleményét a második felolvasás után visszavonja, és a kiáltvány szövegét teljes egészében elfogadja. Még annyit tesz hozzá, ha módot adtak volna arra, hogy nyugodtan elolvassa, első felolvasás után elfogadta volna.

Kurkó Gyárfás: [*Az*] egész ügyet parlamentáris formában kívánja elintézni, és így is fejezi be. Minden feszélyezettség nélkül álljon fel, aki ellene van.

Ellenzék: 1 személy,[306]

Mellette van: 52 személy,

Nem szavaz: 2 személy, a 11 végrehajtó bizottsági tag mellette foglal állást.

Csákány Béla megállapítja, hogy összesen 69[307] intézőbizottsági tag jelent meg a végrehajtó bizottsági tagokkal együtt.

306 Hogy ki lehetett az, aki nemmel szavazott, a jegyzőkönyvből nem derül ki, de utólag Nagy Gézát és Mikó Gábort is a kiáltvány ellenzői között emlegették. (Katona) Szabó István azt írta a visszaemlékezésében, hogy ő is nemmel szavazott. Ugyanezt állította magáról a kolozsvári Faragó József is. Egyébként feltehetően azért ilyen kevesen voltak jelen a szavazáson, mert akik nem merték nyíltan felvállalni az ellenzéki véleményüket, a szavazás előtt „kisomfordáltak" a folyosóra... Bővebben lásd: *Vincze*, 1997., *B. Kovács*, 2006. 270–271. p. valamint *Katona Szabó*, 1997. 97. p.

Kurkó Gyárfás pár szóval kíván hozzászólni megnyugtatásképpen azokhoz, akik aggodalommal figyelték ezt a kiáltványt. Ma igen sok sérelmet és alapos sérelmet említettek meg a felszólalásokban. És ezek a sérelmek pontosan ebből a rövidlátó politikából származtak, mely azt hitte, hogy a határ ide-oda való tologatásával meg tudjuk szüntetni a bajokat. Hogy ma a Casbiról annyit beszéltünk és az állampolgárságról, hogy nincsenek iskoláink, tanítóink, minden ebből a belpolitikából származott, és az, hogy Dél-Erdélyből el kellett menekülni ide, innen pedig vissza Dél-Erdélybe, most itt a házunkat elveszik, ott nem adják vissza,[308] melyet ha mi most nem tudnánk, újra megismételnénk. Elhangzott már a gyűlés megkezdésekor, hogy a mi politikai álláspontunk határozott, nyílt, egyenes, minden további utógondolat nélkül. Őszintén mondja és ezt fogja vallani a jövőben is, hogy mi a román demokráciával szoros testvéri együttműködésben akarunk dolgozni. Mi akarunk lenni a kapocs a két nemzet szövetségre lépése közt, úgyszintén a Szovjetuniótól várjuk azt a támogatást, mely nemcsak a mi kérdéseinket tudja megoldani, hanem az egész világ haladó demokráciájának és elnyomott népeinek komoly garanciája, előharcosa. Amikor ezt itt kifejtette, azt a kiáltványt tükrözte vissza politikai beszámolónk és a beszéd a mai lapban meg is jelent. Hogy újból ne essünk olyan máról-holnapra látó politikába, azért tartottuk és tartjuk szükségesnek, hogy ma éppen akkor, mint ahogy egyik testvérünk mondotta, a reakció most csap össze a demokráciával. A nemzetközi reakció éppen itt, a Duna-medence kis népeit választja tűzfészeknek, világosan és nyíltan kifejezhessük azt az óhajunkat, amit eddig is vallottunk, hogy szövetséget akarunk a Duna-medencében élő összes kis nemzetek közt. Ebből származik tehát a kiáltvány, nehogy elszigetelődjék, hogy a reakciónak újabb talajt biztosítson. A fasiszta fészek eltüntetésére újból egy egészséges ország helyett tízet hozzanak létre, és azt rángassák, amint nekik jól esik, hanem a történelem folyamán állandóan támadásnak kitett, odadobott népek végre saját sorsa felett, saját maguk döntsenek, minden külső imperialista politika beavatkozása nélkül. Ezért ma kiállunk és kiáltjuk, hogy az a politika, amit a múltban folytattunk, az az ellenkezője volt akaratunknak. Hogy hova vezetett, azt a mai értekezleten is lehetett tapasztalni; utóízét: nyomor, könny, szerencsétlenség, földönfutás, lakáshiány, hidak összerombolása stb. Ma, amikor leszögezzük álláspontunkat, ebben a történelmi pillanatban is, mind ennek a figyelembevételével tesszük meg és tettük meg ezt a lépést, és ha akadnak magyarok az országban, akik azt hiszik, hogy jobb egy áttelepítés, amit előkészítettek és amiről tudomásunk van,[309] és éppen az ellen kellett leszögeznünk álláspontunkat, akkor az út nyitva áll előttünk, akkor egész

307 Valószínűleg elgépelés, mert a szavazók száma összesen 66 volt.

308 Utalás az 1945. augusztus 14-én kiadott 645. sz., ún. „visszaperlési" törvényre. Erről lásd *Fülöp-Vincze,* 1998. 149–150. p.

309 A magyar Béke-előkészítő Osztály munkatársai több elaborátumot dolgoztak ki az erdélyi kérdés megoldására, amelyek között szerepelt a kitelepítés terve is, de azt csak abban az estben tartották elfogadhatónak, ha az területi kompenzációval párosult volna. Bővebben lásd *Romsics,* 2006. 117–125. és *Fülöp-Vincze,* 1998. 394–463. p.

nyugodtan szedhetik 40–50 kg-os csomagjaikat, és átmehetnek arra a Magyarország és Románia közt [*sic!*]. Arról biztosíthatják testvéreink az egész romániai magyar demokráciát, hogy a felelősséget, ahogy a múltban vállaltuk, vállaljuk a jövőben is, és hogy ezzel tettük meg és tesszük meg azt a lépést, amellyel a nyomorból akarjuk kiemelni népünket, amellyel pont azt fogjuk elérni sokkal rövidebb idő alatt, amiért tudatlanságánál fogva vágyódik a teljes nemzeti felszabadulásért és teljes gazdasági boldogulásért, felemelkedésért és kultúrájának saját anyanyelvén való működéséért. Ezzel be is fejezzük mai megbeszélésünket és nem tudjuk, hogy most már folytassuk-e a beszámolókat, vagy megnézzük az ifjakat is. [...][310]

MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965., XIX-J-1-k, 19. doboz, 16/b., ikt. sz. n. Gépelt jegyzőkönyv. A MOL, Erdei Ferenc-iratok, nemzetiségi csomóban található példány (XIX-B-1-h, 1. d., 1. cs. sz. n.) alapján közli Orbán Sándor: Mit kívánt az erdélyi magyarság 1945-ben? Regio, 1993. 2. sz. 181–196 . p.

310 Az ülés lezárásakor ismertetett technikai jellegű közléseket nem ismertetjük.

22.
Kurkó Gyárfás beszéde a Központi Intézőbizottság marosvásárhelyi ülését lezáró nagygyűlés alkalmával

Marosvásárhely, 1945. november 18. (részletek)

Kurkó Gyárfás beszéde: *[...]*[311]

Mindenkinek lehetővé tettük, és kimutattuk, hogy a magyarság minden becsületes tagja elfoglalhassa helyét. Ma már nem is vizsgáljuk a múltban elkövetett hibákat, ha az tudatlanságból, megtévesztésből történtek. A múltban nem voltunk urai magunknak, a nép egy egészen harmadrangú valami volt. A nemzet fogalmában falcs [*sic!*] tartalom volt és ebbe a fogalomba akarunk új tartalmat tenni. Ne egy maroknyi arisztokrácia uralkodjék, és azok hűséges dolgozói hozzanak új mételyt belevive a katasztrófába a népet újból.

Újból figyelmeztetjük szervezetünk minden becsületes tajgát, az az engedékenység, amit elkövettünk velük szemben, az a jogvédelem nem jelenti a mi gyengeségünk[*et*]. Nem akarunk erőszakhoz nyúlni, de ha akad valaki, legyen a Magyar Népi Szövetségen belül, vagy kívül, ha az egyszer magyarnak meri mondani magát, és nem úgy viselkedik, annak nincs helye itt a Népi Szövetség szervezetébe, de még itt Erdélyben sem.

Az a politika, amit a múltban folytattak és elkövettek, megmutatta az eredményt, igazolta őket és minket is, az a sok panasz, a sok sérelem, az a sok könny, gyász, halál, szerencsétlenség. Mi szentül valljuk, és meg vagyunk győződve, hogy mind a két nemzet között fennálló kérdést nem a fegyverek, határok döntik el, hanem demokratikussá alakuló népe.

Azok az urak, akik azt hiszik, hogy újból kezdhetik a múltat, hátba támadnak, elégedetlenkednek a Népi Szövetség politikájával. Az Isten is őrizzen, hogy olyan politikát csináljunk, ami nekik tetszedjen. Amint mondtam, az a sok szenvedés az ők politikájuk volt. Ma pedig abból akarnak tőkét kovácsolni, hogy arra hivatkoznak elveszik a lakást, beszolgáltatások vannak, vagy elveszik a házakat. Hát, amikor 1940-ben Észak-Erdélyt elszakították, Dél-Erdélyből megmételyezett elemek [*itt feltehetően egy sor hiányzik*] még ma is kínlódunk a nehéz átalakulási folyamat miatt. Nem lett volna probléma az most[*, hogy*] egy[*ik*] évről a másikra az egész államapparátust börtönbe te[*sszük*], de nem volt helyette megfelelő, és olyannal kell megkezdeni a munkát, amely rendelkezésünkre állt eddig. Azonban tisztogatjuk, neveljük az embereket addig, amíg olyanokká válnak, amilyenre szükségünk van. Ez a haladó demokrácia, nincs megoldás. Szünet nélkül a jövőért és a tökéletesbítéséért küzdeni, hogyha ezt a harcot szüntelenül folytatjuk, akkor a következő évek nagygyűlése alkalmával már többel fogunk tudni beszámolni.

311 Beszédének első részében rámutatott a KIB gyűlésének jelentőségére, amelynek meg kellett erősítenie a szervezet politikai irányvonalát és ki kellett elemezni a „gyengeségeket".

Ma egy igen veszélyes áramlat indult meg megint Erdély szerte, azzal vádolják a Magyar Népi Szövetséget, hogy eladta, vagy eladja Erdélyt, közben azt hangoztatják közös megegyezéssel a magyar reakciósok a román reakciósokkal, hogy át kell telepíteni.[312] Csináljunk újból bécsi döntést valamilyen formában. Egy időben, amikor panaszkodnak és jönnek, hogy elvették a dél-erdélyiek házát Észak-Erdélyben. Ma amikor alig érjük el, hogy egyensúlyozódjék a helyzet, hogy Erdély valóban magát tükrözze, akkor újból saját bűneit magunknak róva fel, újból merényletet akarunk elkövetni. Hisszük, ha Erdélyt ismét 3–4 felé darabolják, megoldottuk az erdélyi kérdést? Nem a 3–4 millió magyar kitelepítéséért, de a csehszlovákiai magyarok kitelepítéséért is tiltakoztunk,[313] hanem azért, mert nem akarunk határokat. Mi tudatában vagyunk annak, hogy a szomszédságunkban egy hatalmas nagy állam, a Szovjetunió áll. Azt is tudjuk, hogy a világon ma egyetlen hatalom, ahol a nemzetiségi kérdés nem probléma, mert ott megoldották, és ha külpolitikai magatartásunkban bízunk, és a Szovjetunióban és Sztálin vezértábornagyban, akkor legyen nyugodt minden becsületes magyar, hogy nem tévedünk, legyenek biztosak, hogy a Szovjetunió sohasem fog belemenni abba, hogy még egyszer a határaink fasiszta veteményeknek rendeződjenek át, s azt is vegye tudomásul minden becsületes magyar, hogy a demokrácia nem anarchia, nem öl, és a demokrácia nem reakció, mely Bukarestben is már a saját testvéreit lőtte le.[314] Ami késik, az nem múlik, és azok már ott vannak, ahol megérdemlik. Ilyen harcokkal kellett egy év alatt megküzdeni, és mindezen nehézségek közepette értük el azt az eredményt, amelyre egyesek azt mondják, nem eredmény. Nem titkoljuk el azt sem, ami még hátra van, nem tagadjuk el azt sem, hogy még igen sok bajunk, sebünk van. Tudjuk azt is, hogy a tanítóink még nem kaptak rendes fizetést, tanárokat nem inkadrálták,[315] visszaéltek egyes dolgokkal, de tudjuk azt is, hogy ez szabotázs volt, és az előidézőit kérjük, hogy vizsgálják ki és tegyék felelőssé. Azt is tudjuk, hogy törvények, rendeletek jelentek meg, amelyek, amikor megjelentek, nem azok voltak, meg voltak hamisítva. Nem az a módja, hogy megtámadjuk azt a szervezetet, amely pont ezekre a reparálásokra van, hanem az a módja, hogy ha a múltban tévelyegtünk, ma ráismerünk hibánkra, és melléállunk annak a szervezetnek, amely nyíltan és őszintén hirdette a nemzetiségi jogegyenlőséget, és az itt élő népek megbékélését. Ma is csak akkor teljesítjük Erdély történelmi feladatát, hogy ha valóban erdélyi szellem él közöttünk. Erdélyt

312 Egy 1945 szeptemberében készült beszámoló szerint Márton Áron püspök egész Erdély Magyarországhoz való visszacsatolását tartotta a legjobb megoldásnak, ellenkező esetben a magyar kormánynak azt javasolta, hogy Budapestnek törekednie kell Partium megtartására és a történelmi Erdélynek a „békekonferencia 10–15 évére" nemzetközi ellenőrzés alá helyezésére, vagy egy „főkormányzat" felállítására, amelyben mindkét nemzet arányosan jut képviselethez. Más körök (a beszámoló készítője nem határozat meg pontosan) a népességcserét sem tartották kizártnak, és Erdélyt kettéosztották volna „román Erdélyre és magyar Erdélyre". *Fülöp–Vincze*, 1998. 62. p.

313 Az értekezlet alkalmával felszólaló Szepesi Sándor, Kolozs megyei Központi Intézőbizottsági tag beszédében kérte az MNSZ-t, hogy a romániai magyarság nevében fejezze ki tiltakozását a csehszlovákiai magyarellenes intézkedések miatt.

314 Utalás a november 8-i bukaresti véres utcai összetűzésekre.

315 Lásd a 18. sz. iratot.

nem lehet megbontani sem néprajzi, sem politikai vonalon, semminemű külföldről jövő reakciós, fasiszta elképzelés alapján. Erdély csak akkor lehet történelmi hivatásának magaslatán, ha határmentesen kisugározhatja a szellemet, amely a történelem folyamán feltört. Marosvásárhelyen, ahol ma reggelig tartó tanácskozásokkal végeztük el feladatunkat és abban a hitben, hogy a romániai magyarság megérti, hogy egyetlen utunk van, ami helyes, amit vallunk mi is, vallanak a román testvéreink is, vall az egész magyar demokrácia, és támogatja a Szovjetunió is, az ittélő népek teljes megbékülése és a legmesszemenő szövetkezés alapján a román-magyar testvériség.

Éljen nagy szomszédunk a szabadság szervező nép támogatója, Sztálin vezértábornagy, éljen Gróza Péter és kormánya, éljen a Magyar Népi Szövetség!

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 138/1945., 29, 32–33. f. Gépelt jegyzőkönyv.

23.
Az MNSZ Központi Intézőbizottságának kiáltványa Erdély magyarságához a magyar–román határvita kérdésében

Marosvásárhely, 1945. november 18.

Magyar testvérek!

Hat hónap telt el azóta, hogy a romániai magyar demokrácia a Magyar Népi Szövetségbe tömörülve, megtartotta első szabad országos kongresszusát. Ez a kongresszus, melyen 1945. május 7–13. között[316] az itt élő magyarság összes sajátos nemzetiségi kérdéseit feldolgoztuk, félreérthetetlenül leszögezte, hogy a romániai magyarság szabadságjogainak teljes mértékben való megvalósulásához elkerülhetetlenül szükséges egy erős és soha meg nem bontható demokratikus népi egység. Ennek a népi egységnek alkotó tagjává kell, hogy váljék minden becsületes magyar, társadalmi helyzetre, felekezetre, nemre és demokratikus politikai árnyalatra való tekintet nélkül. Ellenben nincs helye köztünk azoknak a reakciós elemeknek, akik a múltban népünket a pusztulás útjára vitték s a jelenben is a népámítás eszközeivel a béke és szabadság ellenségeinek jármában fognák.

Kihangsúlyoztuk és kihangsúlyozzuk ma is, hogy mint demokratikus nemzeti egység, a nemzeti jogegyenlőség és társadalmi haladás alapján szövetségben állunk az Országos Demokrata Arcvonalba tömörült politikai szervezetekkel. Meg vagyunk győződve, hogy a fasiszta rablóháború folytán reánk szakadt nyomorúságból csak egy kivezető út van: a román haladó demokráciával való szoros együttműködésünk.

Minden erőnket mozgósítanunk kell az ország újjáépítése érdekében épp úgy, mint jogegyenlőségünk tényleges megvalósításáért. Ugyanakkor közösen kell, hogy vállaljuk a harcot a békés munkát aláaknázó mindkét oldali reakció ellen.

Meg vagyunk győződve arról, hogy ez az előfeltétele az Erdélyben együttélő és a történelem által egymásra utalt két nép, a román és a magyar kibékülésének és testvéri együttműködésének, amelynek kezdeményezői szabadságharcos nagy elődeink, a Budai Nagy Antalok, Kossuth Lajosok és Ady Endrék voltak.

Szilárdan valljuk a közös érdekű Duna-völgyi államokkal való szövetséges jó viszony megvalósításának szükségességét, nagy támaszunkkal, a Szovjet-Unióval és minden békeszerető állammal szoros barátságban.

Különös bizalommal tekintünk a Szovjet-Unió felé, amely a világ népeinek példát mutatott a nemzetiségi kérdés megoldására. Neki köszönhetjük a fasiszta rabságból való felszabadulásunkat és a Maniu-gárda[317] garázdálkodásának a megakadályozását: neki köszönhetjük azt a tényt, hogy a felszabadított Észak-Er-

316 A kolozsvári kongresszusra vonatkozólag lásd a 9-től 12-ig terjedő iratokat.
317 Utalás a Maniu-gárdák 1944. szeptemberi–októberi észak-erdélyi atrocitásaira. Lásd a bevezető tanulmányt.

délyt a demokratikus Groza-kormány kapcsolta be az ország vérkeringésébe és nem a népgyilkos reakció.[318]

A Romániai Magyar Népi Szövetség amilyen becsületes állampolgári kötelességtudással kapcsolódik bele az ország demokratikus újjáépítésébe, ugyanolyan határozottan jelenti ki, hogy a demokrácia felépítésének nélkülözhetetlen alapköve a román nép fiaival való egyenlő jogainak gyakorlati megvalósítása.

Tudatában vagyunk annak, hogy az erdélyi nemzetiségi kérdés megoldása nem határ-kérdés, hanem a demokrácia megerősödésének, a nemzeti jogegyenlőség tényleges megvalósításának, a határok feloldásának kérdése. Nem helyeselhetünk semmiféle „áttelepítést" amely anyaföldünktől szakítana el.[319] Nem helyeselhetünk semmiféle olyan törekvést, akár magyar,[320] akár román részről, amely a bécsi döntéshez hasonló módszerrel, a nemzetközi reakció szolgálatában, Erdélyből újra háborús tűzfészket teremtene.

Amilyen őszintén valljuk a román haladó demokráciával való együttműködésünk szükségességét, olyan nyíltan és őszintén kívánjuk a Magyarországgal való szoros gazdasági, közművelődési és politikai együttműködést, az útlevélkényszer megszüntetését és a vámhatárok eltörlését.[321] Ez az együttműködés megteremti az előfeltételeit annak, hogy az évszázados ellenségeskedést eltüntetve, Erdély a két népet eltéphetetlen egységbe kovácsolja.

Tudatában vagyunk a rabló gyilkos fasiszta háború okozta nehézségeknek, amely tönkretette gazdaságilag az országot és megmérgezte a népek szellemét. Ezért is elismeréssel tartozunk a Groza-kormánynak azért az erőfeszítésért, amelyet politikai jogaink, anyanyelvű oktatásunk, gazdasági érdekvédelmünk biztosítására kifejtett a román reakció szabotálása és a magyar reakció provokáló magatartása ellenére.

Nem felelne meg az igazságnak, ha azt állítanók, hogy minden kérdésünk megoldódott, hogy nem lennének még fájó sebeink. Ezeket a sebeket azonban tudjuk, hogy nem a román demokrácia, hanem a magyar reakcióval szövetséges kizárólagosságra törő román reakció ejti rajtunk.

Amikor a román reakció a Groza-kormányt támadja, munkás vérbe gázol és magyarellenes merényleteket követ el, ugyanakkor a magyar reakció vele összhangban rágalmazza a kormányt, sérelmeinek orvoslásáért küzdő tömegszervezetünket pedig hátba támadja. Nem tűrhetjük, hogy Maniu eme gyászmagyarjai önző földesúri s egyéb érdekekért, a nemzetmentés cégére alatt elárulják népünk érdekét.[322]

318 A SZEB 1944. november 12-én kibocsátott rendelete értelmében a román civil és katonai közigazgatásnak két nap alatt el kellett hagyniuk Észak-Erdély területét, majd a területen szovjet katonai közigazgatást vezettek be. Bővebben lásd: *Nagy–Vincze,* 2004.

319 Lásd a 22. sz. irat lábjegyzeteit.

320 A magyar Béke-előkészítő Osztály munkáját lásd: *Romsics,* 2006. 117–125. p.; *Fülöp,* 1994.

321 A közép-délkelet-európai államok második világháború utáni együttműködésére lásd: *Gyarmati,* 2005.

322 A *Világosság* január 5-i számában a *Maniu lélekhalászai* című írás elítélte a Maniuval tárgyaló „urak"-at.

Az ország demokráciája és nemzeti jogegyenlőségünk szorosan összefüggnek. Ezért is múlhatatlanul szükséges kérdéseink intézményes, gyökeres rendezése, az államgépezetnek a szabotáló reakciós elemektől való megtisztítása és a nemzetiségi uszítók megbüntetése. Szükséges, hogy mi is az eddiginél hathatósabban tárjuk fel ügyünket, indítványainkat, szorosabb kapcsolatot tartva az illetékes kormánytényezőkkel. Széles néptömegeink gazdasági és közművelődési problémáinak megoldásához múlhatatlanul szükséges, hogy mindnyájan lendülettel kapcsolódjunk be a munkába.

A jövő azoké a népeké, amelyek béke- és szabadságszeretetüknek, építő akaratuknak, kezdeményező szellemüknek nyilvánuló példáját adják.

A sorainkban megbújó reakció áskálódására pedig egy a válaszunk: aki a Magyar Népi Szövetség ellensége, népünk ellensége. Demokratikus szervezetünk és politikai egységünk a mi legfőbb erőnk, aki ellene tör, életünkre tör.

A Romániai Magyar Népi Szövetség központi intézőbizottsága 1945. november 15–18. között Marosvásárhelyen tartott országos értekezletén[323] hitet tesz a román népi demokráciával kötött szövetsége és a széleskörű demokratikus alapon álló Groza-kormány iránti bizalma mellett. A romániai magyar demokrácia folytatja a harcot a nemzeti jogegyenlőség megvalósítása, a közös béke és szabadság biztosítása, a gazdasági építés elősegítése és a békeszerető államokkal való szövetségi jó viszony megerősítése érdekében. Magyarságunk minden társadalmi rétegét minden becsületes tagját össze kell, hogy fogjuk munkaerőnk fokozására, szervezetünk tökéletesítésére, nevelő munkánk elmélyítésére és a javíthatatlan, népáruló elemek megsemmisítésére.

A Romániai Magyar Népi Szövetség
Központi Intézőbizottsága

Szabad Szó, (Marosvásárhely), 1945. november 21. Közli: Vincze Gábor: Történeti kényszerpályák – kisebbségi reálpolitikák. II. Csíkszereda, 2003, Pro-Print. 34–35. p.

323 Az értekezletre vonatkozólag lásd a 20-tól 22-ig terjedő iratokat.

24.
Az MNSZ Központi Intézőbizottságának határozata a magyar kisebbséget ért sérelmek rendezése tárgyában

Marosvásárhely, 1945. november 18.

A Romániai Magyar Népi Szövetség Központi Intézőbizottságának Marosvásárhelyt 1945. november 15–18. között tartott értekezletén megvizsgálta a romániai magyarság helyzetét, és megállapította, hogy a jogegyenlőség és a magyarság demokratizálódásának előmozdítása, valamint a román és magyar nép baráti kapcsolatainak megszilárdítása érdekében elkerülhetetlenül szükséges legégetőbb sérelmeink azonnali orvoslása. Kérdéseink általános rendezése során a Marosvásárhelyen november 16-án tartott nagygyűlés elé határozati javaslatként a következő kívánalmait terjeszti [*elő*]:

1. A magyar tanszemélyzet fizetésének a szerzett jogok alapján való megállapítását és az így megállapított fizetések hátralékainak április 1-ig visszamenőleges kiutalását, és egyben a fizetés-elmaradásokért felelős szabotálók törvény elé idézését.[324]

2. Az iskolaépületeknek a tanulók arányszáma szerint való megosztását, minisztertanácsi határozatot és annak gyakorlati végrehajtását.[325]

3. Az észak-erdélyi magyar tanügyi személyzet tisztogatása ne a múltbeli hivatalos szervezetekhez való puszta tartozás, hanem egyéni cselekmények alapján történjék.[326]

4. Az állampolgárság olyan értelmű rendezését, hogy mindazok, akiknek Romániában állandó lakhelyük van, s családi, vagyoni, vagy más érdekeltségük folytán román honpolgárok akarnak lenni, megkaphassák a román állampolgárságot.[327]

5. Az Észak-Erdélyre vonatkozó visszaperelési rendelettörvénynek[328] jelen alakjában való visszavonását, mert gyakorlati alkalmazásban a szegény munkások,

324 Az észak- és dél-erdélyi magyar tannyelvű iskolák tanárai csak 1946 áprilisában kapták meg visszamenőleg a járandóságukat, ellenben az a magas infláció miatt sokat veszített az értékéből. A magyar tanári kar bérének rendezése érdekében – az MNSZ indítványára – 1945 júniusában létrehozták a Petőfi Alapot, amely alaphoz Márton Áron 3 millió lejjel járult hozzá.

325 A Nemzetnevelésügyi Minisztérium az 1945. október 3-án és 12-én kibocsátott törvényrendeletekkel némileg rendezte az elemi és középiskolák épületeinek újraosztása körül kirobbant vitákat, ellenben a román hatóságok több esetben hatósági kényszert is alkalmazva, megtagadták az iskolaépületek ésszerű felosztását. Például a kolozsvári magyar tanítóképző épületét katonai „segédlettel" vették el, a marosvásárhelyi diáktiltakozás vezetőjét pedig hadbíróság elé állították és elítélték. *Világosság*, 1945. december 9.

326 A magyar tanügyi helyzetre vonatkozólag lásd a 9., 12., 17., 18., 25., 31. és 33. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

327 Az állampolgársági kérdésre lásd a 9., 12., 17–18., 25. és 33. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

328 A *Monitorul Oficial* 1945. augusztus 14-i számában megjelent 645/1945. sz. törvény a magyar uralom alatt kötött egyes megállapodások érvénytelenítését mondta ki. A törvény azokat a dél-erdélyi magyarokat érintette, akik 1940–1944 között Észak-Erdélybe távoztak és ott ingatlan-csereszerződést kötöttek az onnan Romániába távozni akaró, vagy kényszerülő románokkal. A jogszabály értelmében megsemmisítették azokat a csereszerződéseket, amelyeknek során a román fél kárt szenvedett. „Az ügylet megsemmisítésének az volt a következménye, hogy az ügylet tárgyát képező vagyontárgyak visszaadatnak. A felperes csak azt a

parasztok és kisemberek ezrét fosztja meg egész életük munkájával szerzett vagyonkájuktól. Kérjük a törvényrendelet alapján a folyamatban lévő eljárások és kihirdetett ítéletek végrehajtásának felfüggesztését.

6. A katonai, közkegyelmi törvény oly értelmű módosítását, hogy jelentkezés a lakhely szerint illetékes kiegészítő parancsnokságnál történjék, végső határideje 1945. december 31. legyen, s közkegyelem vonatkozzék azokra is, akik 1944. augusztus 23-ig Románia területéről Észak-Erdélybe vagy Magyarországra távoztak. Kérjük, hogy a korábban hozott ilyen irányú ítéletek hatályon kívül helyeztessenek. Kérjük a katonai törvényszék által hozott ítéletek felülvizsgálását és a közkegyelem alá esők azonnali szabadlábra helyezését.[329]

7. Kérjük a magyar hadseregben kötelező katonai szolgálatot teljesített észak-erdélyi lakosok és dél-erdélyi menekültek szolgálati idejének a román katonai szolgálati időbe való beszámítását, valamint a fogságból hazatértek katonai behívásának méltányos elhalasztását.

8. Kérjük a román állampolgárságú kisemberek vagyonának a CASBI alól való felmentését és az elvett javak azonnali visszaszolgáltatását.[330]

9. Kérjük a gyűjtőtáborok átvizsgálását, hogy azok, akik személyi bosszú áldozatai, vagy kevésbé vétkesek, kikerüljenek és a bűnösök bíróság elé kerüljenek.[331]

10. Kérjük a földreform végrehajtásával kapcsolatban a távollévők fogalmának minisztertanácsi határozattal történő megállapítását annak, hogy a kisemberekre, kevés földűekre ne vonatkozzék.[332] Kérjük az elhagyott birtokokra való telepítésnél a föld nélküli magyar igényjogosultak figyelembe vételét.[333]

11. Kérjük a tisztviselők besorolásának haladéktalan befejezését és az ilyen irányú sérelmek orvoslását.[334]

vételárat köteles visszaadni, amit az ügyletkötéskor kapott". Az eredeti vételárak azonban a magas infláció miatt nem közelítették meg az ügylet tárgyát képező ingatlanok valós értékét. Lásd *Fülöp–Vincze*, 1998. 107. p. Az MNSZ 1946. január 29-én a visszaperlések tárgyában beadványt intézett az igazságügyi miniszterhez, amelyben a törvény módosítására vonatkozólag tett javaslatokat. A beadványt közli: *Fülöp–Vincze*, 1998. 149–150. p

329 A kérdésről lásd a 9. sz. és 12. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

330 1945. augusztus 15-én Kolozsvárra érkezett a CASBI működését ellenőrző bizottság és Groza miniszterelnök is. Megegyezés született, hogy a mezőgazdasági ingó- és ingatlan javak nem sajátíthatók ki; akik 1945. április 4-ig visszatértek, azok is mentesültek, ellenben politikai magatartásukat kivizsgálták. A politikai magatartást a helyi hatóságok véleményezték, amely számtalan visszaélésre adott okot. Pătrăşcanu ennek ellenére 1945. október 10-én kiadott rendelete értelmében azok, akik elvonultak a magyar csapatokkal együtt, elveszítették állampolgárságukat, ennek következtében zárolt javaikat nem szerezhették vissza. A témát feldolgozta: *Vincze*, 2000. Továbbá lásd a 9., 12., 17–18., 25. és 33. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

331 A kérdésről lásd a bevezető tanulmányt.

332 Az 1945. március 23-án megjelent 187. sz. agrárreform-törvény 3. paragrafusának d) pontja értelmében: „kisajátíttatnak a távollevők összes földjei és mezőgazdasági javai". A 3. paragrafus c) pontja pedig kimondta, hogy kisajátíttatnak „mindazoknak a földjei, akik Romániával hadiállapotban lévő országokba *menekültek*, vagy 1944. augusztus 23-a után külföldre menekültek." A földművelésügyi minisztérium az 1946. április 15-én megjelent 16.467 sz. rendeletével részben jogorvoslatot hozott, mely szerint egyéb utasítások megjelenéséig nem sajátíthatóak ki az „abszentisták", vagyis a távollévők és a Székely Határvédelmi Erők volt tagjainak az 5 hektáron aluli birtokai, illetőleg a már kisajátítottakat 5 napon belül vissza kellett szolgáltatni a volt tulajdonosoknak.

333 A kérdésről lásd 9. sz. irat lábjegyzeteit.

334 A kérdésről lásd 17. sz. irat lábjegyzeteit.

A Magyar Népi Szövetség meg van győződve arról, hogy ezeknek a kívánságoknak demokrata szellemben történő megoldása hatalmas fegyvert üt ki mind a magyar, mind a román reakció kezéből, és még szilárdabb alapot teremt az itt élő népek békés együttműködésére.

ANDJ Cluj, f. 28. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Turda, d. 1/1945. 260–263. f. Stencilezett gépirat.

25.
Jegyzőkönyv az MNSZ és az ODA között lezajlott a magyar sérelmek orvoslásával foglalkozó tárgyalásról

Bukarest, 1945. december 5.

Részt vettek: Vasile Luca elvt., [*Theodor*] Iordăchescu elvt., Prof. M[*ihail*]. Dragomirescu, [*Alexandru*] Sencovici elvt., [*Oeriu*] Simion ügyv. és Kurkó [*Gyárfás*], Dr. Asztalos [*Sándor*] és Bányai [*László*] urak, a Magyar Népi Szövetség képviselői.

Dr. Asztalos: ami az *állampolgárságot* illeti, az itteni első beszélgetés alkalmával megegyeztünk, és az Igazságügyi Minisztérium részéről megígérték, hogy megoldják a problémát bizonyos utasítások kiadásával, majd összeállítják az új állampolgársági listát, ami tisztáz bizonyos kérdéseket.[335] A törvény és a szabályzat nem tisztázza, hogy akik Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe menekültek, vissza kell hogy kapják a román állampolgárságukat. Az utasításokat az Igazságügyi Min.-tól a Belügyminisztériumhoz kellett volna küldjék, hogy az megjelenjen a *Hivatalos Közlöny*ben. Ezek máig sem jelentek meg. Amikor képviselőnk elment, hogy érdeklődjön ezekről, nem fogadta őt a Miniszter úr. Ha kiadnák ezeket az utasításokat, akkor teljesen megoldódna a probléma. Sok községünk és városunk van, ahol sokan, akiknek kijárna a román állampolgárság, kimaradnak a listákról, mivel nem jelentek meg ezek az utasítások, noha ezeket Pătrăşcanu miniszter úr elfogadta. Az első beszélgetés alkalmával a Belügyminiszter úr[336] azt mondta, hogy a tervezetet átadta Luca elvt.-nak.

Luca elvt.: Én is kaptam egy példányt az Igazságügyi Min.-tól, és azt válaszoltam, hogy én semmit sem tudok mondani, mert nincs előttem a törvény, és csak az utasítások alapján nem tudok dönteni. De ha ezeket veletek együtt vizsgálták meg, akkor ki lehet adni az utasításokat. Én soha nem akadályoztam az utasítások megjelenését. Pătrăşcanu azt mondta nekem, hogy a nemzetiségi törvény[337] a király előtt van, de a király nem írta alá, és ezért nem lehet azt alkalmazni.

Dr. Asztalos: Ez a törvény helyettesítené a korábbit. De az utasítások Észak-Erdélyre vonatkoznak. Ez két különböző dolog.

335 A tárgyalások eredményeként az 1945. december 15-én megjelent 46.886. sz. belügyminisztériumi rendelet alapján, azok a személyek, akik Dél-Erdélyből Magyarországra menekülte, közkegyelemben részesültek, ezek számára a hatóságok kötelesek voltak kiadni az állampolgársági bizonyítványt, és azon észak-erdélyiek esetében, akik magyar állampolgárságért folyamodtak, nem lehetett oka annak, hogy megfosszák őket a román állampolgárságuktól. A rendelet pontosan meghatározta az ellenséggel való szolidaritás-vállalás kritériumát is, de a rendelet végrehajtásával megbízott hatóságok jogköre is megnövekedett. Ennek az volt a következménye, hogy az új állampolgársági bizonyítványok kiadását egyes tisztviselők hátráltathatták. ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 20. f. (*A Torda megyei MNSZ jogi- és közigazgatási szakosztályának beszámolója az egy éves tevékenységükről*), valamint *Fülöp–Vincze,* 1998. 143–144. p.

336 Teohari Georgescu

337 Valószínűleg a Nemzetiségi Statútum végrehajtási rendeletére utalt, amely csak 1946. szeptember 20-án jelent meg.

Iordăchescu elvt.: Meg kell kérdezni a Belügyminisztériumban, hogy hol van az elveszett irat.

Dr. Asztalos: Következik a CASBI probléma. Miniszterelnök úr júliusban egy vizsgáló bizottságot küldött Kolozsvárra.[338] Ez két hétig dolgozott, megvizsgálta a mi 150–200 jegyzőkönyvünket, és javaslatokat tett.

Luca elvt.: A CASBI probléma megoldódott. Nem tartják ellenséges javaknak a magyar nemzetiségű román állampolgárok tulajdonát, kivéve a konkrét eseteket, amikor a Szovjetunió ellenségeiről van szó. Ezeket az eseteket a településen lévő összes jogi hatalommal közösen határozzák meg.[339]

Dr. Asztalos: Tegnap voltam a CASBI Kolozsvár megyei hivatalában, és kértem, hogy mutassák meg nekem az összes új rendelkezést. Érkezett egy, hogy állítsanak össze egy adatlapot három példányban minden CASBI-nál bejegyzett állampolgár részére, és semmi más.

Bányai úr: A többi megyében is hasonlóképpen.

Dr. Asztalos: Elrendelték, hogy sorolják ide a deportált zsidók javait.[340]

Luca elvt.: Ez más. Adminisztratív céllal, nem az ellenség javaiként. Oeriu[341] volt Csíkban és Marosvásárhelyen, és konkrét utasításokat adott.

Kurkó úr: Gyűléseket szerveztünk Aranyosgyéresen is, ahol az emberek azt mondták, hogy elvették a házukat és kertjüket, mert nem rendelkeznek állampolgársággal, vagy távollevőnek tartják őket.

Luca elvt.: Ez nem lehetséges, a föld nem a CASBI hatáskörébe tartozik.

Dr. Asztalos: De mégis elvették. Ön ismeri a rendelkezéseket itt a központban, de terepen mégis így alkalmazzák ezeket.

Luca elvt.: Ha a CASBI-hoz tartozott volna, mi nem sajátíthattuk volna ki a németek földjeit. A történtek bizonyos személyek visszaélése nyomán következtek be, akiket mi leváltottunk.

Dr. Asztalos: Ilyen jellegű dolgok főleg a környező megyékben történtek.

Luca elvt.: (telefonon beszélt Oeriu min. úrral.)

(Oeriu min. telefonon válaszol: a leltározás nem jelenti a javak elkobzását. Minden, amit tettek, disznóság, és vissza kell adni az elkobzott javakat. Körlevelet küldtek az összes prefektushoz és az összes műszaki tanácsadóhoz, a CASBI ügyeivel foglalkozó irodákhoz, ami világosan kijelenti: a közigazgatási szervek kell hogy döntsenek arról, hogy az illető állampolgár a Szovjetunió ellensége volt-e vagy sem, hogy segítette-e az Antonescu rendszert, vagy az SZSZK barátja. Ezt a

338 Lásd a 24. sz. irat jegyzeteit.

339 A CASBI 1945 őszén elrendelte az érintett személyek egyénenkénti felülbírálását, s ennek érdekében bevezették az ún. fişa-rendszert. Az érdekeltek múltbeli politikai magatartását a helyi hatóságok vizsgálták meg, amely eljáráshoz a helyi politikai bizottságok szolgáltak adatokkal. Az eljárásnak ez a módja újabb visszaéléseket eredményezett, de egyben az MNSZ szerepe is megnövekedett, hiszen az általa szolgáltatott adatok is befolyásolták a vizsgálatok eredményét.

340 Az 1946. április 1-jén megjelent rendelet értelmében a deportálásból hazatért zsidókat kinevezték a vagyonuk kezelőivé, ipari javaik visszavétele érdekében sürgős távirati előterjesztést kellett intézniük a CASBI vezérigazgatójához. A deportálásból hazatért zsidótulajdonú vállalatokat csak a SZEB vezetője, Iván Z. Szuszajkov október 12-i átirata után mentesítették a zár alól.

341 Oeriu, Simion a Román Összekötő Bizottság elnöke.

véleményezést a megyei, járási vagy községi politikai tanácsos és az ODA egy képviselője kell hogy aláírja, garanciaként arra, hogy tényleg igaz, amit az illető emberről állítanak, hogy ő tényleg nem volt a Szovjetunió ellensége, és nem támogatta az elnyomó rendszert. Ezt az űrlapot elküldik a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz, hogy az illető állampolgárt kivonják a CASBI ellenőrzése alól. Holnap szétküldöm a körlevelet. Holnap 10 órakor jöjjenek hozzám az MNSZ képviselői.)

Luca elvt.: A CASBI-val kapcsolatos probléma nem a mi kormányunktól függ, és komoly harcok folytak az én és az Oeriu közbelépése nyomán, hogy a problémát ilyen módon oldjuk meg, de a [*Szövetséges*] Ellenőrző Bizottság nem hagyja, hogy csak mi ítélkezzünk az ügyben, hanem kéri az űrlapot, és ő vonja ki a személyeket a CASBI ellenőrzése alól.[342] Csak azok tartoznak a CASBI hatáskörébe, akik a Szovjetunió ellenségei voltak, és a fasiszta elemek, a többiek visszakapnak mindent.[343]

Kurkó: Pontosan ezektől a vétkesektől nem koboznak el semmit, hanem csak a szegény lakosságtól.

Luca elvt.: Senkinek nem volt joga, hogy ezektől valamit elkobozzon.

Kurkó: Banditák, aki kompromittálják az MNSZ-t és a kormányt.

Iordăchescu elvt: Melyik szerv leltároz?

Luca elvt.: A CASBI megyei hivatala de csak két hónapja.[344] Azelőtt a polgármesteri hivatal, a prefektúra vagy bárki más végezte a leltározást.

Sencovici elvt.: Kellene kérniük Oeriutól, hogy küldjön ki valakit a helyszínre.

Luca elvt.: Ő maga megy ki.[345]

Dr. Asztalos: Azok vannak súlyosabb helyzetben, akik Észak-Erdélyben telepedtek le, nem mentek el, hanem ott maradtak.[346] A Dél-Erdélyben található vagyonukat átadták a CASBI-nak. Oeriu elfogadta a mi álláspontunkat, de jött egy

342 A magyar Béke-előkészítő Osztály munkatársa úgy értesült, hogy miután az MNSZ 1946. január 31-én átadta beadványát a kormánynak a CASBI-ügyben (lásd a következő lábjegyzetet), egy orosz ezredes magához hivatta az MNSZ jogtanácsosát, és közölte vele, hogy a SZEB Moszkvának a „kisemberek" tekintetében a fişa-rendszer fenntartását, sőt velük szemben akár a CASBI-intézmény megszüntetését is javasolta, de a vállalatok továbbra is CASBI zár alatt maradnak.

343 Az MNSZ 1946. január 31-én beadvánnyal fordult a kormányhoz, amelyben kérte a CASBI zár megszüntetését mind a romániai magyar, mind a magyarországi állampolgárokkal szemben. Az MNSZ beadványát arra alapozta, hogy a fegyverszüneti egyezmény 8. pontja a magyar és német állam javainak lefoglalását célozta, annak érdekében, hogy azokat ne lehessen felhasználni a háború folytatására, valamint a potsdami egyezményre, amely úgy rendelkezett, hogy Szovjetunió kártalanítására a Vörös Hadsereg által megszállt német, finn, magyar, román és bolgár területen található német javakat fognak szolgálni. Azonban a Román Összekötő Bizottság a SZEB-nek csak a magánszemélyek javainak a zár alól való kivételét javasolta, a vállalatok, pénzintézetek stb. tekintetében továbbra is a zár fenntartása mellett foglalt állást. Lásd: *Fülöp–Vincze*, 1998. 147–148. p.

344 A CASBI megyei hivatalainak működésére vonatkozólag lásd a bevezető tanulmányt, valamint *Vincze*, 2000. 24–25. p.

345 1946 márciusában az MNSZ memorandumainak hatására összeállítottak egy miniszterközi bizottságot, amely a helyszínen vizsgálta ki a földosztás során elkövetett sérelmeket.

346 A Központi Agrárreform Bizottság 1946. január 28-i utasítása, valamint április 21-i, május 13-i és július 12-i körlevelei tisztázták ugyan, hogy a 3. § c) pontja csak a németekre vonatkozott, azonban a helyi bizottságok a legtöbb esetben tudomást sem vettek erről. 1946. április 15-én megjelent a *Monitorul Oficial*ban a minisztérium 16.467 sz. rendelete, mely szerint egyéb utasítások megjelenéséig nem sajátíthatták ki az „abszentisták" és a Székely Határvédelmi Erők volt tagjainak az 5 hektáron aluli birtokait, illetőleg a már kisajátítottakat 5 napon belül vissza kellett szolgáltatni a volt tulajdonosoknak.

főtitkár, és azt mondta neki, hogy ne vállalja a felelősséget, hanem kérdezze meg a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot. Akkor ő meggondolta magát.

Luca elvt.: A távolmaradók kérdése az ellenségeinkre is vonatkozik, akik elmenekültek a németekkel, és azokra, akik hét évig nem tartózkodtak az országban.

Dr. Asztalos: A törvényben nem határozták meg a távolmaradó fogalmát.

Luca elvt.: A polgári törvénykönyvben határozzák meg, hogy ki a távolmaradó.

Dr. Asztalos: Holnap tisztázzuk az egész problémát Oeriuval.

Luca elvt.: Mindenesetre a föld nem a CASBI hatáskörébe tartozik. Az agrárreformkor megkérdeztem Visinszkijt, hogy kisajátíthatjuk-e azoknak a földjeit, akik elmenekültek a németekkel, mert ez a CASBI hatáskörébe tartozik. A válasz az volt, hogy „Igen, mert mi nem sajátítunk ki földet". És így kisajátíthattuk a szászok és svábok birtokait.

Dr. Asztalos: De úgy alkalmazzák a törvényt, ahogy mi bemutattuk.

Luca elvt.: De ha elmenekült az ellenséggel...

Dr. Asztalos: Nem, ha katona volt.

Iordăchescu elvt.: A törvény elvileg azt tartalmazza, hogy az ellenséges javak a CASBI tulajdonába mennek át. A[*z agrár*]reformtörvény kivételt tesz ez alól.

Luca elvt.: Mi teljesen kisajátítottuk azok vagyonát, akik elmenekültek a németekkel, így nem marad földterület a CASBI számára. Falun a házat mezőgazdasági tulajdonnak tartják, ezért jogunk van a házat is kisajátítani. Tehát a szászok földjeinek kisajátításakor kisajátították a házakat is, és a CASBI részéről senki sem kéri a szász és sváb leltárt, csak a magyart. Milyen alapon? Ezt kell holnap elmagyarázni a miniszternek.

Dr. Asztalos: És most a közkegyelem problémája a hadsereggel kapcsolatban.[347]

Luca elvt.: Kiadtak erre vonatkozó utasításokat. Mondjon konkrét eseteket az Igazságügyi Miniszternek, és az embereket kiengedik a börtönből.

Simion ügyvéd: Ma jött a kormánybiztos a Nemzeti Banktól és konkrét eseteket mutatott be olyan emberekről, akik börtönben ülnek, mert várják, hogy aláírják a törvényt.

Luca elvt.: Már rég alá van írva. Az utasítások világosak: ha Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe menekültek, nem jelenti azt, hogy külföldre menekültek volna.

Dr. Asztalos: És mégis, ezt egyáltalán nem alkalmazzák.

Luca elvt.: Nem. Vannak esetek, amikor a helyi hatóságok megszegték ezeket a rendelkezéseket, de több ezer eset van, amikor alkalmazták. Ezért bocsátottak ki szigorú rendelkezéseket. Most, ahol ilyen konkrét esetek történnek, küldjék el a teljes dossziét az Igazságügyi Min.-hoz, vagy ha ez nehézségekbe ütközik, terjesszék elő a Nemzetiségi Min.-on keresztül vagy Takácson[348] keresztül, aki az Igazságügyi Min.-nál dolgozik.

347 Lásd a 17. sz. irat lábjegyzeteit.

348 Takáts Jánosról van szó

Dr. Asztalos: Konkrét eseteket mutattam be. Én személyesen küldtem táviratokat az összes adattal, és az illető személyek még ma is börtönben ülnek Kolozsváron.

Luca elvt.: Ezt persze nem lehet távirati úton megoldani. Takátsnak kell érdeklődnie, hogy ezt végrehajtsák. Ha nem, akkor jöjjön hozzánk.

Kurkó úr: Vannak esetek, amikor nem tudunk ennyit jönni-menni.

Luca elvt.: Nincs épp olyan sok eset. Ha konkrétan rá kell mutatni, kiderül, hogy nagyobb a riadalom. Amikor érdeklődtem a törvényről, azt mondták nekem, hogy a törvényt azokban az esetekben kell alkalmazni, ha Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe települt át valaki, hiszen ez nem tekintik úgy, hogy külföldre távozott. Ezért kell ezzel az üggyel kapcsolatosan érdeklődni.

Kurkó úr: Kellene egy ellenőrző bizottság a katonai börtönök ellenőrzésére.

Luca elvt.: De mit tegyünk azokkal a fiatalokkal, akik nem jelennek meg a sorozásnál?

Kurkó úr: Most nincs is bátorságuk jelentkezni.[349]

Luca elvt.: Az unokaöcsém jelentkezett, és nagyon jól bántak vele. Még a fiatalok 5%-a sem jelekezett. Most különböző okokat keresnek, hogy ne jelentkezzenek.

Dr. Asztalos: Ez a mi kötelességünk, hogy javítsunk ezen a helyzeten.

Luca elvt.: Az adók befizetését is szabotálják, és a besorozáson sem jelennek meg. Nem kérhetsz jogokat, ha nem teljesíted a kötelességedet. A közkegyelemmel kapcsolatban beszéljenek [*Lucrețiu*] Pătrăşcanuval[350] és [*Constantin Vasiliu*] Răşcanuval.[351]

Dr. Asztalos: Holnap meghallgatásunk lesz Pătrăşcanu úrnál. Még működnek a háborús tanácsok, amelyeket csak a háború idejére hoztak létre. A törvény azt mondja, hogy a háború befejezése után csak haditörvényszék létezik. Nem beszélek a rögtönítélő bíróságról, ami az egész országban létezik, hanem az ezredeknél működő háborús tanácsokról. Az egységek tisztjei védekezési jog nélkül ítélkeznek, és életfogytiglani ítéleteket is hoznak. Beszéltem erről augusztusban Pătrăşcanu úrral, és ő fel volt háborodva. Most van egy konkrét esetünk Nagyváradról, ahol valakit életfogytiglanra ítéltek, mivel Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe telepedett át.

Luca elvt.: Elképesztő, ami történik! Mi nem tudtunk semmit!

Iordăchescu elvt.: Azonnal a kormány elé kell terjeszteni ezt az esetet.

Simion ügyvéd: És kérjük az összes ítélet felülvizsgálatát.

Luca elvt.: Az ODA részéről küldjünk egy levelet a Minisztertanács Elnökéhez[352] és Răşcanuhoz,[353] amelyben bemutatjuk az esetet, és kérjük az összes ítélet

349 Az Országos Csendőrfelügyelőség 1945. szeptemberi jegyzéke szerint Háromszék, Udvarhely és Csík megyékből kevesen jelentek meg a sorozáson, egyesek a magyar hadseregben kívántak katonai szolgálatot teljesíteni. *Nastasă*, 2002. 181. p.

350 Igazságügyi miniszter

351 Hadügyminiszter

352 Petru Grozához

353 Vasiliu-Răşcanu hadügyminiszterről van szó.

azonnali felfüggesztését, amelyeket ezek a bíróságok hoztak május 9. után. – Nekünk fogalmunk se volt ezekről!

Kurkó úr: Emiatt félnek az emberek megjelenni a besorozáson.

Dr. Asztalos: Visszatérnek volt orosz hadifoglyok, és jelentkeznek a csendőrnél. Ez megírja a jelentést, hogy az illető jelentkezett, és egy hét múlva behívják az egységbe, és besorozzák, hogy katonai szolgálatot teljesítsen. Figyelembe kell venni, hogy ezek az emberek elég rossz egészségi állapotban vannak.

Luca elvt.: Pontos utasítás van: nincs munkaszolgálat, csak aktív katonai szolgálat.

Dr. Asztalos: Egy faluból az összes ember elmenekült, mert azt hallották, hogy munkaszolgálatra viszik őket, és most nincs merszük hazatérni.

Luca elvt.: Ezek mind disznóságok. Mennyit harcoltunk a munkaszázadok megszüntetéséért, de a szabotőrök odáig mentek, hogy különböző kifogásokkal elrejtették az embereket, hogy visszatartsák őket.

Dr. Asztalos: És még itt van a marosvásárhelyi diákok és tanárok esete, akik ellenálltak, hogy átadjanak egy épületet, [*Ştefan*] Voitec min. úr[354] kijelentéseire alapozva. Egyiket 18 hónapra ítélték, a többiek 1 és 3 hónap közötti börtönbüntetést kaptak.[355]

Luca elvt.: Ők nem kellett volna ellenálljanak. Most még fellebbezhetnek, és önök közbelépnek, hogy mentsék fel őket.

Dr. Asztalos: És most következik az 1940–1944 közötti megkötött jogügyletek[356] hatálytanítása.

Luca elvt.: Ha nyilvánosságra hoznánk, hogy ezt a törvény még elhalasztották, politikai zavargást okozna, mert a reakció azt mondaná, hogy a törvényt visszavonták, mert Erdélyt vissza fogják adni. Ezért összehívtam a bukaresti igazságügyi képviselőket, utasításokat adtam, hogy napolják el az ilyen jellegű tárgyalásokat arra hivatkozva, hogy ők nem szakértők és hozzanak fel egyéb okokat addig amíg a törvényt módosítják, amely ki lesz terjesztve Dél-Erdélyre is, és magába foglalja az ingatlanok újraértékelését is. Pontosan meg kell határozni, hogy alkalmaztak-e erőszakot az adás-vétel megkötése során. Már kiadtak egyes nyilatkozatokat, de egyik sem végleges.

Dr. Asztalos: Otthon a visszaadás kapcsán a kolozsvári bírók azt mondták, hogy nem alkalmazzák, amit itt határoznak, mert ők a törvényt alkalmazzák.

354 Nemzetnevelésügyi miniszter

355 László Domokos, a Haladó Ifjúság vezetője, a marosvásárhelyi tanítóképző diákja társaival 1945. június 22-én röpcédulákon tiltakozó gyűlésre hívta össze a város és környéke magyar tanulóit. hogy tiltakozásukat fejezzék ki a magyar tannyelvű iskolák épületeinek átadása ellen. December 17-én a kolozsvári katonai törvényszék őt az iskola-ügyben kiadott röpcédulák miatt hathónapi elzárásra, míg „az állam biztonságát veszélyeztető lázadásra való uszítást tartalmazó más röpcédulák" miatt tizennyolc havi elzárásra, összesen huszonnégy havi börtönre ítélte. Tizenegy vádlott-társát egy-két hónapi elzárásra ítélték. Az esetet közli a *Világosság* 1945. december 15-i száma.

356 A visszaperlésekre vonatkozólag lásd a 24. sz. irat lábjegyzeteit. Az MNSZ 1946. január 29-én ez ügyben beadvánnyal fordult az igazságügyi miniszterhez. A beadvány szövegét közli: *Fülöp–Vincze*, 1998. 147–148. p.

Luca elvt.: Micsoda gyávák! Itt épp ők ismerték el, hogy igazunk van. De utasítjuk a Belügyminisztérium szerveit, hogy ne hajtsák végre a határozataikat.

Simion ügyv.: A hivatalnokok találtak embereket a manisták közül, akik szabotálják a kormány összes rendelkezését.

Dr. Asztalos: Megyei bizottságokat neveztek ki, hogy felülvizsgálják az agrárreformot.[357] Kérjük, hogy mi is vegyünk részt az ellenőrzéseken a bizottságok tagjaiként.[358]

Luca elvt.: Ezekben a bizottságokban három tag paraszt. Egyik tag nemzetisége sincs meghatározva. Közöttük lehetnek magyarok is.[359]

Dr. Asztalos: Egy egyszerű paraszt, aki nem ismeri a törvényt...

Luca elvt.: Képezzék ki ezt az egyszerű parasztot, és működjenek együtt az összes politikai szervvel, és terjesszék elő a problémát.

Dr. Asztalos: Ha a politikai ellenőrzést az ODA végzi, akkor lehetséges így is.

Luca elvt.: Nemcsak az ODA, de a liberálisok is[360]. Az egész megyei politikai tanács kell hogy ellenőrizze és segítse. Nem adhatunk kiváltságokat egyes szervezeteknek, hiszen más szervezetek sem képviseltetik magukat ezekben a bizottságokban. De a politikai tanács komolyan vegye kézbe ezt az ügyet. Az MNSZ-ből sokan beleavatkoztak az agrárreformba, és lehetővé tették, hogy különböző banditák visszakapják a földjeiket, akik elmenekültek a németekkel, és most visszatértek. Most vissza kell adni a földet a román és magyar parasztoknak ott, ahol a korrupció segítségével a banditáknak sikerült ezt visszaszerezni. Senkinek se kellett volna megengednie, hogy belépjenek az MNSZ-be olyanok, akik elmenekültek a németekkel.

Dr. Asztalos: Inkább a hatóságok segítségével kaphatták vissza ezeket a birtokokat. Igaz, hogy az MNSZ segítségével mentették ki magukat, és az ODA jó magaviseletet igazoló bizonylatával, és ezek alapján az igazságszolgáltatás visszaadta a földjeiket. Ezért mi vagyunk a hibásak.

Az következik, hogy különbséget teszünk a menekültek és mások között? Mert egész községek vannak, ahonnan az embereket erőszakkal vitték el.

357 Az 1945. október 27-én kelt miniszteri határozattal létrehozták a Vármegyei Agrárreform Bizottságokat, melyekre átruházták a Központi Agrárreform Bizottság hatáskörének egy részét. A bizottságok tagjait a földművelésügyi miniszter nevezte ki: egy bírót, a mezőgazdasági kamara elnökét, a megyei prefektust, valamint a politikai pártok javaslatára 3 igényjogosult földművest. *Monitorul Oficial*, 1945. november 15.

358 A vármegyei agrárbizottságok összetételét jól példázzák a következő adatok: Szatmár megyében egyetlen egy magyar tagot sem vontak be, Bihar megyében, mint a földművesek képviselőjét szintén csak egy magyart találunk, a Maros megyei bizottságban csak egy magyart számlálunk, és a *Világosság* lapértesítéséből megtudhatjuk, hogy Kolozs megyében is csak egy magyar tag volt a bizottságban. A bizottság tagjai teljesen belátásuk szerint szavazattöbbséggel – hol helyszíni vizsgálat alapján, hol anélkül döntöttek – csak a kisajátításokkal foglalkoztak, juttatási kérdésekben legfeljebb tanácsadásra szorítkoztak. ANDJ SM, f. Prefectura judeţului Satu Mare, d. 38/1946. 1. f., ANDJ BH, f. Direcţia Generală Administrativă Oradea VIII., d. 961/1946. 4. f., és ANDJ MS, f. Reforma agrară, d. 264/1945–1948. 203.f., valamint *Világosság*, 1945. december 2.

359 Az MNSZ memorandumainak hatására felállított miniszterközi bizottságot vezető belügyi államtitkár 1946. március 16-án Kolozsváron kijelentette, hogy azokat a helyi földosztó bizottságokat, amelyekből a magyarokat kihagyták, ki kell bővíteni, és az így kibővült bizottságok munkájáért a főispánok a felelősek.

360 Utalás az ODÁ-hoz csatlakozott Gh. Tătărescu-féle Nemzeti Liberális Pártra.

Luca elvt.: Persze, szociális és elsősorban osztályszempontot kell szem előtt tartani akkor, amikor azt vizsgáljuk, hogy hogyan viselkedett és viselkedik az illető ember. Mi kérjük az MNSZ-től, hogy segítsen minket az összes olyan személy felderítésében, akik zavargást keltenek, hogy ne jöjjünk újra egy törvénnyel, ami visszaéléseket szül, de ragadjuk galléron az illetőket, és küldjük el, hogy keressék meg Hitlert.

Azok, akiket erőszakkal elvittek, és most visszaküldtek, törvény szerint megkapják az állampolgárságot, és visszaállítják őket jogaikba.

Dr. Asztalos: De ez nincs az agrártörvényben leszögezve.

Luca elvt.: Túl sokat foglalkoztak bizonyos értelmiségiek indokolatlan jogainak védelmével, és túl keveset a parasztokkal. Önök a banditák szószólóivá váltak. Többet kell a tömegek jogainak a védelmével foglalkozni a kulákok ellenében.

Iordăchescu elvt.: Osztálypolitikát folytassanak.

Luca elvt.: Igen. A néptömeg magába foglalja a munkásokat, kézműveseket, de nem Apor vagy Bethlen bárót. Ők a magyar nép ellenségei, és ellenükben védjük az alsóbb osztályok érdekeit. Ti *népi* szövetség vagytok, nem az összes magyarok pártja.

Dr. Asztalos: A Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe menekültek problémája, amiről az agrárreform kapcsán beszélünk, a szegényparasztokat érinti.

Luca elvt.: De a földek elkobzása túlkapás. Főleg Tordán történtek túlkapások. A prefektus nagyon igazságtalanul bánik a szegényparasztokkal. Ott volt a front, és az emberek elmenekültek. Amikor visszatértek, távolmaradóknak minősítették őket. Egyeseket kényszerítettek, hogy belépjenek a hadseregbe, mások dezertőrök voltak, mások elmenekültek a harcok miatt, de nem menekültek el a németekkel, és nem is kollaboráltak velük.

Dr. Asztalos: Egy másik probléma az anyanyelv használata lenne. A törvény kimondja, hogy a közigazgatási és törvényszéki körzetekben, ahol a kisebbségek aránya 30%, használhatják az anyanyelvet. Mi átadtuk az adatokat, és kértük, hogy állapítsák meg, hogy melyek az illető körzetek.[361] Az Igazságügyi Min. és a belügyminiszter részéről sem történt semmi, és így pár kivételtől eltekintve, mint amilyen Kolozsvár, más helyeken nem alkalmazzák a törvényt, és nem is fogadnak el anyanyelven írt kéréseket vagy petíciókat.[362]

Luca elvt.: Ezt sem kell eltúlozni. Például a magyar ügyvédek egészen az igazságügyi miniszterhez is küldenek csak magyar nyelvű iratokat.

Dr. Asztalos: A törvény kimondja, hogy az ügyvédek román nyelven mondjanak perbeszédet.

Luca elvt.: Az ügyvédek részéről ez egyenesen szabotázs. Igaz, hogy a problémát fel kellett vetni. De nem mindig kell formálisan értékelni, meg kell vizsgálni a

361 A Nemzetiségi Statútum rendelkezésének értelmében az újabb népszámlálás után a belügyminiszternek kellett volna kijelölnie ezeket a körzeteket. A Központi Intézőbizottság marosvásárhelyi ülésén Csákány Béla is beszámolt arról, hogy az MNSZ központjában elkészítettek egy statisztikai kimutatást.

362 Lásd a háromszéki esetet, 17. sz. irat lábjegyzetei.

probléma hátterét is. Természetesen a jogokat tisztelni kell. De eddig nem javasolták [*mármint az MNSZ*] fordítókat az igazságügy részére.

Dr. Asztalos: Javasoltunk fordítókat, de nem adtunk egy teljes listát.

Luca elvt.: Ebben a kérdésben el kell hogy kezdődjön a megegyezés folyamata. Teohari[363] elvtárssal kell beszélni.

Dr. Asztalos: Ami az iskolákat illeti, kérjük, hogy kapcsolatba léphessünk Voitec elvt.-al, mert sok probléma van ezzel kapcsolatban. Problémáink vannak egy bizonyos Călugăruval, aki a felekezeti iskolák igazgatója.

Prof. Dragomirescu: Az egy bandita. Mi kértük, hogy távolítsák el.

Luca elvt.: Mi a felekezeti iskolák felszámolásáért harcolunk.

Dr. Asztalos: Ami Călugărut illeti, a miniszter úr határozatával kapcsolatban nekünk azt válaszolta: Nekünk megvannak a régi törvényeink. Ő a miniszter úr rendelkezéseit törvénytelennek tartja.

Sencovici elvt.: A felekezeti iskolával kapcsolatos irányelv a következő: olvasszák be ezeket az állami oktatásba.

Luca elvt.: De tapintattal és később, nem most. Ez inkább a jövő problémája.

Dr. Asztalos: Javasoltuk helyette Bedeleanut.

Prof. Dragomirescu: Igen, ő egy rendes ember.

Dr. Asztalos: Holnap jön a mi kiküldött képviselőnk az iskolák problémáival, és kérjük, hogy lépjünk kapcsolatba a miniszter úrral.

Luca elvt.: A ti képviselőtök az iskolák kérdéseiben nem épp a magyar demokrácia legreprezentatívabb személye.[364]

Kurkó: De ő ismeri legjobban ezt a kérdést.

(Megállapodnak, hogy Iordăchescu elvt. audienciát beszél meg Voitec elvt.-nál.)

Bányai: Ami a helyi kérdéseket illeti, jogosnak tartjuk, hogy kapcsolatba lépjünk nálunk az FU[365] képviselőivel. Közöttük sok magyar van. Mi ragaszkodunk ahhoz, hogy egyszerre beszéljük meg az összes kérdést, de azt akarjuk, hogy közöttünk baráti kapcsolatok legyenek, nem viták, ami a sajtóban is megjelenik. Mi nem akarjuk, hogy a magyar lakosság a mi monopóliumunk legyen, de, mivel egy specifikusan magyar demokratikus szervezet vagyunk, elsősorban az FU-val működünk együtt, mivel a többi szervezet specifikusan román, és a kommunista és a szoc. dem. pártok nemzetköziek. Közöttünk egy szorosabb együttműködés kell hogy fennálljon, másképp nagyon megnehezítjük a nemzetiségi kérdéseink megoldását, és a reakciós elemeknek sikerül egyikünket a másik ellen uszítani. Mi azt nyilatkoztuk, hogy tagjaink lehetnek más politikai pártok tagjai, de a szoc. dem. párt megtiltja magyar tagjainak, hogy az MNSZ tagjai legyenek.

Például a magyar reakciósok tapsoltak, amikor megjelent egy cikk a szoc. dem. párt hivatalos sajtóközleményében, amelyben megkérdőjelezik a mi létjogosultsá-

363 Vagyis Teohari Georgescu belügyminiszterrel.

364 Nagy Gézára utalt

365 Frontul Unic – Munkásegységfront

gunkat, mivel a nemzetiségi kérdéseket a szocializmus fogja megoldani, és ezért elég, hogy csak a munkáspártok foglalkozzanak ezzel a kérdéssel.[366]

Luca elvt.: Ha felszámoljuk az MNSZ-t, azonnal megjelenik egy magyar párt. Vajon nekünk az jobb, hogy legyen egy reakciós magyar párt, vagy ez, amelyik demokratikus.

Bányai: A szocdem párt sajtója minket vádol, hogy túl opportunisták vagyunk a románokkal szemben, ahelyett, hogy keményebbek lennénk. Ez a taktika nagyon hasonlít a magyar reakciósok taktikájához.

Luca elvt.: Kolozsváron az SZDP két politikai vonalat képvisel a nemzetiségi kérdésben – egyet a románokkal közösen, és egyet Lakatossal,[367] aki noha együttműködik az FU-val, a nemzetiségi kérdésben egy igaztalan vonalat képvisel, nem az SZDP álláspontját, és tisztázni kellene ezt a kérdést, egy együttműködési kapcsolatot létrehozni az MNSZ, az SZDP és az [R]KP között Erdélyben. Itt a központban az SZDP és a többiek is elfogadták az ODA vonalát, amit én alkalmaztam Erdélyben, de ott ebben a kérdésben ez a tagozat[368] egy jogtalan politikát folytat.

Iordăchescu elvt.: Ez egy kis helyi egoizmus.

Luca elvt.: Lakatos bizonyos személyeket ellenez, akik belépnek az SZDP-be, azért mert reakciósok. Másrészt pontosan olyan politikát folytat, hogy odavonzza a reakciós elemeket.

Iordăchescu elvt.: Azokban a régiókban, ahol kompakt kisebbségek élnek, ott mi létrehoztuk a kulturális- és propagandaosztályokat, és egy központi bizottságot is megalakítottunk. Felvehetik a kapcsolatot ezzel a bizottsággal, hogy tárgyalják.

Bányai: Azt hiszem, hogy jogosabb, ha a vezetőséggel vesszük fel a kapcsolatot, másképp úgy tűnne, hogy két bizottságot alkotunk.

Iordăchescu elvt.: Ti mint szakértők megtárgyaljátok, és mi majd megoldjuk a problémát.

Sencovici elvt.: Ez egy nemzeti kérdés, ami az országot érinti, és elsősorban egy bel- és külpolitikai kérdés. Erdély kérdése nemcsak az MNSZ-re és a szocdem pártra tartozik. Az Önök tagozata mellett a probléma megoldását vagy felvetését a szocdem részéről, véleményem szerint adjuk át az egészet az ODA irodájának,

366 Utalás az 1945 november végétől egészen 1946 elejéig folytatott „sajtóháborúra", amely a szociáldemokrata párt kolozsvári magyar napilapja, az *Erdély* és az MNSZ lapja, a *Világosság* hasábjain zajlott. A kolozsvári magyar szociáldemokraták megkérdőjelezték, hogy az MNSZ lenne a magyarság kizárólagos politikai képviselője. „Semmiféle faji vagy nemzeti alapon történő csoportosulás – véli Wolf Sándor –, mely nem osztályalapon, hanem az osztályellentét elsimításán s az osztályérdek elhallgatásán keresztül próbálkozik a kérdések megoldásával, nem lehet életképes." *Erdély*, 1945. november 16. A kérdésre vonatkozólag lásd *Vincze*, 1997/c, valamint *Nagy*, 2007. Az MNSZ és az RSZDP OMB-a közötti ellentétre lásd még a 28., 30., 31., 43., 45–46. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

367 Lakatos István

368 Az RSZDP december elején megtartott kongresszusa után, december 11-én újra létrehozták az RSZDP-én belül az Országos Magyar Bizottságot. A hivatalos indoklás szerint „a párt magyar anyanyelvű tagjainak összefogása, a pártpropaganda és szervezés hatásosabb kiterjesztése és egységes irányítása, valamint a még mindig számos nemzetiségi sérelem érdekében szükséges egy ilyen központi összefogó szerv létesítése." *Erdély*, 1945. december 12.

hogy a nyilatkozatok, amiket Önök majd Kolozsváron tesznek, megegyezzenek az ODA jogos irányvonalával, mert ha az Önök pártja egyes tagjainak nyilatkozatait rosszul értelmezik, például ami a választásokat illeti,[369] ebből az angolok és az amerikaiak húznának hasznot.

Luca elvt.: A nemzetiségi kérdés a teljes ODÁ-ra tartozik. De itt Kolozsváron ez egy különálló eset. A szocdem párt szervezetében a tagok egy része magyar nemzetiségű, ugyanígy a kommunista pártban is. A többi szervezetnél más a helyzet. És itt össze kell hangolni a cselekedeteinket, hogy egy egységes politikát folytassunk ebben a kérdésben az egész ODÁ-val, hogy ne veszekedjünk a nemzetiségi kérdésről mi, a három szervezet: az [R]KP, az SZDP és az MNSZ. Ezek a viták veszélyeztetnék ugyanis a mi általános politikánkat a nemzetiségi kérdésben Erdélyben.

Például az MNSZ egy népi demokratikus politikai szervezet. Éppen azért hozták létre, hogy megakadályozza a magyar reakciósok szervezkedését. Ezen a szervezeten keresztül mi biztosítani tudjuk az együttműködést a magyar és a román nép között, és a békés együttélést is. Tehát fontos az együttműködés ezzel a szervezettel nemcsak az ODA-n belül. De figyelembe véve pártunk és a szocdem párt nemzeti összetételét, vannak bizonyos problémák, amelyeket közösen kell megoldanunk, mint például tevékenységünket a nemzetiségi kérdésben össze kell egyeztessük az ODA általános irányvonalával. Megtörtént, hogy az SZDP és az ODA egy egyértelmű irányvonalat követett, és mégis aláásott minket az SZDP egyik tagozata, tehát ezt itt tisztázni kell.

Bányai: Ezeknek a magyar kulturális bizottságoknak a megalakításával ne erősítsük a nemcsak soviniszta, de az igazi reakciós elemeket, mint például Pásztai Gézát, aki az egyik legnagyobb soviniszta agitátor, és aki befolyásolja ezt a tagozatot.

Prof. Dragomirescu: Értesüléseink szerint ez a tagozat felvetette a magyar autonómia kérdését,[370] és éppen a magyarok az SZDP-ből jöttek nagyon felháborodva hozzánk, hogy nem értik pártjuk irányvonalát.

Iordăchescu elvt.: Vannak egyes személyek, akik azt hiszik, hogy ez a megoldás, és küldtek nekünk egy jelentést, hogy ez az egyik megoldás. A románok megijedtek ezektől a véleményektől, és botrányt csaptak. Én ott voltam, és mondtam, hogy a bizottság visszautasította ezt a véleményt. Mi először véleményeket kértünk a probléma megoldásáról, és ők, ahelyett, hogy nekünk küldték volna ezeket a véleményeket, átadták a bizottságnak.[371]

369 Az SZDP az 1945. december 1–3. között lezajlott kongresszusán az önálló lista mellett foglalt állást.

370 Az autonómia-tervezetek közli: *Gyarmati*, 1996.

371 Bruder Ferenc az 1945. június 14-én keltezett levelében fejtette ki véleményét az RSZDP Központi Vezetőségének az erdélyi kérdés rendezéséről. Az irat megtalálható: PIL, 283. f., 12. cs., 82. ő. e., 17. f. Pásztai Géza javaslata uo. 18. f.

Luca elvt.: A ti újságotokat, az „*Erdélyt*" ellenőrizni kellene, mert pl. volt egy cikk, amit cenzúrázni kellett, mert provokatív és revizionista nézeteket tartalmazott Erdéllyel kapcsolatban.[372]

Sencovici elvt.: A pártokba az értelmiségiek, munkások, magyarok és románok párttagokként lépnek be, nem mint magyarok vagy értelmiségiek. Az MNSZ-be csak mint magyar lép be valaki, tehát mi a pártban nem a hagyomás magyar szellemben fogunk nevelést biztosítani, hanem egy szocdem, kommunista stb. nevelést, de magyarok részére magyar nyelven. Itt nem érthető a szocdem párt tagozatának a lényege, mintha ez valahogyan helyettesíteni akarná ezt a magyar szervezetet. [*Vagyis az OMB az MNSZ-t*]

Iordăchescu elvt.: Nincs szó helyettesítésről.

Luca elvt.: Nálunk is létezik agitáció és propaganda, ami magyar nyelven ad ki anyagokat. Ennek nálatok is kellene léteznie.

Iordăchescu elvt.: Így van nálunk is. Nem folytat különböző politikát, csak magyar nyelven teszi román helyett, ugyanaz a politika, mint a pártban.

Luca elvt.: De ott létezik egy törekvés, ahogy az más megyékben is történt, hogy jöttek a magyar és a román szocdem tagok is, hogy alakítsanak két szocdem pártot politikai és szervezeti szempontból is.

Iordăchescu elvt.: Kolozsváron a teljes politikai tagozat téves politikát folytat, nemcsak a magyar tagozat.

Luca elvt.: Határozza meg pontosan ennek a kulturális bizottságnak a szerepét magyar nyelven. Ha ez a szocdem párt különleges politikáját folytatja, ezt már nem értem meg, és nem lehetünk közömbösek mi sem, az [R]KP, és a többi szervezet sem az ODA-ból, mert egy a szocdem párt politikája és más az, hogy jön ennek a pártnak egy magyar tagozata, amely az ODA-tól idegen politikát folytat, ami látszólag kulturális, de tulajdonképpen politikai, és ellentétes az ODA és az SZDP irányvonalával. Ebben az esetben mi egy kritikus álláspontot kell hogy képviseljünk, és komolyan felvessük a kérdést.

Iordăchescu elvt.: Egy szabályzatot fogunk szerkeszteni. A mi alapszabályunk csak propagandacsoportokat enged meg, amelyek nem folytatnak sajátos politikát. Nem engedhetjük meg, hogy pártot hozzanak létre a pártban.[373]

Luca elvt.: Elsősorban Kolozsváron ellenőrizzék a helyzetet.

372 A Propagandaminisztérium kolozsvári tanácsosa, Méliusz József 1946 júniusában felháborodottan jelentette, hogy „az *Erdély* c. szociáldemokrata újság erőteljes, és a jelek szerint jól meghatározott terv szerint folytatott propagandát kezdett Erdély függetlensége érdekében. [...] Javaslom, hogy az Erdély ellen foganatosítsanak határozott intézkedéseket, mert a lap a magyar sovinizmus szítójává és konzerválójává vált." Idézi *Molnár*, 1993. 139. p.

373 Az RSZDP a hivatalos lapjában, a *Libertatea*ban 1946. február 4-én egy hivatalos közleményt adott ki, amelyben elhatárolódott az OMB politikájától: „Egyes érdekelt és be nem számítható [*sic!*] körök az utóbbi időben Erdély helyi autonómiájának gondolatát kezdték szellőztetni. [...] A szociáldemokrata párt politikai ügyosztálya megvizsgálva az ún. erdélyi autonómia körül keletkezett agitációt, megállapítja, hogy ezt a kérdést felelőtlenek vagy érdekelt körök vetették fel, hogy az állambomlasztó sovinizmust napirenden tartsák és terjesszék, és ezzel zavargásokat idézzenek elő. A politikai ügyosztály megállapítja, hogy a szociáldemokrata párt sohasem volt híve azon országrészek területi autonómiájának, amelyek csatlakozásukkal az egységes és oszthatatlan román állam szerves részei lettek. [...] a szociáldemokrata párt Erdélyt Románia szerves részének tekinti, mint ahogy elismerte ezt a trianoni békeszerződés és a szovjet kormány is."

Most, azt hiszem, hogy konkrétan az ODA irodája kell hogy segítséget nyújtson minden bemutatott probléma megoldásához az összes minisztériumnál.

Pénteken Kolozsváron rendeznek egy nagy politikai testvériségi gyűlést, amit a helyi kezdeményezés hívott össze, és ahol fellép a Mojszejev együttes, hogy bemutassa a népek barátságát az SZSZKSZ-ban. Én javasoltam, hogy jöjjön Groza is, részünkről megyek én, jöjjön Voitec és Potop[374] is és pár román értelmiségi.

December 1-én egy provokáció történt. Az elnökség részéről utasításokat adtak, hogy többé ne tartsanak Te Deumot. Meg kell találni, hogy ki adta az utasítást. Semmi esetre sem jöhetett a kormánytól. Nem tartottak Te Deumot, ami egy nagyon kellemetlen hatást keltett. Mi szeretnénk ez alkalommal kijavítani azt a hibát.

Dr. Asztalos: Még vannak problémáink a pénzügyminisztériummal és a nemzetiségi min.-mal kapcsolatban.

Luca elvt.: Răcoasa[375] a küldöttekkel megy az összes minisztériumhoz. Neki vissza kell nyernie tekintélyét az összes minisztériumnál. Menjen a pénzügyhöz és a hadügy min.-hoz, az igazságügyi min.-hoz, és ahol nehézségekbe ütközik, keresse meg Grozát.

Mindaz, amit itt megbeszéltünk, már rég el van döntve Gozával és az illető miniszterekkel. Csak alkalmazni kell a határozatokat. Ez Răcoasa szerepe.

Azután majd megnézzük az eredményeket, és újra megbeszéljük az ODÁ-val. Ha nem érnek el eredményt, akkor más módszereket alkalmazunk. Akkor nem az MNSZ támadja meg a szabotőröket, hanem mi, az ODA, a sajtónkon keresztül, az értekezleteinken, és megmutatjuk, hogy ki munkál a román nép nemzeti érdekei ellen, ki tapossa a demokrácia törvényeit a nemzetiségek tekintetében.

A nemzetiségi kérdés nem az MNSZ sajátos problémája, hanem a teljes román demokráciáé. Csak így érhetjük el a kitűzött célt. Ha csak az MNSZ tesz panaszt, akkor nem sikerült a teljes ODA-t mozgósítanunk erre a célra. A román tömegeknek meg kell hogy értsék Románia nemzeti érdekeit, azt hogy megoldja az együttélő nemzetiségek nemzetiségi problémáit.

Sencovici elvt.: De ezzel az MNSZ-nek segítséget akarunk nyújtani és nem konkurenciát teremteni.

Luca elvt.: A nemzetiségi kérdés megoldása az egész ország problémája, és egy nemzetközi probléma is. A nemzetiségi probléma megoldásának módja nagyon fontos, attól függ a béke a Duna-medencében. Az általunk felvállalt irányvonal kilép Románia keretei közül, ez a kis országok harcának problémája a függetlenségük érdekében, és az együttműködésük a nemzeti függetlenség védelmében, amit az új bíráskodások veszélyeztetnek, amelyek különböző viszályokat teremtenek. Nagyon helyesen vetette fel Balogh[376] Marosvásárhelyen a kérdést: Ha elveszel 2–3 megyét, megoldottad a magyarok és románok közti nemzetiségi

374 Aurel Potop, a Nemzetnevelésügyi Miniszérium államtitkára.

375 Utalás Vlădescu-Răcoasara, a nemzetiségi államtitkárság vezetőjére..

376 Valószínűleg Balogh Edgárra utalt.

kérdést? Nem! Egy folyosóval szintén nem oldottad meg, mert a székelység a magyar lakosság 1/3-át jelenti. Tehát Erdély egységes kell hogy maradjon. Tehát nem a határok kérdését kell megbeszélni, hanem a két népesség egyesülését. Ezzel a politikával segítjük a magyar demokráciát is, amely fontos harcot vív a reakcióval, amely éppen az imperialista agitációra támaszkodik, hogy visszakapja Erdélyt. Erdély egy összekötő híd kell hogy maradjon a két ország között. A nemzetiségi kérdést véglegesen a szocializmus oldja meg, de most is lehet javítani a helyzetet. A nemzetiségi kérdés nem más, mint egy osztályprobléma, a polgárság problémája, amit eszközként használ fel hatalma megtartására. Látjátok a gyarmatok harcát, látjátok az imperializmust, amely erőszakkal próbálja legyőzni a szabadság kivívásáért küzdő népek harcát. Olvastam ezzel kapcsolatban egy nagyon érdekes cikket a *Timpuri Noi*-ban Indokínáról és Indonéziáról.

Mi a testvériségért harcolunk, de ezt el lehet érni egyenlő, nem formális, hanem valódi jogokkal. Nehéz Erdélyt finanszírozni, de ne felejtsük el, hogy egy óriási gazdagságot hozott nekünk, és érdemes igazságosan és demokratikusan megoldanunk a problémát, hogy az erdélyi nép növelje a gazdasági és kulturális színvonalát. Láttátok a kommunista párt hozzáállását, hogy Erdély ne egyik vagy másik hatalom gyarmata, hanem a nép tulajdona legyen.

Hogy segítsünk a problémáitok megoldásában, én vagy Dragomirescu barát[*unk?*] beszélünk Răcoasaval, és majd elmondjátok milyen eredmény született.

(Az MNSZ küldöttség elmegy.) [...][377]

(Belép Dr. Petru Groza miniszterelnök úr.)

Luca elvt.: Két fontos problémát beszéltünk meg: egyik a nemzetiségek kérdése, amit úgy láttunk, hogy nem mehet így tovább. Hiába teszünk nagyon szép nyilatkozatokat, de a gyakorlatban alulról szabotálnak minket a törvények alkalmazása során. Egyes minisztériumokban azt mondják: Nem tartozik rám a miniszter határozata.

Dr. P. Groza: Tudatták velem, hogy egy régióba kukoricát küldtek. Ez nem jutott el a címzetthez, mert az INCOOP[378] a prefektus közrejátszásával feketén eladta. Utasítást adtam, hogy indítsanak vizsgálatot. A Beszerzési Igazgató nem akarta megtenni. Bodnăraş[379] kezére adtam, hogy zárja börtönbe szabotálás címén, hogy példát statuáljunk. Így kell cselekedni. Találjanak csak szabotázst nálam Déván.

Luca elvt.: Megyegyeztünk a CASBI-val kapcsolatban a vagyonok visszaszolgáltatásáról. Most Pătrăşcanu összehívta az észak-erdélyi bírókat. Elismerik, hogy joghézagok vannak, és meg kell változtatni a törvényt. Nem akartam, hogy azt higgyék, hogy a törvény alkalmazásának elhalasztása azért lenne, mert Erdély kérdése tárgyalás alatt van,[380] és elintéztem, hogy az összes eljárást halasszák el

377 A kihagyott részében egyéb államigazgatási kérdéseket és a kormány helyzetét vitattak meg.
378 Institutul Naţional al Cooperaţiei – Nemzeti Szövetkezeti Intézet
379 Utalás Emil Bodnăraşra
380 Utalás arra, hogy a Külügyminiszterek Tanácsa londoni ülésszakán elnapolták a magyar–román határvita lezárását. A kérdést újbóli megvitatására 1946. május 7-én, a párizsi ülésszakon került sor.

a törvény módosításáig. Ahogy visszamentek, gyűlést rendeznek az összes bíróval, és azt mondják, hogy ők nem alkalmazzák a miniszter utasítását, mert a törvény az törvény, és alkalmazzák a törvényt a miniszter rendelkezése ellenére.

P. Groza: Így kell Pătrăşcanunak.

Egy akciót készítenek elő ellenünk, és nem a gazdasági ágazatban, és ezt ki kell védenünk.

Én nem vagyok elégedett a szocdem indítvánnyal. Miért hangsúlyozzák most, hogy külön utakon járnak?[381] Lehet, hogy mi is külön úton megyünk, de ezt mégsem jelentem ki az indítványomban. Maniu minden merészsége azon alapszik, hogy majd megtörik a proletariátus egységét. Tudott dolog, hogy az én erősségem a Munkásegységfront. Be fogom hívni Titelt,[382] hogy megmondjam, milyen játékot játszik, lehet, hogy nem veszi észre. Pontra teszem.

Nagy pontossággal előkészített összeesküvés készül ellenünk. Ne higgyék azt, hogy a szovjet hadsereg azért van itt, hogy segítsen. Nem juthatunk el odáig. Más az én helyemben talán meg lenne hatódva.

Sencovici elvt.: Éppen ezekről beszéltünk. De semmit se lehet tenni ezzel az államapparátussal.

P. Groza: Akartam küldeni ajándékba Debrecenbe fát és sót. De az általam aláírt naplót[383] a szociáldemokraták nem írják alá, és nyílt levelet küldenek Rădăceanu[384] és Voitec aláírásával: „Nem fogadom el".

Iordăchescu elvt.: Lehet, hogy ez más. Ők is fontosabb törvényekkel kell szembenézzenek, amelyeket nem ismernek.

P. Groza: Ha Titel még tovább megy ezen az úton, elsüllyedünk. Én kiemelkedek, de ti lenn maradtok. Én még talpra tudok állni. Vegyétek észre, hogy mit tesztek, ha még létezik egy kevés marxizmus a szociáldemokratáknál. A veszély most még közvetlenebb.

Iordăchescu elvt.: Ha ő még nem győződött meg erről, habár mi mondtuk neki...

P. Groza: Én nagyon könnyen kimenthetném magam, és azt mondom: nem vállalom a felelősséget. De nem teszem. Az én szájamból ez nem fog elhangzani. Tătărăscu[385] mindig segített engem, de ő eléggé ingadozik. Ha a burzsuj Tătărăscu megmarad, a Munkásegységfrontnak szent kötelessége, hogy megmaradjon. Ha nekem szövetségesem a Munkásegységfront, akkor egyáltalán nem félek.

Sencovici elvt.: De mit adunk a proletariátusnak?

Luca elvt.: A kollektív szerződéseket szabotálják.

P. Groza: Túl sokat tárgyalunk. Nagyon drasztikus intézkedéseket fogunk hozni. Celac nagyon gáncsol az agrárreformmal.

Luca elvt.: Az MNSZ küldöttsége holnap megy a CASBI kérdésről tárgyalni. Súlyos az ezredek melletti hadbíróságok által védekezési jog nélkül elítéltek esete.

381 Lásd a fenti lábjegyzeteket.
382 Utalás Titel Petrescura, az RSZDP elnökére.
383 Egyes jogszabályok a Minisztertanácsi Naplóban jelentek meg.
384 Utalás Lothar Rădăceanu munkaügyi miniszterre.
385 Utalás Georghe Tătărăscu külügyminiszterre.

P. Groza: Én csak most hallok erről. Mondjanak egy konkrét esetet.

Luca elvt.: Azonnal semmisítsenek meg minden május 9. utáni ítéletet. Az emberek félnek megjelenni a sorozáson.

P. Groza: Holnap 11-kor jöjjön hozzám a Madosz ügyvédje, és a kérdést Pătrăşcanuval egy miniszteri naplóval rendezzük.

Luca elvt.: A második probléma az államapparátus.

P. Groza: Amikor a miniszterek végrehajtják azt, amit ők maguk határoznak, akkor elkezdhetjük a végre nem hajtásért felelős személyek megbüntetését. De ha maguk a miniszterek szabotálnak, az egész személyzet bátorságra kap, és szabotálják a minisztert.

Luca elvt.: Határozatot hoztunk, hogy összehívjuk az összes ODA-s minisztert, hogy újra megbeszéljük a problémát a politikai tanács előtt, ahol megkérdezzük, hogy hogyan hajtották végre a határozatot. Megmondjuk nekik, hogy ha nem értik meg, hogy tisztogatást kell végezniük, akkor a nép fogja azt megtenni.

P. Groza: Én felhívom a miniszterek figyelmét, hogy ha nem végzik el a kötelességüket, a nép megteszi a magáét, és az tragikus lesz, mert sok miniszter nem fog felemelkedni. Én felkelek, de ők nem.

Luca elvt.: Ki adott utasítást az Elnöki Hivataltól, hogy ne tartsanak Te Deumokat Kolozsváron december 1-től?

P. Groza: Nem igaz, senki sem adott ilyen utasítást. Kaptak valamit írásban? Ezt nem lehet egy telefonutasításra végrehajtani! És ezek után az egész sajtóban bemutatták, hogy hogyan fognak Te Deumokat tartani az egész országban! Fülön csípem a prefektust.

Luca elvt.: Épp azt akartam, hogy te is megerősítsd. Tehát egy provokáció volt. Meg kell tudni, ki írta ott alá az utasítást. Ellenőrizni fogom.[386]

ANIC, f. 2348. CC al PCR, Cancelarie, d. 119/1945. ikt. sz. 118/1945. 2–16. f. Román nyelvű jegyzőkönyv.

386 A jegyzőkönyv itt lezárult.

26.
Az MNSZ „kiszélesítéséről" az elnökség és egyes magyar intézmények vezetői között folytatott megbeszélésről felvett jegyzőkönyv

Kolozsvár, 1946. január 6.

Jelen vannak: az eredetiben mellékelt jelenléti ív szerint az alábbiak:

Kurkó Gyárfás MNSZ elnöke, Nagy István a Magyar Írók Szövetségének elnöke, Hadházy Sándor tankerületi főfelügyelő,[387] Kós Károly okl. építészmérnök, Szentimrei Jenő az Állami Magyar Színház Igazgatója, Kacsó Sándor a *Falvak Népe* főszerkesztője, Sipos Sándor kisgazda, Szepesi Sándor munkás, dr. Huszár Kálmán a Kaláka Szöv. Központ jogtanácsosa, Bányai László MNSZ alelnök, Bernáth Ernő a *Szabad Szó* kiadóhivatal v. ig., Csákányovszky Károly nyomdászmester, Czikó Nándor MNSZ végrehajtó bizottsági tag, dr. Csőgör Lajos egyetemi tanár, rektor, dr. Demeter János egyetemi tanár, MNSZ végrehajtó bizottsági tag, Fodor Sándor kereskedő, Balogh Edgár MNSZ alelnök, Lukács Mihály földmíves, Székely Mihály földmíves, Balogh Béla tisztviselő, Erdélyi Gyula tankerületi főfelügyelő, Révi Ilona MNSZ végrehajtóbizottsági tag, Nagy Elek hírlapíró, Szemlér Ferenc a *Népi Egység* szerkesztője, Méliusz József sajtótanácsos, Galgóczi Ferencz bankigazgató, Szabó Béni iparos.

Kurkó Gyárfás az MNSZ elnöke, a következő szavakkal[388] nyitja meg az értekezletet:[389]

Mélyen tisztelt értekezlet! Üdvözlöm a jelenlevő testvéreinket, és a mai értekezletet megnyitom. A mai értekezlet célja, hogy megvizsgáljuk mindazon társadalmi kérdéseinket, amelyek részben nemzetiségi, részben pedig nemzeti keretek közt mozognak. Így a meghívóinkat elküldtük minden olyan társadalmi intézményünk felelős vezetőinek, amelyek olyan poszton vannak, hogy feltétlenül magyar tömegeket képviselnek. Ezentúl gazdasági szakembereket is figyelembe vettünk, akik hozzá kell járuljanak mindazon kérdések megoldásához, amelyek a romániai magyarságot érdeklik. Így meghívtuk egyházaink püspökeit is, akik sajnos személyesen nem jelenhettek meg, hanem levelet küldtek, amelyben igazolták magukat. Valami félreértés lehetett, mert azt hitték, hogy itt politikai nyilatkozatról lesz szó, jóllehet nem volt célunk egyáltalán a mai napon politikai

387 1945-ben kinevezték a kolozsvári tankerületi főigazgatóság élére.

388 Kurkó hasonló hangvételű beszédet tartott január 3-án a kolozsvári hóstáti földeszeknek. *Világosság*, 1946. január 6.

389 Gyallay-Pap Domokos magyar külügyi sajtó attasé szerint az értekezlet összehívására azért került sor, mert „a Népi Szövetség az utóbbi hónapokban igen súlyos válságba került egyes központi vezetők népszerűtlensége és a megyei vezetők tehetetlensége folytán. A Népi Szövetség a szó szoros értelmében csőd előtt állott, mert erkölcsi súlyának csökkenésén kívül a magyarság gazdasági vezetése is kezdett kicsúszni a kezéből." MOL, a Miniszterek és miniszterhelyettesek iratai, Gyöngyösi János – 1946., XIX-J-1-n, 24. doboz. Gyallay-Pap Domokos feljegyzése, Bukarest, 1946. január 8. (Az értekezletről a *Világosság*, 1946. január 9-én számolt be.)

kérdésekkel foglalkozni, hanem azokkal a kérdésekkel, amelyek az egész egyetemes magyarság és az egész magyar nemzet érdekei: elsősorban a kenyér és az életfennmaradás biztosítása. Remélem, hogyha ezt tudomásukra hozzuk, és nyilvánvalóvá válik ennek az értekezletnek az anyaga, nem lesz és nem lehet magyar ember, aki a félreállást vállalhatná. Noha nem akartunk ma egyáltalán politikai kérdésekkel foglalkozni, miután most már így szűkebb körben vagyunk, én a megnyitómat felhasználom, hogy rámutassak egy-két politikai kérdésre, amelyeket éppen ezért vettek fel, hogy lehetőséget nyújtsunk egy olyan vitára, amelyből, kiindulva általános nemzetiségi kérdéseinket megvizsgálhatjuk.

A Magyar Népi Szövetség mint politikai szervezet nem párt, ezt már kihangsúlyoztuk, mint ilyen szervezet, első pillanattól kezdve az egyetemes magyarság érdekeit tartotta szem előtt, és ennek figyelembevételével bontott zászlót ezelőtt már több mint egy évvel. Hogy nem terebélyesedhetett a központja olyanná, mint ahogy azt megkívánná társadalmi helyzetünk, rá kell mutatnunk ennek az okaira, következményeire és hibájára, s a hibákat ki kell küszöbölnünk. Hatalmas szakadék volt a különböző társadalmi rétegek között és ezt az egyik napról a másikra nem lehetett betömni. Azonkívül ezt feltétlenül megnehezítette volna annak a radikális csoportnak a munkáját, amely vállalta a magyar ügy képviseletét. Kezdetben az a harc, amit vállalni kellett a reakcióval szemben, nehézségekbe ütközött volna, ha már akkor azokat a közéleti férfiakat bekapcsoltuk volna, akiket a múltból ismertek, amikor sokak szemében mindenki fasiszta és reakciós volt. Hiszen saját sorainkban is volt szakadék. Román részről értettek ahhoz, hogy kellett átállani egyik napról a másikra a szövetségesek oldalára, és amíg román részről a demokrácia köpenyébe bújt a reakció, addig ez a magyar oldalon nem állott. Így természetes, hogy nagyon meg kellett válogassuk a mi embereinket, és innen következett, hogy csak most kezdtünk addig eljutni, hogy megengedhessük a szervezet kibővítését, a keretek szélesebbre nyomását. Azonban ez nem a mai gyűlés feladata, nehogy megnehezítsük azt a munkát - melyet eddig többé-kevésbé eredményesen vittünk - azzal, hogy támadási lehetőségeket nyújtsunk ellenséges viselkedésű embereknek, akik azt lesik, hogy hol rúghatnak bele azokba a jogainkba, amelyeket részben már biztosítani tudtunk. Hogy helyesen választottunk-e akkor, amikor a román demokrácia, és nem a román reakció mellett foglaltunk állást, olyan ember nincs, aki erre azt mondaná, hogy nem. Aki mást válaszolna, vagy ezt a mi választásunkat elítélné, az a magyarság soraiban nem foglalhat helyet, és magyarnak nem vallhatja magát. Mi nem nemzet vagyunk itt, hanem nemzetiség, és ezt figyelembe kell vegyük. Egy nemzetnek kormánya van, amely egységesen irányítja az országot, kulturális veszélyei nem állanak fenn. Neki könnyebb, mint a nemzetiségnek, mint amilyen a mi helyzetünk is, ahol már a kormány vagy államapparátus rendezi jogunkat. Így természetes, hogy a román haladó demokráciát támogatjuk, ez a legkomolyabb elhatározásunkból származott, más kiutunk nemcsak hogy nem volt, hanem a jövőben sem lehet. Nem beszélek

most világtörténelmi eseményekről, amelyek azt az irányt szabják, amelyet mi most követünk, hanem csak magunkról, mint nemzetiségről.

Megalakulásunk óta ezalatt a rövid idő alatt nehéz harcok[*ban*] kellett küzdenünk. Teljesen szétszórt állapotokat találtunk, nem volt kellő egészséges és elég széles garnitúra ahhoz, hogy keresztülvihettük volna összes intézményeink demokratizálását. Akik voltunk, a múltban a földalatti munkához voltunk hozzászokva, ahol szűk keretek között kellett mozogni, és ez kísérte az embert a felszabadulás után is. Ebből fokozatosan kellett kineveljük magunkat, de még a mai napig is kötnek ezek a múltból maradt gyengeségeink. Ma azonban kezdjük megérteni a feltétlen összefogás szükségességét, nemcsak mi magunk, hanem a jobbról jövő testvéreink is, akik bizonyos tartózkodással voltak a múltban, vagy érzékenységi kérdések is távol tartották. Ez is akadályozta az együttműködés lehetőségét. Ugyanakkor azonban, ha nem is volt olyan harmonikus együttműködés szervezeteinkben, a jóindulat megvolt a társadalmunk többi rétegeiben is. Tanítóink és tanárainak, ha nem is kapcsolódtak be közvetlenül a bizalmas politikai megbeszéléseinkbe, bent vannak szervezeteinkben, hogy amint azt hangsúlyoztuk, most egy éve a kongresszuson,[390] saját munkájukkal bizonyítsák be, hogy kiérdemlik bizalmát a radikális munkásságnak. Munkájuk után, a bizalom elnyerése után könnyebb lesz a helyük biztosítása.

Miután elértünk bizonyos fejlődési fokot, az építés és a szervezkedés terén is, hiba lenne a mi részünkről is nem meglátni, hogy további lépésekhez új állásfoglalásra van szükség, ugyanis ha ma megállunk az úton, a fejlődést feltartjuk. Míg ha belátjuk, hogy szükség van egy szélesebb összefogásra, és nagyobb tágításra, feltétlenül teljesíteni tudjuk történelmi hivatásunkat. Amikor a nehézségeket átvészeltük, elkövettünk mindent, hogy az egyetemes magyarság érdekeit képviseljük, és jogait védjük annyira, hogy sokszor bizony egyes kérdésekben ellentétek is vetődtek fel, még saját sorainkban is. Így, mikor a táborokat fel kellett oszlatni,[391] akkor voltak, akik azt mondták, hogy fasisztákat engedünk szabadon, vagy amikor a foglyokat kellett hazaszállítani, hogy azok fasiszták. Így volt az elmenekültek ügyében, amikor azt az álláspontot meg kellett változtatni, hogy ezek az ellenséggel menekültek el.[392] Rá kellett volna venni bizony a román demokráciát is, hogy álláspontját megváltoztassa, sőt ő vegye a kezébe az ügyet, és a Szovjetunió felé ezt a kérdést úgy állítsa be, hogy megváltoztassák az erre vonatkozó felfogást.

Egyházainkkal kapcsolatos munkáinkról felesleges is beszélni, ők maguk is elismerik, több köszönő-levelükben,[393] hogy a legkritikusabb időkben nemcsak mi

390 Lásd Kurkó beszédét a kolozsvári kongresszuson lezajlott vezetőségi választások előtt, 11. sz. irat.
391 Utalás az internálótáborokra, erre vonatkozólag lásd a bevezető tanulmányt.
392 Az állásfoglalásnak nagy jelentősége volt, hiszen az agrárreform és a CASBI intézkedései több százezer magyar menekültet károsítottak meg.
393 Lásd Márton Áron gyulafehérvári római katolikus püspök, Sándor Imre kolozsvári helynök és Nemes Elemér, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspök-helyettesének köszönő leveleit. Közli: *Világosság*, 1945. május 17.

magunk, hanem a szovjet hadsereg és a Kommunista Párt is minden támogatást megadott, ha segítségre volt szükségünk. Mindezek ellenére most különböző akciók indultak ellenünk. A százas intézőbizottsági ülésünket[394] rossz indulatú hullám előzte meg. Amikor állásfoglalásunk[395] megjelent, láthatták támadóink, hogy ez nem az, amit beharangoztak. Ezután azonban egy szerencsétlen nyilatkozat jelent meg a *Világosságban*,[396] amiről kiderült, hogy nem is Groza mondta, és vizsgálat is indult meg, hogy milyen úton került ez a lapba. Lényeg az, hogy a Népi Szövetség nem tett ilyen nyilatkozatot, és nem is tehetett. Amit az MNSZ kinyilatkoztatott, azt mindig a legnagyobb nyilvánosság előtt tette meg. Ez a Marosvásárhelyi Kiáltvány volt,[397] és azt nem is cáfoljuk meg. Hogy ilyen roham indult szervezetünk ellen, ez természetes is, hiszen a súlyos időket átvészeltük, és éppen ebben a veszélyes és nehéz helyzetben könnyebb volt a visszahúzódás és a hibák észrevétele. Most, amikor a harc ebbe a mederbe jutott, sokkal könnyebb kívül maradni, nem hozzájárulni a munkához, a hibákat a papírra vetni, és amikor eljön az ideje annak, hogy kiálljunk, akkor hátba támadni szervezetünket. Ezt egyik becsületes tagja az erdélyi magyarságnak sem teszi, és mind elismeri, hogy azt a munkát, amit eddig vittünk, az adott körülmények között nem lehetett volna jobban megvalósítani. Ugyanakkor látják ezen testvéreink azt is, hogy időszerűvé vált még jobban átfogni a magyar társadalmat. Hiba lenne a mi részünkről is nem tájékoztatni minden erre érdemes testvérünket arról, hogy itten milyen munka indult meg. Az a román reakció, amely 25 éven át megfosztott minden jogainktól, hogy a múlt évben léket kapott, azt hitte, hogy az ő érdekeiért a szövetségesek összevesznek és háborút idéznek elő. A londoni konferencia[398] bukása után remélték, hogy Moszkvában[399] nyerik meg a csatát. Hogy mennyire csalódtak, az nyilvánvalóvá vált. Amit ott elértek, az mindössze annyi, hogy egy-egy minisztert a két történelmi pártból beküldjenek a kormányba.[400] Ilyen úton érték el azt, amit itt a román demokrácia legalább háromszorosan adott volna meg. Nem két minisztert, hanem ötöt-hatot kaphattak volna. Most ez a reakció, hogy valahogy kiküszöbölje az elszenvedett vereséget, a magyarság között keresi az újabb ütközőpontot, s hogy terrorral nem sikerült megsemmisíteni nemzetiségünket, most több csoportban dolgozik ellenünk. Négy frakció dolgozik, amelyek közvetlenül, vagy közvetve érintkezésben vannak Maniuval és Brătianuval. Nem beszélek arról, hogy egyik és másik radikális román szervezetben is vannak törekvések

394 Utalás az 1945. november 15–18. között lezajlott marosvásárhelyi értekezletre. Lásd a 20–24. sz. iratokat.
395 Lásd a 23. sz. iratot.
396 *Világosság,* 1945. november 22.
397 Lásd a 23. sz. iratot.
398 A Külügyminiszterek Tanácsa londoni ülésszakán felszínre jutottak az angolszász nagyhatalmak és a Szovjetunió közötti nézetkülönbségek, és emiatt a magyar–román határvita kérdésében sem született megegyezés. Bővebben lásd: *Fülöp,* 1994. 41–61. p.
399 A moszkvai konferencia alkalmával a szövetséges nagyhatalmak többek között megegyeztek, hogy Anglia és az Amerikai Egyesült Államok – bizonyos feltételek mellett – elismerik a Petru Groza vezette kormányt. Bővebben lásd: *Giurescu,* 1996. 596–605. p. és *Fülöp,* 1994. 65–67. p.
400 A Nemzeti Parasztpárt Emil Haţieganut, míg a Nemzeti Liberális Párt Ion Mihalachét delegálta a kormányba, mindketten tárcanélküli államtitkárok voltak.

arra, hogy különböző szekciók jöjjenek létre, s így minden eszközzel megakadályozzák a magyarság egységének a biztosítását. A tárgyalások ilyen mederben vannak – nem tudom, hogy ráébrednek-e az illetők a kudarcra – de ha nem, és a tárgyalások tovább folynak, és elkezdik a zászlóbontást, ugyanazt követik el, mint annál az emlékezetes Goga–Cuza kormányhoz való csatlakozásnál,[401] mikor másnap ez a kormány megbukott. Ebben az állapotban van ma az a pár frakció, amely Brătianuval és Maniuval érintkezést keres.

Mi lehetővé tettük az MNSZ-be való teljes felsorakozást. Pártokkal, mint magyar szekciókkal nem tárgyalunk.[402] Ez határozott állásfoglalásunk. Az MNSZ nem politikai párt, hanem szervezet és ebben a keretben mint az alapszabályok előírják, benne lehet mindenki – lehet az angolbarát vagy szovjetbarát – itt megcsinálhatják a maguk frakcióit, de annak a szükségességét ki kell hangsúlyoznunk, hogy a magyarságnak ezt a szövetségét még jobban erősítsük meg. Akadnak itt olyan emberek, akik elfogadják azt, amit tett Maniu,[403] hiszik, hogy ő ellátja jogainkat és vállalják azt a munkát az egyetemes magyar nép terhére, akkor jusson eszükbe testvéreinknek, hogy amit eddig elértünk és még törvényben sincs biztosítva, nehogy megsemmisüljön. Maniu megígérte, hogy a gyulafehérvári pontokat meg fogja valósítani. Amit Maniu ígért, több, mint amit mi csak követelünk. De hogy mit valósít meg abból, amit megígért?

Egyetlen cél tehát, a magyarság szétszakadása, és akkor aztán könnyen megy a többi. Azok, akik ma rosszindulatúan bírálnak bennünket, az EMGE-nek, szövetkezeteinknek és más a múltból átmentette szervezeteinknek szétzüllesztésével vádolnak.

Itt meg kell említenem az EMGE-vel való kapcsolatot. Már a múlt év, 1944. év végén veszélyben volt az EMGE egész szervezete. Át akarták venni román szerveztek, mert az EMGE éppen Észak-Erdélyben, a magyar idő alatt államosítva lett.[404] Bizonyos átiratai vannak a magyar kormánynak, amelyben kinevezi az EMGE-t mint állami egyesületet, és ebben a minőségben folytatták a munkát. Ennek a rendelkezésnek a száma rajta is volt a nyomtatványain. Ezt tették annak idején, és nekünk erős vitánk volt afelett, hogy ez magyar népi vagyon. Így tehát, amikor az EMGE-t arra „kényszerítettük", hogy mint az MNSZ gazdasági osztálya működjék,[405] akkor csak az vezetett minket, hogy átmentsük, és fenntartsuk és biztosítsuk a magyar gazdák számára azt a vagyont, ami megvan. Jogi személyiségét, vezetőségét nem bántottuk, ellenben a saját szervezeti tagsági díjainkból – miközben a mi embereink negyvenezer lejekkel éheztek – addig ezt a hatalmas tisztviselői apparátus fizettük. Úgy, hogy nekünk az EMGE csak tehertétel volt,

401 Goga 1938-ban – a közeledő választásokra tekintettel – megegyezésre akart jutni az OMP-vel. A paktumot az OMP elnöki bizottsága 1938. február 10-én ratifikálta. A megállapodás azonban nem volt hosszú éltű, mivel még aznap megbukott a Goga-kormány. Lásd bővebben: *Mikó,* 1941. 198–201. p.
402 Utalás az RSZDP OMB-ra. Lásd a 25. sz. irat lábjegyzeteit.
403 Kurkó a *Világosság,* 1946. január 5-i számában megjelent *Maniu lélekhalászai* című cikkében elítélte a Maniuval tárgyaló „urak"-at.
404 Lásd lentebb Kós Károly felszólalását.
405 Lásd a 14. sz. iratot.

semmi más. És amikor ezt a munkát vittük, akkor azzal vádolnak meg, hogy szétzüllesztettük az EMGE-t.

Ugyanez a helyzet a szövetkezetekkel is.[406] Ezek ellen is volt egy roham, amit a mi közbelépésünkkel sikerült elhárítani. Ebben az értelemben utasításokat adtunk szervezeteinknek, több ízben intéztünk leveleket hozzájuk, felvilágosítva őket, hogy az ellenségeskedéseket, ahol ilyenek a szövetkezetekkel szemben fennállnak, azonnal szüntessék meg.

Mindezeket csak röviden kívántam előterjeszteni. Ezen értekezlet célja tulajdonképpen más. Társadalmi kérdésekről kell most beszélnünk. Szervezeteink részéről megkeresések jöttek már az első budapesti rádió felhívásra, hogy gyűjtést kérnek rendezni az éhező Budapestért. Ezt nem engedhettük meg addig, amíg nem tárgyaltuk meg a kormánykörökkel a gyűjtési és szállítási lehetőségeket. Nem mehetnénk bele olyan gyűjtésbe, amely elháríthatatlan nehézségekbe ütközne. Leutazunk Bukarestbe, és ott fogjuk megtárgyalni, hogy mi az, amit ebben a kérdésben tenni lehet. Mindenesetre olyan árukról lehet szó, amelynek kivitele – só, fa –, itt nem okoz hiányt. Ezekhez bizony sok vagonra van szükség. Amennyiben a kormánnyal ebben a kérdésben megegyeztünk, az egész gyűjtési akciót szervezetünk keretében ugyan, de egy külön erre a célra kijelölt bizottság kell magára vállalja.[407]

A második szociális teendő a hazatérő hadifoglyok megsegítésére irányul. A Népi Szövetség, különösen a határvárosok szervezetei, mint Nagyvárad és Brassó, már eddig is mindent megtettek a hadifoglyok ellátásáért, azonban a most nagy tömegben visszatérők segélyezését intézményesen kell társadalmi úton megoldani.

A harmadik akció a Bolyai Tudományegyetem megsegítése. Február elsején meg kell nyílnia itt is, Marosvásárhelyt is az egyetemnek. Annyi pénzt nem kaptunk, hogy az az internátusok megnyitására a legszükségesebb dologi kiadásokra elég legyen. Feltétlenül szükséges, hogy itt is olyan bizottság létesüljön, amely a mi felhívásunk után kezébe veszi a gyűjtést.

Fenti bevezetés után elnök felszólítja az értekezlet tagjait, hogy a tárgysorozatnak e három felsorolt pontjához – vagy amennyiben szükségesnek tartja valaki – a bevezetőhöz is hozzászóljanak és véleményt nyilvánítsanak.

Kós Károly mint az EMGE direktóriumának elnöke[408] szólal fel, és tévedésnek minősíti az elnöknek azon kijelentését, hogy az EMGE 1940–44 között állami intézmény lett volna. Tény az, hogy a magyar állam az EMGE-t bízta meg Észak-Erdély területén a kamarák képviseletével, mert – miután az ország többi részén mezőgazdasági kamarai rendszer volt bevezetve – Észak-Erdélyben ezt a feladatot már költségvetési szempontokból is a meglévő mezőgazdasági szervezetre, az EMGE-re hárították. Ez azonban teljesen külön költségvetéssel, külön

406 Utalás a Hangya (1945. szeptemberétől Kaláka) és a „Szövetség" szövetkezeti központokra.

407 A gyűlésről megjelent sajtótudósítás szerint ez alkalommal megalakult a Romániai Magyar Segélyező Bizottság, amelynek elnökévé Szabó Bénit választották meg. *Világosság,* 1946. január 9.

408 Kós Károlyt az 1944. december 17-én megtartott rendkívüli értekezletén választották meg az EMGE észak-erdélyi szervezetének az élére. *Erdélyi Gazda,* 1944. december 25. 73. évf. 10. sz. 375. p.

leltárral működött, amit aztán a felszabadulás után a visszatérő román állami mezőgazdasági kamaráknak, mint a magyar mezőgazdasági kamarák jogutódjának azonnal át is adott.[409] Az a szám tehát, amit az EMGE levélpapírjain olvasni lehetett, nem egyéb, mint hivatkozás arra a miniszteri rendeletre, amely az erdélyi magyarság mezőgazdasági szervére – autonómiájának érintetlensége mellett – bizonyos állami feladatokat bízott.

[*A*] felszólaló az EMGE részéről is kifejezésre juttatja azt a hálát, amivel intézményének megmentéséért a Magyar Népi Szövetségnek tartozik. Ezt mindig el is ismerte. Azonban az a tény, hogy az erdélyi földműves társadalom ragaszkodik ehhez az intézményéhez és ettől eltekintve is a tapasztalat bizonyítja azt, hogy egy ilyen régi népi intézmény – mert ez ténylegesen népi intézmény volt – megtartása érdekében mindent el kell követni. Felszólaló szerint, a Népi Szövetség vezetősége a politikai irányításon túl az EMGE vezetését azonban annak szakembereire kell bízza, és ezeket nemcsak a központnál, hanem a vidéki gazdaköröknél is újból munkához kell engednie. Tehát védelmet és irányítást vár az MNSZ vezetőségétől, azonban kéri, hogy jól bevált szakemberei útján a magyar fölművesség érdekeit továbbra is minden erejével és megkötés nélkül szolgálhassa.

Végül az elöljáró felkéri az elnökséget arra, hogy mindezen kérdéseknek a tisztázása céljából sürgősen üljön össze az EMGE vezetőségével, hogy a kölcsönös legnagyobb bizalom jegyében tárgyalják le a tennivalókat.

Kurkó elnök az indítványt szívesen fogadja, és kilátásba helyezi, hogy a végrehajtó bizottság az EMGE direktóriumával a lehető legrövidebb időn belül összeül.[410]

Székely Mihály megjegyzi, hogy úgy is, mint kisgazdának, úgy is, mint politikai szervezőnek az a tapasztalata, hogy a gazdakörök vezetői egyben politikusok is legyenek. Szerinte a szakembereknek és politikusnak különválasztása nem helyes.

Sipos Sándor a gazdakörök válságának okát éppen abban látja, hogy annak vezetését nem a szakemberekre, hanem a politikusokra bízzák. Maros-Torda megyében a Népi Szövetség nevében az iparos emberek mentek ki szervezni, és ott a gazdaköröket s ezen keresztül a nemzeti hagyományokat őrző gazdaréteget támadták. A fölműveseket ez a támadás érzékenyen érintette, és nem voltak hajlandók elfogadni azt a vádat, hogy a gazdakör fasiszta menedékvár, hanem állították, hogy ez a mezőgazdáknak olyan szervezte, amelynek most is hasznát veszik. Éppen a legöntudatosabb és a leghaladóbb réteg volt megsértve, és ezért nem védőburkot látnak a Népi Szövetségben, hanem ellenséget. Mert a hozzá nem értő és a földműves testvérek szellemétől távol álló kiküldöttek, az osztályharc

409 A második bécsi döntés után a magyar Földművelésügyi Minisztérium átfogó fejlesztési politikát dolgozott ki a gazdaságilag elmaradt területek számára. Az FM és a helyi mezőgazdasági kamarák a program hatékonysága és sikere érdekében az EMGE infrastruktúráját is igénybe vették. A gazdasági integráció háromszéki eredményeit feldolgozta: *Tóth-Bartos,* 2006.

410 A bukaresti magyar misszió sajtó attaséja, Gyallay-Pap Domokos január 8-i jelentése szerint a hivatalos értekezleten kívül sor került az MNSZ, az egyházak és Szász Pál közös találkozójára is, és megegyezés született arról, hogy Szász átveszi az EMGE vezetését. MOL, a Miniszterek és miniszterhelyettesek iratai, Gyöngyösi János – 1946, XIX-J-1-n, 24. doboz. sz. n.

alapján álló vezetők így kezelték. Sajnos, nem lehetett meggyőzni a vezető embereket erről, hogy a Népi Szövetségben nem lehet osztályharcot csinálni. Ott, ahol öntudatos szervező dolgozik, és megnézi, hogy hová megy és nem élezi ki ezt a kérdést, ott nem is áll elő zavar. Mert a Magyar Népi Szövetségbe nem azért kell kimenjen, hogy ott osztályharcot indítson, hanem hogy magyar egységet csináljon. Tehát politikával ne foglalkozzék az, aki nem ismeri a falut. Ez a válság valóban fennáll, és nagyon sok helyen azt látjuk, hogy a Népi Szövetség akadályozza a gazdakörök tevékenységét. Pedig az új magyar életnek és mezőgazdasági fejlődésének alapja a gazdakör.

Ami a politikai válságot illeti, az nagyon komoly. A kiáltványt[411] sokan félremagyarázták, és ezzel súlyos bonyodalmakat okoztak.[412] A miniszterelnök nyilatkozata pedig még betetőzte ezt a helyzetet. Olyan válság előtt áll a megye, hogy a központ utasítása nélkül nem is tud további munkával foglalkozni. Ma egymás után alakulnak a különböző szekciók, és a magyarság azt sem tudja, hová menjen, csak egy kis része marad a Népi Szövetségben. És mindez a mi vezetőink gyengeségei és rossz taktikája miatt történik. A választások előtt a magyarság helyzetét ezek szerint a felszólaló katasztrofálisnak látja.

Balogh Béla bejelenti, hogy Szilágy vármegyében ugyanez a helyezet.[413]

Galgóczi Ferenc a segélyezési akciókkal kapcsolatosan azt a javaslatot teszi, hogy a különböző testületek a maguk körében indítsák be a gyűjtést, így külön az ipartestületek, a kereskedői egyesületek, a pénzintézetek stb.

Elnök javasolja, hogy ezen kérdések intézésére egy bizottság alakuljon, mely egységesen irányítsa mindegyik segélyakciót. Ez a bizottság a Népi Szövetség keretében működjék, de teljesen önálló hatáskörrel, s tagjait az egyes magyar intézmények vezetőiből válassza meg.

Csőgör Lajos rámutat arra, hogy egész Észak-Erdély magyarsága el kell ismerje azt, hogy a felszabadulás után a legválságosabb időben a MADOSZ-ból kifejlődött MNSZ-nek volt meg éppen a múltbeli harcos magatartása következtében a

411 Utalás a marosvásárhelyi kiáltványra, lásd a 23. sz. iratot.

412 A Bihar, Szatmár, Szilágy és Máramaros megyék MNSZ körzeti felelőse, Borsi József 1946. február 13-i jelentésében arról számolt be, hogy az MNSZ-ellenes hangulat megszüntetése érdekében január 29-én Kurkó Gyárfásnak Nagyváradra, majd február 3-án Zilahra kellett leutaznia. A helyszíni szemléi során Borsi arról győződött meg, hogy Szilágy és Szatmár megyékben nem volt szervezeti élet. (ANDJ BH, f. UMP, Org. jud. Bihor, d. 5/1946. 48–49. f.) A Torda megyei MNSZ szervezeten belül is hasonló állapotok uralkodhattak, mert 1945. december 2-án Kurkó Gyárfás, Mezei Lajos és Bányai László közösen leutaztak Tordára, és részt vettek a Torda megyei MNSZ intézőbizottsági ülésén. (ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 1/1945. 56. f.) A Torda megyei MNSZ szervezet december 12-i körleveléből pedig kiderül, hogy a járási intézőbizottsági üléséken nem jelentek meg a vezetőség tagjai. ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 1/1945. 171. f.

413 A Szilágy megyei MNSZ Végrehajtó- és Intézőbizottsága az 1946. január 2-i ülésén a következő tartalmú határozatot hozta: „A Magyar Népi Szövetség bomlása megakadályozása végett, valamint az orvosolatlan sérelmek és a követendő irányvonal és politikai taktika leszögezése végett javasolja, hogy az Országos Végrehajtó Bizottság azonnal hívja össze a szervezeti szabályzat 28. §-a szerinti országos nagygyűlést rendkívüli ülésre. Utasítja a vármegyei elnökséget, hogy a határozat értelmében keressék meg a többi megyék Magyar Népi Szövetségi vezetőségét, hogy csatlakozhassanak a határozatban foglaltakhoz." A határozat szövegét a Torda-Aranyos megyei MNSZ szervezet iratai között találtuk meg, ami jelezi, hogy azt más megyéknek is megküldték. ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 2/1946. 96. f.

becsülete a román demokrata pártok felé, hogy lehetővé tette azt, hogy az egész észak-erdélyi magyarság nem marasztaltatott el a fasizmus vádjával, s nem kezeltetett így. Tehát ebből a szempontból kétségtelen, hogy az egész észak-erdélyi magyarság köszönettel tartozik a MADOSZ-nak, és a MADOSZ vezetőségének. Azonban az azóta eltel egy év alatt azt látja, hogy a szociális fejlődés a népi demokrácia irányában nem halad gyorsan. Ez, látjuk a délkelet-európai választásokból is, hogy a polgári pártok, kisgazdapártok fejlődése a szociális irányban nem megy elég gyorsan és az a véleménye, hogy amennyire természetes az, hogy a romániai politikában a románok megnyerése érdekében van Román Kommunista Párt, van Szociáldemokrata Párt, van Frontul Plugarilor,[414] van Uniunea Patrioților,[415] Nemzeti Parasztpárt, Liberális párt és Óliberális párt,[416] éppen olyan természetesnek kell tartsuk azt, hogy a magyarságot sem lehet politikai és osztálytagozódás szempontjából ma még egységesnek tekinteni. Azonban mert a magyarság Romániában nemzetiség, nem engedheti meg magának azt, hogy külön pártokat alapítson. Egy politikai szervezete lehet, és ez az MNSZ. Minden egyéb szektarizmus, egyszerűen demagógia. Mert olyan párt, amely nemzetközi, nem alakíthat nemzeti szekciót,[417] nem harcolhat nemzeti síkon. Már maga a nemzetközisége eleve kizárja azt. Tehát mindenképpen fontos, hogy a teljes romániai magyarság megtalálja helyét az MNSZ-ben.

Jelenleg fennáll egy politikai válság, ez tény. Az MNSZ-ben súlyos hibák történtek a szervezés körül. Politikailag nem képzett emberek mentek ki a falvakra, s összekeverték a dolgokat. Kétségtelen az, hogy a romániai magyarság soraiban vannak kommunisták, szociáldemokraták, társadalmi helyzetüknél fogva kisgazdák, kisiparosok, kereskedők, értelmiségiek, elenyésző mértékben középbirtokosok és egynéhány nagyiparos. Kétségtelen azonban, hogy az MNSZ jelenlegi összetétele, végrehajtó bizottsága nem fejezi ki a romániai magyarságot, úgy amint van. Tehát arra kell kérni az elnökséget, hogy a lehető legsürgősebben, éppen a választásokra való tekintettel, vegye fel a kapcsolatot az egyházak vezetőivel, s a különböző társadalmi és gazdasági intézmények vezetőségével, és dolgozzák ki megfelelően a módozatait annak, hogy az MNSZ vezetőségében a magyarság erőviszonyainak megfelelően kialakuljon az egység. Csak így lehet biztosítani, hogy a választás előtt ne kerüljön sor új párt alakulására vagy hogy a különböző pártok kihasználják ezt a nehézséget, különböző szekciókba vonják be a magyarságot. A közeledő választásokra való tekintettel ez a legsürgősebb feladata az elnökségnek. Megőrizni és megtalálni az egységet még akkor is, ha ez néhány embernek a végrehajtó bizottságból való kiválásával és oda új polgári elemeknek a bevonásával jár.[418]

414 Ekésfront

415 Hazafiak Szövetsége

416 A Nemzeti Liberális Párt 1944 decemberében kétté szakadt: a Tătăresu-féle NLP-re és a Gh. Brătianu vezette NLP-re. Bővebben lásd: *Dorin,* 2003.

417 Utalás az RSZDP OMB-re.

418 A székelyudvarhelyi kongresszuson Bányai László és Balogh Edgár helyett Kacsó Sándort és Köteles Istvánt választották alelnöknek.

Ami az egyetem segélyezésének kérdését illeti, ebben az ügyben az egyetem már határozott. Megalakította a Bolyai Tudományegyetem Barátainak Egyesületét, amely a kebelében alkot egy segélybizottságot, és ez fog az egyetem érdekében az egész romániai magyarsághoz fordulni.[419] Fontos, hogy a gyűjtést ne maga az egyetem végezze, mert akkor elszámolással tartozik az államnak. Mert nem lehet cél az, hogy az egyetem a magyarságtól való gyűjtés összegeit olyan költségek fedezésére fordítsa, amelyeket az államnak kell fedeznie. Ezért akarja megalakítani a külön alapszabályokkal rendelkező baráti egyesületet. Az alapszabály-tervezet elkészült, az egyesület megalakítását nyilvánosságra hozó és a gyűjtésre vonatkozó felhívás tervezete elkészült és azt az egyetemi tanács terve szerint az MNSZ részéről Kurkó Gyárfás és Demeter János, az egyházak részéről a három püspök, a szaktanácstól Neumann József és Veress Pál, a Hangya részéről Korparich Ede, a Hitelszövetkezetek részéről Lakatos István, végül pedig az egyetemről Miskolczy Dezső és Csőgör Lajos írná alá.

Fodor Sándor javasolja, hogy az iparosokat és a kereskedőket is képviselje valaki a felhíváson.

Csőgör Lajos a javaslatért köszöntet mond.

Hadházy Sándor a politikai válsággal kapcsolatosan arra a megállapításra jut, hogy a Magyar Népi Szövetség éppen azokat a rétegeit veszíti el, amelyek felé irányította kezdetben a figyelmét: a proletárréteget. Sajnos, Sipos Sándor tulajdonképpen az egész közvéleményt képviselte felszólalásával. A falvakon az MNSZ elveszítette a bizalmat. Viszont a városon éppen azt a réteget sikerült szorosabban magához kapcsolni, amelyet tulajdonképpen leginkább elhanyagolt, s ez a diszciplína[420] miatt történik, mert ez a réteg elismeri azt, hogy a magyarságnak egyetemes képviselete kell legyen, s ez az MNSZ. Hogy ennek a szervnek milyen a politikai felfogása, azt ez a társadalmi réteg nem vitatja, benne van már az idegrendszerében az, hogy a magyarság képviseletét támogatnia kell. Azonban a politikailag sokkal öntudatosabb réteg látja a hibákat, amelyeket az MNSZ egyes vonalain elkövetett.

Ami az Egyetem megsegítését illeti, felszólaló felhívja az elnök figyelmét arra, hogy nem csupán az Egyetem segélyezése céljából kell itten társadalmi gyűjtést kezdeményezni, hanem összes közművelődési intézményeink fenntartása érdekében is szükség van magyar kultúralapra. Ezzel a tankerületi főigazgatóság is már régen foglalkozik, de éppen azoknál az indokoknál fogva, amelyeket Csőgör rektor

419 A Bolyai Tudományegyetem Tanácsa 1946 januárjában *„Magyar Testvéreink!"* című kiáltványában anyagi támogatásért fordult a magyar lakossághoz. Csőgör Lajos a magyar egyetemek hátrányos helyzetére (pénzügyi, ingatlanok, a tanári kar fizetésének rendezése stb.) a Marosvásárhelyen megtartott KIB ülésén is felhívta a figyelmet. Elhamarkodottnak nyilvánította azt a szándékot, hogy emléktáblát helyezzenek el a magyar orvosi egyetem falán, mert: „az egyetem még nincs olyan stádiumban, ezt majd csak akkor, ha a diákok is itt lesznek és ünnepélyes keretek között megnyithatják az egyetemet. Az egyetem semmivel sincs előbb, mint a május 28-án megjelent törvény, mely megalakítja a magyar egyetemet. Az egyetem személyzete, mintegy 600 ember 8 hónap óta előlegekből él. Jelenleg egy egyetemi tanár fizetése 50–60.000 lei." ANIC, f. 27. UPM, d. 138/1945. 19. f.

420 A román disciplina kifejezés magyar megfelelőjeként a fenti kontextusban: fegyelmezett magatartás.

úr is említett – hogy ti. a befolyó segélyek ne az állam kötelezettségeinek fedezésére szolgáljanak – egy, a tankerület hivatalán kívül eső segélyező társaság megalakulására gondol. Azt javasolja, hogy az akciót egységesen végezze az MNSZ, ami politikai szempontból is hálás feladat számára. Természetesen a középiskolák nem igényelnek olyan mértékben segélyt, mint a súlyos helyzetben lévő magyar Egyetem.

Nagy István a bevezetés politikai részéhez hozzászólva kijelenti, hogy teljes mértékben egyetért Kurkó Gyárfás szavaival. Inkább Kós Károly és Sipos Sándor felszólalásával kíván foglalkozni.

Az EMGE-ről van szó, s ennél az egy kérdésnél Románia demokratizálásának kérdése vetődik fel. Kós Károly azt mondja, hogy az EMGE gazdasági szervezet, és azt vezessék szakemberek. Azonban ez nem olyan egyszerű. Az EMGE-nek van egy múltja, és mint gazdasági szervnek, feltétlenül nyomós szerepe volt a múlt politikájában is. Ezek a gazdasági szervezetek felülről kreált intézmények, s mit jelent ez? Azt, hogy az akkori romániai Magyar Párt[421] politikáját feltétlenül támogatták, legalábbis akkor, amikor választásokra került a sor. Vagyis azt, amiről Sipos úgy beszélt, mint nemzeti hagyomány megsértéséről. Ha azokat érzik megsértve a magyar gazdák, amelyek a Magyar Pártnak a revíziós nemzeti hagyományait illetik, vagy pedig az Erdélyi Pártnak[422] a nemzeti hagyományait, kénytelen volna a felszólaló azt mondani, hogy ezeket a nemzeti hagyományokat ő is megsértené, mint ahogy azt sérelmezik a munkáspártok. Miért értik félre az MNSZ marosvásárhelyi kiáltványát? Azért, mert nem azt mondja, amit ők szeretnének. Az MNSZ nem volt hajlandó kimondani azt, hogy ugyanazt a magyar politikát, imperialista magyar politikát, nemzeti hagyományokat tiszteletben tartó politikát akarja folytatni, amit annak idején a Magyar Párt folytatott itt. Ezt az MNSZ nem teheti, mert már elődje, a MADOSZ egészen más vonalon indult el – a megbékélés vonalán, és nem a nemzeti szupremáció [*sic!*] vonalán. A nemzeti önrendelkezés vonalán indult el, és az MNSZ ezt folytatja. Tehát, ha fennáll az, hogy a mezőgazdasági szervek életébe a politika is beleszól, az azért van, mert az új politikai iránynak a vonalát kell velük megértetni. Ha itt politikai válságról van szó, az nem az MNSZ-nek a válsága, hanem azoké a rétegeké, amelyek még mindig nem tudták levonni a két világháborúnak a tanulságait. A felszólaló is szükségesnek tartja azt, hogy az MNSZ kiszélesítse minden vonalon a vezetőségét olyan emberekkel, akik a magyarság minden rétegének a számarányát is kifejezik. Azonban nagyon helyesen mondta Kurkó, hogy ennek a megteremtése addig nem történhetik a magyar egység javára, amíg valahol is régi politikai vonalon futó emberek kaparinthatják kézbe az MNSZ vezetését, amelynek a következménye az lenne, hogy kihajtják innen is a magyarságot, mint Csehszlovákiából.

421 Vagyis az Országos Magyar Párt.

422 Az Erdélyi Pártot 1941-ben hozták létre, elnöke Teleki Béla volt. Behívásos alapon 40 képviselője vett részt a magyar parlament munkálataiban, mindvégig a kormányt támogatva. Az Erdély Pártról bővebben lásd: *Bárdi*, 2006. és *Egry*, 2008.

Tehát nem lehet kétfelé választani a politikát és a gazdasági szervezést, mert eddig sem volt elszakítva. Szerinte az EMGE kérdését külön gyűlésen kell megbeszélni. Az EMGE-nek közgyűlést kell összehívnia[423], és ennek alapján kell vagy lehet majd a politikai és gazdasági vonatkozásait megvitatni.

Ami a három segélyakcióra vonatkozik, erre nézve az a véleménye, hogy nagyon meg fogja terhelni az amúgy is szegény magyarságot. Magyarország megsegítésével foglalkozni semmi esetre sem lehet egyedül a romániai magyarságnak az ügye. Mert vagy az egész demokrata Romániát lehet mozgósítani, hogy részt vegyen az akcióban, és akkor elérhető Magyarország megsegítése. Ha viszont ez nem sikerül, és csak a magyarság kapcsolódik be a gyűjtésbe, ez már nem Magyarország megsegítése volna, hanem a magyarságnak a gyengítése itt belül, a demokrata magyarságnak is, mert a reakciós románok ebből politikai tőkét tudnak kovácsolni, szembeállítva a román népet ezzel az akcióval. Tehát a kormánynál ilyen értelemben kell ezt a kérdést felvetni. A speciális magyarországi segítés kifejezésre jutna a hadifoglyok ellátásánál. Ezzel is Magyarország van [*meg*]segítve, hiszen az ő feladata lenne a hazatérő foglyainak az ellátása. Szerinte tehát ide kell koncentrálni a magyarság segítési készségét.

Ami az egyetem megsegítését illeti, igen helyes az, hogy külön társadalmi bizottságot alakít. Azonban az erre vonatkozó kiáltványnak mindenképpen az MNSZ aprobálásával[424] kell megjelennie. Az aláírók között vannak olyan elemek, akik magyar szekciókat[425] akarnak alakítani, aminek nemkívánatos voltára éppen Kurkó hívta fel a figyelmet. Tehát itten a külön magyar akcióból politikai és erkölcsi tőkét kovácsolnának, és erre már eleve vigyázni kell.

Szabó Béni bejelenti, hogy mind anyagi, mind erkölcsi képességével készségesen támogatja azt a szerveztet, amely a magyarságért a legsúlyosabb időkben olyan sokat tett. Ezután felolvassa az Egyetem, a hadifoglyok és a budapesti ínségesek megsegítésére vonatkozó, írásban is elkészített javaslatát.

Kurkó elnök közli az értekezlettel, hogy amikor Szabó Béni internálása után kiszabadulva őt felkereste, akkor eltanácsolta a szervezetbe való belépéstől, és azután, bár támadásoknak volt kitéve, még az MNSZ részéről is, *Szabó Béni* minden erkölcsi és anyagi támogatást megadott, egészen a legutolsó időkig. Ezért a magatartásért Szabó Béninek itt, az értekezlet színe előtt köszönetet mond.

Az értekezlet melegen ünnepli Szabó Bénit.

Kacsó Sándor rámutat arra, hogy elsősorban az MNSZ népszerűsége van veszélyben, és ez a most elkövetkezendő politikai helyzetben nagyon káros. Eddig úgy érezte, hogy csak a középosztálynál van baj. Most látja az elhangzottakból, hogy a falusi és a városi proletáriátusnál is baj van, és ez még jobban megerősíti azt a meggyőződését, hogy a politika nemcsak az elvek tudománya, hanem a

423 Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület a háború utáni első közgyűlését csak 1946. február 18-án tartotta meg a marosvásárhelyi református kollégiumban, ekkor egyesült a 2. bécsi döntés következtében kettészakadt egyesület. Az elnökévé Szász Pált választották.

424 Az aprobarea kifejezés magyar megfelelője: engedély.

425 Utalás Lakatos Istvánra és az RSZDP Országos Magyar Bizottságára.

viselkedés tudománya is. A középosztály mindig gondolt arra, hogy itt lelki örökségei vannak. Ezért tartózkodik és távolodik, és támad hátba. A középosztály elég művelt ahhoz, hogy fel tudja fogni, hogy miért száll szembe a Népi Szövetséggel. Azonban nem áll fenn ez a tétel akkor, ha a másik két rétegről beszélünk. Úgy érzi, hogy Nagy István helytelenül értékelte ki a dolgot, amikor abból a tényből indult ki, hogy annakidején a magyarpárti szervezetek a Magyar Párt revíziós politikáját akarták alátámasztani. Abban az időszakban a magyar falusi nép nem azt nézte - sajnos, nem is tudta - hogy itt milyen magyar ideológia dolgozik. Ő érezte a súlyos nyomást a román politika részéről és látta, hogy ez ellen egy nagyobb átfogó magyar szerv küzd. Ezt az egyetlen szervezetet ismerte és ez a Magyar Párt volt. A MADOSZ nem a magyar nép miatt kényszerült a föld alá, hanem a román politika miatt. A magyar falusi nép azt nézte, és látta, hogy a Magyar Párt a magyar érdekekért küzd, s nem azt, hogy revíziós vagy osztályalapon áll. De küzdött azért, hogy a magyar kisgazda is - ha esetleg hadbíróság elé hurcolták, ott védelmet kapjon. A Magyar Párt jobban tudott viselkedni ebben e kérdésben, mint az MNSZ, mert jobban tudta kamatoztatni a maga javára politikáját, mint az MNSZ. Tény az, hogy ma is kisebbségi harcot kell folytatnia, s ezzel szemben az MNSZ-nél nyújtanak neki védelmet. Ha érzi, hogy védelmet kap tőle, akkor híve az MNSZ-nek.[426] Nem szerették annakidején a Magyar Pártot sem, mégis rá szavaztak, mert egyetlen politikai szerv volt, amely védelmet tudott nyújtani.

Nálunk a viselkedés tudományában ott volt a hiba, hogy nem voltak megfelelő szervezőink, és nem azzal a gondolattal közeledtek a nép felé, ami neki való volt, amit ő várt, hanem a nagypolitikát kezdték neki magyarázni úgy, hogy támadták őt, és fenyegetőztek. Ha nem fenyegetőztek volna, akkor, amikor a falusi magyar nép nemzeti hagyományait féltette, ha nem szidták volna a Magyar Pártot, mert a grófok rossz politikát csináltak, és ők reá szavaztak, ha a viselkedés tudományában bölcsebbek lettek volna, más eredményt értek volna el. Nem igaz, hogy nem fogadják el a falun a magyar-román kibékülés gondolatát. Másik baj az volt, hogy olyan jelszavakat szállítottak nekik, amelyek azt a látszatot keltették, hogy amikor a magyar imperializmust elítélik, elfogadják a román imperializmus törekvéseit.[427] Ezenkívül az is meggondolkoztatta őket, hogy a mai Románia még ha demokratikus is, alkudhat-e afelett, hogy itt akar-e maradni a magyarság vagy nem. Ilyeneket mondtak, és ez nagyon nagy baj volt. Itt olyan kérdéseket érintettek, amelyeket nem lett volna szabad érinteni. Ezen kívül a szervezők fellépése is olyan volt, hogy kiváltották az ellenszenvet. Be kell látni, hogy falura

426 Kacsó kijelentése a valós helyzet felismerésén alapult. A Torda megyei Kövend helyi MNSZ szervezetének elnöke 1946 májusi jelentésében a következőképpen fejezte ki ezt a viszonyulást: „Jelentésemet azzal zárom, hogy mindenben hűséges segítőtársai leszünk a MNSZ Országos Elnökségének mindaddig, amíg az erdélyi magyarság érdekeinek védelmét maradéktalanul ellátja." ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 3/1946. 84. f.

427 Utalás az RKP-nak a határok kérdésében 1945. november 29-én nyilvánosságra hozott hivatalos álláspontjára. A nyilatkozatot magyar nyelven közli: *Nastasă*, 2002. 185-186. p.

nem lehet iparosokat szervező munkára engedni, oda egy jó középgazdát kell keresni, aki ismeri a falut, és a gondolkodását. A városon az ideológiai harcot a demokrácia oldalán a középosztálynál kell megvívni. A városi proletariátusnál ez a Kommunista Párt feladata. – Egyformán szüksége van mindenkinek az egységes MNSZ-re, hogy az meg tudja védeni a magyarságot. Ha ez így van, s ha a szitkozódó hang megszűnik, és építő hangot vesz fel az MNSZ szervezője, akkor ezt az egységet meg is lehet teremteni.

Ami Budapest megsegítését illeti, javasolja, hogy amíg ez a kérdés a kormánnyal előzetesen elintézve nincsen, ne bocsásson ki az MNSZ felhívást.

Az egyetem kérdésében Csőgörrel egyetért, az MNSZ feltétlenül rész kell vegyen ebben az akcióban.

Ami a vezetőség kiegészítését illeti, a politikai elemek bevonásával azt a végrehajtó bizottság tanácskozza meg. Egyébként a javaslatot helyesli.

Szentimrei Jenő a budapesti segélyakció keresztülvitelével kapcsolatos akadályokat nem tartja olyan aggasztóknak. A maga részéről máris megkereste a román Nemzeti Színház igazgatóját, hogy egy együttes Ady-estet is rendezzenek, és ennek a bevételét a magyarországi nyomorgó színészeknek adják. Egyébként is helyesnek tartaná, hogy minden szakma a saját kebelében gyűjtene, és azt az illető magyarországi szakma rászorultjainak juttatná.

Ami a politikai vonatkozású felszólalásokat illeti, Csőgör Lajossal mindenben teljesen egytért, és hozzáfűzi, hogy ha az MNSZ nemzetiségi politikát akar folytatni, akkor egyetemességre kell törekednie, és nem szabad innen senkit sem kizárnia.

Kifogásolja a Néptörvényszék működésének lassúságát, és azt, hogy egészen jelentéktelen esetek miatt tartóztatják le a magyar embereket. Azonnali kivizsgálást tart szükségesnek, mert különben valóságos öngyilkossághoz vezet ez a módszer.[428]

Az EMGE kérdéséhez hozzászólva megerősíti azt a véleményt, hogy a meginduláskor valóban gazdasági intézmény volt és később, amikor a politikai vezetés a gazdasági vezetéssel egybeeesett, azt az EMGE megsínylette, mikor politikus állott az EMGE élén, akkor már csak a nagyobb mezőgazdák érdekei maradtak meg. Éppen ezért most is indokolt lenne, hogy ma se álljon politikus az EMGE élén, legfeljebb mint ellenőrző és irányító. Ebben az esetben kevesebb ellenállással találkozna román oldalról is. Kacsó Sándorral a modor és a politikai tapintat kérdésében teljesen egyetért, bár nem látja annyira tragikusnak a helyzetet. Azt megfelelő politikai tapintattal és vezető gárdával meg lehet menteni. A támadásoktól nem kell megijedni, mert a támadásokból és az ellentámadásokból fog kialakulni a helyes irány.

428 Bővebben lásd: *Nagy*, 2005.

Bernáth Ernő az egyetemi kiáltvány aláírásával kapcsolatosan javasolja, hogy az ellentétek áthidalása céljából a két szövetkezeti központot egy személy képviselje és az írja alá a felhívást.

Ami a politikai részt illeti, nem tartja elégségesnek azt, hogy a vezetőségben és a vidéken a megfelelő társadalmi rétegek számarányukhoz képest képviseltessenek, hanem a vidéki irodákat is el kell látni képzett szakemberekkel, különösen jogászokra van szükség. A szervezeteknek az átszervezése legalább olyan fontos feladat, mint a különböző társadalmi rétegek bevonása a Népi Szövetségbe.

A budapesti segélyakciót pedig teljesen levenné a napirendről. A magyar vidék nincs rosszabb helyzetben, mint az erdélyi, és Budapest borzalmas nyomorának az enyhítésére szolgáló felhívás inkább a Nagyhatalmakhoz volt intézve. Az erdélyi magyarság segítsége szép gesztus volna, de a mai politikai helyzetben esetleg többet ártana vele, mint használna.

Székely Mihály kihangsúlyozza, hogy a falvakon a szervezést a legszorosabb kapcsolatban kell végezni a Frontul Plugarilorral és a Kommunista Párttal. Ez szerinte fontosabb, mint az intellektuelek bevonása a szervezetbe. Minél több instruktor kiküldését kéri a falvakba.

Csákányovszky Károly azokról a támadásokról beszél, amelyek az MNSZ-t érik. Ankétokat tartanak és személyi akciókat indítanak, az elnök és Balogh Edgár ellen. Feltétlenül sok hibát követ el az MNSZ és a sajtó. Hiba volt a Groza nyilatkozatát[429] közzétenni, amely kompromittálta az MNSZ szervezetét. Az MNSZ helytelen politikája és az eredménytelenségek miatt folynak a támadások. Különösen a nyelvhasználat szabadságának megsértése és az adóügyek nemzetiségek szerinti megkülönböztetett intézése[430] hívja ki az elkeseredést.

Felteszi végül a kérdést, hogy mi az MNSZ álláspontja a választásokkal kapcsolatosan. Aki valamelyik munkáspártnak tagja és magyar ember, az hová adja le a szavazatát, a [*Kommunista*] Pártra vagy az MNSZ-re?[431]

Fodor Sándor részletesen számol be azokról az adóügyi igazságtalanságokról, amelyek a magyar adózókat, elsősorban az iparosokat és kereskedőket sújtják. Adatokkal igazolja ennek a helyzetnek a tarthatatlanságát és kéri az MNSZ nyomatékos felszólalását a kormánynál.

Bányai László kiegészítésül a politikai jellegű bevezetéshez a következőket fűzi hozzá: Tény az, hogy az MNSZ nagy feladatot töltött be, akár támadják őt, akár nem. Tény az is, hogy új fázisába léptünk szervezeti életünknek. A harcot megvívtuk a reakció ellen s ehhez a legharcosabb antifasisztákat kellett az élvonalba állítanunk. Most már ez a feladatunk, hogy összeszedjünk minden becsületes munkaerőt, mert kevesek vagyunk magunkban. Ezért is határozott úgy a végrehajtó bizottság, hogy kiszélesíti a kereteit és a vezetőséget, átszervezi a

429 Nyilatkozatát közli: *Világosság*, 1945. november 22.
430 A román adórendszer az adózókat három kategóriába sorolta, a magyar iparosok a legmagasabb adózási kategóriába kerültek. *Fülöp–Vincze*, 1998. 108. p.
431 Erre vonatkozólag lásd a 30–31., 34., 37., 42–43., 45–46., 48. sz. iratokat.

szakbizottságokat, és ezen kívül nagyon jónak találta, hogy értekezletet hívjon össze, ahol ne csak a hivatalosak legyenek ott, hanem mindazok, akiknek szükséges, hogy a hangjukat erkölcsi vagy szakszerű [*sic!*] szempontból hallhassuk.

A felhozott kritikában nagyon sok magvas dolog van. Mi magunk is érezzük a szektárianizmus elleni harc szükségességét. A módszerük valóban káros, s az ilyen módszerrel dolgozókat részben ki kell cserélni, részben át kell nevelni. Arra is szükség van, hogy a túl szűk illegális keretekhez hozzászokott embereknek nagyobb távlatot adjunk. Azonban félre kell tennünk minden olyan elemet, akikben nem nyilvánul meg a népnek a szeretete. Egyedül és legfőbb kritérium lehet: szereti-e a népet?

Látnunk kell azt is, hogy a magyar egységnek demokratikus egységnek kell lennie, ami nem azt jelenti, hogy a birtokosokat és a kapitalistákat ki kell zárnunk. Ne mereven nézzük a dolgot, hanem a mai tevékenységünk szerint kell elbírálni az embereket. Nevelői munkára kell rátérnünk, nem rendőri munkára.

Azonban van egy másik tapasztalat: amikor mi meg akartuk reformálni a magyarságot, siettünk bizonyos intézményeket kiradírozni a magyarság életéből, nem nézve azt, hogy mi hasznos, és mi nem. Ez nemcsak az MNSZ hibája, ez minden forradalmi időknek a velejárója. Először nézzük azt, ami rossz volt. Így volt ez a Szovjetunióban is, a múlt háborúnak a felszámolásánál is, de azután az új uralom ráterelte a figyelmet arra, újból magáévá tette mindazt, ami szükséges. Így kell néznünk a mi intézményeinket, annál is inkább, mert nem tudunk jobb és újabb intézményeket felállítani. Ugyanezt a folyamatot látjuk az állami intézményeknél is. Helytelen lenne részünkről, ha most egy uniformizálási folyamatba kezdenénk. Fontos, hogy az MNSZ csúcsintézmény legyen, de ha nem ad az intézményeinek autonómiát, szabad mozgást, ez már hiba. Azonban az átépítésre, a demokráciára szükség van.

Most külön meg kell nézzük az EMGE és az EMKE kérdését. Különösen az EMKE körül vannak veszélyes pontok, kompromittáló körülmények. A szórványvidékeken nem felejtették még el az EMKE szórványakcióit.

Az EMGE kérdése már nem annyira komplikált. Bár annakidején ez a szervezet sem jutott el tovább, mint a kisbirtokosokig, felülről indult lefelé. Mi értékeljük is azt, demokratikusabb magatartást tanúsított. Nyilvánvaló, hogy nekünk magyar intézményeinket meg kell védenünk, s a magyar egységet is, de elesett földműveseinknek a mostaninál nagyobb támogatást kell nyújtsunk. Új gazdakörökre van szükség tehát, átalakított gazdakörökre, de feltétlenül gazdakörökre van szükség. És szükség van a gazdasági tanfolyamokra is. Nem jogfolytonosság szempontjából, hanem mert most abban a periódusban vagyunk, hogy fel kell élesszük a gazdaköröket, és a volt vezetőséget a gazdasági tanfolyamok beállítására kell felkérjük.[432]

432 A Torda megyei MNSZ gazdasági osztálya az 1945 decemberi jelentésében többek között beszámolt a megye területén megszervezett gazdatanfolyamokról is. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 33–34. f.

Az EMKE területén is folyhat ilyen munka a népfőiskolákkal[433] kapcsolatosan. Ezt is egységes szervezetbe kell összehozni, de annak demokratikusnak kell lennie és az MNSZ-be be kell illeszkednie, nem úgy, hogy egy rivális, politikai tartalommal is megtölthető szervezet legyen. Biztosítékunk kell legyen arra, hogy tényleg a szervezeti kérdéseket fogják képviselni – nem az MNSZ érdekében, hanem a magyarság érdekében.

Iparosságunknak és kereskedőinknek az adóztatás területén hatalmas sérelmeink vannak s ezen a téren vannak mulasztásaink. Nem nekünk, hanem a sajtónak, mert az elhangzott konkrétumoknak nyilvánosságokra kellett volna jutniuk. Maga Luka[434] is ismerte ezt az adóztatási megkülönböztetést az észak-erdélyi magyarság kárára.

Ami a választási listákat illeti, itt nem az a veszély, hogy a magyarok a Kommunista Pártra adják a szavazataikat, hanem hogy azokra a román pártokra adják, amelyeknek imperialista tendenciájuk van.

A néptörvényszéknél[435] valóban vannak bajok, ha nem is olyan arányban, amint az most előttünk áll. Még csak a vizsgálatok folynak, tárgyalásokat nem lehetett tartani. Ettől eltekintve kétszer volt egy-egy akció, amikor számos embert engedtek szabadon, legutóbb karácsony előtt nyolcvanat a bent volt kétszázból. Mindenestre szükséges, hogy az MNSZ továbbra is éreztesse itt a befolyását.

A társadalmi akciókra vonatkozólag az a véleményem, hogy nem lehet egyszerre két-három segélyakciót indítani, amelyeket végeredményben ugyanazok a szervezetek fogják véghezvinni. Szüksége van a magyarságnak egy olyan segélybizottságra, amelybe be van vonva minden társadalmi egyesület, vallásos egyesület, nőegylet stb. Ez a magyar egységet is szolgálhatná és a munkát olyanokra hárítaná, akiknek nincs más dolguk. Ezért ajánlom, hogy az említett segélyakciókat egy romániai magyar segélyező bizottság keretében bonyolítsuk le. A budapesti akciónál pedig gyermekeket kell lehozni Erdélybe,[436] és az összegyűjthető élelmiszereket a hazatérő hadifoglyoknak volna helyes átadni.

Ismételten javaslom egy országos segélyező bizottság felállítását az MNSZ égisze alatt.

Cikó Nándor rámutat arra, most amikor krízisről beszélnek, hogy az MNSZ megbirkózott a feladatokkal, mint ahogy a román pártok is megbirkóztak. A reakció támad, s természetes, hogy itt érzik leginkább, mert itt van a reakció központja. S természetes az is, hogy a leggyengébb pontján az EMGE-n keresztül támadja az MNSZ-t. Az EMGE régen nem volt más, mint az a hálózat, amelyen

433 A népfőiskolai mozgalom 1946-ban megerősödött – hogy aztán fel is számolják 1948-ban. 1947 elején az alábbi népfőiskolák működtek Erdélyben: Apáczai Csere János Népfőiskola (Brassó); Heltai Gáspár Népfőiskola (Nagyszeben); Bartók Béla Népfőiskola (Temesvár); Balázs Ferenc Népfőiskola (Torda); Arany János Népfőiskola (Nagyvárad); Zöld Péter Népfőiskola (Csíkszereda).

434 Luka László

435 Bányai László a kolozsvári népbíróság népügyésze volt, vagyis a vádhatóság képviselője.

436 1946 júniusában 1500 magyarországi gyerek érkezett Romániába nyaralni. Jórészt városiak voltak és a Székelyföldre kerültek, szeptember 30-ig maradtak az országban. (Egy évvel később – az aszály idején – a budapesti kormány meghívására 1500 romániai gyermeket hívtak meg kéthetes csereüdültetésre.)

keresztül a magyar földesurak a paraszttal érintkeztek, s amikor azoknak a revizionizmus volt az érdekük, azt az EMGE-n keresztül el tudták érni. Mi nem vagyunk az EMGE ellen, és főképpen nem a gazdakörök ellen. De ha külön lenne az MNSZ-től, nem volna befolyása a magyarságra? Ők ezt akarták. Meg kell keresni tehát azt az eshetőséget, hogy az EMGE-t felemeljük, de nem úgy, mint régen, hanem az új demokratikus elveken keresztül.

Balogh Edgár nyomatékosan leszögezi, hogy az MNSZ politikája a teljes nemzeti önrendelkezés alapján áll, és a legteljesebb nemzeti felszabadulást követeli. Azonban természetes az, hogy ezt a maximális programot csak akkor lehet majd alkalmazni, ha erre lehetőség nyílik. A revízió ellen, mint háborús veszély ellen harcolt, amely olyan német–olasz politikai fogás volt, amellyel a magyarságot felbiztatták és feláldozták. Az MNSZ tehát ma sem hirdeti a nemzeti önrendelkezés feladását, ezt soha sem cselekedte, nem is adja fel soha, mindig gondol reá, de majd akkor fogja kimondani, ha arra lehetőség lesz. A reálpolitikának, amit az MNSZ követ, első követelménye a békepolitika s ezen a politikán át akar eljutni addig a pontig, amikor majd a nemzeti önrendelkezés elve érvényesül. Mindebből következik az, hogy az MNSZ szándékai rosszabb színben tűnnek fel, mint amilyenek, s a sajtó nem tudja népszerűen megmagyarázni a tömegek előtt ezt a politikát. A sajtó tévedéseit pedig a támadói kihasználják és a jóhiszeműségét ellene fordítják.

Felszólaló a továbbiak során a következőkben foglalja össze az értekezleten elhangzott javaslatokat:

1) A gazdaköröket és tanfolyamokat minden szervezetnél fel kell frissíteni, meg kell újítani.

2) Megbeszélést kell tartani az MNSZ védelme alatt álló EMGE vezetőségével és szakembereivel abban az értelemben, hogy megértessük a politikánkat, hogy tisztázzuk az EMGE kérdését és hasznos és odaadó segítséget nyújtsunk a gazdakörök megszervezésénél.

3) Minden megyében az értelmiségieknek a nép szolgálatába állításával meg kell szervezni az iskolán kívüli népnevelést.

4) A népfőiskolák rendezésének és anyagi megsegítésének érdekében megbeszélést folytatni az EMKE-vel, amely szintén védelmünk alatt áll.

5) A végrehajtó bizottság kiegészíti magát olyan munkatársakkal, akikre éppen a magyar egység szempontjából szüksége van.

6) Társadalmi rétegek arányszámát tekintetbe véve kell folytatni állandóan a megbeszéléseket, s ott kell lenni a választások levezetésével kapcsolatos tárgyalásoknál.

7) Ki kell szélesíteni szakbizottságainkat is, azokkal a szakemberekkel, akik eddig szervezetünkön kívül maradtak.

8) A mai összejövetel legyen kiindulópont arra, hogy az elnökség időnként összehívassa mindazokat a szakembereket és intézmények vezetőit, akiket erkölcsi

és szakmai szempontból fontosnak tart, és az egyetemes magyarság is annak érez és velük együtt vitatassa meg a magyarság minden sorsdöntő kérdését.

9) Az értekezletet létrehozza mint alkalmi jellegű bizottságot az Erdélyi Magyarok Segélybizottságát, amelyben a magyarság minden rétegét és intézményét bevonják: egyesületeket, nőegyleteket, iskolákat stb. Ennek a bizottságnak a feladatkörébe [*kell*] tartoznia: 1. az éhező Budapest megsegítése olyan formák között, ahogy ez a kormánnyal való megegyezés alapján lehetséges és a legokosabb; 2. a hazatérő foglyaink segélyezése; 3. olyan segélyalap létesítése, amely az Egyetemi Barátok Egyesületét is támogatja.

10) A budapesti akció érdekében az Elnök lépjen érintkezésbe a kormánnyal.

11) Az Egyetemi Barátok Körét az MNSZ a maga részéről olyan feltétellel támogatja, hogy annak semmiféle politikai célzata ne legyen, hanem csakis az egyetem megsegítésére irányuljon.

12) Az MNSZ a tagdíjak érdekében proporcionális rendszert kell bevezetni, és a tagdíjak fizetését nemzeti üggyé kell tenni.

13) Választási propaganda előkészítése.

14) Az MNSZ szervezőinek átképzése.

15) Adó- és kereskedelmi politika erősítése.

16) A Szövetségbe minden magyar embernek bevonása.

Csőgör Lajos hangsúlyozza, hogy az Egyetemi Barátok Egyesületének alapszabályai már készen vannak. A tervezet elkészítésére összehívott gyűlésre meghívót kapott az MNSZ elnöke is. Ha mostan egy olyan országos segélyző bizottság alakul, amelyik az egyetem segélyezésének a kérdését is saját kebelén belül akarja megoldani, az azt fogja jelenteni, hogy az egyetem égetően sürgős segítségét esetleg csak hónapok elteltével kaphatja meg. Tehát nem látja biztosítva azt, hogy az egyetem ne tartaná szükségesnek mégis megalakítani az Egyetemi Barátok Egyesületét és az egyetem megsegítését ezen az önálló egyesületen keresztül intézni.

Bányai László egyetért Csőgör Lajos felszólalásával, mely szerint az egyetem segélyezését a megkezdett módon kell keresztülvinni, ettől függetlenül szükség van azonban az országos segélyakcióra is, amely mint ilyen külön is segítheti, illetőleg tagja lehet az Egyetemi Barátok Társaságának.[437]

Elnök javasolja, hogy a Magyar Segélyező Bizottságot az értekezlet már most szervezze meg, s e bizottságban való részvételre kérje fel az egyházakat, a

437 A „Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Barátainak Egyesületét" az 1945. december 17-i egyetemi tanácsi határozat után alakították meg. Kezdetben az volt a cél, hogy az egyetem válságos anyagi helyzetén egy széleskörű gyűjtés megindításával segítsenek, az egyházak és az MNSZ bevonásával. Az év végén még támogatta a tervet az MNSZ-vezetés, de – mint az itt közölt jegyzőkönyvből kitetszik – január elején már megváltozott a prioritás. Egykorú vélemények szerint ez azért történt, mert a szövetség vezetése tudomást szerzett/tudatták vele: az egyetem kizárólagos támogatását célzó gyűjtést a román hatóságok – elsősorban propaganda-okokból – nem fogják jó szemmel nézni, sőt, esetenként igyekeznek megakadályozni azt. (Budapesti értesülések szerint a kormány a gyűjtési és felhasználási engedélyt január végéig nem adta meg, nyilván abból a meggondolásból kiindulva, hogy ne mondhassa a magyarság, hogy a saját pénzéből állította fel egyetemét.) Bár az MNSZ kihátrált a kizárólag az egyetemet megsegítő akcióból, az egyházak vezetői körlevelekben hívták fel híveiket az adakozásra. Lásd *Lázok–Vincze,* 1998. 34–35. p.

társadalmi egyesületeket, valamint olyan személyiségeket, akik nagyobb társadalmi rétegeket képviselnek, és így eredményesen hozzájárulhatnak a szervezett mozgalom országos jelentőségének kidomborításához.

Az értekezlet elhatározza, hogy a Központi Bizottságba a következőket kéri fel: Kurkó Gyárfás, az MNSZ elnöke; Vásárhelyi János református, Márton Áron róm. kat., Józan Miklós unitárius püspökök, Argay György evangélikus szuperintendens, Böszörményi Sándor dr., Csőgör Lajos dr., az egyetem rektora; Erdélyi Gyula és Hadházy Sándor tankerületi főigazgatók; Galgóczi Ferenc, bankigazgató; Kacsó Sándor, a *Falvak Népe* szerkesztője; Korparich Ede, a Kaláka elnöke; Kós Károly, építészmérnök-író; Nagy István a Magyar Írók Szövetségének elnöke; Poór Lili színművésznő; Révi Ilona, az MNSZ női bizottságának vezetője; Sipos Sándor, kisgazda; és Szentimrei Jenő, művészeti felügyelő.

Az értekezlet a segélyalap bizottság ügyvitelének országos vezetésével Szabó Bénit bízta meg. Végül elhatározta, hogy a bizottságait minden megyében, városban és faluban megalakítja s a nemzeti egység jegyében közös jótékonyságra tömörít minden magyar intézményt.

Kurkó elnök az értekezlet résztvevőinek megjelenésért köszönetet mond, az elhangzott kezdeményezésekhez sikert és jó munkát kívánva, az ülést berekeszti.

K. m. f.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 143/1946. 1–22. f. Gépelt jegyzőkönyv.

27.
Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának közleménye, amelyben cáfolják, hogy korábban nyilatkozatot tettek volna a határok kérdésében

Kolozsvár, 1946. február 9.

A szervezeteink részéről olyan jelentések érkeztek, amelyek arról számolnak be, hogy a béketárgyalásokkal kapcsolatban a Magyar Népi Szövetségről a legképtelenebb állításokat terjesztik s a Magyar Népi Szövetséget nem egyszer Erdély „eladásával" vádolják.[438] Mindezekkel kapcsolatban szükségesnek tarjuk leszögezni a következőket:

1. A békeszerződésekkel kapcsolatban az MNSZ álláspontja az, hogy a békekötés éppúgy, mint a fegyverszüneti szerződés megkötése, a szövetséges nagyhatalmak ill. a két illetékes kormány feladata. Az MNSZ ebben a kérdésben már ezért sem foglalt és nem is foglalhatott állást.[439]

2. Az erdélyi nemzetiségi kérdésben a százas központi intézőbizottság marosvásárhelyi kiáltványa leszögezte[440], hogy ez a kérdés „a demokrácia megerősödésének, a nemzeti jogegyenlőség tényleges megvalósulásának és a határok feloldásának a kérdése." Ezen nincs módosítani valónk. Az MNSZ nevében ezzel kapcsolatban senki semmiféle más nyilatkozatot nem tett és nem is tehet.[441]

3. Károsnak tartjuk a határokkal kapcsolatos minden olyan agitációt, amely megzavarja a demokrácia kiteljesedését a Duna-völgyben és felborítja a két nép együttműködésének lehetőségét és a békeszerető népek közös építő munkáját.

Világosság, 1946. február 11.

438 A közlemény kiadásához valószínűleg hozzájárult Márton Áronnak, a gyulafehérvári egyházmegye püspökének Petru Grozához 1946. január 28-án intézett levele, amelyben a püspök nem csak az erdélyi magyarságot sújtó intézkedéseket sorolta fel, hanem kitért arra is, hogy az MNSZ-t nem tartja a magyarság reprezentatív politikai képviseletének, és nem értett egyet a marosvásárhelyi nyilatkozattal sem. A levelet közli: *P. Szőke*, 1988. 441–450. p.

439 Az ún. marosvásárhelyi kiáltvány vitája során a támogatók tábora éppen azért tartotta fontosnak a kiáltvány elfogadását, mert a határok kérdésében nem a „reakciós" nagyhatalmak, hanem végre Erdély magyarsága fejezheti ki kívánságait. Lásd a 21. sz. iratot.

440 Lásd a 23. sz. iratot.

441 A Magyar Misszió tanácsosa, Gyöngyössy István 1946. február első napjaiban beszélgetést folytatott Kurkó Gyérfással és Bányai Lászlóval az erdélyi határkérdésről. Mindkét személy elutasította a határok kiigazítását. Gyöngyössy István jelentését közli: *Vincze*, szövegtár.

28.

Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának körlevele a magyar „egységbontók" ellen

Kolozsvár, 1946. február 20.

Kedves Testvérek!

Az 1946-os esztendő egyrészt sérelmeink orvoslásáért folytatott megfeszített munkában, másrészt a reakció mind arcátlanabb támadásai közepette talált minket. A közügyek intézésében reánk háruló, növekedő feladatok teljesítésére meglévő szerveink elégtelennek bizonyultak s ezért fogtunk hozzá megfelelő értelmiségi szakemberek alkalmazásához. Egyben bizottságaink kiszélesítését is szükségesnek láttuk, hogy társadalmunk minden rétegét bekapcsolhassuk a közérdekért folytatott munkába.

Abban a tudatban tettük ezt, hogy az idők folyamán olyanok is beláthatták a magyarság egyenjogúságáért, közéletünk demokratizálásáért folytatott küzdelmünk életbevágó fontosságát, akik eddig elfoglaltságból távol tartották magukat szervezetünktől. Hogy olyanok is beláthatták a Magyar Népi Szövetség szervezeti keretének, programjának időszerű és helyes voltát, akiket a múlt előítéletei eddig megakadályoztak abban, hogy egy egységes népi demokrata szervezetben lássák az itt élő magyarság mentsvárát.

Ezt a fordulatunkat azonban a reakció gyöngeségnek vette s vak gyűlöletében minden iránt, ami a népek közötti békét, a társadalmi haladást és a széles népi rétegeket szolgálja, első ijedtségből felocsúdva, elvetemült támadásba kezdett.

Először szétzülleszteni igyekezett szervezetünket, amely nemzeti jogegyenlőségünk kiépítésének nélkülözhetetlen alapja. Mi magyar egységet akarunk, de haladó demokratikus tartalommal, hogy a társadalmi fejlődés új korszakában népünk létjogosultságot nyerjen. Ellenségeink viszont külön pártokra akarták szétszaggatni s a reakció szolgálatába állítani az itt élő magyarságot. „Kisgazdapárt"[442] címen akarták a levitézlett mágnások fasiszta időkből maradt népámítóik, meg Ausztriából frissen hazatért, s a nemzetközi reakció által pénzelt ügynökök befolyását újra érvényesíteni. Ugyanakkor pedig arra törekedtek, hogy a számos magyar taggal rendelkező munkáspártokban[443] magyart a románnal szembeállítsanak s a pártokat egymásközt is megoszlassák. Noha éppen nemzetiségre való tekintet nélküli osztályegységünk a legfőbb biztosíték az ország demokratizálására és jogegyenlőségünk megvalósítására. Azonkívül a Kommunista Párt ellen, legelső

442 A magyar Béke-előkészítő Osztály munkatársai 1946-ban arról értesültek, hogy a székelyföldi parasztság vezetői Erdélyi Magyar Földmíves Szövetség, vagy egy másik megnevezés szerint Erdélyi Magyar Kisgazdapárt megalakítását tervezték, erre azonban nem került sor. Ennek ellenére a *Világosság* nem csak 1946 elején, hanem a választási harc kezdetén, 1946 augusztusában is vezércikkben foglalkozott a kérdéssel. Lásd: *Világosság,* 1946. január 5., augusztus 1.

443 Utalás az RSZDP Országos Magyar Bizottságára.

és leghűbb szövetségesünk ellen rágalomhadjáratot indítottak és el akartak szakítani minket, az Országos Demokrata Arcvonalba tömörült demokrata erők táborától, amely a felszabadulás óta védelmet nyújtott az itt élő magyarságnak a román soviniszta törekvésekkel szemben. A Groza-kormánynak pedig – amely megmentett a Maniu-Rădescu-féle magyarfaló rendszertől s amely számos hivatali szabotázs ellenére is egyik magyar intézményt a másik után biztosította számunkra, – kárörvendően jósolták be a bukását. Mindezzel egyidőben pedig arra törekedtek, hogy a Magyar Népi Szövetség központi vezetőségébe éket verjenek s ezáltal meghasonlást keltsenek.[444]

A Magyar Népi Szövetség szétzüllesztésére egy reakciós magyar párt megalakítására irányuló tervük azonban olyan akadályokba ütközött, amikkel nem tudtak megbirkózni. A tömegek nem vették be, s a gerinces demokrata vezetőkkel az élükön mindenütt visszaverték. A Szövetséges Hatalmak moszkvai konferenciája[445] pedig végképp pontot tett azokra az ábrándjaikra, amik a Groza-kormány bukását, a román reakció előretörését, s a szovjetellenes nemzetközi reakciónak Kelet-Európa hódítását jósolta be [*helyesen meg*].

Erre más taktikába fogtak. Magát a Magyar Népi Szövetséget akarták „megreformálni" a saját képükre és hasonlatosságukra, sorra leváltván a megyei vezetőségeket s a központi vezetőség azonnali kicserélését sürgetve a reakció bizalmi embereivel.[446]

Szinte naponta indítottak el hazug híreket a Magyar Népi Szövetség azon országos vezetőiről, akiknek évtizedes fasisztaellenes tevékenysége a Madoszban a felszabadulás után azonnal biztosítékot nyerhetett, hogy a romániai magyarság irányítsa az itt élő népekkel összhangban és a haladás útján történéjk. Csakhogy a magyar reakció nem a román demokrácia bizalmát akarja megnyerni az itt élő magyarság iránt, hanem még azokat a kötelékeket is eltépné, amik eddig hozzáfűzték. Az ő érdekük a román reakcióval való szövetkezés, még akkor is, ha az a magyarság elnyomatásával járna. Mert ők a szabadságjogok gúzsbakötését,

444 A kiszélesítési politika jegyében az MNSZ kolozsvári szervezete január 28-án nagygyűlést tartott a vezetőség kibővítése érdekében. A nagygyűlésen Decsy István ügyvéd, Asztalos Sándor ügyvéd, Nagy Géza egyetemi tanár és Huhn Nándor klinikai orvos éles bírálatokat fogalmaztak meg az MNSZ politikai irányvonalával szemben, sőt olyan kijelentések is elhangzottak, hogy az MNSZ országos vezetőségének le kell mondania. (Decsy fölszólalását közli: *Sebestyén,* 1996. 47–48. p. A nagygyűlésről készült követségi jelentés megtalálható: MOL, XIX-J-1-k, 18. doboz, 16/b, 376/pol-1946. A nagygyűlésen felszólaló „rendbontók" ellen a Kolozs megyei MNSZ szervezet intézőbizottsága és az intézőbizottság által kirendelt fegyelmi bizottság február elején hozott határozata értelmében Asztalos Sándort ideiglenesen felfüggesztették a szervezetben betöltött tisztségeiből, Decsy Istvánt pedig kizárták az MNSZ-ből. Asztalos Sándort 1946 júliusában visszavették a szervezetbe, de Decsyt a megújuló kérései ellenére sem vették vissza. ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj, d. 2/1946. 12–18. f. és 107–112. f., 191. f.

445 A szovjet, az angol és az amerikai külügyminiszter részvételével 1945. december 15. és 27. között tartották meg Moszkvában a konferenciát. Ezen a nagyhatalmak egyebek mellett megegyeztek abban, hogy Nagy-Britannia és az USA elismerik a Groza vezette kormányt, „cserébe" a két ellenzéki párt egy-egy embere bekerül a kormányba. (A Nemzeti Parasztpárt Emil Haţieganut, míg a Nemzeti Liberális Párt Ion Mihalachét delegálta a kormányba, mindketten tárcanélküli államtitkárok voltak – vagyis semmiféle befolyással sem rendelkeztek.) A (látszólagos) kormányátalakításról lásd Iklódi (Hirsch) Dezső követségi tanácsos január 10-i jelentését. MOL, XIX-J-1-a, 60. doboz, IV-131. cs. 294/Bé.-1946.

446 Lásd például a Szilágy megyei MNSZ-nek az 1946. január 2-án hozott határozatát. ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 2/1946. 96. f.

felosztott birtokaik után a földhöz jutott szegénység rovására busás kárpótlást s a tömegeket nyúzó bankuzsora felelevenítését várják. Ezt pedig csak Maniu uralomra jutásával érhetnék el.

Két korszak végzetes kalandorpolitikája után, ami a magyarságot a német imperializmus szolgálatába állította és azzal együtt kétszer is katasztrófába juttatta, a reakció most újra kockára teszi egész népi jövőnket. Csak azért, hogy egyes népelnyomó, szovjetellenes belföldi és külföldi köröknek ideig-óráig eszközül szolgáljunk a kelet-európai zavarkeltésre.

Felelőtlen nemzetgyilkos politika ez, amelynek megdöbbentő módon sikerült nem egyszer jóhiszemű emberek sorsát [*sic!*] is megtéveszteni. Hitleri csalétek-politikát folytatva szeretnék a magyarságot, saját életérdekeivel szembeállítani. S ugyanakkor az aljas demagógiára emlékeztetően demokrata élharcosainkat a tömegek bemocskolnák és gyűlöletessé tennék.

A különbség a gyászos múlt és a veszélyeket sejtő jelen között, hogy míg akkor fegyveres harc révén sikerült a magyarságot pusztulásba rántani, most a politika porondján szeretnék népünket a vesztett ügyű reakció mellé állítani. Ami talán még végzetesebb az előbbinél, mert mai politikai magatartásukkal építő vagy romboló cselekedeteikkel kovácsolják a népek egész jövőjüket.

A moszkvai konferenciának a Duna-völgyi népekre vonatkozó harcában a béke ügye győzött. S a béke ma egyet jelent a népek közötti testvériség kiépítésével, a fasiszta háborús támadó szellem felszámolásával, a reakció fondorlatainak leszerelésével és a demokratikus szervek erősítésével. A népek ma elsősorban abból vizsgáznak le, hogy mit tettek e célok eléréséért. A nemzetközi konferenciákon és a béke konferencián is aszerint mérlegelik majd, hogy mit tettünk a fasizmus elleni harc, valamint a demokratikus békének megszilárdítása terén.

A reakció a Szövetséges Hatalmak közt a moszkvai konferencián létre jött megegyezés után a Groza-kormány elismerése után megtorpant saját társadalmi életünkben is. A nemzetközi és belpolitikai téren, valamint szervezeti életünkben reámért csapások nyomán meghátrált, de ez korántsem jelenti, hogy nem folytatja tovább szervezetünk bomlasztását és a demokrácia aláaknázását. Annál is inkább, mert sok helyt sikerült a taktikájuk, hogy a Magyar Népi Szövetség vezetőségeit látszólagos eredmények révén politikailag semlegesítsék magukkal szemben, míg ők a leghitszegőbb módon támadtak hátba minket.

A Magyar Népi Szövetségből kiszorulva az általunk védett társadalmi, közművelődési és gazdasági intézményekbe[447] igyekeznek beépítkezni s ahol nem vagyunk kellő éberséggel, romboló munkájukat sikerül is beindítani. Pedig a Magyar Népi Szövetség ellenőrzésének a magyar élet minden ágára ki kell terjednie. A magyar haladó demokratáknak minden intézményben ott kell lenniük, hogy azok egészséges menetére éberen ügyeljenek.

Mindez csak ott nem sikerül, ahol a Magyar Népi Szövetség vezetőségének:

447 Utalás az EMKE-re, az EMGE-re és a Kaláka, ill. a Szövetség szövetkezeti központokra.

1.) féltékeny szektárizmus érvényesül, amely nem frissíti fel magát új, fejlődésképes, hozzáértő, becsületes elemekkel a társadalom minden rétegéből;

2.) opportunista, megalkuvó szellem uralkodik el, amely lehetővé teszi, hogy a reakciós elemek kezükbe kaparintsák az irányítást;

3.) megnemértés nyilvánul meg aziránt, hogy a mi demokrata politikánk a széles néprétegekre, elsősorban a földművességre épül, akiknek a beszervezése nélkül nincs magyar egység.

Ahol viszont a vezetőség egységesen, minden áruló elemtől mentesen áll a kongresszus által választott központi vezetőség mellett, ahol harcos demokrata politikát folytat és sikerül új, egészséges elemekkel kiszélesülnie, ahol a széles néprétegeket sikerül beszerveznie és bizottságain, szakosztályain keresztül foglalkoztatnia, ott megtorpan az ellenség minden támadása. Ott nemcsak a belső reakciót sikerül leverni és az elégedetlen, de jóhiszemű embereket magunk mellé állítani, hanem tömegeink előtt is tekintélyre teszünk szert és a román demokrácia bizalmát is megnyerjük. Az ilyen szervezetnek sikerül a sérelmek nagy részét az ODA-n és a demokratikus hatósági vezetőkön keresztül helyben orvosoltatni és ezáltal a reakció zavarkeltésének is sok tekintetben elejét venni. Ahol pedig szükség van reá, tud tömegeket mozgatni a hatóságban levő reakciós elemek, a soviniszta intézkedések ellen.

Ahol megnemértés, de jóindulat van, ott nevelő, meggyőző munkát végezzünk. Ahol azonban ellenséges támadás ér, ott vágjunk vissza könyörtelenül. Ne riadjunk vissza attól, hogy a reakciósokat lapjainkban, gyűléseken, röpcédulákon személy szerint leplezzük le, ami mindég eredményesebb az általánosításnál. Ahol pedig a saját szervezetünkben üti fel a fejét a reakció, ne késlekedjünk az egészséges testből kivágni a rothadt részt. De ezzel együtt kell járnia a politikai nevelés és szervező munka megerősítésének, mert csak így tudjuk egységes, erős táborként biztosítani az itt élő magyarság boldogabb jövőjét.

A Magyar Népi Szövetség Országos Végrehajtó Bizottsága,
Bányai László elnök-helyettes

ANDJ Cluj, f. 28. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Turda, d. 1/1946., 856/1946. sz. körlevél. 4–5. f. Stencilezett nyomtatvány. Egy hasonló tartalmú, de sokkal rövidebb közleményt bocsátott ki az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottsága 1946. január 30-án. Megjelent: Világosság, 1946. január 30.

29.
Márton Áron tanúvallomása az erdélyi kérdésben kifejtett álláspontjáról

Bukarest, 1949. december 6.

Márton Áron:[448] [...] Ismertettem az erdélyi magyarság felfogását, úgy ahogyan én láttam.

Az erdélyi magyarság lélekben sohasem tudott a magyar nép egészétől, a magyar nemzeti testtől elszakadni, az 1918–1940, illetve '45 közötti időben pedig az ellene alkalmazott politika hatása alatt arról győződött meg, hogy a számára Trianonban kijelölt helyzetben nem tud fennmaradni, mert egyedei számára a szabad emberhez méltó életfeltételeket nem tudja biztosítani. Mivel nemzetközi viszonylatban Erdély kérdése tárgyalás anyagává lett, az erdélyi magyarság, támaszkodva a nagyhatalmak reprezentánsai által a háború idején tett nyilatkozatokra, a közelendő béketárgyalásoktól Erdély olyan rendezését várja, mely a magyarság sorsát is az igazság szellemében biztosítja.[449] A magyarság előtt erre vonatkozólag általában három megoldási formának a képe lebegett: 1. az 1918-as határok visszaállítása a románság széleskörű önkormányzatával; 2. független Erdély, tiszta és vegyes önkormányzati körzetekkel az együttlakó népek területi megoszlásának megfelelően; 3. megosztott Erdély kelet-nyugati irányban a Maros-vonal mentén.[450] [...]

Arhiva CNSAS, Fond penal 254., d. 1. 200. f.

448 Márton Áron püspököt 1949. június 21-én tartóztatták le, a tanúvallomást saját kezűleg írta. Márton Áron az 1946. január 28-án Grozához címzett levelében nyíltan kifejtette véleményét a határkérdésben. *„Erdély kérdését ma nem lehet önmagában külön nézni, hanem a megoldás módozatait az érdekelt nemzetek, sőt Európa jogos igényeinek összeegyeztetésében kell keresni. [...] Isten magyarnak teremtett s természetesen fajtestvéreimnek sorsa és sorsának alakulása miatt nem lehetek közömbös. A papi hivatásom pedig arra kötelez, hogy a kérdéseket erkölcsi szempontból is mérlegeljem. A román fennhatóság alatt élő magyarság helyzete nem felel meg azoknak a nagy erkölcsi követelményeknek, melyeket az Egyesült Nemzetek alapokmánya a békés együttélés rendezőelveiként megjelölt.”* A levelet közli: *P. Szőke,* 1988. p. 449–450. p.

449 Márton Áron a jelen időt használta!

450 Az itt felvázolt tervezet megegyezik azzal a nyilatkozattal, amelyet Márton Áron és társai juttattak el 1946. április 29-én a magyar kormányhoz. A nyilatkozatot közli: *Fülöp–Vincze,* 1998. 192–194. p.

30.
Nékám Sándornak, a bukaresti magyar misszió vezetőjének jelentése Gyöngyösi János külügyminiszternek az RSZDP OMB-nak választási javaslatáról, és az erdélyi magyarságnak a román választásokon való részvételének esélyeiről

Bukarest, 1946. március 18.

50/pol.-1945.[451]

Az a kérdés, hogy a magyarság tömegeinek a román választásokon való aktív részvételét hogyan lehetne biztosítani, mind erősebben foglalkoztatja a közelgő választásokra való tekintettel úgy a magyarság vezetőit, mint pedig a román politikai köröket. Ha a magyarság jelöltjeiként csupán a Népi Szövetség jelenlegi vezetői szerepelnének, és ha ezek a jelöltek is a közös román baloldali lista keretein belül volnának elhelyezve, úgy ez – sokak megítélése szerint – veszélyt jelentene nemcsak a magyarság szempontjából, de általában a baloldali gondolat sikerére is Romániában. Ezeknek a köröknek a véleménye szerint a Magyar Népi Szövetség vezetőinek népszerűsége a magyarság tömegei előtt erősen csökkent és ezért félős, hogy a magyarság az így összeállított listákat nem támogatná teljes súlyával, hanem jelentős számban passzivitásba vonulna. A baloldali gondolat azonban nemcsak ez által veszítene sok szavazatot, de tovább gyöngülne az ezen felfogást vallók megítélése szerint az által is, hogy bizonyos román tömegek, amelyek a demokrácia gondolatának egyébként megnyerhetők volnának, nem a magyar nevekkel tarkított baloldali listára szavaznának, hanem a történeti pártok[452] színromán listájára.

Több helyről merült fel éppen ezért a gondolat, hogy a leghelyesebb volna mind a magyarság érdeke szempontjából, mind pedig a baloldali eszmék sikerének érdekében, ha úgy a magyarságnak, mint a románságnak demokratikus képviselői külön listával indulnának, amely két lista azután külön-külön az illető nemzetiség összes baloldali gondolkozású elemeit magába foglalná.[453]

A román szociáldemokrata párt magyar tagozata is magáévá tette ezt a gondolatot és a szociáldemokrata pártkongresszus[454] alkalmával memorandum-

451 A jelentéshez csatolt belső feljegyzésében (Pro Domo) helyes döntésnek minősíti Nékám az OMB ajánlatát, sőt mivel maga a jelentés a brassói központi intézőbizottsági ülés után keletkezett, az MNSZ-nek az önálló választási listán való indulásáról hozott döntését úgy értékelte, mint az első lépést a „magyar demokratikus front” megteremtése irányába.

452 Helyesen: történelmi pártok, vagyis a Nemzeti Parasztpárt és a Nemzeti Liberális Párt.

453 Bruder Ferenc, az OMB egyik vezetőségi tagja a közös lista gondolatát vetette fel a *„Választások előtt”* c. cikkében. Lásd: *Erdély,* 1946. február 17.

454 Az RSZDP rendkívüli kongresszusára március 10-én került sor, amely alkalommal a párt főtitkára, Constantin Titel-Petrescu az ellene felhozott alaptalan vádak miatt kilépett a pártból, és egy új szociáldemokrata pártot alapított. A választás kérdésében elrendelt újabb szavazáson a kongresszusi küldöttek nagy többsége – megváltoztatva a decemberi kongresszus határozatát – az RKP-val létrehozandó közös választási lista mellett döntöttek. Az erdélyi szociáldemokraták is a közös lista mellett foglaltak állást, mert el akarták kerülni, hogy a kommunista és szociáldemokrata magyarság szembe kerüljön

ban[455] kereste fel mind a saját központi pártvezetőségét, mind a román kommunista párt központi vezetőségét is, amelyben előadta azokat az érveket, amelyek a kettős baloldali lista mellett szólnak. A memorandum érvelésének főbb pontjait a következőkben ismertetem, nagyrészt szó szerint idézve:

Az ország választások előtt áll. A moszkvai értekezlet[456] óta a külföld és az ország népe egyaránt fokozódó érdeklődéssel tekint a romániai választások elé. Érthető ez a nagy érdeklődés, mert a választásokon nemcsak a román demokrácia veti magát alá erőpróbának, hanem az ország népe is vizsgázik a demokráciából. Kelet és Nyugat egyformán nagy érdeklődéssel figyeli a belpolitikai erőviszonyok alakulását. Ennek körvonalai már eléggé láthatók: az ország négy nagy vezető pártja közül a szociáldemokrata és a kommunista párt áll az egyik oldalon, a másik oldalon pedig a nemzeti parasztpárt és a nemzeti liberális párt vonultatja fel a maga erőit.

Míg a román demokrácia és a román nép döntő politikai erőtényezői világosan állnak előttünk, addig a romániai magyar nemzetiség körében a legsúlyosabb politikai válságot tapasztaljuk. Az erdélyi magyarság politikai erőviszonyai ma már nem azonosak az 1945 májusában megállapítható erőviszonyokkal. Akkor, mondhatni, az erdélyi magyarság szinte teljes egészében a romániai Magyar Népi Szövetség mellett állott, amely azt hirdette magáról, hogy minden pártpolitikától mentes demokrata nemzetiségi szervezet. A szociáldemokrata magyar vezetők már a romániai Magyar Népi Szövetség 1945. májusi kongresszusának[457] választásaiból is megállapították, hogy a romániai MNSZ csak tagjaiban mutatkozik pártpolitikától mentes demokrata nemzetiségi szervezetnek, országos és helyi vezetőségeiben viszont szinte kizárólag a kommunista párt tagjai foglalnak helyet. Ennek ellenére eleinte megkísérelték együttműködni a romániai MNSZ-el. Nem akadályozták meg, hogy pártjuk tagjai részt vegyenek a romániai MNSZ munkájában, sőt egyes vezető tagjaik, mint szakértők még a romániai MNSZ-nek a kormánnyal Bukarestben folytatott tárgyalásain is aktívan részt vettek.[458]

Ebben a felfogásukban az a koncepció is vezette őket, hogy véleményük szerint a romániai MNSZ a Frontul Național Democrat-nak[459] a román tömegek demokratizálódásáért folytatott harcával összhangban a magyar tömegek demokratizálódásáért kellett volna, hogy dolgozzék, biztosítva az egész romániai magyarság részéről a román demokrácia fenntartás nélküli támogatását. Ugyanakkor világosan látták, hogy a jelenlegi átmeneti politikai, társadalmi és gazdasági fázisban a nemzeti érzékenység egyelőre oly nagyfokú, hogy ha a két munkáspárton belül

egymással. A kongresszus lefolyásáról készült beszámolót lásd: MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, XIX-J-1-k, 19. dob., 16/b., 830/pol.-1946. Lásd még Lakatos István visszaemlékezését a kongresszus lefolyásáról: *Lakatos*, 2007. 90–94. p.

455 A memorandum szövegét valószínűleg az RSZDP OMB február 17-i rendkívüli ülésén dolgozták ki.

456 A konferencia 1945. december 15. és 27. között zajlott le.

457 Lásd a 9–12. sz. iratokat.

458 Utalás Nagy Gézára, aki annak ellenére, hogy az OMB titkári tisztségét is betöltötte, bekapcsolódott az MNSZ oktatáspolitikai munkájába, és mint oktatásügyi szakértő tárgyalt a román kormány képviselőivel.

459 Az RKP-vezette baloldali koalíció, korabeli magyar neve: Országos Demokrata Arcvonal.

állandóan napirenden szerepelnek a magyar nemzetiség sérelmei, akkor ez hátráltatja a pártoknak a román tömegek körében folyó szervező és propagandamunkáját, a pártokon belül viszont állandó feszültséget okoz a frissen csatlakozott és még erősen nacionalista román és magyar tagok között. Úgy vélték tehát, hogy helyes az, ha a magyar nemzetiség sajátos problémáival elsősorban egy a Frontul Național Democrat-hoz hasonló demokrata szervezet foglalkozik: a Romániai Magyar Népi Szövetség.

E megértő magatartásunkon azonban később változtatniok kellett. Ennek három fő oka volt:

1.) A romániai MNSZ országos végrehajtó bizottságának tagjai ismételten szociáldemokrata-ellenes kijelentéseket tettek, megsértve ezzel a reájuk, mint kommunistákra nézve kötelező munkás-egységfronti szövetséget... Ha a romániai MNSZ tagjai belépnek a szociáldemokrata pártba, akkor a romániai MNSZ vezetői a legerélyesebben figyelmeztették őket arra, hogy lépjenek ki a szoc. dem. pártból, ellenkező esetben súlyos következményeket kell elviselniök. Betetőzte ezt a helytelen vonalat az, hogy 1945. végén, dr. Csákány Béla, a romániai MNSZ egyik vezetőségi tagja, népgyűlésen bejelentette, hogy a romániai MNSZ párt, vagyis nem nemzetiségi szervezet, és ezzel teljesen akuttá tette a szoc. dem. magyar tömegeknek a romániai MNSZ-szel való együttműködésének problémáját.

2.) A romániai MNSZ-szel szemben tanúsított megértő magatartásukon történt változásnak a másik oka az volt, hogy a romániai MNSZ helytelen taktikájával és mind kevésbé álcázott kommunista vezetőségeivel egyre nagyobb tömegeket idegenített el magától s e tömeg jelentős része, a Székelyföldön éppen úgy, mint Kolozsvárt, a Szilágyságban, Biharban vagy Szatmárban, a szoc. dem. párthoz csatlakozott.[460] Hozzájárult a párt népszerűségéhez az is, hogy az Országos Pártszövetség által elkészített új szervezeti szabályzat értelmében kulturális és propaganda célokból megalakult a Párt Országos Magyar Bizottsága,[461] amely propagandája során nem hallgathatta el azt a tényt, hogy a szoc. dem. párt és a romániai MNSZ nemcsak egymástól elütő két szervezet, hanem, hogy a romániai MNSZ-nek nincsen jogában az egész romániai magyarság nevében beszélni. Ismételten leszögezték, hogy a szoc. dem. párt, amelynek jelenleg nagy magyar tömegei vannak, nem helyesli a romániai MNSZ-nek, mint nemzetiségi pártszervezetnek párt szempontoktól vezetett exclusivista politikáját.[462]

3) Arra a tényre, hogy a romániai MNSZ nem átfogó demokrata nemzetiségi szervezet, egy kis magyar Frontul Național Democrat, hanem egyre exclusivistább párt szempontoktól vezetett politikai párt, szociáldemokrata magyar tömegekkel

460 A megyék közhangulatára lásd a 25–26. és 28. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

461 Az RSZDP Országos Magyar Bizottsága december 11-én alakult meg Bukarestben. *Erdély*, 1945. december 12.

462 Lakatos Istvánnak az OMB vezetőjének *„A demokrácia őszinte alkalmazása"* c. írása nem jelenhetett meg eredeti változatban, mivel a cenzúra nem engedélyezte. A cikknek az MNSZ monopóliumát bíráló részéből a cenzor a következő sorokat húzta ki: „Tehát az »egy nép, egy párt, egy führer« elméletét Hitler találta ki, és ne próbálja ki senki ezt a politikai szörnyűséget demokratikus csomagolásban velünk lenyeletni." Az EME Kézirattára, Lakatos-hagyaték, 1148. p. A cikket lásd: *Erdély*, 1946. január 8.

egyidejűleg a romániai MNSZ nem szoc. dem. magyar tömegei is rá jöttek. Ezek a tömegek, 1945. májusában, a romániai MNSZ első kongresszusa idején nagy rokonszenvvel viseltettek a romániai MNSZ-szel szemben és társadalmi osztályra való tekintet nélkül vállalták a romániai MNSZ-szel való legmesszemenőbb kollaborálást, sőt sokan a romániai MNSZ rövid ideig ügyes propagandája következtében a kommunista párttagságot is.

A romániai MNSZ azonban dialektikailag helytelen taktikával egyre nyíltabb pártpropagandájával, szoc. dem. ellenességével, önleleplezésével, ezt a legnagyobb tömeget is elidegenítette magától. Ha a romániai MNSZ 1945 nyarán azt állította, hogy taglétszáma meghaladja a 400.000-et,[463] ma a szoc. dem. tömegeknek és a legnagyobb tömegeknek, a nem marxista demokrata magyar tömegeknek a romániai MNSZ-ből való hallgatólagos kiválása után a romániai MNSZ alig rendelkezik egypár tízezer még ingadozó taggal s azzal a párszáz vagy párezer egykori MADOSZ-istával, aki ugyan példásan összetart, de primitív és ártalmas taktikájával egyre nyíltabb kommunista politikát folytat, ezzel végleg lehetetlenné téve a romániai magyarságnak főleg a romániai MNSZ keretében egykor oly szépen elindult demokratizálódását.

Ma tehát az a helyzet, hogy a Románia lakosságának 13%-át kitevő és a szavazatok száma szempontjából nem elhanyagolható magyarság a következőképpen oszlik meg:

1. *Szociáldemokraták,* akiknek jelentős városi tömegeiken kívül nagy paraszttömegeik vannak. A magyar választóknak körülbelül a 25%-a tartozik a párt keretébe.

2. *Kommunisták,*[464] akik főleg a városi munkásság egy részéből tevődnek össze. Számukat a magyarság körében körülbelül 15%-ra becsülik.

3. *A Romániai Magyar Népi Szövetség,* amelynek kommunista tagjain kívül ma már alig vannak a választások szempontjából számottevő hű tömegei. A romániai MNSZ ilyen tagjai általános becslés szerint a romániai magyarságnak 10%-át teszik.

4. *A romániai MNSZ-től elidegenített vagy ahhoz soha nem csatlakozott magyar lakosság,* amely a romániai MNSZ-el, legalábbis ennek mai formájában nem hajlandó együttműködni. Ez a tömeg, ugyancsak magyar körök becslése szerint, a romániai magyar választók 50%-át, tehát túlnyomó többségét teszi.

E negyedik és legnagyobb tömeg politikai magatartásának jellemzésére szükséges az alábbi biztos értesülések összefoglalása. Ez a tömeg:

463 Az RKP Szervezési Osztályának adatai szerint 1946 márciusában az MNSZ országos szinten 435.832 tagot számlált, amely a februári adatokhoz viszonyítva növekedést, 11.238 új tag csatlakozását jelentette. ANIC, f. CC al PCR, Secția Organizatorică, d.117/1946. 1–3. f.

464 A legújabb kutatások eredményei a következő adatokkal szolgálnak az RKP-n belüli magyar tagok számarányára vonatkozólag: 1945-ben országos szinten a párttagok 19%-a magyar, Erdélyben viszont ennél sokkal nagyobb, a tagság 50,4%-a volt magyar. Az 1946. évi összesített adatok már létszámcsökkenésről tanúskodnak, de még ekkor is országos szinten 16,2%-ot tett ki a magyarok aránya, Erdélyben pedig a 45%-ot. Lásd: *Novák,* 2006. 67.

a) helyét feltétlenül a demokrácia oldalán látja;

b) tudja, hogy Románia demokratizálódása kizárólag a két munkás párt győzelmétől várható;

c) bár jelenleg is súlyos nemzetiségi sérelmeket tart számon, e sérelmek megszüntetését ugyancsak a két munkáspárttól és ezek kialakítandó következetes nemzetiségi politikájától reméli;

d) a történelmi pártokkal semmiféle kapcsolatot nem kíván fenntartani, de tekintettel a nemzeti parasztpárti román vidékeken élő magyarság veszélyes helyzetére, nem tartja kívánatosnak, hogy a romániai magyarság Maniu-ellenes propagandát folytasson. Úgy véli elég, ha szavazataival nem támogatja a történelmi pártokat;

e) nem hajlandó tovább vállalni és a választásokon szavazataival támogatni a romániai MNSZ-t mai formájában;

f) az erdélyi magyarságnak 50%-át kitevő tömege hajlandó egy olyan demokrata magyar koalícióban részt venni, amelynek vezetőségei és képviselőjelöltjei arányosan kerülnek ki a magyar szoc. dem-ek, magyar kommunisták és az 50%-os nagy tömeg demokrata vezetőiből, anélkül, hogy a párttagok a legcsekélyebb mértékben is kiválnának saját pártjaik keretéből és mozgalmából. „Elég volt a romániai MNSZ álcázott kommunistáiból! Szívesebb vállaljuk a nyílt kommunistákat és szociáldemokratákat vezetőinkül, akik szabadon és nyíltan képviselik saját pártjaik ideológiáját és saját pártjaik magyar tömegeit, együttműködve a romániai magyarság másik nagy részének demokratikus képviselőivel" - mondják Erdély minden részében ezek a magyar tömegek;

g) ha nem alakul ki egy a romániai magyarság eme túlnyomó többségét a fenti szempontból kielégítő megoldás a népképviseletre és a választásokra vonatkozóan, akkor a romániai magyarság nagy tömegei tartózkodni fognak a választásokon való részvételtől.

Köztudomású, hogy a Szociáldemokrata Párt Országos Magyar Bizottságának február 17-én Kolozsvárt tartott [*rendkívüli*] értekezletén[465] minden felszólaló magyar kiküldött a kommunista-szociáldemokrata közös lista mellett foglalt állást abban a tudatban, hogy ez a kérdés ma a romániai demokráciának létkérdése. A romániai MNSZ által előidézett magyar belső válsággal kapcsolatban viszont az értekezlet megállapította, hogy mivel ez a válság mindenütt zavarólag hat, a szoc. dem. magyar tömegekre is, ebben a kérdésben a párt Országos Végrehajtó Bizottsága illetékes állást foglalni és a megoldást elősegíteni.

Hogy ez az utóbbi kérdés az Országos Végrehajtó Bizottság elé kerüljön és megfelelő megoldáshoz jusson, a helyzet lehető legteljesebb ismeretében a magyar szociáldemokraták az alábbi javaslatot tartották szükségesnek kidolgozni.

465 Az értekezletről készült beszámoló közli: *Erdély,* 1946. február 20.

A román demokrácia érdekében feltétlenül szükséges, hogy az ország választóinak 13%-át kitevő romániai magyarság teljes egészében támogassa a szociáldemokrata és a kommunista párt választási harcát.

Ezt a támogatást a romániai MNSZ nem tudja megadni, sőt azzal a veszéllyel fenyeget, hogy a magyar tömegek tartózkodni fognak a választástól, és magatartásukkal befolyásolják a frissen csatlakozott szociáldemokrata és kommunista magyar tömegeket is.

Ugyanakkor meg kell állapítani azt, hogy a szoc. demokrata és a kommunista párt frissen csatlakozott román tömegei ma még távol állanak attól az ideális nemzetköziségtől, amely lehetővé tenné, hogy a nemzetiségileg vegyes Erdély területén ugyanolyan lelkesedéssel szavazzanak egy magyar jelöltekkel tarkított listára, mint egy teljesen román listára. A román–magyar vegyes lista ellen nacionalista jelszavakkal heves propagandát fog indítani a két történelmi párt, és ezzel jelentősen csökkenteni fogja a román szoc. dem. és a kommunista szavazatok számát.

A Székelyföldre a szociáldemokrata párt és a romániai MNSZ ellentétének figyelembe nem vételével – teljesen magyar lista csak három megye kérdését oldja meg úgy, ahogy, mert Maros-Tordában már nem lehet teljesen magyar listát állítani. A Székelyföld azonban a romániai magyarságnak csak egynegyed része. Mi történik Erdély többi részében, a több mint egymillió magyar választók szavazataival?

Nem oldja meg a kérdést az sem, hogy a vegyes vidékek magyar parasztsága majd az Ekés Front tagjaival testvériségben fog a közös listára szavazni. Először is: az Ekés Front és a magyar parasztság között rossz a viszony.[466] Másodszor: egyre több helyen mennek át az Ekés Front egész községi szervezetei a nemzeti parasztpártba, bizonytalanná téve az Ekés Fronttal kapcsolatos minden kombinációt. Harmadszor: Szolnok-Doboka megyei magyar földművesek kijelentették, hogy a nemzeti parasztpárti román földművesek halállal fenyegetik őket, ha a közös „kommunista" listára szavaznak, de nem fogják bántani őket, ha egy külön magyar listára szavaznak.

Hogyan lehessen megoldani azt, hogy a szoc. dem. és a kommunista párt a lehető legnagyobb méretű propagandát folytassa le a választásokkal kapcsolatban a román tömegek között, s a lehető legtöbb román szavazatot kapja, de ugyanakkor még nagyobb választási siker érdekében az egész romániai magyarságot a maga oldalára vonultathassa fel?

Ennek ma egyetlen módja van, és a magyar szoc. demokraták meg vannak győződve arról, hogy ez egyaránt megfelel pártjuk és a kommunista párt érdekeinek, és ugyanakkor kielégíti a romániai magyarságot is.

466 Az Ekésfront vidéki tagjai vagy vezetői több esetben is nacionalista jellegű megjegyzéseket tettek a helyi magyarságra, vagy az MNSZ vezetőire. A marosludasi szervezet alelnöke 1946. március 26-án arról számolt be, hogy az Ekésfront marosludasi küldötte a szervezet megyei nagygyűlésén a szót emelt Vásárhelyi Miklós ellen, mivel az az MNSZ megbízottjaként: „nem hagyta az abszentisták horthystáknak való nyilvánítását." ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 3/1946. 268. f.

Ma, amikor az ideológiai célok szolgálatában oly sok taktikai engedményt kell tenni, a szoc. dem. párt és a kommunista párt az elkövetkező választásokon mind román, mind magyar viszonylatban tegyen egy olyan engedményt, amely egészen biztosan döntően kedvező módon fogja befolyásolni propagandájuk eredményességét és a történelmi pártok kezéből kiüti a tömegek előtt ellenük használható egyik legsúlyosabb propagandafogást.

Mind a két munkáspárt mindössze másfél év óta tömegpárt.[467] A frissen csatlakozott tömegek élénk nacionalizmusa tagadhatatlan, és a tömegek távol állnak még attól, hogy a marxista ideológiának a nemzetközi osztályharcról szóló tanítását a magukévá tegyék. Éppen ezért a nemzetköziség hangoztatása helyett a szoc. dem. párt és a kommunista párt is forradalmár nemzeti propagandát folytat, s ebben a kommunista párt még a szoc. dem. pártnál is tovább ment, amikor egyenesen a román kommunista párt nevét vette fel.

A közelgő választásokkal kapcsolatban le kell vonni ennek a taktikának a konzekvenciáját s alkalmazni kell a győzelem érdekében a reális helyzethez.

A magyar szociáldemokraták ezért [*azt*] javasolják, hogy:

1.) pártjuk és a kommunista párt egyfelől állítson teljesen román listákat, s ezt a maximumig használja ki a választási propagandában. Ezzel a taktikával lehetetlenné teszik, hogy a történelmi pártok listáikra mutatva, nemzetköziségüket hangoztassák a román tömegek előtt, és ideológiailag még képzetlen román és magyar tömegeiket elidegenítsék a munkáspárttól.

2.) Másfelől a szoc. dem. párt Központi Végrehajtó Bizottsága egyezzék meg a kommunista párttal és a romániai MNSZ-szel abban, hogy

1. a szociáldemokrata párt magyar tagjai,
2. a kommunista párt magyar tagjai,
3. a romániai MNSZ tagjai és,
4. a romániai magyarság 50%-át kitevő nem-marxista és nem népszövetséges nagy demokratikus tömegei,

[5.] arányszámuknak megfelelő számú jelölttel és megegyezés útján megállapítandó helyezéssel közös magyar listán induljanak a választásokon.

Ez a lista nem viselné a romániai MNSZ nevét, mivel a koalíciónak nem szabadna pártnak lennie, hanem a sajátos nemzetiségi kérdésekkel foglalkozó demokrata nemzeti szervezetnek. E választási koalíció neve Magyar Demokrata Front – Frontul Democrat Maghiar – kellene hogy legyen, mintegy utalva a Demokrata Nemzeti Arcvonalra, amelynek választási közös listája érdekében jelenleg szintén nagy erőfeszítések történnek.

A szociáldemokrata párt és a kommunista párt, valamint a romániai MNSZ küldjenek ki egy szoc. dem. [*és*] egy kommunista magyarokból álló és egy romániai MNSZ-i tárgyaló bizottságot, amelynek a romániai magyarság nem-marxista demokrata vezetőivel közösen állapodnak meg a lista összeállításában.

467 Az RKP annak ellenére, hogy 1944 őszén csak 1000 tagot számlált, 1945 végére – az RKP Szervezeti Osztálya szerint – már 148.521 párttagot regisztráltak. *Novák*, 2006. 67. p.

A magyar szociáldemokraták értesülése szerint egy ilyen lépés osztatlan megnyugvást váltana ki a romániai magyarságnak nemcsak közéleti vezetői körében, hanem a legnagyobb magyar intézmények fejei részéről is.[468] Éppen ezért kívánatos, hogy a szóban forgó negyedik tárgyaló bizottság kijelölésére ők keressenek fel.

A magyar szociáldemokraták meg vannak győződve arról, hogy ez a megoldás igen kedvező kihatással lesz az erdélyi választásokra, s eredményeként minden más taktikánál nagyobb sikert biztosít a román demokrácia, s ezen belül pártjuk és a kommunista párt szempontjából:

maximális számú román szavazatot;

az egész magyarság teljes kiállását a Munkaegységfronttal közösen létrehozott Demokrata Magyar Front listája mellett;

s mindezzel a mai államélet és politika egyik legsúlyosabb kérdésének, a nemzeti kérdésnek a kellő taktikai érzetekkel való kiküszöbölését a választások egyébként is éppen eléggé súlyos problematikájából.

Végül a memorandum szerkesztői kérik a Központi Pártvezetőséget, hogy az vegye javaslatukat sürgősen tárgyalás alá és miután döntéseket hozott, a további lépéseket tegye meg.

A memorandummal kapcsolatos fejleményekről annakidején jelenteni fogok.[469]

Nékám Sándor
miniszteri tanácsos

MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965., XIX-J-1-k, 19. doboz, 16/b., ikt. sz. 683/pol.-1946. Tsztázat. Az iratot – tévesen, március 10-i datálással – korábban közölte: Fülöp–Vincze, 1998. 157–163. p.

468 Nékám Sándor valószínűleg az EMGE, a két szövetkezeti központ és az egyházak vezetőire gondolt.
469 Nékám több jelentésében is foglalkozott a kérdéssel: MOL, *a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965.*, XIX-J-1-k, 19. dob., 16/b., 830/pol.-1946 („A romániai szociáldemokrata párt és a választási egységlista". Bukarest, 1946. április 5."), XIX-J-1-a, 60. dob., IV-131., 2017/res/Bé.-1946. („Magyar egység Erdélyben". Bukarest, 1946. június 30.), valamint uo. 1866/Bé-1946. („A romániai Szociáldemokrata Párt Országos Magyar Bizottságának kolozsvári értekezlete". Bukarest, 1946. július 16.)

31.
Az MNSZ megyei központi bizottságainak beszámolói a brassói központi intézőbizottsági ülésen

Brassó, 1946. március 18–20. (részletek)

Kurkó Gyárfás megnyitó beszéde:[1]

Országos végrehajtó bizottságunk nevében üdvözlöm a százas intézőbizottság tagjait és második értekezletét ezennel megnyitom.

Novemberben tartott intézőbizottsági ülésünkön határozatot hoztunk általános és különleges nemzetiségi kérdéseinken, amelyet eljuttattunk a kormányhoz és eljuttattunk az Országos Demokrata Arcvonal központi tanácsához is.[2] [...][3]

Ezek azok a kérdések, amelyekkel zárult a múltkori intézőbizottsági ülésünk. Javaslom, hogy az intézőbizottság mostani értekezletének megkezdése pillanatában intézzünk táviratot a kormányhoz, melyben emlékeztessük őket arra, hogy ezek a kérdések még megoldásra várnak, és emlékeztessük továbbá arra is, hogy ezek a bejelentett kérdések a mai napig sincsenek elintézve. A többi felmerülő kérdésekről az értekezlet határozatot fog hozni, melyet az értekezlet végén eljuttatunk a kormányhoz.[4] [...][5]

Múltkori értekezletünkön felhatalmazást kértünk arra, hogy alapszabályainktól eltérően, a szükségeknek megfelelően összes [megyei] intézőbizottságunkat kibővítsük, és így kibővítsük országos végrehajtó bizottságunkat is. Ezt a kívánságunkat elsősorban a felhalmozódó munkák tették szükségessé. Meg is kaptuk erre a megbízást és meg is kezdtük egyes szervezeteink kibővítését. Az elnökség felhívást jelentetett meg a sajtóban, amelyet összes szervezeteinkhez intézett.[6] Ezt a felhívást mindenki úgy értelmezte, ahogy neki jólesett. Sokan félremagyarázták, mások azt hitték, hogy a Magyar Népi Szövetség ilyen irányú törekvése gyengeségből származott. Egyes körök viszont azt hitték, hogy megérett a helyzet arra, hogy leváltsuk vezetőségünket és átadjuk a helyet azoknak az embereknek, akik a múltban is a magyarság élén állottak. Ez a törekvésünk pedig azt szolgálta, hogy miután a kezdeti szervezeti nehézségeken túl vagyunk és az a szakadék, amely

1 Kurkó beszédének átdolgozott változata megtalálható az MNSZ egyik brosúrájában: *Brassói gyűlésünk...*, 1946. 1–17. p.
2 A Központi intézőbizottság marosvásárhelyi kiáltványát és határozatát közöljük, lásd a 23. és 24. sz. iratokat.
3 A sérelmek felsorolást nem közöljük. Kurkó az elintézetlen ügyekben kemény hangnemben kelt ki a kormány egyes szervei ellen, különösen Pătrăşcanu igazságügyi minisztert bírálta, aki a visszaperlések ügyében továbbra sem nyújtott segítséget az MNSZ-nek.
4 Lásd a 33. sz. iratot.
5 A továbbiakban az értekezlet napirendjét és a beszámolók sorrendjét ismertette.
6 Lásd a 28. sz. iratot.

előállott társadalmi rétegeink között, eltűnik, hogy egységünk valóban a gyakorlatban is érvényesüljön. Egységet akartunk olyan magyarokkal is, akikre gondoltuk, hogy megértek arra, hogy felszámoljanak a múlttal és beálljanak sorainkba. A mi utunk egyenes, a mi utunk a nép, a demokrácia útja, és aki ennek figyelembevételével indul a múlttal felszámolni, azt szívesen fogadjuk sorainkba. Aki másképp képzeli el az egységet, azzal mi nem köthetünk egységet. Voltak szervezeteink, amelyek egészségesen megoldották ezt a szervezeti kérdést. Volt azonban olyan is, ahol az volt a jelszó, hogy a vezetőség mondjon le.[7] Ahol ez volt a jelszó és a vezetők olyan gyengék voltak, hogy valóban lemondtak, ott tényleg átcsúszott a vezetés ilyen kezekbe. Felhatalmazást kérünk, hogy ezeket a vezetőségeket feloszlassuk és egészséges kezekbe helyezzük át a megyei szervezet vezetését. Erre vonatkozólag megemlítem, hogy Kolozsváron is volt egy ülésünk,[8] amelyet értekezletek előztek meg.[9] Noha a gyűlést a városi szervezet hívta össze, amelyen én is részt vettem, mint vendég és városi kérdésekkel foglalkoztunk, mégpedig a városi szervezet vezetőségének bővítésével, mégis azt hitték, hogy a kolozsvári szervezetnek jogában áll felvetni azt a központi bizalmi kérdést, hogy a központi vezetőség távozzék. A városban általános felháborodás volt észlelhető, az ellenzék, amelynek szintén ez volt a célja, felvonult. A mi részünkről meg kellett hallgatnunk mindenkit, ha tudni akartuk, hogy mit akar a polgári magyarság. Miután azonban szervezetten vonultak fel, vakvágányra csúszott a gyűlés, összecsapás lett a vége, és azok a demokraták, akik nyugodtan viselkedtek, elragadtatták magukat és egynéhányat megpofoztak az ellenzékiek közül[10], s ez által nevetségessé tették a kolozsvári gyűlést. Ennek a kihívásnak az eredménye az lett, hogy a kibővítés azon a gyűlésen nem történhetett meg. Ezt azért engedtük meg, hogy ne mondhassák, hogy nem demokratikus, szabad módon történt. Ez az engedélyezésünk azonban provokációba süllyedt.

Hogy politikai szervezetünk minél többet foglalkozhasson a magyarságot érintő politikai kérdésekkel, országszerte megalakítottuk a Magyar Segélyező Bizottság szervezetét,[11] hogy ennek kezébe tegyük le a szociális munkát. Ennek központi vezetősége Kolozsváron alakult meg. A bizottság ügyvezető elnöke Szabó Béni lett. A bizottság különben igen komoly munkát végez és nagyon szép eredményeket ért el. Célja a behozandó magyar gyermekek elhelyezése, az átutazó foglyok segélyezése és intézményeink támogatása. Itt ugyancsak fogalmi zavarok vannak. Sok helyen félremagyarázzák a Segélyező Bizottság létesítésének célját és azt hiszik, hogy ez a Magyar Népi Szövetségnek egy olyan párhuzamos szervezete, amely politizálhat is, és itt is vannak elhajlások a jelentések szerint, hogy politikai

7 A Szilágy megyei MNSZ is egy hasonló jellegű határozatot fogadott el. Lásd a 26. sz. irat lábjegyzeteit.
8 Utalás a január 28-i kolozsvári nagygyűlésre, amelyen kemény bírálatok hangzottak el az MNSZ vezetőségével szemben. Bővebben lásd a 28. sz. irat lábjegyzeteit.
9 1946. január végétől február végéig az országos pártvezetés erdélyi körúton volt. Lásd a *Világosság*, a *Szabad Szó* vagy a *Népi Egység* beszámolóit.
10 Lásd a 28. sz. irat jegyzetét.
11 Lásd a 26. sz. iratot.

célokat akarnak magvalósítani itt Romániában. Ismerjük a jobboldali elemek magatartását és tudjuk, hogy minden lehetőséget és alkalmat megragadnak és kihasználnak arra, hogy egységet bontsanak és minden nem politikai szervezetbe is beférkőzzenek, hogy tömegeinket saját befolyásuk alá kerítsék. Ezért figyelemmel kell kísérnünk szociális szervezetünk működését, munkájukat ellenőriznünk és ezen utóbbit támogatnunk is kell, hogy ha szociális feladat elé lettek állítva, ezt a célt is szolgálhassák. Egyik gazdasági szervezetünk nagygyűlésén az a gyanú, amivel vádoltak egyesek, valóban beigazolódott.[12] A gyűlésen felvonultak olyan elemek, akiknek semmi közük a magyar mezőgazdasági élethez. Külön listával szerették volna becsempésztetni magukat, de gazdáink ébersége megakadályozta ezt a tervüket. Így nem sikerült nekik az, amit előre elképzeltek, hogy a gyűlésen demokrataellenes hangulatot teremtenek, és ezt felhasználva kikiáltsanak egy kisgazdapártot. Hogy mennyire ilyen volt az elképzelésük, azt a kisgazdapárt hivatalos lapja is igazolja. A *Kis Újság* cikket közölt a következő címmel: „Most dől el Marosvásárhelyen az erdélyi magyarság sorsa". Ebben a cikkben foglalkozik a Magyar Népi Szövetséggel és az erdélyi magyarság helyzetével.[13] Rámutat arra, hogy a Magyar Népi Szövetség már odáig ment, hogy meghívta az erdélyi magyar arisztokrácia képviselőit a tárgyaló asztalhoz,[14] mert belátta, hogy olyan helytelen munkát végez, hogy meg kellett kérnie a grófokat, hogy vegyék át a vezetést. Természetesen ez a tervük is megsemmisült, és csak azt fújták, amit szerettek volna megvalósítani. Az ilyen kísérletezések csak egyetlen célt szolgáltak, és mindenütt megvoltak a tervszerű összefüggések. A cél a haladó demokrácia hátbadöfése volt, a Groza-kormány megbuktatása, Magyarországon a haladó demokrácia megsemmisítése és a kormányból való kiszorítása. Angliában a reakció szovjetellenes előretörése azt a politikát akarta érvényesíteni, amelyet Hitlernek a kezéből ütötték ki, és amit - amint végül is beigazolódott - Churchill vett át. Ő miután látta, hogy suttogó politikája megbukott, maga kürtölte világgá, hogy Európában, a Duna-medencében nincs demokrácia, hanem diktatúra van.[15] Bizonygatni akarta, hogy hazánkban nem a demokrácia van hatalmon, mert nem Rădescuék[16] uralkodnak, vagy azt, hogy Magyarországon nem Sulyok Dezsőék[17] vannak uralmon és szintén nincs demokrácia. Újból háborús előkészületeket tesz a nemzetközi fasiszta reakció számára és ennek érdekében minden fegyvert

12 Utalás az EMGE február 18-i marosvásárhelyi közgyűlésére.
13 A *Kis Újság* a Független Kisgazdapárt országos napilapja volt. A lap balkáni tudósítója, egy bizonyos Á.T.L. február 21-én arról cikkezett, hogy még mindig nincs meg a magyar egység Erdélyben, mert az MNSZ „nem nyitotta fel sorompóját a romániai magyarság minden rétege előtt". *Kis Újság*, 1946. február 21. A lap március 22-én egy provokatív címmel ellátott írással latolgatta a romániai magyarság választási esélyeit: „*Ki mellé áll a romániai magyarság a választási harcban?*" *Kis Újság*, 1946. március 22.
14 Utalás a január 6-i ülésre. Lásd a 26. sz. iratot.
15 Churchill 1946. március 5-én tartotta meg híres fultoni beszédét, amelyben a Európa kettéválasztásáról beszélt.
16 Utalás Nicolae Rădescu tábornok vezette kormányra (1944. december 4. - 1945. március 5.), amelyet szovjet segítséggel buktattak meg.
17 Sulyok Dezsőt 1946. március 12-én a Baloldali Blokk követelésére 19 másik képviselővel együtt kizárták a Független Kisgazdapártból.

felhasznál. Minden panaszunk, amit itt felsoroltunk és mindazok a kérdések, amelyeket nem tudott a kormány megoldani, a nemzetközi reakció gáncsoskodásából származik. Tekintet nélkül arra, hogy milyen pártból való egyén szabotálja el a nemzetiségi kérdést, tekintet nélkül arra, hogy ki hátráltatja a lépést a szükséges demokratikus kibontakozás felé, az mind a Churchill-féle nemzetközi reakció malmára hajtja a vizet. Épp ezért, ha mi tisztában vagyunk azzal, hogy mit jelent a demokrácia és mit akar a nemzetközi reakció, ha mi állást akarunk foglalni a béke és háború között egyik vagy a másik mellett, akkor csakis a romániai haladó demokrácia és annak kormánya mellé állhatunk. De ha mi ezt a haladó demokráciát erősíteni akarjuk és kormányunknak szolgálatot akarunk tenni, akkor nem hunyhatjuk le a szemünket az előtt, ami ennek a demokráciának a jegyében és kormányunk árnyékában történhetik. A demokrácia nevében nem lehet megfosztani a nemzetiségeket és becsületes állampolgárokat jogaiktól. Ha ezeket a kérdéseket elhallgatjuk, akarva nem akarva mi is a nemzetközi Churchill-féle reakció törekvéseit támogatjuk. Éppen ezért egy határozottabb magatartást kell tanúsítanunk, demokrata szellemben egészséges és bíráló magatartás formájában kormányunk felé. Azon minisztereink felé, akik szabotálják az egészséges munka menetét.[18] Ha mi félünk megmondani, hogy mi fáj nekünk, akkor ezzel nem támogatjuk a haladó demokráciát, hanem bűntársává szegődünk azon reakciónak, amely hátba akarja döfni a Groza-kormányt. Sokan közülünk és szervezeteinknél is azt hiszik, hogy ha egészségesen bírálunk, meggyengítjük a kormányt vagy a demokráciát. Más az egészséges bírálat és más a rosszindulatú, a provokációs bírálat. Mi megvédjük a demokráciát, ha kell életünk árán is, de mert egészségesebbé akarjuk tenni, kritikát is mondunk róla. Ezen a téren pedig főképpen a sajtóhoz szólok. Sajtónk még mindig nem kapta meg azt az egészséges vonalat, amelyet vinnie kell.[19] Hol az egyik, hol a másik végletben van. Egyes kérdésekben eltúloz, más kérdésekben nem mer kiállni határozottan. Ez azért van, mert a sajtó el van szakadva a néptől. Nem érzi a falvak népe, hogy a sajtó az övé. Lapot szerkeszteni a néptől elszakadva nem lehet.

Iskoláinkkal kapcsolatban ugyancsak vannak nehézségeink. Nemrégen tartottunk Kolozsváron egy országos tanügyi értekezletet.[20] Azt is ki kell hangsúlyoznom, hogy itt is elég panasz van annak ellenére, hogy komoly eredményeket értünk el. Igyekeznünk kell, hogy itt is enyhítést érjünk el.

Gazdasági életünket talán a legjobban elhanyagoltuk, ami pedig a legfontosabb lett volna. Ennek megvitatása céljából szövetkezeteink emlékirattal kerestek fel.[21] Itt is feltételeink voltak. Azt kívántuk, hogy kellő formában tisztogassák meg

18 A vádak elsősorban Lucrețiu Pătrășcanu igazságügyi miniszternek és Ștefan Voitecnek, a nemzeti nevelésügyi tárca vezetőjének szóltak.

19 A sokat bírált *Világosság*nál a változások jeleként február 25-től Benedek Marcell, Kacsó Sándor és Kós Károly személyében új szerkesztőbizottság vette át a napilap irányítását.

20 Az országos tanügyi értekezletet 1945. augusztus 5–9. között tartották Kolozsvárott.

21 A Marosvásárhelyen 1946. április 10–11-én megtartott közös szövetkezeti kongresszuson Kurkó Gyárfás is részt vett. A kongresszus anyaga megtalálható a *Szövetkezeti Értesítő* 1946. májusi számában, az emlékirat szövege uo. 189–192. p.

soraikat. Nem tanácsoljuk, hogy gazdasági szervezeteink élén politikailag olyan exponensek legyenek, amelyek megnehezítik az egészséges gazdasági munka menetét.[22] Ezenkívül szigorúan kívántuk, hogy azok az elemek, amelyek fasiszta tevékenységet fejtenek ki, távolíttassanak el. Ez a munka folyamatban van, és a szövetkezeteknek is hatásosabb segítséget kell nyújtani. Ahol vannak reakciós elemek, oda becsületes kellő szaktudású embereket kell állítani.

Sérelmes jogi oldala van szövetkezeteinknek. Mint minden munkaterületen, nehézségek vannak itt is. Kísérletezések és viták voltak, amelyek olyan mederben haladnak, hogy reméljük, rövidesen megoldást nyer ez a kérdés is. Az INCOOP[23] részéről az volt a kívánság, hogy a megyei szervezetek olvadjanak bele az INCOOP-ba.[24] Ha olyan komoly demokrácia lenne, amilyent el is akarunk érni, ez nem is volna túlzás. Egy egészséges gazdasági szervezetnek könnyebb lenne az áruval való ellátása és gyorsabban is menne. De mivel mindkét oldalról olyan erős a sovinizmus, amit a reakció kihasználna, egy ilyen beolvadás azt jelentené, hogy feladjuk jogainkat, vagyonaink beolvadnak az INCOOP-ba, tisztviselőink esetleg kikerülnek az utcára. Ez a félelem részünkről fennáll, és nem lehet rossz néven venni. Sokat kísérleteztünk egy évig, másfél évig, és sokat láttunk. A román szövetkezetek részéről olyan törekvések nyilvánultak meg, amelyek arra engedtek következtetni, hogy a demokrácia még igen éretlen ezen a munkaterületen. Hogy minden aggodalmunk eloszoljon, szükséges annak kézzelfogható bizonyítása, hogy az áruelosztás terén nincs kivétel a román és a magyar szövetkezetek között.[25] Addig, amíg ez az aggodalmunk nem alaptalan, vagyonainkat nem akarjuk beolvasztani. Ha be akarjuk bizonyítani, hogy demokraták vagyunk és beolvadunk gazdasági téren is, akkor hogyan történhetik meg, hogy közel kétszázezer tagot számláló magyar szövetkezetünk ne kapjon a falusi lakosok részére vasat, szeget, petróleumot stb., amikor azt a románok megkapják. Mit kell nézzen a demokrácia és mit kell nézzen a kormány. Szívesen kell lássa és munkatársul fogadja minden polgárát az országnak, aki az újjáépítéshez hozzá akar járulni. Mi hozzájárultunk és hozzá is fogunk járulni. De ha nem engedik meg a munkába való bekapcsolódást, a munkások áruval való kiszolgálását, az nem a mi gyengeségünk. Meg kell nézni, hogy hol vannak a bajok és ki kell azokat operálni. Rá kell mutatnunk a hibákra és határozatot kell hoznunk, hogy megkapjuk azt a kedvezményt, úgy a hitel, pénz

22 Kurkó Gyárfás a Szövetség Szövetkezeti Központ és a Kaláka Szövetkezeti Központ igazgatóira, Lakatos Istvánra és Korparich Edére utalt. Utóbbi személy dehonesztálása érdekében a *Világosság*ban egy olyan cikk jelent meg, miszerint Korprich üdvözlő táviratot kapott Emil Hațieganu, parasztpárti politikustól. *Világosság*, 1946. február 1.

23 Institutul Național al Cooperației – Román Nemzeti Szövetkezeti Intézet

24 A román szövetkezetek 1945 júliusában megtartott kongresszusára a két magyar szövetkezeti központ nem kapott meghívást, ellenben az ott elfogadott határozat értelmében a magyar szövetkezeteknek is be kellett volna lépniük a megyei szövetkezeti federálékba (szövetségekbe). Ez magával vonta volna a magyar szövetkezeti központok vagyonának felosztását. A több hónapig elhúzódó tárgyalások után a magyar szövetkezeteknek sikerült elérniük, hogy az új törvények alapján módosított alapszabályaikat az INCOOP jóváhagyja, vagyis működésüket törvényesítse. Bővebben lásd: *Fülöp–Vincze*, 1998. 287–301. p. A témát feldolgozta: *Vincze*, 1998. és *Olti*, 2003.

25 Mivel a magyar szövetkezetek nem csatlakoztak a megyei federálékohoz, ezért nem részesülhettek az áru- és hitelellátásból sem.

és adózás terén, mint a románok. Ha közteherviselés terén egyenlő elbánásban részesültünk, akkor a javadalmazás terén is így kell ennek lennie.

Ezekből a hibákból, amit elkövettünk, mi magyarok és románok (demokraták) egyaránt, származik, hogy megerősödik maga a reakció. A mi gyengeségünkből táplálkozik a reakció. Minden törekvése szabotálás, az elégedetlenség szítása, és újabb háború előidézése. Ez ma már nagyon jól látszik, és annyira előre vetíti árnyékát, hogy el kezdték híresztelni, hogy háború lesz. Háború nem lesz, azonban a szabadságharc mindig határozottabb formában jelenik meg. A haladó demokrácia nem áll meg, nincs megállás. És ahogy elindították a reakciósok a hírverést szervezeteinkben, ugyanúgy elindították Magyarországon is, ahol már-már úgy nézett ki, hogy aggodalmas a helyzet. A reakció azt hitte, hogy kivette a hatalmat a demokrácia kezéből, de a demokratikus szervezetek összefogva vágtak vissza, hogy megtakarítsák az országot a reakciós befolyástól.[26] Erre van szükség itt is. Elég gondolkodási időnk volt, hogy meggyőződhessünk annak helyes voltáról, amit akarunk. Azok a megtévesztett tömegek, amelyek a fasizmus befolyása alatt állottak és megtévesztették őket a reakció ügynökei, szintén meggyőződtek arról, hogy mit jelent a munka, amit végzünk. És aki ma nem hajlandó mellénk állni, mert továbbra is kísérletezni akar, és hol a kormányba, hol más kérdésbe akad bele, az nem érdemel baráti bánásmódot. Le kell leplezni őket és be kell mutatni hibáikat a népnek. [...][27]

A napokban egy magyar küldöttség járt Moszkvában, ahol melegen érdeklődtek a magyar nemzetiség sorsa iránt, részletesen kikérdezték, hogy állnak a magyar iskolaügyek, mit adtak meg és mit nem, úgy hogy az az érdeklődés, ami megnyilvánult szovjet részről egy ilyen maroknyi nemzetiség iránt, hitet ad nekünk arra, hogy az a harc, amit mi kell vigyünk, olyan erkölcsi támogatást kap, hogy itt nem lehet elhallgatással vagy bármilyen rosszindulatú reakciós törekvéssel a jogainkat elsüllyeszteni.

Értekezletünk egyik legfontosabb pontja a közelgő választásokon való magatartásunk megvitatása. Mi ebben a kérdésben még nem határoztunk, elsősorban erre a százas intézőbizottságra tartozik, hogy milyen formában vegyünk részt a választásokon. Másodsorban pedig mint az ODA tagszervezete, a központi tanáccsal szintén le kell tárgyaljuk, amit határoztunk, hogy milyen formában hangoljuk össze választási harcunkat, hogy minél eredményesebb formában fejeződjön be. A vélemények különböznek. Több gyűlésen vettünk részt, amelyek után általános óhajnak lehet venni, hogy külön magyar demokratikus listával vegyünk részt a választásokon.[28] Más részről vannak vélemények, melyek szerint jöjjön létre egy demokratikus arcvonal lista, amelyhez csatlakozzanak azok a pártok, amelyek hajlandók a demokráciáért együttműködni, és hagyjuk a jobboldali

26 Utalás arra, hogy a Baloldali Blokk nyomására Sulyok Dezsőt március 11-én kizárták a Kisgazdapártból.
27 A kihagyott részben Kurkó újra visszatért az angol „imperializmus" veszélyének kifejtéséhez.
28 Utalás az RSZDP Országos Magyar Bizottságának választási egységlistás ajánlatára. Lásd a 28., 30. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

reakciót külön.[29] Az én véleményem szerint a választási propagandát megkönnyítjük egy magyar listával. Mivel mi nemzetiség vagyunk és különleges helyzetünk van, ez zavarhatná a román nemzetiség helyzetét, ugyanakkor pedig a magyar reakció zavarhatná a magyar demokrácia helyzetét. Lehetővé tennénk, hogy egyes magyar demokrataellenes elemek a román reakcióra szavazzanak és leszakadjanak tőlünk egyes tömegek. Vagy ha ez nem történik meg, akkor nagyon könnyen megtörténhetik, hogy a reakció kezdene működni, és azt mondaná a magyaroknak, hogy ti románra akartok szavazni, vagy a románoknak, hogy magyarra akarnak szavazni.

Az én javaslatom az lenne: az értekezlet nyilvánítsa ki, hogy tényleg a Groza-kormány oldalán, a haladó demokrácia mellett kíván szavazni, azonban külön magyar listával. Itt csak elvi döntésről hallanak beszélni. Majd felhatalmazást kérünk az intézőbizottságtól, hogy a részleteket a szövetséges demokratikus szervezetekkel tárgyaljuk meg, és ha szükség lesz rá, összehívjuk az intézőbizottságot vagy a kongresszust és a részleteket vele fogjuk megtárgyalni.

Az időt nem akarom tovább húzni, ezért, ha valamit kihagytam volna, vagy valakinek kérdeznivalója van, a hozzászólások során vessék fel, vagy a végrehajtó bizottság tagjai bővítsék ki beszámolóikat.

Csákány Béla (központi iroda) beszámolója: Mielőtt beszámolóját megkezdené, közli, hogy 64 intézőbizottsági tag jelent meg. Miután többen még útban vannak, a holnap reggeli ülésen fogja közölni, hogy kik jelentek meg és kik maradtak távol. A távol maradottak közül igazolta magát Demeter János, aki levélben közölte, hogy miután hosszabb ideig Bukarestben tartózkodott, mint kolozsvári alpolgármester nem hiányozhat tovább hivatalából, és kéri igazolását. Távol van még dr. Fazekas János,[30] aki jelezte, hogy holnapra lehetőleg megérkezik. Ugyancsak igazolta távolmaradását Pater Gábor Gyula,[31] aki kényszerítő okok miatt nem jelenhetett meg. Ezekre az okokra nézve mi bejelenthetjük, hogy Kolozsváron írásban kértünk engedélyt Boros Fortunát tartományi rendfőnöktől, hogy Pater Gábor Gyula megjelenhessék, azonban ez, mint a tartományi rendfőnökségen közölték, a tartományi rendfőnök távolléte miatt megoldható nem volt.

A marosvásárhelyi intézőbizottsági ülésünk után a végrehajtó bizottságot behívások útján kibővítettük. Részben az intézőbizottság soraiból hívtunk be tagokat, részben olyan tagokat hívtunk be, mint Kacsó Sándor, aki múlt évben a Târgu-Jiu-i táborban volt, Szepesi Sándor, dr. Takács Lajos, Kocsis [*János?*], Lőrincz László, március 2-án Antal Dániel, dr. Farkas János. Így összesen hat taggal bővítettük ki a végrehajtó bizottságot, amelynek most 17 tagja van. [...][32]

29 A Demokratikus Pártok Blokkja 1946. május 17-én jött létre, amelyhez az RKP indítványára az RSZDP, a Tătărescu-féle NLP, az Anton Alexandrescu-féle szakadár NPP, az Ekés Front és a Nemzeti Néppárt csatlakozott.
30 Dr. Fazekas Jánost a „kiszélesítési" politika következtében „behívták" az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságába.
31 Gábosi Tamásról, páter Oszvald Gyuláról van szó.
32 A beszámoló folytatását nem találtuk meg.

Mezei Lajos jelentése a szervezeti osztály tevékenységéről: A marosvásárhelyi 100-as intézőbizottsági gyűlés megtartása óta, a következő szervezeti munkáról számolhatunk be:

A végrehajtó bizottság javaslata, valamint az intézőbizottság jóváhagyása alapján, vármegye és járási székhelyeken tartottunk nagygyűléseket, ahol a hozott határozatokat és a kiáltványunkat dolgoztuk fel. A gyűlések a következő helyeken lettek megtartva: Marosvásárhely, Szászrégen, Nyárádszereda, Udvarhely, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Brassó, Segesvár, Medgyes, Várad, Szatmár, Zilah, Dés, Szamosújvár, Torda, Gyéres, Enyed, Szeben, Kolozsvár, Bánffyhunyad és Kolozsvár város 5 kerületében. A gyűlések megtartása után központunkhoz befutott jelentésekből, majd utóbb a helyszínen megállapítottuk, hogy a magyar reakció kiáltványunk szövegét elferdítve általános rágalom-hadjáratot indított központunk ellen, amit a központunk rugalmas politikája folytán szétvertünk.

Az országos végrehajtó bizottság felismerve az egyes szervezeteinknél előállott gyengeségeket, az országos szervező bizottság felállítását határozta el, amelyet 1945. december havában hívtunk össze és alapítottunk meg. A szervező bizottsági tagok a következők: Mezey Lajos, Révy Ilus, Lőrincz László ifj., Cizikó Nándor, Szepesi Sándor, Borsi József, Deák András, Kovács Andor, Csirikás György, Tódor Sándor, Fodor István és a szervezeti iroda vezetője, Kántor István. A szervező bizottság munkájába utóbb Bányai László testvérünket is bevontuk, aki a politikai körlevelek, káderkiképzés és az ehhez hozzájáruló politikai anyag összeállítására kapott megbízást. A szervező bizottság további kiszélesítése első programpontunkat képezi.

A végrehajtó bizottság, - az intézőbizottság által kapott felhatalmazás alapján - megbízta a szervező bizottságot, hogy az országot hat körzetre ossza fel, és minden körzet élére egy körzetfelelőst állítson be a központ költségére. 1946. január hó 15-én hívtuk össze a központi szervezőket, akikkel feldolgoztuk az összes politikai, szervezeti, gazdasági, kulturális, jogügyi stb. kérdéseket és megbeszéltük az azonnali tennivalókat. [...][33]

A szervező bizottság első munkaterve a káder-kiképző iskola összehívása. Erre a szükséges intézkedéseket megtettük, a k. f.-ök utasítást kaptak, hogy e hó 15-én esedékes szervező bizottsági, valamint felelősök beszámolójának értekezletén jelöljenek megyénként egy arra legalkalmasabb testvért. A kiképző iskola megkezdésének időpontját és helyét a mostani szervező bizottság ülése határozza meg. Ugyanakkor az első káder-iskola befejezését, a legsürgősebben egy földészek és földésznők, valamint földész ifjakból álló kiképző iskola kell, hogy kövesse. Erre vonatkozólag az intéző bizottság elé járulunk, azzal a kéréssel, hogy saját megyéjükben állítsák össze azon fejlődő[*ké*]pes és becsületes földészeket, földésznőket és ifjakat, akik 20 évnél nem fiatalabbak, és a 40 évet nem haladták túl. A

33 A kinevezett körzetfelelősök névsorát nem közöljük.

sikeres káder-kiképzők nyújthatnak csak lehetőséget ahhoz, hogy minden megyében megfelelő szervezőket tudjunk beállítani, úgy férfi, női, valamint ifjú vonalon egyaránt.

A szervező bizottság tagjai, akik állandó székhellyel központunkban kellene, hogy tartózkodjanak, hogy kiszállásukra nagyobb gondot tudjunk fordítani, és hogy központunktól mozgathatók legyenek, szükségessé teszi egy-két testvérünknek a központunkba való felhozatalát, amelyet szintén a mostani gyűlésen fogunk meghatározni. A szervező bizottság minden megyei és helyi szervezetünket utasította, hogy szervezzék meg megyénként és helyi viszonylatban a szervező bizottságot, amely a szervezetünknek a motorát kell képezze. [...][34]

Kacsó Sándor ismerteti a sajtóosztály jelentését: Nem vagyok felelőse ennek az ügyosztálynak, helyettesítem Méliusz Józsefet, az osztály vezetőjét. Az ő jelentését olvasom fel, közli, majd felolvassa a jelentést:

1946. január elején Bányai László elfoglaltsága és magasabb beosztása miatt[35] a sajtóosztály felelőse Méliusz József lett. A sajtóbizottság tagjai, akik az országos központ mellett és az elnökséggel együttműködve fáradoznak a népiszövetségi sajtókérdések megoldásán, a következők: Bányai László, Benedek Marcell, Gaál Gábor, Kacsó Sándor, Kós Károly, Méliusz József és az MNSZ elnöke, Kurkó Gyárfás, aki a sajtóbizottság munkájában állandóan személyesen is részt vesz.

Az MNSZ központi sajtóosztálya, az alapszabályoknak megfelelően, nem önálló szerv, hanem közvetlenül együttműködik az elnökséggel. Feladatai az MNSZ központi orgánumának, a *Világosság*nak állandó megerősítése és megtámogatása az MNSZ összes lapjainak, így a brassói *Népi Egységnek*, a temesvári *Szabad Szó*nak, az aradi *Jövő*nek, valamint a kolozsvári Falvak *Népé*nek. Ide soroljuk még a marosvásárhelyi *Szabad Szót*, amely tulajdonjogilag nem tartozik ugyan az MNSZ-hez, de politikailag szorosan együttműködik vele. A sajtóosztály feladatának tekinti még a Nemzeti Demokrata Arcvonal szellemében való együttműködés előmozdítását az ország többi magyar nyelvű demokratikus lapjaival, és az MNSZ politikájának az összes többi magyar nyelvű lapon keresztüli kisugároztatását. [...][36]

Az MNSZ önálló nemzeti politikai szervezet, amely magába tömöríti az ország magyarságának minden népbarát, haladó demokrata tényezőjét. Az MNSZ-propagandista elsőrendű feladatának tekinti minden nem-politizáló férfit, nőt és ifjút a politikai harc síkjára állítani. Politikai harcunk azonban nem lehet elszigetelt. Szövetségesek és támogatók nélkül elveszünk. Éppen ezért mindenütt szövetkezünk a román demokratákkal, a román demokrácia szervezeteivel és pártjaival, hogy az ő erejükkel erősödve. együttesen győzelemre vihessük ebben az országban a demokráciát, mert ha itt győz a demokrácia - és kétségtelenül győznie kell -,

34 A kihagyott részben Mezei tovább folytatta a szervező bizottság munkájának ismertetését, valamint beszámolt arról, hogy a központi vezetőség tagjai mely városokban tartottak gyűléseket.

35 Bányai Lászlót 1945 nyarán kinevezték a kolozsvári Népbíróság népügyészének.

36 A kihagyott részben a sajtóosztály tevékenységét ismeretette.

akkor semmi sem állhatja az útját a népek és országok testvériesülésének, a békének, amelynek legfőbb őre és a legkövetkezetesebb megvalósítója, a kis népek barátja és felszabadítója, a Sztálin generálisszimusz vezetése alatt álló Szovjetunió![37]

Antal Dániel ismerteti a gazdasági ügyosztály jelentését.

(Bejelenti, hogy csak március 2-án vette át az ügyosztály vezetését és így jelentése mások tevékenységéről számol be.)

Az osztály múlt év novemberében lett átszervezve. Azonban ez az átszervezés nem bizonyult állandó jellegűnek. Az osztály vezetésével megbízott Tódor Sándor ugyanis szervezeti érdekből a temesvári körzet felelősévé lett kinevezve. Így az osztály március közepéig, az EMGE-től való elválástól függővé téve, vezető nélkül maradt. Ez alatt az idő alatt csak a legfontosabb problémákat, gazdasági sérelmeket iparkodott megoldani, míg a magyarság gazdasági erőinek megszervezésével, a gazdasági élet minden ágára kiterjedő kezdeményezéssel nem tudott foglalkozni. A Központi Intézőbizottság nem állott anyagilag olyan szilárd alapon, hogy minden fontos pozícióra megfelelő munkaerőt állíthatott volna. Ennek a megoldására csak most került sor, amikor az Országos Végrehajtó Bizottság által Antal Dánielt, az EMGE központi felügyelőjét bízta meg az ügyosztály vezetésével, aki a munkáját a hó elején meg is kezdte.

Az osztály még november hóban háromirányú tervezetet dolgozott ki: [...][38]

3. Az osztály harmadik tervezete rendeltetésének igazi betöltésére vonatkozik.

Mezőgazdasági Alosztály. A tömegesen hozzá beérkező panaszokat feldolgozta és az illetékes szervekhez juttatta.[39] A mai napig kilenc emlékiratot dolgozott ki az agrárreformmal kapcsolatban, melyeket az illetékes miniszterhez, illetőleg a miniszterelnökhöz juttatott el. Különösen azt sérelmeztük, hogy a községi földosztó bizottságok megalakításánál nem vették figyelembe a magyar nemzetiségű román állampolgárokat, akik a bizottságokban egyáltalán nem, vagy nem az igényjogosultak arányszámának megfelelően nyertek képviseletet. Még a magyar többségű községekben is alig találunk a bizottság tagjai között 2–3 magyar földművest. Ez a jelenség még jobban kidomborodott a járási bizottságok összetételénél, ahol a községi bizottságok kiküldöttjei között egyetlen magyar tag sem szerepel. Ez pedig lehetőséget ad az egyoldalú állásfoglalásra.[40]

37 A kihagyott részben Kacsó Sándor a *Falvak Népe* politikai jelentőségére hívta fel a figyelmet, mert ez MNSZ-nek ez az egyetlen sajtóorgánuma, amelyen keresztül növelni lehetne a magyar paraszttömegek ideológiai felkészültségét. Az 1946-os adatok szerint, havonta 3807 példányszámot rendeltek meg a lapból.

38 A kihagyott részben az egységes számadás és ellenőrzés technikáját, illetve a központ pénzügyi helyzetének stabilizálása érdekében bevezetett intézkedéseket ismertette.

39 A Maros megyei küldött, Szöllősy Tibor a következőképpen értékelte a gazdasági bizottságnak az agrárreform sérelmek jogorvoslása terén kifejtett tevékenységét: „szükséges megjegyezni, hogy itt is az udvariasságunk az ODA-val szemben oda vezetett, hogy a magyarok föld nélkül maradnak. Nem fogunk csodálkozni, ha egy idő után vádoló ujjakkal mutatnak ránk a magyar földművesek, amiért nem mutattunk kellő figyelmet ennek a kérdésnek." ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 66. f.

40 A sérelmek tárgyalására vonatkozólag lásd a 25. sz. iratot.

Kértük továbbá az „abszentista" és a „menekült" fogalmaknak, melyek különösen a dél-erdélyi magyarokra nézve sérelmesek, a világos meghatározását. Vagyis „abszentista" az, aki 1944. augusztus 23. előtt az év nagy részét - 6 hónapnál többet - külföldön töltött, a Központi Földreform Bizottság 1945. április 21-i körrendeletének 6. §-ban említett kivételekkel, továbbá a „menekült" fogalmának tisztázását abban az értelemben, hogy Erdélyben menekültnek számít az, aki dacára, hogy román állampolgár, nem található az országban, önkéntesen és véglegesen eltávozott a visszavonuló német és magyar fasiszta csapatokkal, azonosítva magát azokkal.[41]

Kívántuk továbbá az MNSZ képviseletében biztosítását mind a járási, mind a Központi Földreform Bizottságokban a magyarság részvételének.[42]

Az illetékes minisztérium a sérelmeket eddig csak kis mértékben orvosolta. Legújabban azonban beadványunk eredményének tulajdoníthatjuk azt, hogy Miniszterközi Bizottság személyesen látogatja végig a megyéket. Erdélyi körútján a bizottság már több megyét látogatott meg.[43]

Mezőgazdasági szakiskolák és a Mezőgazdasági Főiskola ügyében úgy a földművelésügyi, mint a kultuszminisztériumban írásbeli beadványokon kívül személyesen is eljártunk. Egyelőre csak ígéretet kaptunk, hogy a mezőgazdasági főiskolának magyarnyelvű tagozatát is fel fogják állítani.[44] Az erdélyi magyar nyelvű szakiskolák főigazgatójává 1945. novemberében Dr. Nagy Endrét nevezték ki.[45]

A lóhere és a lucerna vetőmag biztosítása érdekében az Erdélyi Gazdák Magértékesítő Szövetkezeténél tárolt és a jóvátételi számla javára lefoglalt mennyiséget kértük, hogy a kormány szabadítsa fel.

Az állatállomány megvédése és az állattenyésztés jövőjének biztosítása érdekében a következő lépéseket tettük: [...][46]

2.) Beadvánnyal fordultunk a kormányhoz az alábbi ügyekben:

41 Czikó Nándor és Takáts Lajos február 28-án hosszas megbeszélést folytatott Petru Groza miniszterelnökkel az erdélyi magyarságot érintő politikai, gazdasági és kulturális kérdésekről. A földreformmal kapcsolatban két kérést fogalmaztak meg: 1.) a Székely Határvédelmi Erők tagjai esetében ne alkalmazzák a földreform törvénynek azon kitételét, mely szerint önként léptek volna be a magyar honvédségbe; 2.) kérték az abszentisták, vagyis a távollévők fogalmának oly módon való pontosítását, hogy ne minősítsék abszentistáknak azokat, akik a kötelező katonai szolgálat vagy a háborútól való félelem miatt távoztak el, hanem csak azokat, akik „bizonyíthatóan" politikai múltjuk miatt menekültek el. MOL, XIX-J-1-k, 18. dob., 16/b., 534/pol-1946. Valószínűleg ennek volt köszönhető az 1946. április 15-én megjelent 16.467 sz. rendelet, mely szerint egyéb utasítások megjelenéséig nem sajátíthatóak ki az „abszentisták" és a Székely Határvédelmi Erők volt tagjainak az 5 hektáron aluli birtokai, illetőleg a már kisajátítottakat 5 napon belül vissza kell szolgáltatni a volt tulajdonosoknak.

42 A Központi Agrárbizottság 1946. február 28-i utasítása értelmében a nemzetiségi vidékeken a helyi földosztó bizottságokba magyar tagokat is be kellett vonni.

43 A bizottság kirakat jellegét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a március 16-i kolozsvári találkozóra egyetlen magyar földműves sem kapott meghívót.

44 A magyar nyelvű oktatást ennek ellenére csak az 1948/1949. tanévben vezették be.

45 Nagy Endre kinevezése kérész életűnek bizonyult, ugyanis a nemzetnevelésügyi minisztérium vezértitkára április 1-jei hatállyal Nagy Endrét eltiltotta mindennemű kiszállástól, s a vizsgabiztosi teendőket román felügyelőkre bízták. *Fülöp–Vincze,* 1998. 226. p.

46 A javaslatokat nem közöljük.

a) A gyapjúigénybevétel tárgyában elkésve kiadott rendeletben magasan megállapított kvóta leszállítását, illetve módosítását kértük, de különösen azt, hogy bundagyapjú helyett ne vegyék el a juhtartók által készített gyapjúszövetet.

Erre a beadványunkra a földművelésügyi minisztérium későn érkezett válasza kifejezte, hogy a rendeleten nem változtathat.

b) A sertéstenyésztés fellendítése tárgyában azt kértük a földművelésügyi minisztériumtól,[47] hogy a tenyésztésre alkalmas sertések létszámát ne községenként, hanem járásokként állapítsák meg, hogy így az igazi tenyésztők is bevonhatók legyenek ebbe a munkába. Ezt a javaslatunkat a földművelésügyi minisztérium teljesítette.

c) Beadvánnyal fordultunk a kormányhoz az állatok igénybevétele tárgyában felmerült visszaélések megszüntetése ügyében.

Az 1373/1945. rendelettel a fegyverszüneti szerződésben előírt állatszállítmányok teljesítésére az állatokat szabad kézből vásárolják az erre a célra kijelölt kereskedők.

d) Kértük a Háromszék megyében zárolt bőrmennyiség zár alóli feloldását. Erre vonatkozóan még nem kaptunk választ.

e) Öt beadványban kértük magyar állatorvosnak Erdélyben leendő kinevezését, és sérelmeztük, hogy az Erdélybe kinevezett állatorvosok beosztásánál nem vették figyelembe a magyar állatorvosoknak a földművelésügyi minisztériumban lévő kinevezést kérő kérvényeit, ezzel szemben az Erdélyben múlt év novemberében kinevezett állatorvosok legnagyobb része nem tud magyarul, ami nagymértékben megnehezíti eredményes működésüket.

A földművelésügyi minisztérium 1946. jan. 11-én 2391. sz. alatt küldött válaszában jelezte, hogy négy magyar állatorvost kinevezett és további kilenc állatorvos kinevezésére ígéretet tett, de a többi magyar állatorvos kinevezését kérő beadványról nem tett említést.

E tárgyban legutóbbi ötödik beadványunkat a miniszterelnökhöz[48] és a nemzetiségi miniszterhez[49] küldtük, kérve közbelépésüket a magyar állatorvosok kinevezése érdekében, hogy az ápr. 1-én kezdődő új költségvetés már meghozza a magyar állatorvosoknak Erdélyben történő kinevezését.

3. Elláttunk több magyar gazdasági iskolát állategészségügyi szemléltető képekkel és szakkönyvekkel.

A gyógynövénygyűjtés és értékesítés átfogó megszervezésének az előmunkálatai folyamatban vannak.

Mezőgazdasági gépeket, eszközöket és szerszámokat is beszereztünk, azonban ennek kibővítését csak abban az esetben sikerül keresztülvinni, ha a szövetkezeti miniszternél[50] régóta folyamatban levő olyan irányú kérelmünket, hogy a magyar szövetkezetek is kapjanak hatósági kiutalásokat, sikerül elintézni.

47 A minisztérium élén Romulus Zăroni állt.
48 Petru Groza
49 Gheorghe Vlădescu-Răcoasă

Mezőgazdasági ismeretterjesztés és az okszerű gazdálkodás elsajátítása céljából kilenc gazdasági tanfolyamot tartottunk az alábbi megyékben: Maros 2, Háromszék 3, Brassó 1, Temes 1, Szamos 2. Tervbe vettük, hogy Fogaras vármegyében is tartunk egy tanfolyamot.

Szövetkezeti ügyekben mutatkozó panaszok és sérelmek is állandó szorgalmazás tárgyát képezik az illetékes minisztereknél. Emlékiratok, személyes tárgyalások eredményeképpen elkönyvelhetjük, hogy szövetkezeteink alapszabályát elfogadták, úgyszintén a „Szövetség”-nek és a „Kaláká”-nak jogi helyzetét is elismerte a kormány. A most készülő szövetkezeti törvény előkészítő bizottságában, sajnos magyar delegátust elhelyezni nem sikerült. A szövetkezeti miniszter azonban levélben biztosította az MNSZ-t, hogy a bizottság által elkészített javaslatot véleményezés céljából Huszár Károly és Hadnagy Károly, részünkről kijelölt szakértőknek meg fogja küldeni.

A kereskedők és vállalatok adóügyi sérelmét annyiban sikerült orvosolni, hogy a sérelmezettek adójának összegszerűségét felül fogják vizsgálni. Bank és Hitelügyi Alosztályunk több emlékiratot készített, melyekben összefoglalta a főbb sérelmeket. Úgy írásban, mint személyes tárgyalások során szorgalmaztuk az orvoslás minél hamarabbi keresztülvitelét. Eredményt azonban még nem tudtunk felmutatni. A tárgyalások folyamatban vannak.

Antal Dániel a jelentés felolvasása után így folytatta beszámolóját:

Testvérek, a gazdasági bizottság tegnap tartott egy értekezletet, amelynek tárgya az volt, hogy az összes magyar népi gazdasági vagyonokat szem előtt tartva, állandóan figyelemmel kísérjük azok sorsát, védelmét, és azt, hogy ezeket a vagyonokat az MNSZ nem csak, hogy figyelemmel kísérje, hanem azoknak felhasználását, elosztását és jövedelmét a mi magyar népi szervezeteinknek, a hitelszövetkezeteknek, a gazdasági szövetkezeteknek a kezén keresztül juttassuk vissza népünkhöz. Máris lehetőségek nyíltak erre. Erdély tele van kincsekkel. Szerteszét az országban senki sem mozdult ezek jövedelmezőségét kezdeményezni. Ez a bizottságunk feladatának tekinti azt, hogy ezeket a forrásokat és ezeket a magyar népi vagyonokat megőrizze, megmentse, és nagyon jövedelmezővé tegye.

Az EMGE-vel kapcsolatban kijelenthetem, hogy az a népi megmozdulás, amelyet Marosvásárhelyen tapasztaltunk,[51] meg fog maradni. Az MNSZ állandóan éberen őrködik a magyar földművesek érdekein. Vigyázni fogunk rá, hogy ott semmi idegen próbálkozás, amely a magyar szellemtől távol van, érvényre ne kerülhessen.

Ajánlom a százas bizottságnak, hogy haza menve, ilyen irányban világosítsák fel a szervezeteket. Sok megyében már keresztül vittük, hogy az MNSZ és az EMGE vezetője együtt ment ki a faluba, és együtt dolgozott. Közös gyűléseket tartanak. Hiszen mind egyet akarunk: azt, hogy a népünk erői szabadon kifejlődve nyújtsák a legnagyobb hasznot a népnek. Kérem az intéző bizottság támogatását ebben a munkában. [...][52]

50 Anton Alexandrescu
51 Az EMGE közgyűlésére 1946. február 18-án került sor.

Nagy Géza beszámolója:

Testvérek!

Elmondhatom, hogy most a leendő jelentés egészen friss, amennyiben két olyan anyagra támaszkodik, mely az utolsó percben alakult ki és így adataim a legmegbízhatóbb, legfrissebb, és talán sikerül elérnem, hogy a legmegrázóbb is legyen bizonyos részleteiben, és ráébresszen bennünket arra, hogy nem hiába foglalkozunk annyit a nagy kérdésével.[53]

Amikor a novemberi intézőbizottsági ülésünk lefolyt,[54] akkor teljében állott az alkotmányjogi válság.[55] Jól tudjuk, hogy mit jelent ez. Azóta ez megszűnt,[56] de újabb súlyos gond szakadt azok nyakába, akik szeretnék biztos jogi alapon látni nemzetiségi ügyeinket, és ez egy alkotmányjogi válság idején kialakult tényleges helyzetnek most a törvény által követelt, szigorúan törvényes alapra való helyezése. A legsúlyosabb helyzet előtt állunk. Amit eddig sikerült elérnünk,[57] azt most maradandó érvényűvé kell tennünk királyi dekrétumok formájában. Amikor ilyen történelmi feladat elé kerülünk, akkor szükséges, hogy az intézőbizottság számoljon azokkal az előnyökkel, amelyekkel rendelkezik, és azokkal a belpolitikai viszonyokkal, amelyek kilátásokat nyújtanak a harc szempontjából, és mindenekelőtt összpontosítva igyekezzék az erdélyi magyar élet minden területén megteremteni nemzeti életünk kétségbe nem vonható törvényes alapjait. [...][58]

Milyen a romániai magyar tanügy jogi helyzete? Valójában a demokrata magyar tanügy, ha mindössze 5 törvénycikkelyre támaszkodik: a nemzetiségi statútum 18–23. pontig tejredő törvénycikkelyeire, melyek nagyon vázlatosak.[59] A Rădescu-kormány alatt készültek, és ez a korszak rajtuk hagyta bélyegét. Annyira szűk ez az elvi keret, hogy iskoláink létműködése, igazgatása és ellenőrzése valójában a demokratikus törvényhozás szempontjából a mai napig is tisztázatlan. Nem tisztázatlan azonban a romániai magyar tanügy helyzete a reakció szempontjából. Egymás után történnek olyan intézkedések, amelyekkel az egykori Anghelescu-korszak törvényeit[60] akarják ráhúzni a magyar nemzetiség tanügyére. A felekezeti

52 A női és az ifjúsági bizottság jelentését nem közöljük. A beszámolókat bemutatta Révi Ilus és Lőrinczi László.

53 Bővebben lásd: *Vincze,* 1997/a.

54 Utalás a marosvásárhelyi november 15–18-i központi intézőbizottsági ülésre. Lásd a 20-tól 24-ig terjedő iratokat.

55 A király 1945. augusztus 20-tól nem ismerte el a kormányt, nem volt hajlandó ellenjegyezni a törvényeket, de a belpolitikai válság mellett a kormánynak azzal is szembesülnie kellett, hogy az angolszász nagyhatalmak sem voltak hajlandóak elismerni a Groza-kormányt.

56 A decemberi moszkvai találkozó után a kormányba bevontak egy-egy képviselőt a történelmi pártok köréből, és ígéretet tettek arra, hogy a választásokat mielőbb megszervezik Romániában.

57 Lásd a 9., 18., 25. sz. iratokat és azok jegyzeteit.

58 A kihagyott részben Nagy Géza röviden ismertette, hogy szakértői jelentését a március 17-i kolozsvári tanügyi értekezleten elhangzott beszámolókra, illetve Papp Imre, kolozsvári tanfelügyelő jelentésére alapozta.

59 Az említett szakaszok garantálták az anyanyelvű oktatást az elemi iskolától egészen az egyetemig, a kolozsvári tudományegyetemen azonban csak a jogtudományi és bölcsészeti karon biztosította a magyar nyelvű képzést. A törvényt magyar nyelven közli: *Joó Rudolf beszélgetése...,* 1983. 113–118. p.

60 Gheorghe Anghelescu nemzetnevelésügyi miniszter 1924–1928 között több törvénnyel és rendelkezéssel korlátozta a magyar oktatási rendszert. A témára vonatkozólag bővebben lásd: *Bíró,* 2002. 304–305. p., valamint *Nagy,* 1944. 117–140. p.

iskolákra vonatkozó és a magániskolázási törvényeket, amelyek a román tanügyekre helytelenek, de amelyekben csak felbukkan az a tény, hogy az országban nemzetiségek is laknak. Ezek a törvények azon korszak szüleményei, melyben nem akartak tudomást venni arról, hogy 1.800.000 magyar él ezen a földön [*mármint Romániában*].[61]

Ennek ellenére hogyan segítettük át magunkat egy és fél iskolai éven? Olyan miniszteri rendeletekkel, amelyek legtöbbször saját fogalmazványaink voltak, és harcoltunk, hogy alá legyenek írva. Ezek hol le lettek közölve a *Hivatalos Lap*ban, hol nem. Egyszerűen a markunkba nyomták, de az is írás volt, és a törvény által megkövetelt feltételek szempontjából hozzájárult iskoláink működéséhez. Vannak olyan miniszteri rendeleteink, amelyekre büszkék lehetünk. Ezekben benne van a megbékélésnek a szelleme, és az egyenjogúságnak az elve a szórványközségektől a városokig. Ma mégis felmerül a kérdés, hogy mi lesz a jövő akkor, ha a Magyar Népi Szövetségnek adott egyik minisztériumi válaszban a következő áll: „egy miniszteri rendelet vagy intézkedés által teremtett helyzet, amely nem egyezik a törvényes alappal, nem nyújt semmiféle biztosítékot a szerzett jogra nézve". Tehát olyan miniszteri rendeletek alapján, melyek nem felelnek meg a törvényben előírt feltételeknek, hiába szereztünk jogokat, azok semmisnek tekinthetők. Ez az intézkedés világosan mutat arra, hogy rövidesen kétségbe kívánják vonni azokat a demokratikus intézkedéseket, amelyekről elmondhatjuk, hogy a nemzetnevelésügyi minisztériummal közösen végzett munkánk alapján tudtak megbocsátani, és felmerül a kérdés, hogy mik azok a „legii de bază",[62] amelyek alapján tovább akarják intézni a sorsunkat. Olyan törvények, amelyeket 1940-ig és 1940. után is megismert az erdélyi magyarság. Hogy mit jelent ez a jogi bizonytalanság, még arra kell utalnom, hogy Észak-Erdélyben 1940 és 1944 között a normális helyzet kialakulása folytán elemi iskoláink száma megkétszereződött. Hogy iskola működhessék, ahhoz szükséges, hogy az iskola címét közöljék a *Hivatalos Lap*ban. Ez nem történt meg. És észak-erdélyi iskoláink ki vannak téve annak, hogy reakciós oldalról a legsúlyosabb támadás érheti őket. Van két olyan tankerületi főigazgatóságunk,[63] amely bizalommal tölt el a jövőt illetően. Mindkettő csak miniszteri rendeleten alapult, de sehol sincs törvénybe iktatva.[64] Ha alkalmazzák a törvény szellemét, akkor a két főigazgatóságot meg kell szüntetni. Hivatkozunk például arra, hogy a napokban érkezett egy miniszteri rendelet, amely a felekezeti középiskolákat az állami középiskolákkal látszólag egyenrangúakká teszi, valóban megszünteti azokat a jogokat, amelyeket eddig élveztek, és kivonja őket az egyházi hatóságok védelme alól. Külön gondja van arra is, hogy leszögezze, hogy a magyar

61 A nemzetnevelésügyi miniszter 1945. július 12-i, 167.193. sz. rendeletével az összes erdélyi magyar tannyelvű elemi és középiskolát a kolozsvári tankerületi főigazgatóság magyar tagozatának hatáskörébe utalta, majd a szeptember 21-i 242.675. sz. rendeletével létrehozta a brassói és kolozsvári magyar tankerületi főigazgatóságot/főfelügyelőséget.

62 alaptörvények

63 Utalás a kolozsvári és brassói magyar tankerületi főigazgatóságra.

64 A két magyar tankerület működését törvényi szinten csupán az 1946. november 23-án megjelent 936. sz. törvénnyel ismerték el.

iskolák nem élvezik azokat a jogokat, amelyeket a '29-ben kiadott közoktatási törvény a román felekezeti iskolák részére biztosít.

Ha rátérünk arra, hogy valójában miképpen is állunk a pozitív demokratikus törvények szempontjából, a következőket állapíthatom meg. A nemzetiségi törvénnyel kapcsolatban az a helyzet, hogy több mint egy éve van érvényben, és magában hordoz egy reakciós kitételt. Ennek a 13. szakasza azt mondja, hogy a romániai magyar felekezeti magániskolák ugyanazon jogokat élvezik, mint a magyarországi román felekezeti iskolák.[65] Nem lehet mondani, szép egyenjogúság. De amikor arra került a sor, hogy megkérdezzük a minisztériumot, mit jelent ez gyakorlatilag, milyen jogokat élveznek a magyarországi román felekezeti iskolák, azt mondták: semmilyeneket. Ahelyett, hogy azt mondták volna, hogy a magyar felekezeti középiskoláknak éppen olyan joguk van, mint az erdélyi román felekezeti középiskoláknak, utalnak azokra a magánszemélyek által létesített magyarországi iskolákra, melyeknek semmi joguk sincs. Hasonlítsuk most már össze az erdélyi iskolákat egy bukaresti leánynevelő intézettel, és vessük fel a kérdést, hogy mi a különbség köztük. Az egyik oldalon állnak a középiskolák, a másik oldalon pedig a kiváltságos osztály luxusiskolái. Miért ne legyen a népiskoláknak is meg ugyanaz a joga, mint a kiváltságosokénak, akik ma mondhatni a legtöbben a reakcióhoz tartoznak?

Egyébként a nemzetiségi törvénnyel kapcsolatban a kolozsvári országos tanügyi értekezlet[66] olyan értelemben tett javaslatot, hogy a magánjellegű szó maradjon ki a törvényből, a fogalmazásban pedig változtassák meg a következőképpen: ugyanolyan jogokat élveznek, mint az erdélyi román felekezeti iskolák.[67]

Van egy másik tervezet. Ennek lett volna hivatása a nemzetiségi oktatás kérdéseit tisztázni. Ezt háromnapos tárgyalásban vitattuk meg, és beadtuk a nemzetiségi minisztérium törvényelőkészítő ügyosztályába. Innen eltűnt, és a mai napig nem sikerült megtalálni. Ez a tervezet tiszta vizet tölt a pohárba. Bizonyos reakciós elemeknek nem volt érdeke, hogy a nemzetiségi oktatás kérdései ennyire is tisztázódjanak. Az előkészületben lévő elemi iskolai oktatási törvény nyomtatásban meg is jelent, ezer példányban. A nemzetnevelésügyi minisztérium meg is küldte minden hatóságnak, csak a Magyar Népi Szövetségnek nem tartotta szükségesnek megküldeni. A tervezetet mégis áttanulmányoztuk. (Törvénytervezet szövege.)

Az MNSZ tanügyi osztálya az erdélyi kiküldöttek részvételével megállapítja, hogy a fenti tervezet a demokratikus követelményeknek megfelel, fejlődést jelent és tágabb lehetőségeket biztosít.

65 A Nemzetiségi Statútum nem tartalmazott ilyen, vagy ehhez hasonló kitételt.
66 Az értekezletet március 17-én tartották meg.
67 Valószínűleg az 1925. évi Anghelescu-féle magánoktatási törvényre utalhatott, amely 1946-ban is érvényben volt. A Nemzetiségi Statútum 21. paragrafusa a következő jogokat garantálta: „A nemzetiségek felekezeti iskolái ugyanolyan államsegélyben részesülnek, mint a román felekezeti iskolák." *Joó Rudolf beszélgetése...*, 1983. 116. p.

Nem vagyunk hajlandók elfogadni olyan törvényt, melynek a megtárgyalásában nem veszünk részt. Az igazságügyi minisztérium sok harc ellenére vállalta a törvények közös előkészítését. Honnan van az mégis, hogy a minisztériumok szabotálják a nyílt kártyákkal való játékot, és ki akarnak hagyni bennünket belőle. Nem közömbös az sem, hogy a mostani szabadabb népi iskolai oktatásra egyáltalán nincs tekintettel az iskolaszéki törvény. Minden község elemi oktatásának van egy községi hatósága, melyben képviselve vannak a tanítók, a közigazgatási hatóságok, és szülők. Ma ezt szintén egyoldalúan alkalmazzák és vegyes lakosságú községekben román iskolaszéket hoznak létre. Ennek a törvénynek a módosításától függ az iskolák békéjének a biztosítása. Ugyancsak a törvények szempontjából nem tudjuk, hogy milyen erejű törvényt kell hozni, hogy a tanszabadság biztosítva legyen. Sokat hallhatunk arról, hogy Erdélyben újból megkezdődött a névelemzés és valláskutatás. Ameddig fennállanak ezek a szempontok és ilyen rendszeresen bukkannak fel, egészen biztos, hogy mögötte a régi politika búvik meg, és próbál érvényesülni. Azt akarjuk, hogy tanügyeink a törvények szempontjából biztos jogi alapot kapjanak. Ez a hiány a törvényes alapok hiányából származik. Igaz az, hogy népi erőnkkel és demokrata szervezeteinkkel meg tudjuk akadályozni, hogy iskoláink ajtajára pecsétet tegyenek, a cél azonban az volna, hogy ne jussunk idáig.

Aztán itt van több ezer tanító és tanár fizetésének és besorolásának rendezése is, amelynek elintézése szintén nem történt még meg. Sajtónk ebben a tekintetben a végletekben jár. Inkább sajnos a hozsannázásnak a végletében. Mi látjuk, miket ír a *Világosság* a tanszemélyzet kérdéséről. Nem érdekünk ez a sajtópolitika és nem tudjuk hangsúlyozni elégszer, hogy ha a sajtó tényeket közöl, az igazságot közölje. Ha a tények szomorúak, hát legyenek szomorúak, de rá kell mutatni, hogy javítani lehessen rajta. 3500 tanítóból biztos besorolással csak ezer és egynéhány rendelkezik. Mi van a többivel?[68] A három székely megye besorolását a *Hivatalos Lap*ban elsüllyesztették. A tanügyi hatóságoknak lett volna elsőrendű kötelessége, hogy ne elégedjenek meg azzal, hogy a minisztériumból elhozzák a törvény másolati példányát, mikor tudják, hogy érvénybe csak a *Hivatalos Lap*ban való közléstől lép. A székelyföldi tanítók kimaradtak a besorolásból. A besorolt tanítók besorolásuktól máig kapták az őket megillető fizetést. Az állami számvitel azonban megállapítja, hogy mivel a törvény nem jelent meg a *Hivatalos Lap*ban, a tanítóknak vissza kell fizetniük fizetésüket. Ez elég ahhoz, hogy száz meg száz tanító a Székelyföldön bizonytalanságban érezze magát.

Már novemberben jelentettük, hogy a felekezeti tanítók besorolása az államiakkal azonos feltételek között történt. A besoroló bizottság az állami tanítók besorolásánál egész 1940-ig visszamenőleg követeli a működési engedélyt. Tehát hiába tanított valaki 25 évig, ha ezt nem tudja felmutatni, csak szolgálati idő nélküli tanító lehet. Maros-Torda 222 tanítója közül mindössze 86-ot soroltak be és 136 maradt besorolatlan. Igazságtalan[*ok*] és hátrányos[*ak*] a besorolások. Ha

68 Az észak-erdélyi állami, valamint a dél-erdélyi felekezeti iskolák tanítóinak besorolása csak 1946. május 27-ével rendeződött véglegesen.

Dél-Erdélyt nézzük, itt hasonlóképpen lassan folyik a besorolás. Irataikat tanítóink már rég beküldték. Besorolásukat ezért hajtottuk olyan gyorsan [*végre*], hogy a '46-47. évi költségvetésbe kerüljenek bele. Ezek a tanítók tisztázatlan besorolási helyzetük miatt abban a veszélyben vannak, hogy nem kerülnek bele a költségvetésbe.

A kolozsvári tankerületi főigazgatóság állami tanítókat küld ki Dél-Erdélybe. Kérték a községek és kellett küldeni. Eddig már 285 állami magyar tanítót küldtek Dél-Erdélybe. A kinevezésre feljogosított irat[*ra*] rá volt írva a miniszteri jóváhagyás. Ezek a tanítók 1945 novembere óta egyetlen fillér állami fizetést sem kaptak. Déván havonta 400 ezer lejt fizet az MNSZ a munkájukért. Torda megyében 68 tanítót fizet az MNSZ, illetve tartanak el a községek. Szép ez és a legtermészetesebb jogi alap, amelyről nem mond le a nép. Tűrhetetlen állapot az, hogy kétszeres adózás történik az állami fizetéssel szemben. A dél-erdélyi felekezeti tanítók 1945 augusztusa óta nem kaptak fizetést.[69]

Meg kell emlékeznünk arról, hogy Észak-Erdélyben különleges probléma a hadifogságban lévő tanítók besorolása. Csak Maros-Torda vármegyében 86 család érdekelt ebből a szempontból. Bármennyit fáradtunk és harcoltunk, még nem sikerült ezt a kérdést megoldani. Ugyanakkor a román tanítók családja megkapja a belügyminisztériumtól azt a fizetést, ami jár a hadifogságban lévő tanító férj után. Ezt szintén meg kell oldani, mert a magyar tanítók asszonyai nem viselhetnek súlyosabb sorsot a román asszonyokéval szemben.

A tanárok helyzetével kapcsolatban éppen olyan megrázó adatokkal kell szolgáltatnunk. A helyzet az, hogy Erdély területén kétezer tanári állást tart nyilván a minisztérium. Mindössze 463 végleges rendes tanár nyert kinevezést a magyar iskolákhoz Észak-Erdélybe. Van 365 helyettes tanár, mind 5-10-13 éves múltú, akiknek azonban hiányzik a capacitate vizsgájuk,[70] és csak helyettes tanároknak tekintik őket. Ha hozzávesszük ezekhez a dél-erdélyi tanárokat, akkor 410-re nő a száma azoknak a tanároknak, akik kezdő tanárokként kapnak fizetést és jogi helyzetük bizonytalan. Jelenleg 1500 tanár hiányzik a magyar középiskolákból. Ez olyan katasztrofális szám, amit a sajtóban nem szabad megemlíteni. Egyet tudunk: minden iskolánk túl népes, és ennélfogva az iskolák megszüntetése nem szünteti meg a tanárhiányt. Itt kell megemlíteni, hogy a capacitate vizsga kérdése egészen elavult. Ennek a vizsgának a lényegét már elmagyaráztuk. Míg a román tanároknak 10 százaléka nem rendelkezik ezzel a vizsgával, addig a magyar tanároknak 55%-a nem rendelkezik ezzel. Itt nem a tanárok a hibásak, hanem egy korszak átkos öröksége ez, amely rájuk nehezedik. Groza miniszterelnöknek is az a véleménye, hogy a törvény alkalmat ad arra, hogy a magyar uralom alatt szerzett jogokat megőrizzék. Ennek alapján kérjük, hogy tanáraink megkapják a véglegesítést a capacitate vizsga nélkül is. Átütő erejű fellépés nem történt ezen a téren. A nemzetiségi minisztérium kiírta ezt a vizsgát, és megengedi, hogy Bukarestben román nyelven, Kolozsváron magyar nyelven lehessen letenni a véglegesítő vizsgát. Ha elolvassuk ezt a rendeletet, azt látjuk, hogy a méltányosságnak nyoma sincs. A kolozsvári vizsgáztató bizottság legalább két véglegesített középiskolai tanárból, valamint három egyetemi tanárból kell álljon.

Középiskolai tanárunk annyi nincs, hogy két véglegesítő vizsgát letett tanárt és három egyetemi tanárt tudjunk betenni. Így csak román tanárokból kerülnek ki a bizottsági tagok. Ennek az a következménye, hogy a feltételek súlyosak és halaszthatatlanok.

A felettes felekezeti hatóságok megpróbálják tisztázni a felekezeti magyar tanárok jogi helyzetét, mégpedig annak az intézkedésnek az alapján, amellyel '29-ben elismerték a román felekezeti tanárok szerzett jogait. Észak-Erdélyben 250 felekezeti tanárnak a joga rendeződik. Fennmarad 150-160 állami magyar középiskolai tanár. Ha az egyházakkal szemben méltányos tud lenni az állam és véglegesíti a felekezeti tanárokat, akkor hogy hagyhatja az MNSZ magára ezt a 150 állami tanárt. A megbízás, amellyel a tegnap és tegnapelőtt lefolyt értekezletről ide jöttünk, az, hogy a magyar középiskolai tanárok ragaszkodnak azokhoz a szerzett jogokhoz, s olyan törvény alapján, melyet a fasiszta uralom adott meg a magyar állam és az 1920 előtt alkalmazott a tanárokkal szemben, valamint 1920 után a román állam elismert [*sic!*].

A kérése ennek a 150 tanárnak az, hogy az intézőbizottság adjon megbízatást, hogy azok a szerzett jogok nem csak magyar tanárokat illessenek meg, hanem olyan román tanárokat is, akik a magyar uralom alatt szereztek véglegesítést. Ilyen értelemben a kolozsvári értekezlet Bányai aláírásával táviratot küldött a nemzetnevelésügyi minisztériumba, valamint az ODA-hoz, melyben kéri a capacitate vizsgának április 8-ra való elhalasztását, és a tárgyalások újra felvételét. Kérjük, hogy a tagok részéről is járuljanak hozzá, hogy megszülessen egy olyan határozott álláspont, mely segítség lenne a tanárok szempontjából.

Hátra maradtak még a mezőgazdasági iskolák, amelyek nagyon elhanyagolt állapotban vannak. Népünk 75%-a földműves, és nekünk 4 felekezeti alsó fokú gazdasági iskolánk van, és egy állami mezőgazdasági középiskolánk. A csíki mezőgazdasági iskoláról is tudunk, de az olyan állapotban van, hogy nem is iskola. A minisztérium itt nem sorolta be a tanszemélyzetet, és nem akar a háború után szükséges megfelelő összeget nyújtani.

A tan[*onc*]iskolák helyzete a legsúlyosabb. Olyan nagyvárosban, mint Nagybánya, nem írták össze a tanoncokat, és az MNSZ nem harcolta ki a magyar nyelvű iparos tanonciskolákat. Hasonló a helyezet Csíkszeredán, ahol az ipartestület gáncsolja a Zsil-völgyi bányásztanoncok oktatását. Nem lehet őket rákényszeríteni

69 A romániai magyar tanszemélyzettel szemben a bukaresti kormánynak 1946. áprilisában már 3 milliárd lej fizetési hátraléka halmozódott fel, mivel egy éven keresztül jórészt csak előlegeket folyósítottak. Tódor Sándor, Temes megyei küldött felszólalása a dél-erdélyi tanszemélyzet súlyos anyagi helyzetét támasztja alá: „A dél-erdélyi tanfelügyelőséggel tényleg az áll, hogy a szervezetek tartják fenn a tanítókat. Szükséges lenne, hogy a Segélyező Bizottság lássa el őket addig is, amíg az állam folyósítja a fizetésüket." ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 50. f.

70 A tanárokat egy külön *képesítési vizsga* letételére kötelezték, és állásukban csak azokat lehetett véglegesíteni, akik ilyen bizonyítvánnyal rendelkeztek.

arra, hogy idegen nyelven tanuljanak, vagy éppen semmilyen nyelven. Az egész román állam tanügyének legelhanyagoltabb ága az iparos tanoncoktatás.

Legszomorúbb a helyzete az állami magyar tanítóknak és a tanároknak, akiknek a fizetése április elsejével megszűnik.[71] Felvetődik a kérdés, hogy hogyan állunk azzal a 3 és félmilliárd lejjel, amelynek az lett volna a hivatása, hogy biztosítsa a magyar tanszemélyzet fizetését. Ez a pénz nem mostani kiutalás. Ez ...[72]

Úgy hiszem, hogy ez a jelentés nem abból a szempontból lesz mérlegelve, hogy negatívumokat soroltam fel.[73] Mi, magyar tanárok és tanítók több mint egy esztendeje harcolunk a politikai vonalvezetéssel a magyar tanügy biztosítása érdekében. Ez a kérdés minden polgárt egyformán érint. Harcolnunk kell a magyar iskolák jogi helyzetének és a magyar tanítók és tanárok biztosításának eléréséért, továbbá egy magyar mezőgazdasági főiskola felállításáért. Halaszthatatlan a pénzkérdés tisztázása is, mert 1 millió 800 ezer magyar figyeli, hogy mi történik a magyar iskolákkal ebben a költségvetési évben. Mi bíztunk abban, hogy a 300 ezer magyar gyermek jelenti az igazi jogi alapot. És hogy ez valóban kétségbevonhatatlan jogi alapot jelentsen, ahhoz maximális összefogásra, nagy elhatározásra és kritikai szellemre van szükség, amellyel leleplezzük a reakciósokat és erősítjük a demokráciát.

A jegyzőkönyvet két levéltárban található irat segítségével állítottuk össze: MOL, Bányai László hagyatéka, XIX-J-1-l, 1. doboz, 1/g., sz. n., valamint ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 141/1946. 21–41. f. Gépelt jegyzőkönyv.

71 Az észak- és dél-erdélyi magyar tannyelvű iskolák tanárai csak 1946 áprilisában kapták meg visszamenőleg a járandóságukat, ellenben az a magas infláció miatt sokat veszített az értékéből. A magyar tanári kar bérének rendezése érdekében – az MNSZ indítványára – 1945 júniusában létrehozták a Petőfi Alapot, amely alaphoz Márton Áron 3 millió lejjel járult hozzá.

72 Az eredeti iratban nem folytatódik tovább a mondat.

73 A hozzászólások során egyes felszólalók némileg eltúlzottnak tartották a beszámolót, ellenben a nagy többség véleményét Bálint Géza fejtette ki a legjobban: „Nagy Géza beszámolójáról csak annyit akarok mondani, hogy akármilyen sötéten is festette le a helyzetet, még mindig jobban tette, hogy elmondta, mint például gazdasági felelősünk, aki itt van ugyan, de nem mond semmit." ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 60. f.

32.
Az MNSZ központi szakbizottsága vezetőinek válaszai a Központi Intézőbizottság brassói gyűlésén

Brassó, 1946. március 18–20. (részletek)

Válaszok[74]

Csákány Béla dr.:

Czikó Lőrinc kérdezte,[75] hogy hogyan járunk el azokkal szemben, akik a kolozsvári rendbontást elkövették. Decsi[76] dr.-t kizártuk, Asztalos Sándort felfüggesztettük és fegyelmi eljárást folytatunk ellene.[77]

Czikó továbbá kifogásolta a központi tisztviselők számát, és azt mondta, hogy küldjünk Bukarestbe is belőlük. Ez a 30 tisztviselő még a központnak is kevés, mert benne van a *Falvak Népe* szerkesztősége és igazgatója is itt is szaporítani kellene a számot és Bukarestben is kellene még munkaerő.

A körlevelek ügyében, külön körleveleket fogunk kiadni és kérjük szervezeteinket, igazolják átvételüket. A leveleket kellő időben kell elküldeni, az utóbbi időben postára adjuk.

Sokan azt mondják, hogy sok az adminisztráció. Szerintem túl kevés az adminisztráció. Ha bizonyos adminisztrációt nem vezetünk, semmiféle tevékenységet kifejteni nem tudunk. Súlyt kell fektetni erre is, ettől nem szabad félnünk. Ma a harc feltételei mások, mint a törvénytelenség idején. Ma az élettel kapcsolatban álló hivatalokká kell válnunk.

A ...[78] csendőrügy is súlyos.[79] Mindent el kell követnünk, hogy az ...[80] eltakarítsák onnan. Amint hallom a szilágy[*ság*]i csendőr...[81] parancsnok is ilyen. A többi demokrata szervezetek azt mondták, hogy jó, és ebből látszik, hogy mi származik abból, ha nem működünk össze velük, nem tudják, hogy nekünk mi a jó. Meg kell vizsgálni ennek az ...[82] szervezeteivel. Meg kell néznünk, hogy mi a valódi és tényleges helyzet ezzel kapcsolatosan.

74 A gyűlés alkalmával elhangzott megyei beszámolókat nem közöljük. Ezek megtalálhatók: ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 46–70. f.

75 Czikó Lőrincz felszólalása megtalálható: ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 45. f.

76 Helyesen Decsy István, kolozsvári ügyvéd.

77 A „kolozsvári rendbontás" célzás az 1946. január 28-i kolozsvári „kiszélesített" MNSZ-gyűlésre, amelyen a „belső ellenzék" tagjait szabályszerűen kiverték a teremből a fellázított hóstáti földészek. A két személy kizárására vonatkozólag lásd a 28. sz. iratot és lábjegyzeteit.

78 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

79 Enyedi Ferenc, a Szilágy megyei központi intézőbizottsági tag arról számolt be, hogy a megyei csendőrség nem tud magyarul és a kivizsgálások esetén részrehajló. ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 48. f. A csendőrség és magyar lakosság viszonyára lásd a 18. sz. iratot és lábjegyzeteit.

80 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

81 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

82 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

Mikó Gábor szerint sok helyen azzal utasították el valakit szervezetünktől, hogy az MNSZ csak saját tagjait védi. Ez tényleg a gyakorlatban is így kell legyen: ha egyéni eljárásról van szó, akkor az MNSZ csak a saját tagjainak nyújtson jogsegélyt. De ennek meg kell legyen a ...[83] a szegény emberekkel szemben is, akik ha nem tudják fizetni a tagsági díjat, mentesítsék őket a tagsági díj fizetése alól.[84]

Juhász[85] testvér szerint az ellenőrzés terén mulasztások terhelnek minket. Általában ellenőrizzük a szervezeteink tevékenységét. Nem tűrhetjük, hogy kiadunk körleveleket, és azokra nem jön válasz. Kijelentem, hogy mostantól kezdve rendes határidő-naplóval dolgozunk, és pontosan kell beküldeni a válaszokat. [...][86]

Volt szó a fegyelem kérdéséről. Példa erre a szilágyi körlevél.[87] Az a hibánk, hogy nem tudunk fegyelmet teremteni. Szerveztünkben ilyen értelemben nem tettek eleget az alapszabály alapján. Akik vétnek az alapszabályok ellen, azokat fegyelmi elé kell állítani. Szervezetünk nem törődik azzal sem, hogy függetlenítse felelőseinket, akiknek így nagy hiányát érezzük.

A földosztással kapcsolatban is merültek fel kritikák.[88] Ennek a nagy kérdésnek nem szenteltünk külön időt, hanem engedtük, hogy olvadjon bele általános kérdéseinkbe és azokkal együtt pangjon. A földreform, a magyar telepesek ügye[89] elsőrendű kérdését kell képezze szervezetünknek. Az ezzel járó ügyek elintézésére egy bizottságot kell alapítanunk, amely őrködjék, hogy ott ahol hibák történtek, azok ki legyenek javítva. Ezzel nem foglalkozhat a szervező bizottság, mert olyan munkát és erőt igényel, amelyet oda kell összpontosítani. Hogy én is a jövőben jobb jelentést adhassak, és többet dolgozhassam, az intézőbizottság támogatására van szükség, hogy a központi szervező bizottságot megerősíthessük és minden megye élére központi felelőst állítsunk. Alakuljon egy megyei szervező bizottság, amely kádereket neveljen.

A választások ügyéhez nekem más hozzászólásom nincs, mint az a javaslat, amely elhangzott.[90] Az egységes döntéshez alkalmazkodom. Az Ekésfront a legrégibb szövetségünk. Sokszor kitűnik, hogy milyen a viszony az Ekésfront és

83 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

84 Mikó Gábor felszólalásában egy kardinális kérdésben is kifejtette álláspontját. Mikó az RSZDP Országos Magyar Bizottságának választási javaslatát elfogadhatónak tartotta, mivel szerinte „az MNSZ mai összetételében nem képvisel olyan koalíciót, mint amilyent a nyugati országokban tapasztalhatunk, ahol a munkáspártokon kívül keresztényszocialista és polgári irányzatok is érvényesülhetnek." ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 49. f.

85 Juhász Lajos felszólalását lásd: ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 52–53. f.

86 A szervezeti munkát ért bírálatokra adott egyéb válaszait nem közöljük.

87 Utalás a Szilágy megyei MNSZ Végrehajtó és Intézőbizottságának 1946. január 2-án kelt levelére. Lásd 28. sz. irat jegyzetét.

88 Minden egyes felszólaló súlyosnak tartotta az agrárreform végrehajtása során elkövetett törvénytelenségeket.

89 Az 1944 őszén elmenekült szászok falvaiba – Bátosra, Dédrádra, Petelére, Tekére, Nagyidára, Paszmosra, Vajolára – telepített székely földművesek sorsa már 1945 közepén tarthatatlanná vált. (Lásd a 9. sz. irat jegyzetét.) Juhász Lajos szerint 1946-ban: „Most lassanként szöknek meg innen, mert mind erősebb támadás éri őket. A mi magyarjaink nem bírják ezt a sok támadást, és nap-nap után szállingóznak haza a falujukba." ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 53. f.

90 Csákány Béla valószínűleg Kurkó Gyárfásnak az önálló listára vonatkozó javaslatára utalt, amit a felszólalók legnagyobb része elfogadott. Enyedi Ferenc az önálló lista mellett érvelt, mert így – véleménye szerint – „a magyarok mind leszavaznak." ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 48. f.

az MNSZ között helyenként. De erről nem jött semmi jelentés. Ez a kettő a falu szervezete és együtt kell dolgozzanak. Sok hiba és baj származott ennek az elhanyagolásából.

Mi az EMGE-t is úgy nézzük, mint egy másik alosztályunkat. Éppúgy az EMGE-be is beférkőznek a reakciósok, mint az MNSZ-be. Tisztességes embereket kell az élére állítani. Ezért harcot kell vívnunk, mert csak így tudunk keresztülmenni minden nehézségen.

Kérem, hogy a jövőben igyekezzenek politikailag alátámasztani a mi munkánkat, és ezzel is megerősíteni minket abban az óriási küzdelemben, amely még ma is folyik. Bírálatokon keresztül kristályosodunk ki, és csak ezen keresztül tudunk egy kibontakozó harcot keresztülvinni, amely mindig szükséges. [...][91]

Takáts Lajos dr.: Belátom, hogy sok kérdésben nem szabad nagyon kevés szavúnak lenni.[92] Felmerült egyik legsúlyosabb kérdése a magyarságnak, a földreform-sérelmek. Ma egy miniszterközi bizottság járja Erdélyt, amit úgy kell felfogni, hogy nem csak arra alakult, hogy a földreform-sérelmeket orvosolja, hanem orvosolja általában a magyarság sérelmeit.[93] Ez abból is látszik, hogy Erdélyt utoljára hagyták. Az erdélyi különleges panaszokkal most ismerkednek meg. Ezen bizottság munkájának megkönnyítése céljából, elkészítettünk egy emlékiratot, amelyet panaszokból állítottunk össze.

Mi az abszentista fogalma?[94] Mindazokat, akik Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe mentek, vagy a háború elől menekültek el, abszentistának minősítettek és vagyonuk kisajátítás alá került. Mikor ezt a törvényt hozták, nem ezekre gondoltak, hanem azokra, akik külföldön tartózkodnak. A Regátban így is hajtják végre. Erdélyben azonban ezt a magyarság hátrányára akarják kihasználni. És ebben az egy kérdésben számtalanszor kemény harcot vívtunk a minisztériumban, de nem értünk el olyan eredményt, amilyent szerettünk volna. Azt kértük, hogy ne tekintsék abszentistának, csak azt, akinek állandó jellegű lakhelye van külföldön. Ez volt a törvényben is. Reméljük, hogy a bizottság erdélyi látogatása után kellően alá lesz támasztva ez a panaszunk, és akkor ebben a kérdésben állásfoglalás történik. Ugyancsak kisajátítják azoknak a magyaroknak a vagyonát, akik a

91 A kihagyott részben Mezei Lajos a felszólalásában a szervező bizottság munkájának javítására tett ígéretet.

92 Fodor István, Kolozs megyei küldött Takáts Lajos jelentését azért kifogásolta, mert az messze állt a valóságtól. Véleménye szerint Takáts Lajos: „Igyekezett szépíteni a jelentéseket. Itt van a CASBI, a visszaperlések, a földosztás. Látnunk kell azt, hogy maga a jogügyi irodánk Bukarestben nagyon gyenge. Kevesen is vannak, és ezért ellaposodnak az ügyek, mint a minisztériumban. Kérem, az intézőbizottság hasson oda, hogy a jogügyi irodát megerősítsük Bukarestben, mert ez a legfontosabb, amikor a reakció mindent elkövet, hogy jogainkat letörje." ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 52. f.

93 A miniszterközi bizottság a kolozsvári értekezletére egyetlen magyar földműves sem kapott meghívást. *Világosság*, 1946. március 20.

94 Az 1945. márciusában kibocsátott agrárreform-törvény 3. paragrafusának d) pontja értelmében: „kisajátíttatnak a távollevők [*vagyis az abeszentisták – a szerk. megj.*] összes földjei és mezőgazdasági javai". Bővebben lásd *Vincze*, 1996.
Az abszentisták ügyének rendezése érdekében Simion Oeriu 1946. márciusában számos erdélyi megyét meglátogatott. Az RKP Központi Vezetősége számára készített jelentésében értetlenségét fejezte ki amiatt, hogy a „MADOSZ", miért képviseli a gazdagok érdekeit, mert azzal csak a „magyar reakciót" erősíti, holott a „szegény magyarokat" kellene pártfogolnia. ANIC, f. 2348. CC al PCR, Cancelarie, d. 74/1946. 3. f.

visszavonuló hadsereggel mentek el. Más az, ha erőszakkal ürítették ki a vidéket, vagy a propaganda, amit a visszavonuló hadsereg fejtett ki, olyan nagy volt, hogy sokan elhagyták lakhelyüket. Akik a német hadsereggel mentek el, azoknak a vagyonát is kisajátítják, ez csak a német nemzetiségű állampolgárokra vonatkozik.

A telepesek kérdése is egy nehéz kérdés.[95] A fegyverszüneti szerződés szerint a Szovjet Szövetség kártalanítja magát a német területen elfoglalt vagyonokból (német vagyonok).[96] Tehát ebben az országban is a német vagyonok erre valók. A telepeseknek a mai napig sincs jogi alapjuk, mert a telepítések fel vannak függesztve. Azok, akik csak beszivárogtak és a központilag irányított telepítés után kerültek egyes helyekre, nem kapnak tulajdonjogi okmányt, amíg nem tisztázódik a helyzetük. Egyébként a földeket bármikor ki lehet adni, de csak haszonbérbe. Ez okozott annyi zavart. A telepeseknek is haszonbérbe kell kivenni a földet, de ők azt hitték, hogy el akarják venni tőlük. Mi a magunk részéről nem tehetünk egyebet, mint ahol ilyen magyar települések vannak, megmagyarázzuk nekik, hogy jelentkezzenek a Mezőgazdasági Kamaránál, és vegyék csak ki haszonbérbe a földet, ne hagyják ott. Ami pedig az ezután telepített lakosságot illeti, ez egy hosszú és alapos előmunkálatot igényel. Helyi szervezeteink dolgozzák fel és mutassák ki a lakosság-felesleget, amely a megyében van, és amelyet el akarnak helyezni más vidékre és nincs birtokuk. Mutassák ki pontosan adataikat, hány tagból álló családok és hol igényelnek földet. Ez a munka sok időt vesz igénybe, ezért kezdjék meg már most. Ez a telepítés különösen a sváb és szász vidékre vonatkozik. Jelenleg minden telepítés fel van függesztve. Kérni fogjuk a lakosság-felesleg más helyre való áttelepítését, és reményünk van rá, hogy a Groza-kormány ezt a kérdésünket támogatja.

A földreform során még olyan panasz is elhangzott, hogy valakit háborús bűnösnek nyilvánítanak és ezen a címen veszik el a vagyonát. Ezt nem lehet csinálni, csak azoknál, akik már el vannak ítélve. A felmerült panaszokból leszűrhetjük azt, hogy a tisztázatlanság miatt vannak ebben a kérdésben országszerte panaszok. Nagy része onnan származik, hogy a megyei [*földreform-*]bizottságokban nincs képviseletünk.[97] Főleg olyan megyékben nincs, ahol a magyarság nagyobb számban él. Ezt a reformkérdést a földművelésügyi minisztériumban kell elintézni, ahol ellenben eddig a legkevesebbet értük el.

A sérelmek nagy részének eredetét abban látom, hogy nem működünk eléggé együtt a demokrata szervezetekkel. Az olyan szórványok, mint Szeben, ahol a sovinizmusnak (román) sikerei vannak, a földreform kérdésében együtt tud működni a többi demokrata szervezetekkel. Így van ez Biharban is.

Mi kell elsősorban példát adjunk, és le kell küzdenünk az ellenszenvet a románokkal szemben. Kisküküllő megyében soviniszta megjegyzések hangzanak el, és mi erre megsértődünk. Ezzel elvágjuk az útját annak, hogy a románok jó

95 A kérdésre vonatkozólag lásd az irat korábbi jegyzetét.
96 Az erről szóló határozatot a potsdami értekezleten fogadták el.
97 A kérdésre vonatkozólag lásd a 25. sz. irat jegyzetét.

oldalunkról ismerjenek meg bennünket. Ismételt közeledés után megtaláljuk az utat a románok lelkéhez. A román nép más lelkületű, mi megint mások vagyunk, de az utat meg lehet találni egymáshoz.

Itt van aztán a ...-os törvény.[98] Ezen a helyi szervezetek együttműködése keveset segíthet, mert ez a mi feladatunk. Az a kívánság, hogy ismertessük azt a javaslatot, amit mi előterjesztettünk az igazságügyi minisztériumnak. Első és legfontosabb kérdésünk, hogy amennyiben a bíróságok a kötött ügyleteket megsemmisítik, az alperes megkapja valorizált értékben az akkori vételárat. Ez román részről is megnyilvánult. Ez a mi első kívánságunk, és mi jogosnak találjuk ezt a kérést. Ha a másik törvényt is sikerül megváltoztatni ilyen tekintetben, akkor ennek a módosítására is sor kerülhet. Remélem keresztül tudjuk vinni. Javaslatunkra előterjesztést is tettünk arra az esetre, ha ez nem sikerülne. Azt kértük, hogy a menekültek fogalmát szűkítsük meg. Nem mindenki, aki Észak-Erdélybe ment legyen [*?*] menekült, csak az, aki személyes és súlyos üldöztetésnek volt alávetve, és kénytelen volt elmenni, vagy hatósági kiürítési parancsra hagyta el a helyét. Kértük, hogy aki ezen a címen pert indít, az igazolja, hogy a vételárral mit csinált. Ha igazolja, hogy a vételárat helyesen fektette be, ne legyen joga a vagyon visszaszerzésére. A harmadik javaslatunk az volt, hogy a törvény hatályát terjesszék ki az egész országra, hogy az is visszaperelhesse a vagyonát, aki a bécsi döntés után elment Bukarestből. Ezeket a pontokat a minisztériumban, az igazságügyi minisztériumban elfogadták, azzal, hogy ez kormánykérdés és nem jogi kérdés. Tehát ezt a kérdést minisztertanács elé kell vinni, és tekintettel arra, hogy Groza miniszterelnök, valamint az ODA főtitkára[99] részéről támogatást kapunk, reméljük, hogy sor kerül arra is, hogy a törvény napvilágot lásson. Bukaresti működésemnek minden idejét erre kívánom fordítani.

A *Hivatalos Lap* március 16-i száma közli azt a törvényrendeletet, amely amnesztiát ad azoknak a szökevényeknek, akik 1944. szeptember 2-ig mint katonaszökevények elhagyták az ország területét, vagy akár e határidő után lettek ennek nyilvánítva.[100] Tehát azoknak, akik katonai egységeiktől szabálytalanul távoztak el. Ezek 1945. jún. 15-ig kellett jelentkezzenek. Mi kértük ennek a határidőnek a meghosszabbítását, amit meg is adtak 1946. április 1-ig. A határátlépés után 30 napon belül kell jelentkezni a hadkiegészítőnél vagy egységüknél. Mindaz, aki katonaszökevénynek van nyilvánítva, tegyen eleget jelentkezési kötelezettségének. Nem ítélhetnek el valakit tiltott határátlépésért, ha a

98 A 645-ös „visszaperlési" törvényről van szó. Erre vonatkozólag bővebben lásd a 25. sz. irat jegyzetét.
99 Luka László
100 Háromszék megyében a következő estre került sor: „annak idején a Székelyföldről nem vonult be senki, mert a reakciósok azt mondták, hogy a szovjet parancsnokság szerint minek Romániának katona, hiszen ő nem kérte. Az MNSZ rábírta ezeket a fiatalokat, hogy késve vonuljanak be. Négy hétig teljes szolgálatot végeztek felszerelve. Azután összehívták őket Sepsiszentgyörgyre, ahol azt a parancsot kapták, hogy menjenek haza civil ruháért, mert leszerelnek. Így tettek, de mikor visszamentek, másnap bíróság elé állították őket, és 2-2 évre, 6 hónapra, 3 hónapra ítélték. Hogy lehetne ezen segíteni? Itt vannak most a Fellegvárban." Pötyő Lajos beszámolója a brassói gyűlésen. ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 47. f.

törvény kötelezi, hogy az országba jöjjön. Ha pedig már elítélték őket, akkor szabadlábra kell helyezzék.

Imets[101] kérdezte Udvarhelyről, hogy azok az egyetemi hallgatók, akik karácsonykor hazajöttek, hogyan mehetnek vissza tanulmányuk folytatására. Román állampolgár nem hagyhatja el az ország területét, csak szabályszerű útlevéllel. Az a véleményem, hogy tanuljon mindenki inkább itt, mert aki kimegy, az nem tér vissza többet, és az népünk számára elveszett.

Az állampolgárság ügye.[102] Az Észak-Erdélyre vonatkozó állampolgársági törvény rendezte az észak-erdélyi lakosság helyzetét. Akik 1940-ben román állampolgársággal bírtak, tehát be voltak jegyezve az állampolgárok névjegyzékébe, megkapják állampolgárságukat. Rendeződött azoknak a helyzete is, akiket később vettek listára és azt beterjesztették az igazságügyi minisztériumba. Akik bizonyítják, hogy ezekbe fel vannak véve, azokat állampolgároknak nyilvánítják. Továbbá, aki 1918–19-ben itt volt, és a békeszerződés szerint joga volna az állampolgárságra, de vagy nem jelentkezett, vagy akadályozva volt. Ezzel kapcsolatban is készül több törvényjavaslat. Legalább 3–4 törvényjavaslatot dolgoztunk ki. Ezek megegyeznek abban, hogy mindenkinek elismerik az állampolgárságát, akinek erre a békeszerződés értelmében joga volt. További kívánságunk is volt. Mindazoknak, akik Erdélyben születtek, akik az első világháborúban mentek el, de visszatértek és itt maradnak, könnyítessék meg a román állampolgárság elnyerését. Ilyen értelemben a demokrata román jogászoknak a kezdeményezésére olyan javaslat készült, hogy mindenki állampolgárságát a születési okmányával igazolja. Nem tudom, hogy ez törvényerőre is emelkedett-e, de van olyan tendencia, amely az állampolgársági listát is eltörli. Azt akarjuk, hogy töröljék el, és aki itt született, annak joga legyen az állampolgársághoz. Nem tudjuk, hogy ez törvényerőre emelkedik-e, de mindenesetre ne kürtöljük világgá, mert ha a reakció megtudja, esetleg meghiúsítja terveinket.

Mindenki tartsa be a törvény által előírt utat. Akik ma Magyarországon vannak, azoknak megfelelő határátlépési bizonyítvánnyal kell rendelkezniök, hogy az országba visszatérhessenek. A román kormánynak nincs külképviselete Magyarországon,[103] tehát nem is adhat ki ilyent.

Az aránytalan adózás.[104] Ezt különösen mi dél-erdélyiek éreztük az elmúlt négy év alatt, azon a címen, hogy Észak-Erdélyben a románokra is többszörös adót vetettek ki. Ennek még ma is érezzük a következményeit. Tekintettel arra, hogy a kereseti lehetőségek megnövekedtek, ha egyes szervezeteknél vannak is olyan kivetések, amiket nem lehet behajtani, és nem tudják megfizetni, írják össze ezeket

101 Imets János

102 Bővebben lásd a 9., 12., 17., 18., 25. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

103 A békeszerződés ratifikálásáig Magyarország és Románia között nem létezett hivatalos diplomáciai kapcsolat. A két ország állampolgárainak képviseletét az adott országban lévő svéd nagykövetségek látták el. A követség „pótlásaként” – a SZEB engedélyével – 1946 legelején ún. diplomáciai missziókat (később politikai missziókat) állítottak fel, ezek azonban nem rendelkeztek egyebek mellett vízumkiadási joggal sem.

104 A magyar kisiparosok számára nagyobb adóterheket róttak ki.

a kereskedőket, hogy hasonlítsuk össze a hasonló román kereskedők adójával. Mi megpróbáljuk, hogy leírassuk őket.

Észak-Erdélyben az adókivetések során a magyarságot nagyobb adóval sújtják, mint a románokat. Ezt részben felülvizsgálták és orvosolták. Utána az egész országra olyan törvényt hoztak, amely az adókat háromszorosára emelte. Ez az adónak a megkétszerezése Észak-Erdélyre nem vonatkozik. Érthető, hogy amikor a háborús károk az országra háromszoros terhet rónak, akkor az adót bizony felemelik.

Szövetkezeteink áruellátása is egy súlyos probléma.[105] Nemcsak gazdasági, hanem politikai vonalunkat is érinti. El kell kövessünk mindent, hogy az INCOOP-ba bekapcsolják a magyar szövetkezeteket is.

A nyugdíjasok kérdése: nem kapnak nyugdíjat azok, akik 1940-ben nem voltak a román állam nyugdíjasai, sem a nyugdíjpénztár tagjai. Ez elsősorban a tanítókra vonatkozik. Az történt ugyanis, hogy a [2. *bécsi*] döntés után a magyar állam ezt átvette az egyháztól, ahelyett, hogy a pénztárba fizették volna be. Ezek tehát azért nem kapnak nyugdíjat, mert az alapjuk nincs befizetve a nyugdíjpénztárba. Jogilag úgy állunk, hogy a magyar állam kell befizessen értük a román pénztárba. Hogy a demokrata kormányzat nem fogja ezt rendezni, azt nem vonom kétségbe. Vannak kérdések, amelyek a két állam közti barátságon múlnak.

Vargancsik Lajos sürgette a csíkszeredai ügyész leváltását. Tavaly óta a bírói karban semmiféle változás nem történt. Azért mert az alkotmányos tényező nem működött, a király nem [*írt*] alá semmiféle iratot. Másrészt pedig utána a minisztériumban, az igazságügyi minisztériumban indult meg egy tisztogatási munka. Ez ma is folyik. A bírák áthelyezése és kinevezése külön van [*ki*]dolgozva. Az általunk beterjesztett Nagy Tibort elfogadták főügyésznek. Az újonnan beterjesztett kinevezettek is lehet [, *hogy*] be fognak kerülni. Sajnos kevés a magyar jogász, aki bírónak menne.

Tetura[106] vonatkozólag nem tudom elképzelni, hogy ez az ember meg tudjon élni olyan helyen, ahol szervezetünk jól működik.

Dávid Sándor vetette fel, hogy az egyes magyar vállalatok mellé kinevezett ellenőrző biztosok körül szabálytalanságok vannak.[107] A kereskedelemügyi minisztériumnál kapott kijelentés alapján a politikai biztosok javaslatára nevezték ki őket. Lehet, hogy így is van. Ez mindenesetre megszabja a tennivalókat. Csak a politikai bizottságokon keresztül tudjuk alátámasztani az egyéni kérdéseket, hogy

105 Mivel a magyar szövetkezetek nem léptek be az INCOOP által létesített megyei federálékba, ezért nem részesültek áru- és hitelellátásban sem.

106 Aurel Teţu (egyes iratokban Ţeţu) a román közigazgatás 1944 őszi székelyföldi bevonulása után jónéhány ártatlan személy internálását rendelte el.

107 A magyar nemzetiségű román állampolgárok (de nem csak) pénzintézeteihez, ipari vállalataihoz, mezőgazdasági üzemeihez adminisztrátorokat neveztek ki, akik beleszólhattak minden ügyviteli kérdésbe, sőt tevékenységükért hatalmas pénzösszegeket is felszámoltak. Az MNSZ 1946. február 5-én beadvánnyal fordult az ipari- és kereskedelmi miniszterhez az adminisztrátori intézmény megszüntetése érdekében, illetve csak nagyon indokolt esetben fogadta el annak fenntartását. *Fülöp–Vincze,* 1998. 149. p. és *Vincze,* 2000. 23–25. p.

a demokratikus magatartást tanúsító vállalatainkat kivonjuk az ellenőrzés alól. Vannak kérdések, amelyeket jogosnak ítélünk, mégis az ODA előtt sem sikerül elfogadtatnunk. A demokrata rendszerben, ha a többségnek más a véleménye, akkor egyelőre nem lehet ítélkezni [*sic!*]. A megyei bizottság a megoldatlan problémákat elvben kell megoldja, és adjon utasítást, hogy a hasonló esteket hasonló módon oldják meg.

Aki behívót kap a jövőben, az jelentkezzen, mert nem lesz módunkban minden egyes katonaszökevénynek amnesztiát szerezni. A Székelyföldön türelmes álláspontot foglalt el a katonai bizottság, amikor a jelentkezési határidőt 15 nappal meghosszabbította. Mivel nem jelentkezett senki, megint meghosszabbította 15 nappal, végül még 5 nappal.

Apatriznek[108] nevezik azokat a hontalanokat, akiknek nincs semmiféle állampolgárságuk. Ezeknek az esete is rendeződik, amennyiben a békeszerződés értelmében jogosultak az állampolgárságra. Ha később jöttek az országba, egész rövid eljárással 10 évi itt tartózkodás után állampolgárságot kaphatnak.

Másfél éves munkánkkal bebizonyítottuk, hogy a bukaresti jogügyi iroda milyen tökéletlenül működik. Nem akarok mentegetni. Ha hatvanan lennénk Bukarestben és 120-an Kolozsváron, akik ezzel foglalkoznánk, akkor sem tudnánk tökéletes munkát végezni, ha a megyei szervezetek nem működnek úgy, ahogy kell.[109] Sok az ügyvéd és szívesen vállalják az ügyeket. Szervezeteink működjenek a hatóságokkal összhangban. Nem fordítunk elég gondot arra, hogy a közeledés útját megtaláljuk. Sokszor verjük az asztalt, ha nincs is igazunk. Válogassuk meg jól képviselő magyarjainkat. Valaki lehet jó munkaerő a belső szervezésnél, de nem felel meg akkor, ha kifele kell képviselje a magyarságot. Elsősorban kell tudjon jól románul beszélni. Ha egy szépen kialakult beszédet adunk elő, egészen más lesz a légkör. Honnan ismerjék meg a románok a magyarokat? Magatartásunkkal nagyon sok sérelmünket tudnánk orvosolni.

Balogh Edgár: A két napos értekezleten sok értelmiségi kérdés merült fel. Az az érzésem, hogyha konkrétizálunk az értelmiség egyes elemeivel szemben, az igazságos, de általánosítanunk nem szabad.[110] Értelmiség nélkül olyanok vagyunk, mint a lefejezett test. Szükségünk van rájuk, mert olyan vagyon birtokában vannak, amelyre igényt kell tartanunk. Nagyon kérem, hogy az értelmiség vitassák meg a közművelődési bizottságokban [*sic!*] és vonják bele a helyi értelmiségieket is. A reakció az értelmiségben találja meg a táplálékát, amelyben mi is keressük a magunk szellemi biztosítékait. Tehát az értelmiség és közöttünk folyik a harc, pl.

108 A román apatrid (tsz. apatrizi) – hontalan szóból.

109 A megyékben ellenben úgy vélik, hogy a legtöbb probléma éppen a minisztériumokban van. „Azt lehet mondani, hogy az MNSZ közbenjárása elméletben százszázalékos eredményt ér el, a gyakorlatban azonban az történik, hogy a közbejött akadályokon és minisztérium retortáin keresztül úgy megfeneklik az ügy, hogy az eredmény nem jut el a széles néprétegek elé." Szöllősy Tibor, Maros megyei küldött beszámolója a brassói gyűlésen: ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 66. f.

110 A megyei küldöttek arról számoltak be, hogy a tanítók és a papság nem működik kellőképpen együtt az MNSZ-szel, e miatt „reakciósoknak" bélyegezték őket. Az értelmiség elleni kirohanásokra lásd a 21. sz. iratot.

a diákság. Jobbik részüket be kell vonnunk munkakörünkbe, meg kell mutatnunk mit tehetnek népünk érdekében, másik részüket pedig, amely a leggyalázatosabb támadásban van ellenünk, kíméletlenül le kell lepleznünk.

A marosvásárhelyi értekezlet óta[111] röpcédulákkal, tüntetéssel, támadással és gyanúsítással léptek fel olyan elemek, amelyek minket meg akartak vádolni a magyarság ügyének elárulásával. Ezeknek az elemeknek szoros kapcsolatuk van Maniu elemeivel, és a magyarság megsemmisítését célozzák Romániában. Ez a kispolgári párti törekvés az értelmiség sorában vetődött fel. Minden eszközét a rendfenntartásnak igénybe kell vegyük, hogy ezt letörjük. Sohasem szabad olyan merev álláspontot elfoglalnunk, hogy az értelmiség jöjjön hozzánk, de mi nem megyünk hozzájuk. De igenis, oda kell menni hozzájuk. Akik ragaszkodnak hozzánk, azokat meg kell nyerni magunknak, és ezekkel meg lehet nyerni a többit is. Egy bihari értekezleten például azok a tanítók, akiknek a legtöbb sérelm[*ük*] van, megtárgyalták a nép életébe való bekapcsolódás lehetőségét. Az MNSZ mindenütt összehívhatja a tanítóságot és az értelmiségeket, s így más lesz a viszony a dolgozók és értelmiségiek között. Március 15-ike volt ilyen alkalom, amikor megnyerhettük volna őket. A központ adott is ki körlevelet,[112] de ez nem azonos azzal, amit a tankerületi főigazgatóság adott ki. A mi körlevelünk arról szól, hogy március 15-ét az egész ország területén demokrata szellemben, duna-völgyi jelentőséggel, a román–magyar testvériség szellemében ünnepeljük meg. Belevettük azt is, hogy óvatosságból a románok érzékenységét kerüljék el, és keressék a megértést, nem az elszigetelődést. Ezenkívül megjelent egy rendőri hangú körlevél, amely megtiltja a himnusz éneklését. Ezt nem mi adtuk ki, mert ezt nem engedné a Groza-kormány sem. Mi a román–magyar testvériség szellemére tettük a hangsúlyt. Március 15-ével feleletet adtunk egy olyan kérdésre, amely felvetődött, hogy magyar egység-e vagy demokratikus egység? Én azt mondom, hogy az igazi magyar egység mindig demokratikus egység is volt.

Új eszköze kell megnyíljon a tanítókkal való érintkezés felvételének is. Ez az, amit meg kell ragadni tanügyünk érdekében. Amennyiben a szülői értekezleten a tanügyet magunkévá tesszük, olyan mértékben érvényesülni fog népünk szempontjából is.

Folytassunk harcot, de ne sérelmi harcot, hanem harcot a demokrata szabadságjogokért. Ehhez tartozik a magyarság minden sérelmének az eltörlése. Helyes az, hogy nem szabad túl érzékenyeknek lennünk, óvatosak legyünk és ne túlozzunk. Természetesen, ha példát adunk a demokrata magatartásban, tudnunk kell, hogy a megalkuvás nem demokratikus magatartás, ha szabadságjogokról van szó.

111 A marosvásárhelyi értekezletet 1945. november 15–18. között tartották meg. Lásd a 20-tól 24-ig terjedő iratokat.

112 A február 19-én kiadott körlevél értelmében az országban az MNSZ szervezhette meg a március 15-i ünnepséget, így engedélyt nem kellett kérni. 1848 tanait az új erdélyi helyzetre kellett alkalmazni: Bécs szerepét a „rablóháborút" kirobbantani szándékozó „nemzetközi reakció" veszi át, a „magyar reakciós"-ok most nem az osztrákokkal, hanem a román „reakcióval" fognak össze; a román és a magyar nép együttműködése megvalósult az ODA keretében, és megvalósul Kossuth álma, a Duna-völgyi együttműködés is. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 3. f.

Demokrata magatartásunknak megfelelően a román demokráciával való szövetkezést óhajtjuk. Ahol szoros kapcsolatunk volt, ott mindig sikerült minden. A mi politikánk két millió ember súlyával szerzi meg jogainkat.

Főiskoláinkkal kapcsolatban, a zenekonzervatórium[113] és a Mezőgazdasági Akadémia[114] ügyében is tárgyaltunk. Mezőgazdasági Főiskolánk szakembereket ad, és ez által elősegíti a mezőgazdasági több[*let*]termelésbe való bekapcsolódást. Szó van arról, hogy a magyar idő alatt épített mezőgazdasági akadémia épületét adnák át a mi mezőgazdasági iskolánknak Marosvásárhelyen, ahol önálló módon szeptemberben nyílik meg.

Én nem osztom a Takáts véleményét abban, hogy diákjainkat ne engedjük ki Magyarországra. Nagyon sok magyar diák a budapesti műegyetemen tanult, és szeretné ott befejezné tanulmányait. Ezeknek egy része nem is tud jól románul. Ezen a téren a megoldás abban mutatkozik, hogy lehetővé kell tennünk egyetemi hallgatóink Magyarországra való kiutazását, azonban biztosítani kell, hogy a diákság Erdély számára részben soviniszta befolyások miatt el ne vesszen.

A kolozsvári állami magyar színház eddig, ha turnéra ment, csak Marosvásárhelyre ment. Most lehetősége nyílik arra, hogy Temesvár és Arad érdeklődését is maga felé fordítsa. A meghívást a művészeti vezérfelügyelőhöz, Szentimrei Jenőhöz kell benyújtani.

Népfőiskoláinkban az értelmiség bevonása a legfontosabb. E célból a közművelődési bizottság tartson értekezletet, amelyre meghívja a tanszemélyzetet, szakembereket, írókat stb.

Szervezeteink pontosan tartsák be körleveleinket. A munkamegosztással szélesítsük ki kereteinket. Népfőiskoláinkat is csinálják meg megyei szervezeteink a körlevél alapján. A tankerületi főigazgatósággal közöljék, hogy mindenütt tegyék magukévá a népfőiskola ügyét. Egyházi és tanügyi téren tévednek azok a Hunyad megyeiek, akik részéről több felszólaló beszélt, hogy nem akarnak a népnevelésben részt venni. Tessék erre mindenütt hivatkozni.

Antal Dániel: Megvédi elődjeit. Hatalmas munkát végeztek. Általában mindenki beleesik abba a hibába, hogy az elért eredményeket nem tudja a közönség elé kivinni. Igaz ez a gazdasági bizottságra is. A gazdasági bizottságot előtte Oláh Péter, Czikó Nándor, Tódor Sándor vezették. Hogy az MNSZ jelenleg működni tud, az igen nagyrészben a gazdasági bizottságnak köszönhető. Az anyagi problémákat mégiscsak ez oldotta meg. Az MNSZ-nek vannak vállalatai. A „Corvinus" könyvterjesztő vállalat, külkereskedelmi képviselet, filmvállalat. Ezek most fogják éreztetni hatásukat.

Ami a jövőt illeti, a gazdasági bizottság, a következő problémákat fogja megoldani: első dolog az, hogy a hitelszövetkezeteinkbe életet vigyünk. Nem mi vagyunk hibásak abban, hogy a szövetkezetek nincsenek áruval ellátva és nincs pénzük. Ez részben a háborúnak, részben annak tudható be, hogy az alapszabályokat előbb jóvá kellett hagyni. A gazdasági bizottság feladata lesz, hogy áruval tudja ellátni a magyar szövetkezeteket.

113 A Magyar Zene- és Színművészeti Főiskolát az 1946. április 9-i 276. sz. törvényrendelettel hozták létre.
114 A Mezőgazdasági Főiskolán 1948 őszén indult meg a magyar nyelvű oktatás.

A gazdasági bizottság első értekezletén leszögezte, hogy igenis ragaszkodik hozzá, hogy olyan helyeken, ahol erős szervezet van, a gabona összegyűjtésével is kíván foglalkozni.

A gazdasági bizottságnak távolabbi tervei közt szerepel az, hogy egy hivatalos jellegű román–magyar gazdasági kamarát létesít, bevonva ebbe az összes magyar ipari vállalatokat stb., Magyarországon pedig megalapítja a magyar–román kereskedelmi kamarát a két ország közötti kereskedelmi kapcsolat fokozott kiépítésére.[115]

Széleskörű és hatalmas munkát végzett a gazdasági bizottság a gyógynövények összeszedése és kivitele tekintetében. Olyan hatalmas munkát végzett ebben a tekintetben, hogy már svéd cégekkel is tárgyalt. Például a csipkebogyó összegyűjtésére és szállítására megtörténtek az első lépések. Mindezekért gépeket, gyógyszereket kaphatunk külföldről.

A háziiparral is kívánunk foglalkozni és a székelyföldi szövőipart is be akarjuk kapcsolni a munkába. Olyan vidékeken, ahol tó-vidék van, óriási lehetőség van az ún. stukatur, fedő-nád készítésére. Háziipari készítményeink előtt egész Amerikáig nyitva áll a világ piaca.

Az erdővidék5 fegyverek kérdése az ottani erdőfelügyelőségekhez és megyefőnökségekhez tartozik.

Ami az EMGE sérelmes körlevelet illeti, mi is megkaptuk. Ezzel kapcsolatban felkerestem az MNSZ ügyvezető alelnökét. Megmutatta a tájékoztatásul küldött központ körlevelet, amelyekben ezek a súlyos kitételek nem szerepeltek, sőt együttműködésre hívták fel a figyelmet. Kértem a kérdés kivizsgálását és intézkedést. Olyan esetekben a leghatározottabb magatartást kell elfoglalnunk, és ha hasonlók előfordulnának, hozzák azonnal a köznép tudomására. Az EMGE éppen olyan drága és szeretett szervezete az MNSZ-nek, mint drága és szeretett szervezete, mint maga az MNSZ. Arra azonban vigyázzunk, hogy az a magyar földműves népnél legyen, amelyért van. Az intézőbizottság 48 tagja között 40 földműves van. Ha nincsenek megelégedve a vezetőkkel, hívják össze e bizottságot, s ez távolítsa el azokat, akik nem oda valók.

Rózsa[116] kérdezte, hogy a gazdasági felelős miért nem vesz részt a miniszterközi bizottság körútján. Semmiféle politikai pártnak ott nem volt tagja. Azonkívül a végrehajtó bizottság minden megyének utasítást adott ki, hogy vegye fel a bizottsággal az összeköttetést és mutasson rá a sérelmekre. Azon kívül kérje, hogy emlékiratot dolgozzon ki a sérelmekről. Különben a bizottság jóindulattal és a legnagyobb körültekintéssel dolgozott. Természetesen, ott elvi döntéseket nem hozott. Rámutatott a túlzásokra, amelyeket ott elkövettek. [...][117]

115 Az MNSZ gazdasági vállalkozásaira vonatkozólag lásd a bevezető tanulmányt és a 40. sz. iratot.
116 Utalás Rózsa Ferencre.
117 A továbbiakban megválaszolta a gazdasági bizottság munkáját kifogásoló felszólalók észrevételeit.

Nagy Géza: [...][118] A szociáldemokrata párt központi politikai irodája ugyancsak foglalkozott azzal, hogyan lehetne megoldani az egységes Nemzeti Demokrata Arcvonalon kívül egy olyan egységes magyar választási listát, amely biztosítsa a kormány támogatását és a FND-t felmenti a vád alól. Megbízás alapján kötelességem jelenteni, hogy a szociáldemokrata párt országos központi politikai irodája szükségesnek látja és előkészíti, hogy a romániai magyarság tényezői egységes listán induljanak a választáson.[119]

A *„Poporul”* ugyanilyen értelemben közleményt adott, amelyet az elmúlt négy nap alatt sem a *„Scânteia”*,[120] sem a *„Liberalul”*[121] nem cáfolt meg.

Most már számba kell vennünk erőnket, mert vizsgázunk mint MNSZ, és mint kommunista és szociáldemokrata párt magyar tömegei. Mennyire tudják a magyarság nyolcszázezres tömegét a választásokra egységesen vezetni. Népünk is vizsgázik. Ebben a tekintetben döntő felelősség nyugszik vállainkon. Nem szabad olyan lépéseket tennünk, amelyek következtében tömegek elválása válna lehetővé. Vannak egyes vidékek, ahol kisgazdapárti agitáció folyik. Egy külön párt akcióval szemben még a demokratikuson gondolkozó magyar értelmiségiek is szembe állottak. Egyes vidékeken Maniuék határozottan erős propagandát indítottak. Sokan kaptak meghívót. Ne legyen érdemes velük szóba állni. Minekünk velük nem lehet semmi közünk. Legfennebb a magyar tömegeket aggasztja a Maniuék soviniszta propagandája. Ennek a propagandának véget kell vetni, mert a szórvány vidékről aggasztó híreket kapunk. Ezt is mérlegelje a bizottság.

Súlyos aggodalom a politikai szervezés. Rajtunk nyugszik a felelősség, hogy a választási agitáció olyan bázist teremtsen, hogy ne lehessenek falvak, vidékek, ahol nem szavaznak. Mi azt akarjuk, hogy népünk akarata megnyilvánuljon.

Akár a nőkre gondolok, akár a szervezési és gazdasági beszámolókra, meglehetősen nagy lazaságot tapasztalunk a központ és a tömegek között. Mérjük fel erőnket és gondoskodjunk arról, hogy azokat is megnyerjük a választás szempontjából, akik csak névleg vannak a szervezetben vagy elidegenedtek. Érdekünk, hogy a legnagyobb eredményt érjük el. Ezeket a semleges vagy bizonyos fokig ellenzéki tömegeket is be kell vonni a keretbe, amelyben a magyarság demokratikus akarata megnyilvánul.

Magam részéről bízom az erdélyi magyarság ösztönében. Az erdélyi magyarság nagy tömegeire nem lehet felelőtlenül vádakat szórni, hanem meg kell vizsgálnunk ezeknek logikus okait. A jövőben nagyobb figyelemmel vizsgáljuk ezt.

Erős parlamenti csoportra van szükségünk. Az ország népességének egy-hatodát képezzük. Azt szeretném, hogy ez a parlamenti csoport olyan erős legyen, hogy abban nyugodt munkamegosztást lehessen végezni. Legyen a tanügynek is bizonyos képviselője, az iparnak, mezőgazdaságnak, stb.

118 A gyűlésen felmerült tanügyi vonatkozású kérdésekre adott válaszát nem közöljük.
119 Az RSZDP Országos Magyar Bizottságának a választási ajánlatára lásd a 30. sz. iratot. A választási együttműködés kérdésében az MNSZ és az RSZDP Országos Magyar Bizottsága között kirobbant vita későbbi fejleményeire lásd a 42–43., 45–46. sz. iratokat.
120 Az RKP országos napilapja.
121 Az RSZDP országos napilapja.

Nem kívánatos külön MNSZ-i, külön kommunista, külön egységfronti, külön szociáldemokrata vonalon ajánlani a kérdések megoldását. Nem vagyunk olyan erősek sem kommunisták, sem szociáldemokraták, hogy ezek közül bármelyik vállalhatná a kétmilliós magyarság minden kérdéséért a felelősséget. A felelősség megosztása döntő kérdés.

Úgy vélem, javasolni kellene, hogy minden húszezer szavazóra essék egy képviselő. Ez jelentene 250 román és 40 magyar képviselőt.

A választásokkal kapcsolatban határozati javaslatot[122] terjeszti elő. (Felolvassa.) [...][123]

Bányai László: Megállapíthatjuk: az értekezlet határozott fejlődést, felelősségérzetet, a szakértelem kimélyülését tanúsította. Fejlődés van a hangnemben, az előadottakban. A felelősségérzet növekedett különböző árnyalatoknál is minden jóhiszemű emberében az intézőbizottsági tagoknak. A fejlődés jelének tekinti, hogy az értekezleten konkrét kérdéseket vetettek fel, hasznosnak véli azonban, ha a jövőben előzetes értekezleteken, országos konferenciákon tárgyalják és készítik elő a kérdéseket, amelyeket aztán az intézőbizottság politikailag megvitat.

A Vásárhelyi Kiáltványról[124] szólva megállapította, hogy ezt senki sem cáfolta meg. Az idők százszázalékosan igazoltak minket. Akkor tiltottak ki Romániából egy magyarországi lapot: az *Új Magyarországot*.[125] Ebben különféle cikkek jelentek meg. Ebben jelent meg Súlyok Dezső egy cikke annak idején. Ma ez az *Új Magyarország* legutóbbi számában olyan sorozatos cikkeket közöl, amelyek szinte szóról szóra megegyeznek a Vásárhelyi Kiáltvánnyal. (Részleteket olvas a lapból.)

A múltkori konferencia idején a nemzetközi reakció légköre vonult keresztül mindenütt világon. Azóta igen sokan kiábrándultak abból. Amióta Churchill a magyarságot üldöző Csehszlovákiát dicsőítette és állította példaképül, és Haţieganu megtette ismert magyarellenes nyilatkozatait,[126] sokan megváltoztatták a véleményüket. A reakciós klikkek azonban továbbra is léteznek, ha hatáskörük nagyon megszűkült is.

Amikor Maniu a szociáldemokrata párthoz levelet intézett,[127] ez egyáltalán nem lepte meg, mert Maniu hasonló ajánlatot tett volt néhány reakciós magyar úrnak is, akiknek sajtótámogatást és pénzt ígért külön magyar reakciós lista

122 Valójában az RSZDP Országos Magyar Bizottságának az egységes választási listára vonatkozó ajánlatát terjesztette elő. Bővebben lásd a 30. sz. iratot és lábjegyzeteit. A jegyzőkönyvben nem található meg a határozati javaslat szövege.
123 Révi Ilona és Lőrincz László válaszait nem közöljük.
124 Lásd a 23. sz. iratot.
125 A lap a magyar külügyminisztérium szócsövének tekinthető.
126 Utalás Emil Haţieganunak az 1946. január 19-i magyarellenes kirohanására. Az államminiszter külföldi tudósítók előtt terjedelmes magyarellenes nyilatkozatot olvasott fel. Ebben többek között azt állította, hogy az erdélyi magyarság a „kiűzött szerencsétlen románok” otthonaiba telepedett.
127 Az RSZDP március 10. rendkívüli kongresszusán egy Maniunak tulajdonított levelet olvastak fel, amelyben az NPP elnöke választási együttműködést ajánlott fel Constantin Titel-Petrescunak, az RSZDP főtitkárának. A levélről utólag kiderült, hogy hamisítvány, de az RKP-nak sikerült elérnie, hogy a főtitkár kilépett az RSZDP-ből (majd híveivel megalapította a Független Szociáldemokrata Pártot), s így az RSZDP élére az RKP iránt lojális vezetés került. A kongresszuson történtekről lásd a szemtanú Lakatos István visszaemlékezését: *Lakatos,* 2003. 90–94. p.

esetén. Maniu mellett az EMGE-n belül is láttunk töréseket, de ott vannak gerinces vezetők. Ugyancsak a Segélyző Bizottság. Gondoskodni fogunk róla, hogy a Segélyező Bizottság sorai is megtisztuljanak és derék emberek kerüljenek oda. A reakció támadásai éppen azok ellen az MNSZ-i vezetők ellen irányultak, akiknek múltja több évtizedes, és bátran kiállhatnak a román tömegek elé is. Az MNSZ-nek nem kommunista vezetősége, hanem haladó demokrata vezetősége van és kell, hogy legyen.

1937-ben is a magyarság egy bizonyos töredéke éppen Maniut támogatta. 1937-ben véres hitleri rablóháború kitörése előtt álltunk. Akkor a demokrata erők, románok, magyarok, megpróbáltak mindent. Sokszor próbálkoztak, de eredménytelenül. Nem lehet ezzel a példával előhozakodni most, mikor látjuk a tanulságokat. Most már semmi közünk többet velük nem lehet.[128] Az osztályharc ellen vagyunk, ha ellentétet akar szítani, de egyes társadalmi rétegek kibontakozása mellett vagyunk. Nem végzünk egyházellenes propagandát, de azt akarjuk, hogy az egyház a népé legyen.

Egység: a nép, a társadalom olyan, mint a mi szervezetünk. Egység kell minden egészséges porcikájába, de a fekélyt ki kell operálni [*sic!*]. Nem lehet egység a rákfenével. Nekünk is politikai harcot kell folytatnunk minden rákfene ellen, de vigyáznunk kell, nehogy egészséges részt is levágjunk. Jóhiszeműséggel mindazokkal szemben, akiket próbál megfertőzni. Operálni ott kell, ahol már nincs más tennivaló.

A Maniu-ellenes propagandát nem csak kötekedéssel kell folytatni. Érvekkel meg kell győzni népünket. Hagyjuk a román demokráciára, hogy szidja Maniut. Mi meggyőződéssel küszöböljünk ki népünkből minden illúziót Maniuval szemben.

A választások: külön magyar lista, de demokratikus magyar lista. Vannak vidékek, ahol ez nem probléma, mint a Bánság. Egység kell. A mi helyzetünk többre kötelez, szervezeti egységre is kötelez. A demokrácia sokat megadhat és meg fog adni, de mindent nem fog megadni. Nemzetiségi küzdelmünket csak szervezeti egységben tudjuk megvívni. A magyar kommunisták benne vannak az MNSZ-ben. A szociáldemokrata párttal voltak vitáink. Azon legyünk, hogy a szociáldemokrata párt is feloldja határozatát, és az MNSZ keretében oldódjék meg százszázalékosan a magyar egység. Likvidálnunk kell az ellentéteket és a választásokon is egy közös MNSZ-i listával kell fellépnünk, amelyen ott vannak a szociáldemokraták is. Hogy ezt megvalósítsuk, ajánlatos, hogy a szociáldemokrata párt feloldja az MNSZ-el szembeni tilalmat.[129]

Ténylegesen olyan demokraták legyenek a listán, akik megfelelően képviselik a magyar nép érdekeit a parlamentben. A parlamenten keresztül a magyarságnak sokkal több sérelme fog megoldódni, mint kérvényezéssel.

128 A MADOSZ az 1937-ben megrendezett parlamenti választások alkalmával először az RSZDP támogatására biztatta a híveit, majd a sikertelen egyeztetések után az NPP-vel lépett választási szövetségre. Lásd a MADOSZ 1937. évi választási plakátját. JEAKGY, Bányai-hagyaték, rendezés alatt.

129 Aki MNSZ tag volt, az nem léphetett be az RSZDP-be – fordítva viszont igen.

A demokrata arcvonalnak tagja vagyunk, de független szervezet is vagyunk. Ezt a kettőt össze kell hangolnunk. A demokrata arcvonal megfelelőképpen tiszteli függetlenségünket, mert tudja, hogy van bennünk annyi demokratikus [...][130], amely olyan határozatot fog hozni, amely helyes. Össze kell mindig hangolnunk az elvi hajlékonyságot a politikai hajlékonysággal [*sic!*].

A választásoknál azonban harc lesz. Arra kell készülnünk, hogy vér fog folyni, mert összefog ütközni a két tábor. Erős harc lesz. Fel kell készülnünk erre, és tudnunk kell visszavágni a reakcióval szemben, ha meg akarja akadályozni, hogy urnához engedjék egy magyar falu lakosságát. Ezzel azonban, hogy külön listán megyünk, észrevehetően erősítjük a helyzetünket.

Ami az egyes bizottságok jelentését illeti: a szervezeti bizottság talán a leggyengébb, noha ez kellene a legerősebb legyen. Nincs meg az összhang a központi bizottság mind tökéletesebbé váló munkája és a szervező bizottságok munkája között. Központilag is meg kell erősítenünk a kiképzőgárdát. Ezen kívül, éppen azért, mert a székelyföldi megyéknek ezzel szolgálatot tudunk tenni, elhatároztuk, hogy minden székely megye élére egy külön kiképző álljon. A megyéknek be kell állítaniuk külön kiképzőket a járások részére.

A kongresszus kérdése: valószínűleg májusban meg fogjuk tartani. Igen nagy munka vár ránk. Meg kell várnunk egy országos konferenciát a megyei vezetőkkel. A kongresszus helye valószínűleg a Székelyföld lesz.[131]

A jogi és közigazgatási bizottság: nem csak a kolozsvári népbíróság működik,[132] hanem Bukarestben is van. Én is kemény harcot vívtam, hogy bizonyos előítéletek ne befolyásolják az ítéleteket.[133] Dél-erdélyi megyei szervezeteink nem jöttek elő komoly panaszokkal, míg Észak-Erdélyben éppen a Maniuék izgatásai folytán jöttek vagy jönnek ma is feljelentések.

A jogügyi bizottságban nagy hiányok vannak. Ez azonban az ügyvédi reakcióhoz vezethető vissza.

A gazdasági kérdéseket a múltban elszabo[*tá*]lták. Most kell helyrehozni ezeket.

Ami a tanítói fizetésekre költött összegeket illeti, elszámolást kér ezekről, hogy prezentálni lehessen a Segélyező Bizottságnak.

A tanüggyel kapcsolatban a Nagy Géza által felsorolt tények állnak. De rá kell mutatni bizonyos nagy bajokra. Jóhiszemű emberek azonban hallgatnak az érvekre. A tanárokkal és tanítókkal, éppen értelmiségi mivoltuk miatt, jobban kell foglalkozni. Nagy többségük jóhiszemű és legtöbbjük becsületes demokrata, csak éppen nincs megfelelő politikai iskolája. Nekünk nem csak demokrata iskolákra van szükségünk, hanem iskolákra. Egyetemre is. A román egyetem még reakció-

130 Olvashatatlan szövegrész.

131 Székelyudvarhelyen rendezték meg a második kongresszust, de nem májusban, hanem június 28. és 30. között. Lásd a 37-től 39-ig terjedő iratokat.

132 A kolozsvári népbíróság 1945. június 11-én kezdte meg a működését, de a „királysztrájk" miatt a működését még a nyáron felfüggesztette, a bírósági tárgyalások csak 1946 márciusában kezdődtek meg és 1946. júniusában folytatták le az utolsó pert. Bővebben lásd: *Nagy*, 2005.

133 Bányai László a kolozsvári népbíróság népügyésze volt.

sabb, mint a magyar. Nálunk csak személyekről van szó. A szellem nagymértékben változott.

A román-magyar társaságokat meg kell alakítani az erdélyi városokban is.

Sajtó: Népszerűsíteni kell a szervezeteinket. A *Világosság* színvonalát emelni kell. Lapjainknál változtatás szükséges.

Az ifjúsággal szintén nehéz harcunk lesz. Azonban ez a jövőnk. Át kell nevelnünk a fiatalokat. Erre az értelmiségre szükségünk van.

A jegyzőkönyvet két különböző levéltárban található irat segítségével állítottuk össze: MOL, Bányai László hagyatéka, XIX-j-1-l, 1. doboz, 1/g., sz. n., valamint ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 141/1946. 41–83. f. Gépelt jegyzőkönyv.

33.
Az MNSZ Központi Intézőbizottság brassói ülésének határozata

Brassó, 1946. március 20.

I. A Magyar Népi Szövetség országos intézőbizottsága 1946. március 18–20. között Brassóban tartott gyűlésén[134] ismételten leszegezte, hogy a Romániában élő magyar nép egyenjogúságáért folyó küzdelmét a román demokratikus erők oldalán és segítségével kívánja folytatni. Ez a nagy szempont szabja meg viselkedését a közeledő választásokon is, amelyeken minden erővel támogatni fogja a demokratikus erők küzdelmét a magyar és román oldalon egyaránt jelentkező és egymással kapcsolatot kereső reakcióval szemben. Ennek érdekében úgy határozott, hogy különleges helyzeténél fogva önálló listával veszi fel a választási küzdelmet, mert ezzel biztosítja népi tömegeink egységes felvonulását a demokrácia oldalán és viszi győzelemre a demokratikus eszméket.

II. Az országos intézőbizottság megbízta a végrehajtó bizottságot, hogy a választásokkal kapcsolatos kérdéseket a szövetséges pártokkal és politikai szervezetekkel megtárgyalja. A jelölések kérdésében – a megyei szervezetek javaslatainak figyelembevételével – az országos végrehajtó bizottság előterjesztése alapján az országos intézőbizottság dönt.

III. A Magyar Népi Szövetség országos intézőbizottsága behatóan megvizsgálta a romániai magyarságot érdeklő összes kérdéseket. Megállapította, hogy bár a demokratikus pártok támogatásával és a kormány megértésével Marosvásárhelyen tartott gyűlés[135] óta több égető kérdés részben megnyugtató intézést nyert, még mindig vannak olyan fájó sérelmeink, amelyek népünk legszélesebb rétegeit érintik. E sérelmek kielégítő megoldásának elhúzódása alkalmas arra, hogy a mindkét népben egyaránt megbúvó reakciós erők ismét gyűlöletet szítsanak a két egymásrautalt nép között. Ennek az elhárítása érdekében a százas intézőbizottság szükségesnek tartja a kormány elé tárni alábbi jogügyi és közigazgatási, tanügyi és gazdasági kívánságait:

1. Jogi és közigazgatási kívánságok:

a) Kérjük a földreform alkalmazása során előállott visszásságok orvoslását, különösen a távollevőkre vonatkozó intézkedések olyan alkalmazását, amely egyrészt a Dél-Erdélyből az Antonescu rendszer következtében, másrészt a hadműveletek kényszere folytán Észak-Erdélyből eltávozott kisemberek vagyonát mentesíti a kisajátítás alól.

134 A gyűlés lefolyására lásd az előző két iratot.
135 A gyűlést 1945. november 15–18-án tartották meg. Lásd a 20-tól 24-ig terjedő iratokat.

b) Azokba a megyei földreform-bizottságokba, amelyeknek a körzetében magyar lakosság él, és ahol e bizottságokban a magyarság nem rendelkezik megfelelő képviselettel, kérjük az MNSZ által ajánlott tagok kinevezését.

c) Kérjük a településre szolgáló német birtokokból a földtelen magyar földművelők megfelelő részesítését.

d) Kérjük a visszaperelési törvény egész országra való kiterjesztését, és olyan értelmű módosítását, hogy annak alkalmazása során a kis emberek és jóhiszemű szerzők kárt ne szenvedjenek.

e) Kérjük a Csíki Magánjavak jogi helyzetének a Csík megyei lakosság javaslata alapján történő rendezését.

f) Kérjük az észak-erdélyi nyugdíjasok, valamint a két világháború rokkantjai, özvegyei és árvái nyugdíj-jogosultságának elismerését s a nyugdíjak folyósítását.

g) Kérjük az észak-erdélyi erdészeti személyzet sürgős besorolását, valamint a mezőgazdasági-, munka-, kereskedelmi- és iparkamarákban a magyarság számarányához mért képviseletét, továbbá a magyar állatorvosi karnak a magyarlakta vidéken való elhelyezését.

Tekintettel a Székelyföld erdészeti fontosságára, kérjük Csíkszeredában erdészeti felügyelőség létesítését.

h) Kérjük az állampolgársági kérdések olyan végérvényes rendezését, amely egyrészt az első világháború utáni békeszerződések értelmében román állampolgárságra jogosultak igényét elismeri, másrészt a Románia területén születettek részére az állampolgárság elnyerését hathatósan megkönnyíti.

i) Kérjük, hogy az illetékesek jóindulatú elhatározása tegye lehetővé a CASBI-val kapcsolatos intézkedések által érintett kisemberek vagyonának a zárlat alóli mentesítését.

2. Tanügyi kívánságok:

a) Kérjük a tanítói, tanári és tanügyi adminisztrációs személyzet besorolásának haladéktalan befejezését április 1-ig minden minisztérium hatáskörében, különös tekintettel a dél-erdélyi magyar tanszemélyzetre, valamint a hadifogságban levő tanerőkre.

b) Kérjük a 3 milliárd lej fizetéshátralék és az esedékes fizetés azonnali folyósítását a pénzügyminisztérium részéről.

c) Kérjük a magyar tanügyi költségvetésnek méltányos és a magyar iskolák s tanszemélyzet működését biztosító mértékben való megállapítását.

d) Kérjük a nemzetiségi törvény tanügyi szakaszainak az egyenlő elbánás szellemében való biztosítását és a nemzetiségi törvény tanügyi intézkedéseinek demokratikus értelmezése alapján létrejött miniszteri végzéseknek, határozatoknak és rendeleteknek törvényerőre való emelését, valamint a velük ellentétes törvények és intézkedések hatálytalanítását.

e) Kérjük a demokratikus oktatásügy szolgálatában álló magyar tanfelügyelőségek létesítését, illetőleg törvényes elismerését.

f) Kérjük a szerzett jogok alapján a magyar tanárok végleges rendes jellegének elismerését rendelettörvény útján. Addig is, amíg a magyar középiskolai oktatás a legsúlyosabb személyzeti kérdése tárgyalás útján rendeződik, a „capacitate" vizsgának szeptember hónapra való elhalasztását.

g) Kérjük, hogy addig is, amíg megfelelő jogi formák és pénzügyi megállapodások alapján rendeződni fog a magyar tanügyi nyugdíjasok helyzete, a kormány a Magyar Népi Szövetség és a magyar egyházak kezessége ellenében a 3500 állami és felekezeti magyar tanügyi nyugdíjas részére folyósítson legalább minimális megélhetést biztosító havonkénti nyugdíjelőleget.

h) Ragaszkodunk mezőgazdasági és iparitanonc-oktatásunk biztosításához és e célból az illetékes minisztériumoktól méltányos intézkedéseket kérünk. Ragaszkodunk felekezeti mezőgazdasági iskoláinknak ahhoz a jogához, hogy mint földműves népünk iskolái, megfelelő állandó állami támogatásban részesüljenek.

i) Kérjük a nemzetnevelésügyi minisztériumot, hogy vegye figyelembe intéző bizottságunknak az előkészületben levő elemi oktatási törvényre vonatkozó határozott kívánságait.

j) Kérjük, hogy minden illetékes minisztérium esetenként előzetesen küldje meg véleményező javaslattétel végett az MNSZ-nek az előkészületben levő tanügyi törvényeket.

k) Kérjük a nemzetnevelésügyi minisztériumban egy magyar nemzetiségű „secretar general" kinevezését.

l) Kérjük a Romániában dolgozó magyar állampolgárságú demokrata magyar tanerők szerződéses alkalmazását 1946. április 1-től 1947. április 1-ig.

m) Kérjük a magyar tanítási nyelvű állami és felekezeti középiskolák tanerőhiányának leküzdése érdekében az 1945./46. tanévben III. évet végző tanárjelölteknek az 1946. év nyarán tartandó rendkívüli egyetemi lehallgatása után a tanári szakvizsga engedélyezését, és már az 1946/47. tanévre való kinevezését. Egyben ugyanezen célból főiskolai végzettségű személyeknek nyári tanéveken való átképzését s az iskolai év idején kisegítő tanárokként való alkalmazását már az 1946/47. tanévtől kezdve.

n) Kérjük a kolozsvári magyar tanítási nyelvű állami zenekonzervatórium létesítésének a pénzügyminisztérium részéről való jóváhagyását és az intézet megnyitását.

o) Kérjük a magyar mezőgazdaság színvonalának emeléséhez elengedetlenül szükséges szakemberek kiképzése érdekében magyar tanítási nyelvű állami mezőgazdasági főiskola felállítását az 1946/47. tanév kezdete előtt.

3. Gazdasági kívánságok:

a) Kérjük, hogy a magyar termelő-, hitel- és fogyasztási szövetkezetek egyenlőjogú fejődése biztosíttassék kormányzatunk támogatásával. Kérjük, hogy szövetkezeti központjaink áruellátását, az INCOOP-al egyetértésben, a tagok arányának megfelelően biztosítsák különösen azon közszükségleti árucikkekkel, melyeknek szétosztását a mai napig az INCOOP végezte, kizárva szövetkezeti

központjainkat. Kívánjuk, hogy mindazon megyékben, melyekben szövetkezeti központjainknak kiépített hálózatuk van, a szövetkezetügyi minisztérium vagy tekintsen el a megyei szövetkezeti központok felállításától, vagy biztosítsa központjaink egyenlőjogú áruellátását és gyűjtési lehetőségét, illetve megbízását.

b) A magyar népi szövetkezeti központnak adassék vissza a hálózat feletti önálló ellenőrzési és irányítási jog.

c) Kérjük gazdasági életünk fellendítése érdekében egy Román–Magyar és Magyar–Román Kereskedelmi Kamara létesítését Bukarest, illetve Budapest központtal.

d) Kérjük, hogy a magyar szövetkezeti központok megfelelő képviseletet kapjanak az országos szövetkezeti intézetben.

4. Népegészségügyi kívánságok:

a) Tekintettel arra, hogy egészségügyi téren csak ideiglenes kinevezések történtek, kérjük egy román és magyar egyetemi tanárokból álló bizottság mielőbbi kinevezését, amely a versenyvizsga helyett a helyszínen vegyen az érdekeltektől vizsgát, és ezáltal az illető véglegesen kinevezhető legyen.

b) Mindazok, akiket a magyar állam véglegesen kinevezett és munkahelyüket nem hagyták el, minden további formaság nélkül kapják meg végleges kinevezésüket.

c) A múltévi költségvetésben is szerepelt, de betöltetlennek nyilvánított marosvásárhelyi egészségügyi felügyelőséget az egészségügyi minisztérium nyilvánítsa magyar egészségügyi felügyelősséggé, amelynek hatásköre a magyarlakta területekre terjedjen ki.

d) Kérjük az Egészségügyi Minisztériumba egy magyar egészségügyi tanácsos kinevezését.

e) Magyar állampolgárságú orvosaink és az egészségügyi személyzet itt maradásához ragaszkodni kívánunk, amennyiben ezekre nélkülözhetetlen szükségünk van. Kérjük, hogy a besorolt vagy besorolásra javasolt, jelenleg magyar állampolgárságú orvosok és egészségügyi személyzet a román állampolgárságot rendkívüli úton szerezhesse meg, és a kinevezéseknél, szerzett jogok elismerésénél, és addig is, míg ez megtörténik, a román állampolgárokkal egyenértékűen kezeltessék.

f) Mindazokon a területeken, vármegyékben, közigazgatásokban, körzetekben, ahol a magyarság számánál fogva ez indokolt, minden orvos és más egészségügyi személyzeti kinevezéseknél, üresedés, áthelyezés, vagy lemondás esetén, amennyiben új ember kinevezése szükséges, az MNSZ Központi Bizottságának javaslata az eddigi mértékben irányadó legyen.

A Romániai Magyar Népi Szövetség
Országos Intézőbizottsága

MOL, Bányai László hagyatéka, XIX-j-1-l, 1. doboz, 1/g., sz. n., gépirat, valamint: ANIC, f. 28. Uniunea Populară Maghiară, d. 141/1946., 84–86. f.

34.

Balogh Edgár levele az MNSZ-en belül uralkodó állapotokról az RKP (Kolozs megyei) vezetőségéhez

Kolozsvár, 1946. április 6.

Tisztelt elvtársak,

az MNSZ kérdéseiről folytatott tanácskozásunk óta, úgy érzem, lényeges előrehaladást tettünk. Elsősorban is Pártunk maga két lényeges kérdésben segítségünkre sietett. A Munkásegységfront megszilárdítása útján leheletlenné tette, hogy a Szociáldemokrata Párt magyar szekciója címén szervezeti bázist kapjon a magyar reakció az MNSZ ellen megkezdett manővereihez, Jordáky Lajos kizárásával[136] pedig lehetetlenné tette, hogy a magyar reakció frakciós támaszra találjon a Kommunista Pártban s így csalárd módon visszaéljen annak presztízsével az MNSZ demokratikus nemzetiségi politikájával szemben.

Maga az MNSZ azóta tanácskozásunk értelmében kilépett szektaszerű elszigeteltségéből a részben az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület ujjászervezésével,[137] részben a Magyar Segélyező Bizottság megteremtésével,[138] részben népfőiskolák kezdeményezésével s a *„Világosság"* szerkesztőségének kibővítésével,[139] ugyanakkor pedig saját országos, megyei és helyi végrehajtó bizottságainak új, haladó demokratikus elemekkel való kiszélesítésével az egész országban maga mellé állította újra a már-már reakciós befolyás, sőt irányítás alá került magyar városi és falusi tömegeket.

A magyar reakció, amint azt kielemeztük, eleinte az MNSZ szétrombolásával akart külön Kisgazdapártot és Magyar Szociáldemokrata Szekciót alapítani,[140] majd – amikor ezt az akcióját részben a Párt segítségével, részben a Maniuval való kapcsolatok szellőztetésével meghiúsítottuk[141] – az MNSZ vezetőségeinek kiszélesítését a régi vezetők lecserélésére akarta átfordítani. Itt került sor összetűzésekre Kolozsvárt[142] és szervezeti válságra Zilahon[143], Marosvásárhelyen és Székelyudvarhelyen. Kolozsvárt ez alkalommal került sor először a szervezet megtisztítására (Decsy István kizárása, Asztalos Sándor fegyelmi elé állítása), a másik három helyen erélyes fellépésünk hatása alatt meghunyászkodott[144] az

136 A nemzetiségi jogok védelmezése miatt 1946 februárjában kizárták az RKP-ból.
137 Utalás az EMGE 1946. február 18-án megtartott közgyűlésére.
138 A Magyar Segélyező Bizottság ötlete az MNSZ országos elnöksége és a magyar közintézmények január 6-i értekezletén fogalmazódott meg, vezetőjének Szabó Bénit nevezték ki. Lásd a 26. sz. iratot.
139 Február 25-től a szerkesztőbizottságba bevonták Kacsó Sándort, Benedek Marcellt és Kós Károlyt.
140 Utalás az RSZDP Országos Magyar Bizottságára.
141 A *Világosság* napilapban indult el a MNSZ-szel szembeni magyar ellenzék lejáratásának az akciója. Például lásd a *„Maniu lélekhalászai"* c. írást: *Világosság*, 1946. január 5.
142 A január 28-i kolozsvári nagygyűlésen számos kritika hangzott el a gyűlésen jelen lévő országos MNSZ vezetőséggel szemben. Lásd a 28. sz. iratot.
143 Utalás a Szilágy megyei MNSZ Intéző- és Végrehajtó Bizottság 1946. január 2-i határozatára. Lásd a 28. sz. irat jegyzetét.
144 Kézzel beszúrva: „ha még nem is semmisült meg".

ellenzék. A reakció szervezeteink megerősödése és szélesítő akcióink sikere óta a hagyományos magyar egyházi és gazdasági, valamint kulturális intézményekbe húzódott vissza, de hovatovább itt is nyomon követjük. Így került sor az első tisztogatásra a szövetkezeteknél (Horváth Dénes kizárása) és az EMGE keretében is, ahol a temes-torontáli és torda-aranyosi reakciós EMGE-kirendeltségi vezetőt állíttattuk félre. Az egyházi reakció ellen a Boros Fortunát-ügyben, egy népi papunk védelmében, kezdtük meg a harcot.[145] Hiányos még a határozott fellépésünk az egyetemi reakció ellen, itt a Ludányi György-ügy[146] nyilvánosságra hozatalán kívül csak általános elvi nyilatkozatot tettünk, a Jordáky-kizárás azonban itt is új lehetőségeket teremt számunkra.

Le kell tehát szegeznem, hogy utolsó értekezletünk óta nyomra találtunk a magyar reakció elleni harcban is.

Az ilyetén előkészületek után került sor újabb, százas intézőbiztossági értekezletünkre Brassóban,[147] ahol a minden téren kibontakozó új, szélesebb nemzetiségi politika s egyben a magyar reakció elleni fokozottabb éberség nagyon egészséges jelei mutatkoztak. A sajtóban is nyilvánosságra hozott vitaanyag, az egész értekezlet magatartása elárulta, hogy túlhaladtuk és magunk mögött hagytuk a szervezeti válságot, s az építő kritika jelentkezése háttérbe szorította a Marosvásárhelyen még élesen jelentkező reakciós befolyást. Ami Marosvásárhelyen, a reakció manővereinek kezdetén, még éles támadás és valójában az intézőbizottság mintegy egyharmadára kiterjedő ingadozás alakjában mutatkozott, s a másik oldalon egy terméketlen ultraradikalizmus frázispolitikáját váltotta ki, az Brassóban már csak egy enyheformájú koalíciós javaslat (Mikó Gábor) és pesszimista pszichózis (Nagy Géza)[148] orcájában lépett fel, úgy, hogy józan, építő, szélesölelésű demokrata reálpolitikánk teljes győzelemmel kerülhetett ki a vitákból.

A brassói értekezlet megmutatta, hogy nagyjában sikerült mind a reakciót, mind pedig a szektaradikalizmust háttérbe szorítani. Így kristályosodott ki Brassóban az a politikai formula, hogy az MNSZ önálló listával az Országos Demokrata Arcvonalat támogatja. Sajtónk ki is hangsúlyozta, hogy az önálló listával csapást szán a kétnyelvű reakcióra, és éppen az elszigetelődés miatt megnövekedő nemzetiségi sérelmek ellen szorosabban kell a román demokráciával, nevezetesen a román és munkás szervezetekkel szövetkeznünk.

145 Az erdélyi ferencesek tartományfőnöke nem engedte meg Gábosi páternek, hogy a kolozsvári MNSZ kongresszus után részt vegyen a Központi Intézőbizottság brassói gyűlésén.

146 A brassói *Népi Egység* 1946. március 21-i számában megjelent Karács Andor riportnak álcázott fulmináns kirohanása dr. Ludány György, a Bolyai Tudományegyetem orvosprofesszora ellen. Az újságíró riportot készített két magyarországi politikusnővel, akik beszámoltak neki arról, hogy a professzor Marosvásárhelyen kijelentette nekik: „Ez csak egy Potemkin egyetem kérem. Itt minden csupa látszat. Itt semmi sincs. Nem is lehet komoly tudományos munkát végezni." Karács föltette a kérdést: miért nem megy el Ludány, ha ennyire elégedetlen a magyar egyetemmel? (Az orvosi kar március 27-i tanácsülésén, ahol a Ludány elleni sajtótámadást vitatták meg, Klimkó Dezső professzor kijelentette, hogy ő előre értesült arról: támadás készül a professzor és az egyetem ellen.) Végül a támadással kapcsolatban a rektor, Csőgör Lajos megjegyezte: „A MNSZ bizalmatlan az Egyetemmel szemben, mert céljaival szemben ellenállást gyanít." Lásd: *Lázok–Vincze,* 1998. 37. p. és 200–203. p.

147 Az értekezletet március 18–20-án tartották meg.

148 Lásd a 31. sz. iratot.

„Magyar népi egység a román demokrácia oldalán!" – ez volt a brassói értekezlet alaptétele s ez a tétel módot ad mind a magyar tömegeink előtt népszerűségünk növelésére, mind a román demokrácia bizalmának megnyerésére is. Amennyiben a brassói értekezletet követőleg ezt a kettős – egy tételt nem alkalmaztuk világosan, hibát követtünk el.

Itt kell rátérnem sérelmeinkre. Míg az elmúlt negyedév alatt – Marosvásárhely és Brassó között – szervezeti válságot küszöböltünk ki és népünk összetartását, áldozatkészségét, demokratikus bizalmát az MNSZ és politikája iránt megnöveltük, az országban körülöttünk nemzetiségi szempontból rosszabbodott a helyzet. Haţieganu bejutása a kormányba, a Maniu-párti agitáció nyílttá válása,[149] a nemzeti parasztpárti sajtó betörése Erdélybe a moszkvai értekezleten elvesztett idegen imperialista pozíciók visszaszerzésére irányul, s a valójában szovjetellenes és kommunistaellenes kampány elsősorban a magyarellenes izgatást használja fel eszközül. Romlottak a közbiztonsági állapotok, s ebben a helyzetben nemcsak, hogy megakadt a Groza-kormány demokratikus nemzetiségi politikája, hanem az eddig közös harcban elért eredmények egy része is veszélybe került (Bátos,[150] a földreformkor szerzett új magyar kisbirtokos felekezeti iskolák költségvetése). Most már nemcsak egyes alsóbb tényezők, hanem felelős közigazgatási vezetők, sőt kormányemberek is bizonyos fokig takarodót fújtak a nemzetiségi kérdésben és halogatják ígéreteik teljesítését, sőt vissza is vonják a már megtetteket. Pătrăşcanu[151] elvtárs olyannyira ment a megalkuvásban, hogy az ingatlan visszaperlések[152] folytatásával inkább kompromittálta a Groza Péter miniszterelnököt és Luka elvtársat, semhogy Haţieganuék nyomásával éppen ebben a kérdésben fordult volna szembe. Voitec[153] közoktatásügyi miniszter hatóságai olyannyira engednek az iskolai reakciónak, hogy minden előzetes megállapodást felborítva váratlanul miniszteri rendeletet adnak ki a nagyszalontai magyar gimnázium elvételére.[154] Zăroni[155] földművelésügyi miniszter hatóságai éppen most kezdik el a dél-erdélyi „kis-abszentista" menekültek földecskéinek elárverezését, s ugyanezt teszi Oeriu miniszteri megbízott,[156] CASBI-vezérfelügyelő, amikor közvetlenül a

149 A moszkvai konferencián elfogadott döntés értelmében az NPP és az NLP soraiból is bevontak egy-egy képviselőt a kormányba, az NPP részéről Emil Haţieganut, aki egy sajtótájékoztató keretében, január 19-én magyarellenes megjegyzéseket tett.

150 A Beszterce-Naszód megyei Bátosról elmenekült szászok helyébe letelepített székelyeket 1945 közepétől a környékbeli román lakosság folyamatosan inzultálta. A *Világosság* munkatársának, Asztalos István helyszíni tudósítása szerint: „Már úgy írok Bátosról, mint egy harctéri helyzetről." *Világosság,* 1945. március 25.

151 Lucreţiu Pătrăşcanu igazságügyi miniszterről van szó.

152 Utalás az 1945. augusztus 14-én kiadott 645. sz., ún. „visszaperlési" törvényre. Erről lásd *Fülöp–Vincze,* 1998. 149–150. p.

153 Ştefan Voitec nemzetnevelésügyi miniszterre utalt.

154 A 360 magyar tanulót számláló nagyszalontai Arany János gimnáziumot át kellett volna adni a 60 tanulót számláló román algimnáziumnak, amely döntés ellen a diákok és a szülők utcai tüntetés szervezésével tiltakoztak. Kurkó Gyárfás táviratban közölte az Arany János gimnázium elnökével, hogy a gimnázium az MNSZ országos elnökségének védelme alatt áll. A nemzetnevelésügyi miniszter májusban felfüggesztette a gimnázium épületének elvételét. Lásd: *Világosság,* 1946. március 31., valamint *uo.* május 14.

155 Utalás Romulus Zăroni-ra.

156 Simion Oeriu a romániai SZEB Román Összekötő Bizottságának vezértitkára.

román állampolgároknak a CASBI alól való kivonásáról beígért rendelet előtt országszerte kisemberek házát-földjét árverezteti.

Nem folytatom a felsorolást, csupán megmagyarázni igyekszem, hogy miért helyeztünk kivétel nélkül mindnyájan oly nagy súlyt [*az*] utóbbi időben a megnövekedett sérelmek, az uszító magyarellenes reakció s az ezzel szemben demokrata oldalon is megnyilatkozó bátortalanság, tájékozatlanság és megalkuvás leleplezésére. E fellépésünkkel is közelebb kerültünk tömegeinkhez, s nagyjában sikerült is a látható magyar reakciót elszigetelnünk: nem állhat a tömegek élére sérelmi politikájával. A sérelmek ellen maga a demokrácia lép fel.

S mégis itt csúszott be munkánkba a hiba.[157] A Pártunkkal való sűrű és mindennapi kapcsolat hiánya, a román demokrata szervezetekkel való együttműködés meglazulása, a román belpolitikában való tájékozatlanság és saját kiállásunk mai jelentőségének bizonyos fokig való túlbecsülése, érzelmi megrezdülések hideg mérlegelés helyett a Brassót követő egészen rövid idő alatt nemcsak a román reakcióval, hanem a román demokráciával is súrlódásba hoztak. Ez egyelőre csak sajtónkban mutatkozik meg,[158] de könnyen átcsaphat egész mozgalmunkra is. E hiba azonban nem a magyar reakció sikere, hanem a mi gyengeségünk. Tehát okosan kiküszöbölhető, ha kommunista módra megvitatjuk s kihányjuk magunkból.

A magam részéről elfogadom azt a – különben nagyon régi – felfogást, hogy szervezetileg és a sajtóban, ezen a két helyen erősítsük meg egymást[159]. Szervezetileg a brassói értekezleten feltűnt, széles népi munkára alkalmas elemek bevonásával a központi munkába, és sajtónkban: a Párttal való közvetlenebb kapcsolat kiépítésével. Itt különösen fontosnak tartom a román belpolitikai életben való jártasságot is, ezért ajánlom Bányai[160] elvtárs bekapcsolását a *„Világosság”*-ba. A brassói értekezlet előtt nem ajánlottam, mert az volt az érzésem, hogy a legszélesebb demokratikus összefogás megteremtésében és a magyar reakciónak saját terrénumán, az olyannyira magának lefoglalt sérelmi politikában való elszigetelésében nem halad az élen, ma azonban, amikor egy eredményes új szakasz után új feladatokra meg kell erősítenünk a román demokráciával való kapcsolatainkat, bizalmat keresvén immár nem egy szekta, hanem kibontakozó népi egységünk számára, nem tudnék nálánál felelősebb embert sajtónk politikai irányítására. A román belpolitikai életben való jártassága feltétlenül szükségessé teszi szerepét a nagyra nőtt jelentőségű *„Világosság”*-nál, s remélem, hogy felelős együtt-munkálkodásunkban Kacsó[161] elvtárs is osztozni fog.

157 Utalás Kurkónak az április 1-jén megjelent cikkére. *Világosság,* 1946. április 1. Lásd a 36. sz. iratot és lábjegyzeteit.
158 A *Világosságban* 1946. márciusától egyre több cikk, helyi tudósítás jelent meg a gazdasági, oktatásügyi sérelmekről.
159 Kézzel beszúrva: „elsősorban".
160 Bányai László
161 Kacsó Sándor

Amilyen elismeréssel adózom Jakab Sándor elvtársnak bírálataiért,[162] olyannyira egyoldalúnak tartanám, ha az értekezlet a Pártban nem mérné fel az elmúlt negyedév eredményeit is. Meggyőződésem, hogy lényegesen előbbre jutottunk, méghozzá éppen a Párt múltkori bírálata, közös célmeghatározásaink és a Párt hathatós támogatása segítségével. Népünk nagyszerű képességeiről olyannyira meg vagyok győződve, hogy úgy hiszem, az MNSZ országszerte folyó újjászervezésével, helyes elméletben meg nem fogyatkozva és állandóan résen, a gyakorlati eredményeket maga az igazi érdekeihez elvezetett, igazi feladataira ébresztett nép fogja felmutatni.

Elvtársi üdvözlettel,
Balogh Edgár s. k.

PIL, 937. f. Simó Gyula hagyatéka. 11. ő. e. 1–4. f. Gépelt, tisztázat. Közli: Vincze Gábor: Illúziók és csalódások. Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből. Csíkszereda, 1999, Státus Könyvkiadó. (Vincze Gábor az MKP-t jelöli meg a levél címzettjének.) 291–292. p.

162 Kurkónak a *Világosság* április 1-jén megjelent cikke után a kolozsvári pártközpontban ülést hívtak össze, amelyen a párt központi kiküldöttjének, Miron Constantinescunak a vezetésével kiértékelték Kurkó magatartását. Lásd a bevezető tanulmányt, illetve: *Nastasă,* 2002. 351. p.

35.
Kacsó Sándor levele Simó Gyulához, amelyben kifogásolja a nemzetiségi jogok biztosítása érdekében alkalmazott MNSZ-taktikát

Kolozsvár, 1946. április 8.

Simó Gyula úrnak,

Helyben.

Hozzád fordulok ezzel a levéllel, mint akihez marosvásárhelyi kapcsolatok révén külön is vonzalom fűz. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne közöld levelem tartalmát azokkal, akikkel a szombati megbeszélést folytattuk, sőt tán az volna a legjobb, ha e levelet magát is megmutatnád nekik.

A lap[163] hasznos és okos magatartásával kapcsolatban sokat tanultam ebből a beszélgetésből s remélem hasznosítani tudom a tanultakat. A magam erkölcsi magatartására s megnyugvására azonban nem kaptam elegendő alapot s ezt meg kell mondanom. Elválásunk után igyekeztem magamban a legtisztábbra desztillálni a kérdést, hogy eljussak a meztelen magig. Íme:

1. Jelenleg a *„román demokrácia"* minden erőfeszítése a határbiztosításra irányul.

2. Ehhez nem a legtisztább és legemelkedettebb utat választja: vagyis a nemzetiségek egyenjogúsítására irányuló nyílt erőfeszítést, hanem ennek csak a kifelé való hangoztatását és ígérgetését ugyanakkor, amikor ebben az irányban igen kevés valóságos eredményt mutathatunk fel, sőt sok vonatkozásban hátrálást kell megállapítanunk.

3. A *„magyar demokráciának"* ilyen körülmények között tiszta eszmei alapon az volna a feladata, hogy a látszatkeltés és a valóság közötti különbségre becsületesen rámutasson. Ez azonban, bizonyos taktikai elgondolások miatt, nem tanácsos.

4. Hátra volna még az a lehetőség, hogy *„a román demokrácia"* mutasson rá becsületes nyíltsággal ezekre a nehézségekre, ez azonban, ugyancsak taktikai elgondolások miatt, még kevésbé tanácsos.

Zavaros így ez a helyzet s egyáltalában nem megnyugtató. A zavar pedig, az én megítélésem szerint, onnan ered, hogy - megint csak taktikai elgondolásokkal - „román demokráciáról" és „magyar demokráciáról" kell beszélnünk, holott demokráciának csak egynek volna szabad lennie. Én erősen hiszek a demokrácia tiszta eszméjében, egész eddigi életemet adtam rá, de nincs és nem lehet bennem vak bizalom a taktikában, amely könnyen tévedhet. Bízom a demokrácia eszméjében, de nem bízom vakon a demokratákban, akik ugyancsak tévedhetnek, hiszen

163 A *Világosságról* van szó.

emberek. Olyan nagy horderejű kérdésben, mint a román-magyar békés együttélés lehetőségének a biztosítása, nézetem szerint veszedelmes bizalom volna a legfontosabb kérdés, az egyenjogúsítás kérdésének, illetve a kérdés mai helyzetének homályban való tartása. Én igenis szükségét érzem annak, hogy ez a kérdés a világ demokratikus erőinek az ellenőrzése alatt álljon. Ez nemcsak biztosíték, hanem erkölcsi jogalap is a további küzdelemre. Ha a taktika tévesnek bizonyulna, sokkal többet veszítenék vele, mint amennyit kockáztatni szabad. A *„Csehszlovák demokrácia"* viselkedése elég keményen figyelmeztet, hogy mekkora biztosítékot nyújt a nacionalista alapra helyezett demokrácia.[164]

Természetesen lehet, hogy ezek az én aggodalmaim nem mutatnak politikus egyéniségre. Belső meggyőződés nélkül azonban nem tudok se vállalni, se munkálni valamit. Akkor inkább maradok annak a közírónak, aki mindig csak tiszta eszményre függeszti a szemét s nem néz a lába elé, amire pedig a politikusnak igen nagy szüksége van, ezt elismerem. De nem lehetne-e úgy csinálni a taktikai politikát is, hogy az ne kerüljön szembe a tiszta eszménnyel? Én úgy érzem, hogy ebben a kérdésben, amely engem a leginkább foglalkoztat s amelyet a leginkább értek, lehetne.

Kérlek fontoljátok meg felvetett szempontjaimat s ne csak úgy, hogy ez egy ember magánügye, hanem azzal a meggondolással is, hogy a „román demokráciának" az első pontban megfogalmazott viselkedése rendkívül nyugtalanító látszatokat kelt s nagyon alkalmas arra, hogy a magyar népben komolyan megingassa az őszinteségébe vetett bizalmát.

Szeretettel köszönt:
Kacsó Sándor s. k.

PIL, 937. f. Simó Gyula hagyatéka. 35. ő. e. 1. f. Gépelt, tisztázat.

164 Utalás a csehszlovákiai magyarok kitelepítésére és Csehországba történő deportálására.

36.
Kurkó Gyárfás önbírálata a *Világosság* című napilapban megjelent cikke miatt

1946. május

A viselkedésemmel kapcsolatban, a Miron Constantinescu[165] elvtárs vezetése alatt tartott Tartományi Bizottsági gyűlés kritikájával kapcsolatban elismerem,[166] hogy:

1) a brassói konferencia[167] után egyes megnyilvánulásaimat a belső és a külső reakció a közös demokráciánk ellen használta fel, és ezáltal az eszközeikké váltam;

2) beismerem, hogy súlyos hibát követtem el, amikor nem fordultam a [*Kommunista Párt*] Párt Politikai Bizottságához a magyarok fontos panaszai orvoslása érdekében;

3) Beismerem a súlyos hibámat, hogy nem kértem rendszeresen a Párt legfelsőbb vezető szerveitől általános és terjedelmes politikai irányítást, ami segített volna, hogy határozottabb és kiegyensúlyozottabb legyek cselekedeteimben.

Miért követtem el ezeket a hibákat, elsősorban az első két pontban foglaltakat? A nagyszámú panasztétel hatása alatt álltam, amelyek az utóbbi időben elárasztották a Magyar Népi Szövetség központi és tartományi hivatalait. Ezekkel a panaszokkal kapcsolatban azt láttam, hogy hiába kerestem egy éve a párt egyes tagjainak és az egész kormánynak a közbelépését bizonyos törvények alkalmazásával kapcsolatban. Ugyanakkor úgy éreztem, hogy hazudtam a magyar néptömegeknek több megnyilvánulásommal, mivel bizonyos káros törvények megszüntetéséről tettem jelentést az illető hatóságok ígéretei alapján. Ugyanakkor az volt a benyomásom, hogy a magyarok legszegényebb rétegeit érintő törvények[168] egy platformra tolja őket a magyarok magasabb kategóriájú antidemokratikus rétegével. (Ezen elsősorban a fent megjelölt cikkemben említett törvényeket értem.)

Miért történhetett, hogy a cikkemben Pătrăşcanu[169] elvtársat, az RKP Központi Bizottságának tagját támadtam? Többször meglátogattam Pătrăşcanu elvtársat a 645-ös törvény[170] módosításával kapcsolatban. Pătrăşcanu elvtárs mindig határozott ígéreteket tett a törvény módosítására vonatkozólag. Mi több, Pătrăşcanu elvtársat a kormány utasította, hogy hozza meg a módosításokat. Pătrăşcanu elvtárs soha nem világosított fel engem, hogy a módosítások nem aktuálisak, vagy

165 Az RKP Központi Bizottságának tagja, a tömegszervezeti ügyek felelőse.
166 Kurkó magatartását a kolozsvári pártközpontban megtartott ülésen értékelték ki, melyen Kurkó Gyárfás, Balogh Edgár, Bányai László, Szákai (?), Goldberger Miklós, Miron Constantinescu, Al. Drăghici, Vaida Vasile, Pop (?), Adorian (?), Simó Gyula és Jakab Sándor vettek részt. Lásd *Nastasă*, 2002. 351. p.
167 Utalás a Központi Intézőbizottság március 18–20-i brassói értekezletére. Lásd a 31–32. és 33. sz. iratokat.
168 A földreformra, a CASBI-ra és a 645-ös, ún. visszaperlési törvényre utalt.
169 Lucreţiu Pătrăşcanu igazságügyi miniszterről van szó.
170 Vagyis a visszaperlési törvény módosítása érdekében.

áthághatatlan akadályok miatt lehetetlenek lennének. Odáig jutott a dolog, hogy Vasile Luca elvtárs Pătrăşcanu elvtárs kijelentései alapján egy konferencián Marosvásárhelyen[171] személyesen úgy nyilatkozott a módosításról, mint megvalósult dologról. Ez még múlt év novemberében történt, és ez a törvény még mindig érvényben van, aminek módosítását már nagyon sokszor kérték.

Látva, hogy ezen törvény miatt kompromittálta magát még Luca elvtárs is, akit a magyarok annyira értékeltek, és hogy ezáltal egy árnyék vetült pártunkra, látva, hogy a magyar reakció örül a jelenlegi panaszoknak, és örömmel gyűjt anyagokat a közelgő békekonferenciára, és emellett a román reakció gyűlöletet szít a magyarok ellen, meg voltam győződve arról, hogy demokráciánkat erősítem azzal, ha a magyarokat a Magyar Népi Szövetséghez kötöm egy olyan kétségbeesett megnyilvánulással, mint amilyen ez a cikk volt. Ezen a cikken keresztül akartam bemutatni, hogy a demokráciáért harcolunk azáltal is, hogy elismerjük saját hibánkat.

Elfogadom és magamévá teszem Miron Constantinescu elvtárs kritikáját a cikkemmel és az utóbbi időben a Magyar Népi Szövetségben tanúsított magatartásommal és tevékenységemmel kapcsolatban.

Szükségesnek tartom, főleg most, a béketárgyalások befejezésekor,[172] hogy a magyar nép panaszai, amelyeket a demokrácia mai állapotában teljesíteni lehet, azonnal teljesítve is legyenek. Ez a magyar és a román nép barátságának megerősödéséhez és a demokrácia elmélyüléséhez vezet.

Azt hiszem, szükséges, hogy egy elvtárs, mint amilyen Pătrăşcanu elvtárs is, mondja ki nyíltan, ha egy kérést a demokrácia jelenlegi állapotában nem lehet teljesíteni, mert így továbbvisszük a párt irányvonalát úgy, ahogy azt egy kommunistának tennie kell.

Kurkó Gyarfaş

ANIC, f. 2348. CC al PCR, Cancelarie, d. 295/1945. ikt. sz. 240/1945. 2–3. f, Román nyelvű tisztázat.

171 Utalása az MNSZ Központi Intézőbizottság 1945. november 16-ai marosvásárhelyi értekezletén elhangzott beszédére, amelyben Luca a CASBI eljárás egyszerűsítéséről biztosította a magyarságot. Lásd a 20. sz. iratot.
172 A békekonferencia még meg sem nyílt, csupán a Külügyminiszterek Tanácsában folyó Béke-előkészítő munkák értek véget.

37.
Jegyzőkönyv az MNSZ nemzetiségi törvénytervezetének kongresszusi vitájáról

Székelyudvarhely, 1946. június 28–29. (részletek)

A kongresszus egy színházi megnyitóval kezdődött f. hó 27-én este. Szentimrei Jenő, Kós Károly és Tompa László tartottak ismeretterjesztő előadást. Előadásra került Budai Nagy Antal című történelmi darab egy felvonása, Tamási Áron és Kis [173]...... írók egy-egy egyfelvonásos korképe. [...][174]

A zsidó népközösség[175] nevében *Dr. Kohn Hillel*: [...][176]

Mi, Észak-Erdély zsidósága, hisszük, hogy az MNSZ demokratikus vezetőinek irányításával erkölcsi elégtételt fog adni a magyar zsidóságot ért csapásokért és megaláztatásokért, és elvárja, és kéri a Szövetséget arra, hogy tettével fogja bebizonyítani azt, hogy nem is azonosította magát a magyar népi reakcióval, és ki fogja irtani a Szálasi-regiem minden fasiszta maradványait. Kívánom, hogy az MNSZ mai nagygyűlése, az ülés megnyilatkozása és határozatai alapvetőül szolgáljanak a romániai magyarság jobb jövője, a népek egyetértése és a világbéke újjáépítésének. (Nagy éljenzés.) [...][177]

Mogyorósi Sándor a kommunista párt nevében beszél:[178] Kedves magyar Testvéreim! A Romániai Kommunista Párt Központi Bizottságának testvéri üdvözletét hozom a romániai MNSZ szabad kongresszusára. [...][179] A nemzetközi reakciónak ma Románia is egy olyan támadási pontja, és különösen Erdély, ahol azt akarják megteremteni, hogy Erdély továbbra is megmaradjon háborús tűzfészeknek. Azt akarják, hogy az itt élő népek százával menjenek az internáló táborokba, itt olyan tűzfészek legyen, amelyet felhasználjanak a jövőben is egy Szovjet-ellenes háborúban. (Felkiáltások.) A mi Luca[180] elvtársunk leszögezte a pártunk álláspontját.[181] Ez az álláspont tiszta és világos, nem hazudozás, nem rémlátás, nem délibáb és mi kommunisták megtanultuk azt, és meg kell tanuljuk,

173 Az irat olvashatatlan. Valószínűleg Kis Jenőről van szó.
174 A kihagyott részben Imets János az Udvarhely megyei MNSZ szervezet nevében, Szilágy Ignácz Udvarhely vármegye főispánja, Dobos Ferenc Székelyudvarhely polgármestere, Lucaciu ezredes, Szenkovits Sándor, ? Rozália a Romániai Demokrata Nők Szövetsége és Fazekas János a Romániai Haladó Ifjak Szövetsége kiküldöttének beszédei olvashatók. ANIC, f. 27. UPM, d. 140/1946., 116–119. f.
175 Teljes nevén Demokrata Zsidó Népközösség, vagy Demokratikus Zsidó Népközösség, amelyet az RKP kezdeményezésére szerveztek meg 1944 őszén, a párt egyik „szatellit-szervezete" volt.
176 A kihagyott részben a zsidóságot ért borzalmakról beszélt.
177 Beszédének végén reményét fejezte ki, hogy a „nagygyűlés" sikeres lesz.
178 A Maros megyei Állami Levéltárban található gyorsírásos jegyzőkönyvben található szövegváltozatot közöljük. A beszéd másik szövegváltozatát lásd: ANIC, f. 27. UMP, d. 140/1946. 50–51. f.
179 A kihagyott részben beszámolt a két világhatalom küzdelméről, de kiemelte, hogy Európa népei számára a Szovjetunió hozta el a békét.
180 Vasile Luca/Luka László
181 Luka László felszólalását a marosvásárhelyi intézőbizottsági gyűlésen lásd 20. sz. iratot, valamint a *Scânteia*, 1946. március 10-i számában megjelent cikkét.

hogy csak az igazat mondjuk a népnek. Habár sokszor ez az igazság fáj, de mi tudjuk, hogy az igazság fog győzni, a szabadság fog győzni, és nincs olyan erő, mely ezeket meg tudja akadályozni. A mi pártunk leszögezte többször, hogy nem minden nemzeti mozgalom az, ami az általános társadalmi fejlődést előbbre viszi, a történelemben számos esetek vannak, amikor a nemzeteket olyan útra térítették, amelyek nem az ő érdekeiket, hanem gazdaságpolitikai, kapitalista érdekeket szolgáltak, és a nemzeti mozgalom tragédiába jutott és mindig a társadalmi fejlődésnek kötőkerekévé [*sic! – helyesen a kerékkötőjévé*] vált. A nemzeti kérdések megoldása mindig attól függ, hogy milyen kérdéseket tesz és milyen érdekeket szolgál, előre megy a gazdasági élet, a társadalmi-szociális fejlődés útján való munkában. Első esetben ez a mozgalom nemcsak a társadalmi fejlődés, hanem saját nemzetének a szabadságáért is van. [...][182]

Kedves Testvéreim! Mi a feladat? Minden országnak, így a romániai magyarságnak is: az összefogás. Egy út van, az összefogás útja, mindezekben az országokban a demokrácia megerősítésén keresztül a szabadság útja. [...][183]

Kurkó [Gyárfás]:[184] Országos nagygyűlésünk nevében szeretettel köszöntöm államapparátusunk jelenlevő képviseletét a hadsereg parancsnokával az élén, valamint a szövetséges szervezetek jelenlevő képviselőit, a Kommunista Párt kiküldötteit, szeretett vendégeinket, szeretett munkatársaimat. Kedves Testvéreim! Történelemdús politikai múltunk egy esztendővel gazdagodott. Bármennyire is nehéz volt, bármennyire is a halál árnyékában kellett vívnunk szabadságharcunkat, mégis azt hiszem, mindnyájan megállapíthatjuk, hogy a múlt esztendő sokkal szívósabb, sokkal keményebb és többoldalú harcot és munkát kíván[*t*] tőlünk. Egyszerre több fronton kellett harcot vívnunk és harcoltunk saját fasiszta reakciós maradványaink ellen, harcoltunk saját népünk átnevelésével, harcoltunk a minket megsemmisíteni akaró és nyomunkba törő reakció ellen, amely a román szövetségeseink ellen folytatódott, de legfőképpen harcoltunk a munka frontján. Ebben a harcban nem voltunk magunkra, ennek tudhatjuk be, hogy eredményeket is mutathattunk fel, noha még vannak elintéznivaló dolgaink is. Ez a múlt, és az eredmény, amit elértünk, csak akkor csúcsosodhatik ki teljes formájában, ha elfogulatlanul, szívre tett kézzel figyelembe vesszük, hogy mit hagyott ránk örökségül a fasiszta háború. Csak akkor fognak belelátni ebbe a munkába és [*annak*] eredményeibe, ha azok a jó és rosszindulatú kritikusok egyaránt, akik szervezetünkre, demokráciánkra és kormányunkra törtek, ha majd a történelem megírja, hogy mi lehetett volna, ha nem végeztük [*volna el*] ezt a munkát ebben a formában, ahogyan vittük, és mi lett volna. Azok a testvéreink, akik kóstolót kaptak éppen itt a Székelyföldön az elinduláskor Szárazajtánál és Csíkszentdomokosnál,[185] az egész ország területén nemcsak magyarok, hanem románok

182 A kihagyott részben a béke megőrzésére buzdította hallgatóságát.
183 Beszédének végén ígértet tett, hogy az RKP támogatni fogja az MNSZ-t. A Haladó Ifjúság részéről felszólaló Fazekas János beszédét nem közöljük.
184 Kurkó beszédének egy másik változata megtalálható: ANIC, f. 27. UPM, d. 140/1946. 47–49. f.
185 Utalás a Maniu-gárda 1944 őszi gyilkosságaira.

egyaránt, azok tudják, hogy hova fejlődhetett volna két év alatt az ország népének a helyzete, az országot újjáépíteni akaró dolgozó néptömegeinek a helyzete, hogyha nem lett volna meg ez a maroknyi demokrácia élcsapata úgy magyar, mint román részről. Ha emlékezhetnénk arra, hogy nem kaptunk egyetlen ép hidat, nem volt semmiféle közlekedési lehetőség, nem voltak iskoláink, nem volt pénz, a front háta mögött egy visszamaradt, teljesen fasizált reakciós államapparátus emberei, akik a föld alól jöttek ki,[186] tapasztalataik hiányában nemcsak, hogy meg kellett futtassák és szétzúzzák ezt a hatalmas erőt, hanem hozzá kellett fogjanak szakember híján egy új államapparátus megszervezéséhez, szervezeteink létrehozásához és népünk átneveléséhez. Erre a munkára szólítottuk fel a saját polgártársainkat, saját testvéreinket, fátyolt borítva a múltra; figyelmeztettük, hogy véget akarunk vetni mindenféle gyűlölködésnek, álljanak be sorainkba, és becsületes, népünkért folytatott munkában bizonyítsák be, hogy megváltoztak és megváltoznak.

Jóindulatú hívásunkra egyesek aljas provokációval, szabotázzsal, sőt merényletek megkísérlésével feleltek.[187] Rágalomhadjárat egész sorozatát intézték ellenünk, képzelt, alaptalan, aljas hazug vádakkal illették épp úgy a magyar, mint a román demokráciát: szerintük mi is eladtuk Erdélyt, a román reakció szerint Groza is eladta, a valóság tudjuk, hogy mi volt. A valóság az, hogy nem követhettük és nem követjük többé azt a vonalvezetést, mely a teljes katasztrófába zúdította mind a két népet. (Úgy van! Nagy taps.) Erdély földjén élve, elsősorban politikánkat erdélyi szemszögből szabjuk meg, ez nem lehet, ez nem az, hogy Románia ellen, sem a magyarok ellen eszközzé váljon. Erdély magyarságának és Erdély románságának egyetlen kötelessége van, egyetlen egy tömbben az összekötő kapcsot összehozni, a szeretet kapcsát, ez a kapocs az, amely mindkét népet összehozni van hivatva.

A türelmi idő lejárt. Harcunkat minden egyes gyűlésünk alkalmával, de még most is az országos nagygyűlés alkalmával erőteljesebbé tehetjük, lendületet adunk neki, és figyelmeztetjük azokat a fasisztákat, akik ma még lemerik kaparni szervezetünk felhívását (Le velük!), hogy a becsületes dolgozó népet, amely megszakította munkáját, hogy idejöjjön és érettünk harcba szálljon, ez le akarja zsidózni, biztosítjuk, hogy nincs az a lyuk, amelyből ne tudnánk kifüstölni. (Úgy van! Éljen Kurkó!) Ma reggel megérkezik az egyik teherautó, megtöltik a várost, hogy zsidók érkeztek a kongresszusra. Ezek a zsidók székely és magyar munkások, közöttük katolikusok, reformátusok, unitáriusok és így tovább. De ha véletlenül zsidók érkeztek volna, vajon az a Kohn Hillel (Éljen!) a Demokratikus Zsidó Népközösség képviselője, akivel együtt voltunk foglyok Sigotu[188] hírhedt internáló táborában, nem közelebb állanak hozzánk, mint azok, akik az egész nemzetet

186 Utalás arra, hogy 1939 és 1944 között a MADOSZ csak illegalitásban („föld alatt") működött.
187 Utalás a január 28-i kolozsvári nagygyűlésen kirobbant vitára. Lásd a 28. sz. irat lábjegyzeteit.
188 A bukaresti levéltárban fennmaradt szövegváltozatban a Gigeşti-i tábor neve található. ANIC, f. 27. UMP, d. 140/1946. 49. f.

tönkretették, akik a román és magyar népet évszázadon át rabszolga sorsban tartották? Jóval közelebb állnak úgy zsidó, mint román demokrata testvéreink, és mi, kérésükre megígértük, hogy le fogunk számolni azokkal, akik főbűnösei voltak az elkövetett kegyetlenkedéseknek. Egyben pedig kérjük, hogy ugyanúgy számoljanak le saját reakciósaikkal és fasisztáikkal, akik a magyar népet egy kalap alá akarják vonni azokkal a fasiszta bűnösökkel, akik gaztetteket elkövettek.[189]

Amikor az elmúlt év mérlegét felállítjuk, figyelembe véve minden oldalról jövő támadást, amikor egy újabb esztendő munkatervét fogjuk újból lefektetni, mi felemelt fővel fogunk a nép előtt állani a múltért, és bármilyen minőségben minden támadásra, minden vádaskodásra azzal fogunk felelni, hogy tovább visszük azt a harcot, amit elindítottunk ezelőtt 13 évvel, fokozni fogjuk és a támadásokra, vádaskodásokra, becsületes, népünkért önzetlenül folytatott munkával fogunk felelni. (Úgy van!)

Megköszönöm még egyszer testvéreim részvételét, hatóságaink, testületeink, szervezeteink képviseleteinek megjelenését, és az országos nagygyűlésünknek népünk érdekében jó munkát kívánok, egyben pedig ünnepélyesen ezennel megnyitom országos nagygyűlésünket. Éljen az együttélő népek jogegyenlőségére épített testvériség![190]

Megnyitó testvéreimnek köszönetet mondok, kérem, ne távozzanak, mert még folytatjuk munkánkat. Rövid politikai beszámoló fog következni. A nagygyűlés elhatározta, hogy országos központunkat áthelyezzük Brassóból Kolozsvárra.[191] A lehető legszűkebb keretek között mozogtunk, nem beszélek anyagi nehézségekről és emberanyag hiányról, ha valakit Kolozsvárra felküldtünk, a helyiség, az iroda hiánya, a fogadtatás sem olyan volt, amilyent elvártunk volna. Bizonyos tartózkodás mély nyomai voltak a négy éves mindkét oldali fasiszta elnyomásnak a következményei. Ez a kétoldali élet jellemezte egész tevékenységünket, kemény küzdelmet kellett folytatnunk, hogy mindkét végletet megtörve, megtaláljuk a kiegyenlítődést. Dél-Erdélyben meg volt bántva a nemzeti öntudat, Észak-Erdélyben egy elnemzetiesedés volt uralmon. Dél-Erdélyben minden lépés, amit a szövetségesek győzelmük következtében és demokratikus szervezeteinél kemény harc által elértünk, eredményesek. Észak-Erdélyben a kizárólagosság politikája érvényesült, és minden olyan engedmény vagy törekvés, mely szintén az elnyomatásban élő nemzetiségnek feltörekvését jelentette, visszaesést jelentett ennek az egészségtelen beállítottsága. Így természetes volt, hogy ha kimondtuk Észak- és Dél-Erdély között a fogadalmat, a határ ledöntését, míg a múlt kongresszuson mégis a valósággal fennállott, és kísértett a mai napig is. Kemény megpróbálta-

189 Valószínűleg a kolozsvári népbíróságon meghozott ítéletek magyarellenes jellegére utalt.
190 Beszédének az itt közölt folytatását már nem találtuk meg a bukaresti levéltárban őrzött iratcsomóban, amelyből arra lehet következtetni, hogy az iratcsomóban található jegyzőkönyv a sajtó számára készült, vagy éppen egy kongresszusi kiadványba szánták. A kongresszusról megjelent kiadványban közlik Kurkónak a megnyitó beszédét, amely nagy valószínűséggel az itt közölt beszédének egy szerkesztett változata. Lásd: *Nemzetiségi Anyaszervezetünk...*, 1946. 3–12. p.
191 A döntést a kolozsvári kongresszuson hozták meg.

tásnak voltunk kitéve mindkét részről a demokrácia harcosai is. Dél-erdélyi szervezeteinkben és vezetőségeink lelkében nem volt elmélyülve eléggé a felelősség öntudata, nem bírtak a kisebbségi sorsban élő emberek részére szükséges lendülettel felszabadulni, Észak-Erdélyben a felelőtlenség jellemezte tagjainkat; végig az elcsüggedés, a demokráciában való* kiszámíthatatlanság [*jellemezte*] vezetőinket, így természetes volt, hogy egészséges politikai magatartásunk itt sem talált megértésre és ott sem. Két kő között őrlődött a vezetőség. A dél-erdélyiek azt hitték, hogy reakciós vizeken evezünk, az észak-erdélyiek az ellentétjét mondták. Nagy erőfeszítések révén sikerült belátásra bírni vezetőségeink elnökeit, harcossá tenni, egy egészségesebb nemzetiségi vonalra téríteni mindkét tábort, és örömmel állapíthattuk meg a legutóbbi brassói intézőbizottsági gyűlésünkön,[192] hogy népünk iránti felelősségérzet, és az a tudat, hogy minden lépésünkért felelősek vagyunk népünk előtt, kiteljesedett, és ma már erélyes egységben gyűlhettünk össze és vehetjük számba múlt évi munkánkat, akkor, amikor hivatkozunk a múltra, a jövőben követendő nemzetiségi politikai magatartásunkat is leszögezhetjük. Ez a belső harc, amely saját szervezeteink, még szűkebb értelemben, saját vezetőségeink között dúl, ezen túl pedig a nagyobb családban, az erdélyi magyarság keretében voltak kisebb-nagyobb súrlódások. Az a tábor, amely a fasizmus fegyveres leverésével érezte, hogy a hatalma megszűnt, mindent elkövetett, hogy az ellentéteket külföldi nyomásra a reakció irányításával továbbra is élezve, hatalmát ilyenformán biztosítsa, akadályozza a demokrácia kiteljesülését és főképpen pedig megbuktasson minden olyan törekvést, mely a valóságra épül, ami elsősorban azt akarja, hogy a szomszédainkkal éljünk békében, és a környező nemzetekkel tudjuk jó szomszédi viszonyunkat és barátságunkat megépíteni. Nem tudták befogadni [*helyesen: elfogadni*], hogy az MNSZ tudatában van annak, hogy mit jelent ma a nemzetközi nagy világpolitikában a Szovjetunió jelenléte. Még mindig azt hitték, hogy a tengerentúlról, vagy az odamenekült fasiszta reakciós elemek befolyásával, vagy azoktól jövő ...[193] terméssel meg tudjuk védeni népünk érdekeit. Ez a suttogás elleni törekvés volt hivatva előteremteni szervezetünket s nem hozta kísértésbe a minden oldalról jövő támadással szemben úgy a saját sorainkból, mint más nemzetek részéről, vagy a román reakció részéről jövő támadást visszaverve, figyelembe nem véve, tovább végezte munkáját. És ha nehézségek között, de napról-napra kemény harc árán egyre jobb eredményt fog elérni, természetesen nem olyan eredményt, hogy teljes nemzetiségű jogegyenlőség, hanem ami ennek alapját képezte és megvalósult, hanem eredményt azzal szemben, ami történt volna, ha nem harcolunk ilyen szívósan. Így több támadás érte szervezetünket, amelynek a célja az, hogy elsősorban megakadályozni egy egységes nemzetiségi jogvédelem kiépítését, másodsorban megbontani és szétbomlasztani szervezeteinket, szétdúlasztó támadást intézni,[194] halálos döfést mérni az

192 Lásd a 31–32. sz. iratokat.
193 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.
194 Utalás a székelyföldi pártszervezésre.

ország fejlődő demokráciájára. Ugyanakkor pedig a magyarságot szétosztó különböző szervezetekbe felszívni, elnemzetietleníteni, teljes egészében a reakció szolgálatába állítani, és ezzel kimondani azt, hogy a nemzetiségi kérdés tulajdonképpen nem is létezik.[195]

A demokrácia, annak élharcos demokratikus élharcos szervezetei távol vannak ettől, a népi demokrácia, az egészséges meghamisítatlan demokrácia legfőbb sarkalati pontja a nemzetiségi kérdés. Nem megoldott nemzetiségi kérdésekkel nem lehet elképzelni demokráciát. A Szovjetunió állandó politikája, minden beszéde, minden papírra vetett betűje ezzel a kérdéssel foglalkozik, tehát ebből nyilvánvaló, hogy honnan származik, és miért? Hogy miért győzött a Szovjetunió a világ reakciós csapatai fölött? Ez mind a helyes nemzetiségi politikájának az alapján történt. Nekünk itt a szomszédsággal még nagyobb súlyt kell fektetnünk erre a kérdésre. Sztálin szavát idézem, mikor azt mondja: „Elégedetlen a nemzetiség, hogy nincs iskolája, adjatok iskolát neki és el fog múlni az elégedetlensége. Elégedetlen a nép, hogy nincs joga, adjatok jogot neki és el fog múlni az elégedetlensége." (Úgy van!) Ezért a harcért és ezekért az ügyekért harcolunk, hogy ezeket kivívhassuk. Elsősorban azt kell szem előtt tartani, hogy egységes, megbonthatatlan, erős, egészséges, nemzeti szervezetre van szükség. Ennek a nemzetiségi szervezetnek létrehozásában több ízben lettünk kitéve támadásnak. Volt jóhiszemű, tévelygő támadás, volt tervszerű rosszindulatú támadás. És mindezt sikeresen vertük vissza, kezdve a különböző röpcézésektől, a kolozsvári nagygyűléstől,[196] a marosvásárhelyi EMGE kongresszustól,[197] végig mindenhol, ahol olyan törekvések, megnyilvánulások voltak, amelyek le akarták törni az egészséges nemzetiségi [*munka*] kialakulást, megoszlást, szétszakadást akartak előidézni. A saját egyéniségeire épített belső tapasztalatait igen ügyesen használta ki a reakció, de szervezeteink élére olyan garnitúrát juttattunk, amelyben becsületes, proletár harcosok voltunk, politikai harcosok, melyen túl egy szélesebb népi munkát kellett végezni, harcolni, jogokat biztosítani, nevelni, egyben pedig építeni kellett, és voltak közöttük, akik nem minden esetben feleltek meg a valóságnak [*sic!*], és így nagymértékben alátámasztottuk ezen egyéniségekkel a reakciót. Igyekeztünk mindent elkövetni, hogy a mi oda állított gyakorlati vezetőségünket, ahol annyira egyoldalúságok nyilvánultak meg, hogy az értelmiségieket nem akarták befogadni, az egyenetlenkedés megszűnjön, más oldalról pedig igyekeztünk mindent elkövetni, hogy az a tábor, amely köteles, hogy sorainkba álljon, szintén alkalmazkodjék, és mindkét tábor hagyja kívül azt, ami őt elválasztja és helyezze előtérbe azt, amivel összekapcsolódik és ami felmenti a felelősségtől. Így felhívással fordultunk számtalanszor az értelmiségi osztályunkhoz, egyházi férfiainkhoz, felhívásunk nem volt eredményes. Ma már örömmel állapíthatjuk meg, hogy azzal szemben, hogy ezelőtt egy évvel alig volt 30

195 Utalás az RSZDP OMB-nek választási ajánlatára. Lásd a 30. sz. iratot.
196 Utalás a január 28-i kolozsvári nagygyűlésre. Lásd a 28. sz. iratot és annak jegyzeteit.
197 Az EMGE a közgyűlését 1946. február 18-án tartotta meg.

értelmiségi mozgalmunkban, ma már ezrével foglalják el magukat és végig [*helyesen: végzik*] önzetlenül, egészségesen feladatukat. (Éljenzés.)

Hogyha még akadnak akik nem látták be ennek az útnak a helyességét, meg vagyunk győződve, hogy rövidesen rá fognak döbbenni, és rá fognak jönni arra, hogy az MNSZ maga az a demokrácia, amely minden szempontból, úgy belső, mint politikai szempontból, két malomkő között tengődik [*sic!*], nem tehetett mást, nem választhatott más utat, mint amelyiken halad. Nehézségeink voltak a saját kereteinken kívül a szövetséges demokratikus szervezetekkel való viszonyban is. Munkatársaink igen sok helyen nem tudták megkülönböztetni mi az MNSZ, mi a szakszervezet, mi a kommunista vagy szociáldemokrata párt, ebből kifolyólag igen sok nehézség támadt. Éppen olyan területen, ahol a székelység 90–95%-ban él, tehát ahol a legtöbb a magyarság, nem tudtak együtt dolgozni falusi néptömegeinkkel, ahelyett, hogy egy egészséges, egységes népközösséget építettek volna ki falvainkban, egymással ellentétes irányban szervezték be. Mikor oda kimentünk és felkerestük, nem tudták megmondani, hogy melyikhez tartoznak, mi az egyik és mi a másik, és ennek a zűrzavarnak következtében igen sok gúny illetett minket. Nem tudta a nép, hogy mi a valóság, falusi testvéreink megunva az összevisszaságot, nem mentek el sem az egyikhez, sem a másikhoz, hanem a reakciós sziget szolgálatán keresztül Tătărescu pártjába mentek.[198] Sem nemzetiségi, sem népi, sem kommunista, sem Frontul Plugarilor,[199] hanem egy olyan szervezetnek lettek tagjai, amely ellenünk van, ide vezet az egészségtelen zűrzavar. Mi bármilyen komoly demokratikus szervezet is legyünk, és bármilyen szoros szövetségben is álljunk a demokratikus más ajkú szervezetekkel, mégis azt világosan kell lássa minden magyar demokrata, hogy a jogegyenlőség kivívásában, kultúránk fejlesztésében, népünk szolgálatában egyetlen szervezet lehet, amely minket képvisel ebből a szempontból. Ez pedig a saját magyar szervezetünk az MNSZ. (Úgy van!) Osztályharcos testvéreink menjenek a munkások, a földmunkások, vagy bármilyen társadalmi érdekhez tartozó [*szervezetbe*]; politikai osztályharcos életüket kiélhetik a saját szervezeteikben, gazdasági szempontból pedig mindnyájan, iparosok, kereskedők, értelmiségiek, munkások egyaránt tartozhatnak általános gazdasági érdekeik megvédésére a szakszervezetbe, de ez nem azonos a saját nemzetiségi kultúránkkal, a saját nemzetiségünkért folytatott harccal. Ott azokban a szervezetekben, ahol találkoznak más ajkú testvéreinkkel, szolgálatot tesznek népüknek és fajtájuknak azzal, hogy ott megszerzik már a bizalmat, plántálják, fejlesztik és ezáltal szövetségeseikként nyerik meg a saját nemzeti politikánk megoldására is, ez a nem világos fogalom, ami uralta tehát a falvainkat, még a mai napig is kísért. Ezért szükségesnek tartottuk, hogy a különböző arcvonalhoz tartozó szervezetek központjával is megbeszéléseket folytassunk, és tisztázzuk a saját vezetőink[*kel*] elsősorban ezeket a kérdéseket, hogy a zűrzavarokat elkerülhessük, hogy ne adjunk alkalmat széthúzásra, mikor a reakció lássa, hogy sújtson reánk. Kölcsönösen

198 Utalás a külügyminiszteri széket betöltő Gheorghe Tătărescu alapította Nemzeti Liberális Pártra.
199 A Petru Groza-vezette Ekés Frontról van szó.

kötelességünk mindenikünknek, hogy központilag erőteljesebbé tegyünk minden szervezetet, az irányítást, és vezetői csoportjainkat pedig felvilágosítani. A demokráciánk kivívásáért ugyancsak nagy erőfeszítéseket tettünk. Nagy mulasztás történt részünkről abból a szempontból, hogy nem voltak elég határozott és önfeláldozó jogvédelmi irodáink. Kemény viták voltak a saját sorainkban, nem riadhattunk meg akkor sem, hogyha ezek a viták fennállottak a saját szövetségeseinkkel is, saját kormányunk tagjaival is. Mi a demokráciát úgy vesszük a maga nyers valóságában, ahogy van. (Úgy van!) A demokrácia nincs meg, csak a lehetőség van megteremtve, hogy megcsináljuk (Úgy van!), és ha ebben a demokratikus kiépítésben elhajlások történtek egyik vagy másik részről, azért vagyunk, hogy rámutassunk és ellensúlyozzuk, hogy az az út meghamisítatlanul egyenes legyen.[200] Ezenkívül pedig habár csak magunk között ha kell, ökölre megyünk az igazságért, ugyanazt tesszük saját szövetségeseinkkel szemben is, ezt nem vesszük sem mi rossz néven, sem ők nem vehetik rossz néven. A demokrácia legerősebb fegyvere a nyílt őszinteség. Mi egymásnak szemébe mondjuk meg, ami fáj, és nem a háta mögött. Minden nyomás, minden nehézség a reakció oldaláról jött, ez természetes volt és nem is vettük rossz néven, de ha saját sorainkban vannak ellentétek, akkor mégis rá kell mutassunk, hogy sorainkat keményre fűzve, harcolóbbá, ellenállóbbá tegyük a reakciótól jövő elnyomással szemben. Így kezdetben hibák voltak egyes törvények kiadásánál. Súlyos hibák csúsztak be a földreformnál, még súlyosabb erkölcsi szempontból egy másik törvény, ami a 647-es.[201] Ezek ellen szintén kemény harcot vívunk. Ez a 647-es törvény azért volt kellemetlen, mert éppen egy demokrata miniszternek a szerkesztésében jelent meg. Annál keményebben kellett síkra szállni, de a demokrácia követhet el hibákat, de helyre is kell hozni. Így egyik sérelem megszüntetése után nyomban a másik kerül előtérbe. Nem mondjuk, hogy nem tudtuk volna elintézni mindent amire ráfeküdtünk, de hosszas küzdelem, kölcsönös kemény viták, megegyezés és még sok sérelem lett elintézve magatartásunk következtében,[202] amit ma már nem is tartunk számon, de abban a pillanatban éppen olyan súlyosak voltak, mint ma a földreform, vagy más.

Meg van a reményünk, hogy azok, amik hátravannak, szintén el legyenek intézve, és el is lesznek intézve. Az év folyamán, kongresszusunk előtt már pár héttel, az évforduló előtt egy akció indult meg a szervezés ellen, és ez az akció központi irányítással volt, de egyes gyengébb megyékben megye-szervezeteinket igyekezett eszközül kihasználni. Kolozsvárról irányították, de Szilágy és Udvarhely megyében akarták Mezőpanitról a támadást megindítani. A központi vezetők eltávolításával, ehhez hasonló jelszavakkal indult meg a támadás, rendkívüli kongresszust akarták összehívni, végül a józan ész felülkerekedve, rendbe jöttek

200 Lásd Kurkó önbírálatát, 36. sz. irat.
201 Valószínűleg a 645-ös visszaperlési törvényre céloz, amelyet az igazságügyi miniszter, Lucrețiu Pătrășcanu adott ki. Lásd a 18. sz. jegyzeteit.
202 Lásd például a 18. és a 31–32. sz. iratokat.

a dolgok, azok, akik ezeket az akciókat mozgatták, vagy belátták, hogy milyen úton járnak, vagy mellőzve lettek, és a kongresszust már egy egészséges munka előzhette meg. A nehézségeket letéve igyekeztünk a csúcsszervezeteket összehozni. Kongresszusunkat úgy igyekeztünk előkészíteni, hogy kellő felkészültséggel állhassunk népi képviselőink elé. A kezdeti nehézségeket leküzdve, lehetővé tettük az EMGE országos kongresszus[*át*], szövetkezeteink országos nagygyűlését,[203] majd országos jogi érdekeket,[204] országos gazdasági érdekeket[205] és végül pedig rátérhettünk az országos ifjúsági értekezletre[206] és országos magyar sajtóértekezlet[207] megtartására is. Hogy nem tudtuk pontos időben megtartani ezt a kongresszust, igyekeztek kihasználni és azt hirdetni, hogy félünk a saját tömegeinktől. Mi azzal magyarázzuk, hogy az előkészületeket nem tudtuk befejezni, ezért vált szükségessé a kongresszus elhalasztása, ezen szervezetek intézményeink nagygyűlései határozatait programunkká tettük, a kongresszussal ismertetni fogjuk azokat a határozatokat, amelyeket az illetékes szakegyesületeink vagy tanácsadó szervezeteink hoztak, mi politikai szempontból felülvizsgálva, magunkévá fogjuk tenni, és politikai erőink teljes latba vetésével igyekezni fogunk azoknak a megvalósítására.

Ismeretes, hogy a kongresszusunk éppen a választási kampány idején jött össze. Itt újabb zűrzavarra van lehetőség, újabb elfogult magatartásra, pártönzésre és egységbontásra. Hogy amellett határoztunk, hogy külön listán veszünk részt az országos választásokon[208] (Helyes!), nemcsak a magunk szempontjait, hanem a saját megyei szervezeteink egész véleményét vettük figyelembe, és az a cél vezetett, hogy a teljes jogegyenlőség kiharcolását vegyük figyelembe, és erős és széleskörű nemzetiségi parlamenti képviseletet biztosítsunk magunknak. Itt újból különböző akciókról érkeznek hírek. Vannak jelentéseink, hogy egyes magyarok jelöltetik magukat a történelmi pártok listáján (Le velük, népárulók, kérjük a neveket!), ha ilyen magyart fogunk találni, népünk tudni fogja, hogy kell velük elbánni (Úgy van!). Másik oldalról kísérletek történtek, hogy még egy magyar listát tegyenek le (Nincs rá szükség!).[209] A blokk magyar frontról beszél, nem vonjuk kétségbe a szociáldemokrata párt magyar tagjainak jóindulatát, de felhívunk a munkára minden becsületes magyart, legyen az kommunista, szoc. demokrata, vagy párton kívüli, püspök, vagy pap: a nemzetiségi szervezetben ki kell vegye a részét (Úgy van! Nincs úgy! De úgy van! Le vele!). Aki valóban a népért akar dolgozni, az el is foglalhatja a helyét, aki belátja, hogy minden egyes szavazat, amely nem a

203 A két magyar szövetkezeti központ közös kongresszusára 1946. április 10–11-én került sor.
204 A jogi értekezletet május 30. és június 2. között tartották meg Kolozsváron.
205 A május 10 és 11-én zajlott brassói gazdasági tanácskozáson alapították meg a Romániai Magyar Gazdasági Bizottságot, amely a későbbiekben az MNSZ irányítása alá került.
206 Az ifjúsági értekezlet megtartására június 16-án került sor. Az ülésen elfogadott határozat értelmében kérték az ifjúsági szervezetek önállóságának elismertetését.
207 Az országos sajtóértekezletet június 17. és 18-án tartották meg Kolozsváron.
208 Erről a brassói Központi Intézőbizottsági ülésén született döntés.
209 Utalás az RSZDP Országos Magyar Bizottsága kezdeményezte Magyar Demokratikus Blokkra. Bővebben lásd a 30. sz. iratot.

nemzetiségi listára esik, jogainkat gyengíti, a reakciós csoportok erejét támasztja alá. Az a blokk, amiről beszélnek, nem jön létre, és nem jöhet létre (Úgy van! Le vele! A magyarok blokkja az MNSZ!). Az az elképzelés, hogy itt megalakulhat a szövetkezetek, az EMGE stb. demokrata pártja stb., ellentmond éppen azoknak a szervezeteknek és ellenkezik magatartásukkal és intézményeik magatartásával. Az egyházak mi vagyunk (És mi is fogunk lenni, az EMGE és szövetkezetek mi vagyunk, és mi is fogunk lenni!), az összes intézményeinket mi tartjuk fenn, ezentúl pedig egyházaink ünnepélyesen kijelentették már a múltban, éppen úgy, mint gazdasági szervezeteink vezetői, hogy nem politizálnak, akkor nem is vonjuk kétségbe a magatartásukat, nem is hisszük el, hogy az a hír, ami kering egyes körökben, alapos legyen.

Ha pedig nem igaz, akkor én nem tudom, kivel akarnak blokkot csinálni egy páran. (Maniu, Oltyán.) Mi őszintén és legtisztább becsülettel szólunk és szólók itt a szoc. demokrata párt magyar tagjaihoz (Itt a helyük, ha magyarok!), hogy álljanak be, járuljanak hozzá ahhoz a nemzetiségi harchoz, melyet együttesen kell vívni. (Harcolunk! Ne felejtsék el, hogy a szociálista miniszter[210] nem adta ki a fizetést a magyar tanítóságnak, s akkor tudják, hogy itt a helyük!) Tiszteletben tartjuk minden szövetséges szervezetünk magatartását, azaz a saját hatáskörét, de azt semmi esetre sem tudjuk elképzelni, hogy egy és ugyanazon szervezet egy országban két listát tegyen, ha a szociáldemokrata párt a kormányblokkban van, akkor a szoc. demokraták hogyha nem magyarok, oda szavaznak, ha pedig érzik, hogy nemzetiségi bajaik vannak, akkor a népi szövetségi listára. (Úgy van!) Minden erőnkkel azon vagyunk, hogy az ország demokráciája megerősödjék, tökéletesedjék, amikor nemzetiségi kötelességünket teljesítjük, hozzájárulunk annak a blokknak a megerősítéséhez. Ebben a munkában, nem akarom választási propagandának nevezni, mert ilyent nem csinálunk, felvilágosító munkát csinálunk. Itt szólók elsősorban a falukban levő értelmiség[*i*]ekhez, rájuk hárul a nagy feladat, hogy felébresszék az egészséges demokratikus nemzetiségi öntudatunkat, rámutassanak, hogy mit jelent, ha valaki nem szavaz, vagy ha elkalandozik. Sajnos éppen a megyében vannak panaszok, hogy egyes papjaink nem teljesítik kötelességüket, akik idejönnek más megyéből, hogy egységesen elhatározzák, hogy minden becsületes magyarnak az MNSZ-ben van a helye, egyetértenek ma már a legmagasabb ponton egyházfőink is, hogy ez a kötelességük, mi pedig igyekezni fogunk, hogy amikor tettekre kerül a sor, akkor valóban nemzetiségi politikánk az ország egészséges demokratikus magyarságának az igazi képviseletét biztosítsa. (Úgy van!) Ott lesznek a falvak, a vidék, egyházunk, szövetkezeteink, gazdasági intézményeink képviselői. Ez lesz a blokk, és nem az, amivel alkalmat adunk arra, hogy kit vigyenek Jilavára az egyes megyékből, mert a választási törvény úgy néz ki, hogy szétforgácsolódunk, ha szétszakadunk, legyen két párhuzamosan haladó listánk, a két listán összesen 20–30 szavazat is, de mind a kettő érvényes, s ami

210 Utalás Ştefan Voitecre.

az egységesre megy, ha fele megy, akkor is győz. A választási törvény olyan szellemben megy, hogy az erdélyi fasiszta reakciós közösség el fog tűnni. Ezért kérem egyházaink, falusi képviselőink, szövetkezeti és gazdaköreink vezetőségét, népi szövetségeink és magyar demokratikus tagjaink pedig tudják, hogy mi a kötelességük, hogy a legkomolyabb felvilágosító munkát végezzenek, ahogy haza mennek, az a harc, amit vittünk és amit teljesebbé akarunk tenni, minél tökéletesebben fejeződjék be, és hogy az a kijárás és állandó jajgatás, ami eddig szervezeteinkben tornyosult, egy csapásra megszűnjék és megkönnyebbüljünk, mert ezen az úton meg is fog szűnni. Ezek lettek volna nagyjában belpolitikai és szervezetpolitikai életünk összefoglalói, most a százas bizottság teszi meg jelentését az országos nagygyűlésnek.

Következik a százas intézőbizottság beszámolója. Felkérem Csákány Béla központi irodavezetőt, olvassa fel a jelentését.[211]

Csíkszentdomokos díszőrséget küldött (a kongresszus kitörő örömmel fogadja).

Elnök: A százas intézőbizottságunk jelentésével kapcsolatosan van-e valami kifogásuk (Felkiáltások: egyhangúlag elfogadjuk!)

Elnök: Felolvassuk a nemzetiségi törvénytervezetet. Holnap reggel a felszólalások alapján elkészítjük a konkrét határozati javaslatot és megválasztjuk az új vezetőséget.

Demeter János felolvassa a törvénytervezetet. [...][212]

Demeter János: Azt hiszem, teljesen felesleges foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy van-e szükség új nemzetiségi törvényre és miért van szükség reá. Meg kell említenem, hogy miképpen készült el a törvénytervezet, ami felolvasásra került. A végrehajtó bizottság kezdeményezte és annak alapján az országos közigazgatási- és jogi értekezlet dolgozta fel és készítette elő.[213] Ennek ellenére ez a dolog sem tekinthető olyannak, amelyben vagy a szakember, vagy a politikus ne tudna kiböngészni valami hiányt.[214] A törvényt azonban abban a küzdelemben, amelyet a törvény megvalósításáért kell folytatni, tovább fogjuk csiszolni, és biztosítjuk a testvéreket arról, hogy tartalma teljes egészében azt a politikai programot foglalja magában, melyet az adott körülmények között a demokrácia mai fejlődési fokán fel lehet vetni és követelni lehet. A törvénytervezet címe: Tervezet a nemzetiségi jogok szabályozására. (Felolvassa a törvénytervezet összes pontjait.)[215] A nemzetiségi törvénytervezetnek célja megsemmisíteni minden olyan jogszabályt, mely a nemzetiségi törvény rendelkezéseivel ellentétben áll.

211 A jelentés megtalálható: ANIC, f. 28. UPM, d. 140/1946. 52–79. f., valamint *Nemzetiségi anyaszervezetünk...*, 1946. 13–46. p. A brosúra szerint a jelentést Kacsó Sándor olvasta fel.

212 A kihagyott részben a beszéde elején megköszönte a dísztáviratokat.

213 A jog- és közigazgatási értekezletet május 30. és június 2. között tartották meg. A törvény előtörténetének összefoglalását lásd a bevezető tanulmányban.

214 A törvény központi intézőbizottsági vitáját és a bukaresti magyar külügyi képviselet reakcióját lásd a bevezető tanulmányban.

215 A törvénytervezet egy korábbi változatát közli: *Joó Rudolf beszélgetése...* 1983. 130–140. p.

Gyárfás [Lajos]: Ez a legkevesebb, amit megkíván a kongresszus, ez az a tárgyalási alap, amelyet kormányunk elé kívánunk terjeszteni, hogy a lehető legrövidebb időn belül törvényerőre emelkedjék. (Követeljük!)

A karzaton levő vendégek közül hozzászólásra jelentkezik egy ősz ember, aki mindenáron beszélni akar, de nem adják meg a szót [*sic!*].

Horvát László: [...][216] Látva az életet, ismerve az emberi életet, ismerve azt, hogy másféléves demokratikus berendezkedés milyen sebeket ütött és milyen képmutatást és szemfényvesztést az emberi tökéletlenség miatt, mi újabban nem tudunk ma tétlenül állani a demokratikus nézetet meggátló blokkal szemben,[217] nagyon helyesnek látnám és nagyon méltányosnak, ha az állammal kötendő egyezséget a nagyhatalmak garanciájához kötnék, tehát a nagyhatalmak garanciájához kötni a nemzetiségi kérdést. Mert politikailag és gazdaságilag minden közép-európai állam számára, hogyha politikai és gazdasági tanácsait arra a helyre, amelyre a demokrácia szétüt és hódít, és minden nemzetiségi sorsban garanciához köti, ezt ahhoz a garanciához kell kösse, amelynek a nemzetiségi kérdés szívügye és a demokrácia minden nép számára általa, az igazság szerint kell érvényesüljön. (Megszavazzuk!) [...][218]

Szabédi László: Két dolgot [*szeretnék felvetni*], ez a törvénytervezet, mint a jelenleg érvényben lévő nemzetiségi törvény arányszámokról, nemzetiségi arányszámokról beszél. 30–15%-os keretben határozza meg az anyanyelv használatának a jogát, ez az arányszám természetesen változni szokott, megtörténik, hogy vagy a többségi, vagy a kisebbségi nemzeti csoport tartozékai természetes folyamatok következtében nem egyformán szaporodnak és megváltoztatják ezt az arányszámot, amelyet meg lehet változtatni természetellenes beavatkozással is. Ebből a törvényjavaslatból nem látható, hiányolom és kérem, hogy vétessék be, hogy az államnak telepítés, vagy funkcionáriusok kinevezése, vagy állami iskolák létesítése révén ténylegesen eltolódások eszközöltetnek, az államnak ne legyen módja megváltoztatni a nemzetiségi arányszámot. A törvénytervezetben szó van arról, hogy egymással szomszédos olyan megyék, melyekben a nemzeti kisebbségnek az arányszáma még rendezetlen és 65%-ot kitesz, létesíthetnek szövetséget, ajánlom és kérem a pótlást, hogy állapíttassék [*meg*] egészen pontosan a szövetség jogköre, milyen ennek a szövetségnek a viszonya a kormányhoz, a különböző hatóságokhoz, a megyei főispánnak a kormánnyal szemben, vagy a szövetséggel szemben, általánosságban véve ennek a szövetségnek a jogkörét.

Egy állandó lappangó kényes kérdéshez szólok hozzá. Arról van szó, hogy több ízben, ha panaszt jelentettünk akár népünk, akár szervezetünk vezetősége részéről, hogy nincs meg a kellő kapcsolat, a kellő bensőséges viszony, a különböző

216 A kihagyott részben az MNSZ vezetőinek munkáját dicsérte meg.

217 Utalás a baloldali pártokat tömörítő választási koalícióra, a Demokratikus Pártok Blokkjára.

218 A kihagyott részben Mihály Zoltán kifogásolta a törvénytervezetnek az egyházra vonatkozó rendelkezéseit, az egyházak számára „tökéletes" vallásszabadságot követelt.

demokratikus szervezetek és a nép között is. Kedves testvéreim, túlságos felelősséget vállalunk magunkra, hogyha nem eléggé bensőséges a viszonyunk a nép és a szervezetünk tiszti kara között, és ha ennek okát kizárólag csak a bizalmatlankodó népben keressük. A különböző megyék lakóssága különböző megnyugtató felvilágosítást kapott az ún. határkérdésben. Ez a határkérdés szoros összefüggésben van a nemzetiségi törvényjavaslattal. T.i., értsük meg miért szokott felmerülni. Országos elnökünk abban a beszédben, amit délelőtt mondott, idézett Sztálin marsalltól, a Szovjet-Unió nagy államférfiától, adjatok iskolát, ha iskola kell a nemzetiségnek, s én azt mondom: adjatok jogot vagy templomot, ha kell a nemzetiségnek s a nemzetiség meg lesz elégedve.

Általában észlelhető folyamat, ami a következőkből áll: Erdélynek az Erdélyben élő magyarság számára nincs székhelye. Teljesen függetlenül attól, hogy egy változás esetén állam, vagy hadsereg, az eredmény mindig az, Erdélyt a magyarság nagy tömegekben hagyja el, ugyanez történt akkor is, amikor a magyar hadsereg vonult be, akkor is Erdélyt nagy magyarság hagyta el.[219] Ennek az a súlyos következménye, hogy megváltozik az arányszámunk, következésképpen, mikor ez a javaslat arányszámoktól teszi függővé, ez a kérdés nem közömbös számunkra, ebben a pillanatban Észak-Erdély szabad terület a keletről nyugatra irányuló népmozgalom számára, azonban nem szabad terület az esetleg nyugat felől kelet felé irányuló népmozgalom számára,[220] ez azonban nem előny, hanem tragikus, sokkal tragikusabb ebben az, hogy a mai Erdélyben élő magyarságnak a létalapja nincs biztosítva. A magyar társadalom a fejlődésnek olyan fokára érkezett, hogy az iparosodás szempontjából elmaradt az erdélyi magyarság. Erdély a magyarság rétegeinek számára nem nyújt elhelyezkedési lehetőséget. A román nép számára a helyzet nem ugyanaz, a román nép most éli át a formálódást, a pásztoréletből a földművelési életformába. És ez az Erdély a munka iparosodása szempontjából elmaradt, még mindig akkora terület, nagyobb szívó erővel bír a lakosság számára, mint a magyarság számára, bár nem látom egész pontosan, hogy lehetne ebben a törvényben gondoskodni, ezt a dolgot megszövegezni, jónak látnám, ha a vezetőség bármilyen formában gondolkoznék arról, hogy az állam kötelességévé tehetnénk, hogy a területek iparosítását olyan mértékben pártfogolja, mint a többi területet. Az iparosodás révén növekszik az erdélyi földdarab felszívó ereje a magyarság számára, megismerve azt, erősödik, amire itt Erdélyben nagy szükség van, mert már sokkal régebben csappan a magyarság száma, és kedvezőtlenebb arányszámú lévén, kedvezőtlenebb gazdasági helyzetbe kerülünk. Valahogyan ki kell küszöbölni a területek elnemzetietlenítését, általában véve az iparosítás terén

219 Csupán a négy székelyföldi megyéből az önként vagy hatósági kényszer hatására közel 250.000 civil lakos menekült el az 1944 őszi harci cselekmények ideje alatt. A székelyföldi menekültekre lásd Demeter Béla 1944 végén készített beszámolóját. A beszámolót közli: *Nagy-Vincze,* 2004. 256-280. p. különösen 279. p.

220 A kiürített Észak-Bukovina és Besszarábia területéről számtalan tisztviselőt Erdélyben telepítették le, a Magyarországról történő beutazást pedig rendkívül megszigorították.

ugyanolyan elbánásban kell részesíteni, mint az egy nemzettől lakott területet. [...][221]

Kovács Béla: A statútum 15. szak[*asza*] a nemzetiségi minisztérium mellett alakítandó magyar gazdasági tanács [*felállításáról rendelkezik*], melynek hivatalból [*tagja*] a nemzetiségi parlamenti csoport három tagja, valamint a nemzetiségi élet gazdasági vezetői, akiket ebben a minőségükben a minisztertanács nevez ki. A közteherviselési aránynak megfelelően a nemzetiségi gazdasági fejlesztés, hiteladás, vagy kedvező nyersanyag, a nemzetiségi gazdasági élet politikai szervei által való szétosztása, évente egy megfelelő hitelkeret és árukészlet, a szövetkezetek, bankok és kiskereskedők között hivatott intézkedni.

Nagy Géza: [...][222] Két mozzanatára mutatok rá a statútumnak. Két olyan pontjára, amely nemcsak a reakció részéről, de még a kormány részéről is kétségbe vonhatatlanul alapot ad arra, hogy a reakció támadni fogja, és a kormány részéről előrelátható, hogy komoly aggodalmak merülnek fel, ez a megyéknek a szövetsége. Vagy pontosan körvonalazzuk, mert csak a lehetőségei vannak megadva, ha pontosan körvonalazzuk elérjük azt, hogy ma éppen azért, mert a határmenti magyarság helyzete rendezetlen, a székelység egy területre való bezárkózásához, a székely autonómia kérdésében legalább óvatosságra intettek, ha helyesen és világosan megmondjuk, hogy a tartalma megvalósul, újonnan ezt megcsinálni nem lehet, ha nem mondjuk szabatosan[, *hogy ez*] egy látszat autonómia, mely nem lehet kielégítő, ugyanakkor a reakció részéről annak a súlyos támadásnak lesz kitéve, mintha teljes autonómiát kapnánk.[223] A másik autonomisztikus jellegű pont az Országos Magyar Közművelődési Tanács. Ne áltassuk magunkat, ez az MNSZ kétségtelen [, *hogy az erdélyi magyarságnak*] az egyik legerősebb demokratikus szervezete. Azonban ez nem azt jelenti, hogy már közjogi jogi személy,[224] amelynek legfőbb vezetősége az egész nemzetiséget, nemzetiségi vagy személyi autonómia alapján képviseli. Mint politikai legfőbb szervezet, ha ez valósul meg, hogy közjogi jogi személy legyen a magyar közművelődési tanács, nem más, mint egy kis magyar közoktatásügyi minisztérium, mivel az MNSZ politikai szervezet és az MNSZ keretében létrehozandó magyar közművelődési tanács az állam szervezetébe nem iktatandó bele. Ha ezt forszírozzuk, az államot lehetetlen helyzetbe hozhatjuk,

221 A kihagyott részben Erdélyi Gyula, a brassói magyar tankerület főfelügyelője az oktatást érintő paragrafusok pontosítását kérte, az őt követő hozzászóló, Varga Lajos pedig kifogásolta a tervezet azon szakaszait, amelyek az oktatási intézmények létrehozását az 1930-as román népszámlálás adataihoz kötötték volna.

222 Nagy Géza a vita elején kifogásolta a törvénytervezetnek a tanügyi és az egyházi kérdéseket szabályozó paragrafusait, sőt, kidolgozatlannak tartotta az egész tervezetet. „Mindjárt szögezzem le, hogy a kongresszus elé mégis csak veszélyesnek tartom – jegyzi meg Nagy Géza –, hogy egy statútum olyan formában kerüljön, amiből kibogarászhatók hibák és azt tovább kell csiszolni."

223 A bukaresti magyar misszió vezetője, Nékám Sándor már a törvénytervezet kongresszusi vitája előtt készült feljegyzésében a következő észrevételt fűzte az székelyföldi autonómia tervéhez: „A románság az autonómiában nem a Székelyföldnek adott jogokat látná, hanem abból azt érzékelné, hogy a Székelyföldön kívül maradt magyarság milyen jogokkal nem rendelkezik és teljes erővel ennek a felszámolására vetné magát." *Fülöp–Vincze,* 1998. 239. p.

224 Az intézőbizottság június 27-i értekezletén maga Kurkó Gyárfás ismerte el, hogy az MNSZ-t nem jegyezték be hivatalosan.

mert az állam összes szerveit, amikor zavarjuk, [*akkor*] a törvényeket gyengítjük és ...[225] azt mondják, hogy a meglevő törvényeket be kell tartani, már pedig a közművelődési tanács[*nak*] az MNSZ keretébe való vonása a meglévő törvényekkel állítja szembe, azt jelenti, hogy mi bíráljuk el, hogy a kormány részéről teljesíthető-e vagy nem. Ne kérjünk olyant, ami a jelenlegi helyzetben abszurdum. A másik az a pont, ahol ahhoz a kérdéshez jutunk el, hogy jogorvoslatnak a semmítőszék ellen helye nincs. Valóban, a jelenlegi helyzetet alapul véve, nincs, azonban, amikor a nemzetiségi kérdést rendezni kívánjuk, körül kell nézni a tanyánk körül, a szomszédban mi történik, világosan tudjuk azt, mit csinálnak Csehszlovákiában,[226] tudnunk kell, hogy Jugoszlávia az az állam,[227] amely a nemzetiségi kérdést komolyan veszi és a Szovjetunió állandóan csendesen figyelemmel kíséri. Anélkül, hogy ez a legkisebb mértékben is csökkentené Groza miniszterelnök tökéletes és demokratikus nemzetiségi politikáját, nagyon jól tudjuk, hogy az ő számára is erőforrás az a szempont amit a Szovjetunió ad. A nemzetiségi kérdés nemcsak egyik délkelet-európai állam kérdése, hanem egyetemes. Akkor, amikor várjuk mikor lesz végre vége a béketárgyalással kapcsolatos huzavonának, alapvetően fontos, hogy a nemzetiségi törvény oly szellemben történjék, mely tökéletesen megegyezik azzal a szellemmel, melyet a Szovjetunió és a győztes demokratikus államok a legkomolyabban igyekeznek biztosítani, hogy megakadályozzák a háború kirobbanását. Tisztában kell legyünk azzal, hogy a mi minisztereink milyen mértékben fogják biztosítani a nemzeti jogokat, amit mi még nem ismerünk, nem ismeri maga a román állam sem. Bizonyos ponton lehet kisigényűség, más vonatkozásban lehet radikális igényűség, viszont az állam azon exponensei részéről, akikkel le kell tárgyalni, lehet egyes pontokon beállított óvatosság, más ponton bőkezűség, vagy az állam részéről az óvatosság. Azt vizsgáljuk mit fog biztosítani és elérni csak mi magunk tudjuk, mi tudjuk azt, hogy mi ellen szeretnénk védekezni. A nemzetiségi kérdést az előkészítő bizottság vitassa meg, a kongresszus is tárgyalja meg, tegyenek magára a tartalomra szóló hozzászólást, kérdezzük meg a megválasztandó végrehajtó bizottságot nemcsak Csíkra, hanem tovább méretezve, az egész ország lakosaira nézve és határozzuk el, hogy ezt a statútumot alkalmas időben terjessze a kormány elé. Két-három hónapig tudtunk dolgozni, tehát befejezésül: mégegyszer felhívom arra a figyelmet és kérem a kongresszust, gondolja meg a statútummal kapcsolatos kérdést, hogy akkor, amikor a kormánynak hatalmas harcot kell vívnia a saját reakciójával szemben, egy statútum kérdése által ne zúdítsunk rá újabb terhet. Kérem a kongresszust, szavazással döntsön az adott kérdésben, hogy a statútumot úgy, ahogy van feltéve, a kérdés, kívánja elfogadni, vagy azt szavazza meg, hogy 2-3 hónapig várjanak. (Felkiáltások, elfogadjuk!) [...][228]

225 Az eredeti iratban is hiányos rész.
226 A csehszlovákiai magyar lakosságot sújtó intézkedésekről lásd: *Vadkerty*, 2001. és *Molnár–Szarka*, 2007.
227 Utalás az 1946. január 31-én életbe léptetett Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság alkotmányára.
228 Fodor Samu és Szablyár Kornél kőröstarkányi református lelkész felszólalását nem közöljük.

Június 28., délelőtt: [...][229]

Dr. [Szegő Dénes]: a mezőgazdasági ...[230] osztály vezetője az EMGE részéről: Az EMGE elnökét Szász Pált betegsége akadályozta meg abban, hogy itt megjelenjen, és élőszóval tegyen tisztességet arról, hogy az Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet, amely a közösségi munka alapján áll egy évtized óta, amióta megújult ezt a munkát végzi a népért, a néppel, ettől az elvtől el nem tér, nem politizál, hanem dolgozik. Amit egy testvérünk felszólalásában adott, hogy legfontosabb a kenyér termelése, ezt mi nagyon jól tudjuk, és éppen ezért a megélhetésért, a kenyérért küzdünk minden áron, és ebben a küzdelemben az egységet minden körülmények között meg akarjuk tartani, és itt is felhívunk mindenkit arra, hogy ezt az egységet a közös munkának a lehetősége alapján tartsa meg, őrizze meg. Mi, akik az MNSZ politikai védelmét élvezzük és élveztük a múltban, mi nem lehetünk és nem leszünk hálátlanok. Éppen ezért kívánunk megegyezést, békés egyetértést.

A Szövetség Hitelszövetkezeti Központ részéről *György Endre*: [...][231] Végül engedjék meg nekem, hogy pár szóval reflektáljak Kurkó Gyárfás testvérünk tegnap elhangzott beszédére, amelyben az elkövetkezendő választásokkal kapcsolatosan a gazdasági intézményekre tért ki. Szövetkezetünk gazdasági szerv, mi nem politizáltunk, és ezután sem fogunk pártpolitikát folytatni, mint demokratikus szervek küzdünk a demokráciáért, azonban demokrácia alatt mi nem pártpolitikát, hanem magatartást értünk a nép felemelkedésének érdekében. Ilyen elgondolással mi sohasem leszünk, lehetünk eszköze egyetlen politikai pártnak, vagy politikai blokknak sem. Ilyen szellemben üdvözli a szövetkezeti központ és többszázezres tagtábora az MNSZ nagygyűlését. S minden fenntartás nélkül, teljes szívvel és lélekkel áll szövetkezeti tábora az MNSZ harca mellé és kíván vele a népi egység és a népi előrehaladás szellemében együtt működni. [...][232]

1946. június 29., délelőtt.

Ádám Elek, Arad: Az MNSZ Arad és Arad megyei szervezete a nemzetiségi kérdés intézményes megoldást halaszthatatlannak látja, és kívánja, hogy minél hamarabb törvényerőre emelkedjék. [...] A nemzetiségi számarány vétessék mind a gépközpontok felállításánál, mind a gépek kikölcsönzésénél figyelembe.

Az állam nyelve a demokratikus országban a nép nyelve, olyan, mint a lakosság nyelve. Svájcban a lakosság [...] részének anyanyelve német. A maradék lakosság egynegyed részének anyanyelve francia, olasz és rétoromán. E különbözők száma 40.000, a 4 milliónyi svájci lakosság 1%-a. Mind a négy nyelv egyformán államnyelv.

229 Csőgör Lajos felszólalásában megköszönte, hogy a Bolyai Tudományegyetem érdekében szervezett gyűjtési akció során 200 millió lej gyűlt össze.
230 Az irat megsérülése miatt olvashatatlan rész.
231 Beszéde elején megköszönte az MNSZ-nek, hogy védelmébe vette a szövetkezetek.
232 A kongresszuson elhangzott további hozzászólás szövegét a bukaresti levéltárban található iratcsomó alapján rekonstruáltuk. ANIC, f. 27. UMP, d. 140/1946. 138–169. f. Varga Gyögy hozzászólását, aki a Kaláka Szövetkezeti Központ nevében beszélt, valamint a Romániai Magyar Írók Szövetsége elnökének, Nagy Istvánnak a hozzászólását nem közöljük.

Kívánatos, hogy tegyünk mi is egy lépést a valóban demokratikus Románia megteremtése terén, és követeljük a magyar nyelv államnyelvként való bevezetését mind a Bánát, mind a Kőrös-völgye területére. A magyarság összlétszáma még akkor is fontos, ha a magyar nyelv mint államnyelv fog szerepelni. [...][233]

Mikó Gábor dr.:[234] [...][235] A szervezeti szabályzatban bizonyos változtatásokra van szükség. A MADOSZ-ból MNSZ lett. Azért, hogy a tömegek előtt kinyíljon a kapu. Bizonyos mértékben formailag megtörtént, de tartalmilag nem. Ha a tömegek bekerültek, azoknak is szót kell adni. Formailag MNSZ lett, tartalmilag MADOSZ maradt. A szervezeti szabályzat csak látszik demokratikusnak. A kisebbségnek az akarata nem érvényesül.

Az MNSZ demokráciában lajstromos nyílt szavazást tesz lehetővé, hogy a vezetők titkos választását nem írja elő.

A kifejezett demokratikus elv sem érvényesül minden részben (9. szak.). Az MNSZ az alulról fölfelé való szervezésnek elve szerint épül föl. Mégis nem írja elő, hogy a tisztújító ülést megyei tisztújító közgyűlése előzze meg. Kolozsváron legfennebb újságból vették tudomásul, hogy itt mi lesz. Ez a helyzet máshol is.

Nem érvényesül minden vonalon a szervezeti szabályzat 8. szakaszának a 9. pontja. Az MNSZ minden tagja köteles fegyelmezetten alávetni magát a többség határozatának, ezzel szemben az országos vezetőség azt hiszi, hogy ez reá nem vonatkozik. Különösen a választások előtt, ez csak úgy lehetséges, hogyha a Székelyföldön és a magyarlakta vidéken számarányuknak és ...[236] megfelelő képviseletet kapnak ...[237] a bizottságnak. [...][238]

Mikó felszólalása és leszerelése után *Jakab* (Brassó) szólal fel: [...][239]

Dán István: [...][240] A nemzetiségi törvénnyel kapcsolatban ki vagyunk téve annak, hogy olyan követeléseket állítsunk fel, amely alku tárgyát képezi. Egy lényeges fogyatékosságát látom, azt, hogy a százalékos arányhoz kötjük a magyar nyelv használatát. Szerintem ez hibás, itt egész jogszerű, ha mi az arányszámot elhagyjuk, arra való tekintettel, hogy Erdély földjét két nemzet lakja és lakta eddig is, Erdély területén tehát mindenütt biztosíttassék a magyar nyelv használata. Ez a követelésünk nem túlzott és nem lehet reménytelen, és ha ezt bevesszük, abban az esetben azokat az aggodalmaskodókat, akik arról beszélnek, hogy nem kell törvénytervezet, mert a békeszerződés majd elintézi a nyelvhasználatot, [*semlegsítjük*]. Másrészt túlzott követelésekkel ne nehezítsük meg a kormány helyzetét, jogos követelésünk nekünk az, hogy Erdély területén, amely annyiszor

233 A továbbiakban arra figyelmeztetett, hogy a nemzetiségi űrlap kitöltésénél a hatóságok visszaéléseket követtek el, sőt egyes MNSZ tisztviselők az űrlap kitöltéséért pénzt kértek.
234 A jegyzőkönyv szerint Mikó beszéde következett, amely a 134–135. fóliókon található.
235 A beszéde elején az MNSZ eredményeit és hiányosságait ismertette.
236 Az irat megsérülése miatt olvashatatlan rész.
237 Az irat megsérülése miatt olvashatatlan rész.
238 A szervezeti szabályzatra vonatkozó módosító javaslatait nem közöljük.
239 Beszédében kifejtette, hogy a munkásság a nemzetiségi törvénytervezet elfogadása mellett voksol. Ráduly Mihály és Szabó Jenő hozzászólását nem közöljük.
240 Dán István, Kolozsvár alpolgármestere felszólalásának első részében kifejtette, hogy az MNSZ-nek nagyobb hangsúlyt kell fektetnie a „demokratikus" nevelésre.

képezte már a hatalmak játékszerét, szabad anyanyelvhasználat biztosíttassék a magyarságnak. [...][241]

Tehát a törvényt szövegező bizottság tartsa szem előtt az általam előterjesztett egyetlen paragrafust: „a magyar nyelv egyenrangúsággal használható legyen a román nyelvvel." [...][242]

Sas[s] Kálmán: Minden tiszteletet megadok azoknak, akik ezt a törvényjavaslatot elkészítették, de ugyanakkor ne haragudjanak meg, ha magához a törvényjavaslathoz hozzászólok. A törvényjavaslatunk a valóságot nélkülözi, és talán gyakorlatilag a legfontosabbat, a községi, a megyei, a városi tisztviselőknek ne kinevezés útján történjen a kinevezése, hanem választás útján. Akik szövegezték ezt a törvényjavaslatot, látszik, hogy arra gondoltak, hogy ez a demokrácia még nem elég érett, a központi intézőbizottságra rábízhatjuk-e, mert tudjuk, hogy a nép választotta meg azt, akit akar. Vallomást kell tegyek, hogy az 1940-es bécsi döntés előtt tragikus végű Teleki[243] kormánya akkor a mi osztályunkat[244] bízta meg a svájci kantonális rendszerhez hasonló tervezet elkészítésével. Az oroszlánrész éppen rám jutott, miután több esztendeig Svájcban éltem, és nem nélkülözöm a svájci kantonális rendszernek a tökéletes ismeretét, és az alkalmazását. Valaki említette nekem, hogy nem vér szerinti szabadságra van szükségünk, hanem teljes szabadságra. Én arról a területről jöttem, a magyar Érmellékről, amely a romániai magyarságnak a legkritikusabb területe, közel száz pap és tanító várja, mit viszek el innen. Én azt mondom, amit azok mondottak: bölcs mérséklet kell jellemezzen bennünket ennek a törvényjavaslatnak az elkészítésénél. Éppen ezért nem akarom elodázni ezt a kérdést, ezért vagy azért – döntsön felette a kongresszus – hanem azt akarom, hogy ez a törvénytervezet legyen alaposan kidolgozva. [...][245]

Bernát Ernő: Demeter János testvérünk felolvasta a nemzetiségi statútumot és Kurkó Gyárfás testvérünk a felolvasás után megkérdezte, hogy a közgyűlés elfogadja-e a törvénytervezet. A közgyűlés elfogadta! Most nem lehet azon vitatkozni, hogy elfogadjuk-e vagy nem. Most csak a törvénytervezet kiegészítéséről lehet szól. Lényegében szeretne hozzászólni a kérdéshez. Az egyik paragrafus azt mondja, hogy az egyes megyék szövetségbe alakulhatnak. Ennek a szövetségnek külön táblája működne. Véleménye szerint be kell venni a törvénytervezetbe, hogy közigazgatási, kulturális, pénzügyi, csendőrségi, rendőrségi inspektorátusok állíttassanak fel, magyarlakta vidékeken. Erre azért van szükség, hogy a különböző megyékből összetett szövetségek ne szórattassanak szét. [...][246]

241 A folytatásban értetlenségét fejezte ki amiatt, hogy a székelyföldi MNSZ szervezetekbe nem léptek be a helyi értelmiségiek.
242 Csákányovszky Károly és Vajda András hozzászólását nem közöljük.
243 Utalás Teleki Pál miniszterelnökre, aki 1941-ben öngyilkosságot követett el.
244 Sass Kálmán miután kényszerűségből 1939-ben áttelepedett Budapestre, a Népies Irodalmi Társaságnál statisztikai elemzőként dolgozott. Lásd: *Tófalvi*, 2007. 22. p.
245 A kihagyott részben Sebesi Sándor a Torda megyei szórványmagyarság nevében a törvényjavaslat azonnali elfogadását kérte, Gyárfás Lajos marosvásárhelyi intézőbizottsági tag pedig a tervezet módosítását javasolta.
246 Heicell József és Hadnagy Imre felszólalását nem közöljük. Az utóbbi felszólaló a Beszterce-Naszód megyei magyarság nevében kérte, hogy a választási körzetek beosztásánál ügyeljenek arra, hogy a magyar

Halber János: Sok ezer bánáti szórványmagyar nevében kérem, hogy a százalékos arányszámot töröljék el a nemzetiségi törvénytervezetből, mert mi lennénk az áldozatai, bennünket ez a szerencsétlen százalék szerint odadobnak majd, ahová az illetékeseknek tetszik. Amikor harcoltam [*az*] egyetlen magyar tisztviselőért városunkban, a százalék arányszám szerint, azt a kijelentést hallottam, hogy százalék szerint megvan a magyar képviselet a város vezetőségben, mert ott van a kutyasintér.

Úgy tudom, hogy demokratikus államban nem beszélhetünk arról, hogy ki hány százalékban van, milyen nyelven beszél, hanem arról, hogy milyen százalékban dolgozik a szabad és független haza felépítésén. Éppen ezért kéri, hogy az arányszám töröltessék el, és ezt terjesszék ki a Bánátra is. Éppen ezért megmondhatom testvéreimnek, hogy mit jelent ez, egy olyan faluban élni, ahol pl. nincsen csak tíz magyar, ahol mindig csak a terheket viseljük, ahol nincsen senki, aki segítsen, ahol a pokol minden kínjával meg kell küzdenünk, hogy magyarok maradhassunk. Szeretném megmondani székely testvéreimnek, hogy ők nem tudják mijük van, akkor meglátják, mi nincsen nekünk. Nálunk magyarnak lenni annyit jelent, mint dolgozni és harcolni, úgy, ahogyan azt magyarságunk megköveteli. [...][247]

Tankó Károly: Gyimesi csángó testvérünk elmondja, hogy a gyimesi csángók nagyon elszaporodtak, és sovány földükön nem tudnak megélni. Szeretnének Erdély valamelyik részén egy falucskát kapni, ahol meg tudnak élni. Kéri továbbá, hogy a Csíki Magánjavak szomszéd községének közbirtokosságából és havasából is részt szeretnének kapni.

(Egy felszólaló megjegyzése szerint Dedrád és Ludvég között 3000 hold föld hever parlagon. Ezt figyelmébe ajánlja a csángók részére a kongresszusnak.) [...][248]

Vargancsik [Lajos], Csík vármegye: Az MNSZ jogügyi osztálya két hónapig dolgozott a törvénytervezeten, ez elég idő volt arra - azt hiszem -, hogy megrágják a kérdéseket. Azt látom, hogy a magyarok között vannak még mindig urak, akik azt akarják, hogy a törvénytervezet szövegezését még 6 hónapig böngésszék. Ezek nem látják azt, hogy Csík megyében beverik a székelyek fogát, felszántják a legelőiket, és azt akarják, hogy több vér folyjon a magyarság és a románság között. Nekünk ilyen urakra nincs szükségünk. Csík megye részéről azt mondom, hogy egy törvénytervezetet nem egy egész életre csinálunk meg, ma és holnap jó, és mikor a demokrácia megengedi, előterjesszünk egy tökéletesebb törvénytervezetet. Csík részéről ragaszkodunk a törvénytervezet azonnali előterjesztéséhez, hogy legyen egy törvény, amelynek alapján megvédhetjük úgy vagyoni, mint politikai érdekünket. [...][249]

---

szavazóknak ne kelljen átmenniük a román falvakon. Lukács Árpád és Bona Sándor hozzászólását szintén nem közöljük.

247 Győrffi Gábor, Szőcs Endre, Kis Pál felszólalását nem közöljük. Utóbbi kettő keményen támadta Mikó Gábort és közvetve a katolikus egyházat. Hajdú ?, Kanabé Sándor, Vas Márton, Göncz Lajos, Sándor Pál, Kálmán Vencel, Zsigrai Ferenc és Takács Lajos hozzászólásait nem közöljük.

248 Sámuel Mihály, Barabás Miklós, Nagy András és Péter Pálné felszólalásait nem közöljük.

249 Lukács Jánosné felszólalását, aki a hadifogoly-kérdésről beszélt, nem közöljük.

1946. június 29-én, délután.

Kurkó Gyárfás a gyűlést megnyitja, és bejelenti, hogy Demeter János vita-összefoglalója következik.

Demeter János: Tisztelt közgyűlés! Kedves Testvérek! A nemzetiségi törvénytervezet vitája során több felszólaló azzal az érveléssel védelmezte a nemzetiségi törvénytervezetet, hogy az kiváló jogi és közigazgatási szakemberek[*nek a*] munkája. Mások a kritikájukat azzal vezették be, hogy jóllehet nem közigazgatási szakemberek, a törvényből itt-ott valamit el lehetne venni, vagy hozzátenni. Mindenekelőtt ezt a kisebbségi érzést szeretném eloszlatni a jogászok iránt. A jog ma már nem az az elvont tudomány, amely csak néhány jogásznak a privilégiuma lehet. Másrészt pedig a nemzetiségi törvény elsősorban politikai ügy, politikai kérdés, és a nemzetiségi törvény anyagának, tárgyalásainak, elveinek megállapítása elsősorban politikusok dolga, és erre az MNSZ és ennek legmagasabb szerve, a kongresszus hivatott. Éppen ezért nagyon szükséges, hasznos és épületes volt az a vita, amely a törvényjavaslattal kapcsolatban elhangzott.

A vitát négy csoportba lehetne sorolni.

Az első csoportban elhangzottak olyan kijelentések, amelyek elhalasztást kívánnak, ennek a csoportnak a választ maga a kongresszus adta meg. Ezek éppen azok voltak, akiket sorainkban a legtürelmetlenebb elemeknek ismertünk. Szerintünk a tervezet bizonyos autonomisztikus [*sic!*] lehetőségeket nyit meg, melyet a román kormány nem fogadhat el, másrészt a békeszerződésre hárítják, sejtetve, hogy ott nagyobb eredményeket lehet elérni. A második csoport kívánsága támogatásra érdemes, de nem tartoznak szervesen a nemzetiségi törvényhez. Ami nemzetiségünk több kérdését illeti, mindig megfelelő kérdésre, megfelelő szakminisztériumhoz utaljuk, pl. a gazdasági szövetkezetek ügye, a CASBI-ügy, ezek nem a nemzetiségi statútum részei, hanem ezek vagy a földreform-törvénybe vagy az adótörvénybe tartoznak, vagy az illetékes minisztérium hatáskörében kell elintézést nyerjenek. Ezeknek a satútumból való mellőzése nem jelenti azt, hogy az MNSZ nem harcolt ezeknek a törvényes rendezéséért

Ha testvérek olvasták a választási kiáltványunkat, amit a CASBI-val szemben előterjesztettünk, láthatják, hogy a nemzetiségi törvény mellett küzdünk azért, hogy ennek a szabályzatnak a szellemében érvényesüljön az élet minden vonatkozásában.

Van a felszólalásoknak egy csoportja, melyeket meggondolásra méltóknak kell tekinteni. Válaszom Dán István testvérnek, és az ő hozzászólásához kapcsolódott több más kiküldöttnek javaslatához, hogy a nemzetiségi törvényből mellőztessék a százalékarány és a magyar nyelvhasználat minden korlátozás nélkül engedtessék meg. Ezt az elvet bizonyos mértékben érvényesíteni lehet. Éppen ezért felteszem a kérdést a kongresszusnak, hogy nem kellene-e módosítsuk a következő szöveget: a tervezet 14. szakasza szerint: meg van engedve a nemzetiségi nyelvhasználat hivatalos érintkezésben minden hatóság előtt, tehát nemcsak a belügyi igazgatás előtt, hanem minden minisztérium előtt, amennyiben a nemzetiségi számarány

meghaladja a 15%-ot. Felolvassa...[250] végszó: „vonatkozik". Emez a szakaszhoz kapcsolva írtuk elő a következőket:...[251]

Szablyár [*Kornél*]és Mihályi lelkész testvéreink javaslatárra az egyházakkal kapcsolatos rendelkezéseket szintén szükségesnek tartjuk kiegészíteni, jóllehet az általános rendelkezésekben meg van említve a vallási használat is, ezért helyesnek tartjuk, hogy a 11. paragrafust a következőképpen egészítsük ki: olvassa...[252]

Szükséges azonban egy külön fejezetben jogilag szabályozni az egyházakkal kapcsolatban felmerülő több ilyen jogi kérdéseket, mint a következők:...[253] a kultuszminiszter gyakorolhatja...[254]

Javaslat hangzott el abban az irányban is, hogy a nemzetiségi törvénytervezet szabályozza az ősmarosszéki, a Csíki Magánjavak visszaadásának kérdését is. Magunk részéről osztjuk ezeket a nézeteket, ezekben az ügyekben mai napig is harcolunk. Az indítványokat szintén jogszabályba foglaljuk, és bevétetjük a tervezetbe, hogy azt mielőbb formába önthessük. Arra azonnal válaszolni felesleges volna, és felhatalmazást kérünk a kongresszustól, hogy a végrehajtó bizottság később tehesse meg.

Kívánták a testvérek, hogy a tervezetet bocsássuk nyilvános vita alá, és csak később adjuk be, de mi azt hisszük, hogy jobb, ha a azt a kongresszusi határozatképpen hozzuk nyilvánosságra, de megadjuk a lehetőséget, hogy mindenki eljuttathassa véleményét az újonnan megválasztandó végrehajtó bizottság elé.

A tervezet a minimális kívánság az ország általános demokráciához is van mérve. A törvényeket, noha nem kell végleges formáknak tekinteni, mindig lehet változtatni. Az élet és a jogviszonyok is fejlődnek. A törvények csak az adott viszonyokat tükrözik vissza. A törvénytervezetet mint ilyet tegyük tehát magunkévá, amint Dán testvér mondotta, tekintsük zászlónak, amelyért küzdünk, amelyért harcolunk ameddig el nem fogadtatjuk, és a megvalósításba keresztül nem visszük. [...][255]

ANDJ Mureş, f. 599. Colecţia Muzeului Tg. Mureş [A Marosvásárhelyi Múzeum Gyűjteménye]. d. 545/1946. sz. n., valamint ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 140/1946., 138–169. f. Gépelt jegyzőkönyvek.

250 A szöveg az irat sérülése miatt olvashatatlan.
251 Az eredeti iratban is hiányos.
252 Az eredeti iratban is hiányos.
253 Az eredeti iratban is hiányos.
254 Az eredeti iratban is hiányos.
255 Az új központi intézőbizottsági tagok választására vonatkozó részt, valamint Kurkó Gyárfásnak a választás után köszönő szavait nem közöljük.

38.
Keresztúri Antal MKP küldött beszámolója az MNSZ székelyudvarhelyi kongresszusáról

1946. július

A kolozsvári és nagyváradi kongresszistákat vivő külön vagonokat az Aranyosgyéres és Tövis közötti állomásokon „jos ungurii" és „afară cu banghinii"[256] kiáltásokkal fogadták és az ablakon több kilós köveket dobáltak be.

A hangulat a kongresszisták közt nem egységes, egyesek bizakodók, hogy sikerül majd az MNSZ vezetőségében némi változást végrehajtani, mások, s ezek főként olyan helyről valók hol a magyarok nagyszámú románsággal együtt laknak (pl. tordaiak), harcos hívei a jelenlegi vezetőségnek. Általában jellemző a politikai tájékozatlanság, az egyoldalúság és a propaganda erős hatása, a félrevezetettség.

Segesváron túl egy egészen más világ kezdődik. A vonatra felszállók mind MNSZ ellenesek, persze nem tudják elválasztani a szervezetet jelenlegi vezetőitől. „Román pártiaknak" a „székelyek elárulóinak" tartják az MNSZ-t és vezetőit. Csak azt látják, hogy ők mind magyarok, Magyarországot akarnak, népszámlálást követelnek. Az hihető, hogy ezek elszigetelt jelenségek, s a többség másképpen gondolkozik. Később azonban kint járva falukon mindenütt szinte egységesen ezt mondják a székelyek.

A kongresszus pénteken kezdődik az egyesült nemzetek, a román és magyar lobogókkal feldíszített mozi termében,[257] kb. 400 résztvevővel. A hangulat semleges, egy pár lelkes haladó ifjú és párttag jelszavakat kiabál: Éljen Kurkó, Bányai, Balogh, az MNSZ és a demokrácia. Majd sorra jönnek a lelkesítő megnyitó és üdvözlő szónoklatok s a terem egy része csatlakozik a jelszókiáltáshoz. Különösen a nők lelkesednek s kiáltják a jelszavakat. A város főutcáján s a főtéri vármegyeháza erkélyén felállított mikrofonok a kongresszus jelentőségét, az autókról szétszórt röpcédulák jelszavait kiáltják egész nap. Az érdeklődés nem nagy, s az emberek bizalmatlanul hallgatják a jelszavakat, vagy sietnek dolgukra.

A szombati nap hasonló az előzőhöz. A belépés a terembe megint szigorú igazoltatás után történik s csak a kiküldöttek vehetnek részt a gyűlésen. Az egyébként lapos hangulatot Mikó Gábor és Nagy Géza beszédei[258] teszik kis időre izgalmassá de lévén a teremben többségben a „kiválasztott megbízható" elem, ez is hamarosan elül.

Szombaton a környék falusiaival, székelykeresztúri, oláhfalusi, kápolnásfalvi, zetelaki, kadicsfalvi, fenyédi, stb. székelyekkel beszélve megtudom, hogy „az MNSZ és vezetői nem akarják, hogy a Székelyföld Magyarországhoz csatlakozzon, a románok lefizették őket, hogy Romániához csatlakozzanak". A realitások nem ismerése, a politikai tájékozatlanság hihetetlenül nagy. Fogalmuk sincs az erdélyi magyarság és románság számarányáról, s nem tudják, hogy hány magyar él vegyes

256 „Le a magyarokkal" és „ki (az országból) az idegenekkel" („bangyinokkal").
257 A székelyudvarhelyi Corvinus moziban.
258 Lásd az előző iratot.

lakosságú vidékeken. Gyűlölik az MNSZ-t és azt mondják, vasárnap vér fog folyni. „Igaz münk nem jövünk bé, mert vannak itt is elegen, mert hát úgyis másképp lesz ez itt, majd meglátják az urak". Meggyőzni nem lehet őket.

Vasárnap az egész városban feszült és várakozó a hangulat. A polgárság kirándulni ment, s aki tehette elment a városból. Reggel Kurkó Gyárfás elment a templomba tíz csíki testőrével, akik mindenüvé kísérték. A vidéki székelyek, kiknek nagy részét a párt hozott be autókon, nagy érdeklődéssel kérdezgetik, hogy melyik is az a Kurkó Gyárfás? S barátságos megjegyzéseket tesznek...

10 órakor kezdődik a sportpályán a népgyűlés. A faluk magyar zászlókkal vonulnak, csak Kurkóék előtt viszik a román és egyesült nemzetek lobogóit.

Kb. 400 főnyi csoport jön udvarhelyi iparosok és földművesek ipartestületi zászlaik közt a magyar zászlóval, fegyelmezettek és komorak.

A pályán kb. 2000 ember van. A mikrofon-lemezen Kurkót éltetik. Lelkes haladó ifjak[259] és párttagok csatlakoznak. Az udvarhelyi csoport s köréje tömörült faluk „Le Kurkóval" - jelszót kiáltozzák, erre verekedés támad, két puskalövés hallatszik, s a zászlaikkal az élen rendezetten kb. 700 ember elhagyja a pályát. További 3-400 kíváncsiskodó a pályákon kívülre megy.

A megmaradt kb. 6-700 főnyi ember előtt megkezdik a gyűlést. A nemzetiségi miniszter[260] beszél románul, haladó ifjak és párttagok a román-magyar barátságot éltetik és a román hadsereget. Erre megint megindul a kiszivárgás, de a tömeget már a kapuőrök nem engedik ki a pályáról.

Majd Kurkó beszél[261] s közben megérkeznek a párt által összetoborzott munkások, később a szentkeresztbányai bányászok. Félóra múlva hatalmas tömeg jön be a kapukon, azok vezetésével, kik a gyűlés elején eltávoztak. „Magyar kormányt akarunk" jelszóval végigvonulnak a pályán, magukkal vonzva az ott tartózkodók nagy részét. Kurkó, beszédét félbe kellett hagyja. A kijáratnál, ahol a tömeg kivonult, egyszerre nagy verekedés kezdődött, puskaropogás hallatszott, sőt kézigránátot is dobtak. Teljes volt a pánik és a kavarodás. Balogh Edgár adta az utasításokat a sebesülteknek, de feltettek egy lemezt, amelyik Kurkót éltette, más csoportok más-más jelszót kiáltoztak.

Fél óra múlva, miután a rendőrök autókkal szállították el a letartóztattakat, s a nagy tömeg elhagyta a sportpályát, folytatta Kurkó beszédét, ostorozva a reakciósokat, azt a „kis klikket" mely a nép „széles tömegeivel" szembeszállva megakarta akadályozni az ő népgyűlését.[262]

Keresztúri Antal s. k.

PIL. Jordáky Lajos hagyatéka, 847. fond, 7. ő. e. 274. f. Gépelt tisztázat.

259 A Haladó Ifjak Szövetsége az RKP ifjúsági tömegszervezete volt.
260 Gheorghe Vlădescu-Răcoasa. A sporttelepen megrendezett nagygyűlésen részt vettek: Petru Groza miniszterelnök, Teohari Georgescu belügyminiszter és Luka László is.
261 Kurkó Gyárfás beszédének szerkesztett változatát közli: *Nemzetiségi anyaszervezetünk...*, 1946. 47-55. p.
262 A bukaresti magyar külképviselet is készített egy jelentést a kongresszus eseményeiről. A jelentést közli: *Fülöp-Vincze,* 1998. 247-251. p.

39.

Jegyzőkönyv az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának üléséről, amelyen kiértékelték a székelyudvarhelyi kongresszust

1946. július 11-12.

Jegyzőkönyv, mely felvétetett a Magyar Népi Szövetség országos végrehajtó bizottságának Kurkó Gyárfás elnökletével, Czikó Nándor, Gábor Lászlóné, Szűcs Margit, Bányai László, Kiss Gergely, Lőrincz László, Nagy András, Köteles István, Mezei Lajos, Kacsó Sándor, Fodor István, Dőri Erzsébet, Balogh Edgár, Antal Dániel, Takáts Lajos, Gaál Gábor, Dr. Csákány Béla.

Hiányoznak: Mátyás József, Huszár Sándor és Szász Ferenc. Közülük a két utóbbi távolmaradását kimentette.

1. A napirend első pontja a székelyudvarhelyi kongresszus lefolyásának megvitatása.

Kurkó elnök rámutat arra, hogy a reakció szervezetten vonult fel a kongresszusra és különösképpen a nagygyűlésre, de tömegeink megállták a helyüket.[263] A reakció mozgósításában főszerepet vittek a székelyudvarhelyi iparosok. Nem vonjuk kétségbe több ember jóhiszeműségét, de ezek leplezzék le uszítóikat, és nyíltan, sajtóban tagadják meg a közösséget a felbújtók akciójával.

Czikó Nándor közli, hogy román demokrata körökben a kongresszus harcos kiállása jó benyomást keltett. Különben a kongresszus nem volt kellőképpen beszervezve és előkészítve.

Dr. Takáts Lajos rámutat arra, hogy szervezeteink országszerte nem működnek kielégítően, Udvarhely megyében a megyei intézőbizottság közel egy éve nem ült össze. Szervezeteinket országosan újjá kell szervezni, s különösképpen a Székelyföldön el kell távolítani a kompromittált elemeket.

Szűcs Margit elmondja, hogy a kongresszus résztvevőit a kongresszus lefolyása demokratikus meggyőződésükben megerősítette, így különösen a Bihar megyei kiküldötteket s a közöttük résztvevő református papokat.[264] Katolikus részről máris hangzanak el vádak, hogy a Népi Szövetség a református egyház felé tolódott.

Kurkó Gyárfás hangsúlyozza, hogy a sajtó- és propaganda osztályunk megfelelő tevékenységének hiánya igen erősen érződött.

Fodor István megállapítja, hogy a reakciós felvonulás fő mozgatója a Szociáldemokrata Párt magyar szekciója volt.[265]

Bányai László hangsúlyozza, hogy a reakció természete szerint minden olyan helyen meghúzódik, ahol ellenzéki törekvések vannak. Így egyházakban, reakciós egyesületekben, középiskolákban és más intézményekben. Érvényesítenünk kell a

263 A székelyudvarhelyi sportpályán bekövetkezett június 30-i összecsapásra lásd az előző iratot.
264 Például Szablyár Kornél, kőröstárkányi és Sass Kálmán érmihályfalvi református lelkészeket.
265 Erre vonatkozólag nincsenek adataink.

befolyásunkat, hogy intézményeink élére magyar demokraták kerüljenek. Össze kell hívni az összes magyar intézmények vezetőit és velük a helyzetet megértetni. Nyilvánvaló, ha mi nem vagyunk ott, ezeknek az intézményeknek a vezetésében, reakció van ott.

Balogh Edgár követeli, hogy elsősorban saját szervezetünkben statuáljunk példát. Komoly tisztogatást kell végrehajtanunk, mert azokban kompromittált elemek, vagy egyenesen ellenséges elemek ülnek. Mit keres az udvarhelyi szervezet vezetőségében Imets Béla és Dénes József?[266] Rámutat a székelyföldi helyi sajtó fontosságára. Mind a három megyében kell legalább egy-egy hetilap.[267]

2. Kurkó Gyárfás elnök felolvassa Szász István levelét a *Népi Egység* körül uralkodó zavarokról, s javaslatára a végrehajtó bizottság egyhangúlag elhatározza, hogy a lap közvetlenül a sajtóosztály irányítása alatt áll. Szász István meghatalmazást kap a lap jogi és anyagi ügyeinek intézésére, Kacsó Sándor és Demeter Dezső leutaznak Brassóba, hogy az összes kérdéseket behatóan letárgyalják, különösen azokat, melyek a lap nyomásának a Kahána[268] nyomdába vagy a sepsiszentgyörgyi nyomdába való átvitelével kapcsolatosak.

3. Gaál Gábor a szervezeti kérdéshez hozzászólva sürgősen szükségesnek tartja, hogy az elnökség azonnal menjen le a Székelyföldre, járjon le minden szervezetet, mert ha ezt nem tesszük, nem tudjuk a reakció támadását visszaverni. Általában végre kell hajtani a határozatainkat. Csak határozunk, de nem hajtjuk végre. Fegyelmi bizottságot kell alakítani a határozatok végrehajtásának az ellenőrzésére.

Antal Dániel javasolja, hogy az elnökség a székhelyét hat hétre tegye át Székelyudvarhelyre s onnan szétmenve járja a Székelyföldet.

Balogh Edgár is megállapítja, hogy a központ utasításainak végrehajtása körül baj van. A helyi szervezetek a megyei szervezetektől meg sem kapják a központi utasításokat, ha megkapják nem értik meg, ha megértik ellenük dolgoznak. A körzeti felelősök nem váltak be. Kacsó Sándor menjen le feltétlenül, fogja össze a közigazgatási szerveket, egyházakat és értelmiségieket.

Bányai László javasolja, hogy nők és ifjak is menjenek le a Székelyföldre. A körzeti felelősök és a körzeti irodák számára szervezeti kiskátét kell kidolgozni.

Kurkó Gyárfás megállapítja, hogy egységes a vélemény abban, hogy erős körzeti bizottságot kell létrehozni.[269]

A végrehajtó bizottság egyhangúan elhatározza, hogy a körzetek munkarendjét Mezei, Bányai, Balogh Edgár és Csákány dolgozzák ki, míg Balogh Edgár az elnökséggel egyetértőleg dolgozza ki a székelyföldi kampány tervét.

266 Mindketten az RSZDP helyi aktivistái is voltak.

267 Székelyudvarhelynek volt egy hetilapja (*Szabadság*), de Csíkszeredában nem volt, csak 1949. és 1951. között (*Vörös Zászló*). Sepsiszentgyörgyön 1946 elején megjelent az *Új Székely Nép*, de pár szám után megszűnt, a *Népi Egység* Brassóból 1946 őszén költözött a háromszéki városba (1947. január 2-tól fejlécén már csak Sepsiszentgyörgy volt feltüntetve.)

268 Kahána Bernát nyomdájáról van szó, amelyben a *Brassói Lapok*at is nyomták korábban.

269 Az MNSZ VB július 24-i ülésén leszögezték, hogy a körzeti bizottságoknak a feladatköre csak ellenőrzésre és tanácsadásra terjedhet ki, valamint összekötő szerv az OVB és a megyei szervezetek között. ANIC, f. 27. UPM, d. 143/1946. 30. f.

4. A végrehajtó bizottság munkamegosztására nézve egyhangúlag a következőket határozta:

Elnökség: Kurkó Gyárfás;

Szervező bizottság: Mezei Lajos;

Közművelődés és propaganda: Balogh Edgár;

Gazdasági ügyosztály: Kacsó Sándor;

Jogi és közigazgatási ügyosztály: Takáts L.[*ajos*];

Női bizottság: Szűcs Margit;

Ifjúsági bizottság: Lőrincz László;

Világosság: Bányai László;

Szociális ügyosztály: Dőry Erzsébet;

Központi és bukaresti iroda: Csákány Béla;

Ellenőrző ügyosztály: Pletkovits József.

Az összes központi bizottságok illetve ügyosztályok felelősei a következő heti végrehajtó bizottsági ülésre javaslatot terjesztenek elő bizottságaik személyi összetételére vonatkozólag, előterjesztik a bizottságok névsorát, valamint a bizottságok munkatervét. Javaslatot tesznek az ügyosztályok személyi és dologi szükségleteik kielégítésére és megközelítően megjelölik az ehhez szükséges költségvetési szükségleteket.

Az egyes bizottságokba már most bevonjuk a következőket. A szervező bizottságba Mezei Lajos mellé Juhász Lajos intézőbizottsági tagot. Rajta kívül a szervezőbizottság tagjai még a következők: Kiss Gergely, Kántor István, Lukács József, Szepesi Sándor, Dubovszky Pál, Borsi József, Jakab János, Tódor Sándor, Lőrincz József.

A sajtóbizottságba: Méliusz József, Székely Gyula. A női bizottságba: Gábor Lászlóné, Simó Gyuláné, Révy Ilona.

Az ifjúsági bizottságba: Mag András, Szabó István, Páll Árpád, Sütő András. A szociális bizottságba: dr. Csögör Lajosné, dr. Fazakas János, dr. Málnási Géza.

A körzetek beosztása a következő:

I. Kolozs-, Szamos-, Torda-, Alsó-Fehér-, Beszterce-Naszód;

II. Bihar-, Szilágy-, Szatmár-, Máramaros;

III. Maros-Torda-, Csík-, Háromszék-, Udvarhely;

IV. Brassó-, Fogaras-, Szeben-, Kisküküllő-, Nagyküküllő;

V. Temes-Torontál-, Krassó-, Szörény-, Arad-, Hunyad;

VI. Bukarest-Ókirályság.

Minden körzet élén körzeti bizottság és iroda van, melynek tagjai: a politikai felelős, 1-1 férfi, női, ifjú- és földész szervező, egy sajtófelelős, egy gazdasági felelős és minden megye politikai felelőse, valamint az iroda tisztviselője.

5. Gaál Gábor megállapítja, hogy anyagi helyzetünk mindmáig rendezetlen. A függetlenítések, a választások, a központ működése nagy összegeket igényel. A pénzügyi bizottság Bukarestben nem tudta keresztülvinni annak ellenőrzését, hogy mennyi jár nekünk a régi szerződésből. Ezért javasolja, hogy a pénzügyi bizottság

az elnökség által kijelölt politikai felelőssel együtt derítse ki, hogy az összeget inkasszálja. Javasolja továbbá, hogy a Romacomtól[270] távolítsuk el azokat, akik annak működését akadályozzák, adjunk a Romacomnak megfelelő politikai támogatást. A Corvinus vállalatot[271] helyezzük megfelelő politikai felelős ellenőrzése alá, hogy állapítsuk meg, hogy az MNSZ kárára nem végez-e olyan üzleteket, amelyekből nehezen elkerülhető botrány lesz. A Corvinus a behozott lapokért irtózatos árakat szed, amelyeket az MNSZ nem fedezhet. Gazság, hogy a *Ludas Matyi* itt 3000 lej. A Corvinustól nem kapjuk meg azt, ami szerződésszerűen jár. Az ellenőrzés hosszú hónapok óta húzódik.

Kurkó Gyárfás javasolja, hogy felelős ember utazzék Pestre s állapítsa meg, hogy milyen üzleteket kötöttek ott, és milyen feltételek mellett hozzák be a lapokat.

Dr. Csákány Béla javasolja, hogy a Gaál Gábor által javasolt ellenőrzés megejtésére Antal Dániel és Pletkovits József menjenek le Bukarestbe,[272] és azután Antal Dániel utazzon fel Pestre.

A végrehajtó bizottság egyhangúlag elhatározza, hogy Pletkovits József és Antal Dániel utazzanak le Bukarestbe, vizsgálják felül az összes vállalatok működését, az összes szerződéseket és a központi végrehajtóbizottságnak tegyék meg a helyzet orvoslására a javaslataikat. Antal Dániel utazzon fel Pestre is. Czikó Nándor felelős azért hogy a Romacomnak s vállalatainak Bukarestben megfelelő politikai támogatást adjon.

6. Dr. Csákány Béla javasolja, hogy a határozatok végrehajtásának ellenőrzésével a központi iroda bízassék meg és dolgoztassék ki utasítás a szervezeti szabályzat fegyelmi rendelkezéseinek alkalmazására.

A végrehajtó bizottság egyhangúlag elhatározza, hogy a határozatok ellenőrzését a központi iroda végzi és dr. Csákány Bélát és dr. Takáts Lajost megbízza az ellenőrzés módjának, továbbá a fegyelmi utasításainak a kidolgozására.

7. Balogh Edgár azt kívánja, hogy a bizottság állapítsa meg, hogy a Thury Bálinttal szemben, mint főrendező a székelyudvarhelyi nagygyűlésen helyesen járt el, és csak kötelességét teljesítette.

Kurkó Gyárfás javaslatára a végrehajtó bizottság egyhangúlag megállapítja, hogy külön bizottság kiküldésére nincs szükség, mert a tények a végrehajtó bizottság minden egyes tagja előtt ismeretesek s egyhangúlag a következő határozatot hozza:

Megállapítja, hogy Thury Bálint meggondolatlanul cselekedett, de tette nem volt ártalmas, sőt hozzájárul ahhoz, hogy tömegeink éberségét felkeltse. Balogh Edgár felindulásában nevezte őt agent-provocateur-nek s ezt a felindultságában elkövetett tévedését ma belátja. Balogh Edgár kijelentése is tehát jóhiszeműségből származott.

8. Kurkó Gyárfás javasolja, hogy tegyünk konkrét intézkedéseket azok ellen a társadalmi egyesületi vezetőségek ellen, amelyek egyesületeikben reakciós, demokrácia ellenes tevékenységet tűrnek.

A végrehajtó bizottság egyhangúlag elhatározza, hogy időközi bizottság kinevezését kéri a kolozsvári „Társadalom"[273] és a „Mágnás Kaszinó"[274] élére.

Döry Erzsébetet, mint a szociális ügyosztály vezetőjét felelőssé teszi azért, hogy a legrövidebb időn belül gyűjtse össze egész Erdélyből a társadalmi egyesületek adatait, hogy megállapíthassa a végrehajtó bizottság, hogy még milyen társadalmi egyesületeknél lesz szükség hasonló intézkedésekre.

9. A végrehajtó bizottság egyhangúlag elhatározza, hogy az elnökség a kormánytényezőkkel való érintkezés felvétele céljából leutazik Bukarestbe.

10. A végrehajtó bizottság egyhangúlag elhatározza, hogy Balogh Edgár, mint a központi választási iroda felelőse, dolgozza ki a választási hadjárat tervét. A választási bizottsághoz Balogh Edgár mellé kijelöli dr. Takáts Lajost.

A képviselői jelöléseket az elnökség fogja a végrehajtó bizottság elé terjeszteni, annak figyelembe vételével, hogy a képviselőségi munkára való kirendelést jelent, minden megyei lista élén központi ember legyen, megfelelő román nyelvtudással.

11. A végrehajtó bizottság megbízza Balogh Edgárt a kongresszus anyagának sürgős sajtó alá készítésével. Az összeállított anyagot Takáts Lajos lefordítja román nyelvre, hogy románul is kiadjuk.

12. A végrehajtó bizottság az ifjúsági plakát tervét jóváhagyja s elhatározza, hogy abból 10.000 darabot rendel.

13. A végrehajtó bizottság jóváhagyólag tudomásul veszi Balogh Edgár jelentését a július 27-28-án Segesváron tartandó Petőfi-ünnepségek, valamint az országosan megrendezendő Petőfi-hét előkészületeiről.

14. A végrehajtó bizottság 1.500.000 lejt szavaz meg a Kolozs megyei tanító tanfolyam számára.

15. A végrehajtó bizottság kimondja, hogy a mezőgazdasági főiskola ügyében társadalmi küldöttség menjen le Bukarestbe.

16. A végrehajtó bizottság kimondja, hogy a CASBI központjánál el kell járni, hogy az üres magyar kastélyokat helyezze az MNSZ, illetve az általa javasolt személyek gondnoksága alá. A közművelődési ügyosztály írja össze a kérdéses kastélyokat és az adatokat sürgősen bocsássa a bukaresti iroda rendelkezésére.

17. A végrehajtó bizottság elhatározza, hogy sürgősen meg kell tenni a lépéseket egy női[275] és egy ifjúsági folyóirat engedélyezése iránt.

270 A Romacom Rt. (Román–Magyar Kereskedelmi Társaság), mint „népi részvénytársaság" létesítéséről az 1946. május 10-11-én Brassóban tartott gazdasági tanácskozáson hoztak határozatot. A ROMACOM-nak köszönhetően az MNSZ kezébe került a Magyarországról történő könyv- és filmbehozatal kizárólagos joga. Böszörményi Sándor szerint nem fejtett ki érdemi tevékenységet.

271 A „Corvinus" az MNSZ tulajdonát képzete, 1946 elején hozták létre. A Magyarországról importált könyvek és a lapok terjesztésével foglalkozott.

272 Lásd a következő iratot.

273 A Társadalmi Kör székhelye Kolozsváron a Majális utcában volt. A nem szabadkőműves elit legfontosabb szórakozó helyeként tartották számon.

274 A kolozsvári Mágnás Kaszinót 1833-ban alapították. Székhelye az egykori Városháza mellett volt.

275 A nőknek szóló folyóirat (*Dolgozó Nő*) 1945. március 8. óta megjelent. Az ifjúsági hetilap (*Ifjúmunkás*) első száma csak 1948. március 8-án látott napvilágot.

18. Az ifjúsági kongresszus időpontját augusztus 23-ára Marosvásárhelyre,[276] a női kongresszus időpontját augusztus 16–18. napjaira Temesvárra teszi.

19. Az ügydarabok aláírására vonatkozólag a végrehajtó bizottság úgy határoz, hogy a leveleket az elnök vagy helyettese és az ügyosztály vagy bizottság élén álló felelős végrehajtó bizottság tagok írják alá.

20. A székelyudvarhelyi nagygyűlésnek az ifjúsági munka terén hozott határozata végrehajtására a végrehajtó bizottság egyhangúlag a következő határozatot hozza:

1.) A Népi Szövetség ifjúsági csoportja a következő elnevezéssel bír: A Romániai Magyar Népi Szövetség Ifjúsága, románul *Tineretul Uniunii Populare Maghiare din România*. A megyei és helyi ifjúsági csoportok bélyegzőin e felirat mellett feltüntetendő az illető megye, vagy a helység neve.

2.) Az ifjúsági csoportok tagjaik számára külön tagsági könyvecskét állíthatnak ki 14 éves életkortól felfelé. 18 éves életkoron felül azok, akik az ifjúsági csoportok munkájában részt vesznek, a csoport részéről külön tagsági könyvecskét kapnak.

3.) Az ifjúsági csoport levelezését is a csoport vezetője és az illető szervezet elnöke írja alá.

4.) Az ifjúság önálló rendezvényeinek jövedelme az ifjúsági csoportot illeti. A szervezet oly rendezvényeiből, amelyekben az ifjúság is közreműködik, az ifjúsági csoportoknak megfelelő rész biztosítandó.

Az ifjúsági csoport 14–18 éves tagjaitól befolyó tagsági díjak teljes egészükben az ifjúsági csoportot illetik. A 18 éven felülieknél azoktól, akik az ifjúsági csoport tagsági könyvecskéjével is rendelkeznek, a csoport a szervezetnek fizetendő rendes tagsági díjon kívül a maga számára külön tagsági díjat szedhet.

A helyi ifjúsági csoport mindennemű jövedelmük 30%-át küldik be a megyei szervezetek ifjúsági csoportjainak, amelyek a hozzájuk befolyt összegek 50%-át küldik be az országos központ ifjúsági bizottsága számára.

Fenti rendelkezések figyelembe vételével az ifjúsági csoport pénzét a szervezetek pénztárai külön számlákon kezelik s ezek felett az ifjúsági bizottságok rendelkeznek.

5.) A központi ifjúsági bizottsághoz függetleníti Sztupjár Fekete Lászlót.[277]

21. A végrehajtó bizottság egyhangúlag elhatározza, hogy a Haladó Ifjúság mintájára az MNSZ számára közjogi jogi személyiséget kér s a határozat végrehajtásával felelősen megbízza Takáts Lajost.

22. Elhatározza, hogy az összes ügyosztályok dolgozzák fel az elmúlt évi kongresszus határozatai alapján, valamint az irattárban rendelkezésre álló összes adatok alapján mindazokat az eredményeket, amelyeket népünk javára szereztünk s a román demokráciával karöltve megvalósított. A legpontosabb adatszerű feldolgozásra van szükség, a vonatkozó minisztériumi rendeletek számával, a *Hivatalos Lap*ban való megjelenésének feltüntetésével, az internáló táborokból kiengedett személyek számának a besorolt személyek és kategóriák számának pontos megjelölésével stb. Az összeállítás haladéktalan feldolgozásáért minden ügyosztályvezető felelős.

23. A végrehajtó bizottság üléseit, mint eddig, minden szerdán tartja a Kolozsváron lévő tagok részvételével. Havonta legalább egyszer minden vidéki tag behívásával teljes végrehajtó bizottsági ülést tart.

24. A jogügyi iroda mellett, annak kebelén belül statisztikai irodát létesít, amelynek szervezésével megbízza dr. Takáts Lajost.

25. Miután Czikó Nándor elfoglaltsága nem nyújt módot arra, hogy a központi agrárbizottságban[278] állandó munkát végezhessen, a végrehajtó bizottság elhatározza, hogy a központi agrárbizottságba Kálmán Elek közjegyzőt delegálja, aki a bukaresti irodának minden ülésről referálni tartozik s a bukaresti irodán keresztül kapja meg az utasításokat. E határozatot dr. Kálmán Elekkel dr. Takáts Lajos közli.

26. Dr. Csákány Béla jelenti, hogy az aradi *Jövő* közlése szerint Aradon a hatóságok a nemzetiségi bevallás megtételére hívják fel az embereket: tekintettel a készülő új nemzetiségi törvényre, ennek a régi nemzetiségi törvényen alapuló intézkedésnek a mostani végrehajtását időszerűtlennek tartja. A végrehajtó bizottság egyhangúan elhatározza, hogy a jogi- és közigazgatási ügyosztály a bukaresti irodán keresztül tegye meg a lépéseket, hogy a belügyminisztérium utasítsa a hatóságokat a jelentkezések megszüntetésére.

27. Dr. Csákány Béla jelenti, hogy szervezeteink jelentése szerint a rendészeti közegek több helyen bekérik az MNSZ vezetőségi tagjainak névsorát. Ezzel kapcsolatban a végrehajtóbizottság a következőket határozatot hozza:

1. Szervezeteink utasítandók, hogy amennyiben a rendészeti hatóságoktól ilyen megkereséseket kapnak, kérjék, hogy ezt a rendeletet adják ki nekik írásban, hogy annak másolatát a központtal közölhessék. Noha a vezetőségek névsora nem titok, mert ez választások után a sajtóban is megjelenik, de a végrehajtó bizottság nem tartja megengedhetőnek, lévén az szervezeti kérdés, hogy a rendészeti hatóságok számára milyen módon adjuk ki a névsorokat.

2. A bukaresti iroda útján felvilágosítást kér a belügyminisztériumtól a rendelkezés mikéntjére és céljára vonatkozóan.

Több tárgy nem lévén, Elnök az ülést berekeszti.

K. m. f.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 143/1946. 23–28. f. Gépelt jegyzőkönyv.

276 A kongresszust augusztus 30-án és szeptember 1-jén rendezték meg Marosvásárhelyen.

277 Az ifjúsági munka megerősítése érdekében megszervezett két napos marosvásárhelyi ifjúsági konferencián elfogadott határozat megerősítette az MNSZ keretében működő ifjúsági csoportok önállóságát. A határozatot lásd: ANIC, f. 27. UPM, d. 145/1946. 3. f.

278 A Központi Agrárreform Bizottság volt a legfelsőbb fórum, amely elbírálta az agrárreform során keletkezett sérelmeket.

40.
Jelentés Antal Dániel országos alelnöknek és Pletkovich József az ellenőrző ügyosztály vezetőjének 1946. július 25. és 30. közötti bukaresti ellenőrzéséről

1946. július 25-én megérkezve Bukarestbe, felkerestük az MNSZ kirendeltségi irodáját, ahol érdeklődésünkre azt a választ kaptuk, hogy Czikó Nándor még nem érkezett vissza Bukarestbe. Vajda István pedig nem tartózkodik a fővárosban, ahova csak hétfőn este fog visszaérkezni.

Július 26-án reggel felkerestük az MNSZ irodáját, és a közben hazaérkezett Czikó Nándort megkértük, hogy az ellenőrzés megejtésénél legyen a segítségünkre, és jöjjön velünk a Corvinushoz.[279] Czikó Nándor azonnal telefonösszeköttetést keresett Csere Lajossal, aki a Corvinus cégnél az MNSZ érdekeit képviseli, és közölte vele, hogy jó ismerőse fel fogja keresni és legyen mindenben segítségükre, valamint közölje azt is, hogy hol és mikor állhat nevezetteknek a rendelkezésére. Mire Csere Lajos azt a választ adta, hogy az Optima cég irodájában van, és ott szívesen áll rendelkezésre.

Erre ketten felkerestük Csere Lajost, és közöltük vele, hogy az MNSZ központi végrehajtó bizottság megbízásából jöttünk a Corvinusnál lévő érdekeltségünk ellenőrzésére, annál is inkább, mert eddig ez nem történt meg, és a mai napig sem jelentést, sem semmiféle elszámolást nem kaptunk. Csere Lajos erre azt közölte, hogy most van munkában egy kimutatás, amely a forgalomba hozott lapok elszámolását tartalmazza, ez év április végéig, és ezt az elszámolást a délután folyamán rendelkezésünkre fogja bocsátani. Kértük, hogy ne csak az elkészítendő kimutatást, hanem a bizományosokkal történt elszámolásokat is bocsássa a rendelkezésünkre, hogy az is ellenőrizhető legyen. Megígérte, hogy mivel terjedelmük miatt az összeseket nem tudja majd elhozni, azokból is elhozza a többi bizományos elszámolást és átadja a kimutatással egyidejűleg.

Innen felmentünk a Corvinus vállalat irodájába, ahol Kabdebó [?] igazgatóval szintén közöltük jövetelünk célját, aki kijelentette, hogy a Corvinussal kapcsolatban készségesen bocsát minden adatot a rendelkezésünkre, a többi érdekeltséget illetőleg meg várjuk meg Vajda hazajövetelét, amikor együttesen fogjuk majd a továbbiakat megbeszélni.

Még aznap este megkaptuk az ígért kimutatásokat 1945 októberétől 1946 április hónapokra és 10 bizományosnak az elszámolását. Ezeket ellenőrizve kisebb számbeli hibáktól eltekintve a kimutatásokat rendben lévőnek találtuk. Újabb adatok elkészítését is kértük, és ezeket a bekövetkezett vasárnap miatt csak hétfőre kaphatjuk meg, és a könyvekbe is csak akkor nyerhetünk betekintést. Ennek megtörténte után visszatértünk a vállalat és érdekeltségünk érdemi eliberálására.

279 Lásd az előző irat lábjegyzetét.

Július 27-én és 28-án Corvinustól kapott kimutatásokat a bizományosok elszámolásaival leellenőriztük, és számbelileg lerovancsoltuk. Az ellenőrzés kiterjedt minden egyes bizományos októbertől áprilisig időig megejtett elszámolásra. Az elszámolások kizárólag az újságokról szólottak, könyvek eladása ezekben az elszámolásokban nem szerepelt.

Július 29-én. Reggel telefonon megkértük Vajda Istvánt, hogy a Fülöppel megejtendő elszámolás érdekében álljon a segítségünkre. Vajda azt válaszolta, hogy tekintettel, hogy csak most jött meg, és igen tömött munkaprogramja van, csak fél egykor tud a rendelkezésünkre állani, és akkor szívesen lát. Mi addig az időt felhasználni kívántuk és felkerestük a Corvinust, ahol Kabdebóval folytattunk újból megbeszélést. Kabdebó a következőkről informált.

Tájékoztatásul közölte a június havi lapforgalmat. *Új Szó*ból eladtak 1375 darabot. *Népszavá*ból[280] 1544-et, a *Szabadság*ból 1670-et, *Szabad Nép*[281] 1320, *Színház* 1702, *Ludas Matyi* 4750, *Figyelő* 3430 és *Jövendő*ből 3000 darabot.

A visszamaradt képeslapok cca egy vagon, még ma is vagyont képviselnek, mert ezeket 2–3 darabontként összefűzve fogjuk a karácsonyi évadban jól értékesíteni.

A behozott könyvek legnagyobb része még raktáron van. Eddig mintegy bruttó 150 millió értékűt adtunk el, és azonkívül egyes bizományosainknál is vannak eladásra kiküldve (pl. a Józsa Ahenaeumnál[282]).

Közölte tovább, hogy a lapforgalom május hónapban visszaesett, de június hónap már megint emelkedést mutat. Míg az áprilisi bruttó lapbevétel 222 milliót tett ki, addig a május csak 142 millió, és a júniusi megint már 165 millió bruttó bevételt jelentett.

Innen fél 1 órakor visszamentünk Vajdához, aki a megbeszélés rendjén a következő tájékoztató adatokat bocsátotta rendelkezésünkre.

A Corvinus (cca 40 millióval) eddigi kötelezettségének körülbelül eleget tett.

A Fukaro (Fülöp, Kaufman és Roth)-val fennálló szóbeli megállapodás szerint az MNSZ-nek 3% jár a forgalom után. Eddig mintegy 130 milliót inkasszáltam tőlük.

A Magyar Nemzeti Parasztpárttól[283] 10 milliót szedtem be.

Van még járandóságunk a Banca Impexnél és a Fukaronál is, akikkel az elszámolást csak Fülöp hazaérkezése után (jelenleg Svájcban van) tudom megejteni. Az elszámolásra fogom kérni Antal alelnök jelenlétét is.

Van még egy üzletünk lebonyolítás alatt a Cartea Russa-val[284] is só és könyvszállítással kapcsolatban.

280 A Magyarországi Szociáldemokrata Párt hivatalos lapja.
281 A Magyar Kommunista Párt hivatalos lapja.
282 Az 1944. december 1-én életre hívott Józsa Béla Athenaeum egyesületről, illetve kiadóról van szó.
283 Helyesen Nemzeti Parasztpárt, 1944. decemberében belépett a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba és tagja volt az Ideiglenes Nemzeti Kormánynak is. Az 1945. november 4-i nemzetgyűlési választásokon csak a szavazatok 7%-át szerezte meg. Szavazótáborát a tiszántúli szegényparasztság és a népi írók hatása alatt álló értelmiség alkotta.
284 Cartea Rusă – Orosz könyv, folyóirat- és könyvkiadó vállalat a szovjet szépirodalom és politikai

Kérésünkre megígérte, hogy a Corvinus, illetve jogelődjének a Libertassal kötött megállapodás másolatát elkészítteti, és rendelkezésünkre fogja bocsátani.

Antal Dániel feltette a kérdést, hogy ismertesse hogy is áll a helyzet a Balkán Bizottság[285] megalakulásával kapcsolatban. Vajda István előadja, hogy felkereste őt Román Ferenc a Balkán Bizottság budapesti titkára, aki ismertette a Balkán Bizottság romániai felállításának a tervezetét. A Balkán Bizottság foglalkozna közgazdasági, kulturális kérdésekkel és ezeknek az ügyleteknek a szükséges beindításához ismerni kell a vezetőség névsorát. Groza Péter min. elnök támogatását ígérte meg, és hozzájárult ahhoz, hogy a vezetőség a következőkből álljon: elnök Xenopol, alelnökök: Fülöp Sándor, Suciu Camill és Vajda István. Vajda István hozzáfűzi, hogy ő az egészet nem tekinti komoly dolognak. Román Ferenc ajánlkozott, hogy ennek a főtitkári állását neki adják, amit Vajda István az MNSZ nevében megtagadott, indokolva azzal, hogy a főtitkár feltétlenül román állampolgár kell legyen.

Antal Dániel feltette a kérdést, hogy áll a Maraton film ügye. Vajda a következőben ismerteti. A Maraton film bejegyzett cég, amelynek tulajdonosa az MNSZ, illetve Csere István. A későbbi viták elkerülése miatt Csere Vajdának rendelkezésére bocsátott egy okiratot, amelyben teljhatalmú képviselettel bízta meg. A szakszervezeti tanács Cserét, mint a Maraton vállalat tulajdonosát nem fogadta el, azzal az indoklással, hogy nem szakember és utasította, hogy szakembert vegyen be a vállalat vezetésébe. Vajda István érdeklődésére a Rabinovici nevű filmszakembert ajánlottak, mint olyant, akivel a tárgyalásokat érdemes megkezdeni. A Maratonnal kapcsolatban ajánlaj, hogy du. Váli Magdával vegyük fel az érintkezést, ahol a részletekben is eredménnyel tárgyalhatunk.

Vajda telefonon felhívta Váli Magdát, és a megállapított időpontban vele együtt felkerestük Váli Magdát. A Váli Magdával lefolytatott megbeszélés eredménye a következő:

A Maraton filmvállalat körüli akadályok miatt a beérkezet Tanítónő filmet a Pathé filmvállalattal cenzúráztatta, és így ez a film még a Pathé neve alatt fog futni, a jövedelem 50%-át az MNSZ meg fogja kapni. A filmet csak ősszel, a szezon megkezdésekor fogják forgalomba hozni, mert a nyári szezonban anyagilag nem lenne kihasználható. Jelenleg egy kópia áll rendelkezésre, de kapunk még egy kópiát, úgy, hogy a film két helyen fog állandóan futni. (Egy a Regátban és egy Erdélyben.)

Közölte továbbá, hogy még le fog kötni több jó magyar filmet, és külföldieket is a Maraton filmvállalat részére, és ezek 50–50%-ban fognak futni. Közölte továbbá, hogy az azután elkészítendő összes magyar filmeket már előre lekötötte, és azok is a fenti értelemben fognak piacra kerülni.

propagandakiadványok terjesztésére hozták létre.

285 1946 nyarán a vámunió-, illetve föderációpártoló fórumként Budapesten megalakították *a Dunai Munkaközösséget,* amelynek sajtóorgánuma a *Köztársaság* címmel megjelenő hetilap volt. A lap beköszöntő számában az emigrációból hazatérő Károlyi Mihály ismertette a föderációs elképzeléseit. A második világháború után a Duna-menti kisállamok föderációs törekvéseire bővebben lásd: *Gyarmati,* 2005.

Javasolja az MNSZ-nek, hogy kizárólagos jogát tartsa fel magának, hogy a Magyarországból turnéra jövő művészek beutazási és működési engedélyét csak az MNSZ jóváhagyásával lehessen kiadni. Ezzel lehetne biztosítani azt, hogy a beutazó magyar művészek a magyar művészet tényleges képviselői legyenek. Ezzel kapcsolatban az MNSZ ezekből a művészeti turnékból bizonyos %-ot teljes joggal kiköthetne magának.

Június 30-án ismét felkerestük Vajda Istvánnal a Fukarot, ahol Kaufmannal folytattunk le megbeszélést. Vajda István előttünk közölte Kaufmannal, hogy a külkereskedelmi hivatal által a rendelkezésére bocsátott adatok szerint a cégtől az MNSZ-nek cca 6 és 1/2 milliárdnyi forgalom után jár a szóbelileg megállapodott 3%. Kaufmann az adatokat elismerte azzal, hogy szerinte a júliusi forgalommal együtt valószínűleg nagyobb volt a forgalom, mint a Vajda által közölt adatok.

Kaufmann szerint az eddigi forgalom főbb tételei kivitelben 160 vagon só, 20 vagon fa és cca 40 vagon vegyi nyersanyag, míg a behozatal főbb tételei 150 vagon tengeri, villanykörték, mezőgazdasági cikkek és könyvek.

Itt Antal Dániel azt a kívánságát adta elő, hogy 35 millióra lenne szüksége. Erre azt közölte, hogy Fülöp, aki a disponálásra jogosult[286] Svájcban van, és Budapest útján vele e tárgyban is érintkezésbe fog lépni. Ezt az összeget néhány nap múlva fogják Vajda rendelkezésére bocsátani. Kért továbbá arra, mivel ily nagyobb összegek nem állanak rögtön rendelkezésére, hogy jövőben a pénzigényeinket legalább 8 nappal előbb jelentsük be, hogy kellő időben megkaphassuk.

Romacom[287] *ügy.* A Romacomnál a helyzet ma a következő. Eddig gazdasági, illetve üzleti vonalon nem történt semmi. A cégnek még a könyvei sincsenek hitelesítve, annál kevésbé felfektetve.

A cégnek alaptőkéjébe egy lej sem folyt be. Ezzel szemben bérelt a cég az MNSZ pénzéből 4 szobából álló helyiséget, 4.000.000 lejért, azonkívül 920.000 lejes villanyszámla és 905.000 lejes telefonszámla vár kifizetésre. A helyiséget Roxin dr. a nemzeti parasztpárt egyik vezéregyéniségétől bérelték ki. Ottlétük alatt megérkezett a háztulajdonos családjával, és az egész helyiséget úgy használta, mintha az nem lenne bérlemény tárgya. A bérleti szerződést nem láttuk, nem tudtuk megállapítani, ki kötötte azt, és mik tulajdonképpen a bérlő jogai, és mik a kötelességei.

Eddig a Romacom az MNSZ (Economátja) pénzéből felhasznált 5 milliót meghaladó összeget. Üzleti tevékenysége semmi, de még a törvényes rendelkezéseknek sem tett eleget. Ezt a kérdést a legrövidebb idő alatt meg kell oldani, valamely formában, mert az MNSZ-nek igen kellemetlen erkölcsi, esetleg anyagi hátrányai lehetnek, aminek az MNSZ-t kitenni nem szabad.

Ennek figyelembe vételével tesszük a következő javaslatot.

286 Intézkedési joggal bír.

287 Lásd a 39. sz. irat jegyzetét.

1. Szükségesnek látjuk a Romacom igazgatóságába Czikó Lőrincz beválasztassék. Egyrészt hogy az MNSZ érdekei kellő védelemben részesüljenek, másrészt tudása, az összeköttetései a vállalat érdekében hasznosíthatók legyenek.

2. A Romacom az eredeti elgondolás szerint ne csak rideg üzleti vállalkozás legyen, hanem kapcsoljuk be a kisiparosok és kereskedők ügyeinek bukaresti lebonyolítását is az üzemtervbe, hogy ezáltal megkímélhessük iparosaink és kereskedőinket egyrészt attól, hogy ügyes-bajos dolgainkkal személyesen kelljen Bukarestbe menniük, és a helyzettel ismeretlenek lévén ne kerüljenek kijárók és őket kiuzsorázó ügynökök kezeibe. Ügyeiket - természetesen díjazás ellenében - a Romacom vállalja elintézésre.

3. Végül ugyancsak Czikó Lőrinczet ajánljuk a Román-Magyar Kereskedelemi Kamara főtitkára állására, mint jelenleg erre általunk legmegfelelőbbnek tartott testvérünket.

4. Végül bízassék meg Sigmond Ákost a bukaresti vállalatoknál az ellenőrző osztály részére szükséges adatok és havi kimutatások beszerzésével, valamint a filmvállalatnál a helyi pénzforgalom ellenőrzésével és inkasszálásával.

Jelentjük továbbá, hogy a vállalatoknál lévő érdektelenségeink pénzügyi helyzetéről, a még szükséges adatok és kimutatások beérkezte után jelentésünket külön fogjuk megtenni.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 142/1946. 1-4. f. Gépelt feljegyzés.

41.
A bukaresti magyar misszió tanácsosa, Gyöngyössy István jelentése Magyarország külügyminiszterének az erdélyi magyar „aktivisták" politikai elképzeléseiről

Bukarest, 1946. augusztus 1.

Kétségtelen, hogy az erdélyi magyarság széles tömegei még ma sem ocsúdtak fel ama súlyos csapás alól, amelyet számukra a külügyminiszterek párisi döntése jelentett.[288] Közvetlenül a döntés után a romániai magyar közvélemény nagy része még bízott abban, hogy az a békekonferenciánál, mint legfelsőbb fórumnál „megfellebbezhető" lesz, ma azonban ezek a remények erősen elhalványodtak és az itteni romániai[289] ösztönösen érzi, hogy le kell számolnia az adott helyzettel, és ennek keretében kell megteremtenie és biztosítania a maga számára nemzeti létének alapjait és lehetőségét. A romániai magyarság mind nagyobb része, olyan elemek is, melyek osztályhelyzetük és neveltetésük folytán eddig tartózkodó vagy éppen ellenkező álláspontot foglaltak is el a Népi Szövetség által kezdettől fogva képviselt eme vonallal szemben,[290] a nemzeti lét és prosperitás biztosítására egy utat és lehetőséget lát: a román népi demokráciával és különösen ennek balszárnyával: a Román Kommunista Párttal való mind szorosabb együttműködést.

Nyilvánvaló, hogy a ma is rendkívül éber román sovinizmus állandó és húsbavágó zaklatásainak egyébként kiszolgáltatott kisebbségi állampolgár csak a kommunista párt révén, valójában csak ennek keretein belül találhat védelmet.[291] Ezt természetesen látják és tudják az ún. történelmi pártok is, melyek éppen ezen a területen, melyet a legsebezhetőbbnek tartanak, támadják a leghevesebben a kommunistákat. Azt állítják a kommunista pártról, hogy a románsággal szemben a kisebbségek, különösen a magyarság és zsidóság érdekeit képviseli, és ezt mindjárt meg is okolják azzal, hogy a párt vezető káderei, és így irányítása kisebbségi kézben van.[292] A történelmiek suttogó választási agitációja is elsősorban ezen argumentum felhasználására épít: óvakodjatok a kommunistáktól, mondják,

288 A Külügyminiszterek Tanácsa Románia Területi Bizottságának május 7-i ülésén a 2. bécsi döntés előtti román-magyar határ visszaállításáról született döntés.

289 Kézzel beszúrva „magyarság".

290 Lásd például Böszörményi Sándor estét, aki a két világháború között a Romániai Nagyiparosok Országos Egyesületének Erdélyi-Bánáti ügyvezető igazgatójaként tevékenykedett, és 1946. áprilisában elvállalta a ROMAGÁT vezetését.

291 A lenti táblázat jól illusztrálja, hogy a május 7-i döntés után megnövekszik az MNSZ taglétszáma, ellenben az újonnan csatlakozók mindegyike, sőt a régi tagok egy része egyúttal az RKP-ba is beiratkozott. A táblázat Sárándi Tamás: *A Magyar Népi Szövetség a számok tükrében* c. tanulmányából származik (Kézirat).

Hónap	MNSZ	ebből RKP-tag	%
1946. április	39.752	1160	2,91
1946. május	39.929	1160	2,90
1946. június	40.146	1946	4,84

292 Az RKP országos vezetésében valóban több magyar vagy zsidó származású káder volt, például Luka László, Ana Pauker.

nincsen szükség arra, hogy ezeknek cégére alatt a románok Romániájában az idegenek uralkodjanak. A mindig is xenophob hajlandóságú erdélyi román parasztság tekintélyes részére ez az érv nem is téveszti el hatását, sőt az erdélyi munkásság román nemzetiségű része sem marad vele szemben teljesen érzéketlen. Ennek oka nyilvánvalóan az, hogy Erdélyben a román munkásság többsége félig még paraszt, nem csak eredetét, hanem életformáit tekintve is, ennélfogva távol áll még attól az intellektuális színvonaltól, mely akár az erdélyi magyar nagyüzemi munkást jellemzi. (Mellesleg megjegyezve, nyilván ez az oka annak is, hogy a munkáspártokba már beszervezett félparaszti román elemek egy része is titokban Maniuék felé kacsintgat, minek érdekes és jellemző példáit magamnak is volt alkalmam a közelmúltban szociáldemokrata román munkások részéről tapasztalni.)

Visszatérve azonban arra az állításra, amellyel a történelmiek agitációjukban elsősorban operálnak, hogy t.i. a kommunista párt kisebbségi vezetés alatt áll, és így preponderens[293] szerepe az ország irányításában voltaképpen egyes magyar elemek döntő befolyását jelenti a román ügyekre, meg kell állapítani, hogy ez pszichológiailag egyébként érezhető módon a magyarság egyes rétegeiben is tudatossá válik. Éppen ez a jelenség az, amit érdemes kissé közelebbről megvizsgálni. A magyarság nagy többségében természetesen mindez csak annyiban jelentkezik, hogy az egyébként másodrangú kisebbségi állampolgár a párton belül egyenrangúnak, vagy éppen vezetőnek érzi magát, ami elviselhetővé teszi számára a kisebbségi létet, a kommunista párti mivoltából folyó superioritás kiegyensúlyozván a kisebbségiként elszenvedni kényszerült nyomást.

Vannak azonban olyan, rendszerint ideológiailag még meg nem ülepedett kommunista magyar elemek is, akik a fentebb ismertetett körülményekből messzemenő következtetéseket vonnak le, és azt az elégedetlenséget és csalódást igyekeznek ily módon levezetni és ellensúlyozni, amit a békeszerződéseknek a határok kérdésében várható döntése keltett. Ezeknek inkább ösztönös és részleteiben még ki nem jegecesedett, éppen ezért nehezen összefoglalható gondolatmenete nagyjából a következő:

A románság nagy és döntő többségében még paraszti nép, fő foglalkozása még hosszú ideig a földművelés és pásztorkodás lesz. A magyarság ezzel szemben már elérte azt a fejlődési fokot, amely mellett magától értetődő az a törekvése, hogy az agrártermeléstől az ipar, a falutól a város, a mezei munkától a gyárak felé orientálódik. Ezt bizonyítja az a demográfiai mozgalom is, amely Erdélyben a legutóbbi évtizedekben végbement. A magyarság fokozatosan elhúzódott egyrészt a regáti, másrészt a trianoni Magyarországon levő ipari centrumok felé, helyét a földművelő hajlandóságú románok foglalták el. Nyílván aláhúzza még a magyarság eme természetesnek mondható törekvését az a tény is, hogy a legújabb román földreform során a magyarság alig jutott földhöz.[294] Mindezek folytán számolni

293 Preponderáns - túlnyomó, túlsúlyban levő (lat.)
294 A földreform során elkövetett magyar sérelmekre lásd a 9., 17-18. és a 24-25. sz. iratok és azok lábjegyzeteit, valamint: *Vincze*, 1996.

kell azzal, hogy Erdélyben a magyarság száma továbbra is csökkeni fog és azzal is, hogy az elvándorlás a legkisebb ellenállás irányában, tehát az ókirályság ipari centrumai felé fog javarészt történni.

Ez a folyamat együtt járván a fejlődéssel, megállíthatatlan és így annak, aki magyar politikát akar csinálni, számolnia is kell vele. Le kell vonni belőle a következtetéseket, amelyek voltaképpen nem is károsak a román államhatárokon belül élni kényszeríttet magyarságra nézve. Ma az országok erejét és politikai súlyát iparuk ereje és teljesítőképessége szabja meg. Nem vitás az sem, hogy a jövő fejlődési iránya az, hogy az ipari üzemek ügyvitelében a munkásságnak fokozott befolyás biztosíttasék, de ugyancsak fokozott lesz a jövőben a tanult ipari munkásság politikai befolyása is. Mindezt ki kell használni a magyarság érdekében. A magyar vezetőosztályok történelmi szerepüket eljátszották, az új elit, a magyar ipari munkásság gazdasági és politikai befolyása azonban olymódon fejleszthető az iparosodó Romániában, hogy az döntővé is válhatik. Ha - aminek ott éppen a határkérdés kedvezőtlen alakulása miatt mind több híve van - valóban létrejön egy magyar-román vámunió,[295] az iparibb jellegű, fejlettebb magyar gazdaság és a romániai magyar munkásság együttműködése folytán olyan gazdasági integráció jöhet létre, amelyen belül a magyar érdekek túlsúlya érvényesül, és ez hosszú lejáratra talán inkább szolgálja a magyarság igazi érdekeit, mint egy kielégítő megoldást amúgy sem hozható határkorrekció.

Az ismertetett gondolatmenet a fent elmondottak alapján oda konkludál, hogy az erdélyi magyarságnak fokozottan és aktívan be kell kapcsolódnia a román politikai életbe, nem csupán sérelmi politikát kell űznie (a romániai magyar politika feladatát éppen ezért nem szabad csupán a jogegyenlőség kivívására korlátozni, hanem törekedni kell arra is, hogy a magyarság, mely ma baloldali tömeget jelent, mind erősebben részt vegyen az ország politikai irányításában, legyen tettekkel tényezője a kormányzatnak és eme tevékenysége révén biztosítsa magának automatikusan a jogegyenlőséget, sőt bizonyos supremáciát. Magyar kisebbség Kelet-Közép-Európa minden államában él, - mondják ezek a magyar aktivisták - az előbb-utóbb Európa e részében kialakuló Dunai Konfederáció[296] vagy más integrálódás esetén már csak eme körülmény folytán is preponderáns befolyása lehet a magyarságnak különösen akkor, ha mint történelme szerencsés korszakaiban - a koreszme élén tud haladni.

Ismételten rá kívánok mutatni arra, hogy az ismertetett gondolatmenet összefoglalása semmiképpen sem precíz, aminthogy nem is lehet az, hiszen a kérdéses gondolatkör, mely nyílván a határkérdés ismert rendezése folytán, annak ellenhatásaként került előtérbe, inkább ösztönös, még csak kialakulóban van, összefoglalva még senki által nem lett (ez talán érthető okokból nem is volna

295 A magyar-román vámuniót Petru Groza vette fel először, amit a magyar kormányzat kétkedve fogadott. Azért is idegenkedtek Budapesten a vámunió gondolatától, mert ez semlegesítette volna a Romániával szemben megfogalmazott területi követeléseket. Bővebben lásd: *Lipcsey*, 1984. és *Gyarmati*, 2005.
296 *Gyarmati*, 2005.

kívánatos), viszont a romániai magyar közvéleményben kétségkívül érezteti hatását, mint az erdélyi magyarság radikalizálódásának egyik le nem kicsinyelhető tényezője. A történelmi pártokban tömörült román soviniszták érzik ezt, és azért koncentrálják főleg erre a pontra a baloldal elleni támadásaikat. A román kommunista párt, mely természetszerűleg tömegbázisát növelni és a támadási felületet csökkenteni akarja, igyekszik román vezető kádereket kinevelni, de a régi, képzett és fegyelmezett kisebbségi elemek vezető helyeken való szerepeltetésétől lemondani nem tud, és nem is akar. Ezt látszik legalább bizonyítani az, hogy Pătrăşcanu irányzatával szemben a párt Központi Vezetősége a Gheorghiu-Dej által képviselt, magyar szempontból sokkal konciliánsabb vonalat tette magáévá.[297]

Gyöngyössy [István] s. k.
min. o. tanácsos

MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945-1965., XIX-J-1-k, 19. doboz, 16/b. 2166/pol.-1946. Tisztázat.

297 Az RKP központi aktívájának június 22-i ülésén elítélték Lucreţiu Pătrăşcanut a június 8-i kolozsvári beszéde miatt, és egy nyilatkozatot adtak ki, amelyben az erdélyi magyar revizionizmussal együtt elítélték a román nacionalizmus megnyilvánulásait is. *Constantiniu,* 2001. 208-210. p. A gyűlés jegyzőkönyve: Uo. 157-211. p., valamint: A Román Kommunista Párt álláspontja a soviniszta és revizionista áramlatokkal szemben. *Gh. Gheorghiu-Dej elvtárs előadói beszéde...,* 1954.

42.
Jegyzőkönyv az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának üléséről, amelyen megvitatták a választási propagandát, a nemzetiségi törvényt és a csángó kérdést

Kolozsvár, 1946. augusztus 2.

Jelen vannak: Kurkó Gyárfás, Antal Dániel, Gaál Gábor, Fodor István, Lőrincz László, Szűcs Margit, Dőry Erzsébet, Balogh Edgár, Bányai László, Kacsó Sándor és dr. Takáts Lajos végrehajtó bizottsági tagok, továbbá Juhász Lajos a központi szervezőbizottság behívott tagja.

1. Kurkó Gyárfás elnök bejelenti, hogy bukaresti tárgyalásai során az a nézet alakult ki, hogy a Népi Szövetség az elkövetkezendő választásokon minden megyében külön listával induljon. A választási harc kellő előkészítésére a végrehajtó bizottság minden megyébe külön megbízottat küld ki.

Ennek alapján a végrehajtó bizottság a következőket bízza meg a választási harc megyei előkészítésével: Alsó-Fehér: Barabás Miklós; Arad: dr. Csákány Béla, helyettese Kővágó [*Mihály*]; Bihar megye: Czikó Lőrincz; Brassó: Jakab János; Csík: Kurkó Gyárfás; Kolozs: dr. Csőgör Lajos; Hunyad: Dubovszky Pál; Maros: dr. Nánási János; Udvarhely: Kacsó Sándor; Szatmár: Antal Dániel, Szilágy: Köteles István és Szűcs Margit; Háromszék: dr. Horváth Miklós; Szamos: Czikó Nándor; Nagyküküllő: Mezei Lajos; Kisküllő: Antal János; Temes: dr. Takáts Lajos, helyettese: Kiss Pál; Torda: Bende Béla; Krassó: Konrád Péter; Szörény: Faragó Sándor; Szeben: Thury Bálint; Beszterce-Naszód: Grauer Sándor; Fogaras: [...][298]; Máramaros: dr. Szöllősy Tibor.

Fent nevezettek azonnal kiszállnak a megyéjükbe és gondoskodnak arról, hogy a választási kampány a központi választási iroda utasításainak megfelelően azonnal beindíttassék.

Fent nevezetteket augusztus 7-ére konferenciára hívja be, hogy a választás előkészítése és levezetése szempontjából a szükséges utasításokat megkapják.

2. Balogh Edgár[299] írásban előterjeszti a választási iroda munkatervét, melyet a végrehajtó bizottság elfogad, azzal a módosítással, hogy a munkaterv VI. 1. pontjában foglalt megyei népgyűlések nem a választási hadjárat megnyitásakor, hanem annak befejezése előtt tartandók. Mindenütt a helyi szervezeteknél kell kezdeni a munkát és fokozatosan haladni felfele.

3. Antal Dániel felolvassa jelentését a bukaresti útjáról, melyet a végrehajtó bizottság tudomásul vesz, és az abban foglalt javaslatokat elfogadja.[300]

298 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.
299 Az MNSZ VB július 11-12-i ülésén Balogh Edgárt nevezték ki az MNSZ választási kampányfőnökének.
300 Lásd a 40. sz. iratot.

4. Kurkó Gyárfás bejelenti, hogy bukaresti tárgyalásai során a nemzetiségi törvényjavaslatunkat, egyes módosításokkal tárgyalási alapnak elfogadták. A jogügyi osztály a tárgyalások eredményeként a szükséges módosításokat ejtse meg.

5. Kurkó Gyárfás beszámol Márton Áron püspöknél tett látogatásáról, és annak a benyomásnak ad kifejezést, hogy a püspök álláspontja a csíksomlyói beszéde[301] óta megváltozott, remény van rá, hogy nem fog szervezetünk irányvonalával ellentétes álláspontot elfoglalni.[302]

6. Kurkó Gyárfás bejelenti, hogy a moldvai csángók helyzetének a választásokkal kapcsolatos kivizsgálására Czikó Nándor a napokban leutazik Bacău és Roman megyékbe, kéri azonban, hogy melléje katolikus papot rendeljünk.[303]

A végrehajtó bizottság megbízza Balogh Edgárt, hogy Páter Boros Fortunátnál[304] eszközölje ki, Páter Gábosi Gyula[305] engedélyt kapjon a kiszállásra. Ha ez nem volna keresztülvihető, úgy gondoskodjék megfelelő róm. kat. pap leküldéséről, akit egy Móricz kollégista is elkísérhet.[306] [...][307]

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 143/1946. 35. f. Gépelt jegyzőkönyv.

301 Márton Áron beszédét közli: *P. Szőke,* 1988. 458–462. p. A búcsú lefolyására és a beszéd visszhangjára vonatkozólag lásd a bukaresti magyar politikai képviselet jelentését. A jelentést közli: *Fülöp–Vincze,* 1998. 228–229. p.

302 Márton Áron ennek ellenére közvetlenül a választások előtt, az október 27-én Marosvásárhelyen elhangzott beszédében kifogásolta a fennálló politikai rendszert és az MNSZ vezető politikusainak magatartását. Lásd: *P. Szőke,* 1988. 469–477. p.

303 A látogatás azért merülhetett fel, mert május elején a Bákó megyei Lészped és Pusztina községekből két küldött kereste fel a bukaresti magyar misszió vezetőjét, Nékám Sándort, arról érdeklődve, hogy miként telepedhetnének le Magyarországon. A küldöttek a hatóságok (tanító, rendőr) és a papok elviselhetetlen magatartása miatt akartak kivándorolni. Lásd: *Vincze,* 2004. 37–42. p. és 277–282. p.

304 A Ferences rend erdélyi rendtartományfőnöke.

305 Dévai ferences szerzetes, aki az MNSZ kolozsvári kongresszusán az egyház véleményével ellentétes nyilatkozatokat tett. Lásd 9. sz. irat jegyzetét.

306 A Móricz Kollégiumból Antal Árpád kísérte el Czikó Nándort. Az útról készített (románra fordított) jelentését közli: *Nastasă,* 2002. 438–444. p., valamint lásd Antal Árpád visszaemlékezését: *Antal,* 2002.

307 Az adminisztratív ügyek tárgyalását nem közöljük.

43.
Jegyzőkönyv az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottsága üléséről, amelyen megvitatták a nemzetiségi törvényt és a szociáldemokratákkal való választási együttműködést

Kolozsvár, 1946 augusztus 27. (részletek)

Jelen vannak: Kurkó Gyárfás, Antal Dániel, Köteles István, Kacsó Sándor, Fodor István, Mezei Lajos, Bányai László, Czikó Nándor, Szüts Margit, Dőry Erzsébet, Lőrinczi László, Gábor Lászlóné, Balogh Edgár, Gaál Gábor, Juhász Lajos, dr. Takáts Lajos, dr. Csákány Béla.

Igazoltan távol: Mag András, aki a vásárhelyi ifjúsági kongresszus előkészítése céljából tartózkodik Marosvásárhelyt,[308] Huszár Sándor és Mátyás József vidéki lakhellyel bírnak, és csak külön meghívás alapján vesznek részt a végrehajtó bizottság ülésein, Kiss Gergely távolmaradását kimentette.

Igazolatlanul hiányzik: Szász Ferenc.

1. Kurkó Gyárfás elnök a bukaresti jogvédő iroda jelentése alapján közli, hogy felszólítást kapott a jelenleg érvényben lévő nemzetiségi törvény végrehajtási utasítása kidolgozásában való részvételre. Tekintettel arra, hogy szervezetünk új nemzetiségi törvény kiadását szorgalmazza, felteszi a kérdést, vajon a Nemzetiségi Minisztérium fenti felhívásának a szervezet eleget tehet-e?

A végrehajtó bizottság utasítja a bukaresti irodát, jelentse a Nemzetiségi Minisztériumnak, hogy az MNSZ nem hajlandó a régi nemzetiségi törvény alapján tárgyalni, ellene van annak, hogy e törvény végrehajtási utasítását most kidolgozzák, és továbbra is követeli az új nemzetiségi törvény kihozatalát annak a szövegnek alapján, melyet politikailag az illetékes szervekkel az MNSZ már megtárgyalt.[309]

2. Kurkó Gyárfás felolvassa annak a levélnek a másolatát, amelyet Suciu Camill nemzetiségügyi minisztériumi államtitkár útján folyó hó 19-én juttatott el dr. Groza Péter miniszterelnökhöz, és amelyben egyes kirívó sérelmeinkre kér azonnal orvoslást.

A végrehajtó bizottság a levél tartalmát tudomásul veszi, és azt helyesli.

3. Dr. Takáts Lajos bejelenti, hogy a szellemi újjáépítés kérdésének megvitatása kapcsán városunkban tartózkodik dr. S. Oeriu miniszter,[310] akinek hatáskörébe

308 A kongresszust augusztus 30-án és szeptember 1-jén tartották.

309 Ez a döntés nem nyerhette el az RKP tetszését, ugyanis Luka László a bukaresti magyar külképviselet egyik tagjával folytatott augusztus eleji magánbeszélgetés alkalmával veszélyesnek ítélte az MNSZ nemzetiségi törvénytervezetét: „...amely a Magyar Népi Szövetségből akár egy magyar »Volksgemeinschaft« félét" csinált volna, sőt, állammá vált volna az államban." Gyöngyössy István követségi tanácsos bizalmas feljegyzése, 1946. augusztus 14. PIL, az MKP Külpolitikai Osztályának iratai, 274. f., 10. cs. 73. ő. e. 25–29. f.

310 Simion Oeriu a SZEB mellett működő Román Összekötő Bizottság elnöke volt.

tartozik a CASBI. Javasolja, hogy a CASBI körüli sérelmeink orvoslásának meggyorsítása céljából küldöttség küldessék ki hozzá.

A végrehajtó bizottság kiküldi dr. Csákány Béla, Czikó Nándor és dr. Takáts Lajos végrehajtó bizottsági tagokat, hogy jelentkezzenek kihallgatáson a miniszternél, fenntartva a CASBI-ügyben az udvarhelyi nagygyűlés határozataiban lerögzített elvi álláspontot.[311] [...][312]

6. A végrehajtó bizottság meghallgatja Méliusz József előterjesztését egy sajtótudósító iroda felállításáról. Ennek célja egyrészt a román sajtó állandó tudósítása, másrészt a magyar sajtónak központi tudósítása volna. Ennek vezetésére Fekete Nagy Mihálynak Kolozsvárra való felhozatalát javasolja. Addig is azonban, amíg ez megtörténhetik, kéri, hogy az iroda egy szerkesztővel, egy román fordítóval és egy gépírónővel állíttassék fel, és kezdje meg a román sajtó tájékoztatását. A havi költség kb. 2 millió lejre rúg. Az iroda politikai ellenőrzését Bányai László végezné.

Fodor István, Balogh Edgár, Gaál Gábor és Kacsó Sándor hozzászólásai után a végrehajtó bizottság a javaslatot elfogadja.

7. Fodor István jelenti, hogy Kahána Samu közelebbről kiválik a *Drum Nou* kiadóhivatalából, és hajlandó lenne a *Népi Egység* kiadóhivatali ügyeinek vezetését átvenni.

A végrehajtó bizottság megbízza Fodor Istvánt, hogy tárgyaljon Kahána Sámuellel.

8. Kurkó Gyárfás jelenti, hogy a Szociáldemokrata Párt azzal a kéréssel fordult a Munkásegység Fronthoz, hogy támogassa azt a kívánságát, hogy a Magyar Népi Szövetség vegyen fel jelölő listáira megfelelő szociáldemokrata jelölteket is.[313] A Munkásegység Front a kérés támogatását elhárította ugyan, de várható, hogy tanácsára a Szociáldemokrata Párt közvetlenül fordul a Magyar Népi Szövetséghez.

A végrehajtó bizottság ezzel kapcsolatban ismét lerögzíti azon álláspontját, hogy hajlandó együttműködni az összes demokratikus szervezetekkel és így a Szociáldemokrata Párttal is. Mielőtt azonban a felvetett kérdésről érdemlegesen tárgyalna, szükségesnek látja, hogy a Szociáldemokrata Párt maga részéről a következő előfeltételeket teljesítse: 1. Nyilvánosan jelentse ki, hogy helyesli az MNSZ politikai irányvonalát és célkitűzéseit. 2. Vonja vissza azon tiltó határozatát, és utasítsa tagjait az MNSZ-be való belépésre, valamint arra, hogy a választásokon az MNSZ listájára adják le szavazataikat. Ezeknek a feltételeknek teljesítése után hajlandó esélyes helyen jelölni listáján azon szociáldemokraták közül kettőt, akiket a Párt egy 10 személyt magában foglaló névsorban javasol. A kiválasztás jogát az MNSZ végrehajtó bizottsága fenntartja magának.

9. Bányai László javasolja, hogy minden végrehajtó bizottság ülés egy politikai beszámolóval kezdődjék, és azt felváltva a végrehajtó bizottság tagjai sorrendben tartsák meg. Minden ülésen kijelölendő az a végrehajtó bizottság tag, aki a következő beszámolót fogja tartani.

A végrehajtó bizottság a javaslatot elfogadja.

Bányai László a politikai beszámolót megtartja. A következő ülés beszámolóját Takáts Lajos dr. tartja.

K. m. f.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 143/1946. 36–37. f. Gépelt jegyzőkönyv.

311 A székelyudvarhelyi kongresszuson megfogalmazott határozatban az MNSZ nem elégedett meg ezzel az eredménnyel, kérte, hogy minden román állampolgár kapja vissza a CASBI-zár alá vont vagyonát, függetlenül a vagyon nagyságától. Az 1946. április 1-jén megjelent rendelet értelmében a CASBI törvény hatálya alá eső személyeket kinevezték vagyonuk kezelőivé, és egy bizonyos igazoló eljárás után javaikat feloldották a zár alól, ellenben az ipari vállalatok, pénzintézetek stb. továbbra is zár alatt maradtak. Az MNSZ-nek szeptemberben sikerült elérnie, hogy egy személyt delegáljon abba a bizottságba, amely a legfelső fokon felülvizsgálta a helyi politikai bizottságok által véleményezett „fişákat". ANIC, f. 27. UPM, d. 140/1946. 194. f.

312 A kihagyott részben az ifjúsági és adminisztratív ügyek megbeszélése következett.

313 Az RSZDP Országos Magyar Bizottságának választási koalíciós javaslatára lásd a 28., 30., 43., 45–46. sz. iratokat és azok jegyzeteit.

44.
Nékám Sándor bukaresti követségi tanácsos beszámolója az MNSZ bukaresti sajtótájékoztatójáról

Bukarest, 1946. szeptember 26.

Szeptember közepén Bukarestbe érkezett az MNSZ egy küldöttsége időszerű iskolai és gazdasági kérdések letárgyalására. A küldöttség vezetője Bányai László volt, tagjai közül dr. Felszeghy Ödön, Török Zoltán, Csűrös István és Szemlér Ferenc az ismertebbek.

Miután a hivatalos tárgyalások a minisztériumokban meglehetősen vontatottan indultak meg, Suciu Camill nemzetiségügyi vezértitkárnak az a gondolata támadt, hogy a nemzetiségügyi minisztérium rendezésében a küldöttség tagjait, szívélyes személyi kapcsolatok teremtése végett fehér asztal mellett összehozza mindazokkal a minisztériumi urakkal, akikkel az MNSZ küldöttségeinek különféle magyar ügyekben állandóan érintkezniük kell.

Nyilvánvalóan politikai megfontolások vezették Suciu vezértitkárt, amikor tervét utólag oda módosította, hogy a találkozónak egy baráti összejövetelen túlmenőleg sajtóértekezlet jelleget ad, amelyen a belföldi és – ami számára még fontosabb lehetett – külföldi újságírók jelenlétében megszólaltatja az MNSZ kiküldötteit. Elgondolása az lehetett, hogy kellőképpen szuggerált és hangszerelt magyar nyilatkozatok jól hasznosíthatók bel- és külpolitikai szempontból egyaránt.[314] Hogy hasonló intenciókat mások is felfedeztek, annak bizonyítéka annak a néhány jelenlevő pártatlan személynek a nyilatkozata, akik szerint pl. Bányai László expozéja jóval meghaladta a lojalitás, sőt barátság mértékét is.[315]

A nyilatkozatok közül a legjelentősebbeket, Bányai bevezetőjét, Groza miniszterelnök üzenetét, Felszeghy tanügyi és Csűrös mezőgazdasági beszámolóját csatolva mellékelem.[316]

Ami a nyilatkozatok belföldi visszhangját tekinti, míg a szélsőbaloldalú orgánumok Bányai expozéját nagy elégtétellel üdvözlik (a *Scânteia*[317] szeptember 20-i száma *„A romániai magyarok üdvözlik az Erdély kérdésében hozott párisi döntést"* címmel közli Bányai nyilatkozatát), a történetiek[318] ezt az alkalmat ismét a Groza-kormány nemzetiségi politikájának támadására használják fel, sőt a *Semnalul* c. demokrata orgánum is megjegyzi, hogy a nyilatkozat sokkal időszerűbb

314 A béketárgyalások még nem zárultak le.
315 Az MNSZ OVB sem értett vele egyet. Lásd a 45. sz. iratot.
316 Petru Groza, Felszeghy Ödön és Csűrös István beszámolóját nem közöljük.
317 Az RKP hivatalos orgánuma.
318 Az ún. történelmi pártok (Nemzeti Parasztpárt, Nemzeti Liberális Párt) politikusairól van szó.

lett volna, ha pl. egy hónappal ezelőtt, az Erdély hovatartozandósága kérdésében hozott döntés[319] előtt hangzott volna el.

Nékám Sándor
követségi tanácsos

MELLÉKLET:

Bányai László üdvözlete a romániai Magyar Népi Szövetség Központi Végrehajtó Bizottsága részéről

Miniszter Urak! Hölgyeim és Uraim!

A békeértekezlet igazolta a román demokrácia törekvéseinek jogosságát. Egyben igazolta az MNSZ magatartásának helyességét is, amely elődjének, a Madosznak tradicionális útján járva, minden kívülről és belülről jövő reakciós kísérlet ellenére következetesen megmaradt a román demokrata erőkkel való együttműködés vonalán. Az MNSZ reálpolitikája mindig azt hirdette, hogy az erdélyi magyarság sorsa szorosan fűződik a román nép sorsához és létkérdésit nem területi igények, vagy valamely, a genfihez hasonló[320] külső ellenőrzés oldja meg, hanem egyesegyedül az országban élő román és magyar demokraták közmegegyezésével megvalósuló testvéri együttműködés keretében megteremtett jogegyenlőség. Ez a politika az imperialista körök háborús izgatásának szolgálatában álló irredentizmus helyett a Magyarország és Románia közötti jószomszédságot, a demokrata dunai országok közeledését, és hatalmas szomszédunkkal, a népszabadság, valamint az igazságos és tartós béke úttörőjével, a Szovjetunióval való baráti kapcsolatok kimélyítését léptette előtérbe.[321] [...][322]

MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965., 18. doboz., 16/b, 2672/pol.-1946. Gépirat.

319 A párizsi értekezlet román és magyar politikai és területi bizottsága 1946. augusztus 31-én együttes ülést tartott a határkérdés megvitatására. Az ülésen Auer Pál, Magyarország párizsi nagykövete egy 4000 ezer kilométeres követelést terjesztett elő, amelyet a nagyhatalmak képviselői nem fogadtak el.
320 Utalás a két világháború között a Népszövetség keretei közötti – teljesen eredménytelen – kisebbségvédelmi politikára.
321 Bányai Lászlónak a határkérdésben kifejtett korábbi álláspontjára vonatkozólag lásd: *Fülöp–Vincze,* 1998. 197–202. p.
322 Bányai László a továbbiakban a Groza-kormány támogatásáról beszélt. Petru Groza üzenetben köszöntötte az értekezlet résztvevőit. Az üzenetet nem közöljük.

45.
Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának ülése, amelyen megvitatták a sérelmek tárgyában a kormányhoz intézett távirat bukaresti fogadtatását és a választási lista összeállítását

Kolozsvár, 1946. október 4.

Jelen vannak: Kurkó Gyárfás, Köteles István, Kacsó Sándor, Gaál Gábor, Fodor István, Mag András, Mezei Lajos, Szűcs Margit, Dőri Erzsébet, Csákány Béla, Cikó [*Nándor*], Balogh Edgár, Lőrincz László.

Az ülést Kurkó Gyárfás nyitja meg. A következőkben számolt be bukaresti útjáról: Múltkori végrehajtó ülésünk után táviratot küldtünk a kormányhoz.[323] Magyar körökben jó hatást váltott ki, román körökben nem a legkedvezőbb a visszhangja. Bukarestben voltam megbeszélésen, ahol a táviratot megvitattuk. A belügyminiszter[324] is ott volt, valamint a politikusok, úgy mint Pauker Ana. A nemzetiségi kérdést és a távirat tartalmát vitattuk meg. Véleményük: a távirat tartalma igaz, azonban rosszkor jött. Olyan, mintha gombnyomásra, külföldi sugalmazásra történt volna.

Teoharinak rosszul esett a távirat, mivel ő van a legjobban érintve, aki a legtöbbet tett. Most Pătrăşcanu tárcája[325] is az ő kezén van.

Válaszként elmondtam a táviratot kiváltó okokat:

1.) Már egy része le lett tárgyalva (április Kurkó cikk után).[326]

2.) A romániai magyarság hangulata e pillanatban. Őszinteségre van szükség. Ma már a végrehajtó bizottság keretén belül is érezhető, nem csak a tömegekben az a vélemény, hogy román demokrácia nem őszinte.

Ez a vélemény a következőkre van építve:

1.) A táviratba foglalt kérdések nincsenek megoldva.

2.) A nemzetiségi törvény végrehajtási utasítása, ellen többször tiltakoztunk, *kihozták.*[327]

Eddig el tudtuk hitetni a tömeggel, hogy rövidesen megjelenik az új. Annál súlyosabb ez a kérdés, mivel a határkérdés lezárása után jelent meg. Ez a végrehajtási utasítás a Rădescu által kihozott törvényeket korlátozza. A reakció kezében hatalmas fegyver. Csíkban a kettős feliratokat leveszik s románra cserélik ki.

Félreértés van a Bányai nyilatkozat körül.[328] Őt senki sem küldte, Bányait, Bukarestbe nyilatkozatot tenni. A végrehajtó biz. a nyilatkozat tartalmával egyetért, de ahogy mondta, elítéli. Máskülönben mandátuma sem volt.

A végén a tárgyalások megállapodáshoz vezettek. Kifejezték azt, hogy a távirat helyzetüket megnehezítette a béketárgyalásokon.

A kérdés az volt, hogy mit tegyünk a feszültség feloldásásra? Javaslatunk az volt, hogy a távirat által előidézett helyzetet enyhítsük, ha elintézik a fennforgó ügyeket.

Erre:

1.) Horváthot szabadlábra helyezték.[329]

2.) Belügyi értekezlet volt, ahol megtárgyaltuk a sérelmes ügyeket, a meghurcoltatásokat stb. Az általános vélemény az volt, hogy amnesztia-rendeletre van szükség. Az amnesztia rendelet tervezetét keddre levisszük. A jogügyi bizottságunk kidolgozza úgy, hogy a fasisztákra ne vonatkozzon. A jövőbeni intézkednek, hogy ne ismétlődjön meg bosszús eset, mint a mostani letartóztatások. Szervezeteink jelentésére rögtön intézkednek.

A 645-ös törvényt elküldték aláírás végett. Teohari megígérte a kérdések rendezését.[330]

Cikó javaslata: Háromszéken nagy népgyűlés legyen, ahol kihangsúlyozzák a végrehajtó bizottság álláspontját a nemzetiségi kérdésben és a béketárgyalásokra vonatkozólag.

A választásokra vonatkozólag:

Megtárgyaltuk, hogy hol induljunk, és hol ne. A Székelyföldön a Blokk[331] nem jelöl magyart. Mi 6 megyében, Szeben, Fogaras, Brassó, Szörény, Sziget[332] és Beszterce[-*Naszód*], ahol esélyünk sincs, nem teszünk le listát.[333]

Javaslat jött, hogy Nagyküküllőben ne induljunk külön. Nem fogadtuk el. Tegnap Luka átutazott Kolozsváron, Magyarországról jövet,[334] és tájékoztatott az ott történtekről. A vele való tárgyalások során felvetődött a nem esélyes megyékben való lista letétele. Felvetődött Alsó-Fehér, Torda, Szamos megye.

Ha papíron számítunk, nincs esélyünk, de kitartottunk.

323 Az MNSZ OVB a Minisztertanácsnak címzett szeptember 25-i táviratban kemény hangnemben követelte a legsúlyosabb magyar sérelmek „azonnali" orvoslását, mint pl. a CASBI-, és az ún. visszaperlési törvények módosítását, a csendőrségi túlkapások felelőseinek elítélését stb. A távirat megtalálható: ANIC, f. 27. UPM, d. 143/1946. 41–44. f.

324 Teohari Georgescu

325 Lucreţiu Pătrăşcanu igazságügyi miniszter

326 Lásd a 36. sz. iratot és jegyzeteit.

327 Az 1945. február 7-én kiadott Nemzetiségi Statútum végrehajtási rendelete 1946. szeptember 20-án jelent meg, anélkül, hogy a törvény intézkedéseit lényegükben megváltoztatta vagy érintette volna. *Monitorul Oficial,* 1946. szeptember 20. 218. sz., a Nemzetiségi Minisztérium 10. sz. végrehajtási rendelete. 10.242–10.244. p.

328 Lásd a 44. sz. iratot.

329 Horváth Miklóst, az MNSZ Háromszék megyei szervezetének elnökét és a vezetőség három tagját a brassói hadbíróság életfogytiglani kényszermunkára ítélte. ANIC, f. 27. UPM, d. 143/1946. 41. f.

330 Az igazságügyi miniszter a szeptember 2-án kibocsátott távirata értelmében 1946. október 1-ig felfüggesztette a 645/1945. sz. tv. alapján hozott ítéletek végrehajtását, valamint a fenti törvény alapján foganatosított eljárásokat és az ítéletek kihirdetését.

331 A Demokratikus Pártok Blokkja az RKP kezedeményzésére létrehozott választási koalíció volt (az RKP, az RSZDP, az Ekés Front és a kisebb „szatellit-pártok" alkották).

332 Helyesen: Máramaros megye. (Központja Máramarossziget.)

333 Miron Constantinescu az RKP KB október 9–10-i plenáris ülésén arról számolt be, hogy a megyei választási listákról megegyezés született az MNSZ és az RKP között. Kurkó Gyárfás fent említett adatai megegyeznek a Miron Constaninescu által ismertetett megyei választási listákkal. ANIC, f. CC al PCR, Cancelarie, d. 51/1946. 74–75. f.

334 Valószínűleg az MKP kongresszusán volt.

Csákány folytatta tovább a tárgyalásokat. Alsó-Fehér megyében 11% magyar lakosság van. Megegyezések, hogy pontos adatokat kérünk a szavazási listák állásáról, mennyi magyar jelentkezett a választási névjegyzékbe. Az adatok döntik el, hogy indulunk-e vagy nem.

Csákány: Alsó-Fehér megyében 11% arányban állunk s 1 képviselő megválasztásához 17% kell. Az arányunk javulhat, ha a románság tartózkodik a szavazástól.

Köteles: Ahol 5000 román van, ott is leteszik a listát.

Czikó: Ez azért van, hogy Maniu munkáját megakadályozzák.

Fodor: Brassóban kiszámították, hogy ha minden magyar szavaz, 2 mandátumot nyerünk. Erre a német nevűeket kihúzták, s így egy hely esélyes Brassóban. Megtettük a lépéseket.

Kurkó: Egyes helyeken változások lesznek a jelölésekben. Kisküküllőben Bernát Ernőt jelöltük. Most a jelöltek régi ügyeit, a 4 év alatti[335] tevékenységet előszedik s kimutatást készítenek. A reakció belekap. Egy pár ügy már ki lett vizsgálva, s ha nem eszközlünk változtatást, megtámadnak.

Egy másik hely: Selyem Tamás. Nem akarta vállalni. Jelentette, hogy imrédysta volt. Bernátot meg sikasztással vádolják s a szoc. dem. listavezető kijelentette, hogy az utolsó nap megtámadja. Ezek helyett másokat jelölünk. Czikó szeretné, ha Háromszéken jelölnék. Kolozs megyében meg Csákányovszkit kifogásolják, mert a Párt kizárta demokrata ellenes magatartása miatt.

Maros-Tordában meg Kacsót[336] akarja az iparosság Elekes helyett. Nagygyűléseket tartanak az iparosok.

Kacsó: Kisküküllő megyébe menjen Jakab[337] Brassóból. Fodor legyen ott listavezető, második helyre földműves kerüljön.

A végrehajtó biz. elfogadta a javaslatot. A földműves személyét Fodorék Brassóban határozzák meg.

Kurkó: Csíkban Selyem Tamás helyébe Dr. Bakcsi Ádám kerüljön.

Balogh Edgár: Jelenti, hogy nála járt Szentmiklósi[338] iskolatársa és volt felesége, akik tiltakoztak Szentmiklósi jelölése ellen.

Kurkó felveti Czikó jelölését Háromszék megyében. Háromszék közelebb van Moldvához, mint Szamos megye. Czikót úgyis a moldvaiak vonalán állítanánk munkába.

Gaál Gábor ...[339] megkezdte a munkát Szamos megyében. Nagy szimpátiának örvend, Biztos hely, maradjon ott.

Balogh Edgár: Háromszéken helyi emberek kellenek.

335 Az 1940 és 1944 közötti észak-erdélyi „magyar éráról" van szó.
336 Kacsó Ferenc kisiparosról van szó.
337 Jakab János brassói kisiparosról van szó.
338 Szentmiklósi Ferencről, a gyulafehérvári Majláth Római Katolikus Főgimnázium tanáráról van szó. 1946-ban Márton Áron engedélyével került fel az MNSZ választási listájára, illetve jutott be a parlamentbe. 1947-ben a magyar nyelv országos főtanfelügyelője lett. Amikor megindult a püspöke elleni sajtóhadjárat, nem volt hajlandó „elhatárolódni" tőle, ezért eltávolították a tanügyből, csak 1956-ban kerülhetett vissza a gyulafehérvári kántoriskolába.
339 A jegyzőkönyv készítője lemaradt, de Gaál Gábor valószínűleg Czikó Nándor személyére utalt.

Fodor: Czikót nem ismerik Háromszéken.

Czikó: Szamos megyében éppen úgy nem ismernek mint Háromszéken. A munkája nyomán népszerűsödik az ember. Bukaresttől az út Szamos megyéig 600 km. Nagy út. Szamos megyében, ha megbukik a lista, a felelősség ne rajta legyen.

Gaál Gábor: Nem is tudnánk mást jelölni.

Határozat: Czikó Szamos megyében marad.

Mezei: Háromszék a legnehezebb megye. Föltétlen központi ember kell.

Csákány: 2 nehézsége van Czikónak.

1.) Távolság. Ezt le lehet gyűrni.

2.) Háromszék megerősítése.

Az utóbbit a szervező bizottságunknak kell megoldani.

Fodor: Czikó Bukarestben lesz elfoglalva,[340] tehát a háromszéki helyzeten nem sokat változtat.

Kurkó:

Háromszéki lista:

1.) Havadtői[341]

2.) Szakáts[342]

3.) Tóth Géza

4.) Beörné

Kisküküllő: Bernáth helyett Jakab.

Kolozs m.: Csákányovszki helyett mást jelölnek. Nincs meghatározva.

Maros-Torda: 1. Nánási[343]

2. Kiss[344]

3. Szigeti József

4. Huszár[345]

5. Kacsó

6. Kabdebó Erna

7. Vajda András

Szatmár: Kondor Gedeon feketéző, leváltódik.

.........?? helyette Hadi Róza.?

Szamos megye: Takáts helyett Papp György Székről.

Medgyesi helyett egy nő.

Mezei: A Blokk 4-iknek elfogadja Kajlékot [?] a listáján s biztosítja, hogy bekerül.

Balogh Edgár: A Blokk 2 embert sem visz be Kajlék szerint. Ha nagyon dolgozunk egy magyar bekerül. A szászok nem szavaznak s így a százalékarány megváltozik.

340 Az MNSZ delegáltjaként tagja volt az agrarreform végrehajtását legfelsőbb fokon ellenőrző Központi Agrárreform Bizottságnak.
341 Havadtőy Sándor református lelkész.
342 Szakáts János földműves.
343 Nánássy János törvényszéki bíró.
344 Kiss József földműves.
345 Dr. Huszár Károlyról, a Kaláka Szövetkezeti Központ jogtanácsosáról van szó.

Határozat: Nagyküküllőben jelölünk.

Csákány: Választási Dekrétum megjelenése várható.

Javaslatai: Balogh Edgár holnap reggel a változtatásokról értesítse a megyéket. Alsó-Fehér m. elintézni. Leértesíteni azokat a megyéket, ahol nem jelölünk.

Balogh Edgár: A listavezetőket a vasárnapi lapban ki lehet hozni.

Kurkó: A listaletétel után.

Balogh Edgár: Azokon a helyeken, ahol nem jelölünk, ott a helyi kívánságokkal együtt menjenek a Blokkba.

Kurkó: Fejezzük be azzal, hogy szövegező bizottságot nevezünk ki. Felhívást adnánk ki listaletétel után nyomban.[346] Rámutatni, hogy eddigi harcunk sem volt eredménytelen. Vannak kívánságok, melyek további harcot kérnek. Érinteni kell a párisi döntést,[347] a Magyar Népi Szövetség 2 éves munkáját s perspektívát nyitni a jövőre. Eddigi munkánk komoly munka volt. A Magánjavak[348] törvénye kijött, a bukaresti távirat követelései megoldódnak. Elismerő nyilatkozat azokban a kérdésekben, melyek megoldódtak.

Ez a nyilatkozat [*nem más mint egy*] szemle aug. 23-tól a békekötésig. Milyen harcokat vívtunk, mit értünk el. A választásokkal kapcsolatban szívbemarkoló kell legyen. Miért kell az összefogás? Mit akarunk elérni? Fegyverszünet - Békekötés - Jövő.

A Csíki Magánjavak ügyével kapcsolatosan köszönő táviratot küldünk Grozának. A hagyományokra hivatkozunk. 25 év alatt nem adták meg, 4 év alatt sem rendezték. Elismeréssel adózunk az egész magyarság nevében.

Balogh Edgár: Kacsó menjen Brassóba, onnan Sepsiszentgyörgyre a népgyűlésre. Kurkó csak akkor menjen, mikor minden el van intézve, [*az*] ünnepségre.

Kurkó: Rá kell mutatni, hogy mit jelent a kemény harc s a román demokráciával való szövetség.

Gaál G.: Czikó tartson Brassóban a tanítók tanfolyamán politikai tájékoztatót.

Folyt. Csákány által felvetett kisebb ügyek.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 143/1946. 45–47. f. Kézzel írt jegyzőkönyv.

346 Az MNSZ választási felhívásáról lásd a 47. sz. iratot.

347 A Külügyminiszterek Tanácsa párizsi ülésszakán, 1946. május 7-én az 1940 előtti román–magyar határvonal visszaállításáról született döntés.

348 Október 1-jén megjelent 265. sz. törvény értelmében a Csíki Magánjavak újra visszakapta az önállóságát.

46.
Nékám Sándor bukaresti követségi tanácsos beszámolója Magyarország külügyminiszternek az MNSZ választási listájáról és esélyeiről

Bukarest, 1946. október 11.

189/pol.-1946.

Bizalmas

Az MNSZ választási listái nincsenek ugyan még véglegesen lezárva, azonban úgy látszik, hogy a legtöbb név tekintetében létrejött már a megállapodás. Bizalmas értesülés szerint az itt következő lista nagyjából elfogadottnak tekinthető és azon már csak kisebb változtatások lesznek:

Kolozs megye	Kós Károly író
	Nagy Tibor ügyvéd
Szolnok-Doboka megye	Czikó Nándor
	Kese A. ref. lelkész
Szilágy megye	Köteles István MNSZ alelnök, kisgazda
	Solymos Iván
Szatmár megye	Antal Dániel MNSZ alelnök, kisgazda
	Kós Zoltán (Kp.) tanító
Bihar megye	Czikó Lőrinc
	Kovács Elek munkás (Kp.)
	Szűcs Margit MNSZ női biz.[349] tanárnő
Arad megye	Csákány Béla ügyvéd
	Kővágó Mihály munkás
Temes megye	Takáts Lajos közjegyző
Hunyad megye	Dubovszky [*Pál*]
	Zsók Flórián munkás
	Martonossy Gy. ügyvéd
Alsófehér megye	Barabás Miklós unit. pap (Kp.)
	Császár Gy. enyedi EMGE elnöke
Torda[-*Aranyos*] megye	Bende Béla unit. pap (Kp.)
Nagy-Küküllő megye	Kajlik [*?*] Medgyes[350]
Kis-Küküllő megye	Bernáth Ernő újságíró
Maros[-*Torda*] megye	Nánássy J.[351] elnök
	Vas Domokos
	Kabdebó Erna tanárnő

349 Kézzel beszúrva: „vezetője".

350 A Medgyes áthúzva.

351 Nánássy János, kézzel beszúrva: „tszéki" (törvényszéki).

Udvarhely megye	Kacsó Sándor író
	Imecs Béla munkás
	Izsák L.[352]
Csík megye	Kurkó Gyárfás
	Selyem Tamás tanító
	Szentmiklóssy F. gyulafehérvári tanár
	Márton András kisgazda
Háromszék megye	Havadtőy Sándor ref. pap
	Horváth Miklós orvos
	Szabédi László író
Brassó megye	Jakab János iparos

A lista összeállításánál általában az volt a törekvés, hogy Erdély-szerte ismert és elfogadott nevek szerepeljenek, és hogy képviselve legyen köztük a demokratikus magyarság minden árnyalata. Így is meglepő azonban, hogy az értelmiségiek milyen magas számaránnyal vannak képviselve. Az MNSZ vezetősége rájött arra, hogy abban a nehéz munkában, amely a magyarság vezetőire a közeljövőben várni fog, nem nélkülözheti a tanultságot és szakértelmet. Csak úgy állhatják meg a helyüket a következő román parlament életében, a magyar nemzetiség ügyeinek vitelére és a sérelmek orvoslására irányuló állandó munka során, ha olyan embereket tudnak felvonultatni, akik alapjában ismerik a kérdéseket, megfelelő tárgyalókészséggel bírnak, és a román nyelvben is teljesen otthonosak. Különben is, a Groza-kormány komoly győzelme esetén is, a parlament nagyrészt polgári elemekből fog állani, szakemberekből, képzett tárgyalókból, akikkel nem lesz könnyű felvenni a versenyt. Ennek felismerésében az MNSZ vezetőségével osztozik a magyarság legnagyobb része, ideértve a szervezett munkásságot is, így a listák ilyen irányú összeállítása kétségtelenül népszerű lesz.

A nemzetiségi élet sok visszásságot szüntetett meg az MNSZ soraiban, amelyek kezdetben sokszor aggodalmat okoztak még a legőszintébben baloldali felfogású elemek szemében is. Ma már nem fordulhat elő, hogy lakáshivatalba vagy más gyakorlati elintézések szempontjából életbevágóan fontos helyre, ahová a román pártok ügyes ügyvédeket, iskolázott és ravasz képviselőket küldenek, és ahol állandóan technikai és jogi problémákról van szó, az MNSZ, mint a múltban megtörtént, egy törvényszéki altisztet küldjön ki csak azért, mert már 25 éve altiszt a törvényszéken. Másfél évvel ezelőtt még így értelmezték a demokráciát és a szakszerűséget gyakran semmibe sem vették; most ez már teljesen megszűnt. Azzal mindenki tisztában van, hogy nehéz küzdelem előtt állnak, és hogy minden jog és pozíció visszaszerzéséért és megtartásáért hosszú harcot kell majd folytatniok. Maga az MNSZ legszűkebb vezetősége is sokszor lehangoltan és elszomorodva látja, hogy az ígéreteken és papíros rendelkezéseken túl milyen kevés, amit valóban el tud érni, és leginkább azzal vigasztalja magát, hogy majd a választások után bizonyára meg fog változni a helyzet. Hosszú időn át számolni kell még azonban azzal, hogy a középfokú- és az alsóbb hatóságoknál, de számos minisztériumban is többségben marad még a reakciós elem, amelyik a legkisebb ellenállás, tehát a magyarság felé mutatja ki majd erejét, és amelynek útvesztőiben megfeneklik a vezetők ígérete és jóakarata egyaránt.

A másik körülmény, amely a választási lista átolvasásánál szembetűnik, bizonyos, a Népi Szövetség vezetésében eddig nagy szerepet játszott személyek mellőzése. Kétségtelen, hogy ez a választók hangulatának ismeretében történő tudatos elhatározás volt, amelynek első megnyilvánulása Udvarhelyen zajlott le, amikor leváltották Kurkó Gyárfás elnök kivételével az egész elnökséget. Bizonyos személyek ugyanis okkal, vagy ok nélkül, eddigi működésükkel nagy népszerűtlenséget szereztek maguknak a magyarság körében, úgy hogy azokon a helyeken, ahol ők lettek volna a listavezetők, a magyarság szavazatai alighanem szétforgácsolódtak volna. Egyes személyeknek ez a háttérbeszorítása azonban nemcsak választási opportunizmusból történik. Kétségtelen, hogy vannak az MNSZ közismert régi vezetői közt olyanok, akikkel a vezetőség többsége most már kifejezetten nem ért egyet. Így Bányai (Baumgarten) László legutóbbi bukaresti megnyilatkozása, amelyről 184/pol. 1946. sz. alatt jelentettem,[353] és amelyben vállalkozott arra, hogy a párisi határozatot üdvözölje, osztatlan visszatetszést keltett. Az MNSZ vezetősége is egyöntetűen elítélte ezt a beszédet,[354] mint magányos túlzást, amely tetemesen megnehezíti az MNSZ választási harcát, és aláássa a magyarság bizalmát egyetlen szervezetének vezetőségében. Általános a vélemény, hogy Bányait minél előbb le kell váltani, vagy izolálni kell, miután túlzó alázatát sem a sajtóban, sem a közéletben nyilvánosan megcáfolni nem lehet, és mert miatta nehezebb lesz a becsületes kritika és a küzdelem a magyarság önálló népi életéért. Az MNSZ egyik kulturális vezetője panaszolta, hogy hogyan lehet majd ezek után a lapokban komoly hozzászólásokat hozni a magyar problémákhoz, egy másik politikai vezető pedig azt fájlalta, hogy egy ilyen nyilatkozat után hogyan menjen a nép közé szavazatokért. Nyomatékkal hangsúlyozták mások is előttem, hogy Bányai nem az MNSZ nevében beszélt, és hogy remélik, e tekintetben a magyar kormánynak nem lehetnek kétségei.

De ettől az esettől egész függetlenül is, más megnyilatkozásokból, és különösen a listák személyi összetételéből is látszik, hogy az MNSZ vezetőiben mindinkább kialakul az a meggyőződés, hogy túlzók és kislátókörű, önkényeskedő emberek, akik önmaguknak csinálnak jelszavakat és törvényt, és akik kezdetben okai voltak az MNSZ népszerűtlenségének, nem lehetnek továbbra is a magyarság vezetői. A demokratikus erők egységének a gondolata nemcsak a magyarság tömegeiben, de az MNSZ felelős vezetőiben is mind erősebben él, és ezt a folytonos nemzetiségi küzdelem minden nappal csak jobban megszilárdítja. A legtöbb baj a múltban is

352 Helyesen: Izsák Domokos.

353 Lásd a 44. sz. iratot.
354 Lásd a 45. sz. iratot.

a köpönyegforgatókkal volt, akik szokott hangosságukkal pápábbak akartak lenni a pápánál, legtöbbnyire azért, hogy saját múltjukat ezzel elfeledtessék. Az ilyen elemek kiküszöbölése vagy megszelídítése fokozatosan folyik. Minthogy ez a törekvés a magyarság széles rétegei meggyőződésének is megfelel, kétségtelen, hogy sokban hozzá fog járulni az MNSZ választási eredményeihez.

Az MNSZ vezetőségének megfontolt és körültekintő politikája, amelyet a jelölések során követni látszik, bizonyára meghozza majd a választásokon a maga gyümölcseit. Megállapítható, hogy az MNSZ már most is sok területet nyert. Az egyes megyék és kerületek tanítói-, papi-, tanári- és népgyűlésein lemérhető a bizalomnak ez a lassú növekedése. Egyrészt annak köszönhető ez, hogy a magyar tömegek érzik, hogy a magyarság politikai egysége a mai viszonyok közt csak az MNSZ-en belül biztosítható, megbízható, egységes politikai fellépés nélkül ezekben a nehéz időkben támasz nélkül maradnának. De köszönhető ez annak is, hogy a szószólók most már hiteles és szélesebb látókörű emberek, akik a bizalmat meg tudják nyerni, nem pedig néhány mondatnyi mondanivalójú szónokok, amilyenek eddig annyiszor keresték fel őket. Számos helyen, az Erdélyre annyira jellemző kisvárosokban, de falun is tapasztalható, hogy a nép és a középosztály instrukciókat vár és fogad el az MNSZ vezetőitől, viszont az MNSZ vezetősége is mindinkább veszi igénybe az értelmiségiek segítségét és munkáját. Nagy szerepe van ennek az egységnek a kialakításában Kurkó Gyárfás személyének is, aki felé mindinkább növekvő bizalommal fordulnak, és akiben mindinkább felismerni vélik, hogy ő tényleg az egész demokrata magyarság politikai vezetője akar lenni.[355]

Ilyen viszonyok közt nagyon valószínű, hogy a közelgő választásokon az MNSZ tényleg eléri a célját, és a magyarság tömegeit egységesen maga mögött fogja látni.

Tisztelettel megjegyzem még, hogy az MNSZ Kolozs megyei és székelyföldi listáinak esetleges módosulása tekintetében a 188/pol. 1946. sz. jelentés[356] is tartalmaz adatokat. Politikailag jól értesült körökben az a hír terjedt el, hogy a kormány az MNSZ részére *24* mandátumot biztosít.

Nékám Sándor s. k.
követségi tanácsos

MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965., XIX-J-1-k, 19. doboz., 16/b, 3023/pol.-1946. Tisztázat.

355 Az MNSZ irányába megnövekedett bizalmat az is jelezte – legalábbis a Kolozs megyei adatok ezt támasztják alá –, hogy az MNSZ tagjai közül november és december folyamán sokan lemondtak a kommunista párti tagságukról. Kolozsváron is hasonló folyamat ment végbe. A táblázat Sárándi Tamás: *A Magyar Népi Szövetség politikája a számok tükrében* c. tanulmányából származik (Kézirat).

Hónap	MNSZ tag	ebből RKP tag	%
1946. augusztus	40.099	1946	4,84
1946. szeptember	40.988	1946	4,84
1946. november	38.476	192	0,49
1946. december	40.981	200	0,49

356 A jelentést közli: *Fülöp–Vincze,* 1998. 256–263. p.

47.
Részletek a Magyar Népi Szövetség egyik választási propaganda füzetéből

1946

[...][357] 1945. március 6-án sikerült az ország élére új kormányt hívni Groza Péter vezetésével. Ettől a pillanattól kezdve az erőviszonyok kedvezően változtak meg s mi megkezdhettük a jogegyenlőségért folyó harcunkat. Ennek a harcnak eredményei – a kétoldali reakció szabotálása és kártékony tevékenysége ellenére is – lépésről-lépésre igazolják politikai magatartásunk helyességét.

Munkára szólítottuk fel népünket, szemben minden olyan elgondolással, amely a magyarságunkat a múltban tétlenségre és csodavárásra késztette. Számolva a történelmi helyzettel, számtalanszor leszegeztük és hangsúlyozzuk ma is, hogy a mi dolgainkat senki sem végezheti el rajtunk kívül. Amilyen erővel támogatjuk a demokrácia megerősödését, az ország újjáépítését s a termelés fokozását, olyan mértékben teljesül jogegyenlőségünk.

Kurkó Gyárfás, a Magyar Népi Szövetség országos elnöke, csíkmegyei listavezetőnk.

A Groza-kormány uralomra kerülésével Románia a haladó demokrácia útjára lépett. A reakció azonban továbbra is igyekezett szabotálni a demokratikus erők munkáját és igen ügyesen alkalmazta a fasizmus fő fegyverét: a fajgyűlöletet. Míg a román reakció gárdái ablakbetörésekre és magyarverésekre bíztattak, addig a magyar reakció nemcsak a román demokrácia ellen táplált bizalmatlanságát bizonyítgatta, hanem nemzetiségi jogvédelmi szervezetünket is minden eszközzel szét akarta robbantani, hogy népünket a teljes védtelenség állapotába süllyessze vissza. És tették ezt uraink a legnagyobb egyetértésben régi szövetségeseikkel: Maniuval és Brătianuval. Így jutottunk el odáig, hogy míg ezelőtt két évvel Maniu román gárdistákkal irtotta székely testvéreinket, ma már ugyanezt megteheti magyar ügynökei által.[358] Lövétén Balázs Pál harcos testvérünk lett a demokrácia hősi halottja, Bencze Rezső korcsmáros felbujtására félrevezetett székely legények orvgyilkos késelése következtében.[359] Karcfalván Kálmán Béla testvérünket ölték meg a manista Țețu[360] volt csíki prefektustól irányított magyar reakció bérgyilkosai. De ugyanezt teszik román cinkosaik a román nép demokrata fiaival.

Mindezek ellenére demokráciánk egyre izmosodik. Szívós, öntudatos harcunknak köszönhető, hogy a nép ellenségeire csapást csapás után mérve, kétéves visszapillantásunk alkalmával a következőkről számolhatunk be:

357 A kihagyott részben az MNSZ-nek az 1945. augusztus 23. után kifejtett tevékenységét ismertették.
358 Utalás a székelyföldi kisgazdapárti kezdeményezésre, amely nem valósult meg.
359 Balázs Pál régi MADOSZ-os volt, akit – miután hazaért a székelyudvarhelyi MNSZ-kongresszusról – személyes ellentétek miatt meggyilkolták. Az esetből azonban politikai ügyet kreált az MNSZ-sajtó.
360 Aurel Țețu az 1944 őszi bevonulás alkalmával a székelyföldi magyarellenes intézkedései révén vált hírhedté.

1. Az ország jóhiszemű magyarságát egységes és megbonthatatlan demokratikus szervezetbe, a Magyar Népi Szövetségbe tömörítettük.

2. Az ország demokratikus szervezeteivel, többek között az Ekés Fronttal és a munkásság pártjaival történelmi szövetségünket megerősítettük, és velük együttműködve, feloszlattuk a munkaszázadokat. Feloszlattuk az internálótáborokat.[361] Hazahoztuk az elűzött magyarság nagy tömegeit.

3. Megszüntettük a katonai egységeknél működő különbíróságokat.[362]

4. Hazasegítettük és segítjük a hadifoglyok tömegeit s a Magyar Segélyző Bizottság létrehozásával,[363] népünk leszegényedett állapota ellenére is, komoly társadalmi megmozdulással enyhítettünk és enyhítünk a hazatérő foglyok helyzetén.

5. Létrehoztuk hatalmas iskolai hálózatunkat. Az óvodától az egyetemig biztosítottuk a magyar anyanyelven való oktatást gyermekeink számára. A reakció minden szabotálása ellenére, besoroltattuk tanítóinkat és tanárainkat. A hiányzó tanerők pótlására pedig megfelelő számú magyar állampolgárságú tanerőt sikerült szerződtetnünk. Felekezeti és állami magyar iskoláink felett egyaránt magyar tanfelügyelő, magyar tankerületi főfelügyelő és magyar államtitkár őrködik.[364]

6. A reakció többszörös kísérletét, hogy a rendezetlen állampolgárságú magyarokat kiüldözze, a román demokrácia segítségével sikerült meghiúsítani, s a napokban megjelenő állampolgársági törvénnyel teljesen tisztázzuk helyzetüket.[365]

7. Közművelődésünk és népi kultúránk továbbfejlesztését biztosítottuk. Két főiskolánk van: a Bolyai Tudományegyetem[366] és a Zeneművészeti Főiskola.[367] Állami támogatásban részesült két színházunk.

8. A bécsi döntés okozta jogi zűrzavart a reakció minden eszközzel arra használta fel, hogy népeinket egymásra uszítsa. Ennek visszaverése érdekében és magyarságunk vagyonjogi helyzetének rendezéséért módosíttattuk a 645-ös visszaperlési törvényt.[368]

9. Kiadattuk a CASBI-törvényt, mely a szovjet kormány belátó politikája következtében a fegyverszüneti szerződés reánk kedvező alkalmazása folytán jöhetett létre. Így a magyarság tízezreinek vagyona mentesül a zárlat alól.[369]

361 Teohari Georgescu belügyminiszter 1945. szeptember 30-i körrendeletében tájékoztatta a csendőrséget és a rendőrséget az internáló táborok felszámolásáról. A munkatáborokat azonban még 1946-ban sem sikerült felszámolni.

362 Akik nem tettek eleget a besorozási kötelezettségüknek, azokat a katonai különbíróságok több éves szabadságvesztésre is ítélték.

363 A Romániai Magyar Segélyező Bizottságot 1946. január 6-án hozták létre, vezetője Szabó Béni volt. Lásd a 26. sz. iratot.

364 A kolozsvári és a brassói magyar tankerületi főigazgatóságot még 1945 őszén felállították, ellenben jogilag az 1946. november 23-án megjelent 936. sz. törvény kibocsátásával rendeződött véglegesen a helyzetük. (A nemzetnevelésügyi minisztériumba Felszeghy Ödönt nevezték ki államtitkárnak.) Bővebben lásd: *Vincze*, 1997/a.

365 Október 23-án jelent meg „a román állampolgárság megszerzésére és elvesztésére vonatkozó 1939. január 19-i törvény magyarázatára és kiegészítésére vonatkozó" 856. sz. törvény. Ez a jogszabály sem rendezte véglegesen az állampolgársági kérdést. Bővebben lásd: *Vincze*, 1999/a.

366 A Bolyai Tudományegyetemet az 1945. május 28-án kelt 407. sz. királyi törvényrendelettel alapították meg.

367 A kolozsvári Magyar Zene- és Színművészeti Főiskolát az 1946. április 9-i 276. sz. törvényrendelettel hozták létre.

368 A *Hivatalos Közlöny* október 16-i számában jelent meg a „a magyar megszállás alatt kötött bizonyos ügyletek megsemmisítésére vonatkozó törvény megváltoztatásáról és kiegészítéséről" szóló 806. sz. törvény.

369 A CASBI-zár feloldására vonatkozó 826. sz. törvény 1946. október 19-én jelent meg.

10. Új nemzetiségi törvénytervezetet készítettünk, mely kormányunk előtt fekszik és várjuk a kiadását.[370]

11. Vissza szereztük a Csíki Magánjavakat, amely népünk gazdasági és művelődési fejlődését van hivatva biztosítani.[371]

12. A történelmi jelentőségű földreform során magyar és román földnélküli tömegek közösen jutottak hozzá ahhoz a földhöz, amely őket megillette. A földosztó bizottságokba befurakodott reakció egyes helyeken a nemzetiségi ellentétek és fajgyűlölet szításával itt is megkísérelte elgáncsolni a szociális igazságot és az együttlakó népek békéjét építő demokratikus erőket.[372] Több kiegészítő rendelet kieszközlésével igen sok félremagyarázható fogalmat sikerült tisztáznunk népünk érdekében. Most azon kell lennünk, hogy – ki-ki a maga helyén – a törvények becsületes alkalmazását szorgalmazza, a vitás esetekben a döntést a legmagasabb bizottsághoz vigye,[373] melyben a Magyar Népi Szövetség megfelelően képviselve van.

13. Küzdelmünk eredménye az is, hogy az egységes magyarlakta területeken, a három székely vármegyében, közigazgatásunkat magyar főispánok, magyar főszolgabírák, magyar jegyzők és magyar községi bírók végzik.

Kacsó Sándor író, a Magyar Népi Szövetség alelnöke, Udvarhely megyei listavezetőnk. [...][374]

A Magyar Népi Szövetség számolva a valósággal, mindent elkövetett, hogy népünket csalódás ne érje. Meg vagyunk győződve arról, hogy a józan ész diktálta politikát folytatva, minden lépésünket népünk boldogulásának és jogegyenlősége biztosításának szem előtt tartásával tettük meg.

Tudatában vagyunk földrajzi helyzetünknek és történelmi hivatásunknak. Nemzetiségi politikánkat ehhez mérjük. Nem érezzük magunkat a magyar nép testéről lemetszett töredéknek. Szilárd meggyőződésünk, hogy egészséges, demokratikus nemzetiségi politikánkkal nemcsak a magyar népi demokráciával való kultúrkapcsolatainkat fogjuk elmélyíteni, hanem a román–magyar békés együttélés és kölcsönös megbecsülés Erdély földjén megveti alapját annak a békepolitikának, amely szabadságharcos elődeink, Kossuth és Bălcescu nyomdokán népeink szövetkezéséhez vezet. [...][375]

Jakabffy Elemér Alapítvány Kortörténeti Gyűjteménye, Méliusz József hagyatéka. Nyomtatvány.

370 A nemzetiségi törvény előkészítésére és a későbbi sorsára lásd a 37. és 42–43. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

371 Az 1946. október 1-jén megjelent 265. sz. törvény értelmében a Csíki Magánjavak – legalábbis jogilag – újra visszakapta az önállóságát.

372 Az MNSZ az agrárreform ügyében 1946 nyaráig 16 részletes beadványt juttatott el Bukarestbe. Egyik legnagyobb eredménynek tekinthető az 1946. június 13-i 1015. sz. rendelet, amely enyhítette az „abszentistákra" vonatkozó addigi sérelmes kitételeket.

373 A Központi Agrárreform Bizottságba az MNSZ Czikó Nándort delegálta.

374 A kihagyott részben a május 7-ei párizsi döntésre hívta fel az erdélyi magyarság figyelmét.

375 A kiáltvány további részében a választáson való részvételre buzdították a magyarságot.

48.

Gyöngyössy István követségi tanácsos jelentése Gyöngyösi János külügyminiszternek a romániai parlamenti választásokról

Bukarest, 1946. november 25.

218/pol.-1946.

Szigorúan bizalmas!

I.

A november hó 19-én megtartott román választások eredményét a magyar sajtó tudomásom szerint részletesen ismertette, ennek ellenére a jelentéshez csatolt 1.) számú melléklet a teljesség kedvéért összefoglaló képet nyújt a szavazatok és a mandátumok megoszlásáról. Kitűnik ebből, hogy a kormánykoalíció a 414 képviselői mandátumból 348-at szerzett. Ez a mennyiség a kormánykoalíció pártjai között a következőképpen oszlik meg:

Szociáldemokrata Párt	78
Kommunista Párt	70
Nemzeti Néppárt	26
Ekés Front	71
Disszidens Liberális Párt (Tătărescu)	72
Disszidens Nemzeti Parasztpárt (Alexandrescu)	21
	338
U.n. „személyiség, azaz pártonkívüli, de a kormánylistára felvett közéleti, irodalmi stb. egyéniség (Pl. Sadoveanu a neves regényíró, Enescu a híres hegedűművész, Răşcanu tábornok hadügyminiszter stb.)	7
Zsidó szervezetek	2
a szerb népesség képviselője	1
Összesen	**348**[376]

Megjegyzendő még, hogy a szociáldemokrata párt képviselőinek száma 79, miután egy szociáldemokrata, Szabó Albert az MNSZ háromszéki listáján szerzett mandátumot.

Ha hozzávesszük a kormányblokk 348 képviselőjéhez az MNSZ listáján bejött 29 képviselőt, akik ugyancsak a kormányt, illetve rendszert támogatják, és számba vesszük azt is, hogy a Lupu-párt 2 képviselője is a legtöbb esetben nyilván a kormánnyal fog szavazni, úgy megállapítható, hogy a román parlamentben a kormánynak rendkívül masszív többsége lesz, miután 379 képviselő áll szemben 35 ellenzékivel. [...][377]

III.

Az erdélyi magyarság páratlan lelkiismeretességgel és kötelességtudással vett részt a választási küzdelemben. Pártatlan szemlélők szerint ilyen egységes, lelkes és fegyelmezett magatartásról az erdélyi magyarság a román uralom alatt még egy választás alkalmából sem tett tanúságot. Az MNSZ vezetőségének sikerült átvinnie a köztudatba, hogy a választási küzdelemben való részvétel nemcsak kötelesség, hanem nemzeti helytállás és megmutatása annak, hogy az erdélyi magyarság tettekkel tényező az ország életében, amellyel ennélfogva számolni kell.

Annak, hogy ez valóban át is ment a köztudatba, valóban meg volt az eredménye. Azt lehet mondani, hogy az erdélyi magyarság úgyszólván kivétel nélkül leszavazott. Az öregeket és betegeket szekéren, vagy akár hátukra véve őket, gyalogosan kilométerekre szállították a magyarok, nehogy akár egy szavazat is elvesszen. A nép széles rétegeiben a választáson való részvételt nemzeti kiállásnak tekintették, mintegy azt érezve, hogy a szavazás egyben népszámlálás is, ahol meg kell mutatni az egyes helységek, vagy vidékek magyar jellegét. Talán ha nem is ilyen tudatosan, de román részről is mintha megérezték volna ezt, gyakran előfordult ugyanis, hogy román vidékekről is valamely magyar centrumba irányították a szavazókat, mintegy ellensúlyozni igyekezvén ezekkel azt, hogy az illető helyen csupán a[*z M*]NSZ-re esett szavazatok szerepeljenek.

Ismeretes, hogy a választásokat megelőző időszakban is még voltak olyan egységbontó törekvések, amelyek az erdélyi magyarságot a Népi Szövetségtől el akarták tántorítani. Egyrészt Maniuék próbálkoztak a Székelyföldön azzal, hogy magyar szavazatokat szerezzenek meg önmaguk számára, másrészt akadtak a magyarság körében olyan hamis próféták, akik passzivitásra buzdítottak. Mindezek az egységbontó törekvések teljesen és maradéktalanul megbuktak, a magyarság teljes számmal a[*z M*]NSZ mellett állott ki, társadalmi rétegre és felekezetre való különbség nélkül.

Ugyancsak úgyszólván teljesen követők nélkül maradt a szociáldemokrata párt magyar frakciója is,[378] amely hosszú tárgyalások után végül is úgy döntött, hogy jelöltjeit a Blokk-listán fogja szerepeltetni. Ez a taktika teljesen hibásnak bizonyult, mert a magyarság, mint a szavazatokból kitűnik, elfordult a szociáldemokratáktól és magatartásukat a leghatározottabban elítélte. Még olyanok is a[*z M*]NSZ mellett foglaltak állást és arra szavaztak, akiket egyébként családi, vagy baráti kapcsolatok fűztek egyik, vagy másik magyar szociáldemokrata vezetőhöz.

A MNSZ eme valóban imponáló sikere annál értékesebb, mert aranylag kis anyagi erő latbavetésével és bizony primitív eszközökkel érte el. Még számos

376 A képviselők névsorát (foglalkozással, lakcímmel) lásd a parlament hivatalos kiadványában: *Listă nominală...*, 1946.

377 A választásoknak a román belpolitikai helyzetre gyakorolt hatásának összefüggéseit nem közöljük.

378 Utalás az RSZDP Országos Magyar Bizottságának egy magyar választási blokk létrehozását célzó erőfeszítéseire. Lásd: 30., 43., 45–46. sz. iratokat, valamint *Vincze*, 1997/c.

városban is csupán kézzel rajzolt plakátokat volt módjában kiragasztania és egész választási akciója az önkéntesség és a spontaneitás jegyeit viselte magán. Ennek ellenére a választás alatt mindenki a helyén volt és vállalta azt a munkát, amely a legalkalmasabbnak bizonyult. A választókat pontosan instruálták és ennek tulajdonítható, hogy a[z M]NSZ-re esett szavazatok közül úgyszólván egyáltalában nem volt érvénytelen.

Érdemes megjegyezni, hogy egyes helyeken különösen Biharban, (Nagyvárad város) és Szatmárban, ahol pedig 1944-ben talán a legbarbárabbul bántak el a zsidósággal, a szavazatok számából megállapíthatólag a zsidóság egy tekintélyes része is az MNSZ listájára szavazott. Szatmár[németi] városban pl. ahol tudvalevőleg Tătărescu volt a Blokk-lista vezetője, összesen nem esett annyi szavazat a kormánykoalícióra, mint amennyi a zsidó szavazók létszáma volt. Túlnyomóan magyar vidékeken egyébként, ha szórványosan is, de román szavazatok is estek a magyar listára, mindenesetre nagyobb számban azonban, semhogy egyszerű tájékozatlansággal, vagy félreértéssel lehetne magyarázni a dolgot.

A román kormány, helyesebben a helyi hatóságok, illetve kormánypárti politikai tényezők magatartása a választások során a szövetséges MNSZ-szel szemben nem volt egységes. Sajátságos, hogy e tekintetben is, mint politikailag sok más vonatkozásban, bizonyos censura volt megállapítható a dél-erdélyi és észak-erdélyi részek között. Míg ugyanis a választások előkészítése során Dél-Erdélyben a kormányblokk és a[z M]NSZ között az együttműködés teljesen sima volt, sőt a Blokk részéről bizonyos segítő készség is megnyilvánult, (plakátok terjesztése, autók rendelkezésre bocsátása, stb.) addig Észak-Erdélyben már kezdettől fogva bizonyos féltékenység volt a[z M]NSZ-gel [*sic!*] szemben tapasztalható. A választások folyamán azután ez a censura már eltűnt és bizonyos panaszok egyként felmerültek úgy Dél-Erdély, mint Észak-Erdély egyes vidékein.

Lényegileg az történt, hogy a választási eredmény összeállítása során a hatóságok a Blokk-lista sikere érdekébeni rendszabályok keresztülvitelekor nem voltak tekintettel arra, hogy ezek a a[z M]NSZ értékeit is sértik. Maga a szavazási aktus általában rendben folyt le, itt a magyarsággal szemben terror, vagy a szavazás megakadályozása nem volt tapasztalható. Legfeljebb azt lehet ebben a vonatkozásban megemlíteni, hogy míg a kormányblokk pártjai jó előre megkapták az általuk szétosztandó szavazóigazolványokat, addig a[z M]NSZ csak vontatottan és kis mennyiségben tudott ilyenekhez jutni. A szavazásnál azonban, mint már említettem, a hatósági közegek előzékeny magatartást tanúsítottak a[z M]NSZ-szel szemben, amihez nagy mértékben hozzájárult, hogy a kormány által a választások alkalmából behívott pótcsendőrök soraiban számosan voltak magyarok is.

A panaszok a szavazatok összeszámlálása kapcsán merültek fel. Egyrészt azáltal, hogy az egyes körzetekben a le nem szavazottakat, mint arra már fentebb rámutattam, olykép tüntették fel, mint akik a Blokkra szavaztak, ami természetesen megzavarva az arányt, hátrányos volt a[z M]NSZ számára, másrészt különösen a megyeszékhelyeken történő végleges eredmények megállapításánál, amibe a[z M]NSZ megbízottait sokhelyütt már nem is vonták be. Hogy itt pontosan mi történt azt éppen ezért nem is mindig lehet megállapítani, bár gyakran előfordult, hogy a magyar nemzetiségű blokkbizalmiak bizalmasan értesítették a[z M]NSZ embereit arról, hogy ha nem akarnak veszíteni az őket jogosan megillető mandátumokból, úgy sürgősen lépjenek közbe. Ez a közbelépés azután minden egyes esetben meg is történt, a továbbiak során formális alkudozás fejlődött ki és ezért is húzódott néhány kerületben olyan sokáig az eredmény kihirdetése.

Jellemző e tekintetben az, ami Kolozsvárott történt.[379] Itt a[z M]NSZ-nek először csak egy mandátumot akartak biztosítani. Kurkó elnök erélyes közbelépésére azt válaszolták, hogy ennek azért kell megtörténnie, mert a lista nyolc helye közül hatot a Blokknak kell megkapnia, egy mandátumnak már csak taktikai okokból is Haţieganu manista államminiszternek kell jutnia, úgy hogy a[z M]NSZ számára már csak egy hely marad. A Blokk-listán ugyanis eléggé ügyetlenül csupán a hatodik helyen volt jelölve Daicoviciu kolozsvári egyetemi rektor, akinek megválasztására a kormány rendkívül nagy súlyt helyezett az egyetemi körök megnyerése végett. Végül is Kurkó erélyes fellépése folytán azt a kompromisszumos megoldást választották, hogy a Blokk hat, a[z M]NSZ két mandátumot kapott, Haţieganu pedig kibukott, ami nacionalista román körökben rendkívül kellemetlen feltűnést keltett.

A[z M]NSZ végül is 29 mandátumot kapott. A megválasztott képviselők nevét és foglalkozását a 2. sz. mellékletben közlöm. Egyébként a kormánykoalíció listáján további nyolc (három kommunista és 5 szociáldemokrata[380]) magyar képviselő került be a parlamentbe, akiknek közreműködésére a magyarság jogegyenlősége érdekében folytatott küzdelem terén a[z M]NSZ úgy vélem joggal számíthat.

A valóban leadott szavazatok szerint a[z M]NSZ-nek lényegesen több mandátum járt volna. Így pl.

Biharban	5	helyett	8
Hunyadban	0	helyett	1
Kolozsban	2	helyett	3
Kisküküllőben	0	helyett	1
Marosban	3	helyett	5
Nagyküküllőben	0	helyett	1 stb. stb.

úgy, hogy a[z M]NSZ-nek huszonkilenc helyett circa negyven mandátum kellett volna jusson.[381]

379 A reális adatok szerint az MNSZ Kolozs megyében a szavazatok 33%-át, a megye területén lévő városokban pedig a szavazatok 52%-át szerezte meg. A leadott szavazatok száma 191.643, az érvényes szavazatok száma 189.888 volt, de hivatalosan az MNSZ csak 42.939-et kapott – illetve annyit hagytak meg. Lásd: *Tărău–Bucur*, 1998. 316–317. p. Az adatokat vesd össze a hivatalos választási eredménnyel. Közli: *Scurtu*, 1996. 504–506. p.

380 Magyar *származású* kommunista képviselők: Luka László, Mogyorós Sándor, (?) Rangetz József, Vincze János és Szenkovics Sándor. A szociáldemokraták: Lakatos István, Bruder Ferenc, Kendi István, Pirovszky Károly és Szabó Albert. (Utóbbi az MNSZ listáján került be.)

381 Közvetlenül a választások előtt a nagybányai *Egység* azt írta, hogy az MNSZ köreiben 43 képviselőre – 750–800 ezer szavazatra – számítanak.

A vezetőség mindent megtett, hogy a vonatkozó tárgyalások során minél kedvezőbb eredményt harcoljon ki és kétségkívül közbelépésének köszönhető az alkudozások révén létrejött kompromisszum. Feltételezhető egyébként, hogy a[*z M*]NSZ-szel szemben tanúsított eme magatartás nem mindenütt fedte a mérvadó kormánytényezők valóságos intencióit és mögötte néhány helyen nemzeti elfogultság bújt meg. Előfordult ugyanis, hogy az a mandátum, amelyet különféle praktikákkal a[*z M*]NSZ-től a Blokknak játszottak át, a Tătărescu párti jelöltnek jutott.

Akármennyire is fájdalmasan érintette a[*z M*]NSZ-t mindez, tény, hogy a választások számára komoly presztízsnyereséget hoztak. A magyar tömegek öntudatát a választási siker nagyban emelte, de kétségkívül hatással volt a román politikai tényezőkre is. Volt alkalmam különösen természetesen a román baloldal köreiből számos olyan kijelentést hallani, hogy a magyarság az ország politikailag legérettebb, legtudatosabb és legdemokratikusabb eleme. A románok felé a[*z M*]NSZ választási sikerének a tanulsága mindenesetre az kell, hogy legyen, hogy a magyarság és az azt ma már vitathatatlanul nemcsak hivatalosan, hanem valóságosan is képviselő szervezet a[*z M*]NSZ olyan politikai tényezők, amelyekkel feltétlenül számolni kell.

Az a[*z M*]NSZ egyébként ünnepélyes köszönetet szándékszik mondani a romániai magyarságnak azért a példátlanul tudatos és lelkes magatartásért, amelyet a választások alatt tanúsított. Ebben az összefüggésben kell megemlítenem azt, hogy magánbeszélgetések során a a[*z M*]NSZ egyes vezetői utaltak arra, hogy a magyar sajtó, de különösen a magyar rádió részéről a választási küzdelem során nem kapták meg azt a támogatást, amelyet joggal várhattak volna.

A választási periódus lezárulta után a[*z M*]NSZ számára is a megfeszített részletmunka időszaka kezdődik el. A megválasztott képviselőket a Kolozsvárott 24-én megtartott értekezlet szakma és területe szerint osztotta be, mindegyiknek kijelölvén mindkét vonatkozásban azt a munkakört, amellyel a jövőben foglalkozni fog. A területi beosztásra azért volt szükség, mert egyes magyarlakta területeken a[*z M*]NSZ nem kapott mandátumot, ezeknek a vidékeknek ügyes-bajos dolgait más e célból kijelölt képviselők fogják intézni. Úgy hírlik egyébként, hogy a[*z M*]NSZ az általa elért választási eredményre való hivatkozással azzal a kívánsággal fog a kormány-rekonstrukció alkalmából a kormányhoz fordulni, hogy mindazokba a minisztériumokba, amelyek az erdélyi magyarság szempontjából fontosak, egy-egy magyar államtitkárt nevezzenek ki.[382]

Gyöngyössy s. k.
követségi tanácsos

382 Az MNSZ vezetői már 1946 elején szerettek volna megszerezni néhány kormányzati tisztséget a belügy-, igazságügy- és földművelésügyi minisztériumokban, illetve a Nemzetiségi Alminisztériumban. Ez utóbbinak a vezetését – néhány hónapra – végül meg is kapták 1947 végén (élére Takács Lajost nevezték ki). Miniszteri tanácsosi és vezértitkári posztokat pedig a propaganda, a nemzetnevelésügyi minisztériumokban kaptak.

Melléklet:

A román parlamentbe bejutott magyar képviselők névsora[383]

Arad megye	1 képviselő –	dr. Csákány Béla közjegyző
Bihar megye	5 képviselő –	Czikó Lőrinc tisztviselő Huszár Sándor földműves Szűcs Margit tanítónő Kovács Elek kisiparos Szablyár Kornél ref. lelkész
Brassó megye	1 képviselő –	Jakab János kisiparos
Csík megye	4 képviselő –	Kurkó Gyárfás műlakatos Szentmiklóssy Ferenc tanár Miklós Antal földműves dr. Bakcsi Ádám ügyvéd
Háromszék megye	4 képviselő –	Havadtőy Sándor ref. lelkész Szabó Albert kertész Szakács János földműves Tóth Géza földműves
Kolozs megye	2 képviselő –	Kós Károly író-építészmérnök dr. Nagy Tibor ügyvéd
Maros-Torda megye	3 képviselő –	Nánássy János dr. törv. Bíró Kis József földműves Kacsó Ferenc kisiparos
Szatmár megye	1 képviselő –	Antal Dániel EMGE-felügyelő
Szilágy megye	2 képviselő –	Köteles István földműves Solymos Iván dr. ügyvéd, Zilah
Szolnok-Doboka megye	1 képviselő –	Czikó Nándor kisiparos
Temes-Torontál megye	1 képviselő –	dr. Takács Lajos közjegyző
Torda-Aranyos megye	1 képviselő –	Bende Béla unitárius lelkész
Udvarhely megye	3 képviselő –	Kacsó Sándor író Izsák Domokos földműves Imets János munkás

Alsó-Fehér, Hunyad, Kis- és Nagy-Küküllő megyékben az MNSZ nem jutott mandátumhoz.

MOL, a bukaresti követség TÜK-iratai, XIX-J-33-b, 3. doboz., 5/c., 141–151. f. Sokszorosított másolat. Az iratot közli: Vincze Gábor: Történelmi kényszerpályák – kisebbségi reálpolitikák. Dokumentumok a romániai magyar kisebbség történetének tanulmányozásához. II. kötet. 1944–1989. Csíkszereda, 2003, Pro-Print Könyvkiadó. 85–91. p.

383 Kézzel a lap szélére írva: „M.N.Sz."

49.
Jegyzőkönyv az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottsága üléséről, amelyen Kurkó Gyárfás beszámolt a parlamenti csoport munkájáról és munkatervéről, valamint a választási eredményekről

Kolozsvár, 1946. december 16.

Jelen vannak: Kurkó Gyárfás országos elnök, Antal Dániel országos alelnök, Balogh Edgár, Dőry Erzsébet, Fodor István, Lőrincz László, Juhász Lajos központi végrehajtó bizottsági tagok és dr. Berivoy János.

Kurkó Gyárfás beszámol a bukaresti parlamenti csoport munkájáról, munkabeosztásáról és munkatervéről. Ismerteti a parlamenti csoport elhelyezkedését és bejelenti, hogy a Bukarestben tartózkodó végrehajtó bizottsági tagok és parlamenti csoportunk rendszeres üléseket és megbeszéléseket tart. Megemlékezik az egyes szakminisztériumokba való delegálásokról is, ahol azt az elvet kívánja a végrehajtó bizottság érvényesíteni, hogy elsősorban azon megyékből kerüljenek be egyes minisztériumokba szakelőadóként emberek, amelyekből nincsen képviselő a parlamenti csoportban. Így Hunyad megyéből egy jogász kell az igazságügyi minisztériumhoz. Dr. Martonosi György neve vetődött fel, azonban nevezettel kapcsolatban felmerült, múltbeli és jelenlegi magatartását kifogásoló jelentések miatt szükségesnek tartja nevezett ügyének kivizsgálását.

A kormánytényezőkkel folytatott tárgyalások során tisztázást nyert az, hogy a következő minisztériumokban kapunk ténylegesen vezértitkári állást, ahová a következőket kérjük kinevezni: a közművelődésügyi minisztérium[hoz] dr. Kálmán Elek, a szövetkezeti minisztérium[hoz] dr. Huszár Károly, az igazságügyi minisztérium[hoz] dr. Martonosi György, a nemzetiségügyi minisztérium[hoz] dr. Lőrinczi László. A nemzetiségügyi minisztériumba kinevezést kap majd Fodor István is, mint miniszteri tanácsos és így Kisküküllő megyét képviselni fogja tudni, és olyan munkát fejthet ki, mintha Kisküküllő megye megválasztott képviselője volna. A nemzetiségügyi minisztériumba kb. 4-5 magyar főtisztviselő kinevezése lesz lehetséges. Figyelemmel arra, hogy ezek csak kb. 4-500.000 lej havi fizetést fognak kapni, elsősorban bukaresti illetőségűek jöhetnek számításba, mert e fizetésre innen felvinni embereket nem lehet. Az egész bukaresti iroda átköltözik a szenátusba és a parlamenti irodával karöltve fog működni. A bukaresti irodánk nagy részét ki fogjuk a nemzetiségügyi minisztériumba neveztetni. A nemzetiségügyi miniszter személyével kapcsolatban élénk vita folyik Bukarestben és Grozával több megbeszélést folytattak e tárgyban. Nemzetiségügyi miniszternek Ghemelgeanut[384] akarták kinevezni, utána pedig Berea, az Ekés Front főtitkárának személye került kombinációba azzal a megokolással, hogy felesége magyar és így előnyösebb lesz talán a mi szempontunkból. Ezt nem akartuk elfogadni, mert

384 Helyesen Mihail Ghelmegeanu

amennyiben komolyan mellénk állna és hatékonyan támogatna, ami természetes lenne, esetleg támadások érnék, hogy ezt azért teszi, mert magyar a felesége és így érdekelve van. Ragaszkodtunk Suciu Camill személyéhez, azonban azt az ellenvetést hozták vele szemben, hogy túl fiatal. Ezt az álláspontunkat írásban közöltük Luka Lászlóval is. Groza az ekések egyik ülésén Suciut mint ekést mutatta be, amiből arra lehet következtetni, hogy részéről hajlandóság mutatkozik Suciunak a kinevezésére. A nemzetiségügyi miniszteri hely ugyanis az ekések részére van fenntartva. Kurkó Gyárfás bejelenti, hogy elutazása előtt dr. Stoica kolozsvári képviselő kérdezte, hogy volna-e ellenvetése az ellen, ha ő kerülne a nemzetiségügyi minisztérium élére. Stoica személye nem a legmegfelelőbb erre, mert habár jelenleg rendesen viselkedik, de a múltbeli működésével kapcsolatban sok kifogás tehető. Minden esetre arra kell törekednünk, hogy a nemzetiségügyi minisztérium élére olyan ember kerüljön,[385] aki teljesen mellettünk áll és az egész minisztérium folyamatosan a mi kezünkbe kell kerüljön.

A többi minisztériumokhoz is gondoskodni kell megfelelő szakelőadókról, így szó van az iparügyi minisztériumhoz dr. László Ferenc, a pénzügy minisztériumhoz dr. Kolozsi László, a bányászati minisztériumhoz Benedek Pál, a művészetügyi minisztériumhoz dr. Kabdebó Erna bedelegálásáról. Tanügynél dr. Felszegi Ödön megmarad. Gondoskodni kell a belügyminisztérium részére egy inspektorról, a munkaügyi minisztérium részére egy emberről és a Nemzeti Bankhoz egy főtisztviselőről.[386] A kultuszminisztériumhoz küldendő emberünket az egyházak javaslatának figyelembe vételével kell majd meghatároznunk.

Balogh Edgár hozzászól e kérdéshez rámutatva arra, hogy a minisztériumban fel kell vetni azt, hogy az általunk kineveztetett vezértitkároknak tulajdonképpeni fő feladata az lesz, hogy sajátos magyar vonatkozású ügyeket intézzék, és így meg kell különböztetni őket a miniszteri státusban szereplő többi vezértitkártól, kiknek feladata az általános adminisztrációs vonatkozások intézése.

A parlamenti csoport munkáját ismertetve Kurkó Gyárfás előadja, hogy csoportunk munkájának komoly jelentősége van, nagy jelentőséget tulajdonítanak neki még az ellenzékiek is, mert a magyar képviselőket igazságosaknak, korrupció mentesnek ismerik, és mint ilyenek komoly tömböt képeznek a parlamentben, amelyre számítani is lehet a fontos elvi kérdések eldöntésénél. Legutóbbi beszélgetése alkalmával Luka László is megelégedését fejezte ki. Parlamenti csoportunk egyes tagjait úgy osztottuk be, hogy a parlamenten belül működő minden egyes szakbizottságban és albizottságban benne vagyunk legalább két emberrel, és így az egyes bizottságokban puszta jelenlétünkkel is komolyan számításba jövünk, mert jelenlétünk fékezi az esetleg felmerülő jobboldali elhajlásokat, amilyenekre a szociáldemokraták és a liberálisok részéről számítani lehet.

385 1947 novemberében Takáts Lajost nevezték ki, előtte Camill Suciu volt ideiglenesen megbízva az államtitkárság vezetésével.

386 A Román Állami Bank felügyelő-bizottságába csak 1947. szeptember 3-án nevezték ki az MNSZ jelöltjét: Csákány Bélát.

Egyes bizottságokba, mint kereskedelem, büntető- és magánjogi bizottságban, azonkívül több más bizottságban is komoly helyet biztosítottunk számukra, és így minden reményünk meg van arra, hogy ezeken a bizottságokon át előterjesztendő törvényjavaslatok vitájába komoly formában belekapcsolódhatunk.

A felirati javaslattal kapcsolatban elhangzott beszéd nagy meglepetést váltott ki az egész parlamentben, mert tömör, komolyan megfontolt, határozott az állásfoglalása, úgyhogy még az ellenzékiek is helyeseltek. A felirati vita során elhangzott beszédek ettől a beszédtől eltérően inkább választási kortes beszédeknek voltak tekinthetők, és így ezektől élénken elütött az általunk elmondott beszéd.[387] Balogh Edgár felveti a kérdést, hogy nem MNSZ listán bejutott magyar képviselők hogyan viselkednek. Kurkó Gyárfás válaszolva előadja, hogy Szabó szociáldemokrata képviselőt[388] máris ki kellett közösíteni a munkából, mert nem akart hatásosan bekapcsolódni a munkába. A blokk listáján bejutott képviselők közül Lakatos[389] eddig még nem is jutott szóhoz, közelebbi kapcsolatban nincs velünk. A többiek, Rángecz,[390] Vince[391] és Szenkovics állandó kapcsolatot tartanak velünk. A parlamenten belül általában megállapítható az, hogy a romániai demokrácia helyzete lényegesen konszolidálódott. A parlamenterek nagy része komolyan gondolkodó demokrata és magáévá teszi a nemzetiségi jogegyenlőség kérdését, és feltétlenül mellettünk lesz a nemzetiségi jogegyenlőség megvalósításában. Lényeges pontja volt a trónbeszédnek az, amely erre a kérdésre mutatott rá és az is, amely a szomszédos népekkel való baráti viszony megteremtésével foglalkozott.

A parlament elnökének megválasztásával kapcsolatban élénk vita folyt a liberálisok és szociáldemokratát között, a politikai bizottságban ragaszkodtak ahhoz, hogy az ő emberük kerüljön, mert ez a többség véleménye. A politikai bizottságon belül, az egyes pártok képviselői voltak jelen, szavazás útján dőlt el a kérdés, hogy Sadoveanut,[392] aki párton kívüli, választották meg a ház elnökévé. Mi lemondtunk az alelnöki tisztségről, ezt azonban meg fogjuk kapni, amikor a ház ügyrendi szabályzatát elkészítjük, mert ebben az alelnökök számát 6-ról 7-re fogják felemelni. Habár Sadoveanut támadták múltbeli magatartásáért, mi igazoltuk, és így sikerült elérni, hogy ő legyen a ház elnöke és nem egy blokk részéről jelölt, mert az a szociáldemokrata és liberális érdekeknek felelt volna inkább meg. A ház ügyrendjén a következő kérdés a Nemzeti Bank államosítása lesz.[393] Előreláthatólag még az ünnep előtt sor kerül a javaslat letárgyalására.

387 A felirati beszédet az MNSZ részéről Kurkó Gyárfás mondta el. A beszédet közli: *Népi Egység*, 1946. december 16.
388 Szabó Albert az MNSZ listáján jutott be, de háromszéki szociáldemokrata volt.
389 Lakatos Istvánról, az RSZDP Országos Magyar Bizottságának a vezetőjéről van szó.
390 Rangecz József/Rangheţi, Iosif
391 Vincze János
392 Mihail Sadoveanu
393 A Román Nemzeti Bank államosításáról rendelkező törvényt a parlament december 20-i ülésén szavazták meg.

Fodor István felveti a maniuista képviselők helyzetének kérdését. Kurkó Gyárfás válaszában elmondja, hogy amennyiben a maniuista megválasztott képviselők 30 napon belül nem jelennek meg a parlamentben, mandátumukat elvesztik és a mandátumuk a többi pártok között lesznek elosztva, így mi is fogunk majd mandátumot kapni azokon a helyeken, ahol nem jutottak be jelöltjeink. Nem valószínű azonban, hogy a maniuisták visszavonulnának tejesen a parlamenti élettől, mert nagy a hajlandóság azokban, akik mandátumhoz jutottak az ő részükről.

Az itthoni kérdésekre térve Kurkó Gyárfás felveti a központ átszervezése során végrehajtott áthelyezések kérdését. Elmondja, hogy többen voltak máma nála panaszolni, kifogásolták azt, hogy elbocsátották őket, illetőleg azt, hogy egyesek megrovásban részesültek akkor, amikor lelkiismeretesen végezték feladataikat. A kérdés végleges megoldásánál feltétlenül figyelembe kell venni, hogy senki ne kerüljön máról holnapra télvíz idején az utcára, annál is inkább mert a jövőben aktívabban meginduló gazdasági életben szükség lesz még emberekre. [...][394]

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 143/1946. 71–74. f. Tisztázat.

394 A hozzászólásokat nem közöljük.

50.

Juhász Lajos jelentése az RKP-nak az MNSZ központjában 1946 második félévében végzett munkájáról

Bukarest, 1947. január 2.

678/1947. ikt. sz.

Alulírott Juhász Lajos a Bánáti Regional PKR[395] voltam a tömegszervezethez beosztva, nemzeti vonalra július végén Rangecz Elvt.[396] utasítására fel lettem küldve az MNSZ Közp. Kolozsvárra, a választás idejére.

Kolozsváron a Közp. Szervezőbizottsághoz lettem beosztva, Mezei Lajos szerv[*ezési*] felelős mellé helyettes-szervező felelős minőségbe. Ezen 5 hónap alatt a következő munkát végeztem: rendszeresítettem a központi Szervezőbizottság üléseit, a körzetek bevonásával (tartomány) 2–3 napos értekezletet tartva, napirend jelentéstétel. Kritikai munkaterv úgy országos, mint körzeti megyei viszonylatba, feldolgoztuk úgy a politikai, mint a szervezeti kérdéseket.

A Körzeteket, a Központi Szervezőbizottságot a Női és Ifjú központi biz[*ottságokat*] kiegészítettük megfelelő tagokkal. Részt vettem a Női Conferencián, Temesváron az Ifjak Conferenciáján, Marosvásárhelyen, ahol az előkészítésekbe befolytam. 8 körzetett [*sic!*] látogattam meg a helyszínen, és ellenőriztem a Marosvásárhelyi, Bihari, Bánáti, Kolozsi körzeteket. Az MNSZ választási központi bizottság 5. bizottságának tagja voltam, mint szervező felelős. Ezenkívül elindítottam a kádernyilvántartást, úgy központi szervezőbizottság, a körzetek, mint női bizottság, ifjú[*sági*] bizottság. Ifjú[*sági*] bizottság adminisztrációs lefektetést megindítottam a központi iroda tisztviselői 70 tagú csoportjainak politikai átnevelését előadások formájában. A 21 tagú végrehajtó bizottság ülésein mint 100 tag[397] behívtak és ezen üléseken részt vettem.

November 22-i végrehajtó bizottsági ülésen lett egy háromtagú bizottság választva: Balogh Edgár, Dőry Erzsébet és Juhász Lajos. Szorgalmaztam a káderiskola megnyitását, ami dec. 11–22. [*között*] meg is lett tartva, 37 tanulóval 21 megyéből voltak a tanulók.

Az RKP[*-val*] a kapcsolatom [*az elmúlt*] 5 hónapban háromszor volt. Kétszer Luka elvt., egyszer Vajda és Jakab elvt[*árs*]sal. Ezek nagyjában azok a dolgok, amit végeztem 5 hónap alatt.

Rangec elvt.-tól a megbízást csak a választásra kaptam, és ezt így tudják a központnál MNSZ tehát. [*sic!*] Kötelességemnek tartom jelent[*en*]i a központnak, KPR [*sic!*] egyben eszrevételeimet 5 hónapos kolozsvári MNSZ munkájáról.

395 Helyesen: az RKP Bánsági Tartományi szervezete.
396 Rangecz József
397 Vagyis a „százas bizottság"-nak, a KIB-nek volt a tagja.

Politikai észrevételeim:

A végrehajtó bizottság 21 tagját 3 csoportba oszthatom: 1.) Czikó Nándor, Takáts Lajos, Csákány, Bányai, Mezei, akik kiállnak a KP nemzeti vonaláért és párthűek.

2.) Kurkó, Kacsó Sándor, Gáll[398] Gábor, Fodor István, Dőri Erzsébet, akik nemzetieskedők, [...][399], a párttal sűrűn kerülnek ellentétbe.

3.) csoport: Köteles István, Szűcs Margit, Antal Dániel, Hunor Kálmán, Gáborné,[400] Kiss Gergely, Szász István, Lőrincz László, Mátyás [József], Mag András.

Balogh Edgár az váltakozva van mind a háromnál, a harmadik csoportnak nincs véleménye, rábólogat mindenre. Konkrét hibák.

1. A Bányai-féle kiáltvány[401] a Revíziós kérdésben. Egy közleményt akartak kihozni, amelyben nem azonosítják magukat Bányai cikkével a *Világosság*ba. Takáts és én voltunk ellene, 8 tagból, akik otthon voltunk.

2. A Brassói ügyben távirat a hadbíróságok ellen általánosítva a sérelmeket.

3. A magyar KP tagja Farkas elvtárs[402] terjesztette, hogy az RKP nem helyes nemzetiségi politikát veszi ki, hogy csalnak, hogy Luka egy hazudozó stb., amit nekem Tamás Gizi mondott, amint beszélnek széltében én jelentettem Salamom D. elvtárson keresztül azonnal.

4. [*November?*] 19–20–21-ig egy erős blokkellenes, pártellenes magatartás, hogy a blokk ellopta a szavazatokat, az elnök testvérétől [*?*] kezdve végig, kivéve Czikó Nándor, Mezei Lajos, Révy Ilona személyét, mind sérelmezték és támadták a Blokkot a kp. [*?*] élükön Fodor István, Tamás Gáspár, Méliusz[403] és az elnök.

5. Kurkó beszéde nov. 23. Kolozsváron, ahol azt állította, hogy nincs magyar reakciós fasiszta, mert a magyarság mind leszavaztak a dem.[*okrácia*] mellett.

6. A *Világosság* 10 napig nem közölt parlamenti riportot, mert Tamás Gáspár nem kapott belépőt a parlamentbe.

7. Szlovák-kérdésbe ultimátumszerű távirat,[404] ami magyarországi lapokba megjelent. stb.

398 Helyesen: Gaál Gábor
399 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.
400 Gábor Lászlóné
401 Bányai László 1946. szeptember 18-i nyilatkozatát és annak fogadtatását az MNSZ vezetőségén belül, lásd a 44–45. sz. iratokat.
402 Farkas Mihály
403 Méliusz József
404 Gyöngyössy István bukaresti követségi tanácsos az 1946. november 27-i jelentésében ismertette a távirat szövegét. „A Romániában élő magyarság demokratikus politikai szervezete, a[*z*] MNSZ mélységes megdöbbenéssel fogadja a Csehszlovákiából érkezett híreket, amelyek szerint az ottani magyar őslakosságot a zsidók deportáláshoz hasonló fasiszta módszerekkel üldözik ki, illetve telepítik át lakóhelyéről. Az itt élő egész magyar nép nevében erélyesen tiltakozunk ez ellen, a múlt idők véres szellemiségét idéző és a demokráciát megcsúfoló eljárás ellen, és a demokrácia oszthatatlanságának nevében követeljük a prágai kormány azonnali hatályos és demokratikus kormányhoz illő intézkedését. A[*z*] RMNSZ elnöksége nevében: Kurkó Gyárfás s. k." Gyöngyössy szerint Kurkó a Révai Jószeffel folytatott beszélgetése után döntött arról, hogy távirat formájában fejezi ki tiltakozását a csehszlovákiai magyarok deportálása ellen. A távirat továbbítását az RKP akadályozta meg. MOL, a Külügyminisztérium admin. iratai, Románia, 1945–1965., XIX-J-1-k, 16/b., 18. dob. 3453. pol./1946. sz. jelentés.

Szervezeti rész.

Végrehajtó bizottsági ülések nincsenek rendszeresen megtartva, nincs[*enek*] napirendi jelentések, munkaterv, stb.

A különböző szakbizottságoknak nincs vezetője: gazdasági, sajtó-propaganda, pénzügy, tanügy, jogügyi, adminisztratív, női?, Szűcs Margit?

Ezeket látva, javasoltam, hogy a 100 [*fős*] intézőbizottság hívjon be megfelelő aktivistákat, hogy egyben a Párt vonala is megerősödjön, ezen javaslatot a 100 elfogadta, amit én a nov. 22.[*-i*] végrehajtó bizottsági ülésen újból szóvá tettem, hogy egészítsük ki magunkat. Erre Kurkó elvt. azt [*mondta, hogy*] nem lehet, hogy egy második végrehajtó bizottság legyen, aki majd neki parancsol, hogy gondolom én azt.

Erre G[*a*]ál Gábor javasolta, hogy válasszunk egy 3 tagú bizottságot, aki vezesse a kolozsi [*sic!*] szervezetet, amíg az elnök Bukarestbe van. Ezek, Balogh Edgár, Dőriné, Juhász Lajos. Kurkó elnök erre azt mondja, hogy nincs kifogása sem a 3. bizottság ellen, sem a tagok ellen. De Juhász az megy haza, ami furcsa helyzetbe állított engemet. Továbbá Kurkó úgy állítja, hogy a végrehajtó bizottság[*nak a*] bukaresti tagjai végzik a politikai munkát, a kolozsváriak pedig szervezeti munkát végez[*nek*], javaslatom az, hogy minden hónapban legyen egy végrehajtó bizottsági ülés rendszeresen. Ha kell, a kolozsváriak jönnek fel Bukarestbe.

Ezen háromtagú bizottság megválasztása utáni napon Kurkó megbízta Balogh Edgárt, hogy beszéljen Káli elvtárssal,[405] hogy jöjjön be a Központba Juhász helyett, ami azt bizonyítja, hogy nem tetszik a jelenlétem.

Általában az egész munka az MNSZ központjában szektaristamunka, hiányzik a kollektív munka, nem bírják a kritikát, nincs kontroll, nincs jelentéstétel bevezetve, nem dolgoznak a munkaterv szerint, a módszer. Végigszaladnak az országon nagy szónoklatokat mondanak, és avval máris mennek tovább, nincs munkafegyelem, nincs pontosság. Nincs egyéni vélemény, amint az elnök mond, az úgy kell legyen, nem mernek felszólalni. A háromtagú KP[406] büró nem dolgozta fel 5 hónapja egyszer sem a párttagokkal a pártunk vonalát.

Javasolom a dolgok jobb menetele érdekében:

1) Legalább 5 tagot bevonni a végrehajtó bizottságba a KPR segítségével, hogy a végrehajtó bizottságban erősödjön a Párt vonala. Ezen bevont tagok a bizottságok élére kerüljenek, ami biztosítaná a szakbizottság munkáját.

2. Szoros kapcsolatot a KPR CC-vel,[407] de ne csak Luka elvtárs, hanem aki ráér, ha kell 2 napot is foglalkozni a párttagokkal, és kontroll alatt tartja a munkájukat, és feldolgozza a nemzetiségi kérdéseket.

3. Úgy a KP kádere, mint a szervező szintje szoros kapcsolatba lépjen az MNSZ központi szervező- és káderosztállyal, segítsen átépíteni, megerősíteni, állandó kapcsolat legyen.

405 Káli Jánosról 1946-ban az MNSZ körzetfelelőse volt, 1947 és 1948 között a százas intézőbizottság tagja.
406 Az RKP-ról van szó.
407 Az RKP KV-ról van szó.

4. [*A*] KPR tartományai ellenőrizzék a KP tagokat, akik az MNSZ-nek dolgoznak, hogy jól viszik-e a KP nemzetiségi vonalát, és dolgoznak-e egyáltalán. Feldolgozni az összes KP tagokkal a nemzetiségi kérdést.

5. [*A*] központi végrehajtó bizottság egyhavonta kell, hogy ülést tartson, ahol jelentést tesznek az ügyosztályok a végzett munkáról, munkatervezetet készítenek, ellenőrzik az ügyosztályok működését.

6. A női és ifjú központi bizottságokat megerősíteni, éspedig a KP útján úgy megyei, mint országos viszonylatba, mert az MNSZ tagjaiból nem lehet ezen két fontos szervet talpra állítani, a Női Központ részére kell legalább 5 jó hozzáértő nő, mert Szűcs Margit több mint 2 hónapja nem is nézett be a nőügyosztályba. És Révi Ilona, aki párthű, és vonalas, nem tud megbirkózni a KP segítsége nélkül.

7. Vezetőképző iskolák elindítása minden megyében a téli hónapok alatt, mert ha ezt elmulasztjuk, megint egy évet veszítünk; itt kérünk szintén gyors segítséget a KP részéről.

8. Az általános tisztogatást meg kell ejtenünk az MNSZ szervezeteiben a központtól le egészen a faluig. Előkészíteni az új MNSZ választásokat, mert félő, hogy a reakció előre fog törni, ha nem leszünk éberek, több megyéből máris jönnek ilyen irányú jelentések: Torda, Szilágy, Szamos.

9. [*Az*] MNSZ pénzkérdését azonnal rendezni, a KP részéről a pénzügyi szakembert, aki egyben megtanulja, és ellenőrizné a helyes pénzügyi politikát vinne be szervezetünkbe.

Kérem a jelentésem, javaslataim figyelembe venni, és a legmegfelelőbb döntést hozni ezen ügybe. Bízva a Pártunk helyes vonalvezetésébe, maradok elvtársi üdvözlettel:

Juhász Lajos

ANIC, f. CC al PCR, Secția Organizatorică. d. 4/1947. 3–5. f. Kézirat.

51.
Gyöngyössy István követségi tanácsos jelentése a romániai magyar–zsidó viszonyról

Bukarest, 1947. január 13.

5/pol. 1947.

Az első világháború után a területi változások folytán Romániához került magyar zsidóság túlnyomó többsége egyszerűen zsidó vallású magyarnak tekintette magát, és e felfogásának konzekvenciáit mind elméletben, mind gyakorlatban vállalta is. A kisebbségi lét során azután bekövetkezett némi lemorzsolódás e vonatkozásban, miután a még kevéssé asszimilált rétegek lassan külön zsidó kisebbségi öntudatot kaptak, és a fiatal, már román iskolákban felnőtt generációknál is csökkent a magyarsághoz való tartozás érzése. Hozzájárult ehhez természetesen az is, hogy a hivatalos Magyarország ellenforradalmi, antiszemita tradíciói, a fasizmus új megerősödése előtti időkben is érezhetően megnyilvánultak akkor, amidőn a hivatalos Románia ilyen tendenciákat még nem érvényesített. Nem vitás azonban, hogy az erdélyi zsidóság ama része is, amely már csak nyelvében és kultúrájában tartotta magát magyarnak, románná nem asszimilálódott és anyagi ereje, valamint a nyelvközösség folytán elsőrendűen fontos feladatot teljesített a magyar irodalom, sajtó és színház fenntartása terén.[408]

Ma ez a helyzet gyökeresen megváltozott. A zsidóság és a magyarság közötti kapcsolatok érthető módon leginkább Észak-Erdélyben lazultak meg és változtak sok esetben gyűlöletig fokozódó ellenérzéssé. A szörnyen megtizedelt észak-erdélyi zsidóságnak éppen azok a rétegei maradtak a leginkább életben, akiket amúgy is kevés fűzött a magyarsághoz, és talán éppen azért is maradtak meg, mert nem bíztak a magyar legalitásban úgy, mint az asszimiláltak. Ma Szatmáron, Nagyváradon és Kolozsváron[409], ahol a pusztulás előtt magyar kultúrájú és európai színvonalú zsidóság élt, ezek a jiddis nyelven beszélő, és valóban külön nemzetiségi életet élő rétegek teszik ki e városok zsidóságának tekintélyes részét. Beállítottságuk a magyarsággal szemben a legjobb esetben közömbös, esetleg asszimilációjuk iránya a románság felé vezet.[410]

408 Az erdélyi zsidó társadalomban a két világháború között végbement változásokra lásd: *Gidó*, 2008., valamint *uő.*, 2004.

409 A zsidó lakosság számaránya az 1930. és 1941. évi népszámlálás alapján:

Év	Kolozsvár	Nagyvárad	Szatmárnémeti
1930	13.504 (13.3%)*	19.905 (24%)*	11.533 (22,3%)*
	13.094**	14.816**	10.713**
1941	16.763 (15,1%)*	21.333 (24,9%)*	12.960 (24,9%)*
	2669**	1560**	1019**

*vallási hovatartozás szerint; **etnikai hovatartozás szerint

Forrás: Kepecs József (szerk.): *A zsidó népesség száma településenként (1840–1941).* Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 1993. 180–181. p.

410 A második világháború utáni erdélyi magyar–zsidó viszonyra vonatkozólag lásd a bevezető tanulmányt.

A hazakerült régiek egy része is teljesen elfordult a magyarságtól, és ennek még nyelvi szempontból is igyekszik a konzekvenciáit levonni, amennyiben egymás között is osztentatíve a román nyelvet használja, gyermekeit csak románul tanítja stb. A már egyszer magyarrá asszimilálódott zsidóság többsége azonban eddig még sem megy el, sőt, ha tudatosan zsidó kisebbségi is, ha elégtétellel veszi is tudomásul, hogy Romániában és nem Magyarországon él, a magyar nyelvből és kultúrából, a magyarországi ügyek iránti érdeklődéstől elszakadni még sem akar (legfeljebb gyermekeit irányítván, nyilván opportunitási szempontokból is a román nyelv és kultúra felé), bár akarata ellenére ugyan, de lelke mélyén ösztönösen magyarnak tartja magát. Ennek ellenére kétségtelen, hogy számolni kell eme réteg fokozatos csökkenésével is. Ezeknek a gyermekeit már nem a magyar fasizmustól elszenvedett, és lassanként mégiscsak behegedő sebek fogják elsodorni a magyarságtól, hanem a többségi, és uralkodó nemzet asszimiláló hatása.

Egyelőre azonban még a magyarok elleni gyűlölet lángjai a testvérharc elkeseredettségével lobognak az észak-erdélyi zsidóság tekintélyes részében. Csupán kevesen vannak, akik oltani igyekeznek ezt a tüzet, megértik, hogy a két kisebbség, a zsidó és magyar kívánságai sok esetben azonosak, sőt a magyar nyelvben való közösség természetes folyományának tekintve azt, a kultúra közösségének gondolatát is hangoztatni merik. Az erdélyi zsidóság ilyen felfogású vezetői közül név szerint is meg kell emlékezni dr. Kohn Hillel ügyvédről, a Demokrata Zsidó Népközösség elnökéről, aki ennek az egész erdélyi zsidóságot felölelő szervezetnek Kolozsvárott magyar nyelven megjelenő *„Egység”* című hetilapját is szerkeszti. Nevezett, aki régi baloldali (kommunista) ember, és mint ilyen, március 19-e után[411] azonnal letartóztattatott, a felszabadulás után Kolozsvárra visszatérve rendkívül bátran szembeszállott azokkal, akik a fasizmust és kegyetlenségeit azonosították a magyarsággal, és az elszenvedett sérelmeket egyébként emberileg érthető módon a kollektív felelősség alapján akarták megbosszulni. Kohn Hillel ezirányú szereplése annyira közismert, hogy legutóbb, kolozsvári tartózkodásom során helyesnek tartottam őt is felkeresve neki, a nehéz helyzetekben a magyarsággal szemben tanúsított baráti megértéséért köszönetemet kifejezni.

A neoantiszemitizmus jelenségei természetesen az észak-erdélyi magyarságban is felütötték a fejüket, és ezeknek a kiváltódását a zsidóság egy részének előbb említett agresszív fellépése nyilván csak erősítette. E jelenségek okait részletesen analizálnom felesleges, mert azonosak a hasonló magyarországi tünetekével. Legfeljebb az otthon ismertekhez hozzájárul még az a visszahatás is, amelyet az észak-erdélyi magyarságból a zsidóságnak a románok felé való orientálódása kiváltott.

411 A német csapatok megszállták Magyarországot, rövidesen megalakult a németbarát Sztójai-kormány.

A Magyar Népi Szövetség hamar felismerte azt a veszélyt, amelyet ez az erdélyi magyar antiszemitizmus demokratikus, de nemzeti szempontból is jelent, és a maga részéről is azon van, hogy a megértő zsidó vezetőkkel karöltve a demokrácia és a közös érdekek jegyében kollaborációt hozzon létre a két, immár különváltnak mondható, de mégis számos hajszálerecskén keresztül összekapcsolódott nemzetiség között. Ezt a szándékát az MNSZ és a demokratikus erdélyi magyarság általában számos gesztussal ki is nyilvánította.[412] Ilyen gesztus az is, hogy a Bolyai Tudományegyetemen a már említett dr. Kohn Hillelt és dr. Turnovszky Sándor nagyváradi, ugyancsak ismert, baloldali felfogású zsidó ügyvédet professzorai sorába meghívta, előbbit rendes, utóbbit rendkívüli tanári minőségben. E választás egyébként tudományos szempontból is megfelelő, de egyben kétségkívül politikai és szimbolikus jelentősége is van. Érdekes különben, hogy az egyetem hallgatói között, ha relatíve, ha csekély számban is, de zsidók is vannak.

Ugyancsak találhatók zsidók az MNSZ aktív, és önzetlen munkát végző tagjai között is. A zsidóságnak azok az elemei, amelyek ilyen munkára, ami nem előnyt, hanem nyilván áldozatot jelent, vállalkoznak, valóban csak vallásukban különböznek a többi magyartól. Érdekes, de könnyen érthető, hogy ilyen elemekkel számosabban lehet Dél-Erdélyben, és különösen a Regátban, főleg Bukarestben találkozni. Az, hogy Dél-Erdélyben a zsidóság és a magyarság közötti viszony kevéssé kiélezett, azzal magyarázható, hogy mindkét nemzetiségnek nem a magyar, hanem a román fasizmus elnyomását kellett elszenvednie. Ez a körülmény ellensúlyozza bizonyos fokig azt a kétségkívül igen erős hatást, amelyet az észak-erdélyiek szörnyű sorsa az egész romániai magyar nyelvű zsidóságban, melyet a családi és egyéb kapcsolatok szoros szálai fűztek a Magyarországhoz visszakerült zsidósághoz, kiváltott.

A bukaresti, eléggé számottevő és anyagilag is jól fundált magyar zsidóság pedig egyrészt különösen erősen érzi a román nyelvben, szokásokban, s kultúrában felnőtt zsidóságtól való különállását, másrészt közelebbről tapasztalta azt az ugyancsak embertelen, és 300.000, főleg besszarábiai, és moldvai zsidó lemészárlásához vezető magatartást, amelyet az Antonescu-féle Románia a zsidósággal szemben tanúsított. Mind a dél-erdélyi, mind a regáti magyar zsidók élményeik hatása alatt érzékenyebben reagálnak azokra a reakciós erőkre, amelyek a román politika felszíne alatt ma is feszülnek, és amelyek fegyvertárának első eszköze a zsidóság és magyarság elleni uszítás. Tudják, hogy ez ellen nyelvi asszimilációval, a románsághoz való tartozás osztentatív kihangsúlyozásával védekezni nem lehet, és így sokszor kétkedéssel szemlélik azokat az erőfeszítéseket, amelyet a magyar fasizmus által okozott fájó sebeik impulzusára észak-erdélyi testvéreik ez irányba tesznek.

Gyöngyössy István s. k.
követségi tanácsos

MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965., XIX-J-1-k, 16/b., 18. dob. sz. n. Az iratot közli: Nastasă, Lucian (coord.): Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare. Evreii din România (1956–1965). Cluj, 2003, Centrul de Resurse pentru Diversitatea Etnoculturală. 295–297. p.

412 Lásd például az MNSZ Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottságának 1945. március 12-ei memorandumának 20. pontját: „A Romániai Magyar Népi Szövetség ünnepélyesen leszögezi, hogy mindazokat a zsidó származású lakosokat, akik magyar anyanyelvűek és magukat magyaroknak vallják, a magyar nemzet elválaszthatatlan részének tekintik és ugyanazon nemzetiségi jogok biztosítását kívánja számukra is, melyekben a romániai magyarság általában részesül." 8. sz. irat.

52.
Az MNSZ megyei szervezeti elnökök és titkárok közös ülésének jegyzőkönyve

Kolozsvár, 1947. március 25–26. (részletek)

Felvétetett 1947. március 25–26-án az MNSZ szervezetek megyei elnökeinek értekezletéről.[413]

Kurkó Gyárfás az MNSZ országos elnöke üdvözli az értekezlet résztvevőit és a tanácskozást megnyitja. Majd megtartja politikai beszámolóját.

Kurkó Gyárfás az MNSZ orsz. elnökének a megyei elnökök értekezletén 1947. március 25-én tartott politikai beszámolója.

Szeretett Testvérek! Központunk nevében köszöntelek elnöki értekezletünkön és tanácskozásunkat megnyitom.

Szinte későre hívtuk össze, hogy megyei elnökeink és országos központunk kölcsönös eszmecserét folytasson és tájékoztassák egymást. Értekezletünk tehát ebben a szellemben fog lezajlani. Közelebbről akarjuk megismerni megyei szervezeteink helyzetét, közvetlen elnöki tájékoztatás útján, ugyancsak így akarjuk eljuttatni álláspontunkat megyei szervezeteinkhez. Ezeknek az értekezleteknek gyakrabban kellett volna megtörténni, a múltban eléggé elhanyagoltuk ezt a kérdést és így, noha már túl vagyunk jóval a választásokon, mégis onnan kezdem meg politikai tájékoztatómat.

Magunk már értékeltük a választási munkánk eredményét és röviden csak egy pár mondatban kívánok kitérni rá, hogy milyen jelentősége volt a[*z*] MNSZ választási harcának az ország demokráciája szempontjából, milyen jelentősége volt és van az ország demokratikus erőinek győzelménél, és mennyire tudjuk kihasználni ezeket az eredményeket.

A választások előtt ismeretes volt mindenki által a[*z*] MNSZ-nek és az országos demokrata szervezeteknek szoros politikai szövetkezése, és szervezése szempontjából is az úgynevezett országos demokratikus arcvonalba való tömörülése.[414] Tudjuk viszont azt is, hogy a választások előtti ...[415] ülésünkön kimondtuk nem az elszakadást az ország haladó erőitől, hanem a külön listával való indulást, ez számunkra feltétlenül eredményesebb volt és szükséges volt, mert biztosította a számarányunknak megfelelő képviseletet. Semmi más nem történt, nem mondtuk fel a szövetséget az ország demokratikus szervezeteivel. Azért tartom szükségesnek ezt megemlíteni, mert mikor bejelentettük a blokkba való belépést, sokan azt hitték, hogy feladtuk a függetlenségünket. Nem történt semmi más, mint egy

413 Az értekezet résztvevőinek névsorát nem közöljük.
414 Utalás az 1946. május 17-én megalakított Demokratikus Pártok Blokkja választási szövetségre.
415 A jegyzőkönyvben is kipontozott rész.

részletkérdés eredményesebb megoldása érdekében külön listával mentünk, mert így kívánta magyar nemzeti szervezetünk érdeke.

A választásokon szervezeteink derekasan kivették részüket, a magyarság megértette hívó szavunkat, kivéve egy vékony réteget, amely Maniu, vagy más reakciós listákra szavazott. Ezek azonban olyan elenyésző számban voltak, hogy szinte nem volna érdemes velük foglalkozni, ha nem lenne ránk nézve gyalázat, hogy olyan erőkre szavaztak, amelyek a magyarság kiirtását tűzték zászlójukra.[416]

A választások után következő politikai és gazdaságpolitikai helyzetet nem tudjuk elválasztani a nagy országok történelmi eseményeitől, ha a legszűkebb belső szervezeti kérdésekkel akarunk foglalkozni, – még akkor sem. Béketárgyalások következtek, különböző világmozgató tanácskozások vannak folyamatban, megindult egyrészről a haladó demokrata erők, másrészről a maradi világerőknek a békeviszonyok közötti küzdelme. Ezek felfejlődésénél különböző erők jöttek létre, a gyakorlatban közös munkatervvel.

A szociális igazság nagyon szép dolog és mindenki elfogadta, de amikor meg kell valósítani, akkor tűnik ki, ki az ellensége és ki a híve. Ezt már a háború előtt a szövetséges hatalmak tervbe vették és ennek jelével folyt le a háború. Most, amikor a világ újjárendezése van folyamatban, hasonlóképpen – többé-kevésbé – megkezdik munkájukat a különböző országokban és azok szervezeteiben mindent elkövetnek, hogy erőiket megmozgassák. Mi is a különböző szervezeteinken belül mindent kövessünk el, hogy megakadályozzuk azt, amit eddig feltétlenül el kellett fogadnunk, amely létalapjában megsemmisíti azt a békepolitikát, amely az új erők egészséges fejlődését van hivatva biztosítani.

Ebből a szempontból kell tehát minden lépésünket – saját belső szervezetünkben – vizsgálni és ezt tegyük meg minden vonalon.

Így térek rá a román belpolitikai életre és a saját szervezetünk belső erőinek átalakulására és a demokrácia kihasználására.

A választások idején a demokratikus szervezetek közös kormányzati munkatervet dolgoztak ki. Ez a platform néven ismert alapokmány. Erre szavaztatták le az ország népét és ehhez járult hozzá a[*z*] MNSZ is, hogy győzelemre vigye a demokráciát, megvalósításra juttassuk azt a közös munkatervet.

A demokratikus parlament létrejött, és programjának közvetlen megvalósítása kellett volna kövesse a választásokat. Itt azonban az erők helyezkedése, újjászervezése indult meg és mikor arról volt szó, hogy megígértük a választásokon az ország népének, aki ránk szavaz annak új életet teremtünk a platform megvalósításával, akkor láttuk meg, kik azok, akik gátolni akarják annak gyakorlatba való átültetését. Ezek a demokráciát – adott pillanatban hátba támadták. A választások óta már egy fél év telt el. Az ország népe, de elsősorban a munkásság, amely a legtöbbet szenvedett és legtöbbet dolgozott, már türelmetlenül várja, hogy mikor kapja meg azt amit a platform leszögezett a helyzet javulása érdekében. Azt hiszik

416 Az MNSZ választási eredményeire vonatkozólag lásd a 48. sz. iratot.

így kívülről, hogy valami hanyagság, nemtörődömség miatt késik a dolog. Azért kell nyíltan feltárni a helyzetet, hogy tudják a vezetők, hogy igazítsák a demokrácia [*szek*]erét, hogyan vezessék, hogy ez a program mielőbb megvalósulásra kerülhessen.

A blokk egymagában a demokratikus tömböt jelenti, azonban ebben a [...][417] ma hét párt van, jobb és bal szárnnyal.[418] A jobbszárnyba már bele [...][419] ettünk az országban létező minden hajtóerőt, minden politikai áramlatot, a fasiszta elemek ultraradikális jobbszárnyát is. Ez egy ilyen fogalom. Ezért mi nem nézhetjük úgy a dolgokat, hogy valahol pl. egy főispáni hivatal vezetésénél, mert blokk tag van, tesszük azt amit ő mond – mert az a demokrácia szellemében történik. Ha azonban nem úgy történik, azt mondjuk, [...][420] demokrácia, mert ha ez, akkor nem más mint a fasizmus.

A demokráciát az egészséges munkáról ismerjük meg. Mindenkit annak minősítünk, amilyen munkát végez. Ha ezzel nem tudunk számolni, akkor megtévesztettük magunkat, becsaptuk a munkásságot és a legnagyobb bűnt követtük el a demokrácia ellen. Igen sok megyei szervezetnél halljuk – még a legegészségesebb gondolkozású munkás testvérünk részéről is –, hogy elmegy a kedvük mert látják, hogy igen sok vezető a fasizmusnak megfelelő munkát végez, hogy elvesztette hitét a demokráciában és képes hátat fordítani, máshoz igazodni.

A blokk keretein belül tehát különböző erők dolgoznak. Résen kell lenni kezdve a saját szervezetünktől, a szövetséges szervezetek és hatóságok [...][421] is. Ha ezzel nem vetünk számot, a közös munkatervünk megvalósulását nem érjük el. Ez a küzdelem őszintén beszélve fel a kormányig végig [...].[422]

Mikor ki akarunk adni egy törvényt, amely valóban egy lépést jelent előre, akkor tűnnek fel azok az erők, amelyek érzik, hogy ez az ő húsukba vág. Reformkorszakot élünk. A jobboldali erők, amelyek a védelmét jelentik a [...][423], mindent elkövetnek, hogy az ilyen reformoknál, ha nem tudnak teljesen gátat vetni, megakadályozzák a haladást, vagy legalább minimumra csökkentsék és így olyan harc dúl bent, olyan indult meg a parlamentben is, hogy mikor meg kell valósítani a beígért programot, egyre jobban kiéleződik a vita. Az egyik oldalon szervezett tömbben áll a liberális párt, közvetlen mellette és előtte a szociáldemokrata párt. A másik oldalon állanak a Paraszt Párt, Alexandrescu-féle párt, Ekés Front, a Kommunista Párt és az MNSZ szervezet áll [*a fenti*] két szervezettel szemben. [...][424]

Kijönnek az országba képviselőik és olyan magatartást tanúsítanak, mintha ők volnának a demokrácia komoly hívei és a vezetőség másik része népellenes

417 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.
418 Kurkó a beszédében meg is adja a választ arra, hogy – szerinte – a Blokkon belül kik alkotják a „balszárnyat" és kik a „jobbszárnyat". A „balszárnyat" az RSZDP, az RKP, az EF, a Nemzeti Néppárt és az MNSZ, a „jobbszárnyat" tagjai pedig: a Tătărescu-féle NLP és az Alexandru vezette NPP alkotja.
419 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.
420 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.
421 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.
422 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.
423 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.
424 A baloldallal való együttműködésről szóló részt kihagytuk.

törvényeket hozna. Teljes erejüket latba vetik, hogy megtévesszék a népet. Olyan jelentések jönnek, hogy kimegy 6–8 ilyen képviselő és igyekeznek megtéveszteni a magyarságot, sőt még miniszter is megy ki.

Nem nehéz az ellenfegyver alkalmazása. Csak rá kell mutatni a tiszta igazságra és ha rámutattunk, még a legegyszerűbb szavakkal is – le vannak leplezve. Az üléseken fel kell tenni a kérdéseket nekik. A legegyszerűbb tagunk is kérdés elé állíthatja őket, le vannak égetve. Ha nem merjük, mert képviselők, akkor megtévesztettek. Úgy állítják be a demokrácia erőit, mintha az el akarná kobozni a birtokokat és a kiskereskedelmet tönkre akarná tenni.

Másik újabb eset. Kiadtak egy rendeletet, hogy fel kell számolni az útonállást, fosztogatást. A fináncok a városok szélén is átkutatnak minden autót és ahol keveset kapnak, ott feljelentenek. Így a nagy feketézők dolgoznak, a szerencsétlen kis paraszttól elveszik a városba hátán behozott lisztet. Az ellenőrzés rendjén való, ha olyan ellenőrzés lenne, amely korrupció mentes, de ott ahol fosztogatás a célja, jogtalan.

Mikor az erre vonatkozó törvény elkészül, a törvénytervezetet ellopják. Mikor újból elkészítik, akkor nem teljesítik. Itt a fináncok a hóhérok, akik nyúzzák a népet. Ezeknek többet adózik (magamról is tudom) a kispolgár és munkás, mint az államkasszába. Ezeknek az eltakarítását kell végrehajtani fentről is. Ezt jó néven vesszük, ahol vannak káderek, a jobboldal élharcosai, akik veszélyt jelentenek a liberális pártra. Ezeknek az embereknek igen kevés, ha valahol ott van, hogy egy kis blokkházat építsen. [...][425]

Itt térek rá a saját szervezetünk belső alakulására.

Ezek az erők a legkisebb szervezetben is jelen vannak. Akarva nem akarva, tudatosan vagy tudatlanul dolgoznak. Jobboldali elhajlás, vagy ultraszektarista elhajlás, egy és ugyanaz, egyik a másiknak hajtja a malmára a vizet. Egészséges, komoly, határozott népi politikát kell csinálni. Ha olyan szektarista üti fel a fejét, amely elhajlik a népi demokrácia útjáról és tudatosan fegyvere a reakciónak, kompromittálni akarja a demokráciát annak köpenyébe öltözve, elijeszti a népet a demokrácia útjáról, ez ellen küzdeni kell. Át kell az ilyeneket nevelni, ha nem lehet, mellőzni kell a mozgalomból. Azonban ravaszok, simulékonyak, átveszik a vezetést és megrontják egészséges, haladó demokráciánkat, mert a kommunista stb. jelre szavazva ugyancsak azt a célt szolgálják, hogy átvegyék a hatalmat szervezetünkben, átcsapva arra az oldalra, amely a haladást igyekszik megakadályozni. Ezért mindenik tünet ellen a legkeményebb harcot kell vívni. Bárhol látjuk az ilyen hibákat rá kell mutassunk. De először nálunk kell seperni. Rá kell mutassunk arra, hogy vajon akiket letartóztattak, veszélyt jelentenek-e a demokráciára, vagy éppen azokkal kompromittáljuk a demokráciát. Ilyen esetekben azonban konkrét adatok kellenek. Pl. Brassóban a rendőrségen a hírhedt Doina dolgozik és teszi a feljelentést a[*z*] MNSZ egészséges aktivistái ellen, hogy azok fasiszták, kémek, ellenségei az ország demokráciájának. Azonban egyetlen jelentésében sem látjuk azok nevét, akik régen megérdemelték

425 A kihagyott részben Kurkó Gyárfás a belpolitikai és a gazdasági helyzetet elemezte.

volna a börtönt. Ezeket le kell leplezni, táviratban, népgyűléseken, kérni kell a letartóztatásukat. Meg kellett volna nyúzni őket augusztus 23-án és ma előléptetve dolgoznak az államapparátusban.

Minden megyei elnöknek tudnia kell, kik azok, akik zavarják a demokráciát, az államapparátus egészséges működését. Tudniuk kell az elnököknek azt, hol ki képviseli a demokráciát, hol kik hajtják végre a demokratikus parlament törvényeit. Mert nem mindegy, hogy a törvényt demokrata, vagy fasiszta hajtja végre. Ha fasiszta hajtja végre, csak bajt okoz a demokráciának, ha pedig demokrata, akkor tisztázódik a helyzet.

Van még egy másik tünet. Biharból jelentik, hogy lefogtak magyarokat. Mi figyelmeztettük két éven keresztül állandóan az ország magyarságát, hogy nekünk nincsen más utunk, csak a demokrácia. Mi nem választhatunk. A demokráciának sok gyengesége van, csinál ma is hibákat, de ha csak tíz százalékát ígéri, mint a történelmi klikk, csak itt a helyünk, itt a lehetőség, a másik oldalon csak ígéret van, aztán meg hátba döfnek. Nincsen más utunk, mint a haladó demokrácia útja, úgy ahogyan van, tele hibákkal, ott kell dolgoznunk, hogy egészséges munka jöjjön létre. Felhívtuk az egész ország magyarságának a figyelmét, hogy ne csak kívülről bíráljon, hanem álljon oda és dolgozzon. Most amikor jelentik, hogy lefogtak magyarokat, akikről nem tudják, hogy rosszat tettek volna, megkérdezzük, hány közülük MNSZ tag? Kitűnik, hogy 3 MNSZ tag a kilencből. Ha valaki még két év után nem MNSZ tag és becsületes magyar és a demokrácia híve, akkor én bátran ki merem jelenteni, hogy ő a Horthy híve és nem a Tildy Zoltáné. Következésképpen Romániában nem Groza, hanem Maniu és Brătianu híve. És ha annyira nem érdemesítették a demokráciát, hogy MNSZ tagok legyenek, akkor mi sem vagyunk annyira szívbajosok, hogy mert bajban vannak, mentsük ki őket. Ezelőtt minket mocskoltak, most hálaképpen vegyük ki őket a börtönből, vagy ahova vitték őket.

Nyilvánvaló tehát, hogy őrizkedni kell az elhajlásoktól. Jól meg kell nézni a dolgokat, a hatóságokat ellen kell őrizni. Meg kell nézni és ha kell népgyűléseken is tiltakozni kell az igazságtalanság ellen. De ha ellenség, akkor le kell leplezni. Ha elvitték az egészséges embereket, rá kell mutatni, hogy a disznó elvitte a demokratát és otthagyta az ellenségét a demokráciának.

Ezek azok a kérdések, amelyekkel szükségesnek tartottam foglalkozni. Még azt az észrevételemet kell megtegyem, hogy a megyei szervezeteinknél, amelyeket az elnökök képviselnek, még nagy gyengeségek vannak. Nincsenek összefogva a szervezetek, szétfolyik a munkájuk, hol az egyik végletbe mennek, hol a másikba, és az egészséges munka áll. Ahol nincsen egészséges összefogó erő, amely uralkodni tud – nem akarunk diktatúrát –, de ebben a pillanatban erős kézre van és lesz szüksége a demokráciának. Tudatában kell lenni annak a hatalomnak, amely le van téve a kezünkbe. Nem szégyen, ha a demokrácia érdekében diktátorok vagyunk. De a demokrácia fejlődése érdekében a vezetőség a legkeményebben kell uralja a megyei szervezetek hatalmát. Ez szükséges egészséges programunk szempontjából, másrészt szükséges azért is, mert népünk lélektani állapota

megkívánja azt, ha úgy látja, hogy nincsen valahol határozott erő, ott anarchia van. Az emberek általában hozzá vannak szokva, hogy valaki mindig csináljon helyettük mindent, és a többit meg rá kell bízni a sorsra. Akkor jönnek a veszekedések, az intrika, egyéni kiskirálykodások és jön az összeomlás.

Kemény politikai magatartásra van tehát szükség. Ha uralni tudjuk a helyzetet, akkor a megye egész taglétszáma ott áll a hátunk mögött, de ha nem állunk hivatásunk magaslatán, mást várnak helyünkbe. Ha ezzel a keménységgel tudjuk uralni a helyzetet, tudjuk mi a jogunk, mi a kötelességünk, más szemmel néz a hatóság és a reakció is. Komoly, körültekintő, rugalmas és a leghatározottabb politikára van szükség, értve alatta a közösségi munkát.

Van szervezeteinknek még egy egyéni betegsége. Nem a nagy munkát látják, hanem a személyi dolgokat. Nem az egészséges közösségi munkát, hanem a szélmalomharcot. Nem látnak az orrukon túl, nem látják, hogy kell munkához fogni. Ezt megsínyli az ország demokráciája, de legjobban érzi a reakció, mert ha valamelyik szervezetben lazulás van, akkor vág közénk.

Most, amikor országos nagygyűlés előtt állunk, újabb lendületet akarunk adni a szervezetnek, egészséges előkészítését a nagygyűlésnek.[426] Szinte ismétlődik a múlt évhez hasonló politikai helyzet. Most is hasonló a helyzet az udvarhelyi nagygyűlés előttivel. Szűnjön meg mindenfajta kritika. Ha egy szervezetben munka folyik és nem egyéni kritika, ha mindenki a célt nézi és azt, hogy jutunk annak elérése érdekében a leghamarabb a megvalósulás felé, akkor önmaguktól tűnnek el az ilyen belső szervezetben fennálló betegséges [*sic!*] tünetek. A belső szervezetünk egészséges magatartásától, a testvér szövetséges szervezetektől való egészséges együttműködéstől, az ország belpolitikájának egészségesebb keretétől és az ország egészséges fejlődésétől függ a jó viszony kialakulása. Itt elsősorban gondolok a Románia és Magyarország közötti kapcsolatok elmélyülésére, már-már gazdasági életünk kijelölésére is nagy mértékben hatással van, milyen viszonyban vagyunk a szomszédos országokkal. Noha azok szerencsétlenek, szegények, nincstelenek, a szárazság és háború okozta nehézségeket érzik, mégis többet kell kapjunk ezen országoktól, mint Angliától és Amerikától (mint ahogyan Maniu mondja). Addig, amíg ott politikai munkanélküliség fenyegeti a munkásságot, addig itt – mert egy egészséges tervgazdálkodás küszöbén állunk – csak a fejlődés áll előttünk. Azért lazítunk lehetőleg az olyan hatalmakkal való gazdasági elköteleztetéseken és kimélyítjük a szomszédos országokkal kapcsolatainkat. Eddig kifosztottak, úgyszólván gyarmatbirodalom voltunk mi is a múltban. Tudtuk, vagy nem tudtuk, de az voltunk. Kezdve a vasútcsinálás, telefon, bányák, stb. minden idegen kézen volt. Éppen ezen szerencsétlen helyzetünket akarták kihasználni. Pillanatnyi látható segítséget akarták nyújtani, 1–2 hónapra kenyeret adni. Ezektől akart megőrizni a kormányunk és nem kötött feltétel nélküli üzleteket. Ezért

426 Az RKP egyre nyíltabb beavatkozása a szövetség ügyeibe azt eredményezte, hogy az MNSZ felső vezetése ketté vált. A belső hatalmi harcok miatt a nagygyűlést csak 1947. november 21–23-án rendezték meg Temesváron. Lásd az 59–60. sz. iratokat.

kellett érezni ennek a pár hónapnak a nehézségeit. Hasonló a helyzet a szomszédos országokban is. Most azonban minden kis ország a szomszédokban látja, a velük való szorosabb gazdasági összeköttetésben, a kivezető utat, egyetlen segítséget. Ezen a téren biztató a helyzet, ránk nézve politikai kihatással bír, Románia és Magyarország között. Lent jártak Bukarestben és fel mentek Budapestre politikusok. Valószínű a közeljövőben a demokrata szervezetek hivatalosan is lejönnek. Ezt a kormányfők találkozása[427] fogja követni és minden remény megvan arra, hogy itt is, ott is felszámolják - legalább részben - azokat a reakciós erőket, amelyek veszélyt jelentenek. Ha szabaddá tesszük a jövés-menést, a következő lépés is megtörténhetik, az annyit hangoztatott gazdasági és politikai szövetkezést jelentő vámunió. Erről azonban nyilvánosság előtt nem beszélünk [sic].

Arra kérem a testvéreket, legyenek tekintettel mindazokra amiket elmondtam. Még befejezésül zárójelben említem meg, hogy mikor előre kívánunk nyomulni az egészséges törvényhozásnál, a blokk között vannak erők, akik követelik a 645. törvény[428] visszaállítását. Milyen éberen kell ezekkel szemben állani a sarat. Ezért kell ott lenni állandóan, mert lehetőség van arra, hogy benyújtanak egy tervezetet és ha nem vagyunk ott mindig, a nagy többség, megszavazzák és törvénnyé válik a tervezet.

Az elmondott belső munkákba kérünk támogatást a testvérektől. Ha most itt a megyei elnökök 1-2 napos tanácskozást folytatnak, ki fog az hatni az egész szervezetünkre, lendületére és terveink megvalósítására.

A beszámoló végeztével Kurkó elnök felkéri a jelenlevőket, hogy tegyék fel a beszámolóval kapcsolatos kérdéseiket.

Hadnagy Imre Beszterce megye képviseletében, mint ottani székely telepes a 645-ös, illetve a 607-es törvény rájuk vonatkozó részeire tér rá, amely szerint a Zsidó Népközösség pert indított ellenük és el akarja venni birtokaikat.

Kurkó elnök felkéri a jogügyi iroda vezetőjét vizsgálja felül az ügyüket, Hadnagy Imrét pedig utasítja, hogy addig is, amíg jogerős ítéletet tudnak kapni, ha kell erőszakkal is akadályozzák meg földjeik elvételét. Ebben az ügyben a MNSZ teljes támogatását ígéri.

Általánosságban beszélve a földbirtok ügyekről a birtoklevelek kérdésére tér rá. A legtöbb helyen úgy áll a helyzet, hogy a magyar földigénylők két évig megművelték a földet abban a tudatban, hogy a föld az övék. Az utolsó pillanatban, amikor azt hitték, jön a birtoklevél más névre állították ki a birtoklevelet. Itt Kolozsváron hetven magyar földigénylőt tartottak nyilván és mikor kiosztották a birtokleveleket, csak öt kapott. Ez a szervezeteinkben és bizottságokban helyet foglaló demokrata embereink jóhiszeműségének az eredménye.

Biharban a napokban egy keresztelőn vett részt az elnök testvér, ahol siralmas helyzetben van 12 család. Törvényes úton visszaadták a fasiszta svάboknak a birtokot és azóta azok halálra szurkálják, gyilkolják őket. Nem mernek kimenni a házukból. Ezeket a fasiszta svábokat támogatja a hatóság.

427 A Petru Groza vezette román kormánydelegáció 1947. május 3. és 5. között tárgyalt Budapesten. A tárgyalás előzményeiről és lefolyásáról lásd: *Olti*, 2008.

428 Utalás a visszaperlési törvényre.

Szervezeteinknek ilyen esetben a legkeményebb támogatást kell nyújtania. Ha ezt nem tesszük, akkor napról napra visszafelé megyünk, hátrálunk, mint a rák. Egy szép napon aztán odafajul a helyzet, hogy minket, képviselőket is kivégeznek. Hol a demokrácia, hol vannak a demokratikus szervezetek, ha nem dolgoznak? Nem fogjuk engedni a Beszterce-Naszód megyei telepes testvéreinket sem. Ha meg kell adni a támogatást, megadjuk, de ők is helyt kell álljanak. Kitűnik, hogy annak a vagyonnak, amit megvettek 1942-ben pénzen a Magyar Föld Hitelintézettől, nincsen gazdája, örökösök sincsenek. Ma jelentkezik a gazda, a Zsidó Népközösség, mert valamikor a föld zsidó vagyon volt, ki akarja húzni a földet a lábuk alól. Ezt nem lehet abbahagyni, mert ilyen jusson én is kérhetem, hogy az arisztokráciának adják nekem a vagyonát, tisztán azért mert ő is magyar volt.

Hasonló a helyzet Biharban, ahol azt hittük, hogy a legerősebb szervezet működik. A menekült román tanítók mind visszamentek és elfoglalták iskoláinkat. Voltak közülük olyanok is, vasgárdisták, akik éppen ezért a Regátban állást sem kaptak. Visszajöttek ezek a Székelyföldre is, de ott azt mondtuk, dobjátok ki és megtették. Így mentették meg az iskolákat. Biharban - mert nem ezt tették -, nincsen magyar iskola. Ha kijött egy 406. törvény, amely megcsúfolja a demokrácia szellemét,[429] akkor mi ennek a törvénynek ellenségei vagyunk. Azért vagyunk bent a parlamentben, hogy mutassunk rá, hogy ez a törvény megcsúfolja a demokráciát. Horia Sima és Codreanu[430] igazgatói elmenekültek az iskoláinkból a Regátba, ott nem is volt állásuk, de visszajöttek mind. A mi tanítványaink létszáma 350-400. Kitették őket az iskolákból és lézeng az iskolában most 15-20 román tanuló. Ha demokráciáról beszélünk, vajon 400 gyermeknek jogos rendes épületben tanulni, vagy huszonötnek?[431] Én csak így ismerem a demokráciát: nehogy azt higgyék, hogy a sovinizmus kiirtása érdekében ezzel az állásponttal megnyerik a román tömegeket. Ezzel a román fasiszta nyeri csak meg a harcot. Minden hátrálás azt jelenti, hogy egy lépést feladunk a jogainkból. Minden ilyen lépés a sovinizmus megerősödését jelenti és saját magunkra hozását a fasiszta reakciónak.

Nem beszélek a Dél-Erdélyben elhagyott megyékről, vagy az igazságügy, földművelésügy terén, a pénzügy terén, ahol nincs tisztviselőnk. Vagy magyar városokban, ahol nincsen szavunk a közigazgatásba, vagy itt Kolozsváron, ahol egyetlen tisztviselőnk van, akit maholnap kitúrnak. Vajon megvalósítottuk ezekkel a demokrácia elképzelését? Itt nem kell összeesküvés, mert itt Maniu van hatalmon. Nem mehetünk túl követeléseinkkel a lehetőségeknél, mert a túlzott követelés a román demokrácia terhére megy. Mi csak addig megyünk, ameddig a demokrácia ereje kibírja. De ha nem megyünk el addig, vajon teljesítjük-e a vállalt feladatokat? Megalkuvással nem fogunk egy lépéssel sem előre menni.

429 A 406/1945-ös dekrétumról van szó, amely elrendeli, hogy vissza kell adni korábbi (román) tulajdonosaiknak mindazokat a közintézmények épületeit, amelyekben a 2. bécsi döntés után magyar iskola, színház stb. kezdett működni.

430 Corneliu Zelea Codreanu és Horia Sima a Szent Mihály Arkangyal Légió, illetve a Vasgárda vezérei voltak.

431 Utalás a nagyszalontai Arany János gimnázium ellen elkövetett intézkedésre. Lásd a 41. sz. irat jegyzetét.

Tagadom azt a teóriát, hogy nincsen demokrácia, ahol nincsen nemzetiségi jog. A demokrácia előtt kell megadni a nemzetiségi jogokat. A demokrácia úgy fejlődik, ahogyan a nemzetiségi jogokat elismerik. Vajon a Szovjetunióban miért tudott uralomra jutni? Meg kell semmisíteni a reakciót, az elnyomó banditizmust.

Miért bukott el a negyvennyolcas szabadságharc? Mert a nemzetiséget a reakció állította az oldalára. Mindent ígért és a végén, amikor megbuktatták a demokráciát, semmit sem adott. Éppen ezért fel kell itten is számolni a reakcióval. Egyszerre nem kaphatunk mennyországot, mert az a román népnek sincsen meg. A morzsák, amelyet a demokrácia ad, egyenlően kell kijussanak, nem a mi terhünkre, a reakció megvesztegetése címén. [...][432]

Antal János (Kisküküllő): Ezelőtt egy héttel jó demokrata embereinket elvitte a rendőrség, elvitték a patikust is. A rendőrség nem ad róluk semmi felvilágosítást. Felsőbb rendeletre jött a parancs és úgy vitték el. Köztük van Petrui [...][433], aki régebben nagybirtokos volt. Most leszegényedett, de van egy háza, amelyből most ki akarják lakoltatni a feleségét. 3 napi határidőt kapott a kiköltözésre. Felszólaló nem tudja, milyen alapon tudnák kilakoltatni anélkül, hogy elítélték volna.

Kurkó Gyárfás: Megkérdi, hogy a patikus patikáját nem akarják elvenni, mert ez gyakori dolog, hogy vagy lakásra, vagy gyógyszertárra, üzemre pályázik valaki és ilyen módon akarják megszerezni, hogy a tulajdonost megvádolják. Ezeket a eseteket össze kell írni itt a központban, ellen kell őrizni, hogy milyen ember volt az akit elvittek, és milyen akció indult meg ellene. Ilyen esetben a szervezet is pontos kimutatást kell felterjesszen ezekről az emberekről, hiteles láttamozással kell ellátni a magatartásra vonatkozólag, és be kell küldeni azonnal a központhoz, ahonnan a parlamenti csoporthoz továbbítják elintézés végett. Ahol komoly ügy áll fenn, a szervezetnek tudnia kell, kik azok, akik fasiszta munkát végeztek.

Hasonló a helyzet Tordán, ahol lefogták a tordai szervezet vezetőségét, állítólag minisztériumból jött felsőbb rendelet alapján. Mikor felvittük a dolgot a minisztériumba, ott nem tudtak róla. Ilyen esetek is előfordulnak és ártatlanul hadbíróság elé állítják ezeket az embereket.

A belügyminisztérium vonalán is ott vannak a szabotáló disznók, akik ilyeneket csinálnak. Az ilyen esetekben azt kell meglátni, milyen mozgatóerők dolgoznak. Az egész vonalon egy nyomás érezhető – különösen a választások óta – erősebben. A Kommunista Pártban vannak olyan elemek, akik a magyar vagyonok elkobzására törekednek.[434]

Az ilyen eseteket írásban kell beadni a szervezethez és ki kell vizsgálni az emberek magatartását, akiknek az ügyben részük volt. [...][435]

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 151/1947. 1–3. f., 30–61. f. Gépelt jegyzőkönyv.

---

432 Kocsis János felszólalását nem közöljük.
433 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.
434 Az RKP követelte, hogy a magyar szövetkezetek lépjenek be a megyei federálékba, amelyet Kurkó nem fogadott el.
435 A hozzászólásokat nem közöljük.

A szervezeti önállóság felszámolása

53.
Luka Lászlónak, az RKP KB Politikai Bizottsága tagjának felszólítása a magyar kisebbség „népfrontos" politikájának megváltoztatására

Kolozsvár, 1947. május 22.

Vitathatatlan, hogy a romániai magyarság az utóbbi évek jelentős történelmi fordulatainál a román demokratikus erők oldalán harcolva, saját maga is hozzájárult a romániai demokrácia megerősítéséhez, jogegyenlőségének kivívásához. Ebben a harcban a magyarság demokratikus erői állandó küzdelmet folytattak a „magyarkodó", de nemzetellenes gáncsoskodókkal és reakciós erőkkel, akik változatlanul a romániai magyarság elszigetelésén és a román demokráciától való teljes elszakadásán dolgoztak. A román demokrácia haladó erői, amelyek augusztus 23. előtt is állandóan együtt harcoltak a magyarság népi erőivel, továbbra is együtt küzdöttek augusztus 23-án,[1] március 6-án[2] és november 19-én[3] a közös ellenség, a magyar–román reakció ellen. Ez volt az egyedüli út, amely biztosíthatta és biztosította is a reális helyzetnek megfelelő mértékben a nemzetiségi jogegyenlőséget. Mindez csapást-csapás után mért az itt élő magyarság ellenségeire. A magyar reakció régi útjai – a nemzetiségi uszítás, lélekmérgezés, megtévesztések, rágalmak útja – járhatatlanoknak bizonyultak.

Új köntösben jelentkeztek tehát a romániai magyar politikai élet régről ismert népámító, nemzetrontó jelszavai. Új ügynökök árulják a romániai magyarság sorsát, a meglapuló, de új előnyökért állandóan tettre és bűnre kész régi haszonélvezők szolgálatában. Új lakájokat és megfizetett ügynököket talált a demokrácia soraiba befurakodott, de érdekeitől idegen elemek között a kisajátított földesurak, uzsorakamatokért tülekedő bankárok és a levitézlett dzsentrik serege.

Régi hangok hallatszanak át a határon: és a hegyeken és tengereken átcsillámló „nemes" valuták cselekvésre késztetik a nép – árulásra mindig kész – ellenségeit. Hajlandók elfelejteni, sőt el is felejtetni, hogy országunk felszabadulása és a magyar nép léte is a Szovjet Hadsereg ragyogó győzelmének köszönhető. Elhallgatják, hogy az ittélő magyarság létét csak egy tartós béke biztosítja és hogy ennek a békének legéberebb védelmezője, leghathatósabb harcosa: a Szovjetunió. A legreakciósabb amerikai és angliai imperialista politika feldicsérésével igyekszenek érdemeket szerezni a nemzetközi reakció szövevényes hálózatában. A magyarországi Kisgazdapárt reakciós szárnyának politikai vonalán haladva, szoros szövet-

---

1 Utalás az 1944. augusztus 23-án végrehajtott román átállásra.
2 Utalás az 1945. március 6-án megalakult Groza-kormányra.
3 Utalás az 1946. november 19-én megtartott nemzetgyűlési választásra.

ségben a romániai fasizmus maradványaival és a „történelmi" pártokkal, szovjet-angolszász katonai konfliktusra számítanak és ehhez alkalmazzák revizionista-irredenta terveiket. Imperialista ábrándjaikat nem leplezhetik eléggé, amikor magyar hegemónia alatt propagálják a Duna-menti népek tömörítését.[4]

Minden különösebb politikai iskolázottság nélkül is világos bármely józanul gondolkodó ember előtt, hogy egyetlen népnek s így a magyar népnek sem érdeke a Szovjetunió és Anglia-Amerika közötti háború. A magyarságnak nem érdeke a háborús haszonélvezők nyereségeit növelni, mely a népnek mindig csak pusztulást, nyomort, bánatot hozott.

A magyarság érdeke nem lehet azonos a reakció érdekeivel; a magyarság érdeke nem más, mint a széles dolgozó magyar népi rétegek érdeke. A magyarság termelő rétegeinek érdeke a béke, a nyugodt építő munka, az új demokrácia népi elemeinek erősítése, a népi demokráciához vezető út lerövidítése.

Népbolondítás és a tényleges népi érdekektől idegen minden olyan nyilatkozat, amely általában vett magyar érdekről beszél, amely ennek megfelelően öncélú, közös elvi alapot nélkülöző, minden törésnélküli romániai magyar egységről szaval. Nincsen általában vett „magyar érdek", nem lehet minden letartóztatott magyar banditában csak a „magyart" meglátni és a banditát észre sem venni. Nem lehet az elvtelen „magyar egység" szomorú jelszavával a romániai magyar közéletet ismét a kiszipolyozó földesurak, bankárok és a falu uzsorásai szolgálatába állítani. A „magyar egység" jelszavát a választások alatt a reakció arra használta, hogy behatoljon azokba a szervezetekbe, amelyek keretében lehetőséget látott sötét terveinek végrehajtására. Nem nevezheti magát népi szervezetnek egyetlen olyan magyar politikai szervezet sem, amely népi, haladó szellemű és demokratikus formájának megfelelően nem folytat határozott harcot a magyarság soraiban tevékenykedő, vagy lesben álló és támadásra kész reakció ellen. Nem a népi erők demokratikus megerősítéséért küzd az, aki a magyarság soraiban csak általában beszél a reakció elleni harc szükségességéről, de nem talál egyetlen megszemélyesíthető ellenséget sem a magyar közéletben, a szövetkezetek, az EMGE, EMKE vagy a Dalszövetség[5] vezető kereteiben: a Magyar Népi Szövetség egyes vezetői között; aki nem látja a lélekmérgező ügynökök aknamunkáját a politikai és világnézeti arcvonal minden szektorában, az egyházak reakciós elemeinél, elsősorban a katolikus egyház reakciós köreinél; a Bolyai Egyetemen, a sok magyarnyelvű újság és folyóirat hasábjain.

Tudatosan vagy „nagyúri" vállveregetéstől megszédülten idézik fel a régi földesúri, bankári Magyar Párt szellemét mindazok, akik a magyarság sorskérdéseire kétértelmű, ingadozó választ adnak.

4 Lásd az előző irat jegyzetét.

5 A Magyar Dalosszövetségről van szó, amelyet 1947. június 9-ig a (zeneileg és politikailag) konzervatív Tárcza Bertalan vezetett. Ekkor – a fenti cikk hatására – helyéree a Bartók–Kodály szellemiséget képviselő Nagy Istvánt, a Zeneművészeti Főiskola igazgatóját nevezik ki.

Merre tart a romániai magyarság? Előre megy-e és segíti a romániai demokráciát, melynek megerősödése a nemzetiségi kérdés maradéktalan megoldását is jelenti és ugyanakkor támogatást nyújt a béke nemzetközi biztosítására; vagy vissza igyekszik-e a reakció korszakába és új áldozatra kényszeríti a népet a nemzeti és fajgyűlölet, a háborús uszítás vér- és könnyáztatta oltárán?

A termelő rétegek, a dolgozó parasztság, a haladó értelmiség a demokrácia útját választja. Az élősdi városi bankárok, a falvak népén kiskirályoskodó és gazdagodó élősdiek megállítanák a haladást és minden erejükkel a magyar nép romlását és pusztulását hozó új háborút készítik elő.

Így tehát nem kétséges, hogy a jövőjéért küzdő magyarság, a dolgozó rétegeket és demokratikus értelmiségieket kell az élre állítsa, mert csak ez biztosítja továbbhaladását a kiteljesülő demokrácia útján.

Elhallgatják ma a romániai magyarság előtt, hogy a Szovjetunió segítségével felszabadult és épülő Romániában elsősorban a Román Kommunista Pártnak köszönhetik a nemzetiségi sérelmek fokozatos kiküszöbölését, a megvalósuló jogegyenlőséget, a nemzetiségi uszítás ellen folytatott intézményes harcot. Nem beszélnek Gh. Gheorghiu-Dej elvtársról, akinek a sovinizmusról írt tételei a romániai nemzetiségi kérdés maradéktalan megoldásának legerősebb fegyverét képezik.[6] De szemérmetlen hamisításaikban odáig mennek, hogy elhallgatják Pártunk emberfeletti teljesítményeit is a Bolyai Egyetem, az Állami Magyar Színház megteremtése, a magyar intézmények, iskolák és tanszemélyzet elrendezése, a közigazgatási, a földosztással kapcsolatos, CASBI, állampolgársági, szövetkezeti kérdések körül felmerült tényleges igazságtalanságok kiküszöbölése terén. Csak általánosságban beszélnek a demokrácia vagy a demokratikus kormány segítségéről vagy teljesítményeiről, hogy ezáltal személyes érdemeket csillogtassanak. De a magyar közvéleménynek ismernie kell, hogy a romániai magyarság sorsának legparányibb feljavításáért is hatalmas küzdelmet kellett vívjon a Kommunista Párt vezetése alatt álló munkásosztály. A romániai magyarságnak meg kell ismernie igazi szövetségeseit, hogy eredményesen harcolhasson minden imposztor ellen, akik talpnyaló ügynökök által népünk barátjaként felmagasztalva, a valóságban ma is folytatják soviniszta magyarellenes politikájukat, akárcsak a múltban. Ezt a szövetséget akarják megbontani egyesek: a bankárok és kisajátított földesurak és a velük szövetkezett román reakció sötét terveinek végrehajtása érdekében.

De meg kell mondjuk azt is, hogy véget kell vetni annak, hogy a proletáriátus és az RKP harcai és sikeres eredményeinek eltitkolása árán, ezeket kihasználva a magyar közvélemény előtt bárki is egyéni, személyes dicsfénnyel övezze körül homlokát. Tudnia kell a magyarságnak, hogy a romániai dolgozók és a[*z*] RKP

6 Az RKP központi aktívájának 1946. június 22-ei ülésén elítélték Lucrețiu Pătrăşcanut a június 8-i kolozsvári beszéde miatt, és egy nyilatkozatot adtak ki, amelyben az erdélyi magyar revizionizmussal együtt elítélték a román nacionalizmus megnyilvánulásait is. *Constantiniu*, 2001. 208–210. p. A gyűlés jegyzőkönyve: Uo. 157–211. p., valamint: A Román Kommunista Párt álláspontja a soviniszta és revizionista áramlatokkal szemben. *Gh. Gheorghiu-Dej elvtárs előadói beszéde...*, 1954.

nélkül a Maniu-banda garázdálkodásai[7] csak a legsötétebb nemzetiségi elnyomás és üldöztetés első megnyilvánulásai lettek volna és ma a romániai magyarság vándorbottal a kezében kereshetne megoldást a megsemmisülés veszedelme ellen. A demokrácia útja nem könnyű. Nehéz, göröngyös, szakadékos, ezer veszedelmet rejtegető szakaszokat kell keresztül verekednünk. Az egy irányba haladók vállvetve meggyorsítják az utat.

A romániai magyarságot a román nép politikai, gazdasági, és kulturális életétől és demokratikus harcaitól elszigetelő politikai kísérletezés végzetes veszedelembe döntheti.

A romániai magyarságnak nincs két útja. Problémáinak feltétlen és végleges megoldásához a román demokrácia oldalán kell haladnia. Nem lehet más szövetségese, mint a proletáriátus, a román dolgozó parasztság s a demokratikus értelmiség, melyek együtt haladnak a béke és a népi demokrácia teljes megvalósulásának útján.

Igazság, 1947. május 22. „A romániai magyarság útja".

7 Utalás az 1944 őszi székelyföldi véres magyarellenes atrocitásokra. Lásd a bevezető tanulmányt.

54.
Az RKP Kurkó-ellenes bírálatának feldolgozása az MNSZ központi aktíva ülésén

1947. május 29. (Jegyzőkönyv-részlet.)

Jegyzőkönyv

felvétetett 1947. május 29-én, Bukarestben a Magyar Népi Szövetség aktívájával[8] tartott ülésen. Jelen voltak: Luca Vasile, az ülés vezetője, Vinţe Ioan, dr. Csákány Béla, Czikó Nándor, Takáts Lajos, dr. Bogdán József, Mezei [*Lajos*], Balogh Edgár, Kurkó Gyárfás, Gaál Gábor, Ardeleanu Gh., Révy Ilus, Bányai László, Kiss Pál, Kacsó Sándor, Juhász B.[9], Dőry Erzsébet, Szűcs Margit.

Napirend:

1. A Magyar Népi Szövetség helyzetjelenése; politikai és taktikai vonalának tisztázása.

2. Jelentések a különböző reszortokról.

Az első jelentést Kurkó Gyárfás elnök teszi meg:

A parlament megnyitása után hasonló aktívával ülést tartottunk itt, ahol jelentést tettünk, és Vinţe elvtárs elmondta kritikáját. Február 11-én tartott aktíva-ülésünkön megállapítottuk, hogy az MNSZ kommunistái között nincs meg az egészséges együttműködés és ebből kifolyólag még sok hibát követtünk el. Akkor vállaltuk, hogy mindent elkövetünk, hogy rendet teremtsünk, de a mai napig nem sikerült az együttműködés. [...][10]

Itt most rátérünk a közöttünk lévő ellentétekre.

Nem tudtam együttműködni elsősorban Csákánnyal. Bennem is van hiba, benne is. Én valamivel idősebb párttag vagyok mint ő, antifasiszta mozgalomban régebben részt veszek. A változás után a régi munkatársak a Pártba kapcsolódtak be, és azt mondtam, hogy kell várjunk, alakuljon ki a központ, meglátjuk, mi lesz, mert az a meggyőződésem, hogy tömegszervezetre lesz szükség, és ne vágjunk elébe a dolgoknak. Be kell kapcsolni újabb embereket, ez volt a cél. A múltban a magyarság népközösségben[11] volt. Abban az időben került Vincze[12] Brassóba.

8 Az MNSZ szervezeti szabályzata nem tett említést az aktívák létezéséről. Az RKP szervezeti szabályzata nem fejtette ki pontosan, hogy mit ért az aktivisták gyűlésein, csupán említést tett arról, hogy: „A Párt tartományi, megyei és helyi székhelyein összehívják a város és a falu aktivistáinak gyűlését minden alkalommal, valahányszor fontos pártkérdéseket kell megvitatni." *A Román Kommunista Párt* ..., 1945. 20. p.

9 Juhász Lajosról van szó.

10 A kihagyott részben gazdasági ügyekről, az MNSZ befolyása alatt álló vállalatok korrupciós ügyeiről (Fukaro stb.) van szó. Az MNSZ gazdasági jellegű vállalkozásainak működésére lásd a 40. sz. iratot.

11 Az 1939-ben megalakított Magyar Népközösségről van szó, amely – korporatív alapon – felölelte az erdélyi magyar társadalom egészét.

12 Utalás Vincze Jánosra.

Kiadtunk egy kiáltványt. Én közvetítettem a tartománynál a Párt és újabb emberek között. A kiáltvány szövegét diktáltam, Csákány kifogásolta, hogy erős, Vincze, hogy gyenge, eltartott egy hétig, amíg kijött a kiáltvány.[13] Csákány nem fogadta el a kiáltványnak azt a részét, hogy „fordítsuk fegyvereinket Horthy ellen", nem akarta aláírni. Azt mondtam, hogy most a munkásság felé kell forduljunk, ha nem írjátok alá, rátok uszítom a kommunista munkásságot. Erre aláírták a kiáltványt. A kiáltványt elküldtük Bukarestbe Luca elvtárshoz, Vinczével. Ismertettem, hogy kik az aláírók, (amennyire már ismertem őket), hol aktiváltak a múltban, és kijött a kiáltvány. Azután Luca egy alkalommal, úgy másfél évvel ezelőtt érdeklődött bizonyos személyek iránt állambiztonsági szempontból. Én akkor elmondtam, hogy Csákányt honnan ismerem, a népközösségből vettük, nem hiszem, hogy az ellene felmerült vád fennállana, de ki kell vizsgálni, de nem lehetett tudni, mennyire lehet benne bízni.

Ezelőtt pár héttel itt volt egy pesti delegáció, Bolgár Elekkel az élen. Egy beszélgetés alkalmával hallottam, hogy Csákány kiszolgálta a magyar fasizmust (tudjuk, hogy a románt kiszolgálta) a brassói követségen[14] keresztül. Miután Luca elvtárs cikke[15] megjelent, mondtam hogy valóban tisztogatni kell. Azonban fentről kell megkezdeni, és ha igaz a súlyos vád, amit jelentettek, akkor kérem a vizsgálatot Csákány ellen, kérem a fegyelmit magam ellen. Nem tudom mennyire tudott ő átalakulni, azonban kérdeztem tőle akkor, mondja meg őszintén van-e valami abban, hogy ő Horthyékat és Szálasiékat kiszolgálta volna, mondja meg őszintén ha hibát is követett el. Nem akarta beismerni. Egyetlen dolgot ismert el, hogy a magyar követségen járt útleveleket elintézni, ezért vádolhatják, ennél többel nem. Azonban hallottam, hogy szolgálataiért pénzt is vett volna fel. Ezt is ki kell vizsgálni.

Ezeket kötelességemnek tartom bejelenteni, mert én ajánlottam Luca elvtársnak Vajda Istvánt[16] és Csákánynak aláírtam a Pártba való belépési nyilatkozatát. Amennyiben ez így áll, a mai naptól kezdve kérem az elvtársakat, az én jelölésemet vegyék le a belépési nyilatkozatról, kérem a vizsgálatot és fegyelemit magam ellen is.

Ennek a nyoma látszik egész szervezeti életünkön. Hibát hibára követtek el. Érzem, és tudom, hogy tele vagyok csökevénnyel, és igyekszem harcolni magammal, de meg kell mondjam, hogy nehezen megy. Amennyiben a jövőben egészséges munkát akarunk végezni, kiegyensúlyozott munkáselvtársakat kell kapjak magam mellé, tovább kell vigyük a munkát, és így erősebbé tenni a munkaközösséget. Luca elvtársnak ezzel kapcsolatban megjelent pár cikke a múlt napokban a

13 Lásd az 1. sz. iratot.
14 A 2. bécsi döntés után Brassóban (és Aradon) magyar konzulátusokat állítottak fel. Ezek egyebek mellett a dél-erdélyi magyarsággal kapcsolatos sérelmes ügyeket tartották számon, emiatt pedig szoros kapcsolatban álltak a helyi népközösségi vezetőkkel.
15 Luka Lászlónak az 1947. május 22-i cikkéről van szó, lásd az előző iratot.
16 Vajda István a Sodronyipar vezérigazgatója volt és tagja volt annak a intézőtestületnek, amely az 1946 májusában alapított ROMAGÁT-ot irányította.

sajtóban. Főképpen az egyiket említem meg, azt hiszem, Váradon a *Fáklyá*ban,[17] ahol világosan kivehető célzás volt, hogy én mondtam volna egy kolozsvári nagygyűlésen, hogy a magyarság immár demokrata, nincs többé magyar reakció. Ezt írja a *Fáklya* világosan. Kérem a vizsgálatot kolozsvári beszédemben, mert tudomásom szerint azt soha egyetlenegyszer sem mondtam, hogy nincs már magyar reakció. Ezzel ezt a kérdést befejezem. [...][18]

Kurkó: Kérem, hogy politikai kérdésekre vonatkozóan Luca elvtárs tegyen fel kérdéseket!

Luca: Kurkó azt mondja, hogy fegyelmit kér maga ellen Csákánnyal kapcsolatban. Gondolja, hogy ez a legfontosabb kérdés, amiért magát hibásnak érzi? Vagy pedig esetleg lennének más kérdések is. Milyen fontos kérdéseket lát még, amelyekért hibáztatható, és amiért Kurkó felel?

Kurkó: Hibáztatható vagyok a szövetkezeti kérdésben, amikor kijelentettem a múltkor[19] is, hogy a szövetkezeti kérdésben elvben egyetértek, de időben és gyakorlati megvalósításban külön véleményem van.

Luca: Olvasta a Párt fegyelmi kérdéseit, a Párt statútumját. Lehet egy kommunistának külön véleménye, mint amit a határozatok hoznak? Elfogadja, hogy a többség határozatai kötelezők minden tagra?[20] Ha a végrehajtó bizottság valamit határozott, úgy az demokratikus vagy diktatórikus magatartás, elnöki helyzetét kihasználni?

Kurkó: Nemzetiségi helyzetünket tekintve vitáink voltak és lesznek. Ha nem vagyok meggyőződve, nem tudok dolgozni ebben az irányban. Az MNSZ amellett, hogy tömegszervezet, nemzetiségi szervezet.

Luca: Az MNSZ nem a PÁRT [*sic!*] tömegszervezete, de az MNSZ kommunista tagjai azért vannak, hogy keresztülvigyék a Párt határozatait. Aki nem párttag pl. Vajda, azt mondhatja, hogy nem teszi magáévá a Párt határozatait. Mert a magyarországi kommunistákkal együtt, az MNSZ itt is átcsúszott félig-meddig a Kisgazdapárt irányvonalára, és Kurkó úgy teszi [*fel*] a kérdést, hogy a nézeteltérések a munkatársak között személyi és gazdasági kérdések körül vetődnek fel, de politikai kérdésben csak a szövetkezeti kérdésről szól. Van még egy kérdésem. Egész súlyos dolgokat hoz fel egyes elvtársak ellen. Miért nem értesítette erről az MNSZ-ben dolgozó kommunistákat, és miért csak itt említi meg? Hogyan lehetséges, hogy február 11-én volt az utolsó aktíva-ülés. Miért nincs szorosabb együttműködés?

17 A *Fáklya* az RKP Nagyvárad tartományi bizottságának a hetilapja volt, első számát 1947. május 1-jén adták ki.
18 A kihagyott részben gazdasági, segélyezési ügyekről van szó.
19 Kurkó Gyárfás ilyen értelemben nyilatkozott az 1946 márciusában megrendezett brassói KIB ülésen (lásd a 31. sz. iratot), a székelyudvarhelyi kongresszuson (lásd a 37. sz. iratot) és az MNSZ megyei szervezeti elnökök és titkárok 1947. márciusi ülésén (lásd az 52. sz. iratot).
20 Az RKP szervezeti szabályzatának 7. szakasza a következőképpen értelmezte a „belső demokráciát": „Minden határozatot szabad vita nyomán hoznak. De attól a pillanattól, mikor egy határozatot egyhangúlag vagy szótöbbséggel elfogadtak, az összes párttagok kötelesek azt telejesíteni, a kisebbség aláveti magát a többség határozatának." *A Román Munkáspárt...*, 1945. 17. p.

Kurkó: Földreform kérdésről akar beszélni.

Luca: Ki javasolta Kálmánt[21] a földreform-bizottságba? Hogy lehet az, hogy Kálmán minden javaslata a magyar földbirtokosok érdekeit védte, és nem találunk egyetlen kérdést sem, hogy a magyar vagy román kisparasztság érdekeit védené a földbirtokosokkal szemben? Vannak pontos adataink Kálmán javaslatairól.

Kurkó: A földreformban súlyos hibák vannak. Jogászaink a törvényhez ragaszkodtak.

Luca: Miért nem ragaszkodtak a szegény paraszt jogához? Mert nem tud fizetni az ügyvédeknek?

Kurkó: Rátér a Csíki Magánjavak kérdésére.[22] Ebben a kérdésben volt egy kongresszusunk.[23]

Luca: Ki csinálta a kongresszust? Milyen irányvonalon ment, milyen törvényjavaslatot akart beterjeszteni?

Kurkó: Csíkban öldöklés folyik e kérdés körül.

Luca: A szegény- és zsírosparaszt között. Ez világos. Még fog vér folyni, amíg a zsírosparaszt uralkodni akar.

Kurkó: Vannak kiszakított birtokok 100 holdon felül, ezeket vissza kell csatoltatni, közbirtokossági reformot kell csinálni, ezt el kell simítani.

Luca: Hogyan? A csík megyei románságot kizárni és csak a granicsárok[24] leszármazottjai legyenek benne? Én a Magyar Népi Szövetség politikáját vádolom, Kurkó felelős, ez rávilágít az MNSZ mentalitására.

Kacsó: Nem vettük észre, hogy be akarnak lopni ilyen pontot.

Kurkó: Nem volt időnk feldolgozni az elvtársakkal a kérdést, mert akkor egymásután volt több kongresszus. Említettem, hogy Luca elvtárssal beszéltem Csákány ügyéről.

Luca: Tekintve, hogy a belügyminiszternél volt jelentés a különböző csendőrségektől, amelyek igyekeztek befeketíteni az MNSZ vezetőit. Takátsot, Csákányt, Demetert. Demeter Béláról[25] tudtam, hogy volt kapcsolata a reakcióval, de nem tudtam Csákányról. Kérdeztem Kurkót, hogy megbízható, ő meggyőzött, hogy becsületes, ezért visszautasítottam a Sziguranca vádját azzal, hogy ez provokáció akar lenni. A manisták is vádolták Csákányt, tehát láttam, hogy ez egyhelyről indul ki. De ennek több mint két éve, még nem is volt Groza-kormányon. 1944-ben a temesvári provokáció[26] idején.

21 Kálmán Elek közjegyzőről van szó, akit az MNSZ-vezetés 1946 nyarán Cikó Nándor helyett delegált a Központi Agrárreform Bizottságba.
22 A Csíki Magánjavak történetére bővebben lásd: *Tamás*, 1995. és *Olti*, 2005.
23 A négy székely vármegye közbirtokosságainak kongresszusát 1947. április 12-14-én tartották Csíkszeredában.
24 A háromszéki székelyek leszármazottja, Luka itt a csíki határőröket titulálja „granicsároknak" (román határőröknek).
25 Valószínűleg Demeter Jánosra utal.
26 Lásd a 4. és a 31. sz. irat jegyzeteit.

Kurkó: Most hallottam odaátról, feltételezem, hogy az összeesküvés[27] után ott is folyik takarítás[28], és ezért kötelességemnek tartottam megemlíteni.

Luca: Milyen kapcsolata van az MNSZ-nek a magyar követséggel és Magyarországgal?

Kurkó: Semmiféle kapcsolata sincs, minthogy ha lejön valaki Pestről, mint a múltkor, a pesti városházáról Bojér, aki felkeresett bennünket, beszélgettem vele, azután lejöttek Bolgár Elekék.

Luca: Ki jött még Bolgárékkal? Ki javasolta az MNSZ-nek, hogy menjenek Maniuval és akkor lesz Dollár?

Válasz: Ezt Major Róbert[29] javasolta.

Luca: Miért nem leplezték ezt le? Ezelőtt két héttel volt a Párt határozata, hogy le kell leplezni a banditákat.

Kurkó: Kolozsvárt megjelent egy cikk[30], a következő áll benne, hogy az MNSZ vezetői lehetővé tették, hogy ilyen javaslatot tegyen Major. Ki kell írni a nevét, hogy kik tették lehetővé!

Luca: Major R. javaslatának óriási politikai jelentősége van.

Balogh: Mikor a Major Róbert ügy volt, Juhász[31] jelentette a Pártnak.

Luca: A Párt úgy határozott, hogy ezt le kell leplezni és megkérdezzük az *Igazság*on keresztül, miért nem válaszol nyíltan Major javaslatára, mikor ilyen javaslattal jönnek, hogy a Szovjettel való barátság nem biztos, hogy a demokrácia elvész, Angol–Amerikai barátság ez biztosabb, lesz pénz, stb. Erről hallgatnak.

Balogh: Szerdán úgy döntöttek, hogy ezt lehozzák a sajtóban. Először én reagáltam rá a vasárnapi cikkben.[32]

Luca: Mutatja, hogy a *Világosság*ban megvan a cikk, csak a cikkíró nevét nem írták ki. Tamás Gáspárnak igen különös szerepe van itt. Ismerjük kapcsolatait.

Balogh: Akkor úgy döntöttünk, hogy én a vezércikkben nem térek ki személyekre.

Luca: A budapesti pártközpont azt mondta, hogy a Román Kommunista Párt helytelen politikát folytat, és ezzel akarja megbontani az MNSZ-ben az egységet.

27 A magyarországi ún. köztársaság-ellenes összeesküvésre utal Kurkó.
28 A kolozsvári katonai törvényszék 1947 júniusában helyezte vád alá az „Erdély partizánjai" összeesküvő csoport 52 tagját. A vádirat szerint az Unghváry Sándor vezette csoport kapcsolatban állt a Dálnoki Veress Lajos irányította magyarországi katonai összeesküvéssel. Lásd: *Világosság*, 1947. június 27., július 7.
29 Major Róbert a Kisgazdapárt hivatalos lapja, a *Kis Újság* tudósítójaként tagja volt annak a magyarországi küldöttségnek, amely 1947 május közepén érkezett meg Bukarestbe, hogy rendezzék a CASBI ügyét. Bogdan Josif (Salamon József) értesülése szerint Major Róbert leutazott Kolozsvárra is, ahol Balogh Edgárral, Juhász Lajossal és más személyekkel folytatott tárgyalása alkalmával a következő javaslattal állt elő: 1. az MNSZ-nek Maniut kell támogatnia, mert a közeljövőben ő fogja megszerezni a hatalmat; 2. a Kisgazdapárt és a NPP között jó viszony áll fenn; 3. az MNSZ anyagi támogatást fog kapni a magyar kormánytól, ha Maniut fogja támogatni. *Nastasă*, 2002. 505–506. p.
30 Valószínűleg Balogh Edgárnak *A tisztító önvizsgálat ideje jött el* című írására utalt. Lásd: *Világosság*, 1947. május 26. A Kisgazdapárt erdélyi és romániai „mesterkedését" később Bányai László tárta fel ugyancsak a *Világosság* hasábjain. Lásd: *Világosság*, 1947. június 2.
31 Juhász Lajos
32 Utalás a május 27-i cikkre.

Balogh: Úgy döntöttünk, hogy Major Róbertet támadjuk, és Juhász megírja a személyi támadást is, ez folyik most is. De Tamás Gáspár nem közölte le a cikket.

Kacsó: Miért nem tudunk mi erről. Engem pl. Major el akart vinni Constanţára.

Luca: Mert a végrehajtó bizottságban nincs meg az együttműködés.

Többen: A Major ügyről beszámoltunk.

Kacsó: Beszélgettem Majorral, meggyőztem, hogy miért van az MNSZ a kommunisták oldalán (derültség).

Luca: Major javaslata pimaszság. Ki szól hozzá Kurkó jelentéséhez?

Tisztázni kell az MNSZ politikai taktikai irányvonalát. Gazdasági kérdéseket is kell tisztázni. Pl. Fülöpöt Soltész ajánlotta nekünk, de mikor megtudtuk, hogy szélhámos, kirúgtuk. Természetes, hogy a Pártnak bizalommal volt Vajdához és valószínű, hogy Vajda most is félrevezeti a Pártot, és az MNSZ-t, de Kurkó most a teljesen megbízható embert ajánlotta, ezért volt a Pártnak bizalma hozzá.

Bodgán: Tisztázni kell, hogy Vajdának tényleg vannak-e kapcsolatai az angolokkal és manistákkal?

Kurkó: Meg vagyok győződve, hogy angolbarát és vállalatában manista tőke van.

[?] : Mi ezekben a kérdésekben kollektív munkát vittünk. Csákány elleni személyi támadás folyt, és szeretném, ha Juhász kezdené meg a választ.

Balogh E.: Utolsó összejövetelünk óta nem hajtottunk végre csak néhány technikai kérdésben a politikai határozatokat. Ezt már említettük, hogy politikai tevékenységünk Bukarestbe tevődött át. Kolozsvárt csak egyes bizottságok maradtak, amelyeknek kapcsolatot kell fenntartani a tömeggel. Ezt végre is hajtottuk. Bukarestbe átköltözött a jogi- és közigazgatási osztályunk, elnökségünk, főtitkárságunk.[33] Technikai feladatok végrehajtásán kívül azonban, az elmúlt négy hónap alatt nem alakult ki közös munka. Az átcsoportosításnál nehézségek merültek fel. Szeretnék rámutatni arra, hogy hol csúsztak be politikai ellentétek. Gazdasági nehézségeink fokozódtak és Kolozsvárról mi úgy láttuk, hogy tényleges munka csakis a parlamenti csoportban folyik. Az volt az érzésünk, hogy parlamenti csoportunk politikailag támogatást nyújtott a Pártnak és jó kezekben van. Nem is hallottunk ez ellen Kolozsvárt kifogást.

Luca: Gheorghiu-Dej törvényjavaslatánál (Ipari Ellenőrző Hivatalok) csak 3–4 magyar képviselő volt jelen. Elmentek pünkösdre. Megtörténhetett volna, hogy a szocdemek a törvény ellen szavaznak, és az MNSZ képviselők hiányzása miatt a törvényjavaslat elbukott volna.[34]

33 A KIB az 1947. június 6-án kelt 501. számú körlevelében értesítette az MNSZ szervezeteit arról, hogy egyes ügyosztályokat Bukarestbe helyezték át. Ezek a következők voltak: Elnökség, Gazdasági Ügyosztály, Sajtó és Propaganda Osztály, Jogügyi és Közigazgatási Ügyosztály, Pénzügyi Bizottság és a Parlamenti Csoport. ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj, d. 1/1947. 78. f.

34 A törvényjavaslatot a képviselőház május 23-i ülésén bocsátották szavazásra, amely alkalommal a Tătărescu-féle NLP képviselői nem vettek részt. A törvényt végül elfogadták, amely a magánvállalatok állami ellenőrzését volt hivatott szolgálni. *Onişoru*, 1998. 55. p.

Balogh: Azt akarom kiemelni, a parlamenti csoport munkáját csak a beszámolókból ismerem és a sajtóból. Az volt a benyomásom, hogy politikailag jó kezekben van a parlamenti csoport és produkál valamit. Ezzel szemben Kolozsvárról Bukarestbe költözött többi ügyosztályok nem kezdték meg szervesen a munkát. A jogi, gazdasági, sajtó- és propaganda stb. osztályok. Ekörül sokat vitatkoztam, állandóan gazdasági nehézségek vetődtek fel.

Azt javasoljuk, úgy, ahogy lehet, kis helyiségben meg kell kezdeni a munkát. Csákánnyal szemben az volt a bírálatunk, hogy ő, mint szervezeti főtitkár kellene felvegye egyrészt a Párttal való kapcsolatot, másrészt a többi ügyosztályokkal. Kolozsvárt a négy ügyosztály 101 körlevelet bocsátott ki, az ide átkerült ügyosztályok semmiféle körlevelet nem adtak ki, úgy látom, hogy [*az*] idekerült osztályok szétzüllöttek. Úgy határoztunk, hogy nem elég, ha van egy parlamenti csoport, hanem Csákány személyében kell egy olyan egyén, aki mindent a kezében tart. Mi, Kolozsvárt, politikailag semmiféle irányítást nem kaptunk. Mikor néhány héttel ezelőtt olvastam a sajtóban, hogy az Ekések Frontja a zsírosparaszttal szemben a dolgozó parasztság érdekeit védi, megállapítottuk, hogy itt olyan új politikai szakasz indul, hogy a választási győzelmet kihasználva a régi MADOSZ-vonalat kellene követni és a dolgozó parasztság érdekeit védeni. Nem kaptunk semmiféle politikai irányítást és utasítást. Amit mégis végeztünk, az annak köszönhető, hogy kolozsvári szervezőbizottságunk jó kommunistákból áll, és [*az*] ott megkezdett egy bizonyos tisztogató munkát. Ezért hibáztatom Csákányt. Az az érzésem, hogy Kurkó nagyon egyedül van.

Luca: Meg kell nézni, mi az oka ennek, miért nincs politikai utasítás, miért nem működnek az ügyosztályok?

Balogh: Nagyon kértem Csákányt, hogy a régi viszonyt, amikor ő titkára volt a szervezetnek – mielőtt képviselő lett – és mikor Kurkóval együttműködött, mikor a Párttal helyes kapcsolataik voltak, vissza kell állítani. Úgy látom, hogy Csákány nem közvetít jól a Párt és az MNSZ között. Kurkó abba a helyzetbe jut, hogy a magyarság bizonyos elemeivel szemben a Szovjettel és Magyarországgal védje magát, és nem a Kommunista Pártra támaszkodik. Úgy érzem ott a hiba, hogy nincs helyes kapcsolat az MNSZ és a Párt vezetősége között. Ez a helytelen kapcsolat arra vezethető vissza, hogy valaki közülünk hibát követ el, de ezeket a hibákat ne mélyítsük, hanem javítsuk. Az volt a vádam Csákánnyal szemben, hogy ő, aki a kapcsolatot tartja a Párttal, nem igyekszik az ellentéteket elsimítani, hanem szinte örül ennek az ellentétnek.

Azt javaslom, hogy szorosabb legyen a Párttal való kapcsolat, itt kell bíráljuk egymást, de szűnjék meg az, hogy bírálatainkat bárhol hangoztassuk és nem magunk között.

(Közbeszólások: különböző egyéni intrikákról, tányérnyaló kis macskák, hasravágódók stb.)

Luca: A régi Madosz harcos népi felfogása felenged, és egy általános magyar közületet építünk ki. Több ízben vitatkoztam erről a kérdésről, mert azt láttam,

hogy a helyes MADOSZ-ideológiát elvetettük. Antal Dániel és Kacsó fenntartották azt a véleményt, hogy a magyarság közös védelmi szerve vagyunk, és mindenkit ki kell szolgálni. Az a jogi felfogás érvényesült, hogy a törvénytelenségekkel szemben mindenkit védeni kell, legyen az földműves, vagy földbirtokos, polgár vagy munkás. Az EMGÉ-től kértünk kimutatásokat a földigénylőkről és kisajátítottakról. Megkaptuk az összes kisajátított magyar földbirtokosok névsorát, de a földigénylők névsorát nem kaptuk meg. Állítólag ez nagyon nehéz munka lett volna, így a földigénylők sérelemit sem tudtuk védeni. Tordán is volt vita, abból indult ki, hogy 4000 holdat vettek el egyesektől, míg ezer holdat 1000 magyartól, 2000 holdat 40 családtól. Gál Miklós ott úgy vitte a jogi vonalat, hogy Dimoftachenak módja volt, hogy a magyaroktól vegyék vissza a földet. Kiderült, hogy nálunk is hiba volt, hogy a 4000 holdért állottunk ki, és nem a kisemberek 2800 holdjáért. Azután ezer kisember visszakapott 1200 holdat.

Kurkó: A „magyar egység" gondolatát nem lehet fenntartani, mert hisz kapitalista rendszerben élünk. Úgy látom, hogy Csákány és Takáts még mindig úgy beszélnek a románságról, mintha az egységes volna.

Balogh: Az állampolgársági kérdésben olyan kétértelműség állott elő, hogy az új törvény[35] alkalmat adhat a jogi értelmezésre, hogy pl. a Dél-Erdélyből északra menekült magyarok nem kaphatják vissza az állampolgárságukat. Igaz, hogy érvényben maradt az 1945-ös rendelkezés, ez azonban nem megnyugtató.

Luca: Mindig a rezsimtől függ, hogyan értelmeznek egy törvényt, illetve jogi kétértelműséget. Ha pl. Maniuék jönnének uralomra, akkor a törvényt felrúgják. A törvény teljesen világos. Az 1945-ös törvény[36] nem annulálta az állampolgársági törvényt.

Balogh: El kell tűnnie ezeknek az ellentéteknek közöttünk. Egyik részről azt mondják, hogy renegát, másik részről, hogy soviniszta. Nekem is voltak ellentéteim, véleménykülönbségeim Kurkóval, összeütközéseim, vitáim Takáts-csal, a 645-ös törvény[37] körüli magatartása miatt, amikor úgy láttam, hogy Takáts túlságosan ingadozott az amnesztia-kérdés körül. Kisemberek, akiket meg kellett volna védeni, Népbíróság[38] elé kerültek.

Luca: Nem tudom, hogy az MNSZ állást foglalt volna, konkrétan közbejárt volna kisemberek érdekében. Attól félek, hogy itt két végrehajtó bizottság van.

Balogh: Az amnesztia kérdésében kivettem néhány esetet, tudtam, hogy kicsi emberekről van szó, kiemeltem, átnéztem, ismervén Luca elvtárs nyilatkozatát Böszörményiékkel[39] kapcsolatban, az elnöknek felküldtem, kik azok, akikért tenni

35 A 161. számú új állampolgársági törvényt a képviselőház május 15-i ülésén szavazták meg. A jogszabály második szakaszának b. pontja értelmében továbbra sem kaphattak román állampolgárságot azok a személyek, akik önként léptek olyan idegen államok szolgálatába, amelyik az Egyesült Nemzetek tagállamai ellen harcoltak, vagy ilyen állam katonai, vagy katonai jellegű alakulatának tagjai voltak. A törvény szövegét közli: *Vincze*, 1999/a. 205–208. p.

36 A *Monitorul Oficial* 1945. április 4-i és augusztus 13-i számában is megjelent egy-egy rendelet, amelyek az észak-erdélyi lakosok állampolgárságát rendezték, a magyarságra nézve sérelmes módón.

37 Utalás az 1945. augusztus 14-én megjelent ún. visszaperlési törvényre. Bővebben lásd a 18. sz. irat jegyzetét.

38 Bővebben lásd a 18. sz. irat jegyzetét.

kell valamit. De Csákány és Takáts állandóan valami kisebbségi érzettől vezérelve, nem állanak ki a kisemberek érdekeit védeni.

A politikai kibontakozás egyetlen útját ott látom, ha megerősödik a Párttal való kapcsolatunk. Frakciózás és személyi ellentétek miatt Bukarestben keletkezett ellentéteknek el kell tűnnie, és olyan politikai vonalnak kell kialakulnia, amely nem áll ki az egész magyarságért, hanem a dolgozókért. A régi MADOSZ vonalat kell megtartani. Ne álljunk ki a magyar földbirtokosokért, vagy bankárokért, ne legyen dél-erdélyi és észak-erdélyi politika.

Luca: Konkrét tényt mondjon, ahol megalkuvás volt a magyar néptömeg kárára.

Balogh: Például a küldöttségek nincsenek eléggé informálva.

Luca: Kurkó–Takáts és Csákány között a szövetkezeti kérdésben volt ellentét. Nem lehet védeni egyes stréberek érdekeit a magyar tömegekkel szemben. Meg kell szüntetni a kapitalista jellegű rablószövetkezeteket, amelyekből csak egyesek húznak hasznot és népi szövetkezeteket kell teremtsünk. Azt mondják, meg kell védeni, mert magyar szövetkezet. Az MNSZ izolálja magát a román szövetkezetektől, félreáll, és várja, hogy a román demokrácia vívja ki az eredményeket, akkor majd a magyarok is bekapcsolódnak, de együtt harcolni nem akarnak.

Balogh: Ezen az összejövetelen azt vallottam, hogy szövetkezeti ügyben olyan ügyes taktikával kell fellépjünk, hogy a román reakciónak se legyen alkalma bizonyos romanizálást bevinni, vagy nyelvhasználatot megakadályozni.

Luca: Az volt a nézte, hogy a szövetkezetbe románok ne lépjenek be, mert az egész román népet úgy látják, ahogy Maniut tekintik.

Balogh: Nem ültünk össze, és nem vitattuk meg. Takáts és Csákány nem ismervén a falusi hangulatot, és helyzetet, nem értették meg eléggé a szövetkezeti kérdést.

Luca: Miért teremtenek új szövetkezeteket a magyar falvakban a „Kaláka" szövetkezet ellen?

Balogh: Kalotaszegi falvakban feloszlatták a „Kalákát". Volt egy tanácskozás. Láttam a Párt helyes vonalát egy részről a magyar demokrácia számára és a román demokrácia részéről románok számára. Ha pártmunkát végzünk a népi szövetkezetekben, és kollektíve dolgozunk, a dolgozó magyarok érdekeit vállaljuk, feladva a magyar „eredetiség jelszavát", kiállunk a dolgozók érdekeiért.

Luca: Az MNSZ nem állt ki távolról sem úgy a magyar dolgozók érdekeiért, mint a Kommunista Párt, de ezt mindig elhallgatják.

Balogh: Azt kérem, hogy a két véglet helyett találjuk meg a MADOSZ helyes politikáját, és akkor segíteni fogjuk Takátsot és Csákányt. A szegény parasztság, a munkásság és a haladó értelmiségek érdekeit kell vállaljuk.

Luca: A Harcot együtt kell vállalni a román demokráciával. Az MNSZ becsapja saját magát azokért az érdekekért, amelyeket az [*Országos*] Magyar Párt hirdetett.

39 Utalás a ROMAGÁT igazgatójára, Böszörményi Sándorra.

Balogh: Javasolom: az MNSZ belső ügyeiben a politikai titkárság intézménye, a központosítás, a Bukarestbe jött ügyosztályok erősödjenek meg. Kézbe venni a tömegmunkát, tisztázni, hogy nem vagyunk minden magyar ember képviselete. A belső tisztogatást meg kell csinálni, amivel elkéstünk. A választások után fel kellett volna ismerni a reakció újabb manővereit. A központi és kellő kollektív munka hiányában ezt nem tettük meg. Ha ezt megtesszük, elkerüljük ezeket a differenciákat. Csákány kikerül abból a látszatból, hogy nem védik a kisemberek érdekeit. Elkerüljük azt, hogy Kurkónak nincsenek elég jó kapcsolatai a Párttal.

Luca: Kurkó nem keresi a Párttal való kapcsolatot, minden [*nap*] meg lehet bennünket találni.

Kurkó: Azt láttam, hogy a szövetkezeti vita óta el vagyok ejtve. Ezért nem is tudtam dolgozni.

Luca: A baj az, hogy Kurkó egyedül dolgozik.

Balogh: Küszöböljük ki a személyi ellentéteket, tisztázzuk az MNSZ álláspontját. Álljunk ki száz százalékosan a kisemberek érdekeiért, a magyar dolgozókért és meg kell találjuk a kapcsolatot a demokratikus román dolgozók szervezeteivel.

Juhász: Én szervezeti munkán vagyok. Tíz havi munkám folytán megállapítottam, hogy a szervezési munka is elakad, mert sok szervezeti hiba van. Egy párra szeretnék rávilágítani. Sérelmi politikánkhoz hozzáfűzöm, hogy az ellentétek onnan származnak, pl. az a kiáltvány, amelyet az ősszel, a revízió-kérdéseknek a felmerülése előtt, Luca elvtárssal elhatároztuk, hogy feldolgozzuk és kijövünk vele a sajtóban, hogy a magyar tömegek ne dőljenek be a revíziós agitációnak. Erre egy háromtagú bizottság megszerkesztette a kiáltványt. Egy hónap múlva itt csinálták meg a kiáltványt, a *Scânteia* lehozta,[40] utána komoly összecsapás volt, hogy a becsületes demokrácia sem kívánja, a román demokrácia sem, hogy lefeküdjön, mielőtt külföldön kijön a határozat. Tiltakozunk ez ellen, ki akartunk hozni egy határozatot azzal a nyilatkozattal szemben, ami a *Scânteia*-ban megjelent.

Más ügy: a letartóztatásoknál meggyőződtem arról, hogy a kolozsvári megyei pártszervezetnél jött Berivoi[41] azzal, hogy 35 letartóztatást kell végrehajtani[42] és pánik van a városban, de nem tudtunk egyetlen konkrét esetről sem. Neki menjünk az államnak támadással? Ez ellen tiltakozott Csákány.

A „Fukaro" ügyben[43] két elvtárs konkrét adatokat kért. Kurkó ígérte, hogy naponta jönnek a sorozatos leleplezéssel, de nem voltak konkrét bizonyítékok. Öt hónap elmúlt, a kérdés nem tisztázódott, ez kiválthatja a gyanúsított elvtársakban az ellenszenvet.

40 A *Scânteia* 1946. szeptember 20-i számában a címoldalon közölték Bányai Lászlónak a szeptemberi sajtótájékoztató alkalmával tett nyilatkozatát (lásd a 44. sz. iratot). A cikk a következő címet kapta: „*Ungurii din România salută hotărârea Conferinței de Pace în privința Ardealului. [A romániai magyarok üdvözlik a békekonferencia határozatát Erdély kérdésében.]*". Az MNSZ OVB elítélte Bányait a cikk miatt. Lásd a 45. sz. iratot.

41 Utalás Dr. Berivoy Jánosra.

42 Többek között a Venczel Józsefet és Pásztai Gézát is letartóztatták. A piteşti-i internáló táborban tartották őket fogva bírósági ítélet nélkül.

43 Lásd a 40. sz. iratot.

Különben is azt látom, hogy vezető személyiségekért kiállunk, de pár száz kis emberért nem állunk ki.

Van egy határozat, hogy én is aláírhatok leveleket. Jönnek a levelek az ügyosztályoktól a szervezet megkerülésével. Az MNSZ vizsgálja mindig be, hogy az ember, akit pártfogásba vesz, megérdemli-e? A sérelmi politikában ez a lényeges. Felvetődött az is, kik ellenzik a sérelmeket, kiket pártfogolunk. Ha Pártnak kellő időben jelentjük, hogy valamilyen elvtárs rosszul viszi a vonalat, akkor helyre tudjuk hozni a dolgokat... Élesen harcolnunk kell a Kisgazdapárt-vonal ellen. Pl. jött a jelentés, hogy Csíkban a gyűléseket úgy készítik elő, hogy megszabják, ki lesz az elnök, és gyűlés elé viszik a párt határozatát.

Luca: Ez talán valamilyen katolikus párt [*sic!*] vádja.

Beszél [*Juhász*] a különböző magyar szervezetekről: EMGE, EMKE, Dalos Szövetség[44], Segélyező Bizottság,[45] különböző gazdasági bizottságok. Pl. volt egy sajtóértekezletünk, két év óta volt az első, és kiderült, hogy a *Falvak Népe* sérelmezi azt, hogy az EMGE leinti a falusiakat, hogy a *Falvak Népét* vásárolják. Az EMGE-nél tudok reakciós személyeket, pl. Temes megyében egy Török nevűnek küldtünk táviratot, hogyan áll a vetés, és ettől jött válasz. Újságcikkeket idéz.

Juhász: Az MNSZ minden áron a tömeg népszerűségét keresi, és nem nyúl hozzá a hibás kérdésekhez. A Dalosszövetség a reakció és sovinizmus melegágya. Pl. Brassóban annyira jutottunk, hogy népszínműveket adnak elő az MNSZ helyiségében, 130 millió jövedelmet szednek be, de elzárkóznak az MNSZ-től. Soviniszta kijelentéseket tesznek. Fel kellene oszlatni. Az EMGE a földműveseket fogja egy táborba, míg az EMKE az értelmiségieket, míg az MNSZ csak politikailag fog dolgozni. Pl. a református egyház írja, hogy a női vonal függetlenségét meg kell őrizni, és csak addig mennek az MNSZ-el, amíg az védi az ő érdekeit, de a legcsekélyebb hiba esetén már nem mennek velünk.

A sajtóban hozták, hogy tudja az egész magyarság, hogy üldözik. Itt voltak véleménykülönbségeink. Voltak összecsapások Pătrăşcanu cikkeivel kapcsolatosan. Nagyon sokan azt akarták, hogy a parlamentben sérelmeinket teregessük ki. Mi azt mondtuk, hogy a parlamenti csoport munkája nem lehet ez, hanem együtt kell dolgozzunk a többi parlamenti csoportokkal, és az egyéni sérelmeket az eddigi módon intézzük, csak ott álljunk ki, ahol nagyobb csoport-sérelemről van szó. Akkor szabtuk meg a parlamenti csoport munkáját. Kurkó azt mondta, hogy csak erős kiállással lehet eredményt elérni. Én ellene voltam, itt a kollaboráció megdőlt. Sok ember van a csoportban, újak, akik nem tudják, mi az együttműködés. Igyekeztünk Kurkóval megtárgyalni, melyek azok a kérdések, melyek bennünket elválasztanak és igyekeztünk tisztázni.

44 Lásd az előző irat jegyzetét.

45 A Romániai Magyar Segélyező Bizottságot 1946. január 6-án állították fel, elnökévé Szabó Bénit választották meg, *Világosság*, 1946. január 9. A Rendőrség Főigazgatósága egy 1947-ben készült jelentésében arra hívta fel a kormány figyelmét, hogy a Segélyező Bizottság revíziós propagandát fejtett ki, ugyanis a bizottság megyei szervezeteinek élén olyan személyek állnak, akik a régi rendszerben irredenta tevékenységet folytattak. *Nastasă*, 2002. 541. p.

Van 3–4 fontosabb kérdés, amelyekben nem értünk egyet.

1. Az agrárkérdés. Annak ellenére, hogy az MNSZ a kisparaszt[*ok*] érdekeit vitte, a kisajátított birtokosok elözönlöttek bennünket, és mi ezekkel foglalkozunk. Minden képviselőnek van 1–2 földbirtokos ismerőse vagy barátja, és annak érdekeit próbálja védeni. Az agrárkérdésben a következő két kérdés áll fenn. A kisparaszt és a földbirtokos. Én azt mondtam, hogy nem állhatunk a kisajátított birtokos mellé, hanem a kisparaszt mellé. Erre Szakács[46] azt mondta, hogy minden magyar, kis- és nagybirtokost meg kell védeni. Kértem Kurkót, hogy miután sarkalatos kérdésről van szó, fejtse ki az MNSZ álláspontját. Kurkó azzal intézte el a kérdést, hogy a kisajátítási eljárást az agrárbizottság elintézte és nem foglalkozhatunk vele. Antalról[47] tudjuk, hogy dzsentri, volt főrendházi tag, ő adta itt meg az irányvonalat.

2. A szövetkezeti kérdésben sem értettünk egyet, hogy a román demokráciával kell együttműködjünk. Egyeseknek az a meggyőződése, hogy a mi szövetkezeteink vezetői jobbak, mit a románoké, éppen ezért, a mi szakembereink kellene bemenjenek az INCOOP-ba, és segítsünk leleplezni őket. Az történt, hogy Kurkóval szembekerült az egész végrehajtó bizottság, mégis az ő álláspontja érvényesült. Miután innen elment, a szövetkezetek elnökei látták, hogy az ő álláspontja más, mit a kongresszusé, nem merték vállalni a szövetkezetek felé, hogy az MNSZ elnökével más álláspontot foglaljanak el.[48]

3. Kurkó kijelentette, hogy nem ismer CASBI törvényt.[49] Mi beláttuk, hogy van CASBI-probléma. Kijelentették, ha nem intézik el a CASBI-kérdést, kivonulunk a Parlamentből.

4. Az állampolgársági probléma. Egyesek bemondása alapján még ki sem jött a kérdés, és már ellene foglaltak állást.

5. Csíki Magánjavak. 1945-ben népgyűlésen kijelentette, hogy csak a magyaroknak szerezzük vissza. Mi kijelentettük, hogy a románoknak is visszaszerezzük. A Csíki Magánjavak régi vezetősége igyekezett ezt megfúrni. Sikerült keresztülvinni egy törvényjavaslatot, a Csíki Magánjavak jogi személyiségéről. Nem láttuk át, hogy mi bújik meg emögött.

Most jöttek más javaslattal, hogy a jogi személyiséget megszerezzék, emellé akarták állítani, hogy csak a határőrök leszármazottai jogosultak a birtokra.[50] Ezt csak most látjuk. Nem tudjuk, milyen előkészítő munkák folytak, de a minap az egyik parlamenti ülés előtt megjelent Solymos,[51] kezében egy törvényjavaslattal.

46 Szakács János képviselőről van szó.
47 Utalás Antal Dánielre.
48 A szövetkezetek beolvasztásáról bővebben lásd: *Vincze*, 1998. és *Olti*, 2003.
49 Az 1947. április 21-én kiadott 127. sz. törvény értelmében a CASBI-t a Nemzetgazdasági Minisztérium alá vonták, nagymértékben csökkentve ezzel önállóságát.
50 Valójában a Csíki Magánjavak a volt csíki határőrök leszármazottainak közös vagyona volt – tehát a Csík megyei románoknak nem részesülhettek ebből a vagyonból. Ennek ellenére mind a román soviniszta körök (a két világháború között), mind kommunista párt (1945 után) a románokat is részesíteni akarták ebből a vagyonból, illetve a hasznából. Bővebben lásd: *Tamás*, 1995. és *Olti*, 2005.
51 Dr. Solymos Iván zilahi ügyvéd, 1946–48 között MNSZ-képviselő, 1948-tól a 100-as intézőbizottság tagja.

Mondja nekem, hogy írjam alá én is, mint a csoport felelőse. Mondtam, várjuk meg a csoport határozatát, de Solymos be akarta így adni a törvényjavaslatot. Aztán láttam, milyen szörnyű dolgok voltak benne. Nem Solymost okolom, hanem azokat, akik beleugratták. A törvényjavaslat úgy, ahogy meg van szerkesztve, Kurkó álláspontját tükrözi. Ő most is amellett van, hogy csakis a székelyeket illeti meg a jog. Egész Csík megyét megtöltötték azzal, hogy vissza a székelyeknek a Csíki Magánjavakat, és kompromittálva van az MNSZ.

Ekkor általános, heves vita keletkezik, hogyan történhetett meg, hogy a parlamenti csoport közös határozata nélkül akartak beterjeszteni egy törvényjavaslatot. Sőt, Kolozsvárt meg is jelent cikk, hogy a törvényjavaslatot előterjesztették stb.

Luca: Ha a *Világosság* hozta a hírt, miért nem írta meg, hogy itt provokáció van, miért közöl mindent kontroll nélkül? Miért közöl le mindent a *Világosság*, ahol reakciós ügyről van szó, ott nincs meg az elővigyázatosság, csak ahol ki kell állni, ott óvatosak. Pl. Károlyi Mihály cikkének nem emelték ki azt a részét, hogy a magyarországi demokrácia lemond örökre a revízióról? Aztán Pauker Anna egyik cikkének egy fontos szakaszát sem emelték ki, mert úgy tekinti Magyarországot, mint a nyugati blokk tagját, hogy harmadszor is belesodorják a magyar népet egy világkatasztrófába!

Takács: Közöttünk nem személyi, hanem politikai ellentétek vannak, így a személyem ellen felhozott vádakra nem is reflektálok. Megállapítom, hogy a csoport munkája szétzüllött, nem tarthat fegyelmet olyan vezetőség, amely kifele kompromittálva van. Szétzüllik az MNSZ munkája is. Kértük számtalanszor Kurkót, tisztázzuk a kérdéseket. Sokszor azt mondják, hogy jogi felfogás uralkodik, azonban a jogi felfogást azok hangoztatják, akik nem értik a jogi kéréseket.

Luca: Szakács zsírosparaszt, miért hozták be a parlamentbe? Nem csinált semmit a megyéje érdekében, csak a saját ügyeit intézi. Nézzék meg Tóth Géza[52] munkáját, mit csinált a megye érdekében? Mit csinál Szakács? Kereskedik. Demeter Andrást,[53] aki feketézett, azt vette védelmébe. A szegény parasztot kijátsszák. Ez az eredmény, ha valaki idő előtt kerül pozícióba, elromlik. Sokan voltak itt, mert fejükbe szállt, hogy vezető helyre tették őket.

Takáts: Igyekeztünk Kurkó magatartása ellen kollaborációt megteremteni, de nem sikerült, azért mert Kurkó állandóan éreztette azt, hogy mi csak néhány embert képviselünk, de mögötte tömegek állanak. A Párt utasítása az volt, hogy vonjuk be Juhászt, ő kapja az összekötő szerepet. Kurkó élesen kikelt, mert csak egészséges politikában hajlandó kollaborálni.

Igyekeztünk rámutatni arra, hogy nem lehetünk minden kérdésben egy véleményem, a többség dönt, és a kisebbség aláveti magát a határozatnak. Határozottan kijelentette, hogy erre nem hajlandó. Sokszor igyekeztünk a kolla-

52 Tóth Géza háromszéki MNSZ-képviselő volt.
53 Demeter András a MADOSZ egyik alapító tagja volt, 1944 végétől Háromszék prefektusa (megyefőnöke) volt.

borációt helyrehozni, de mereven elzárkózott, hogy nem hajlandó alávetni magát a többség határozatának (vita támad Kurkó és Takáts között). Ez volt a szövetkezeti kérdésben is, a végrehajtó bizottság véleménye ellenére.

Azt látjuk, hogy ebben a keretben nem lehetséges az együttműködés ez akadályozza a munkát kifelé és befelé. A politikai bürónk nem kollaborál. Kurkó kihallgatásokon jelenik meg, nekünk nem számol be, nyilatkozatokat ad a lapoknak, de nem a végrehajtó bizottság határozata alapján.

(Általános vita támad). Vajdával kapcsolatban rámutatnak arra, hogy vannak, akik kezdetben dédelgetett emberek, el akarják őket ejteni. Ez történt Vajdával is. Ha velünk szemben személyeskedésre megy a dolog, Vajdával szemben a becsületére megy. Két éven keresztül dédelgettük, elvittük a hírét, hogy íme, egy kapitalista, aki önzetlenül dolgozik nekünk, csinál vállalatokat stb. Jó volna a Pártnál érdeklődni, hogy miért vitték Moszkvába Gheorghiu-Dej delegációjával? Nekünk szaktanácsokat ad, saját zsebéből adott nekünk nagy összegeket, kölcsönöket megkötendő üzletekre. Ma is tartozunk neki milliókkal.

Mi történt Vajdával? Elkövetkezett az idő, amikor az MNSZ nagy pénzzavarban van, Kurkó látja, hogy az alkalmazottak nyomorognak, és Kaufmannt, úgyszólván zsarolja, mert különben a parlamentben zajt üt. Kurkó most azt látja, hogy Vajda nem hoz nekünk elég pénzt. Annakidején Kurkó erőszakkal kényszerítette Vajdát, hogy Fülöppel vegye fel a kapcsolatot. Vajda ez ellen erélyesen tiltakozott, mi könyörögtünk neki, hátha tud belőle pénzt kivenni, Vajda tényleg szerzett tőle bizonyos összeget az MNSZ-nek, és most azt mondjuk rá, hogy nem csinált semmit. Miért mondjuk? Mert egy időben Kurkó beugrott, azt látta, hogy a Romacom[54] nem működik, és akkor idegenek rágalmának beugrunk, akkor vetődött fel Mandula[55] és Böszörményi neve. Tavaly volt egy vitánk, Mandula és Böszörményi azt mondták, hogy csinálnak üzleteket Bukarestben, de adjunk per 3 millió lej havi fizetést, ez még tavaly nyáron volt, amikor ez még óriási összeg volt, és még kértek 20 százalékot az üzletek után. Vajda erélyesen szembeszállt ezzel, azt mondta, jöjjenek fel Bukarestben és az üzleti haszonból ők is kapnak, de fizetést nem. Ez a két ember képviselte az MNSZ-t gazdasági vonalon. Mandula volt Nagy Ferencnél (Budapesten) is kihallgatáson. Ezekért tették félre Vajdát. Amikor Vajda a Párthoz közeledett, elvitték Moszkvába, és el akarta nekünk mesélni ottani benyomásait, Kolozsvárt elterjesztették, hogy Vajda nagy pénzeket csinált az MNSZ nevében. Ma kompromittálva van. Most kérvénnyel fordult a végrehajtó bizottsághoz, fegyelmit kér maga ellen, vagy azok ellen, akik őt rágalmazták. Meg kell nézzük, hol az igazság. Kurkó beugrott egy olyan társaságba, akik nem szeretik, ha piszkos üzleteikbe be akarnak tekinteni. Mikor javasoltuk, hogy Vajdát is jelöljük, kijelentette, hogy ebből botrány lesz, ide jó magyar demokraták kellenek.

54 A Romacom Rt. (Román–Magyar Kereskedelmi Társaság) mint „népi részvénytársaságot" az 1946. május 10–11-én Brassóban tartott gazdasági tanácskozáson alakították meg. A ROMACOM-nak köszönhetően az MNSZ kezébe került a Magyarországról történő könyv- és filmbehozatal kizárólagos joga.

55 A kolozsvári déligyümölcs kereskedő Mandula Jánost 1946 májusában megválasztották a ROMAGÁT intézőtestületi tagjává.

Mezei: Az elvtársak még nem mutattak rá egy hibára. Az a felfogás kezdett kialakulni, hogy az elnökség áll az MNSZ élén, körülötte van egy végrehajtó bizottság, amely [*tagjai*] között ellentétek származtak [*helyesen: támadtak*]. Most, hat hónap múlva kell megtudjuk az ellentéteket, mi nem tudtunk róla, csak éreztük, de nem tudtuk, hogy ki ellen kell harcoljunk. Az elnökség úgy gondolta, hogy ő a végrehajtó bizottság tetején a koszorú, és ő viszi a vezető szerepet. Az elnökségben vannak már olyan emberek is, akiket rég bezártak volna, ha nem lenne képviselő. Pl. Köteles István és Antal Dániel. Kell tisztázzuk a kérdést, hogy Párttagok vagyunk-e, vagy tényleges kommunisták is, és amit határozunk, azt vigyük is keresztül. Vincze lefektette nekünk, hogyan kell menjünk a szövetkezeti kérdésben, megszabták az irányvonalat, de a vita tovább folyik. Igyekeztek háttérbe szorítani azokat, akik a Párt nemzetiségi politikáját helyesen vezették. Megrovásban részesült Takáts és Csákány. Nem beszélték meg velünk a kérdéseket, nem hívták össze az aktívát, hiszen ehhez nem kell a Párt külön engedélye. Az aktíva-ülésen lefektetett álláspont fölött a párttagok is vitába keverednek. A pártfegyelmet kell megvalósítani közöttünk, hogy kollektív munkát végezzünk.

Kiss: Csak két hónapja vagyok itt, de súlyos hibákat tapasztaltam. Kurkó hibája – ahogy Juhász elvtárs elmondta –, hogy körülvéteti magát olyan emberekkel, akik nem pártelemek. Teljesen az ő befolyásuk alatt áll. Konkrét adatokkal fogom igazolni.

Amikor idekerültünk, az ügyosztályunk nehezen indult, mert mindent ködösítettek azok, akiknek érdeke, hogy ne kerüljenek párthű elemek be. Mikor kértük Kurkót, hogy a kollektíva üljön össze, azzal válaszolt, hogy azért ködösítenek, mert tudják rólad, hogy párthű ember vagy. Egy Bernáth Ernő nevű egyénnel kapcsolatban szomorú ügy vetődött fel. Magyarországra küldték 200 vagon kukorica végett. Egy ilyen tévelygő egyént küldjenek, és nem egy komoly, megbízható politikai embert? Ennek következménye az, hogy ilyen emberek mennek Magyarországra, és ezért jönnek ide ilyen egyének, mint Major Róbert és az MNSZ-nek tesznek ilyen ajánlatokat. Meg akartam beszélni Bernáth kérvényét.

Többen: Bernáth fasiszta lapot finanszírozott. Párttag volt, de kizárták.

Kiss: Feltettük a kérdést Bernáthnak, kinek megbízásából utazik Magyarországra, azt mondta, nem tartozom neked beszámolni. Ismételtem kérdésemet, és mondtam, hogy akkor nem fogsz utazni Magyarországra. Azt válaszolta, hogy Kurkó és Antal Dániel megbízásából megy. Te fegyelmezett katonája vagy a Pártnak, nem-e lett volna kötelességed azt mondani, hogy nálunk jelentkezel, hogy kimész Magyarországra? De nem akarták nekünk közölni, mert esetleg bejelentjük a Pártnak, és majd ellenzik.

Ez a csoport számtalanszor ült össze a NIK ügyben, engem kizártak. Végül erélyesen fogtam meg a dolgot. Ziegler kereskedelmi ügyben kiváló, politikai kérdéseket kivéve. Kiss kitér erre a csoportra. A megbeszélésről jegyzőkönyvet akartam felvenni, de tiltakoztak ellene. A NIK ügyben odáig mentek, hogy a

Pártnak öt százalékot akartak felajánlani. Hivatkoztak arra, hogy Kurkónak is ez a véleménye. Ziegler elkezdett politizálni, a román demokráciáról nem mondott szépeket, kénytelen voltam rendreutasítani, hogy ne politizáljon, csak üzleti dolgokról beszéljen.

Szilágyi itt volt. Az volt az elképzelése, hogy Vajda személyén kívül minden kommunista párttag vegyen részt, Kurkó akkor jelentette ki, hogy nem kommunisták, hanem jó magyar demokraták kellenek ide.

Vannak azonban problémák, amelyeket nem tudunk végrehajtó bizottsági ülésen megbeszélni, hanem csakis aktíva-üléseinken, magunk közt kell megbeszéljük. Pl. a dél-edélyiek elnemzetlenítésének kérdése. A himnusz kérdése, mit segít, ha a himnuszt énekeljük. Vita volt a *János Vitéz* előadása miatt. Én elleneztem a dekoráció miatt. Nem kell a magyar tömegeket huszáruniformissal és hasonló dekorációkkal felrázni. Hisz vannak Petőfinek más művei is.

Luca: Például az *Apostolt* is lehet Petőfitől előadni.

Kiss: Visszatérve a Vajda-ügyre, mondja, hogy az volt Vajda ellen a vád, hogy a NIK-et akarja gátolni.

Luca: Nem mindegy a Pártnak, hogy az MNSZ-nek milyen gazdasági kapcsolatai vannak? Hanem bizonyos körökkel való együttműködés, reakciós bankokkal stb. Ezt ellenzi.

Kiss: Közművelődési kérdésekről is beszél. Dalosszövetség, EMKE. Komoly vita volt a Dőry Erzsébet által hozott magyarországi levél ügyében. Kurkó kijelentette, hogy a küldemény az MNSZ-nek szól. Megkérdeztem, vajon az MNSZ-nek jött, anyagi tőkét teremthet-e magának belőle? Medgyesi Béla[56] kijelentette, hogy szó sem volt róla, hogy ez az MNSZ részére jött volna.

Luca: Éppen úgy, ahogy megadták az amerikai segélyt, de a kiosztásnál feltételeket szabtak, mert nem bíznak a kormányban. Így van ez a magyarországi segéllyel. Miért lett egyszerre olyan kedves nekik az MNSZ.

Kiss: Medgyesi kijelentette, hogy csakis politikai tőkét kovácsolhatunk belőle.

Luca: Az MNSZ mindjárt kellett volna kijelentse, hogy csakis a CARS-szal együtt oszthatjuk ki ezt az ajándékot, mert hiszen a CARS is segítette a székely vidékeket. De hát ne menjünk bele aprólékos gazdasági kérdésekbe.

Révi: Az MNSZ-ben az a tendencia alakult ki, hogy függetlenek legyünk a Párttól.

Luca: Semmiféle igazi demokratikus szervezet nem állhat fenn valamely osztály támogatása nélkül.

Balogh: Annak, amit ma itt hallottunk, háromnegyed része teljesen ismeretlen volt előttünk, gazdasági ügyekről semmiféle jelentést nem kaptunk, és nem ismertünk. Minden végrehajtó bizottsági ülésen jelentettem, hogy magyar kulturális ügyekben rendkívül súlyos a helyzetünk. Az íróknak, színházaknak, kultúrszervezeteknek stb. segítségre van szüksége. Különböző szállítmányok kérdésében

56 Medgyessy Béla kereskedelmi attaséról van szó.

elvi kijelentést tettem, hogy a magyarországi üzletekben való részesedésünk abba a kényes helyzetbe hozhatja az MNSZ-t, hogy Magyarországtól kerül függő helyzetbe.

Nekünk százszázalékosan, keményen és bátran meg kell teremtenünk a román költségvetés kérdésében, hogy a magyar kultúrának is megfelelő rész jusson, és tudjunk fennállani. Mikor hallottuk, hogy dr. Solymos, Luca támogatásával a költségvetésre tett javaslatot, nagyon örvendtünk. Nem lehet közvetlen kapcsolat a magyarországi Kommunista Párt és az MNSZ között. Ebben nem volt egységes a parlamenti csoport álláspontja.

Luca: Megkérdezi Gaál Gábor álláspontját.

Gaál G.: Azt az álláspontot képviseltem, hogy pl. a Dózsa György vállalatnál az MNSZ legyen érdekelve. Kihangsúlyoztam, hogy az MNSZ nem csinálhat semmiféle kultúrmunkát a Párt ellenőrzése nélkül. Azért kértünk minél nagyobb százalékot az MNSZ-nek, mert abban a stádiumban vagyunk, hogy olyan jelleget kell adjunk, hogy ezt nem a Román Kommunista Párt segítségével csináljuk.

Az MNSZ-t egy bomló állapotban lévő szervezetnek látom. Nem veszek ugyan eléggé aktív részt az MNSZ-ben, de azt láttam, hogy nem sikerült a központ áttelepítése ide Bukarestbe. Ez zavarokat okoz. Nem tudom megvan-e a parlamenti csoportban a megfelelő fegyelem. Erről csak itt-ott hallottam valamit, a lapokból sem állapíthattam meg, de azt megállapíthattam, hogy a szervezet központjának Bukarestbe való áttelepítése nem szolgált a Szervezet javára, hanem egyelőre megakadályozta egészséges kifejlődését, sem helyiség, sem alkalmazottak, állandó zavarok. Láttam, hogy vannak politikai viták és egyenetlenségek. Kurkó elvtárssal erről beszéltem. Úgy látom, hogy Csákány vállán sokkal nagyobb munka neheze-dik. Mint az MNSZ titkára nem eléggé aktív, nem tölti be szerepét, nem fogja össze, és nem vezeti a munkát, amint képességeinél fogva ki kellene fejtenie.

A felszólalások egy része azt a benyomást kelti, mintha Kurkónál polgári, zsírosparaszti, jó magyar [*sic!*] befolyás érvényesülne. Ezt kétségbe vonom, és túlzottnak látom azok alapján, amit eddig tapasztaltam. Viszont miért merülhet fel ilyen gyanú vagy feltevés, mert minden dolog sokféleképpen értelmezhető. Kétségbe vonom, hogy Kurkó politikájában elhajlás következett volna be.

Kacsó: Néhány lényeges pontra rá akar mutatni. Régóta belső rothadás állott be. A baráti érzés teljesen hiányzik, mindent megpróbáltam, hogy összehozzam az embereket. A mostani értekezlet arra a megdöbbentő tapasztalatra vezetett, hogy olyasmikről értesültem, amiről sejtelmem sem volt, mert az elvtársak egymással szemben sem voltak annyi bizalommal, hogy egymásnak személyesen mondják meg, ha valami hibát követnek el. Intrikálás folyik. Rossz módszer a Juhász száraz következetessége, a Csákány kirobbanása, a Kurkó merev makacssága, visszahúzódása, az embereket gorombán leintette. Nem tudunk egyetérteni, közös nevezőre jutni. Nem helyeslem Balogh megállapítását, hogy nincs egyetemes magyar kérdés, mert pl. a nyelvhasználat kérdése a hatóságoknál, a falvakon a csendőrséggel, a törvényszéken, hivataloknál stb. vannak olyan sérelmek, melyeket

nem vettünk eléggé figyelembe. Ezt a magyar reakció kihasználta a kis magyaroknál. A szegény magyar az államhatalmat ezeken a szerveken keresztül érzékeli, mint csendőrség, bíróság, posta stb. Ezt a magyar reakció kihasználta. Itt nem tudtunk megfelelő eredményeket elérni. Az előttem szólók ezeket a kérdéseket nem érintették, illetve érzékeltették eléggé. Mi kint jártunk a magyarok között, és látjuk, hogy ennek a problémának nagyobb fontosságot kellene tulajdonítani, a Párt is nagyobb fontosságot kellene tulajdonítson. Mi mégiscsak tömegszervezet vagyunk és arra kell irányuljon figyelmünk, hogy egy politikai tömegszervezet élén valóságos kommunisták álljanak. Magunk között vissza kell állítani a baráti légkört. Ne adjunk alkalmat különböző értelmezéseknek. Rossz érzést váltott ki belőlem, hogy szinte várták ezt az alkalmat, hogy most mindent kitálaljanak. Olyan dolgokat hallottunk, amelyekről nem tudtunk, mellőzve éreztem magam. Meg kellene teremteni a bizalmat egymás között, valamint a Népi Szövetség és a Párt között, mert különben az egész garnitúrát meg kell tisztítani.

Cikó: Azt akarják feltüntetni, hogy személyi kérdésekről van szó, itt azonban alapvető problémák vannak.

1. Nincs kollektív munka.

2. Kész tények elé akarják mindig állítani a kormányt és a demokráciát, és az MNSZ egyes tagjait.

3. A Csíki Magánjavak kongresszusán[57] három súlyos kérdés merült fel, mi nem voltunk kellően felkészülve, és nem is tudunk semmiféle kontrollt alkalmazni.

4. A szövetkezeti kérdésben az volt a megállapodás, hogy semmiféle javaslatot nem terjesztünk elő, addig amíg a végrehajtó bizottságban nem jön létre megállapodás. Kurkó Kolozsváron kijelentette, hogy az MNSZ álláspontja a régi.

A *Szövetkezés* című lap 1947. április 15-i számából (53. oldal) felolvassa a közgyűlés határozatának 2. és 3. pontját, melyet a következők: „2. Mondja ki a közgyűlés, hogy [az] Elnöknek, illetve [az] Igazgatóságnak megbízást ad, hogy szövetkezeti helyzetünk jövőbeni elrendezésével kapcsolatosan, személyesen vagy megbízottjai útján tárgyalásokat folytasson, de oly értelmű megegyezést, mely szövetkezeti hálózatunk jogait bármily mértékben csorbítaná, újabb közgyűlési vagy kongresszusi határozat nélkül nem köt. 3. Mondj [*ki*] a közgyűlés, hogy a legsúlyosabban elítéli azoknak az alkalmazottaknak ténykedését, akik az elnök és igazgatóság által megszabott irányelvekkel vagy munkarenddel ellentétes magatartást tanúsítanak, szövetkezeti központunk és hálózatunk, érdekében nem teljes odaadással és fegyelmezettséggel végzik kötelességeiket. Rendelje el a közgyűlés, hogy igazgatóságunk vagy végrehajtó bizottságunk ezeket a személyeket szolgálatukból azonnal távolítsa el, hogy ne akadályozhassák tovább is szövetkezeti fejlődésünket." (Eddig az idézet a lapból.)

Tehát a kongresszus megkötötte az új vezetők kezét. Tehát azokat az embereket, akik az MNSZ helyes vonalán mennek, távolítsák el.

57 A közbirtokosságok 1947. április 12–14-i, csíkszeredai kongresszusáról van szó.

Ugyancsak az említett lap 55. oldalán Kurkó beszédéből idéz: „Gazdasági életünk vámszedői ellen. Joggal tesszük fel a kérdést, vajon letehetjük-e szövetkezeti hálózatunk sorsát minden feltétel nélkül olyan szövetkezeti vezetők kezébe, akiket sajnos rossz oldalukról ismerünk meg. Mindenkinek meg kell érteni aggályunkat, nem lehet, hogy közösségi vagyonunkat kieresszük kezünkből csak azért, hogy a gazdasági éltben meggyűlt hiénák szétszedjék." (Általános helyeslés). Tovább: „Az országban demokráciát építeni és csinálni a kétmilliónyi magyarság nélkül nem lehet. A magyarság teljes egészében odaállott, és bebizonyította, hogy őszintén akarja és csinálja a demokráciát a választások idején. Miután ezt bebizonyítottuk, leszögeztük, hogy most már a gazdasági élet rendbe hozása következik." Néhány sorral lejjebb: „Minden oldalon vannak soviniszta elhajlások, magyar és román oldalon is olyanok, akik nem akarják az őszinte megbékélést. Abban egyetértünk, hogy meg kell buktatnunk minden reakciót, de mikor a nemzetiségi kérdés elrendezéséről van [*szó*], nem mindig értünk egyet. Szükség van minden szervezet vezetőségének teljes felhatalmazásra, hogy teljes súllyal állhassunk ki népünk érdekében."

A szövetkezeti kongresszus úgy volt beékelve, hogy 11–12. és 13-án, a Csíki Magánjavak kongresszusa előtt, és az MNSZ végrehajtó bizottság nem tudott róla, nem tudtunk kellőképpen felkészülni.

De a szövetkezeti kérdésnél is sokkal súlyosabb a négy székely megye szegény parasztságának létkérdése. Feltettük a kérdést, ki dolgozta fel a Csíki Magánjavak problémáját. Fodor[58] azt mondta, hogy ő nem tudott semmit, őt csak odaküldték felkészületlenül. Ennek eredménye, hogy gyilkolják egymást, mi nem dolgoztuk fel, hogy mit kérjen a székely nép. Mikor azonban a reakció látta, hogy odajöttek a mi elvtársaink, akkor fel akarták borítani a kongresszust. Mi nem fogadhatjuk el a kongresszus határozatait. Központunk át kell tanulmányozza, és a Párt is, és fel kell dolgozzuk a kérdést.

Itt nincsenek személyi kérdések, hanem elvi ellentétek. Vagy visszük a Párt vonalát, vagy így nem mehetünk tovább. Ezentúl nem mehet a munka megalkuvással. Például a provokálások annyira mentek már, hogy Kacsót is azzal vádolták (Székely Gyula és mások), hogy az árulók sorába került a szövetkezeti kérdésben.

Többször akartuk, hogy az itteni büró jöjjön létre, és dolgozzon. Kurkó ellene volt.

Kurkó: Tiltakozik ez ellen. Azt mondja, hogy mellőzték, nem hívták meg a büró értekezletre.

Cikó: Nekünk nem közömbös az, hogy intézményeink vezetői kivel állanak szóba. Fontos, hogy ki tartja fenn a kapcsolatot az intézményeinkkel.

Csákány: Fölösleges, hogy az én személyemről tovább beszéljenek. Tudatos törekvés, hogy személyi ellentétté akarják sekélyesíteni a kérdéseket. Szomorú tapasztalataim vannak, az elvtársak két arcot mutatnak. pl. Balogh elvtárs.

58 Fodor István brassói munkás, a „százas" intézőbizottság tagja.

Megállapodtam a szövetkezeti és a Dózsa György kérdésben, és mikor innen elmentem, mást mondott. Pártszervezeteink vizsgálják ki múltamat. Benne van a nyilatkozatomban, hogy honnan van a fizetésem, és benne van az is, hogy a pénzek Budapestről is jöttek. Az említett kiáltvánnyal kapcsolatban tényleg azt mondtam, hogy ne Horthyék ellen, mert akkor még nem tudtam, mi a helyzet.

A magyarországi 15 vagon ajándék élelem kérdésében nem mondtam, hogy az nem a CARS-é.

Jöttek a többi kérdések. A választások kérdésében azt mondtam, hogy egészségtelen parlamenti csoportunk van, azt mondtam, hogy a tömegek döntsenek. Nézzük, milyen a székelyföldi csoportunk, meg kell változtassuk. Ki ellenőrizte a székelyföldi képviselőket, le kell mondassuk őket.

Solymos Ivánnak cikke jelent meg, hogy letettük a törvényjavaslatot a Csíki Magánjavak kérdésében. Azt monda, hogy Kurkó utasította, hogy letegye a törvényjavaslatot.

Sokkal konkrétabb példát hoz fel. Egy délután képviselőcsoport-értekezletünk volt. Letárgyaljuk a Csíki Magánjavak kérdését. Kurkó hozza a nemzetoktatás törvényjavaslatát. Rámutatam arra, hogy nem ismerem a javaslat tartalmát, tiltakoztam ellene. Kurkó lekapott, hogy Csákány intrikus. Kurkó elismerte, hogy a nemzetoktatási törvényjavaslat reakciós, mert az egyházakat érdekeit védi.

Kurkó: Javasoltam, hogy egy jogi bizottság nézze át a javaslatot.

Csákány: Kurkó olyan kérdéseket visz a nyilvánosság elé, amelyeket a Párt elé kell vinni. A CASBI-javaslatról is mondtam, hogy először tárgyaljuk le magunk között. Miért provokál, hogy mások előtt élesen ellene kell állást foglaljunk?

Központunk részére itt nem kapunk házat, de nem azért nem működött, hanem Kurkó azt mondta, hogy nem jövök Bukarestbe, mert akkor engem befolyásolnak. A bürótagok nem ültek össze, a választások előtt sem. Hibás vagyok gyengeségemben. Nem akartam nyilvánosság elé vinni, de Kurkó nem mond igazat, hogy nem hívjuk össze a bürót. Kurkó úgy utazik el, hogy nem is tudunk róla. Egyszercsak halljuk, hogy Kurkó elutazik, nem volt alkalmunk összeülni. Csak erőszakkal lehetett Kurkót büróülésre hívni, kerülte a megbeszéléseket. Mi gyengék voltunk vele szemben. Múlt ősszel itt találkoztunk, Czikó[*val*] és Kurkóval. Egész éjjel veszekedtünk. Nyíltan megmondtam, hogy a Párt kell megmutassa az utat. Nekem fáj ez a harc. Én Kurkót nagyon szeretem, benne látom azt a harcost, akihez irányodni [*sic!*] kell. Ha bizalmatlanok velem szemben, kiválok, csakhogy a Párt munkája menjen. De Kurkó azt mondta, hogy én a Párt besúgója vagyok.

Kurkó közbeszól: Azt mondtam, hogy intrikálsz, és mindent a Párt elé viszel.

Csákány: Mai napig is úgy állítja be a dolgot, hogy Fülöpöt mi védtük. Engem BPD[59] ülésre sem hívott, csak véletlenül kerültem arra az ülésre. Kurkó egyedül akar dolgozni.

59 Blocul Partidelor Democrate – Demokratikus Pártok Blokkja

Beszél a Bukarestbe való felköltözésről. Balogh és Gaálnak válaszolok, hogy elmerültem rengeteg részletmunkában. Pl. Dózsa György vállalat, a sajtóiroda, március 15-e. Ellenezték, hogy a központ bejöjjön Bukarestbe, és mikor ezt elhatároztuk, Balogh azonnal megszüntette az összes kolozsvári ügyosztályokat, amelyeket Bukarestbe kellett hozni, holott mi úgy határoztunk, hogy csak olyan mértékben szüntetjük meg a kolozsvári osztályokat, amilyen mértékben Bukarestben megalakulnak.

Tanügyi kérdésre terelődik a beszéd. A tanítók kérdésében bebizonyosodott, hogy a tanítóság kiesett a kezünkből.

Luca: Bukarestbe a beadványok felkészületlenül jönnek, nincsenek rendben, nem komplettek, aminek a reakció az oka, hogy ne intéződjenek el, és húzódnak az ügyek. Navradi a katolikus reakció embere, rég megmondtuk, hogy ki kell rúgni. A tanfelügyelők a szocdemekhez mennek.

Szűcs Margit: A *Világosság* azt írja, hogy Voitecnek köszönhető, hogy teljesen egyenlően bírálják el a román és magyar tanügyet, holott ezt a tanítók szakszervezete intézte el, és a *Világosság* Voitecet állítja be mint magyar barátot.

Az EMKÉ-ről és az EMGÉ-ről beszélve, azt mondja, hogy ezeket az intézményeket fel kellene oszlatni.[60] Csak úgy lehet eredményes munka politikai kérdésekben, hogyha határozatainkat egységesen végrehajtjuk. De Kurkó diktatórikus magatartása ellen mi sem tehettünk. Pl. a szövetkezeti kérdésben Kacsó világosan kifejtette a parlamenti csoport álláspontját, azonban Kurkó saját egyéni álláspontját hangoztatta. Komoly, kollektív munka kell itt.

Bányai: Rámutat a magyar reakció szerepére, és arra, hogy Kurkónak két hangja van, csak akkor üt vissza a reakcióra, ha őt személyesen támadják. Erre rájött a reakció, és azóta neki hízeleg, Kurkó pedig eltávolodik a Párttól, és megy feléjük. Másik hangja pedig, hogy aki vele szemben a Párt álláspontját védte, arra a Párt által akart rajtaütni. Ezt csinálta velem és Csákánnyal. Beszél a temesvári provokációról. Olyanokat akartak megrágalmazni, akik a Párthoz közeledtek.

Rámutat arra, hogy mennyire figyeli a magyarországi reakció azokat, akik a Párttól távolodnak.

Rátér a vásárhelyi Bolyai egyetem kérdésére, pl. Harangi[61] tanárt, aki a Párthoz közeledik, purifikálni akarták, pedig a vásárhelyi egyetem tanárai hemzsegnek a fasisztáktól.

A magyarországi reakció minden támogatást megad annak, aki távolodik a Párttól. Pl. Bernáthot.

A nemzetközi helyzetben látjuk, hogy a háborús manőverek mind élesebbek lesznek. Magyarországon a nemzeti parasztpártnál,[62] nálunk az Ekésfrontnál és az MNSZ-nél megkezdődött a tisztogatás.

60 1947-ben sajtótámadás indult a két szervezet ellen, majd – az alapszabályokkal ellentétben – ún. direktóriumokat neveztek ki a két intézmény élére. Ezzel kezdetét vette a két szervezet vagyonának államosítása.

61 Haranghy László

62 A Nemzeti Parasztpárt „jobbszárnyát" 1947 nyarán eltávolították, ekkor hagyta ott a pártot az egyik alapító

Szűcs M.: Mióta felkerültünk Bukarestbe, másképp látjuk a román demokráciát, mint ahogy Erdélyből látjuk. Látjuk, milyen elbírálásban részesítik a nemzetiségeket. [...][63]

Dr. Bogdán: Bányai elfelejtette megmondani Kurkó harmadik hibáját. Kurkó beszámolójából megtudtuk, hogy az MNSZ a legutóbbi hónapokban vállalt munkája a belső gazdasági munkában és a mezőgazdasági kérdésekben merült ki. Ebből azt látjuk, hogy politikailag tájékozatlanul áll, vagy tudatosan vagy akaratlanul. Nem látja, hogy megyünk előre, nem olvas, nem tanul eleget, nem képezi magát, ami egy kommunista feladata. Ez nem véletlen, ez az egész az MNSZ egyik legnagyobb hiányossága. Irodai és bizottsági munkát végez, ezzel tölti az életét. A tömegek felvilágosítását, tömegmunkát nem végeznek. Ne csodálkozzunk azon sem, hogyha magyar közhangulatra hivatkozunk. Egy fel nem világosított tömeget a reakció nagyon könnyen meg tud közelíteni. Így magyarázható meg az az álláspont, hogy a magyar közhangulatra hivatkozva igazolják álláspontjukat. Nincs politikai munka lefelé, az MNSZ nincs összekötve a tömegekkel. Csak olyan mértékben, ahogy egyes intézmények a reakció által diktált úton együtt haladnak. A magyarországi kérdésben pedig, aki a gazdasági alapot megteremti, annak a nézete tükröződik, aztán vissza a szervezetbe is, minden kérdésben.

A Duna-medence kérdésében, az újjáépítés kérdésében az erdélyi sajtó minden megnyilvánulása Magyarország felé orientálódik. Hiányzik a politikai tájékozottság. A sajtóba bejut az angolszászok dicsőítése. Az erdélyi magyar sajtó miért nem veszi át a bukaresti sajtó hangját. A *Világosság* pld. dicsőíti Gheorghe Silviut mint költőt, holott minden, csak nem költő. Az MNSZ lapjában olyan Petőfi–Ady ünnepélyről írnak, amit a szocdemek rendeztek.

Pl. az aradi káderiskolában, a mezőgazdasági kérdésről egy földbirtokos beszél. A katolikus egyházi iskolák tanárai reakciósok.

Gh. Ardeleanu: Rámutat arra, hogy a választások óta az MNSZ-en belül semmiféle kultúrpropaganda és politikai munka nem folyt. Felelevenítették a régi Dalosszövetséget, az EMKÉ-t, holott az MNSZ-nek új szerveket kell létesíteni. Arra hivatkozva, hogy a sajtó és propaganda felköltözik Bukarestbe, Kolozsvárt átadják a kultúrmunkát fasisztáknak, annyira, hogy Kodály és Bartók-nótákat meg sem engednek. Ahelyett, hogy mi csináljuk a kultúrmunkát, mások kezébe engedjük át. [...][64]

Kurkó: Az ellenem elhangzott vádak több[*sége olyan*], mint[*ha*] rablógyilkosság[*ot követtem volna el*]. Hibákat követtem el, és ha tovább kell dolgozzak, még fogok elkövetni, azonban minden igyekezetem az volt, hogy legjobb belátásom szerint dolgozzak, ha valamit nem végeztem jól, akkor nemcsak én vagyok hibás, hanem azok is, akik ezt látták.

tag, Kovács Imre is.

63 A kihagyott részben tanügyi kérdésekről tárgyaltak.

64 A kihagyott részben a kulturális ügyekről beszélt Balogh Edgár.

Vincze János: Arra akarom felhívni az elvtársak figyelmét, hogy amit a végrehajtó bizottságban elhatároztak, az a legkisebb faluban is érvényre jusson. Ha azt látjuk, hogy Szilágy megyében az MNSZ a reakció és a szocdemek kezében van, Biharban a szegényparasztok és reakciósok között dúl a harc, és a Székelyföldön is, úgy ezt nem lehet csupán személyi ellentétekre visszavezetni. Az MNSZ-ben most folyik az igazi tisztogatás. Csomó anyaggal tudnánk szolgálni, az ország különböző részéből jöttek jelentések. Az MNSZ központjában most már tisztán lehet látni, hogy ki áll itt, és ki ott. Nem az a kérdés, hogy meggyőzzük Kurkót. Az nem áll fenn, hogy a Párt központi titkárságától nem kapták volna meg a politikai és elvi támogatást. Luca elvtársnak ez nemcsak pártügye, hanem szívügye is volt. Csodálatos, hogy milyen türelemmel tudta vinni ezt a munkát. Minden ülésen politikailag felfegyverezte az embereket, de azután az MNSZ átvette a régi Magyar Párti módszereket, a búsmagyarkodást, hogy mind magyarok vagyunk, nincs köztünk különbség, a fájdalmakat mind viseljük. Ezt csinálták Bethlenék[65] is, hogy leleplezzék reakciós magatartásukat, ezen a vonalon haladt Kurkó is.

Luca: (A megbeszélés befejezéseképpen a következő beszédet mondja el.)

Mielőtt elmentem volna Kairóba, volt egy értekezletünk, ahol először arra gondoltam, hogy csak kommunistákat hívjunk a képviselők közül, de hívtunk másokat is, hogy lássák a nemzetközi helyzetet, és lássák azt az utat, ahová a demokrácia és a reakció fejlődik. Akkor felhívtam az MNSZ képviselőinek a figyelmét arra, mi fenyegeti őket, egyrészt a reakció részéről, másrészt a szociáldemokraták taktikájára. Rámutattam arra, hogy a magyarság kérdései általános nagyvonalakban rendeződnek, abban a mértékben, ahogyan a demokrácia erősödik. Úgy, ahogy erősödik a demokrácia, úgy szélesednek a nemzetiségek jogai is. Nem lehet a nemzetiségi kérdést elszigetelten megoldani. A néptömegek érdekeiért kell harcoljon a demokrácia. Ha nincs Romániában demokrácia, akkor a magyarságnak nincs semmiféle joga. Tehát az MNSZ ne zárkózzon el az egész romániai demokrácia harcától. A népi demokráciát ki kell verekedni, és majd azután jön a munkásdemokrácia, amely véglegesen megoldja a problémákat. Semmiféle más kormány ezt meg nem oldhatja, mert ezt nem engedi ennek a rezsimnek az osztályérdeke. Most egy burzsoá-demokráciában élünk, amelyben azonban a népi demokrácia befolyása erősödik, de még szó sincs róla, hogy legalább olyan népi demokrácia lenne, ahogy azt elképzeljük. Egy fejlettebb népi demokrácia van Bulgáriában, Lengyelországban, Jugoszláviában és jórészt Csehszlovákiában, de Romániában még nincs. Mindenesetre jóval előbbre vagyunk, mint Magyarország.[66] A harcok most következnek, hogy demokráciánkat előbbre vigyük. Nemzetközileg és belpolitikailag rámutattam a harc kiéleződésére. Hogy

65 Gr. Bethlen Györgyről, az OMP elnökéről van szó.

66 A román kommunisták 1946 óta előszeretettel emlegették, hogy előrébb tartanak, mint a magyar kommunisták. Ezt főleg azután hangoztatták, hogy az 1947-es „kékcédulás" választásokon a csalások ellenére nem sikerült az MKP-nak akkora többséget biztosítania a parlamentben, mint az RKP-nak az 1946-os választások után.

a nagyhatalmak között azonban szó sem lehet háborúról, bár húzódik a békekötés. Belföldi viszonylatban nincs béke, sőt ellenkezőleg, minden ország keretén belül ki fog élezödni a harc. Ez a békekötés végrehajtásától függ. A béke tartós lesz, ezt biztosítják azok a megállapodások, amelyeket a Szovjetunióval leszögeztek úgy a teheráni konferencián[67], mint a Charta Atlanticában.[68] Ezeket a megállapodásokat végre is kell hajtani, vagy pedig előkészítik a harmadik világháborút. Azóta az események igazolták, amit mondtam, már történtek lépések, hogy aláírták a békét, Anglia ratifikálta, a moszkvai értekezlet elért bizonyos eredményeket. Ennek ellenére a belső harcot a reakció minden eszközzel kiélezi. A kommunisták ellen kihasználják a háború utáni nyomorúságos helyzetet, hogy a demokratikus rezsimeket megbuktassák. Ezt támogatja Amerika. A reakció azzal akarja bolondítani a tömeget, hogy a háború a nyakunkon van, hogy az angolszász hatalmak és a Szovjetunió között kitör a háború. Ezek a rémhírek befolyásolják a gyengébb embereket. Kezdenek ingadozni. Elfelejtik, hogy még akkor is, ha tényleg holnap törne ki a háború, nincs más út, mint harcolni a reakció ellen, nem pedig szövetkezni vele, mert ez pusztulást jelent. Ez úgy a nemzetiségekre, mint a többségi románokra csak pusztulást jelentene.

Ha azt akarjuk, hogy végre megoldódjon a nemzetiségi kérdés, akkor nincs más út, mint a munkásosztállyal való szövetség, amely nemcsak a fasizmus ellen, hanem a fasizmus megteremtői, az imperializmus ellen szól. Amíg nem voltam itthon, ez a harc kiéleződött. Rá fogok mutatni arra, hogy ostobaság el is gondolni azt, hogy most háború lesz. Nem lehet, mert egyik ország sincs rá felkészülve. Nem lehet a népeket ma világháborúba vinni. Ahhoz, hogy a Szovjetunió ellen háborút lehessen csinálni, ahhoz a Szovjet [*sic!*] körüli demokratikus államokat kell leverni, mindenütt megbuktatni a demokratikus rezsimeket. Mint Törökországban. Meg kellene akadályozni a gyarmatok felszabadulási harcát és a Balkánon a demokráciát megdönteni. Előbb ezen országok ellen kell meginduljon a háború és ezen keresztül megszervezni a Szovjetunió ellen. Az atombomba még nem döntő jelentőségű, és nem biztos, hogy csak egy állam kezében van a titok, lehet már több állam birtokában is. Nem lehet kétkulacsos politikát folytatni; vagy a munkásosztállyal vagy ellene. Ez az ami az MNSZ-ben az ellentéteket kiélezte. Itt összeütközik a reakció befolyása, amit Kurkó képvisel. Nem mondom azt, hogy ő a reakció ügynöke, de az MNSZ-t jórészt a reakció szolgálatába állítja. De mi történt? Kurkó és mások, csomó reakciós banditával körülvéve, összetévesztik ezeknek a véleményét a szegény paraszti rétegek és a reakciósok véleményével. Éspedig izolálja magát a román demokrácia gazdasági és kulturális harcaitól, nem kapcsolódik be ebbe a harca, hanem Pest felé orientálódik, holott Pesttől el vannak

67 A teheráni konferencia1943. november 28. és december 1-je között zajlott le.
68 A Churchill és Roosevelt szerkesztésében 1941. augusztus 14-én kiadott Atlanti Chartában a következő elveket szögezték le: lemondtak a területi terjeszkedésről, kimondták, hogy a területi változás csak az érintett nép beleegyezésével eszközölhető, szavatolták az önrendelkezési jogot valamennyi nép számára, ill. a félelemtől és ínségtől mentes szabad életet és a tengerek szabadságát, lemondtak a fegyveres erőszakról.

szakadva, ezáltal aztán menthetetlenül a reakció karjaiba kerül. A magyarországiak beavatkoznak az MNSZ munkájába, ez a beavatkozás mind azt szolgálja, hogy az MNSZ-t az angolszász érdekek mellé állítsák, és ezzel a magyar reakció szolgálatába. Ezt nem látták meg akkor sem, amikor a magyar és román kommunista pártnak kétféle álláspontja volt, Erdély kérdésében. A Magyar Kommunista Párt egységes volt az angol-amerikai és kisgazdapárt álláspontjával.[69] Nem látták meg, hogyha Erdélyt ismét elszakítják, úgy ezzel örökre elzárták volna az együttműködést, ezáltal a reakció megerősödött volna. Ezt nem látták, hanem bizalmat akartak nyerni a tömegben, de ezzel a magyar reakció nyert volna, és Romániában is megerősödött volna. Az MNSZ megtagadta a helyes álláspontot. Itt kezdődött meg a tragédia. Az udvarhelyi kongresszus[70] óta az eseményekről a Pártunk semmit sem tudott. A határozati javaslatról, amit beterjesztettek, a nemzetiség törvényről.[71] Kértem az anyagot, amit be akarnak terjeszteni, utolsó nap is megkértem. Ha pártunk be nem avatkozik, szét lett volna verve.

Eddig a reakciónak sikerült revizionista-soviniszta jelszavakkal elég széles tömegeket izgatni. Ahelyett, hogy az MNSZ tovább vitte volna harcát a reakció ellen, meghátráltak, dacára annak, hogy a történelem az MNSZ politikáját igazolta. A reakció észrevette, hogy az MNSZ-en kívül nem lehet más politikai szervezetet alakítani. Emlékszem arra a manifesztumra, hogy az MNSZ-re kell szavazzunk, de meg kell változtatni a vezetőséget és ki onnan az újító elemeket, és majd megvédjük a magyarság jogait a magyar parlamentben. Nem látták meg, hogy a magyar reakció nem véletlenül szavazott ránk, hogy ők csaptak be minket. Ezért van egy Szakács a képviselők között, aki ellensége az MNSZ-nek, aki szégyene az MNSZ-nek. Bekerült vele egy csomó szemét a parlamentbe, és ez az ára annak, hogy az MNSZ hagyta magát félrevezetni. A reakciósok bekerültek az összes szervekbe mint „szakemberek", de sötét banditák, nekik érdekük, hogy az MNSZ ne legyen politikai szervezet.

Például elbukhattunk volna a szombati szavazáson (ipari ellenőrző hivatalok), ha a szocdemeknek lett volna elég bátorságuk, hogy kiálljanak a törvény ellen, és akkor a liberálisok is ellene szavaztak volna. Hol voltak akkor az MNSZ képviselői? Amikor éles harc folyik a zsíros- és szegényparaszt között, a román és magyar parasztok között, a magyar értelmiség és a tanítók és papok segítségével, igyekeznek a pánik terjesztésével a reakció szolgálatába állítani őket, akkor az MNSZ-nek nincs aktív szervező, komoly tömegmunkája. Szétforgácsolja erejét a sokféle intézményben, fel kell rúgni őket, a jogi és tanügyi-emberek egy rohadt

69 Utalás arra, hogy 1945 őszén az angolszász hatalmak – taktikai okokból – még támogatták a trianoni magyar–román határ módosítását, valamint arra, hogy – korábbi ellenző álláspontját feladva – 1946 tavaszán az MKP vezetése támogatta a Nagy Ferenc-kormány „revizionista" politikáját. Lásd: *Fülöp–Vincze,* 1998. 15–20. p.
70 Lásd a 37–38. sz. iratokat.
71 Az MNSZ által kidolgozott nemzetiségi törvényjavaslatra vonatkozólag lásd a bevezető tanulmányt és a 37., ill. az 42–43. sz. iratokat.

banda, amely akadályozza az MNSZ igazi komoly munkáját. Nem segítik, hanem elgáncsolják. Ez a tanügyi bizottság jóváhagyta, hogy az iskolákat az egyházak kezére akarja adni, holott tudjuk, hogy az egyházi nevelés, fasiszta nevelés. Nem kell minket megtévesszen, ha Groza vagy Tătărescu új egyházi iskolákat csináltak, mert a mi egyházi iskolarendszerünk tökéletes melegágya a fasizmusnak. Nem kell dicsérni Voitecet, ahelyett, hogy leleplezném azokat, akik vissza akarják csinálni azt a kevés eredményt, amit eddig elértünk. Ne engedjük a magyar gyermek tanítását fasiszta papok kezébe, hogy a népből ágyútölteléket neveljen. Miért van szükségünk ilyen tanügyi bizottságra? Mindenféle tanügyi bizottság helyet a Párt tanügyi bizottságába egyetlenegy emberünket tegyék be. Hisz ezek felemésztik az MNSZ vagyonát, és az igazi harcosok éhendöglenek. Jogi és mindenféle társaság, ezek meggazdagodtak. Ezek a szakemberek közönséges fasiszta banditák, akik befolyásolják Kurkót is, hogy ezzel legyen lekötve az MNSZ. Egyiknek sincs bátorsága ahhoz, hogy kiálljon a parlamentben, hogy egy himnuszért embereket elítéljenek. Mi nagyon jól tudjuk, hogy egyesek ezt csak azért csinálják, hogy provokáljanak, de betiltani sem lehet. De nekünk politikailag úgy kell nevelni az embereket, hogy ez ne legyen politikai provokáció. Lehet a himnuszt énekelni, ha azonban mellette még eléneklik, pl. hogy Horthy katonája vagyok, nem pedig egy partizán-dalt, akkor más színezete van a dolognak. Ha így tesszük *[fel]* a kérdést a parlamentben, más színezete van. Mi elítéljük azt, aki ezt provokációnak akarja felhasználni. Attól függ, ki teszi, hogyan és miért és mikor. A történelemben számtalanszor előfordult, hogy el kellett ítélni a nemzeti mozgalmat.

A szövetkezeti kérdésben tehetetlenül állunk. Ma a szövetkezetek tulajdonképpen kapitalista vállalatok. Nem tudjuk, miért kell ezeket olyan nagyon védeni, csak néhány csirkefogó él belőle, és az MNSZ ezekért kompromittálja magát a magyar néprétegekkel szemben. Ne felejtsük el, ezeken a különböző intézményeken keresztül beviszik az MNSZ-t politikai hibákba és visszatartják a román demokráciával való együttes munkától, és a szocdemekhez hajtja a népet, és ezért a szocdemek mondhatják, hogy ők intézték el a tanügyi törvényt. Amikor azt akartuk, hogy összeegyeztessük a kisajátított földbirtokos és a szegény paraszt érdekeit, akkor elveszítjük a széles tömeget. Az MNSZ-nek nincs politikai munkája, amely odaállítsa a harcban a demokrácia megerősödéséért. Meg kell nézzük, milyen erős a demokrácia, lehet, hogy Tătărescuval szakadásra megy a dolog, vagy tovább velünk megy, akkor az MNSZ munkája abban merül ki, hogy hány százalékot kapjon ez vagy az.

Miért megy vissza az MNSZ 1848-ba? Szép a Petőfi kultusz, de ő nem csupán '48-as, hanem annál sokkal több, mert ő hirdette az igazi népszabadságot. Az MNSZ kevesebbet beszél a munkásság és a parasztság 1919-es harcáról. Nézzük meg, hogyan megy Bulgáriában és Jugoszláviában a harc. Ha burzsoá-demokráciát akarunk, akkor hagyjuk a munkásosztályt a saját útján, de amikor az MNSZ-t csináltuk, akkor mi népi demokráciát akarunk.

Ha Márton Áronnal, Szász Pállal és Bethlennel megyünk, akkor mondjuk ki nyíltan, hogy Magyar Párt, de ne nevezzük MNSZ-nek, és a reakció érdekeit szolgáljuk, akár jóhiszeműen, akár rossz szándékkal is csinálják. Nézzük a magatartásukat, hogy mi árt vagy használ a népnek. Az MNSZ-nek tisztáznia kell politikáját, itt nem lehet megalkuvás. Itt mind jó barátok voltak, egyik sem törekszik a másik pozíciójára, itt elvi, nem pedig személyi ellentétről van szó. Én nem lehetek Maniuval, sőt még a liberálisokkal sem jó barát, de megyek velük együtt, holott köztünk élet-halál harc folyik, hogy ki vezessen. Tătărescu panaszkodik, hogy őt a kommunisták leszavazzák, és neki nem jut szerep. Ez a helyzet a szociáldemokratákkal. Mi akarjuk az egységes munkásakciót, ők azonban pozíciókat akarnak, mert ők képviselik a burzsoá*[zia]* bal szárnyát.

Ez áll fenn az MNSZ-ben, aki a kommunisták ellen beszél, az a reakció szolgálatába kerül. Itt az egyik hibája a magyaroknak, hogy direkt összeköttetést kívánnak, direkt kapcsolatot akarnak teremteni, hogy az MNSZ egyik részét a reakció karjaiba kergeti, mert ők nem ismerik a helyeztet. Groza elkövette azt a hibát, hogy megengedte, hogy a CASBI-ügyet tárgyalja. És a *Világosság* azt írja, hogy mit mond Molnár Erik, nem pedig azt, hogy mit mondanak a románok, ezek szerint a *Világosság* magyarországi lap, ha Pest felé irányul, akkor annak szolgálatában áll és a két népet egymástól elszakítja, és a vágóhídra viszi őket. Kurkó vezetése mellett elcsúszott az MNSZ. Kurkó nem ismeri el a Párt irányvonalát. A Kommunista Párt az egyetlen, amely őszinte a nemzetiségi kérdésben, más párt nem létezik. A burzsoá a nemzetiségi kérdést saját osztályérdeke szerint kezeli és vezeti, mert maga a nemzet kérdése a burzsoázia szülöttje, ő teremtette meg. Amikor annak progresszív jellege van, akkor a Kommunista Párt támogatja, most azonban a burzsoázia felhasználja a népek nemzetközi együttműködése ellen.

Kurkó szétrombolta a parlamenti csoport fegyelmét. Az elnök nem szól senkinek, elmegy, ahelyett, hogy itt ülne, és velünk állandó kapcsolatban vigyázna az MNSZ irányvonalára, hogy politikailag mozgósítsa a különböző gazdasági kérdésekben, hogy vezesse itt és a kolozsvári intézményeket. Ehelyett egyedül csinál mindent, fogad küldöttségeket, embereket, senki nem tudja, merre van. Ez nem politikus, aki hagyja magát ide-oda ráncigálni. Ezt a gyengéjét felismerték. Akármilyen okos valaki, mégsem vezethet egy ember mindent, a kritikát pedig személyi sértésnek veszi. Ez óriási hiba.

A nemzetiség kérdés nagyon kényes kérdés. Nagyon dialektikusan kell gondolkozzon egy embernek, hogy ne essen soviniszta hibákba. Az, hogy Kurkó beszédeit lehozták a szovjet lapok[72], mert akkor helyes álláspontot foglalt el az MNSZ

72 Az MNSZ központi vezetősége az RKP tiltása ellenére 1946. november 23–24-én nemzetközi sajtókonferenciát tartott Kolozsváron. A sajtókonferencián csak a szovjet és a magyar bukaresti tudósítók jelentek meg, ugyanis – Méliusz szerint – a többi ország tudósítóit a „»kormány« egy deltai kirándulásra vitte a megjelölt napon". JEAKGY, Méliusz József hagyatéka. A sajtótájékoztató után jelent meg a *Pravdá*ban Borisz Leontyevnek egy cikke az erdélyi magyarságról. A cikket idézi: *Világosság,* 1947. január 6.

nevében. Vagy talán a magyar kommunista párt látja helyesen a kérdést, akkor menjenek odaát, és ott oldják meg a kérdést, mert ebből imperialista háború lesz, idegen szolgálatban.

A romániai nemzetiségi kérdést semmiféle nemzetközi beavatkozás nem oldja meg. Mert volt határozat a trianoni békeszerződésben, de hogyha Romániában akkor nem volt demokratikus rezsim, akkor a jogok csak papíron maradtak. A magyarországiak beleavatkoztak az MNSZ ügyeibe. Itt volt Farkas[73], Szirmay.[74] Az, hogy a Kisgazdapárt annyira érdeklődik az MNSZ iránt, mert saját érdekébe akarja állítani. Pl. a csehszlovákiai magyarok kérdésében Révai[75] diktálta, hogy mit csináljon az MNSZ.

Mi csak addig támogathatjuk a nemzetiségi mozgalmat, amíg a demokrácia érdekeit szolgálja. Pl. Görögországban a macedo-románok is nemzetiségi harcot folytatnak, ellenben együtt mennek a görög partizánokkal a görög reakció ellen. Lehet [,*hogy*] holnap kitör Romániában a polgárháború, akkor hova áll a magyarság? És hova fog állni a magyar reakció, biztos, hogy Maniu mellé. Ahelyett, hogy Kurkó ezekkel a kérdésekkel komolyan foglalkozna, hagyja magát befolyásolni mindenféle elemektől. Ki kellene dobni az MNSZ-ből a zsírosparasztokat és a reakciósokat.

Az MNSZ vezetői a falvakon a demokratikus értelmiségiek és a kisemberek kell hogy legyenek, akik hozzá vannak kötve az MNSZ érdekeihez és nem a földbirtokosok érdekeit védik. Az MNSZ-nek ki kell takarítania sorait. Ezt a politikai tisztogatást, amely legutóbbi cikkemmel[76] kapcsolatban megkezdődött, a valóságban is keresztül kell vinni.

Pl. a bukaresti május elsejéről mit írtak az erdélyi lapok [*nem tudom*], de a budapestiről biztosan sokat írtak. Mi biztosítja nekünk a jövőt, Budapest vagy Bukarest? Ez nem jelenti azt, hogy nem vagyunk jó barátságban a budapesti demokráciával. Nem jelenti, hogy nem teremtünk gazdasági és kulturális kapcsolatot, de nem szabad elfelejteni, hogy az erdélyi magyarság sorsa az erdélyi románság sorsától függ. A szövetkezeti kérdés megoldása szintén a romániai szövetkezeti élet megoldásától függ. A magyar szövetkezet sem demokratikusabb, mint a román. Attól függ, hogyan tódul be a szegényebb réteg és hogyan vágjuk ki a gazdagabb réteget. Amíg ki nem takarítjuk, itt is, ott is lesznek reakciós elemek. Régen meg lehetett volna oldani ezt a kérdést. De csakis a kizsákmányolók érdekeit tartották szem előtt, ezért szakadnak el az MNSZ-től.

73 Farkas Mihály az MKP képviseletében 1945. június 15-én és 19-én tárgyalásokat folytatott Bukarestben az RKP vezetőivel. A tárgyalások jegyzőkövét közli: *Nastasă*, 2002. 100–128. p. Jakab Sándor véleménye szerint Farkas Mihály a határok kérdésében kijelentette, hogy aki felveti a határok ügyét „»az vagy reakciós elem, vagy a reakció szolgálatában áll.«" Uo. 336. p.

74 Szirmai István 1944 őszén Kolozsváron úgy nyilatkozott, hogy Erdélyt, vagy legalábbis Észak-Erdélyt Magyarországhoz fogják csatolni. Szirmai az 1946. május 3-án folytatott kolozsvári tárgyalása alkalmával újra felvetette a határok kérdését. Uo. 336–337. p.

75 Révai József és az MNSZ által szerkesztett tiltakozó táviratáról bővebben lásd az 50. sz. irat jegyzetét.

76 Lásd az előző iratot.

A sokféle jogi és más irodákat meg kell szüntetni, mert akadályozza az MNSZ munkáját. Meg kell semmisíteni a mindenféle panaszirodákat stb. Más volt a helyzet, amikor kellett inkadrálni[77] a tanítókat. Nézzenek utána, mit csinálnak a tanítók, a tanfelügyelők. Neveljék a tanítókat, hogy erős bázis váljék belőlük. Az EMKÉ-t törvényesen fel kell oszlatni,[78] demokratikus kulturális mozgalmat kell teremteni. Ma az MNSZ megy az EMGE és EMKE után. Kezdettől fogva nem tetszett nekem a dolog, láttam ezt. Az EMGÉ-nek minden faluban ott vannak a kulákjai, belőlük csinálnak falusi bírákat.[79]

Pedig tudok én olyan középparaszt magyar embert, aki odavágott a csendőrőrmester asztalára, viszont mások összejátszottak a csendőrrel, és segítik a szegény paraszt ellen. Sőt a megyék vezetőségében, magyarok sok esetben együttműködnek a csendőrrel a széles néprétegek ellen.

Luca elvtársa megemlíti a Bereczky-esetet, amikor a gabonát rendben szétosztották. A prefektus azt mondta, hogy a gabona vetőmagnak érkezett, a valóságban elfeketézett gabona volt, és bezártak szegényparasztokat miatta.

Most a zsírosparasztok az erdőket szeretnék elkaparintani. El akarják hitetni, hogy velünk tartanak, a valóságban izolálja a széles tömegektől.

Hogyan kapcsolódik be az MNSZ a romániai demokrácia harcába, hogyan küzd a reakció rémhírterjesztése a reakció munkája ellen? A sajtóban nem látjuk hogy kiállna ellene. Mert pl. ilyen rémhírek keringenek, hogy Pauker Anna lelőtte a királyt, hogy láttak sebesült orosz katonákat, mert Bukarestben harcok vannak, hogy Luca megszökött a Szovjetbe stb.

Az MNSZ apró-cseprő ügyekkel és kijárásokkal foglalkozik. Ez nem politikai vezetőkre tartozik, hanem az illetékes irodákra. Ebben merül ki a vezetőség munkája. Nincs se pártfegyelem, se szervezeti fegyelem. Nem hajtják végre saját határozataikat. Kellett volna követelni, hogy azonnal üljön össze a végrehajtó bizottság. Nincsenek rendszeres ülések, vezetők nélkül, egyénileg járnak el. Számtalanszor megmondtuk, hogy Kurkó itt kell üljön, hogy vezessen, ne járjon Kolozsvárra és a megyékbe. Az irodák igen nagy tisztviselőkarral dolgoztak. Azt mondják, hogy hetvenet elbocsátottak, és még kell belőlük elbocsátani. Reakciós elemekből álló tisztviselőket tartanak.

Politikai, szervező, nevelő, kultúrmunka szükséges, nem mindenfelé irodákat fenntartani. Nem ezt kell az MNSZ-nek csinálni. A Kommunista Párt Központi Bizottságának nincs ekkora apparátusa. Ezt a dolgot alaposan meg kell tárgyalja a végrehajtó bizottság, és le kell építeni. Ezt a tervet még meg kell tárgyaljuk. Legyen egy kis büró, amely állandóan kapcsolatban áll a Párttal, vezeti a gyakorlati

77 Inkadrálás (a román încadrare-ból): besorolás (egy fizetési állományba). Valójában a közalkalmazottak alkalmazásáról van szó.

78 Az EMKE feltehetően 1947 nyarán szűnt meg, amikor a főtitkárának, Kiss Jenőnek a munkaviszonyát is megszüntették, majd ezt követően 1948 januárjában egyesítették a Józsa Béla Athenaeummal, az új szervezetnek a Petőfi Közművelődési Egyesület elnevezést adták.

79 A támadások után várható volt, hogy az EMGE 1947. június 29-én megrendezett választmányi ülésén Szász Pált és Szász Istvánt lemondatták és az EMGE vezetését egy „ötös bizottság" vette át.

munkát, és a többiek segítenek neki. Nevelő, mozgósító, szervező munkát kell végezni, és nem bürokráciát. A reakció érdeke, hogy ellentétet szítson a magyarok és románok között. Az MNSZ-ben különböző klikkek alakulnak, mert hiányzik a kollektív munka. Egy csomó emberből erős pártvezetéssel lehet dolgozni, még abból a naiv Szentmiklósiból[80] is lehet becsületes embert csinálni, aki megy a munkássággal, dacára annak, hogy katolikus, de egészséges, egységes irányvonal lesz a MNSZ-ben, ha erős a kommunista befolyás. Ne tudják a vezetőkről, hogy kommunisták, de egységes álláspontot foglaljanak el, és akkor Antal Dániel, Solymos és mások alávetik magukat, mert ezek politikailag nem kiforrott elemek. Ha a vezetés erős és egységes, akkor ezekkel az emberekkel lehet dolgozni. Ha azonban nincs erős vezetés, akkor ezek az emberek jobbra-balra hajlanak, ahogy a szél fúj.

Tegnap beszélgettem Szentmiklósival, egész másképp dőlt el a Somlyó-ügy[81], mint tavaly. Ezek gerinces magyarok. Fodor a leggerincesebb, aki nem tudja megbocsátani, hogy nem lett képviselő, és ez állandóan a Párt ellen dolgozik. A Pártból kizárták, és ez Kurkónak egyik tanácsadója és legbensőbb barátja. Kacsót árulózzák, aki a szövetkezeti kérdésben helyesen látott. Ezt kellett kivívni? A vezetőségben kell maradjanak a vélemények és határozatok, és azokat végre kell hajtani, aki nem hajtja végre, azt ki kell vágni.

Még Tătărescu is alávetette magát a többség döntésének, még ha egyénileg ellene is volt. Számtalan esetben, ha ellene volt valamely kérdésnek, nem vágta el, nem állt ki ellene. Most azonban minden törvényjavaslatban világos, hogy két úton megyünk a liberálisokkal. Mert mi a gazdasági kérdésekben a néprétegek érdekeit képviseljük, ők pedig a kapitalistákét. Azonban egy demokratikus szervezeten belül nem lehet széthúzás. Pl. a szövetkezetek élén nem állanak demokratikus elemek. Az MNSZ majd csak akkor kapcsolódik bele a román demokráciába, mikor az ki lesz harcolva? Addig félreállanak? Elvben kimondjuk a csatlakozást az INCOOP-hoz, illetve a Federaléhoz, a gyakorlatban pedig nem hajtjuk végre.

Kacsó: Hibák történtek. Ismerem a kérdést, és Luca elvtárssal szívesen megtárgyalom.

Luca: Állandóan olyan embereket küldenek a szövetkezetek részéről, akikkel nem lehet tárgyalni. Vagy helyrehozzuk az egységet, vagy valakinek mennie kell. Vagy megyünk a pártvonal útján, vagy harcolunk az MNSZ ellen, ha az MNSZ szembehelyezkedik a nemzetiségi vonalon. Nem támogathatjuk a reakciót. Be kell venni a becsületes elemeket, a reakció ügynökeit nem tűrhetjük, mert az MNSZ-t szétzüllesztik és ezáltal a szocdemek erősödnek. Ez nem érdeke sem a román demokráciának, sem az MNSZ-nek.

80 Szentmiklósi Ferencről, a gyulafehérvári Majláth Római Katolikus Főgimnázium tanáráról, az MNSZ parlamenti képviselőjéről van szó.

81 Valószínűleg az 1947-es csíksomlyói búcsúra utalt, melyen – 1946-tal ellentétben – Márton Áron nem vett részt.

A centrum itt kell legyen Bukarestben, a szervezet is itt [*kell*] legyen, Temesvár nincs közelebb, mint Bukarest. Ha marad Kolozsvárt valamilyen intézmény, úgy annak semmiféle autonómiája nem lehet, hanem az végrehajtja a büró határozatait. Lássuk, a kongresszusig[82] hogyan fejlődik a dolog. Ha Kurkó itt lesz, és nem csinál diktatórikus politikát, reméljük, ezt be fogja látni, ha pedig nem, kénytelenek leszünk mást javasolni. Nem azért, mert egy-egy pártnak a nézete, hanem nemzetiségi mozgalmunkat csakis a proletariátus helyes vezetése mellett folytathatunk, másképp átcsúszik a kérdés a burzsoázia kezébe.

Bányai: Már most meg kellene állapodjunk egy határozati javaslatban.

Luca: Ahelyett, hogy egymás közt suttogtak volna, közösen kellett volna megbeszélni a dolgokat, nem pedig hagyni, hogy szakadásra kerüljön a sor. Meg kell beszélni, kik vannak a büróban. Ki az MNSZ politikai vezetője a megjelentek között? Ki felel a végrehajtó bizottság részéről.

Többen válaszolnak: Az elnökség, amelynek három tagja a pártbürónak is tagja.

Csákány: Javasolja: Kurkó, Takáts, Kacsó, Csákány. Vegyük bele Bányait, Juhászt[83], mind ott voltunk Bukarestben. Kolozsváron nem volt büró, és a bukaresti határozatokat nem hajtották végre.

Luca: A párttagoknak össze kell jönni. Pártéletet kell élni, pártnevelést kapni, pártanyagot feldolgozni. Az MNSZ vidéki tagjai is meg kell ismerjék a párt politikáját, fel kell dolgozzák a kérdéseket. Úgy kell csinálni, hogy aki nem párttag, az nem tudja, honnan származik a vonal, mert különben elszakadnak.

Kurkó: Miért vannak ellentétek a Magyar Kommunista Párt és a Román Kommunista Párt között?

Luca: Most nincs, de akkori magatartásuk szembehelyezkedett a szovjet állásponttal, és az angol–amerikai álláspont mellé álltak. Ezért áll szemben a Román Kommunista Párttal, és szembehelyezi az MNSZ-t is a román Párttal, és aláássa a tekintélyét. A Magyar Kommunista Párt most már lemondott a revizionizmusról. Ez a kapcsolat csinált zavart. Pl. a határmenti megyék kapcsolatot tartanak fenn a magyarországi K. Párttal, anyagot kapnak onnan.

Kurkó: Egy másik kérdést tesz fel. Az MNSZ-nek mint nemzetiségi szervezetnek önálló gazdasági alapja kifelé nem lehet?

Luca: Kifelé csak tagsági díjak és adományok lehetnek. Nem lehetnek az MNSZ-nek gazdasági vállalatai a saját nevén, hanem saját emberein keresztül lehetnek kapcsolatai vállalatokhoz.

Kurkó: El kell kerülni a vádat, hogy feketézőkkel dolgozunk. Azonban a kongresszuson bejelentettük, hogy vállalataink vannak, és támadtak bennünket, hogy gyanús vállalataink vannak.

82 Az MNSZ harmadik kongresszusát 1947. november 21–23-án tartották Temesvárott. Lásd az 59–60. sz. iratokat.

83 A Politikai titkárság megalakulásáról az 1947. május 30. és június 2. között lezajlott OVB ülésen döntöttek. Lásd a következő iratot.

Luca: Kifelé a jövedelem csakis tagsági díjakból és adományokból állhat. A vállalatok azok bizalmas dolgok, nem szabad tudják, melyik vállalatban részesedik az MNSZ, hanem azt kell tudják, hogy a magyarság segít annak a szervezetnek, amely érdekeiért harcol, mert különben a reakciónak adunk fegyvert a kezébe.

Czikó: A százas intézőbizottság a gyűlését Váradon akarják megtartani, legkésőbb júliusba, de előzőleg meg kell tárgyalni a dolgokat.

Luca: Ha jól elő tudják készíteni, nem vagyok ellene. Addig lesz egész sor nagy politikai esemény. A gyűlést vagy aratás előtt, vagy cséplés után kell csinálni. Készüljenek esetleg június végére.

Balogh: Még egy kérdést akar felvetni az EMKÉ-vel kapcsolatban, azonban Luca elvtárs az ülést kénytelen lezárni, mert 5-kor másutt van ülése.

Délután 5 órakor az ülés lezárul.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 4/1947. 40–75. f. Gépelt jegyzőkönyv.

55.

Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottsága bukaresti ülésének jegyzőkönyve, amelyen megvitatták a Luca-cikk tanulságait

Bukarest, 1947. május 30–június 2.

Jelen vannak: Kurkó Gyárfás, Czikó Nándor, Dr. Takáts Lajos, dr. Berivoy János, Bányai László, Mezei Lajos, Köteles István, Balogh Edgár, Dr. Csákány Béla, Kacsó Sándor, Dőry Erzsébet, Szűcs Margit, Fodor István, Juhász Lajos, Antal Dániel, Kiss Pál és Huszár Sándor.

Igazoltan távol vannak: Gaál Gábor, Révy Ilona, Lőrincz László, Gábor Lászlóné, Mag András, Kiss Gergely, Szász Ferenc és Mátyás József.

Elnököl: Kurkó Gyárfás országos elnök.

Jegyzőkönyvet vezet: Dr. Csákány Béláné.

Kurkó: A gyűlést megnyitom és legelőször össze kell állítani a napirendet. Úgy gondoltam, hogy először legyen egy politikai tájékoztató. Kérem Takáts Lajost, hogy tartsa meg ezt a politikai tájékoztatót, utána pedig az egyes ügyosztályok munkájáról számolunk be. A szervezőbizottság részéről Mezey Lajos, a pénzügyi bizottság részéről Kiss Pál, a női bizottság részéről Dőry Erzsébet, miután az ifjúság nincs képviselve, kérem Juhász Lajost, hogy az ifjúság nevében ő számoljon be, a sajtóosztály részéről Kacsó Sándor, a parlamenti csoport és a jogügyi osztály részéről Takáts Lajos, a közművelődési bizottság részéről Balogh Edgár és a gazdasági ügyosztály részéről Antal Dániel fogja a beszámolót megtartani. A bukaresti és a kolozsvári központi irodák beszámolóját Dr. Csákány Béla tartja. A beszámolók után hozzászólások lesznek s a végén majd szövegezünk egy kommünikét. Ennek megszerkesztésére egy szövegező bizottságot fogunk kiküldeni.

Kérem a testvéreket, hogy a gyűlés folyamán felmerülő mindenféle vitát tartsanak titokban. A múltban megtörtént az, hogy a vita kiment és az eredmény az, hogy a szervezet szétomlófélben van. Ezt a reakció ki tudja használni. A vitákat itt meg kell beszélni, egészséges álláspontra kell jutni, és a döntés a fontos, nem az, ami a viták alatt elhangzott. Elsősorban mi kell rendbejöjjünk. Amíg mi nem vagyunk egészségesek, addig nem lehet egészséges munkát sem végezni. Miután a gyűlések ritkák és a feladatok nagyok, lehet, hogy ez a gyűlés 2–3 napig is el fog tartani. Ez alatt az idő alatt mindenki itt kell maradjon.

Ezek után kérem Takáts Lajost, hogy tartsa meg a politikai tájékoztatót és utána hozzászólások következnek.

Az elnök előterjesztése alapján a végrehajtó bizottság a napirendet a következőkben állapítja meg:

I. Politikai tájékoztató.

II. Jelentések.

III. Hozzászólások.

IV. Határozatok.

A szövegező bizottságba Kacsó Sándort, Dr. Takács Lajost és Dr. Csákány Bélát jelöli.

I. *Takáts*: Nem szeretnék úgy feltűnni, mint aki egy teljes tájékoztatót ad, mert ehhez nekem gyakorlatom nincs. A megbízást úgy fogadtam, és annak úgy igyekszem eleget tenni, hogy ez csak egy röpke gondolatmenet lesz. Szükséges minden összejövetel alkalmával számba venni a politikai helyzetet. Számba kell vegyük a kül- és belpolitikát, hogy a Népi Szövetség helyzetét felmérhessük. A mai pillanatban ez még fontosabb, mert amint Kurkó testvér is kihangsúlyozta, szervezetünk, hogy úgy mondjam, laza állapotba került befelé. Befelé laza állapotba került, kifelé pedig politikai súlyunk meggyengült, tehát fel kell mérni a helyzetet, hogy lássuk, hogy mi vezetett ide és meg kell keresnünk azt az utat, amelyen továbbra haladni kell, hogy ezek a jelenségek megszűnjenek. Mi, akik benne vagyunk a szervezeti élet központjában és látjuk a dolgokat, megállapítottuk, hogy a mostani helyzet nem jó. Hibák vannak, nem csak elvi hibák, amelyeknek súlyos következményei mutatkoznak. A legalapvetőbb hibát én abban látom, hogy eltértünk azoktól az egészséges alapoktól, amelyeket a felszabadulás után és az első kolozsvári kongresszuson[84] leszögeztünk. Jó volna elővenni az akkori határozatokat, mert abból világosan kitűnik, hogy az akkori álláspont különbözik a mostanitól és éppen azokban a kérdésekben, amelyekben nem értünk egyet. Éppen azokban a lényeges kérdésekben az akkori álláspont egészségesebb és egyenesebb volt, mint a mai. Bizonyos elhajlások mutatkoznak és éppen ezeknek az elhajlásoknak a következtében a nép széles rétegében szervezetünk ma úgy szerepel, mintha a Népi Szövetség a romániai magyarságnak egy érdekvédelmi szervezete lenne. A Népi Szövetségtől nem is várnak mást, sőt nem is hajlandók elfogadni mást, mint hogy a sérelmeket orvosolja és minden igyekezete azon legyen, hogy teljes egyenjogúságát intézményesen biztosítsa. A Népi Szövetség pedig nem elsősorban erre indult. Szervezeti szabályainkból ez meg is állapítható, azonban sajnos mi azt nagyon ritkán olvasgatjuk. Juhász testvér mesélte el nekem, hogy ő egyszer elment Aradra és ott egy kis könyvből magyarázta a Népi Szövetség céljait. A gyűlés befejezése után azt kérdezték tőle az emberek, hogy azt a kis könyvet, amiből magyarázott, hol lehet megszerezni. Ez a kis könyv a szervezeti szabályzat[85] volt. Ezt a kis könyvecskét, a szervezeti szabályzatot sajnos mi nagyon ritkán forgatjuk, pedig abból visszatükröződik a Népi Szövetség lényege. Nem véletlen, hogy a szerezeti szabályzat nem az első, hanem éppen az utolsó pontban mondja azt, hogy az egyik cél a jogegyenlőség megvalósítása.

A második szakasz foglalkozik a Népi Szövetség céljával és csak az ötödik bekezdésben, a többi célkitűzések után beszél a jogegyenlőségről. Tehát a Népi Szövetség nem érdekvédelmi szervezet, hanem egy olyan szervezetünk, amely harcol az egyenjogúsításért, de a többi demokratikus erőkkel együtt harcol és nem az egész magyarság érdekeit képviseli, hanem csak a demokratikus rétegek

84 Lásd a 9-től 12-ig terjedő iratokat.
85 Lásd a 15. sz. iratot.

érdekeit és ugyanakkor az ország többi demokratikus erőinek érdekeit. Sokan azt mondják, hogy mi azért vagyunk demokraták, hogy megoldjuk a nemzetiségi kérdéseket, mert ezt csak a demokrácia keretein belül lehet. Hogy a Népi Szövetség nem egy öncélú egyesület az abban is kihangsúlyozódik, hogy a problémákat nem egyedül akarjuk megoldani, mert egyedül nem is tudnók. A problémák megoldásánál segítségünkre vannak szövetségeseink. Ezekről a szövetségeseinkről azonban igen gyakran megfeledkezünk, amikor az eredmények elkönyveléséről van szó. Amikor megállapítjuk, hogy a Magyar Népi Szövetség haladó szellemben kívánja a magyarság kérdéseit megoldani és segít megoldani az ország nem nemzetiségi kérdéseit is, akkor adva van, hogy kik a szövetségeseink. Azok, akik ugyanilyen szellemben akarják megoldani a népek érdekeit. Nem egy bizonyos osztályérdek szempontjából, úgy értve, hogy nem azok az osztályérdekek, amelyek eddig vezették az ország sorsát, hanem abból, amit mi képviselünk és amelyek a széles népréteg osztályérdekeit képviselik. Ilyen erő az országban elsősorban a Kommunista Párt. A kommunista párt a munkásság és a középparasztság érdekeit tartja elsősorban szem előtt, mert tudja, hogy nem egyeztethető össze bizonyos osztályoknak az érdeke más osztályok érdekével, és akkor azok mellé kell álljon, amelyek a széles népréteget képezik. Sokan azt igénylik, hogy a Népi Szövetség szálljon síkra minden olyan esetben, amikor egy magyar embert bizonyos sérelem ér. Ez nem lehetséges. Ha mi haladó politikát kívánunk vinni, akkor be kell látnunk, hogy nem lehet egy olyan magyar egység, amelynek nincs közös elvi alapja. Nem is lehet olyan magyar egység, amelybe minden egyes magyar beletartozzék és ennek az egységnek legyen közös elvi alapja. A magyarság olyan érdekcsoportokra van szakadva és ezek között olyan harc folyik, amely a népi érdekek győzelmével fog végződni. Ez elől a harc elől nem tudunk kitérni és csak úgy mondhatjuk, hogy demokratikus szervezet vagyunk, ha tényleg mi is beállunk azoknak a sorába, akik ezt a nem nemzetiségi, hanem társadalmi harcot vezetik. Ebben fegyvertársunk elsősorban a Kommunista Párt. Ezt hangsúlyoztuk sokszor, de ebben a tekintetben az utóbbi időben hiányok mutatkoztak. Amikor eredményt értünk el, elhallgattuk, hogy az elérésben a Kommunista Pártnak fő szerepe volt és az ő segítsége nélkül nem tudtuk volna elérni az eredményt. Sőt nem csak elhallgattuk az eredménynek ezt a jelentőségét, hanem meghamisítva azt, olyan szervezeteknek tulajdonítottunk eredményeket, amelyek nem barátaink, hanem csak kihasználnak minket és egyes emberek politikai tájékozatlanságát, és úgy tüntetik fel az eredményeket, hogy az nem a Népi Szövetség eredménye, sem a Kommunista Párté, hanem például a Szociáldemokrata Párté. Itt abba a hibába estünk, hogy például a *Világosság*ban úgy dicsőítettük Voitec-et[86] és Pas-t [?], mintha nekik köszönhetnők, hogy az iskola, színház és más ügyekben eredményt értünk el. Mi hagyjuk, sőt elősegítjük, hogy átmenjenek a köztudatba, habár tudjuk, sok esetben személyesen intézte el a dolgokat. Csak az ő közbenjárására sikerült

86 A szociáldemokrata Ştefan Voitec nemzetnevelési miniszterről van szó.

a tanügyi kérdéseket rendbehozni, tehát kimondottan hálátlanság tőlünk, hogy nem ismerjük el azt, hogy ők álltak mellettünk és másokat dicsőítünk.

Ez az első hiba, amire rá akartam mutatni. Összegezve az egészet az, hogy a szövetségesünket nem becsüljük meg eléggé.

Másodszor az, hogy hagytuk, hogy a köztudatba úgy menjen át, hogy a Népi Szövetség minden magyar ügyért síkra száll. A választások beindításakor mindnyájan együtt voltunk és ezért hibásak is vagyunk, hogy igyekeztünk olyan dolgokat kitalálni, amelyek segítségével az eredményt biztosíthattuk. Ravaszok akartunk lenni és olyan ügyeskedő dolgot akartunk kitalálni, mondhatnám be akartuk csapni az embereket, hogy álljanak mellénk. Sikerült is ezt a tömeget is mellénk állítani, amelyik eddig távol állott tőlünk, miután egy kis sovinizmust vittünk a választási propagandánkba. Az eredmény egy szempontból száz százalékos volt, mert a magyarság kiállt mellettünk és leszavazott mellettünk. A választások után az lett volna a kötelességünk, hogy beismerjük, hogy a győzelem minek a következménye és állapítsuk meg, hogy mi a további teendő és a helyes irányvonal, nehogy a választási harcban tett engedmények megmaradjanak és politikai irányvonalunkra továbbra is befolyással legyenek és elvigyen arról az útról, amelyen elindultunk. Azonban a választási eredmény kiértékelésére a végrehajtó bizottság nem ült össze. Ezért úgy ment át a köztudatba, hogy a magyarság demokratikus kivétel nélkül, és sikernek könyveltük el azt, hogy új elemek kapcsolódtak be. Örültünk nekik, felkaptuk őket és kimondtuk, hogy megvalósítottuk a magyar egységet. Elfelejtettük azt, hogy nem lehet egy elvtelen magyar egység. Mi lett ennek a politikának a következménye? Az, hogy elsősorban a vidéki szervezetek vezetőségébe, talán nagyrészt jóhiszemű, de politikailag iskolázatlan emberek vannak, azért nem képesek felfogni a Népi Szövetség célkitűzéseit. Rosszul értelmezett nemzetiségi kérdésekből magyar egységről beszélnek, fáj ha lefognak egy magyart csak azért, mert magyart fogtak le, még akkor is, ha megérdemelte, hogy lefogják. Ezen kívül szívesen vettük azt, hogy a vezetés jobb módú gazdák kezébe csússzon át azzal az elgondolással, hogy a nagyobb gazdáknak nagyobb a tekintélyük is és jó, ha a nép ilyen embereket lát az élen. Elfelejtettük azt, hogy a földnélküli paraszt, aki nem tud megélni az 1–2 hold földjéből és a nagygazda földbirtokos között nem lehet kiegyezés, mert a harc a földért megvan közöttük, és amely harcnak az kell legyen a vége, hogy szűnjön meg a nagybirtok és a föld azok kezébe kerüljön, akik azt megművelik.

Ez volt befelé.

Kifelé súlyos hatások voltak a Népi Szövetség politikai súlya tekintetében. Megrengett a bizalom egy olyan szervezettel szemben, amelyik olyan elemeket állított az élre, akikről nyilvánvaló, hogy a Népi Szövetség célkitűzéseit nem tehetik magukévá osztályérdekeik miatt sem. A bizalom megcsökkent és ez megnyilvánult minden vonalon. Ebben látom egyik okát annak is, hogy bizonyos jogos kérdésekben nem kapjuk meg azt a támogatást, amit elvárnánk. Elfelejtjük azt, hogy a kérdések elméleti síkon való felvetése nem szolgálja a demokráciát. Csak akkor

szolgálja a demokratikus fejlődést, ha bele van ágyazva a haladásba. Csak akkor demokratikus egy kérdés, ha tekintetbe vesszük azt, hogy hol és mikor vetjük fel azt. Ugyancsak az új elemek beözönlése következtében egy olyan hangulat lett úrrá szervezeteinkben, és ez alól a központi szervezet sem kivétel, amely hasonlatosságot mutat azzal a hangulattal, amely a Magyar Párté és a Népközösségé volt. Azonban akkor ténylegesen egy reakciós kormányzattal szemben egy védelmi állást vettek fel és célkitűzéseik a jóhiszemű embereknek az volt, hogy a magyarság feje felül hárítsanak el mindent. Akkor tehát sérelmi politikát vittek. Ennek a következménye az, hogy minden újabb jogos, vagy vélt sérelem esetén egy pánikhangulat lesz úrrá a szervezeteken, mintegy kisebbségi érzület. Ez a hangulat úrrá lett vidéki szervezeteinken is és itt közöttünk is kellett ez ellen küzdeni éppen úgy, mint a parlamenti csoportnál is. Ma odajutottunk, hogy elfelejtettük a Népi Szövetség igazi célkitűzéseit és csak a jogvédő iroda áll a középpontban. Ez az iroda tele van sérelmekkel, amit mi még nyilvánosságra is hozunk, hogy ezzel is növeljük a pánikot.

A politikai elhajlást összegezve abban látom, hogy az elvtelen magyar egység hangulata kezd úrrá lenni a Népi Szövetségen is és elmosódnak a Népi Szövetség célkitűzéseiből azok az elvi kérdések, amelyek a Népi Szövetséget egy harcos és haladó szellemi szervezetté kell tegyék, nem minden magyar számára, hanem a kisparasztság, a munkásság és a haladó értelmiség szervezetéé a magyarság azon rétegével szemben, amelyiknek az érdeke ellentétes a magyarság másik rétegének érdekével szemben.

Így ezek a hibák vannak elvi síkon, de nagy hibát látok a munkamódszer tekintetében is. Abban, ahogy adott esetekben az eszközöket és a fegyvereket megválogatjuk. Az utóbbi időben az a felfogás terjedt el, hogy azok között, akik a Népi Szövetség vezetőségében vannak, vannak úgynevezett gerinces magyarok és vannak úgynevezett megalkuvók, úgynevezett lefekvők, akik hajlandók a széles magyar rétegek terhére engedményeket tenni. Ezt a két vonalat likvidálni kell. Döntsük most már el azt, hogy mi az erkölcsösebb a múlt tapasztalatai helyes értékelése alapján, hogy melyik a helyes taktika, amelyik azonnal felkap minden egyes sérelmet és azok azonnali megoldását tűzi ki céljául és ebben a célkitűzésében hajlandó olyan kiállásra is, amelyik azokban az emberekben és szervezetekben, amelyekkel együtt akarunk menni, egy bizonyos elzárkózást vált ki. Az asztaldöngetés, a sérelmek lépten-nyomon való hangoztatása pedig a mai állapotban, amikor még bennünk is sok a sovinizmus, szerintem nem jó. A sérelmek állandó hangoztatásával a másik táborban bizonyos ellenérzést keltünk, ami befolyásolhatja annak a szervezetnek a szervezeti életét és a velünk szemben tanúsított magatartását, amelyikkel mi együtt akarunk haladni. Azok, akik közöttünk azt hangoztatják, hogy igaz, hogy nem jó, de mégis sikert értünk el a taktikával például a Pătrăşcanu cikkel és a sürgönnyel, amit a Horváth Miklós és társai ügyében küldtünk[87], mert szabadlábra helyezték őket, és a 645-ös törvény módosítása pedig mégis csak kijött, tévednek. Azt mondják, hogy ez a taktika

helyes és ez hozta meg az eredményeket. Azt azonban elfelejtik, hogy a Pătrăşcanu cikk után még eltelt vagy 4–5 hónap, amíg a törvény módosítása kijött és mi, akik itt voltunk, tudjuk, hogy a cikk semmiben sem vitte előre a 645-ös törvény módosítását, hanem határozottan kedvezőtlenül befolyásolta a miniszter azelőtti magatartását. Ha nincs segítségünkre Luca, aki annak ellenére, hogy a taktikát súlyosan megkritizálta,[88] mellénk állt, talán még rosszabb következménye lett volna. Igen sok emberben keltett ez a magatartás ellenszenvet és sok kérdésben nem állnak ki azóta az emberek mellettünk azért, hogy ilyen kellemetlen dolog esetleg meg ne zavarja a viszonyt. Éppen ilyen kellemetlen dolog volt a távirat is. Azzal azt értük el, hogy Groza miniszterelnök kénytelen volt vállalni a felelősséget mindenkivel szemben, hogy törvénysértéssel Horváth Miklóst és társait szabadlábra helyezték. Viszont olyan légkört teremtett ez az erőszakos beavatkozás, hogy esetleg sok magyar sínyli meg azóta azt, amikor napról napra elutasításokról számolunk be. Akik erre hivatkoznak, semmi más eredményt nem tudnak felmutatni az asztalraverő taktika eredményeképpen. Azonban ha azt nézzük meg, hogy két év alatt a Népi Szövetség mit ért el a demokratikus erők támogatásával, akkor mindenki be kell lássa, hogy az a magatartás a célravezető, amely a sértő sérelmek esetén is nem a hangoskodást, hanem az együttműködés útját válassza, még akkor is, ha abban az egy kérdésben a sérelem orvoslása kitolódik. Mert helyes az a megállapítás, amit Luca tett, hogy nekünk minden megmozdulásnál azt kell nézzük, hogy a kérdés felvetése szolgálja-e a demokráciát vagy nem. A nemzetiségi mozgalom is csak akkor egészséges, ha a demokráciát szolgálja. Ha azt hátráltatja, akkor az igazságosnak vélt nemzeti mozgalomnak sincs létjogosultsága. Éppen ezek az elvi, sőt taktikai különbségek voltak azok, amelyek közöttünk feszültséget idéztek elő és az elvi ellentétek személyi ellentétekké nőtték ki magukat, és azok nem is a legszebb formában és nem megfelelő módon és helyen kimentek a tömegekbe és országszerte beszélnek arról. Hogy ez milyen káros, arra felesleges rámutatnom. Én csak arra akarok rámutatni, hogy ez nem a mi belső ügyünk, nem csak a magyarság ügye, sőt nem is csak a romániai demokrácia ügye. Ha más korszakban élnénk és nem volna egy harc a haladó és a reakciós elemek között, akkor a demokrácia szempontjából nem volna fontos, hogy van-e összhang, van-e egészséges, egyenes irányvonal. A mi feladatunk nagyon súlyos és sokkal komolyabban kell a kérdésekkel foglalkozni és nagy erőfeszítést kell tegyünk, hogy az ellentétek eltűnjenek közülünk. Az utóbbi hónapokban világszerte igen nyílt és nagy küzdelem folyik azok az erők között, akik együttműködve a hitlerizmus leverésében részt vettek és azok között, akik a háborús összefogást csak taktikailag tették magukévá, és miután elérték a céljukat, elérkezettnek látják az időt arra, hogy az ellentéteket kiélezzék és háttérbe szorítsák azokat a haladó erőket, amelyek haladnak, fejlődnek és hivatva vannak, hogy a világ arculatát átformálják. Átalakulás nem történhetik anélkül, hogy ne találjuk szembe magunkat azokkal, akik csak önös céljukat szolgálják. Amerikában például egy olyan szólam kezd úrrá lenni, amely nem az együttműködést szolgálja, hanem a saját nagyhatalmi érdekeiket igyekszik előre vinni.[89] Ez a törekvés azonban szemben találja magát a dolgozók rétegével éppen úgy mint Angliában, Görögországban, valamint Kínában és a gyarmatokon. Tehát mindenhol összeütköztek a haladó erők a reakcióval. Ezért gondolják az emberek azt, hogy előbb-utóbb ki fog újból törni a háború. Az ilyen propagandának azonban mi nem ülünk fel, mert tudjuk, hogy ma háború nem lehetséges a nagyhatalmak között sem, mert azok, akik azt a politikát akarják gyakorolni, szemben találják magukat a néppel, amely nem hajlandó háborút viselni. Ezt ők is nagyon jól tudják s éppen ezért csak elő akarják készíteni a háborút. Ez a háború az ellen a nép ellen indulna, amelyek a demokratikus törekvéseket a leghatározottabban képviseli. Azt viszont tudják, hogy a harcot sikeresen csak úgy tudják felvenni, ha előbb levernek minden olyan törekvést, amely a demokratikus álláspontot erősítené. Ezért akarják az angolszász hatalmak befolyásukat erősíteni a Szovjetunió szomszédainál. Itt vannak az ügynökeik közöttünk, igyekeznek befolyásolni bennünket és felhasználni azokat az elemeket, akik politikailag iskolázatlanok, de jóhiszeműek. Mi a mi magatartásunk ezekkel szemben? Sokan a magyarság közül – főképpen egyházi vezetők – azt mondták, hogy a Népi Szövetség helyes politikát folytat, de mi lesz, ha a mostani emberek helyett mások jönnek és nem kellene-e egy második garnitúrát készenlétben tartani, amelyik esetleg megmenti akkor a magyarságot. Ezzel az irányzattal szemben harcot vett fel a Népi Szövetség. Akkor el is hallga[*tta*]ttuk, de most újból halljuk ezeket főképpen azok részéről, akik azt mondják, hogy ők jól vannak informálva a magyarországi állapotokról, azok részéről, akik a kisgazdapártot viszik.

Le kell mi szögezzük azt, hogy amikor a Népi Szövetség a demokrata erők oldalára állott, azt nem opportunizmusból tette, hanem azért, mert tudta, hogy a magyar érdekeket és a népi érdekeket védi. Nincs mit válasszunk, nem lehet taktikázni, mi nem tehetjük meg azt, hogy egy második garnitúrát építsünk ki a demokrácia bukásának esetére. Mi nem védeni akarjuk a magyar népet, hanem el akarjuk vinni a haladó erők nyomában oda, ahol esetleg harcra kerül a sor. Mi úgy akarjuk átnevelni a népet, hogy a haladó demokrácia mellett akár fegyverrel is felsorakozzon. Ezen a téren súlyos mulasztásunk van, mert mi nem mertük ezt a harcos vonalat kivinni a nép közé. Féltve a magyar egységet, nem merjük a kényes kérdéseket feltárni. A magyarság között vannak olyan emberek, akik nem ellenségeink, de adott esetben nincsenek mellettünk sem. Az utóbbi időben a harcos politika háttérbe szorult és külső befolyásokat észlelhettünk. Például a magyarországi politika befolyását. Mi azt mondjuk, hogy Magyarországon rend van és ezzel ellentétben nálunk nincs. De nem is látjuk azt, hogy a demokrácia szempontjából mi sokkal előbb vagyunk, mint Magyarország. Ezt nem mi kell

87 A táviratra bővebben lásd a 45. sz. iratot és jegyzeteit.
88 Utalás Luka László 1947. május 22-i cikkére. Lásd az 53–54. sz. iratokat.

89 Utalás az 1947 márciusában meghirdetett Truman-doktrínára, amely katonai és politikai segítséget ígért minden országnak függetlensége megőrzése érdekében.

megállapítsuk. Ez látható abból, hogy a Szovjetunió Romániának minden támogatást megad, mert látja, hogy a kulcspozíciókban mindenhol demokraták vannak, és tudja, hogy az mit jelent, ott viszont a kulcspozíciókban olyan emberek vannak, mint például Major Róbert.[90] Vigyázzunk tehát, hogy hogyan értékeljük a magyarországi megnyilvánulásokat. A *Világosság* lehozta például a Károlyi beszédét, de teljesen elszínteleníve azt, amit Károlyi az interparlamentáris gyűlésen mondott, azonban kiemelték a beszédéből azt, hogy a nyugati demokráciától akarnak példát venni. Vajon ez véletlen volt-e? Nem azt jelenti-e, hogy át kell fésülni az embereket, mert ezzel és az ilyesmivel a Népi Szövetség politikai súlyát gyengítik. Nekünk nem közömbös az, hogy Magyarországon milyen politika folyik ez nyilvánvaló, ha arra gondolunk, hogy mi a haladást választottuk a demokratikus erők oldalán. Tudjuk, hogy ebben a törekvésben támaszunk a Szovjetunió. Tehát ha befelé a szociális kérdések megoldása a célunk és tudjuk, hogy csak a Szovjetunióra támaszkodhatunk, akkor legfontosabb feladatunk az, hogy közreműködjünk abban, hogy Magyarországon is ez a politika érvényesüljön. Verjünk vissza minden olyan lépést, amely eljut hozzánk és amely más útra akar terelni, le kell leplezni azokat, akik ezt elhozzák hozzánk, és azokat is, akik tovább viszik a mi köreinkben. Igaz szükséges az, hogy önkritikával lássuk be azt, hogy mit vétettünk a múltban, milyen elhajlások történtek sorainkban és minden személyi ellentétet küszöböljünk ki magunk közül.

Bányai: Nyolc hónapig nem vettem részt a végrehajtó bizottság munkájában betegségem miatt, csak távolról figyeltem a dolgokat. Az elhajlások igazi oka az, hogy nem hatoltunk a dolgok mélyére. Kihagytuk azt a részt, hogy megvizsgáljuk a kül- és belpolitikai helyzetet és abból helyes álláspontot vonjunk le a magunk számára. A dolgok megvizsgálása után könnyebb lett volna a helyzet és a személyi kérdések is sokkal jobban elkerülhetők lettek volna. A Takáts előadásával teljesen egyetértek, csak éppen hozzáfűzöm azt, hogy most a külpolitikai helyzet is más, mint akár az első vagy a második kongresszus[91] alkalmával. Amikor mi megadtuk az irányvonalát a Népi Szövetségnek, akkor még közel volt a háború likvidálása. Mi elkövettük akkor azt a hibát, hogy nem hangsúlyoztuk ki kellőképpen, hogy már akkor mind jobban ütötték fel a fejüket azok az erők, akik a konfliktust elő akarták idézni és szerették volna már akkor az embereket egy szovjetellenes háborúra átfordítani. Azok már akkor keresték a kapcsolatokat és nagy volt a meglepetésük, amikor a szovjet hadsereg hamarabb vonult be Berlinbe, mint ahogy ők számították. És a helyzet azóta megváltozott. Mert most már hosszú idő kell ahhoz, hogy a szovjet ellen háborút indíthassanak. Azonban le kell vezessék háborús propagandával a belső feszültséget, és azért is szükség van arra, hogy fenntarthassák a katonaságot. Azonban mi azt kell tudjuk, hogy háború nem lehet. A világpolitikai feszültség mögé felsorakoznak a politikai erők. Most a helyzet az,

90 Major Róbert romániai tevékenységére lásd az előző irat jegyzetét.
91 Utalás az 1945. május 6–12. között Kolozsváron és az 1946. június 28–30. között Székelyudvarhelyen megrendezett kongresszusra. Lásd a 9–12. és 37. sz. iratokat.

hogy szembe kerülnek a különböző politikai erők minden országban. Hogy milyen tempóban haladnak a dolgok, azt a franciaországi eseményeken mérhetjük le legjobban. Mert látta a reakció, hogy a Kommunista Párt mozgósította a tömegeket, a népi erők hatalmas előretörésével szemben igyekeztek a kulcspozíciókat megszerezni. Olyan határozatokat hoztak, amelyek népellenesek és szovjetellenesek.

Ez mutatja, hogy a politikát nem lehet abból lemérni, hogy a nép hogy vonul fel, hanem hogy bevonul-e az ipari tőke, vagy nem. Magyarországon a tömegek sokkal fejlettebbek, mint Romániában, mert Magyarországnak van egy képzett munkássága, van egy nagyon értékes földműves rétege és van egy öntudattal rendelkező középrétege. Ez nagy szó, de az 1918–19-es helyzetből például ha megnézzük azt látjuk, hogy Németországban nagyobb öntudatos munkásréteg volt, mint az akkori Oroszországban s mégis Oroszországban a forradalom győzött, mert az élcsapat helyes irányt képviselt, míg Németországban a külföldi reakciós nagytőke befolyásával el tudták nyomni a munkásság forradalmi megmozdulását. Háborút csak úgy lehet előkészíteni, ha a haladó erőket széttörik és a reakciós erők nyomulnak elő. Itt nálunk a kulcspozíciók demokraták kezében vannak. Most a gazdasági politikában is hatalmas lépést tettünk előre. Kontrollálják azt, hogy az angolszász érdekeltség gazdasági téren ne vonulhasson be. Nekünk a nép érdekében békére van szükségünk és ha békét akarunk, akkor a Szovjetunióval kell kiépíteni a kapcsolatokat. A magyarországi helyzetből még arra mutatok rá, hogy a külpolitikában nem tudtak a népi demokrata erők kellő befolyásra szert tenni. Mert ott a hintapolitika továbbra is fennmaradt. Ez a hintapolitika azonban csak addig mehet, amíg a nagyhatalmak együttműködnek. Ha mérleget csinálunk, hogy ki veszített legtöbbet az elmúlt háborúban, akkor láthatjuk, hogy Magyarország veszített legtöbbet. Ez pedig az ő hibás politikájuk következménye. Mi csak úgy nyerhetjük meg a jobb jövőt, ha leoperáljuk azokat, akik nem egészségesek.

Belső politikai kérdésben azt kell szem előtt tartani, hogy mi a haladó erők felé kell orientálódjunk. Ez áll a nemzeti érzés szempontjából is. A mai helyzetben tudatában kell legyünk annak, hogy itt egy olyan demokrácia van, amelyiknek egyik része a nép felé húz, a másik a reakció felé. Ez nyilvánul meg a magyarság keretein belül is. Ezért érződnek ki az ellentétek osztályszempontból is. A pánikhangulat szintén osztály eredetű. Ez azonban egy olyan osztály, amely el fog tűnni. Ezt az osztályt mi kell likvidáljuk, nem szabad hagyni, hogy a román demokrácia likvidálja. A széles népréteg előtt a legszebb jövő áll, mert a haladó demokrácia meg fogja oldani a nemzetiségi kérdéseket is. Tehát azért kell a népi demokrácia felé törekedni, mert romániai magyarok vagyunk. Ártunk csak azzal, ha mi mind Magyarország felé nézünk és nem azt nézzük, hogy mi van itt. Nem véletlen az, hogy a magyar miniszterelnök[92] is azt mondta, hogy habár fájdalmas, de leszámoltunk Erdély kérdésével.

92 Nagy Ferenc miniszterelnöknek ilyen jellegű kijelentése nem ismeretes.

Mi most a Népi Szövetségnél egy olyan ponthoz értünk, hogy vagy szétzüllik, vagy megerősödik. Mi a harcos politikára most kell áttérjünk. Sokan azt mondják, hogy a régi Madosz politikát kell felidézni. Ez nem egészen helyes azért, mert a Madosz egy reakciós kormány ellen harcolt, azonban mi most nem vagyunk sem ellenzéki, sem uralmi párt. Mi arra kell törekedjünk, hogy mi is bejussunk kulcspozíciókba, de csak az, aki arra való, mert különben a magyarság érdekei ellen fog dolgozni. Nekünk ez módunkban van, mert a Népi Szövetség egyedüli magyar szervezet, tehát ki tudunk harcolni ilyen helyeket, de feltétlenül demokratákat kell oda vegyünk. A széles magyar tömegek nemzetiségi és társadalmi érdeke, hogy beálljon azok sorába, akik a demokráciát előre viszik. A sérelmek ellen kell küzdeni, csak az a kérdés, hogy hogyan küzdjünk a sérelmek orvoslásáért. A Népi Szövetség vezetőségében két irányzat van. Én csak egyet képzelek el. De van két álláspont. A harcos temperamentum és egy józan politikai meggondolás. Ha a józan politika érvényesül, akkor a reakció azt kihasználja. Tehát a kettőt egyesíteni kell. A kollektív munkát így kell elképzelni. Egy józan, helyes politikai vonal, egyesítve a harcos temperamentummal. A parlamentben is kiállhatunk, hogy a nép lássa, hogy ki merünk állni. Ez a széttagolódás még magában a kormányban is fennáll. Azonban a mi baráti együttműködésünket ezután ez kell jellemezze, hogy a kettőt egyesítsük.

Kacsó: Nekem már nem sok mondanivalóm marad, mert Bányai elmondta mindazt, amit én is mondani akartam. Éppen csak kiegészíteném a Takács beszámolóját. A választásokkal kapcsolatban Takáts olyan kifejezést használt, ami félreértésre adhat okot. Olyan kifejezést használt, mintha mi igyekeztünk volna az embereket becsapni, mintha mi a választási propagandát nem jó szándékkal csináltuk volna. Én a választások során soha nem éreztem azt, hogy a tömegeket félre akarom vezetni, mert az természetes volt, hogy a Népi Szövetség programjából azt a részt kellett kiemelni, ami a tömegekre hatott. Azért van a Népi Szövetség, hogy a nemzetiségi kérdéseket kell megoldja. Az a helyes politikai vonala a magyarságnak, amely az osztályharcos életbe illeszti a magyarságot, amely előre viszi. Nekem a magyarságot nem az a kisajátított 400 földbirtokos jelenti, hanem a többi magyar. Van egy nemzeti harca a demokráciának és van szociális küzdelem. Ez a kettő nincs ellentétben egymással. A Népi Szövetség magyar jogokért harcol, mégpedig minden magyarért, még a reakciósokért is. Mert ha például egy magyar iskoláért harcolunk, akkor annak a reakciósnak a gyermeke is magyar iskolába fog járni, tehát érte is harcolunk. A reakció tényleg benyomult szervezeteinkbe, azonban mi arra kell vigyázzunk, hogy ott ne érvényesüljön. Fel kell hívjam a figyelmet arra, hogy akkor, amikor a Népi Szövetségnek ez a szerepe, úgy kell a kérdést megoldani, hogy a tömegeket tényleg meg tudják tartani a demokrácia oldalán, hogy ha jön a nagy válaszút, az egész nép álljon oda, ahová állnia kell. Ez egy feladat, amit meg kell oldani. Nem elég az, hogy a vezetőség tudja, hogy mit kell csinálni, de egyedül marad és a nép a reakcióval megy, mert akkor rosszul végeztük a munkát. Ha a nép nem jön a

demokrácia mellett, akkor elveszett a csata, a magyar nép csatája. A harcot a magyar nép demokratizálásáért és az általános magyar kérdések megoldásáért folytatni kell. Érezze a kisparaszt, hogy érte harcolunk, de ugyanakkor a reakciósokért is küzdünk. Ki kell állni a kellő módon, a kellő helyen és kellő időben. A Népi Szövetségnek ebben a harcban szövetségese van. Hogy úgy harcoljunk a jogainkért, hogy a szövetségeseink ne tudjanak róla, az hibás dolog. Tehát az én véleményem az, hogy ezután az ilyen kérdéseket kellő módon megtárgyalva és velük egyetértve, kellő időben, akár a parlamentben is hozzuk fel, hogy a nép lássa és hogy a nép is demokratikus legyen, ne csak mi, a vezetőség. A nagy magyar tömeg a nemzetiségi kérdésekben egységes tud lenni. A szegényparasztot és az úgynevezett zsírosparasztot külön kell kezelni. Vigyázni kell arra, hogy szervezeteinkben ott legyenek az olyan emberek, akik tudják tartani a tömeget az egyenes úton. [...][93]

Mezei Lajos: Takáts beszámolójából azt értettem, hogy a mi szövetségesünk bizalmatlan velünk szemben. Ennek mi az oka? Most el kell tekintsünk attól, hogy nem volt egység közöttünk sem. A Kommunista Párt, amely az ipari munkásság, a szegény- és középparasztság védelméért harcol és a Népi Szövetség, amely paraszti szervezet, miben járult hozzá ahhoz, hogy a két szövetségest elősegítse. Azzal, hogy a falusi szervezet élén a pap vagy a fűrészgyáros vagy a kulák áll? Ezek nem képviselhetik a paraszt réteget. Ezektől meg kell takarítani a munkásság és parasztság szövetségét. Ezt mi nem csináltuk meg és ezért van éles kirohanás a Népi Szövetség ellen. Mi össze kell hozzuk a két dolgozó tábort. Ha paraszti szervezet vagyunk, akkor a két dolgozó tábort kell összehozni.

A Magyarország és Románia közötti kapcsolatról azt jegyzem meg, hogy ha nem volnánk Romániában, akkor is a haladó demokrácia mellett volna a helyünk és nem a Kisgazdapártnál.

Kacsó testvér azt mondta, hogy a reakciósokkal is van közösségünk, mert az iskoláknál a reakciósok érdekében is küzdünk. Én ebben nem értek egyet, mert Magyarországon is magyarok vannak és a demokrácia ott sem harcol a reakciósokért.

A Madosszal kapcsolatban azt mondom, hogy a Madosz össze tudta hozni a magyar és a román parasztot az elnyomók ellen és éppen úgy kell most is összehozni a reakció ellen.

Arra a megjegyzésre, hogy a legjobb aktivisták képviselők lettek, azt mondom, hogy sajnos nem lettek, mert a szervezeti emberek nem lettek képviselők. [...][94]

Huszár Sándor: Takáts testvér azt mondta, hogy hibákat követtünk el. Az igazság az, hogy a szociáldemokrata párt nagyon előre nyomult. Az igazság az, hogy ez nem csak a mi hibánk. A szociáldemokrata párt azért nyomult sok helyen előre, mert amikor kimentek [*az emberek közé*], azt mondták, hogy a Népi Szövetség

93 Balogh Edgár, Köteles István és Fodor István hozzászólásait nem közöljük.
94 Az MNSZ képviselőinek névsorát lásd a 48. sz. iratban.

vezetőségében mind kommunisták vannak, s azért kell megalakítani a szociáldemokrata pártot.[95]

Dr. Csákány Béla: A mai vita, azt bizonyítja, hogy milyen szükséges az elvi tisztázódás. Fodor testvér szavaira válaszolva azt mondom, hogy sok hiba volt, de a hibák elvi alapon történtek. A hibás gyakorlat az elvi hibák következménye. A mai ülés legelső tapasztalata az, hogy a választások eredményét nem értékeltük ki ilyen tartalmasan. A választások kérdéseit nem dolgoztuk fel eléggé előzetesen politikailag. Nem elemeztük kiadott jelszavaink igazi politikai tartalmát. Ebből jöttek a félreértések. Kivittük a jelszavakat a tömegek közé és túllőttünk a célon. Nem személyeskedés, de az újabb időből hozhatok fel egy példát az ilyen túlzásra. Áprilisi végrehajtó bizottsági ülésünkön elhatároztuk, hogy közművelődési bizottságunk saját céljaira fordíthatja a június folyamán rendezendő magyar kultúrnapok jövedelmét. Az a határozat a *Világosság*ban s mindenhol úgy ment át a gyakorlatba, hogy a közművelődési bizottságnak pénzügyi függetlensége van. Így jártunk a választásokkal is. Amikor közvetlen választási propagandánk megindult, a reakció már meg volt törve, útja el volt vágva, s mi mégis tovább lövöldöztünk azokkal a patronokkal, amik már feleslegesek és szükségtelenek voltak. A szervezet bomlása annak tulajdonítható, hogy a velünk szavazott reakció most követeli a jogait. Most világosan kell leszögeznünk a dolgokat, s határozottan félreérthetetlenül kivinni a tömegek közé, s akkor nem lesz hiba. Annak idején a vásárhelyi százas intézőbizottsági határozatunkat[96] világosan fogalmaztuk meg, de mi magunk sem elemeztük ki eléggé, s ennek volt a következménye, hogy nem vittük ki kellő határozottsággal tömegeink közé. Most ha eljutottunk addig, hogy elméletileg tisztáztuk a kérdéseket, úgy kell ezt kivinni, hogy igazságunkról meg is győzzük a tömegeket. Vigyázzunk arra is, hogy milyen kifejezéseket használunk. Takáts osztályokról beszélt, de vigyázzunk, hogy mi ezt hogy visszük ki a tömegeink elé. Nem szabad elkennünk, s nem is akarjuk elkenni az osztályharcot, ami társadalmi valóság, de mi ne annyira osztályokról, mint társadalmi rétegekről beszéljünk. Álláspontunk világos legyen, de ne ijesszük el a nem eléggé öntudatos embereket olyan kifejezések használatával, amelyeket eddigi fasiszta és reakciós nevelésük maradványaképpen félreértenek és félremagyaráznak. Nyilvánvaló, hogy a földművességért folyik a harc a burzsoázia és az osztályharcos szervezetek között. Mi nem beszéltünk a Kommunista Párt által nekünk nyújtott támogatásról, mert féltünk, hogy a reakció megint azzal vádol, hogy mi a Kommunista Párt fiókja vagyunk. Éppen azért, mert világosan kell beszélnünk, s éppen azért, mert önálló szervezet vagyunk, nyugodtan s nyíltan megmondhatjuk, hogy nekünk legjobb szövetségesünk a Kommunista Párt. Ha ezt mi nem valljuk nyíltan és nem tudatosítjuk kellőképpen azt, hogy a Kommunista Párt a demokrácia élharcosa, akkor a nagypolgári befolyásnak nyitunk ajtót.

95 Az MNSZ és a RSZDP OMB között kialakult konfliktusra lásd a bevezető tanulmányt, valamint a 26. és a 28. sz. iratokat.
96 Lásd a 23. sz. iratot.

A magyarországi kérdéssel kapcsolatban vitán felül áll, hogy a magyar munkásságnak s a magyar népnek nagy szerepe volt az újjáépítésben. Azonban ott van az angol kölcsön kérdése. Értesülésem szerint a 200 vagon kukoricát például azért nem küldték el, mert az amerikai kölcsön értelmében Magyarországról semmi gabonaneműt nem vihetnek ki. Az sem tekinthető teljesen véletlennek, hogy az amerikaiak a nyugatra vitt aranyat visszaadták.[97] Míg Románia csak igen súlyos feltételek mellett kapott gabonát. Nem véletlen az ottani hintapolitika. A belpolitika mindig összefüggésben van a külpolitikával. Ha a belpolitikában különféle erők hatnak, ez visszahat a külpolitikára is. Ebből a szempontból jellemzőek a budapesti román–magyar hét[98] tanulságai, ahol egyedül Groza beszélt nyíltan a szovjetbarátság mellett. A vámunió kérdése is ma kényes dolog. Meg fog valósulni, de csak akkor, amikor a gazdasági és politikai helyzet oda alakul. Ezért ma nem szabad kivinnünk a tömegek közé ezt a jelszót, mert ma reakciós ízt adnak neki.

Nem véletlen, hanem a mi hibás politikai vonalunk következménye, hogy az agrárreform során a birtokosokért állottunk ki. Egyéb kérdésekben tudtuk mozgósítani szervezeteinket, de például körleveleink ellenére sem tudtuk mozgósítani a juttatásoknál a kisparasztságot ért sérelmek beküldésére.

Tehát amíg hangoztattuk, hogy a kisparasztok érdekeit képviseljük, éppen az elvi elhajlás miatt ezt nem tudtuk átvinni a gyakorlatba. Még ma is arról beszélünk, hogy vannak általános magyar kérdések, amelyek minden magyart egyformán érdekelnek. Ezekkel azonban csak azért foglalkozunk, mert mint az iskolaügy például, a legszélesebb néprétegek érdekét szolgálja ezek demokratikus megoldása, és csak tisztára mellékesen vesszük tudomásul, hogy a kérdések, például a nyelvhasználat megoldásában a reakciósok is részesednek, amíg még léteznek.

Volt egy helyes álláspontunk a szövetkezeti kérdésben és ahelyett, hogy azt érvényesítettük volna, a szövetkezeti központ tudta a maga szája íze szerint megrendezni a szövetkezeti gyűlést.[99] Ha egy helyes álláspontunk van, azt tovább is kell vinni, nem elég ha leszögezzük.

Tehát ne söpörjük el az ellentéteket, hanem tisztázzuk a kérdéseket személyeskedés nélkül. A választásoknál hibáztunk. A jelöléseknél is és a propagandánál is. Az sem volt véletlen, hogy a választási győzelmet nem aknáztuk ki. Magunkat láttuk a választási győzelem fényében, s ezért nem hasznosíthattuk helyesen politikailag a választási győzelmet.

97 A Magyar Nemzeti Nemzeti Bank aranykészletét és magánszemélyek, legfőképpen a zsidóktól elkobzott ékszereket, értékes műkincseket szállító ún. Aranyvonatot 1945-ben az amerikai hatóságok lefoglalták. Az Aranyvonatról származó első szállítmány 1947 decemberében érkezett meg New Yorkból.
98 A Petru Groza-vezette kormányküldöttség április 1–4. között járt Magyarországon. A tárgyalások alatt Budapesten román kultúrhetet tartottak. A találkozó előzményeire és lefolyására lásd: *Olti*, 2008.
99 A két szövetkezeti központ nem együtt, hanem külön tartották meg közgyűléseiket 1947. április 10. és 11-én Marosvásárhelyen.

Azt mondja Balogh Edgár, hogy nem szabad elszakadni a magyar munkásságtól. Vigyázzunk, hogy hogy visszük ki ezt a tömegek közé. Ha nem vigyázunk, gyengítjük az egységfrontot, eltérítjük a helyes politikai munkától.

A magyarországi testvérekkel való kapcsolat az a demokratikus munka lesz, amit mi itt kell végezzünk. Hadd lássák, hogy mi minden szovjetellenes mozgolódástól irtózunk. [...][100]

Kurkó Gyárfás: Az első komoly politikai vita volt a mai. Ez hiányzott eddig, és ezt gyakrabban kell tartani. Ennek a hiánya idézte elő a nézeteltéréseket, és hogy honnan származnak a bajok, azt Bányai testvér foglalta össze azzal, hogy a temperamentumos és az óvatos megfontolás a helyes út. Ezzel megszabta azt a vonalat, amit magamévá teszek. A Takáts beszéde után ugyanaz lett volna az álláspontom, ami eddig volt, hogy határozott kiállás [*kell*]. Ez az egyetlen útja annak, hogy együtt dolgozzunk. Nem elvi ellentétről, hanem taktikai és rendszerbeli kérdésekről van szó. A vita folyamán érezhető volt, mintha elvi ellentétek volnának közöttünk. Én, ha valakiben ilyen feltevés lapul meg, tiltakozom ellene, mert másra nem lehet fogni, én elsősorban érintve érzem magamat, mert én kijelentem, hogy egyetlen utunk van, nincs más választás, mint a Szovjetunióval való együttműködés, és bizalmának megnyerése, és efelé csak a Kommunista Párttal együttműködve mehetünk. Nem érdektelen azonban, hogy sikeresen vihessük a harcot, nem közömbös, hogy hányan megyünk. Kacsó helyesen kifejtette, hogy nem közömbös, hogy csak mi maradunk-e, a vezetőség, vagy a néptömeget visszük előre. Innen jönnek a nézeteltérések, vagy voltak a taktikai vagy elvi hibák. Hogy ezek az elvi hibák előálltak, az ilyen ülések hiányának az oka. Itt én is hibás vagyok mint a szervezet elnöke. De hibásak azok a munkatársak is, akik hagyták, hogy ez a helyzet így fejlődjön. Nemzetiségi szervezet lévén, sajátos kérdéseink vannak, és amikor verekedünk magunk között, akkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt, mint ahogy Luca is kifejtette, hogy merre megy Magyarország. Tetszik vagy nem tetszik ez a probléma, nekünk foglalkozni kell ezzel a kérdéssel. Egyes kérdéseket vagy nem értettem meg, vagy nem értek egyet, s csak tisztázásra szorulnak. Amikor a nemzetiségi kérdésről vitatkozunk és hibák történtek, ha azok a hibák javíthatók és nem törekszünk, hogy javítsuk, az a magyar kommunista párt terhére megy. Amennyire itt a magyarságot el tudjuk szakítani a haladó demokráciától, olyan mértékben erősödik Magyarországon a reakció. Ez az a pont, amellyel mi nem mint soviniszta magyarok, hanem mint magyar demokraták foglalkoznunk kell, hogy minden lépés olyan legyen, hogy nehogy a magyar haladó demokráciára, mert közvetlen kapcsolatban lehet, hátrányos legyen. Itt Romániában egyetlen feladatunk van. A román demokrácia haladó erőinek megerősítése. Ennek alapján javul a mi helyzetünk. Ha csak arra törekszünk, hogy nemzetiségi kérdéseink hátrányára nyerjük meg a román demokráciát, az nem helyes, mert azzal gyengítjük a magyarországi erőt. Az volt az, ami az én eddigi elgondolásom szerint szükségessé tette az én magatartásomat, amely keményebb és egyesek szerint sokszor provokáló volt. A kiértékelése a magyar demokrácia fejlődésének, kapcsolat külfölddel, Magyarország és Románia viszonya, mind külön vitát érdemelne. Itt azt hallottam, hogy a magyar demokrácia angolszász befolyást kapott. Ha nem vagyunk biztosak ebben, nehogy ezzel a magyar demokráciának ártsunk és arcul üssük a Szovjetuniót. Mert az egész magyar ipar fejlődését a Szovjetuniónak köszönheti, mert a kormány munkája arra volt irányítva, amit most leleplezték. Az arany visszaszerzése szintén a Szovjetunió támogatásával sikerült, éppen a Szovjetunió nyomására adták vissza. Ezt hallottam a rádióból, iratokból, újságokból és azt hiszem, hogy ha mi most így visszük ki a közvélemény elé, hogy az angolszászok állították talpra, mert ők adták vissza az aranyat, akkor visszahatást keltünk, akkor kompromittáljuk a Szovjetuniót és a Kommunista Pártot. Ezért választ kérek azoktól, akik említették ezt. Felelőtlenül ne vigyük ki ezt a hangot, ha biztosat nem tudunk.

Szervezeti munkáink elrendezést várnak. Abban nem lehet vita, hogy egy kemény átszervezésre van szükség az egész szervezeti életben, de az innen egészséges formában kell kimenjen, nem anarchista módon, mely a reakció fegyverévé válhatik. Ez a szervező bizottság feladata és azt meg is fogják oldani. [...][101]

Czikó Nándor: Nagyon örülök, hogy mind sokat tanultunk a gyűlésen. A Népi Szövetség nem politikai szervezet. Nem kell csodálkozni azon, hogy egy ilyen

100 A kihagyott részben Czikó Nándor az MNSZ parlamenti képviselőinek „egészségtelen" társadalmi származásáról beszélt, Juhász Lajos pedig szükségesnek tartotta annak kiemelését, hogy az MNSZ-nek vissza kell nyernie az RKP bizalmát.

101 A kihagyott részben Bányai László és Csákány Béla a magyarországi belpolitikai helyzetet elemezve arra a következtetésre jutottak, hogy ott az angolszász „reakciónak" a befolyása egyre erősödik, az MNSZ pedig abban a érdekelt, hogy az MKP erősödjön meg. Kurkó Gyárfás a „politikai tanács", végleges elnevezése szerint a politikai titkárság személyi összetételére tett javaslatot, amely névsor megegyezett a politikai titkárság végső személyi összetételével. Mezei Lajos a szervezeten belüli problémák forrását nem csak a taktikai és elvi ellentétekben látta, hanem abban is, hogy gyakori volt a személyek közötti intrika és a munkásságot is mellőzték a szervezet vezetéséből. Ezek után következett a különböző bizottságok jelentéseinek a bemutatása. A szervező bizottság jelentését Mezei Lajos terjesztette elő, amelyben arra hívta fel a figyelmet, hogy több megyében (Szilágy, Bihar, a székelyföldi megyék) a szervezet élén értelmiségiek állnak és ezekben a megyékben a szociáldemokraták befolyása is egyre erősebb. A jelentést Juhász Lajos egészítette ki, majd Mezei Lajos válaszolt a szervező bizottság munkáját érintő kérdésekre. A május 31-i ülésen Kiss Pál a pénzügyi bizottság jelentését terjesztette elő, majd válaszolt a hozzá intézett kérdésekre. Ezen az ülésen vitatták meg Bányai Lászlónak a *Farkasok báránybőr nélkül* cikkét, amelyet Tamás Gáspár nem akart lehozni a *Világosság*ban, mivel az – véleménye szerint – MNSZ-ellenes volt. A cikkben Bányai keményen bírálta Major Róbertet erdélyi utazását és a magyarországi „reakció" előretörését. Bányai László azért tartotta fontosnak a cikk mielőbbi közlését, mert azt „éppen a szövetségeink kérték", vagyis Bányai az RKP utasítására cselekedett. A cikk végül a *Világosság* június 2-i számában jelent meg. Az ifjúsági bizottság munkáját Fodor István, a női bizottság munkáját pedig Dőry Erzsébet, a sajtó ügyosztály jelentését Kacsó Sándor, a közművelődési bizottság beszámolóját Balogh Edgár ismertette. A közművelődési bizottság beszámolójának megvitatása június 1-jén vette kezdetét. A jogügyi osztály jelentését Takáts Lajos, a gazdasági ügyosztály beszámolóját Antal Dániel, a kolozsvári iroda munkáját Berivoj János, a statisztikai osztály jelentését Csákány Béla mutatta be.
A június 2-i ülés Bányai László felszólalásával kezdődött, aki beszédében a szervezeten belüli „politikai kollektív együttműködés" mielőbbi megteremtésére hívta fel a figyelmet. Új meghatározást adott a „»nemzet«" fogalmának is, amely alatt ezek után„csak a földműveseket, a munkásokat és a polgárságot" lehetett érteni. Bányai beszédében bírálta az MNSZ tevékenységét, amely egyúttal annak a jele is volt, hogy pozíciója újra megnövekedett a szervezeten belül. Nem közöljük a június 2-i ülés első részében elhangzott felszólalásokat sem, amelyek elsősorban az MNSZ működésének javítására vonatkoztak.

keresztútnál egy jó fordulatot hozunk szervezeti életünkbe. Többen azt mondták, hogy most egészséges a végrehajtó bizottság. Én is szeretném, ha ez így volna, de azt gondolom, hogy még nem az. Huszár felszólalásából én azt vettem ki, hogy ő nem azon az [*állás*]ponton áll, ami [*helyesen: mint*] a végrehajtó bizottság és a parlamenti csoport földműves képviselői.[102] A földművesek kérdéséről van szó, és mi azokat akarjuk támogatni, azért vagyunk haladó szervezet, hogy azokat mozdítsuk meg a mi demokratikus elképzelésünk szerint.

Egy fontos dologról nem tárgyaltunk az értekezleten. A tenyeres [*sic!*] és kevés földdel rendelkezők szervezetéről. Itt átléptünk egy olyan szervezetet, amelyik Magyarországon most a legerősebb erő, mert a szegény és nincstelen tömegekre támaszkodik. Ezen az úton halad ma a román demokrácia is. Azt akarom, hogy a mai értekezleten állapítsuk meg, hogy mi az álláspontja ebben a kérdésben a népi szövetségnek. Mi azzal a szövetséggel állunk szemben itt, amelyhez tartozik a mi tömegünk 60 százaléka. Ha mi a kulákokról és a zsírosparasztokról beszélünk, akkor kinek az érdekszerve[*zete*] vagyunk? Akkor a szövetség veszi át a kisparasztok vezetését és a Népi Szövetség a levegőben fog lógni. Fel kell világosítani a gazdákat, hogy a Népi Szövetség az ők érdekeit védi.

A második a szövetkezeti probléma. Az EMGE és a szövetkezetek két gazdasági szerv. Ezzel a fordulóponttal véget kell vetni az EMGE és a szövetkezeti politikának.

A közbirtokossági vagyonra, ami a magyar nép kenyere, rá kell fordítani a figyelmet. A közbirtokosságban 15–20 embernek a jogát el kell venni. A nincstelennek kell adni. Mi nem törünk a földművesek ellen, hanem az [*élet*]színvonalat akarjuk emelni. A Népi Szövetség nem tör a gazdák ellen, csak azt akarja, hogy a kuláktól elvegyen egy darabot, és odaadja annak, akinek nincs.

A Népi Szövetség politikája az egyházakkal szemben minél erősebb legyen. Mi nem a vallás ellen vagyunk, de az egyházfőket meg kell győzni, hogy jöjjenek közénk.

A Népi Szövetség eddigi politikája nehéz volt, de az ezutáni még sokkal nehezebb lesz. Ajánlom, hogy az egyes intézmények vezetőivel, mint például Józsa Béla Athenaeum, Szövetség, Közbirtokosság stb. havonta üljünk le, és adjunk politikai tájékoztatót. Most a Népi Szövetség más politikát visz, és azt ők nem értik.

A szentmártoni kórház ügyét feltétlenül kézben kell tartani, ne hagyjuk ezt abba.

A csángó kérdésben kérem, hogy a titkárság tárgyalja le azt, hogy eljött az ideje annak, hogy a csángó vidéken alakítsunk egy Népi Szövetséget. [...][103]

102 Huszár Sándor Bihar megyei MNSZ képviselő arra kérte a végrehajtó bizottságot, hogy a faluban ne beszéljenek „zsírosparasztokról", „kulákokról", mert a parasztság alsó rétegei még továbbra is ezekhez a társadalmi rétegekhez vonzódnak: „Ennek az a következménye, hogy a falusi tömegek távol tartják magukat az MNSZ-től."

103 Az MNSZ első alapszervezeteit a csángók lakta vidéken 1947 nyarán–őszén kezdték el szervezni. Szücs Margit hozzászólásában a szervezeten belüli tisztogatás fontosságát emelte ki.

Kurkó Gyárfás: Nem véletlen az, hogy itt most egy politikai fordulópontot kell megállapítsunk a szervezeti életben. A választások után kellett volna ez megtörténjen, és nemcsak nálunk volt ez, hanem ez az egész ország belpolitikai életében érezhető volt. Lekéstünk, az biztos. Hogy miért történt ez, annak is megvan a magyarázata. A választások után új politikai helyzet állott elő. Mi át kellett költözzünk, át kellett építsük a szervezetet Bukarestbe. Itt egy újabb jogi lehetőség és politikai harci lehetőség állott rendelkezésre, amiben tapasztalatlanok, tájékozatlanok voltunk. Jelentkeztek a gazdasági élet nehézségei. Amikor ebbe a munkába belekapcsolódtunk, olyan dolgokat látott az ember, ami elkeserítő volt sok esetben. Én magamról beszélek. Ami rám súlyos hatással volt, az éppen a gazdasági része volt, ami sorvasztotta a szervezetet és az egész országot. Gazdaságilag a reakció teljesen uralta és uralja ma is a helyzetet és azt a zűrzavart, amíg a kormányunk kezdett átszerveződni, addig érezte az egész ország demokráciája, és mi nem utolsó sorban, hogy valami hiba van a demokrácia körül. Sokat engedünk a reakciónak. Vagy tervszerűen vagy tervszerűtlenül és a reakció ügyesen használja ki azt. Nevezetesen a szocdem és (?)[104] nem beszélve azokról, akik a munkáspártokba is be voltak férkőzve, és onnan is rombolták az egészséges gazdasági elképzeléseket. Törvények nem voltak még, amelyek megrendszabályozták volna kellő eréllyel ezeket a férgeket. Ugyanakkor nemzetiségi vonalon akkor vetődött fel pár olyan kérdés, amit már régen elfogadtunk, szövetkezetekkel és másokkal kapcsolatban, és csak mert megelőzték a dolgokat, időszerűtlennek tartottam nevezetesen én, hogy tisztázzam azt a kérdést, és innen ellentétek keletkeztek a szervezet belső életének menetében.

Ez az egyik oka annak az ellentétnek, amit most eltemettünk.

A másik az, hogy szervezetünk gazdasági alap nélkül maradt és közben a mi nevünkben feketéztek, és a mi embereink éheztek.[105] Meg kellett tisztítani a gazdasági életet a korrupciótól, el kellett távolítani azokat. Nem mindenki értette meg, és gondolta meg azt, hogy ezt az ember jóindulatból és a demokrácia érdekében teszi. Az egész szervező és közművelődési bizottság állandóan mondja, hogy nem tud dolgozni, nem esznek, nem tudnak kimenni falura, ami mind azért volt, mert nem volt gazdasági alap. Ez elkeserítően hatott reám, és úgy kellett érezze ezt minden tagja a szervezetnek, hogy ez így nem mehet. A súlyosabb politikai következménye ennek, hogy a szervezetekben a haladó demokrácia helyett a korrupt erők működve – visszaélve a demokrácia egészséges erőinek jóhiszeműségével – magukra vonták a figyelmet, de azt a reakció felénk fordította, hogy azért van a nyomor, mert ugyanúgy áll, mint előzőleg. Lejáratni igyekeztek a demokratikus szervezeteket, a kommunista Pártot, a Népi Szövetséget, a szövetkezeteken át tovább. Én őszintén megvallom, hogy a parlament működésével, ahogy elment Gheorghiu-Dej Moszkvába, egészen a múl hónapig elégedetlen voltam. Fegyelem szempontjából és munkateljesítmény szempontjából is. Nem

104 Az eredeti jegyzőkönyvben meglévő kérdőjel.

105 Az MNSZ gazdasági vállalkozásaira lásd az előző iratot, illetve a 40. sz. iratot.

jöttek a törvénytervezetek, nem láttuk, hogy bontakoznék a tervgazdálkodás. Ez idegesített. Most azonban, hogy átvette Gheorghiu-Dej a tárcát és láttam, hogy új erők jöttek be, politikai emberek, de a régiek még szabotálnak, mert tudják, hogy holnap az utcára kerülnek. Amikor láttuk, hogy új tervezetek készülnek, amelyek biztosítják a politikai hatalom után a gazdasági harc megnyerését is, az emberben új munkakedv vett erőt, s én is visszakaptam azt az erőt, ami azelőtt táplált.

A politikai fordulópont tehát az egészséges és szerves tervgazdálkodás elindításának kell legyen a következménye és a világpolitikai eseményeknek a szükségszerű következménye.

A politikai előadásokból kitűnt már az elején, hogy hogyan sorakoznak fel a nyugati reakciók és hogy furakodik be hozzánk is. Franciaország, Görögország és más hatalmak szorítják háttérbe a haladó erőket, és ha mi most nem leszünk éberek, előállhat az a helyzet, hogy ha nem sorakozunk fel azoknak a háta mögé, akik a kormányban is a haladást képviselik, itt is tért nyernek, itt is tovább szabotálják a politikai és gazdasági életet. Az elhamarkodott intézkedések - itt említem megint a szövetkezeti és bármilyen kérdést - ami nem kellő időben, vagy kellő óvatossággal történik, az éppen olyan rossz és ártalmas, mit a reakció más mesterkedése, mert nem a demokráciát erősítjük meg vele, ha elijesztjük a szegény, de nagy tömegű magyarságot magunktól és a demokráciától is. És ebben a szövetkezeti kérdésben azt láttam, hogy az ország helyzete nehezedett. A reakció ezt akarta kihasználni, és amikor egy olyan intézkedést foganatosítottunk, ami a törvényeket előzi meg, az feltétlenül a reakciós előrenyomulást erősítette volna meg. Ezért kellett, és most is ragaszkodom ahhoz, hogy [*jó*] légkör megteremtése nélkül és egészséges törvényhozás nélkül nem hasznára válik a demokráciának az elsietett lépés és intézkedés, hanem kárára.

Ezeken a vitákon már túlvagyunk, és meg vagyok győződve, hogy ha érvényesül, most már a politikai bizottságnak egészséges összeállításával és szervezetünknek új lendületadásával az a kifejezés, amit Bányai az első beszédében említett, hogy egységesíti a lendületes, temperamentumot vagy harcot a megfontolt, úgynevezett józan politikával, és azt eredményképpen megfontolt, harcos politikával tudjuk vinni, akkor eltemettük azt a bajt, ami fennállott, de ha nem fog érvényesülni, akkor a demokrácia érdekeit nem fogjuk és nem tudjuk úgy támogatni, ami a hatalmas népi szervezetnél [*a*] kulcspozíciók miatt ránk hárul. Ez a politikai egység hiánya, ami már személyeskedésbe csúcsosodott ki, végigment az egész szervezeten, és a szervezeteken ilyen gyengeségét mind éreztük, hogy a reakció kihasználta. Most reméljük, hogy részben ezen az ülésen, részben a százas intézőbizottsági gyűlésen és az ezzel kapcsolatos munkával ki fogjuk küszöbölni mindazt, ami eddig fennállott és egy újabb és egészségesebb munka veszi kezdetét, ami a széles magyar dolgozó népréteg érdekeit kell szolgálja, és az egész haladó demokrácia érdekeit is.

Itt hozzászólok, és megemlítem a Romacomnál, hogy a külföldi tevékenységről át kell térjen a belföldire. Ezzel nem értek egyet. Amelyik pillanatban szerves

formát vett az import-export, abban a pillanatban azon voltam, hogy megint lesz egy törvény, amely megszabja. De addig, amíg nekünk pénzre van szükségünk, és amíg nekünk kereskedelmi vállalataink vannak, addig nem mondhatunk le semmi olyanról, ami a szervezet anyagi alapját veti meg. Mire való a gyógynövénygyűjtés? Mire való sok hasonló más termék, ami ellenében mást lehet behozni? Ezen van a jövedelem és mi adjuk át másnak, hogy azok húzzák a hasznot? Éppen ez volt az egyik indító oka a vitának, és az ellentétnek. Az egész gazdasági életünk. A kormányban még olyan erők dolgoznak, akik a korrupciót szolgálják. Addig nem lehet más törekvés, minthogy mindenhol ott lenni, a kellő részesedést biztosítani, hogy a politikai munka hiányt ne szenvedjen. Kérem ennek a pontnak a megvitatását, elfogadását, vagy elvetését. Én ehhez ragaszkodom. A gazdasági vállalatok egy kézbe való vétele már folyamatban van, dolgoznak rajta, és kemény ellenőrzés alá kell venni Józsa Bélát, *Utunk*at, stb. [...][106]

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 152/1947. 75–137. f. Gépelt jegyzőkönyv.

106 Az ülést lezáró rövid hozzászólásokat nem közöljük.

56.
Az MNSZ Központi Végrehajtó Bizottságának határozata a követendő új politikai irányvonalról

Bukarest, 1947. június 2.

A romániai Magyar Népi Szövetség központi végrehajtó bizottsága május 30-tól június 2-ig négynapos ülést tartott Bukarestben, a következő tagok részvételével: Antal Dániel, Balogh Edgár, Bányai László, Berivoy János dr., Csákány Béla dr., Czikó Nándor, Dőry Erzsébet, Fodor István, Gaál Gábor, Huszár Sándor, Juhász Lajos, Kacsó Sándor, Kiss Pál, Köteles István, Kurkó Gyárfás elnök, Mezei Lajos, Révy Ilona, Szücs Margit, Takáts Lajos dr.

Az ülés egyhangúan a következő határozatot hozta:

A Magyar Népi Szövetség az első romániai szabad választásokon a román demokráciával szoros szövetségben vívta a maga küzdelmét a demokratikus erők győzelméért. Az elért győzelem[107] jelentős lépés volt a demokratikus fejlődéssel kiépülő nemzetiségi egyenjogúsítás gyakorlati megvalósításában. Most, a gazdasági törvények megszavazásakor, országunk haladó erői a széles dolgozó néprétegek társadalmi felemeléséért indítottak harcot. Akkor tették ezt, mikor egyrészt a békés építés és a népek közötti együttműködés hívei, élükön a Szovjetunióval, másrészt az újra világuralomra törő háborús imperialista körök közötti küzdelem világszerte kiéleződött. S amikor a fasiszta uszítás levitézlett vámszedői soraink-ban is újra egyre arcátlanabbul ütik fel a fejüket.

Ebben a nagy küzdelemben az itt élő magyarság igazi, helyesen felfogott nemzeti érdekeiért is a haladó demokratikus erők oldalán van a helyünk. Tudatában vagyunk annak, hogy a nemzeti jogegyenlőség kiteljesítését csak az ország határain belül, a demokrata Romániában, a román haladó demokráciával szoros együttműködésben oldhatjuk meg. A román haladó demokrácia keretén belül igazi támaszt és segítséget eddig is elsősorban a munkásosztályban, és az ennek élén járó Román Kommunista Pártban találtunk.

A Magyar Népi Szövetség központi végrehajtó bizottsága nyomatékosan leszögezi, hogy népi erőink kibontakozása érdekében közművelődésünk terén minden eszközzel elősegíteni igyekszik a haladó szellem térhódítását, társadalmi és gazdasági téren pedig dolgozó tömegeink érdekeiért száll síkra.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a haladó demokrácia győzelme nem csak a romániai magyarság, mint nemzetiség, de egész népünk boldogulásának és szabad fejlődésének is egyetlen záloga. Törhetetlen hívei vagyunk e duna-völgyi népek demokratikus gazdasági, politikai és szellemi közeledésének, de ugyanakkor tiltakozunk az imperialista célok érdekében folytatott, szovejtellenes élű duna-völgyi blokkpolitika ellen. A duna-völgyi népek békéjének, boldogulásának és jólétének

107 A választási eredményeket lásd a 48. sz. iratban.

egyedül a Szovjetunióval való szoros barátság a biztosítéka. Ezt csak úgy lehet megvalósítani, ha ezekben az országokban a demokratikus erők mindenütt erélyesen visszaverik a reakciós és fasiszta kísérletezgetéseket.[108]

Élesen szembeszállunk a romániai magyar reakció azon törekvésével, amely a román reakció soviniszta megnyilvánulásaira pánikkeltéssel és fajgyűlölet szításával felel, a pozíciónak megőrzése végett a nemzetiségi elzárkózást hirdet. Bármilyen politikai, közművelődési vagy gazdasági elzárkózás, elkülönülés a román haladó demokrácia törekvéseitől, csak belső népi erőink elsorvasztására, a demokratikus összefogás harci erejének gyöngítésére és a demokratikus központosítás gátlására vezet. Márpedig ez a demokratikus központosítás viszi előre gyakorlatilag a nemzetiségi egyenjogúsítás megvalósítását is.[109]

A Magyar Népi Szövetség hathatósan ki kell vennie részét abból a küzdelemből, amelyet az ország a haladó demokráciája a reakciós ügynökök felszámolására és a dolgozó tömegek érdekeinek érvényesítésére folytat. A magyar reakció azon mesterkedésével szemben, hogy a választások alkalmával megnyilvánult egységtörekvéseinket népellenes aknamunkára használja, s kihangsúlyozzuk, hogy szervezeteink irányítását falun elsősorban a dolgozó földművesség, városon elsősorban a dolgozó kisemberek és haladó értelmiségiek kezébe kell letenni. Erélyesen vissza kell vernünk minden olyan szándékot, amely a Magyar Népi Szövetséget, valamint a különböző magyar társadalmi egyesületek és intézményeket egyes szűk, reakciós érdekcsoportok számára sajátítaná ki. Szükségesnek látjuk a politikai éberség fokozását, az erélyes tisztogatást, a népi érdekeinkkel szemben ellenséges elemeknek, a dolgozó tömegek kiszipolyozóinak, az üzéreknek, a kisajátított földesuraknak, a falu haszonélvezőinek az élről való eltávolítását. Csak így tudjuk szervezeteikben s ezeken keresztül népünkben biztosítani azt a szilárdságot, amely megerősíti a román demokráciával való eredményes együttműködésünket. Csak így, közös erővel járulhatunk hozzá annak a haladó demokráciának az egészséges kibontakozásához, amely a béke hatalmas őrizőjének, a Szovjetuniónak támogatásával függetlenséget, szabad fejlődést biztosít népeinknek.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 152/1947. 137–138. f. Sokszorosított gépirat. Az iratot közli: Töttössy Magdolna: A Magyar Népi Szövetség története 1944–1953. II. kötet. Csíkszereda, 2005, Pallas-Akadémia Kiadó. 240–242. p.

108 A megváltozott nemzetközi helyzet és a hidegháborús szembenállás jegyében 1947 elején megtiltották a vámunió propagálását. Bővebben lásd: *Olti,* 2008.

109 A magyar intézméyek „demokratikus központosítása" 1947 nyarán vette kezdetét. Bővebben lásd az 53. és 54–55. sz. iratok jegyzeteit.

57.
A román hírszerzés jelentése a csángó kérdésről

1947. június 20.

Feljegyzés

Bákó és Roman vidékén laknak a magyar etnikai eredetű és római katolikus vallású úgynevezett csángók.

A templomban mostanig a román nyelvet használták, habár a csángók magyar nyelvet beszélnek.

Nemrég egy csoport Bákó megyei, GARLENI község, Lészped falusi csángó kérte a Kultuszminisztériumtól a magyar nyelv engedélyezését a templomban a demokratikus rendszerrel támasztva alá kérésüket.[110]

A Kultuszminisztérium nem ellenzi.

A Nemzetiségi Minisztérium kedvezően véleményezte.

A fenti kéréssel párhuzamosan egy másik csoport csángó ugyanabból a helyiségből beadvánnyal fordult a Kultuszminisztériumhoz[111] amelyben kérték a román nyelv templomban való megtartását arra hivatkozva, hogy a csángók románok és nem akarják hagyni magukat elnemzetleníteni.

Az első csoportot a Magyar Népi Szövetség támogatja.[112]

A másik csoportot a római katolikus egyház vezetősége irányítja, amely minden áron azt szeretné bizonyítani, hogy az egyháznak román hívei vannak Moldva közepében.

A konfliktus tetőfokán van, a római katolikus egyház rákényszerült az engedményre.

Arhiva CNSAS, fond Documentar D 62. 12–13. f. Román nyelvű gépirat.

110 A beadványt lásd: Arhiva CNSAS. Fond Documentar. D 62 16. f.
111 A beadványt lásd: Arhiva CNSAS. Fond Documentar. D 62 17. f.
112 Az MNSZ-nek a csángópolitikája a Kommunista Párt központi vezetésének a támogatását élvezte. Az MNSZ a nemzetiségi, nyelvi kérdést kihasználva sikeresen erősítette a baloldali befolyást a régióban a történelmi pártokkal szemben, amelyek a katolikus egyház támogatását élvezték.

58.
Titkosszolgálati feljegyzés a Márton Áron és az MNSZ vezetősége között a György Lajos elleni támadás ürügyén kirobbant konfliktusról

Kolozsvár, 1947. szeptember 12.

Időben jeleztük az MNSZ vezetősége és a Márton Áron püspök közötti konfliktust, az utóbbinak a dr. György Lajos – professzor és prorektor a Bolyai egyetemen és az erdélyi római katolikus egyház világi vezetője[113] – ellen indított támadásokkal[114] kapcsolatos viszonyulása miatt.

Az, ahogyan ez a konfliktus lezajlott és a katolikus püspök által küldött körlevél, amelyben utasította a papokat az MNSZ-ből való kilépésre, azt mutatja, hogy nem tévedtünk, amikor arra mutattunk rá, hogy a magyar római katolikus egyház Márton Áron püspökkel az élen a Faragho Ferencz pap által vezetett Actio Catolica[115] egy nagyon intenzív kampányt folytat a katolikus erőknek a jelenlegi demokratikus rendszer elleni összefogására, az antikommunista jelszóval. Odáig menve, hogy nyilvánosan támogasson egy dr. György Lajost, aki néhány hónappal korábban levelet írt gróf Teleky Gézának Budapestre, hogy foglalja el a katedráját a kolozsvári egyetemen azt remélve, hogy az ő személye által ellensúlyozni tudja a balra való eltolódást és megóvhatja a magyar ifjúságot a túlzott baloldali befolyástól, és a korábbi magyar szellemiséget is megőrizheti.[116]

Ez a György Lajossal szembeni álláspont azért is alakult ki, mert az MNSZ – a magyarok azon politikai szervezete, mely az utóbbi időben teljesen az RKP vonalára került, tehát már nem a magyar nemzeti érdek vezérli, tehát nem szolgálja a magyar ügyet – is támadta. Ezek után ő [*Márton Áron*] elkezdte szabotálni ezt a szervezetet, ahogy az a papoknak küldött, és a hívek előtt felolvasandó körlevélből is kitűnik.[117]

Az, hogy mennyire veszélyes a római katolikus egyház ezen akciója, kitűnik dr. Takáts Lajosnak, a magyar parlamenti csoport elnökének és más, az MNSZ központi vezetőségi tagjának egy temesvári népgyűlés keretében lezajlott támadásából is, ahol támadták Márton Áron püspök magatartását. Korábban példátlan volt, hogy a magyarok körében nyilvános vitát folytassanak, főleg, hogy a katolikus egyházat támadják, sőt a körlevél kapcsán azzal vádolják a püspököt, hogy a katolikus papokat külön táborba gyűjti, és felteszik a kérdést a püspöknek, hogy

113 György Lajos 1947-ben az Erdélyi Római Katolikus Státus elnöki tisztségét látta el.
114 A *Világosságban* június 27-én jelent meg a György Lajost becsmérelő cikk, amellyel közvetve megindult a Márton Áron elleni propaganda is.
115 Az egyház társadalmi szerepvállalását elősegítő világi szervezet.
116 A *Világosság* hasábjain történt támadásra válaszoló György Lajos nyilatkozatát nem közölték le. A nyilatkozatot közli: *Lázok–Vincze*, 1998. 242–246. p.
117 A György Lajos ellen megindult sajtótámadásra Márton Áron úgy reagált, hogy körlevélben utasította a gyulafehérvári egyházmegye papságát, hogy tartózkodjon az MNSZ-szel való további együttműködéstől, és ha tag, lépjen ki. A körelevelet ismertette: *Szabad Szó*, 1947. augusztus 3.

amennyiben a papok az MNSZ-szel szemben ellenséges helyzetbe kerülnek, merre fognak fordulni. Vajon kinek az érdekében, és merre akarja vezetni általuk a magyar népet.

Ezek súlyos vádak, és arra engednek következtetni, hogy az MNSZ tudott a katolikus egyház ezen akciójáról, és most, mikor magának az MNSZ-nek az egysége van veszélyben, megpróbálják figyelmeztetni a püspököt, hogy lehetőségük van a leleplezésére.

Követni kell ennek a konfliktusnak az alakulását, és külön figyelmet érdemel a római katolikus egyháznak a hó végi találkozója, amely hagyományosan Csíksomlyón van megtartva, és amelynek az érdekében az Actio Catolica nagyon intenzív szervezőmunkát végez.

Bemutatva:
Zaharia tanácsos úrnak
Deciu úrnak

Arhiva CNSAS, fond Documentar 8793., 210–212. f. Román nyelvű gépirat.

59.
Az MNSZ temesvári kongresszusának jegyzőkönyve

Temesvár, 1947. november 22. (részletek)

Hozzászólások.[118]

1947. XI. 22. de. [...][119]

Szőcs Endre: [...][120] Végül pedig le kívánom szögezni mint egyházi ember, mint református lelkész, hogy arra a megállapításra jutottam, úgy látszik két egyház van. Van egy igazi egyház, Krisztus egyháza, amely boldogulást ad a mi népünknek, nemcsak a túlvilágon, hanem ezen a földön is. És ennek az egyháznak itt is vannak jelen papjai, mert a múltban és a jelenben is voltak. Ott látjuk Dózsa mellett Lőrincz atyát, Petőfi, Kossuth mellett Megyesi Pált. Ők nem az aranyborjús egyháznak a papjai, hanem a nép egyházának. És mi keresztes háborút hirdetünk az ellen a nemzetközi imperializmus ellen, amely az egyházat a maga szentségéből, eredeti krisztusi hivatásából akarja kifordítani. Tehát szent legyen az az egyház, amely a demokráciának a támogatója. Kérjük a Magyar Népi Szövetség határozott támogatását, hogy ne csak a közigazgatás, ne csak a pénzügy, hanem az egyház [*is*] tisztuljon meg. (Élénk taps.) 1945. V. 10-én[121] is kértem, hogy segítsük a demokratikus lelkészek egyesületét megalakítani. Kérem, hogy a demokratikus lelkészek munkáját az egész országos kongresszus támogassa.

Rácz György: Mint dolgozó földművest örömmel tölt el az a tudat, hogy a népi demokrácia nekünk is biztosította azt, amit a múlt elnyomó rendszer mindig megvont tőlünk. Tehát végre elérkeztünk oda, hogy a saját sorsunk irányítását végre saját magunk vegyük a kezünkbe. Igyekezünk ezzel a joggal élni és igyekezünk szorosan felzárkózni a munkás és haladó értelmiség sorai mellé, és igyekezünk a termelésben méltónak lenni hozzájuk, hogy országunk gazdasági helyzetét megszilárdíthassuk, és igyekezünk az ő soraikba beállni, hogy velük egyetemes öntudatos harcosai lehessünk a demokráciának, békének és szabadságnak.

Biró Béla: Ifjúságunkra új és újabb feladatok várnak. Ezek a feladatok azok, amelyeket a testvérünk említett, mint politikai nevelést ifjúságunknak. Komoly súlyt kell fektetnünk ifjúságunk politikai nevelésére, hogy ifjúságunk éppen ezen

118 Az iratcsomó nem tartalmazza a kongresszus elején elhangzott beszámolókat. Kurkó Gyárfás elnöki megnyitója, Kacsó Sándor külpolitikai beszámolója, Takáts Lajos bélpolitikai beszámolója és Csákány Béla főtitkári jelentése megtalálható: *Románia magyarsága a békéért...*, 1947. 3–60. p. Az MNSZ politikai irányvonalában végbement változásokat a kongresszusi kiadvány címe is jelzi, hiszen hasonlóságot mutat a Kominform hivatalos lapjának a címével: (*Pentru pace trainică și democrație populară – A Népi demokráciáért*). Csákány Béla javaslatára a kongresszus tiszteletbéli elnökévé választották Sztálint, Molotovot, Rákosi Mátyást, Titot és Románia nemrég kinevezett román budapesti követét, Vincze Jánost.
119 Czápos Ferenc és Borsi József hozzászólásait nem közöljük.
120 Beszéde elején a szervezeten belüli tisztogatás szükségességére hívta fel a figyelmet.
121 Utalás a kolozsvári kongresszuson elmondott beszédére. Lásd a 49.. sz. iratot és jegyzeteit.

keresztül, a demokráciának megfelelően, az újjáépítési munkába bekapcsolódhasson, ugyanakkor ezen keresztül kiessen azoknak a kezéből, akik a nem politizálás jelszava alatt káros, ifjúságellenes politikát folytatnak, akik a nem politizálás jelszava alatt az ifjúságot vágóhídra vitték. Éppen ezért harcolni kell az ifjak nemzetiség és társadalmi összetétel nélküli egységesítésére. Harcot kell folytatni, hogy a Magyar Népi Szövetség ifjúsága a kapcsolatot hovatovább mind jobban kimélyítse a román demokrata szervezetekkel, az Ifjúmunkás Szövetséggel. Szem előtt kell tartanunk azt, hogy mikor elérkezik a szükséges pillanat, éppen a történelmi törvényszerűség révén, akkor az MNSZ ifjúsága is elég erős legyen arra, hogy a demokratikus ifjúság egységének a megteremtéséhez hozzájáruljon, a demokratikus ifjúság egységesítésének ő is részese legyen. Ennek érdekében kérem, hogy az ifjú testvérek a lehető legkomolyabb harcot folytassák a jövőben. Éljen a Romániai Demokratikus Ifjak Szövetsége[122] és éljen a demokratikus ifjúság egysége!

László Ferenc: A programban nagyon gazdag tegnapi napon reánk, azt hiszem nagyon sokunkra, a legnagyobb benyomást a főtitkári beszámolónak[123] az a része képezte, amely rámutatott arra a hatalmas fejlődésre, amelyen keresztül az utóbbi másfél év alatt országunk társadalmi és politikai téren előbbre jutott. Ennek a nagy előrehaladásnak az áldásaiban az MNSZ is, mint a román demokrata erőknek a harcos társa szintén részt vett. Az a sok eredmény, amelyet fel tud mutatni, különösen ez év júniusában megtartott végrehajtó bizottsági gyűlés határozatai[124] mutatják, hogy ha Népi Szövetségünk konzekvensen együtt dolgozik a román demokrata erőkkel, annak megvan a hatása, eredménye. Ezek mutatják ennek a határozatnak a helyességét. Ezek után csak azt mondom, hogy ezen az úton tovább előre. Helyes volt a központi végrehajtó bizottságnak az a határozata is, amely kimondotta a szövetkezeteinknek az országos szövetkezeti hálózatba való bekapcsolódását.[125] Mikor szövetkezeteink felszabadultak és megkapták a szabadságot e lépés megtételére, szövetkezeteink örömmel csatlakoztak, és léptek be az országos szövetkezeti mozgalomba. Ezen keresztül megindult egy erős szövetkezeti mozgalom. Kérem, hogy különös gondot fordítsanak odahaza szövetkezeteink megerősítésére. Mi, Háromszék megyében a gazdakörökkel és szövetkezetekkel együtt dolgozunk. Gazdaságilag kell megerősítsük. Üzletrészeknek a szaporítását kell különösképpen forszírozni. Különösen fontos, hogy szövetkezeteinket is megtisztítsuk a reakciós erőktől.

122 A Romániai Demokrata Ifjúság Nemzeti Szövetsége (Federației Naționale a Tineretului Democrat din România) 1946. augusztus 11-én alakult meg Brassóban, a központi vezetésében az MNSZ ifjúsági csoportja is képviselte magát. (Többek között benne volt Lőrinczi László, Mag András, Páll Árpád.)
123 A főtitkári beszámoló megtalálható: *Románia magyarsága a békéért...*, 1947. 37–60. p.
124 Lásd a 56. sz. iratot.
125 1947. június 14-én az MNSZ, az RKP az INCOOP és a két magyar szövetkezeti központ képviselői közös tanácskozásukon döntöttek arról, hogy a magyar szövetkezetek belépnek a megyei federálékba. Ezzel kezdetét vette a magyar szövetkezeti hálózat fokozatos államosítása. Bővebben lásd: *Vincze*, 1998. és *Olti*, 2003.

Székelyföld iparosításának kérdésére akarom felhívni a figyelmet. Az imperializmus korában a Székelyföld elmaradt. Most a demokrácia idején nekünk be kell hoznunk egy évszázad mulasztását: villamosítás kérdése. A kongresszusra felutazott ennek a kérdésnek az egyik legjobb ismerője Miklós Imre. Ő ezt a kérdést egy emlékiratban foglalta össze, ezt leteszem a közgyűlés használatára. [...][126]

Hozzászólások 1947. XI. 22. de. 10 óra.

Elekes Béla: A szövetkezeti kérdésről beszélve kifejti, hogy milyen fontos a szövetkezeti tudományok ismerete és az, hogy földműves és iparos tömegeink ezeket megismerve, bekerülhessenek a szövetkezetek vezetőségébe.

A titkári jelentés megállapította azt, hogy a szövetkezeti életbe való bekapcsolódás a gazdasági életre határozottan jó hatással volt. Én a magam részéről megállapítom azt, hogy az egyetemes magyar szövetkezeti kérdés is hatalmas fejlődésnek indult, miután elfogadta azt a parancsot, utasítást, amelyet a Kommunista Párt és az MNSZ kiszabott.

Másik kérdés a szervezetek vezetőségének ügye. A demokratikus fejlődés rendjén vannak kapitalista próbálkozások és ezek is szövetkezetekbe akarnak tömörülni. Egyes helyeken ezt családi alapon akarják megoldani. Ezért minden új szövetkezet megalakításánál az MNSZ szervezet jóváhagyó véleményezést kell adjon, ezután veheti kezdetét csak a szövetkezet megalakítása, hogy ne legyen mód a kapitalista érdekeket szolgáló klikkek bejutására.

Csíki vonatkozásban a székelyföldi szövetkezetek kérést intéznek az MNSZ vezetőségéhez a faipari kérdésben. Kérik, hogy a vezetőség a földművelésügyi minisztériumban hasson oda, hogy ott állandó alkalmazásban egy felelős főtisztviselőt osszanak be, aki a fakérdéseket nyilvántartsa, mert a Székelyföld legnagyobb vagyona a fa, és ez a kérdés az illetékes minisztériumban eddig kezelve nem volt.

Szigeti József: A főtitkár beszámolt az eredmények feltárása közben arról, hogy a tanítók és tanárok átképzése folyamatban van és hogy ez nem történt meg a kellő ütemben. Valóban ez a demokrácia egyik legsúlyosabb problémája. Nincsenek kellő harci elmélettel felszerelve és átitatva értelmiségi tömegeink, pedig népi demokráciát nem lehet harcos elmélettel felszerelt értelmiség nélkül.

Tudjuk jól, hogy tanáraink és tanítóink egy csoportja megpróbálja kivonni magát a nagy magyar erőfeszítésből és a nem politizálás elvét vallja. Pedig a fasizmus nehéz éveiben is politizált az értelmiség. De ha valaki ma nem politizál, ezáltal az előretörő társadalom testébe éket képez és ez a társadalom nem tud mást tenni, mint kivetni magából azt a tehetetlen tömeget, amely energiáját pocsékolja.

Be kell azonban valljuk, hogy a tanárok és tanítók első lépéseiket teszik a bekapcsolódás útján. De ezen a téren mi sem tudunk mindent megtenni, hogy ezek a tanítók és tanárok birtokába jussanak azoknak a gazdasági feltételeknek,

126 A további hozzászólásokat nem közöljük. A felszólalók a szervezet új politikai irányvonalát helyeselték.

amelyek lehetővé tették volna a nép kiképzését demokratikus vonalon. Nagy nehézség volt eddig az, hogy nem volt megfelelő demokratikus sajtótermék. A magyar–román kulturális egyezmény[127] alapján remény van arra, hogy magyar demokratikus kultúr-termékekhez juthatunk hozzá. Ha kemény kézzel fogunk hozzá a demokratikus átneveléshez, az eredmény az lesz, hogy a középiskola padjaiból olyan ifjak kerülnek ki, akik megérzik a mai feladatokat és igyekezni fognak azokat meg is valósítani. Erre kéri a vezetőség támogatását.

Tóth György (csángó, Bákóból): Kedves Testvérek! Köszöntöm a mai gyűlést a Bákó megyei csángók nevében. Sokan önök közül kérdik, hogy hát hogy is lehet, hogy magyarok éljenek ott. Ott sok magyarság van, csángók, úgy neveznek minket. Meg a csángók - úgy mesélik az ősapáink - innét Erdélyből származtak be. Azt tudjuk, hogy Nagy Istvánnak (Ştefan cel Mare) önkéntes katonái voltak sokan a csángókból, kaptak tőle birtokot, annyit, hogy rezeseknek nevezik őket még ma is. Miután meghalt Ştefan cel Mare, utána uralkodott Bogdán cel Bun. A csángók siránkoztak, hogy rokonaik ott maradtak Erdélyben. Haza nem tudtak jönni, mert valami háború volt. Kérték, hogy jöjjenek az ők rokonaik oda. Az uralkodó azt mondta „földet nem tudok adni magiknak" (clăcaş)[128]. Ezek a csángók. Csángó nevet azelőtt megkapták. Mikor a csángók össze kellett gyűljenek csángáltak, félre verték a harangot. Ha valami jelt adnak nálunk, úgy mondják csángatnak. A történetírók egyike ellent mond a másiknak. Azért nem is törődöm mit mondanak.

Jól voltunk, jól egyeztünk a román testvérekkel. Én beszéltem vele magyarul, ő velem románul, de jól értettük őket. Lengyel papok uralkodtak a moldovai csángók felett. Emiatt sokan elvesztették a nevüket. A száz évvel ezelőtt uralkodó Ioniţa Sturza Voda jól ismerte a csángókat, mikor jelentkeztek munkára, először őket fogadta fel. Ősapáink azt kérték, hogy adjanak nekik magyar papokat és püspököt. Azzal a feltétellel, hogy hozzák el Bákóból a püspökséget Iaşiba. Meg kellett építeni a házat. Adott Iaşiban Trierari mellett. Ott van egy katolikus templom. Megtörtént abban az időben, hogy a katolikus templom mellé, hogy két vallású templom ne legyen, nyitottak egy utcát, amely elválasztotta a két anyaszentegyházat egymástól.

Mai nap megint oda értünk, hogy olyan papjaink vannak, hogy nem engedik, hogy elmenjünk templomba. Czikó[129] képviselő sokat fáradt értünk, lejött a megyébe, szervezeteket csináltunk. Valamelyik községben van Dogáru testvér, ő a legtöbbet fáradt. Sokat segítettek, megkaptuk mindig az igazságot, amit a papok nem engedtek. Felkérem a csángók nevében, hogy a magyar falvakba, ahol magyarul cseng a nyelvünk, rendezzenek demokratikus papokat. Ennek előtte száz évvel kaptunk magyar papokat és magyar püspököt, amelyek közül egy engem is megkeresztelt. Úgy gondolom, hogy ma tovább haladtunk, ma inkább lehet, hogy magyar papjaink legyenek, mint most száz évvel ezelőtt. Ha akkor volt, úgy

127 A magyar–román kulturális egyezményt 1947. november 25-én írták alá Bukarestben.
128 Jelentése magyarul: úrbéres.
129 Utalás Czikó Nándorra. Az MNSZ és csángók viszonyát lásd: *Antal*, 2002.

gondoljuk most is jogunk lesz magyar papokhoz. Ezzel befejezem a beszédemet és köszönet a temesvári testvéreknek az ellátásért.

Méliusz József következett volna, de már nem volt jelen. [...][130]

Rapp Károly: Testvérek! Ha vissza emlékezünk 3 évvel ezelőtt megkezdett munkánkra, akkor megállapíthatjuk, hogy akkor is, most is a reakció széles népi tömegeinkben nagyarányú rombolást végzett. Az a reakció, amely akkor nagyon erős volt, minden vonalon támadta az MNSZ-t, úgy anyagi, mint kulturális, mint egyházi, mint pénzügyi téren. Különböző időkben, különböző eszközöket használt fel a népi demokrácia kifejlődésének megakadályozására. Ezt a reakciót az MNSZ a román demokratikus pártokkal karöltve a legtöbb téren kiszorította. Ma ez a reakció az egyházakon keresztül igyekszik a népi demokrácia fejlődését megakadályozni. 3 évvel ezelőtt 3-4 lelkész,[131] köztük magam is, megjelentünk az első kongresszuson. Csak talán itten a központi végrehajtó bizottságot és intéző bizottságot kell kritika alá vegyem. Elhanyagoltuk és nem figyeltük meg az egyházban meghúzódó reakciót, vagy pedig ez a reakció igen csendes volt ezen a téren. Én nem tartom helyesnek, hogy az MNSZ indítson támadást az egyház ellen. Mi demokratikus papok kell a reakció szolgálatában álló egyházi közegeket kiszorítsuk és ennek a keresztülvitelére kérjük az MNSZ segítségét. Az tévedés, testvérek, hogy mi, akik itt vagyunk nem küzdöttünk volna. Sőt, nagyon is keményen küzdöttünk, úgyhogy a reakciós körök előtt bizony fekete bárányok vagyunk. De ettől azért nem félünk, mert tudatában vagyunk annak, hogy Krisztus igazi tanát képviseljük ma az egyházban. Hogy a reakció az egyházban megerősödött, annak nagy mértékben segítségül szolgált Rosculet igazságügyi miniszter. Most reméljük, hogy a kultuszminisztérium segítséget ad nekünk abban a munkában, amit az előbb felemlítettem. Ezért kérem a végrehajtó bizottságot, az intézőbizottságot és a kongresszust, tegye lehetővé, a magyar egyházak demokratikus papságának a kultuszminisztériumban való képviseletét. Mi itt vagyunk evangélikus, református, unitárius lelkészek, de nincsenek katolikusok. Ha tehát mi demokratikus lelkészek nem tudjuk a népi demokráciát az egyházakon keresztül vinni, akkor felsőbb hatalommal kell azt oda beszorítani.

Ezen kívül, testvérek, még egyről szeretnék beszélni. A harcot elindítottuk és folytatjuk, de szükségünk van olyan támogatásra, amilyet Bányai László testvérünk adott nekünk az újságon keresztül, mikor megállapította újságcikkében, hogy igenis nekünk drága azoknak a vallása, akik a népi demokráciát szolgálják, és annak az ügyét viszik előre. Azért van erre szükségünk, hogy ezzel azokat a félrevezetett embereket tudjuk leszerelni, akik azt mondják, hogy az MNSZ egyház- és vallásellenes. [...][132]

Bányai László felolvassa a kongresszus határozati javaslatát.[133]

130 Fuhrmann János és Imets János felszólalását nem közöljük.
131 Lásd a 9. sz. iratot.
132 Benda Béla és Rácz Teréz hozzászólását nem közöljük.
133 A szöveg nem található meg a jegyzőkönyvben. Lásd a következő iratot.

Kurkó Gyárfás: Testvérek! Úgy csináltunk, mint a jó kereskedő. Egy esztendőben 18 hónapot számoltunk azért, hogy ne mondják hogy feketéztünk. Eseménydús esztendő volt. Nagy munka és nagy felelősség hárult szervezeteinkre. Ebben a nagy munkában egész szervezeti hálózatunkkal, a legkisebb falutól, szórványtól fel a központig igyekeztünk is eleget tenni vállalt kötelezettségünknek. Azonban ahol munka van, ott hiba is van. És ezért mint egyének is, mint szervezet is követtünk el hibákat. Ezzel a vegyes munkával, amely telítve volt jóval és rosszal egyaránt, mandátumunk lejárt. Kongresszusunk az utolsó napirendi pontjához közeledik és országos százas intézőbizottságunk nevében kérem a nagygyűlést, adja meg a felmentésünket, és ejtsük meg az új vezetőség választását. Azt mondja a székely közmondás, hogy új fejsze jobban vág. Hát így reméljük és hisszük, hogy a nagygyűlés olyan vezetőséget fog választani, amely harcosabb, keményebb, határozottabb lesz az eddiginél. Hogy mindjárt a munkához láthassunk, javasolom a nagygyűlésnek, fogadja el Kós Károly testvérünket korelnöknek.

A nagygyűlés elfogadja Kós Károlyt korelnöknek.

Kós Károly: Küldjünk ki egy 10 tagból és egy elnökből álló bizottságot, amely megteszi nekünk a javaslatot a százas intézőbizottságra. Javasolom: Káli Jánost, mint elnökét ennek a bizottságnak, Szőcs Endrét, Székely Lászlónét, László Ferencet, Fuhrmann Jánost, Balló Bélánét, Gál Mártont, Miklós Józsefet, Barabás Endrét és Gáll Kálmánt Kolozsvárról.

Fentieket megválasztják a jelölő bizottság tagjaivá.

Bányai László: [...][134] A szervezeti jelentésből kitűntek azok a komoly eredmények, amelyeket elérünk olyan mértékbe, amilyen mértékbe érvényesíteni tudjuk az MNSZ helyes politikai vonalát. De azt is észleltük, hogy minél jobban beigazolták az események ezt a politikai vonalat, a reakció annál dühösebben, annál gyűlöletesebben nézett ránk, kimutatva azt, hogy nekik nem a magyarság érdeke a fontos. Azt szerették volna, hogy mi kudarcról kudarcra jutottunk volna és az elégedetlenséget minél jobban felszíthatták volna sorainkban, ellenük és hűséges szövetségesünk a Kommunista Párt ellen.

A jövőre vonatkozóan azt a tanulságot vonhatjuk le, hogy helyes egységes vonalvezetésre, kollektív munkára van szükség. Ettől függ jövőbeli politikai súlyunk és jövőbeli politikai eredményeink. A MNSZ jelentősége - amiről a reakció szintén mást állított - úgy állították be a dolgot, mintha az MNSZ már többé-kevésbé lejárta volna magát. Ezt a jelentőséget kitűnően dokumentálja Groza Péter és Luka László elhangzott szava és az a tény, hogy az MNSZ a kormányban részt vesz,[135] és a jövőben parlamenti súlyunk is nőtt, ma már sokkal nagyobb erőt képviselünk szervezettségben és politikai súlyban s ahol ez nincsen ott magunkra vessünk.

134 A beszéd egy részét nem közöljük.
135 A kongresszuson Petru Groza miniszterelnök jelentette be, hogy Takáts Lajost nevezték ki a Kisebbségügyi Államtitkárság élére.

A hozzászólások sokkal színvonalasabbak voltak a tavalyinál. Megyei szervezeteink végzik az egészséges szelektálást, a politikai öntudat növekedőben van, és most egy-két olyan dologra is reflektálok, amely nézetem szerint hibás megállapítás, alig 1-2 dolgot jegyeztem fel, ami tisztázásra szorul.

Van olyan kérdés, amire máris feleltek a testvérek. Elsősorban az a helyzet, hogy a kisebbségi múltból való érzet még fennáll. Tényleg jogosan reklamál a máramarosi szervezet, mert mi nem nagyon sokszor látogattuk meg őket. De ők valóban hatalmas munkát végeztek a hazaérkező hadifoglyok ellátása terén, amellyel méltán kiérdemlik köszönetünket.

A politikai elmaradottság, ami visszatükröződik a felszólalásokból, elsősorban a mi hibánk és hiba az is, hogy egy magyar tanfelügyelő eltilthatja az ifjúságot az MNSZ-munkától. Ez azt mutatja, hogy a tisztogatást a tanügyi vezetőhálózatnál is le kell folytatni.

Ezen kívül volt egy testvérnek egy elszólása az iparosításról beszélve, hogy „ez a bázis". A bázis az iparosság, a munkásosztály, a dolgozó értelmiség és a városi kisember. Dolgozó kisember, a szegényebb iparos, a kiskereskedő és ebben az értelemben tényleg fontos intézkedés történt pénzügyi, politikai téren. Vigyázni kell tehát ezekre a kérdésekre, mert félreértés lesz belőle. Vigyázni kell arra is, hogy mi tényleg még vissza vagyunk maradva a nagyipar terén, pedig a nagyipar fejlődése életkérdés az ország minden lakója számára. Életkérdése az iparosságnak, a dolgozó földművesnek és az értelmiségnek is.

Az egyházak kérdése szintén néhány szót kíván. Vásárhelyt a múltkor megemlítettem, hogy a Vatikán politikájába valami olyan észlelhető, ami a harmincas évek vége felé történt, amikor ...[136] nevű követ ott járt. Mielőtt a követ ott járt volna, a hivatalos lapban egy pár olyan cikk jelent meg, hogy már már azt lehetett volna hinni, hogy a megértés útjára lépett a Vatikán még csak a sorok közt, de már hangoztatta, hogy nem lehet lekötelezni az egyházat a világuralomra törekvő hatalom mellett.

Ezt azért mondom, mert utána jött az amerikai követ és azóta az Obs. Romano[137] egészen más cikkeket ír. Delv. gróf 30 körül egy cikket írt a hivatalos lapban, amelynek az a címe volt, hogy szórják szét a népeket, akik háborút akarnak. Mikor Hitler követe megjelent, azután nem jelent meg többé ilyen cikk a hivatalos lapban.

Vannak egyházak, amelyek megértik a demokratikus építés munkáját, megértik az érdekeik megvédésére folytatott hatalmas erőfeszítést, vagy feladatunkat. Mi nem az egyházat állítjuk a vádlottak padjára, nem akarjuk az egyházat az imperializmus eszközévé nyomorítani. Mi igyekszünk meggyőzni minden jóhiszemű papot és hívőt, hogy az egyház morális erőit állítsa be a demokratikus építés munkájába, Krisztus tanítását állítsa be a tartós béke megvédésére.

De nemcsak az egyházban van a hiba, egy kicsit bennünk is.

136 Az eredeti szövegben is hiányzik.
137 Az *Osservatore Romano*, a Vatikán hivatalos lapja.

Káli János: A jelölőbizottságnak ma a feladata igen nehéz, országos vezetőséget kell összeállítson és szem előtt kell tartania azokat a szempontokat, hogy lehetőleg azok a testvérek kerüljenek be az egész ország területéről, akik a magyarság legnagyobb, legharcosabb elemei. Viszont az a szempont is vezérelte a jelölő bizottságot, hogy sértődések ne legyenek. A megyei elnökök lehetőleg minden két hónapban tartandó országos értekezleten vesznek részt, ahol a MNSZ minden problémájával közvetlenül kapcsolatban vannak. Lehetőleg tehát olyan embereket kell vegyünk, akiknek nincsen elnöki teendőjük.

A parlamenti képviselő testvérek is benne vannak az országos vezetőségben, állandóan összeköttetésben vannak azzal és nekik is meg van[*nak*] a maguk külön posztja[*ik*] és feladataikat végzik egyrészt a parlamentben, másik helyen mikor kimennek a nép közé és összeköttetést tartanak fenn vele.

Társadalmi összetétel szerint nézve a jelöléseket igyekeztünk, hogy minden társadalmi réteg, amely a magyar nép dolgozó rétegeiből kerül ki, a földműves, munkás, dolgozó kisember, haladó értelmiség, képviselve legyen a jelöltek között. Arra is gondoltunk, ami itt előttünk lezajlott, hogy csángó testvéreink is bekapcsolódjanak az MNSZ munkájába úgy, hogy közülük is jelöltünk a százas bizottságba.

Ezután Káli János felolvassa a százas intézőbizottsági tagságra jelöltek neveit. [...][138]

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 152/1947. 6–35. f. Gépelt jegyzőkönyv.

138 A jegyzőkönyv nem folytatódott tovább. Az intézőbizottsági tagok névsora (feltüntetve azok foglalkozását is) megtalálható a temesvári kongresszus jegyzőkönyvét tartalmazó iratcsomóban: *România magyarsága a békéért...*, 1947. 36–39. f.

60.
Az MNSZ temesvári kongresszusának határozata

Temesvár, 1947. november 23.

A Romániai Magyar Népi Szövetség 1947. november 21–22-én Temesvárt tartott országos nagygyűlése történelmi jelentőségű kül- és belpolitikai események között vitatta meg az utolsó nagygyűlés óta elvégzett munkát és az előttünk álló feladatokat.

A világ összes demokratikus és haladó erői mindenkit, akinek drága a népek békéje és szabadsága, harci sorba tömörítenek a háborús uszítók, az imperialista támadók ellen, akik a hitleri rablótervek nyomában Európa országainak leigázására és világuralomra törnek.

A kilenc kommunista párt lengyelországi konferenciája[139] világszerte hatalmas lendületet adott a dolgozó tömegeknek, a béke- és szabadságszerető népeknek és nagymértékben fokozta önbizalmukat. Az imperialisták táborával szemben, amelynek élén az észak-amerikai mamut-tőkések állanak, a demokrácia tábora a Szovjetunióval az élen, növekvő erővel tör utat az emberi társadalom jobb jövője felé.

A népi demokrácia országai Kelet-Európában új hazát építenek, amelyben nincs helye a dolgozók kiszipolyozóinak, a nemzetiségek kisemmizőinek, az imperializmus népáruló ügynökeinek. Ezek az országok felszámolják a közös elnyomók által népeik között szított háborús gyűlölséget. Ezek az országok közösen kelnek a győzelmes szovjet hadsereg által elnyert békéjük, szabadságuk és függetlenségük s a milliónyi dolgozó kéztől épített demokráciájuk védelmére.

Egybeesik ez a nagygyűlés azzal a nagyhorderejű ténnyel, hogy demokráciánk és nemzetiségi jogainak szilárdabb alapja: a munkásosztály hozzáfogott az Egységes Munkáspártnak,[140] a maga egységes vezérkarának a megteremtéséhez. Ezzel kudarcba fullasztja az imperializmus szocialista álarcban jelentkező ügynökeinek a demokrácia ezen egységbontóinak minden mesterkedését.

Egybeesik ez a nagygyűlés azzal az igen jelentős ténnyel is, hogy a Groza-kormány kirekesztette a kizsákmányolók, üzérkedők és szabotálók képviselőit,[141] a dolgozó tömegek újabb élharcosaival gazdagodott és ezzel valóban népkormánnyá alakult át.

Az 1945. március 6-án közös harcunk eredményéből uralomra került Groza-kormányt a Magyar Népi Szövetség kezdettől fogva támogatta, mert a fasizmus

139 1947. szeptember 22–27. között tartották meg Lengyelországban az európai kommunista pártok ideológiai vezetőinek értekezletét. Ekkor alakították meg a Kominformot.

140 Az RSZDP az október 4–9. között Bukarestben lezajlott konferenciáján a küldöttek felhatalmazták a párt KB-ját, hogy az tárgyalásokat kezdeményezzen az RKP-val az egységes munkáspárt megteremtése érdekében. Az erről szóló tárgyalás november 12-én zajlott le.

141 Utalás arra a tényre, hogy a képviselőház november 6-ai ülésén a Tătărescu-vezette parlamenti csoportot kizárták a parlamentből.

felszámolásának, a demokratikus építésnek a kormánya volt, s mert Románia nemzetiségi politikájába döntő fordulatot hozott. Új korszakot vezetett be, amely a közös hazának nemcsak általános javaiban részesített minket, hanem sajátos nemzetiségi jogainkat is érvényre juttatta. Nem a kormány ellen harcolva, hanem azzal együtt, a román haladó demokratikus erőkkel együtt orvosoltuk rendre sérelmeinket és oldottuk meg a jogegyenlőség szellemében alapvető politikai, közművelődési és gazdasági kérdéseinket. Úgy a kormányban, mint általában a demokratikus erők között legfőbb támogatást a munkásosztály élcsapatától a Román Kommunista Párttól kaptuk, amely eszmei téren és gyakorlati megvalósításokban egyaránt elősegítette szabad kibontakozásunkat.

A nép szolgálatában álló kormányban ezentúl a Magyar Népi Szövetségnek, a széles magyar néptömegeknek képviselője is részt vesz,[142] ami nemcsak az itt élő magyarságnak, hanem a román demokrácia nemzetiségi politikájának is jelentős sikere.

A bekövetkezett események teljes mértékben igazolják a Magyar Népi Szövetség helyes politikáját. Ez a politika kezdettől fogva a Duna-medence népeinek a Szovjetunióval való szoros szövetségében, demokráciájuk megerősítésében jelölte meg az utat, amely e népek közös gyarmati rabsága helyett igazi szövetségükhöz, békéjük és függetlenségük biztosításához vezet. Méltán könyvelhetjük el következetes politikánk eredményének, hogy újabb viszályok, újabb katasztrófa végzetes előidézése helyett, az imperializmus sötét terveinek való behódolás helyett az erdélyi magyarság szilárd kapoccsá vált az egymásra utalt román és magyar nép között és jelentős pillére lett az imperializmus elleni hatalmas frontnak.

Ez a politika az ország demokráciájának erősítésével, a közös országos feladatokban való becsületes munkavállalással, valamint a reakció, elsősorban a magyar reakció elleni következetes harccal egyidőben jogegyenlőségünk kiteljesedését jelentette. Vállaljuk a harcot a demokratikus Románia szabadságáért, függetlenségéért és fokozódó haladásáért, amely ezentúl elválaszthatatlan nemzetiségi érdekünktől.

A múltban az ittélő magyarság urainak politikája a reakciós soviniszta elnyomókkal való paktálást jelentette, a népi érdekek elárulását és kiváltságok szerzését egy vékony felszínes réteg, földesurak, bankárok és szolgahaduk számára. Mi a magyar népi többséget szolgáljuk s a gyászos múltat visszavágyó, levitézlett élősdi körökkel ellentétben a román dolgozó tömegek oldalán megyünk előbbre.

Maniu magyar cinkosai, az amerikai aranyborjú imádói, egy új vérözön elvetemült áhítói, a sorainkban megbúvó orgyilkosok nem számíthatnak kíméletre tőlünk. Dolgozó népünk egysége és társadalmunk demokratikus átalakulása érdekében pedig, annak érdekében, hogy lépést tartsunk az ország fejlődésével, végig kell vinnünk a harcot a kizsákmányoló rétegek képviselőinek, az elzárkózás

142 A kongresszussal egyidőben Takáts Lajost kinevezték a Nemzetiségügyi államtitkárság élére.

rövidlátó hirdetőinek s a kishitű ingadozóknak szervezeteink éléről való eltávolítására.

Jól tudjuk, hogy a reakció, a magyar reakció is, minél jobban veszti el a néptömegekre való befolyását, annál dühösebben és alattomosabban támad. Az új fasizmus, akárcsak elődje, a szabotázs, rágalom és soviniszta porhintés mellett a vallásos érzést is a háborús uszítás eszközévé igyekszik nyomorítani. Az itt élő magyar néptömegeknek ezen orvtámadások elhárítására és a győzelmes előhaladásra az elkövetkező időkben az öntudatot és harci lendületet fokozó tisztánlátó egységes vezetésre van szükség.

A közös országos és a sajátos nemzetiségi feladatok fokozottabb harcot várnak tőlünk. Annál is inkább, mert a fokozódó feladatokkal egyre súlyosabb lesz a Magyar Népi Szövetség jelentősége is. Népünk széles tömegeinek maradéktalan beszervezése, szellemi életünk harcos, imperialista-ellenes öntudattal való átitatása, a magyar nőknek az országos demokratikus női szervezetbe való bekapcsolása[143], gazdasági intézményeink fokozottabb demokratizálása és az országos gazdasági életbe való szerves beillesztése, valamint erőteljesebb harc a magyar reakció megsemmisítésére, íme, a legközelebbi feladatok, amelyek magyarságunk kebelén belül reánk várnak.

A stabilizáció megvédése, az ipari és mezőgazdasági munka fokozása, a falu és a város dolgozói közötti bizalom megszilárdítása, a népi igazságszolgáltatás, a demokratikus adóreform megvalósításának, a közoktatás haladó szellemű átszervezésének támogatása, kíméletlen harc az újjáépítés szabotálói ellen, íme az általános feladatok, amelyek reánk várnak. A közigazgatásban és igazságszolgáltatásban, a csángó vidéken pedig az egyházi életben, a magyar anyanyelv fokozottabb érvényesítése, magyar demokratikus szakembereknek a közélet minden ágába való bekapcsolása, az állami és községi szubvenciókból intézményeink méltányos részesedése, íme, a közvetlen feladatok jogegyenlőségünk gyakorlatba való további átültetése terén.

Népi demokratikus kormányzatunkat minden erőnkből támogatjuk. Vállaljuk fenntartás nélkül a közös jogok mellett a közös kötelességeket. Községi, megyei és országos viszonylatban elmélyítjük a román demokrata erőkkel való őszinte együttműködést. Felsorakozunk népi tömegeinkkel az élenjáró munkásosztály mellé. Így visszük előbbre igazságos ügyünket, a széles magyar néprétegeknek, az ország minden becsületes építőjének, a világ minden béke- és szabadságszerető népének közös ügyét.

Románia magyarsága a békéért és népi demokráciáért. A temesvári országos nagygyűlés beszámolói. Kolozsvár, 1947, Kiadja a Magyar Népi Szövetség Központi Intézőbizottsága. 60–64. p.

143 A Romániai Nők Demokratikus Szövetségét hivatalosan csak az 1948. február 14–15-én Bukarestben megtartott országos nőkonferencián alakították meg. Ennek ellenére az MNSZ női bizottságainak „egyesülése” az RNDSZ-vel már 1948 elején elkezdődött.

61.
Az MNSZ Központi Intézőbizottságának határozata a választások tárgyában

Nagyvárad, 1948. március 6.

A Romániai Magyar Népi Szövetség Központi Intézőbizottsága 1948. március 6-án Nagyváradon megtartott ülésén megvitatta a kül- és belpolitikai helyzetet.[144] Örömmel állapította meg, hogy a környező államokkal és elsősorban nagy szomszédunkkal, a béke tántoríthatatlan őrzőjével, a Szovjetunióval kötött barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződések[145] révén országunk végérvényesen a békeszerető népek táborában foglal helyet. E táborban a Szovjetunió és a népi demokrácia országai mellett a világ minden részén szabadságukért küzdő népek mérnek kemény csapásokat a háborús uszítókra.

Minden erőnkkel támogatjuk ezt a békepolitikát, mert a haladás, a demokrácia erőinek a demokrataellenes imperialista tábor feletti győzelme mindörökre biztosítja azokat a népjogokat is, amelyeket a népi demokrácia lendületes kibontakozása országunk egész dolgozó népe számára, nemzetiségi különbség nélkül, megvalósított. A munkásosztály és a szövetséges népi demokrata erők, eddigi következetes harcuk során a kizsákmányolók képviselőit és az imperializmus hazai ügynökeit kiseperték a kormányzásból. A fejlődés útjából eltűnt a királyság elavult intézménye is és a Román Népköztársaság megszületésével a hatalom átment a városok és falvak testi és szellemi dolgozóinak birtokába.

Az elért eredmények megerősítésének és továbbfejlesztésének munkájából a romániai magyarság demokratikus tömegei, szoros egységben a román nép dolgozó fiaival, az eddiginél is nagyobb lendülettel veszik ki részüket. A szövetkezeti mozgalom kiterjesztésével, a tavaszi vetési munkálatok sikeres elvégzésével, az önkéntes munkában való részvétellel, a termelés fokozásával és a többi gazdasági feladat elvégzésével hozzájárulunk Népi Köztársaságunk felvirágoztatásához. Egyben továbbra is éberen és elszántan folytatjuk a harcot a reakció mindenfajta és különösen a magyarság soraiban való megnyilvánulása ellen.

A március 28-i választások eredményeként összeülő alkotmányozó országgyűlés hivatott a Román Népköztársaság alkotmányának megszavazására.[146] Ez az új alkotmány szentesíteni fogja az eddig kiharcolt demokratikus vívmányokat és magába foglalja majd népi demokráciánk további fejlődésének alapelveit. Az új alkotmány biztosítja és továbbfejleszti a mi magyar nemzetiségünk számára a demokratikus erők közös harcával megszerzett jogegyenlőséget, az anyanyelvi oktatást minden fokon, anyanyelvünk használatát a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban, az állam gazdasági, szellemi és politikai életében, sőt a kormányzásban való részvételünket is.

Petőfi és Bălcescu 1848-as forradalmának és szabadságharcának századik évfordulóján népi tömegeink a demokratikus hagyományok harcra buzdító szellemében járulnak az urnák elé, hogy szavazataikkal biztosítsák Népköztársaságunk megerősödését.

A Központi Intézőbizottság fentiek alapján egyhangú lelkesedéssel jóváhagyja a Romániai Magyar Népi Szövetség részvételét a Népi Demokrácia Frontjában. Ennek következtében a Magyar Népi Szövetség a Román Munkáspárttal, az Ekésfronttal és a Nemzeti Néppárttal együtt vesz részt a választáson. A központi intézőbizottság jóváhagyja a központi végrehajtó bizottság által megejtett képviselőválasztási jelöléseket.

Éljen a Román Népköztársaság!

Éljen a Népi Demokrácia Frontja!

Éljen az új alkotmány!

Éljen a béke és haladás tántoríthatatlan őre és védelmezője, a hatalmas Szovjetszövetség!

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 158/1948. 1–2. f. Gépelt, tisztázat. A határozatot közli: Töttössy Magdolna: A Magyar Népi Szövetség története 1944–1953. II. kötet. Csíkszereda, 2005, Pallas-Akadémia Kiadó. 251–252. p.

---

144 A Központi Intézőbizottság ülésén történteket lásd a *Romániai Magyar Szó* 1948. március 6-i, valamint a *Népújság* 1948. március 7-i számaiban.

145 Szovjetunióval 1948. február 4-én írták alá a kölcsönös barátsági, segítségnyújtási és megnemtámadási szerződést. Magyarországgal ünnepélyes keretek között 1948. január 22-én Budapesten kötötték meg a kölcsönös barátsági, segítségnyújtási és megnemtámadási szerződést.

146 A választásokra és az új alkotmány rendelkezéseire bővebben lásd a következő iratot.

62.
Az MNSZ szervezeti jelentése az 1948. március 1. és július 12. közötti időszakról

Bukarest, 1948. július

A folyó évi március hó 6-7-én Nagyváradon megtartott központi intézőbizottsági ülés[147] óta történt nagyjelentőségű politikai események (választási harc,[148] az NDF fényes győzelme,[149] a Román Népköztársaság és új Alkotmánynak megszavazása,[150] a fontosabb ipari vállalatok államosítása,[151] az RMP központi vezetősége II. plenáris ülésének[152] és a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató

147 A KIB nagyváradi ülésének határozatát közöljük, lásd az előző iratot. Az eseményt megelőzte Silviu Brucanak a *Scânteia* március 2-i számában megjelent MNSZ-t bíráló cikke.

148 1948. február 24-án feloszlatták a képviselőházat, és március 23-ra kiírták a nagy nemzetgyűlési – ez lesz a parlament új megnevezése – választásokat. A választási törvény módosításával (a „kollaboránsokat" kizárták a voksolásból, a szavazóhelyiségek vezetőinek kinevezése politikai alapon történt stb.) az RMP előre biztosította a győzelmét. A március 28-án lezajlott választáson a Népi Demokratikus Front mellett (lásd a lenti lábjegyzetet) rész vett a Petre Bejan vezette NLP, a Gheorghe Tărărescu-féle NLP utódja, valamint a Nicolae Lupu vezette Demokrata Parasztpárt (Partidul Ţărănesc Democrat). A választáson az NDF a voksok 93,2%-át szerezte meg. Az 1948. évi választásokról bővebben lásd: *Ionescu-Gură,* 2005. 83–121. p. A választásokon 30 MNSZ képviselő került be a Nagy Nemzetgyűlésbe. Az MNSZ parlamenti csoportjának vezetője Czikó Nándor lett.

149 A RMP vezette választási koalíciót, a NDF-t február 27-én hozták létre, amelyhez az EF, a Nemzeti Néppárt (Partidul Naţional Popular), az MNSZ és egyéb tömegszervezetek csatlakoztak. Az NDF legfelsőbb irányító testülete, a Nemzeti Tanács tagjai között az MNSZ részéről ott találjuk Kacsó Sándort, Takáts Lajost és Czikó Ferdinándot. Uo. 83–86. p.

150 A Nagy Nemzetgyűlés április 13-i ülésén elfogadott új alkotmány értelmében törvényesítették a proletárdiktatúrát, az új államformát, a népköztársaságot és az új kormányzási formát, az Elnöki Tanácsot. Uo. 121–127. p. Az alkotmány 24. szakasza elviekben széles körben biztosította az anyanyelv használatát és az anyanyelvi oktatás szabadságát. Az MNSZ propagandája nagy hangsúlyt fektetett Nyilas Ilona, MNSZ-es képviselő felszólalására, aki az új alkotmány beterjesztésekor magyarul szólalt fel a Nagy Nemzetgyűlésben.

151 Az április 13-án elfogadott új alkotmány 11. cikkelye kimondta, hogy amennyiben a közérdek úgy kívánja, a magán termelőeszközök, bankok, biztosítótársaságok állami tulajdonba kerülnek. Az államosítást a 119-es számú törvény utasításainak megfelelően hajtották végre, amelynek értelmében minden ipari, bank-, bánya-, biztosító-, és szállítási vállalat állami tulajdonba ment át. Ld. *Monitorul Oficial,* 1948. június 11. I. rész, 133 bis. sz., 5041–5062. p. A törvény előterjesztésekor Csákány Béla ismertette az MNSZ álláspontját. A témában még ma is olyan munkákat kell alapműveknek tekintenünk, amelyek 1989 előtt születtek: Sonea, Gavril: *Naţionalizarea principalelor mijloace de producţie în România – 11 iunie 1948.* Bucureşti, 1968, Editura Politică.; Uő. *Naţionalizarea industriei în RPR şi rolul ei în crearea bazei economice a socialismului,* Bucureşti, 1960, Editura Politică.; Bozga, Vasile: La trei decenii de la naţionalizarea principalelor mijloace de producţie. *Revista de Istorie,* 1978. 6. sz. 947–960. p. Legújabb feldolgozások közül: Ion Bucur: Naţionalizările din România 1944–1953. *Arhivele Totalitarismului,* 1994. 1–2. sz. 313–320. p. és az 1998. évi máramarosszigeti konferencia tanulmánykötetét: *Anul 1948 – Instituţionalizarea comunismului.* (ed. Romulus Rusan). Bucureşti, 1998, Fundaţia Academică Civică. Az államosítás magyar vonatkozásairól lásd: *Gidó–Olti,* 2005, valamint *Olti,* 2003.

152 Az RMP az RSZDP-nek az RKP-val történő erőszakos összeolvasztásával jött létre 1948. február 21-én. Az RMP KB-ban június 10–11-én megtartott II. plenáris ülésén hozott határozata többek között kijelentette, hogy Romániában áttérnek a szocializmus építésének magasabb fokára, az osztályharcra; elrendelte a párttagok és pártapparátus revízióját; megvitatta az üzemek államosítását és kiértékelte a választási eredményeket (az MNSZ dicséretet kapott, mert hozzájárult az NDF győzelméhez); és kezdetét vette a Pătrăşcanu elleni hajsza. A nemzetiségi kérdésben az eddig elért eredmények ellenére a határozat a következőkre hívta fel a figyelmet: „Lankadatlan eréllyel kell folytatnunk a munkát a sovén és revizionista befolyás csökevényeinek leküzdésére." A határozat szövegét magyar nyelven ld: *A Román Munkáspárt Központi vezetősége II. plenáris ülésének határozatai..., 1948.* Az ülés jegyzőkönyvét közölte: *Scurtu,* 2002. 15–48. p.

Irodájának határozata[153] stb.) szervezetünket újabb feladatok elé állították. A nemzetgyűlési választások munkájának kiértékelésekor megállapítottuk az MNSZ szervezeti és ideológiai gyengeségét, a testvérszervezetekkel való kapcsolatok hiányát, illetve gyengeségét.

Hogy ezeken a hibákon segítsünk, munkánkat fokoznunk kellett. *Központunk további kiépítését túlmenően különös gondunk volt a megyei és helyi szervezeteink megerősítése.*

Egyik legfontosabb feladatnak a keretkérdést tartottuk. Ezért az eddigi központi *keretnyilvántartónkat ügyosztállyá* építettük ki és a megyei szervezeteinknél keretfelelősöket állítottunk be.[154]

A népművelési, tanügyi és sajtó- és propaganda ügyosztályainkat az április havi központi végrehajtó bizottságunk határozata értelmében egy egységes ügyosztállyá egyesítettük, közművelődési ügyosztály néven, hogy biztosítani tudjuk az eddigi három ügyosztály egységes vezetését, hogy ezáltal jobban meg tudjon felelni az ideológiai és közművelődési feladatainknak. Az összevont közművelődési ügyosztály vezetésével az áprilisi végrehajtó bizottságunk Révy Ilona politikai titkársági tagot bízta meg. A volt ügyosztályfelelősök továbbra is munkahelyükön maradtak, mint alosztályfelelősök.

A pénzügyi kérdések ellenőrzésére április havi végrehajtó bizottságunk határozatával Czikó Lőrincz, Elekes Béla dr. és Szepesi Sándor testvérek személyében megalakítottuk a *központi pénzügyi felügyelői bizottságot.* A bizottság ellenőrző tevékenységéről külön jelentést tesz. Ezzel kapcsolatosan szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy félreértések elkerülése végett az eddigi „ellenőrző" ügyosztály nevét „pénzügyi felügyelői bizottságra" változtattuk.

A szervezetünkre háruló újabb feladatok elvégzése szükségessé tette *központi aktivistáink és tisztviselői karunk számának felemelését.* Március 1. óta ezek számát 103-ról 146-ra emeltük. Ügyosztályonkénti megoszlásunk a következő:

Elnökség és titkárság: 15
Szervezőbizottság: 31
Közművelődési ügyosztály: 29
Gazdasági ügyosztály: 7
Keretügyosztály: 7
Jogügyi osztály: 6
Ifjúsági ügyosztály: 13
Pénzügyi ügyosztály a házgondnoksággal együtt: 31
Parlamenti csoport: 3.

Általános elvként szegeztük le, hogy központunk csak olyan aktivistákat alkalmaz, akik a központi vezetőképző iskolánkat elvégezték. Kádereink ideológiai

153 *A Kominform határozata a JKP helyzetéről, 1948. június 22–28.* A határozatot közli: *Dosarele istoriei,* 2006. 4. sz. 31–38. p. A szovjet–jugoszláv konfliktus romániai vonatkozásait lásd: *Chiriţoiu,* 2005.

154 A keretfelelősök munkakörének szabályozása tárgyában az MNSZ Központi Intézőbizottsága 1948. július 9-én egy körlevelet bocsátott ki. A körlevél megtalálható: ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 5/1948. 349–350. f.

és politikai nevelése érdekében különös súlyt fektettünk a *vezetőképző iskoláinkra.* Bukarestben működő központi vezetőképző iskolánk jelenleg már a második hathetes tanfolyamot tartja 54 hallgatóval. Ezenkívül 5 városban (Brassó, Marosvásárhely, Kolozsvár, Nagyvárad és Temesvár) működik megyei vezetőképző iskola átlag 25 hallgatóval.

A megelőző központi intézőbizottsági ülés óta *végrehajtó bizottságunk* két esetben tartott 3 napos ülést, éspedig április 27–29.[155] és június 23–25. napjain,[156] amelyeken az egyes központi ügyosztályaink elvégzett munkájukról részletes beszámolókat adtak és megtárgyaltuk a munkaterveiket.

A végrehajtó bizottság határozatai közül szükségesnek tartjuk kiemelni a következőket: Az áprilisi végrehajtó bizottsági ülésünk az egyes ügyosztályok munkájának hatékonyabbá tétele érdekében visszaállította az ügyosztályfelelősök teljes jogú munkakörét és felelősségét, kimondván, hogy az ügyosztályfelelős végrehajtó bizottsági tagok közvetlenül a központi végrehajtó bizottságnak tartoznak felelősséggel. A politikai titkárság általános és elvi jelentőségű politikai és ideológiai kérdésekkel foglalkozik.

Az áprilisi végrehajtó bizottsági ülésünk, tekintettel a tagjai fizetőképességére és pénzünk vásárlóértékének növekedésére a minimális tagsági díjat havi 10 lejre szállította le.

A júniusi végrehajtó bizottsági gyűlésünk üléseire tanácskozási joggal behívta Márton Gizella keretügyosztály felelőst,[157] hogy ügyosztálya munkájáról közvetlenül a végrehajtó bizottságnak számolhasson be és utasításokat ugyancsak közvetlenül a végrehajtó bizottságtól kaphasson.

A júniusi végrehajtó bizottsági gyűlésünk új munkamódszert vezetett be oly értelemben, hogy a végrehajtó bizottsági üléseken felváltva kiemelünk 3-4 ügyosztályt, amelyek az akkori politikai küzdelem szempontjából a legfontosabbak és ezeknek kérdéseit jobban elmélyítve részletesebben tárgyaljuk meg, míg a más ügyosztályok kérdéseivel csak rövidebben foglalkozunk. A júliusi végrehajtó bizottságunk elhatározta, hogy megyei és helyi aktivistáink politikai és szervezeti kérdésekben való tájékoztatása érdekében a központi sajtó és propaganda ügyosztály szerkesztésében havonta *„Szervezeti értesítőt”* ad ki.

Mindkét végrehajtó bizottsági ülésünk különös gondot fordított magyar nőtestvéreinknek a Romániai Demokratikus Egységes Női Szervezetbe való bekapcsolásával felmerült kérdésekre és nehézségekre. Végrehajtó bizottságunk leszögezte, hogy különös gondot kell fordítani e nagyjelentőségű kérdésre, minden támogatást meg kell adjunk az RNDSZ-nek magyar nők legszélesebb rétegeinek a női szervezetbe való bekapcsolására és ezzel egyidejűleg MNSZ szervezetünkön belül is megfelelő helyet biztosítani a nőtestvéreinknek a szervezetünk vezetésében.

155 Az ülés jegyzőkönyve megtalálható: ANIC, f. 27. UPM, d. 163/1948. 21–28. f.
156 Az ülés jegyzőkönyv-kivonata megtalálható: ANIC, f. 27. UPM, d. 163/1948. 29–33. f.
157 A keretnyilvántartó adatokat gyűjtött azokról a személyekről, akik a közigazgatásban, vagy bárhol vezető funkciót töltöttek be, valamint azokról, akiket vezető tisztviselőnek szemeltek ki. A legfontosabb kritérium a politikai megbízhatóság volt. A keretfelelősök munkakörére vonatkozólag lásd az irat korábbi lábjegyzetét.

Végrehajtó bizottságunk határozata értelmében a központunk kiadásában kiadandó *„Szervezeti értesítő”*-vel külön fogunk foglalkozni.

Politikai titkárságunk minden héten ülésezett, szükség szerint esetenként máskor is. Megtárgyalta a szervezetünket érintő összes politikai kérdéseket. Foglalkozott a végrehajtó bizottsági ülések között felmerült összes sürgős kérdésekkel. Különösen behatóan foglalkozott az aktuális egyházi kérdésekkel és a politikai titkárság megbízásából a tárgyban Takáts Lajos dr. és Kurkó Gyárfás politikai titkársági tagok két cikkben szegezték le politikai titkárságunk elvi álláspontját.

Bányai László: *„Új szellemek nemzetiségünk soraiban”* című cikkében politikai titkárságunk elvi álláspontját fejezte ki országunk forradalmi átalakulásával kapcsolatos ideológiai kérdésekben.

Kacsó Sándor országos elnök testvérünk pedig *„A nemzetiségi kérdés a demokratikus fejlődés tükrében”* című és a *Scânteia*-ban megjelent cikkében[158] nemzetiségünket érintő legfontosabb ideológiai kérdésekben szegezte le álláspontját.

Mind a négy cikket megjelenése előtt politikai titkárságunk munkaülésén alaposan megvitatta s így azok nemzetiségi szervezetünk legfelsőbb vezetőségének az elvi véleményét tükrözik.

Az *elnökség* főképpen személyi és anyagi kérdésekben esetenként tartott üléseket.

Rendszeresen megtartottuk a heti *ügyosztályfelelősi értekezleteket,* amelyeken az egyes ügyosztályok közötti munkát koordonáltuk.[159] Ezzel kapcsolatosan meg kell állapítanunk, hogy az ügyosztályfelelősi értekezletek nem töltötték be maradéktalanul a hivatásukat, mert egyes ügyosztályfelelősök nem vettek részt rendszeresen az értekezlet munkájában, hanem maguk helyett helyettesüket, sőt sok esetben az ügyosztályok valamelyik tisztviselőjét küldötték el. E tárgyban a júniusi végrehajtó bizottsági ülésünk és a politikai titkárság kritikával élt és megtette a szükséges intézkedéseket a hibák kiküszöbölésére.

Különös gondot fordítottunk a *központi ügyosztályaink* mellett működő *szakbizottságok* kiépítésére.

Megyei és rajtuk keresztül a helyi szervezeteink megerősítése és megfelelő útbaigazításokkal való ellátása érdekében rendszeresítettük *a megyei vezetőségi tagjainknak központi értekezleteit.* Így a megyei szervezői felelősök május hó 18–20. napjain, a megyei népművelési felelősök április 23–25. napjain, a megyei gazdasági felelősök május 24–26. napjain, a megyei ifjúsági felelősök június 13–15. napjain, a megyei pénzügyi felelősök május 29–30. napjain, a megyei keretfelelősök június 20–21. napjain tartottak központi értekezletet. A Népi Demokrácia Frontjának megyei tanácsába az MNSZ részéről delegált testvérekkel április hó ...[160] napján

158 A cikk a *Scânteia* július 16-i számában jelent meg *A Magyar Népi Szövetség új feladatok előtt* címmel.
159 Az eredeti szövegben ezt a kifejezést használták.
160 Az iratban a dátumot kihagyták.

beszéltük meg a Népi Demokrácia Frontjába való bekapcsolódásunk kérdéseit. Május 18-20-án a parlamenti csoportunk tagjai tartottak központi értekezletet. Július hó 9-10. napjain pedig a megyei elnökök és titkárok, valamint a parlamenti csoportunk tagjai előtt Kolozsvárt közös értekezleten dolgoztuk fel az időszerű politikai kérdéseket.[161]

Március 1. és július 13. között központunk *ügyforgalma 5143 volt.* Megállapítható, hogy ügyosztályaink a beérkezett ügydarabokat pontosan és lelkiismeretesen feldolgozták és megválaszolták. Csak egyes ügyosztályoknál történt meg, hogy átmenti munkatorlódás és az ügyosztálytagok más irányú elfoglaltsága miatt az ügyek intézése késedelmet szenvedett.

Március 1. óta központunk 90 *körlevelet* bocsátott ki.

Központi aktivistáink és tisztviselőink számának növekedése folytán szükségessé vált részükre megfelelő lakásról gondoskodni. Ezért Venerei utca 23. szám alatt egy 6 szobás lakást bérelt ki a *tisztviselőnőink otthona* részére. A Calea Victoriei 128/a. szám alatt lévő régi irodahelyiségünkben a *férfi* aktivistáink és tisztviselőink részére rendeztünk be otthont. A központi vezetőségi tagjaink aktivistái és tisztviselői elszállásolása azonban ezáltal még nem nyert teljes megoldást, mert közülük nagyon soknak a családja Erdélyben maradt. Elhatároztuk, hogy politikai úton fogunk lépéseket tenni, hogy vezetőségi tagjaink és aktivistáink családja részére megfelelő lakást tudjunk biztosítani.

A lakásoknak, a központi vezetőképző iskolánknak[162] és központi irodahelyiségeinknek megfelelő bútorral való ellátása és kijavítása érdekében központunk *asztalos műhelyt* állított be, amelyikben egy alkalmazott asztalos mester dolgozik, nagyon eredményesen.

Központi aktivistáink és alkalmazottaink megfelelő gyógykezeltetése érdekében központunk egy *orvost alkalmazott,* aki naponként tart orvosi vizitet a székházunkban felállított orvosi rendelőben. Ezenkívül a különleges betegségek kezelésére egy *orvosi kollektívát* hoztunk össze, akinek szakorvos tagjai ingyenes vizsgálatban részesítik a betegeket. Külön elintéztük, hogy a betegeink szükség esetén a Filantrophia kórházban kapjanak *ingyenes kórházi kezelést.*

Központi aktivistáink és alkalmazottaink, valamint központi értekezletre felhívott vidéki testvéreink központunk által fenntartott *étkezdében* kapnak tápláló élelmet. Ezenkívül a központi testvéreink részére megszereztük a szükséges bukaresti tartózkodási engedélyeket, élelmiszerjegyeket és ruházati pontjegyeket.

Központi alkalmazottaink beléptek a *Magánalkalmazottak Szakszervezetébe* és megalakították központunk üzemi bizottságát. Az üzemi bizottság a sajtó és propaganda alosztályunk támogatásával hetenként kétszer *politikai nevelő előadásokat* rendez központi tisztviselőink részére.

161 Az értekezlet fő napirendi pontja a jugoszláviai helyzet kiértékelése volt. Kacsó kijelentette, hogy az MNSZ nem folytathat sérelmi politikát, fel kell lépni a nacionalista elhajlókkal és az egyházi reakcióval szemben. Ezt követően megindult a támadás Márton Áron ellen. Lásd a *Világosság,* 1948. július 9-11-i számait.

162 1948. április 25-én nyílt meg az első központi vezetőképző iskola, a tanfolyam 6 hetes volt. ANIC, f. 27. UPM, d. 159/1948. 63. f.

A munkában nagyon igénybevett *aktivistáink pihentetése* érdekében a belügyminisztériumon keresztül Hargitafürdőn, Marosfőn és Tusnádfürdőn megfelelő villákat utaltattunk ki, ahol az aktivistáink pihenésüket megkezdették.

Különös gondot fordítottunk a *megyei és helyi szervezeteink megerősítésére és átszervezésére.*

A megyei vezetőségi tagjaink részére rendezett központi értekezleteken kapott ideológiai és politikai felvilágosításokon túlmenően ügyosztályfelelőseink és az egyes központi ügyosztályaink mellett rendszeresített *vidéki instruktoraink* helyszíni kiszállásain keresztül jelentős támogatást nyújtottunk a megyei és helyi szervezeteink munkájához.

A megyei szervezeteink nehéz anyagi helyzetére való tekintettel június hónaptól kezdve az egyes megyei szervezeteinket helyzetükhöz mérten *anyagi támogatásban részesítjük.*

A rendszeres központi munka eredménye folytán a megyei szervezeteink is erősödtek. A szakbizottságok kiépülőben vannak, 10 (tíz) megyei szervezetünknél az összes szakbizottságok működnek. Ennek következtében a megyei *havi jelentések* küldésében is határozott haladást állapíthatunk meg. A május havi jelentéseket - a Krassó megyei szervezetünk kivételével - az összes megyei szervezeteink pontos időben beküldötték. Kilenc megyei szervezetünk az összes szakbizottsági jelentéseket megküldötte (Arad, Bihar, Brassó, Csík, Szatmár, Szeben, Temes, Torda és Udvarhely). A havi megyei jelentések beküldése tekintetében a legkevésbé pontosak és hanyagok Krassó, Szatmár és Szamos megyei szervezeteink.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 164/1948. 64-71. f. Gépelt, tisztázat.

63.

Az MNSZ Központi Intézőbizottsága csíkszeredai ülésének jegyzőkönyve

Csíkszereda, 1948. július 23–24. (részletek)

[...][163]

Bányai László felszólalása:

III. Tanulságok

Az elmúlt hónap folyamán kül- és belpolitikai síkon két rendkívül fontos okirat jelent meg. Az egyik a Román Munkáspárt központi vezetősége II. plenáris ülésének határozata,[164] míg a második a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodájának határozata a Jugoszláviai Kommunista Pártban fennálló helyzetről.[165] A Román Munkáspárt plenáris ülésének határozata a bírálat és önbírálat szellemében fénycsóvaként világít rá politikai életünk alapvető kérdéseire. A Kommunista Pártok Tájékoztató Irodájának határozata pedig a szigorú és igazságos bírálat tükrében világítja meg azokat a politikai és eszmei elhajlásokat, amelyeknek elfajulása Jugoszláviában veszélyezteti a népi demokrácia eredményeit és Jugoszláviát az imperializmus csapdájába sodorja.

A két nagyjelentőségű határozatból értékes politikai tanulságokat vonhatunk le szervezetünk, a Magyar Népi Szövetség számára is, az itt élő magyar dolgozó tömegek érdekében. E tanulságokból különösen a következőket tartjuk szükségesnek itt kiemelni. Az egyik az osztályharc kérdése, a második a munkásosztály vezető szerepe, a harmadik a nemzetiségi kérdés, a negyedik az egyházi kérdés.

1. A Román Munkáspárt Központi Vezetőségének határozata leszögezi, hogy a népi demokrácia fejlődési folyamata és a szocializmus építése a kiéleződött osztályharc feltételei között folyik. A politikai és gazdasági hadállásokból kiszorított földesúri és tőkés kizsákmányoló elemek minden eszközt megragadnak arra, hogy elvesztett hatalmukat visszaszerezzék és minél kilátástalanabb a helyzetük, annál kíméletlenebb provokációs eszközökhöz folyamodjanak.

Ez nyilvánul meg a magyar reakció mind alattomosabb támadásában, zavarkeltésében, a népi demokrácia elleni gyűlölet szításában. Ez nyilvánul meg a mezőgazdasági munkásokat kizsákmányoló, valamint a saját földjén, saját munkájából élő, dolgozó parasztságot javaiból kiforgató falusi kizsákmányoló elemek mind ellenségesebb magatartásában.

163 Kacsó Sándor elnöki megnyitó beszéde nem található meg a jegyzőkönyvben. Kacsó Sándor után Czikó Nándor következett, aki a kül- és belpolitikai helyzetről tartott beszámolót. A beszéde nyomtatott formában is megjelent: *Új feladatok előtt a Magyar Népi Szövetség.* A dolgozó magyar nép kiskönyvtára 1. szám. Kiadja a Magyar Népi Szövetség, [1948?] 13–24. p. 5–12. p.
A VB jelentését kiértékelő hozzászólásokat nem közöljük. Ezek elemzéséből kiderül, hogy az osztályharcot a tömegek nem értik, ennek propagálására az MNSZ nincs felkészülve.

164 Lásd az előző irat jegyzeteit.

165 Lásd az előző irat jegyzeteit.

A Magyar Népi Szövetség eddigi politikai tevékenységében tévesen vagy elhallgatta az osztályharc kérdését, vagy pedig kitért az elől, hogy nyílt és egyenes feletet adjon rá. Nem magyaráztuk meg, hogy az osztályharcot nem valamelyik párt találta ki, hanem az osztályharc mindazóta létezik, amióta emberi kizsákmányolás van. Az osztályharcot az elnyomott, kizsákmányolt osztályok vívják az elnyomó kizsákmányoló osztályok ellen, ahogy azt Marx és Engels, a munkásosztály nagy tanítói a társadalmi fejlődés törvényének felfedezésével kifejtették.

A jelen korban az osztályharc fő tényezője a munkásosztály harca a földesúri és tőkésosztály ellen. Ebben a harcában azonban természetszerűen állnak mellette a széles dolgozó tömegek és köztük a munkásosztály legközelebbi szövetségese, a dolgozó parasztság. A Magyar Népi Szövetség életében a magyar egység elvtelen hangoztatása a valóságban a tőkés meg a földesúri osztállyal való együttműködésnek, az osztályharc tagadásának következésképpen a dolgozó tömegek érdekei mellőzésnek kifejezése volt. Az MNSZ azonban, ha valóban a széles dolgozó tömegek érdekeit akarja képviselni, nem térhet ki az osztályharcban való tevékeny részvétel elől, elősegítve az ember ember által való kizsákmányolásának felszámolását, támogatva különösen a soraink nagy többségét kitevő dolgozó földművesség harcát, az őt kizsákmányoló falusi kapitalista elemek ellen.

2. A munkásosztály vezető, irányító szerepe a fasizmus elleni harcban éppen úgy, mint a demokratikus építésért folyó harcban egyaránt megmutatkozott. Ezzel szemben a tőkés és földesúri osztály maga szülte meg a fasiszta parancsuralmat, hogy a munkásosztály és a vele szövetséges dolgozó rétegek harcával szemben továbbra is biztosítsa uralmát. S ha egyes polgári töredékek érdekellentétbe kerültek is a fasiszta parancsuralommal, de ugyanakkor mindent elkövetek, hogy a dolgozó tömegek harcát a fasizmus ellen gátolják és a felszabadulás után a régi reakciós rendszert vezessék be, biztosítva továbbra is a tőkések és földesurak uralmát.

A széles dolgozó tömegek, a dolgozó fölműveség harca csak a munkásosztály vezetésével válhat győzelmessé, mint amely birtokában van azoknak a feltételeknek, hogy az elavult tőkés, kizsákmányoló rendszert megsemmisítse és új, szocialista társadalom létesülését mozdítsa elő. A gazdasági élet ütőerében, az iparban beöltött szerepe, az üzemi kollektív munka által elősegített szervezettsége, valamint a marxi-lenini-sztálini eszméktől vezetett élcsapata, a Kommunista, illetve a Munkáspárt a munkásosztályt a demokratikus fejlődés fő tényezőjévé teszik.

A Kommunista és Munkáspártok Tájékozató Irodájának határozata Jugoszláviával kapcsolatban világosan rámutat, milyen veszélyt jelent, ha a kizsákmányolás felszámolásáért folyó harcban nem a munkásosztályt tekintik az alapnak és elsikkasztják a Kommunista Párt vezető szerepét.[166] Tito azt hirdette, hogy a népi demokrácia alapja a földművesség, mégpedig az egész földművesség, kizsákmá-

nyoló elemeivel és a letűnt polgári világ befolyásával együtt. Ez a hamis felfogás általában a tőkés elemek térhódítását, falun a dolgozó földművesség lemorzsolódását, a demokratikus, illetve szocialista fejlődés megakadályozását és az imperialista mesterkedések kiszolgálását eredményezi.

A munkásosztály és élcsapata vezető szerepének tagadása a Magyar Népi Szövetség életében is veszélyes elhajlást jelentett a népi demokrácia vonalától és a reakciós kizsákmányoló elemek térhódítását eredményezte a szervezet vezetésében is. Az az állítás, hogy nemzetiségi intézményeinket mi magunk harcoltuk ki, s a nemzeti jogegyenlőség az MNSZ vívmánya, meghamisítja a valóságot, mert elsősorban a Román Kommunista, illetve Munkáspártnak s a vele való együttműködésünknek köszönhető, hogy a nemzeti jogegyenlőség alkotmányos megerősítést és gyakorlati alkalmazást nyert, és hogy a testvériség szelleme hazánkban egyre erősödik.

3. *A nemzetiségi kérdés* lényegében osztálykérdés és csak hazánk demokratikus, illetve szocialista fejlődésével nyerhet teljes megoldást. A tőkésuralom és különösen annak hanyatló, legelvetemültebb imperialista szakasza más népek elnyomását, gyarmati kizsákmányolását idézte elő. Ebben a korszakban minden nemzeti törekvésnél meg kell vizsgálnunk, hogy a dolgozó népnek, illetve a társadalmi haladásnak az ügyét mozdítja elő vagy fordítva. A kizsákmányoló rétegeknek soviniszta gyűlölködést szító szelleme ellentétes a dolgozó népnek, a munkásosztállyal az élen, a népek egyenlőségét és testvériségét építő munkájával. A nacionalizmus, amely a polgárság nemzeti előjogokra épített osztályönzését tükrözi, nem hajlandó alávetni a nemzeti kérdést az általános haladás kérdésének, s akárcsak Jugoszláviában, nem tesz mást, mint a munkásosztállyal szemben a tőkések és a földesurak osztályának befolyását erősíti. A nacionalizmussal szemben a népi demokráciák, valamint a szocializmus hazája, a Szovjetunió a nép és a szabadság szeretetét, sugárzó hazafiságot, a patriotizmus építi. A demokrata illetve a szocialista tartalmú hazafiaság pedig a nemzetköziség, az internacionálizmus, a népek közötti szoros barátság elveire épül s e nemzetköziség szellemében tesszük mind szorosabbá az imperializmus ellen küzdő népek szolidaritását.

Az imperializmus résen áll, hogy a népi demokráciák országaiban, ahol valami törés jelentkezik, éket verjen. Ilyen törést igyekszik előidézni hazánkban a magyar reakció elszigetelődést, elszakadást hirdető politikája.

A munkásosztály és pártja éles harcot folytat mindenfajta nacionálizmus, sovinizmus ellen, jöjjön az román, magyar vagy zsidó részről. Az MNSZ-nek a Román Munkáspárt szövetségesének viszont különleges feladata: küzdeni a magyar sovinizmus, revizionizmus és ezek mindenfajta megnyilvánulása ellen. Csak így tudjuk megszilárdítani elért eredményeinket, csak így tudjuk törhetetlenné tenni hazánk dolgozó népének egységét az imperiálizmus és hazai ügynökeinek aknamunkájával szemben.

166 Lásd az előző irat jegyzeteit.

4. A letűnőben lévő kizsákmányoló társadalmi osztályok és imperialista gazdáik minden formában igyekeznek fertőző eszmékkel bénítani, bomlasztani demokratikus építő munkánkat. Ilyen álcázott köntösben jelentkezik a reakció az egyház berkeiben. A Román Munkáspárt Központi Vezetőségének határozata felfedi, hogy a választások alkalmával a „katolikus egyház vezetősége aktív propagandát fejtett ki a népi rendszer ellen. Bizonyos szekták, mint például a jehova tanúi stb. szintén fasiszta, vasgárdista elemek eszközéül szolgáltak". A katolikus egyház reakciós vezető körei azóta, tudjuk, megkétszerezték kihívó, demokrácia-ellenes uszító propagandájukat. Míg a protestáns egyházak és különösen a romániai magyar hívők többségét magában foglaló református egyház felelős vezetői ismételten hitet tettek népi demokráciánk mellett,[167] addig a katolikus egyházi vezető körök mindent elkövetnek, hogy a hívőket szembeállítsák a demokrácia harcával és tömegbázist teremtsenek a Vatikán amerikai-imperialista zsoldban álló népellenes haladásellenes politikájának.

Az MNSZ nem tűrheti, hogy vallási köntösben hazug, reakciós propagandával mételyezzék néptömegeinket, és meghasonlásba kergessék őket a következetes demokratikus fejlődéssel szemben, ami egyedül biztosíthatja számunkra a felemelkedést. Aki a szószéket a lélekrontás, az uszítás szolgálatába állítja, szembetalálja magát a dolgozó nép harcos öntudatával. Ugyanakkor minden támogatást megadunk a katolikus egyházban, különösen az alsóbb papság soraiban lévő demokrata elemeknek, akiknek nemegyszer megaláztatásban és üldöztetésben volt részük egyházi vezetőik részéről. Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül azokat az egyházi intézményeket sem, amelyekben az egyház világi tagjainak jelentős szerepe van.[168] Nem engedhetjük, hogy ezeket az intézményeket a reakciós körök és fullajtárjai kisajátítsák maguknak. Mindent el kell követnünk, hogy az egyház ne a kizsákmányolók és imperialista gazdáik érdekeit, hanem a dolgozó népet, a demokratikus fejlődést szolgálja. [...][169]

Kacsó Sándor beszéde[170]: Tennivalók szervezeti téren. Feltárva szervezeti életünk eredményeit, hibáit és hiányosságait, megállapíthatjuk, hogy nagyon sok

167 Utalás az 1948. május 28-án Nagyváradon megtartott zsinatra, amelyen Takáts Lajos is részt vett. A zsinat munkálataira bővebben lásd: *Molnár,* 2001. 54–56. p.

168 Sem Kacsó, sem Bányai nem nevezte meg, hogy milyen intézményekre gondoltak, de a későbbi történésekből egyértelműen arra lehet következtetni, hogy az elsődleges célpont az Erdélyi Katolikus Státus volt. A Politikai Titkárság üléseiről felvett jegyzőkönyvek is ezt erősítik meg. Lásd a Politikai Titkárság 1948. május 27-i, június 4-i és június 17-i ülésének jegyzőkönyvét. ANIC, f. 27. UPM, d. 164/1948. 41., 43., 45. f.
1948 tavaszán már elkezdődött a presbitériumok és egyházi tanácsok felülvizsgálása is, amely feladat elvégzése a helyi MNSZ szervező bizottságokra hárult. ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj, d. 3/1948. 309. f. Az MNSZ-re hárult az a feladat is, hogy az ún. békapapi mozgalommal egy „nemzeti". Rómától független romániai magyar katolikus egyházat hozzon létre.

169 Bányai beszéde nyomtatott formában megtalálható: *Új feladatok előtt a Magyar Népi Szövetség...*, 1948. 25–30. p. Bányai után Juhász Lajos következett, aki a szervezeti beszámolót olvasta fel. Nyomtatott formában megjelent: *Új feladatok előtt a Magyar Népi Szövetség...*, 1948. 31–37. p. Juhász Lajos beszámolóját nem közöljük. A KIB üléséről készült jegyzőkönyvben egy sokkal terjedelmesebb szervezeti beszámoló is megtalálható: ANIC, f. 27. UPM, d. 159/1948. 52–93. f.

170 Kacsó Sándor felszólalása nyomtatott formában is megjelent: *Új feladatok előtt a Magyar Népi Szövetség...*, 1948. 5–12. p.

tennivalónk van még, ha azt akarjuk, hogy szervezetünk maradéktalanul betöltse hivatását.

I. Tömegeink politikai nevelése.[171] Legfőbb feladatunk tömegeink *politikai nevelése,* felvilágosítása, és mozgósítása. Népi demokráciánk ellenségei nem válogatnak az eszközökben, ha elért eredményeinket próbálják aláaknázni. Eddig elért sikereink után a megpihenés végzetes veszélyt jelentene. Fokozott éberség és messzemenő harc a kizsákmányolók és áruló bérenceik ellen - csak ez szilárdíthatja meg elért eredményeinket. Ezt a harcot azonban, csak úgy vívhatjuk meg, ha megfelelő öntudatos kerettel rendelkezünk, a vezetés művészetét s a haladó ideológiát elsajátító dolgozók százaival és ezreivel. Aktivistáink politikai színvonalának emelése továbbra is tevékenységünk központjában áll, különös figyelmet szentelve ezen a téren a dolgozó fölműveség, a nők és ifjak soraiban.

A politikai neveléshez tartozik, hogy népi kultúránkat egyre fokozódó mértékben töltsük meg demokratikus tartalommal. Tudatosítanunk kell, hogy nincs különálló népnevelés. Ez is politikai és ideológiai harcunknak egyik megnyilvánulási formája.

II. A reakció elleni küzdelem. Fokoznunk kell a reakció különböző megnyilvánulásai elleni harcunkat. Ennek a küzdelemnek különösen konkrét esetek nyilvánosságra hozatalában kell kicsúcsosodnia. Nem elegendő, hogy szervezeteinkből kizárjuk a munkánkat bomlasztó reakciós elemeket, okvetlenül szükséges az is, hogy a kizárás okait tömegeink előtt feltárjuk, a reakciós aknamunka megnyilvánulási módszereit velük feldolgozzuk. *A szervezetünkből kizárt egyéneket tömegeinknek is ki kell zárniuk a maguk soraiból.*

Lankadatlan erővel kell folytatnunk a harcot a soviniszta és revizionista befolyás csökevényeinek kiirtására. Ide tartozik az *elvtelen „magyar egység"*, a szellemi és gazdasági elkülönülés hirdetése, amelyet a magyar reakció kiváltságos helyzetének fenntartása szándékával használ fel dolgozó tömegeink félrevezetésére. Helyenként szervezeti vezetőink még ma sem ismerték fel a reakciós jelszó lényegét. *Abból indulnak ki, hogy Romániában a magyarság nemzetiség, és ebből adódnak [sic!] az összefogás gyáros és munkás, földesúr és dolgozó földműves között,* noha ezek érdekei és törekvései egymással teljesen szemben állanak nemzetiségi életünkben is. Szervezeteinknek tudniuk kell, hogy az elvtelen magyar egység feltétlenül a régi útra sodor, amelyen mint nemzetiség az elnyomatáshoz, mint dolgozók pedig a kizsákmányolás további fenntartásához kerülnének vissza. Ezért nem lehet osztálykülönbség nélküli magyar egység, hanem a dolgozó nép egysége, nemzetiségre való tekintet nélkül, mert ez küzd együtt a sovinizmus mindenféle fajtája és a gazdasági kizsákmányolás ellen - közösen a közös ellenség ellen. A szellemi és gazdasági elkülönülés pedig dolgozó népünk olyan elszigetelődéséhez

171 Kacsó Sándor beszédének a tömegek politikai nevelésére és a „reakció" elleni harcra vonatkozó részei teljes egészében az RMP II. plenáris ülésén elfogadott határozat szellemét tükrözik, de ugyanez elmondható Bányai László beszédéről is.

vezetne, amely szellemi és gazdasági életünkben egyaránt népi erőink elsorvadását eredményezné.

Nagyon komolyan kell vennünk az egyházakban megbúvó, és az imperialisták szolgálatában álló reakciós elemek elleni harcunkat. Különösen a katolikus egyház vezetőségében érvényesülő reakcióra áll ez,[172] de segítségére kell lennünk más egyházaknak is, hogy minél hamarabb meginduljon bennük, egy demokratikus erjedési folyamat és az egyházi szervezetek világi vezetőinek sorában a dolgozó magyarság: a dolgozó földművesség, a munkásság, a városi kisemberek és a haladó értelmiség kerüljön. Az egyre fokozódó tevékenységet kifejtő és ugyancsak az amerikai tőkés imperializmus szolgálatában álló vallási szekták ellen leghatékonyabban az utcafelelősök felvilágosító munkájával tudjuk fokozni harcunkat.

III. Részvételünk az államhatalomban. Tudatosítanunk kell tömegeink legszélesebb rétegei előtt, hogy az államhatalomban mi is részt veszünk, a Román Népköztársaság állama, nemzetiségi különbség nélkül, az összes dolgozók állama, közös hazánk, tehát a mienk is. Ennek megfelelően minden szervezetünk, de minden dolgozónk is teljes bizalommal forduljon Népköztársaságunk állami hivatalaihoz. Teljesen felesleges, hogy a mindennapi ügyek intézésénél a Magyar Népi Szövetség *közvetítő hivatal szerepét* töltse be dolgozóink és Népköztársaságunk hivatalai között. Megyei szervezeteink gondosan vizsgálják meg a hozzájuk beadott kéréseket, tagjainknak adják meg fenti értelemben a szükséges útmutatásokat. Ahol pedig nehézségek merülnének fel, politikai úton, a Népi Demokrácia Frontjának szerveivel, illetve annak vezetőerejével, a Román Munkáspárttal tárgyalják meg a kérdést. Magánjellegű ügyeket csak egészen kivételes esetekben terjesszenek fel a Központunkhoz.

Népi Szövetségünknek gondoskodnia kell arról, hogy az állam számára megfelelő demokratikus gondolkodású magyar tisztviselőket biztosítsunk, akik anyanyelvünkön érintkezhetnek magyar tömegeinkkel. Ennek érdekében a közigazgatási és más szakemberek kiképzésére rendezett állami tanfolyamokra minél több megbízható, felkészült demokratikus gondolkodású magyar hallgatót kell mozgósítani.

IV. Szervezeti életünk megerősítése és felfrissítése. Szervezeti életünk megerősödése és felfrissítése érdekében rendkívül fontos az új káderek megteremtése. Ebben a kérdésben le kell vonnunk a tanulságot eddigi tapasztalatainkról. [...][173]

172 Az új alkotmánynak a vallásfelekezetekre és a vallásgyakorlásra vonatkozó paragrafusai heves tiltakozást váltottak ki mind a bukaresti nunciatúra régense, mind a Romániai Püspökkari Konferencia részéről. A Vatikán ellen folytatott lejáratási kampány végül az 1927-ben megkötött konkordátum egyoldalú felmondásában csúcsosodott ki, amely döntést a Minisztertanács július 17-i ülésén hozták meg. *Deletant,* 2001. 79. p.
A Kultuszminisztérium határozata értelmében 1948. szeptember 22-én Márton Áron gyulafehérvári, Anton Durcovici jászvásári latin és Iuliu Hossu kolozsvár-szamosújvári görög szertartású püspökök kivételével nyugdíjazták a többi katolikus püspököt. *Tempfli,* 2002. 143. p.

173 A továbbiakban az „egészséges munkamódszerről", a „tömegmozgósítás gyakorlati" feladatairól és a szervezeti szabályzat módosításáról beszélt. A helyi szervezetek vezetőségének kicserélésére kötelezték a szervezeteket, és ezek lebonyolítása érdekében egy „gyakorlati útmutatót" adtak ki. Az útmutató megtalálható az üléséről készült jegyzőkönyvben: 49–51. f. Ezen kívül egy brosúrát is kiadtak: *Vessük ki sorainkból a nép ellenségeit!* Kiadja a Romániai Magyar Népi Szövetség Központi Intézőbizottsága.

VIII. Milyen legyen a Magyar Népi Szövetség? Magyar Népi Szövetségünknek, hogy a fent felsorolt feladatoknak meg tudjon felelni, úgy vezetőségeiben, mint társadalmi összetételében az eddiginél is fokozottabb mértékben képviselni kell egyre iramosabban [*sic!*] fejlődő népi demokráciának következetesen demokratikus harci szellemét. Ilyen azonban csak úgy lehet, ha következetesen a magyar dolgozó földművesek, a város dolgozó kisemberek és a haladó értelmiségiek szervezete lesz s kiküszöböl munkája irányításából minden kizsákmányoló befolyást. El kell távolítanunk mindenféle reakciós és népellenes elemet. Tökéletesen végre kell hajtanunk az 1947 év június központi végrehajtó bizottság ülésünk határozatát[174] és szervezetünk vezetését mindenütt és határozattan a dolgozó magyarság képviselőinek kezébe kell letegyük. [...][175]

Takáts Lajos, a politikai titkárság tagjának válasza: A politikai jelentés megállapítja, hogy a Román Népköztársaságban a nemzetiségi jogegyenlőség megerősítése és gyakorlatban való alkalmazása egyre erősödik. [...] Hogy ez így történt, az annak köszönhető, hogy a hároméves munka során az a tétel, amelyet az MNSZ megindulása során magáénak vallott - és amelyet vallott a MADOSZ is - valóban beigazolódott. Azt ugyanis, hogy a nemzetiségi kérdése és az osztálykérdés, a nemzetiségi egyenjogúság olyan mértékben valósul meg, és mélyül el, amilyen mértékben megvalósul a demokrácia, és amilyen mértékben haladunk azon az úton, amely a szocialista társadalom kiépítéséhez vezet, mert a nemzetiségi kérdés is megoldást, csak a szocialista társadalomba nyerhet. [...][176]

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 159/1948. 2-134. f. Gépelt jegyzőkönyv.

174 Lásd a 69. sz. iratot.

175 A VB jelentését kiértékelő hozzászólásokat szintén nem közöljük. Ezek elemzéséből kiderül, hogy az osztályharcot a tömegek nem értik, ennek propagálására az MNSZ nincs felkészülve. A hozzászólások után következetek a Politikai Titkárság tagjainak válaszai. Juhász Lajos és Csákány Béla válaszát nem közöljük.

176 Szenkovits Sándor intézőbizottsági tag hozzászólásában - melyet nem közlünk - szintén erre hívta fel a figyelmet.

64.
Az MNSZ kolozsvári kongresszusának jegyzőkönyve

Kolozsvár, 1948. december 10-12. (részletek)

1948. december 10-én de. 10 órakor[177]

Kacsó Sándor országos elnök javaslata: Meleg szeretettel köszöntöm Magyar Népi Szövetségünk IV. országos kongresszusát. Köszöntöm delegátusainkat, dolgozó népünk képviselőit.

Javaslom központi vezetőségünk nevében, hogy kongresszusunk díszelnökségébe a kongresszus a következőket válassza meg: Sztálin generálisszimusz, Svernik, a Legfelsőbb Szovjet Tanács Elnöke, Molotov, szovjet külügyminiszter, Visinszkij, szovjet külügyminiszter-helyettes, Constantin Parhon, az RNK Nagy Nemzetgyűlése Prezídiumának elnöke, Groza Péter miniszterelnök, Gheorghiu-Dej, a Román [*Munkás*]párt főtitkára, Ana Pauker az RMP titkára, Vasile Luca, az RMP titkára, Teohari Georgescu, az RMP titkára, Lothar Rădăceanu, az RMP titkára, Iosif Chişinevschi, az RMP titkára, Mogyorós Sándor, az RMP titkára, Mao-Tse-Dun[178] a Kínai Kommunista Párt főtitkára, Zahariades, a Görög Kommunista Párt főtitkára, Louis Saillant, a Szakszervezeti Világszövetség főtitkára, Eugenie Cotton, a Demokratikus Nők Világszervezetének elnöke, Constanţa Crăciun, az RDNSZ elnöke, Gheorghe Apostol, az Országos Szaktanács elnöke, Gheorghe Florescu, a Romániai Demokratikus Ifjúsági Szövetség elnöke.[179]

Javasolom tovább, hogy kongresszusunk aktív elnökségébe a következőket válasszuk meg: Dr. Groza Péter miniszterelnök, Luca László az RMP titkára, Miron Constantinescu, az RMP Politikai Bürójának tagja, Juhász Lajos az MNSZ alelnöke, Bányai László az MNSZ alelnöke, dr. Takáts Lajos nemzetiségügyi miniszter, Révy Ilona, Rácz György képviselő földműves, Nyilas Ilona képviselő, a Nagy Nemzetgyűlés Elnöki Tanácsának tagja, Szenkovics Sándor alminiszter, Nagy István munkásíró, képviselő, Ambrus János földműves Székelyudvarhelyről, dr. Haranghy László egyetemi tanár, Uzoni László, Szilveszter Balázs zsilvölgyi bányász, Molnár Sándor földműves Maros-Torda megyéből, Varga Istvánné földművesasszony Bihar megyéből, Imreh Jánosné földművesasszony Háromszék megyéből és Kacsó Sándor elnök.

A kongresszus a javaslatot lelkes éljenzéssel elfogadja.

177 A kongresszus előtt az a híresztelés terjed el, hogy az MNSZ-t feloszlatják. Juhász Lajos a kongresszus kiértékelése alkalmával megjegyezte: „Szétvertük azt a reakciós híresztelést, hogy az MNSZ meg fog szűnni." ANIC, f. 27. UMP, d. 157/1948. 136. f.

178 Helyesen Mao Cetung

179 Rákosi Mátyás, a Magyar Dolgozók Pártjának főtitkára a Gheorghe Gheorghiu-Dejhez, az RMP elsőtitkárához intézett 1949. január 6-án kelt levelében nemtetszését fejezte ki amiatt, hogy az MDP vezetői közül senkit nem vettek be a kongresszus díszelnökségébe. „Ezek kisebb-nagyobb megnyilvánulásai annak az általunk tapasztalt tendenciának- vélte Rákosi -, mely el akarja szigetelni Romániát Magyarországtól." *Vincze,* 2003. 117. p.

II. Kacsó Sándor elnöki megnyitó beszédét mondja el. (Megnyitó beszéd A) alatt csatolva.)[180]

III. Groza Péter dr. miniszterelnök, a kormány és az Ekésfront nevében üdvözli a kongresszust. (Beszéde csatolva B) alatt.)[181]

IV. Luca László, az RMP Központi Bizottságának titkára, az RMP Központi Bizottsága nevében üdvözli a kongresszust.[182] (Beszéde C) alatt csatolva.)

Luka László beszéde: Testvérek, Igen tisztelt Kongresszus. A román népi demokrácia élcsapatának a Román Munkáspártnak nevében (Éljen, éljen, nagy taps.) a Román Munkáspártnak forró üdvözletét és üzenetét tolmácsolom az MNSZ negyedik kongresszusának.[183] A Román Munkáspárt az MNSZ-t úgy tekinti, mint az egyik szövetségesét abban a harcban, amelyet a munkásosztály nemzetiségre való tekintet nélkül viszi a népi demokrácia kimélyítéséért, a szocializmusért. [...][184] A Magyar Népi Szövetség harmadik kongresszusán[185] már Pártunk leszögezte a véleményét, megmutatta az utat az MNSZ-nek arra, hogy be kell kapcsolódnia abba a harcba, amelyet a romániai munkásosztály visz a reakció ellen, a burzsoázia ellen, amely teljes egészében odaállott a külső imperialisták szolgálatába, ügynökeivé vált és amely élesen szemben áll demokráciánkkal, amely akadályozza demokráciánk fejlődését. Már akkor leszögezte Pártunk, hogy az MNSZ nem lehet védelmezője egy egyetemes, egy egységes magyarságnak, mert ilyen nincs, nem lehet, mert az egyetemes magyarság osztályokra oszlik. És nem lehet kiküszöbölni az ember ember által való kizsákmányolását anélkül, hogy ne törnők le a kizsákmányoló osztályok uralmát anélkül, hogy ne vennők ki a kezükből a kizsákmányolásnak azt az eszközét, amellyel kizsákmányolják, elnyomják a munkásságot, a földmívességet, tehát a termelő eszközöket, a földet, a gyárat, az erdőt, minden olyant, amit felhasználhat más ember kizsákmányolására, anélkül, hogy ezeket ne államosítanók, anélkül, hogy ezeket ne tennők a közös jóért, közös jóként a nép szolgálatába.[186] E nélkül nem lehet tovább fejleszteni, tovább mélyíteni demokráciánkat. (Éljen, éljen!) [...][187]

180 Beszédét nem közöljük.
181 Beszédét nem közöljük.
182 Takáts Lajos a kongresszus kiértékelésén: „Helytelen volt, hogy a tömegeket vasárnapra elengedtük, és így nem hallgathatták meg Luca László értékes beszédét." ANIC, f. 27. UMP, d. 57/1948. 135. f.
183 Nem csak az üdvözletét hozta el, mert amint az RMP KB Titkársága december 6-i ülésének jegyzőkönyvéből kiderül, azt is meghatározták, hogy milyen szempontok alapján készüljön el az MNSZ kongresszusi politikai jelentése; az új vezetőségre vonatkozó javaslatokat az RMP Káderosztálya hagyta jóvá; a kongresszus megszervezésére és lebonyolítására anyagi támogatást ígértek. (*Scurtu,* 2002. 395–397. p.) Az RMP KB titkársága 1948. augusztus 12-i ülésén felmerült, hogy felállítják az Együttélő Nemzetiségek Ügyosztályát, ellenben a tervet elvetették, mivel a megszervezése „túlságosan is bonyolultnak" vélték az ülés résztvevői. *Scurtu,* 2002. 124. p.
184 Beszédének a „nemzetközi burzsoázia és imperializmus" hatásáról szóló részét nem közöljük.
185 A kongresszust 1947. november 21–23-án tartották meg Temesváron. A kongresszus iratait lásd: 59–60. sz. iratok.
186 Luca felszólalásából egyértelműen kiderül, hogy ő már az RMP KB Titkárságának a nemzetiségi kérdésről szóló határozata ismeretében elemzi az MNSZ és a magyar nemzetiség kérdését. Bővebben lásd: *Scurtu,* 2002. 365–373. p., 388–389. p.
187 A továbbiakban a kínai és az izreal–palesztin viszonyt elemezte.

Világos tehát, hogy akkor, amikor egy nemzetiségi szervezet, egy demokratikus szervezet, amely védi, amely harcol saját nemzetiségének, vagy nemzetének, vagy népének a boldogulásáért, a szabadságáért, nem békülhet ki azzal az osztállyal, amelynek az érdeke nem a nemzeti szabadság, nem a nyelv, nem a kultúra, hanem a privilégium, az elnyomás, az osztályelnyomás jön előtérbe, és amely nem tekint – például nálunk nem tekint – az új demokratikus, a népi demokratikus Magyarország felé, hanem tekint a régi horthysta Magyarország felé, azt óhajtja vissza, azt a kultúrát, azt a társadalmi rendet, azt az uralmat, azt az elnyomást, amelyet gyakorolt más nemzeteken. Ezt óhajtja vissza a Romániában élő magyar burzsoázia, és ezért találkozik a katolikus egyház vezetősége a magyarországi Mindszentyvel,[188] akivel egy húron pendülnek a népi demokrácia, a Pártunk, az MNSZ, tehát maga a magyar nép ellen. Tehát az a társadalmi széttagozódás, amely átfogja mindenütt a nemzeteket, népeket, amelyek nemzeti szabadságért harcolnak, vagy nemzeti függetlenségért harcolnak, mindenütt szembetalálkoznak a belső burzsoáziával, a belső osztályelnyomókkal, akik összejátszanak a külső imperializmussal. Csak azért árulják el népüket és hazájukat, hogy megtarthassák privilegizált helyzetüket, megtarthassák azt a jogot, hogy más embert kizsákmányoljanak, hogy más ember bőrén gazdagodjanak, és hogy a népek vérén háborút szítva, háborút uszítva, a népek véréből is arany hegyeket gyűjtsenek.

Ebben a helyzetben világos, hogy az MNSZ-nek is tovább kell mélyítenie a magyar dolgozók összefogását. Az MNSZ-nek feladata a magyar dolgozóknak még erősebben való összekovácsolása a román dolgozókkal, a román, magyar falusi dolgozókat a román magyar városi dolgozókkal. (Éljen, éljen!)

A magyar dolgozóknak igen éles figyelemmel kell lenniük azokra a manőverekre, azokra a kísérletezésekre, amelyek minden olyan kérdésből, amik általánosságban szolgálják a dolgozók érdekeit, nemzeti sérelmet kovácsol. Az MNSZ-nek ezen az úton már széles tapasztalatai vannak. Az MNSZ átment egy perióduson néhány évi tapasztalata alapján és ma elmondhatja, hogy ha kezdetben igen sok esetben is egy olyan panasz szervezet volt, amely nem a dolgozók panaszait vitte, hanem sok esetben a földesurak panaszait, akiktől elvették a földet, sok esetben a reakció panaszait, a gazdagok, a gyárosok panaszait vitte, ettől már régen eltért. Az MNSZ éppen a magyar dolgozók MADOSZ hagyományai alapján nem védi tovább az elnyomók, a kizsákmányolók érdekeit a dolgozó osztállyal szemben, még ha a dolgozó osztály más nemzetiségű is, és védi mind jobban és jobban a magyar dolgozók érdekeit, mind jobban és jobban bekapcsolja a magyar dolgozókat a román dolgozók harcába a reakció ellen, de még jobban kell azután nyíltan szembehelyezkednie azzal a tendenciával, amelyet igyekszik bevinni különösen a katolikus egyház vezetősége,[189] a zsírosparaszt elemek, a falusi kizsákmányolók,

188 Utalás Mindszenti József bíborosra.
189 A katolikus egyház és a román állam viszonyát az augusztus 4-én életbe lépett 177/1948. számú felekezeti törvény határozta meg. Ennek a rendelkezései korlátozták az egyházak cselekvési szabadságát és közvetlenül a Kultuszminisztérium ellenőrzése alá vonták azokat. A római katolikus egyházat azért érintette sérelmesen a jogszabály, mert a négy magyar nyelvű püspökség közül csak a gyulafehérvári püspökség

hogy minden sérelmét, amely az ő privilégiumait érinti, azt feltárja az MNSZ-nek, mint magyar nemzeti sérelmet. Ilyen egy párat szeretnék felsorolni: hogy felfegyverkezzék ez a kongresszus arra a harcra, amely elkerülhetetlen a magyar faluban és a magyar lakosságú városokban, felkészüljön arra az összecsapásra, amely elkerülhetetlen a zsíros paraszt és a szegény paraszt között, amely máris nyíltan folyik a nacionalizálás óta a magyar vagy a román társadalomban a magyar tőkések ellen vagy a román tőkések ellen. És ezt a harcot csak együtt viheti a magyar dolgozó a román dolgozóval. [...][190]

Amikor arról van szó, hogy államosítják az iskolákat,[191] felszökik a katolikus egyház és magyar sérelmet akar abból csinálni. Magyar sérelem az, ha azt mondjuk, hogy az egyház, a vallás legyen előadva ott, az ő helyén, a templomban, hagyjuk a gyermeknek az iskolát, hogy ott neveljünk felvilágosult embereket, hasznos állampolgárokat a szocializmus építésére? Nem [*akarunk*] elbutult, babonára nevelt szolgákat a papoknak, a burzsoáknak. Pártunk magatartása a vallással szemben világos. De mi köze a vallásnak az iskolákhoz? A vallást nem érinti az, amikor az iskolákat átadjuk annak, aki hivatva van arra, hogy azt vezesse, azaz az állam, amely a dolgozók állama. Szabadon végezheti az egyház a maga feladatát, senki nem bántja, senki sem üldözi, sőt ellenkezőleg, a törvény védi a vallást és bünteti azokat, akik valakinek a vallási érzését sértenék. Senkinek sem bántjuk vallási érzését. Mindenki mehet a templomba, viheti a gyermekét a templomba, mehet a templomba a pap prédikálni, mint elő van írva az ő egyházi törvényiben. De nem engedhetjük meg, hogy az egyház iskolát csináljon, külön iskolát, mert iskolát csak az államnak van joga csinálni. (Éljen, éljen!) Tehát a pap szabadon végezheti vallási szertartásait, a szülő viheti gyermekeit a templomba minden további nélkül. Mi elítéltük azt a magatartást, amelyet egyes helyeken gyakoroltak a provokatőrök, amilyen módon kivették az iskolából a keresztet és különböző egyházi jelvényeket. Mi provokációnak tekintettük ezt. Pártunk ilyen utasítást nem adott senkinek, de ez nem jelenti azt, hogy ebből az iskola államosításból egy egyházi és egy nemzetiségi kérdést csináljanak. Nemzetiségi kérdést olyanformán, hogy elvették a magyar egyház jogait, nem magyar egyház, nem román egyház, mindenféle egyházi iskolára vonatkozik. Az alkotmányunk szerint előírt módon az iskola államosítva lett, ebbe bele kell nyugodnia minden-

működését engedélyezte, s a Vatikán romániai egyházjogi hatóságát nem ismerte el. A katolikus és a protestáns egyházak működését súlyosan korlátozta a törvény azon kitétele, mely szerint a külfölddel semmiféle kapcsolatot nem tarthattak fenn. 1948. szeptember 22-én Márton Áron gyulafehérvári és Anton Durcovici jászvásári római katolikus, valamint Iuliu Hossu kolozsvár-szamosújvári görög-katolikus püspökök kivételével nyugdíjazták a többi katolikus egyházfőt. *Tempfli,* 2002. 132–136. p. és 143. p., valamint *Scurtu,* 2002. 380–388. p.

190 A kihagyott részben példaként a közbirtokossági erdőket és Csíki Magánjavakat említette (Erről bővebben lásd: *Olti,* 2005.). Rámutatott arra, hogy már elkezdődött Székelyföld iparosítása.

191 Az új alkotmány 21. szakasza kimondta, hogy a Román Népköztársaságban az oktatás kizárólag állami feladat. Az 1948. augusztus 3-án megjelent 175. számú törvény értelmében – a szovjet modellt követve – teljes egészében átalakították a román közoktatási rendszert. A rendeletről és következményeiről bővebben lásd: *Ionescu-Gură,* 2005. 324–358. p. A bukaresti magyar követség erről szóló jelentéseit közli: *Vincze,* 2003. 105–109. p. A törvény végrehajtása következtében a magyar történelmi egyházak 1300 felekezeti iskolája állami tulajdonba került.

kinek, ez nem nemzetiségi kérdés és nem egyházi kérdés. Mert ha régen, amikor a földesúri világban, a jobbágyság idejében az egyháznak volt a szerepe a gyermeknevelés, már a kapitalista rendben, a kapitalizmus átvette az egyháztól ezt a feladatot és már a kapitalista rendszer is, ahol a burzsoá-demokráciát megvalósították, már ott is kiküszöbölték az iskolából a vallásoktatást. Tehát az államosított iskolákban, ahol a szocializmust építik, nem lehet a gyermekeket kétféle irányban nevelni, egyik a szocializmus, a tudomány, másik a babona, a sötétség szolgálata. Ez a kettő egymással nem fér össze. Az iskola a tudomány helye, a templom az egyház helye, a vallás helye. Mindenki a saját maga portáját...[192]

Szintén ilyen sérelmek fognak felmerülni, amikor érintve lesz a gazdagoknak a társadalmi helyzete a szegények javára. Mindig igyekeznek ezek az elemek az MNSZ-t az ő érdekeik védelmébe tolni és minél inkább az MNSZ nem védi ezen társadalmi elnyomók, kizsákmányolók érdekeit, annál inkább ez a magyar réteg ellenségévé válik a Magyar Népi Szövetségnek, kígyót, békát rákiált, s azzal vádolja, hogy eladta magát a kommunizmusnak, eladja a magyar érdeket. És így tovább. Azonban a magyar dolgozóknak egy az útja a román dolgozókkal és a román népnek a magyar néppel. Magyarországon a magyar nemzet, Romániában a román nemzet egy úton halad a népi demokrácián keresztül a szocializmus felé az elnyomók, a kizsákmányolók, az imperializmus ellen. Tehát ahogy a román munkásság szembehelyezkedik a román kizsákmányolókkal, úgy helyezkedik szembe az MNSZ, a Magyar Dolgozók Szövetsége a magyar reakció, a magyar burzsoázia ellen, a magyar papi reakció ellen, odaáll a román dolgozók mellé, a közös célért, amelyért harcolnak az összes dolgozók a világon, amelyért harcol úgy Magyarország dolgozó népe, mint Románia dolgozó népe. (Éljen, éljen!)

Mi kulturális téren nem vagyunk és nem lehetünk ellene, hogy a Romániában élő magyar dolgozók megismerjék az új Magyarországot, megismerjék az új magyarság irodalmát. Nem vagyunk és nem lehetünk ellene, mint demokraták, mint kommunisták, mint dolgozók, a Pártnak a tagjai, hogy a magyar dolgozók megismerjék a magyar dolgozók Pártjának a fejlődését, az irodalmát, a magyar dolgozók által terjesztett kultúrát. De nem engedhetjük meg, hogy emellett a magyar reakció, a régi Magyarország, a régi magyar reakció irodalmát hozzák be országunkba, még akkor sem ha egyesek bizonyos politikai funkciójukat igyekeznek kihasználni, mint ahogy megtörtént, hogy az egyetem[*re*] olyan könyveket küldtek, amelyek Angliából és Amerikából származtak. Ilyesmit nem lehet megengedni.[193] Tehát akkor, amikor mi érdeklődéssel tekintjük szomszédaink fejlődését, akkor mi le akarjuk vonni a tanulságokat az ő sikereikből és hiányos-

192 Az eredeti iratban is hiányos a szöveg.

193 Rákosi Mátyás a fentebb említett levelében tiltakozását fejezte ki Luca beszédének ezen kijelentései miatt, ugyanis ezek a könyvek orvosi szakmunkák voltak. *Vincze,* 2003. 117–118. p. Az RMP és az MDP vezetőségének 1949. február 19-i bukaresti tárgyalása alkalmával napirendre került és komoly vitát váltott ki a magyar klasszikus írók romániai megjelentetésének kérdése, valamint a magyarországi könyvek, folyóiratok és filmek romániai behozatala. *Nastasă,* 2002. 601–631. p.

ságaikból is, szívesen vesszük, az új Magyarország kultúráját és szívesen kicseréljük az új román kultúrával, mert nekünk sem az, és nem lehet az a célunk, hogy mérgezzük a Magyarországon élő kevés románság lelkét. Szívesen kicseréljük, szívesen terjesszük, azonban éppen olyan élesen, közösen kell vívnunk a harcot azért, hogy ne terjesszék a reakciós, idegen revizionista és sovinista propagandát, amely akadályozza mindkét népnek a fejlődését a közös cél felé, a szocializmus felé.

Ha mi végigtekintünk és összekapcsoljuk harcainkat a nemzetközi harcokkal, a nemzetközi helyzettel, mi együtt, a mi szövetségeseinkkel és azok vezető politikai szervezetükkel, az Ekésfronttal a Magyar Népi Szövetséggel, amely magában foglalja a román dolgozó parasztság tömegeit, a magyar dolgozó parasztság tömegeit, mert hiszen az MNSZ-nek a főbázisa nem a városi munkásság, amely tömörül az ő egységes pártjába, hanem a falusi dolgozó parasztság, amelynek össze kell fognia a román dolgozó parasztsággal és a munkásosztálynak egy erős szövetségét kell képezze a szocializmusért vívott harcban. Ha ezt a harcot bekapcsoljuk a nemzetközi helyzetbe, mi nyugodtan mehetünk előre. Az MNSZ ezen a vonalon mehet bátran, minden félelem nélkül, igaz, hogy bírja a magyar reakció, a magyar burzsoázia gyűlöletét odaátról is, innen is, de magával viszi a bizalmát, a szeretetét, az egész magyar dolgozó népnek, hogy elérjük azt, amelyért együtt harcolunk, elérjük népünk igazi szabadságát, igazi boldogulását, igazi fejlődését, a szocializmusban.

Még egynéhány szót azon rétegekről, azon városi nem proletár rétegekről, az értelmiségről, a kisiparosságról. A magyar értelmiségnek a helye nem a reakció mellett, hanem a magyar dolgozók mellett, a román dolgozók mellett, a demokrácia, a szocializmus mellett van. Nekik minden út, minden lehetőség megvan arra, hogy terjesszék az új demokratikus kultúrát, a szocialista kultúrát és ezzel szorosan összekapcsolódjanak népükkel.

A kisiparosnak az útja nem mehet a zsírosodás felé, nem mehet a felé, hogy őbelőle kapitalista legyen. [...][194] Tehát a kisiparnak nincs kapitalista jövője, van azonban szocialista jövője a szövetkezetek útján.

Két út van előtte. Vagy pusztul együtt a kapitalizmussal, annak szolgálatában, ami neki nem érdeke, vagy megy a szocializmussal. [...][195]

Tehát a mi Pártunknak az a kívánsága, az az üzenete a Népi Szövetséghez, hogy ezen az úton menjen előre tovább, szembe a városi, falusi burzsoáziával. A városi, falusi dolgozókat szervezze az MNSZ-be, mint szövetségeseket a román dolgozóknak, a román munkásosztálynak, illetve a romániai munkásosztálynak, amely egy egységet képez, a Román Munkáspártban, amely magába foglalja nemzetiségre való tekintet nélkül a munkásosztály legjobbjait és amely élcsapata a munkásosztálynak nemzetiségre való tekintet nélkül. Vannak, akik úgy gondolják, hogy talán már nem is kellene lennie a Magyar Népi Szövetségnek. Ez hiba

194 Kijelentette, hogy a kisiparos többé nem lehet „kizsákmányoló".
195 Luca véleménye szerint a kisiparosoknak szövetkezetek kell létrehozniuk: „Az ő útja tehát a szövetkezetek útja."

lenne. A Magyar Népi Szövetségre szükség van és éppen azért van szükség, hogy megakadályozza azt, hogy a magyar burzsoázia éket verjen a román és a magyar nép között, igyekezvén az ő saját sérelmeiből nemzeti sérelmet csinálni és ezáltal a magyar dolgozókat ismét elbolondítani, saját szolgálatába állítani. Tehát a legfontosabb feladata a Magyar Népi Szövetségnek éppen ezen reakciós, burzsoá elemek leleplezése, szembeállítani a magyar dolgozókat elsősorban a magyar burzsoáziával, a magyar kizsákmányolókkal és együtt a Román Munkáspárttal, az Ekésfronttal, tehát a munkásosztály szövetségeseivel együtt, szembe az összes elnyomókkal, az összes kizsákmányolókkal a szociálizmus diadalra való viteléért. (Éljen, éljen!)

Ez az út az, ahol a két népnek teljes többsége találkozik szembe a reakció nemzetközi egységével. Szembeállítja a munkásosztály a dolgozó nemzetközi szövetséget, tekintet nélkül arra, hogy az nem egy szervezett szövetség, hanem egy bennünk élő, egy érdekért való érzés. A szocializmus érzése: harc a kizsákmányolók ellen, a háború ellen az imperializmus ellen, amely eggyé forrassza az ország összes dolgozóit nemzetiségre való tekintet nélkül. Tehát úgy, ahogy mindnyájan harcolunk saját népünk nemzeti függetlenségéért, nemzeti, kulturális fejlődéséért, ahogy érezzük a felelősséget minden dolgozó saját nemzetével szemben, úgy kell éreznünk a nemzetköziséget, a nemzetközi szolidaritást az összes dolgozók körül, hogy mindnyájan oda tömörülve a Szovjetunió köré (nagy taps, éljen Sztálin!), mind nagyobb sikerrel, a Szovjetunióval az élen vigyük a harcot a nemzetközi imperializmus ellen, a nemzetközi imperializmus terveinek a megakadályozásáért, a békéért, a szabad fejlődésért, a szocializmusért. (Nagy taps és éljenzés.)

Kacsó Sándor elnök, az idő előrehaladottságára való tekintettel az ülést felfüggeszti és bejelenti, hogy délután 4 órakor kezdődik a kongresszus munkaülése.

December 10-én délután 4 órakor Juhász Lajos országos alelnök megnyitja a kongresszus munkaülését, bejelenti, hogy a kongresszuson összesen 550 kongresszusi kiküldött és vendég jelent meg, ezek közül 25 megyei elnök, 200 kongresszusi delegátus, 80 központi intézőbizottsági tag, 110 központi vendég és 54 megyei vendég.

A 305 kongresszusi tag társadalmi megoszlása a következő: 31% munkás, 19% értelmiségi, 44% földműves, 5% kisiparos.

Napirendi pontok:

1. Politikai és szervezeti beszámoló.[196]
2. Hozzászólások a beszámolóhoz.[197]

December 11-én, reggel 8 órakor:

Bányai László országos alelnök az ülést megnyitja. [...][198]

196 Az iratcsomóban csak a beszámoló román nyelvű változat található meg. Ennek magyar nyelvű változatát lásd: *A Romániai Magyar Népi Szövetség...*, 1948. 3–55. p.
197 A december 10-i hozzászólások nem találhatóak meg a jegyzőkönyvben.
198 A hozzászólásokat nem közöljük. A kongresszus kiértékelés során Ady Endre megjegyezte: „több mint 20 személyt készítettünk elő a felszólalásokra, de ezekből 30% volt a legrosszabb felszólaló." Kiss Pál szerint:

Bányai László válasza a hozzászólásokra.

A hozzászólások során felvetett kérdésekre a választ lényegében a megválasztandó új központi vezetőség egész tevékenysége kell hogy megadja. Arra szorítkozom csupán, hogy elvileg összegezzem a kongresszusnak egyöntetű állásfoglalását.

Az a tény, hogy a központi beszámoló általános helyeslésre talált kongresszusunk soraiban, nemcsak a beszámoló alaposságára, határozott vonalára vall, hanem arra az *ideológiai és politikai egységre is*, ami széles népi tömegeinkben az MNSZ munkájában mind jobban kidomborodik, arra a *harci fegyelemre* mely mind jobban érezhető a helyi szerveztek munkájától a központig, amely harci fegyelmet egyre szilárdabb meggyőződés, öntudat táplál.

Nem titkoltuk, és nem titkolhatjuk, hogy ezt az öntudatot elsősorban és mindenekelőtt kinek köszönhetjük. Hogy az MNSZ előtt éppen úgy, mint elődje a MADOSZ előtt, kezdettől fogva ki világította meg az utat, a munkásosztály élharcos, marxista-leninista pártja. Hogy ez a párt, az RKP segítette hozzá kezdettől fogva, hogy mindvégig hűen kitartsunk a tőkés-földesúri kormányok elnyomó, kizsákmányoló uralma elleni harcban, a népeket egymásra uszító, a dolgozó tömegeket rabszolgasorsba kényszerítő fasizmus elleni harcban, népgyilkos hitleri imperializmus rablóháborúja elleni harcban, hogy ez a párt, az RKP majd az RMP segített hozzá, hogy a Szovjet hadsereg dicsőséges felszabadító hadjárata nyomán komoly tényezői legyünk a sötét múltat, az elnyomás világát visszaállító tőkés-földesúri reakció, az új háborút szító újfasiszta barbárságot szülő imperializmus elleni harcnak, hogy komoly tényezői legyünk népi demokráciánk kiépítésének, s megszilárdításának, s egy új társadalmi rend, az elnyomás és kizsákmányolások évezredes világának véget vető szocializmus alapjai lefektetésének.

A munkásosztály pártjának történelmét igazságtevő munkájába vetett bizalmunk nem személyes jóakaratára épül, hanem a társadalmi fejlődés hajthatatlan törvényeire és arra a felmérhetetlen horderejű tanításra, amivel Marx, Engels, Lenin és Sztálin felfegyverezték a munkásosztálynak, a proletáriátusnak seregét, felfegyverezték a földkerekség több mint egyhatodán az emberi szabadság hazáját felépítő szovjet népeket, s felfegyverezték az immár sok száz milliós tömegeket mozgósító s a dicsőséges Szovjetunió nyomdokára lépő népi demokráciákat. [...][199]

3. Az új Szervezeti Szabályzat előterjesztése.

A Szervezeti Szabályzat módosításának indokolása.

Elmondja: *dr. Csákány Béla*:

A Romániai Magyar Népi Szövetség Szervezeti Szabályzatát, mint tudjuk, 1945 májusában, éppen ebben a teremben tartott közgyűlés alkotta meg, amikor a

„Meglepő volt a teremőrség lelkiismeretessége." Takáts Lajos: „A taps is nehezen indult." Bányai László: A hozzászólásokkal kapcsolatosan: „még nem dolgoztuk fel magunk között, hogy hogyan készítsük fel a hozzászólókat, problémákat kellett volna adni (pl. egyházi reakció, polgári nacionalizmus)." ANIC, f. 27. UMP, d. 157/1948. 134–137. f.

199 A továbbiakban megindokolja, hogy a kongresszus színhelyéül miért választották Kolozsvárt; milyen „eligazítást" adtak az irodalom és a művészet különböző ágait művelő magyar személyeknek, valamint miért volt szükség a Bolyai Egyetem és a magyar kulturális intézetek „megtisztítására".

fasizmus feletti győzelem megvalósult. Ez a Szervezeti Szabályzat megfelelt az akkori politikai viszonyoknak, az akkori helyzetnek és amint az azóta eltelt idő bizonyítja, hasznos is volt szervezeti életünkre, mert a Szervezeti Szabályzat ideje alatt nőtt, terebélyesedett szervezetünk. De amikor elismerjük a Szervezeti Szabályzat pozitív oldalát, meg kell állapítanunk, hogy hiányos is volt, mert népellenes elemek furakodhattak be szervezetünkbe, és éppen a választások ideje alatt bizonyosodott be, hogy Szervezeti Szabályzatunk módosításra szorul. Ma már lényegesen megváltozott a helyzet, ma már megkezdtük a szociálizmus építését. Egy olyan szervezetnek, mint a Magyar Népi Szövetség, nyilvánvalóan Szervezeti Szabályzatában is tükröznie kell a megváltozott helyzetet. A Magyar Népi Szövetség tudatában van annak, hogy a szocializmus felé vezető útnak a vezető ereje a Román Munkáspárt, és akkor nyilánvaló, hogy mindennek a Szervezeti Szabályzatban tükröződnie kell, különösen a politikai részben. Éppen ezért a legfontosabb része az eleje, a politikai része, amelyben megállapítjuk, hogy mi a MNSZ célja. De ha megállapítottuk, hogy mi a MNSZ célja, azt is meg kell állapítanunk, hogy szervezetünkben nincsen helye az „elvtelen magyar egység" gondolatának, és Szervezeti Szabályzatunk éppen arra kell rávilágítson, hogy a Romániai Magyar Népi Szövetség a dolgozó magyar néptömegek politikai szervezete. [...][200]

A másik úgy lesz, a gyakorlatban, hogy az ügyosztályok számát csökkentettük. Erre nézve a szervezeti szabályzat csak annyit mond, hogy a bizottságok és ügyosztályok számát a Központ állapítja meg. Az élet fejlődése úgy hozta magával, hogy új bizottságokat kellett beállítani és a régieket fel kellett oszlassuk.[201]

A testvérek tájékoztatására közöljük, hogy a gazdasági, jogi és közigazgatási ügyosztályainkat megszüntettük, mert az mintegy maradványa és csökevénye volt a régi sérelmi politikának, amely népi demokráciánkban mind jobban feloldódott és így nincs szükség továbbra egy jogi és közigazgatási ügyosztályra.

Különösen helyi szervezeteinkben a gazdasági bizottságok nem igen feleltek meg a feladatoknak. A jelenlegi történelmi periódusban a gazdasági kérdések annyira előtérbe kerültek, hogy különösen helyi szervezeteinknél az egész szervezet kérdésévé váltak és így központi feladattá kell tenni azokat. [...][202]

A központi vezetőséget is egyszerűsítettük. Az Intézőbizottság javaslatából hallhatták, hogy meglehetősen bürokratikus volt a központi vezetőség, eddig négy szerv volt: elnökség, titkárság, végrehajtó bizottság, intézőbizottság.

Ma három szerv van: a Politikai Bizottság, a Végrehajtó Bizottság és a Százas Intézőbizottság. Jobban kihangsúlyoztuk a tagok kötelezettségeit. A Szervezeti Szabályzat határozottan kihangsúlyozza ezeket és kötelezővé teszi a tagok cselekvő

200 A kihagyott részben a szervezeti szabályzat módosítását indokolta és kiértékelte a megyei szervezetnek a módosításokkal kapcsolatban beérkezett javaslatait.

201 Az MNSZ OVB az 1949. január 17-én kiadott körlevelében meghatározta, hogy a továbbiakban mely szakbizottságok működhettek. Ezek a következők voltak: szervezési, káder, közművelődési, adminisztrációs és ifjúsági. ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj, d. 3/1949. 1–2. f.

202 A kihagyott részben Csákány Béla a Maros-Torda megyei szervezet javaslatát ismertette.

részvételét a szervezetben és üléseken, és előírja az önkritika és kritika gyakorlását.

4. Határozati javaslat ismertetése és elfogadása.[203]

5. Új intézőbizottság és végrehajtó bizottság megválasztása.[204]

Kacsó Sándor záróbeszéde. [...][205] Az MNSZ jórészt, nagy részben a falusi dolgozókat tömöríti, és azt láttuk, hogy az ilyen értelemben felszólalók első kívánsága volt, jobb, tökéletesebb, mélyültebb politikai nevelést adni a falusi dolgozó népnek, hogy jobban tudja megharcolni azt a harcot, hogy jobban tudjon megküzdeni, hogy jobban tudja emelni a maga életszínvonalát.

Az új vezetőségnek tehát feltétlenül egyik nagy feladata lesz alaposabb politikai nevelést adni falusi dolgozóinknak a járási irányító iskolák megszervezésével. A másik új vezető gondolat, amely a felszólalásokat jellemzi, a falusi középparasztság egészséges látásának megtisztítása, éspedig úgy, hogy ne szakadjon el a dolgozók harcától, hanem érdekei felismerésével álljon oda a dolgozó földművesség mellé. Nem is mondok a kérdésről többet, azt, ami Szenkovits testvér mondott felszólalásában, jól jegyezzék meg magunknak: feladatunk a középparasztságot demokratikus fejlődésünk harci arcvonala mögött tartani.

A harmadik, de nem harmadik sorban ugyancsak a felszólalásokban nyilatkozott meg: még szorosabbra fogni a falusi dolgozók és városi dolgozók harci arcvonalát. Luka testvérünk beszédéből mindig csak azt a jelzőt kell használnunk, hogy irányt mutatott. Beszédében ezt a kérdést is megvilágította. A falusi dolgozóink harca bármilyen elkeseredett is, bármilyen lelkes is, eredménytelen maradna a munkásosztály segítsége nélkül. A falusi dolgozóink harcának be kell illeszkednie abba a küzdelembe, amelyet a munkásosztály folytat. A falusi dolgozóinknak arra kell hallgatniuk ebben a küzdelemben, amit a munkásosztály élgárdája, a Román Kommunista Párt megjelöl. Ebben a küzdelemben az MNSZ nem titkolta, hanem egyenesen kimondta, hogy küzdelmünkben az irányítást a munkásosztály élcsapatától, a Munkáspárttól kapja, a Román Munkáspárt harci erejével és tapasztalataival jutottunk a fejlődésben oda, ahol vagyunk, és ugyancsak a Munkáspárt harci ereje és tapasztalata visz bennünket a további fejlődés útján.[206] [...][207]

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 157/1948. 37–120. f. Gépelt jegyzőkönyv.

203 Lásd a következő iratot.

204 Az új központi vezetőség névsorát közli: *A Romániai Magyar Népi Szövetség IV. országos kongresszusa...*, 1948. 56–58. p.

205 Beszédének első részét nem közöljük.

206 A Központi Intézőbizottság december 9-i ülésén még konkrétabban fogalmazott ebben a kérdésben: „...az MNSZ-nek tudnia kell a maga szerepét és munkaterületét. Az MNSZ-nek nem szabad felvágni, hogy ő olyan, mint a Munkáspárt és ugyanazt a munkát tudja végezni, mert a munkáspárt a legforradalmibb párt, és az MNSZ mint tömegszervezet azt a faladatot kell szem előtt tartsa, hogy minél szélesebb tömegeket mozgósítson arra a küzdelemre és harcra, amelyet a munkásosztály élcsapata, a Román Munkáspárt irányít." ANIC, f. 27. UPM, d. 160/1948. 6. f.

207 A záróbeszéd végén az új vezetőség nevében megköszönte a tagok irántuk kifejezett bizalmát.

65.
Az MNSZ Központi Végrehajtó Bizottságának határozata

Kolozsvár, 1948. december 12. (részlet)

[...][208] Fokozottabb munkára és harcra lendülő szervezetünk előtt tehát a következő feladatok állanak:

1. A Román Munkáspárt irányítása alatt lankadatlanul kell harcolnunk a népek békéjét és függetlenségét veszélyeztető imperializmus és annak belső cinkosai, a városi és falusi kizsákmányolók ellen.

2. A szociálista építés útján elsőrendű feladatunk a testvéri román néppel és az ország többi nemzetiségeivel való békés együttélésnek, a dolgozó tömegek harci egységének, a munkás internacionalizmus szellemének megszilárdítása.

3. Szervezeteinknek fokozottabban népszerűsíteniök kell dolgozó tömegeink sorában a Szovjetunió nagyszerű eredményeit.

4. Széleskörűen meg kell szerveznünk a magyar dolgozó tömegek, elsősorban pedig dolgozó parasztságunk demokratikus szellemű politikai nevelését.

5. Felvilágosító munkával fokoznunk kell tömegeinknek a szociálista építést szolgáló munkaversenyekre való mozgósítását.

6. A Román Munkáspárt Központi Vezetősége Politikai Irodájának a nemzeti kérdésben hozott határozata szellemében,[209] kíméletlen küzdelmet kell folytatnunk a polgári nacionalizmus minden fajtája: a szovjetellenesség, a sovinizmus, az antiszemitizmus, a nemzetiségi elzárkózás ellen.

7. Erélyesen szembe kell szállnunk az ittélő magyarság soraiban minden kísérlettel, amely akadályozná a dolgozó tömegek harcát a szociálizmus alapjainak építésében.

8. Szervezeti életünkben különös gondot kell fordítanunk a munkás és szegény-paraszti elemeknek az élre állítására, el kell mélyítenünk az építő bírálat és önbírálat szellemét; fokoznunk kell harci éberségünket.

9. Szervezeteinknek határozott harcot kell folytatniok azért, hogy az egyházak ne szolgálhassanak fedőszervként az imperializmus zsoldjában álló Vatikán ügynökeinek.

10. Kulturális intézményeinkből ki kell sepernünk a polgári ideológia minden maradványát és harcolnunk kell azért, hogy ezekben az intézményekben, dolgozó tömegeink érdekeinek megfelelően, a haladó szellem, a tudományos szociálizmus szelleme váljék uralkodóvá.

Egyek vagyunk a harcban és a célban román és más nemzetiségű dolgozó testvéreinkkel. A proletárdiktatúra feladatát betöltő népi demokrácia keretei

208 A határozat első része a megváltozott bel- és külpolitikai helyzetből adódó új viszonyokra világított rá.

209 Lásd az előző irat lábjegyzetét.

között együtt építjük a szociálizmus alapjait, együtt szilárdítjuk országunk függetlenségét és együtt sorakozunk fel hatalmas támaszunkkal, a Szovjetunióval az élen, a béke, a demokrácia és a szociálizmus imperialista-ellenes világfrontjára.

A határozat szövege megtalálható: A Romániai Magyar Népi Szövetség IV. országos kongresszusa (1948. december 10–12.). Politikai és szervezeti beszámoló. A politikai bizottság és Központi Végrehajtó Bizottság tagjai. A Központi Végrehajtó Bizottság határozata. Kolozsvár, 1949, Kiadja a Romániai Magyar Népi Szövetség Központi Közművelődési Ügyosztálya. 59–63. p.

66.
Jegyzőkönyv a megyei káderiskola-igazgatók és szeminárium-vezetők értekezletéről, amelyen kiértékelték a káderiskolák működését

Bukarest, 1949. április 12–13. (részlet)

[...][1] Budai László[2] összefoglalja a levezetés módszerét:
1. Rövid, világos, könnyen érthető kérdéseket feltenni,
2. A tanfolyam elején több részre kell a kérdéseket bontani, mint az iskola második felében, amikor már átfogóbb kérdéseket teszünk fel.
3. A szemináriumi csoport vegyes hallgatókból álljon. (Gyengék, erősek, társadalmi összetétel, stb.)
4. A szeminárium/vezető keveset beszéljen. Hagyja a hallgatókat beszélni.
5. Az esetleges hibás feleletet szintén a hallgatók maguk magyarázzák meg, javítják ki, inkább az önként jelentkezőket kell ilyenkor beszéltetni.
6. A feltett, főleg átfogó kérdésektől való elkalandozást kisegítő kis kérdésekkel vissza kell terelni. Ezzel kézben tartjuk a szemináriumot.
7. A tudományos meghatározások, kifejezések megkövetelése helytelen, saját szavaikkal mondják azt el a hallgatók.
8. A gyakorlati példák megtörtént és a hallgatók által ismert tények legyenek. Gyakorlati példa feltétlen szükséges az anyag elmélyítéséhez.
9. A kérdéseket a gyengébb hallgatók kapják, amennyiben nem tudná megválaszolni, úgy alkalom van arra, hogy a jobb tanulók azt alaposan kifejtsék.

---

1 Az MNSZ megyei káderiskoláinak működéséről készült jelentés szerint a középfokú, vagyis a megyei káderiskolák 1949. január 26-án nyíltak meg és április 7-én fejeződtek be. A tanfolyamokra a korábbi évhez viszonyítva nagyobb volt a jelentkezés, mert egy évvel korábban csak 18–19 hallgató vett részt megyénként, 1949-ben már 34–35 személy. Megyei káderiskolák Nagyváradon, Kolozsváron, Temesváron, Aradon, Brassóban, Medgyesen, Sepsiszentgyörgyön, Csíkszeredában és Marosvásárhelyen működtek. Az MNSZ középfokú káderiskoláiban 1949-ben összesen 307 hallgató végzett, közülük 250 főt alkalmaztak mint „függetlenítettet, vagy nem függetlenítettet". ANIC, f. 27. UPM, d. 174/1949. 17–20. f.
Az MNSZ Központi Intézőbizottságának a politikai nevelésről szóló 1949. október 14-i 6210/1949. számú körleveléből kiderül, hogy a megyei káderiskolákat 1949 őszén felszámolták, a falusi és járási aktivisták, instruktorok kiképzését az RMP vette át, de a központi káderképző iskola tovább folytatta a tevékenységét, és nem szüntették meg a megyei esti tanfolyamokat sem. ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj. d. 3/1949. 83. f.
Az MNSZ közművelődési ügyosztályának 1949 februárjában készült jelentése értelmében: „Káderiskoláink feladata, hogy az alapos kiválasztás után bekerült hallgatókat a szocializmus építésének önzetlen harcos katonáivá nevelje." ANIC, f. 27. UPM, 174/1949. 5. f. A kihagyott részben a Brassó, Háromszék, Csík, Maros, Nagyküküllő, Kolozs, Bihar, Arad, Temes megyei iskolaigazgatók és szeminárium-vezetők tartották meg a beszámolóikat és közösen kiértékelték azokat.
2 Budai László volt az igazgatója az MNSZ bukaresti központi káderiskolájának.

10. A szeminárium összefoglalása minden esetben szükséges, vázlatszerűen, a lényeg kiragadásával. Az összefoglalást maguk a hallgatók végzik. A lényeget maga a szemináriumvezető foglalhatja össze.

11. A szeminárium nem szabad jegyezni, de utána a legfontosabb kérdéseket, melyre bármikor szükségünk lehet, naplónkba összefoglalni. [...][3]

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 174/1949. 34–35. f. Gépelt jegyzőkönyv.

3 A hozzászólásokat nem közöljük.

67.
László István MNSZ-aktivista jelentése a csíksomlyói búcsúról

Bukarest, 1949. június 6.

Az általam látogatott helyeken a következőket tapasztaltam:

Általános előkészületek.

Udvarhely: Kultúr- és sportversenyek megszervezése és levezetése folyamatban volt.[4] Aktivistáink mind a terepen voltak, előre meghatározott konkrét beosztás szerint. Igénybe véve autók[*at*], fúvószenekart, tekintetbe véve, hogy milyen község, milyen fontossággal bír. (Zetelaka, Korond, Mikháza). A főbb útvonalon sportverseny (Udvarhely–Keresztúr). A keresztek átvonulása Udvarhelyen akadályozva volt a milícia által. (Indok: járványbetegség). Udvarhely és Csíkszereda között két kereszt alatt 30–30 (kb. százas csoport és 20 szekér vonult át). Díszkapuk is voltak felállítva a versenyzők számára.

Csík: Beszervezve kultúr- és sportversenyek, háziipari-kiállítások. Bánkfalván a kultúrversenyen az iskolás gyermekeken kívül 90–100 felnőtt is részt vett. Menaság község tanítónője a verseny alatt fogfájás indoklása mellett távol maradt, a jelenlévőknek várni kellett reá. A járművek le voltak foglalva, a kultúrcsoportok szállítására, valamint a háziipari kiállításra. Közben a papok nagyban szervezték a búcsút. A *kászoni* községekben vendégszerepelt a sepsiszentgyörgyi színház együttese. Közönség kb. 350 [*fő volt*]. Ezenkívül motorkerékpár-verseny, kultúrverseny, ami Kászonaltízen szabadtéri előadásban lett megtartva.

György Gábor kászonaltízi esperes az ifjakkal tartatott gyűlésen a búcsút szervezte. Bartalis Margit kászonfeltízi lakos az esperes befolyására azt a kijelentést tette, hogy az ifjúság a versenyen nem fog részt venni, mert a búcsúra mennek.

Kászonaltízen a templomból a szentséget ellopták, az ottani hír szerint az esperes a mai rendszer terhére magyarázza.

Csíkszeredában a búcsúval egyidőben folytak a kultúr- és a sportversenyek. A kultúrversenyt a Vigadó termében tartották. A verseny megnyitóbeszédét egy volt gyáros felesége, Bartók Imréné mondotta. A kultúrverseny vége fele már csaknem [*kizárólag*] a bírálóbizottság tagjai voltak jelen, ami annak tulajdonítható, hogy ugyanabban az időben volt a motorkerékpár-verseny is.

A beérkező motorkerékpár-versenyzők részéről a beszélő a következőket mondotta. „A csíkszeredai bizottság kérésére jöttünk ide, erre a napra, fáradságot nem ismerve, dacára annak, hogy holnap Bukarestben nagy sportverseny van."

4 A csíksomlyói búcsú idejére szervezett kultúrversenyek előkészítése érdekében az MNSZ bukaresti központjából 13 aktivistát, 1 gépírónőt, 4 gépkocsit, 4 sofőrt küldtek le, akiknek munkáját 19 megyei instruktor és az egész megyei adminisztráció segítette. Csík megyében 50 faluban szerveztek kultúrversenyt. ANIC, f. 27. UPM, d. 174/1949. 57. f.

A délután tartott futball-mérkőzésen a megyei titkár állítása szerint kb. 400 személy jelent meg.

A keresztek érkezése a búcsúra:

A keresztek zöme pénteken (június 3-án) déltől kezdtek érkezni.

A mikháziak (Udvarhely m.) megérkezésük után azt a hírt terjesztették, hogy odajövetelük nagyon akadályozva volt. Dobot is hoztak magukkal, hogy az érdeklődést jobban fölkeltsék. Zetelakáról és Máréfalváról kb. 500–600-an jöttek. Brassó előzőleg értesítést küldött, hogy 800-an fognak jönni a búcsúra, de lehetőség nem volt az eljövésre. Ugyanez volt a helyzet Sepsiszentgyörggyel is. Az utolsó keresztcsoportok szombaton délelőtt érkeztek.

A [*csík*]szentimrei keresztet a csíkszeredai Vigadó előtt a milícia más irányba akarta indítani, hogy a városon ne menjenek végig, tekintve, hogy motorkerékpár-verseny folyt. A búcsúsok ez ellen nagyon tiltakoztak, látszott rajtuk a már előre előkészített felindulatosság és elszántság, ami könnyen alkalmat adhatott volna egy véres összetűzésre. Közben azt kiabálták: „Minket nem érdekel a sport, mi búcsúra megyünk. Engedjék ott elől azt a keresztet." A milícia engedett kérésüknek.

A búcsúra érkező minden kereszttel pap is jött, a múltban csak egy-egy kereszt mellett lehetett papot látni.

A keresztekkel beérkezettek a jelentés szerint kb. 24.000 személy volt.

Megállapításom szerint a búcsúsok száma, beleértve a nemcsak kereszttel, hanem vasúton, gyalog, szekérrel stb. jövőket is, circa 30–32.000 személy volt.

Érezhető volt, hogy Márton Áron püspök hosszabb ottléte alatt nagyon fölrázta a népet, főleg az elmaradottabb községekben. Pl. a csángókat. Ennek dacára mégis nagy eredmény, hogy kevesebb számmal vettek részt a búcsún, mint a múltévben, ami a kultúr- és sportversenyek rendezésének is tulajdonítható.

A keresztek beérkezés után látható volt az a rossz benyomás a búcsúsokon, hogy hiányzott a szokásos vásár (sátrak), és az ifjúság részére különféle szórakoztatás, ami azonban Csíkszeredában volt megrendezve. Szombat este azonban részben a vásár beállt, Somlyón is. Somlyón nagy volt a forgalom a barátok bazárjánál, ahol szentképeket, olvasókat, szobrokat árultak, ami annak is tulajdonítható, hogy egyéb tárgyakat nem árultak. A barátokon kívül egy korondi lakos is szentszobrokat árult a templom udvarán. A korondi ifjúság a templom udvarán egy csoportba tömörülve, új szenténeket tanultak, amit jól begyakorolva tovább énekeltek.

Észlelhető volt, hogy az ifjúság sok helyen nagyon a papok befolyása alatt van.

Tanuló ifjúság:

A somlyai képzőben és a leányipar[*iskolá*]ban nem akarták megérteni a tanári kartól kapott utasításokat. Tiltakoztak a zárt kapuk ellen, tiltakoztak a búcsú napjára megrendezett kirándulás ellen. A tanítóképzőben ebben az időben többször értekezletet tartottak, hogy meggyőzzék őket, de nem járt sok eredménnyel. Pénteken délben, amikor a Gazdasági Iskolához megtervezett kirándulásra mentek, elöl ment egy tehénszekér, ami a csomagokat vitte. Utána, a menet élén vittek két zászlót (a piros és a román nemzetiszínűt), ezután következtek a diákok. A lányok sírtak, a fiúk kigúnyolva nevettek. (A nép érdeklődéssel nézte őket, és érdeklődött, hogy mi van velük, és hová mennek.)

A menetet a tanárok ímmel-ámmal követték. A diákság nagyrésze elmaradozott, kevesen mentek el a kirándulás hely[*szín*]ére. Tulajdonképpen a diákság tiltakozása leginkább arra [*sic!*] magyarázható, hogy egyrészt a szüleik érkezését is várták, másrészt a búcsún is részt akartak venni. A diákság részt vett a körmenetben, főleg a „Laborium" mögött menve énekeltek.

A tanárok panaszkodtak, hogy a diákok gúnyt űztek velük, és nem hallgatták meg intézkedéseiket a búcsúval kapcsolatosan.

A kitűzött körmenetet nem a rendes időben kezdték meg, miután Márton Áron érkezésére vártak.

A körmenet alkalmával három kereszt énekelte a székely himnuszt. (Én a kászonit hallottam, hallomásom szerint a zetelaki[*ak*] és a somlyóiak is énekeltek.)

Márton Áron püspök magatartása:

Bérmálás: Május 12-én kezdte meg bérmakörútját. Éspedig: Szereda – Domokos, Szépvíz–Szereda közötti községekben. Ezen községekben az ottléte alatt nagy felkészülődés [*sic!*] volt. (Díszkapuk, lovasbandérium, őrség stb.) Karcfalván a fogadtatás alkalmával egy ifjú az ifjúság nevében többek között a következőket mondotta: „Az ifjúság esküszik, a vallás mellett hűen kitart. A sátán döngeti a kaput, de megvédjük azt."

A búcsú: a püspök megérkezése Gyimes felől volt. Nagyon sokan kimentek a mező szélére, az ő fogadtatására, és sokan kíváncsiságból. Már távolról lehetett látni a hosszú sorban felvonuló csángók közül kiemelkedő szürke lovon ülő Márton Áron püspököt. A lovat 4 csángó vezette, mely ezen kívül papokkal is körül volt véve. A beérkezésekor a tömeg egy része tapsolta és éljenezte (a püspök megelégedetten, mosolyogva adta áldását a népre), így vonult végig a templomig. Több esetben a kísérői leintették a tömeget, hogy ne tüntessenek. Az egész fogadtatáson az látszott, mintha egészen be lett volna minden szervezve. Az ünnepi körmeneten nem vett részt. A körmenet befejezése után, kb. 7 órakor a templomban prédikált (kolostorban). A templom tömve volt néppel. (Ahogy informálva voltam, kb. 2500 személy volt jelen). A püspöki prédikáció előtt egy barát beszélt, aki a bűnbánást fejtegette, összefűzve érzelmekkel (vallási).

A prédikáció:[5] A püspök beszédének[6] nem lehetett megérteni a nagy zaj miatt. Később azonban csend lett. A tömeg egy része érdeklődéssel figyelte, más része inkább kíváncsiságból. Szavai a következőképpen hangzottak: „A múlt év nehéz év volt. Megpróbáltatások voltak az igazi katolikusok részére. A múlt évben 73.000-en voltak, és most, 1949-ben 100 ezren vettek részt a búcsún. Május 12-én kezdtem meg a bérmálást, ami vallási kötelesség, amit évszázadok óta az erdélyi

5 Márton Áron prédikációját közli: *Vincze*, 2003. 125–126. p.

6 Kézírással beszúrva: „kezdetét".

püspökök gyakorolnak. Kértem a Közoktatásügyi Minisztériumot, hogy a jelenlétem alatt, ahol tartózkodok, mentsék fel a tanulókat az előadás alól, amit visszautasított, és szigorúan megtiltotta, hogy a tanulók elhagyhassák az intézeteket. Zárt kapuk mögött kellett maradniuk. Munkatervet fektettek le, amit június 4 és 5-ére tettek át, versenyek megrendezésére, hogy akadályok legyenek. Kinek, milyen érdeke a búcsú és annak megakadályozása, amit évszázadokon keresztül gyakorol a nép. Láthatják azonban, hogy a nép akaratát nem lehet megakadályozni. Hitüknek tanújelét adták, és többen eljöttek, mint a múlt évben. Akkor 73 ezren, és mostan 100 ezren vettek részt. El akarják hitetni, hogy nincs Isten, hogy az ember egy fejlettebb állat, senki nem segít rajtunk, csak az Isten. Imádkozzunk, és bízzunk benne!"

Többször úgy használta a beszédét [*sic!*], ami arra mutatott, hogy a nép maga is meg van győződve azok felől, amit ő állít.

A búcsú alkalmával meghalt egy nő, akit a tömeg összepréselt. Egy nő erre azt a megjegyzést tette, hogy ennél szebb halált el sem lehet képzelni, hogy a búcsún haljon meg valaki.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 174/1949. 64–66. f. Tisztázat.

68.
Széll Jenő követ jelentése Kállai Gyula külügyminiszternek a kolozsvári letartóztatásokról

Bukarest, 1949. november 12. (részlet)

Szigorúan bizalmas! 133/szig.biz./1949-2.

Kolozsvárról szerzett értesülések szerint a városban november hó 5-én és 6-án nagy feltűnést keltő letartóztatások történtek. Biztos értesülések szerint eddig a következő letartóztatások voltak: Méliusz-Nelovankovics József, a Magyar Nemzeti Színház rendezője, Kurkó Gyárfás, az MNSZ intézőbizottságának tagja, országgyűlési képviselő, Balogh Edgár, a Bolyai Egyetem rektora, országgy. képviselő, Szász Pál, az EMGE volt elnöke, továbbá Bikfalvi[7] és Kálmán egyetemi tanárok.

E letartóztatásokat több feltétlen hitelt érdemlő helyről hallottam, s mint biztosakat jelenthetem. Ugyancsak feltétlen bizonyossággal állítják Csőgör Lajosnak (a marosvásárhelyi orvosi főiskola rektora, országgyűlési képviselő) letartóztatását is, kit állítólag szintén Kolozsvárott vettek őrizetbe.[8] Csőgör Lajosnak, ki Marosvásárhelyen él, tudomásom szerint Kolozsvárott is volt még lakása, s állítólag ott tartóztatták le. Tekintve azonban, hogy ő egy éve lényegileg Marosvásárhelyen tartózkodik, letartóztatását teljes bizonyossággal még nem tudtam megállapítani.

A felsorolt nevek közül Bikfalvi és Kálmán kevésbé ismertek. Szász Pál, az EMGE volt elnöke a felszabadulás utáni időkben nem játszott komolyabb szerepet. Annál nagyobb feltűnést keltett azonban a többi négy elfogatás.

Kurkó Gyárfás személyéről a Magyar Népi Szövetséggel kapcsolatban már több ízben említést tettem jelentéseimben. Mint ismeretes, ő 1947 végéig az MNSZ elnöke volt[9], leváltása után a szervezet titkárságának tagja maradt, az 1948 decemberi intézőbizottsági ülésen azonban már csak a százas intézőbizottságba választották be. Mint már több ízben jelentettem, az MNSZ vezetői és a román Munkáspárt két év óta őt tette felelőssé azokért a hibákért, melyeket az MNSZ politikai munkájában 1948-ig megállapítottak[10], elsősorban az ún. elvtelen magyar egység politikájáért. Jóllehet az ő működése idején még nem voltam Bukarestben,[11] több ízben azt jelentettem, hogy véleményem szerint Kurkó Gyárfás valóban elkövetett politikai hibákat, és bizonyos nacionalista vonal nem volt tőle idegen. Eddigi jelentéseimben azonban azt is meg kellett állapítanom, hogy máig is ő volt

7 Bikfalvy Kálmán
8 Csőgör Lajost Marosvásárhelyen vették őrizetbe.
9 Kurkót az 1947. november 21–23-án megtartott temesvári kongresszuson megfosztották elnöki tisztségétől, helyét Kacsó Sándor vette át.
10 Kurkó Gyárfás felelősségre vonása már 1947 májusában elkezdődött. Lásd az 54–55. sz. iratokat.
11 Széll Jenő 1948 elején nevezték ki a bukaresti magyar nagykövetség élére.

az erdélyi magyarság szemében a legnépszerűbb politikus. Általában tisztakezű, becsületes embernek ismerték. Az MNSZ vezetéséből való félreállítása után az volt róla a benyomás, hogy kisebb munkakörében lojálisan dolgozott tovább. Néhány hónappal ezelőtt irodalmi munkásságba kezdett és első önéletrajzi regénye, a „Nehéz kenyér", melyet az Állami Könyvkiadó adott ki, általában jó kritikát kapott.

Méliusz József letartóztatása váltotta ki talán az aránylag legkisebb meglepetést. Az elmúlt másfél évben Méliuszt fokozatosan szorították háttérbe. Ideérkezésemkor Méliusz még a Művészetügyi Minisztériumban töltött be fontos szerepet. Ebben az időben néhányszor felkeresett a követségen s egy alkalommal én is felkerestem őt kolozsvári hivatalában. Benyomásom az volt róla, hogy bár régi mozgalmi ember, viselkedése, modora, egész életstílusa erősen gentriskedő, telve volt elkeseredéssel és hangos elégedetlenkedéssel. Éppen ezért jó ideje, több mint egy éve, megszakítottam vele minden érintkezést. Mintegy évvel ezelőtt a Művészetügyi Minisztériumban viselt tisztsége alól felmentették[12], s a kolozsvári Magyar Nemzeti Színház[13] igazgatója lett. Ez év nyarán ebből az állásból is leváltották, s csupán mint rendező működött a színháznál.

A legnagyobb feltűnést, sőt megdöbbenést kétségkívül Balogh Edgár és Csőgör Lajos letartóztatása jelentette. Mindkét embert meglehetősen jól ismertem. Csőgör Lajos orvosprofesszor, régi mozgalmi ember. Kétségtelenül volt benne is némi kiábrándultság érezhető, azok közé tartozott, akik szűk baráti körben nagyon óvatosan hangot adott annak, hogy a hivatalos román nemzetiségi politika tagadhatatlanul hatalmas eredményei mellett sok apróbb-nagyobb visszásság tapasztalható, de az az ember volt, aki a maga területén, az orvosi főiskolával kapcsolatban egyenesen és bátran kiállt intézménye érdekeinek védelméért. Ugyanakkor velem szemben állandóan annak a nézetének adott kifejezést, hogy ezeket a visszásságokat nem kell tragikusan venni, ő maga hívta fel rá a figyelmemet, hogy több ilyen ún. sérelem egymás után megszűnt, feloldódott, s ahogy a Román Népköztársaság halad előre a szocializmus építésében, úgy sorba ezek a még fennálló nehézségek is meg fognak oldódni. Ez volt a véleménye a Magyarország és Erdély kulturális kapcsolatainak kérdésében is. Éppen ezért az ő letartóztatása, meg kell vallanom, engem is váratlanul ért és meglepett. Megjegyzem, hogy az elmúlt évben nagyon keveset találkoztam vele, mondhatnám, mindössze kétszer. Egyetlen erdélyi utazásom alkalmával feleségemmel együtt meglátogattam őt marosvásárhelyi hivatalában, ha jól emlékszem áprilisban, egyszer pedig a nyár folyamán Nagy István író társaságában Bukarestben keresett fel, hogy tisztázzuk a Marosvásárhelyen működő magyar állampolgárságú egyetemi tanárok[14] néhány ügyét.

12 Méliusz József 1947 szeptembere és 1948 júliusa között a Magyar Művészeti Vezérfelügyelőséget vezette Bukarestben.

13 Hivatalos megnevezése Magyar Állami Színház.

14 A marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetnél 4 magyar állampolgárságú személy maradt: Obál Pál, Putnoky Gyula, Vendég Vince és Miskolczy Dezső.

Az említett személyek közül Magyarországon is Balogh Edgár neve a legismertebb. Általában az volt róla a vélemény, hogy szinte túlzott lojalitással képviseli a hivatalos román politika minden ténykedését, olyan ember volt, aki az erdélyi magyarság ügyeiben, elsősorban a kulturális ügyekben még akkor is a hivatalos álláspontot támogatta, amikor alárendelt emberek kifogásolható vagy helytelen rendelkezéseiről volt szó. Andics Erzsébet[15] elvtársnő romániai tartózkodása után említette, hogy Balogh Edgár provokatív jellegű kérdést tett fel neki Kolozsvárott; midőn megkérdezte tőle, hogy véleménye szerint milyen hibákat követett el a Román Munkáspárt az erdélyi magyarsággal szemben. Az említett személyek közül kapcsolatot csak Balogh Edgárral tartottam fenn, mert úgy láttam, hogy őbenne a Román Munkáspárt teljes mértékben megbízik, és mintegy a hivatalos álláspontot képviseli. Így októberben, midőn gépkocsival Budapestre utaztam, oda- és visszautazásom alkalmával felkerestem. Első alkalommal, egy vacsora keretében neki és több más kolozsvári román és magyar személyiségnek Petőfi-érmet adtam át, visszafele utazásomkor pedig lakásán kerestem fel és Andics Erzsébet egy üzenetét közvetítettem, mely a kolozsvári levéltár bizonyos okmányainak lemásolására vonatkozott. E beszélgetésünkkor egy furcsa, úgy érzem, szintén provokatív jellegű megjegyzésre lettem figyelmes. Elmondotta, hogy Nagy István legutóbb kijelentette, hogy át akar települni Magyarországra, mert ő ismét író szeretne lenni, és ezt csak Magyarországon tudná megvalósítani. Ez a kijelentés meglepett, azzal ütöttem el, hogy Nagy István közismerten gőzösfejű ember [*sic!*], az ilyen kijelentéseit éppen úgy nem szabad komolyan venni, mint eddig hangoztatott más kijelentéseit, melyekkel éppen Magyarországot vagy a Magyar Dolgozók Pártját kritizálta helytelenül. Ma még természetesen nem lehet semmit sem tudni, hogy milyen konkrét vádak vannak a letartóztatottakkal szemben. Nincs okom azonban feltételezni, hogy holmi puszta gyanúsításokról, vagy meggondolatlan lépésekről lehetne szó. Kétségtelen, hogy a román kormány megfelelő időben az ügyet nyilvánosság elé fogja tárni.

Jelenleg azonban az idegesség, a megdöbbenés, a különböző találgatások széltében-hosszában terjengenek. A letartóztatások napján Kolozsvár tele volt rakva rendőri és katonai őrjáratokkal, a rendőrtisztek is, valamennyien oldalfegyvereikkel, több napon keresztül megszakítás nélkül szolgálatban voltak. Mindez egy kisvárosban[16] érthetően nagy izgalmat keltett. A letartóztatottak munkahelyén és környezetében szigorú utasításokat adtak, hogy semmiről sem szabad nyilatkozni, véleményt nyilvánítani, vagy a történteket elmondani. Értesülésem van arról, hogy az egyik letartóztatott telefonját a Román Munkáspárt Kolozs megyei szervezetének káderosztályához kapcsolták, s aki az illetővel beszélgetni akar, nem

15 Andics Erzsébet 1948 januárjában a román–magyar barátsági és együttműködési egyezményt aláíró küldöttség tagjaként járt Romániában.

16 Az említett „kisváros" lakossága 1941-ben 114.984 fő volt, míg 1956-ban már 154.723 főre emelkedett. *Varga E,* 2001. 519. p.

tudván, hogy az le van tartóztatva, azt a telefonközpont a káderosztályhoz kapcsolta.

Az általános közvélemény az, hogy ezen letartóztatások a Rajk-üggyel[17] vannak kapcsolatban, sőt egyes túlbuzgó találgatók egyenesen Rajknak a múlt év szeptemberi kolozsvári látogatásával hozzák azt kapcsolatba. A kolozsvári közvéleményt sajnos elsősorban az a tény kavarta föl, hogy valamennyi letartóztatott az erdélyi magyarság többé-kevésbé ismert személyisége, és valószínűnek tartom, hogy a reakció magyarellenes intézkedésnek igyekszik a történteket beállítani. Vannak olyan ellenőrizhetetlen hírek is, hogy a kolozsvári C.F.R. műhelyben 18, vagy 30 magyar munkást is letartóztattak, olyanokat, akiket a közelmúltban a Román Munkáspárt tagjainak felülvizsgálata alkalmából a pártból kizártak. Ezeket a híreket azonban egyelőre nem tudom mint megbízhatóakat elfogadni, mert pontos értesüléseim nincsenek. Nem rendelkezem pontos értesülésekkel az ország egyéb részén és Bukarestben történtekről sem, a levegőben azonban az érződik, hogy nem csak egy elszigetelt kolozsvári esetről van szó, hanem feltehetően egyéb dolgok is vannak.

Kolozsvári útlevél-hivatalunk[18] alkalmazottainak mindenesetre utasítást adtam, hogy életmódjukban, viselkedésükben ugyanúgy működjenek tovább, mint eddig. Végezzék hivatali munkájukat, ne igyekezzenek különösképpen érdeklődni, de ha értesüléseket mégis megtudnak, azt azonnal bizalmas úton jelentsék, egyebekben pedig nagyon kevés ismerősükkel és barátjukkal az érintkezést ugyanolyan mértékben tartsák fenn, mint eddig. Meg kell még említenem, hogy a román Nagy Nemzetgyűlést november 8-ára vagy 9-ére kellett volna eredeti tervek szerint összehívni. Újságírói körökből azt az értesülést kaptuk, hogy néhány új törvény szövege még nem készült el, s ezért a nemzetgyűlést mintegy 10 nappal később hívják össze, mint eredetileg tervezték. Valószínűnek tartom, hogy ez az elhalasztás inkább az általam említett eseményekkel függ össze, hiszen a tudomásomra jutott személyek közül is három országgyűlési képviselő.

Igyekezni fogok a további fejleményekről tájékoztatást adni.

Széll Jenő
követ

MOL, külügyminisztériumi TÜK-iratok, Románia, XIX-J-1-j, 17. doboz, 16/b csomó, 894/89 sz., Széll Jenő aláírásával hitelesített másolat. Közli: Vincze Gábor (a válogatást összeállította, sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta): Történelmi kényszerpályák – kisebbségi reálpolitikák. Dokumentumok a romániai magyar kisebbség történetének tanulmányozásához. II. kötet. 1944–1989. Pro-Print Könyvkiadó, 2003, Csíkszereda. 131–133. p.

17 Rajk Lászlót, az MDP PB tagját 1949. május 31-én tartóztatták le, kivégzésére 1949. október 15-én került sor.

18 A kolozsvári magyar konzulátus helyett 1949. augusztus 8-án a Magyar Köztársaság Útlevélhivatalát nyitották meg. Bővebben lásd: *Vincze,* 2001/c.

69.
Az MNSZ Központjának munkajelentése 1950. május 1-től 31-ig terjedő időszakról

Bukarest, 1950. június 13.

A verifikálások befejezése[19] és eredményének kihirdetése[20] után *belső szervezési munkánk középpontjába* Központunk és vármegyei szerveink átszervezése és kiegészítése került.[21] E feladat megoldása érdekében május hónapban az alábbi intézkedéseket tettük:

1.) Káder- és szervező ügyosztályunk útján átvizsgáltattuk a központi intézőbizottság (a százas intézőbizottság) tagjait.

2.) Egy külön erre a célra létesített ötös bizottság ellenőrizte a központi aktíva pártonkívüli tagjait. E munkánk befejezés előtt áll.

3.) A termelésbe vagy más megfelelő munkahelyre helyeztük el (néhány kivételével, akiknek az elhelyezése még feladatunk) azokat az elvtársakat, akiket a verifikáló bizottság nem talált alkalmasnak arra, hogy Központunknál politikai munkát végezzenek.

4.) Megyei vezetőségeink átszervezésére és kiegészítésére 3 (három tagú) központi bizottságot létesítettünk. E bizottságok a helyszínen, Pártunk illetékes megyei bizottságaival egyetértésben állítják össze az átszervezésre és kiegészítésre vonatkozó javaslataikat. A bizottságok munkája még folyamatban van.

5.) Előkészítettük a megyei aktíváknál dolgozó pártonkívüli elemek ellenőrzését.

Tagságunk megtisztítása terén – központi ellenőrzéssel – tovább folytattuk az ellenséges és meg nem felelő elemek leleplezését és eltávolítását. Május hónapban a megyei intézőbizottságokból, valamint a helyi szervezetek tagságából 7 megyében további 198 kulák és reakciós tagot zártunk ki. E kizárások felemelő és mozgósító hatása főként abban mutatkozott meg, hogy ugyanazon idő alatt tagságunk 21 megyében 2477 új taggal szaporodott a dolgozó parasztság soraiból.

Akcióink május hó folyamán főként az egyházi reakció visszaszorítása és a békéért folyó harc kiszélesítésére irányultak.

19 Az RMP és az MNSZ keretében 1948-ben megindult a párttagság kivizsgálása, amely több száz tag kizárást jelentette. Az MNSZ-ből 192.000 „kizsákmányoló elemet" zártak ki 1950 nyaráig. (*Romániai Magyar Szó,* 1950. július 22.) Gheorghiu-Dej 1950. június végén megvonta a kizárások (1948–1950) mérlegét. E szerint az RMP-ben a párttagok 20%-át zárták ki. A tisztogatás következménye volt a párttaggá válás követelményeinek a megszigorítása, bevezették a párttagjelöltséget. (Ez az időszak – foglalkozástól függően – fél és másfél év közötti időszakot jelentett). Az RMP keretében végzett tisztogatásról készült kimutatást lásd: *Duţu,* 2002. 368–370. p.

20 A párton belüli tagság átvizsgálására és a kizárásokra vonatkozó iratok megtalálhatók: ANIC. f. 2.

21 1950-ben az MNSZ átszervezésére az RMP KV 1950. január 23–24-i plenáris ülés utáni átszervezése mentén került sor. Az RMP a Titkárság és a Politbüró (Politikai Bizottság) mellet létrehozta a Szervezési Bürót és a KB tevékenységi területek alapján szekciókba szervezett apparátusát.

Szervezetünk különös erővel kapcsolódott be a *székelyföldi tavaszi akcióba*[22] (a csíksomlyói búcsú ellensúlyozása).[23] Május 11-én Kolozsváron központi kiküldötteink értekezletet tartottak a szervezetünk ellenőrzése alatt álló lapok felelős szerkesztőivel. Az értekezleten feldolgozták az akcióval kapcsolatos politikai és taktikai szempontokat. Elkészítettük a katolikus lelkészek marosvásárhelyi béke-értekezletéről[24] szóló brosúrát, és azt megyei szervezeteink segítségével 28.000 példányban osztottuk szét főként dolgozó parasztságunk között. A hónap második felében Csík megyébe 4, Háromszék megyébe 3, Udvarhely megyébe 3, Maros megyébe két központi aktivistánk szállott ki hosszabb időre és nyújtott segítséget az akcióban. Ugyanerre az időre Bacău megyébe is küldöttünk egy központi aktivistát. Politikai Bizottságunk 4 tagja ellenőrző körutakat tett a székely megyékben. (A tavaszi akcióról, az elért eredményekről és hiányosságokról külön részletes jelentésben számoltunk be Pártunknak.)

Ellenőrző és irányító tevékenységet fejtett ki Központunk a *református egyházkerületek* presbiteri választásaival kapcsolatban.[25] Feladatunk azt volt, hogy a községi presbiteriumokba, valamint a református egyházkerületek központi vezetőségeibe a májusban lezajlott új választások során minél megfelelőbb egyházi és világi, a békéért folyó harc és a demokratikus fejlődést támogató elemek kerüljenek be. Ebben az akciónkban két ízben 9 központi aktivistánk vett részt kiszállásokkal és ellenőrző körutakkal. (Az akció lefolyásáról külön jelentésben számoltunk be Pártunk Központjának.)

A falvakban végzett munkánkat a *falu szocialista* átalakításának[26] feladatai irányították. Központunk irányításával 10 megyében ellenőriztük és szükség szerint átszerveztük a helyi vezetőségeket azokban a községekben, amelyekben kollektív gazdaságok kerültek szervezés alá.[27]

A dolgozó parasztság folyamatos politikai nevelése érdekében, a Pártunktól kapott útmutatások szerint, vasárnapokra szerveztük át az esti tanfolyamokat és olvasóköröket. Egyidejűleg 198 új esti tanfolyamot is beszerveztünk.

---

22 A székelyföldi akció kultúresemények, olvasókörök és esti tanfolyamok szervezését foglalta magába, az akció keretében 13 központi aktivistát küldtek le Székelyföldre. A kiértékelését a közművelődési ügyosztály 1950. március 23-i ülésén lásd: ANIC, f. 27. d. 180/1950. 21–27. f., valamint az MNSZ KIB-nek a jelentését uo. 20–30. f. Egyes jelentések megtalálhatók: MOL, külügyminisztériumi TÜK-iratok, Románia, XIX-J-l-j, 1. dob., 3/c csomóban.

23 Minden évben a kommunista párt és az MNSZ kiemelt fontosságot tulajdonított a csíksomlyói búcsú kulturális rendezvényekkel való ellensúlyozásának. Bővebben lásd a 62. és a 67. sz. iratot.

24 1950. április 27-re Marosvásárhelyre hívták össze a négy magyar nyelvű római katolikus egyházmegye papjait, amely alkalommal megalakították a Katolikus Akcióbizottságot, elnökévé Ágotha Endrét választották. (Ágotha Endrét a Szentszék emiatt 1950. május 2-án kiközösítette.) Ezzel hivatalosan is kezdetét vette a magyar ajkú római katolikus papság körében is a ún. békapapi mozgalom. Az újabb békapapi értekezletre 1950. szeptember 5-én, Gyergyószentmiklóson került sor. A romániai magyar békepapi mozgalomra vonatkozóan bővebben lásd: *Tempfli*, 2002. 199–310. p.

25 Az MNSZ Központi Vezetősége a helyi MNSZ szervezetekkel az 1950. március 11-én kibocsátott körlevelében közölte útmutatásait a református egyházban tartandó választások ügyében. Az iratot közli: *Vincze*, 2002. 134–135. p.

26 Azaz a kulákosítás és a kollektivizálás.

27 A kollektivizálás lefolyására bővebben lásd: *Dobrincu*, 2005.

Káderosztályunk elkészítette a téli és tavaszi tanfolyamokon kiemelkedett káderek nyilvántartását.

A Központunktól kiadott körlevél alapján feldolgoztuk megyei szervezeteink útján a helyi (községi) szervezeteknél, hogy dolgozó parasztságunk miképpen kapcsolódjék be a Földművelésügyi Minisztérium által megszervezett különböző hasznos mezőgazdasági akciókba (báránycsere, tojáscsere, legelőtakarítás stb.).

A politikai tömegnevelés eszközéül használtuk fel az év folyamán elindított tagdíjbeszedési versenyeket is. A versenypontok között szerepeltek ugyanis a vetési csata, a szövetkezeti szektor kiszélesítése és támogatása, a tömegek mozgósítása stb. A versenybe 24 megyei szervezet, 99 járás, 634 helyi szervezet kapcsolódott be 6079 utcafelelőssel. Május hónapban zártuk le a verseny első menetét, megkezdtük az országos kiértékelést és a versenydíjak előkészítését.

Május hónap folyamán összesen 49.462 darab brosúrát juttattunk ki megyei szervezeteink részére, a dolgozó parasztság körében való értékesítésre, több mint 250.000 lej értékben.

Aktivistáink politikai továbbképzése érdekében átszerveztük a központnál dolgozó 6 tanulmányi csoportot, és a brosúra-olvasóköröket.

Központi és bákói káderiskolánk[28] ellenőrzésére különös gondot fordítottunk, Bákóba a hónap folyamán 3 ízben szállott ki központi kiküldött, központi iskolánkban pedig 5 központi kiküldött 12 ízben tett ellenőrző látogatást.

Központunknál megszerveztük az orosz nyelvtanfolyamokat. Három csoportban összesen 64 aktivistánk vesz részt a tanfolyamokon. Ugyancsak megszerveztük megyei aktíváink részére is az orosz nyelvtanfolyamokat.

Központi bizottság vizsgálta felül a szervezetünk ellenőrzése alatt álló lapok szerkesztőségeit. E lapok átszervezésére vonatkozólag javaslatot nyújtottunk be Pártunk Sajtóosztályához.[29]

Központi és megyei aktíváink *nyári üdültetésnek* biztosítására megteremtettük a szükséges feltételeket. Három üdülőtelepünkön 4 turnusban összesen 400 központi és megyei aktivistánk nyári pihenését tudjuk biztosítani.[30]

Adminisztrációs ügyosztályunk a Pártunktól kapott irányítás szerint elvégezte a július 1-től bevezetendő egységes könyvelés és pénzfelhasználás előkészítő munkálatait. Központi kiküldöttek 16 megyében feldolgozták az új könyvelési módszert s egyben ellenőrző munkát végeztek.

Ugyancsak a kapott irányelvek alapján új vagyonleltárt fektettek fel. Elvégeztük a kantin raktárának leltározását és tervszerűsítettük kantinunk működését.

Szállítóeszközeink (gépkocsik) célszerű felhasználása és adminisztrálása érdekében 3 tagú bizottságot állítottunk be. Tervet készítettünk a központi és megyei

---

28 Az MNSZ a bukaresti központi káderiskolája mellett Bákóban és Aradon működtettek képzési központokat.

29 A magyar sajtó átszervezésére lásd a következő iratot.

30 1948-tól kezdődően kezdett a párt figyelme kiterjedni a pártaktivistáknak nyújtott szolgáltatások körének bővítésére és a szolgáltatások rendszerének a szabályozására. Funkciótól függően ezek bel- és külföldi kirándulások, ösztöndíjak, étkezde, iskola/napközi voltak. Lásd még a 62. sz. iratot.

gépkocsi állomány átvizsgálására. A felhasználás, karbantartás és ellenőrzés megjavítása érdekében rendszabályokat vezettünk be.

Munkánk hiányossága volt, hogy ügyosztályaink kollektívái nem tartottak rendszeres munkaértekezleteket. Az ügyosztályok között sem volt elég szoros az együttműködés, a régi és átszervezett, valamint az újonnan megszervezett esti tanfolyamok és olvasókörök működését nem ellenőriztük. Meggyengült az ellenőrzés a központi ügyosztályok elvégzett munkája tekintetében is. Tagdíjbeszedési versenyünkkel kapcsolatban utcafelelőseinknek csak felét sikerült mozgósítanunk. Mindezen hiányosságoknak elsősorban az volt az oka, hogy az aktivisták száma a verifikálások eredménye után meggyérült, s különböző akciók és időszerű feladatok elvégzése pedig szükségessé tette, hogy gyakran egész aktívánk a terepen tartózkodjék.

Szükséges központi aktívánk mielőbbi átszervezése és kibővítése, hogy az időszerű és a terepen végzett feladatok elvégzése mellett első szervezeti tevékenységünk rendszeres és folyamatos menetét is biztosítani tudjuk.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 175/1950. 30–34. f. Tisztázat.

70.
Feljegyzés az MNSZ Központi Végrehajtó Irodájának üléséről, amelyen döntöttek a magyar sajtó átszervezéséről és a titói elhajlás feldolgozásáról

Bukarest, 1950. október 9.

Jelen vannak[31]: Juhász Lajos, Bányai László, Révi Ilona, Otrok Ferenc és Kacsó Sándor elvtársak.

Révi elvtárs jelenti, hogy a sajtó kérdésben benyújtott javaslatainkat illetékes helyen elfogadták. Eszerint a kolozsvári *Világosság* megszűnik, a temesvári *Szabad Szó*, a marosvásárhelyi *Népújság* és a székelyudvarhelyi *Szabadság* című lapok az illetékes Pártbizottságok, illetve Néptanácsok közvetlen ellenőrzése alá kerülnek. A *Romániai Magyar Szó* az MNSZ központi napilapja lesz[32], a *Falvak Népe* pedig felköltözik Bukarestbe. Pártunk kívánsága az, hogy a végrehajtást lehetőleg e hó 15-ig bonyolítsuk le, munkatervileg feldolgozva az érdekelt szerkesztőségekkel és tartományi szervezetekkel. Javasolja, hogy a feldolgozásra a VI tagjai közül szálljon ki Juhász elvtárs Temesvárra, Kacsó elvtárs Marosvásárhelyre, Révi elvtárs Kolozsvárra. Ezenkívül körlevél menjen ki e kérdésben a szervezeteinkhez, bejelentve a változásokat és felszólítva őket, hogy fizessenek elő a *Romániai Magyar Szó*ra és a *Falvak Népé*re, az MNSZ e központi lapjaira. Az érdekelt lapok közleményekben (cikkekben) jelentsék be az olvasóknak a változást.

A közművelődési ügyosztály a végrehajtásra, valamint a felszabadult káderek elosztására vonatkozóan tervet készített (mellékelve a feljegyzéshez)[33]. A *Romániai Magyar Szó* átadása, illetve átvétele kérdésében október 10-én este 7 órakor külön értekezlet lesz.

A VI elfogadta Révi elvtársnő előterjesztését és javaslatait.

Azután Révi elvtársnő a naptár kérdésről számol be. A szükséges mennyiségű és minőségű papír kiutalása körül még mindig nehézségek vannak, mégis biztosítottnak látja, hogy az eredetileg igényelt papírmennyiség felét megkapjuk. További közbenjárásra van szükség, hogy ne újságpapírt, hanem könyvpapírt kapjunk, mert újságpapíron az annyira szükséges vizuális propaganda (képek) nem érvényesül. A naptár tervezett terjedelmének némi csökkentésével 70–80.000 példányt ki tudunk hozni. Felhatalmazást kér, hogy bár a papírkérdés véglegesen megoldva nincs, a naptár szedetését megkezdhesse, mert máris késtünk a közbejött papírnehézségek miatt.

A Végrehajtó Iroda megadja a felhatalmazást.

31 Az MNSZ Végrehajtó Irodáját valószínűleg 1950 második felében hozták létre.
32 A *Romániai Magyar Szó* fejlécén 1951. január 1-től a következő volt olvasható: „A Romániai Magyar Népi Szövetség Központi Bizottságának napilapja".
33 A melléklet nem található az irat mellett.

Juhász elvtárs a Párttól kapott feladatokról és bírálatról számol be. [...][34]

Hiányosságok: Szervezetünknél laza a fegyelem, ami konkrétan megnyilatkozik a munkahelyen való pontatlan megjelenésben, a munkával szembeni laza, felelősség nélküli magatartásban. Alapos és többszöri feldolgozással, a meggyőzés eszközével ki kell küszöbölni ezt a hiányosságot. Jelentéseinkből hiányzanak a konkrétumok, ami különös nyomatékkal mutat rá a bánsági tartományban folyó munkánk hiányosságaira. A titoizmus nem csak a szerb népre, hanem az összes nemzetiségekre nagy veszélyt jelent. Úgy kell feldolgozni ezt a kérdést, hogy ezt a mi dolgozó parasztságunk is teljesen és mélyen átértse s felvegye a küzdelmet a titoizmus minden behatolási kísérlete és megnyilvánulása ellen. A dolgozó parasztságnak meg kell értenie, hogy a kulák titoista, háborút óhajt, s hogy ez miért van. A felvilágosító munka elégtelenségét mutatja, hogy az egyszerű emberek nem jönnek a leleplezésekkel, vagyis nem viszik a harcot az osztályellenség ellen, a háborús uszítás ellen. Ez azt is mutatja, hogy a tömegszervezetek - különösen falun - nem élnek, a szervezeti aktivisták pedig nem adnak őszinte jelentéseket. Fokozni kell a harcot - különös hangsúllyal a Bánságban - a kulákság ellen. Erre fel kell használni minden lehetőséget: újságokat, faliújságokat, esti tanfolyamokat, olvasóköröket stb. A feldolgozások, az agitációs- és propagandamunka, ne elvont, formális legyen, hanem a helyi viszonyokból induljon ki, a gyakorlati feladatokat és eredményeket feldolgozva mutasson rá a békéért folyó harc nagy összefüggéseire.

A Végrehajtó Iroda Juhász elvtársat bízza meg, hogy a hiányosságok gyors kiküszöbölésére konkrét javaslatokat készítsen elő.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 177/1950. 14-15. f. Tisztázat.

34 A feladatok felsorolását nem közöljük.

71.
Feljegyzés az MNSZ Végrehajtó Irodájának október 23-i üléséről, amelyen megvitatták Miron Constantinescu bírálatát

Bukarest, 1950. október 25.

Jelen vannak: Bányai László, Révi Ilona, Juhász Lajos, Ottrok Ferenc[35] és Kacsó Sándor elvtársak.

Kacsó elvtárs bejelenti, hogy a 21-én este Miron Constantinescu elvtársnál[36] tartott értekezleten, amelyen a nemzetiségi szervezetek képviseletei vettek részt, Miron elvtárs kemény bírálatban részesítette a MNSZ munkáját. Szükségesnek tartja, hogy a bírálat nyomán megvizsgáljuk helyzetünket s megtegyük a szükséges intézkedéseket. Miron elvtárs bírálata nyomán három napirendi pontot javasol:

1.) Nincs elég lendület szervezetünk munkájában.

2.) Egymás közti ellentétek és bizalmatlanság akadályozza a munkát.

3.) Azonnali intézkedések szervezetünk aktivizálása érdekében, különös tekintettel a főfeladatra, a választási harcra.[37]

Ottrok elvtárs ismerteti a Miron elvtársnál tartott értekezlet lefolyását. Ő tett jelentést a MNSZ munkájáról, de csak ott az értekezleten szedte össze mondanivalóit, miután Juhász elvtárs, aki a jelentésre felkészült, rosszul érezte magát. Jelentését azonban Juhász elvtárs végül kiegészítette.

Kacsó, Révi és Juhász elvtársak kiegészítik Ottrok elvtárs beszámolóját. Azután az elvtársak valamennyien hozzászóltak s egyöntetűen megállapítják, hogy Miron elvtárs bírálata megállja a helyét, ami a munkánkban való lendület hiányát illeti. Ennek a gyökere a következőkben van:

1.) A verifikálások[38] után több kádert azonnal elbocsátottunk, helyükbe azonban nem hoztunk friss erőket. Jó kádereink más munkát kaptak, nálunk a gyengék maradtak.

2.) Ez arra vezetett, hogy a Végrehajtó Iroda tagjai sokféle és aprólékos munkát végeztek, nem csak a direktívákat adták meg. A megfelelő káderek hiánya miatt a Végrehajtó Iroda tagjai úgyszólván közvetlenül maguk készítették az átszervezési

35 A Végrehajtó Iroda szeptember 11-12-én tartott ülésén határoztak arról, hogy Ottrok Ferencet behívják a Végrehajtó Irodába, amelynek keretében a káderügyosztály vezetésével bízták meg. ANIC, f. 27. UPM, d. 177/1950. 3. f.

36 Ebben az időszakban a párton belül a nemzetiségi kérdés felelőse.

37 Az első néptanácsi választásokra 1950. december 3-án került sor. A választásra a szeptember 6-án elfogadott, szovjet mintára kidolgozott választási törvény alapján került sor. A törvény szűkítette a választójogot, kizárva azokat, akiket erre méltatlannak nevezett meg: a volt földbirtokosokat, volt iparosokat, volt bankárokat, volt nagykereskedőket, a volt nagypolgárságot, a kulákokat és mindazokat akik szembehelyezkedtek a rendszerrel. A méltatlanok listáját a tartományi Ideiglenes Bizottságok állították össze.

A sajtó szerint a majdnem 100.000 jelöltet a több mint három hétig tartó népgyűléseken jelölték ki (gyárak, kollektívek, hadsereg egységei, tudományos intézetek, tömegszervezetek). A valóságban ezek csak szentesítették az előre elkészített listákat.

38 tagság átvizsgálása, kizárások

sémákat, jelentéseket, munkaterveket, vagyis az irányítás helyett közvetlen irodai munkák emésztették fel idejüket.

3.) Ez a meghajszoltság a Végrehajtó Iroda egyes tagjaiból idegességet, türelmetlenséget váltott ki, ami nézeteltéréshez, vitákhoz vezetett.

4.) Helyes az a megállapítás is, hogy legfelsőbb vezetőségünk hosszú ideje van a helyén, felfrissítésre szorul.

5.) Helytelen volt a munkabeosztásunk is. Kacsó elvtárs olyan megbízásokat kapott, amelyekhez nem volt tapasztalata (szervezési, adminisztrációs munkák). Bányai elvtársat nem osztottuk be konkrét munkára[39], valamelyik ügyosztály rendszeres ellenőrzésére.

6.) Jelenleg az a legnagyobb hibánk, hogy elvesztünk a problémák részleteiben, nem tudtunk helyes értékelési sorrendet felállítani a teendőkben. Az otthonok kérdése, kantinkérdések foglalkoztattak, noha a választásig még csak egy hónap és 10 nap van.

7.) Gyengeségünk egyik forrása az is, hogy másfél év óta nem tartottunk 100-as intézőbizottsági ülést és különböző körülmények folytán nem aktivizáltuk a Végrehajtó Bizottságot sem.

A napirend második pontjával kapcsolatban a Végrehajtó Iroda tagjai megállapították, hogy a nézeteltérések és viták a belső munka részletkérdéseire vonatkoztak s nem értékelhetők úgy, mintha megbénították volna aktivitásunkat.

A napirend harmadik pontjával kapcsolatban a Végrehajtó Iroda tagjai megállapítják:

1.) Összes problémáinkat fel kell vetnünk a Párt illetékes szervei előtt (szektor), így a Végrehajtó Iroda felfrissítésének a kérdését is.

2.) Az egyes ügyosztályok kérdéseit sorra meg kell vitatnunk, hogy a Végrehajtó Iroda minden tagja kellő segítséget nyújtson s egyben megismerje az összes ügyosztályok problémáit.

3.) Mindent meg kell tennünk, hogy szervezetünket megfelelő káderekkel felfrissítsük.

4.) Jobban meg kell szervezzük a terepen való ellenőrzést. A Végrehajtó Iroda tagjai előre elkészített munkatervek szerint kapcsolódjanak be a terepen való ellenőrzésbe, felosztva egymás között a tartományokat.

5.) Legfontosabb azonban mindezek mellett, hogy minden erőt mozgósítsunk a választási harcra.

Határozat:

1.) A beosztott és a terepen dolgozó hat instruktoron kívül még hat aktivistát küldünk ki a tartományokba.

39 A Végrehajtó Iroda szeptember 11–12-ei ülésén Bányai László felhatalmazást kapott az egyházi, az irodalmi és a tudományos ügyek ellenőrzésére. ANIC, f. 27. UPM, d. 177/1950. 4. f.

2.) Az ügyosztályok munkamenetének megjavítását tűzzük a Végrehajtó Iroda rendes üléseinek napirendjére.

3.) Tekintve, hogy a tartományi és rajoni beiktatásra értesülésünk szerint a napokban sor kerül, az erre vonatkozó kiszállási tervet módosítjuk az 1.) pontban hozott határozatnak megfelelően. Eszerint a korábbi beiktatási terv a mellékletként csatolt munkaterv[40] szerint módosul.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 177/1950. 34–35. f. Tisztázat.

40 A munkaterv nem található az irat mellett.

72.
Jelentés az MNSZ tartományi és rajoni szervezeteinek helyzetéről

Bukarest, 1951. február 7.

Megtörtént a tömegszervezetek újjászervezése az MNSZ K[*özponti*] I[*ntéző*]-B[*izottság*][41] és a Minisztertanács határozatát követően a RNK új területi felosztására vonatkozóan.[42]

Az RMP KIB tömegszervezetek részlegének segítségével a Magyar Népi Szövetség Központi Bizottsága összeállította az MNSZ szervezeti tervét az aktivisták megfelelő elosztása céljából.[43] Ez a tervezet kiterjed az MNSZ KIB-re és a tartományi és rajoni MNSZ szervezetekre is. A tartományokat és rajonokat a magyar lakosság és a helyi MNSZ szervezetek száma alapján osztályozták, minden kategóriához meghatározott számú aktivista és műszaki személyzet tartozik.

Ugyanakkor az MNSZ KIB minden szükséges intézkedést meghozott a káderek kiválasztása és ellenőrzése érdekében. Ezt az RMP K[*özponti*] V[*ezetőség*] által részletesen kidolgozott és jóváhagyott terv alapján hajtották végre. Külön bizottságokat alakítottak az öt tartomány részére. A bizottságok tagjait a megfelelő tartományi RMP szervezetek ellenőrizték. A bizottságok elnökeit az RMP KV ellenőrizte. Ezek a bizottságok ellenőrizték a tartományi és rajoni MNSZ teljes személyzetét, a műszaki személyzetet is beleértve, és jelentést állítottak össze minden elvtársról. A jelentéseket továbbították a megfelelő pártbizottságoknak, majd az MNSZ KIB-nek és az a jelentések elemzése után beosztotta az aktivistákat és a műszaki személyzetet.

41 A román nyelvű iratban a Comitetul Central megnevezés szerepel, ellenben az MNSZ magyar nyelvű irataiban a Központi Intézőbizottság kifejezést használják.

42 Románia új területi beosztásáról rendelkező 5/1950. sz. törvény a *Buletinul Oficial* 1950. szeptember 6-i számában jelent meg. Ennek értelmében felszámolták a megyerendszert, helyette 28 tartományt és 177 rajont hoztak létre. A korábbi székelyföldi megyéket részben a Maros Tartományba, de többségüket a Sztálin Tartományba sorolták be. Bővebben lásd: *Fülöp–Vincze,* 2007. 192–194. p.

43 Az MNSZ szervezetek és az agitátorok megoszlása:

Tartomány	Magyar lakosság száma	MNSZ szervezetek száma	Agitátorok száma
Sztálin	320.585	261	19
Maros	266.841	266	16
Kolozs	207.690	164	16
Nagybánya	194.627	159	13
Bihar	206.097	159	13
Temes	81.417	97	9
Arad	83.478	67	7
Szeben	38.209	50	5
Radna	20.357	31	3
Hunyad	23.537	27	3
Bákó	Kb. 20.000	15	3

ANIC, f. 27. UPM, d. 184/1951. 37. f.

Az MNSZ KIB is hozott intézkedéseket, és leltározta az MNSZ volt megyei szervezeteinél található összes javakat és dokumentumokat. Ehhez minden volt megyei szervezetnél egy három tagból álló bizottságot alakítottak. A bizottságoknak az volt a feladata, hogy megőrizzék a volt megyei szervezetek összes javait, és átadják a megfelelő tartományi szervezeteknek.

Miután az RKP KV jóváhagyta a szervezet felépítésének tervezetét, 1950. november 2-án megalapították az összes tartományi fiókszervezetet. November 3-án megalapították az összes rajoni szervezetet. A fiókszervezetek alapítása lelkes hangulatban zajlott, részt vettek az RMP tartományi bizottságainak küldöttségei, az Ideiglenes Bizottságok küldöttei.

A fiókszervezeteket az MNSZ KIB küldötte iktatta be, és segítséget nyújtott a tartományi szervezeteknek a munkatervek összeállításában.

A szervezeti diagramm szerint az MNSZ keretében 375 aktivista tevékenykedik. 315 aktivistát iktattak be (ebből 45 új kádert), hiányzott 60 aktivista. A beiktatott káderek közül 178-an párttagok. A beiktatott aktivisták szociális összetétele: 215 munkás, 81 szegény paraszt, 1 középkategóriás paraszt, 8 értelmiségi és 10 kisiparos.

A személyzet összetétele érezhetően javult az ellenőrzések következtében.

A tartományi szervezetek jelenlegi helyzete:

A tartományi szervezetek összlétszáma a diagramm szerint 44 személy, ebből hiányzik 2 személy. A tartományi szervezetek szociális és politikai összetétele a következő: párttagok: 39, akik közül 35-en 5 éve, négyen 4 éve párttagok. Munkások: 31, dolgozó földműves: 7, kisiparosok: 4. Életkor szerinti megoszlás: 20–30 év között: 11, 30 év fölött: 31. Nők: 2, férfiak: 40. 28-an végeztek káderiskolát.

A tartományi MNSZ szervezetek jelentései és az MNSZ KIB aktivistáinak ellenőrzései alapján megállapítható, hogy javult az MNSZ tevékenysége a rajonokban. A tartományi elnökök nagy részének sikerült ellátnia feladatkörét, és megfelelőnek bizonyultak politikailag és tevékenységük szempontjából is. Megfigyelhettük Sztálinváros[44] és Maros tartományban, amelyek a legnagyobbak, hogy kezdetben a tartományi elnökök nem tudták teljességében ellátni munkakörüket. A hiányosságaik elemzése során kiderült, hogy az elvtársak nem kaptak kellő segítséget a tartományi szervezetek tagjaitól. Az utóbbi időben az elvtársak nagyobb segítségben részesültek az RMP tartományi bizottságai részéről és az MNSZ KIB részéről is, és előrelépéseket tettek a munkájuk során. Hisszük, hogy további segítséggel az elvtársak megfelelnek beosztásuk követelményeinek.

A tartományi szervezetek tevékenységének javulását figyelhettük meg. Sikerült a tevékenységük során új módszereket bevezetni és szervezettebb tevékenységet folytatni. Rendszeresen tartanak gyűléseket a szervezetben, kiosztják az RMP Tartományi Bizottságától kapott konkrét feladatokat és az MNSZ KIB részéről

44 1950. augusztusától Brassót Sztálinvárosnak nevezték át.

kapott utasításokat. Fokozzák az MNSZ rajoni szervek ellenőrzését, és segítik a rajonokat a konkrét terepfeladatok végrehajtásában. A szervezetek tagjai nagyrészt megfelelnek beosztásuk feladatkörének, de politikai színvonaluk még nem kielégítő. Kezdetben elégedetlenségeket tapasztalhattunk, ami a beosztásukat és kihelyezésüket illeti, de a pártbizottságok segítségével sikerült felszámolni ezeket a hiányosságokat.

Az MNSZ tartományi szervezetei keretében a következő nem megfelelő tagok tevékenykednek: Kocs Carol, Nagybánya Tartomány politikai nevelési felelőse, akit már le is váltottak, Huszti Ludovic, Nagybánya Tartomány kádereket ellenőrző részlegének felelőse (őt behívták a katonasághoz).

Folyamatban van a tartományi bizottságok képzése és a szervezetek kiegészítése bérezés nélküli tagokkal. Ezt a feladatot a tartományi elnököknek osztották ki. Körlevelet küldtek a tartományi szervezetekhez, amelyben vázolták a feladatokat az MNSZ tartományi bizottságai által javasolt személyek ellenőrzésével kapcsolatban. Ugyanakkor az MNSZ KIB utasításokat adott a bizottságok összetételére vonatkozóan, és meghatározta, hogy ezt a munkát fejezzék be február 15-ig.

Az MNSZ tartományi szervezeteinek apparátusai még hiányosak. Hiányzik 9 aktivista és 6 tartományi oktató. A nagyszámú új aktivista miatt a tartományi szervezetekben kezdetben sokszor nem sikerült feladatokat adni az aktivistáknak. A részlegek felelőseit behívták az MNSZ KIB-be, és ott a megfelelő kiképzésben részesültek, ami az illető részlegek tevékenységét illeti. Ezt követően javult a helyzet. A képzés tartalmát feldolgozták a részlegek aktivistáival is, meghatározták az aktivisták szerepét a tartományi apparátus keretében. Azóta tevékenységük rendszeresebbé vált, és mindegyikük ismeri tevékenysége sajátosságait.

Havi rendszerességgel üléseket tartanak a tartományi elnökök részvételével, ahol a jelentések alapján elemzik a tartományok tevékenységét, és részletesen feldolgozzák az előttük álló feladatokat.

Összehívták egy eligazító ülésre a tartományi részlegek vezetőit, és ott megbeszélték a részlegek feladatait, amit a résztvevők írásban is kézhez kaptak. Ezeken az eligazító üléseken kívül az MNSZ KIB részlegeinek aktivistái többször is megkeresték a tartományi szervezeteket, és segítséget nyújtottak az ottani tevékenységekben.

A rajoni szervezetek összetétele még hiányos.

Tevékenységük kezdetben nagyon hiányos volt, mert egyes aktivistákat más településekről helyeztek át, és a régiek sem ismerték teljesen a rajonban működő helyi szervezetek helyzetét. De a tartományi szervezetek segítségével sikerült javítani a tevékenységük minőségén, és ma már egy tervezettebb tevékenységet folytatnak. Legtöbbjüknek sikerült átfogni az összes helyi szervezetet, amelyek az illető rajonhoz tartoznak, és ellenőrizni az ottani tevékenységet. Ez a néptanácsoknál tartott választások alkalmával bizonyosodott be, és főleg most a begyűjtésnél, hiszen sikerült nyilvántartásba venni az MNSZ összes tagját. A nyilvántartás azt is tartalmazza, hogy a tagok hogyan teljesítették az állammal szembeni kötelességüket. Még vannak hiányosságok a tartományi szervezetek tagjainak politikai és ideológiai felkészültségét illetően. Ezeket a hiányosságokat a tartományi szervezetek által végzett rendszeres oktatással számolják fel.

A rajoni szervezetek jelenlegi helyzete a következő:

A rajoni szervezetek tagjainak összlétszáma a diagrammnak megfelelően 137 személy, ebből hiányzik 13 személy. A rajoni szervezetek szociális és politikai összetétele a következő: párttagok: 103, amiből 5 éve párttagok 93-an, 4 éve párttagok 10-en. Munkások: 75, dolgozó földműves: 33, kisiparosok: 2, értelmiségiek: 3. (Hiányoznak 11 elvtárs adatai.) Életkor szerinti megoszlás: 20–30 év között: 48, 30 év fölött: 65. Nők: 10, férfiak: 114. Káderiskolát végeztek 53-an.

A rajoni szervezetek személyzete a diagrammnak megfelelően 82 személyből áll, ebből hiányzik 25 személy. A rajoni szervezetek személyzetének szociális és politikai összetétele a következő: párttagok: 7, amiből: négyen 5 éve, hárman 4 éve. Munkások: 23, munkás parasztok: 12, kisiparosok: 2, értelmiségiek: 7. (Hiányoznak 13 elvtárs adatai.) Életkor szerinti megoszlás: 20–30 év között: 33, 30 év fölött: 11. Nők: 26, férfiak: 31. Káderiskolát végeztek 18-an.

A tartományi oktatók száma a szervezeti diagrammnak megfelelően 38 személy, de tulajdonképpen csak 32 hely van betöltve, vagyis hiányzik 6 tartományi oktató.

Ugyanígy a rajoni oktatók száma a szervezeti diagrammnak megfelelően 65 személy, de csak 57 hely van betöltve, vagyis hiányzik 8 rajoni oktató.

A rajoni szervezetektől 1950. november 3-tól a következő elvtársakat irányították át a termelésbe:

A tartományi irodákból 2 személyt a nem megfelelő politikai múltja miatt, a tartományi alkalmazottak közül: 1 személyt erkölcsi okok miatt, 1 személyt politikai okok miatt, 1 személyt betegség miatt, 1 személyt mint nem megfelelőt, a tartományi oktatók közül: 1 személyt politikai okok miatt, 2 személyt betegség miatt és 1 személyt a tisztázatlan múltja miatt.

A rajoni irodákból: 1 személyt erkölcsi okok miatt, 3 személyt betegség miatt, 1 személyt a nem megfelelő múltja miatt, és 1 személyt átirányítottak a párthoz. A rajoni aktivisták közül: 2 személyt erkölcsi okok miatt, 1 személyt a nem megfelelő politikai múltja miatt, 1 személyt betegség miatt, 1 személyt meg nem felelés miatt. A rajoni oktatók közül: 2 személyt erkölcsi okok miatt, 1 személyt mint nem megfelelőt, 2 személyt a tisztázatlan múlt miatt és egyet átirányítottak a Párthoz. Ez összesen 27 személy.

A rajonoktól Kolozsvár Tartományból behívtak két személyt, Nagybánya Tartományból egy személyt és Sztálinváros Tartományból két elvtársat. Ez összesen öt elvtárs, és ők különböző beosztásokat kaptak az MNSZ KIB keretében.

A helyi szervezeteket szerkezetében nem történtek változtatások.

Az MNSZ jelenleg 1.398 helyi szervezetet foglal magába.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 181/1951. 3–7. f. Román nyelvű tisztázat.

73.
Jelentés az 1951. március 14-i marosvásárhelyi békapapi gyűlésről

Bukarest, 1951. március 17.

Jelentés a Státus Időközi Bizottsága 1951. március 14-én Marosvásárhelyen megtartott békegyűléséről.[45]

Március 9. és 13. között a gyűlés megszervezésében a delegáltak Marosvásárhelyre való szállításában az étkezés előkészítésében, valamint a terem feldíszítésében végeztünk munkát. A fenti időszakban 7 ingadozó papot látogattunk le, és kértük fel a gyűlésen való részvételre.[46] A 7 pap közül Lakó Menyhért nyárádszeredai pap tanúsított ellenséges magatartást a mozgalommal szemben, akit nem is hívtunk meg a gyűlésre.

Március 14-én 13 órakor Maros, Radna és Kolozs tartományokból a meghívott papok és egyháztanácsosok delegáltjai összesen a 49 papból, 33-an és a 66 világi megérkezett.

A három tartományból 16 pap hiányzott a meghívottak közül, ebből 4 beteg, 9 nem fogadta el a meghívást, egyet nem találtak otthon, 2 igazoltan volt távol. (Fodor Gergely, Kulcsár Mihály.)

A három tartomány 66 világi delegáltjának a társadalmi összetétele a következő:

Kolozs tartomány 24 delegáltból munkás 8, dolgozó földműves 8, szövetkezeti alkalmazott 2, értelmiségi 6. Maros tartományból a 36 delegáltból dolgozó földműves 31, értelmiség 5. Radna tartományból 6 delegáltból munkás 2, dolgozó földműves 4. A három tartományból összesen 10 munkás, 43 dolgozó földműves, két szövetkezeti alkalmazott, 11 értelmiségi jött el a gyűlésre.

A gyűlést 14-én, délután 4–6 óra között a kultúrpalota tükörtermében tartották meg, 33 pap és 66 egyháztanács delegált jelenlétében.

A gyűlés vezetői voltak a papi elnök Feri Vilmos, aki a béke és státus kérdésével kapcsolatban tartott megnyitóbeszédet.

Papi alelnök Baricz Dénes gyergyószentmiklósi plébános volt, aki a státus rendkívüli közgyűlésére delegált papok személyére tett javaslatot. A hozzászólásoknál Baricz Dénes gyergyószentmiklósi plébános hozzászólásában határozottan

45 Miután a katolikus egyházat nem sikerült az ortodoxhoz és a protestánshoz hasonlóan alárendelni az állami irányításnak, ezért egy újabb eszközhöz folyamodtak: a Stocholmi Békefelhívás ürügyén a papokat megpróbálták a ún. Katolikus Béke/Akcióbizottságba (Békepapi Mozgalom) beléptetni. A Bizottság alakuló ülésére 1950. április 27-én került sor Marosvásárhelyen. A román kultuszminisztérium ez után a katolikus egyház számára egy újabb statútumot dolgozott ki. A tervezet elismerte a pápa főhatalmát, azonban a püspököket csak a romániai katolikus egyház javaslatára és a kormány egyetértésével nevezhették ki. A pápa O'Hara nunciust a tervezet visszautasítására kérte. Az Ágotha Endre által összehívott 1950. szeptember 6-i gyergyószentmiklósi békapapi ülésen 120 pap kérte a Vatikán és Románia közötti törvényes kapcsolatok helyreállítását. A békepapi Bizottság tartományonként megszervezte a gyűléseket 1951 tavaszán. A mozgalomnak Márton Áron püspök 1955. évi szabadulása vetett véget.

46 A meggyőző látogatásokon az RKP és az MNSZ aktivistái megpróbálták kihasználni, hogy többnyire egzisztenciális okokból a papság egy része támogassa a kapcsolatok rendezését a román állammal.

állást foglalt a béke, a státus és a katolikus egyháznak az állam kereteibe való beilleszkedése mellett.

A világi alelnök volt Dr. Újvári Imre, egyetemi professzor Marosvásárhelyről, aki javaslatot tett azon világi személyekre, akik a Státus Kolozsváron megtartandó rendkívüli közgyűlésén vesznek részt.

A katolikus akcióbizottság részéről Ágotha Endre esperes plébános[47] mondott beszédet a békéről, Török László zilahi plébános a békéről, a katolikus egyház és az állam közötti megegyezésről beszélt.

Az elhangzott beszédek után Imre József plébános Kolozs tartományból Boncidáról a Státus és a megegyezéssel kapcsolatban jól szólt hozzá az elhangzott beszédekhez. László Dénes Maros tartományból Hévízi plébános hozzászólásában kijelentette, hogy az itt megjelent delegáltak és papok kevés számára hivatkozva nincs joguk a kérdések felett dönteni, valamint Deák Ferencet mint a haza bölcsét kezdte népszerűsíteni. A beszéde ennek a részénél dr. Feri Vilmos papi elnök, miután a hozzászólási idő tartalma is lejárt, megvonta tőle a szólt. László Dénes a vacsoránál Kovács György írónak azt mondta, hogy Scheffler szatmári püspök[48] befolyása folytán tette meg hozzászólásában a fent említett kijelentéseket. László Dénes reakciós felszólalásának az értekezlet tagjaira semmi befolyása nem volt. Dr. Székely Károly marosvásárhelyi egyetemi tanár hozzászólásában visszaverte László Dénes egészségtelen hozzászólását.

A Státus rendkívüli közgyűlésre javasolt delegáltakat. Kolozs tartomány részéről 11 papot, 10 világit, Maros tartomány részéről 11 papot és 10 világit, Radna tartomány részéről 3 papot és 2 világit az értekezlet tagjai egyöntetűen (tapssal adott kifejezést) jóvá hagyta.

A reakció megpróbálta a gyűlés papi tagjait távol tartani, ezért 13-án a jobbágytelki pap az apja temetésére mindazon papokat meghívta, akikről sejtette, hogy az értekezletre meg vannak híva. A gyűlésre meghívott papok közül az ellenőrzés alapján megállapítottuk, hogy egy sem volt a temetésen. A gyűlés megkezdése előtt egy órával fedeztük fel, hogy Borsos István csomafalvi kulák 14 hektár föld és egy cséplőgép tulajdonosa az étkezőteremben van. A kulákot telefonhívás ürügyével kihívtuk a teremből, autóbuszra majd vonatra ültetve hazaküldtük.

A gyűlés megszervezésében a meghívottak és a delegáltaknak Marosvásárhelyre való beszállításához szükséges gépkocsit, a terem díszítéséhez szükséges anyagot és a biztonság megszervezésében a Maros tartományi Pártbizottságtól minden támogatást megkaptunk. A gyűlés előtt és után az MNSZ tartományi elnöke jelentést adott a Pártbizottságnak.[49] A kultuszminisztérium részéről a tartományi felelős a régeni rajonban adott segítséget a meghívottak beszállításában.

47 Tevékenysége miatt a Szentszék felfüggesztette, majd kiközösítette.

48 Scheffler János

49 Az MNSZ is alaposan kivette a részét a békepapi mozgalom szervezésében. A feladat koordinálására az MNSZ részéről Bányai László, a párt részéről Demeter János, Kultuszminisztérium részéről Ion Nistor volt kijelölve.

A Státus időközi bizottság békegyűlésének előkészítésében megszervezésében és lefolyásában komoly hiányosságot vagy politikai hibát nem tapasztaltam, kivéve a hévízi pap hozzászólását.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 188/1951. 94–95. f. Tisztázat.

74.

Jegyzőkönyv az RMP KV Titkárságának üléséről, ahol felvetődött az MNSZ „magyar demokratikus bizottsággá" való átalakítása

Bukarest, 1951. április 19.

Jelen voltak: Gheorghiu-Dej, A.[na] Pauker, T.[eohari] Georgescu, I.[osif] Chişinevschi és Al.[exandru] Moghioroş elvtársak. A gyűlés meghívottja: Miron Constantinescu elvt.[50]

Gheorghiu elvt.: Javasolja a következő napirendi pontokat:

1.) Az MNSZ átalakítása Magyar Demokratikus Bizottsággá.

2.) A népi szervezetek alkalmazottai számának csökkentése.

3.) A Kisiparosok Általános Szövetkezete és az USIC önfeloszlatása.

4.) Az 1951. április – júniusi Tevékenységi Terv elfogadása.

5.) A tartományi pártkonferenciákon résztvevő küldöttek arányszámának elfogadása.

6.) Különfélék.

Miron elvt.: A választások alkalmával[51] 10.353 magyar nemzetiségű küldöttet választottak, ebből 8092-őt a falusi Néptanácsokhoz, 2341-et a városokba, rajonokba és tartományokba. A választások után és annak következtében, hogy az ország majdnem minden néptanácsában magyar küldöttek is jelen voltak, két gyűlést tartottunk az MNSZ vezető elvtársaival, ahol elemeztük a választások utáni új helyzetet,[52] és felvetettük az MNSZ átalakításának kérdését Magyar Demokratikus Bizottsággá.[53] Ők [*mármint az MNSZ*] a Végrehajtó Iroda március 12-i ülésén elemezték a problémát.[54] Ezen az ülésen a Végrehajtó Bizottság összes tagja jelen

---

50 elvtárs

51 Utalás az 1950. december 3-án lezajlott néptanácsi választásokra.

52 Miron Constantinescu a rajoni első titkárokkal 1951. február 8-án tartott ülésen fejtette ki az álláspontját a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatban. Az előadásban a nemzetiségi kérdést összekapcsolta az osztály- és gazdasági kérdésekkel, ennek megfelelően kifejtette, hogy mivel Romániában a termelőerők kisajátítása úgy az iparban, mint a mezőgazdaságban megtörtént és a kommunista párt átvette a vezetést, valamint a marxi–lenini elmélet alapján a nemzetiségi kérdés egy új szakaszába lépett, ezért szükséges a nemzetiségi kérdés újragondolása is. Az ülésen elemezte a különböző nemzetiségek/nemzetiségi szervezetek helyzetét is. A kisebbségi magyarság esetében kiemelte, hogy az „imperialisták" a polgárság maradványait és a római katolikus egyházat használták fel, hogy a soviniszta hangulatot fenntartsák. Az MNSZ hibája, hogy a nemzetiségi kérdést nem osztályalapon kezelte, hanem a nemzeti egység elve alapján. Az előadás lejegyzett változata megtalálható: ANIC. f. CC al PCR, Secţia Propagandă şi Agitaţie, d. 17/1951. 1–20. f.

53 Miron Constantinescu „az együttlakó nemzetiségek" szervezeteinek vezetővel 1951. március 11-én megtartott közös értekezlet alkalmával felvetette, hogy a népi demokratikus rendszer és a szocialista rendszer fejlődése következtében az MNSZ további működése indokolatlan, ezért javasolta, hogy az MNSZ-t alakítsák át nemzetiségi bizottsággá. ANIC. f. 27. UPM, d. 183/1951. 39. f.

54 Az MNSZ Végrehajtó Irodája 1951. március 12-én egyhangúan elfogadta a javaslatot, mivel úgy vélték, hogy az MNSZ a fennálló viszonyok közepette csak tovább erősítette volna a nemzetiségi elzárkózást és meggátolta volna a magyar tömegek integrálódását a „magasabb rangú tömegszervezetekbe." Azonban a szervezet „lefokozást" csak bizonyos feltételekkel voltak hajlandók elfogadni. Ezek a következők: 1. szüntessék meg az Ekésfrontot is és hozzák létre a Nemzetiségek Tanácsát; 2. hívják össze az MNSZ Központi Intézőbizottságát, az MNSZ összes tartományi és rajoni vezetőit és képviselőit és ott jelentsék be az MNSZ átalakítását; 3. fokozzák az anyanyelven végzett propaganda és agitációs munkát; 4. biztosítsák az MNSZ alkalmazottainak fokozatos leépítését. ANIC, f. 27. UPM, d. 183/1951. 39–40. f.

volt. A megbeszélések során ezt a jegyzőkönyvet jegyezték le (felolvassa a jegyzőkönyvet).

Egy tervet állítottak össze, amit július végéig feldolgoznak, majd ez követően a párt is feldolgozza. Ezután a tervet gyakorlatba ültetik. Az új szervezeti forma a községi alapszervezetek megszüntetéséhez vezet, és ezek csak pár rajonban maradnának meg. Ők azt javasolják, hogy 18 rajonban maradjanak meg a szervezetek, de mi úgy gondoljuk, hogy kevesebb is maradhat. Ők 18 tartományi bizottságot javasolnak, mi úgy gondoljuk, hogy elég lenne 7 bizottság és egy központi bizottság Bukarestben. Mi úgy gondoljuk, hogy Bákóban nem szükséges egy ilyen bizottság létrehozása, mert a csángók tulajdonképpen nem magyarok.[55] Ugyanígy Szeben, Vajdahunyad és Radna településeken a magyar lakosság száma alacsony.

Ana elvt.: Milyen tevékenységet fognak végezni a bizottságok?

Miron elvt.: Megfontoltuk, hogy szükséges lenne-e a teljes megszüntetés, és semmi mást ne hozzunk létre helyettük, de véleményem szerint a jelen helyzetben belföldi és nemzetközi szempontból sem lenne megfelelő ezt tenni. Az első időszakban az lenne a feladatuk, hogy mozgósítják a korábbi MNSZ személyzetét, és a néptanácsokhoz kapcsolják őket. Ezenkívül még a szerepkörükhöz tartozna az is, hogy a magyar lakosság kulturális munkáját segítik kiadványokkal, újságokkal, és erősítik a haladó szellemű kulturális tevékenységet.

Moghioroş elvt.: Segítséget nyújtanak a néptanácsok kulturális bizottságainak és az elemi iskolák munkájában. A dalok, a népesség jó, haladó szellemű hagyományai nincsenek megfelelően népszerűsítve, ezek támogatását elhanyagolják.

Miron elvt.: A Művészeti Bizottság foglalkozik kulturális kérdésekkel.

Ana elvt.: Foglalkozzon ezekkel a Nemzetiségi Minisztérium is.

Moghioroşi elvt.: De ők félnek attól, hogy ezzel a problémával foglalkozzanak.

Miron elvt.: Az MNSZ összesen 438 elvt. politikai és 197 elvt. műszaki-adminisztratív személyzettel rendelkezik, összesen 635 alkalmazottal. Ezentúl 130 politikai aktivista és 93 műszaki-adminisztratív, tehát összesen 223 tagú személyzet alkalmazását javasoljuk. Két abszolút magyar többségű területünk van: Sztálin és Maros. Más területeken tömbmagyar községek és rajonok vannak (felolvassa a magyarok részarányát a rajonokban).

Ana elvt.: Ez a jelenlévő elvtársak véleménye, de mit mondanak a közemberek?

Miron elvt.: Nem jutottak el hozzuk ezek a hírek, mert nem voltak erre vonatkozó irányelvek, és csak híreszteléseket, nyugtalanságot okoztak volna.

Ana elvt.: Nem alulról indult a kezdeményezés?

Miron elvt.: Nem. A konkrét javaslat a részünkről jött sugalmazás alapján született. Érdeklődtem, hogy a Végrehajtó Irodában voltak-e véleménykülönbségek. Csak egy dolog kapcsán volt: az Ekésfronttal kapcsolatban. A Végrehajtó Iroda hat tagja közül öten felvetették, hogy az MNSZ-t az Ekésfronttal egyszerre

55 Az MNSZ korábban az RMP-től hathatós támogatást kapott a bákói szervezeteinek és a magyar oktatási hálózat létrehozásához.

szüntessék meg. Csak Otrok, egy fiatal elvtárs mondta, hogy ennek a kérdésnek semmi köze ahhoz, hogy mikor fogják megszüntetni az Ekésfrontot, és hogy ő nem írja alá a jegyzőkönyvet, ha felmerül az Ekésfront kérdése. El kell mondanom, hogy Otrok ezt saját kezdeményezése alapján mondta, neki senki se mondott semmit. Ezután ők újraírták a jegyzőkönyvet az Ekésfront nélkül.[56]

Moghioroş elvt.: Mi egy elvtársakból álló csapatot küldtünk Sztálinba, amely 14 napig dolgozott ott. A küldetésük egyik célja az volt, hogy megtudják, hogy mi a pártszervezetek álláspontja a nemzetiségek kérdésében, milyen a politikai közhangulat, foglalkoztatja-e őket a nemzetiségi kérdés. Minderre sovén megnyilvánulások szolgáltattak okot mindkét oldal részéről. Megállapították, hogy a pártszervezetek megoldottnak tartják a kérdést, mivel nem foglalkoznak vele, választások zajlottak a néptanácsokban, egyenlőség van, és nálunk már nem áll fenn a nemzetiségi probléma. A valóság bebizonyította, hogy igenis létezik nemzetiségi probléma, és az ellenség felhasználja a hibáinkat és hiányosságainkat ezen a téren. Magyar vonalon több szervezetbe tömörültek, ahol autonómiával kapcsolatos kérdések merültek fel. Nem kristályosodott ki a kérdés, de nyilvánvaló volt, hogy afelé tart.

Miron elvt.: A rajonok kialakítása idején azt akarták, hogy egyetlen nagy tartomány legyen, ami magába foglalja a magyar lakosságot.

Moghioroş elvt.: Az ifjúság nagymértékben az egyház hatása alatt áll. Az egyház köröket, kórusokat, sakkört szervez. A bálokon horthysta dalokat énekelnek.

Azt hiszem, hogy a néptanácsok tevékenységét elemezve is el kell mondanunk, hogy még messze állunk attól, amit el szeretnénk érni. Nem sikerült kiképeznünk a küldötteket a néptanácsoknál végzett munkára, még kevésbé az MNSZ aktivistáit.

Azt hiszem, hogy ez a megfelelő pillanat az átalakításra. De azt hiszem, hogy meg lehet és meg kell tenni a következőket:

A jelenlegi vezetőséget nem választják, hanem többségi szavazat alapján kinevezik. A szervezet nagyszámú alkalmazottal rendelkezik, akik nem csinálnak semmit. Azt hiszem, hogy ezt minimálisra csökkenthetjük, és konferencia szervezése nélkül, csak közgyűlés összehívásával nevezzék ki az elvtársakat, tűzzék ki a választásokat, a feladatokat. Egyrészt történjen meg a néptanácsok bizottságaiba való bekapcsolódás és konkrét feladatok kiosztása a központtól, rajonoktól és községektől, hogy ezeket az embereket besoroljuk, és miután ezeket az embereket besoroltuk, úgy vehetjük, hogy az MNSZ bevégezte életútját, és átalakíthatjuk.

Az MNSZ jelenlegi működési módja akadályt jelent, mert az MNSZ jelenleg egy nemzetiségi alapon működő szervezet. Ott – ha nem is soviniszta –, de burzsuj jellegű politikát folytatnak, mert ezek tőlünk idegen elemek, akik az MNSZ-t nacionalista vonalra próbálják terelni.

56 A jegyzőkönyvben ennek ellenére szerepelt ez a feltétel is.

Ezért azon kell gondolkoznunk, hogy besoroljuk a falusi aktivistákat, ami természetes úton maga után vonja a többieket is.

Ana elvt.: Egyetértek Moghioroş elvtárssal.

Hozzá szeretném fűzni, hogy nem támogatjuk egy értelmét vesztett szervezet fenntartását, és sok jelenlegi szervezet kétségtelenül megtalálhatja szerepét a tanácsoknál végzett munkában. Ezek között lenne az MNSZ is.

Azt hiszem, hogy jó lenne, ha Miron elvt. azt a feladatot kapná, hogy elutasító választ adjon az MNSZ Végreható Irodája által tett javaslatra.

Miron elvt.: Én nem sugalltam semmit, mielőtt a Párt vezető elvtársaival nem konzultáltam volna. Beszélgettem Luca elvtárssal, aki egyetértett velem.

Teohari elvt.: Másodsorban pedig ne rendezzünk választásokat.

Harmadsorban pedig ne terjesszük a vezetőség elé perspektíva nélkül, hogy azon kell dolgozzon, hogy az aktivistákat a néptanácsokhoz irányítsa. És feladatként kell kiadni a pártszervezetnek, amelyek vezetik és irányítják a tanácsokat, hogy a tanácsok a munkát ezekben a tartományokban végezzék olyan módon, hogy a magyar lakosság vegyen részt az állampolgári bizottságok tevékenységében, ez terjedjen ki a széles tömegekre és feladatokat a KISZ részére is.

Chişinevschi elvt.: Úgy tűnik nekem, hogy noha helyes a bizottsággá való átalakításra tett javaslat, nem vizsgálták meg kellőképpen a tevékenységet a magyar lakosság tömegeinek körében, és az összes együttélő nemzetiségek körében sem, amelyek rendelkeznek bizonyos politikai-kulturális szervezetekkel. Más nemzetiségeknél mi rendelkezünk bizottságokkal,[57] de nemcsak bizottságok, hanem bizonyos kulturális klubok is vannak.

Ezért azt hiszem, hogy szükség lenne egy általános elemző dokumentumra az országban együtt élő lakosság körében végzett tevékenységről. Középpontba kell helyezni a magyar kérdést, mint a legnépesebb nemzetiség kérdését, és ezen elemzés alapján általános határozatot lehet hozni.

Természetesen a magyar lakosságnak a néptanácsok körében kifejtett tevékenységbe való beépülése a legjobb megoldás, de a megszüntetés szakaszai, az időzítés talán egy hosszan tartó és nagyon változatos kérdés. Nekem is úgy tűnik, hogy az MNSZ átalakítása bizottsággá nem jelent valódi megoldást erre a problémára.

Ezért egy ideig maradjon meg ez a politikai alakulat, de én azt hiszem, hogy hibáznánk, ha választásokat szerveznénk, és egyetértek Teohari elvtárssal, mert a különböző szervek kiválasztása implicit módon ezen politikai alakulat folytonosságának a perspektívájához vezetne.

Természetesen nem kellett volna semmit sugalmazni a Titkárság határozata nélkül. Javasolnám, hogy a Titkárság készítsen egy komoly elemzést a probléma teljes egészéről, és készítse elő az egész probléma megoldását a Szervező Bizottság vagy a Titkárság részére. Másképp a probléma alapjaiban nem lenne megoldva.

57 Ezek a következők voltak: Német Antifasiszta Bizottság, Zsidó Demokratikus Bizottság, Orosz-Ukrán Bizottság, Szerb Demokratikus Bizottság, Albán Demokratikus Bizottság, Görög Demokratikus Bizottság.

Rădăceanu elvt.: Nekem az a véleményem, hogy ez az átalakítást csak akkor lehet elvégezni, ha már megteremtették a megfelelő feltételeket, hogy a magyar lakosság ne higgye, hogy veszít ezzel az átalakítással. Fokozatosan kell megtenni, a tanács, sport stb. segítségével, hogy ne legyen az a benyomásuk, hogy elveszítenek egy értékes dolgot, másképp mindez elégedetlenséget fog szülni.

Miron elvt.: Két-három évvel ezelőttig majdnem minden nemzetiség nemzetiségi szervezetekbe tömörült. Mostanság mi azt az utasítást kaptuk, hogy próbáljuk ezeket a szervezeteket a nemzetiségek demokratikus bizottságaivá átalakítani. Ezt az utasítást alkalmaztuk majdnem az összes nemzetiség esetében, amelyek rendelkeztek szervezetekkel. Már csak az MNSZ maradt fenn.

Az MNSZ elvtársai először egy éve vetették fel ezt a problémát, és csak a „Pentru Pace Trainică"-ban megjelent cikk után,[58] ahol a tömegszervezetekről beszélve mi nem említettük az Ekésfrontot, a Nőket és az MNSZ-t sem, csak a Pártot, a Szakszervezetet, Ifjúságot és a Szövetkezeteket. Ők akkor kérdés formájában vetették fel a problémát, hogy ez nem jelzésértékű-e. A cikket mi írtuk. Nekünk azt mondták, hogy ez nem egy irányelv, és majd tudatják velük, ha egy utasítás érkezik.

Utána folyamatosan felmerült ez a kérdés, hogy az MNSZ szervezeteit a kulákok és a papok felhasználják nacionalista és soviniszta céljaikra.

Az egyetlen, aki a néptanácsokon kívül nemzetiségi szervezettel rendelkezik, az a magyar lakosság. Sem a németeknek, sem a románoknak nincs ilyen. Ezt a helyzetet használják ki az ellenséges elemek, hogy megpróbálják az MNSZ szervezeteit a néptanácsok ellen fordítani, hogy egyes határozatokat igazságtalan módon, magyarellenesen stb. értelmezzenek.

A választások után újra felmerült ez a kérdés. Véleményem az volt, hogy a néptanácsok megválasztása után eljött az átalakítás pillanata. Mivel ebben a kérdésben szükség van a Párt vezetésének a határozatára, ezt nem tudtam mint utasítást kiadni. Említettem ezt a kérdést egy velük való beszélgetés során. Ugyanakkor javasoltam nekik, hogy ne menjenek tovább ezzel a kérdéssel, még a KV-be sem, amíg nem születik meg a Párt határozata. Ők ezzel egyetértettek.

A jelenlegi probléma megoldásával kapcsolatban, azt hiszem, hogy lényeges a magyar elvtársak mozgósítása a néptanácsok bizottságai körül és keretében. Úgy tartottuk, hogy ezt jó lenne a felszámolással egyidőben végezni. De a jelen megbeszélés alapján azt hiszem, hogy meg lehet tenni felszámolás nélkül is, hagyva őket, hogy egy kevésbé intenzív szervezeti tevékenységet folytassanak, az embereknek a néptanácsok körüli bizottságok körében való aktivizálásával. [...][59]

ANIC, f. 2348. CC al PCR, Cancelarie, d. 10/1951. 17/1951. ikt. sz. 5–9. f. Román nyelvű tisztázat.

58 A Kominform ideológiai lapja, a hivatkozott cikk a Brit Kommunista Párt programjának a nemzetiségi kérdéssel foglalkozó részéről szól.

59 A további napirendi pontokat nem közöljük.

75.
Az MNSZ Végrehajtó Irodája értekezletének jegyzőkönyve az MNSZ átszervezése utáni feladatairól

Bukarest, 1951. június 8.

Jelen vannak: Kacsó Sándor, Juhász Lajos, Révy Ilona, Otrok Ferenc és Takáts Lajos elvtársak

Napirenden: a MNSZ feladatai az átszervezés után.[60]

Révy Ilona elvtársnő jelentésében kihangsúlyozza, hogy az átszervezés után a MNSZ feladatai nagyrészt fennmaradtak, sőt kulturális téren kibővültek. Megváltoznak azonban munkamódszereink. Nagyobb súlyt kell fektetni az önkéntes aktivistáknak a munkába való bevonására. Az MNSZ munkaprogramja falun a néptanácsok munkaterve után kell igazodjék. Falusi agitátorainkat a Párt rendelkezésére kell bocsátani.

A politikai nevelő munka főirányát a nacionalizmus és miszticizmus elleni harc kell képezze. Olvasó- és tanulóköröket ezentúl csak a kultúrotthonok keretein belül kell szervezni. Ki kell építeni a szorosabb együttműködést a Tudományterjesztő Társasággal.

Otrok Ferenc elvtárs helyesli Révy elvtársnő javaslatát, hogy a népnevelő kollektívákat bizottságokká szervezzük meg. Javaslatot kell kidolgozni, milyen rajonokban alakítsunk bizottságokat önkéntes aktivistákból. A helyi szervezetek munkájában lényeges változás nincsen, azt szorosabban kell kapcsolni a néptanácsok munkájához. Nem tartja helyesnek az agitátorok átadását, mivel az a MNSZ munkáját gyengítené.

Juhász Lajos elvtárs szerint meg kell határoznunk azokat a módszereket, amelyek szerint a mintegy 1400 helyi szervezetünket a jövőben irányítani tudjuk. Tartunk-e taggyűléseket, megtartjuk-e a szokásos elnöki értekezleteket a rajonokban, stb., stb. A helyi szervezeti forma fenntartása arra kötelez, hogy a községekben is bizonyos munkamenet fenntartassék, hangsúlyozottabb mértékben a politikai szempontból gyengébb községekben.

Kacsó Sándor elvtárs szerint vigyázni kell az olvasóköröknek és az esti tanfolyamoknak a kultúrotthonok hatáskörébe való átutalásánál arra, hogy a kultúrmunka ne gyengüljön és ne ismétlődhessék meg az, ami a kultúrcsoportok átadása során történt.

Szélesedik szerepünk kulturális téren.

Csak formailag vagyunk tömegszervezet, lényegében mint bizottság kell tevékenykednünk [*sic!*]. Munkánkban ezentúl a magyar dolgozó tömegeket kell néznünk, nem csupán az MNSZ tagságot. Segítenünk kell a nemzeti kérdés gyakorlati megvalósítását a központi és helyi államszerveken keresztül.

60 Lásd az előbbi iratot és jegyzeteit.

A helyi szervezetek mozgósítása a jövőben csak a néptanácsokon keresztül történhetik. A helyi vezetőséget csak a néptanácsok munkáján keresztül aktiváljuk. A tartományi és rajoni aktíva munkatere is az illető tartományi és rajoni néptanács munkaterve után igazodik, de külön munkaterve is kell legyen.

Révy Ilona elvtársnő megjegyzi, hogy taggyűlést csak ott és azon esetekben tartsunk, ahol hibát állapítunk meg MNSZ vonalon (nacionalizmus, egyházi kérdések stb.). Fenntartja javaslatát az utcafelelősök átadása kérdésében, mivel ellenkező esetben azok működése ellanyhulna. A kultúrotthonok munkájának feljavítására javasolja, hogy tegyünk javaslatot a Pártnak, hogy a kultúrotthonokba községenként állíttassék be egy-egy függetlenített aktivista, tekintettel a tömegszervezetekben eszközölt létszámcsökkentésekre.

A vita után a Végrehajtó Iroda úgy határoz, hogy annak anyagát írásba kell foglalni és megbeszélni a Párt illetékes szerveivel.

Az írásbeli javaslat összeállítására Kacsó Sándor és Juhász Lajos elvtársak kéretnek fel.

Otrok Ferenc elvtárs ugyanakkor a munkajelentés és jövő negyed[évi] munkaterv-előkészítését szervezi meg.

Több tárgy nem lévén, az ülés véget ért.

K. m. f.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 183/1951. 88–89. f. Tisztázat.

76.
Miron Constantinescu bírálatának feldolgozása az MNSZ Végrahajtó Irodája ülésén

Bukarest, 1951. szeptember 13.

Jegyzőkönyv az MNSZ Végrehajtó Irodája 1951. szeptember 13-án, du. 5 órai kezdettel tartott rendkívüli üléséről. Jelen vannak: Kacsó Sándor, Bányai László, Czikó Nándor, Juhász Lajos, Otrok Ferenc, Révi Ilona és Takáts Lajos elvtársak a VI részéről, valamint Miclescu C. és Bancu elvtársak a pártkapcsolat képviseletében.

Napirend.

1. A VI által Miron Constantinescu elvtárshoz beadott általános jelentésre kapott bírálat feldolgozása.[61] Előadó: Bányai László elvtárs.

2. Hozzászólások:

Bányai L. elvtárs mint előadó, megállapítja, hogy a jelentés hiányosságában az MNSZ szervezeti és politikai gyengeségei tükröződnek. Az egész jelentés borúlátó, demobilizáló, nem mutatja meg a magyar dolgozó tömegek igazi magatartását. A jelentés hiányosságai azt is mutatják, hogy nem értjük kellőképpen az MNSZ mai szerepét, mely lényegében különbözik a közvetlen, a felszabadulás utáni szerepétől. Különösen hibás a jelentésnek az a része, mely a nacionalista megnyilatkozások jelentőségét eltúlozva arra enged következtetni, mintha ezek a megnyilatkozások a népi demokrácia tömegbázisa gyengülésének jelei volnának, holott ezek a jelenségek éppen ellenkezőleg: az osztályharc kiéleződésének, az osztályellenesség gyengülésének a jelei, annak a bizonyítékai, hogy a talajt lába alól mindinkább elveszítő osztályellenesség végsőkig fokozza erőfeszítéseit.[62]

A jelentésből kiáradó borúlátást véleménye szerint:

a) a tömegektől való elszakadás, valamint;

b) az magyarázza, hogy a politikai munkánkat nem mélyítettük el kellőképpen, és nem hangsúlyoztuk ki az eredményeket. Felületességünk a kispolgári maradványok okozta belső súrlódásokból ered.

Csak a Görög Demokrata Bizottságnál feltárult hibák feldolgozása után[63] kezdtük komolyabban felfogni az éberség kérdését, de akkor sem kielégítő módon, hiszen továbbra is megtűrtünk a központi apparátusban oda nem való elemeket.

61 A jelentést nem találtuk meg, ellenben a jelentést kiértékelő ülés jegyzőkönyvét sikerült felkutatni. Az ülést 1951. szeptember 2-án tartották meg az RMP Titkárságán. Az ülésen részt vett az RMP részéről Miron Constantinescu, valamint a nemzetiségi bizottságok vezetői is. Az MNSZ-t Juhász Lajos és Bányai László képviselte. ANIC, f. CC al PCR, Secția Organizatorică, d. 35/1951. 1–20. f.

62 1951. július 2-án Juhász Lajost és Otrok Ferencet fogadta Miron Contantinescu. Juhász a találkozó alkalmával rámutatott arra, hogy a hiányosságok legfőbb oka abban keresendő, hogy habár az MNSZ-t kétszer is újraszervezték, az MNSZ Végrehajtó Irodáját nem szervezték újjá és ez által a Végrehajtó Irodát az ideiglenesség szelleme lengte körül, másrészt a Végrehajtó Irodán belüli ellentétek (Révy és Bányai között) is hátráltatták a munkát. ANIC, f. 27. UPM, d. 83/1951. 93. f.

63 A Görög Demokratikus Bizottságnál történt hibákat Miron Constantinescu 1951. június 24-én és 30-án

Kihangsúlyozza, hogy mindezekért a hiányokért a VI tagjait külön is felelősség terheli. A gyengeségek kiküszöbölése céljából javasolja:

1. A központi vezetőszerv újjászervezését;
2. A terepkapcsolat szorosabbá tételét;
3. A VI társadalmi összetételének megjavítását;
4. A VI ülései politikai színvonalának megjavítását.

Végül Bányai elvtárs megállapítja, hogy a kapott bírálat nagy segítséget adott a Végrehajtó Irodának és eredményei máris észlelhetők annak munkájában.

A hozzászólások során Juhász elvtárs megállapítja, hogy a jelentés rossz, hanyag, felületes, nem mutatja meg a hibákat, s így nem adott alkalmat a Pártnak, hogy segíthessen azokat kiküszöbölni. Ő sem tett meg mindent ahhoz, hogy a VI-ben egészségesebb szellem honosodjék meg. A VI tagjai nemcsak a terepmunkát hanyagolták el, de a központi aktívával sem létesítettek szorosabb kapcsolatot. A bírálat fegyverét nem használtuk helyesen, néha általánosan bíráltunk, holott csupán a személy szerinti, konkrét, tényekre alapozott bírálat járhat eredménnyel. A béke-harccal is sablonosan foglalkoztunk. Elhanyagoltuk a kultúrotthonok munkájába való bekapcsolódást is. Lebecsültük szervezetünk jelentőségét, úgy éreztük, hogy az ifjak és nők „elvesztése" után az MNSZ az öregek szervezetévé vált. Hiányzott a hozott határozatok végrehajtásának az ellenőrzése is.

Végül Juhász elvtárs kihangsúlyozza a kollektív munkamódszerek megerősítésének a szükségességét, miáltal - valamint az önkéntes aktíva kellő irányításával eleget tudunk tenni a Párt által meghatározott feladatainknak.

Czikó Nándor elvtárs kijelenti, hogy a jelentés a VI munkáját tükrözi, de nem ad képet a magyarság helyzetéről. A hiányosságokat általánosítja, holott azok sokkal kisebb jelentőségűek, mint a múltban voltak.

Czikó elvtárs kihangsúlyozza a nemzeti kérdésben elért nagy jelentőségét. Ezt a jelentés nem tükrözi.

A vezető kollektívában pesszimizmus uralkodik az MNSZ jövőjét illetőleg. Ez kihat az alsóbb káderekre is. Nem hatottunk lelkesítőleg az aktívára. Egy időben az MNSZ panaszirodává süllyedt, ez a szellem néha még ma is visszakísért.

Czikó elvtárs végül megállapítja, hogy ámbár a jelentés összeállításának munkájában, szabadsága miatt, nem vett részt, felelősnek érzi magát érte. Önkritikával él, mivel sok esetben nem tette eleget a VI üléseire kapott meghívásoknak. Javasolja a tömegkapcsolat megerősítését, a határozatok végrehajtásának ellenőrzését, a rajoni feldolgozások gyakorivá tételét, valamint a VI felfrissítését munkás és dolgozó paraszti elemekkel.

Takáts Lajos elvtárs szerint a jelentés hiányosságainak fő oka az, hogy a VI munkája felületes, nem mélyítette el a problémákat. A VI tagjait főként a szervezet

dolgozta fel a nemzetiségi szervezetek képviselői előtt. Az RMP szerint a GDB és annak elnöke Toma Gheorghiu nem tanúsított megfelelő éberséget az osztályellenséggel szemben és ezért a görögországi események ideje alatt nem tudta ellátni a görög nemzetiség ideológiai vezetésének feladatát. ANIC, f. 27. UPM, d. 83/1951. 93. f.

formális működésével kapcsolatos kérdések foglalták le, s így a magyarság általános kérdéseivel alig foglalkoztak. Sőt, van egy egész sor olyan kérdés, különösen kulturális vonalon, amellyel az MNSZ azon megindokolással nem foglalkozott, hogy azok az államapparátus, vagy más szervezetek feladatait képezik. A negatívumok kihangsúlyozása, sőt eltúlzása annak is tulajdonítható, hogy a VI tagjainak a kapcsolata a tereppel nem volt elég szoros, az időnkénti és rövid lélegzetű kiszállások alkalmával pedig inkább a gyengeségek kerülnek előtérbe, ami hibás megítélésekre ad alkalmat.

Helytelenül fogtuk fel a jelentés célját is. Nem arra törekedtünk, hogy az minél teljesebb képet adjon a magyarság helyzetéről, hanem a hiányosságokat domborítottuk ki, azokat pedig politikailag hibásan értékeltük. Igen nagy hibája a jelentésnek az, hogy nem tárta fel a VI tagjai közötti egészségetlen állapotokat és így elhallgatta a VI akciógyengeségének legfőbb forrásait. A görög példa és a Miron elvtárs bírálata után tartott értekezleten egészséges útra terelődtek a dolgok, de még sok tennivaló van ahhoz, hogy a VI-ben a pártszerű magatartás mélyebb gyökereket verjen. Ehhez feltétlenül szükséges a VI felfrissítése új, elsősorban munkás elemekkel.

Révi elvtársnő megállapítja, hogy a jelen értekezlet legnagyobb hiányossága szerinte ez: keveset beszéltünk a VI tagjainak személyi gyengeségeiről és hibáiról. A jelentést bürokratikus módon állítottuk össze, nem az MNSZ munkája analízisének a terméke. Eltúloztuk és általánosítottuk a hiányokat.

Az átszervezés az MNSZ-et az ideiglenesség állapotába hozta, nem fogalmaztuk még meg az MNSZ jelenlegi feladatait, különösen a munkamódszereket illetően még igen sok tisztázatlan kérdés áll fenn. Egy másik hiányosság az, hogy az apparátus még nem működik úgy, ahogy kellene. Nem foglalkoztunk eléggé az apparátus működésének megjavításával. A fő feladat ma a terepmunka ellenőrzése és a munkának, valamint a személyeknek konkrét tények alapján való bírálata. Feltétlenül szükséges a VI felfrissítése, a társadalmi összetétel megjavítása. A VI tagjai között igen komoly ellentétek vannak. Általában megállapítható, hogy a pártfeladatokat teljesítettük, de nem használtuk ki erre az összes lehetőségeket. Szükséges, hogy nagyobb segítséget kapjunk a pártkapcsolati szervektől. Munkánk igen nagy hiányossága az is, hogy sokszor elveszünk az apró kérdésekben, és nem a szervezet megjavítására fektetjük a fő súlyt.

Ortok Ferenc elvtárs megállapítja, hogy a jelentés hamis képet ad, s ez azt bizonyítja, hogy nem ismerjük a terep valóságait. Régi adatokra támaszkodtunk egyes kérdések értékelésénél. Nem fogtuk fel a jelentés fontosságát. Ámbár a kollektív munka az utóbbi időben megjavult, még mindig sok hiányosság áll fenn. Tartományi szerveink, annak következtében, hogy új elemeket vontak be, hamarabb meg tudják javítani munkájukat. A magyar lakosság sok kérdését kiejtettük a kezünkből. Szükséges a szorosabb kapcsolat az aktívával. Nem tartottuk be munkatervünket. Szükséges a munka alaposabb tervszerűsítése.

Miclescu elvtárs hozzászólásában megállapítja, hogy a jelentésnek nincsenek konklúziói. Véleményt mond egyes kérdésekről, de nem vonja le a következtetéseket. Így pl. megállapítja, hogy megerősödött a középparaszti réteg, de nem mondja meg, milyen feladatok következnek ebből a szervezeti munkára. Eltúloztuk a reakciós megnyilatkozásokat. Megmutattuk, hogy mit csinál az ellenség, de nem mutattuk meg, hogy mit csinál az MNSZ és milyen eredménnyel. A jelentés azt bizonyítja, hogy a VI nem látja a fejlődés perspektíváit, márpedig enélkül nem lehet jó munkát végezni. Keveset foglalkoztunk a káderek nevelésével is, s nem figyeltük a káderiskolát végzettek további fejlődését. A jelentés feladatokat ró a Pártra, a közigazgatásra, csak az MNSZ-re nem. A jelentés a jövőbe vetett bizalom hiányát mutatja és tiszteletlenséget a Párt vezetőségével szemben. A VI nincsen áthatva attól a tudattól, hogy a Pártnak az egyik aktíváját alkotja. Tagjait személyi érdekek foglalkoztatják. A mai ülésnek is gyengéje az, hogy nem a bírálat és önbírálat szelleme hatja át. A VI nincsen tisztában az MNSZ feladataival. Révi elvtársnak nincsen igaza, amikor azt állítja, hogy az új feladatokat nem vonta meg a Párt. Nincsen más vonal ebben a kérdésben. Az MNSZ feladata, hogy kezdeményezzen a magyarság minden kérdésében, tegyen javaslatokat a Pártnak. A munka fő része a falun, a kollektív gazdaságok szervezésére tevődik. A VI üléseit rendszerezni kell, a felületességet fel kell számolni. A helyi szervezetek kombativitását[64] növelni kell.

Kacsó Sándor elvtárs bevezetőjében kijelenti, hogy nem az eddig elhangzottak konklúzióját vonja le, hanem csak a maga véleményét fejti ki. A jelentés összeállításában két szempontot tűzött maga elé. Az egyik az volt, hogy a jelentés őszinte legyen, a másik meg az, hogy ne dicsekedjék olyan eredményekkel, amelyek nem az MNSZ munkájának az eredményei. Ezeket az egyébként helyes szempontokat azonban nem tudta helyesen is alkalmazni, sőt egészségtelenül alkalmazta. Ennek következtében hamis képet adott a magyarság helyzetéről, és politikailag helytelenül állított be egyes jelenségeket. Kijelenti, hogy a maga részéről pillanatnyilag sem érezte, hogy hanyagul kezelné a jelentés kérdését. A jelentés hiányosságai az ő részéről nem a hanyagságból származnak, hanem felkészültsége elégtelenségéből. Ismeri azt a hibáját is, hogy hajlamos a megriadásra, ami az események értékelésében bizonytalanná teszi. A VI tagjai felé azonban meg kell mondania, hogy hanyagok voltak a jelentéssel kapcsolatban. A jelentés magyar és román szövegét egyaránt nemegyszer átvizsgálta a VI. Lett volna alkalom kijavítani a hibákat, erre azonban nem tettek erőfeszítést, amit viszont egyedül Juhász elvtárs állapított meg önbírálatában. Nincs meg a VI tagjai között a kölcsönös bizalom. Bányai és Révy elvtársak között a nézeteltérés még mindig nem oldódott föl. A többiek között sem teljesen. Nem bízik abban, hogy ezt a hiányosságot a VI jelenlegi összetétele mellett gyökeresen fel lehetne számolni.

64 A román combativ szóból ered, magyar megfelelője: harcos szellemű.

Szükségesnek tartja ő is a VI felfrissítését új, dinamikus, öntudatos munkáselemekkel. A jelentés hiányosságai kérdésében egyetért az elhangzott bírálatokkal.

Miclescu elvtárs újabb felszólalása után, melyben a vetési kampányra vonatkozó munkaterv elkészítését, valamint a vatikáni ügynökök most zárult perének a feldolgozását ajánlja a VI figyelmébe, az értekezlet véget ért azzal, hogy annak anyaga alapján kell elkészíteni az új jelentést.

K. m. f.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 183/1951. 111–116. f. Juhász Lajos és Otrok Ferenc által hitelesített jegyzőkönyv.

77.
A nacionalizmus elleni harc feldolgozása az MNSZ Végrehajtó Irodájának 1951. október 11-i ülésén

Bukarest, 1951. október 11.

Jelen vannak: Kacsó Sándor, Bányai László, Juhász Lajos, Otrók Ferenc, Révy Ilona és Takáts Lajos elvtársak.

Kacsó Sándor elvtárs felolvassa a VI szeptember 26. és október 2-án tartott üléseink jegyzőkönyvét, melyeket a VI jóváhagy. A szeptember 26-i jegyzőkönyv hitelesítésével Juhász Lajos és Otrók Ferenc, míg az okt. 2-i jegyzőkönyv hitelesítésével Kacsó Sándor és Révy Ilona elvtársakat bízza meg.

Napirend:

1. A nacionalizmus elleni küzdelmünk.
2. Az önkéntes aktíva politikai nevelése.
3. Különfélék.

1. Kacsó Sándor elvtárs beszámol a nacionalizmus elleni harc kérdésének feldolgozásáról a tartományi irodákban. Megállapítja, hogy ezek a feldolgozások nem érték el a kívánt eredményt, az előadók nem készültek fel, sok helyen formálisan tettek eleget a feladatnak. Arad és Temes tartományok pl. egy szóval sem emlékeztek meg a titoista aknamunkáról.

Kacsó elvtárs részletesen ismerteti az egyes tartományokban feltárt és a felküldött jegyzőkönyvek alapján megvizsgált nacionalista megnyilatkozásokat, ezek természetét és jelentkezési formáit. A tárgyalt esetek alapján megállapítja, hogy kultúrvonalon főként az elzárkózás, elkülönülés a magyar nacionalizmus fő jelentkezési formája (kultúrotthonok kérdése). Egyes helyeken megnyilatkozik ez gőgös fölényességben úgy kulturális, mint gazdasági (szövetkezeti, mezőgazdasági) vonalon. Maros és Nagybánya tartományokban a magyar színek provokatív használatának irredenta jellege van. Egyes helyeken (Maros tartomány) a sérelmi politika felújításával próbálkozik a reakció. Nagybánya tartományban megnyilatkozott az antiszemitizmus is. A román sovinizmus több helyen a magyar nyelvhasználat elleni agitációban jelentkezik, Sztálin tartomány egyes községeiben viszont (Aldoboly, Kökös) a román lakosság sérelmezi, hogy nincs bevonva a Néptanácsba és a szövetkezetek vezetőségébe.

Általában a nemzeti elkülönülés, különösen kultúrvonalon, valamint az osztályharc gyengítése a „nemzeti egység" elvtelen jelszavával maradt főbb megnyilvánulási formája a polgári nacionalizmusnak, a magyarság soraiban. A nacionalista érzelmi maradványokra támaszkodik több helyen az egyházi reakció is, mely különösen a békeharc és a kollektív gazdaságok gyengítésére törekszik.

A következőkben Kacsó Sándor elvtárs ismerteti a tartományi irodák által hozott határozatokat, és a nacionalizmus elleni harc tartományi munkaterveit. A beérkezett jelentésekből az tűnik ki, hogy a tartományok a három havi munkater-

vet nem hajtották végre teljes egészében. A tervbe vett gyűléseket nem mindenütt tartották meg. Az ezekre való mozgósítás gyenge volt, a feldolgozás sok helyütt formális volt, a tőlünk kiküldött tézisek felolvasására szorítkozott. Volt eset (Temesfüves), amikor a nacionalizmus elleni harc jegyében szervezett gyűléseket a reakció nacionalista tüntetésére használta fel.

Javasolja: Szüntessük be az ilyen tézisek alapján történő, jórészt formális feldolgozásokat. A nacionalista megnyilvánulásokat alaposan ki kell vizsgálni, és a tények ismeretében, és azok alapos feldolgozásával, az izgatók leleplezésével kell a tömeg között a felvilágosító munkát folytatni. Az előkészítés nélküli, formális és gyenge feldolgozásokra szervezett gyűlések többet ártanak, mint használnak. A súlyosabb esetekben központi aktivistát kell kiküldeni.

Bányai elvtárs hozzászólásában kifejti, hogy a jelentésben feldolgozott anyag és javaslatok kezdetét kell jelentsék annak, hogy a nacionalizmus elleni harcot az MNSZ munkájának központjává tegyük. Mi sem tettünk meg mindent, hogy aktíváinkat kellőképpen felkészítsük arra, hogy helyt tudjanak állani. Nemcsak a tüneteket kell kezeljük, meg kell keresni azok gyökerét.

A nacionalista uszítás utolsó fegyvere az osztályellenességnek, erre összpontosítja minden erejét. Másrészt a tömegekben még meglevő elégedetlenség talajt ad a reakciónak. Különbséget kell tenni a reakció tudatos támadása és az olyan nacionalista megnyilatkozások között, melyek a múlt politikai rendszer ideológiai befolyásának maradványai. Míg az előbbi ellen a népi demokrácia egész apparátusának igénybevételével küzdünk, az utóbbival szemben türelmes nevelőmunka vezethet csak sikerre. Nagy figyelmet kell szentelni ezeknek a helyi gyengeségeknek a kiküszöbölésére, melyek tápot adhatnak a nacionalista uszításoknak.

Javasolja: A nacionalizmus elleni harc kérdésének központi feldolgozását ideológiai alapon, valamint a konkrét példák felhasználásával. Ugyancsak a kérdés tartományi feldolgozását központi aktivistákkal.

Takáts Lajos elvtárs szükségesnek tartja egyes kérdéseknek elvi tisztázását a központi szerveknél, különösen a kultúrvonalon (vegyes kórusok stb.), mivel az ezek körüli bizonytalanság igen sokszor ad alkalmat nacionalista megnyilvánulásokra. A propagandának fel kell használnia azokat a lelkesítő példákat, amelyeket a munkásosztály mutat a nacionalista mérgezés kiküszöbölésében, a hazaszeretet elmélyítésében. Szükséges a dokumentációs anyag állandó frissítése, hogy az felhasználható legyen harcunkban. Javasolja részletes, hosszúlejáratú munkaterv készítését.

Révy Ilona elvtársnő: megállapítja, hogy nem foglalkoztunk eléggé a magyarság kultúrkérdéseivel. A kultúrotthonoknak országos versenye, a zenehét és más kulturális események azt mutatják, hogy a magyarság erősen lemaradt a kultúrélet szocialista irányú fejlődésében. Pangás, lemaradás, passzivitás észlelhető a magyar nyelvű kultúra sok ágában (pl. zene, irodalom, tudomány).

A nacionalizmus elleni harcban nincsenek kihasználva a lehetőségek (rádió, lapok, kulturális útmutató, stb.) sem. Itt is látszik, mennyre hiányzik a javasolt két folyóirat. Nagyobb méretű terv elkészítését javasolja.

Juhász Lajos elvtárs: Elhanyagoltuk a nemzeti kérdés minden ágával való foglalkozást a terepmunkában. Ez a helyzet most a szakbizottságok felállításával javulni fog. Ezek szoros kapcsolatot kell teremtsenek a helyi szervekkel.

A vidéki szervezetekkel való kapcsolatunkat szorosabbá kell tegyük azáltal is, hogy munkájuk kiértékelésével válaszoljunk jelentéseikre. Itt alapos fordulatra van szükség munkánkban. Még instruktorainkat sem tájékoztattuk, és irányítottuk kellőképpen. Fel kell használni őket a jelentésekben foglalt esetek kivizsgálására.

Otrok Ferenc elvtárs: a telet alaposan ki kell használni tömegeink ideológiai nevelésére. A nacionalizmus elleni harcunkban felhasznált adataink nagy része régi. A helyzet az utóbbi időben sokat javult, ámbár aktivistáink a gazdasági feladatok mellett a nacionalizmus elleni harc kérdését elhanyagolták. A reakció ma a kollektív gazdaságok és a néptanácsok ellen összpontosítja a támadást. Munkánkban nagy haladást jelentenek az Ekésfronttal együtt megszervezett akciók.

A jelentésekből hiányzik, hogy milyen segítségek kaptunk a pártszervezetektől. Sajtónkból hiányzik a magyar burzsoázia népellenes tevékenységeinek leleplezése. Mi sem kapcsoltuk össze a nacionalizmus elleni harcot többi kérdéseinkkel (pl. kulák-kizárások). A magyar kultúrtevékenység falun lecsökkent.

Kacsó elvtárs: összefoglalja a javaslatokat, melyeket a VI elfogad.

1. A nacionalizmus elleni harc jegyében egy központi feldolgozás szervezendő, melyen két előadás tartandó: egy ideológiai, és egy gyakorlati.

2. Ugyanez a feldolgozás megtartandó a tartományokban is.

3. Munkaterv készítendő a központi államhatalmi szervekkel való kapcsolat kiépítésére, valamint az agitációs munkavitelére. Megbízva: Révy, Takáts elvtársak.

4. Szervezeti úton a nacionalista megnyilatkozások és gyökereinek kivizsgálása és feldolgozása. A helyi hiányosságok orvoslására az instruktorokat fel kell használni. Csak ha a helyi szervek nem orvosolnák a hibákat, visszük tovább a központi szervekhez. [...][65]

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 183/1951. 121–124. f. Hitelesített jegyzőkönyv.

65 Az önkéntes aktíva politikai neveléséről szóló részt nem közöljük.

78.
Az MNSZ Végrehajtó Irodájának határozata a jobboldali elhajlásról

Bukarest, 1952. április 12.

Határozat

Az MNSZ Végrehajtó Irodájának bővített ülése[66] áttanulmányozta Pártunk Központi Bizottságának zárt levelét, amely feltárja a párt helyes vonalától történt jobboldali elhajlást[67], valamint annak gyökereit előidéző tényezőit és gyakorlati megnyilvánulásait. E rendkívül fontos dokumentumból ülésünk résztvevői megértették, hogy ez az elhajlás attól a helyes pártvonaltól, amelyet Gh. Gheorgiu-Dej elvtárs jelentése és az ennek alapján elfogadott párthatározat az 1949. március 3-5-i plenárison a parasztkérdésben meghozott[68], a proletárdiktatúra s a munkás-paraszt szövetség helytelen értelmezésével komolyan veszélyeztette hazánkban a szocializmus építését.[69]

A végrehajtó iroda bővített ülésének résztvevői a zárt levelet úgy tekintik, mint pártunk erejének, a Központi Bizottság egységének újabb igazolását. A zárt levél, amellett, hogy harcra mozgósít bennünket, a jobboldali elhajlás ellen s a párt irányvonalának gyakorlati alkalmazására - lesújt a pénzügyminisztériumba és más állami szervekbe befurakodott párt és államellenes elemekre, mint amilyen Jakab[70] és Vijoli.[71]

A végrehajtó iroda ülésének résztvevői teljes egészében magukévá teszik a Központi Bizottságnak azt a megállapítását, hogy Luca Vasile elvtárs több fontos kérdésben letért a március 3-5-i plenárison meghúzott irányvonaltól, s a tőkés elemeknek, valamint a kapitalizmust szülő tényezők erejének a lebecsülésével az

66 A Végrehajtó Iroda ülésének jegyzőkönyvét nem találtuk meg, ellenben az MNSZ Végrehajtó Irodájának iratai között fennmaradt az MNSZ központi pártaktívája 1952. március 31-i rendkívüli ülésének jegyzőkönyve, amelynek egyetlen naprendi pontja az RMP KB zárt levelének feldolgozása volt. ANIC, f. 27. UPM, d. 193/1952. 29-31. f.

67 Az ún. „jobboldali elhajlás" vádjának megkonstruálása az Ana Pauker-Vasile Luca-Teohari Georgescu neve által fémjelzett csoport eltávolítását szolgálta a párt- és államvezetésből. A csoport kiiktatása semmi esetre sem tekinthető a születőben lévő nemzeti kommunizmus első jelének, hanem inkább a Dej és az általa vezetett frakció sikeres manőverének, amely csoport sikeresen kihasználta Sztálin paranoiáit (zsidókérdés), hogy megerősítse az ellenőrzést az RMP apparátusa fölött és megszüntesse a párton belüli hatalmi központokat. *Tismăneanu,* 2005. 170. p.

68 Az RMP Központi Vezetősége a fent említett ülésén döntött a „mezőgazdaság szocialista átalakításáról", vagyis Romániában ekkor vette kezdetét a kollektivizálás.

69 A „jobboldali elhajlásban" résztvevők elleni egyik legfontosabb vádpont a nemzetgazdaság aláásása volt. A kizártak közül Luca pénzügyminiszterként a pénzügyi reformért volt felelős, Ana Pauker pedig a mezőgazdaság kollektivizálásáért. A letartóztatottak között találjuk a korabeli román pénzügyi vezetés majdnem teljes vezérkarát. A téma feldolgozására lásd: *Levy,* 2002. 168-188. p.

70 Utalás Jakab Sándor pénzügyminiszter-helyettesre. 1952. március elején menesztették állásából.

71 Utalás Aurel Vijolira, aki a Román Népköztársaság Bankjának elnöki tisztségét látta el. 1952. március elején menesztették állásából.

osztályharc mechanikájának nem marxista értelmezésével nagy mértékben járult hozzá a jobboldali elhajlás létrejöttéhez és annak gyakorlati érvényesítéséhez.

Az ülés résztvevői a zárt levél alapján elemezték ki az MNSZ tevékenységét és megállapították a következőket[72]: a MNSZ annyiban járult hozzá a jobboldali elhajlás gyakorlati érvényesítéséhez, amennyiben nem harcolt eléggé határozottan és következetesen a Párt március 3-5-i határozatának megvalósításáért. Kétségtelen a MNSZ tevékenységét egészében a párt irányvonalát meghatározó leni-ni-sztálini tanítások s a március 3-5-i plenáris utasításai határozzák meg. Ennek ellenére a vezetésben és az alsóbb szervezetek unkájában olyan hibák és hiányosságok mutatkoznak, amelyek a múltban feltétlenül hozzájárultak a jobboldali elhajlás létrejöttéhez, ma pedig feltétlenül akadályt jelentenek a jobboldali elhajlás elleni küzdelemben. Ezek a hiányosságok a következők:

a.) Számos szép siker ellenére általában lanyha volt helyi szervezeteink, aktivistáink részéről a tőkés elemek és mindenekelőtt a kulákok elleni küzdelem. Nem tudtuk eléggé fokozni, különösen a magyar szegényparasztság osztályharcos éberségét. Nem voltunk elég éberek magunk sem s aktivistáink sem. A kulákság elleni küzdelmet nem egy esetben leszűkítettük arra, hogy a helyi szervezetekben még megbújó kulákok kizárását elkezdjük.[73] Kizárásuk után azonban nem törekedtünk arra, hogy további ténykedésüket is figyelemmel kisérve leleplezzük őket. Nem értettük meg eléggé mélyen azt a sztálini tanítást, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszakában az osztályharc nemcsak, hogy tovább-folytatódik, hanem szüntelenül élesebbé válik. A fennebb említett konkrét esetben szem elől tévesztettük azt a tényt, hogy a szervezetből való kizárásuk után a kulákok és más tőkés elemek még elkeseredettebb aknamunkát kezdenek népi demokratikus rendszerünk ellen.

b.) A kulákság elleni küzdelem gyengeségei különösen a Székelyföldön mutatkoztak meg.[74] Az a tény, hogy ezen a vidéken számos kollektív gazdaságba kulákok is befurakodtak, helyi szervezeteink, aktivistáink osztályharcos éberségének gyengeségeit is mutatja. Helyi szervezeteink vezetőségi, tartományi és rajoni aktivistáink nem egy esetben ellenezték azt, hogy kulákok és más kizsákmányoló elemek, mint „jógazdák", mint a falu „kulcsemberei" befurakodjanak a kollektív gazdaságokba.

A kizsákmányoló elemek elleni küzdelem bizonyosfokú lanyhasága természetesen azt eredményezte, hogy - különösen a Székelyföldön a polgári nacionalizmus-

72 A Miron Constantinescu által 1952. április 25-én Dej részére összeállított, a nemzetiségi szervezeteket elemző és azok új feladatait meghatározó tanulmány szerint minden nemzetiségi szervezet számára feladatul tűzték ki a nacionalizmus elleni harcot, azonban a harc fő csapásiránya nemzetiségenként különbözött. Az MNSZ-ben a csapásirány a kulákság elleni harc, zsidó nemzetiségi szervezetben a cionizmus elleni, a németek szervezetében a hitlerista fasizmus elleni fellépés volt. Minden nemzetiség körében, főleg az ukránok és németek körében, ahol erősebb volt az antiszemitizmus, meghirdették az antiszemitizmus elleni küzdelmet is. ANIC. f. CC al PCR, Secţia Organizatorică, d. 18/1952. 1-21. f.

73 Az 1951 végéig az MNSZ-ből 3511 kulákot zártak. Az MNSZ tagkönyvcsere egy jó alkalomnak bizonyult a kulákkizárások felgyorsítására, így 1952 júniusra már mintegy 2235 kulákot zártak ki. ANIC. f. 27. UPM, d. 191/1952. 62-63. f.

74 A Maros tartományra vonatkozó kulákkizárásokra lásd: *László,* 2005.

sovinizmus, az elvtelen „magyar egység” elleni küzdelmünk sem hozta meg a kívánt eredményeket. A MNSZ – számos szép eredménye ellenére – nem tudta eléggé mélyen tudatosítani a központi aktívában s főleg a tagságban, hogy a polgári nacionalizmusnak és főleg sovinizmusnak osztályalapjai vannak, vagyis a nacionalizmus elleni küzdelem nem választható el a kulákság elleni küzdelemtől. Az a tény, hogy egyes aktivistáink és egyes helyi szervezeteink a nacionalizmus elleni küzdelem kérdését elválasztják a kulákság konkrét leleplezésének feladatától, kétségtelenül azt igazolja, hogy szervezetünkben – léteznek még a békülékenység elemei, amelyeket ki kell irtani.

c.) A MNSZ egyik fő hiányossága, amellyel hozzájárult a jobboldali elhajlás gyakorlati érvényesüléséhez, az, hogy – bár tapasztalta – mégsem küzdött eléggé a tőkés elemeknek tett engedmények ellen. Úgy vélte, hogy a kvóta és adókivetések kérdése csupán az illetékes gazdasági és pénzügyi szervezetekre tartozik. E felfogás következménye az volt, hogy nem mozgósítottuk tagságunkat az adófizetés kötelezettségei alól kibújt kulákok leleplezésére és ezzel párhuzamosan a saját állam iránti kötelezettségeink teljesítésére. A múlt esztendőben indított beszolgáltatási verseny kétségtelenül szép eredményeket hozott, hibája volt azonban, hogy a versenyre kelt helyi szervezetek nem leplezték le a beszolgáltatást szabotáló kulákokat és más kizsákmányoló elemeket.

Meg kell állapítanunk mi magunk is hibásan értelmeztük a munkásosztály és s dolgozó parasztság szövetségének tartalmát, célját, amikor nem figyeltünk fel arra, hogy a kulákok mind fokozottabb korlátozásának elve nem érvényesül eléggé falvakon, ezzel egyidejűleg pedig a dolgozó parasztság nem megerősödött anyagi helyzetének megfelelően veszi ki részét a szocializmus építéséből és az építés terheinek a viseléséből. Ideológiai, szervezési, nevelői munkánkban nem érvényesült eléggé a Pártunknak az a tanítása, hogy a szövetkezetek a parasztságnak nem valamelyes „érdekvédelmi” szervezetei, hanem mindenekelőtt a munkásosztály *és* a dolgozó parasztság szervezetei, annak érdekében, hogy a dolgozó parasztság minél hathatósabban kapcsolódjon be a szocializmus építésébe. A szövetkezetek szerepének ez a hibás értelmezése abban nyilvánult meg, hogy nem szorgalmaztuk tagságunkat a szövetkezetekkel kötött szerződések előírásainak teljesítésére, a kölcsönök visszafizetésére, a felvásárlási tervek százszázalékos teljesítésére, stb.

A hibák okait elemezve az ülés résztvevői megállapították, hogy azok mindenekelőtt a központi aktíva, valamint a tartományi, rajoni és helyi vezetőszerveink ideológiai gyengeségeiben rejlenek. Ezért a fenti hibák minél gyorsabb és hatásosabb kiküszöbölése érdekében a végrehajtó iroda elhatározta, hogy:

1.) az ideológiai, politikai nevelés fokozásával, alaposabb megszervezésével, a parasztkérdésben hozott párthatározatok újbóli feldolgozásával, az utcafelelősi hálózat jobb irányításával, a már elkezdett kulák-kizárási akció határozottabb továbbvitelével megerősítjük helyi szervezeteink osztályharcos szellemét. E munkában különös tekintettel leszünk Sztálin tartományi szervezeteink megerősítésére és általában a Székelyföldön végzett munkánk megjavítására;

2.) konkrét intézkedéseket teszünk, hogy a begyűjtés, az adóztatás, a szövetkezeti árucsere, a termelési szerződéskötések s más ilyen kérdésekkel kapcsolatban felismert hiányosságainkat a Párt és minisztertanács március 7-i határozata szellemében kiküszöböljük;

3.) a nacionalizmus, sovinizmus elleni harc eredményesebbé tétele az elvtelen „magyar egység” felszámolása, az osztályharcos szellem fokozása és elmélyítése, a békülékenység kiirtása érdekében a Végrehajtó Iroda szükségesnek látja s intézkedéseket tesz, hogy vezetősége s egész aktívája osztályösszetételét megjavítsa, alkalmas munkáselemekkel megerősítse.

A Magyar Népi Szövetség Végrehajtó Irodája a zárt levélbe foglaltakat magáévá téve újból kihangsúlyozza, hogy a magyar dolgozó parasztság soraiban végzett munkáját a jobboldali elhajlás következményeinek felszámolásáért indított harc szolgálatába állítja. Ugyanakkor leszögezi, hogy ebben a munkában állandó útmutatója, vezérfonala az a határozat, melyet Munkáspártunk szeretett főtitkára Gheorghiu Dej elvtárs jelentése alapján a március 3–5-i plenáris hozott a parasztkérdésben. A Magyar Népi Szövetség tudatában van annak, hogy csak akkor tudja eredményesen mozgósítani a párt által kitűzött feladatok teljesítésére a dolgozó magyar parasztságot, ha egy pillanatra sem téveszti szem elől a munkásosztály általános érdekeit, melyek ugyanakkor a dolgozó magyar parasztság érdekeit is jelentik.

A Magyar Népi Szövetségnek szilárd elhatározása az, hogy hiányosságainak kiküszöbölésével a kulákság, az üzérkedés, valamint a sovinizmus, nacionalizmus elleni harc fokozásával, a mezőgazdaság szocialista átalakításában, a társulatok szervezésében végzett munkájával az eddigieknél sokkal jelentősebb eredményekkel járuljon hozzá ahhoz a küzdelemhez, amelyet drága hazánk, a Román Népköztársaság dolgozó népe vív a Pártunk és Gheorghiu-Dej elvtárs vezetésével a szocializmusért, a békéért.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 193/1952. 36–38. f. Tisztázat.

79.

Az MNSZ tartományi szervezeteinek jelentése az alkotmány-tervezet és a Magyar Autonóm Tartomány létrehozásának feldolgozásáról

Bukarest, 1952. augusztus 5.

Az alkotmány-tervezet[75] feldolgozását a különböző tartományokban[76] az MNSZ KIB[77] küldöttei vezették le július 26–29. között. A küldöttek 9 területi székhelyen dolgozták fel az alkotmány-tervezetet az alkalmazottak és a területi bizottságok részvételével. A feldolgozásokon több mint 93 alkalmazott aktivista és a területi bizottságok 59 tagja vett részt.

Segesvár rajon és Beszterce rajon aktivistái (3-3 személy) hiányoztak a feldolgozásról, mert nem értesítették őket időben, hogy Marosvásárhelyre, illetve Kolozsvárra utazzanak. Folyamatban van ennek a hiánynak az orvoslása.

A feldolgozás előtt az aktivisták egyénileg tanulmányozták az alkotmány-tervezetet, Sztálin elvtárs jelentését a Szovjetunió 1936-os Alkotmányáról és más megadott újságcikkeket.[78] A feldolgozás után kérdéseket tettek fel, a válaszok után következtek a beszélgetések. Sztálin, Arad, Temesvár és Maros tartományokban az alkotmány-tervezetet és a felmerülő problémákat szemináriumokon is megbeszélték.

A feldolgozásokon a következő fontosabb kérdéseket tették fel:

Miért van szükség a régi Alkotmány kicserélésére?

Az új Alkotmányt a jelenleg is működő Nagy Nemzetgyűlés vagy az újonnan megválasztott Nagy Nemzetgyűlés fogja megszavazni?

A Magyar Autonóm Tartomány közigazgatása kétnyelvű lesz?

Miért hozták létre a Magyar Autonóm Tartományt?[79]

A Magyar Autonóm Tartományból a diákok mehetnek máshová iskolába, egyetemre (például Kolozsvárra)?

A Magyar Autonóm Tartomány területi működési szabályzatát[80] a nemrég működő vagy az újonnan megválasztott Néptanács dolgozza ki?

Milyen elvek alapján fogják kidolgozni a Magyar Autonóm Tartomány működési szabályzatát?

75 Az 1951–1952 során kidolgozott és a szovjet változtatásokkal ellátott alkotmánytervezetet az RMP PB 1952. július 10-én vitatta meg és az elkészített tervezetet július 18-án bocsátotta vitára a sajtóban.

76 Tartományok a megye rendszer 1950. szeptember 6-ai közigazgatási reform általi felszámolása után jöttek létre. Az országot 28 tartományra és 117 rajonra osztották fel.

77 Központi Intézőbizottság

78 Az Alkotmány az 1936-os szovjet Alkotmány alapján készült, szovjet tanácsadással, az új alaptörvény a nemzetiségek tekintetében is átvette a sztálini nemzetiségi integrációs modellt. A korábbi tömegszervezeten keresztüli (MNSZ) modell helyét átvette az autonóm terület, mint integrációs keret.

79 A MAT létrehozására vonatkozó forrásokat közli: *Bottoni,* 2003. 198–240. p.

80 A MAT működési szabályzatát az újonnan megválasztott tartományi néptanácsnak kellett volna kidolgoznia, amit jóváhagyás végett fel kellett volna terjesztenie a Nagy Nemzetgyűléshez. Erre azonban nem került sor, a működési szabályzat nem készült el.

A Magyar Autonóm Tartomány létrehozása nem okozza a lakosság tömeges áttelepülését?

Az Alkotmányt újra módosítják, ha már nem létezik a kapitalista tömb?

Mikor alkalmazzák az „aki nem dolgozik, ne is egyen!" elvet?

Mi a különbség a Szovjet Autonóm Köztársaság és a Magyar Autonóm Tartomány között, mi valósul meg nálunk?

A népi demokrácia miért védi a magántulajdont?

A Magyar Autonóm Tartomány rajonjaiban törvényszék vagy népi bíróságok fognak működni?

Mi lesz a közigazgatás nyelve a román falvakban a Magyar Autonóm Tartomány területén?[81]

Újraválasztják az idén a Néptanácsok 1950-ben megválasztott küldötteit?

Miért nem hoztak létre autonóm rajonokat a többi nemzeti kisebbség számára?

Lesz-e lehetőségünk egyes közalkalmazottaknak, hogy Marosvásárhelyre költözzenek, ha ezt igénylik?

A Kolozsváron működő kulturális intézményeket átköltöztetik Marosvásárhelyre?

Mi lesz az MNSZ szerepe a Magyar Autonóm Tartományban?

Mely megbeszéléseken nem vehetnek részt a népi ülnökök?

Az elvtársak megválaszolták a fenti kérdéseket.

A szemináriumokon és megbeszéléseken kiderült, hogy az elvtársak már korábban tanulmányozták az anyagot. Konkrét példákkal bemutatták a kapitalista országok alkotmánya és a mi alkotmányunk közötti különbségeket. Rámutattak arra, hogy a Magyar Autonóm Tartomány megalapítása még jobban elmélyíti a nemzeti kisebbségek és a román nép barátságát: az alkotmány-tervezetbe foglalt összes jog vonatkozik a nemzeti kisebbségekre is, és az ország törvényei kötelező érvényűek az összes tartomány számára.

A megbeszéléseken az aktivisták kötelezettséget vállaltak, hogy oly módon tevékenykedjenek, hogy a munkásemberek mind megismerjék az alkotmány-tervezetet.

A reakció egyes helyeken megpróbált zavargásokat kelteni azáltal, hogy tendenciózus nacionalista kérdéseket tett fel, és különböző híresztéléseket terjesztett.

Például Kobátfalván (Udvarhely rajon) az MNSZ aktivistáját megkérdezték, hogy ezután kitűzhetik-e a magyar zászlót? Karcfalván egy aktivistától megkérdezték, hogy a Magyar Autonóm Tartomány külön hadsereget tart-e majd fenn?

A területi vezetőség utasításokat kapott, hogy szálljon ki a helyszínre, és vizsgálja meg, hogy kitől származtak a kérdések. Takó oktatót a Sztálin tartományban megkérdezték, hogy a románok maradhatnak-e a Magyar Autonóm Tartomány

81 A bukaresti magyar követ, Pataki László az 1952. augusztus 1-én kelt jelentésében a következőképpen írta le a székelyföldi közhangulatot: „számos székelyföldi faluban »Megint magyarok lettünk« kiáltással fogadták az autonómia hírét." Közli: *Vincze,* 2003. 164. p.

területén. Kézdivásárhely rajonban híresztelések terjednek, hogy a székely régiók miután már nem tartoznak egy tartományba Sztálinvárossal[82], többé nem kapnak semmilyen nehézipari terméket vagy petróleumot. Nagybánya tartományban elterjedt az a híresztelés, hogy magyar iskolák ezután csak a Magyar Autonóm Tartomány területén fognak működni. Az aktivisták leküzdték a reakciósok híreszteléseit.

Az MNSZ tartományi és rajoni bizottságai az NDF[83] bizottságai keretében működnek, a helyi (községi) bizottságokhoz hasonlóan Bihar tartományt kivéve. Az MNSZ rajoni aktivistáit Újszékelyen nem sikerült bevonni az NDF tevékenységébe. Ugyanígy Szalontán az NDF helyi vezetőségébe nem sikerült bevenni az MNSZ tagjait. Az aktivisták jelentették ezt a hiányt a tartományi NDF-nek.

A tartományi feldolgozások után munkaterveket állítottak össze a rajoni önkéntes aktivisták felkészítésére, hogy ezek aktívan részt vehessenek a községekben tartott feldolgozásokban.

Az MNSZ Központi Bizottsága utasításokat adott a tartományi (rajoni) szervezeteknek, hogy lépjenek kapcsolatba az NDF megfelelő bizottságaival, és a kapott utasításoknak megfelelően állítsák össze a munkatervet a feldolgozások lebonyolítására a tagok, illetve a helyi szervezetek számára.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d, 191/1952. 70-72. f. Román nyelvű tisztázat.

82 Brassó korabeli megnevezése.
83 Népi Demokrácia Frontja - Frontul Democrației Populare

80.
Juhász Lajos elnöki kinevezésének feldolgozása a Központi Végrehajtó Iroda rendkívüli ülésén

Bukarest, 1952. szeptember 1.

Jegyzőkönyv, felvétetett 1952. szeptember 1-jén az MNSZ központi Végrehajtó Iroda rendkívüli ülésén. Jelen vannak: Juhász Lajos, Otrok Ferencz, Kacsó Sándor, Bányai László, Czikó Nándor és Kurunczi András.

Napirend: Kacsó elvtárs a párt határozata értelmében átadja a szervezet vezetését Juhász elvtársnak.[84]

Otrok elvtárs az ülést megnyitja és ismerteti a párt KV határozatát, amelynek megfelelően Juhász elvtárs veszi át a szervezet vezetését Kacsó elvtárstól, egyben kéri az elvtársakat, hogy ezen ülést használják fel arra, hogy Kacsó elvtársnak a hiányosságait megmutatva, adjanak segítséget, hogy a munkáját az új beosztásában eredményesebben tudja végezni.

Bányai elvtárs: a hozzászólásában rámutatott arra, hogy Kacsó elvtárs sok olyan tulajdonsággal rendelkezik, amit nagyon komolyan tud értékesíteni a szocializmus építésében. Kacsó elvtárs az utóbbi időben komolyan elmélyítette a marxista tudását is. Kacsó elvtársnak igyekeznie kell, hogy a marxista tudását használja fel a jövőbeni munkájában arra, hogy az elvi kérdésekben határozott harci állást foglalhasson, ami különösen szükséges ma kulturális téren is. Kacsó elvtárs nem lehet elnéző, és nem tanúsíthat békéltető magatartást az elvi kérdésekben, ami az eddigi munkájában többször megmutatkozott. Kacsó elvtársra leverő hatással volt az utóbbi időben, hogy a kérdése nem volt tisztázva. A párt határozata meg kell erősítse az elvtársat, és a jövőben az elvtársak szolidaritása fogja kísérni a munkájában.

Czikó elvtárs: Kacsó elvtárs a jövőbeni munkájában a gyakorlatba kell vigye a szervezeteknél tanultakat. Az elvtárs a felszabadulástól kezdve a párt által mutatott úton haladt. Kacsó elvtársnak sokat kell küzdeni az új beosztásában,[85] hogy vissza tudja verni a magyar értelmiség részéről jövő esetleges egészségtelen megnyilvánulásokat, amit az elnökségről való leváltását illeti. A párt helyesen látja, amikor egyes elvtársakat - akik hosszú időn keresztül vannak egy helyben - más beosztásba tesz.

Kacsó elvtársnak hibája, hogy nem foglal határozott álláspontot egyes kérdésekben, és nem áll ki a véleménye mellett. Az elvtársnak sokat kell tanulnia a párt dokumentumokból, hogy a párt hogyan teszi a kérdést a megbékélés

84 A Végrehajtó Iroda 1952. július 17. ülésén Révi Ilonát eltávolították a Végrehajtó Irodából. ANIC, f. 27. d. 193/1952. 121-127. f.
85 Kacsó Sándor lemondatása után az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó kolozsvári szerkesztőségének munkatársaként dolgozott, ill. az Irodalmi Könyvkiadó kolozsvári magyar fiókját vezette (1952-1968) egészen nyugalomba vonulásáig.

politikájával szemben. Az elvtársnak nem szabad hogy engedje magát befolyásolni a további munkájában, és mindenkor ki kell álljon az álláspontja és a párt vonala mellett.

Juhász elvtárs: Kacsó elvtárs a munkájában az ellentéteket igyekezett békés úton elintézni, igyekezett az ellentéteket egyengetni. Kacsó elvtárs, különösen amióta a görög bizottságban fennállott hibákat feldolgozták[86], nagyon komoly segítséget jelentett a szervezeti munkában.

Kacsó elvtárs maga is tudatában van annak, hogy a fejlődés egy olyan szakaszába érkeztünk, amikor egyes változásokat kell eszközöljünk szervezetünk vezetőségében, ami azonban az elvtársat mégis egy bizonyos mértékig leverte.

Szervezetünknek komoly segítségre lesz szüksége Kacsó elvtárs részéről, hogy segítsen visszaverni a reakció hangját, aki igyekezni fog az elvtárs leváltását saját céljaira felhasználni.

Az elvtárs az utóbbi időben teljesen összeroppant, ami helytelen részéről, és az új munkahelyén komolyan kell harcolnia, hogy bebizonyítsa, hogy pártunk átformálta, továbbra is hű tagja és harcos katonája kell legyen pártunknak.

Otrok elvtárs: Nem egészen két éve ismerem Kacsó elvtársat. Az elvtárs a munkákat igyekezett mindig időre elvégezni, komoly támogatást kaptam az elvtárstól, különösen, ami az írást illeti. Kacsó elvtárs fejlődött, komolyan tanult, szervezeti szempontból is komoly segítséget nyújtott a különböző kérdések megoldásában, a bírálatai egészségesek.

Kacsó elvtárs egyes esetekben határozott álláspontot foglalt el a kérdésekben, de a legtöbbször békülékeny magatartást tanúsított, és nem állott ki az álláspontja mellett. Nem bírált eléggé, holott nagyon sokszor észrevette a hibákat, és komolyan tudott volna segíteni a bírálataival. Kacsó elvtársnak ezen magatartása hozzájárult ahhoz, hogy a Végrehajtó Iroda tagjai között a bírálat szelleme nem fejlődött ki eléggé. Az elvtárs sokszor úgy érezte, hogy mellőzve van egyes munkákban, ami hetekig meglátszott a munkájában. Kacsó elvtársnak nem lett volna szabad, hogy elveszítse a fejét, mert tudnia kellett volna, hogy a párt mellette áll.

Meg vagyok győződve, hogy a fejlődés az elvtársnál nem fog megállni, és a kérdésének a rendezése hozzásegíti, hogy a jövőben is eredményesen fog tudni dolgozni. Kezdetben az elvtársnak komoly nehézségei lesznek, hogy vissza tudja verni azokat a kérdéseket, amelyek a leváltásával kapcsolatosan felmerülnek. Kacsó elvtárs az új munkahelyén a jövőben komoly segítséget adhat pártunknak és rendszerünknek.

Kacsó elvtárs: Én magam sürgettem a kérdésemnek valamilyen formában való rendezését. A múltban én magam sem voltam harcos magatartású, volt bennem egy bizonyos fokú nyugodt magabiztosság, hogy nem voltam kiszolgálója a fasizmusnak. A verifikálásnál[87] kiderült – amit később magam is megvizsgáltam – hogy a múltban nem foglaltam el harcos álláspontot a kérdésekkel szemben. A

86 A kérdésre vonatkozólag lásd a 74–75. sz. iratokat és jegyzeteit.
87 Az MNSZ tagságának felülvizsgálása 1948-ban vette kezdetét.

verifikálás óta többször felmerült bennem a kérdés, hogy az MNSZ élén már nem vagyok a helyemen.

Ami a hibáimat illeti – eltekintve a kezdeti nehézségektől – nem voltam elég határozott, ami visszahatott a munkámra. Súlyos terheket hordok a múltból magammal, a polgári demokrácia felfogásának a terheit, ugyanakkor a származásom is hozzájárult a határozatlan magatartásomhoz. Még ma is él bennem az a magatartás, hogy a jövőmet nem látom biztosnak. Úgy érzem, és meg vagyok győződve, hogy vissza tudom verni a reakciónak mindenféle megnyilvánulását, ami a leváltásommal kapcsolatban felmerül. Kérem az elvtársaknak a segítségét a jövőben is, hogy az új beosztásomban meg tudjam állni a helyemet.

A másik hibám az, hogy békítő álláspontot foglalok el bizonyos kérdésekben, nem tudom gyorsan felismerni, hogy a különböző problémák felmerülésénél elvi kérdésekről van-e szó, vagy pedig csak személyes ellentétről. Nem mondhatom nyugodt lelkiismerettel, hogy már átformálódtam annak ellenére, hogy sokat tanultam. Minden erőfeszítést meg fogok tenni, hogy teljesen átformálódjak.

A szervezetnél végeztem eredményes munkát is, azonban mikor Juhász elvtárs elkerült a verifikáláshoz, nem tudtam megállni a helyemet, ami a vezetést és a kezdeményezést illeti. Az utóbbi időben úgy éreztem, hogy mind több olyan meglátásom van, ami a kérdések helyes mérlegelését illeti.

Ha bíráltam, a bírálatokat nem használtam elvszerűen az üléseken, hanem a legtöbb esetben magánbeszélgetés formájában. A Végrehajtó Iroda üléseken a legtöbb esetben az elvtársaktól sem kaptam meg a megfelelő segítséget, sokszor láttam, hogy Otrok elvtársnak nem volt velem azonos véleménye, amit azonban nem hozott nyilvánosságra az üléseken, ugyanúgy Juhász elvtárs sem adott meg minden segítséget, hogy a bírálat szelleme kialakuljon a Végrehajtó Iroda üléseken.

Amióta a Végrehajtó Iroda tervszerű munkát végez, komolyan megjavultak a munkák a szervezetben. Továbbra is komoly kérdése kell maradjon a Végrehajtó Irodának a tervszerű munka.

Kérem az elvtársakat, hogy abban az esetben, ha a reakció megnyilvánul a leváltásommal kapcsolatban, adjanak módot, hogy felszólalhassak, és véleményt mondhassak.

Én bízom a pártban, teljesen átérzem, hogy a szocializmusért harcolni egy nemes dolog, és ez a belső érzés és a tudásom kell hogy aktivizáljon a jövőben a munkámban. Kérem az elvtársak segítségét a jövőben is, amire határozottan rá leszek szorulva.

Otrok elvtárs: Azt hiszem Kacsó elvtársnak a mai ülésen való kérését támogatnunk kell, ugyanúgy Juhász elvtársnak is minden támogatást meg kell adjunk a jövőben a feladatok megoldásában.[88]

88 Egy 1952. szeptember 23-i magyar diplomáciai jelentés szerint. Luka László letartóztatása után nemcsak a párt központi vezetését tisztították meg az embereitől, hanem ez alkalommal vidéken is egy újabb letartóztatási hullám sújtotta a magyar értelmiséget (Jordáky Lajost 12, Demeter Jánost 10, Csőgör

Juhász elvtárs: Pártunk bizalmát köszönettel fogadom, és igyekszem mindent elkövetni, hogy pártunk bizalmának, és ezen határozatnak eleget tehessek.

Ezzel az ülés napirendje kimerült, és Juhász elvtárs az ülést bezárta.

K. m. f.

ANIC. f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 193/1952. 129–131. f. Tisztázat.

Lajost 6, Balogh Edgárt 7, Székely Sándort 3 évre ítélték); leváltották a Bolyai egyetem rektorát, Nagy István írót; leváltották, majd le is tartóztatták Veress Pált, Kolozsvár város néptanácsának elnökét; Kacsó Sándort is megfosztották egyetemi tanszékétől. Közli: *Vincze*, 2003. 167–168. p.

81.
Az MNSZ vezető aktivistáinak és az RMP képviselőinek közös ülése, amelyen megvitatták az önfeloszlatás határozattervezetét

Bukarest, 1953. február 18.

Jegyzőkönyv

készült az MNSZ vezető aktivistáinak az RMP KV titkárával, Mogyorós[89] elvtárssal való megbeszélése alkalmával 1953. február 18-án.[90]

Jelenlévők:

Mogyorós Sándor elvtárs, az RMP KV titkára, Petre Borilă elvtárs, az RMP Politikai Bizottságának tagja és Szenkovics Sándor, Juhász Lajos, Otrok Ferenc, Varga János, Szoth Ilona, Czikó Ferdinánd, Czikó Lőrinc, Kukta Mária, Mérai Imre, Ady András [*helyesen: László*], Erdei Árpád, Robotos Imre, Sütő András, Kis-Benke György elvtársak.

Napirend: Az MNSZ Végrehajtó Irodája részéről az RMP KV elé terjesztett javaslat bemutatása és megvitatása.

Mogyorós elvtárs Juhász elvtársnak adja át a szót, hogy az MNSZ Végrehajtó Irodájának javaslatát bemutassa.

Juhász Lajos elvt., az MNSZ elnöke a következőkre mutat rá: az MNSZ Végrehajtó Irodája az MNSZ eddigi szerepét és tevékenységét alaposan áttanulmányozta. E tevékenység során arra a következtetésre jutott, hogy a MADOSZ, majd később az MNSZ nagymértékben hozzájárult Pártunknak a kizsákmányolás elleni és a nép szabadságáért folytatott küzdelméhez. A MADOSZ-t a Párt kezdeményezésére alapították, és tevékenységét mindig is a Párt irányítása alatt fejtette ki.[91]

Juhász elvtárs beszámolójában a MADOSZ, illetve az MNSZ történetét és eddigi tevékenységét, valamint azokat a forradalmi változásokat elemezve, amelyek nemrég történtek országunkban, rámutat arra, hogy hazánkban – a Román Népköztársaságban – megoldódott a nemzetiségi kérdés.[92] Fejlődésünk olyan szintre jutott, amikor egy nemzeti alapokon létrejött politikai szervezet fennállása a továbbiakban teljesen fölösleges. Az MNSZ teljesítette azt a történelmi feladatot,

89 Mogyorós Sándor

90 Az RKP KV Titkárságának irattárában fennmaradt egy hasonló témájú és azonos résztvevőkkel lezajlott ülésnek az jegyzőkönyve. Ez a jegyzőkönyv az ülést február 19-re datálja, és maga a jegyzőkönyv is hosszabb. Az iratot közölték: *Vincze*, 2003. 169–172. p., valamint *Nastasă*, 2002. 730–736. p.

91 A MADOSZ-t a szintén kommunista irányítású 1933-ban alakított Országos Magyar Párt Ellenzéke szervezetből hozták létre. A 1934-ben a MADOSZ-t nemzetiségi „forradalmi" szervezetté alakították át.

92 Az év elején Gheorghiu-Dej bejelentette, hogy Romániában megoldódott a nemzetiségi kérdés. *Igazság*. 1953. január 29.

amit a Párt irányozott elő számára.[93] Éppen ezért a Végrehajtó Iroda arra a következtetésre jutott, hogy az RMP KV elé egy javaslatot terjesszen, amelyben az MNSZ önfeloszlatását kéri.

A beszámoló után Juhász elvtárs felolvassa a Végrehajtó Bizottságnak az önfeloszlatásra vonatkozó határozattervezetét.[94]

A javaslat megtárgyalása céljából több elvtárs is szót kért:

Szenkovics Sándor elvtárs: úgy gondolja, hogy a javaslat teljes mértékben jogos és időszerű. Rámutat arra, hogy ennek a kérdésnek a felvetését maga a mindennapi élet tette szükségessé, valamint azok a hatalmas politikai, gazdasági és kulturális átalakulások, amelyek hazánkban a felszabadulás után történtek. Egyúttal megemlíti, hogy a határozattervezet szövegében némely olyan kifejezés is található, amelyek véleménye szerint helytelen értelmezésekre adnak lehetőséget. Így például a határozattervezetben nem azt kell hangsúlyozni, hogy az MNSZ további fennállása lehetőséget nyújtana az osztályellenségnek, hogy ezt a saját céljaira használja fel, hanem inkább arra kellene hangsúlyt fektetni, hogy az MNSZ teljesítette történelmi küldetését és a továbbiakban már nem szolgálhatja társadalmi fejlődésünket. Végül arra hívja fel a figyelmet, hogy az önfeloszlatás szükségességét a gyűléseken a tömegek maguk kell javasolják, hogy véletlenül se keltsék azt a látszatot, hogy a feloszlatás csak a felsőbb szervek rendelkezése nyomán jött létre.

Ady András [helyesen: László] elvtárs: a javaslatot jogosnak és megalapozottnak tartja. Hazánkban a nemzetiségi kérdés megoldódott. A szocializmus építésével kapcsolatos további feladatokat a Párt oldja meg. Hangsúlyozza, hogy az MNSZ szervezeteit máris az osztályellenség használja fel a nép érdekei ellen folytatott ellenséges tevékenységei során. Az MNSZ további fennállása nemcsak a magyar, de a más nemzetiségű soviniszta elemek álcázására adna lehetőséget. Ezután pár módosítási javaslatot tesz némely határozat-tervezetbeli kifejezést illetően. Rámutat arra, hogy az önfeloszlatási akció egy nagyon fontos feladat, amit alaposan elő kell készíteni. Ennek a feladatnak a végrehajtásához a Párt segítségét kéri. Újra hangsúlyozza, hogy az önfeloszlatás egy igen kényes kérdés, főleg ami az osztályellenséget illeti.

Mogyorós elvtárs megjegyzi: Vajon csak az osztályellenséget illetően? Hiszen az MNSZ további fennállása ellenkezik hazánk munkásságának érdekeivel. A feloszlatás tehát a munkások érdekében történik. Figyelembe kell venni azonban azt is, hogy a jövőben milyen eszközökkel és hogyan fogja majd az osztályellenség megpróbálni félrevezetni a magyar munkásosztályt ezzel a kérdéssel kapcsolatosan. Meg kell tehát előznünk az osztályellenség cselszövéseit, de az önfeloszlatással kapcsolatosan ne legyenek aggodalmaink.

93 Az RKP/RMP az MNSZ-ben és a nemzetiségi szervezetekben egy integrációs lehetőséget láttak, a kisebbségeket a saját szervezeteiken keresztül szerették volna integrálni a román államba. A sztálini mintájú 1952-es Alkotmány megszavazásával és a MAT létrehozásával a sztálini nemzetiségpolitika valósult meg, és a nemzetiségi szervezetek integrációs szerepe a Párt szempontjából megszűnt.

94 Lásd a következő iratot.

Czikó Ferdinánd elvtárs: a javaslatot jogosnak tartja. Rámutat arra a tényre, hogy a MADOSZ-t a Párt hozta létre, hogy a magyar munkásosztály tagjait bevonja a dolgozó nép ügyéért folytatott küzdelmébe. Rámutat, hogy az MNSZ fontos tevékenységet fejtett ki a Párt vezetése alatt. Manapság viszont, a jelenlegi fejlődési szakaszban, amikor hazánkban a nemzetiségi kérdés megoldódott, és amikor a munkásosztály nemzetiségre való tekintet nélkül néptanácsokba, szövetkezetekbe, stb. szerveződik, indokolatlan az MNSZ-nek, ennek a nemzeti alapokon létrehozott magyar munkásszervezetnek a további fennállása. Hangsúlyozza, hogy a feloszlatáshoz egy nagyon jól megfontolt munkatervet kell készíteni és e tevékenység során a tömegek kezdeményezéseire kell támaszkodni. Egy kevés tagból álló bizottság létrehozását javasolja, akik a határozattervezet végleges szövegét megfogalmazzák.

Czikó Lőrinc: rámutat, hogy a munkásosztály nemzetiségi alapon való szerveződése már nem jogos. Azokat az elvtársakat, akik ténylegesen végre fogják hajtani az MNSZ önfeloszlatását, nagyon jól fel kell erre készíteni.

Robotos Imre elvt.: egyetért a javaslattal, hiszen ez az egész dolgozó nép érdekeit szolgálja. Az MNSZ már nem nyújthat segítséget a Pártnak a nemzetiségi kérdés megoldásában. Az MNSZ további fennállása csak akadályt jelentene a tömegek nemzetközi szellemben való nevelésében. Robotos elvtárs rámutat, hogy Sztálin elvt. is a következőkre tanít: a nemzeti kisebbségeknek nincs szükségük formális egyesületekre. Ha a munkások nemzeti alapokon szerveződnek, eltávolodnak egymástól.

Továbbá rámutat, hogy a felszabadulás előtt és az utána következő időszakban is még szükség volt azokra a nemzeti szervezetekre, amelyek a munkásokat a proletár nemzetköziség szellemében nevelték. Viszont fejlődésünk jelenlegi szakaszában ezek a szervezetek nem tudnak már ehhez a neveléshez hozzájárulni, sőt inkább akadályozzák azt. Az MNSZ fennállása a továbbiakban csak az osztályellenség érdekeit szolgálná. Az MNSZ önfeloszlatása előrelépést jelentene a nemzeti kérdés megoldásában, hiszen ez a munkások érdekeit szolgája. Az önfeloszlatás által súlyos csapást mérünk az osztályellenségre. Azt javasolja, hogy ezt a megjegyzést a határozattervezetbe is foglalják bele.

Sütő András elvt.: egyetért a Juhász elvt. és az eddig felszólalók véleményével, miszerint az MNSZ további fennállása már nem szükséges, hiszen nem szolgálja további fejlődésünket. Következésképpen a határozattervezet létrejötte – a fejlődési jelenlegi szintjének elérése következményeként – jogos és időszerű. Azután megemlíti, hogy terepen is meggyőződhetett arról, hogy az MNSZ helyi szervezetei inkább üres keretet jelentenek, amelyek nem szolgálhatják további fejlődésünket. Az MNSZ-nek, mint politikai szervezetnek nincsenek és nem is lehetnek már „különleges" feladatai. Eddig ez a szervezet „különleges" feladatának a sovinizmus elleni küzdelmet tekintette, ez viszont manapság egész dolgozó népünk feladatának tekinthető. Az MNSZ több más feladatát ma már a néptanácsok és más szervezetek látják el.

Úgy gondolja, hogy a határozattervezetben nem jogos azt hangsúlyozni, hogy fennáll annak a veszélye, hogy az MNSZ az ellenséges elemek álcázását szolgálja, mert az osztályellenség nemcsak az MNSZ-en keresztül próbál beférkőzni a munkásosztály köreibe, hanem más szervezeteken keresztül is.

Otrok Ferenc elvtárs: rámutat, hogy a dolgozó tömegek tevékenységüket már a néptanácsok és más szervezetek keretein belül fejtik ki. Emellett az MNSZ színvonala igen leromlott, és ez hozzájárul többek között ennek [*mármint az MNSZ-nek*] az osztályellenség álcájaként való felhasználásához. Ezt bizonyítják azok az esetek is, amikor a magyar dolgozók „különálló gazdaságokat" akarnak létrehozni. Egyik oka ezeknek a megnyilvánulásoknak az lehet, hogy azokban a falvakban a magyar dolgozók egy külön szervezethez, az MNSZ-hez tartoznak. Ezután rámutat arra, hogy az MNSZ egyes kezdeményezései, amelyek látszólag jogosak és jótékony hatásúak voltak, a valóságban káros hatást fejtettek ki. Így például az MNSZ intézte a magyar nemzetiségű néptanácsi küldöttekkel kapcsolatos ügyeket, ami ezek elszigetelődéséhez vezetett, és nem szolgálja a dolgozó nép egységét.

Varga János elvt.: rámutat, hogy a határozattervezetet a való helyzetből kiindulva fogalmazták meg, hiszen sok helységben maguk a munkások tették fel azt a kérdést, hogy mi is az MNSZ feladata valójában, hiszen ők nem látják ennek pontos céljait.

Goldberger Miklós elvt.: mivel a megbeszélés során felvetődött néhány fontos kérdés a nemzeti kisebbségek[95] szervezeteivel kapcsolatosan, megjegyzi, hogy valójában nem mindig van szükség a nemzeti alapon létrehozott szervezetekre. Ebben a tekintetben Pártunk a sztálini tanításokat tartja szem előtt. És a Párt, éppen ezen tanítások figyelembevételével, a nemzetiségek szervezeteit a munkásosztály általános ügyének rendeli alá. Ezeket a szervezeteket a Párt hozta létre, és ezek az ő irányítása alatt működtek. De a Párt mindig is küzdelmet kellett hogy folytasson azon nemzetiségi megnyilvánulások ellen, amelyek ezeket a nemzeti alapon létrehozott szervezeteket a forradalmi küzdelem útjáról le akarták téríteni és a nacionalizmus útjára próbálták terelni. Hány és hány ilyen megnyilvánulásról tudunk akár a MADOSZ, akár az MNSZ keretein belül. Ilyen volt Kurkónak a jobboldali[96], népellenes tevékenysége is. És Luca is támogatta az ilyen jellegű ellenforradalmi tevékenységeket. Ha jobban megvizsgáljuk az MNSZ KIB összetételét, megállapíthatjuk, hogy még ide is sikerült beférkőzniük a kulák, nacionalista elemeknek, akik pártellenes tevékenységet fejtettek ki. A Párt viszont nagyon éberen vigyázott arra, hogy leleplezze ezeket a törekvéseket, és a helyes utat kövesse.

95 Ezt az új kifejezést Gheorghiu-Dej használta először az 1952. áprilisában megrendezett tanítókongresszus alkalmával. A magyar napilapok szerkesztői 1952-ben azt az utasítást kapták, hogy a két fogalmat, a korábban használat együttlakó nemzetiségek kifejezést és az új, a nemzeti kisebbségek megjelölést egyelőre párhuzamosan használhatják. *Fülöp–Vincze*, 2007. 239. p.

96 Kurkó „jobboldali elhajlására" és bírálatára lásd az 54. sz. iratot.

Ezután Goldberger elvtárs rámutat arra, hogy az MNSZ tevékenysége és feladatai most már más új szervezetekre tartoznak (a néptanácsokra stb.). Így már nem léteznek olyan „különleges" megbízatások, amelyek az MNSZ további fennállását indokolnák. Éppen ebből az okból kifolyólag az MNSZ további fennállása nemhogy szolgálná, hanem csak gátolná a szocialista fejlődést.

Továbbá rámutat, hogy az önfeloszlatás megvalósítására egy jól átgondolt munkatervet kell kidolgozni. Ennek végrehajtásával kapcsolatosan nem kell aggódni, ami a tömegek reakcióját illeti, hiszen a dolgozó tömegek örömmel fogadják majd az önfeloszlatás hírét. Természetesen az osztályellenség megpróbálja majd kihasználni ezt az alkalmat is, hogy a munkásokat félrevezesse, azok [*mármint az osztályellenség*], akik az önfeloszlatást úgy értelmezik majd, hogy érdekeik útjában áll, megpróbálják ezt a tevékenységet aláaknázni.

Az MNSZ további fennállása már nem a dolgozó nép érdekeit, hanem az osztályellenség érdekeit szolgálja. A munkásoknak megvannak már az olyan nagy szervezeteik (például a néptanácsok), amelyek széles tömegeket fogadnak be, és amelyek nemzetiségre való tekintet nélkül egyesítik őket a küzdelemben. Az önfeloszlatás által tehát az osztályellenségre mérünk súlyos csapást, hiszen feloszlatjuk a vidéki magyar dolgozó parasztság különálló szervezetét.

Petre Borilă elvtárs: az MNSZ javaslatát helyesnek tartja. Az a véleménye, hogy a Végrehajtó Iroda az MNSZ helyzetét és az ebből származó feladatokat a sztálini tanítások alapján ítéli meg.

Örömét fejezi ki, hogy a jelenlévők egységes magatartást tanúsítottak az önfeloszlatási javaslattal szemben. Úgy gondolja, hogy azoknak az elvtársaknak, akik az MNSZ keretein belül a Párt irányítása alatt tevékenykedtek, sikerült ideológiai és politikai szempontból olyan mértékben felemelkedniük, hogy helyesen ítélkeznek a jelenlegi fejlődésünk kérdéseiben, a nemzeti kérdésben stb. Tehát a Pártnak sikerült az MNSZ tagjait a politikai fejlődésnek egy magasabb szintjére emelni.

Petre Borilă elvtárs örömét fejezi ki azzal kapcsolatban, hogy a megbeszélés során nem merült fel lényeges ellenvetés az önfeloszlatás kérdésében.

Aztán rámutat, hogy az MNSZ további fennállása, akarva-akaratlanul, akadályt jelentene a további fejlődésben. Ha ezt az akadályt elhárítjuk, egy lépéssel előrébb vihetjük az egész dolgozó nép egységét és megkönnyítjük a magyar munkásoknak a közös küzdelemben való részvételét.

Ezután kiemeli azoknak a szervezeteknek a nevelői szerepét (pl. a kultúrotthonokét), amelyek az egész dolgozó nép öntudatát fejlesztik és nevelik.

Felhívjuk a figyelmet arra a tényre, hogy az önfeloszlatás során hangsúlyozni kell a Magyar Autonóm Tartomány óriási fontosságát a nemzetiségi problémák megoldásában. Ne elégedjünk meg azzal, hogy a jelenlévők ezen a véleményen vannak ebben a kérdésben. Még az sem elég, hogy a munkásosztály kezdi elismerni, hogy nem szükséges fenntartani az MNSZ-t. Az osztályellenség most is megfogja próbálni, hogy megakadályozza a munkánkat. Ezért úgy kell felkészül-

nünk, hogy le tudjuk leplezni őket, és meg tudjuk előzni az osztályellenség ármánykodásait.

Mogyorós Sándor elvt.: Helyesnek tartja a párt által küldött kommunisták kezdeményezését, hogy az MNSZ keretében dolgozzanak. Azt hiszi, hogy ez a pártpolitikát, tehát a munkásosztály ügyét szolgálja.

Az MNSZ történelmi szerepéről beszélve, hangsúlyozza, hogy a múltban is egyedül a Kommunista Párt volt az, amely következetesen harcolt a nemzeti kisebbségek jogaiért és az elnyomás ellen. Hangsúlyozza, hogy a MADOSZ-t egy bizonyos történelmi cél érdekében hozták létre, hogy harcoljon a nemzeti kisebbségek jogaiért. A MADOSZ-t a párt alapította és végig a párt is vezette. E nélkül, a lenini–sztálini vezetés nélkül a MADOSZ a burzsoá nacionalizmus áldozatává vált volna. Ezt bizonyítják az 1946-os udvarhelyi események is, amikor a nacionalisták meg akarták szerezni a vezetést, el akarták szakítani az MNSZ-t a párttól, és ki akarták vonni a Párt vezetése alól. De a Párt éber volt, és a próbálkozást leleplezték.[97]

Mogyorós elvt. a továbbiakban bemutatja, hogy az aktivisták és az MNSZ-beli párttagok érdeme az, hogy a végsőkig harcoltak a nacionalisták ellen, és harcoltak a párt által kijelölt feladatok megvalósításáért.

Mogyorós elvt. megítélése szerint a MADOSZ által kitűzött célok már nem léteznek, mivel hazánkban a nemzeti kisebbségek megkapták a jogegyenlőséget, és a párt megoldotta a nemzeti problémát.

Ami az MNSZ jelenlegi helyzetét illeti: egy idő óta észre lehetett venni, hogy fenntartása mesterségesen történik. Gheorghiu-Dej elvt. – az MNSZ tevékenységeinek pozitív eredményeit értékelve – már többször felhívta a figyelmet arra a tényre, hogy bizonyos akadályok vannak a néptanácsok megerősítésének útján. Gheorghiu-Dej elvt. kijelentésének igazságát azok az esetek is bizonyítják, amikor észlelték, hogy bizonyos falvakban a Párt és a kormány határozatait nem megfelelően alkalmazták. A vizsgálatok kimutatták, hogy ezekben a helységekben az MNSZ helyi szervezetei csak „feltételesen" fogadták el a Párt és a kormány határozatait. Bizonyos néptanácsok gyűlésein az MNSZ helyi szervezetei által szervezett ellenállást lehetett tapasztalni. Ez a tény azt mutatja, hogy azokban a helységekben az MNSZ helyi szervezetének vezetősége a nacionalista elemek hatalmába került.

Mogyorós elvt. rámutat arra, hogy az MNSZ további fenntartása nemzeti elszigetelődéshez vezet, és már most is akadályt képez a falvakban a szocializmus építésének útjában. A nemzetiségi alapon való szerveződés sok helyen hatással van a párttagok magatartására. Bizonyos helyeken az MNSZ-be küldött kommunisták az MNSZ „képviselőivé" váltak a pártban, és a párt irányvonala ellenében nyilvánultak meg. Ilyen módon bizonyos helyeken a párt alapszervezetét megpróbálták a „sérelmi" politizálás útjára téríteni.

97 Bővebben lásd a 38. sz. iratot.

Mogyorós elvt. egyetért az előterjesztett javaslattal. Véleménye szerint az MNSZ önfeloszlatása segít a következőkben:

a. az egész munkásosztály politikai és erkölcsi egységének a folyamatos megerősítésében,

b. hogy a Párt nevelő tevékenységét még jobb eredményekkel végezhesse a tömegek körében,

c. a falusi magyar munkások intenzívebb bevonásában a szocializmus építésébe és az osztályellenség elleni harcba.

A következő további feladatokat jelöli ki:

1) Az MNSZ Végrehajtó Irodájának javaslatát terjesszék az RMP Politikai Bizottsága elé.

2) Miután a Politikai Bizottság elfogadja a javaslatot, dolgozzanak ki egy jól megfontolt munkatervet.

3) Az önfeloszlatás során a Párt hatékony segítséget kell hogy nyújtson. Az alapszervezetek kell hogy ismerjék a problémát, jól fel kell készüljenek a cselekvésre, hogy fel tudják világosítani az MNSZ tagjait. Az akciót úgy kell előkészíteni és vezetni, hogy azokon a helyeken, ahol az osztályellenség a felforgató tevékenységet próbál végezni, azt maguk a munkásosztály képviselői, az MNSZ tagjai leplezzék le. Ehhez meg kell hogy biztosítsuk az akció hatékonyságát, hogy ne elégedjünk meg a felmerülő problémák regisztrálásával, hanem azonnal hatékonyan cselekedjünk is.

4) Az akció sikeréhez szükséges, hogy a munka ne alulról, hanem szervezett módon felülről kezdődjön el. Az MNSZ Központi Intézőbizottsága kell hogy szervezze és irányítsa az egész akciót. Használja fel az Ekésfrontnak a tapasztalatát ebben a tekintetben.

5) Nagyon fontos kérdés, hogy milyen módon jelenik meg a probléma a munkásosztály előtt. Meg kell értessük velük, hogy mindez a magyar munkások érdekeit szolgálja.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 197/1953. 1–8. f. Román nyelvű tisztázat.

82.
Az MNSZ Központi Intézőbizottságának határozata a szervezet önfeloszlatásáról

Bukarest, 1953. február 20.

Az MNSZ KIB
Határozata[98]
önmaga és összes fiókszervezete
önfeloszlatásáról és tevékenysége megszüntetéséről

A Magyar Népi Szövetség Központi Intézőbizottsága az 1953. február 20-án tartott ülésén[99] elemezte a Magyar Népi Szövetség teljes addigi tevékenységét. A Magyar Népi Szövetség tevékenységének elemzése kimutatta, hogy ennek a munkásosztály Pártja által vezetett szervezetnek fontos szerepe volt a magyar munkásemberek mozgósításában a burzsoá-földesúri rendszer és az Antonescu-féle fasiszta diktatúra elleni harc, a horthysták és a magyar burzsoá reakciósok pártjainak leleplezése, a népi demokratikus rendszer megvalósítása és megerősítése érdekében folytatott harcban.

A Magyar Népi Szövetség hozzájárult a magyar munkásemberek neveléséhez a proletár nemzetköziség, a Szovjetunió és a nagy Sztálin iránti szeretet és végtelen hála, hazánk, a Román Szocialista Köztársaság iránti szocialista hazaszeretet szellemében. Az MNSZ hozzájárult a dolgozó nép politikai és morális egységének a folyamatos megerősítéséhez a szocializmus építése és a béke védelméért folytatott harcban.

A Román Munkáspártnak a nemzeti kérdés kezelésében tanúsított következetes lenini–sztálini politikája következtében a Román Népköztársaságban megvalósult a román nép és a nemzeti kisebbségek teljes jogegyenlősége.

Az RNK Alkotmánya szentesíti népünk ezen óriási győzelmét, és szigorú büntetést ír elő bármilyen soviniszta megnyilvánulás, faji vagy nemzeti gyűlölet ellen.

A Magyar Autonóm Tartomány létrehozása a nemzeti kérdések megoldásának egy még magasabb szintjét jelenti az RNK-ban. Ez a Román Munkáspártunk lenini–sztálini nemzeti politikájának a magasztos győzelme, tovább erősíti népi

98 A határozat indoklásának román nyelvű szövege megtalálható: ANIC. f. 27. UPM, d. 197/1953. 9–16. f. Az indoklásban kifejtik, hogy a proletár internacionalizmus szellemében megoldódott a nemzetiségi kérdés. Az indoklás felsorolja a MADOSZ és az MNSZ harcát a proletár értékekért. Kifejti, hogy a burzsoá-földesúri rendszerben az MNSZ fő célja a nemzetiségi elnyomás megszüntetése volt. 1944 után az MNSZ fő szerepe az RKP támogatása volt a reakciós kormányok megdöntésében, illetve a népi demokrácia létrehozásában, majd később – a többi nemzetiségi szervezethez hasonlóan – a szocializmus építése az RKP vezetése alatt.

99 Az MNSZ KIB február 20-i bővített ülésén az intézőbizottsági tagok mellett részt vettek a szervezet vezető aktivistái és a két központi MNSZ lap vezetői is. Az ülésen feldolgozták és elfogadták a Végrehajtó Irodának a szervezet önfeloszlatására vonatkozó ajánlását. Az ülés jegyzőkönyve megtalálható: ANIC, f. 27. UPM, d. 197/1953. 21–42. f.

demokratikus országunkat, és még jobban elmélyíti a román nép és a nemzeti kisebbségek közötti testvériséget.

A magyar munkásosztályt hála tölti el a Román Munkáspárt iránt, az ő Központi Bizottsága iránt Gheorghe Gheorghiu-Dej vezetése alatt az új életért, amit számára létrehoztak a népi demokratikus rendszer keretében.

Országunk minden munkásemberére hárul ma a feladat, hogy egyesítsék erejüket a munkásosztály harcában a szocializmus építése és a béke védelme érdekében.

Az MNSZ tagok és a magyar munkásosztály nagy része aktívan részt vesz a szakszervezetekben, az KISZ-ben, egyesületekben, állandó bizottságokban és állampolgári bizottságokban, amelyek a munkásosztály legnagyobb és legátfogóbb tömegszervezetéhez, a néptanácsokhoz tartoznak.

A néptanácsok meg tudják, és folyamatosan meg is oldják országunk munkásembereinek összes gazdasági, szociális és kulturális problémáját nemzetiségre való tekintet nélkül.

Ezen feltételek között az MNSZ további fennmaradása, valamint a magyar lakosság egy részének tevékenykedése az MNSZ szervezeteiben a munkástömegek erőinek felaprózódását eredményezné, és egy akadályt képez a teljes munkásosztály harci egységének a megerősítésében, hogy a munkásosztály teljesítse alapvető feladatait, amelyek ma országunk összes munkásemberére tartoznak.

A Magyar Népi Szövetség Központi Intézőbizottsága a következőket határozza:

1. Az MNSZ KIB és az összes MNSZ szerv és szervezet önfeloszlatását és tevékenységük megszüntetését.[100]

2. Az MNSZ tartományi és rajoni bizottságai és a helyi szervezetek gyűléseken és összejöveteleken elemezzék az eddigi tevékenységüket, és intézkedjenek tevékenységük megszüntetése érdekében.[101]

3. Az MNSZ tartományi bizottságai gondoskodjanak arról, hogy az MNSZ szervezetek bérezett aktivistáit a képességeiknek megfelelően besorolják a tömegszervezetek, kulturális és népi szervezetek és az államapparátus keretébe.

4. Az MNSZ tartományi és rajoni bizottságai és a helyi szervezetek a néptanácsok Végrehajtó Bizottsága elnökeinek beleegyezésével hozzanak határozatokat, hogy mely tömeg- vagy népi szervezet között osztják szét az [*MNSZ*] ingó és ingatlan javait.[102]

5. A Magyar Népi Szövetség Központi Intézőbizottsága az MNSZ összes tagjának ajánlja, hogy lépjenek be, és aktívabban vegyenek részt a néptanácsok állandó és állampolgári bizottságaiban, a szakszervezetek, a KISZ, az ARLUS, a kultúrházak és más közösségi szervezetek tevékenységeiben. Az MNSZ KIB felhívja az MNSZ összes tagját és az összes magyar munkásembert, hogy még

100 A feloszlatás technikai útmutatóját megtalálható: ANIC. f. 27. UPM, d. 197/1953. 201. f.

101 A feloszlatás lefolyására lásd: ANIC. f. 27. UPM, d. 197/1953. 59–70. f.

102 A bukaresti magyar diplomaták információi szerint a központi és a helyi MNSZ szervezetek épületeit a helyi néptanácsok vették át, a könyveket pedig szétosztották az iskolák és kultúrotthonok között. *Vincze*, 2003. 173. p.

nagyobb erővel vegyenek részt a munkásosztály egyesült harcában a Párt vezetése alatt, hogy négy év alatt teljesítsék az Ötéves Tervet, harcoljanak az összes nacionalista és soviniszta megnyilvánulás ellen, az aljas ügynökök és az imperializmus ellen, az amerikai-angol háborúra uszító imperialisták ellen, a béke és hazánk függetlensége védelméért, a mezőgazdaság szocialista átalakítása érdekében és a szocializmus építése érdekében szeretett hazánkban, a Román Szocialista Népköztársaságban.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 197/1953. 43-45. f. Román nyelvű tisztázat.

Felhasznált irodalom

A Román Kommunista Párt..., 1945. = *A Román Kommunista Párt szervezeti szabályzata.* A Román Munkáspárt kiadása, 1945.

Autonóm magyarok?..., 2005. = Autonóm magyarok? Székelyföld az ötvenes években. Szerk. Bárdi Nándor. Csíkszereda, 2005, Pro-Print könyvkiadó.

*Brassói gyűlésünk...,*1946. = *Brassói gyűlésünk és határozatai. Beszámoló az MNSZ százas intézőbizottságának 1946. március 18-20. napján tartott értekezletről.* Kiadja az MNSZ Intézőbizottsága, Kolozsvár, 1946.

Gh. Gheorghiu-Dej elvtárs előadói beszéde..., 1954. = Gh. Gheorghiu-Dej elvtárs előadói beszéde az RKP KB bővített ülésén. In: *A Román Munkáspárt lenini-sztálini nemzeti politikája. (Gyűjtemény).* Állami Könyvkiadó, Bukarest, 1954. 5-19.

Nemzetiségi Anyaszervezetünk..., 1946. = *Nemzetiségi Anyaszervezetünk. Kurkó Gyárfás két beszéde, Intézőbizottsági jelentés, közgyűlési záróhatározat az MNSZ Székelyudvarhelyt 1946. június 27-30. között megtartott országos nagygyűlésén.* Kiadja az MNSZ Intézőbizottsága, Kolozsvár, 1946.

*Orosz-magyar fegyverszüneti egyezmény...,*1946. = *Orosz-magyar fegyverszüneti egyezmény/Groza Péter és Sztálin marsall táviratváltása/Orosz-román fegyverszüneti egyezmény.* Kiadja a Józsa Béla Athenaeum, Kolozsvár, 1945.

*A Román Munkáspárt Központi Vezetősége II. plenáris ülésének határozatai...,*1948. = *A Román Munkáspárt Központi Vezetősége II. plenáris ülésének határozatai (1948. június 10-11.).* Kiadja a Román Munkáspárt, Bukarest, 1948.

Románia magyarsága a békéért..., 1947. = *Románia magyarsága a békéért és népi demokráciáért. A temesvári országos nagygyűlés beszámolói.* Kiadja a Magyar Népi Szövetség Központi Intézőbizottsága, Kolozsvár, 1947.

A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai..., 1945. = *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai a Kolozsvárt 1945. május 6-13. között megtartott országos nagygyűlésen.* Kiadja a Központi Intézőbizottság, Kolozsvár, [1945.]

A Romániai Magyar Népi Szövetség IV. országos kongresszusa..., 1948. = *A Romániai Magyar Népi Szövetség IV. országos kongresszusa (Kolozsvár, 1948. december 10-12).* Kiadja a Romániai Magyar Népi Szövetség Központi Közművelődési Ügyosztálya, Kolozsvár, 1949.

A Romániai Magyar Népi Szövetség szervezeti szabályzata. 1945. = *A Romániai Magyar Népi Szövetség szervezeti szabályzata.* Kolozsvár, 1945. Minerva Nyomda.

Antal, 2002. = Antal Árpád: Kései számvetés csángóügyben. *Székelyföld,* 2002. november, 93-121.

Balog, 1997. = Balog Arthúr: Kisebbségi jogok és azok védelme Romániában. In: *Jogállam és kisebbség.* Kolozsvár, 1997, Kriterion.

Balogh, 1981. = Balogh Edgár: *Szolgálatban. Egy nemzedék története 1935-1944.* Budapest, 1981, Magvető Könyvkiadó.

Balogh, 1986. = Balogh Edgár: *Férfimunka. Emlékirat 1945-1955.* Budapest, 1986, Magvető Könyvkiadó.

Baráth, 1996. = Baráth Magdolna (közzéteszi), Ivan M. Majszkij: A jövendő világ kívánatos alapelveiről. *Külpolitika,* 1996. 3-4. sz. 154-184.

Bán, 1996. = Bán D. András (szerkesztette, a bevezetőt írta): *Pax Britannica. Brit külügyi iratok a második világháború utáni Kelet-Közép-Európáról.* Budapest, 1996, Osiris.

Bárdi, 1997. = Bárdi Nándor: A romániai magyarság kisebbségpolitikai stratégiái a két világháború között. *Regio,* 1997. 2. 32-67.

Bárdi, 2004. = Bárdi Nándor: *Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarok kapcsolattörténete.* Pozsony, 2004, Kalligram.

Bárdi, 2006. = Bárdi Nándor: A múlt, mint tapasztalat. A kisebbségből többségbe került erdélyi magyar politika szemléletváltása 1940-1944 között. In: *Limes,* 2006. 2. sz. 43-72.

Békés, 1992. = Békés Csaba: Dokumentumok a magyar kormánydelegáció 1946. áprilisi moszkvai tárgyalásairól. *Regio*, 1992. 3. sz. 161–194.
Benkő, 1995. = Benkő Levente: *Szárazajta*. Sepsiszentgyörgy, 1995, H-Press Kft.
Benkő, 1999. = Benkő Levente: *Fogolykönyv*. Sepsiszentgyörgy, 1999, Trisedes Press.
Benkő, 2003. = Benkő Levente: *Székely golgota. (Haláltábor Földváron 1944–1945)* Sepsiszentgyörgy, 2003, H-Press Kft.
Benkő – Papp, 2007. = Benkő Levente – Papp Annamária: *Magyar fogolysors a második világháborúban I–II.* Csíkszereda, 2007, Pallas-Akadémia.
Bíró, 2002. = Bíró Sándor: *Kisebbségben és többségben. Románok és magyarok 1867–1940.* Csíkszereda, 2002, Pro-Print Könyvkiadó.
B. Kovács, 2006. = B. Kovács András: Marosvásárhely hőse. Mikó Gábor vesszőfutása. Az MNSZ érdekvédelmi illetékessége. In: *Szétszabdalt Székelyföld. (Háromszéki helytörténeti írások.)* Marosvásárhely, 2006, Mentor Kiadó, 269–280.
Boros, 2002. = Boros Ernő: *„Mindennap eljött a halál". Szatmár megyeiek a földvári fogolytáborban.* Szatmárnémeti, 2002, A Szentgyörgyi Albert Társaság és az EMKE Szatmár Megyei Szervezete kiadása.
Bottoni, 2003. = Bottoni, Stefano: Források a Magyar Autonóm Tartomány geneziséről. *Magyar Kisebbség*, 2003. 2–3. sz. 198–240.
Bottoni, 2005. = Bottoni, Stefano: A sztálini „kis Magyarország megalakítása. In: *Autonóm magyarok? Székelyföld az ötvenes években.* (Szerk. Bárdi Nándor.) Csíkszereda, 2005, Pro-Print könyvkiadó. 307–353.
Bucur, 1994. = Bucur, Ion: Naționalizările din România 1944–1953. *Arhivele Totalitarismului*, 1994. 1–2. sz. 313–320.
Duțu, 2002. = România. Din viața politică în documente. (studiu introductiv: Duțu Alesandru). București, 2000, Arhivele Naționale ale României.
Chirițoiu, 2005. = Chirițoiu, Mircea: *Înter David și Goliath. România și Iugoslavia în balanța Războiului rece.* Iași, 2005, Casa Editorială Demiurg.
Ciuceanu-Lungu-Constantiniu-Cătălin, 2003. = Ciuceanu, Radu-Lungu, Corneliu Mihail (coord.)-Constantiniu, Florin (responsabil de volum)-Catalan, Sever: *Stenogramele ședințelor conducerii Partidului Comunist din România (23 septembrie 1944–26 martie 1945).* București, 2003, Institutul Național pentru Studiul Comunismului – Arhivele Naționale ale Românie.
Constantiniu, 1997. = Constantiniu, Florin: *Doi ori doi fac șaisprezece. A început războiul rece în România?* București, 1997, Eurosinng&Bokk.
Constantiniu, 2001. = Constantiniu, Florin: *P.C.R., Pătrășcanu și Transilvania (1945–1946).* București, 2001. Editura Enciclopedică.
Constaniniu-Pop, 2007. = Constaniniu, Florin-Pop, Adrian: *Schisma roșie. România și declansarea conflictului sovieto-iugoslav.* București, 2007, Istoria Europei.
Deletant, 1997. = Deletant, Denis: *România sub regimul comunist.* București, 1997, Academia Civică.
Deletant, 2001. = Deletant, Dennis: *Teroarea comunistă în România. (Gheorghiu-Dej și statul polițienesc 1948–1965.)* București, 2001, Editura Polirom.
Demeter, 1975. = Demeter János: *Századunk sodrában.* Bukarest, 1975, Kriterion Könyvkiadó.
Dobrincu, Dorin: *Țărănimea și puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România (1949–1962).* București, 2005, Editura Polirom.
Domokos, 1994. = Domokos Gergely [Vincze Gábor]: Szociálpolitika vagy „nemzeti igazságtétel"? Földreformok Romániában. *Hitel–Erdélyi Szemle,* 1994. 3–4. sz. 169–189.
Dorin, 2003. = Dorin Ion, Narcis: *Gheorghe Tărărescu și Partidul Național Liberal 1944–1948.* București, 2003, Editura Tritonic.
Egry, 2008. = Egry Gábor: *Az erdélyiség „színeváltozása". Kísérlet az Erdélyi Párt ideológiájának és identitáspolitikájának elemzésére 1940–1944.* Budapest, 2008, Napvilág Kiadó.
Faur, 2003. = Faur, Antoniu: *Manifestări ale spiritului revizionist în județele din nord-vestul Transilvaniei (1944–1945). Studii și documente.* Oradea, 2003, Editura Universității din Oradea.
Fábián-Ötvös, 2003. = Fábián Gyula–Ötvös Patricia: *Kisebbségi jog.* I. kötet. Kolozsvár, 2003, KOMP-PRESS Korunk Baráti Társaság.
Fătu, 1979. = Fătu, Mihai: Alianțe politice ale PCR, 1944–1947. Cluj, 1979.

Fischer-Galați, 1998. = Fischer-Galați, Stephen: *România în secolul al XX-lea.* Iași, 1998, Institutul European.
Furet, 2000. = Furet, François: *Egy illúzió múltja. Esszé a 20. század kommunista ideológiájáról.* Budapest, 2000, Európa Könyvkiadó.
Fülöp, 1987. = Fülöp Mihály: A Sebestyén-misszió I–II. *Világtörténet,* 1987. 3. sz. 141–177., *Világtörténet,* 1988. 2. sz. 79–112.
Fülöp, 1989. = Fülöp Mihály: A kisebbségi kódex. *Külpolitika,* 1989. 2. sz. 102–145.
Fülöp, 1994. = Fülöp Mihály: *A befejezetlen béke. A Külügyminiszterek Tanácsa és a magyar békeszerződés (1947).* Budapest, é. n. [1994.], Héttorony Könyvkiadó.
Fülöp-Vincze, 1998. = Fülöp Mihály–Vincze Gábor (a bev. tanulmányt írta és összeállította – sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta): *Revízió vagy autonómia? Iratok a magyar–román kapcsolatok történetéről (1945–1947).* Budapest, 1998, Teleki László Alapítvány.
Fülöp, 2002. = Fülöp Mihály: Volt-e magyar külpolitika 1945 után? In: *Mérlegen a XX. századi magyar történelem – értelmezések és értékelések.* Jelenkortörténeti Műhely III. Szerk. Püski Levente –Valuch Tibor. Debrecen, 2002, 1956-os Intézet – Debreceni Egyetem. 217–222.
Fülöp–Vincze, 2007. = Fülöp Mihály–Vincze Gábor (válogatta, sajtó alá rendezte, szerkesztette, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta): *Vasfüggöny Keleten. Iratok a magyar–román kapcsolatok történetéről (1948–1955).* Debrecen, 2007, Kossuth Egyetemi Könyvkiadó.
Gál, 1996. = Gál Mária: *D. O. (Kényszerlakhely). Az erdélyi földbirtokosság sorsa a második világháború után.* Kolozsvár, 1996, Minerva Művelődési Egyesület – Szabadság.
Gál-Gajdos Balogh-Imreh, 1995. = Gál Mária–Gajdos Balogh Attila–Imreh Ferenc [Vincze Gábor]: *Fehér Könyv az 1944 őszi magyarellenes atrocitásokról.* Kolozsvár, 1995, RMDSZ.
Gidó-Olti, 2005. = Gidó Attila–Olti Ágoston: A legfontosabb termelőeszközök 1948-as államosítása Csík és Udvarhely megyékben. In: *Autonóm magyarok? Székelyföld az ötvenes években. Tanulmányok.* (Szerk. Bárdi Nándor.) Csíkszereda, 2005, Pro-Print, 112–147.
Giurescu, 1996. = Giurescu, Dinu C.: *Guvernarea Nicolae Rădescu.* București, 1996, Editura ALL.
Giurescu, 2004. = Giuresc, Dinu C.: *Uzurpatorii. România, 6 martie – 7 ianuarie 1946.* București, 2004, Editura Vremea.
Gyarmati, 1996. = Gyarmati György: A független Erdély alkotmánykoncepciója. Tervezet 1945-ből. In: *Barta Gábor emlékkönyv.* Pécs, 1996. 459–478.
Gyarmati, 2005. = Gyarmati György: Vámunió, föderáció – új nagyhatalom? In: *Évkönyv XIII. 2005. (A demokrácia reménye Magyarország – 1945.)* (Szerk.: Rainer M. János – Standeisky Éva). 1956-os Intézet, Budapest, 2005. 29–53. (Másodközlés: *Korunk,* 2006. 2. sz. 18–32.)
Györfi, 2007. = Györfi Dénes: A Negyenyedi Hangya Szövetkezeti Központ kialakulása, fejlődése, gazdasági, társadalmi jelentősége. In: *Szövetkezetek Erdélyben és Európában.* Felelős szerkesztő: Somai József. Kolozsvár, 2007, Romániai Magyar Közgazdász Társaság. 141–184.
Horváth, 2006. = Horváth Sándor: A mindennapi szocializmus és a jelenkortörténet. Nézőpontok a szocialista korszak kutatásához. *Századvég,* 2006. 2. sz. 3–30.
Horváth, 2007. = Horváth Sz. Ferenc: *Elutasítás és alkalmazkodás között. A romániai magyar kisebbségi elit politikai stratégiái (1931–1940).* Csíkszereda, 2007, Pro-Print Könyvkiadó.
Hunyadi, 2007. = Hunyadi Attila: A magyar szövetkezetek Romániában 1918–1948 között. In: *Szövetkezetek Erdélyben és Európában.* Felelős szerkesztő: Somai József. Kolozsvár, 2007, Romániai Magyar Közgazdász Társaság. 67–108.
Illésfalvi, 2004. = Illésfalvi Péter: „Édes Erdély itt vagyunk..." Az erdélyi bevonulás során történt atrocitásokról. *Pro Minoritate,* 2004. 2. sz. 58–77.
Ionescu-Gură, 2005. = Ionescu-Gură, Nicoleta: *Stalinizarea României. Republica Populară Română: 1948–1950: transformări institutionale.* București, 2005, Editura BIC ALL.
Ion, 2003. = Ion, Dorin Narcis: *Gheorghe Tătărescu și Partidul National Liberal 1944–1948.* București, 2003, Editura Tritonic.
Joó Rudolf beszélgetése..., 1983. = *Joó Rudolf beszélgetése Demeter Jánossal. (A nemzetiségek egyenjogúságának útján).* Budapest, 1983, Kossuth Kiadó.
Károly, 1945. = Károly József: *Arad magyar megszállás alatt.* Saját kiadás, Arad, é. n. [1945. szeptember].
Kacsó, 1985. = Kacsó Sándor: *Nehéz szagú iszap fölött.* Budapest, 1985, Magvető Könyvkiadó.

Katona Szabó, 1997. = Katona Szabó István: Az MNSZ marosvásárhelyi kiáltványa (1945. november 17.). *Múltunk,* 1997., 4. sz. 93-97.

Kelemen, 1946. = Kelemen [Unghváry] Sándor: *Az erdélyi helyzet.* Budapest, 1946, A Magyar Parasztszövetség kiadása,

Keszeg, 2001. = Keszeg Vilmos: A kisebbségi sors narratív megjelenítése. *Kisebbségkutatás,* 2001. 1. sz. 33-52.

Kós Károly levelezése..., 2003. = Kós Károly levelezése. Összegyűjt., rendez., szerk., bev. és jegyzet. írta: Sas Péter. Budapest, 2003, Mundus Könyvkiadó.

Kuszálik, 1996. = Kuszálik Péter: *Erdélyi hírlapok és folyóiratok 1940-1989.* Budapest, 1996, Teleki László Alapítvány.

Lakatos, 2007. = Lakatos István: *Emlékeim II. (Börtönéveim.)* Marosvásárhely, 2007, Appendix.

László, 2005. = László Márton: Kulák névjegyzékek a Maros megyei Marosvásárhely rajonban, 1950-1952. In: *Autonóm magyarok? Székelyföld az ötvenes években. Tanulmányok.* (Szerk.: Bárdi Nándor.) Csíkszereda, 2005, Pro-Print Könyvkiadó, 273-286.

Lázok Klára: Ideológiával a mindennapokon túl. In. *Autonóm magyarok? Székelyföld az ötvenes években.* (Szerk.: Bárdi Nándor.) Csíkszereda, 2005, Pro-Print Könyvkiadó, 479-507.

Lázok-Vincze, 1995.= Lázok János-Vincze Gábor (vál., szerk. - a bev. tanulmányt írta, a jegyzeteket készítette): *Erdély magyar egyeteme 1944-1949. I. köt.* Marosvásárhely, 1995, Custos.

Lázok-Vincze, 1998. = Lázok János-Vincze Gábor (vál., szerk. - a bev. tanulmányt írta, a jegyzeteket készítette): *Erdély magyar egyeteme 1944-1949. II. köt.* Marosvásárhely, 1998, Mentor Kiadó.

Levy, 2002. = Levy, Robert: *Gloria şi decăderea Anei Pauker.* Iaşi, 2002, Editura Polirom.

Lipcsey, 1982. = Lipcsey Ildikó: A MADOSZ és az Ekésfront (Frontul Plugarilor) 1935-1944. *Történelmi Szemle,* 1982. 3. sz. 458-482.

Lipcsey, 1984. = Lipcsey Ildikó: Réczei László feljegyzései 1945. márciusi romániai megbeszéléseiről. *Történelmi Szemle,* 1984. 4. sz. 617-627.

Lipcsey, 1998. = Lipcsey Ildikó: *A Romániai Magyar Népi Szövetség az önfeladás útján. (1944-1953).* 1998, Possum Lap és Könyvkiadó Kft.

Listă nominală cu arătarea grupării politice, profesiunii, stării civile, şi domiciliului domnilor deputaţi, aleşi, în alegerile din 19 noemvrie 1946. Bucureşti, 1946.

Lönhárt, 2005. = Lönhárt Tamás: *Uniunea Populară Maghiară în perioada instaurării regimului comunist în România (1944-1948).* Doktori disszertáció, 2005.

Magyary, 1942. = Magyary Zoltán: *Magyar közigazgatás. A közigazgatás szerepe a XX. sz. államában. A magyar közigazgatás szervezete, működése és jogi rendje.* Budapest, 1942, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.

Mark, 2001. = Mark, Eduard: Revolution by Degrees. Stalin's National-Front Strategy for Europe, 1941-1945. Woodrow Wilson International Center For Scholars. *Working Paper*/2001., No. 31.

Weber, 1995. = Max Weber: A politika mint hivatás. In. uo: *A tudomány és a politika mint hivatás.* Budapest, 1995, Kossuth Könyvkiadó.

Mikó, 1941. = Mikó Imre: *Huszonkét év. Az erdélyi magyarság politikai története 1918. december 1-től 1940. augusztus 30-ig.* Budapest, 1941, „Studium" kiadása.

Mocanu, 1994. = Mocanu, Marin Radu (coord.): *România, marele sacrificat al celui de al doilea război mondial. Documente I.* Bucureşti,1994, Arhivele Statului Român.

Mocanu, 1995. = Mocanu, Marin Radu (coord.): *România şi Armistiţiul cu Naţiunile Unite. Documente vol. II.* Bucureşti,1995, Arhivele Statului Român.

Molnár, 1993. = Molnár Gusztáv: Önrendelkezési törekvések az „észak-erdélyi köztársaság" idején. In: *Autonómia és integráció.* Budapest, 1993, Magyar Szemle, 92-139.

Molnár-Szarka, 2007. = Molnár Imre-Szarka László (szerk.): *Otthontalan emlékezet. Emlékkönyv a csehszlovák-magyar lakosságcsere 60. évfordulójára.* Komárom, 2007. Kecskés László Társaság - MTA Kisebbségkutató Intézet.

Molnár, 2001. = Molnár János: *A Nagyváradi (Királyhágómelléki) Református Egyházkerület története. 1944-1989.* Nagyvárad, 2001, Kiadja a Királyhágómelléki Református Egyházkerület.

Nagy, 1944. = Nagy Lajos: *A kisebbségek alkotmányjogi helyzete Nagyromániában.* Kolozsvár, 1944, Erdélyi Tudományos Intézet.

Nagy, 2004. = Nagy Mihály Zoltán: Válságos idők. A dél-erdélyi magyarok internálása és annak hatása a magyarság politikai önszerveződésére (1944. szeptember - 1945. szeptember). In: *Rémuralom Délvidéken.* Újvidék, 2004, Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Atlantisz Kiadó. 51-74.

Nagy, 2005. = Nagy Mihály Zoltán: Adalékok Wass Albert népbírósági bűnperéhez. *Korunk,* 2005. 7. sz. 102-109.

Nagy, 2006. = Nagy Mihály Zoltán: Érdekvédelem és pártpolitika. Az MNSZ érdekvédelmi funkciója. In: *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében.* (Szerk.: Bárdi Nándor - Simon Attila.) Somorja, 2006, Fórum Kisebbségkutató Intézet. 343-366.

Nagy, 2007. = Nagy Mihály Zoltán: *A Romániai Szociáldemokrata Párt Országos Magyar Bizottságának története (1944-1947). Válaszút a romániai magyar kisebbségvédelmi politizálásban.* Kolozsvár, 2006, Gépelt kézirat.

Nagy-Vincze, 2004. = Nagy Mihály Zoltán-Vincze Gábor (összeáll., szerk., bev.): *Autonomisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között (1944. szeptember - 1945. március)* Kolozsvár - Csíkszereda, 2004, EME - Pro-Print.

Nastasă, 2002. = Nastasă, Lucian (coord.): *Minorităţi etnoculturale - mărturii documentare: Maghiarii din România (1945-1955).* Cluj, 2002, Centrul de Resurse pentru Diversitatea Etnoculturală.

Nastasă, 2003/a = Nastasă, Lucian (coord.): *Minorităţi etnoculturale.* Mărturii documentare. Maghiarii din România (1956-1965). Cluj, 2003, Centrul de Resurse pentru Diversitatea Etnoculturală.

Nastasă, 2003/b = Nastasă, Lucian (coord.): *Minorităţi etnoculturale.* Mărturii documentare. Evreii din România (1945-1965). Cluj, 2003, Centrul de Resurse pentru Diversitatea Etnoculturală.

Neagoe, 1996. = Neagoe, Stelian: *Istoria politică a României între anii 1944-1947.* Bucureşti,1996, Editura Noua Alternativă.

Novák, 2006. = Novák Zoltán: Magyarok az RKP-ban 1944-1948. *Pro Minoritate,* 2006. Tél. 62-77.

Olti, 2003/a. = Olti Ágoston: A legfontosabb termelőeszközök államosítása Csík megyében. *Székelyföld,* 2003. 5. sz. 58-83.

Olti, 2003/b. = Olti Ágoston: A magyar szövetkezetek beolvasztása. *Közgazdász Fórum,* 2003. szeptember. 15-17.

Olti, 2004.= Olti Ágoston: A Csík megyei iskolarendszer a II. világháború után. *Székelyföld,* 2004. 7. sz. 113-119.

Olti, 2005. = Olti Ágoston: A Csíki Magánjavak a második világháború után. In. *Autonóm magyarok? Székelyföld az ötvenes években.* (Szerk.: Bárdi Nándor.) Csíkszereda, 2005, Pro-Print Könyvkiadó, 84-112.

Olti, 2007. = Olti Ágoston: A román béke-előkészítő bizottság tevékenysége (1944-1946). *Századok,* 2007. 1. sz. 29-55.

Olti, 2008. = Olti Ágoston: Osztálytalálkozó jeles meghívottakkal. Petru Groza 1947-es budapesti látogatása. *Magyar Kisebbség,* 2007. 1-2. sz. 258-291.

Onişoru, 1996. = Onişoru, Gheorghe: *Alianţe si confruntări între partidele politice din România (1944-1947).* Bucureşti, 1996, Fundaţia Academia Civică.

Onişoru, 1998. = Onişoru, Gheorghe: *România în anii 1944-1948. Transformări economice şi realităţi sociale.* Fundaţia Academică Civică, Bucureşti, 1998.

Petric, 1968. = Petric, Aron - Ţuţui Gheorghe: *Unificarea mişcării muncitoreşti din România.* Bucureşti, 1968.

P. Szőke, 1988. = P. Szőke János: *Márton Áron.* Tirol, 1988, Magánkiadás.

Rainer, 2002. = Rainer M. János: Magyarország a Szovjetunió árnyékában 1944-1990. In: *Mérlegen a XX századi magyar történelem - értelmezések és értékelések.* Jelenkortörténeti Műhely III. Szerk. Püski Levente -Valuch Tibor. Debrecen, 2002, 1956-os Intézet - Debreceni Egyetem. 203-216.

Rădulescu-Zoner-Buşe-Marinescu, 1995 = Rădulescu-Zoner, Şerban - Buşe, Daniela - Marinescu, Beatrice: *Instaurarea totalitarismului comunist în România.* Bucureşti, 1995, Editura Cavallioti.

Román, 1993. = Román Ildikó: A Romániai Szociáldemokrata Párt és a kisebbségi kérdés. *Múltunk,* 1993. 4. sz. 92-118.

Romsics, 2006. = Romsics Ignác: *Az 1947-es párizsi békeszerződés.* Budapest, 2006, Osiris Kiadó.

Rusan, Romulus (ed.): *Anul 1948 - Instituţionalizarea comunismului.* Bucureşti, 1998, Fundaţia Academică Civică.

Sárándi, 2005. = Sárándi Tamás: A kisebbségek és a magyarságpolitika a romániai sajtóban 1944-1945. *Pro Minoritate*, 2005/Ősz. 112-131.
Sălăgean, 2002. = Sălăgean, Marcela: *Administrația sovietică în Nordul Transilvaniei (noiembrie 1944 - martie 1945)*. Cluj-Napoca, 2002, Centrul de Studii Transilvane - Fundația Culturală Română.
Scurtu, 1994. = Scurtu, Ioan (coord.): *România. Viața politică în documente 1945*. București, 1994, Arhivele Statului din România.
Scurtu, 1996. = Scurtu, Ioan (coord.): *România. Viața politică în documente 1946*. București, 1996, Arhivele Statului din România.
Scurtu, 2002. = Scurtu, Ioan (coord., studiu introductiv): *Stenogramele ședințelor Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român. Vol. I. 1948*. București, 2002, Arhivele Naționale ale României.
Sebestyén, 1996. = Sebestyén Kálmán: A Romániai Magyar Népi Szövetség belső ellenzékének felszámolása. A Decsy-ügy. (Tanúk, tények, dokumentumok.) In. *Világtörténet*, 1996. tavasz-nyár, 45-57.
Șandru, 1999. = Șandru, Dumitru: Politica statului român față de minoritatea germană și maghiară 1944-1946. *Arhivele Totalitarismului* 1999. 1-2. sz. 80-97.
Tamás, 1995. = Tamás Sándor: A Csíki Magánjavak. *Erdélyi Múzeum*, 1995. 3-4. sz. 14-55.
Tănase, 1998 = Tănase, Stelian: *Elite și societatea. Guvernarea Gheorghiu-Dej 1948-1965*. București, 1998, Humanitas.
Tempfli, 2002. = Tempfli Imre: *Sárból és napsugárból. Pakocs Károly püspöki helynök élete és kora 1892-1966*. H. n. [Szeged], 2002, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség kiadása.
Țurlea, Petre: *Monumente non grata. Falși martiri maghiari pe pământul românesc*. București, 1996, Bravo Press.
Țârău, 2005. = Țârău, Virgil: *Alegeri fără opțiune. Primele scrutinuri parlamentare din Centrul și Estul Europei după cel de-al Doilea Război Mondial*. Cluj-Napoca, 2005, Eikon.
Țârău-Bucur, 1998. = Țârău, Virgiliu - Bucur, Ioan Marius (selecția documentelor, studiu introductiv, argument și note): *Strategii și politici electorale în alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946*. Cluj-Napoca, 1998, Centrul de studii Transilvane - Fundația Culturală Română.
Tismăneanu, 2005. = Tismăneanu, Vladimir: *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*. Iași, 2005, Editura Polirom.
Tófalvi, 2007. = Tófalvi Zoltán: *1956 erdélyi mártírjai II. (Az érmihályfalvi-csoport.)* Marosvásárhely, 2007, Mentor Kiadó.
Tóth-Bartos, 2006. = Tóth-Bartos András: Háromszék vármegye gazdaságának fejlesztésére tett próbálkozások 1940-1944 között. In: *Limes*, 2006. 2. sz. 107-118.
Tóth, 1997. =Tóth Sándor: *Dicsőséges kudarcaink a diktatúra korszakából. Gaál Gábor sorsa és utóélete Romániában 1946-1986*. Budapest,1997, Balassi Kiadó.
Töttössy, 2005. = Töttössy Magdolna: *A Magyar Népi Szövetség története 1944-1953. I-II. kötet.*, Csíkszereda, 2005, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.
Új feladatok előtt a Magyar Népi Szövetség..., *1948* = *Új feladatok előtt a Magyar Népi Szövetség*. A dolgozó magyar nép kiskönyvtára 1. szám. Kiadja a Magyar Népi Szövetség, [1948?]
Vadkerty, 2001. = Vadkerty Katalin: *A kitelepítéstől a reszlovakizációig. (Trilógia a csehszlovákiai magyarság 1945-1948 közötti történetéről.)* Pozsony, 2001, Kalligram.
Varga E, 2001. = Varga E. Árpád: Erdély etnikai és felekezeti statisztikája IV. Fehér, Beszterce-Naszód és Kolozs megye népszámlálási adatok 1850-1992 között. Budapest-Csíkszereda, 2001, Teleki László Alapítvány - Pro-Print Könyvkiadó.
Vincze, 1994. = Vincze Gábor: *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1944-1953*. Budapest-Szeged, 1994.
Vincze, 1996. = Vincze Gábor: Gazdaságpolitika, vagy kisebbségpolitika? Az 1945-ös romániai földreform a Groza-kormány kisebbségpolitikájának tükrében. *Magyar Kisebbség*, 1996. 4. sz. 182-208.
Vincze, 1997/a. = Vincze Gábor: A romániai magyar kisebbség oktatásügye 1944 és 1989 között. I. rész. (1944-1948) *Magyar Kisebbség*, 1997. 1-2. sz. 393-414.
Vincze, 1997/b. = Vincze Gábor: A „marosvásárhelyi Rubicon". A Magyar Népi Szövetség útja a „nemzetiségi anyaszervezettől" a „kommunista fiókszervezetig". In: *A Maros megyei magyarság történetéből. Tanulmányok*. Bernády György Közművelődési Alapítvány - Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1997. 251-269.
Vincze, 1997/c. = Vincze Gábor: Az RSZDP Országos Magyar Bizottsága és az MNSZ vezetőségének vitája 1946-ban a magyar választási blokk létrehozásáról. *Múltunk*, 1997. 4. sz. 103-119.
Vincze, 1997/d. = Vincze Gábor: A romániai magyar kisebbség politikai intézményrendszere (1944-1953). *Regio*, 1997. 2. sz. 68-84.
Vincze, 1998. = Vincze Gábor: Az erdélyi magyar szövetkezetek sorsa a második világháború után. *Valóság*, 1998. 3. sz. 39-55.
Vincze, 1999/a. = Vincze Gábor: Állampolgárság és kisebbségpolitika Romániában a második világháborút követő években. *Magyar Kisebbség*, 1999. 2-3. sz. 191-216.
Vincze, 1999/b. = Vincze Gábor: *Illúziók és csalódások. Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből*. Csíkszereda, 1999, Státus Könyvkiadó.
Vincze, 2000. = Vincze Gábor: *Magyar vagyon román kézen. Dokumentumok a romániai magyar vállalatok, pénzintézetek második világháború utáni helyzetéről és a magyar román vagyonjogi vitáról*. Csíkszereda, 2000, Pro-Print Könyvkiadó.
Vincze, 2001/a. = Vincze Gábor: A bukovinai székelyek hazatelepedése 1940-41-ben. *Székelyföld*, 2001. 9. sz. 50-66.
Vincze, 2001/b. = A kolozsvári magyar konzulátus - mint az 1945 utáni magyar-román kapcsolatok egyik neuralgikus kérdése. In: *Kolozsvár 1000 éve*. (szerk.: Dáné Tibor Kálmán et alii). Kolozsvár, EME - EMKE, 2001. 325-334.
Vincze, 2002/a. = Vincze Gábor: Két háromszéki dokumentum a Magyar Népi Szövetség 1946 eleji válságáról. *ACTA - 2001. (A Csíki Székely Múzeum Évkönyve.)* Sepsiszentgyörgy, 2002, T3 Kiadó, 355-389.
Vincze, 2003. = Vincze Gábor (a válogatást összeállította, sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta): *Történelmi kényszerpályák - kisebbségi reálpolitikák. Dokumentumok a romániai magyar kisebbség történetének tanulmányozásához. II. kötet: 1944-1989*. Vincze Gábor). Csíkszereda, 2003, Pro-Print Könyvkiadó.
Vincze, 2004. = Vincze Gábor (a válogatást összeállította, sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta): *Asszimiláció vagy kivándorlás? Források a moldvai magyar etnikai csoport, a csángók modern kori történelmének tanulmányozásához (1860-1989)* Budapest, 2004, Erdélyi Múzeum-Egyesület - Teleki László Alapítvány.
Vincze, szövegtárt = Vincze Gábor (szerk.): *Források a romániai magyar kisebbség és a magyar-román államközi kapcsolatok történetének tanulmányozásához 1944-1978*. http://adatbank.transindex.ro/cedula.php?kod=272

Személynévmutató

C

D

E

F

G

H

I

J

L

M

O

P

R

T

Helynévmutató

Tárgymutató

Intézménymutató

Rezümé

A második világháborút követően az erdélyi magyarság politikai életének megszervezését egyrészt a térségben kizárólagos nagyhatalmi szerepet betöltő *Szovjetunió érdekei* határozták meg, másrészt az, hogy a kommunista segédlettel megalakított Magyar Népi Szövetség (Uniunea Populară Maghiară) és annak vezetői az *adott ország*, a *többségi pártvezetés magyarságpolitikáján* belül mennyire tudtak érvényt szerezni saját *kisebbségpolitikai elképzeléseiknek.*

Ebben a kötetben nem vállalkozhatunk arra, hogy egy átfogó képet adjunk az MNSZ-ről, hanem elsősorban az MNSZ *szerepvállalásának* a felvázolására törekedtünk. Az MNSZ funkcióját mind a román állam *magyarságpolitikája* felől, illetve a román *hatalmi viszonyok változásának* viszonylatában, mind a romániai magyar kisebbség *önszerveződése, intézményessége* és *integrációja* szempontjából mutatjuk be. Az MNSZ-nek ugyanakkor kettős kihívásnak kellett megfelelnie. Egyrészt az RKP (Partidul Comunist Român) *tömegszervezeteként* szavazatokat biztosító és politikai „átnevelést" folytató funkciót látott el, másrészt a romániai magyar kisebbség irányába mint magyar érdekeket felkaroló *érdekvédelmi szervezet,* tehát mint *magyar párt* jelent meg.

A magyar lakosság 1948-tól kezdődően, mint önálló politikai közösség nem léphetett fel a hatalomban való részesedés igényével, mivel ezt követően a hatalmat nem a *többségi* vagy a *kisebbségi nemzet reprezentánsai,* hanem a *munkásosztály* tagjai birtokolták. Ebből az következett, hogy egy nemzetiségi tömegszervezetre az új hatalmi realitás közepette már nem volt szükség, és 1953-ban a szervezet *„önfeloszlatta"* magát.

A kötetbe elsősorban az MNSZ mindezidáig „elveszetnek" vélt központi irattárából válogattunk iratokat. Mennyiség tekintetében ezt a magyar kormány bukaresti külképviseletén készült diplomáciai jelentések követik, valamint a CNSAS levéltárából származó iratokat mellett felhasználtuk az MNSZ egyes vezető politikusainak magánleveleit is. A könyvet a kisebbségtörténettel, illetve a politikatörténettel foglalkozóknak szántuk, ugyanakkor nélkülözhetetlennek tartjuk a kelet-európai kommunista államok nemzetiségpolitikáinak elemzéséhez.

Az MNSZ történelmi szerepének tisztázásával valószínűleg közelebb kerülünk a romániai magyar közösség második világháború utáni társadalmi és politikai integrációjának megértéséhez, az erdélyi magyar baloldali elit 1944 utáni politikai szerepének tisztázásához, valamint a kommunista rendszerek kelet-európai kisebbségpolitikájának értelmezéséhez.

Rezumat

După încheierea celui de-al doilea război mondial organizarea vieții politice a maghiarilor din România a fost influențată de *interesele Uniunii Sovietice* care începea să se ridice la rang de singura mare putere în regiune, pe de o parte și abilitatea Uniunii Populare Maghiare pe atunci înființate cu ajutorul partidului comunist și a conducătorilor acesteia de a-și impune *interesele de politică minoritară în cadrul politicii minoritare a conducerii partidului majorității și a statului afișată față de minoritatea maghiară,* pe de altă parte.

În cadrul acestei scurte lucrări nu avem posibilitatea de a forma o imagine completă despre UPM, ci ne propunem, în primul rând, prezentarea *rolului jucat de* UPM în acest context. Vom prezenta funcția UPM atât din punctul de vedere a *politici minoritare* a statului român *vizavi de minoritatea maghiară*[1], respectiv *modificarea raporturilor de forță* în cadrul statului român, cât și sub aspectul *auto-organizării* minorității maghiare din România, *a integrării sale și a creării instituțiilor specifice minorităților.* Totodată, UPM avea de înfruntat două tipuri de provocări: pe de o parte, *în calitatea sa de organizație de masă* a PCR (Partidul Comunist Român) îndeplinea funcția de asigurare a voturilor și de „reeducare" politică, pe de altă parte, față de minoritatea maghiară din România, se prezenta ca *organizație reprezentativă* a intereselor minorității maghiare, adică ca *un partid al maghiarilor.*

După 1948, populația maghiară din România nu mai putea avea pretenția formării unei comunități politice independente care are dreptul la participarea la guvernare, dat fiind faptul că puterea era exercitată nu de *reprezentanții majorității sau minorității naționale,* ci de membrii *clasei muncitoare.* În consecință, nu mai era nevoie nici de organizația de masă care să reprezinte această minoritate națională, astfel încât organizația s-a *„autodizolvat"* în 1953.

Volumul conține mai ales documente alese provenind din arhiva centrală a UPM despre care se credea până acum că „a dispărut". Pe lângă acestea, tipul de document cel mai des întâlnit este raportul diplomatic redactat la reprezentanțele diplomatice din București ale guvernului maghiar. În afară de acestea, am „tras de limbă" documente provenind din arhiva CNSAS și scrisori personale ale membrilor elitei politice maghiare din acea vreme. Volumul este destinat în special celor care se ocupă de istoria minorităților, respectiv istoria politică, dar este esențial și la analiza politicilor față de minorități naționale din statele foste comuniste din Europa Centrală și de Est.

Clarificând rolul istoric al UPM ajungem, probabil, să înțelegem mai bine și procesul de integrare socială și politică a comunității maghiare din România după cel de-al doilea război mondial, rolul politic al elitei politice de stânga de după 1944 a minorității maghiare, dar putem interpreta mai eficient și politicile minoritare ale regimurilor comuniste din Europa Centrală și de Est.

1 Acceptând definiția dată de Nándor Bárdi pentru ideea de *politici minoritare vizând minoritatea maghiară* prin această expresie înțelegem politica aplicată de state și guverne față de această minoritate, iar prin expresia de *politici minoritare* scopurile politice definite de elita politică a minorității, în cazul nostru elita politică maghiară care reprezenta politic societatea maghiară din România. *Bárdi,* 2004. p.9.

Sumary

After WWII the organization of the political life of Hungarians of Transylvania was influenced on the one hand by the *interests of the Soviet Union* growing more and more into the only political power of the region and by the ability of the Hungarian Popular Union founded with communist help and of its leaders to enforce their *political interests as a national minority within the policy regarding Hungarians of Romania of the state and of the leadership of the national majority's party.*

Due to the shortness of the work hereby a comprehensive presentation of the HPU cannot be undertaken, instead focus will be directed to outlining the *role played* by the HPU in this context. The HPU's function will be presented both from the perspective of the *policy regarding Hungarians*[2] of the Romanian state, respectively from the perspective of the *changes in power relations* and from that of the *self-organizational, integration and institutionalization* of the Hungarian minority. At the same time the HPU had to face two challenges: to keep up the function of securing votes and to do political „reeducation" as one of the *mass organizations* of the Romanian Communist Party and to be the *organization protecting the interests* of the Hungarians of Romania, i.e. to be a *Hungarian party.*

Since 1948 the Hungarian population of Romania could no longer act as an independent political community having pretensions to participate to the governance, due to the fact that from then on the power was no longer exerted by *representatives of the national majority or national minority,* but by the members of the *working class.* As a consequence the mass organization of a national minority was no longer needed in the newly created situation and therefore the party *„dissolved itself"* in 1953.

The volume hereby contains primarily documents from the central archive of the HPU, which was considered „lost" until recently. The next most numerous category is that of the diplomatic reports drawn up at the foreign representation of the Hungarian government in Bucharest. Then it was attempted to „decode" documents from the National Council for Research on the Communist Secret Service Archive and personal letters of some of the leading HPU politicians of the time. The volume was intended mainly for those conducting researches on the history of national minorities, respectively history of politics, but we consider it a must also for those proposing to analyze the policy on national minorities of Central and Eastern European communist states.

Elucidation of the historic role of the HPU will probably help us understand the social and political integration process of the Hungarian community of Romania after WWII, the political role of the Hungarian political elite of the left wing in Transylvania after 1944 and interpret the policy on national minorities of the Central and Eastern European communist regimes.

2 We accept in this work the definition given by Nándor Bárdi for the term *policy regarding Hungarians,* i.e. the policy of states and governments applied to Hungarians as a national minority, while we accept the term *policy of national minorities* to mean the political aims formulated by the political elite representing the society of Hungarians of Transylvania. *Bárdi,* 2004. p.9.

A sorozat eddig megjelent kötetei:

- Iratok a romániai Országos Magyar Párt történetéhez.
A vezető testületek jegyzőkönyvei
Összeállította: György Béla

- Autonomisták és centralisták
Észak-Erdély a két román bevonulás között
(1944. szeptember - 1945. március)
Összeállította: Nagy Mihály Zoltán, Vincze Gábor

- Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság
(1956 -1959)
Szerkesztette: Stefano Bottoni

- Máthé János: Magyarhermány kronológiája
(1944-1964)
Közreadja: László Márton

- Úton. Erdélyi zsidó társadalom- és nemzetépítési kísérletek
(1918-1940)
Összeállította: Gidó Attila

Vajon mi a különbség a lenini–sztálini nemzetiségi politika meghirdetett elvei és politikai gyakorlata között? Milyen politikai mozgástérrel rendelkezett a második világháború után hatalmi pozícióba került erdélyi magyar baloldal? Milyen szerepet töltött be a kommunista párti segédlettel megalakított Magyar Népi Szövetség a romániai magyar nemzeti közösség politikai és társadalmi integrációja esetében? Vajon mit takar a „hatalmon belül került kisebbség" fogalma?

A kötetben összegyűjtött források és a bevezető tanulmány ezen kérdések megválaszolásában nyújtanak segítséget. Munkánkat elsősorban a kisebbségtörténetet művelők figyelmébe ajánljuk, ugyanakkor nélkülözhetetlennek tartjuk a kelet-közép-európai államok nemzetiségpolitikáinak elemzéséhez.

Nagy Mihály Zoltán

1999-ben szerzett tanári oklevelet a Pécsi Tudományegyetemen. Ugyanott az „Európa és a magyarság a 18–20. században" Újkori és Modernkori Történeti Program doktorandusa.

2000-től az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kutatóintézetének tudományos munkatársa, 2008-tól a romániai Vallásügyi Államtitkárság magyar szakreferense.

Kutatási területe a romániai magyar nemzeti közösség második világháború utáni társadalmi, politikai integrációja valamint a magyar történelmi egyházak és a román állam viszonya.

Vincze Gáborral közös kötete: *Autonomisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között* (1944. szeptember – 1945. március) EME– Pro-Print, Kolozsvár– Csíkszereda, 2003.

Olti Ágoston

2003-ban végzett a kolozsvári Babeș-Bolyai Tudományegyetem Történelem szakán. 2004-től a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem Új- és jelenkori egyetemes történelem doktori programjának doktorandusa. 2007-től EU és nemzetközi kapcsolatok tanácsadó.

Kutatási területe a második világháború utáni romániai politikai rendszer kialakulása, társadalom- és politikatörténete valamint a baloldali mozgalmak, életpályák a kisebbségek körében.

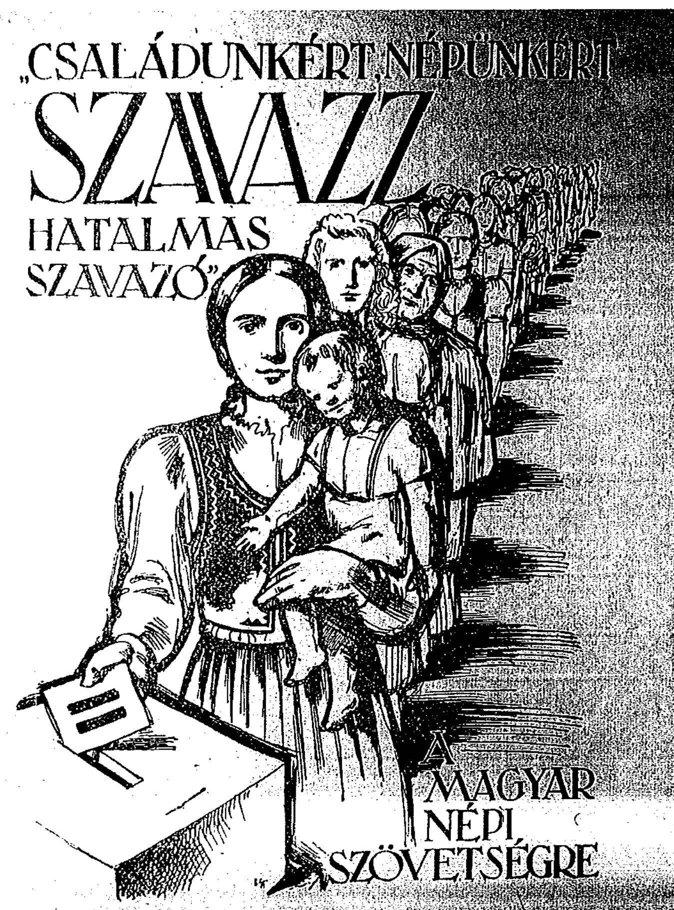

9 789738 468863

ÉRDEKKÉPVISELET VAGY PÁRTPOLITIKA? IRATOK A MAGYAR NÉPI SZÖVETSÉG TÖRTÉNETÉHEZ 1944–1953

ÉRDEKKÉPVISELET VAGY PÁRTPOLITIKA?

IRATOK A MAGYAR NÉPI SZÖVETSÉG TÖRTÉNETÉHEZ 1944–1953

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:
NAGY MIHÁLY ZOLTÁN, OLTI ÁGOSTON

PRO•PRINT